Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

1. 6. 392

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ADRIANI HEEREBOORD,

Professoris Philosophi, in Academiâ patriâ, Ordinarii,

MELETEMATA PHILOSOPHICA;

in quibus

Pleræque res METAPHYSICÆ ventilantur, tota ETHICA κατασκευαστικῶς ἢ ἀνασκευαστικῶς explicatur, universa PHYSICA per Theoremata & Commentarios exponitur, ſumma rerum LOGICARUM per Diſputationes traditur.

Editio noviſſima prioribus emendatior, & ſexaginta tribus Ethicis, atque aliquot Miſcellaneis, Diſputationibus auctior.

NEOMAGI,

Ex Officinâ ANDREÆ AB HOOGENHUYSEN.

CIↃ IↃ C LXIV.

1. 6. 392

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Admodum reverendo, atque omnimodâ Eruditione, &
Pietate, ac singulari morum Modestiâ, ac Comitate,
Spectatissimo Viro,

D. HERMANNO AMIÆ,

Theologo, Philosopho, Philologo, non è multis,

Ecclesiæ Daventriensis Pastori fidelissimo
ac *Doctori* meritissimo,
Amico veteri ac singulari,
per sexennium & semestre,
Contubernali gratissimo ac *Convictori* suavissimo,

salutem precatur,

& officia sua offert,

A. HEEREBOORD.

Doctissime

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Doctiſsime rerum, Amicorum ſinceriſsime,

QUotiens animum meum ſubit recordatio (ſubit autem ſæpiſſimè) illius temporis, quo, eodem tecto tecti, eâdem menſâ & contubernio excepti, viximus tam diu ac tam unaniter, totiens novo redditur animus delibutus meus gaudio: quippe extitit mihi converſatio tua, nunquam gravis, ſemper grata, ob humanitatem tibi peculiariter innatam, ac ſpeciatim propriam. Certè, nunquam mihi decurrêre dies amæniores, durante vitæ toto meæ curriculo: Aſt (proh dolor) à tuo receſſu, quàm illuxerunt & effluxerunt mihi luces atræ, nebulis & nubibus plenæ, moleſtiis ac afflictionibus refertæ, meris ærumnis & ægritudinibus, tum animi, tum corporis, accumulatiſſimæ: verum nolo vulnera, nondum obducta, apud te refricare, aut, quæ paſſus ſum tormenta, in ſinum tuum effundere; quia, tu ea non ignoras, quæ univerſus novit orbis: ſed dabit *Deus* his quoque finem. Cæterum, in ſignum amicitiæ, animique, quo ſemper in te fui affectus,

Nomini

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Nomini Tuo, inscriptum eo, *offero*, ac *consecro*, hanc alteram *Meletematum* meorum editionem, tertiâ parte auctiorem, priore, Tu conatus nostros, eo suscipe affectu eo excipe animo, quo illos tibi, *Do, Dico, Dedico*, *æternum Tuus* omni *animo* & *affectu*,

A. HEEREBOORD,

Profess. in Acad. patriâ
Leid. Ordinarius.

Lugduni-Batavorum
Postridie Nonas Martiâs.
Anno 1659, Stylo Gregoriano.

Lectori

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Quadriennium est, benigne Lector, cum hæc Meletemata lucem primum adspexerunt. Sed, cum avidè ac brevi distracta essent exemplaria, petiit veniam Bibliopola, denuò ea sub incudem revocandi: quod non illibenter ei indulsi. Habes hîc ergo iteratam eorum Editionem; sed variis in locis correctam, ac, vel triplo auctiorem. Nempe, cum in Ethicis Disputationibus, unâ & triginta, veritas tantum fuisset adstructa; sed, ab Adversariorum exceptionibus & objectionibus; vindicata non item, alterò tantò pluribus Exercitationibus, ab iisdem, hac Editione liberatur atque asseritur: ut plenissimum hîc nunc sit invenire, Philosophiæ Moralis Systema, omnibusque numeris absolutum. In Commentariis Physicis, non pauca emendavi, auxi. Denique, Disputationibus selectis, quasdam adjeci. Quicquid verò egi, ad studia Philosophiæ promovenda id totum egi. Temperavi mihi à citandis Authoribus multis (qui mos hodie multis est usitatus) quod, Philosopho agendum esse, non Authoritate, sed Ratione, judicaverim semper, atque etiamnum judicem. In dijudicandâ ac

deci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

decidendâ veritate, nec præjudiciis *aliquid dedi, nec* affectibus. *Vtrisque enim est carendum Philosopho, & omni veritatis inquisitori, quippe qui, vel hisce, vel illis, abreptus, non potest cernere verum. Quod* Collegium Physicum *inscripserim,* secundum Peripateticos, *ita faciendum fuit, ex more recepto* Academiæ *nostræ. Tu,* benevole Lector, *opellam nostram boni consule, &, si quin nosti rectius istis, Candidus imperti, si non, his utere mecum.*

A. HEEREBOORD.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ADRIANUS HEEREBOORD, LUGDUNO-BATAVUS,
L.A.M. ET PHILOSOPHIÆ IN ACADEMIA PATRIA
PROFESSOR ORDINARIUS. ÆTATIS 45. ANNO 1659.

H. Bary sculp.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

TITULI
ET
ORDO DISPUTATIONUM,
Ex Philosophiâ selectarum.

VOL. I.

Præliminaris I. *De Substantia.* pag. 1.
Præliminaris II. *De Accidente.* 4.
I. *De Persona.* 7.
II. *De Ente infinito.* 10.
III. *De Notitia Dei naturali.* 14.
IV. *De Proprio.* 17.
V. *De Relatione.* 21.
VI. *De Ortu Animæ Rationalis.* 24.
VII. *De Concursu Dei.* 27.
VIII. *De Concursu Causæ Primæ.* 30.
IX. *De Concursu Dei.* 34.
X. *De Concursu Causæ Primæ.* 38.
XI. *De Concursu Causæ Primæ.* 41.
XII. *De Angelis.* 44.
XIII. quæ est secunda, *de Angelis.* 48.
XIV. quæ est tertia, *de Angelis.* 51.
XV. quæ est quarta, *de Angelis.* 55.
XVI. quæ est quinta, *de Angelis.* 58.
XVII. *De Necessitate.* 61.
XVIII. *De Contingentia.* 62.
XIXnæ pars prior, *contra possibilem Mundi Æternitatem.* 67.
XXInæ pars posterior, *contra possibilem Mundi Æternitatem.* 71.
XX. *De Scientia divina Immutabilitate.* 75.
XXI. *De Simplicitate Dei.* 78.
XXII. *De Potentia Dei.* 82.
XXIII. *De Voluntate Dei.* 85.
XXIV. *quæ est altera de voluntate Dei.* 89.
XXV. *De Æternitate Dei.* 93.

INDEX.

XXVI. *De Immutabilitate Dei.* 96.
XXVII. *De Immensitate Dei.* 100.
XXVIII. *De Ortu Animæ Rationalis.* 104.
XXIX. *De Scientiâ Dei.* 107.
XXX. *De Scientiæ divinæ Modo ac Partitione.* 110.
XXXI. *De Communicatione Propriorum.* 115.
XXXII. *De Abstractione.* 118.
XXXIII. *De Bono.* 121.
XXXIV. quæ est prima, *de Formis.* 125.
XXXV. quæ est secunda, *de Formis.* 129.
XXXVItæ pars prior, quæ est tertia, *de Formis.* 134.
XXXVItæ pars posterior, quæ est quarta, *de Formis.* 137.
XXXVII. *De Principiis Corporum naturalium constituentibus ac producentibus.* 141.
XXXVIII. *De Definitione Formæ Aristotelicâ.* 146.
XXXIX. *De Lege in communi.* 149.
XL. *De Lege Æterna.* 152.
XLI. *De Lege Naturæ.* 155.
XLII. *De Lege Humana.* 158.
XLIII. *De Animæ Rationalis Immortalitate.* 161.
XLIV. *De Ingenio.* 165.
XLV. *De Cognitione.* 168.
XLVI. *De Causa Libera.* 172.
XLVII. *De Causa Libera.* 175.
XLVIII. *De Ente Reali.* 179.
XLIX. *De Ente Reali.* 182.
L. *De Ente Rationis.* 185.

VOL. II.

I. *De Accidentis inhærentia actuali.* 189.
II. *De Quantitatis identitate cum Materia.* 192.
III. *De Aristotelicâ Summi Boni, & Virtutis definitione, virtutumque connexione.* 195.
IV. quæ est prima, *de Accidentis distinctione à Substantia.* 199.
V. quæ est secunda, *de Accidentis distinctione à Substantia.* 202.
VI. quæ est tertia, *de Accidentis distinctione à Substantia.* 205.
VII. quæ est quarta, *de Accidentis distinctione à Substantia.* 208.

VIII. quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

VIII. quæ est quinta, *de Accidentis distinctione à Substantia.* 211.
IX. *De usu Philosophiæ in Theologia.* 213.
X. *De abusu Philosophiæ in Theologia.* 218.
XI. *De usu Metaphysicæ in disciplinis aliis, ac præsertim, Theologia.* 222.
XII. *De Causæ efficientis divisione, in Procreantem & Conservantem, Emanativam & Activam.* 225.
XIII. *De Causa Immanente & Transeunte.* 229.
XIV. *De Causa Libera.* 232.
XV. *De Causa Efficiente per se & per accidens.* 238.
XVI. *De divisione Causæ Efficientis, in Principalem & minus Principalem.* 241.
XVII. quæ est prima, *de divisione Causæ Efficientis, in Primam & Secundam.* 245.
XVIII. quæ est altera, *de divisione Causæ Efficientis in Primam & Secundam.* 248.
XIX. quæ est tertia, *de divisione Causæ Efficientis in Primam & Secundam.* 251.
XX. quæ est quarta, *de divisione Causæ Efficientis in Primam & Secundam.* 254.
XXI. quæ est quinta, *de divisione Causæ Efficientis in Primam & Secundam.* 257.
XXII. *De divisione Causæ Efficientis in Proximam & Remotam, Totalem & Partialem.* 261.
XXIII. *De Causa Finali.* 264.
XXIV. quæ est altera, *de Causa Finali.* 267.
XXV. *De Subjecto & Adjuncto.* 270.
XXVI. quæ est secunda, *de Subjecto & Adjuncto.* 273.
XXVII. *De Convenientia & Distinctione.* 276.
XXVIII. *De Convenientia præsertim simplici.* 280.
XXIX. *De Distinctione Rerum.* 283.
XXX. *De Distinctione Rerum.* 286.
XXXI. Prima *de Ideis.* 289.
XXXII. Secunda *de Ideis.* 291.
XXXIII. Tertia *de Ideis.* 294.
XXXIV. Quarta *de Ideis.* 296.
XXXV. Quinta *de Ideis.* 299.
XXXVI. Sexta *de Ideis.* 302.
XXXVII. *De essentiis Rerum æternis.* 305.
XXXVIII. Prima *de Potentia Dei Ordinaria & Absoluta.* 308.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

XXXIX. Secunda *de Potentia Dei Ordinaria & Absoluta.* 311.
XL. Tertia *de Potentia* Dei *Ordinaria & Absoluta.* 314.
XLI. *De Potentia Dei.* 317.
XLII. quæ est altera *de Potentia Dei.* 320.
XLIII. *Ad Librum 3. Metaphysicæ Aristotelis, Cap.1. Text.1. & 2.* 322.
XLIV. *De Primo Cognito.* 327.
XLV. *De Libertate Philosophandi.* 330.
XLVI. *De Encyclopædia.* 334.
XLVII. *De Homine.* 336.
XLVIII. *De Ratione Philosophandi.* 339.
XLIX. *De Rerum materialium naturâ.* 341.
L. *De Compositione Continui.* 343.

Appendix quarundam Disputationum.

De Atomis. 347.
Contra quaternarium Elementorum numerum, pars prima. 350.
Contra quaternarium Elementorum numerum, pars secunda. 353.
Contra eundem Elementorum numerum, pars tertia. 355.
Contra eundem eorum numerum pars ultima, & speciatim de Aëre. 358.
De Rationibus Entium. 361.
An vera Philosophia contrarietur S. Theologiæ, & vicißim? 363.
De usu Rationis humanæ in Theologia, ac quæstionibus Fidei. 368.
An Deus sit thema seu ens universale, an singulare? 373.
De Origine ac Progressu Philosophiæ. 378.

Disputa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationes, quæ in Collegio ETHICO utroque, PHYSICO, & LOGICO, continentur.

DE Ethicæ existentiâ, & à Theologiâ distinctione. pag. 1.
II. De Ethices essentia ac definitione. 7.
III. De Ethices differentia, divisione, ac usu. 11.
IV. De summo Bono. 16.
V. De summo Bono. 21.
VI. De summo Bono. 25.
VII. De summo Bono. 30.
VIII. De summo Bono. 34.
IX. De summo Bono. 38.
X. De subjecto seu objecto Ethices. 42.
XI. De Quæstionibus quibusdam circa intellectum & voluntatem. 46.
XII. De Quæstionibus quibusdam circa Voluntatis humanæ actus. 49.
XIII. De Quæstionibus circa objectum voluntatis humanæ. 53.
XIV. De objectionibus, contra voluntatis humanæ determinationem ab ultimo intellectus practici judicio. 57.
XV. De objectionibus contra voluntatis humanæ determinationem ab ultimo intellectus practici judicio. 62.
XVI. De objectionibus, contra voluntatis humanæ determinationem ab ultimo intellectus practici judicio. 66.
XVII. De objectionibus contra naturam liberi arbitrii. 70.
XVIII. De Affectibus in genere. 75.
XIX. De Affectibus in specie. 79.
XX. De Affectibus in specie. 82.
XXI. De Affectibus in specie. 87.
XXII. De Actionibus, spontaneis, invitis, mixtis. 91.
XXIII. De Bono & Malo in genere. 95.
XXIV. De Bonitate, & malitiâ morali. 99.
XXV. De Virtute morali. 102.
XXVI. De Virtute morali. 106.
XXVII. De Virtute morali. 109.
XXVIII. De Virtutum moralium divisione, & earum inter se connexione. 113.
XXIX. De Virtutum moralium, connexione an divulsione, æqualitate an inæqualitate? 117.
XXX. De Virtutum, inter Gentiles & Fideles, seu Paganos & Christianos, discrimine. 121.

XXXI. *De varia divisione Virtutis Moralis, speciatim, de Virtute Heroicâ.* 125.
XXXII. *De Virtute Humana.* 128.
XXXIII. *De Quæstionibus quibusdam circa Fortitudinem.* 131.
XXXIV. *De Quæstionibus quibusdam circa Fortitudinem.* 134.
XXXV. *De* Αὐτοφονία *& Duello.* 137.
XXXVI. *De Duello.* 142.
XXXVII. *De Quæstione, An vim vi repellere liceat, & invasorem occidere.* 145.
XXXVIII. *De Quæstione, Ob quas res & causas liceat invasorem occidere?* 149.
XXXIX. *De Bello.* 152.
XL. *De Bello.* 160.
XLI. *De Bello.* 165.
XLII. *De bello.* 167.
XLIII. *De Quæstionibus circa Temperantiam.* 169.
XLIV. *De Quæstionibus quibusdam circa Temperantiam.* 172.
XLV. *De Quæstionibus quibusdam circa Liberalitatem.* 177.
XLVI. *De Quæstionibus quibusdam circa Liberalitatis extrema, & Magnificentiam.* 179.
XLVII. *De Quæstionibus quibusdam circa Magnanimitatem & Modestiam.* 182.
XLVIII. *De Quæstionibus quibusdam circa Mansuetudinem.* 185.
XLIX. *De Quæstionibus quibusdam circa virtutes* ὁμιλητικάς. 188.
L. *De Casibus Moralibus circa Temperantiam.* 192.
LI. *De casibus moralibus circa Liberalitatem.* 196.
LII. *De Casibus moralibus circa Liberalitatem.* 200.
LIII. *De Quæstionibus variis, ac casibus moralibus, circa Liberalitatem.* 205.
LIV. *De Quæstionibus & casibus moralibus circa Magnanimitatem, & Modestiam, & Mansuetudinem,* 209.
LV. *De Quæstionibus moralibus quibusdam, circa Mansuetudinem.* 213.
LVI. *De Quæstionibus Moralibus quibusdam, circa veracitatem, ac speciatim, de Mendacio.* 218.
LVII. *De Quæstionibus quibusdam moralibus, circa Veracitatem, ac speciatim de æquivocationibus, & mentalibus reservationibus.* 221.
LVIII. *De Quæstionibus variis Moralibus, circa Veracitatem.* 225.
LIX. *De Quæstionibus quibusdam Moralibus, circa Comitatem & Vrbanitatem.* 229.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

LX. De Quaestionibus quibusdam circa Iustitiam universalem. 233.
LXI. De Quaestionibus quibusdam circa Iustitiam particularem. 236.
LXII. De Quaestionibus quibusdam circa Iustitiam, Ius, & Injuriam. 241.
LXIII. De Quaestionibus circa Amicitiam. 245.

Collegii Ethici, Disputatio I.

DE constitutione Philosophiae practicae. 1.
II. De Summo Bono. 8.
III. De Summo Bono. 13.
IV. De Summo Bono. 17.
V. De Spontaneo. 22.
VI. De Invito. 26.
VII. De Actionibus Mixtis. 31.
VIII. De intellectu Practico & recta Ratione. 35.
IX. De Voluntate. 38.
X. De Motivo voluntatis. 42.
XI. De Libero Arbitrio. 48.
XII. De Affectibus in genere. 54.
XIII. De Affectuum causis & divisione. 57.
XIV. De virtute in genere, & de Intellectuali in specie. 61.
XV. De Prudentia. 64.
XVI. De Virtute Morali in genere. 68.
XVII. De Virtutis Moralis causis. 71.
XVIII. De Virtutis Moralis incremento, decremento, opposito. 75.
XIX. De Virtutis Moralis divisione, & Fortitudinis definitione. 79.
XX. De Fortitudinis divisione, extremis, & quaestionibus quibusdam. 82.
XXI. De Temperantia. 86.
XXII. De Liberalitate. 89.
XXIII. De Liberalitatis extremis & Magnificentia. 93.
XXIV. De Magnanimitate & Modestia. 96.
XXV. De Mansuetudine. 100.
XXVI. De Comitate. 103.
XXVII. De Veracitate. 108.
XXVIII. De Vrbanitate. 113.
XXIX. De Iustitia Vniversali. 118.
XXX. De Iustitia Particulari. 123.
XXXI. De Amicitia. 132.

Collegii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Collegii Physici Disputatio I.

DE *Principiis Corporum Naturalium.* 1.
II. *De Natura, Causa Efficiente, Fine, Quantitate, Qualitate, & Loco.* 6.
III. *De Motu & Tempore.* 10.
IV. *De Mundo & Cœlo.* 15.
V. *De Elementis.* 19.
VI. *De generatione & Corruptione.* 23.
VII. *De Meteoris.* 27.
VIII. *De Mixtione & Temperamento.* 30.
IX. *De Anima.* 35.
X. *De Anima vegetante.* 39.
XI. *De Anima sentiente.* 45.
XII. *De Visu.* 50.
XIII. *De Auditu, olfactu, Gustu, Tactu, &c. Sensu interno in genere.* 53.
XIV. *De Sensu interno in specie, Appetitu sensitivo, & Locomotivâ.* 57.
XV. *De Anima Rationali.* 62.

Collegii Logici Disputatio I.

DE *Philosophiæ & Logicæ naturâ.* 1.
II. *De Prædicamentis, in Genere, & de Substantiâ, in specie.* 2.
III. *De Quantitate.* 4.
IV. *De Qualitate.* 6.
V. *De Relatis.* 7.
VI. *De sex Postremis Prædicamentis.* 8.
VII. *De Prædicabilibus.* 10.
VIII. *De Toto & Parte, Causa & causato in genere.* 11.
IX. *De Materia, Forma, Fine.* 13.
X. *De Causa Efficiente.* 14.
XI. *De Subjecto & Adjuncto.* 16.
XII. *De Convenientia & Distinctione.* 18.
XIII. *De Oppositione & Ordine.* 19.
XIV. *De Interpretatione simplici & compositâ.* 21.
XV. *De quatuor instrumentis cognoscendi.* 22.

ADRIANI

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ADRIANI HEEREBOORD,

AD

Nobiliss. Ampliss. Spectatiss. Dominos, Acad. Lugd. Batav.

CURATORES, EPISTOLA.

Nobiliss. Ampliss. Spectatiss. Domini:

SEPTENNIUM *est præter propter, quod* Philosophiæ Professionem *in Academia vestra sustineo. Toto illo temporis tractu, nihil prius habui aut antiquius, quam ut Spartam, quam essem nactus, sedulo ornarem, & talentum mihi commissum fœnori diligenter exponerem. Cum provincia hæc primum humeris imponeretur meis, sic satis neglecta jacebant (liceat apud vos profiteri quod res est) Philosophiæ studia, & vix exculta. Et rarius disputabatur & inordinatius. Nescio, quo infelici fato, fluere retro, & ab aliquo temporis intervallo relabi cœpissent res Philosophicæ. Ultra annum privatus hic vixeram, & Philosophiæ relapsum, ac ruinam, fere imminentem deprehenderam. Quod, cum vocarer, trepidanti jam animo majorem incussit metum. Noveram ætatem, adhuc juvenilem. Noveram vires, & curtam domi meæ supellectilem. Noveram oneris suscipiundi, & ob istum Philosophiæ statum, tunc durioris, gravitatem. Noveram longe esse difficilius, jam labentes & ruinam minitantes ædes restaurare, quam bene positas, suo loco servare. Nolebam tamen deesse Academiæ & Urbi Patriæ operam meam petenti. Sciebam non mihi, sed aliis me natum. Quare grandi animo, & solius Iesu Christi Servatoris mei (quo duce nihil desperandum) innixus auxilio, atque multorum jam comperta fretus benevolentia, publice* Profitendi *munus aggressus tum fuit. Cogitavi statim apud me,* quo modo & medio vitæ ac vigori restituenda foret jam languescens Philosophia. *Cogitationes meas, Professioni initiandus, in augustissimo Doctissimorum virorum congressu, publice exposui: & cum verba ex more recepto de argumento aliquo auspicanti mihi essent facienda,* De variâ, vario tempore, & variis usitatâ, ac verâ tandem Philosophandi ratione, *verba feci. Orationem tunc habitam publicæ luci nunquam exposui: ejus summam nunc sisto.*

PHilosophia à condito fere orbe, orbis fuit: ita per universum terrarum orbem vagata est, ac Solis instar, lucis suæ radios quaquaversum dispersit. Renascentente enim mundo, à tribus *Noachi* filiis ac posteris, diversis temporum intervallis diffusa est in *Ebræos*, *Chaldæos*, *Phœnices*, *Ægyptios*, *Æthiopas*, *Indos*, *Persas*, *Gallos*, *Celtas*, *Græcos*, & quicquid alibi mortalium fuit. Universa vero, tum *Ebræorum*, tum profana *Gentium* aliarum, *Philosophia*, *Barbarica* Græcis dicitur, quod extra Græciam nata sit atque exculta; ex *Chaldæorum* tamen, *Phœnicum*, atque *Ægyptiorum* sapientia, *Græcorum* omnis hausta est ac prognata: quicquid enim isti possederunt ex *Ebræorum* scholis petierunt, ac multis superstitionibus & erroribus defœdarunt, & ex sordidatis hisce lacunis *Græci* rivos suos derivarunt: ad quos cum, maximis laboribus, variis itineribus, diversis coloniis translata est Philosophia atque traducta, in partes statim abiit divisa ac sectas.

Non est migi animus, omnes Philosophorum inter *Græcos* familias perreptare: quæ maxime insignes sunt habitæ, duæ extiterunt, *Ionica* & *Italica*. *Italicæ* sectæ princeps ac caput fuit *Pythagoras Samius*, qui postquam *Samus* patria à *Polycrate Tyranno* esset occupata, in *Italiæ* partem istam concessit, quæ quod maxime *Græcorum* coloniis esset frequentata, magnæ olim Græciæ, nunc *Calabriæ* tenet nomen, ac Philosophiam ibi docuit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Altera *Græcorum* in *Philosophia* αἵρεσις, *Ionica* fuit appellata, quod in *Ionia* versarentur ejus Philosophiæ Professores: familiam hic ducit *Thales Milesius*, è septem Græciæ sapientibus unus, cui successit *Anaximander*, huic *Anaximenes*, huic *Anaxagoras Clazomenius*, quem audivit *Archelaus*, qui primus ex *Ionia Philosophiam* transtulit *Athenas*: hic *Socrate* gloriatur discipulo: de quo oraculo fuit pronunciatum, Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος. Ex *Socratis* schola ceu ex equo Trojano innumeri prodiere *Philosophi*; inter eos nominis haud postremi, *Aristippus* sectæ Cynicæ ac Stoicæ, *Plato* veteris ac novæ Academiæ, fondatores primi. *Platoni* in Academia adhæsit atque in docenda Philosophia successit *Speusippus*, ex sorore nepos; secessionem fecit *Aristoteles*, qui relicta Academia *Peripatum* instituit, ac *Peripateticæ* nomen dedit *Philosophiæ*, quod in *Lyceo* deambulando doceret: ἑωθινῷ enim περιπάτῳ doctrinas secretiores ac graviores, δειλινῷ leviores tradebat. Ab hoc *Peripateticorum* Authore, principe, duce, *Peripatetica* Philosophia ortum ac nomen ducit, quæ varia serie, inter *Græcos*, *Arabes*, *Latinos*, ad nostram usque ætatem propagata est, tanto successu, ut nulla hodie, quod sciam, extet *Academia*, in qua non teneat primas, ac vel sola doceatur; quo jure, quave injuria, nunc non est dicendi locus.

Aristoteles *Socratem* per triennium, *Platonem* per totos unum & viginti annos, diligentissime audivit; in Philosophando hanc ingressus est viam, ut quavis de re contrarias in partes dissereret, *Socratem* ac *Platonem* magni, Veritatem pluris faceret, in quam diligentissime, explorata rerum natura, inquisivit.

Post *Aristotelem* varia exstitit Philosophandi ratio, purior modo, modo impurior, interdum liberior, sæpius adstrictior, ad mentem & placita, non Naturæ, sed τοῦ περιπάτου. Quam semitam in Philosophando tenuit Aristoteles, pauci sunt secuti, ac malus quidam genius ita fere mentes omnium cepisse videtur, ut id pensi tantum habuerint, *Aristotelem* intelligere, non naturam.

Duo fere sunt *Philosophandi* genera, unum, quo ad rerum omnium notitiam pertendunt mortales, alterum, quo non ad *Naturæ* sed Hominis cujuspiam opinionem philosophantur. *Aristoteles* ipsam rerum *Naturam* laudabili conatu invasit, ac liberrime, si quid à prioris seculi Hominibus in exploranda ea atque observanda fuisset erratum, reprehendit atque correxit. Pressit hujus vestigia haud degener discipulus, atque ἐν περιπάτῳ successor *Theophrastus*, qui, quod præceptor in Animalium historia indagenda, idem in Plantarum natura scrutanda, sollerti præstitit diligentia: atque ut *Aristotelem*, majorum, vel reverentia, vel scientia, vel authoritas, nihil deterruit, quo minus ab illorum sententia sæpius discesserit, ita nec *Theophrastus* sibi vetitum putavit, diversum sentire à *Præceptore*, sed quo jure in alios *Aristoteles*, hic in *Aristotelem* est usus. Si quid Præceptor falsum, aut rerum Naturæ contrarium docuisset, correxit: si quid prætermissum, supplevit. Etenim verissime putavit, solis Naturæ legibus, non Præceptoris opinionibus, mentis suæ contemplationes obstringi. Hunc prædecessorem, *Aristotelis* ac *Theophrasti*, in Philosophando libertatem, & in adornanda rerum Naturaliam historia industriam amplexatus est atque secutus, tertius in schola *Peripatetica*, *Strato Lampascenus*, qui, quod tam strenue in Natura contemplanda operam suam locaret, Physici nomen est adeptus, magnus omnino vir & in multis novus, ita testantstante *Cicerone l. 5. de finibus*. Extat ejus liber de *Coloribus*, item alter de *Spiritu*, tot annos inter *Aristotelicos* circumlati.

Atque utinam horum in *Peripatetica Philosophia* triumviorum tramitem calcassent, sequentis, ac sequioris ævi, Philosophi: verum purior illa ac liberior *Philosophandi* ratio in *Stratone* desiit atque exspiravit. Qui enim *Stratonem* ex ordine secutus est *Lycon*, ac quadraginta quatuor annos τῷ περιπάτῳ præfuit, Fabulis Philosophiam permiscuit; reliqui omnes, *Aristo*, *Critolaus*, *Diodorus*, & quatuor alii, quorum nomina temporum injuria obscuravit, ad *Andronicum* usque *Rhodium*, ab *Aristotele* undecimum, tam longe à genuina ac *Peripateticis* primis recepta consuetudine *Philosophandi* recesserunt, ut, non ex *Peripateticis*, sed aut aliunde, aut ex se nati τοῦ περιπάτου abor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

abortientes foetus videantur. *Andronicus* vero *Rhodius* Peripateticus κατ' ἐξοχὴν est dictus, quod primus *Aristotelis* ac *Theophrasti* libros promulgarit; paraphrasi ac commentariis nonnullos illustrarit; Philosophiam Peripateticam restaurarit.

Ex illo fluere & retro sublapsa referri
Philosophia coepit. Ab hoc tempore, valedictum est Naturae, atque à *Peripateticis* in solo habitatum *Aristotele*; & *Philosophi* sunt ab illo tempore dicti, non qui rerum naturam, sed qui mentem indagabant *Aristotelis*. Dicere ausim, *Peripateticorum* scholam à *Stratonis Lampsaceni* tempore, anno ante natum *Christum* ducentesimo & septuagesimo, tot jam labentibus annis ac seculis, ad nostram usque aetatem *Naturae* valedixisse, *Aristoteli* soli adhaesisse; cujus quippe Doctores, non ex rerum veritate, sed ex *Aristotelis* κυρίαις δόξαις sunt Philosophati.

Duum tamen sunt generum, qui post *Andronicum Rhodium* in Aristotelis opinionibus scrutandis, sequendis ac persequendis, sunt versati: *Andronicus* ipse atque illius tempestatis Peripatetici, ab *Augusti Caesaris* imperio, ad *Alexandrum* usque *Aphrodisiensem*, qui post annum *Christi* vixit ducentesimum, ingenium adhuc aliquod ad judicium in Philosophando servarunt liberum, nec ita *Aristoteli* se manciparunt, ut eum deserere scelus existimarint ac piaculum: ita ipsi *Andronico*, *Eudoxo*, *Athenodoro*, *Chenarcho*, aliisque, dissentire interdum, religio non fuit. At *Alexander Aphrodisiensis*, Aphrodisiade, Cariae oppido, oriundus, primus se totum Aristoteli tradidit, nihil sibi, nihil cuiquam, omnia soli credidit Aristoteli, in ejus verba juravit, ab ejus dictatis ne latum quidem unguem discessit, dubitandi libertatem sibi, aliisque, nedum judicandi potestatem, quantum potuit, omnem, sublatum ivit. *Alexandrum* secutus est *Ammonius Alexandrinus*, cognomento *Saccus*, quod ex bajulo evasisset *Philosophus*, ac tantus, ut parem vix ac ne vix quidem habuerit, inter *Aristotelis* nimirum servos: Eadem hic, qua *Alexander*, servili reverentia *Aristotelis*, occupatum gessit animum, atque ita *Graecorum* interpretum, qui secuti sunt, omnium, *Prophyrii*, *Anatolis*, *Olympiodori*, *Syriani*, *Themistii*, *Ammonii*, *Hermiae*, *Philoponi*, *Simplicii*, aliorumque oculos, perstrinxit *Aristotelis* authoritas, fascinavit, occaecavit, ut in eo enunciando ac defensitando immorati fere sint atque immortui; missa rerum *Natura*, Philosophiae sola proma conda.

Atque haec fuit insana philosophandi ratio, *Graecis* ad annum *Christi* circiter sexcentesimum usurpata, quo tempore, altum, diuturnum, ac tantum non perpetuum *Philosophiae* quoddam silentium est secutum inter eos: muta jacuerunt diu studia ac Gymnasia, ut totis trecentis annis nullius inter Graecos *Philosophi* nomen reperiri detur, nisi unius *Iohannis Damasceni*, qui eodem, quo reliqui, vesano *Aristotelis*, amore dicam an furore, correptus, breviaria tantum quaedam *Philosophiae* consuit ac reliquit.

Tam pessimo ac tristissimo apud *Graecos* statu fuit tum temporis constituta *Philosophia*, quod sub *Constante* Heraclii nepote, circa annum sexcentesimum quinquagesimum octavum, littorales *Graeciae* civitates atque insulas omnes classibus invadere coepissent *Arabes*, qui ter universam *Graeciam* ad *Byzantium* usque sunt depopulati, annis, (si Historicis fides) sexcentesimo quinquagesimo nono, septingentesimo vigesimo primo, octingentesimo vigesimo octavo, quibus incursionibus omnis generis libros absportarunt, ac studia omnia ad se traduxerunt. Floruerunt maxime apud eos studia *Medicinae* ac *Philosophiae*, quae una cum eorum imperio circa annum septingentesimum quadragesimum primum in *Hispaniam* quoque transfretarunt, ac *Cordubae* sedem posuerunt; qua urbe natus fuit *Averroës*, qui à principe suo *Miramolino* accersitus ad radices montis *Atlantis* in *Marochiensi Academia* Philosophiam est professus.

Postquam ad *Arabes* à *Graecis* migravit *Philosophia*, pari modo in *Aristotele* substitit, & ejus placitis conclusa cancellos istos effringere, aut Naturae sacraria ingredi, non sustinuit. *Averroës* Philosophorum inter eos princeps, magni *Commentatoris* nomine superbus, (quem, si per Latinae linguae liceret genium, *Commentorem* aut *Commentitorem* verius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quis dixerit, tot nobis commenta reliquit (singula *Aristotelis* verba divina esse oracula, arbitratus est, nihil in eo falsum, nihil mancum, nihil superfluum, ac mille jam & quingentos præteriisse annos, ex quo scripserat *Aristoteles*, nec unquam ullum in ejus libris inventum errorem, exclamavit.

Ex *Hispaniis* commercio & vicinitate Nationum finitimarum *Philosophiæ* studia post annum millesimum ac ducentissimum transierunt ad *Latini* nominis homines: ante hæc enim tempora, totis septingentis annis, varii motus *Italiam, Galliam, Germaniam*, concusserant creberimis *Gothorum* ac *Vandalorum* in *Occidentem* irruptionibus, unde aliis potius studiis litatum fuit quam *Philosophiæ*.

Postquam *Boethium*, Peripateticum excellentissimum, virum consularem, è medio sustulisset, anno *Christi* quingentesimo vigesimo secundo, immanis *Theodorici Gothorum* Regis crudelitas, intercidit atque sublata quoque est *Philosophia Peripatetica*, atque omnis ferè in *Italia* eruditio. Barbaries eam tota invasit atque occupavit, artesque bonas & Philosophiam finibus expulit atque exegit.

Secuta est profundissima ac deploranda rerum omnium inscitia, quæ *Imperatorem* movit *Fredericum* (ni fallor) *Secundum*, ut legatos mitteret ad *Arabes*, qui avitas artes ac *Philosophiæ* studium in *Italiam*, sedem antiquam, remitterent, ac postliminio restituerent. Advectos ergo ex *Hispania Aristotelis* atque *Averroïs* libros, ambabus, quod ajunt, ulnis amplexati, lætissime exceperunt *Itali*. Enata sunt tum ingenia non contemnenda, quæ hoc Aristotelicæ servitutis jugum excutere potuissent, nisi tam infelici vixissent seculo, quod, non crassissima tantum ignorantia, sed bonorum authorum maxima laborabat inopia, ut præter *Aristotelem* atque *Averroëm*, barbare atque ineptissime traductos, vix quicquam extaret. Ita tempestate quasi delati, ad utrumque hunc, tanquam ad saxum aliquod adhæsere ac *Philosophi* fuere & *Peripatetici*, qui neglecta rerum natura, non *Aristotelis* solum, sed *Averroïs* insuper decreta, mordicus tuerentur.

Fuit hæc Philosophandi ratio invecta in *Italiam*, *Galliam*, *Germaniam*; *Angliam*, ac recepta *Averroïs* hypothesi, universa *Philosophiæ* laus ac salus, in sensu *Aristotelis* percipiundo, fuit constituta.

Ad hanc insaniam alia accessit stoliditas, aut, ut verius loquar, stolida impietas. *Aristoteles* non in suo foro, sed & in alieno quoque, ut sententiam diceret, admissus est atque auditus, nec Naturæ tantum in *Philosophia*, sed & *Deo* prælatus est in *Theologia*. Exorti sunt homines umbratici, ac verè *Scholastici*, & otiosi, qui *Philosophiam* cum *Theologia* confuderunt, ex *Philosophia* inutiles ac frivolas quæstiones veluti ex aqua spumam elicuerunt, & in *Theologiam* intriverunt, ac genus quoddam *Philosophiæ* pepererunt monstrosum ac monasticum, quod odiosis ac otiosis argutiis, omnia deformavit, religionemque ad *Philosophorum* placita flexit, genus sermonis squallidum ac cœnosum progenuit, veritatem labyrinthis inextricabilibus involvit. Homines scilicet vani ac turgidi, ut præpostero ac detestando ritu aliis ingenii acumen ostentarent, quæstionum noxiis subtilitatibus *Philosophiam* impleverunt, *Theologiam* contaminarunt.

De grege hoc *Philosophorum*, primi fuere, *Alexander de Ales*, Anglus, Doctor vulgo irrefragabilis, *Albertus Magnus*, Germanus, Episcopus Ratisbonensis, *Thomas Aquinas*, Italus, in cujus, Doctoris, non moralis, sed Angelici, summa Theologica, pari ambulant passu *Aristoteles*, & *Deus*, aut, quod Doctoribus tam illuminatis, Seraphicis, ac Cherubicis est indignissimum, á tergo longe sequitur non passibus æquis, *Dominum Aristotelem*, *Dominus Israelis*.

O impiam Philosophandi rationem! quam eandem tenuerunt *Summistæ* ac *Sententiarii* reliqui, *Ioh. Scotus*, Doctor subtilis, perpetuus Thomæ impugnator, *Alanus de Insulis*; Doctor universalis, *Gulielmus Occam*, subtilitatis Lima, *Gabriel Biel, Robertus Holkot, Bikot, Trikot*, atque istius furfuris plures, quorum ipsa ferè nomina barbariem præ se ferunt, & horrorem incutiunt.

Hi nobis *Philosophiam* istam reliquere tot nugis scatentem, tot spinis pugentem, tot erroribus nocentem: Hi nobis viam stravere,

perve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

perveniendi in notitiam non *rerum*, ſed *realitatum*, non *formarum*, ſed *formalitatum*, non *actuum* aut *potentiarum*, ſed *actualitatum* ac *potentialitatum*. Hi nobis tot *quidditates*, *entitates*, *hæcceitates*, vel *ecceitates*, & , quæ non verborum monſtra, nihil rerum ſignificantia, procudere, quibus ſpecioſiſſimam *Philoſophiæ* ac *Theologiæ* faciem turpiter dehoneſtarunt: Hi nobis tantam quæſtionum ineptiſſimarum atque impiarum farraginem produxere, ex quibus, plus boni, ſi neſcias, plus mali, ſi ſcias, ad te rediturum ſit. Sed Chimæras illi venati ſunt, ac dubia moverunt, ne ingenioſi non viderentur, de iis quoque quæ non ſunt.

Fuerunt media ſeculi iſtius inficeti barbarie, qui ſe *Reales*, alii *Nominales*, dici voluerunt: verum, *Reales* ſi quæras inter eos, laterna tibi opus ſit *Diogenis*, & qui ſint, invenias nullos. *Nominales* ad unum ſunt omnes ac *Verbales* Philoſophi: ita in verbis ac nominibus, in λόγοις ac terminis nudis, univerſa illorum conſtitit Philoſophia.

Verum enimvero excitata ſunt, tenebricoſiſſima iſta nocte, præclara aliquot ingenia, quæ Herculeo auſu, barbariſmis primum atque ineptis loquendi formulis, mox horridis atque inſipidis ſententiis, ſeſe oppoſuere. Poſtquam enim nihil reliquiſſet intemeratum barbaries, ac rancidæ diſputatiunculæ extremum faſtigium atque ἀκμὴν eſſent nactæ, cœpit, deterſis non nihil ævi infelicis ſordibus, lacertos movere Philoſophia ac ſenſim reviviſcere & revireſcere.

Denſiſſimis iſtis tenebris nova lux affulſit, δυάδοχοις *Dante Aligerio* & *Franciſco Petrarcha*, primis Philoſophiæ, bonarum artium, & omnis eruditionis reſtauratoribus, quorum poſterior liberrime invectus eſt in inſulſam ſui ſeculi Philoſophiam; ut elegantiſſimum ejus *De ignorantia ſui & aliorum* libellum legenti fit palam. Præclara hæc ejus fuit vox, cum inter alia ita exclamare eſt auſus. *Hæc vera eſt Philoſophia, non quæ fallacibus alis attolitur, & ſterilium diſputationum ventoſa jactantia per inane circumvolvitur, ſed quæ certis & modeſtis gradibus compendio ad rerum ac Dei notitiam perducit.*

Verum renata eſt ac revixit potiſſimum quæ tetra barbarie fœdata jacuerat atque oppreſſa *Philoſophia*, per *Græcos* ex *Conſtantinopolitana* direptione exules. Quorum præcipui fuerunt, *Emanuel Chryſoloras* Byzantinus, *Theodorus Gaza* Theſſalonicenſis, *Georgius Trapezuntius*, *Iohannes Argyropylus*, *Beſſarion* Cardinalis Nicenus ac Patriarcha Conſtantinopolitanus, aliique quibus *Ariſtotelem* alioſque ex *Græco* in *Latinum* transfuſos debemus.

Verum poſteriori ſeculo plenius in orbem diſperſa fuit renaſcentis & ex caligine emergentis *Philoſophiæ* lux, cum politiſſimus *Politianus* ἀβάρβαρος *Barbarus*, & ævi iſtius Phœnix *Ioh. Picus Mirandula*, lucidiſſima fulſerunt ſydera.

Impertiit *Germaniam* hoc lumine primus *Rodolphus Agricola*, æternum Belgii decus, qui acrius quædam, adverſus receptum *Philoſophandi* modum, Socratica dixit libertate.

Exinde plures purgando Augiæ iſti ſtabulo manus auxiliares admovere: præ cæteris, *Hollandiæ* noſtræ ac totius *Orbis* miraculum, *Deſiderius Eraſmus*, *Martinus Lutherus*, *Philippus Melanchthon*, primi apud nos religionis ſimul & Philoſopiæ reſtauratores.

Equidem cum admirandum reformatæ religionis opus, ab iis tentatum, ab aliis promotum, initium id, ſingulari divini numinis providentia, à reformanda Philoſophia ſumſiſſe comperio. Quoties Magni *Lutheri* epiſtolas illas, ante reformationem plene ſuſceptam, ex monaſterio anno ſupra milleſimum quingenteſimo decimo ſexto, ſeptimo, & octavo, ad ſocios datas, lectito, toties in perditam ſui ſeculi Philoſophiam atque ingeniorum profanam ſeductionem invehi video.

Voluit nimirum Deus ex hac luce lucem oriri Euangelio ſuo: Phoſphorus fuit Philoſophia, ac diem redid it heologiæ.

Audite quæſo quam libero ad *Iodocum Iſennacenſem* calamo, Cucullatus adhuc monachus ſub *Papa* & *Ariſtotele* Clavigeris, perſcribat *Lutherus*. *Ego*, ait, *ſimpliciter credo, fieri non poſſe, ut Eccleſia reformetur, niſi funditus ſcholaſtica Theologia, Philoſophia, Logica, ut nunc habentur, & eradicentur, & alia ſtudia inſtituantur.* Et ad *Georgium Spalatinum*: *Obſervavi*, inquit, *doctrinas & regulas Scholaſticæ*

Philoſophiæ , & dedita opera juxta illas volui tractare ſacras litteras , & (perdat me Deus , ſi mentior) horrui pluſquam à Tartari confuſione: ibi vidi quid prodeſſent illa ſtudia : nihil utilitatis , totum veræ nocentiæ pelagus inveni.

Intravit *Academiarum* apud reformatos limen *Religio* purior , impurior tamen remanſit *Philoſophia* , quando ſubtilitatibus vanis , omni uſu carentibus , etiamnum perſtrepunt auditoria , quando hæc etiamnum intemperies *Philoſophiam* agit , ut verbis tantum ſtudeatur non rebus. Recepti ſunt *Pontifitiorum* in *Philoſophia* libri , ex qnibus Philoſophari conſuevit juventus; præter *Euſtachios* , *Racones*, *Toletos* , *Pererios*, *Mendoҫas*, *Suareſios*, *Fonſecas*, *Conimbricenſes*, *Complutenſes* , *Lovanienſes* , *Colonienſes* , *Mexicanos* , *Monachos* omnes ac *Ieſuitas* , nullos novit : aliorum inaudita ſunt nomina; aut, ſi nota, nullius pretii , ac ſub pedibus jacent.

At vero , homines illi patres ſuos *Scholaſticos Philoſophiæ* veræ corruptores optime referunt , *Philoſophiam* corruptam ſervant ac tradunt: iſti ipſi ſubtilia tantum ſectantur , non utilia, ſubtiliſſimi Cymini ſectores : iſti ipſi *Papæ* æque *Ariſtoteli* facti ſunt dedititii : illi ipſi doctores , aut *Thomiſtici* aut *Scotiſtici* ,creduli & tenebricoſi , tenebras retinent *Philoſophiæ* , ut eaſdem inducant iterum in *Theologiam*.

Excutiamus tandem pulverem ex oculis noſtris , nec in uno hæreamus *Ariſtotele* , non *Ariſtotelis* tantum ſed *Naturæ* ſcholam ingrediamur , non *Ariſtotelis* tantum ſed Naturæ codicem aperiamus , non illius tantum ſed hujus præſertim folia evolvamus , & , ut uno verbo veram Philoſophandi rationem ob oculos ponam , ipſam rerum *Naturam* adoriamur , iſtic cauſas inquiramus , inventas obſervemus , obſervatas aliis experientiis probemus , probatas ad vitæ humanæ uſum referamus atque applicemus, & ſic in *Natura* , naturæ opificem,potentiſſimum , ſapientiſſimum , optimum , miremur, cognoſcamus, celebremus.

Parturiunt hujus ſeculi nobiliſſima aliquot ingenia , unde rerum ac mentis commercium, cui in terris non eſt ſimile , in integrum reponi , ac vera *Philoſophia* , quæ ut Aſtræa altera terras reliquit , in terras reduci poſſit : juvetur modo fœtus benigna obſtetricantium manu , &c.

Hæc ſumma eſt eorum , *quæ pro oratione inaugurali die* 9. Feb. 1641. *in* Ampliſſ. Virorum & Spectatiſſ. Studioſorum *frequentiſſima diſſerui corona. Quæ* Nob. Viris , D. CORNELIO vander MYLE, & D. JACOBO CATSIO, *Academiæ pro illo tempore* Curatoribus , *non diſplicuiſſe* , *mihi tum fuit compertum. Poſt tres inde ſeptimanas laboris auſpicia facturus , ne* ἄνευ προοιμίου *ad munus ſuſceptum accedere viderer, quia inter* Philoſophiæ *partes* Logica *eſſet demandata* , de ejus feliciter excolendæ modo , *liberè ac candide novum inſtitui ſermonem ,lectionibuſque publicis præmiſi. Quæ tum dixi , in compendium contracta hæc ſunt ſummatim* : Logicam nec diſci feliciter , nec doceri , ſi tota in quæſtiones , verborum contentiones , rixas ac diſputationes , abeat atque immutetur. Uſum ſolum , uſum , pro fine ac ſcopo habendum : ad eum omnia diſcenti , omnia docenti , eſſe referenda. Uſum Logicæ conjunctum , Logicæ diem eſſe : uſum à Logica disjunctum , Logicæ noctem eſſe. Non de Logica diſputando , ſed exercendo, ſed intelligendo , ſed de rebus ipſis cogitando , juxta leges ac regulas à Logica præſcriptas ,nos Logicos reddi. Logicæ exercitationis dignitatem & utilitatem eſſe maximam , ſed non minorem difficultatem. Eam pro virili à me fore tollendam publica privataque inſtitutione. Privatim ſyſtemati , ex Ill. Ord. Authoritate & decreto in ſcholas hujus Provinciæ invecto, immorandum atque inſiſtendum , atque id è re videri Studioſorum. Publice res Logicas, continuo orationis filo , juxta Ariſtotelis doctrinam , me proſequuturum. Rationes eſſe (*quæ tum prolatæ fuerunt*) cur Ariſtotelis Organo κατὰ πόδας enarrando immorari non eſſet conſultum. Non defuturam ſedulitatem & in docendo fidelitatem , &c.

Ita, per Dei gratiam, Lectionum Logicarum *telam exorſus, eam, intra anni currentis ſpatium , pertexendam promiſi , ac promiſſo ſteti. Dum in eo ſum totus , ut induſtriam meam omnibus probem, accidit quippiam , quo inſtitutum fere meum*

fuiſſet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

fuisset interruptum. Primo illo Professionis meæ anno, ipsis diebus Canicularibus, vocat me ad ædes suas, pro illo tempore Magnificus Academiæ Rector, D. OTTO HEURNIUS. *Sisto me ad diem præscriptum. Offendo præsentes cum Rectore, ex Theologis unum, ex Iureconsultis alterum, ex Philosophiæ & bonarum artium ac linguarum Professoribus tertium, cum Secretario, &* D. DU BAN, *piæ memoriæ Indicti conventus finis significatur, & recitatur ex scheda aliquod* Nob. D. Curatorum *mandatum ac decretum. Agitandum erat consilium & dispiciendum, quomodo* ad maximum usum & Studiosorum Commodum, ac brevissimo temporis spatio, *juventuti Academicæ instillari posset Philosophia Aristotelis, quomodo in eum finem lectiones Philosophicæ commodissime possent institui*, secundum textum Aristotelis, *nam hoc postremum disertis verbis à Rectore Magnif. fuit additum :* ad textum, *puta*, Aristotelis *esse* habendas lectiones : *quod tamen memineram in scheda lecta contineri; sed, hanc esse mentem* D. D. Curatorum, *dixit sibi constare* Rector *Rogamur sententiam ego ac* D. DU BAN ὁ μακαρίτης, *qui ea dixit, quæ in mentem tum ipsi inciderunt. Ego dixi, non me videre, qua ratione* brevissimo temporis spatio, ad maximam Studiosorum utilitatem, Logica *doceri publice queat, &* D. D. Curatorum *petitioni satisfieri, si constringar ipsius* Aristotelis *textum verbotenus explicare : longe facilius & felicius me id præstiturum utrumque, si* liberam *& non Aristotelico textui adstrictam servem docendi rationem. Regessit* Rector, *hoc ceu fundamentum sterni ac poni à* Nobiliss. D. Curatoribus; Aristotelis *textum esse prælegendum : de duobus punctis reliquis ex scheda prælectis, ut ego ac* D. DU BAN *cogitaremus, ac consilium, scripto consignatum, huic conventui postea exhiberemus, petitum fuit ac mandatum. Ita nos dimissi sumus reliquis manentibus : Circa vesperam petii mihi copiam fieri à Rectore Mandati* Nobiliss. D. Curatorum *quo constaret mihi de eorum mente; an hoc velint expresse, textum prælegi* Aristotelis : *neque enim memineram hoc ex scheda prælectum.* Rector *copiam facere negavit, &, utcunque non esset scheda expressum, hanc tamen esse* D. Curatorum *mentem, sibi significatum, respondit. Ego postridie Hagam me confero ad Ampliss.* D. Syndicum Nobiliss. D. Curatoribus à Secretis. *Peto humanissime, ut liceat videre* Nobiliss. D. Curatorum *Mandatum ac decretum, cujus copia fuisset denegata, ne quid imprudenter contra id agerem. Ille pro sua humanitate tantum mihi gratificatus est. Cum video, deprehendo ipsum Rectorem sibi petiisse à* Nobiliss. D. Curatorum *authoritatem de lectionibus Philosophicis, brevissimo temporis spatio ad usum maximum instituendis, consilia capiendi, cum Professoribus Philosophis, reliquisque, quos ipse machinationis suæ & consilii socios adsciverat; neglectis, contra Academiæ statuta, Assessoribus suis, cum quibus communicanda fuerant consilia. Deprehendo, nec illum, nec istos esse constitutos, in me &* D. DU BAN *judices aut arbitros, ut eorum acta ac dicta innuebant. Deprehendo* Nobiliss. D. Curatorum *præscriptionem hæc duo tantum continere*, ut de brevissimo temporis spatio, & de maximo Studiosorum commodo, in lectionibus Philosophicis habendis, dispiceretur. *In chartam conjicio, quibus rationibus utrumque illud obtineri posse censeo, & postridie conventui Rectoris & sociorum exhibeo, iisdem verbis, quibus eas hic sisto.*

QUandoquidem placuit Nobil. Ampliss. D. Curatoribus, injungere Philosophiæ Professoribus, ut cum Magnific. D. Rectore & Vir. Clariss. aliis ad hoc negotium deputatis agerent de optima ratione Philosophiam, quam brevissimo fieri potest spatio ad usum & commodum D. Studiosorum, docendi, ego cogitationes meas de Logicæ curriclo feliciter instituendo, & breviter absolvendo, ex petione Magn. D. Rectoris, libere ac libenter huic chartæ commisi.

Duplex est, non Logicam tantum, sed universam Philosophiam, docendi ratio, systematica & textualis : systematica est, quando vestigia ordinati systematis premuntur, textualis, quando textus solum tractatur Aristotelicus. Prior præferenda mihi videtur posteriori, salvo meliori judicio.

I. Quia res Logicæ, imo quælibet, non sunt accommodandæ ad textum & verba Aristotelis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſtotelis, ſed hæc ad illas; non enim verba cujuſcunque, ſunt norma ac menſura rerum, ſed contra res verborum.

II. Quia ſic maxime conſulitur, meo quidem judicio, honori & Academiæ dignitati, cum D. Profeſſorum auditoria ſunt frequentiſſima, & lectiones ſic inſtituuntur, ut maxima ad D. Studioſos utilitas redeat: Atqui frequentiora ſunt auditoria, & major utilitas ad D. Studioſos redit, ſi ſyſtematicam rationem docendi Philoſophiam, ac ſpeciatim Logicam, Profeſſor ſequatur, quam ſi textui Ariſtotelico adſtringatur: Sic enim intra biennium abſolvi, & ad uſum accommodari, vix poteſt.

III. Quia ingeniis noſtri ævi, præſertim tyrunculis, ex ſchola nuper emiſſis, parum eſt accommodatus textus Ariſtotelis, ſed temporibus & ingeniis vetuſtis magis convenit, ac Græcis, quibus ſcripſit: & præſertim inſervit colloquiis & conſuetudini de re qualibet in utramque partem diſputandi, quod ipſis in more poſitum erat, ad uſus alios parum idoneus.

IV. Quia perfecte ars Logica iis libellis Organi non continetur, cum ſint diverſi tractatus diverſo tempore editi, & plures multo in Logicis libri Ariſtotelis à Diog. Laertio recenſeantur, nec eo modo & ordine ſint conſcripti, quo nunc diſpoſiti, unde methodus ac cohærentia quoque eſt nulla.

Hiſce lectis nec Rector *acquieſcere nec cæteri* D. Profeſſores, *exempla aliorum prætendere & conſuetudinem, & multos ultro citroque ſermones cædere. Ego rationes meas urgere, & dicere: non exemplis nec conſuetudine ſtandum, ſed ex ratione & lege agendum ac vivendum.* Rector *demum, cæteris manentibus, abire me jubet &* D. DU BAN; *ac cum placebit ſibi, nos revocandos monet. Octiduum labitur antequam revocemur. Ubi revocati redimus, exhibet* Rector *ordinem lectionum Philoſophicarum, juxta & ad textum Ariſtotelis inſtituendarum, ſcriptum à* Secretario, *à ſe & reliquis approbatum, quem prælegi jubet, & an ſubſignare velimus rogat, uti ipſe faceret cum cæteris D. Profeſſoribus. Ego, iniquam eſſe hanc petitionem, reſpondi, nihilque eſſe à me poſtulandum contra animi mei & conſcientiæ reluctantis dictamen: &, an æquum eſſet, rogavi, ut illi abſentibus nobis, qui tanquam Philoſophiæ Profeſſores, hic eramus audiendi imprimis, ordinem talem conciperent? præſertim, cum ex æquo eſſent conferenda conſilia. Res dilata eſt in* Nob. D. Curat. *adventum iſtis feriis tum imminentem. Iis rationes ant. poſitas Rectori & cæteris D. Profeſſoribus exhibui, adjectis ſequentibus.*

I. QUod in organo Ariſtotelico deficiat ipſius artis Logicæ definitio, partitio, objecti ac finis explicatio, &c. Quæ ad conſtitutionem ejus faciunt.

II. Deeſt tota doctrina notionum ſecundarum & affectionum thematum ſimplicium Cauſæ Cauſati, Totius Partis, Subjecti Adjuncti, &c.

III. Non explicatur ſufficienter nec ſuo loco ratio definiendi & dividendi modus.

IV. Non explicatur doctrin autiliſſima de Syllogiſmo hypothetico.

V. Nihil traditur de methodo & ordine, de modo praxin Logicam inſtituendi. &c.

VI. Ex XVII Capitib. Iſagoges Porphyrianæ, tantum 5 tractari poſſunt, reliqua nullius utilitatis fere ſunt. In libro περὶ Ἑρμηνείας poſteriora capita de enunciationibus modalibus nullius ſunt uſus: in primo prior. Analyt. à cap. 8 ad cap. 24 mixti Syllogiſmi tantum explicantur, qui exigui, imo nullius ſunt uſus, &c. In libris poſt. Analyt. tam operoſe traditur doctrina demonſtrationis, ut anno forte opus ſit ad enarrationem, ſi quis textui adſtringatur. Lib. VIII. Top. tam vagi ſunt, ac res continent tam parum utiles, ut ipſe DU VALLIUS, qui Synopſin Analyticam Librorum Ariſtotelis Edit. Pariſ. præfixit, ab Analyſi ſingulorum capitum abſtineat: atque Interpretes alii quoque multa ac quam plurima, ſi non omnia, hic tranſiliant, &c. Quibus omnibus accedit ſtylus Ariſtotelis in organo obſcurus, loca hiulca, exempla minus manifeſta ac commoda, & ex Matheſi petita, &c.

Poſt rationes haſce à Nob. D. Curatoribus *expenſas*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

expensas, injunctum mihi fuit, ut, quo cœpissem pede, pergerem, & quam in docendo ingressus essem viam, eandem calcarem. Quod à me factum est in hunc usque diem non sine insigni Studiosorum (quod absque jactantia dictum sit) commodo. Eodem interim anno, die 13. *Decembris, negotium hoc idem in pleno Academiæ Senatu fuit agitatum, sed nec tum potiri fine suo datum est* Rectori, *licet clanculariis artibus id molito ac machinato. Ego itaque strenue in id incumbere, ut artium omnium longe nobilissimam, ortu divinam, utilitate inæstimabilem,* Logicam, *quam* brevissimo temporis spatio ad maximum Studiosorum emolumentum, *explicatam darem: & fortunavit conatus nostro benignissimus* DEUS, *& prosequuti sunt eos singulari favore* Nob. D. Curatores, *qui in affectus sui & benevolentiæ testimonium sequenti anno alteram in* regenda Coll. Theol. Ill. D. Ord. Juventute *Provinciam humeris nostris imposuere. Eam non minori, quam Professionem suscepi animo, & undiquaque dispexi, quid ad ornatum facere utriusque ac promotionem. Expertus fueram jam ab initio susceptæ* Professionis *in hoc usque tempus rarissimas extitisse in* Philosophia Disputationes, *& quando essent institutæ, ἀτάκτως in iis omnia geri. Quærebam serium ei malo remedium. Publici muneris authoritatem si interponerem, metuebam, ne id male cederet, aut succederet, quod ab annis & barba non accederet authoritas. Alea tamen erat jacienda &* Disputationes *postliminio revocandæ erant, & disputandum alio modo. Ad primam ergo disputationem, cum habenda esset, præfationem concepi, quâ, ut ἀταξία omnis præveniretur, & ex decoro ageretur, humanissime petii ab ornatissimis D. Studiosis, & impetravi. Ab anno itaque Professionis meæ secundo,* Disputationes *in Philosophiâ revixêre; & frequenter, & modeste, disputari cœptum; ut nullæ magis quam Philosophicæ occeperint fervere Disputationes, quod earum exemplaria in annos singulos* Nob. Curatoribus *exhibita comprobatum dedere. Indulsi Studiosis meis, nulli negandam, in disputando, ingenii & judicii libertatem, uti ipse sum liberior, sum libero ac Batavo aëre natus. Quarum ipse* Disputationum *extiti author in iis* Aristotelis *principia fui secutus, quod* Physicarum, Ethicarum, selectarum Disputationum *docent curricula: in* Corollariis, *ut vocant, &* Thesibus *Studiosorum proprio* Marte *& arte confectis, aliorum etiam Philosophorum placita & principia ventilari, fui passus, ut meum simul & illorum exerceretur ingenium, ac, quo ratio nos ducere valeret, palam fieret. Nulli hæc res fuit unquam obnoxia culpæ apud* Nobiliss. D. Curatores: *nihil incommodi creavit ulli Mortalium: nullam pacem turbavit aut animorum concordiam rupit. Testor manes tuos, defuncte Collega,* D. DU. BAN, *Si quid unquam extiterit rixæ aut contentionis me inter & te ob disputandi libertatem. Viximus animo conjunctissimi, etsi opinionibus in Philosophia sæpissime disjuncti. Passus sum frui te tuo judicio, tu vicissim me meo. Nunquam tibi à me, nunquam mihi à te, lis mota, super disputatis utrimque materiis. Vixit, quamdiu vixisti, & viguit inter nos pax & concordia, quod & à morte, cum parentarem tibi, sum testatus & æternum testabor. Nec aliquid molestiæ, post defunctum* anno 1643. *Collegam clarissimum ac charissimum, conciliavit cuiquam mea Philosophandi libertas dum solus disputavi. Imo, quam grata extiterit & probata mea libere & Philosophandi & disputandi ratio,* Nobiliss. D. Curatoribus, *vel inde liquet (rumpantur ut ilia Momis) quod me in ordinario suo ad* 8. *Februarii conventu* 1645. *ultro rogaverint, an aliam insuper* Philosophiæ *partem profiteri vellem. Ego quodcunque in me esset vitæ & virium libenter me collaturum respondi si Reip. si Ecclesiæ, si Academiæ patriæ prodesse, si proximi bonum promovere possim. Novum itaque Philosophiam Practicam profitendi onus priori additur: non subtraxi humeros, sed supposui, & fere hactenus,* Dei *gratia adjutus,* Ethicos *labores à solemni iterum sum auspicatus Oratione habita* 27. Martii, *& liberiori stylo,* quibus mediis, & è quibus Authoribus, ve[illegible]ac solidam Philosophiæ, artiumque, q[illegible] vocant, liberalium cognitionem unusquisque [illegible]it reportaturus, *fuse sum persequutus. Inter Media primum assignavi locum* Auditioni, *atque hic ad audiendas* Professorum *lectiones Iuventutem Academicam serio sum hortatus, iis allatis rationi-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

rationibus, quæ Auditionis necessitatem & utilitatem confirmarent. Huic subjunxi Lectionem *cujus admirandam virtutem ob oculos posui, ac, qui speciatim in Philosophia sint legendi Authores, ingenue & candide indicavi. Dispescui* Philosophiam *in* veterem & novam. Veterem *vocavi, quæ ab* Aristotele *potissimum est hausta, & ejus, jam ubique recepti, innititur principiis: aliorum enim veterum,* Democriti, Epic. Anaxagoræ, &c. *Philosophiæ jam diu interiere. Sola regnum tenet passim* Aristotelis *Philosophia, ab* Alexandro Magno *in Græcia, à* Carolo Magno, *in Germania, Gallica, Italia, Hispania, Belgio, authoritatem nacta.* Novam *dixi, quæ à recentioribus tradita, non ex* Aristotele *aut alio haustis principiis innititur, sed naturam ipsam pro objecto habet, rationi soli innixa, nonullius hominis authoritati. Qui veterem tradidere Philosophiam, vel* textuales *feci Philosophos,* qui Aristotelis *de Philosophia textus sunt interpretati, vel* systematicos, *qui Philosophiæ Aristotelicæ dogmata certis præceptis & systematibus inclusere, vel* Controvertentes, *quos* Questionarios *vocant, qui ex* Aristotele *quæstiones elicuerunt, non aliter sæpe quam ex pumice aquam, aut ab aliis motas magna verborum profluvio & longo sermone pertractarunt.*

Et hisce trium generum Philosophis Aristotelicis, *quos probarem, inter* Græcos, Arabes, Latinos, *sigillatim designavi ac delineavi. Inter* novæ *Philosophiæ Authores & cultores quosdam, antiquorum principia destruere, quosdam solidiora adstruere, significavi, & utrosque legendos commendavi. Sustuli hoc multorum mentibus insitum præjudicium,* ab horum lectione Philosophorum abstinendum esse, quod novi audiant: *omnis quippe veritas, cum inventa est primum, nova fuit. Recensui hic Philosophiæ novæ Triumviros,* Vallam, Agricolam, Vivem. *Recensui, odiosum illud multis, multis pretiosum caput ac nomen,* Petrum Ramum. *Recensui* Picum, Telesium, Patritium, Campanellam, Verulamium, Cartesium, *renascentis & denuo exorientis verum Phosphorum, qui arcana Naturæ non pauca reclusit, Philosophiæ clavem exhibuit, viam ad rerum immotam veritatem perveniendi aperuit.* Lectioni *adjungendam præcipi* Meditationem, *sine qua Auditionis & Lectionis nulla est utilitas. Denique subjunxi hisce tribus Philosophandi modis ac mediis.* Disputandi exercitium, *quod quantum in Philosophiæ notitia acquirenda valeret, experientiam testem advocavi, & ut mecum decurrere pergerent nostri Philosophiæ Studiosi, instituta disputationum curricula, pedem pedi, dextram dextræ jungendo, fideliter admonui. Hæc summa sunt Orationis tum pronunciatæ capita.*

Ab illo tempore Ethicas *Lectiones Logicis alterno adjunxi biduo: & consuetum mihi Philosophicè disputandi secutus sum modum. Sed non ita diu fuit, cum invidere Libertati meæ atque insidiari recentem & nuper tum mihi adjunctum deprehendi* Collegam. *Selegeram mihi* 1644. *ex* Metaphysicis *disputandam materiam* DE ANGELIS, *versabar in ea Disputationibus excucienda, cum novus advenit Collega,* D. ADAMUS STEVARTUS. *Sub cuius in Academiam nostram adventum incidit* Disputationum ex Philosophia selectarum XV. DE ANGELIS, *cui Respondens, juvenis doctissimus, & summæ spei, si superstes in vivis extitisset,* D. ANDREAS DU PRE, *subjunxit hæc Corollaria* Metaphysica.

I. OMnium præjudiciorum eversio est necessaria ad veritatem indagandam.

II. Sine cognitione *Animæ* & *Dei* nulla datur certa Veritatis cognitio.

III. Illud omne est verum, quod clare & distincte percipimus.

IV. Causa errorum est voluntas, quæ, cum latius pateat quam intellectus, sæpe se extendit ad ea, quæ intellectus non clare percipit.

V. Neque concursus divinus, neque voluntatis necessitas, libertatem evertit; imo magis auget & corroborat.

Physi-

Physica.

I. OMnes formæ materiales sunt tantum modi materiæ.

II. Cœlum est corruptibile & aëreæ naturæ.

III. Stellæ proprio motu per liquidum cœli moventur, ut aves per aërem.

IV. Elementa non transmutantur in se invicem.

Paradoxa.

I. NUllum datur argumentum inartificiale.

II. Luna minime illuminata conspicitur, cum maxime est illuminata, & nunquam minus illuminatur, quam cum est plena.

III. Duo gemelli, eodem temporis puncto nati eodemque mortui, impares possunt vixisse dies.

Hæc disputata fuerunt 14. Decemb. 1644. *Sequuta sunt* mense Jan. 1645. Disp. Select. DE ANGELIS Decimæ sextæ *ab Ornatissimo nunc Curiæ Holl. Advocato, tunc Respondente*, HENRICO BROUWERO, *subnexa Corollaria* Paradoxa:

I. NUlla datur Philosophia adeo Theoretica, quæ non sit & practica.

II. Privatio non est principium Physicum magis quam unio, sed tantum conditio sine qua non.

III. Corpora rarefacta non habent plus quantitatis quam densata.

IV. Ignis est humidus.

V. Aqua est subtilissima terra, aër subtilissima aqua, ignis subtilissimus aër, terra crassus ignis.

VI. Luna à Terra & Sole illuminatur.

VII. In homine est tantum unus sensus, non quinque.

VIII. Logica, quæ nunc viget, ad inventionem scientiarum est inutilis.

IX. Omnes syllogismi ad indagationem veritatis sunt inutiles, exceptâ inductione solâ.

X. Causa finalis non est causa, nec materia, forma.

XI. Potest velle homo malum qua malum.

Hæc & præcedentia Corollaria *ex* Keplero Bassione, Verulamio, Campanella, Sperlingero, Cartesio, *aliisque posita, nova erant homini novo, forte & ipsa authorum nomina, ex quibus Respondentes illa petierant. Ego cum subolfecissem non tam valentem esse novitio* Collegæ *stomachum, ut hæc aut similia concoquere posset corollariorum fercula, nec placere ejus palato nisi ex* Aristotele *allatas dapes, ipsum invisi, & theses antehac à me disputatas obtuli ut perlegeret, & modum hic in disputando teneri solitum cognosceret, quod sane ab aliqua animi mei benevolentia fuit profectum, & ita quoque ab ipso acceptum exceptumque. Dixi tum inter sermocinandum, eum facile visurum ex thesibus, liberum hic nobis esse disputandi modum; & me eum esse, qui multum indulgerem Studiosis, in corollariis & annexis, ut meum atque illorum ingenium experiar; me pro & contra, ut loquuntur, seu in utramvis multa disputare partem, quod sic maxime argumentorum robur ponderetur & expendatur, ita à me factum fuisse semper, à quo professioni fuissem admotus: & potuit ex thesibus facile illud colligere, inter quas invenit* Theses DE PRINCIPIIS COGNOSCENDI, Resp. WALLENDAL, *contra Cartesium:* & DE PRIMO, Resp. KELLENAER, *pro Cartesio: à doctissimis juvenibus, utrasque eodem anno* 1644. *me Præside disputatas. Addidi, amicitiam servari etiam ab iis, qui in omnibus non conveniunt Philosophicis opinionibus; nam*

Diversum sentire duos de rebus iisdem
Incolumi licuit semper amicitia.

Existimavi sic me defunctum partibus viri boni & boni Collegæ in *peregre advenientem* Collegam, *& meo more modoque sum porro* Philosophatus. *Temporis delapsu, quod fueram subodoratus, clarius accepi, novum hunc* Collegam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

gam *multa in mea disputandi ratione culpare ac præsertim libertatem : & jam , statim at que disputare , me quoque invadere cœpit : prima ejus disputatio* DE VOLUNTATE *fuit* HUMANA, 7. Julii 1645. *in qua* 22. *argumentis, partim Philosophicis, partim Theologicis , in sententiam meam,* de voluntatis humanæ ab intellectus practici ultimo judicio determinatione, & *aliis thesibus in ea, quæ* de Concursu *ante ejus adventum disputaveram , magno impetu irruit atque ; incurrit monentibus id me ipsissimet Studiosis. Ego ista negligere;* & Disp. select. 19. part. post. contra possibilem mundi æternitam , *subnectere hqc Coroll.* 15. *Iulii* 1645. Sententia, quæ statuit voluntatem ab ultimo intellectus practici judicio determinari , & rectæ rationi & Aristotelis authoritati innitiur : quare eam ab omnibus & exceptionibus & objectionibus vindicandam suscipimus.

Audit me ad argumentum alicujus Opponentis *motum adversus* th. ult. istius disp. *respondentem,* quod Relationes non sint Accidentia Physica,quæ inhæreant, nec entia realia , sed Logica tantum , quæ denominent,&;quod sint media quædam inter ens reale & nihil. *Et hæc responsio ex tempore data,quia nova erat & insueta ejus auribus , meruit excipi tredecem epimetris , quibus rationes protulit iterum,Theologicas partim,partim Philosophicas , ad probandum,* relationes esse accidentia prædicamentalia & entia realia: in disp. de Mat. prim. mense Jan. 1645. *Ego ista insuper habui , sed miratus valde hæc pro novis haberi quæ à me proferrentur , nec nova visa fuisse novo Professori sua epimetra subnex* Disp. Eth. DE HABITIBUS part. prim.

I. POtest eadem numero forma , plures marias separas simul informare.

II. Potest idem numero corpus in pluribus locis existere, idque naturaliter.

III. Merito pastoris cujusdam Indepentis libellus, quo Deum peccati causam Efficientem sive authorem esse contendebat , ex Comitiorum Anglicanorum decreto , non ita pridem Carnificis manu, publicè exustus est.

Hæc & similia novaturientis ingenii non sunt signa? Sed enim ego hunc D. Collegam *res suas sibi habere passus sum , ac se oblectare, sive novis , sive antiquis* ἐπιμετρεις, *neque multum postea cum eo commercii quæsivi. Sic cogitabam: Gaudeat ille sensu suo,ego meo. Verum enimvero, & aliunde insidias , struere libertati meæ, & occultis cuniculis eam subruere, alii tentarunt quos id minime decebat: an instigante & procurante Professore Scoto id sit tentatum , Deus novit. Na mcur illud ante annum aut paulo ultra sint aggressi qui supra quinquennium & semestre eam mihi non inviderant , causam non innio. Cum* 14. Kal. Octob. 1646. *eruditissimus Iuvenis ,* D. PAULUS BIMAM , *post publicè habitam pro gradu* Magisterii *Disputationem , promotus esset & ornatus jamdudum meritis titulis à* Celeberr. D. JACOBO GOLLIO, *Collega venerando, placuit* Re. D. TRIGLANDIO , *sub finem actus solemnis Senatui Academico jam abiturienti non nihil proponere,quod tamen* Rectoris *erat potius* Magnifici: *Verum & ipse, defunctus nuper* D. EWALDUS SCREVELIUS , *& ex cæteris* D. Professoribus, *si non omnes, plerique saltem, rei proponendæ juxta cum ignarissimis erant pariter ignari. Arripit* D. TRIGLANDIUS *ex Thesibus Pneumaticis & Metaphysicis promoti* Magistri *secundam, quæ sic sonat :*

Dubitatio indubitatæ Philosophiæ initium est.

Ait, voce grandi , vultu gravi, se mirari ; quod tales theses & sub præsidio & sine præsidio ventilarentur: esse illas periculosas,novas, & contra Aristotelem : Viam sternere ad Scepticismum: easdem dubitationes ex Philosophia transferri in Theologiam: Studiosos dubitare sic de rebus omnibus, de se, de Deo, &c.

Plura ipse id genus retulit , quæ non refero (nec enim necesse est) ac petiit tandem Senatus Academici sententiam. Num ab iis abstinendum foret ? Suffragia viritim & subito à Magnif. Rectore *collecta , maximam partem istue abiere, esse ab iis positionibus abstinendum.*

At vero cum hoc modo imprudentiæ macula injusta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

iniusta esset Cl. D. GOLIO, *(qui ut Candidati* Promotor *non debuisset permisisse illam thesin, si tantum in ea periculi latuisset) pariter ac mihi, sub cujus præsidio jam* 1645. mense Julio finem Disp. 19. Part. post. contra Possibilem Mundi æternitatem, *Corollarium erat defensum.*

(Ipse dubitandi actus firmissum indubitantis est Philophiæ principium) *atque idem aut simile alias & sæpe esset repetitum, noluimus de esse existimationi tutandæ: itaque post Octiduum cum novus iterum* Magisterii *candidatus honoribus iisdem esset à me decoratus*, Cl. D. GOLIUS, *potestate fandi accepta, rem ante Octiduum obiter propositam resumi petiit ac disstici de novitate & periculo illius theseos: dixit, ætatem suam & annos non decere ut ita quid imprudenter fieri permittat, quod ad tam gravia & atrocia mala, Scepticismum & Atheismum, viam paret, sed nihil quippiam talis periculi esse in hac thesi, quin nec novam esse, nec* Aristotelem, *quod descripto & prælecto ex* Arist. *l.* 3. Metaph. cap. 1. text. 1. & 2. *comprobavit. Addidi ego, ipsam* Aristotelis *in Philosophando praxin, confirmare hanc thesin: nam non est alia ipsi ratio agendi, quam dubitando ad veritatem pervenire. V*id. lib. Phys. Metaph. Problem. Quæst. Mechanic. *& ubicunque disputat. Adjunxi, eandem thesin defensam, modum per dubitationes Philosophandi servatum, hominibus* ἀξιοπιστοτάτοις Alexandro Aphrodiensi *inter Græcos*, Averroi *inter Arabes*, Thomæ *&* Scoto *inter Latinos*, *& inter Recentiores ita* Arist. *tex. explicari & eandem viam teneri, à* Fonseca, Scayno, du Vallio, *quorum testimonia collecta, in Disp.* περὶ ἀπορίας ϗ εὐπορίας, ad text cit. *publico examini subjeci*, 10. Nov. 1646. *Et sic difflatus est inanis de pericula & novitate metus. Cum vero, post aliquam ex justissima causa lectionum publicarum intermissionem, ad eas reverteter die* 17. Januar. 1647. *sermonem* DE LIBERTATE PHILOSOPHANDI *iis præmittendum judicavi, quo magnam in addiscenda Philosophia remoram & ingens obstaculum removerum volui, ignobile illud servitutis jugum, multorum cervicibus nimis injectum, sed fortiter excutiendum Docui*, renunciandum esse omnibus mentium nostrarum idolis, eradicandas esse opiniones præconceptas, tollenda omnia præjudicia, & animum ad Philosophiam esse adferendum, qualis est infantis, in quo nihil pictum est aut fictum aut scriptum actu, sed quidvis fingi, pingi, scribi in eo potest; Hanc fuisse viam tritam ac calcatam Aristoteli & præclaris semper omnium seculorum ubivis gentium ingeniis, ac nostro ævo Illustri. D. VERULAMIO in aureo opere *Instaurationis magnæ & de Augmentis scientiarum*, atque etiamnum teri & calcari ingenio incomparabili, veritatis ex caligne & servitute emergentis promotori unico, D. RENATO CARTESIO, à quo Heroë si semel didicerimus moderari ac cohibere mentis nostræ assensum ab iis de quorum veritate non certo constat, & mentem nostram ab omnibus præjudicis liberare, tum demum ista animi, ista judicii inæstimabilis libertas, reducta nobis fuerit ac restituta; tum demum præsidia & auxilia inventa fuerint errores præcavendi, veritatem eruendi, Philosophiã ad suam libertatem & perfectionem reducendi ac restituendi, &c. *Conclusi verbis & versiculis* Horatii:

Quid verum, atque decens, curo, & rogo, & omnis in hoc sum,
Condo & compone, quæ mox depromere possim.
Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter:
Nullius addictus jurare in verba Magist.
Quo me cunque rapit tempestas, deferor Hospes.

Quæ liberius pro Philosophandi libertate à me tum fuerunt dicta, non eodem animo ab omnibus, ut fieri solet, sunt accepta, quibusdã ea approbantibus, aliis improbantibus, nonnullis ringentibus: ussit potissimũ & mali habuit aliquos qua inter declamandum usus fueram; Apostrophe & προσφώνησις ad RENATUM CARTESIUM *absentem, non aliter ac si præsen- præsentem compellassem, hisce instituta verbis*

Salve Philoſophorum maxime, Veritatis, Philoſophiæ, Libertatis in Philoſophando, Stator, Aſſertor, Vindex. Quamvis vero iniquum ſit, alteri in dicendo verborum formulas ex genio ſuo præſcriptas velle: quamvis iſtis uti orationis luminibus & ſententiæ figuris, quibus vult, unicuique exiſtat liberrimum, ne quid tamen ſupra fidem, ne quid ex affectu, infra verum, citra meritum ejus viri, dixiſſe videar, veniam date, nonnihil fuſius de Philoſopho hoc & Philoſophia ipſius differenti, fortaſſis id ſufflaminabit & ſiſtet convitiorum plauſtra, quæ in illum & illam evomunt hodie nonnulli in Theſium ſelectarum Libellis, Conſiderationibus, Vindiciis, Abſterſionibus. Sin ad meliorem mentem non revocaverit, nec reſtituerit, iſtarum ſcriptionum Authores, hæc oratio; ſpes tamen eſt, fore, ut minus fidei inveniant, apud iſtius Philoſophiæ ignaros, & Philoſophi ipſius, ſi non amicos, ſed nec inimicos, eorum ſcripta: ſi neque hoc impetraverit, operæ tamen fuerit conſecuta pretium, ſi mentes veſtras ſapientiſſimas, ab omni præjudicio liberas, & immunes impoſterum conſervaverit. RENATUS DES CARTES genere ac familia nobilis, ſed ingenio longè nobilior, à multis jam annis totus in id incubuit, ut methodum quandam quæſiverit & invenerit, indagandi veritatem rerum certam in Natura ac Scientiis, eaque uſus fuit atque utitur etiamnum, in Ratione ſua ac mente dirigenda. Poſtquam enim vulgari ſcholarum Philoſophia animum ſuum imbuiſſet, ac nihil hic certi, ſed diſputationibus & dubitationibus eam repleri univerſam, deprehendiſſet, ad Mathemata ſe applicuit, quod illa majorem evidentiam & certitudinem polliceri vulgo dicerentur: in hiſce excolendis ita verſatus eſt, ut nihil impervium ingenio ſuo invenerit: imo ad iſtud faſtigium aſſurrexit, ut quædam à multis annorum millibus problemata ipſe ſolverit, & Græcis antiquis in Geometria Algebraica palmam præripuerit; cujus rei teſtes ſunt paucæ iſtæ pagellæ de Geometria conſcriptæ & hic Lugduni excuſæ: quin (ſi artifici credendum eſt de ſua arte judicanti) narravit mihi non ſemel vir Celeberr. D. JACOBUS GOLIUS, Mathematum apud nos Profeſſor, D. CARTESIUM veterum omnium ac recentiorum ingenia hic ſubvertiſſe, & id in Matheſi præſtitum dediſſe, quod vires ingenii humani videretur ſuperaſſe, & diſſolviſſe quod ἄλυτον fuiſſet habitum. Poſtquam vero D. DES CARTES tam feliciter verſatus eſſet in Mathematum exercitio, num pari felicitate ſibi ſuccederet ſua Methodus in aliarum Philpſophiæ partium controverſiis & difficultatibus enodandis, tentare voluit: Quare reſumit eas, ſed alia plane & ſua peculiari Methodo, quam qua ante fuerat in iis verſatus. Studet ergo eam & certitudinem & evidentiam in rebus cognoſcendis tum Phyſicis tum Metaphyſicis accipere, quam in Mathematicis demonſtrationibus deprehenderat: itaque annos aliquot indagat in res Phyſicas & Metaphyſicas cognoſcendi principia, tam immota ac ſolida & certa, quam ſunt Mathematicarum demonſtrationum: nec inquirendi laborem defraudavit eventus: quippe, quod quæ ſivit, invenit: & Methodi ſuæ adminiculo, non minori, ſi non majori, & certitudine & evidentia, cognoſcere cœpit, ex principiis certiſſimis & evidentiſſimis, res Metaphyſicas & Phyſicas, quam Mathematicas: atque magnam vitæ ſuæ partem & annorum aliquot decurſum, hiſce Meditationibus dedit, iis ingenium ſuum excoluit: mentem oblectavit: &, ut tanto liberius ſoli ſuæ Rationi excolendæ vacaret, vitam elegit ſolitariam, & loca vivendi, à turbis, ab aula, & à ſtrepitu remotiora, quo tanto & felicius & facilius cogitationibus ſuis vacaret, iiſque ſolis ſeſe oblectaret. Ac quamvis veritates jam nonnullas circa rerum naturas detexiſſet, longe certiores, evidentiores, utiliores, quam quæ hactenus in recepta eſſent traditæ Philoſophia, atque ante à ſe cognitæ, atque ſic Philoſophantium ordinem ab erroribus quibuſdam liberaſſe potuiſſet, ita tamen humiliter & modeſte de ſe ſenſit, ut privatos ingenii ſui errores quidem emendaverit, quibus infectus fuerat, nihil tamen voluerit tentare, quo, quæ in Scholis & Academiis vigeret, impugnaret atque everteret Philoſophiam: hinc eſt, quod multo tempore preſſerit & Methodum ſuam inveniendæ veritatis & veritates inventas. Ac quamvis ſibi conſtaret de Methodi ſuæ certitudine & evidentia demonſtrationum, quibus uteretur, quia tamen abibat à recepta philoſophandi ratione, & homines valde proni eſſe ſolent in iis rejiciendis

ciendis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ciendis, quæ vel non capiunt, vel capere nolunt, non potuit primum eo adduci, ut pateretur cogitationes suas in lucem exire publicam. Exoratus tandem frequentissima petitione Amicorum hoc perpetuo urgentium, non esse denegandum humano generi, unde tantum boni ad illud redire valeret, emisit in lucem 1637. Gallico sermone, Discursum de Methodo, ad bene regendam rationem suam, & inveniendam veritatem scientiarum, cum triplici specimine. Dioptrices, Meteororum, Geometriæ. Nomen suum non apposuit, quia nec applausum captabat nec gloriam, & quia pertractus & coactus fere editionem permiserat; nam tegere ac premere maluisset quæ ederentur, quam alicui obtrudere quasi & commendare. Ideoque sic scripsit; ut nullam suam opinionem pro præcepto tradiderit, nullam alterius destruxerit, sed simplici stylo ad modum & morem Narrantis in Methodo retulit media, quibus ad evidentiam istam & certitudinem cognoscendi devenisse se sibi persuaserat, & in suæ relationis fidem & comprobationem Specimina ista subjecit. Et Methodus ipsa & Specimina satis loquuntur ipsius in philosophando integritatem, synceritatem, candorem, diligentiam, & quam nulli isto scripto male vel dixerit vel fecerit. In Methodo vitam & studia enarrat; peregrinationes explicat, rationem studendi & philosophandi, ante & post sibi usitatam, proponit, Methodi tandem suæ regulas, quas teneret, in veritate indaganda, rebusque omnibus cognoscendis, exponit; quæ omnia in exemplum trahi vetuit: sed enarranda erant, ut Methodi ejus, qua utebatur, origo & natura tanto evaderet clarior. Nihil unquam cuiquam hic præscripsit: cui Methodus placeret, uti ea potuit in rerum notitiâ acquirendâ, sicut ipsa usus erat Author in Meteoris & Dioptrica: cui displiceret, potuit eam negligere: totum hoc ipsi sisque deque erat: nam suis maxime erroribus corrigendis eam conscripserat; & ei porro indulgere in regundâ Ratione suâ, reliquo vitæ currentis spatio, decreverat. Postquam vero Methodus triplici comitata Specimine lucem adspexit, varie fuit habita & excepta, laudata, celebrata vituperata, condemnata, convitiis proscissa, in admirationem rapta, prout genius esset hominum, in quorum manus incidisset. Nullibi dissimiliores peperit sive affectus sive effectus, quam in novitia tum temporis & emergenti Academia, cujus duo Professores, alter Theologus, Medicus alter, in oppositas plane iverunt partes, hic Methodum & Specimina in cœlum attollendo, ille in infernum usque deprimendo: imo Methodo & veritatibus ac principiis per Methodum inventis, statim disputatum est tanta animorum acerbitate, ut vix potuerit magis, quibusdam Studiosorum Medico, & plurimis Theologo addictis. Postea in scripta mutua & Historicas Narrationes erupit res, & facta est omnibus notissima: nec rationibus tantum est certatum sed convitiis, & à Methodo ad Authorem ipsum transitus est factus: qui jam celebris promissor, venturus Elias, audiebat ab altera factione: quin Atheismi atque Scepticismi dicam inpingebant Methodi Authori, qui à Theologi stabant partibus, sed non est opus narrare, quæ nemo ignorat, cum publica hic etiam intercesserint judicia, & publice sit invicem actum. Effecit illud partium studium, & tam multorum de Methodo diversa existimatio, ut ejus Author de premendis semper suis philosophematis, & ad proprii tantum ingenii cultum instituendis, sententiam mutaverit, & gravissimum Scepticismi & Atheismi crimen, nullo jure sed ex malignitate mera, sibi impactum, cuivis manifestum facere, decreverit. Eum in finem prælo commisit, præfixo jam nomine, quas obiter tantum delineaverat in Gallico scripto, suas de Philosophia tota cogitationes reliquas: & quamvis ex ipsa Dissertationis Gallicæ pag. 30. & 35. de Methodo, convitia impacta potuissent retundi, diluere tamen ea ipsi placuit fusiori scriptione: quem in finem Anno 1641, edidit sex Meditationes de prima Philosophia, Meditationum titulo vere insignitas; crebris & repetitis quippe Meditationibus Meditationes istæ sunt subigendæ, antequam de iis judicium pronuntietur. Subsecuta sunt 1644. principia Philosophiæ cum Methodo & Speciminibus in Latium transfusis. In Meditationibus juxta suæ ac veræ Methodi institutum à notioribus procedit ad ignotiora, nihilque profitetur in synopsi à se accipi ut verum, nisi evidenter sibi perceptum, comprobatum, demonstratum, idque tam clare, ut omnis dubitatio ab eo,

qui at-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

qui attenderit animumque averterit, fugere debeat, & nemo solidiora certitudinis fundamenta ponere valeat, quam ab eo ibi sunt jacta: dum in iis jaciendis occupatur, gravissimas ex omnibus quæstiones, in titulo promissas, dissolvit duas, solideque, & Deum esse, *&,* Mentem à corpore distinctam, *docet. Quod ita facit ac perficit*, ut Scepticismum *omnem &* Atheismum *(velint nolint ejus Adversarii) radicitus evellat & ex imis subruat fundamentis: quin mentem humanam* ex sui ac Dei notitia *ad reliquarum extra se rerum notitiam ducit ac dirigit modo ac medio infallibili.*

Vera Hominis sapientia Sui *ac* Dei *absolvitur cognitione: hæc utraque in* Meditationibus *ab* Authore *sternitur ut fundamentum, cui reliquarum notitia superstruatur, & superstructa est in 2. 3. & 4.* parte Principiorum Philosophiæ. *Initium ejus Philosophiæ à cognitione est nostri, ac dum nos ipsos cognoscimus eo ipso deducimur in cognitionem Dei, neque enim extra nos animumque nostrum egredi est necesse, ut Deum nostrum esse cognoscamus: talia sui vestigia in mente nostra reliquit. Atque hæc decantatissima est* Dei *in nobis* idea *insita, qua Deus non longe abest à nobis, sed animo nostro intime est præsens, & advertenti, atque se animumque suum intuenti, vel statim invenitur. Hac* sui Deique notitia *nihil menti Philosophantis, & certam rerum existentium veritatem quærentis, occurrit prius, nihil certius: &, ut potiatur utraque aliis non eget rebus, extra se non abit, quo certe ipsi menti nihil potest accidere gratius. Quid enim suavius ei contingat, quam si, in rerum omnium notitia acquirenda, ipsa sibi sit omnis cognitionis & certudinis radix, origo, fundamentum?* Dubitet Scepticus *aliquis de rebus omnibus extra se positis, nunquam de mente sua dubitare potest: eo enim ipso quod dubitet, si ad cogitationes dubitantes attendit, jam se esse & in se esse quo dubitat, atque se existere & quidem talis naturæ ut dubitare possit deprehendit, velit nolit: ut ipsa Mens dubitans sufficiens sit de se non dubitandi principium: Hæc mentis humanæ, ad se attendentis, de se notitia viam sternit ad res alias præter se cognoscendas: redeat igitur in se, quæ ex se, se esse, cognovit, mens, & scrutetur dubitationes ac cogitationes suas: invenit non tantum sui sed aliarum etiam in se rerum imagines depictas, non tamen omnium. Quærit ergo, unde habeat aliarum rerum præter se ideas? si aliarum rerum non habeat ex sese notitiam, si aliarum rerum ideæ non eam sibi sed quid extraneum ipsi repræsentent, oportet aliquid extra eam, vel dari, vel dari saltem posse: & cur non omnium rerum ideas in se deprehendit? cur non potest sibi, quascunque velit res, repræsentare? cur commercium proximum est sibi secum, remotius cum rebus aliis?*

Dum ita cogitationes suas earumque originem inquirit, altius seipsam quoque contemplatur, & penitius cognoscit. Deprehendit, se finitæ & esse naturæ & cognitionis, non esse se sibi sufficietem ad omnia cognoscenda, atque insuper se non esse à se, nec per se subsistere: deprehendit, quam arctis & angustis finibus ipsa & cogitationes suæ circumscribantur, limitentur. Deprehendit, ut non est à se, ita ne ad momentum quidem temporis sibi dare posse ut perseveret: ita ex suarum imperfectionum idea invenit in se ideam entis longe se perfectioris, & omnibus perfectionibus abandantis, quibus ipsa caret, & ad ideam istam attendendo, cognoscit facile, quantis perfectionibus illud ens oporteat esse præditum, in quibus omnes illæ sunt quibus ipsa destituitur: cogitet suas imperfectiones, quod non sit à se, non omnia sciat, non omnia possit, &c. *&, oppositas perfectiones*, esse à se, omnia scire, omnia posse, &c. *deprehendet in idea illius entis, se perfectioris, contineri: & sic extra se necdum egressa* Mens, *& se repperit &* Deum *suum: ac* Scepticismum omnem *tollit, & prætensum sic* Atheismum. *Atque hæc* nostri & *Dei notitia basis est & fundamentum & medium omnis ulterioris cognitionis: Quo enim magis* ideam *istam* nostri ac Dei *in nobis examinabimus, eo certius res alias cognoscemus: Quod in* Principiis Philosophiæ, *& ipsa* Meditationum *serie, satis ordinata deducitur* Methodo, *quæ attendenti & sæpius ac serio meditanti innotescit, aliis non item, ut ipse monet* Medit. Author *in* Præfatione. *Antequam lucem viderent* Meditationes, *examini fuerunt primum subjectæ, & multorum doctissimorum objectionibus tentatæ; ad quas respondendo, multa in* Meditationibus *obscura clarius exposuit* Author: *atque ita satisfecit,*

fecit, ut nihil à quoquam sit regestum nisi à solo Gassendo, cui Gallice est responsum, quod Meditationes cum Objectionibus in Gallicum sermonem translatæ à Nobiliss. Gall. elapso anno excuderentur. Ita quoque avide excepta sunt à Gallis Principia Philosophiæ, ut & hæc veste Gallica eodem tempore sint donata. In hisce per solam Materiam & Motum, principia simplicissima & omnibus notissima, explicat rerum omnium naturas, proprietates, operationes, rejectis Formis omnibus (præter rationalem animam) Substantialibus, quæ in recepta Philosophia merum sunt ignorantiæ Asylum. Lacessiverat, in epist. ad Dinetum, Peripateticos omnes, ut vel unam ex peculiaribus suæ Philosophiæ principiis vere solverent Quæstionem, qui millenas solvit ex suis. Et hoc de Formis Substantialibus Commentum ante Aristotelis tempora fuit ignoratum, & postea multis displicuit, (quod utrumque IV. Disputatationibus habitis elapa septimana ostendimus) & eversum satis fuit ante aliquot annos à Cl. D. Præceptore & Prædecessore meo BURGERSDICIO, lib. I. cap. 25. Metaphys. qui tamen à nemine unquam iccirco est impetitus aut Atheismi accusatus, uti ob eam rem à malignis impetitur & accusatus CARTESIUS. Sed hæc infelix extitit ejus Philosophiæ sors, quod Hæresios, Blasphemiæ, Pelagianismi, Scepticismi, Atheismi, diras statim consequentias ei affricare consueverint, vel ignorantes, vel malevoli. Ea nunc sunt tempora, quibus nihil est usitatius, quam criminum istorum ream agere & suspectam reddere doctrinam, quæ vel negligitur vel non intelligitur: contingit illud, uti alias, ita acerbissime intra vertentis anni spatium, huic Philosophiæ, cujus principia & dogmata Professores Philosophi, quod sciam, nulli hactenus, vel examinârunt, refutarunt, sed unus item atque alter Aphorismum hunc vel illum ac periodum aliquam, quam legit cursim ex ea, insectatus est statim & persecutus crimine ac convitio. Atqui illorum potius erant partes, serio refellere istius Philosophiæ principia, si minus sunt certa & firma, & tamen firmiora & certiora prædicentur atque habeantur, quam criminari aut convitari: quod si Philosophos non deceat, multo minus id conveniet Theologis, quorum non est, virgulam censoriam & dictaturam exercere in Philosophiæ & aliarum scientiam Professiones. nec ἀλλοτριοεπισκοπεῖν, aut aliena curare negotia: qui domi suæ habent satis quod agant; & defunguntur suo munere, si gregem sibi commissum fideliter pascant, viam salutis ei ostendant, juventutem Academicam sacris divinæ veriatis dogmatibus imbuant, & omnibus, pacis concordiæque studio, præluceant. Et ferri possent levius eorum censuræ, si aut eas modeste & absque atrocissimorum criminum consequentiis instituerent censores, aut, rerum, quas censent, periti forent. Quasi non magis standum esset de rebus naturæ ejusque Principiis judicio Philosophi, qui ætatem totam & vitam omnem in iis inquirendis & explicandis impendit, quam Theologi, qui aliis cogitationibus animique studiis distractus & districtus, sacra tantum tractavit non naturam. At si placet Theologo falcem imittere in Philosophi messem, à virulenta saltem abstineat criminatione, & calumniis, quæ artes cum nomine & titulo isto non conveniunt. videat ergo, an ὡς λόγια τοῦ θεοῦ loquatur, qui acerbissimas nuper invectivas immiscuit suæ thesium selectarum præfationi, & parlipomenis, & quartæ Disp. de Atheismo parti, atque alibi, CARTESII personam & philosophemata, qui se & Philosophiam suam satis tutabitur. Nihil facilius est quam convitium dicere aut calumniam impingere: sed nihil quoque indignius Theologo ac viro bono. Nostis ipsi Nobiliss. & Ampliss. Domin. quam serio vobis præterito anno per litteras conquestus sit D. DES CARTES de impacto sibi temere Pelagianismo, à Coll. Theol. Regente D. JACOBO REVIO, in Disp. 23. Anal. Theol. th. 13. ex verbis Med. meth. 4. P. 55. Sole est voluntas sive arbitrii libertas, quam tantam in me experior, ut nullius majoris ideam apprehendam, & male

*** citatis

citatis & male explicatis, quorum alterum inscitiæ est, alterum perfidiæ. Nostis quam idem *iisdem litteris querelam instituerit de imputata sibi à primario nunc professore* Theologo, D. JACOBO TRIGLANDIO, Balasphemiâ, in Coroll. 7. ad 6. Aprillis *defenso.* Internum Spiritus S. testimonium certitudine salutis ad tempus negare sub quocunque prætextu non licet, multo minus ipsum Spiritum S. (seu ipsum Deum, ut male CARTESIUS) pro impostore ac deceptore habere seu fingere, quod plane blasphemum. *Non referam, quam fideliter & Respondentem, & Rev.* D. Præsidem *Collegam monuerim, ut, si paci & honori suo consultum vellet, ab illo corollario & crimine personali defensitando abstineret, qui se* majorem *Corollari posuisse,* eum esse blasphemum, qui Deum pro deceptore habet, non autem minorem, (ut male CARTESIUS) *ac meditationes ejus nunquam se tum legisse, professus est, & indicari à me petiit Respondenti, ut deleretur: nec dicam, quomodo sententiam mutaverit ac disputaverit, ac turbæ ingentes sint exortæ. Hæc enim omnia Ampl. Consessui vestro sunt exposita, & ab* Eo *decretum* 13. Kal. Junias *elapsi anni,* ne à Professoribus Theologis ac Philosophis & Collegii Theologici Regentibus, imposterum CARTESII, vel ejus opinionis, minima mentio fieret. *Ego quidem ab eo tempore vestro decreto morem gessi, & sedulo operam dedi, ne Disputationem ullam pro aut contra* CARTESIUM *instituerem, aut sub meo* Præsidio *disputandum permitterem, uti quidem ante à me ad ingenii exercitium fuerat factum. Placuit* Regenti *interea temporis* REVIO, *in varia & ab antecedentium & consequentium serie divulsa loca & excerpta ex* CARTESII Methodo, Meditationibus, Principiis, *κρίσιν instituere, & evulgare libellum, quinque foliorum, Titulo* Considerationis Theologicæ, *addita gemina* Disputatione, *ex quatuor antè contra* CARTESIUM *habitis. Consideratoris* Theologi *exemplo factus audentior* Professor Philosophus, D. ADAMUS STEVARTUS, *nuperrime in diem totum* 23. Decembris 1647. Geminam Disputationem Metaphysicam DE DEO, *jam omnium desiderio exspectatissimam atque aliquamdiu promissam,* Academiæ *valvis satis in tempore curat affigi, ex professo contra* Mandatum *vestrum in* CARTESIUM, *quod nulli non fuit compertissimum, ex corpore thesium universo, & præsertim th. 5. desp. prioris, institutam utramque, cujus habitæ* Historiam, *& quæ eam sunt consecuta, scire vestræ interest Authoritatis, vestrique Consessus.*

Postquam jam diu sparsus per Academiam *rumor increbuisset, nunc brevi confodindum* CARTESIUM *& jugulandos* CARTESIANOS, *ac jam complusculos dies affixa valvis* Disputatio *lectitaretur, tandem pridie Natalem Domini hora locoque consuetis ingens fit Studiosorum alteriusque ordinis virorum confluxus, ut* Auditorium *eos vix caperet. Conscenduntur subsellia, &, quæ sessioni erant destinata, pedibus ad standum subserviunt. Capita fornicem contingunt: tam densum erat congregatorum agmen, atque ita compactum, & male ordinatum, ut ingredientium conspectui adimeretur &* Præses & Respondens & Opponens, *& ingressorum auditui subtraheretur loquentium vox. Cum horam circiter decimam accederem, desiit opponere doctissimus quis ex Coll, Ord. Iuvenis, ejusque vicem subit, profundæ & solidæ doctrinæ vir, D.* JOHANNES DE RAEI, Philosophiæ Magister & Medicinæ Doctor, *gemino simul ante semestre titulo, à me &* Cl. D. VORSTIO: *pro virtutum suarum meritis, honoratus, cum insigni, & suo, & Academiæ nostræ decore, qui ad* thesin 5. Disp. prioris, *ubi hæc sunt* Præsidis *verba.* Inveniuntur Neoterici nonnulli Philosophi, qui certam omnem fidem sensibus abrogant, & Philosophos Deum negare, & de ejus existentia dubitare posse contendunt, qui insitas interim à natura hummanæ menti de Deo notitias actuales, species, & ideas admittunt, *sic opposuit: Si nulli extent tales Neoterici Philosophi, talium*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

opinionem Authores, male nonnullis illæ adscribuntur, & sine necessitate refutantur. At verum est prius. Ego & posterius. Si vero sint, peto humanissime, ut mihi nominentur. Respondit Præses duo: 1. Parcendum esse nominibus & personis, disputandum tantum de opinionibus & sententiis. 2. Authoritate D. Curatorum sibi interdictum esse ne nominaret: sed satis constare, quinam illi essent: esse nota eorum nomina: se & alios scire: talia fuisse aliquando hic ventilata, &c. Reposuit Alter, D. Curatorum decreto, non tantum esse cautum, ne nomen CARTESII, quem significabat Præses, nominaretur, sed insuper vetitum, ne de ejus opinione vel opinionibus disputaretur; atque hic magis violari à Præside eorum authoritatem, quam si eum aut alios Neotericos Philosophos, opinionum istarum Authores, nominaret: itaque hoc denuo repetiit ac postulavit. Præses jam commotior, Quid tu, inquit, scis de D. Curatorum decreto? tu non interfuisti illorum conventui. Provoco ad Cl. D. REVIUM hic præsentem qui interfuit. Et ego, regessit Opponens, ad Cl. D. Professorem & hic & ibi quoque præsentem: ac me designabat, proxime à latere sibi assidentem: ac sic perrexit: licet non interfuerim conventui, novi tamen quid sit de illorum D. mente. Quid tu, ait Præses, scires, qui neque oculatus testis, neque auritus adfuisti? provoco ad Cl. D. REVIUM. Reposuit Opponens, neque se tamen ignarum mentis D. Curatorum, ac se vidisse ipsum Epistolæ à D. Syndico nomine N. b D. Curatorum ad D. CARTESIUM missæ αὐτόγραφον, quod nec Præsidis nec D. REVII oculis esset usurpatum, ex quo sane de sententia D. Curatorum quam clarissime statui potuit, quæ fuit: non tantum, ut nomini istius Herois parceretur, sed & ab ipsius opinionibus ventilandis abstineretur, contra quam faceret Præses, qui quam diu Authorum nomina non proferret reus haberetur calumniæ: ille eandem cantilenam canere, & sensim effervescere magis, & tandem dicere, sunt Lutherani, nullius tamen pronunciare nomen. Opponens itaque, cum nihil impetraret, age, inquit, si nominare non placet authores, ego tamen novi, quos designes, Est inter eos cujus nomen non audes proferre: D. CARTESIUS, & qui solus hic præter te opiniones ventilat Philosophicas, Collega Præsens. Ego tibi, ex illius scriptis, ex hujus thesibus ante quadriennium tuumque adventum disputatis, contrarium demonstrabo: & protulit locum ex epistola CARTESII ad celeberrimum VOETIUM pag. 136. Sed notandum est eas omnes res, quarum cognitio dicitur nobis esse à natura indita, non ideo à nobis expresse cognosci, sed tantum tales esse, ut ipsas absque ullo sensuum experimento, ex propriis ingenii viribus, cognoscere possimus. Ac jam in eo erat, ut proferret locum ex th. 6. Disp. meæ select. 3. de Notitia Dei Naturali, olim habitæ, ubi sunt verba: Ante rationis usum mens hominis, neque propositiones comprehendit, neque terminos simplices apprehendit, veritatem proinde ac falsitatem nullius propositionis actu cognoscit: hoc enim si faceret ratione jam uteretur, & hujus actualis cognitionis respectu anima dicitur tabula rasa. Cum exandescere & in furorem agi cœpit Præses. Et postquam furibundi instar, corpus suum in Cathedra nunc huc nunc illuc circumjectasset, ac varia effutiisset convitia in Opponentem (qui ursit vehementer & institit ut loqui posset) tandem plenus iræ, mota mente, Ego, inquit, pro authoritate publica silentium tibi impero. Tace: nolo te audire: &, Tu oppone, dicit alteri cuidam Studioso, atque ei, qui sub Præsidio D. TRIGLANDII de Blasphemia CARTESII ante disputaverat, ex Monachatu & ordine Capucinorum ad nostram religionem conversus. Cum ita exceptum Philosophiæ ac Medicinæ Doctorem, eique prælatum à Præside Studiosum alium, viderent atque audirent præsentes, qui aderant, Auditores, tam indigne id tulerunt, ut continuo ultra quadrantum horæ pedum strepitu ac plausu omnem ulterius opponendi occasionem intercluserint. Cum hora undecima privata esset promotio ab Academiæ Senatu facta, D. STEVARTUS ei valde conqueri, & præsentiam atque authoritatem Rect. Magnifici sibi post meridiem iterum disputaturo implorare, ut strepitus præveniretur. Plerique ex Senatu D. Professores in istam ibant sententiam, aliter securitati D. Præsidis esse prospiciendum, affixa scilicet valvis Academiæ scheda, qua, ut modestius se gererent Studiosi in pomeri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

meridiana disputatione, rogarentur ac monerentur: quod ita factum fuit, & pacatius disputatum. Cum vero publicè non tantum existimatio mea esset læsa à D. Præside, quasi ego tales opiniones unquam ventilassem, ac privatim idem de me diceretur ab ipso, ego disputationem aliquam meam recusam, cum instituta ad famæ tutelam præfatione, atque corollariis calumnias retegentibus, postero die Academiæ affigi curo: habendam 28 Decembris. Placuit hic Magnifico nunc Academiæ nostræ Rectori, Celeberrimo D. SPANHEMIO, intercedere, &, qui geminam in CARTESIUM STEVARTI Disputationem permisserat, meam, non pro CARTESIO, sed pro justa existimationis læsæ vindicta, comparatam sufflaminare ac sistere, quod nec honori nec tranquillitati publicæ esset cessura, & occasionem factura novis tumultibus, ac non sine strepitu abitura. Petiit hoc dari precibus suis, ut abstinerem, aut, si nolim, se pro authoritate non permissurum ut habeatur. Ego, cum ad integrum Senatum potuissem rem detulisse, id tamen non feci, sed respondi, Magnifico D. Rectori me non refractarium fore, nec aliquid acturum contra Academiæ statuta, honorem, vel tranquillitatem publicam, sed & me sollicitum esse de violata nominis mei existimatione, quam noxam resarciri ac reparari mihi, unice me velle, & judicare, non melius reparatam iri quam publica Disputatione, qua læsisset Collega. Rogavi quid in Thesibus culpandum esset? Ille, nihil plane, reposuit, sed esse optimas: verum aculeatam esse nimis præfationem, & acerbiora in Collegam directa Corollaria. At, inquam, responsum existimet, non maledictum, quia læsit prior. Et, Præfatio verbis significantioribus concepta, nullum agit reum, sed Calumniæ tantum ac Calumniatoris genium depingit ac characterem: in corrollariis quid duri est? an vocabula, mentiuntur & calumniantur? Quasi non liceat scapham scapham, ficum ficum dicere: non, qui dicit, cum vere dicit, sed qui facit culpandus est. Iudam furari, malum erat, at furem dicere, non item. Denique de Rectoris magnifici petitione, me serio cogitaturum, promitto. Pridie disputationis habendæ die 27 Januarii tenuit sollicitudo D. TRIGLANDIUM ac D. SCOTANUM de turbis fortasse exorituris, ut nuper essent exortæ in Disputatione STEVARTIANA: ille curas suas ad Rectorem mittit, & ut tumultum præveniat monet: hic synedrio Ecclesiæ Lugdunensis Batavæ, cujus est Senior, piam suam sollicitudinem proponit, qui tamen eam ad Senatum Academicum vel Rectorem Magnificum deferre debuerat, quia negotium erat mere Academicum, de εὐταξίᾳ disputationis Philosophicæ stabilienda, & ἀταξίᾳ præcavenda; quo facto an non aliquid detraxerit honori, authoritati, juri, ac majestati Senatus Academici, ipse viderit. Synedrium querelam & quæstionem à D. SCOTANO propositam accipit, rem per Præsidem & Scribam cum Ampliss. Syndico nomine Magistratus ad conventum istum Deputato communicat, & per eosdem Magnifico Rectori exponit, petitque disputationem istam differri, ne contentionis flamma inter Professores magis exardescat. Rector circa vesperam me vocat, &, quomodo intercessum esset à Synedrio meæ Disputationi, enarrat. Rogo, quid juris ei fuerit in Disputationem Academicam? an diffideret vigilantiæ Rectoris? Ille Deputatos nihil ex authoritate præscripsisse respondet, nec egisse ex jure sed humaniter petiisse, &c. Denique me hortatur, ut tantum differrem in adventum Nobiliss. D. Curatorum post meridiem diei 28. futurum & de consilio eorum agerem. Ipso Disputationis die, cedo rationibus Rectoris, & scheda ipse significo, Disputationem esse differendam ejus petitione in & post conventum vestrum. Non fuit otium Nobiliss. Ampliss. Vest. excutiendi omnes intricatæ causæ circumstantias, quod maturandus vobis esset Hagam reditus: & quia non integer foret consessus ob unius ex Nobiliss. D. Curator. absentiam, vestro nomine, postera die nunciatum est, ut differrem ulterius in proximum Congressum. Factum id est à me lubenter: nunc, quæ consequuta sint, recensebo; quo plenissime totum cognoscatur negotium, ut se habuerit ab initio ad hoc usque momentum: prius tamen ipsam Disputationem, ut fuit recusa, exhibeo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
TERTIA,
DE

NOTITIA DEI NATURALI.

Habita,
Resp. JACOBO SOUTERIO, 25. *Martii*, 1643.
Ejusdem

REPETITIO.

Habenda,
Resp. DANIELE OUZEEL, 28. *Decembris* 1647.

Ad Nobilissimos, Spectatissimos, Doctissimos, Philosophiæ In Academiâ Leydensi

STUDIOSOS.

PRÆLOQUIUM.

Novum est, *& oculis & auribus insuetum vestris*, Disputationis Philosophicæ Repetitionem *institui. Sed enim non sine causa id factum est aut ratione. Calumniæ occurendum fuit & labes abstergenda, qua contaminari possit boni nominis fama ac proscindi, sub* NEOTERICORUM PHILOSOPHORUM *operto titulo. Venenata linguæ tela & nocitura spicula, occultis ac non explicatis titulis, projicere, proprium est* τ̃ διαβολῆς *vitii ita fœdi, ita tetri, ut inde nomen accepit, mendacii Pater & omnium malorum Princeps, Diabolus. Calumniam plerumque parit Invidia, nutrit Curiositas, comitatur Mendacium; & fere proficiscitur à vilis animi & garrulis hominibus hoc quicquid est vitii: loquaces enim, ut multa, ita mala sæpe ac falsa loquuntur, invidia præsertim & curiositate abrepti: quibus erectior contigit indoles, ab eo abstinent. Licet vero adversus calumniam nemo sit tutus, satisque sit clypei, animi innocentia, quia tamen famam (qua nihil pretiosius) occultis ea petit ac lædere conatur modis, jure merito, & in ignominiam Calumniantis, detegitur. Quadriennium est cum semestri, quod in selectarum ex Philosophia Disputationum Tertia meam*, de Notitia Dei naturali, *proposuerim atque exposuerim sententiam, quam iterato examini subjicere fuit visum, non quod tum temporis, aut à Doctissimo Respondente aut à me Præside, non fuerit satisfactum oppositionibus, sed ut constet, eandem esse hic mihi sententiam ac mentem, quæ olim fuit, in nullo aut puncto aut apice immutatam, quod iisdem thesibus & verbis repitita disputatio ostenit, ac præsaertim, ut fatua ista, & quæ in sapiens pectus, aut in eum, cui mens constat, cadere nequit, opinio*, de infantibus in utero matris atque ex ea egressis statim præditis Dei notitia actuli, *repellatur, & ad Anticyras cum Authore relegetur, quam tamen sub* Neotericorum Philosophorum *tituli mihi im-*

pingere valeat, si non clanculum impegerit, Malignitas ac Calumnia. Veritas nova mihi nunquam displicuit, quin & veritatem novam philosophando invenire, quotidianum mihi est studium: at aliquid novi pro vero, quod falsum est affingi mihi aut imputari, nunquam patiar.

Theses hæ, quam longè absit à me, insulsa, quã retuli, opinio, & de Dei existentia per rationes naturales ἐποχὴ, satis superque docent. Si quis ultra hic aliquid nobis affinxerit, is, inter τ͂ διαβολῆς divæ Calumniæ cultores, nomen merebitur suum, & justam aliquando mercedẽ reportabit.

JUSTINUS MARTYR

In Apologia secunda pro Christianis.

Τοὺς κατ' ἀλήθειαν εὐσεβεῖς καὶ φιλοσόφους, μόνον τὸ ἀληθὲς τιμᾶν καὶ στέργειν, ὁ λόγος ὑπαγορεύει.

Qui vere pii & Philosophi sunt, eos solam veritatem in precio habere & colore debere, ratio dictat.

THESIS I.

ESSE *Deum*, sciri potest, ac cognosci multis modis. Nonnulli triplicem statuunt Dei cognitionem: 1. cognitionem *rationis*, quam investigamus per creaturarum initium. 2. cognitionem *devotionis*, quæ fit per verbum, ex cujus prædicatione cognitio fidei oritur. 3. cognitionem *glorificationis*, quæ fit in vita æterna. Alii ponunt quadruplicem divinæ cognitionis librum, *φύσεως, naturæ*, quo pertinent κοιναὶ ἔννοιαι menti naturalirer impressæ. 2 *κτίσεως, creaturæ*, quo pertinent intuitus & contemplatio creaturarum. 3. *γραφῆς, scripturæ*, quo pertinet divina in Propheticis & Apostolicis scriptis revelatio. 4. *ζωῆς, vitæ æternæ*, quo pertinet intuita & beatifica Dei visio. Sed prætermissa cognitione glorificationis, & libro vitæ æternæ, qui cognoscendi modus in hac vita non possidetur, sed speratur tantum, reliqui tres cognoscendi modi optime revocari possuut ad duo capita, ut *cognitio Dei*, alia sit *naturalis*, alia *revelata*, & illa petatur ex *naturæ*, hæc ex *scripturæ* libro. Ac nos quidem, relicto Theologis scripturæ libro, & cognitione revelata, *Qualis sit Dei notitia naturalis, hausta ex libro naturæ*, hac disputatione inquiremus.

II. *Liber naturæ* duplex statui potest, *internus & externus*: unde *notitia* Dei naturalis dividitur in *insitam vel innatam*, & *acquisitam*; illam vocant alii *subjectivam*, hanc *objectivam*. Notitia *insita* originem habet ex *κοιναῖς ἐννοίαις*, quæ amissæ imagnis divinæ sunt obscura quædam rudera ac vestigia, & amissæ illius lucis, quæ in hominis mente ante lapsum fulgebat, superstites quædam ac sopitæ scintillulæ, per quas communis illa & anticipata notio, *Quod sit Deus*, omnium hominum mentibus naturaliter est insculpta. Has ergo notitias communes referimus ad *librum* naturæ *internum*; ad quem etiam pertinet *liber συνειδήσεως*, *internum* conscientiæ *testimonium*, quod Scholastici vocant *Synteresin*, *συντήρησιν*: nam ex principiis cum homine natis oritur in corde cujusvis hic Syllogismus practicus: *Qui vitam vivit impiam, sentiet Dei vindicis iram & pœnam*: ratio ejus est, quia omnibus naturaliter est insitum & insculptum, *Deum esse Deum esse colendum, Deum esse scelerum vindicem*: subsumit autem conscientia impii, *Ego flagitiosam vitam duxi, &c. Acquisita* Dei notitia ex *libro* naturæ *externo*, videlicet ex contemplatione operum & effectorum divinorum, vi naturalis discursus, à mente humana colligitur: ut enim ex pluribus literis, ita ex pluribus creaturis, liber quidam componitur, cum quælibet creatura non sit nisi quædam litera manu Dei scripta: & in hoc libro Deum legere, atque ex lectione cognoscere, possumus.

III. Atque hæc est gemina & *genuina Deum naturaliter cognoscendi ratio*: partim *insita*

sita, ex *libro* naturæ *interno*, partim *acquisita*, ex *libro* naturæ *externo*; quæ à non uno impetitur & impugnatur hoste. Priorem negat *Timplerus*, *Metaph. lib* 4. *cap.* 2. *quæst.* 2. qui plura habet passim in Metaphysica non probæ notæ, & heterodoxiæ merito suspecta: & sicut multos ex Timpleriana Metaphysica errores, ita hunc etiam ex ea hausit ejus Collega, *Conradus Vorstius in notis ad disp.* 1 *de Deo, pag.* 119 *& in apologetica exegesi, c.* 1. Erravit & hunc errorem *Scaliger, exercit.* 307 *sect.* 18. Utramque tam innatam quam acquisitam Dei naturalem notitiam negat infaustus ille *Socinus*, *prælect. Theol. c.* 2. Quia vero distincta sunt argumenta, quibus tum insita, tum acquisita Dei notitia naturalis, probari potest, distincte etiam ea proponemus, si primum status controversiæ fuerit fixus recteque formatus; ad quem fingendum formandumque quædam distinctiones observandæ veniunt.

IV. *Notitia Dei* potest, vel ratione *subjecti*, in quo est, vel ratione *objecti*: circa quod est, vel ratione *modi* & *graduum*, diversimode considerari: 1. *Ratione subjecti* est, vel *speculativa*, vel *practica*: *intellectus*, vel *affectus*: *theoriæ*, vel *malitiæ*: *non est quæstio*, cum quæritur, an detur aliqua naturalis Dei notitia, *de notitia practica*, *affectus*, *malitiæ*: multi enim affectu, malitia, voluntate, vita & operibus, Deum negant: quem tamen intellectu & theoria speculativa negare non possunt: ignorant tales Deum, *non pura negatione, sed prava dispositione*: est etiam notitia alia *in actu primo*, id est, *habitualis*, alia *in actu secundo*, id est, *actualis*: non quæritur, *an detur notitia Dei naturalis in nobis semper in actu secundo seu actualis, sed in actu primo seu habitualis*: 2. *Ratione objecti* potest dividi notita Dei in eam, quæ est circa τὸ ὅτι, & eam, quæ est circa τὸ τί ἐστι. *De priori quæstio est, non de posteriori*, sc. *an naturaliter homo scire possit, quod sit Deus: non vero quid & quis sit Deus*: distingui etiam potest inter notitiam veri Dei, & quasdam vero Deo competentes notitias, sive inter conceptum, qui est de Deo, & conceptus applicationem: *hoc est in controversia, an homo extra revelationem possit habere quasdam vero Deo competentes notitias, quosdam veros de Deo vero conceptus, etsi in particulari illos male applicet, ad id v. c. quod non est Deus*: 3. *Ratione modi & graduum*, notitia Dei est, *confusa* in communi, & *distincta* in particulari, *salutaris*, vel *non salutaris*: *de notitia Dei confusa & non solutari quæstio est, non autem de distincta & salutari*; talis enim nullo modo ex natura hauriri potest. Hic igitur controversiæ status manet, *An detur notitia Dei naturalis speculativa, in actu primo, circa τὸ ὅτι confusa & non salutaris, qua verum de vero Deo conceptum formare potest homo, sive illud sit ex contemplatione creaturarum, sive per notitias innatas & tacito cordis motu*: hoc enim in quæstione hac nobis perinde est: affirmamus utrumque & probamus.

V. *Notitiam innatam probant*, 1. Universalis & perpetuus omnium propulorum consensus: *nulla enim gens tam est barbara, tam effera, quæ non cognoscat esse Deum*, inquit Cicero *l.* 1. *de natura Deor.* Arist. l. 1. de cœlo, πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν. Et Seneca *epist.* 117 *nulla gens adeo extra leges moresque est projecta, ut non aliquos Deos credat*; sc. sensus divinitatis naturaliter omnibus insitus tam efficax fuit in Gentilibus, ut quidvis potius etiam infra hominis naturam positum; Deum esse, quam nullum esse Deum, statuerint: & falsum est, quod Adversarii asserunt, non tantum aliquos homines, sed integros hodie populos reperiri, qui nullum penitus sensum aut suspicionem divinitatis habeant, & apud quos nullum sit vestigium religionis; nec exempla Brasiliensium atque Indorum id probant. 2. Salutaria morum præcepta & institutiones apud Gentiles, quæ ex lumine naturæ profluxerunt: hæ enim manifeste ostendunt honestorum & turpium discrimen esse omnibus naturaliter impressum, & notitiam de Deo insitam. 3. Timor supremi alicujus numinis naturaliter ex corde hominis prorumpens: homines enim feri & barbari, adeoque ab omni doctrina & institutione remoti, inque sylvis degentes, cum tonitrua audiunt, timent, & suo timore testantur insitam esse naturaliter cordibus hanc notitiam, quod sit aliquod summum numen omnipotens, & hic timor ac *conscientiæ consensus internus*, qui *omnibus dictat* aliquem esse, qui vitia puniat, & præmiis

præmiis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

præmiis virtutes compenset, supremum Dictatorem, vel solus sufficit ad *subjectivam hanc Dei & insitam naturalem notitiam* probandam: nec difficile est refutare (quod facere malumus in ipso disputandi actu) argumenta sententiæ negantis, in quam, nescio quo fato, delapsus est quoque Cl. hujus Academiæ ante paucos annos Philosophus, *D. Fr. Burgersdicius, lib. 2. Metaph. cap. 4. th. 1. & 2.* Maximum quidem sententiæ hujus fulcrum à Cl. *Viro* ponitur *loc. cit.* in dicto *Aristotelis*, quo dicit *animam esse tabulam rasam, in qua scriptum nihil est, sed quidvis inscribi potest*: verum locus ille *Aristotelis* huic opinioni non patrocinatur: nam intelligendus est ratione specierum intelligibilium, & completæ sive *actualis cognitionis* illius, ad quam naturaliter aptus existit intellectus, & quasi in proximâ est potentiâ; eam tamen impressam non habet:

NAM ANTE RATIONIS USUM MENS HOMINIS, NEQUE PROPOSITIONES COMPREHENDIT, NEQUE TERMINOS SIMPLICES APPREHENDIT, VERITATEM PROINDE AC FALSITATEM NULLIUS PROPOSITIONIS ACTU COGNOSCIT: HOC ENIM SI FACERET, RATIONE JAM UTERETUR ANTEQUAM UTERETUR: ET HUJUS ACTUALIS COGNITIONIS RESPECTU, ANIMA DICITUR TABULA RASA.

Quod dicat Vir Cl. th. 1. hanc propositionem, *Deus est*, non esse per se notam, nec intellectâ significatione vocum, quibus effertur, assensum impetrare, sicut hæc facit, *Totum est majus sua parte*, & neminem repertum iri, qui hoc asserat, non satis caute dicitur: Nam æque notum est ex terminis cognitis, si non notius, *Deum esse*, quam alterum istud: nam postremum hoc notius esse videtur, quia sensibus ejus veritas est vicinior: at prioris veritas intellectui est proprior. *Totum esse majus sua parte*, per se notum est, quia sensus id testatur: at *Deum esse*, per se notum est, quia intellectus id testatur: & sicut viso aut cognito, quid sit *totum*, quid *pars*, statim scitur, *totum esse majus sua parte*, ita etiam, intellecto quid significet hoc nomen, *Deus* statim habetur & scitur, quod *Deus* est: Nam quid significat vox, DEUS? illud sc. quo melius ac majus cogitari non potest. At hoc ipsum significat, *Deum esse*; nam quomodo vox, *Deus*, intellectui significare possit, id quod est Optimum & maximum, nisi intelligat intellectus, illud esse, quod per vocem, *Deus*, significatur; quod enim entitatem non habet nec habere intelligitur, nec bonitatem, nec vim ullam habet, nec habere intelligi potest.

VI. *Cognitionem Dei objectivam probant*, totus macrocosmus & microcosmus, cui utrique tam clara sui vestigia impressit, ut utrumque contemplanti nullibi non occurrat, *Deus*: ubivis videre est examinanti, divinos illos, sapientiæ, bonitatis, potentiæ, characteres, rebus impressos, quos illinc eruere, id demum est *Philosophari*: tota enim *Philosophia*, quæ verè id nomen meretur, hic absolvitur, ut *ex visibilibus Deum invisibilem aperiat, animoque sistat, & cognoscendum & colendum*: quo si non destinatur, ab autore suo abit, & à fine & scopo aberrat: ut enim omnis naturæ notitia à Deo est, ita ad Deum tendit ac dirigitur, & in Dei notitiâ cultuque naturali, tanquam fine ultimo, acquiescit: produxit enim mundum majorem minoremque, rebusque omnibus entitatem largitus est, Deus; pro suprema bonitate, sapientiâ, potentiâ, ut ipse in iis & agnosceretur & laudaretur: *sapientiam* Dei, pulcherrimus monstrat rerum atque universi ordo, ac proportio: *potentiam*, admiranda cœli, terræ, rerumque naturalium virtutes & effecta: *bonitatem*, rerum creatarum finis, utpote quos non sui, sed hominis causa condidit optimus *Deus*: unde *vera Philosophia in creaturarum existentia, Dei existentiam in earum virtutibus, effectis, Dei virtutes & effecta*, tanquam in clarissimo speculo, *proponit cognoscenda ac contemplanda*; quam Dei, naturæ virtutumque divinarum, in rebus creatis latentium, ac *Philosophiæ* nunc beneficio patentium, *notitiam*, non potest non sequi *cultus* amorque *Dei*: tantum enim diligimus, quantum cognoscimus. *An Deum, ita naturali intellectus lumine ex rebus creatis co-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

cognoscendum, *bene & sufficienter doceat* quæ hactenus viget & ubique regnum tenet, *ex Gentilismo tantum & Peripateticismo hausta*, ac noxio heterodoxorum Philosophorum veneno infecta, *sub vanis subtilitatibus & infrugiferis quæstionibus*, *Philosophia*, disquiri posset; sed ab instituto nostro est alienum: certè, *non multum ad Dei notitiam faciunt. Sophisticæ, & de vocibus tantum ac terminis institutæ, non paucæ in Philosophia digladiationes.* Quicquid sit, reperire tamen est in Philosophiâ moderna ac disputatrice rationes non contemnendas, quibus notitia Dei naturalis objectiva adstruitur.

VII. *Thomas Aquinas summæ suæ parte 1. quæst. 2. art. 3.* quinque argumenta profert, 1, ex parte motus: quia omne, quod movetur, ab alio movetur: necesse igitur est, ut deveniatur ad aliquod primum movens, quod à nullo movetur; & hoc esse, omnes intelligunt, *Deum*: 2. ex ratione causæ efficientis; quia omne, quod est, ab alio est: necesse est igitur pervenire ad aliquam causam efficientem primam (non enim datur progressus in infinitum) quæ *Deus est*: 3. ex possibili ac necessario: quia non omnia, quæ sunt, sunt possibilia, sed semper aliquid fuit, quod fuit necessarium; ubi devenietur tandem ad aliquid, quod per se est necessarium, & causam necessitatis aliunde non habet, sed quod necessitatis causa sit in aliis, estque *Deus*: 4. ex gradibus, qui in rebus inveniuntur, invenitur in rebus aliquod magis & minus bonum, verum, nobile, &c. Ergo est etiam aliquid, quod est verissimum, optimum, nobilissimum; proindeque maxime ens, puta, *Deus*: 5. ex gubernatione rerum, quæ omnia, etiam quæ cognitione carent, operantur propter finem, ad quem tamen non casu, sed ex intentione cognoscentis perveniunt: ergo est aliquod intelligens, à quo res naturales & omnes ad finem ordinantur ac diriguntur, qui est Deus.

COROLLARIA.

1. *Ex 36. argumentorum pro Dei existentia titulis, à non nemine allatis, validissimum est, quod petitur à testimonio conscientiæ, & nervosius eo quod petitur ab ordine causarum, quia illud hominem unumquemque convincit, at hoc, non vulgus, sed Philosophos tantum, nec omnes, sed qui argumentationis istius seriem & vim capiunt, tantum confirmat.*

2. *Qui argumentis 15. impugnant insitam à natura aut congenitam homini notitiam Dei actualem, qua, & in utero matris infantes, & ex utero egressi, statim actu Deum cognoscant, illi cum umbra sua luctantur, & aut inscitiam produnt aut malitiam, dum tam fatuam & stultam opinionem Neotericis quibusdam Philosophis affingunt: inscitiam, si istorum Philosophorum mentem non intellexerint, malitiam, si falso affinxerint.*

3. *Qui inferunt, innatam in nobis Dei notitiam, si sit infusa, non fore naturalem, aut in ambiguo ludunt, quod Sophistarum est, aut, eadem consequentia, justitiam originalem primo homini innatam simul & infusam, negaverint fuisse naturalem, quod in Theologia est erroneum: hinc nec peccatum originale fuerit naturale, quia innatum est liberis & iis infusum à parentibus; at illud naturale est: nam natura nascimur filii iræ.*

4. *Qui insitam Dei notitiam in nobis negant, quia idea sit exemplar rei faciendæ, & Deum nec factum nec faciendum multis argumentis probant, illi ἀεροβατοῦσι, & operam insumunt in probando eo, quod nemo mortalium negat, & vocem* ideæ *contra originem & vim nativam significandi restringunt, est enim ἀπὸ τοῦ εἴδω, ut* species à specio: *quasi non dentur ideæ & species rerum, quas videmus ac cognoscimus, nec tamen facere valemus: sic nullæ forent ideæ aut species, possibilium nunquam futurorum, multo minus impossibilium; attamen illa cognosci, quis negare ausit? &, si nulla datur idea seu species intelligibilis Dei, aut Deum non cognoscimus, & sic nec credimus in eum, quia fides est notitia, notitia est per ideam in nobis ac speciem intelligibilem, aut cognoscimus eum per essentiam, quod absurdum omnibus habetur Philosophis jure merito, & talis modus cognoscendi est Deo soli proprius.*

5. *Qui Neotericis nonnullis Philosophis tribuunt, quod fidem omnem sensibus abnegent, quod Deum negare, & de ejus existentia dubitari posse, contendat, quod, Deum negare, nobis licere, dicant, aut semper aut ad tempus, quod, Deum esse, non credendum, statuant; illi contra Christianam chartatem in illorum Philosophorum famam, nomen, conscientiam, sunt injurii,*

quamdiu eos non nominant, aut tales opiniones, ab iis asseri, allatis locis, & libris, & paginis, & verbis, probatum dederint, & Deo, convitii, calumniæ, ac mendacii, aliquando sunt reddituri rationem.

6. *Qui iisdem Philosophis Neotericis, jam, Deum esse, confitentibus, adscribunt, quod audacter pronuncient, Deum non modo negative, sed & positive sui causam efficientem dici debere, aut per potentiam sui ipsius causam conservantem esse, illi, quamdiu nec nomina eorum proferunt, nec verba, audacter, & calumniantur, & mentiuntur.*

7. *Mens omnibus Præjudiciis est denudanda: quod qui non faciunt, sibi ipsi causa sunt, tam gravissimorum errorum & tot ineptiarum, in quas incidunt, adeoque viam sibi præcludunt, & aliis, quos idem docent, ad veritatem rerum ex inscitia & dubitatione unquam emergendi.*

8. *Nullam dari in nobis notitiam Dei insitam, simplicitur absque ulla distinctione pro thesi vel corollario defendere, periculosum est, & merito suspectum. Quanto rectius magnus* Calvinus §. 3. c. 3. lib. 1. Instit. Hoc quidem rectè judicantibus semper constat; insculptum esse mentibus humanis divinitatis sensum, qui deleri nunquam potest: imo & naturaliter ingenitam esse hanc persuasionem, esse aliquem Deum, & penitus infixam esse in ipsis medullis, cujus neminem oblivisci natura ipsa patitur.

9. *Corpus unum esse posse in pluribus locis, periculosa & erronea est assertio: atque hoc ita explicare, ut sit in pluribus locis partialibus secundum varia membra, ridiculum est effugium.*

10. *Deum vi suæ essentiæ existere, nihil est aliud, quam eum esse à se positivè. Prior phrasis est Baronii in Phil. Theol. Ancil. Exer. 1. art. par. 3. Posterior Hieron. Tom. 9. in Eph. 3. August. Tom. 3. de Trinitate l. 7. c. 1. & Tom. 4. l. 38. 44. Quæst. 15. & 16. Videatur & Calvinus in Inst. l. 1. c. 5. part. 6. ubi utrisque durius loquitur: quia æternum esse, &* à seipso principium habere, *necesse est, unde omnia trahunt originem.*

F I N I S.

Non suffecit, hanc disputationem vestro distulisse consilio: sed adversum ejus Corollaria *suarum disputationum* vindicias *paravit* D. STEVARTUS, *libellum vere animosum, quem sisterem ob oculos, nisi metuerem ægre fore naribus vestris ab insigni fœtore, quo est repletus: vix enim aliud (honos sit auribus) quam stercora loquitur: nisi quod, præter verba male olentia, diras passim & calumnias inspergat infrunitas, & ostendat, in se quadrare* Calumniatoris *characterem, præfatione delineatum: hoc libello apud bonos omnes id plus fecit quod stigma sibi inusserit perpetuum, & maculam adsperserit suo nomini, nullis vel totius Oceani undis eluendam.*

Bilem quoque moverunt Corollaria *ista, alteri in Regimine Coll. Theol. Collegæ.* D. REVIO, *qui stilum armavit in ea, & ita plenum virulentiæ libellum, iratus exaravit, ut non atramento sed mero felle calamum tinxisse videatur.*

Hæsi diu, quid agerem, contemtune vindicarem Vindicias *illas an talione; abstergeremne* adspersas calumnias *an floccifacerem. Postulabat defensionem & urgebat fama læsa: vetabat Charitas Christiana indulgere litibus ingloriis nullosque habituris triumphos: Licet dignus esset uterque eadem sibi mensura retribui, qua mihi esset emensus, indignum tamen judicabam me, ut* Ego *id facerem. Non, si illi fræna laxassent affectibus, iræ ac furori, idem mihi faciundum erat. Non si illi impotes sui, toti Mundi exposuissent animi impotentiam, quæ in homines, aut jam, aut ferme, sexagenarios cadere non debuisset, in eandem impotentiam mihi Iuveni ad instar illorum incidendum fuerat. Potuissem iisdem armis utrumque adoriri, quibus me invaserunt, & par pari referre: Sed temperavi mihi, & moderatior audire malui, quam aut impudentior, aut imprudentior. Omnibus itaque, convitiorum, calumniarum, mendaciorum telis, ab utroque in me intortis, scutum obtendo, animi innocentiam & insontem conscientiam.*

.... Hic murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Innocentiæ meæ, & inscitiæ illorum specimen, ac præsertim malitiæ, detectæ in Calumniis & Mendaciis, tum STEVARTI *furibundi, tum* REVII *iracundi, placuit orbi litterato exhibere, ex amicissimis mihi capitibus uni,* Philalethio Eleutherio Atheniensi. *Ego, quæ narravi omnia, vestro judicio expono ac submitto, & quo me hactenus prosequimini, eidem vestro favori me commendo. Dabam* Lugd. Batav. pridie nonas Februarias, 1648.

NOB. AMPLIT. VET. devictus Cliens, ac devotus Cultor,

A. HEEREBOORD, *Philos. Prof. Ordin. & Coll. Theol. Pro-Regens.*

ADRIA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ADRIANI HEEREBOORD,

Philosophiæ Professoris Ordinarii,

CONSILIUM DE RATIONE STUDENDI PHILOSOPHIÆ.

DIstinguenda est *Philosophia* in veterem & novam: *Veterem* voco, quæ ab antiquioribus tradita, & ex Aristotele præsertim hausta, receptis Veterum & Aristotelis innitur principiis: hanc Peripateticam volgo vocant: nam Philosophia Academica, Stoica, Epicurea, Democritica, aliæque, diu interierunt. *Novam* apello, quæ à recentioribus tradita, non ex Aristotele aut alio haustis principiis innititur, sed naturam ipsam pro Philosophandi objecto, non hominum, nedum Aristotelis, assumit sententias. Qui *Veterem*, id est, *Aristotelis philosophiam* pertractarunt, sunt trium generum Authores; *Systematici*, *Quæstionarii*, *Textuales*. *Systematicos* appello, qui philosophiam *Peripateticam*, præceptis, stylo, & ordine, nostri ævi ingeniis, accommodata, plene perfecteque dispositis, ad usum vitæ humanæ tradiderunt. *Quæstionarios* dico, qui vel ex textu Aristotelis quæstiones eliciunt, vel, remoto textu, ab aliis motas pertractant. *Textuales*, qui Aristotelis textum explicant solummodo: vulgo dicuntur Commentatores: hi vel *Græci* sunt, vel *Arabes*, vel *Latini*: Græci Arabibus & Latinis sunt præferendi. *Græci* sunt, *Alexander Aphrodisiensis*, *Simplicius*, *Philoponus*, *Themistius*, *Olympiodorus*, *Ammonius*, *Eustathius*, *Eustratius*, &c. Inter *Arabes*, *Averroes* eminet. *Latini* sunt, vel, *veteres*, *Thomas*, *Scotus*, *Albertus Magnus*, & *Scholastici Antiqui*, vel *recentiores*, quorum quidam libros *Logicos*, alii *Physicos*, alii *Metaphysicos*, alii *Ethicos*, &c. commentariis illustrarunt.

Ordinem quod spectat Philosophandi, à *Systemate*, Philosophiæ studioso est incipiendum; Inde ad *Quæstiones* transeundum, in *Textu* Aristotelis desinendum: ex tota *Philosophia Vetus atque Aristotelica* prius est tenenda, antequam ad *novam* huius vel illius recentioris accedatur. Ipsius *philosophiæ Peripateticæ naturam* accurate explicant in suis præcognitis Philosophicis *Keckermannus* & *Alstedius*, ac peculiari tractatu *Scheiblerus*, qui Logicæ ejus præmitti solet. Pro *Systemate Logicæ* præscripsero *Synopsin logicam Burgersdicii*, *notis à me illustratam*, *ejusdem majores institutiones*, &c. *Systema minus ac majus Keckermanni*. Inter *Quæstionarios* hic commendavero *Scheiblerum* & *Timplerum*. Ad organi Aristotelici *textum* intelligendum suffecerit *Pacius*. Ad *Metaphysicam* transeo, ubi quod commendem systema, vix invenio, ut querimoniæ hic potius sit locus quam consilio. Sed enim in manus sumantur, donec elaboratiores prodeant, *institutiones metaphysicæ Burgersdicianæ* ex postrema editione à me recensitæ: addantur metaphysica *Combachii* & *Sthalii* atque *Alstedii*. Inter *Quæstionarios* Metaphysicæ scriptores orthodoxos nullum commando, quia nullus extat, quod ego quidem sciam.

Edidit *Iohannes Rodolfus Faber*, Professor Genevensis Philosophiæ, quæstiones Metaphysicas, sed quæ tam sunt steriles, ut omni succo destituantur. *Timplerus*, qui noster videri voluit, similiter, quæstiones cum systemate in lucem dedit Metaphysicas, sed quæ ἑτεροδοξίας sunt refertissimæ: Quare, si legendæ sunt aut legantur, maximo hic fuerit utendum judicio: namque in iis,

Sunt bona mixta malis, sunt mala mixta bonis.

Idem pronuncio de Metaphysicis *Scheibleri*, *Iacobi Martini*, *Scharfii*, Lutheranorum, & omnium Metaphysicorum Principis ac Papæ, *Suaresii* Jesuitæ, quos, inter *Quæstionarios*, atq; ante omnes, postremum, commendaverim. Hoc non præterierim, in Metaphysicis quæstionibus discutiendis, speciatim esse insistendum iis, quæ moventur in secunda parte speciali de Deo divinisque attributis, ubi fundamenta sunt conquirenda, quibus mens nostra muniri valeat adversus periculosissimos *Conradii Vorstii* in tractatu de Deo errores, quos detexit & solide refutavit *Becanus*, in prima parte Theologiæ Scholasticæ, quæ tota in isto

genere est optima. Ad *textum Aristotelis Metaphysicum* intelligendum, ex veteribus probo *Alexandrum Aphrodisiensem*, ex recentioribus *Fonsecam*: sed vero tantum est in opere isto Aristotelis rerum omnium chaos: tam nulla connexio, nullus ordo, tanta contrà confusio, ut Delio natatore opus sit ad mentem Philosophi istic percipiendam.

Physicæ Peripateticæ varia extant *Systemata*: in iis accuratissimum fere est & ordinatissimum, quod diligentissimus reliquit *Keckermannus*: cui pro controversiarum notitia jungantur, *Physica Combachii*, *collegium Physicum Burgersdicii*, *aut Iacchæi institutiones* notis illustratæ a *Zeizoldo* Professore Ienensi: imprimis legi velim *Physicam Sperlingii* Verum enimvero, ut naturæ, ita & *Physicæ Peripateticæ*, latissima sunt pomœria. Quare cum innumerus sit quæstionum, quæ hic ab *Aristotelicis* agitari solent, numerus, varios in variis Physicæ partibus legendos censeo quæstionarios: in parte generali, præfigo *Pererium* & *Wendelinum*: de mundo & cælo, *Wendelinum* & *Casmannum*: de elementis, *Schragmullerum* &c. *Contarenum*: de mixtione & temperamentis, *Riolani prælectiones in libros Physiologicos Fernelii*: de meteoris, *Fromundum*: De lapidibus & gemmis, *Bootium*: de anima, *Casmanum* & *Davidem Buchananum* ac *Fromundum*: *controversias physicas* varias optime decidit *Zabarella*, perspicuitate præ aliis commendandus. Ad *textum Physicum Aristotelis* intelligendum, omnibus præfero *Pacium*. Inter modernos *Physicæ Peripateticæ quæstionarios* simul & *commentatores*, *Conimbricenses*, sunt intellectu faciliores, *Ruvius* & *Complutenses*, difficiliores sed subtiliores, compendiosissimus, *Murcia*; Cui præter jam recensitos authores plus ultra ire est animus, legat *Philosophiam Tolosanam*, *cursum Scotisticum Ponce*: legat *Hurtadum de Mendoza*, *Rodericum Ariaga*, *Franciscum Oviedo*, *Franciscum bonæ spei*, *Carletonum*, *Lalemandet*, & quicunque extant istius farinæ, pæne dixeram, furfuris, Philosophi. In *Philosophia morali*, præter *Ideam Burgersdicianam*, quæ lectorem ad Aristotelis textum manu ducit, & *collegium Ethicum meum* disputationum, quod ex Scholasticis supplet ea, quæ in priori desunt, inter systematicos optimi sunt *Keckermannus* & *Alstedius*: *eosdem* eligi suasero, *in Politiis* & *Oeconomicis*, nisi quod comitem iis dari velim, *in Politicis*, *Wendelinum* & *Althusium*. In *quæstionibus Ethicis*, optimi sunt *Burnathus* & *Wendelinus*: *in Politicis*, *Liebenthal*: *in Oeconomicis*, *Berkringerus*. Inter *textuales in Ethicis*, ex Antiquis, *Andronicum Rhodium*, ex recentioribus, *Magirum in Politicis*, *Giphanium*, præscripsero. Sed, à *Veteribus* ac Peripateticæ Philosophiæ Authoribus, ad *Novos* me confero Philosophos; quorum *nonnulli* antiqua Peripateticorum placita *destruunt* tantum, *alii nova* insuper, & veriora indagandæ veritatis *fundamenta jaciunt*. *Prioris generis* sunt, novæ Philosophiæ triumviri, *Ludovicus Vives* in aureis suis *de causis corruptarum artium* libris, *Petrus Ramus in Scholis*, *Logicis*, *Physicis*, *Metaphysicis* (cujus imprimis nunquam satis commendavero aureolos, imo omni auro digniores, duos, inæstimabiles, ob singularem in *Analysi* & *Genesi* usum, *Logicæ* libellos) *Franciscus Patritius in suis discussionibus Peripateticis*. Hisce adjungatur quartus nostri ævi scriptor Belga, *Gorlæus in exercitationibus Philosophicis*: item & quintus, *Thomas Campanella in sua Philosohia reali epilogistica*, *Metaphysicis*, & *omnibus operibus*: Speciatim in Physicis, Aristotelis destruxerunt principia, *Telesius*, *Basso* & fratres *Bootii*. *Posterioris generis* sunt, *Franciscus Patritius in suâ novâ Philosophiâ*, illustris Heros, *Franciscus Baco de Verulamio*, in nunquam nimium æstimandis *de Augmentis scientiarum* libris & *instauratione magna*, *Iohannes Amos Comenius*, *in Physica* & *Pansophiæ prodromo*, *Dysbejus in Physica*, & Philosophiæ exorientis Phosphorus, *Renatus Des Cartes*, *in omnibus operibus Philosophicis*, in quibus editis, Philosophiæ veræ clavem veram exhibuit, naturæ arcana non pauca reclusit, januam ad rerum immotam veritatem perveniendi aperuit: Atque utinam editis divini ingenii monumentis aliquando accedant inedita, quæ alibi latent! in quo voto consilium hoc meum finio.

ADRIA-

ADRIANI HEEREBOORD,

Professoris Philosophi,

SERMO ACADEMICUS,

DE

Rectâ Philosophicè disputandi ratione,

Habitus 13. *Januar.* 1648. *in Acad. Lugd. Batav.*

Auditores omnis ordinis ornatissimi,

REFERT *Eunapius Maximus*, qui præter *Diogenem Laertium* Græce de *Vitis* scripsit *Philosophorum*, *Priscum Philosophum*, *Iuliano Imperatori* familiarem ægerrimè ad disputationes instituendas fuisse pertractum, sed dogmata sua non aliter ac thesaurum pressisse ac recondita tenuisse: quin & prodigos & decoctores nominasse, qui *Philosophiæ* arcana *disputando*, occasione nata, promulgassent: imo tantus exstitit Disputationum Philosophicarum osor hic *Priscus*, ut *Ædesium* Præceptorem, ad concertationes litteratas & Disputationes pronum, majestatis Philosophicæ proditorem nuncupaverit. At vero longe alia stetit mens, aliis ante & post *Priscum Philosophis*, qui, publicis disputationibus magis quam tacitis meditationibus proficere Philosophiæ studiosos, sapienter æstimarunt, & omnem in animis inclusam commentationem, disputando, in veritatis lucem, esse proferendam, prudenter judicarunt Privatæ meditationis studia lenta sunt & languida, & sine vivido animi motu aut ardore: eadem vivunt, vigent, inflammantur, *disputando*. *Disputationis* exercitium insigne est, ingenii, judicii, memoriæ, ac *παῤῥησίας* adminiculum, subsidium. *Disputatio* cricum est veritatis, & veluti bros, qua ingenium expolitur, judicium exacuitur, utrumque excitatur, memoria confirmatur, *παῤῥησία* conciliatur: atque ut ex duorum silicum collisione elicitur ignis, ita disputatione elucescit veritas. *Athenis* iccirco & *Romæ*, frequentissimæ erant olim de *Philosophia* disputationes. Qui mos alibi semper frequentatus est, & frequentatur hodie in Academiis omnibus, ubicunqne locorum *Philosophia* docetur ac discitur. Et, cum tanta sit mentis humanæ cæcitas, ut non statim rei veritatem perspiciat, quo medio vel remedio meliori ad eam deveniet quam disputando? Oculi plus vident quam oculus: ferrum ferro acuitur, vir viro: cum ob veritatem inveniendam in certamen descenditur, tum demum, ex conflictu, ejus potiundæ apparet spes. Si veritas omnis ex se nota esset, si investes pueri statim Philosophi essent, nullâ opus foret disputatione: quare disputationum necessitatem ipsa loquitur & exigit ingenii humani conditio. Homo animal est *κοινωνικὸν*, vitamque degit in mutuâ conversatione, in qua fieri nequit ut idem omnes sentiant ac loquantur; sed quod hic probat, alter improbat: uter recte? *Disputatio* decernit ac decidit: quam non *necessitas* commendat solum, sed *utilitas* insuper ac *voluptas*. Quid mortalium generi jucundius, quid utilius, quam in publico litteratorum congressu depromere ea, quæ multorum annorum studio & improbo labore quis congessit, ad sui & aliorum instructionem? *Disputationes* infinitas exhibent ac conferunt Studiosis utilitates: lucis fugam sistunt, rusticum pudorem animis excutiunt, mentis animique dotes roborant, dicendi faculatem augent, veritatem producunt; disputantes reddunt, in colloquiis blandos, in audiendo quietos, in docendo offi-

ciosos, in refellendo placidos, in cedendo faciles, & ad quasvis vitæ humanæ functiones idoneos. Hi fructus sunt Disputationum, si dextre, & uti oportet, instituantur: si contra, paulatim instillant juniorum animis audacem impudentiam, superbam negligentiam, eruditionem falso creditam, garrulitatem molestam, pertinaciam, maledicentiam, morum asperitatem, redduntque eos ad omnem vitæ communionem ineptos. Quare, cum disputationes sint bonæ qui recte eis scit uti, malæ, qui non utitur recte, ut non in malum sed in bonum cedant, *Academicæ* apud nos Juventuti, *de rectâ Philosophice disputandi ratione*, sermonem Academicum lectionibus Academicis præmittere visum fuit non inconsultum, quo rei præstantissimæ usum commendem ac confirmem, abusum tollam atque auferam: quod si non fiet â me istis dicendi flosculis, & mellitis verborum globulis, quibus *Rhetores* uti solent, cogitate â *Philosopho* non *Oratore* verba fieri, qui Latine tamen dicere studebit, si non possit ornate, &, licet posset, forte non vellet, quod, de qua disseret,

Ornari res ipsa negat, contenta doceri.

Feliciter disputaturus, se spectet, spectet *materiam* disputationi destinatam, spectet *formam* ac normam, in disputatione sequendam ac tenendam, quæ tria erunt nostræ dissertationis capita. Quemadmodum,

Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

ita *non cujusvis* est, disputationis aleam jacere; sed *nec quidlibet* in disputationem trahendum; *nec* disputator *sine norma ac forma*, sine ordine aut modo debet,

Per sylvas saltusque & inhospita tesqua ferarum,
Per montes, per aquas, & per prærupta vagari.

Sed uti Mercurialem statuam sequitur Viator, uti plectro gressus suos conformat salator, uti ideam suam intuetur ædificator, ita certam disputandi rationem observat disputator. Sed dum tria hæc oratiunculæ meæ speciatim persequor puncta, attentis adeste dicenti, *Auditores*, & auribus & animis.

Non temere *quemvis disputandi* Provinciam subire velim: *Neque enim omnia possumus omnes: nec ex quolibet ligno fit Mercurius:* Sunt quibus tardiores ingeni vires largita est natura, qui ex opponentium laqueis tam facile sese expedire nequeunt; sunt quos metus retinet pudorque rusticus: Sed enim utrumque hoc in disputando obstaculum removeri potest, ac neutrum tale est, quin ipso disputandi actu emendetur: *Disputatio* siquidem metum illum pudoremque ex animo expellit ejicitque, & ingenium expolit atque exacuit: ac tales, si mediocri artium *Logicarum* notitia sint instructi, materiæque disputandæ periti, ad disputandum magis aptos censuerim, quam audaculos illos, qui animose interdum in arena *Philosophica* cum adversariis manus conserunt, interim loquentiæ habent multum, sapientiæ parum, audaciæ nimium. Prudentes adolescentulos, & ex verecundia aut sui ingenii quadam diffidentia vix audentes, non ideo â disputandi exercitio abstinere velim: nam laudem merentur non tantum primi, sed qui primis sunt proximi: nec semper vocales isti blaterones omne ferunt punctum, laudem reportant majorem, qui paucis modeste, quam qui pluribus immodeste agunt. Si ætatis rationem quis inspiciat, juniores ad disputandum aptiores censuero quam senes, ætas enim ingravescens quietior est & languidior, at juvenilis, est animi plena ac vigoris: unde ad certamina ista ingeniorum existit pronior & magis idonea: uti gladiatores affectæ jam ætatis rude donandi sunt potius quam antiquo iterum includendi ludo; ita juvenum potius est quam senum, in arenam descendere ad certandum armis *Philosophicis*. Attamen non debet juvenis solus ac se nixus, sine *Moderatoris* cujusdam & *Arbitri* ac *Præsidis*, quem vocant, consilio & auxilio, disputationum fluctibns sese committere, non magis quam nautæ maris tempestatibus, sine velis, sine remis, sine anchoris: si enim absque hac succenturiata *Palæmonis* alicujus opera aut *Superioris* authoritate disputatio suscipiatur, facile est, ut Tyrones ac Novitii in plerisque hæreant, & ignominiam referant, aut ad absurdas opiniones veluti ad scopulum allidantur atque appellantur. Non itaque *Adolescentem* tenel-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tenellum ſolum, non Logicæ & rei diſputandæ prorſus ignarum, ſed *Præſide* adjutum, reique *Logicæ* ac diſputationis ſuæ mediocritate, gnarum, non aliqua temeritate atque audacia, ſed modeſta ſui, ac tum metu & pudore, non tamen nimio, conjuncta confidentia, diſputationis onus ſubire præſcripſero ac permiſero.

Sed poſtquam conſtat, *Cui*; jam nunc, *de quibus* ſit diſputandum, diſpici debet: atque hic non vulgari eſt opus circumſpectione, ne loco percarum, quod ajunt, capiamus ſcorpiones, aut *pro theſauris carbones*. Ante omnia illud *Horatii* præceptum, quod ſpectat *ſcriptionem*, applicandum *diſputationi*.

Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus, & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri. - - - -

Temeritatis eſt, onus, cui ferendo par eſſe nequeas, ſuſcipere: ſtultitiæ, illud velle ſufferre: ignominiæ, abjicere & aufugere. Nec in alienam meſſem falcem debet immittere *diſputator*, nec aſſumere partes quæ non ſunt ſuæ: ſunt diſciplinis, & Philoſophiæ, ejuſque partibus ſingulis, fines ſui ac limites,

Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.

Hic valet illud: *tractent fabrilia fabri:* &c; *Spartam, quam nactus es, orna*: &, *Coquus ſi ſis, Medicinam ne facito, Medicus ſi ſis, culinam non ingreditor*: *Theologus* ſacra tractet, non methodum philoſophandi conſideret aut de Philoſophiâ diſputet. *Iureconſultus* Politica ſpectet & leges. *Philoſophus* quoque extra ſphæram ſuæ activitatis (ut Philoſophico uta termino) ne egreditor, nec extra *Divæ* noſtræ pomœria aut ſepta abeat, quin unicuique *Philoſophiæ* parti quod ſuum eſt relinquat, nec in *Philoſophorum* Principis monitum incurrat, quo jubet, οὐκ μεταβαίνειν εἰς ἄλλο γένος. Eſt enim in omni *Philoſophia diſputandi* materies abundans ac nimia: eam aliunde derivare nihil eſt neceſſe: atque hic miſere impingunt moderni diſputatores, qui ſuas in *Philoſophia* diſputationes poſteritati reliquere; ubi in *Metaphyſicis Theologiam* univerſam, adeoque *Myſterium Trinitatis* & *Incarnationis*, enarrata, videre eſt: in *Moralia Philoſophia*, de *ſupernaturali beatitudine* diſputant: in *Phyſicis*, totam ex ſacris hiſtoriam *Creationis*, & integrum *Hexaemrum* diſputandum proponunt. Quaſi non artium & ſcientiarum finibus regundis præſtitutæ & præfixæ ſint leges: imo & ad ſyllabarum diſtinctionem vocumque *Grammaticam* conjunctionem in *Logicis diſputationibus* deſcendunt; adeo aliis, quicquid ſuum eſt, invident hi homines. In ipſa ἀκροάσει diſputant,. quæ diſputanda eſſent, cum de *Cælo*, cum de *Elementis*, cum de *Mixtis* diſputatur: in *Metaphyſicis* ad textum illum *Ariſt.* in initio, *Omnes homines natura ſcire deſiderant*, multis diſputant de *appetitu*, & *ſcientiis* in genere, itemque de *ſenſibus*, & alia plurima, quæ alterius ſunt fori. Nec *Diſputator* noſter ea diſputanda ſumat, ut ſubtilis videatur, quæ humana perveſtigari diligentia non poſſunt. Delirus eſt, qui in illis operam velit perdere & oleum, quæ ſunt inexplicabilia. Bene *Ariſtippus* cuidam olim roganti, ut captionem quandam ſophiſticam diſſolveret, *Quid vis*, inquit, *ut ſolvam, quod etiam non ligatum nobis exhibet negotium?* *Altiora te ne quæſieris*, monet *Syracides:* & Græcorum ille, *Apollinis* oraculo, σοφώτατος, *Quæ ſupra nos, nihil ad nos.* Miſera eſt illorum fortuna, qui cum *Icaro tolluntur in altum, ut lapſu graviore ruant.* Talis *diſputantium* eſt conatus, qui de *Angelis* diſputaturi eorum ordinem ſcrutantur & cœleſtem hierarchiam: Quid hic dicam de illa farragine diſputationum quæ *de poſsibili* nominantur, cum audacter & temere diſputatur, *quid Deus poſſit, & non poſſit*, quod in *Philoſophia Scholaſtica* nimis fit quam frequenter: inſpicite mihi *Conimbricenſes, Ruvium, Mendozam, Arragiam, Oviedo, Pererium, Suareſium, Fonſecam, Raconem, Euſtachium, Complutenſes*, & quid attinet plures dicere? videte, uti ad ſingulas occaſiones in *potentiam Dei diſputando involent?* De *Materia* ſua *prima*, quærunt ſtatim & diſputant: *An per potentam Dei abſolutam ſine forma exiſtere valeat? An viciſſim ipſa forma poſſit ſine materia exiſtere? An una eademque numero materia poſſit uno eodemque tempore pluribus formis informari? & viciſſim, An forma informare plures materias poſſit per divinam potentiam? An una eademque numero materio poſſit per*

divinam

divinam omnipotentiam constitui in pluribus diversis locis? &c. Accipite exemplum aliud. Disputant *an indivisibile quantitatis, si per possibile daretur separatum à continuo, moveri possit per potentiam divinam?* Quæstio sane egregia & disputatio de re, quæ neque sit neque esse possit, An per divinam vim *moveri possit adhuc?* Curiositas sane inaudita, &, inter Gallicas *Gaffarelli curiositates inauditas*, referenda. Quis nunc cum *Hippocrate* queratur vitæ brevitatem, cum tantum supersit *disputantibus* hodie *Philosophis* ad illa *divinæ potentiæ* arcana inquirenda, qui

Quærentes rerum abstrusas evolvere causas,
Naturæque intus latitantis pandere claustra,
Materiam primam, vacuumque, ac mille Chimæras,
Ructantur buccis inflatis, ut videantur
Docti. Qui rerum ignaros hac fruge saginant:
Hoc sale conditur tenera & juvenilior ætas:
Nec pudet his nugis absumere turpiter ævum

Sed nescio, unde sic repente *Poeta* sim factus, qui *Orator* ad vos accesseram, aut *Philosophus* magis cathedram conscenderam. *Diogenes* cuidam ad ostentationem ingenii multa de rebus olim cœlestibus differenti, *Quam nuper Tu*, inquit, *de cœlo venisti?* idem sublimioribus nostris *Philosophis*, & de tam sublimibus disputare solitis, inculcari posset. Sed enim neque in rebus minutis & exilibus valde sollicitum esse *disputatorem* meum velim, nec sine fine aut modo persequi argutias, quæ neque scienti prosunt, neque ignoranti obsunt: ἀφιλόσοφον est, neglectis prorsus rebus, λογομαχεῖν aut λεπτολογεῖν & de lanâ disputare caprina: quid attinet, in lenta unguentum, in scirpo nodum quærere, in nugis tragœdias agere, pumilioni Herculis cothurnos optare?

Quid juvat id nugis argutos nectere nodos,
Aut spinas mißis velle tenere rosis?

Videas interdum disputari, *Quas habeat proprietates forma illa, quæ cadaveris est, vulgoque corporeitatis dicitur? An qui sunt inferiores gradus, contineant superiores formaliter vel eminenter? An facultas visus posita in lapide actum visionis eliceret? An bos ligneus idem specie sit cum bove vivo?* Quod discutiendum maximo hujus ævi *Philosopho* quidam nuperrime *Theologus* proposuit. Alia sunt, *Auditores*, in promptu, in quibus disputandis nervos ingenii valeamus intendere, scitu digna, cognitu jucunda, usu fructuosa. *Myrmecidas Milesius*, & *Callicrates Lacedemonius*, quadrigas olim fecere, quæ sub alis muscæ possent abscondi, quod opus vanam temporis perditionem si dixeris, verum dixeris: at si idem de hoc *Disputationum* genere pronunciaveris, nihil falsi locutus fueris. Veritas quidem naturale pabulum est animorum, & omni quærenda studio, sed non omnis veritas tanti facienda: quid enim ad me, quot in suis ædibus habeat tegulas, quot gallinas alat meus vicinus? & tamen horum omnium est veritas. Ita multa sunt in *Philosophicis* disputationibus vera quidem, sed non statim disputanda, quia minuta, & exilia, & quæ citra detrimentum negligi possunt: nec ea quoque in disputationem sunt vocanda, quæ extra omnem disputationis aleam sunt posita, quod quidem nullus faciet *disputator*; nisi καινότητος amans sit & κενότητος. Quodcunque enim de his disputabitur, vel quæretur frigide, vel pugnabitur sophistice. Neque decet in *disputationibus* eorum patrocinium suscipere, quæ prorsus absurda existunt, aut falsa, aut impia, aut moribus perniciosa. Hoc enim qui faciunt disputantes, animum produnt monstrosum, temerarium, atheum, impurum, & omnino dissolutum. *Soli ne obloquitor*, dicebat quondam *Pythagoras*: & de rebus divinis, atque iis quæ morum spectant honestatem, nec joco nec serio aliter disputandum quam sese habent. Præclare monet in *Topicis Aristoteles: Qui quærunt, Dii an sint colendi, & an amandi parentes nec ne, supplicio sunt coërcendi: qui, an nix sit alba, sensu carent.* Hujus generis sunt illa, *sensibus esse fidem omnem abrogandam, motum esse nullum, beatitudinem hominis in gulæ & ventris voluptatibus esse sitam*, aliaque delirantium somnia: sicuti vero *disputatori* nostro cautum sedulo velim, ne de aperte falsis disputet, ita quoque præscriptum ei volo, ne sententias in disputando refutet, quas ipse sibi finxit, & quarum Authores nullos novit; hoc enim vere est σκιαμαχεῖν, id est, cum umbra luctari, & homunculum pingere quem confodias? hoc est

ἀεροβα-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ἀεροβατεῖν, in aërem pugnare, & cum nihil habeas quod oppugnes, cum larvis velitari: ita faciunt, qui *infantes in utero matris non esse præditos actuali Dei notitia, Deum non esse negrandum, nec negari posse nec debere; eundem non esse causam sui efficientem, non omnem fidem sensibus detrahendam*, magno molimine, & ingenti argumentorum caterva, multis paginis in disputationibus probant, quæ *Philosophorum* inter Neotericos ac modernos, imo mortalium nullus, unquam asseruit, cui fuit *mens sana in corpore sano*. In iis destruendis, quæ nemo adstruit, qui est operorsus *disputator*, is magno conatu magnas nugas agit, ac, si insuper aliis affingat sententias, quarum Authores, nec extant, nec demonstrari possunt, contra fidem agit & integritatem, ac synceritatem boni *disputatoris* ac boni viri. Non ergo ista disputantium examini sunt exponenda, quæ aut in *veritatem* incurrant aut in *veracitatem*, non quæ pietatem labefactent; non que *utilitate* laborem non compensent, non quæ supra vires sunt nostras ac nimium subtilia. *Turpe est*, inquit ille, *difficiles habere nugas*: sed vero quæ *Oratorum more* de disputationum materia, *ὕστερον πρότερον*, & methodo dixi cryptica, per suas classes digeram, & ordine, ut *Philosophus* ac *Logicus Professor*, dispescam, ut memoriam insuper vestram juvem, Auditores. Primò igitur, *quicquid humanum superat captum*, & sciri nequit, *de eo incassum disputatur*: quale est illud, *sitne numerus stellarum par an impar*? Secundò, *quod sciri quidem potest, à disputante tamen ignoratur, pessime* ab eo *ad disputandum assumitur; prius* quippe *discendum quam disputandum*. Qui accedit ad disputandam materiam quam non intelligit, is reti ventos capit, sine fundamento domum exstruit, sive scirpea rate aquis se committit. Possem hic justo aliquid dare dolori, qui noverim hoc disputandi cacoëthes, à multis nonnunquam temere ac cum sui ignominia susceptum, ut defendere fuerint ausi vel opponere, etiam ea, quæ non intelligerent, dederintque sine mente sonos psittacorum instar. Tertiò, *Quicquid controversum non est, sub disputationem* non *cadit*; quale est illud, quod, vel *manifeste* est *verum*, vel *manifeste falsum*: *manifeste vera*, vel *sensibus* deprehenduntur, vel *intellectu* apprehenduntur, ab omnibus, queis sensus intellectusque sunt *εὖ διακείμενοι*, ut cum *Arist.* loquar: ea vulgo *principia* vocantur: unde tritum illud: *contra negantem principia non est disputandum*. *Manifeste falsa* sunt, quæ vel omnium sensu refutantur, vel primis principiis directe adversantur: hæc tamen accurate sunt dicernenda ab iis, quæ *παράδοξα Græci* vocant, & disputare non est vetitum: sunt enim vera, sed præter, vel vulgi, vel sapientum plerorumque, opinionem. Quartò, *Quæ nullo sese non commendant, à disputationibus proscribantur* & exulent; absint *otiosæ quæstiones*, quales exstant apud *Summulistas*, *Sententiarios*, *Quodlibetarios*, *philosophos Reales*, *Nominales*, *Conceptuales*, *Thomam*, *Scotum*, *Occamum*, *Durandum*, aliosque *Doctores ex Scholasticocorum* gente, *Angelicos*, *Seraphicos*, *Cherubicos*: & horum *sequaces*, nostri temporis ac *vulgo receptos in philosophia Scriptores*, qui odiosis & otiosis plane quæstionibus libros replent. Quid attinet disputare in *Logicis*; *An Notiones secundæ sint conceptus formales in mente subjective existentes, an vero res cognitæ in quibus denominatio cogniti sit relatio rationis*? Cui bono tot quæstionum agmina, maxima verborum barbarie, de *Universalibus* volvuntur ac revolvuntur, *an sint entia realia, an rationis*? &, si rationis, *quo mentis actu fiant, an simplici an comparato, directo an reflexo, &c.* Quasi vero in istarum quæstionum discussione salus Reip. sit sita! quasi mundus sit ruiturus si harum ineptiarum moles ruat! quasi nihil sciri possit, nisi hisce tricis cognoscendis tempus profundatur! Absint quoque *curiosæ quæstiones*, ut, *quot sint atomi volantes in aëre universo, &c.* Quintò, *Disputationes non de verbis sed de rebus instituantur, & clare proponantur*. In quo largissime peccatur à veteribus & recentioribus Scholasticis, vulgo *philosophorum*, qui mirum in modum & maxima animorum contentione sub terminorum barbarorum involucro pugnant ac certant de *aptitudinalitatibus*, *potentialitatibus*, *susceptibilitatibus*, *singularisationibus*, *infinitationibus*, *universalitate*, *hominitate*, *Iacobeitate*,

Petreitate, &c. Sub quibus vocibus, quid rerum lateat, ipſi ignorant: & tamen de iis inter ſeſe ita digladiantur, non aliter ac ſi pro aris certaretur ac focis: &, quod peſſimum eſt, rei veritatem involvunt, ac caliginem offundunt. Ita diſputant de ratione formali *Perſonæ*, quę non dicit *relationem originis; nec communem, ſed duplicem negationem communicabilitatis in genere non extra genus, ſignificans aliquid poſitivum, & intentionem primam non ſecundam, connotans circumince ſſionem, quæ ſit ſubſiſtentis in ſubſiſtente realiter diſtincto, mutua præſentialitatis aſſiſtentia in eadem eſſentia.* Quis mortalium talem intelligat, nedum oppugnet, Theſin? *Oedipo* hic opus eſt, aut *Delio natatore*, ut intelligatur primum. Sextò *Diſputationum in Philoſophia materies non ſit ſuperſtitioſa, non impia, non violet pietatem aut fidem:* nunquam enim natura gratiæ, nec lumen inferius ſupiori repugnare debet. Sed tempus me vocat, ut ad *tertium* diſſertationis meæ caput me conferam, atque in *norman* ac *formam* recte diſputandi inquiram. Ei vero ſatis poterit fieri, ſi, quæ *Communia Reſpondenti* atque *Opponenti*, quæ *Hujus* ſimul & *Illius* ſint *propria officia*, denique quid deceat *Auditores*, breviter enarravero. Uterque, tam qui propugnat quam qui oppugnat, *Pietatem* habeat pro Cynoſura & *Veritatem.* Pietas Sapientiæ eſt anima, & ejus condimentum. Hæc diſputationum ſit moderatrix: & facile aberit rixandi ac calumniandi ſtudium. *Veritatis* amor conſpicitur, ſi animus adferatur utrimque, nec *præjudiciis* occuptatus, nec *affectibus* oneratus, ſi non gloriæ inſana ſpectetur cupido, ſi non adverſæ partis intendatur ignominia. Veritas nec Affectuum nec Præjudicii, ſed Rationis ſolius eſt filia. Nec ſarta poteſt ſervari tectave, niſi *diſputantium* alter alteri cedere noverit abſque pertinacia: quod longe præſtat, quam omnis generis quærere κρησφύγετα, & Protei inſtar in omnes ſe induere formas, & nihil non comminiſci, ne de ſententia depulſus videatur quiſpiam. In Palæſtra Veritatis *tam vinci quam vincere pulchrum eſt.* Nec qui cedit, atro venit carbone notandus, nec eſt cur pudore ſuffundatur, quippe veritatem diſcit, diſputationiſque finem aſſequitur ac ſcopum. Eſt quidem hæc animi modeſtia, qua veritati ceditur ac conceditur, & moderatio, inter *Diſputantes pauciſſimorum;* &

Rara avis in terris nigroque ſimillima Cygno.

Plerique magis lubrici ſunt quam angues, & ſepiæ inſtar, quicquid atramenti poſſunt id effundunt, ne inferiores diſcedere & herbam victori porrigere videantur. Quin eo fere res rediit hodie, ut modeſtiſſimi quique contemtui habeantur, ab iis, qui diſputationum congreſſus non niſi clamoribus æſtimant ac contentionibus, & τὸ αἰὲν ἀριστεύειν hujuſmodi congreſſuum finem eſſe, perſuaſum habent:

Sed ſtat longe aliis melior ſententia mentis.

Diſputationes poſtulamus placidas, ſedatas, quietas, benevolas, amicas, blandas, non clamoſas, non turbulentas, non difficiles, non iracundas, non contumelioſas. Zelum probamus pro veritate, ſed abſque ira & affectu. Frigidos illos diſputatores, qui tantum non ſuper argumento aliquo indormiunt, uti odimus, ita non amamus Stentores illos, qui clamoribus omnia implent, & probe ſeſe defunctos exiſtimant, ubi altum clamaverint: ac deteſtamur præſertum eos q̃ ex ira redduntur ferventiores: uti fumus oculis viſum eripit, ſic contentio, excandeſcentia, feſtinatio, menti tenebras obducunt:

Impedit ira animum ne poſſit cernere verum.

Et iracundæ inter diſputandum altercationis pediſſequæ ſunt, ſimultates, pervicacia, inimicitiæ, veritatis odium, & quid non? Abſtineat ergo *diſputator*, niſi importunus audire velit & impudens, ab his ac ſimilibus ſuperbæ virulentiæ clauſulis: *Tu neſcis quid dicas. Tu nihil horum intelligis. Tu cæcus de coloribus judicas. Quid tu ſcis de hoc argumento? Haberem alia plurima, quæ adverſus hoc delirium proferrem; ſed tempus non patitur.* Hoc

argu-

argumentum est luteum, testaceum, stramineum. Et si qui sint alii ructus olidi intemperantis animi. Si adversarius aliquid humani passus fuerit atque erraverit, non ex musca statim oportet elephantem facere: si castigationis eget, alibi potius quam in disputatione est corripiendus: iis tamen, qui sunt importuniores, pertinaciores, impudentiores, ita respondendum, ne sibi sapere ac triumphare videantur. In disputandi actu perpetua sit vicissitudo & pars utraque audiatur, juxta illud *Poëtæ:*

Alternis dicetis, amant alterna Camænæ.

Turpissimum est, si quis in hoc genere colloquiorum, tanquam si in possessionem suam venerit, alios excludat, & imperato aut facto cæteris silentio, quicquid velit effutiat: Qua garrulitate nihil quidem pervulgarius est multis, nihil tamen veritati inveniendæ nocentius. Fœdissima est confusio, si plures simul misceant sermones, & insanis clamoribus mutuo decertent: quæ disputandi ratio non absimilis est tempestati *Virgilianæ*, in qua,

Una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, & vastos volvunt ad littora fluctus,

Nec has inter turbas agnosci quod verum, vel internosci quod falsum est, unquam potest. Utrimque non tam auctoritatibus pugnetur quam rationum momentis: sacra tamen excipimus semper, quia Dei authoritas infallibilis est & falli nescia: alias, non quis dicat, sed quid dicatur, attendendum, & illud *Pythagoreorum* αὐτὸς ἔφη jam à Philosophis diu est explosum. *Amicus Socrates, Amicus Plato, sed magis amica veritas:* rationes non sophisticæ sint aut sycophanticæ, sed claræ, sed accuratæ, sed perspicuæ: sic enim iis veritas explorabitur facillime: proferantur, vel necessariæ, si suppetant, vel probabiles, si illæ deficiant: remis enim propellenda est navis, si venti secundi non spirent. Ingenia tamen Tyronum levioribus sophismatis interdum licet experiri ac tentare, ut argumentorum vitia dignoscant, & canones Logicos ad usum transferant: Quin & oblectationis ergo ejusmodi captiones agitare, non est prohibitum. Ante congressum disputanti utrique meditandum est probe, quid in medium proferri debeat. Tela prævisa minus nocent: & facilius eruitur veritas, si quæratur diutius: nec vero ruditatis hoc est argumentum, sed veræ diligentiæ documentum. *Pericles*, illa Suadæ medulla, cum vocatus à populo sæpe esset, ut in concionem descenderet, renuit, quod ἀσυντακτος, imparatus esset: idem à *Demosthene* factitatum, *Plutarchus* est author. Vanissimi sunt jactatores, qui, ut ditiores videantur, ad disputandum se imparatos gloriantur accedere, qui si se parassent in tempore, non ex tempore, disputando, suam proderent ignaviam atque inscitiam. Cum ineptus pictor *Apelli* quondam exhiberet imaginem, eamque subito à se pictam diceret: *Video*, inquit ille, *etiamsi nullus moneas, & miror hoc temporis spatio te plures non absolvisse* Sic inepti etiam sunt illi disputatores, qui disputaturi subito argumentum aliquod, unum atque alterum, ex *Scheiblero*, in *Logicis*, aut *Conimbricensibus*, in *Physicis*, conquirunt, quorum libri si vacui essent ab argumentis, & hi heroës vacui ad disputandum accederent: non istorum autorum usum contemno aut condemno: sed argumenta eorum non satis ruminari ac perpendi, nec multa satis meditatione coqui ac digeri, conqueror. *Disputator* uterque diligenter vitet λογομαχίας, ne tempus inani verborum contentione pereat & veritas evanescat: amet uterque & sedulo sectetur brevitatem: nihil enim est odiosius quam si in declamationes uterque delabatur ac digrediatur: uti veritas ipsa est simplex, ita ejus sermo, qui non multis fucati candoris vel ruboris indiget vel medicamentis vel pigmentis. Auditorum tamen habenda est ratio qui si rudiores fuerint, rerum scitu dignarum fusior explicatio, à *Preside* præsertim facta, nec vitiosa est nec odiosa. An inter disputandum quærere aliquid liceat, quæri hîc solet? Sunt enim qui omnem quæstionem captiosam declamitant, omnemque rejiciunt, nec quicquam dant responsi. Sed enim quid opus est ista tergiversatione morosa? si quis quærat explicationem rei dubiæ, cur discendi cupidum erudire non velimus? si aliena sit quæstio, rejiciatur: si captiosa, vel contraria proponatur, vel præter adversarii exspectationem explicetur. Sed quæ *singulis*

incumbant *munia*, conſideremus: illis, qui aliena placita veniunt oppugnaturi, hoc perquam eſt ſolemne, ut magno ſæpe cum impetu, furioſi in morem gladiatoris, irrumpant in auditiorium & in arenam irrunt, atque immanes, vultu, geſtu, capite, verbis, ſpirent minas, quibus partem adverſam percellere conantur ac protelare. Hos ſi ſpectemus, in mentem nobis veniat illud *Horatii*:

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?

Huic hominum generi accidit plerumque idem, quod audaculis & in bello inexpertis, qui procaces quidem ante pericula, in ipſa tamen pugna timidi evadunt atque ignavi: ejuſmodi procacitatis exemplum haud inelegans habemus in *Menalca Virgiliano*, qui ad *Damœtam*.

—— Tunc in triviis indocte ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?
Nunquam hodie effugies, veniam quocunque vocaris;
Efficiam, poſthac ne quenquam voce laceſſas:

Sed, hanc ad provocationem ineptam, alter nec abjecte nec immodeſte reſpondet:

Quin age, ſi quid habes, in me mora non erit ulla
Nec quenquam fugio.

Eadem animi præſentia θρασυδείλοις opponentibus, ac multum de ſe perſuaſis, eſt occurrendum: Modeſtiam igitur & humanitatem, ut ſemper, ita præſertim in initio oſtentent opponentes iidem ſæpe, omiſſis theſibus & quæ ad rem faciunt præſentem, oppoſituri aliena à theſi cupide arripiunt, mordicus retinent, tædioſe perſequuntur, & in alium ſemper campum deferunt *Reſpondentes*. Vitium ſane peſſimum, & quod ſi obtineat, jam in *Ethicis Phyſica*, in *Logicis Ethica*, in omnibus quæſtionibus omnia dimicabuntur, quod poſtulare ſtultum eſt, conari temerarium. Ad hanc claſſem eos referimus, qui rem ipſam, qua de eſt diſputandum, ſeponunt, & modum tractationis exagitant, cum hujus minor, illius potior ſit ratio & conſideratio. Et hoc familiare eſt inter opponendum multis, ut eadem ſubinde repetant & regerant: ſed,

Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem:

non equidem hoc poſtulo, ut *Opponens* tanquam canis è Nilo bibat & fugiat, id eſt, ut è veſtigio cauſam ſuam deſerat & quodlibet reſponſum indiſcriminatim boni conſulat & gratiam agat: ſed hoc volo, ut vim ſui argumenti ſerio ſequatur, verum ubi ſatis ei fuerit factum, novas adducat tum rationes. Reſpondentem directe licet in vadere, licet oblique;

Dolus an virtus quis in hoſte requirat?

nolim tamen *Opponentem* meum in ſophiſtam evadere & perpetuis indulgere ſophiſmatibus; ad veritatem, exercitii gratia, oppugnandam, argumentorum aliorum eſt ſatis; quin omni licet uti argumentorum genere omnibuſque mediis, quocunque tandem è loco deductis; nec enim certa argumentandi materia ac forma adſtringi *Opponens* magis, quam Avis libero volans cœlo cavea concludi poteſt. Sed, ut ſimul ac ſemel *Opponentis* officia recitem; præter ea quæ dixi, ſequentia obſervet, ut feliciter opponat: non plures ſimul rationes coacervet, non concluſiones multas ſed unam inferat, non diverſos ſyllogiſmos confundat, nunquam ſibi ipſi contradicat, nunquam, quæ fortia non ſunt argumenta, pro fortibus vendat, nunquam ſtudium ſibi defuiſſe in ſe præparando oſtendat. *Reſpondentis* partes, ut de iis nunc dicam, ſunt; argumentum aſſumere, & examinare ac ſolvere. Argumenta repetenda ſunt, non ſemel ſed bis interdum, propter, tum *Auditores*, tum *Opponentem*, tum *Reſpondentem*: propter *Auditores*, ut quid verſetur in controverſia rectius intelligant, præſertim cum vocem Opponentis ſæpe pauci excipere poſſint & exaudire; propter *Opponentem*, ut norit, an mentem ſuam aſſequatur is cum quo diſputat, multos enim Andabatarum more clauſis oculis pugnare vidi, ut de cæpis opponeret unus, de alliis reſponderet alter: propter *Reſpondentem*, ut aliquid habeat temporis, quo de commoda ſolutione diſpiciat, neque enim cujuſvis eſt αὐτοσχεδιάσαι meditari, dicere, docere; in argumento repetendo nihil eſt omittendum, nihil addendum, nihil immutandum; de repetito videndum, an theſin feriat, necne: ſi non feriat, rejiciendum abſque ulteriori reſponſo: vana enim eſt & inepta reſpon-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

respondendi ratio, quum quis agit, *argumentum quidem non est contra thesin, nihilominus respondeo.* Cur enim Athleta excipiat ictus, qui non se sed aëra vibrant? Argumenta assumta, vel solvi possunt, vel nequeunt. Si nequeunt, vel in se omnino refutari non possunt, vel non possunt à nobis. Si per se sint ἄλυτα, veritati cedendum, quod bonis à viris nemini datur vitio: improborum vero judicia non sunt pluris facienda quam cicadarum strepitus. Sin nobis tantum sint talia, non tamen animus continuo despondendus, sed vel ad meditandum aliquid petendum temporis, & in aliam occasionem responsum est differendum, vel æque firma, aut etiam firmiora in contrarium opponenda, quod tamen non nisi hoc in casu faciendum existimo: nam qui contrarias opponit rationes *Respondens*, ab *Opponente* allatas non solvit, & κατασκευὴν mutat in ἀνασκευήν multos reperire licet *Respondentes*, qui si irretiti hæreant, ad convitia confugiunt non aliter quam ad equos claudi, & *Salmonei* instar *Virgiliani* tonare incipiunt & fulmina emittere, sed bruta, quod plerumque superiores factitant si ab inferioribus teneri se sentiant. Hic tum audire est eorum voces; *Ego pro authoritate silentium tibi impero. Tace, neque enim te audire volo.* Qui modus quidem est nodos argumentorum secandi, non solvendi, & via, ex angustiis eluctandi, sed veritatem non inveniendi. Alius est perverse respondendi mos multis usitatus, quo convitia non quidem projiciunt, fumum tamen faciunt, ut elebantur: quod tum potissimum fit, cum ea, quæ ad rem non faciunt, non sine supercilio proferuntur, & ex tempore, quod familiare est pluribus, inauditæ prius & nulli unquam cogitatæ & inintelligibiles confinguntur distinctiones, quæ licet imperitioribus, ut aliquod *Gorgonis* caput, non parum terroris incutiant, à doctioribus tamen non alio quam vanæ cujusdam *Empusæ* & larvæ loco habentur. Atque hæc sacra tum est anchora ad quam confugitur: *distinguo bifariam, trifariam: est in potentia, non in actu: est in actu, non in potentia:* ἁπλῶς & *simpliciter*. Nego: κατά τι, & *secundum quid*, concedo: ne alias distinctionum myriadas hic recenseam, quarum aliquæ omnibus fere responsionibus accommodantur, quasi unus calceus omni pedi adeptetur. Non ego distinctionis usum culpo, sed abusum arguo. *Sæpe nega, concede parum, distingue frequentur:* in argumentis enim solvendis, aut negatione utendum, aut concessione, aut distinctione: sed omnibus prudenter. *Respondentem*, formæ prius in Syllogismo quam materiæ rationem habere velim: &, sive ad hanc sive ad illam respondeat, operam det serio, ne unquam lingua mentem præcurrat, ne per incogitantiam ea effutiat, quæ causæ suæ obsunt: quod factum sæpe vidi non sine vel pudore vel impudentia multorum. Si ea quæ objiciuntur aliena sint & ἀπροσδιόνυσα atque ad rem non pertinentia, ἀποδιώξει utendum seu repulsione, & ad verum controversiæ statum ducendus adversarius. Ejus formulam non illepidam legi aliquando apud *Martialem.*

Non de vi neque cæde, nec veneno,
Sed lis est mihi de tribus capellis:
Vicini queror has abesse furto:
Hoc judex sibi postulat probari.
Tu Cannas Mithridaticumque bellum,
Et perjuria punici furoris,
Magna voce sonas manuque tota.
Iam dic posthume de tribus capellis.

Sed tandem *Auditorum* officia verbulo innuam: quæ sunt, attentis auribus, sedula mente, publicas συζητήσεις & disputationes audire; reverenter & modeste & juxta τὸ πρέπον ac decorum loci, temporis, & personarum, se gerere, Veritatem preceptam diligenter recondere, & eam ad vitæ communis usum dirigere ac referre. Atque ab hisce *Auditorum* partibus longissime abeunt, qui applausu non necessario perstrepunt, risu, sannis, ronchis, sibilis, fabulis, pedumque supplosionibus ingentes excitant tumultus, ut, qui adsunt, exteri & inquilini, videantur sibi non in *Scholarum* umbraculis, sed in *Circes* stabulo commorari. Barbara plane consuetudo, fera, fœda, pestifera, & qua animi sui stolidam temeritatem, aliorum atque eruditionis contemtum, honestorum exercitiorum, atque inprimis veritatis, de qua invenienda in disputatione laboratur, odium, aliaque in se vitia produnt ac promunt: Non sic agunt, queis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

De meliore luto finxit præcordia Titan, quibus unica est voluptas, ut animum rerum optimarum notitia imbuant, & veri cognitione ad *Deum*, veri omnis fontem ipsamque Veritatem, quam proxime accedant: quod si Disputationibus & habendis & audiendis in posterum consequamini, *Auditores Ornatissimi*, ego dissertationis hujus scopum, vos laboris & diligentiæ vestræ consecuti eritis finem.

DIXI.

Dispu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

1.6.392 BUK 2

Disputationum ex Philosophiâ selectarum PRÆLIMINARIS PARS PRIOR, *DE* SUBSTANTIA.

THESIS I.

INstitutum Præsidis est, materias illas seligere, ac ventilationi publicæ, sed modestæ ac placidæ, atque ad veritatem serio indagandam institutæ, subjicere, quæcunque cum fructu disputari possunt, & usum alicubi habent in facultatibus superioribus: illas præterire, quæ aut nullam omnino habent utilitatem, aut sola sese subtilitate commendant. Disputando autem pervagari decretum est per omnes Philosophiæ partes: in disputationibus vero seligendis ordine uti arbitrario visum est, modo hanc, modo illam, quæ in manus inciderit, pro arbitrio cujusque, arripiendo: impræsentiarum *substantia* naturam, publico examini sistere, constitutum est.

II. Receptissima est divisio entis in *substantiam & accidens*: quędam enim entia, vi sua subsistunt ac per se, alia non per se nec vi sua: quorum illa οὐσίας sive substantias appellamus, hæc συμβεβηκότα, hoc est, accidentia, eventus, additamenta; sunt namque veluti παραφυάδες atque appendices substantiarum: eorum enim esse non est ὑπάρχειν, sed συνυπάρχειν, sive inesse substantiis: unde etiam dicuntur entia ἀχώριστα inseperabilia: per se subsistere, non excludit dependentiam ab omnibus causis, sed tantum dependentiam à subjecto, estque nihil aliud, quam, non esse in alio tanquam in subjecto: esse in subjecto Arist. c. 2. categ. dicitur, *quod cum in aliquo sit, non ut pars, non potest tamen sine eo existere in quo est*, quod proprium est accidenti, sicut proprium substantiæ est, non esse in subjecto: unde liquet, hanc entis in substantiam & accidens divisionem, exhaurire totam entis latitudinem: Quicquid enim ens est verum, aut in subjecto est, aut non in subjecto: quod per se subsistit non est in subjecto: quod non subsistit, per se, hoc est in subjecto: & contra, quod est in subjecto, non subsistit per se: &, quod non est in subjecto, subsistit per se: hi enim duo modi, existendi in subjecto & non existendi in subjecto, tam immediate opponuntur, ut contradictionē implicet, si quis aut illud quod per se subsistit, v.c. substantiam, dicat esse in subjecto, aut quod est in subjecto, v.c. accidens, dicat per subsistere: qui enim hoc dixerit, idem dixerit esse substantiam & accidens, id est, substantiam & non substantiam, accidens & non accidens: in quantum enim illud statuit per se subsistere, substantiam dicit, in quantum hoc idem in subjecto esse asserit, accidens dicit & non substantiam, &c.

III. Sed quæritur hoc loco, qualis illa sit divisio entis in substantiam & accidens, an univoca, an æquivoca, an analoga? Diversæ diversorum sunt sententiæ. Statuimus autem, ens non dici æquivocè de substantia & accidente: nam ὁμώνυμα λέγεται, ὧν ὄνομα μόνον κοινὸν, ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, id est *homonyma dicuntur, quorum nomen solum commune est, ratio vero essentiæ communi nomini accommodata, diversa*, ut definit Arist. c. 1. Cat. At vero substantiæ & accidenti non solum nomen entis commune est, verum conveniunt etiam in communi ratione τοῦ εἶναι, cui respondet vox, *ens*: proprius enim entis actus, & λόγος τῆς οὐσίας, est, esse: esse scilicet, secundi adjecti non tertii: nam omne ens est, & quicquid est, ens est, & contra: at τὸ esse secundi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

adjecti, & substantiæ & accidenti competit; utrumque enim est, & ens est: conveniunt igitur in communi ratione entis substantia & accidens, quod contra naturam homonymorum est. Verum enim-vero licet substantia & accidens æquivoca non sint, non tamen penitus sunt univoca: perfectè enim *univoca dicuntur, quibus* λόγος τῆς οὐσίας, *communi nomini respondens, ita uti nomen ipsum, ex æquo communis est*: at λόγος τῆς οὐσίας, respondens communi nomini entis, convenit quidem substantiæ & accidenti, sed non ex æquo: substantiæ primariò & per se, accidenti secundariò per & propter substantiam: accidentia enim dependent à substantiis, & in quantum sunt accidentia, & in quantum sunt entia: quod enim accidentia sint entia, & talia, quæ insint, substantiis acceptum referunt.

IV. Superest ergo, ut ens sint mediæ conditionis inter univoca & æquivoca, atque ex eorum numero, quæ dicuntur Aristoteli lib. 1. de ortu & interitu c. 6. §. 44. θάτερα ἀπὸ τῶν ἑτέρων, καὶ τῶν προτέρων, id est, *quorum alia ab aliis prioribus dependent*, atque hoc ipsum disertè docetur l. 3. Metaph. cap. 2. ubi Philosophus sic ait, τὸ δὲ ὂν λέγεται πολλαχῶς, ἀλλὰ πρὸς ἓν καὶ μίαν τινὰ φύσιν, καὶ οὐχ ὁμωνύμως, id est, *ens quidem dicitur multipliciter, verum ad unum, unamque quandam naturam, non vero æquivoce*: dicit ens esse ex τῶν πρὸς ἕν, non vero ἐκ τῶν ἀφ' ἑνός, nam ἀφ' ἑνὸς dicuntur ea, quorum unum, quod principii efficientis aut exemplaris rationem habet, cæteris, quæ ab illo principio dependent, denominationem tribuit: veluti, si hominem Medicum dicas, & librum medicum, scalprum medicum, à Medico scilicet factum: at ea dicuntur πρὸς ἓν quorum cætera ad unum referuntur, tanquam ad finem aut ad subjectum, ab eoque denominationem habent, veluti, cum animal sanum dicitur, & medicina, & victus, & id genus alia: in hoc genere est ens ad substantiam & accidens relatum: nam substantia proprio suo jure dicitur ens, accidentia dicuntur entia, quia substantiis accidunt, iisque insunt, tanquam in subjecto: & hæc medii generis inter homonyma & synonyma. Scholastici vocant analoga, quæ faciunt, alia proportionis, alia attributionis: cum ens, respectu substantiæ & accidentis, analogum dicitur, intelligitur analogum attributionis: sed speciatim definitionem substantiæ excutiamus.

V. *Substantia* vulgo definiri solet, *ens per se subsistens & substans accidentibus*: substantiæ vocem derivant nonnulli à subsistendo, quod non aliena, ut accidens, sed sua propria vi subsistat; alii à substando, idque duplici sensu, positive & negative: positivo sensu à substando derivatur substantia, quia aliis nempe accidentibus substet, negativo sensu, quia ipsi substantiæ non substat aliud, hoc est, illa non adsciscit aliud, id quo fit ac sustentetur. Hoc quidem definitum est: definitionis partes sunt, ens, quod est quasi genus; differentiæ vicem tenent verba reliqua: tota definitio proprie tantum competit substantiis finitis: Deus enim nullis substat accidentibus: quoties ergo Deus substantia dicitur, id intelligendum est tantum de priori parte definitionis, quia & quatenus per se subsistit: illa enim verba (*per se subsistens*) potiorem faciunt partem in definitione ista; itaque maxime considératu sunt digna.

VI. *Τὸ per se subsistere*, vel sumitur latè, vel strictè: latè, significat modum existendi, quo ens aliquod ita existit, ut nullo modo alteri insit, sed aliis rebus sibi inexistentibus substernatur: strictè, quo ens aliquod ita existit, ut alteri non insit tanquam subjecto, licet inesse possit alteri per modum partis, aut alio modo; quæ distinctio ut intelligatur, operæ pretium fuerit, ea rerum genera, quæ aliquo modo dici possunt esse in alio, recensere. 1. Accidentia existunt in alio, sc. in subjecto. 2. Partes, tum essentiales, tum integrales, existunt in toto. 3. Ipsa natura rei totalis & singularis est in eo, cujus est natura, per modum formæ: natura enim rei seu essentia se habet per modum materiæ; & sic non solum natura universalis inest in singularibus, ut humanitas in Petro, Paulo, Johanne; sed singularis natura inest in eo supposito cujus est natura: sic singularis natura Petri (quam docendi causa barbarè Petritatem vocabimus) inest in ipso Petro, id est, in ipso Petro includitur: Petrus enim non est humanitas Petri; sed est quid

constans

constans ex sua humanitate singulari, & subsistentia ei superaddita, ideoque bene singularis ejus humanitas ei inesse dicitur: τὸ per se subsistere late sumptum, negatur de omni ente, quod ad aliquam trium istarum classium referri potest, & sic in definitione substantiæ non sumitur: τὸ per se subsistere strictè sumptum, negatur tantum de primæ classis entibus, de secundæ & tertiæ classis entibus affirmatur, & sic sumitur in definitione substantiæ.

VII. Quando itaque τὸ *per se subsistere* sensu secundo significat, non esse in subjecto, omnis & sola substantia, sive sit universalis, sive sit singularis, sive completa & totalis, sive incompleta & partialis, vere dicitur ens per se subsistens: contra vero accidentia non subsistunt per se, quia existunt in alio, ut in subjecto, scilicet, in quo inhærent: si *per se subsistere* sensu primo dicatur, quod non existit in alio, ita ut ab eo pendeat quoad existendi actum, id est, ita ut propter imperfectum existendi modum suum extra illud & per se existere nequeat, jam non solum accidentia non subsistunt per se, sed nec substantiæ universales subsistent per se, quia à singularibus dependent quoad existentiam actualem: homo enim existit in Petro, Paulo, &c. Nec materia nec omnes formæ materiales à materiæ potentia educibiles, subsistent per se, quia dependent à supposito in quo sunt, ut extra omne suppositum existere nequeant; imo nec ipsæ substantiæ singulares nominibus abstractis significatæ, hoc est, singulares essentiæ substantiarum creatarum subsistent per se: singularis enim humanitas Petri ita existit in Petro, ut per se & extra omne suppositum existere nequeat, quamvis enim singulares homines per se & nullo modo in alio existant, singulares tamen naturæ humanæ non per se, sed in singularibus suis suppositis existunt: hac significatione lata, tantum per se subsistent substantiæ singulares completæ & prædicamentales concreto nominem significatæ, hic homo, hic equus, hic lapis, quia nec per modum partis, nec per modum naturæ, nec per modum formæ, seu substantialis, seu accidentalis, nec per modum quasi formæ, in ulla re existunt.

VIII. Ut ergo concludamus, & hæc omnia ad definitionem substantiæ applicemus, patet, quod, cum *substantia* definitur *ens per se subsistens*, τὸ per se subsistere strictè aut sensu secundo sumatur, pro eo quod per se existit extra omne subjectum inhæsionis, non vero sumatur latè aut sensu primo, quia tum secundæ substantiæ seu universales non forent substantiæ, materia, formæque substantiales materiales, (si sint tales, quod hujus loci non est disputare) substantiæ dici non possent, natura singularis etiam in abstracto spectata, substantia non esset, in quantum nihil eorum alteri inest ut subjecto: substantia enim secunda inest primis, sed non tanquam in subjecto, sed ut pars: sic formæ materiales partes sunt totius compositi, & natura singularis pars est & quasi forma substantiæ singularis; quæ omnia clariora erunt, ubi natura *accidentis* exposita fuerit, ac tum altera definitionis pars, qua substantia substare dicitur accidentibus, clarius etiam patebit, quod disputatione præstabitur altera sequenti.

IX. Substantia potest dupliciter spectari, vel absolutè, ut est ens per se subsistens, quod jam exposuimus, & sic dividitur in substantiam corpoream & incorpoream, & illa est divisio generis in species, vel comparatè, respectu accidentium, ut iis substat tanquam subjectum, & ita dividitur in primam & secundam, id est, in primum & secundum subjectum: nam substantia prima, id est, singularis, est primum subjectum, & ejus gratia ac beneficio, substantia secunda, id est, universalis, est subjectum, ideoque secundum appellatur: & est hæc divisio analogi, ut loquuntur, in sua analogata, quia prima substantia est magis substantia & prius substantia, id est, magis & prius est subjectum accidentibus, quam secunda; neque enim putandum est, substantiam sic divisam habere rationem generis, aut primam & secundam substantiam species esse: hoc enim si verum foret, deberent prima & secunda substantia contrariari, nec possent de se invicem nec de eodem tertio, prædicari, nec sibi invicem subordinari: nec de se invicem, nec de eodem tertio prædicantur, ut quidem utrumque locum habet in substantia prima & secunda.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

X. Ne vero ſubſtantiæ in primam & ſecundam diviſio offendiculum præbeat, & in detrimentum arripiatur fidei, quemadmodum ea abutuntur, ad Incarnationis & Trinitatis myſteria evertenda, *Antitrinitarii*, eam paulo plenius ob oculos ponemus. Subſtantia ſecunda ſeu univerſalis, eſt multiplicabilis in pluribus inferioribus atque individuis, ut, *homo* Subſtantia prima ſeu ſingularis, eſt ſubſtantia non multiplicabilis in pluribus inferioribus atque individuis, ut eſt, *hic homo* actu in rerum exiſtens natura. Subſtantia ſingularis eſt, vel non ſuppoſitum, vel ſuppoſitum: ſubſtantia prima non ſuppoſitum, eſt ſubſtantia ſingularis alteri ſuppoſito vel ſuppoſitis communicabilis, ut humana Chriſti natura & eſſentia Dei. Subſtantia prima ſuppoſitum, eſt ſubſtantia ſingularis alteri ſuppoſito ſeu ſuppoſitis non communicabilis: eſtque, vel irrationalis (vulgo ſuppoſitum ſtrictè dictum) ut, hic leo, hic lapis, vel rationalis (vulgo perſona) ut Pater, Filius, & Spiritus S. in Trinitate, Gabriel inter Angelos, Petrus inter homines. Unde perſona non malè definitur, ſubſtantia ſingularis intelligens, non pars alterius, nec ab alio ſuſtentata, de quâ alias.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum
PRÆLIMINARIS
PARS POSTERIOR,
DE
ACCIDENTE.

THESIS I.

ACCIDENTIS natura melius cognoſci nequit quam ex definitione & inſtitutâ ejus cum ſubſtantiis collatione: quod utrumque hâc diſputatione agere eſt animus. Solet definiri *Accidens*, *ens ſubſtantiæ inhærens:* inhærere ſubſtantiæ, nibil eſt aliud, quam eſſe in ſubſtantiâ ut in ſubjecto: *eſſe in ſubjecto vocat. Ariſt. cap. 2. Categoriarum*, ὃ ἐν τινι, μὴ ὡς μέρος, ὑπάρχον, ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστι: *quod cum in aliquo ſit, non ut pars, non poteſt tamen eſſe ſine eo in quo eſt:* in qua deſcriptione tria dicuntur de eo, quod eſt in ſubjecto. Primò, ut ſit in aliquo; nam quod nulli ineſt, nequit eſſe in ſubjecto. Secundò, ut non inſit tanquam pars, id eſt, ut non pertineat ad eſſentiam aut integritatem ejus, cui ineſt, aut alicujus, quod eſt unum per ſe. Tertiò, ut ſeparatum ab eo, cui ineſt, nequeat exiſtere, id eſt, ut ejus eſſe ſit ineſſe: at hæc omnia locum habent in accidente. Ergò accidens inhæret ſubſtantiç ut in ſubjecto.

II. Sed hic maxima eſt difficultas in hac definitione & inhærentia accidentis explicanda: Quæritur, *an definitio de actu an de potentia explicari debeat? an intelligatur inhærentia actualis an aptitudinalis?* aut, ut ſtatus controverſiç ab aliis proponitur, *an accidens ideò ſit accidens, quod actu inhæreat, an quod poſſit inhærere?* aut, ut alii quæſtionem inſtituunt, *an, ſi eſt, & cum accidens erit in rerum naturâ, hac ejus ſit eſſentia futura, ut actu inhæreat ſubſtantiæ, vel an exiſtere poſſit & tamen non ineſſe ſubjecto.* imò, *an actu ſit & tamen non inſit?* Poſterius à quàm plurimis, inter veteres & modernos Philoſophos, ſtatuitur ac defenditur, autores non citamus, cum receptiſſimi paſſim omnibus pro hac ſententia pugnent, & eſt, cur plerique id agant: nos tamen contrà, *eſſentiam accidentis, cum exiſtit aut exiſtere ſupponitur, in eo eſſe ſitam aſſerimus, non ut poſſit inhærere, ſed ut actu inhæreat ſubſtantiæ, aut actu inhærere ſupponatur*, adeòque in definitione *non aptitudinalem ſed actualem*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tem inhærentiam intelligi, pronunciamus; quod cum dicimus, non negamus accidens posse privari inhærentiâ actuali, quatenus potest destrui. Sed id dicimus, *accidens, quando & quamdiu manet in sua entitate actuali, non posse privari inhærentiâ actuali*, & hoc sensu, dicitur illa inhærentia esse essentia ac de essentiâ accidentis, imò de ratione formali, quatenus, per inhærentiam illam actualem, accidentia definiuntur, solent enim definiri ἐκ προσθέσεως, ut loquitur Arist. lib. 7. Metaph. cap. 4. Hoc igitur est, quod argumentis & rationibus confirmare conabimur; nempè, *absolutè simpliciterque impossibile esse, accidens aliquod separatum sine subjecto per se existere.*

III. Primum nostrum argumentum est desumptum ex Analogiâ entis, quam disputatione priori demonstratam videre est: ratiocinationem instituimus hoc modo. Si accidens per substantiam sit ens, ergò dependet à substantiâ, non tantum quâ est accidens, sed & quâ est ens: Sed verum est prius, ergò & posterius. Minor probatur, quia accidens per substantiam definitur tanquam per causam. Major probatur ex naturâ entis aut generis Analogici, quæ talis est, ut per se & prius conveniat speciei uni, quam alteri, & alteri non nisi ratione prioris speciei, à quâ species posterior sive altera dependet in essendo & existendo: unde ob inæqualem istam generis attributionem Analoga attributionis talia Scholastici vocarunt: jam verò, si accidens, (ex vi istius analogicæ attributionis, quâ ens tribuitur substantiæ & accidenti,) non tantum quâ tale, sed etiam quâ ens, dependeat à substantiâ, ergò quod accidens sit ens, debebit substantiæ, hoc enim ex analogicâ attributione sequitur: si accidens, quod sit ens, debet substantiæ, ergò sublatâ substantiâ, quæ subjectum est, accidens ne quidem erit, neque etiam manebit ens; ergò extra subjectum accidens esse non potest: sublatâ enim causâ tollitur effectus: at substantia sive subjectum est causa accidentis; nam quod accidens sit, imò quod tale sit, à substantiâ est.

IV. Ad hoc argumentum regerunt *Adversarii*: ita se rem habere *naturaliter*, verum *supernaturaliter* contendunt, posse accidens esse extra subjectum, Deo per concursum extraordinarium supplente defectum subjecti: sed concursus iste impossibilis est & Deo injurius, quod probo. Subjectum concurrit ad existentiam accidentis per causalitatem & modum causæ materialis: causa materialis causat per modum potentiæ: potentia notat imperfectionem: imperfectio non habet locum in Deo: ergo Deus non potest concursu suo defectum subjecti supplere: nam quidquid Deus causat, causat causalitate externâ: vel efficientis vel finis: at causalitas efficientis vel finalis non potest esse causalitas materiæ; sic enim omnes causę confunderentur, & causa interna esset eadem cum causâ externâ, ingrediens essentiam causati & extra eam manens: imò Deus hoc modo subjectum fieret verorum accidentium, ac vera darentur accidentia in Deo, quod statuere, impium est. Ergò concursus iste fictus est, & exceptio invalida: sed ulterius ejus robur nullum ostendamus, quod argumentum secundum esse potest.

V. Si substantia ne virtute quidem supernaturali possit esse in subjecto, ergò accidens etiam non potest esse sine subjecto virtute supernaturali (quia inter se opponuntur.) Sed verum est prius; ergò & posterius. Excipiunt *Adversarii*, substantiam posse esse in subjecto virtute supernaturali: sic humanam Christi naturam, quæ substantia est in divinâ natura ut in subjecto esse, asserunt: verumenimverò hoc falsum est, quod ajunt: humana enim Christi natura dependet à divina quoad subsistentiam tantum, est enim assumpta in subsistentiam & personalitatem divinæ naturæ, non autem dependet ab ea propriè quoad essentiam aut existentiam, ut id quidem requiritur in eo, quod inest in alio ut in subjecto, quod ab eo in esse & existere dependet: verum, ut hæc res plenè intelligatur, hoc observandum est, quod τὸ *per se subsistere*, interdum naturæ substantiali tribuatur, & istoc modo natura Christi humana per se subsistit, interdum supposito seu individuo substantiali, & hoc modo humana Christi natura non per se subsistere potest, quia subsistit subsistentia divinæ naturæ; est enim una tantum persona, constans duabus naturis:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

verum non ideò non est substantia, sed ideò non est suppositum: itaque humana natura non est in divina aut natura aut persona, ut accidens in subjecto, sed ut pars in toto (licet improprius hic sit sermo) aut potius, ut sustentatum in sustentante. Tota difficultas expediri potest distinctione vocis, *subsistere*, seu *τὸ per se existere*: nam *τὸ subsistere*, vel *per se existere* opponitur, vel ei quod existit in alio inhæsive, vel ei quod existit cum alio, non tamen inhæsivè, seu ut clarius loquar, ei quod non existit solitariè, nec certum ac singulare suppositum constituit: priori sensu existit per se & subsistit natura Christi humana: posteriori sensu nec subsistit, nec existit per se, sed per naturam divinam ejusque subsistentiam. Ergò manet argumentum à definitionibus accidentis & substantiæ contrariis desumtum, quod ulterius deducimus.

VI. Si substantia non modo insit in subjecto, sed ne esse quidem in eo ullo modo possit, ergò accidens etiam non modo non est sine subjecto, sed ne ullo quidem modo sine eo esse potest, sed verum prius, quod ex thes. præced. ostensum est. Ergò & posterius. Major sic confirmatur, quia contraria sunt contrariorum consequentia: cum igitur Substantia definiatur, ens per se subsistens, non vero, quod potest per se subsistere, Accidens etiam definiendum est, ens, quod inest in subjecto, & non, quod potest inesse: nam sicut aliud est, per se subsistere, id est, non esse actu in subjecto, aliud, posse per se subsistere, id est, posse non esse in subjecto, ita aliud est esse actu in subjecto, aliud posse esse in subjecto, proinde, cum Substantiæ formalis ratio constituatur in τῷ per se subsistere actu, non verò in τῷ posse subsistere per se, etiam accidentis formalis ratio est statuenda in τῷ actu esse in subjecto, non verò in τῷ posse esse; consequenter, ut Substantia definitur per Substantiam actualem & non aptitudinalem, ita & Accidens definiendum est per inhærentiam actualem non aptitudinalem.

VII. Hoc argumentum Thes. 6. relatum torum nititur immediata oppositione, quæ est inter hæc duo, *subsistere per se, & esse in subjecto*, quorum alterum alterius negationem includit: nam per se subsistere significat non esse in subjecto; &, esse in subjecto, non subsistere per se: ergo, ut Substantiæ essentia est subsistere per se, id est, non esse in subjecto, sic contrà, Accidentis essentia ep non subsistere per se, id est, esse in subjecto: unde ulterius sequitur, ne Deum quidem posse facere accidens, quod non sit in subjecto, quia faceret accidens non accidens: ut enim non potest facere hominem, qui non est animal rationale, hæc enim est ratio formalis ac constitutiva & definitio hominis, ita non potest facere accidens, quod non insit in subjecto, quia inesse in subjecto est ratio formalis ac constitutiva & definitio accidentis: at definitum sejungere à definitione, esset, rerum naturam evertere, quod procul est à Deo: & profecto, si Deus id potest facere, quod non posse ostendimus, posset facere, ut idem simul esset & non esset, quæ est manifestissima contradictio: impingens in axioma receptissimum: *Idem non potest simul esse & non esse*; quam contradictionem in hoc negotio implicari sic specialiter ostendo.

VIII. Si omne accidens ex sententia Adversariorem per divinam omnipotentiam possit non esse in subjecto, poterit per se subsistere, ita tamen, ut maneat accidens: Ergo omne accidens poterit per divinam omnipotentiam esse Substantia & manere accidens, id est, poterit per se subsistere & non per se subsistere; esse in subjecto & non esse in subjecto, esse accidens & non esse accidens: quodquid aliud est, quam rerum ordinem à Deo constitutum à Deo perverti? quid aliud quam contradictionem implicare? quam tollere omne discrimen inter substantiam & accidens? hoc enim discrimen est inter ea, quod Substantia, per se cum subsistat, in subjecto esse non possit: Accidens, cum sit in subjecto, per se subsistere nequeat: at sublata differentia essentiali confundi species necesse est: sunt enim species, quarum una ab altera differentia essentiali differt. Ergo merum Chaos rerum & non unam contradictionem parit Adversariorum opinio.

IX. *Hæc* quidem *natura fuit ac definitio Accidentis*, quæ ut illustrior adhuc evadat, non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

non inutile fuerit hic adjungere *comparationem, quam cap.* 5. *Categoriarum instituit Arist.* inter substantias secundas & accidentia respectu prædicationis de primis: hæc enim res aliquid lucis attulerit. Substantiæ secundæ *Aristoteli* dicuntur de primis univocè, id est, secundum nomen & definitionem, quæ essentiam cujuslibet rei exprimit. At de accidentibus distinctè hic philosophandum est: vel enim considerantur in abstracto, vel in concreto: aliud est albor, aliud album: quando *Arist.* ait cap. cit permulta esse accidentia, quorum nec nomen nec definitio de primis substantiis dicitur, abstracta intelligit: non enim Socrates aut ulla substantia dicitur albedo, nec definitio albedinis magis de Socrate aut ulla substantia dicitur: quoniam de quo nomen non dicitur, de eo quoque non dicitur definitio: concreta verò accidentia intelligit, cum aliquorum nomen de subjecto dici asserit, non tamen definitionem: nam albus dicitur de Socrate, sed definitio ejus non dicitur, id est, non dicitur tanquam definitio Socratis, sed tanquam definitio albi: nam alioquin certum est, de quo dicitur definitum, de eo etiam dici definitionem: & accidens concretum tam secundum definitionem suam propriam dicitur de Substantia prima, ut de subjecto, quam secundum nomen: tam enim ipsa definitio albi in concreto dicitur de Socrate quam ipsum nomen, nisi quis definitum alicui tribui velit, definitionem non item, quod est ineptire: res aliter se habet in Substantiis secundis, quæ quoad nomen & definitionem etiam dicuntur de primis: quod explicare operæ pretium fuerit.

X. Propositio illa Arist. *Substantiæ secundæ affirmantur de primis tum secundum nomen tum secundum definitionem:* intelligitur secundum definitionem tam suam quam subjecti sui; ita Homo dicitur de Socrate, non tantum secundum definitionem suam, ut, animal rationale, est definitio hominis, sed etiam secundum definitionem ipsius in enunciatione subjecti, ipsius scil. Socratis, ita ut definitio hominis tanquam definitio ipsius Socratis de Socrate dicatur: si enim rogavero, quid est Socrates? respondebis, est animal rationale; quæ definitio non tantum hominis est, sed etiam Socratis: alia enim essentialis definitio dari nequit: definitio, quæ eum ita definiat, ut distinguatur ab aliis hominibus, accidentalis est & ab accidentibus tantum peti potest, quæ numericam & accidentalem, non verò specificam & essentialem differentiam porrigunt. At quando definitio albi in concreto, dicitur prædicari de pariete, non tamen prædicatur ut definitio parietis, alia enim ejus definitio essentialis dari potest: prædicantur itaque, ut concludam, de substantiis primis, & substantiæ secundæ & accidentia concreta, & quoad nomen & quoad definitionem, sed diverso tamen modo & sensu jam explicato: alii discrimen prædicationis hoc modo exprimunt. Substantiæ secundæ prædicantur in quid essentialiter, Accidentia in quale accidentaliter, illæ, ut de subjectis prædicationis, hæc, ut de subjectis inhæsionis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum PRIMA, *DE* PERSONA.

Expositæ sunt ventilationi publicæ Disputationes duæ, de Substantiâ prior, de Accidente posterior, quæ, quod generalissimam Entis divisionem continerent, tanquã præliminares, omnibus aliis disputationibus de quocunq; ente particulari instituendis, erant præmittendæ: & quia institutum Præsidis, primâ primæ disputationis thesi indicatum, est, ut materiæ utiles, præser-

præsertim, posthabitis inutilibus, ex universa seligerentur Philosophia, & ad disputandum proponerentur methodo arbitrariâ pro ipsius & cujusque Respondentis arbitrio ac judicio, hanc De PERSONA, ex disputationibus seligendis dignitate atque utilitate nulli secundam, primam facere placuit.

THESIS I.

DE PERSONA acturis, antequam ad rem ipsam progrediamur, vocabuli homonymiam indicare operę pretium fuerit, ut eo exquisitiùs, quâ de re instituatur disputatio, innotescat. Solet itaque PERSONA aliquando significare qualitatem, ut cum quis in Comœdiâ dicitur sustinere Personam Regis, vel senis, vel juvenis: interdum verò & substantiam denotat, ut cum dicimus Petrus est persona; quæ significatio non invitâ Latinitate (ut quidam autumant, qui solam qualitatem significare volunt) accepta est verùm apud probatos Latinos autores extat & passim usurpatur. Quin & Deo personæ nomen attribuitur, cui si conveniat juxtà varias habitudines & attributa, jam non tres, sed longè plures personæ in Deo erunt, quod absurdum esse ipsi Adversarii non diffitentur. Nos itaque de Personâ, ut substantiam denotat, impræsentiarum agemus; ea autem sic solet definiri, *Persona est substantia singularis, completa, intelligens, incommunicabilis, quæ non est pars alterius, nec ab alio sustentatur.*

II. Primò quidem dicitur *substantia singularis*, ut removeantur universalia, illa enim non subsistunt, nisi in singularibus, qui est modus subsistendi imperfectus: Persona autem id denatat, quod excellentissimo modo subsistit. Deinde, debet esse *completa*, cum id quod incompletum est habeat incompletum modum subsistendi: at vox *Persona*, iis tribuenda est, quibus perfectissimè convenit τὸ subsistere. Tertiò, in personæ definitione requiritur, ut sit *intelligens*, & sic Melampus, Phylax, aut alia quædam supposita, quibus intelligendi facultas negata est, à Personæ definitione arcentur: In hoc enim sita differentia est inter suppositum & personarum, quod suppositum in genere denotet omnem substantiam singularem, completam, & incommunicabilem, persona autem insuper requirat ut sit intelligens. Quartò, Persona debet esse *incommunicabilis*: quâ conditione excluditur essentia divina, quæ quidem est substantia singularis, completa, intelligens, sed communis tribus personis in SS. Trinitate. Est quidem essentia divina incommunicabilis, prout vox illa notat id, quod non est communicabile pluribus speciebus vel individuis; neque enim se habet per modum generis vel speciei, sed non est incommunicabilis pluribus hypostasibus, vel ut Scholastici loquuntur, suppositalitatibus aut subsistentiis, at persona etiam hoc modo incommunicabilis est, ut dicemus Thes. 6. Quintò, Persona definiebatur, ut *non sit pars alterius*; ad excludendam animam rationalem, quæ quidem est substantia singularis & intelligens, non tamen est persona, quia est pars hominis. Sextò denique, ut *non sustentetur ab alio*; propter humanam Christi naturam, quæ si persona esset, Christus haberet duplicem personam, quod absurdum est: Ab humanâ igitur Christi naturâ removetur nomen Personæ, quia ipsa sustentatur à λόγῳ.

III. Ut hæc definitio personæ per partes explicata clarior sit, notandum venit, in persona, v.g. Petro, duo esse, naturam scilicet substantialem, quæ habet essentiam & existentiam actualem: & subsistentiam, quæ naturæ substantiali addita eam reddit incommunicabilem alteri. Ex quibus duobus oritur compositum constans natura & subsistentia, quod suppositum est, & persona. Naturæ ergò nomine intelligitur substantia singularis, continens integram individui essentiam, in abstracto tamen sumtam. Suppositum & natura distinguuntur tanquam includens & inclusum: suppositum enim includit naturam & aliquid addit, quod suppositalitas seu subsistentia dicitur, natura verò in se non includit suppositalitatem seu subsistentiam, sed ab ea præscindit: pari modo philosophandum est de persona

ſonâ & naturâ: perſona enim ſpeciale eſt ſuppoſitum, ſc. rationale, ejuſque abſtractum eſt perſonalitas: Græci utuntur voce ὑποστάσεως: Atque ex hâc philoſophandi ratione petenda eſt cauſa, quare natura poſſit conſervari ſine ſubſiſtentiâ propriâ; (ut in Chriſto patet, qui caret ſubſiſtentiâ humanâ ſeu creatâ) ſuppoſitum autem totum non poſſit conſervari ſine naturâ, quia ſc. illam formaliter includit.

IV. Subſiſtentia ſive ὑπόστασις in abſtracto eſt modus ſubſtantialis, quo naturæ exiſtentia ita determinatur, ut & *per ſe ſubſiſtat* & *incommunicabilis ſit.* In quâ definitione & ſubſiſtentiæ natura & ejus geminum munus explicatur. Primum ſubſiſtentiæ munus eſt ſubſtantiam determinare ut per ſe ſubſiſtat, non ut τὸ per ſe ſubſiſtere ſignificat non eſſe in ſubjecto, quomodo per ſe ſubſiſtere eſt proprietas non tantum ſuppoſiti & perſonæ, ſed omnis etiam ſubſtantiæ, in generali ſubſtantiæ definitione expreſſa, ſed prout τὸ per ſe ſubſiſtere ſignificat ſubſiſtere ſubſiſtentiâ propriâ, independenter à ſubſiſtentiâ alterius: quod ut intelligatur, obſervandum eſt τὸ exiſtere ſubſtantiæ, id eſt, τὸ habere entitatem extra cauſas ſuas poſitam, vel etiam τὸ ſubſiſtere per ſe, prout opponitur ineſſe alteri ut in ſubjecto, duobus dici modis; nempe vel ita, ut, quæ exiſtit ac ſubſiſtit per ſe (quatenus non ineſt alteri ut ſubjecto) ſubſtantia, ab alio tamen ſuſtentetur, ſic exiſtit & ſubſiſtit per ſe humana Chriſti natura, quia in exiſtendo & ſubſiſtendo per ſe ſuſtentatur à divinâ, ab ejuſque ſubſiſtentiâ dependet; vel ita, ut quæ exiſtit & per ſe ſubſiſtit ſubſtantia, ab alio non ſuſtentetur, ab alio non dependeat, non tantum ut à ſubjecto, ſed nec ut à ſuſtentante, ſic Petrus, Paulus, &c. exiſtunt & ſubſiſtunt per ſe, τὸ per ſe ſubſiſtere, quod largitur ſubſiſtentia vel ὑπόστασις, intelligitur ſecundo modo, in quantum ſubſtantia independenter ab alterius ſubſiſtentiâ ac propriâ ſubſiſtit. Atque ex his manifeſtum eſt, ſubſtantiam tum completam eſſe perfectiſſimè, quando ſuam habet & ſibi propriam ſubſiſtentiam, & quidem quia ac quatenus eam habet: Si dicas, humanam ergò Chriſti naturam non fore ſubſtantiam perfectiſſimè completam; concedimus id libenter, quia non eſt perſona, nec ſuâ ſubſiſtentiâ ſubſiſtit, ſed ſubſiſtentiâ divinæ naturæ, interim perfecta & completa eſt ſubſtantia ac verè ſubſiſtit per ſe, quatenus τὸ per ſe ſubſiſtere ſignificat non eſſe in alio, ut in ſubjecto, ac proinde verè propriéque eſt ſubſtantia: Cum natura una alienâ ſubſiſtit ſubſiſtentiâ, fit ut duæ naturæ in unum coaleſcant ſuppoſitum ac perſonam, ita Chriſtus una tantum perſona eſt, duabus conſtans naturis eſſentia atque exiſtentia diverſis, ὑποστατικῶς tamen unitis.

V. Quemadmodum duas naturas in una ſubſiſtentia poſſe uniri jam oſtenſum eſt, ſic & una natura plures poteſt habere ſubſiſtentias; & una eademque eſſentia plures perſonas modo ſubſiſtendi diverſas conſtituere: Ut in divina eſſentia videre eſt, quæ ſubſiſtit in tribus diſtinctis perſonis, Patre, Filio, & Spiritu Sancto, quia tribus prædita eſt ſubſiſtentiis. Utraque autem natura, & quæ plures ſubſiſtentias admittit, & illa, quæ diverſam naturam in ſuam ſubſiſtentiam & in unitatem perſonæ aſſumit, debet eſſe infinita. Natura autem finita quælibet ſua hypoſtaſi ita eſt definita, ut tota ſubſiſtat in uno ſuppoſito, atque ita ut extra eam exiſtere non poſſit, idque tantum quia finita eſt.

VI. Alterum ſubſiſtentiæ munus eſt, naturam ſubſtantialem reddere incommunicabilem: notari hic ſolet & rectè, naturam duobus modis communem dici, vel pluribus ſpeciebus & individuis diſtinctis: ſic omnis natura univerſalis dicitur communis; vel pluribus ſuppoſitis: ſic una eademque natura divina ſingularis, communis eſt tribus perſonis, Patri, Filio, & Spiritui Sancto. Totidem quoque modis dici poteſt natura incommunicabilis: primo cum non poteſt concipi ſub ratione generis aut ſpeciei, ſecundò cum non poteſt communicari pluribus ſuppoſitis aut perſonis. Prior incommunicabilitas eſt à rei ſingularitate, poſterior à ſubſiſtentia. Quare quemadmodum quod ſingulare eſt, non poteſt communicari pluribus inferioribus, ita quoque quod determinatum eſt ſubſiſtentia, non poteſt communicari pluribus perſonis in quantum eſt determinatum. Sic Dei eſſentia communis eſt tribus perſonis, quia non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

includit ſubſiſtentiam: at eâdem ſubſiſtentiâ jam affecta, non amplius communicari poteſt. Et hoc eſt quod Theologi dicunt, Dei eſſentiam conſiderari, vel οὐσιωδῶς, in quantum non includit ſubſiſtentiam, & ſic dicitur communicari tribus perſonis, vel ὑποστατικῶς & ſic eſt incommunicabilis; eſſentia enim Dei reſtricta per ſubſiſtentiam, τρόπον ὑπάρξεως, in Patre, nequit communicari filio, ut ſic: neque enim eſſentia Patris, ut ſic, eſt eſſentia filii, ſicut nec pater eſt filius, ut ſic, in quantum per ſubſiſtentias ſibi proprias reſtringuntur.

VII. Quid hæc ſubſiſtentia ſit, intricatum atque obſcurum ſanè eſt, & circa id ſententiis valdè variatum eſt. Nos autem primò ſtatuimus non eſſe ſubſtantiam, quia aut prima foret aut ſecunda: non ſecunda, quia illa eſt univerſalis; at ſubſiſtentia ſingularis eſt, & reddit ens ſingulariſſimum: non prima, quia ſic conſtaret naturâ & ſubſiſtentiâ, & hæc rurſus aliâ, & ita daretur progreſſus in infinitum; ſed videtur potius naturæ aliquod additamentum. Non etiam eſt accidens aliquod, quia illud non poteſt ſubſtantiam complere aut reddere incommunicabilem. Præterea in Chriſti humanitate omnia ſunt accidentia humanæ naturæ convenientia, nec tamen eſt ſubſiſtentia de qua agimus. Supereſt ergo ut ſit modus ſubſtantialis, ſubſtantiam actuans ac determinans in ratione ſuæ ſubſtantiæ. Cum autem duûm generum ſint modi, mutabiles & ſeparabiles, alii immutabiles & inſeparabiles, ſubſiſtentia modus eſt immutabilis prorſus ac inſeparabilis: quod non tantùm verum eſt de ſubſiſtentia cuique ſubſtantiæ propria, ſed & de aliena: ita ut ſubſiſtentia illa naturæ divinæ, qua ſubſtitit natura Chriſti humana, nunquam ab illa fuerit ſeparata, quamdiu extitit; ne quidem in ipſo triduo mortis; manſit enim corpus, manſit anima, ὑποστατικῶς naturæ divinæ unita, etiam tum quando à ſe invicem fuêre divulſa ac ſeparata: neque enim ad corporis & animæ ſolutam unionem, ſecuta eſt diſſolutio unionis, qua natura Chriſti humana unita eſt divinæ, dum in eandem ſubſiſtentiam aſſumta eſt. Quæ de perſona & ſubſiſtentia ulterius inquiri poſſunt, aliis & aliàs facere licebit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum.

SECUNDA,

DE

ENTE INFINITO.

DE ENTE INFINITO *diſputationem habituri, non quæcunque de eo ventilari poſſunt ac ſolent, hoc tempore proponemus: Quis enim iſta omnia unica diſputatione comprehendat aut exhauriat? ſed generales quaſdam, attamen nobiliſſimas, quæſtiones decidemus, ſpeciales ſpecialioribus diſquiſitionibus reſervaturi.*

THESIS I.

REcepta eſt diviſio apud Philoſophos Entis in finitum & infinitum; quæ diviſio entis prima, intima, & maximè eſſentialis dicitur, quia præter alias omnes entis diviſiones univerſales, hæc membra habet omnium maximè inter ſe diſtantia; cum enim ens dividitur in ſubſtantiam & accidens, abſolutum & relatum, non tam diſtant à ſe diviſionis membra, quam ſi dividatur in finitum, & infinitum. Finitum eſt, quod habet eſſentiam & perfectionem limitatam: Infinitum, quod habet eſſentiam & perfectionem nullis limitibus circumſcriptam: itaque termini illi deſumti quidem ſunt à quantitate molis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

molis, ubi limites sunt & fines, sed translati per analogiam, ob intellectus nostri in cognoscendo imperfectionem, ad quantitatem perfectionis significandam, sicut hoc egregie explicat *Suarez disp.* 28. *Metaph. s.* 1. §. 18. Cum hac divisione coincidit divisio entis in ens à se & ab alio, necessarium & contingens, per essentiam & per participationem, increatum & creatum, omnino actuale & aliquam potentialitatem includens, quæ ibid. loc. cit. *à Suarez.* explicantur. Ens finitum, ab alio, contingens, per participationem, creatum, aliquam potentialitatem includens, dicitur creatura; ens infinitum, à se, necessarium, per essentiam, increatum, omnino actuale, dicitur *Deus:* & hujus *entis infiniti, Dei* sc. inquiremus hac disputatione *existentiam, essentiam, attributa, operationes ad extra.*

II. *Deum esse* non tantum Scriptura, sed etiam natura docet: de Scriptura res est evidentior, quam ut illam requirat probationem, vel testimoniorum inductionem: & ex Scripturis sacris id probare non nostrum etiam est, sed Theologi. De natura id quoque evidens est, licet id negare ausi fuerint nonnulli: est autem *naturalis* Dei *notitia* insita & acquisita, Scholastici dicunt, *subjectiva* & *objectiva:* illa hominis cujusque animo jam inde ab utero quasi impressa & insculpta est, qua homo ex principiis secum natis, tanquam imaginis divinæ quibusdam ruderibus & reliquiis, ad Deum creatorem manu ducitur: hæc, ex contemplatione operum & effectuum, Deum nobis ostendit: hæc duplex Dei notitia naturalis, paulo latius explicanda est. Est in homine vis aut facultas naturalis cognoscendi Deum, sive lumen quoddam congenitum, quo intellectus aptus natus est, ad assensum præbendum illi, quod dicitur, *esse Deum*; ita ut, quam primum ratio se exerit, & quid significetur illa voce, *Deus*, cognoscit, sine ulteriori disputatione, labore & difficultate illi assensum præbeat, dicatque *esse Deum*; & hanc etiam ob causam dicuntur insitæ naturales istæ notitiæ, quia sine præceptore, sine demonstratione, sine disciplina, homo absque difficultate, quam primum terminos simplices apprehendit, absque mediis aliis & principiis istam notitiam elicit: hæc rudis tamen Dei notitia, confusè & indistinctè Deum attingens, opus habet ut eisdem naturæ viribus, ex diligenti contemplatione creaturarum & assidua meditatione, incrementum capiat, & quasi perficiatur. Non tamen hoc sic est capiendum, quasi adscribamus homini sibi relicto facultatem vel virtutem ullam, vel minimam, cognoscendi salutariter ex se verum Deum: nihil minus: quin hoc modo totalem in homine cæcitatem & ignorantiam agnoscimus, verum aliqualem tantum, non salutarem ex notitiis insitis ac creaturarum intuitu, rationisque sano exercitio, Dei notitiam ponimus; quomodo statim fuit explicatum.

III. Circa Dei *essentiam* quæritur, *an ea definitione exprimi valeat?* Sunt qui affirment, alii contrarium sustinent, quibus & nos calculum addimus: assertionis nostræ stabilimentum est hoc: Quod nec genus nec differentiam habet, nequit definiri: atqui Deus, nec genus, nec differentiam (accuratè loquendo) habet: ergo. Major patet, quia ad exquisitam definitionem requiruntur genus & differentia: ut Arist. docet 6. topic. c. 5. Minor probatur: primò de differentia, quod ea Deo non conveniat, inde. Quia de ratione differentiæ, propriè sic dictæ, est, ut neque includat speciem quam constituit, nec etiam genus illius speciei, ut Arist. docet lib. 6. topic. 6. 9. & 14. velut rationalitas, quæ est differentia specifica hominis, non est homo, & eadem rationalitas, non est animal, quod est genus istius speciei, *(hominis)* quam constituit rationalitas: Unde si quæ esset differentia, per quam constitueretur Deus in hac specie entis, illa non esset Deus; at nihil est in Deo, quod non sit ipse Deus: cum enim, quicquid præter Deum est, sit creatum quid, si non esset Deus, quod est in Deo, Deus ab aliquo creato haberet ultimam perfectionem. Cæterum ex his, quod Deo non conveniat differentia, efficaciter sequitur, quod nec eidem conveniat genus: nam generica natura non datur, nisi contracta per differentiam, quæ ipsam actuat & complet, sicuti forma materiam: atque ita, sicut huic repugnat esse sine forma: ita generi repugnat esse sine differentia: unde cui repugnat habere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

differentiam, eidem etiam repugnat habere genus: at ostensum est, quod Deo repugnet habere differentiam; repugnat igitur eidem habere genus. His adde rationem desumtam ab infinitate Dei & ejus incomprehensibilitate. Qualis est cujusque rei cognitio, talis & est ejus definitio: Quid enim aliud est definitio quam plena & perfecta rei cognitio? Deus autem plenè & perfectè, id est, ut loqui amant Scholastici, quidditativè, cognosci non potest, ergo nec quidditativè, id est plenè & perfectè, definiri; Deum certe nemo definiverit, nisi qui Dei ipsius logicâ instructus fuerit; potest tamen qualicumque descriptione adumbrari, quæ per attributa instituitur, quod sit *sine principio & fine, æternus, immutabilis, infinitus, &c.*

IV. Quæstio hic gravis est de *attributorum* ab essentia & inter sese distinctione. Antequam ad quæstionem respondeamus, videndum est, quid per attributa intelligatur. Per attributa igitur intelligimus prædicata, quæ per modum affectionis de Deo enunciantur, qualia sunt quæ essentiam Dei confusis & inadæquatis conceptibus significant ac repræsentant; intellectus enim noster essentiam Dei uno & adæquato conceptu concipere nequit, unde fit, ut multa de Deo apprehendat per modum affectionum, ut bonitatem, veracitatem, justitiam, misericordiam, sapientiam, sanctitatem, potentiam, æternitatem, & sic deinceps, quæ vocari solent attributa, & de his quæritur, *an realiter à Dei essentia differant? an eadem inter se realiter sint distincta?* Nos utrumque negamus. Ratio negationis est quoad partem priorem. Quia si attributa divina ab essentia sint realiter distincta, utique singula erunt finita, vel infinita: si finita; ipsa etiam infinitas Dei, quæ inter attributa est, finita erit: quod contradictionem involvit. Si infinita, aliquid à Deo erit realiter distinctum infinitum, & sic vel Deus se ipso non erit infinitus, vel plura erunt infinita: quorum utrumque falsum & absurdum. Quod attributa divina realiter à se invicem distincta non sint, probatur hoc argumento: Essentia absolutè simplex non potest includere plura prædicata essentialia realiter inter se distincta: Atqui essentia Dei est absolutè simplex: ergo. Propositionis ratio est, quia pluralitas prædicatorum essentialium realiter distinctorum infert compositionem, adeoque repugnat absolutæ simplicitati. Restat ergo, ut attributa divina à Deo & inter se distinguantur: vel formaliter cum *Scoto* & *Scotistis*, quia quamvis sint eadem res simplex, tamen distinctæ sunt rationes formales: non enim ratio formalis & definitio unius, v. c. intellectus aut justitiæ est ratio formalis aut definitio alterius, v. c. voluntatis aut misericordiæ: vel ratione ratiocinata cum *Thoma* & *Thomistis*, qui varii sunt conceptus objectivi, non realiter, actu, in se aut Deo, distincti, sed virtualiter tantum & eminenter, atque in effectibus, seu in terminatione potius ad effectum talem vel talem, diversi.

V. Existentiam Dei, essentiam, attributa, excipiunt *operationes ad extra*, quæ vulgo recensentur, *creatio, conservatio, concursus*, pro triplici causæ secundæ dependentia, in fieri, in esse, in operari: per creationem res, quæ antea non erat actu, sed in potentia tantum objectiva aut etiam obedientiali, simpliciter producitur: per conservationem res producta in esse conservatur: per concursum ad operationem præstandam applicatur & in efficientia actuatur. *Creatio* solet definiri *productio rei ex nihilo: productio* hæc non dicit formaliter relationem, sed fundamentum relationis creaturæ ad creatorem: soletque à parte Dei concipi à nobis per modum actionis transeuntis, & vocari *creatio activa:* à parte rei per modum passionis, & dici *creatio passiva:* additur, *ex nihilo*, quod negat subjectum & ponit terminum: itaque primò intelligendum id est negativè, ut excludatur omnis causæ materialis concursus qua ratione potissimum creatio distinguitur à generatione, quæ est eductio formæ de potentia materiæ, secundò positivè, ut notet ordinem termini à quo, sub quod res ante erat: *nihil* enim istud, sive non esse, præcessit esse rei: unde liquet novitatem essendi esse de ratione creationis: nam omne quod habet esse post non esse, habuit initium seu novitatem essendi: quod si ab æterno quippiam habeat non esse & item esse, simul erit & non erit.

VI. Crea-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

VI. Creationem excipit *conservatio*, quæ est, *rei productæ per actualem influxum in suo esse continuatio:* dicimus, *per actualem influxum*, ut excludamus conservationem, quam vocant, permissivam, sive privativam, cum id dicitur conservare, sed impropriè, quod non destruit: item indirectam, quæ tantum removet impediens: hæc enim non influit in ipsum esse rei, quod conservatur, sed in id quod rei contrarium est, unde per accidens resultat permansio rei in suo esse. Quod hæc actio Deo competat facilè patet, quia creatura non tantum in fieri, sed etiam in esse à Deo essentialiter dependet: deinde id liquet ex annihilatione: hæc enim non consistit in positivo, quia tendit in non esse rei simpliciter: at omnis actio posita tendit ad esse positivum: consistit igitur in sola suspensione influxus divini, quo conservat Deus: qui influxus ita se habet ad res creatas, ut sol ad lumen.

VII. Creationem & conservationem sequitur *concursus*, seu *cooperatio*. Quæritur hic: *An Deus per se atque immediatè in actionibus omnium creaturarum operetur?* Non defuêre qui negarint Deum per se & immediatè concurrere ad actiones secundarum causarum; nominatim ejus sententiæ erroneæ fuit *Durandus* in 2. *dist*. 1. *q*. 5. ubi sentit: postquam Deus ab initio creationis ipsis creaturis concessit sufficientem agendi virtutem, nihil amplius eum cum illis operari. Verum hæc sententia non tantum est temeraria; sed etiam non satis in fide tuta; quapropter oppositum ejus, ut longe certius & verius, tenemus, quod ita ostendi potest: Res creatæ in esse subordinantur Deo, atque hinc in essendo dependent à Deo, ergo & dependent ab eodem in operationibus; operari enim sequitur esse, & modus operandi sequitur modum essendi: at ista rerum creatarum à Deo dependentia in operando, insinuat *concursum Dei*, ad producendas istas actiones; qui definiri potest, *actio Dei ad extra, qua una cum causis secundis & subordinatis omnes illarum effectus producit.* Id autem facit dupliciter; & causas secundas præmovendo, excitando, ad agendum applicando, & in ipsas actiones realiter influendo, coagendo, cooperando: priori respectu dicitur concursus Dei prævius, posteriori modo simultaneus: utroque modo Deus concurrit, & utroque modo creatura in operando à Deo dependet: Itaque concursum collocamus non in solo influxu in ipsam actionem terminato, quod facit *Suarez, Metaph. disput.* 22. *Conimbr.* 2. *Phys. Ruvius ibidem*, *de Raconis in tract. de principiis*, sed & motione, excitatione, applicatione causæ secundæ ad agendum, juxta vulgatum axioma, *Causæ secundæ non agunt nisi motæ à prima.* Verum quia solum admittunt concursum simultaneum auctores citati & Jesuitæ omnes, & rejiciunt prævium, motionem se illam qua virtutem activam creaturæ Deus complet, eam excitat, applicat, determinat ad agendum, unico argumento sententiam nostram confirmabimus. Quod erit desumtum ex hypothesi & sententia Adversariorum: hoc modo. Si causa secunda non possit agere quin Deus simultaneo concursu cum illa influat, ut dicunt omnes Adversarii; ergo etiam non potest agere nisi præmoveatur à Deo ad agendum, nisi Deus concurrat concursu prævio. Prob. conseq. hæc est Adversariorum positio & omnium etiam, excepto *Durando* cum paucis aliis: ad actionem causarum secundarum requiritur concursus simultaneus duarum causarum primæ & secundæ: rogo, quomodo istæ duæ causæ concurrant simultaneæ, vel ut una moveat aliam, vel ut utraque moveatur à tertia, vel ut casu concurrant. Hoc postremum dicere non licet, præsertim si istæ causæ per se sunt subordinatæ, ut sunt; nec secundum dici potest; nam quæ erit illa tertia, quæ utramque causam, primam & secundam, præmoveat? ergo una alteram præmovebit ex duabus causis simultaneo concursu concurrentibus; sed non potest præmovere secunda primam, sic enim secunda non foret, sed prima: ergo prima præmovebit secundam, quod erat demonstrandum: sed hæc omnia specialibus aliquot disputationibus aliquando, si Deus volet, exponentur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum TERTIA, *DE* NOTITIA DEI NATURALI.

THESIS I.

Esse *Deum* sciri potest, ac cognosci multis modis. Nonnulli triplicem statuunt Dei cognitionem: 1. cognitionem *rationis*, quam investigamus per creaturarum intuitum. 2. cognitionem *devotionis*, quæ fit per verbum, ex cujus prædicatione cognitio fidei oritur. 3. cognitionem *glorificationis*; quæ fit in vita æterna. Alii ponunt quadruplicem divinæ cognitionis librum, φύσεως, *naturæ*, quo pertinent κοιναὶ ἔννοιαι menti naturaliter impressæ. 2. κτίσεως, *creaturæ*, quo pertinent intuitus & contemplatio creaturarum, 3. γραφῆς *scripturæ*, quo pertinet divina in Propheticis & Apostolicis scriptis revelatio. 4. ζωῆς, *vitæ æternæ*, quo pertinet intuitiva & beatifica Dei visio. Sed prætermissa cognitione glorificationis, & libro vitæ æternæ, qui cognoscendi modus in hac vita non possidetur, sed speratur tantum; reliqui tres cognoscendi modi optimè revocari possunt ad duo capita: ut *cognitio Dei*, alia sit *naturalis*, alia *revelata*, & illa petatur ex *naturæ*, hæc ex *scripturæ*, libro. Ac nos quidem relicto Theologis scripturæ libro, & cognitione revelata. *Qualis sit Dei notitia naturalis, hausta ex libro naturæ*, hac disputatione inquiremus.

II. *Liber naturæ* duplex statui potest, *internus* & *externus*: unde *notitia* Dei naturalis dividitur in *insitam* vel *innatam*, & *acquisitam*: illam vocant alii *subjectivam*, hanc *objectivam*. Notitia *insita* originem habet ex κοιναῖς ἐννοίαις, quæ amissæ imaginis divinæ sunt obscura quædam rudera ac vestigia, & amissæ illius lucis, quæ in hominis mente ante lapsum fulgebat, superstites quædam ac sopitæ scintillulæ, per quas communis illa & anticipata notio, *Quod sit Deus*, omnium hominum mentibus naturaliter est insculpta. Has ergo notitias communes referimus ad librum naturæ internum: ad quem etiam pertinet *liber* συνειδήσεως, internum conscientiæ testimonium, quod Scholastici vocant *Synteresin*, συντήρησιν: nam ex principiis cum homine natis oritur in corde cujusvis hic Syllogismus practicus: *Qui vitam vivit impiam, sentiet Dei vindicis iram & pœnam:* ratio ejus est, quia omnibus naturaliter est insitum & insculptum, *Deum esse*, *Deum esse colendum*, *Deum esse scelerum vindicem:* subsumit autem conscientia impii. *Ego flagitiosam vitam duxi &c. Acquisita* Dei notitia ex libro naturæ externo, videlicet ex contemplatione operum & effectorum divinorum, vi naturalis discursus, à mente humana colligitur: ut enim ex pluribus literis, ita ex pluribus creaturis, liber quidam componitur, cum quælibet creatura non sit nisi quædam litera manu Dei scripta: & in hoc libro Deum legere, atque ex lectione cognoscere possumus.

III. Atque hæc est gemina & genuina Deum naturaliter cognoscendi ratio: partim insita, ex libro naturæ interno; partim acquisita, ex libro naturæ externo; quæ à non uno impetitur & impugnatur hoste. Priorem negat *Timplerus*, *Metaph. lib. 4. cap. 2. quæst. 2.* qui plura habet passim in Metaphysica non probæ notæ, & heterodoxiæ merito suspecta: & sicut multos ex Timpleriana Metaphysica errores, ita hunc etiam ex ea hausit ejus Collega, *Conradus Vorstius, in notis ad disp. 1. de Deo, pag. 119. & in apologetica exegesi, c. 1.* Erravit & hunc errorem *Scaliger, exercit. 307. sect. 18.* Utramque tam innatam quam acquisitam Dei naturalem notitiam

negat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

negat infaustus ille *Socinus, prælect. Theol. c.2.* Quia vero distincta sunt argumenta, quibus tum insita, tum acquisita Dei notitia naturalis, probari potest, distincte etiam ea proponemus, si primum status controversię fuerit fixus recteque formatus; ad quem fingendum formandumque, quædam distinctiones observandæ veniunt.

IV. *Notitia Dei* potest, vel ratione subjecti, in quo est, vel ratione objecti, circa quod est, vel ratione modi & graduum, diversimode considerari. *Ratione subjecti* est, vel speculativa, vel practica, intellectûs, vel affectûs: theoriæ, vel malitiæ: *non est quæstio*, cum quæritur, an detur aliqua naturalis Dei notitia, *de notitia practica, affectus, malitiæ:* multi enim affectu, malitiâ, voluntate, vitâ & operibus, Deum negant: quem tamen intellectu & theoriâ speculativâ negare non possunt: ignorant tales Deum, non pura negatione, sed prava dispositione: est etiam notitia alia in actu primo, id est, habitualis, alia in actu secundo, id est, actualis: *non quæritur, an detur notitia naturalis semper in actu secundo, seu actualis*, sed in actu primo seu habitualis: *Ratione objecti* potest dividi notitia Dei in eam, quæ est circa τὸ ὅτι, & eam, quæ est circa τὸ τί ἐστι. *De priori quæstio est, non de posteriori*, sc. *an naturaliter homo scire possit, quod sit Deus: non vero quid & quis sit Deus:* distingui etiam potest inter notitiam veri Dei, & quasdam vero Deo competentes notitias, sive inter conceptũ, qui est de Deo, & conceptus applicationem: *hoc est in controversia, an homo extra revelationem possit habere quasdam vero Deo competentes notitias, quosdam veros de Deo vero conceptus, etsi in particulari illos male applicet, ad id v. c. quod non est Deus:* 3. *Ratione modi & graduum*, notitia Dei est, *confusa* in communi, & *distincta* in particulari, *salutaris*, vel *non salutaris: de notitia Dei confusa & non salutari quæstio est, non autem de distincta & salutari:* talis enim nullo modo ex natura hauriri potest. Hic igitur controversię status manet. *An detur notitia Dei naturalis speculativa, in actu primo, circa τὸ ὅτι. confusa & non salutaris, qua verum de vero Deo conceptum formare potest homo, sive illud sit ex contemplatione creaturarum, sive per notitias innatas & tacito cordis motu:* hoc enim in quæstione hac nobis perinde est: affirmamus utrumque & probamus.

V. *Notitiam innatam probant,* 1. Universalis & perpetuus omnium populorum consensus: *nulla enim gens tam est barbara, tam effera, quæ non cognoscat esse Deum*, inquit Cicero *l.* 1. *de natura Deor.* Aristot. l. 1. de cœlo, πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν. Et Seneca *Epist.* 117. *nulla gens adeo extra leges moresque est projecta, ut non aliquos Deos credat:* sc. sensus divinitatis naturaliter omnibus insitus tam efficax fuit in Gentilibus, ut quidvis potius etiam infra hominis naturam positum, Deum esse, quam nullum esse Deum, statuerint: & falsum est, quod Adversarii afferunt, non tantum aliquos homines, sed integros hodie populos reperiri, qui nullum penitus sensum aut suspicionem divinitatis habeant, & apud quos nullum sit vestigium religionis: nec exempla Brasiliensum atque Indorum id probant. 2. Salutaria morum præcepta & institutiones apud Gentiles, quæ ex lumine naturæ profluxerunt: hæ enim manifeste ostendunt honestorum & turpium discrimen esse omnibus naturaliter impressum, & notitiam de Deo insitam. 3. Timor supremi alicujus numinis naturaliter ex corde hominis prorumpens: homines enim feri & barbari, adeoque ab omni doctrina & institutione remoti, inque sylvis degentes, cum tonitrua audiunt, timent, & suo timore testantur insitam esse naturaliter cordibus hanc notitiam, quod sit aliquod summum numen omnipotens: & hic timor ac *conscientiæ consensus internus*, qui *omnibus dictat* aliquem esse, qui vitia puniat & præmiis virtutes compenset, supremum Dictatorem, vel solus sufficit ad *subjectivam hanc Dei & insitam naturalem notitiam* probandam: nec difficile est refutare (quod facere malumus in ipso disputandi actu) argumenta sententiæ negantis, in quam, nescio quo fato, delapsus est quoque Cl. hujus Academiæ ante paucos annos Philosophus, *D. Fr. Burgersdicius, lib. 2. Metaph. c. 4. th.* 1. & 2. Maximum quidem sententiæ hujus fulcrum à Cl. *Viro* ponitur *loc. cit.*

in dicto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

in dicto *Aristotelis*, quo dicit *animam esse tabulam rasam, in qua scriptum nihil est, sed quidvis inscribi potest*: verum locus iste *Aristotelis* huic opinioni non patrocinatur: nam intelligendus est ratione specierum intelligibilium, & completæ sive actualis cognitionis illius, ad quam naturaliter aptus existit intellectus, & quasi in proxima est potentia; eam tamen impressam non habet: nam ante rationis usum mens hominis, neque propositiones comprehendit, neque terminos simplices apprehendit: veritatem proinde ac falsitatem nullius propositionis actu cognoscit: hoc enim si faceret, ratione jam uteretur antequam uteretur: & hujus actualis cognitionis respectu, anima dicitur tabula rasa. Quod dicat Vir Cl. th.1. hanc propositionem, *Deus est*, non esse per se notam, nec intellectâ significatione vocum, qui effertur, assensum impetrare, sicut hæc facit, *Totum est majus suâ parte*, & neminem repertum iri, qui hoc asserat, non satis cautè dicitur: Nam æquè notum est ex terminis cognitis, si non notius, *Deum esse*, quam alterum istud: nam postremum hoc notius esse videtur, quia sensibus ejus veritas est vicinior: at prioris veritas intellectui est propior. *Totum non esse majus suâ parte*, per se notum est, quia sensus id testatur: at *Deum esse*, per se notum est, quia intellectus id testatur: & sicut viso aut cognito, quid sit *totum*, quid *pars*, statim scitur, *totum esse majus suâ parte*, ita etiam, intellecto quid significet hoc nomen, *Deus*, statim habetur & scitur, quod *Deus est*: Nam quid significat vox, DEUS? illud sc. quo melius ac majus cogitari non potest. At hoc ipsum significat, *Deum esse*: nam quomodo vox, *Deus*, intellectui significare possit, id quod est Optimum & Maximum, nisi intelligat intellectus, illud esse quod per vocem, *Deus*, significatur: quod enim entitatem non habet nec habere intelligitur, nec bonitatem, nec vim ullam habet, nec habere intelligi potest.

VI. *Cognitionem Dei objectivam probant*, totus macrocosmus & microcosmus, cui utrique tam clara sui vestigia impressit, ut utrumque contemplanti nullibi non occurrat, *Deus*: ubivis videre est examinanti, divinos illos, sapientiæ, bonitatis, potentiæ, characteres rebus impressos, quos illinc eruere, id demum est *Philosophari*: tota enim *Philosophia*, quæ verè id nomen meretur, hic absolvitur, ut *ex visibilibus Deum invisibilem aperiat, animoque sistat, & cognoscendum & colendum*: quò si non destinatur, ab autore suo abit, & à fine & scopo aberrat: ut enim omnis naturæ notitia à Deo est, ita ad Deum tendit ac dirigitur, & in Dei notitia cultoque naturali, tanquam fine ultimo, acquiescit: produxit enim mundum majorem minoremque, rebusque omnibus entitatem largitus est, Deus, pro suprema bonitate, sapientia, potentia: ut ipse in iis & agnosceretur & laudaretur: *sapientiam* Dei, pulcherrimus monstrat rerum atque universi ordo, ac proportio: *potentiam*, admiranda cœli, terræ, rerumque naturalium virtutes & effecta: *bonitatem*, rerum creatarum finis, utpote quos non sui, sed hominis causa condidit optimus *Deus*: unde *vera Philosophia in creaturarum existentia Dei existentiam, in earum virtutibus & effectis Dei virtutes & effecta*, tanquam in clarissimo speculo, *proponit cognoscenda ac contemplanda*: quam Dei, naturæ virtutumque divinarum, in rebus creatis latentium, ac *Philosophia* nunc beneficio patentium, *notitiam*, non potest non sequi *cultus* amorque *Dei*: tantum enim diligimus, quantum cognoscimus. *An Deum, ita naturali intellectus lumine ex rebus creatis cognoscendum, benè & sufficienter doceat* quæ hactenus viguit & ubique regnum tenet, ex Gentilismo tantum & Peripateticismo hausta, ac noxio heterodoxorum Philosophorum veneno infecta, sub vanis subtilitatibus & infrugiferis quæstionibus, Philosophia, disquiri posset: sed ab instituto nostro est alienum: certè non multum ad Dei notitiam faciunt, Sophisticæ, & de vocibus tantum ac terminis institutæ, non paucæ in Philosophia digladiationes. Quicquid sit, reperire tamen est in Philosophia moderna ac disputatrice rationes non contemnendas, quibus notitia Dei naturalis objectiva adstruitur.

VII. *Thomas Aquinas summæ suæ parte. 1. quæst. 2. art. 3.* quinque argumenta profert, 1. ex parte motus: quia omne quod movetur,

ab alio

ab alio movetur; necesse igitur est, ut deveniatur ad aliquod primum movens, quod à nullo movetur: & hoc esse, omnes intelligunt, *Deum*: 2. ex ratione causæ efficientis: quia omne, quod est, ab alio est: necesse est igitur pervenire ad aliquam causam efficientem primam (non enim datur progressus in infinitum) quæ *Deus est*: 3. ex possibili ac necessario: quia non omnia, quæ sunt, sunt possibilia, sed semper aliquid fuit, quod fuit necessarium; ubi devenietur tandem ad aliquid, quod per se est necessarium, & causam necessitatis aliunde non habet, sed quod necessitatis causa sit in aliis, estque *Deus*: 4. ex gradibus, qui in rebus inveniuntur; invenitur in rebus aliquod magis & minus bonum, verum, nobile, &c. Ergo est etiam aliquid, quod est verissimum, optimum, nobilissimum, proindeque maxime ens, puta *Deus*: 5. ex gubernatione rerum, quæ omnia, etiam quæ cognitione carent, operantur propter finem, ad quem tamen non casu, sed ex intentione cognoscentis perveniunt: ergo est aliquod intelligens, à quo res naturales & omnes ad finem ordinantur ac diriguntur qui est DEUS. Has rationes apud ipsum *Thomam*, & *Summistas*, ejus commentatores, prolixius diductas videre est. Qui plures desiderat, adeat *Mar. Mersen. in Genesin.* ubi *cap.* 1. *art.* 2. probat argumentis 35. notitiam Dei naturalem, & *Campanellam*, integro libro, quem vocat *Atheismum triumphatum*. Et Dei notitiam insitam, ex Dei idea per creationem nobis indita, tanquam nota artificis operi suo impressa, *subtilissime* probat *Renatus Des-Cartes*, *in sua prima Philosophia*, *meditatione tertia*, & *respons.* subjunctis *adversus* varias contra eam *objectiones*.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum.

QUARTA, *DE*

PROPRIO.

THESIS I.

Inter Prædicabilia (quæ sic vulgo vocantur) recenseri solet & *Proprium*, de quo disputationem impræsentiarum instituere est animus; ac ne vocis ambiguitate detineamur, eam primum removebimus, ac tum ipsius *Proprii* naturam penitius inquiremus. *Proprium*, ut notat *Porphyrius in suâ Introductione cap.* 4. & *Aristoteles* 5. *Topic. cap.* 1. *dicitur quatuor modis*: 1. quod convenit soli alicui speciei, sed non omnibus ejus individuis. 2. quod convenit omni alicujus speciei individuo, sed non soli isti speciei. 3. quod convenit soli speciei alicui & omni ejus individuo, sed non semper. 4. quod convenit soli speciei, & omni ejus individuo, & semper: & hoc nostræ est considerationis. Verum istud *quarto modo proprium* non uno etiam modo dicitur: Nam vel est *indeterminatum*, vel *determinatum*: illud est, vel *transcendens*, quo sensu bonum dicitur propria passio entis, vel *prædicamentale*, quod toti alicui Categoriæ convenit, ut non esse in subjecto substantiæ, æquale esse vel inæquale quantitati, &c. neutrum huc spectat; quia non certæ alicui rerum speciei, sed, vel rebus universis, vel pluribus rerum speciebus unâ classe categoricâ contentis, convenit: hoc verò proprium, scilicet *determinatum*, est hujus loci, quod certæ rerum speciei convenit, eique vel infimæ, vel subalternæ: & quia species subalterna eadem est cum genere subalterno, eoque etiam nomine venit, factum est, ut Proprium ei competens dictum sit *genericum*; quod convenit speciei infimæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſpecificum, ſpeciatim vocari ſolet: de utroque hoc tenendum eſt, quod genericum cum genere, non cum ſpecie infimâ, ſpecificum cum ſpecie, non cum individuis, conferri debeat: propria enim ſic dicuntur ſemper ratione ſubjecti proximi & immediati.

II. *Proprium quarto modo*, determinatum ſive genericum, ſive ſpecificum, *definitur ab Ariſtot. l. 1. Topic. c. 5. t. 5. quod non declarat quidditatem, & tamen ſoli rei ineſt & cum ea reciprocatur. Non declarat Proprium rei ſive ſubjecti quidditatem*, quia nec eſſentia eſt ejus, ut ſpecies, nec pars eſſentiæ, ut genus & differentia; *& tamen ſoli ineſt & cum ea reciprocatur*, quia non contingenter ſed neceſſariò ineſt; eſſentiam enim ſubjecti, quam non conſtituit, immediatè tamen conſequitur ac concomitatur: *reciprocatio* hic intelligitur in caſu recto; eſt enim in Græco Ariſtot. textu ἀντικατηγορεῖται: at ἀντικατηγορία diſtinguitur ab illa reciprocatione, quæ dicitur ἀντιστροφὴ, habetque locum in relatis, quod hæc fiat in càſu obliquo; dicuntur enim relata aliorum in genitivo, aut alio caſu ad aliud referri; at iſta, quæ hic locum habet, itemque in differentiâ & definitione, quæ cum ſubjecto reciprocantur; in caſu fit recto. *Propria* ſic definita & explicata, *duum* vulgo ſtatuuntur *generum*: quædam immediatè dependent & emanant ab eſſentiâ ſubjecti, quædam exiſtunt in ſubjecto mediante cauſâ externâ: poſteriora ex hypotheſi tantum propria ſunt, eaque nunc temporis miſſa faciemus; Prioris generis propria dupliciter poſſunt ſpectari, vel ratione ſubjecti in quo ſunt, vel ratione ſubjecti in quo non ſunt; unde gemina oritur quæſtio, difficilis utraque: ſi proprium conferatur cum ſubjecto in quo eſt, quæritur, *utrum ab eo poſſit ſeparari?* ſi conferatur cum ſubjecto, in quo non eſt, quæritur, *utrum alteri ſubjecto, in quo non eſt, ſpecie diverſo communicari poſſit?*

III. Quæſtio prior, *An proprium à ſubjecto ſuo ſeparari poſſit?* dupliciter poteſt intelligi; aut de *ſeparatione reali*, aut de *mentali*. De utraque diſtinctè eſt pronunciandum. Quod attinet ſeparationem realem, dicimus, *propria ita immediate dependere à ſuis ſubjectis, ut nulla virtute, nec naturali nec ſupernaturali, ſeparari ab iis poſſint, ſic ut nec proprium ſine ſubjecto, nec ſubjectum ſine proprio, exiſtere queat.* Ratio noſtræ aſſertionis hæc eſt. Quæ ſe habent ut cauſa emanativa & effectum, ea non poſſunt, vel ad momentum temporis, à ſe invicem ſeparari, ne quidem per omnipotentiam divinam: at ſubjectum & proprietas quarto modo habent ſe ut cauſa emanativa & effectum. Ergo, &c. Prob. major. Quæ ſe mutuo ponunt & tollunt, ut uno poſito alterum ponatur & ſublato tollatur, ea non poſſunt à ſe invicem ſeparari, ne quidem virtute divina: at cauſa emanativa & effectum ſe mutuo ponunt & tollunt: quod probo, quia cauſa emanativa ſuâ exiſtentiâ, cauſat, ita ut, qui ponit eam exiſtere, jam ponat eam cauſantem; at cauſare non poteſt niſi ſit cauſatum; ergo actu ponitur cauſatum, poſita exiſtentia cauſæ emanativæ: conſequenter ſe mutuo ponunt: Cauſam verò emanativam cauſare ſua exiſtentia, inde liquet, quia in eo diſtinguitur ab activa, quod hæc præter exiſtentiam diſtinctam habeat cauſalitatem, actionem ſcil. illius verò cauſalitas ſit ipſa cauſæ exiſtentia. Si ergo Deus conſervare poſſit cauſam emanativam ut effectum ſeparetur, jam conſervabit cauſam non cauſam, quod eſt contradicens, & Deo indignum: ex hypotheſi enim quod effectum ſeparetur, non erit cauſa, cum cauſa non ſit cauſa actu, niſi cauſet & effectum producat, effectumque ponatur, ſi non in eſſe, ſaltem in fieri; ex hypotheſi verò, quod Deus eam conſervet in exiſtentiâ ſeu exiſtentem, cauſa erit, cum exiſtere non poſſit niſi ſit cauſa, quia exiſtentia eſt ejus cauſalitas, & qui ponit cauſam emanativam exiſtere, ponit eam cauſare, itaque ſi Deus conſervare poſſit ſubjectum: quod ſe habet ut cauſa emanativa, ſeparatâ proprietate, quæ ſe habet ut effectum, quod immediatè emanat, jam poterit conſervare cauſam emanativam ſine effectu, id eſt, conſervabit cauſam non cauſam, quod eſt contradictorium: at contradictoria Deus facere non poteſt. Quod verò ſubjectum & proprietas ita ſe habeant, ut cauſa emanativa & effectum (quæ erat Minor principalis ſyllogiſmi) ſeu quod proprietas ita immediatè fluat à ſubjecti eſſentiâ, ut ab eâ emanet, id eſt, exiſtentiâ

ſubjecti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſubjecti poſitâ, ſine ulla aliâ cauſalitate, ponatur, dubitari non poteſt; aut, ſi quis dubitet, is aliquam actionem, ceu mediam cauſalitatem ab exiſtentiâ ſubjecti diſtinctam, proferat, quâ proprium à ſubjecto producatur. Quomodo ergo Deus conſervans eſſentiam & exiſtentiam ſubjecti, v. c. animæ rationalis aut corporis, ſeparare poteſt proprietates, riſibilitatem aut quantitatem; cum eo ipſo actu, quo eſſentiam ſubjecti atque exiſtentiam conſervat, etiam conſervet proprietates, eo quod ipſa ſubjecti eſſentia atque exiſtentia ſit proprietatum productio, Unde, qui eſſentiam atque exiſtentiam ſubjecti ponit, jam ipſas ponit proprietates productas; qui poſterius ſeparat ac tollit, nempe proprietates, & prius tollat, ſc. ſubjectum, neceſſe eſt, cum poſitio ſubjecti in exiſtentiâ ſit, poſitio quoque proprietatum in exiſtentiâ: exiſtentia enim ſubjecti eſt exiſtentia propriorum, ita ut nihil intercedat medium: nam ſi aliquid intercederet medium, jam propria non emanarent, ſed actione tranſeunte fierent: Non poteſt ergo Deus facere, ut exiſtat ſubjectum, non exiſtente proprietate, aut contrà, niſi poſſit facere, ut idem ſimul exiſtat & non exiſtat; ergo propria nulla ratione aut virtute, nec naturali nec ſupernaturali, ſeparari poſſunt: quod erat demonſtrandum.

IV. Quod attinet ad ſeparationem mentalem cum quæritur, *utrum hoc modo ſaltem propria à ſubjecto ſuo ſeparari poſſint?* ad id reſpondendum eſt cum diſtinctione. *Separatio* enim mentalis (quam alii vocant intellectus abſtractionem) duplex eſt: una *ſimplex*, (vulgo abſtractio *præciſionis*,) altera *compoſita* (vulgo abſtractio *negationis*) illa reſpicit ſimplicem mentis operationem, hæc complexam: cum intellectus, ex iis, quæ conjuncta ſunt, unum apprehendit, relictis cæteris, id eſt, non apprehenſis, vocatur hæc mentis actio, ſeparatio vel abſtractio ſimplex: cum intellectus, ex iis, quæ conjuncta ſunt, duo vel plura apprehendit, alterumque de altero negat, unum ab alio ſeparat ac dividit, (negatio enim diviſio eſt, ut affirmatio conjunctio) iſta mentis actio dicitur ſeparatio vel abſtractio compoſita: ſeparatio mentis ſimplex nulli falſitati obnoxia eſt, compoſita falſa eſt ac fallit, quando ſeparat ea quæ conjuncta ſunt: ſi quis Petrum, qui pater eſt, concipiat, non conceptâ paternitate, paternitatem à Petro ſeparat ſimpliciter, nec falſum committit: at ſi quis Petrum, qui pater eſt, concipiat, negata paternitate de eo, is eam ſeparat à Petro ſeparatione compoſita ac falſum committit: *Propria non poſſunt ſeparari à ſubjectis ſuis ſeparatione mentis compoſitâ:* nam qui conciperet animam rationalem & riſibilitatem, ut hanc de illa neget, animæ rationalis exiſtentiam ponat, riſibilitatis exiſtentiam tollat: is conciperet contradictoria, quia conciperet ſimul exiſtere animam rationalem & non exiſtere, item riſibilitatem exiſtere, & non exiſtere: quia exiſtentia unius eſt exiſtentia alterius: ſic qui conciperet corpus negata quantitate, is conciperet corpus eſſe & non eſſe, quantitatem eſſe & non eſſe: quia enim ſe mutuo ponunt ac tollunt, non poteſt unum concipi exiſtere, ut alterum exiſtere negetur: ſed vel utrumque exiſtere, vel neutrum eſſe, concipiendum eſt: quod autem ſe mutuò ponant & tollant, th. præced. demonſtratum eſt, non tantum de iis, ſed de omni ſubjecto & proprio, quia omne ſubjectum & proprium ſe habent ut cauſa emanativa & effectum; *ſed an ſaltem ſeparari poſſunt ſeparatione mentis ſimplici?* Hic diſtinctè iterum eſt agendum.

V. Quod ſpectat *ſeparationem* mentis *ſimplicem. an eâ ſubjectum & proprium ſeparari poſſit?* hæc quæſtio dupliciter intelligi poteſt: 1. *An ſubjectum poſſit concipi non conceptâ proprietate?* 2. *An proprietas poſſit concipi non concepto ſubjecto?* quæ duo longè differunt. *Prius affirmamus, poſterius negamus:* utrumque explicamus & probamus. Quod prius eſt natura, poteſt concipi ſine actuali conceptu poſterioris, cum in illius conceptu poſterius non includatur, itaque poſterius poteſt intellectu ſeparari à priori, quia poteſt intellectus cogitare prius, non cogitando actu de poſteriori: at ſubjectum natura prius eſt, quia cauſa: proprium poſterius, quia effectum. Ergò poteſt ſubjectum intelligi non intellecta proprietate: At proprietas intelligi aut concipi nequit, non intellecto aut non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

concepto ſubjecto, ſc. ſuo, cum quo reciprocatur, & ratio eſt, quia ſubjectum continetur in definitione proprii, ac proinde ſubjectum eſt de eſſentiâ proprii, ſi ergo proprium concipi poſſit non concepto ſubjecto, res concipi poterit, non conceptâ eſſentiâ rei, quod eſt abſurdum: itaque riſibile concipi nequit niſi concepto homine, quantitas intelligi nequit niſi intellectâ materiâ, ſimitas cogitari nequit niſi cogitato naſo: at homo, corpus, naſus, intelligi poſſunt, non intellectus, riſibili, quantitate, ſimitate: hîc enim nulla eſt contradictio; at contradictio eſt ſimitatem cogitari non cogitato naſo, aut quodlibet proprium concipere non concepto ſubjecto: nam ut naſus ſimitatis, ita quodlibet ſubjectum proprii ſui definitionem & eſſentiam ingreditur, nam dicuntur de ſe invicem in ſecundo modo dicendi per ſe, teſte vel ipſo Ariſtotele l. 1. Poſter. c. 4. t. 31. At contradictio eſt, rem definitam concipere non conceptâ definitione, ejuſque partibus, v.c. hominem concipere non concepto animali aut rationali: id enim eſt concipere hominem non hominem. Ergo ſi ſubjectum ſit de definitione proprii, impoſſibile etiam eſt concipere proprium non concepto ſubjecto: eſſet enim concipere proprium non proprium. Si dicas, nullum fore diſcrimen inter proprium & differentiam eſſentialem ac ſpecificam, ſi hæc ſententia ſit vera, quia ut differentia talis non poteſt concipi non concepto ſubjecto, de quo dicitur (quod conſtituit ac ſpecificè diſtinguit) ita & proprium: Reſpondeo, diſcrimen illud adhuc ſupereſſe, quod ſubjectum concipi poſſit non conceptâ proprietate, ut homo non concepta riſibilitate, at non poteſt concipi non concepta ſua differentia eſſentiali & ſpecifica (quâ in certa ſpecie collocatur, & ab omni alia ſpecie diſtinguitur) ut homo non poteſt intelligi non intellecta rationalitate; & cauſa eſt, quia differentiæ eſſentiales conveniunt rebus in primo modo dicendi per ſe; at proprietates in ſecundo, ut ex Ariſtotele ſtatim diximus.

Altera quæſtio de Proprio propoſita eſt, reſpectu ſubjecti in quo non eſt: ac quæritur; *an alteri ſpecie diverſo, in quo non eſt, communicari poſſit?* Reſpondeo, planè non poſſe, ne quidem per potentiam divinam, idque ob rationem theſ. 3. aſſignatam: quod probo. Si propria emanent ab eſſentia ſubjecti, ita ut ſe mutuò ponant, ergo ſi proprietas poni poſſit in alio ſubjecto, etiam ſubjectum ipſum proprietatis in alio ſubjecto poni debet: ſi v. c. quantitas poſſit communicari ſpiritui, ipſa corporeitas ſeu eſſe corpus ſubjectum quantitatis, ſpiritui communicari debet: quia ex arctiſſima connexione, quæ eſt inter cauſam emanativam & effectum, non poteſt fieri, ut alibi ſit proprietas, v.c. quantitas, quæ eſt effectum, & alibi, ac non ibidem, ſubjectum, v.c. corpus, quod eſt cauſa emanativa; ita ut, qui dicunt proprietatem communicari ſubjecto ſpecie diverſo, dicant proprietatem non proprietatem, quæ eſt contradictio; quam ſic oſtendo. Omne quod communicatur eſt commune: quod commune eſt, proprio contradiſtinguitur; contradiſtinctum autem ſui contradiſtincti negationem includit, & ſic communicari vel commune eſſe, dici nihil poteſt, niſi prius dicatur non proprium: ergo ſi proprietas hujus ſubjecti communicatur illi ſubjecto ſpecie diverſo, & proprietas non proprietas; proprietas, quia emanat ab hoc ſubjecto; non proprietas, quia communicatur alteri: quæ eſt contradictio manifeſta. Proprium & commune eſſe oppoſita, negari nequit; oppoſita includere negationem mutuam, extra omne eſt dubium: jam argumentor ad hominem. Nullum proprium eſt commune, quia ſunt oppoſita: major hæc eſt ex conceſſis: quoddam proprium eſt commune: minor eſt ex hypotheſi adverſæ partis: Ergo quoddam proprium non eſt proprium, quæ eſt contradictio in adjecto: videant ergo adverſarii, quomodo Deum & ſe à contradictione liberent qui affirmativam hujus quæſtionis tuentur. Plura argumenta, quia & temporis & chartæ anguſtia adferre vetat, alias fortaſſe perſequemur.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum QUINTA, DE RELATIONE.

THESIS I.

DE *Relationibus* tam utilis est doctrina, ut nulla ferè sit per universam Philosophiam, quæ ei anteponi possit: sed enim tam miserè ac fœdè à Scholasticis ac tanto terminorum & vocum barbararum involucro pertractata est, ut si quid sit horridum atque intricatum, nihil tamen hac doctrina horridius atque intricatius reperiatur, atque vel Delio natatore, vel Oedipo aliquo sit opus ad eam assequendam: præterea tam multa disputantur de Relatione vana atque inania, ut qui contemplandis iis operam ac tempus locat, nec temporis nec operæ pretium ferat: ne dicam nunc, periculosas in fide consequentias, ex hac doctrina non satis prudenter ac dextrè tradita, à multis educi; quare non malè nec inutiliter egerimus, si relationum doctrinam ac relatorum naturam perspicue breviterque exposuerimus, erroribus obiter notatis, ac præsertim iis, qui aliorum in rebus aliis errorum sunt fontes ac causæ.

II. *Relatio* nihil *est*, quam σχέσις *unius ad aliud*: quæ σχέσιν istam habent, dicuntur τὰ πρός τι. quasi dicas, ut id exprimunt nonnulli barbarè quidem sed significanter, quæ sunt *ad aliquid*: Latini *relata* vocant, quia referuntur ad aliud: *Relata* ab Aristotele sic definiuntur, cap. 7. Categ. text. 1. πρός τι δὲ τὰ τοιαῦτα λέγεται, ὅσα αὐτὰ, ἅπερ ἐστὶν, ἑτέρων εἶναι λέγεται ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον. Quod ita vertit *Pacius*; *Ad aliquod ea dicuntur, quæcunque, id quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quocunque alio modo ad aliud referuntur.* Quando Relata dicuntur esse *aliorum*, primo significatur relationem non consistere nisi inter duo, secundo relata referri ad aliud in casu genitivo: quando additur, *vel quovis alio modo*, indicatur, non tantum hoc sed etiam alio casu quocunque, relata ad aliud referri: sed præsertim notari debent voces istæ, ὅσα αὐτὰ, ἅπερ ἐστὶν, id est, *quæ quatenus sunt, hoc quod sunt*, atque ea ipsa voce, qua nuncupantur, dicuntur esse aliorum: sic, ut unum proferamus exemplum, Pater relatum est, non quia dicitur filii autor, causa aut aliud tale, sed quia & quatenus dicitur illius pater: at quæ dicuntur aliorum, non tamen hoc quod sunt, relata non sunt: ita v.c. cæcitas dicitur visus, non ὅπερ ἐστὶ, non *hoc quod est*, non visus cæcitas, sed privatio, ideoque nec relatum est.

III. In omni relatione duo requiruntur tam necessario, ut sine iis Relatio non sit, *subjectum* & *terminus*; quod vel ipsa relationis definitio evincit: Relatio enim est habitudo unius ad aliud: *unum*, istud est, *subjectum*, *aliud terminus*. *Subjectum est illud quod refertur, terminus illud ad quod refertur subjectum*: subjectum est res absoluta ut & terminus: sed quando *subjectum* consideratur cum *respectu illo* ad aliud, vocatur *relatum*; cum *terminus* consideratur cum *respectu* illo quo ad se refertur subjectum, & contrà ipsum refertur ad subjectum, vocatur *correlatum*: unde vulgo definiunt, *subjectum est cui relatio inhæret: terminus, cum quo subjectum in relatione comparatur*: & hinc orta est distinctio illa inepta & insulsa inter *esse in* & *esse ad*, qua omnes ferè Scholastici uti solent, quæ non tantum ob verborum barbariem sed & ob sententiæ vitium repudianda est: nam τὸ *esse in* potuissent latiniùs dixisse, inesse, & τὸ *esse ad*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

referri ad aliud : deinde *τὸ eſſe in* vocant id quo relationes more cæterorum accidentium inhærent ſubjecto , *τὸ eſſe ad* , id , quo relatio terminum reſpicit : at verò relationes totæ conſiſtunt in reſpectu & in ordine ad aliud , nec quicquam aliud involvunt in eſſentiâ ſuâ præter reſpectum ad terminum : quare ineptè dicitur ac falsò , relationes more accidentium cæterorum ineſſe ſubjectis , cum ſubjecto tantummodo attribuantur: voces quippe relativę non ſignificant aliquid, quod ſubjecto propriè ac per ſe ineſt, ſed tantum declarant, quomodo ſubjectum ſe habeat ad terminum : neque enim Pater ſignificat aliquid , quod humanæ naturæ propriè & per ſe inſit, ſed quomodo ille, qui ſic dicitur, ſe habeat ad filium.

IV. Ut in omni relatione neceſſariò duo referuntur , ita omnis *relatio gemina* eſt , unde vulgo dicuntur relata ἀντιστρέφεσθαι, hoc eſt, inter ſe reciprocari , ſeu , ad ſe invicem ultrò citròque referri, adeo ut utrumque dicatur eſſe alterius, & utrumque relatorum ſuâ propriâ relatione referatur ad alterum : itaque errant illi , qui una eademque relatione volunt utrumque relatorum ad alterum referri : hoc enim falſiſſimum eſt : nam relationis eſſentia in eo ſita eſt , quod quippiam ad aliud aliquo modo ſe habeat: ἐν τῷ πρός τι πῶς ἔχειν: atqui pater non eodem modo ſe habet ad filium, quo filius ad patrem: ergo non eadem eſt relatio, qua referuntur ad ſe invicem: atque ex hiſce ultro ſequitur , *omnia relata* eſſe *mutua* , & nullas dari relationes non mutuas : quod vero quædam relata dicantur non mutua, inde eſt, quod ob vocabulorum inopiam geminatio non appareat, nec in relatis nec in relationibus : itaque quæcunque relata non mutua dicuntur, nomine tenus tantùm, non reipſa ſic dicuntur : neque aliud colligi poteſt ex *Ariſtotele*, quam relationes aliquas non mutuas videri ob vocabulorum defectum : qua cauſa *Ariſtoteles* nobis jubet *capite citato* ὀνοματοποιεῖν: videatur *cap. 7. Categ.*

V. In mutua relatorum ac relationum habitudine , quod in una relatione relatum eſt, id in altera ſemper eſt correlatum , & contrà: & ut relatum ſe habet ad correlatum , ita ſubjectum ſe habet ad terminum : itaque quod eſt unius relationis ſubjectum, id eſt alterius terminus. Quæri hic ſolet , *an præter ſubjectum & terminum requiratur in relatione fundamentum? Fundamentum verò vocant, quo mediante relatio in ſubjecto oritur atque exiſtit. Reſpondemus* in aliquibus relationibus, in aliis non item, hoc requiri: ſunt enim duum generum relationes, quædam in ſubjecto proveniunt, poſito ſolo termino in exiſtentia , nullaque cauſa alia requiſita , ſic in ovo oritur relatio ſimilitudinis, poſito quod alterum ovum exiſtat eadem qualitate præditum , nec quicquam aliud requiritur: ſunt aliæ quædam relationes , quæ non oriuntur in ſubjecto , poſito ſolo termino , ſed requiritur inſuper aliud in ſubjecto atque in termino , quo mediante proveniant, ut ſunt v. c. dominium & ſervitus : hoc , quod requiritur, vocatur fundamentum : & requiritur non tantum in ſubjecto, ſed & in termino : terminus enim unius relationis eſt ſubjectum alterius : imo , quia terminus, ideo ſubjectum eſt : itaque indiget fundamento non ſolum , quà oppoſitæ relationis eſt ſubjectum, ſed & quà terminus : atque hinc videre eſt communem fere errorem , quo omnibus relationibus promiſcuè fundamentum tribuunt Metaphyſici ac Logici : at verò quodnam eſt fundamentum diſtinctum à ſubjecto, ut eſſe illis cenſetur , relationis, qua vel duæ horæ aut lineæ æquales , duo colores aut figuræ ſimiles dicuntur? quodnam eſt fundamentum earum relationum, quæ Deo, vel quæ duabus ſubſtantiis ejuſdem generis aut ſpeciei immediatè tribuuntur? profectò ſi quædam relationes manent quaſi de eſſentia ſubjecti , termino poſito , quid opus eſt fundamento? Fruſtra fit per plura , quod poteſt fieri per pauciora : ergo *Falſum eſt in omni relatione requiri fundamentum diverſum à ſubjecto & termino.*

VI. Non ſubſiſtit hîc communis Philoſophantium error , ſed progreſſus eſt ulterius: qui in omni relatione fundamentum exigunt diſtinctum , ut ſunt ſubtiles diſtinguendi artifices, diſtinguunt inter *fundamentum & rationem fundandi*. Fundamentum vocant , quaſi cauſam relationis : rationem fundandi , ejus quaſi cauſalitatem , ſc. paternitatis fundamentum illis eſt poteſtas generandi : ratio fundandi ipſa

di ipsa generatio: verùm enimvero ista figmenta sunt citra necessitatem excogitata. Fundamentum definitur, id quo mediante relatio subjecto competit: ideoque posito fundamento, cum est, necessario ponitur relatio: *itaque fundamentum sine ratione fundandi*, quam vocant, *ne fundamentum quidem fuerit*: eo enim tantum posito, non posita ratione fundandi, relatio nondum ponitur ex illorum sententia: non est ergo id fundamentum vocandum, quod illi vocant; sed ipsa ratio fundandi, est fundamentum relationis: *potestas* illa, quam fundamentum illi vocant, fortasse vocari possit *conditio sine qua non*: at fundamentum, nec dici, nec esse potest.

VII. Atque hæc nobis esse videtur genuina relationis ac relatorum explicatio: unum adhuc restat paulo ulterius inquirendum, quod, ad relationis ac relatorum naturam cognoscendam penitissimè, multum facit. scil. *Quid sint relationes? utrum sint ens reale an nihil?* Respondemus, relationes, quà *relationes, nec esse ens reale, nec nihil. Quod non sint ens reale*, inde probatur, quod cum subjecto, cui adduntur, non faciant veram compositionem, nec ortu suo aut recessu ullam faciant in subjecto mutationem: nulla certe est compositio in hora aut linea, cum alteri horæ aut lineæ dicitur æqualis, nulla mutatio in ovo, cum alteri ovo alibi genito simile incipit esse, aut in Petro cum alteri homini idem esse dicitur in natura humana: oriuntur quidem multæ relationes aliqua mutatione: sed ea mutatio vel est in termino, vel si mutatio est in subjecto, relatio est posterior mutatione, utpote ex qua suo modo oritur atque resultat: neque res mutatur, quia fit relata, sed fit relata, quia mutatur. Ex hisce sequitur, omnibus omnino rebus, etiam Deo, relationes tribui tuto posse: nec metuenda est hîc ulla in Deo aut compositio aut mutatio, quæ infinita Dei perfectione foret indigna: nam relationes non componunt nec immutant, cum adveniunt, ut jam ostendimus: non etiam perficiunt subjectum cui attribuuntur, quod intelligi debet de relationibus ut sic: nam quod quædam relationes videantur perficere subjectum, hoc fit ob fundamentum, aut formam aliquam ac perfectionem absolutam, quæ simul cum relatione ex fundamento oritur, ac relationem comitatur: at nihil est, quod perfectiorem aut beatiorem possit efficere Deum accessu suo.

VIII. Sed si relationes non sint entia realia, nec quicquam perfectionis addant subjecto, videntur prorsus esse nihil: sed respondemus id non sequi, *neque eas esse nihil:* nam licet subjectum non perficiant ut formæ absolutæ, referunt tamen subjectum ad aliud: quod non est omnino nihil: si relationes essent purum nihil, non possent inter se distingui: at distinguuntur, quia aliter se habet pater ad filium quam dominus ad servum: qui putant hoc discrimen oriri à fundamento, illi primum omni relationi fundamentum tribuunt quod jam refutavimus thes. 5. deinde licet relationes omnes à fundamento provenirent, non tamen relatum hoc aut illo modo se haberet ad correlatum per fundamentum, sed per relationem ipsam: atque hoc satis est, ut relatio, quatenus à fundamento distinguitur, non sit prorsus nihil: qui relationum discrimen referunt ad subjectum & terminum, quæ connotantur, non tamen evadunt nostri argumenti robur: imo id confirmant potius: nam si relationes, subjecti & termini connotatione, differant aliæ ab aliis, jam ipsæ relationes, qua tales, differentias istas subeunt, quia qua relationes subjectum & terminum connotant ex definitione relationis th. 2. allata: illa certe connotatio non est nihil: præterea nihil non potest connotare ens: & ubi nihil incipit connotare ens, jam fit aliquid: & si relatio foret nihil, sicut una res potest differre ab alia per connotationem relationis, ita posset differre per connotationem ꝗ nihil: at hoc non est: ergo relatio non est nihil. *Quid tandem fuerit igitur relatio? respondemus*, medium esse inter ens reale & nihil, non participationis sed negationis, qualia dari præter relationem, aliàs, cum occasio sese offeret, ostendemus.

Dispu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum SEXTA, DE

ORTU ANIMÆ RATIONALIS.

THESIS I.

INter difficillimas, quæ à Philosophis agitari solent, quæstiones, non infimum tenet locum de qua nunc instituimus disquisitionem: sc. *Vtrum θύραθεν à Deo corpori humano infundatur per creationem, an vero à parentibus una cum corpore in liberos propagetur per generationem, Anima humana?* hæc difficultas Maximo inter Patres latinos *Augustino* visa est tanta, ut ἐπέχειν voluerit ac scripserit, Epist. 157. *non est periculum, si origo animæ lateat, dummodo redemptio clareat.* Verum enim verò cum in controversiis multis Theologicis, Juridicis, Medicis, & in aliis casibus multum expediat, firmam tamen aliquam de ortu Animæ rationalis sententiam tenere, non erit præter rem in hoc negotium inquirere, præsertim cum de eo scripserint tot Viri præclari, quos tanquam cuivis notos non nominamus, ne Authores citando chartam impleamus: duæ igitur sunt classes opinionum quas de ortu animæ humanæ sustinent Viri docti: *quidam creari, alii generari eam volunt:* neque enim sunt alii modi quibus substantia possit produci præter creationem & generationem. *Nos priorem amplectimur, posteriorem rejicimus.*

II. *Qui* animas humanas oriri per generationem, & à parentibus in filios propagari *ac traduci existimant, putant* istam propagationem *fieri vel per multiplicationem aut divisionem substantiæ ipsius animæ, vel productionem animæ ex aliquo semine:* nam qui traduci quidem animam statuunt, modum tamen non explicant, nec explicari posse contendunt, ii non satisfaciunt accurato indagatori. *Si dicant, Animam* rationalem filii *esse traductam* ab anima Patris *per ejus divisionem* & quasi diminutionem, jam divisibilem facient animam rationalem, consequenter & materialem; quod indivisibili & immateriali ejus naturæ repugnat: deinde si animæ substantia cum semine, ex quo fit homo, decidatur ac dividatur, cur non etiam, abscisso capite aut alio membro, dividitur & deciditur? Præterea, quæri potest, an in parentibus πολυτέκνοις non imminuatur tot sui partibus decisis ac divisis anima? Tertio, quæri potest, an à solo Patre vel Matre sola hæc prolis anima decidatur ac dividatur? si ab unius tantum parentis anima; à cujus? Patris an Matris? si ab hujus vel illius tantùm anima, cur non ab alterius quoque, cum utriusque anima æquè sit divisibilis? si ab utriusque Parentis anima per sui divisionem anima sobolis propagetur, unde petetur sexus ratio? fortasse, quia ab alterius parentis anima plus fuerit decisum ac divisum. Quam absona hæc sint & inepta, nemo non videt.

III. *Si dicant, animas* propagari *& traduci, per sui multiplicationem,* dum anima parentum aut parentis gignit aliam sui similem in prole, quæ est Traducentium probabilior opinio, explicent mihi, cur anima rationalis magis possit sic multiplicari quam Angelus? sunt enim anima rationalis & Angelus, quoad substantiam, ejusdem generis ac naturæ: nempe substantia per se subsistens, immaterialis, spiritualis: unde & spiritus, tam hic, quam illa, nominatur: idcirco tam anima nostra intelligit & vult quam Angelus: utrobique par ratio est; ergo etiam sicut Angelus non producit alium Angelum, etiam neque anima nostra producet aliam animam, est enim & hîc utrobique eadem ratio. Cur enim Angelus ex Angelo non propagatur? Quia est substantia per se subsistens, immaterialis, spiri-

ſpiritualis, conſequenter quæ tranſmutationem non patitur: At talis etiam eſt anima rationalis: ergo etiam, ſi Angelus, nec generetur, nec generet ſui ſimilem per multiplicationem eſſentiæ, nec de anima rationali id dicendum eſt.

IV. Sed ulterius ſententiam iſtam incommodis urgeamus: Actio iſta multiplicationis, qua anima animam generat, rationalis ſc. rationalem, vel naturalis eſt, vel voluntaria: ſi naturalis, qui fit ut anima rationalis intellectu & voluntate prædita ſe ipſam multiplicet nec volens, nec ſciens? ſi voluntaria, ergo ſterilitatis cauſa erit ſita in voluntate, quia anima non vult ſe ipſam transfundere & multiplicare. Et quomodo in hominibus nequam, adulteris puta, ſequitur ſæpe fœtificatio, cum eam maximè nolint? Præterea ſemper fieret conceptio, cum vellet anima Parentis: at hoc non fit; tertio illa multiplicatio animæ rationalis, qua producitur in ſobole, aut fit à parente utroque, aut ab altero tantum: utrumvis dicatur, redit difficultas mota th. præced. circa animæ rationalis traductionem per diviſionem. Speciatim, ſi ab utroque parente eſt anima prolis per multiplicationem, quomodo fiet unio duarum animarum maſculæ & fœminæ in unam ſubſtantiam & in unum ſexum? explicent ſi poſſint. Adhæc ſequitur, 1. Unum numero effectum, animam ſobolis, produci à duabus cauſis totalibus ejuſdem ſpeciei non ſubordinatis, ſc. ab anima Patris & Matris, quod contra veritatem eſt, &, quorundam judicio, vel Deo impoſſibile. 2. Ex duobus actibus fieri unum per ſe: ſc. anima Patris actus eſt: anima Matris item: ex hac utraque, una fiet per ſe anima ſobolis, quod contra axiomatis recepti veritatem quoque eſt. Denique ſi anima parentis, ſive unius, ſive utriuſque, producat animam liberorum multiplicando ſe, aut in ſemine hoc facit, aut extra ſemen: ſi in ſemine, jam ſemen erit animatum anima rationali: quod ſi non eſt abſurdum, cur non & ſanguis ſic dicatur animatus? & cur non utrumque homo? aut aliud entis actu animati animâ rationali genus præter hominem conſtituatur. Deinde ſi in ſemine ſe multiplicet anima, vel ſemen aliquid confert ad iſtam animæ multiplicationem, vel nihil: ſi aliquid, jam anima rationalis in iſta ſui multiplicatione, tum activa tum paſſiva, in ſuo fieri, aliquo modo dependebit à ſemine: at hoc eſt abſurdum, quia ſic non foret immaterialis: nam quod in ſui productione dependet à materiâ, ſic ut illa aliquid conferat, eſt materiale: & nulla cauſa eſt, cur anima, quæ non dependet in operando, in intellectione & volitione, à commercio materiæ, dependeat in fiendo? Si nihil confert ſemen ad iſtam animæ rationalis multiplicationem, fruſtra in ſemine fieri dicitur: quod dicant fortaſſe requiri ſemen, non quidem per modum cauſæ aliquid conferendo ad animæ multiplicationem, ſed ſaltem per modum ſubjecti, animam, dum ſe multiplicat, ſuſtentantis, ineptum eſt. Nam anima ſicut non eſt accidens, nec indiget ſubjecto in operando, nec in eſſendo, multo minus in fiendo: ſi extra ſemen ſe multiplicando anima animam producat, jam anima rationalis filii ab anima rationali parentum creabitur; quod probo: quia hæc illam producit, & ex nihilo ſubjecti & ex nihilo termini: nam nihil animæ filii præextitit, & nullum præextitit ſubjectum, quia extra ſemen anima parentis ſe ipſam multiplicando alteram ſobolis producere ſupponitur: ergo fuerit creatio: at illa non eſt finitæ virtutis. Quid multis opus eſt? Si anima rationalis una aliam producat ſe multiplicando extra ſemen, jam ſaltem fit ex nihilo ſubjecti, quia ſemen nec ſubjectum eſt ex quo educitur anima, nec eam productam conſtituit, nec ipſa anima Parentis eſt ſubjectum ex quo educitur anima filii, quia quod educitur ex alicujus ſubjecti potentia, in eodem recipitur & exiſtit: ſed anima non recipitur nec exiſtit in anima parentis. Ergo: deinde anima Patris non eſt pars conſtitutiva animæ filii, alioquin animæ filiorum puniri poſſent pro actualibus peccatis omnibus parentum, quia eorum animæ, cum peccata committerent, pars fuêre animæ liberorum: Præterea fit ex nihilo termini, quomodocunque hęc phraſis ſumatur, quia ſemen non poteſt eſſe aliquid termini ad quem ipſius animæ rationalis, ſi extra ſemen producatur ſui multiplicatione: nec poteſt dici ſemen terminus à quo illius

D muta-

mutationis qua producitur anima rationalis, quia terminus à quo adveniente termino ad quem perit: at ſemen adveniente anima rationali adhuc manet: nec poteſt ipſa anima parentis dici aliquid termini ad quem animæ rationalis in filiis, quia ſic eam conſtitueret, & ipſa à ſeipſa poſt generationem foret diviſa: nec poteſt dici terminus à quo in mutatione iſta qua producitur anima filii, quia, ut jam dictum eſt, terminus à quo perit producto termino ad quem; at anima parentis non perit producta anima ſobolis: ergo, cum nihil ſubjecti nihilque termini præexiſtat, fuerit creatio iſta animarum multiplicatio, quod eſt abſurdum.

V. *Nonnulli animas ſic traduci* ac propagari *volunt*, ut nec multiplicentur nec dividantur, ſive in ſive extra ſemen: ſed *ut producantur ex aliquo ſemine: & quidam ſtatuunt hoc* ſemen *eſſe ſpirituale ψυχικὸν, alii eſſe corporeum σαρκικόν. Qui traducem explicant* per productionem animæ *ex ſemine ψυχικῷ ſpirituali*, ii tertiam quandam ſpiritus creati ſpeciem agnoſcere coguntur, præter angelum & animam rationalem: nam neque angelum eſſe volunt neque ipſam animam rationalem parentum, ſed tertium quid ab angelo & anima rationali utriuſque parentis diſtinctum: at hoc abſurdum eſt, & otioſa eſt ſubtilitas, in tertio ſpiritus genere excogitando. Deinde illa ſpiritualis ſeminis ſubſtantia, aut fit ex aliquâ materia corporea: & hoc non, quia ipſa ponitur ſpiritualis ſubſtantia: aut ex anima parentis: eaque vel tota: & hoc non, quia ſic anima parentis tota evaneſceret, & in ſpirituale ſemen converteretur: vel ex parte: & ſic diviſibilis foret, una parte in hoc ſpirituale ſemen converſa, altera non item: aut ex nihilo: & ſic foret creatio: non addo plura abſurda, quæ hinc ſequuntur. *Si ſemen hoc ſtatuant*, ex quo producitur ac traducitur anima rationalis, *corporeum & σαρκικὸν*, jam animæ rationalis productio erit eductio ex potentia materiæ, proindeque in ſuo fieri dependebit à materia, quod qua ratione conſiſtat cum illius eſſentiæ immaterialitate, ſpiritualitate, addo & immortalitate, illi viderint: certe ut eſt in operando inorganica & ἀμιγὴς anima, ita in eſſendo, multo magis in fiendo: ut immortale ex mortali, ſpirituale ex materiali, ſimpliciſſimum ex mixto, oriri poſſit, naturæ viribus, quis eſt Philoſophorum qui concipere valeat? etiamſi ſubtiliſſimam quis materiæ in ſemine puritatem imaginetur ac ſomniet, quamdiu materiam aliquam concipit in ſemine, ex quo produci dicunt animam, ego quidem quomodo tueri queant ejus eſſentiam ſpiritualem, immaterialem, immortalem, equidem non video, quicquid dixerint aut diſtinxerint. Manet hoc: Forma, quæ ita dependet à Materia, ut per concurſum cauſæ materialis producatur, illa eſt materialis: at anima rationalis, ſi producatur ex ſemine, ſi ex ſeminis potentia educatur, ita dependet à Materia ut &c. ergo eſt materialis. Ita quidem omnes modos traducis animæ rationalis in ſpecie examinavimus & refutavimus.

VI. *Nos* ergo *per creationem* eſſe & *oriri animas humanas cenſemus*, & creationem factam *à Deo, non ab Angelis*, ut ex Veteribus nonnulli ſomniarunt: nam virtus creandi nulli convenit præter Deum: eſt enim infinita: creare enim eſt agere in nihil; ipſum autem nihil cum ſit infinitum, continens totum non eſſe, nulla res poteſt habere vim & efficaciam in illud, niſi ea ſit infinita, continens in ſe excellenter totum eſſe: creantur ergo animæ à ſolo *Deo, non tamen ex ejus ſubſtantiâ vel eſſentiâ*, ut ex Veteribus quoque nonnulli ineptierunt: quia Dei eſſentia aut ſubſtantia nullius rei forma eſſe poteſt; ſic enim alicujus creaturæ eſſentiam ingrederetur ut pars: at anima rationalis forma hominis eſt, ergo, &c. *Non ſunt* vero *animæ creatæ ſimul & ſemper*, nec una poſt aliam ex animabus creatis, nunc hæc, nunc illa, corpori inditur, quæ ſententia Platoni & Origeni adſcribitur: *ſed formato corpore demum & creantur & infunduntur:* quo illud fiat tempore, non diſquirimus; tertio die à conceptione organizatio poteſt eſſe perfecta, ut quidam exiſtimant: etiam tametſi quadrageſimo aut alio demum die ea peragatur, tunc animas quoque à Deo effici & corporibus ſingulas infundi exiſtimamus, ſed de tempore litem non facimus noſtram; neque ad inſtitutum noſtrum facit. Id nobis ſufficit animas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

animas à Deo creari, quocunque id fiat tempore. Creationem animarum confirmat quoque si non necessariò, saltem probabiliter, Adami & Evæ animarum rationalium creatio, in his enim Deus specimen edidit quid in aliorum hominum productione facturus esset perpetuo. Quod Adversarii excipiunt, in primis parentibus necessariam fuisse creationem quia nihil existebat, per quod propagatio naturaliter fieri poterat: Resp. ideo argumentum non habet necessariam vim probandi universaliter omnium animarum creationem; sed tamen animadvertendum est; Primò, Adami animam materiæ ante præparatæ extrinsecus infundi, cæteras autem animalium animas in & cum materia concreatas fuisse, cujus ordinis alia idonea ratio non est, quam ut Deus ostenderet in hominibus aliam corporis, aliam animæ esse originem, at in brutis esse eundem utriusque ortum. Secundò, universi pulchritudinem & symmetriam postulare, & cum inferiores creaturæ primævа & ordinaria virtute sese multiplicent, omnium creaturarum dominus non sine speciali operatione & auxilio supremi Domini generaretur: Itaque probabilis saltem est probatio à creatione animarum Adæ & Evæ ad creationem animarum aliarum. Qui plura desideret pro creatione animæ rationalis argumenta, videat ex Theol. *Zanch. de operib. creat. l.2. c.1. Iun. in Genes. c.2. Thom. Aquin. 1. part. sum. quæst. 90. art. 2. & ibidem commentatores:* ex Philosoph. *Conimbr. l.1. de an. c.1. quæst. 3. Tolet. ibid. quæst. 17. Ruvium, aliosque plures ibidem. item Baron. Philos. Theol. ancill. exerc. 2. &c.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

SEPTIMA,

DE

CONCURSU DEI.

THESIS I.

SI quid in Philosophiâ universâ arduum est ac difficile explicatu, Concursus est divinus, in quo explicando tam fuit à Philosophis laboratum & sudatum, ut nullibi magis: &, quod amplius est, sicubi erratum fuit periculose, hîc quàm maxime: quare omnino meretur hæc materia seligi, ut fideliter ac juxta veritatem explicetur, præsertim, quod dextrè & rectè intellecta insignem habeat usum. Quæritur, *An Deus causa prima vere cooperetur seu concurrat in agendo cum creaturis causis secundis.* Seu, *An causa secunda aliquid agere possit, independenter à Deo, ut causa prima non concurrat ad actionem, effective, proxime, immediate?* Duæ hic sunt sententiæ oppositæ: *una* tenet, causas secundas per se solas sufficientes esse ad actiones suas eliciendas, nec Deum ad actiones istas concurrere. Hæc sententia defensa fuit olim à *Durando* Scholastico reali, sed nec Thomista, nec Scotista, verum utriusque adversario: hic putavit, causas secundas per se effecta sua producere, nec cum illarum operatione causam primam aliter concurrere, quàm causas secundas ipsas, & agendi vim primò à creatione aut generatione illi inditam, conservando: vid. ipsum in *lib. 2. Pet. Lombardi, sententiarum Magistri, distinct. 1. quæst. 5.* *Durandi* sententiam amplexus est hoc seculo *Nicolaus Taurellus in lib. de rerum æternitate & triumpho Philosophiæ*, nisi quod hic præter concursum divinum etiam insuper sustulerit Dei conservationem: & nuperrime ante annos novem prodiit *Monachus* quidam *Capucinus Burgundus*, qui hanc *Durandi* sententiam magno molimine & ingenti volumine adstruere conatus est: imò ait, hanc sententiam *Durandi* esse unicum medium ac remedium tollendis litibus idoneum, quæ tot jam annos inter *Dominicanos & Iesuitas* agitan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

agitantur, de ratione concursus divini, de scientiâ mediâ, de natura libertatis, &c. *Altera* sententia, opposita huic, statuit Deum causam primam, actu & reverâ ac per se proximè & immediatè concurrere ad operationes causæ secundæ: itaque ex hac sententiâ, Deus non tantum permittit creaturam agere, non tantum vires concedit ac conservat ut agat, sed & ipse agit, efficit, efficaciter concurrit, cooperatur. Et cum hujus sententiæ authoribus nos facimus, ponimusque hanc thesin: *Deus concurrit ad quamlibet causarum secundarum operationem, sic ut immediate ac per se influat in omnem actionem creaturæ; consequenter, in omnem effectum: estque Deus immediata, principalis, totalis causa actionis & effectus æque atque causa secunda.* Quam sententiam primum *explicabimus*, tum *probabimus*.

II. Multis modis aliquid dicitur causa actionis: I. quia tribuit agenti virtutem operandi: quo sensu nonnullis Philosophis gravia & levia dicuntur moveri à generante, quia generans communicat eis gravitatem & levitatem, quibus moventur. II. quia conservat virtutem, quâ aliud operatur: quo modo Medicina & herbæ dicuntur causæ visionis, quia conservant potentiam videndi. III. quia est instrumentum alteri in agendo inserviens: hoc modo securis causa est sectionis in ligno. IV. quia aliquid saltem confert in agendo, licet non totam actionem producat, ut sunt causæ partiales: sic duo equi trahunt navem. V. quia ad agendum impellit, adhortatur, suadet, objecta proponit, quæ est causa moralis. VI. quia applicat activa passivis: quo sensu qui apponit ignem domui, dicitur eam comburere. VII. quia influit in effectum & actionem immediate, conferens illi non tantum verum esse sed & totum esse in suo genere & ordine. Deus causa est actionis causæ secundæ primo & secundo modo, quia causam secundam ac virtutem operandi in eâ creavit & utramque conservat: causa enim secunda est ens per participationem: ideoque, quicquid habet essentiam, agendi potentiam, &c. habet ab alio; & à quo, nisi à Deo? porro non est in causæ secundæ potestate, ut quæ jam est & agendi potentiam habet, cras aut alio tempore sit eandemque habeat: si enim creatura sibi dare possit, ut cras sit, & eandem cras habeat potentiam agendi, quam nunc possidet, quidni possit sibi dare, ut semper sit & semper istam agendi potentiam habeat? atqui hoc est absurdum: Ergo quod causa secunda in esse perseveret eandemque habeat alio tempore agendi potentiam, quam nunc habet: est ab alio, & à quo, nisi ab eo qui primum eam fecit? Deum itaque esse causam actionis causæ secundæ. I. & II. modo extra omne est dubium: sed causa est tantum per creationem ac conservationem, necdum per cooperationem aut concursum: ut enim sic sit causa actionis causæ secundæ, aliquid amplius præter virtutis agendi in causâ secundâ creationem ac conservationem requiritur, ut th. 5. probabimus. III. modo, Deus nequaquam est causa actionis causæ secundæ, quia quoties Deus est causa, nunquam est instrumentalis, sed semper principalis. IV. modo, Deus neutiquam est causa actionis causæ secundæ, quia aliquam tantum partem actionis produceret, & reliqua pars actionis fieret à causâ secunda sine influxu primæ, quod utrumque est absurdum: & imperfectio foret in Deo, dicere, quod sit causa in agendo partialis: est enim totalis V. & VI. modo, Deus non est proprie causa actionis causæ secundæ, quia sic tantum foret mediata; at Deus immediata est causa cum agit. Restat ergo VII. modus, ut *Deus* sit *causa actionis causæ secundæ; quatenus in eam vere ac principaliter influit, eique totum esse immediatè tribuit*, & hoc est quod vocamus, Dei *concursum* seu cooperationem.

III. Deus in concurrendo causa est actionis causæ secundæ: *Principalis*, quia non est necesse ejus virtutem aliunde excitari: *totalis*, quia in suo genere & ordine totam actionem producit: *immediata*, quia ipsam actionem & effectum causæ secundæ attingit sine ullo medio: *At*, dices, *Causa prima operatur mediis secundis, ergo earum actiones & effecta non attingit immediate.* Respond. Deum agere mediis causis secundis, nihil est aliud, quam, Deum admittere concausam, vel causam sociam, & consortium alterius agentis, quod nihil impedit, quo minus omnes secundarum

causarum

causarum actiones atque effecta immediate attingat. Quod ut intelligatur, explicandum est, quomodo aliqua causa, & Deus, dicatur agere immediate, alia mediate: *causa dicitur agere, vel mediate, vel immediate, tum quoad suppositum, tum quoad virtutem*: illa causa agit *immediate immediatione suppositi*, inter quam & effectum seu rem patientem nullum aliud suppositum singulare per se subsistens interjectum est, quo pacto aqua manum abluit refrigeratque: contra *mediate* agit causa *mediatione suppositi*, inter quam & effectum seu rem quæ patitur aliud cadit suppositum, ut inter fabrum & statuam securis. Illa causa agit *immediate immediatione virtutis*, quæ agit per virtutem sibi propriam, & non, ut ageret, mutuo acceptam: quo pacto ignis calore suo, sibi proprio, & ad calefaciendum non aliunde commodato, aquam calefacit: contrà *mediatè mediatione virtutis*, quæ per virtutem, non suam aut sibi propriam, sed aliunde acceptam ac commodatam, operatur, ut cum luna lumine à sole mutuatitio terram illuminat, aut aqua calida manum calefacit: virtus illuminandi, non lunæ, sed solis, media est inter lunam illuminantem & illuminationem, quæ virtus quia alterius est corporis, dicitur luna illuminare mediate mediatione virtutis, id est mediante virtute solis. sic aqua calefacit mediante virtute ignis, unde dicitur calefacere mediatè mediatione virtutis. *Deus* cum quovis agente creato *concurrit immediatè, immediatione*, tum virtutis, tum suppositi: *virtutis*, quia agit propriâ virtute non aliunde commodatâ: *suppositi*, quia per suam substantiam rem attingit, ipsa enim Dei substantia ejus est virtus. Sed enim dicet quis, ex hac explicatione sequitur, *nullam causam secundam agere immediate immediatione virtutis, quandoquidem omnis causa secunda virtus à prima est quasi mutuo accepta, commodata, & communicata*. Resp. Certè nullum agens creatum agit immediate immediatione virtutis, si per virtutem immediatam intelligas omni modo independentem & nullo modo aliunde acceptam: sed si intelligas virtutem, licet à Deo acceptam & dependentem, causæ tamen secundæ ingenitam, nativam, non aliunde, cum jam est & operabitur, sicut frigus aquæ nativum est, calor adventitius, jam multa ex agentibus creatis agunt immediate immediatione virtutis, alia non item: & hæc res tota consistit in modo loquendi.

IV. Explicatâ sententiâ nostrâ, probandum restat, *Deum immediate ac verè influere cooperando in omnem actionem & effectum causæ secundæ*. I. probamus ex communi axiomate, quod est verissimum: *Modus operandi sequitur modum essendi*: hinc sic concludimus. Si omnes causæ secundæ dependent à Deo in esse, dependent quoque in operari, ita ut non minus Deus vere & immediate concurrat ad earum operationes quam ad earum esse. Atqui omnes causæ secundæ dependent à Deo quoad suum esse, quod *th. 2. hujus disput.* invictè est ostensum, & aliàs confirmatum *th. 6. disp. 2. ex selectis disp.* Ergo &c. Tota consequentiæ ratio innititur axiomati à nobis allato, quod tam evidens visum est *Aristoteli*, ut, licet ad gravissimas quæstiones enodandas assumserit, nunquam tamen ipsum probare vel tentaverit, vel laboraverit: ut exemplum proferam, constat ex *lib. 1. de Anim. c. 12. & seq. Aristotelem* versari in animæ intelligentis separatione possibili demonstrandâ, ad quam rem ut viam sibi sternat, statuit primò accipiendum esse, an aliquis sit actus animæ proprius, à corpore non dependens, quia hoc posito, inquit, fieri potest ut ipsa quoque anima separetur, hinc apparet axioma nostrum, cui totus *Philosophi* discursus innititur, præsupponi, ut certum & evidens: & certè, si modus operandi absolvi potest ab illa dependentiâ, quam involvit modus essendi, non liceret concludere ex eo quod modus operandi animæ intelligentis sit independens à corpore, ipsam animam esse independentem quoad modum essendi, quæ tamen consequentia apud *Aristotelem* & omnes hactenus *Philosophos* valida fuit: Et quid nunc obstabit, si hoc nostrum axioma in dubium vocetur, quo minus brutorum animæ post mortem existimentur superstites & immortales, quandoquidem eas non permanere conclusum est hactenus, quod animarum in brutis operationes à corpore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

dependeant. Maneat ergo immotum hoc principium, *modus operandi sequitur modum essendi*, & salva est consequentia nostra ei innixa, *si causæ secundæ dependeant in esse à Deo, etiam in operari dependebunt*. Sed alia hic *exceptio*, ad nostrum argumentum proferri solita, est diluenda, nam distinguunt Adversarii nostræ enunciationis hypotheticæ consequens hoc modo: si creatura dependet à Deo immediate in esse, Ergo & in operari sic à Deo dependebit, *ut permittente*, concedunt, *ut coëfficiente*, negant. Resp. distinctio nulla est: nam si modus essendi proprius creaturæ est esse dependenter à Deo non solum permittente, sed reverâ, physice, & immediate influente, sequitur ejus modum operandi pendere similiter à Deo, non permittente solum, sed reverâ, physicè, & immediatè influente: sed verum est prius *ex th. 2. hujus disp. & disp. 2. th. 6*. Ergo & posterius. Sed vero quia hæc permissio est asyli instar, ad quod solent recurrere Adversarii in hoc negotio, plane eam destruemus, eademque operâ sententiam nostram nova ratione adstruemus.

V. Ergo probamus II. *aliquid amplius in Dei concursu dandum esse quam virium suppeditationem, earum conservationem, aut nudam agendi permissionem*, hoc modo. Si Deus concessâ & conservatâ agendi vel non agendi facultate solum permittit creaturam agere vel non agere, tum nihil amplius præstat, cum creatura agit, quam cum non agit, cum hoc modo agit, quam cum alio modo: cum bene agit, quam cum male: at ista sunt absurda: Ergo & absurdum est, Deum in operationibus creaturarum nihilo plus agere, quam vires dare, conservare, & permittere ut agant: imo vero præter ista, occasiones & incitamenta causis secundis ad agendum objicit, impedimenta suspendit, ipse actu cum iis influit, concurrit, coëfficit, cooperatur, earum actiones concurrendo dirigit, determinat, &c. quæ plus significant, quam nudam permissionem, aut facultatis in agendo largitionem aut conservationem: ista autem Deum agere circa operationes causarum secundarum, probari posset nisi id nimis esset manifestum, & probatum extaret in *Theolog. naturalis & supernaturalis scriptoribus*.

VI. Hæc *efficacia* ac *realitas concursus* divini contra *Durandum* stabilita, poni debet *circa omnes omnium causarum secundarum actiones*; etiam illas, quæ sunt peccaminosæ, id est, afficiuntur malitia: dico expresse, circa *actiones* malas, non circa malitiam actionum: circa *actiones* malas, *ut* sunt *actiones*: sic enim bonæ sunt in genere naturæ ac suo modo entia: consequenter, & dependent à Deo cum exercentur: itaque licet actiones quædam respectu creaturarum fiant subjectum malitiæ, ipsæ tamen actiones non exercentur nisi dependenter à concursu divino: alioquin aliquid, quod revera est & existit, eximeretur Dei providentiæ & efficientiæ. Quare nuda Dei permissio à nonnullis invecta circa actiones creaturarum, vel in genere vel specie malas, figmentum est derivatum ex hac sententia *Durandi* jam refutata. Concludimus: *Deus non tantum vires largiendo, conservando, aut otiosè permittendo, sed efficaciter operando concurrit ad actiones, tum malas, quâ sunt actiones suoque modo entia in genere naturæ: sed ad malitiam concurrit tantum permittendo: ad bonitatem, novo & speciali gratiæ influxu insuper de novo quasi cooperando.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum OCTAVA, *DE* CONCURSU CAUSÆ PRIMÆ.

THESIS I.

Dari *Concursum Divinum*, & Deum verè esse causam omnium effectuum & actionum, quæ à caussis secundis producuntur ac proficiscuntur, *disputat. septimâ* ostendimus, cum

eum præter potentiæ activæ in causis secundis creationem, præter ejus conservationem, præter permissionem in agendo concessam, aliquid amplius à Deo fieri, circa actiones causæ secundæ omnes, etiam vitiosas, scilicet efficaciam aliquam, realitatem & actualitatem aliquam ab eo proficisci, qua efficaciter, reverâ, actu, ipsam causæ secundæ actionem comproducit, exposuimus ac probavimus. Nunc, *quid sit ille concursus aut cooperatio, in quo consistat, & qua ratione causa prima cum causis secundis ad quemcumque effectum concurrat, & cooperetur in omnibus actionibus omnium creaturarum*, explicandum restat, quod explicatu fatemur esse tam difficile, ut nihil sit in totâ Philosophiâ difficilius: verum difficultatem compensabit maxima hic utilitas: Nos perspicuitati, in re obscurâ, studebimus, & primum varios modos distincte recensebimus, quibus varii varie concursum Dei explicant, ac tum quomodo hic sit sentiendum & loquendum docebimus.

II. §. *Quidam* ponunt concursum divinum *in Dei volitione simpliciter:* & his, Deum concurrere cum causis secundis, nihil est aliud, quam Deum velle actus causarum secundarum: sed hi confundunt voluntatem cooperandi seu decretum, cum ipsâ cooperatione actuali, & voluntatis ac decreti executione: ille concursus vocatur à *Scholasticis* concursus *intra*, & distinguitur à concursu *ad extra*, de quo nos nunc agimus. §. *Alij* volunt, Deum cum creaturis ad earum actiones non aliter concurrere, quam *quatenus essentiam iis & agendi potestatem dat, atque utramque conservat, aut ad summum quatenus causam secundam agere permittit:* sed hi concursum cum creatione & conservatione confundunt, & aliquid, quod verè sit in rerum natura, faciunt independens à Deo, ut *disputat. sept.* fuit ostensum. §. *Alij* ponunt concursum *in virtute aliqua superaddita*, quâ ajunt creaturam sufficientem reddi ad agendum. §. *Alij* rursus ponunt concursum *in motione* rerum creatarum, vel *in causarum secundarum excitatione &* ad agendum *applicatione.* §. *Thomas Aquinas sum. Theolog.* 1. *quæst.* 105. *contra gentes l.* 3. *cap.* 70. ponit concursum Dei *in hisce quinque:* 1. quatenus vires & facultates agendi dedit causis secundis. 2. quatenus ipse eas tuetur ac sustentat in esse & vigore. 3. quatenus excitat & applicat causas secundas ad agendum. 4. quatenus ipse eas determinat ad agendum. 5. quatenus eas regit ac dirigit, ut ad fines suos sibi præstitutos perveniant. 5. *Postremo alij* dicunt concursum Dei nihil esse aliud, quàm *positivum influxum*, quem præbet immediatè *ad effectum* vel *actionum causæ secundæ*; non quatenus aliquid in causâ secundâ, quicquid illud foret, sed quatenus aliquid cum causâ secundâ, efficit: ponuntque eum concursum *in actione, qua Deus immediate influit in omnes actiones creaturarum*, ita ut actiones istæ dici possint, non solum à creaturis, sed & à Deo immediatè pendere. Hunc ultimum concurrendi modum vocant *Philosophi* concursum *per modum actionis*, quatenus videlicet Deus est proximum principium operationis, quæ à causis secundis editur, ita ut eadem illa sit & operatio & actio Dei concurrentis: est enim hic concursus per se & essentialiter aliquid per modum actionis, vel per modum τοῦ actualis fieri ipsius actionis immediatè profluentis à Deo: unde etiam concursus hic intimè & per se includitur in ipsa creaturæ actione, tanquam per se quoque & immediatè tendens ad eundem terminum, ad quem tendit actio creaturæ, quæ ratione termini eadem est cum ipsa Dei cooperatione; reliquos modos concurrendi, præter ultimum, recensitos, vocant *Philosophi*, concursum *per modum actus primi*, concursum *per modum conditionis ad agendum prærequisitæ*, concursum *per modum principii.*

III. Sed & distinctiones quædam sunt tenendæ, quibus *Philosophi* hîc utuntur, ut quid sentiendum sit ac loquendum, in hac sententiarum varietate, rite recteque doceamus. §. Distinguitur *concursus* nonnullis in Physicum & moralem: *Physicus*, quo quis per modum causæ Physicæ concurrit & agit: *moralis*, quo per modum causæ moralis: causam verò *Physicam* vocant, quæ verè & efficaciter agit, & realiter in effectum & actionem vero & positivo influxu influit: *moralem*, quæ agit suadendo tantum aut dissuadendo, vel objecta & occasio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

& occasiones proponendo aut removendo, vel activa interdum passivis applicando, §. Aliis distinguitur concursus *in mediatum & immediatum*: quæ distinctio intelligenda est de *mediatione* vel *immediatione*, tum *suppositi*, tum *virtutis*: *quomodo*, dictum est disp. præced. § Distinguitur etiam nonnullis concursus in *indifferentem seu non determinantem & determinantem*: *illo* per modum causæ *universalis* (unde aliis dicitur concursus universalis) *hoc* per modum causæ *particularis* (unde aliis dicitur concursus particularis) influit Deus in effectum & actionem causæ secundæ. §. Distingui etiam plerumque solet concursus in Dei *pravium* sive *prædeterminantem*, & simultaneum sive *concomitantem*. Duplex enim intelligi potest Dei motio circa voluntatem creatam: una quasi antecedens, non tempore sed in signo rationis, actualem concursum ad voluntatis creatæ actum: altera in ipso actuali concursu consistens: illam vulgo dicunt esse ex prærequisitis ad agendum: hanc ex concomitantibus: per illam causæ secundæ moventur ad suas actiones; per hanc verè agunt: secundum diversas & distinctas concursus acceptiones, diversæ quoque extant & distinctæ hic sentientium & loquentium Philosophorum sententiæ.

IV. Multi ex *Philosophis* negant, Deum concurrere ullo modo per modum principii; negant eum concurrere motione prævià, concursu prædeterminante: sic sentiunt omnes Jesuitæ, ex quibus inter alios videantur, *Suarez, disp. Metaph.* 22. *sect.* 2. & 3. *Conimbricenses. l.* 2. *Phys. cap.* 7. *quæst.* 12. & 13. & alii; quos sequuntur *Philosophi*, qui ex illorum scriptis ferè sapiunt, *Christ. Scheiblerus*, & *Iacocus Martini*, in suis Metaphysicis, & ex Reformatis *Guinandus Rutgersius*, & qui olim in Academiâ hac nostrâ Philosophiam professus est, subtilitatis nomine Celeberrimus, *D. Gilbertus Iacchæus*, uterque *in suis* item *Metaphysicis*: Hæc tamen sententia sine ullâ limitatione proposita satis est periculosa in rebus fidei, ubi omnino ac necessario motio prævia admitti debet: itaque alter hujus Academiæ nuper *Philosophus*, piæ memoriæ Clariss. *D. Burgersdicius* distinguebat actiones supernaturales à naturalibus: in naturalibus negabat Deo esse tribuendum concursum per modum principii tantum, aut per modum principii & actionis simul: quia vero in actionibus supernaturalibus, creaturæ non habent sufficientem virtutem, ut eas eliciant, dicebat esse necessarium, ut Deus cum illis concurreret non solum per modum actionis, sed & per modum principii, ut videre est ejus sententiam *in Metaph. l.* 2. *c.* 11. Quidam ex *Scholasticis* arbitrati sunt, in iis, quæ à libero hominis pendent arbitrio, concursum Dei, non esse Physicum, sed moralem, & hinc ab heterodoxis *Philosophis* arrepta est occasio dicendi, quod Deus non concurrat ad conversionem nostri physicè, sed moraliter tantum, suadendo, hortando, &c. Quidam abusi significatione terminorum, (*immediatione virtutis & suppositi*) quos non bene intellexerunt, negarunt Deum concurrere immediate immediatione suppositi. Quidam concursum Dei quem per modum actionis tantum agnoscunt, statuunt esse universalem & indifferentem, ut Jesuitæ omnes: sed non eodem modo explicant: aliter *Pererius l.* 9. *c.* 13. *Phys. General.* quem sequitur inter Reformatos *Rod. Goclen. c.* 34. *in prodromo Lex. Phil.* aliter *Conimbric. loc. cit. quæst.* 15. *art.* 2. quos sequitur ex Reformatis *Rutgersius l.* 2. *c.* 4. in suis *Metaph.* aliter *Bellarminus*, qui sibi non constat, *Tom.* 4. *controv. l.* 2. *c.* 18, & *lib.* 4. *cap.* 15. aliter *Suarez. Disp. citata.* Subtilissimus *Iacchæus* fatetur res naturales determinari per concursum Dei, sed liberas non item: quas non à Deo, sed a se, nec ad unam, sed ad plures actiones determinari à se, asserit, *cap.* 10. *l.* 3. *Metaph. Cl. Burgersdicius* licet neget concursum causæ primæ determinari à causis secundis quoad specificationem, *thes.* 13. *c.* 11. *l.* 2. *Metaph.* adhibitâ tamen distinctione actionum naturalium & supernaturalium, dicit Deum concurrere, *th.* 7. *ejusdem cap.* ad omnes creaturarum actiones, ut causam universalem indifferenter: ideoque specificationem actionum naturalium, (nam in supernaturalibus fatetur esse aliam rationem) non Deo sed ipsius creaturis vult esse adscribendam: hinc quod homo se moveat, Deo deberi

(in eo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

(in eo enim movemur) sed quod motus ille sit ambulatio, homini tribuendum esse, *ibidem* asserit. Nos contra hosce omnes, statuimus, *Deum concurrere ad actiones creaturarum, non tantum per modum principii, tum physici, tum moralis, sed & per modum actionis, idque immediate, tum immediatione virtutis, tum suppositi, & quidem concursu, particulari ac determinante, prævio ac simultaneo.* Sed distinctè juxta præmissa *th.* 2. & 3. sententiam nostram enunciabimus, explicabimus, probabimus.

V. Concursus Dei *non est volitio simpliciter:* non nego, volitionem divinam prærequiri ad concursum; sed tamen ista volitio, non est ipse concursus, secundum quem Deus influit ad extra, ad productionem actionum in causis secundis: nam Volitio simpliciter est actio Dei immanens; sed concursus est actio extra Deum transiens: volitio Dei juxta nostrum intelligendi modum præcedit concursum, uti & creationem & conservationem: neque enim sunt istæ actiones volitiones formaliter ac simpliciter, sed volitionis executio & terminatio extra Deum. §. Concursus Dei *est quid amplius, quam quod* causis secundis essentiam *dederit* ac *vires agendi*, & utrumque in suo esse ac vigore *conservet*, denique eas agere *permittat*, quod satis *disp. superiore* est probatum. §. Concursus Dei *non consistit propriè in virtute superaddita*, qua creatura reddatur sufficiens ad actum suum: nam in naturalibus actionibus nulla virtus superadditur: in supernaturalibus virtus quidem aliqua divina, ut fides, aut alia, superadditur, sed non est adhuc sufficiens tum causa secunda ad actum supernaturalem eliciendum, nisi concursus & influxus divinus de novo accedat. Sed argumentemur. Si Dei concursus in eo consistit, ut indat creaturis novam & ulteriorem agendi vim, illa virtus indita, erit haud dubiè qualitas, ibi creata vel in agente secundo producta, ut per eam operetur: sed vero, si ad hunc finem, ut operetur creatura, hæc vis & virtus de novo ei inditur & in eo creatur ut sit efficax actu, non minus requiret concursum Dei, quam alia quælibet *virtus* à natura indita: & si ille concursus iterum consistat in virtute nova indita, dabitur progressus in infinitum; nam iterum rogabo, an non novum requirat concursum ut operetur, quandoquidem est virtus creata ac finita: Certe concursus divinus sive dependentia à Deo in agendo convenit rebus creatis in operando, ex eo quod sint creata entia: ergo convenit omni enti creato in operando: ergo & illa virtus creaturæ superaddita ad actum suum eliciendum, isto modo dependebit à Deo, ejusque concursu indigebit: ergo ante concursum, quo eget, non est illa virtus indita sufficiens ad actum suum: egebit itaque virtus superaddita adhuc concursu, id est, ex illorum hypothesi, alia virtute superaddita, & hæc alia, & sic dabitur progressus in infinitum. §. Concursus Dei ex parte *bene collocatur in motione* causarum secundarum, *excitatione*, & ad agendum *applicatione*, juxta vulgatum hoc: *causæ secundæ non agunt nisi notæ à prima:* Dico *ex parte*, quia non in sola motione, excitatione applicatione causæ secundæ, eum colloco, sed plus etiam requiro: itaque, §. *etiam est positivus influxus in ipsam actionem*, ita ut Deus non tantum aliquid efficiat in causa secunda cum concurrit eam præmovendo, sed & aliquid efficiat cum ea: quod ipsa vox *concursus* evincit, ita ut concursus Dei sit actio & eadem cum actione causæ secundæ. §. *Nec malè Thomas Aquinas in iis quinque* quæ recensuimus *th.* 2. concursum *ponit*, licet in iis quinque formaliter non consistat. Quod Deus concurrendo quandoque specialiter moveat, excitet, applicet causas secundas ad actiones, certo certius est, & liquet ex eo quod corda hominum mutet & inclinet, quo vult: sed an semper, quando concurrit Deus, concurrendo ad operationes causarum secundarum, eas moveat, excitet, applicet, quæstio est ardua: Putem quod sic: contra Jesuitas, *Suaresium* & alios, qui eos sequuntur, ac *seq. disp.* probatum dabo, quod nunc propter angustiam chartæ non licet. Quod *Scheiblerus* hic dicat, istum concursum solum terminari ad causam agentem & non ad actionem, falsum est: nam concursum non pono tantum in ista præmotione, excitatione & applicatione, sed & in influxu in ipsam actionem terminato, ut jam est dictum.

 VI. Ad

VI. Ad distinctiones progredior, easque singulas concursui applicabo. §. Deus *concurrit & moraliter*, suadendo, hortando, activa passivis applicando, sed præsertim *Physice* efficaciter cum causis secundis cooperando. Nam concursus moralis non salvat influentiam realem, quæ est in concursu divino ad effectum & actionem causæ secundæ: ut enim qui hortatur, suadet, aut ignem applicat domui, non est causa Physica & propriè dicta combustionis; sic si Deus tantum agat moraliter, non erit Physica quoque, vel, quod in hac materia præstat dicere, hyperphysica, aut propriè dicta causa actionis causæ secundæ. §. Deus *concurrit immediate* cum causis secundis ad operandum, & *quoad suppositum*, & *quoad virtutem*, quod *præced. disp.* est ostensum. §. Deus *concurrit, ut causa*, & *universalis*, & *particularis*; sed cum distinctione: concurrit, *ut causa universalis*, ratione objectorum variorum, imo omnium: nam Deus concurrit ad actiones omnium causarum secundarum: at vero non est causa universalis, *sed particularis* ratione modi agendi, quia Deus non tantum concurrit ad esse genericum actionis, sed & specificum & individuale, quà est ens, quà actio, quà actio talis in genere naturæ. §. Deus *non tantum concurrit* ad omnes actiones creaturæ, *concursu simultaneo & concomitante*, quem omnes admittunt, præter *Durandum* & eos, contra quos egimus *disp. præced.* *sed præterea* concursu *prævio & prædeterminante*, quem Jesuitæ negant, Dominicani affirmant: & ob quam sententiarum pugnam multæ extitere inter eos utrimque simultates & odia, quæ tollere nunquam est ausus Pontifex, decidendo, utra ex duabus hisce sententiis Philosophicis sit vera: nos eo audaciores veram esse pronuntiamus, & *sequenti disp.* eam explicabimus ac probabimus, quæ concursum prævium ac prædeterminantem admittit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum NONA, *DE* CONCURSU DEI.

THESIS I.

Decidenda nunc est, explicanda, ac probanda, celeberrima atque utilissima quæstio, *An præter concursum Dei simultaneum, qui nihil est aliud, quam actio ipsa causæ secundæ, ut à Deo procedit, detur concursus prævius; qui nihil est aliud, quam motio quadam, virtutem activam creaturæ complens, eam excitans, applicans, determinans ad agendum.* Hæc controversia ante annos plus minus sexaginta primum in Hispania, mox Romæ & in Italia, hinc in Galliâ ac Belgio, à Jesuitis mota, & negans sententia acriter defensa fuit contra Dominicanos, qui affirmantem ab Augustino ac suo Thomâ acceptam strenuè propugnârunt: controversiæ originem & progressum fusè narrat *Guilhel Camerarius Scotus ac Scotista*, in parte sec. disp. Philos. quæst. 9. Non tantum momenti esset situm in hac controversia, si ipsa intra Philosophiæ limites constitisset; sed enim & Theologiæ pomœria intravit, eamque non leviter infecit: nam qui concursum prævium in naturalibus actionibus primum sustulerunt Jesuitæ, eundem in supernaturalibus iidem sublatum iverunt: hinc circa bonum spirituale faciendum, dictitarunt, voluntatem seipsam movere, excitare, applicare, determinare, & motionem Dei præviam excitantem, applicantem, determinantem, non minus hic quam in naturalibus esse otiosam, vanam, inutilem: quæ quo abeant, unus-

unusquisque videt: hinc à Jesuitis introducta est ficta libertatis notio, in indeterminata *ἀδιαφορίᾳ* consistens: hinc scientia media: hinc decreta conditionata: hinc concursus universalis tantum, indifferens, & indeterminabilis, ac non determinans: hinc moralis tantum in convertendo homine Dei actio, & alia plura, quæ ceu flosculi pullulant ex negato Dei prævio ac prædeterminante concursu ad actiones supernaturales, sicut eum negant ad quamcunque actionem, supernaturalem & naturalem, Jesuitæ omnes, *Fonseca*, *Suarez*, *Molina*, *Lessius*, *Conimbricenses*, *Ruvius*, & qui eos sequitur *Abra de Raconis*, aliique ex quibus hodie Philosophari consuevimus: sequuntur hosce multi ex Reformatis, qui imprudenter nimis concursum Dei prævium negant sine restrictione, *Scheiblerus*, *Iac. Martini*, *Rutgersius*, *Iacchæus*, &c. Cl. D. *Burgersd.* concursum prævium in supernaturalibus admisit, in naturalibus sustulit, sicuti id *disp. præced.* ex ejus *Metaph. l. 2. c. 11.* est ostensum.

II. Sententia nostra est: *Non tantum in supernaturalibus, sed & in naturalibus, causæ secundæ, tum necessariæ, tum liberæ, actionibus, præter concursum simultaneum, admittendus est prævius:* itaque utrumque in concursu Dei includimus: dicimusque, Deum concurrere & per modum actionis & per modum principii, attingendo & operationem, & potentiam seu principium operandi ipsius causæ secundæ in operatione qualibet, naturali vel supernaturali: Quam sententiam antequam ulterius explicem ac probem, congrediendum est prius cum Cl. D. *Burgersdicio.* præceptore olim venerando. Primum, quæ habet *th. 4. c. 11 l. 2. suæ Metaph.* quando probat concursum Dei non recipi in causis secundis per modum principii aut conditionis actionem earum præcedentis, nos non tangunt; quia probat tantum, concursum Dei non esse in eo collocandum solum, ut per modum principii agat, quod ultrò fatemur, & nos ipsi ultrà requirimus, præter hunc influxum in causam aut potius potentiam agentem, qui est concursus prævius, diciturque nobis concursus per modum principii, adhuc influxum in ipsam actionem, qui est concursus simultaneus & per modum actionis: ne nunc dicam ipsum alio planè sensu hanc phrasin capere, *concursus per modum principii*, quam nos capimus: nam ille existimat istam phrasin significare, virtutis alicujus novæ in causas secundas ad agendum impressionem, quam nos *superiori disp.* opinionem rejecimus, & rejicimus hanc phrasin, si hoc significet: at nobis nihil significat aliud, quam Deum concurrendo non novam virtutem producere, sed virtutem in creaturâ existentem excitare, ut efficaciter agat. Deinde quæ habet *th. 5. seq.* quando probat concursum Dei non posse esse simul per modum principii, & per modum actionis, nihil habent difficultatis, & facilè expediuntur. Rogat, *quorsum pertinebit illa virtus, quæ datur creaturis per modum principii, an ut per illam virtutem operentur? atqui creaturæ*, inquit, *habent virtutem sufficientem ad operandum: ergo illa virtus est supervacua.* Resp. primum supponit concursum prævium per modum principii collatum esse virtutem aliquam novam de novo creaturis aut causis secundis impressam & inditam: at hoc non ita est, ut *disp. superiore* est ostensum, & non ita esse ipsi dicent *Prædeterminantes* plerique, seu concursus prævii assertores: deinde, quod roget, *quorsum pertinebit*, non *virtus*, ut loquitur, sed *motio prævia*, respondeo, & dico, motionem istam præviam dari, ut operari incipiant causæ secundæ, ut ex non operantibus fiant operantes: creatura enim licet, cum operatur, habeat sufficientem virtutem ad operandum in suo ordine & genere causarum, quia tamen est causa secunda, non est primum se movens, sed operatur mota: atqui non potest moveri ab aliâ causâ secundâ: ergo à primâ: ergo causa secunda non est sufficiens, ut se moveat, id est, ut ad agendum se excitet; sed oportet eam moveri & excitari prius aliunde: & in eo est concursus Dei prævius, ut causam secundam moveat; causa secunda mota operatur per virtutem sufficientem in suo ordine causarum, at nihilominus adhuc eget concursu simultaneo, quia tam parum est actio independens à Deo quam ipsa causa agens: itaque hoc argumentum Cl. *D. Burgersdicii:* Causa secunda, v.g. ignis,

E 2 habet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

habet virtutem sufficientem ad operandum, ergo non indiget concursu per modum principii, seu influxu prævio & determinante: tam militat contra influxum & concursum simultaneum, quam contra prævium: Nam si *D. Burgersdicio*, Creatura dicatur habere virtutem sufficientem ad operandum, & nihilominus includit influxum Dei in actionem ipsam, seu concursum simultaneum, quem ipse cum aliis statuit hîc tantum, cur minus dicam ego, creaturam habere sufficientem virtutem ad operandum, licet includat in fluxum in ipsam causam seu concursum prævium? nam sicuti Creatura sufficienti virtute prædita operari tamen non potest sine concursu Dei simultaneo, ita asserente ipso *D. Burgersdicio*; sic dico ego, Eadem creatura, licet instructa sufficienti virtute ad operandum, operari tamen non potest sine concursu prævio, id est, nisi primum mota à Deo, quia creatura non est primum se movens: &, hoc observandum est in genere, quoties causa secunda dicitur habere virtutem sufficientem aut completam ad operandum, id non dici de ea, quasi sic excludat Dei concursum, sive simultaneum, sive prævium, quia is propter dependentiam causæ secundæ à prima excludi non potest, adeoque causis secundis intrinsecus est, ac causarum secundarum naturis, quia sunt secundæ, debitus, ita quidem iis naturalis, ut si causa prima non influat suo concursu, causa secunda operari nullo modo possit, sed miraculum fit, quod liquet in fornace Babylonis: non igitur excludit concursum Dei causa secunda, cum dicitur habere perfectam & completam virtutem operandi; non simultaneum, ut D. *Burgersd.* cum omnibus vult, sed nec prævium, ut nos ostendimus, verum excludit concursum causarum sui ordinis, id est, secundarum.

III. Nunc porrò sententiam & mentem nostram explicabimus, quæ ut intelligatur, sciendum & observandum est, illa duo esse distinctissima: *operari cum aliquo*, & *operari in aliquo*, vel *operari per illud*, *movere ipsum ad operandum*: primum, *operari cum aliquo*, significat tantum simultatem & concomitantiam concursus: ita, si duo portent eundem lapidem, simultaneo concursu concurrunt, quia quivis operatur cum alio: sic unus equus cum alio simultaneè concurrit, quando simul trahunt plaustrum; alter enim cum altero operatur: at verò secundum, *operari in aliquo*, *per aliud*, requirit non tantum, ut agens, quod operatur in alio seu per aliud, simultaneè concurrat cum altero, sed ut per concursum suum faciat alterum agere & operari, quia agens tale operando movet alterum, & facit, ut illud operetur: sic ex duobus, qui portant lapidem, neuter operatur in altero aut per alterum, aut ex duobus equis trahentibus plaustrum, quia neuter præmovet aut applicat alterum ad agendum: jam verò, hoc est quod dicimus, Deus non concurrit cum causa secunda, operando tantum cum ea, ut duo ferentes eundem lapidem, aut duo equi trahentes idem plaustrum, qui concursus est simultaneus, sed concurrit etiam cum causa secunda, aliquid operando in illa & per illam, quatenus eam movet efficaciter, applicat & determinat ad agendum, qui est concursus prævius & prædeterminans: & sic magis explicatur & solidius, dependentia causæ secundæ à prima, quæ per concursum simultaneum tantum, non satis salvatur: nam si Deus & causæ secundæ concurrunt concursu tantum simultaneo, ut duo equi trahentes plaustrum, erunt causæ partiales actionis; & sic unaquæque causa, prima & secunda, adhibebit proprium ac peculiarem influxum, quem habet à seipsa, ita ut in influendo non dependeat ex influxu alterius causæ tanquam à causa verè efficiente, licet effectus dependeat ab utraque, sicuti influxus unius equi non dependet ex influxu alterius equi (neuter enim alterum influere facit) licet tractio plaustri ab utriusque influxu simultaneo dependeat: sed hoc de Deo & creaturis dicere absurdum est: non enim sunt causæ partiales concurrentes, sed totales; non independentes à se invicem, sed dependentes: Deus quippe est causa totalis in suo genere; creatura in suo genere, hæc ab illo dependens: Deus quidem à nullo dependet, sed secunda causa dependet in suo influxu à Deo, cui subordinatur, ut causæ priori, non tantum morali, sed verè & physicè operanti: ergo ad concursum divinum & dependentiam causæ

secundæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

secundæ à prima explicandam, non sufficit dicere, quod Deus simpliciter cooperetur cum causa secunda, & influat influxu simultaneo, sed requiritur amplius, ut operetur aliquid in ea, & influat in eam, influxu prævio eam movendo, &c. Sed vero ostendamus hoc clarissimè. Causa prima & secunda concurrunt ad actionem causæ secundæ, sed cum discrimine: Deus non solum est causa illius actionis, v.c. calefactionis, prout est ab ipso, sed & per suum concursum causa est ejusdem actionis, prout est à causa secunda, sc. igne: at vero causa secunda licet sit causa suæ actionis, prout est ab ipsa, ignis v.c. causa suæ calefactionis prout est ab ipso igne, non tamen potest esse causa illius prout est à Deo: ergo plus aliquid est in concursu causæ primæ quam secundæ: causa nempe secunda tantum causat suam actionem; Deus non solum causat istam eandem actionem causæ secundæ, sed per suum concursum facit actu, ut causa secunda agat, ut ignis v.c. calefactionem producat: quare non operatur simpliciter cum igne, & cum qualibet causa secunda, concursu simultaneo, aliquid operando cum ea, sed & concurrit concursu prævio, aliquid operando in ea, physice eam movendo, applicando, determinando.

IV. Probamus efficacissimè concursum prævium hoc argumento. Quod est in potentia, non potest reduci in actum, nisi per aliquid, quod sit in actu: sed omnis causa secunda est in potentia ad agendum, antequam agat: ergo non potest reduci ad agendum, nisi per aliquid quod sit actu: major patet, quia quod est in potentia calidum, non fit actu calidum, nisi per aliquid quod sit actu calidum, vel formaliter, vel eminenter: minor probatur; quodcunque modo facit, modo non facit, modo facit unum, modo alterum, illud est in potentia ad actionem: sed omnis causa secunda modo agit, modo non, modo agit hoc, modo illud, quod ex inductione patet: ignis enim modo agit, modo non, modo cespitem comburit, modo lignum, & sic in cæteris: jam sic pergo: Omnis causa secunda debet fieri actu causa & actu agere per aliquid quod sit actu causa: sed hæc causa, quæ est actu causa, per quam creatura debet fieri actu causa, non est ulla secunda aut creata, sed prima, & increata, solus Deus: ergo solus Deus reducit omnem causam secundam de potentia agente ad actu agentem: atqui in eo consistit concursus Dei prævius & prædeterminans, ut Deus faciat actu agere causas secundas, quæ non agunt, sed agere possunt, ut eas ad agendum moveat, excitet, applicet, determinet, quod erat demonstrandum: quod non fit alia causa actu quam Deus, patet, quia omnis causa secunda est causa in potentia: ergo sola causa prima est causa actu: est enim purus actus.

V. Sed hic dubium aliquod removendum est, quod aliquem suspensum tenere queat, Quærat quispiam, *an influxus in causam secundam, qua Deus causam secundam movet, excitat, determinat ad operandum, & influxus in ipsam actionem, quâ operanti causa secundæ cooperatur Deus, sint duo influxus?* seu, *an concursus Dei prævius & simultaneus sint duo concursus?* Resp. quod non: nam est unus idemque influxus re, unus idemque concursus re, sed duo sunt ratione: nam quatenus Deus movet causam secundam, ut agat, dicitur se habere ejus concursus & influxus per modum principii, vocaturque prævius & prædeterminans, quatenus influit in actionem ipsam, dicitur se habere per modum actionis, vocaturque simultaneus & concomitans; unus tamen idemque influxus & concursus, quo influit, in causam secundam, eam movendo, & in actionem causæ secundæ, cum causa secunda cooperando. Sed dicet quis, *idem influxus non est prior & posterior seipso: sed influxus Dei in actionem est posterior influxu causæ secundæ in actionem; influxus vero Dei in ipsam causam secundam est prior influxu causæ secundæ in actionem: ergo influxus in ipsam causam secundam & in ejus actionem non est idem influxus*; seu *concursus prævius & simultaneus non est idem concursus*. Resp. ineptum hoc est dicere, quod influxus causæ primæ in actionem causæ secundæ sit posterior influxu causæ secundæ in actionem suam, licet sic loquantur & loqui fere cogantur adversarii; quia influxus causæ primæ omnibus modis prior est influxu causæ secundæ: nam (quod bene hic est notandum) concursus prævius & simul-

simultaneus non est hoc modo concipiendus, quasi Deus, ubi causam secundam movit & excitavit ad agendum, subito cesset ab illo influxu, & alio postea influxu in actionem influat & concurrat, sed Deus istum influxum, quo movet creaturam ad agendum, continuat, cum influit in actionem ipsam, itaque per eundem influxum & concursum causam secundam movet ad operandum, & simul influit in causæ secundæ operationem: respectu priore, quatenus movet, ejus influxus dicitur concursus prævius, respectu posteriore, quatenus cooperatur, dicitur concursus simultaneus, unus idemque influxus re, nostro tantum concipiendi modo distinctus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DECIMA,

DE

CONCURSU CAUSÆ PRIMÆ.

THESIS I.

Exposuimus & adstruximus *disp. præced. Concursum* causæ primæ ad actiones causæ secundæ *prævium*; protulimus argumentum unum atque alterum: Verum quia res est maximi momenti & usus, etiam hanc disputationem ei dabimus. Inter argumenta pro concursu prævio postremum non est, quod desumitur ab ipso concursu simultaneo, quem Adversarii admittunt, qui ipse prævium infert efficacissimè, etiam invitis omnibus adversæ patris patronis: nam Deus non potest concurrere concursu simultaneo, si non præmoveat creaturam ad agendum, nisi quis statuat, aut ipsam creaturam determinare Deum, aut causam primam & secundam determinari ab aliâ tertiâ, aut eas concurrere fortuito & casu, quæ omnia cum sint absurda, omnino admittenda est prædeterminatio & præmotio illa, in quâ concursus hic prævius consistit: quod argumentum, quia urgentissimum est, imò tanti roboris, ut ipsi *Suaresio disp. 22. sect. 4. Metaph.* concursus prævii hosti maximo, summæ difficultatis esse dicatur, paulò latius est explicandum.

Sic *argumentamur*. Si Deus non concurrat concursu prævio, determinando antecedenter creaturam ad actum suum, neque potest conjungi in agendo cum creatura concursu simultaneo. Sed ex hypothesi Adversariorum Deus, &c. Ergo. Prob. maj. Conjunctio in operando cum creatura non dicit solam indistantiam aut præsentiam localem cum illâ; multa enim sunt, quæ habent indistantiam ac præsentiam localem cum alio, neque tamen cum illo statim cooperantur; & præterea, Deus propter suam immensitatem intimè præsens est rebus omnibus, non tamen coëfficit omnia, quæ potest coëfficere: ergo conjunctio primæ causæ cum secunda in operando plus dicit, quam præsentiam utriusque; scil. dicit præterea, quod per se & non casu conveniant, ad producendum eandem operationem: tunc vero per se conveniunt & non concurrunt casu ad eandem operationem causæ duæ, quando vel ambæ alicui superiori causæ subordinantur, vel ambæ natura sua sunt determinatæ ad operationem illam, ita ut illam non possint non producere, vel quia una ex illis determinat operationem alterius, & consequenter determinat causam alteram ad agendum: præter hos enim conveniendi & concurrendi ad productionem unius ejusdemque operationis modos, alius excogitari non potest, nullus verò ex hisce modis convenire potest causæ primæ convenienti & concurrenti cum causâ secundâ ad productionem unius

unius ejusdemque operationis, nisi is, quo dicamus, *Causam primam ut superiorem determinare secundam ut inferiorem*: ergo sic quoque dicendum est, & sic habemus concursum prævium: quod verò nullo alio modo Deus dici possit convenire aut concurrere cum causâ secundâ, quam hoc postremo modo, nem. determinando, & præmovendo, facile probatur; nam 1. falsum est, quod utraque, tam prima, quam secunda causa, subordinentur tertiæ causæ superiori, cum causa prima Deus nullam habeat causam supra se, nec causa secunda subordinetur ulli, nisi ipsi Deo. 2. falsum est, quod utraque causa, prima & secunda determinentur naturâ suâ necessario ad operandum, quia, & Deus in omni concursu ad extra est liberrimus; & causæ multæ secundæ non agunt ex necessitate naturæ, sed liberè quoque, habentque dominium sui actus. 3. falsum est, quod causa secunda determinet operationem causæ primæ, licet hoc audacter satis & maximo molimine assertum sit à *Iesuitis*, *Fonseca*, *Bellarmino*, *libris & locis*, *superiori disputatione*, *citatis*: verum non tantum falsa est hæc assertio, sed multorum insuper errorum basis ac causa, quare operæ fuerit pretium eam planè evertere.

III. Qui concursum Dei, quem simultaneum agnoscunt solum Adversarii, dicunt indifferentem & universalem, eumque faciunt determinabilem & determinari asserunt à concursu causæ secundæ, illi indigentiam, potentialitatem, & imperfectionem Deo attribuunt, quod Deo est indignum & injurium. Atqui Adversarii, &c. Ergo. Injuriam Deo fieri ex hac sententiâ manifestissimum est: Deus concurrit cum voluntate nostra, ut purus actus, ergo non expectat aliquem concursum voluntatis nostræ, quo ejus indifferentia universalis in agendo determinetur, ut quidem volunt & loquuntur *Iesuitæ*; ratio consequentiæ est, quia repugnat puro actui, esse determinabilem & determinari per aliud: quod enim determinat, perfectius est determinabili aut eo quod determinatur: at Deo, qui est purissimus actus, nihil est perfectius, imò, quia purissimus est actus, ipse omnia determinat, & à nullo determinatur, ipse omnia actuat, & à nullo actuatur: certè, sicut summa perfectio est, à nullo determinari vel actuari, ita imperfectio quædam, potentialitas, & indigentia est, ab alio determinari & actuari. Sed figmentum hoc concursus Jesuitici, Deo indignum, per modum causæ universalis & indifferentis, quæ à causa particulari secundâ determinetur ac specificetur, latius detegendum est ac refutandum: latet enim hic anguis in herbâ.

IV. Sic *argumentamur*. Si concursus Dei indifferens esset & determinaretur à causa secunda, in genere causæ efficientis (nam de hac determinatione quæstio est, non de determinatione in genere causæ materialis aut subjectivæ) vel ut clarius loquar: si Deus exspectat concursum nostræ voluntatis, ut in genere causæ efficientis antecedentem, non solum determinabitur Dei concursus, sed Deus ipse, id est, non solum determinabitur ejus actio; sed ipsemet, qui est causa & principium actionis. Hoc est absurdum. Ergo & illud, ex quo sequitur, sc. concursus universalis & indifferens. Probatur Major, hoc modo. Prioritas inter actiones, respiciendo genus causæ efficientis, respicit ipsas actiones, quatenus formaliter egrediuntur à suis agentibus: actio enim, qua actio est, est formaliter ab agente, & per illam in materiam subjectam agens dicitur agere, ergo prioritas inter actiones formaliter ut actiones, est prioritas quoad illum modum procedendi ab agentibus: si igitur actio unius causæ, puta secundæ, ex sententiâ Adversariorum, est prior actione alterius causæ, puta primæ, in genere causæ efficientis, non tantum operabitur in ipsam actionem, sed & in causam à qua procedit, quia non potest operari in actionem, nisi in quantum ea procedit ab agente, ac proinde operabitur determinando in ipsum agens: Philosophi sanè omnes ordinant eodem planè modo & actiones, & agentia, à quibus proveniunt actiones, & in ordine ac genere causæ efficientis, esse unam actionem priorem alterâ, est, unum agens esse prius altero, & consequenter, unam actionem habere influxum efficienter in aliam, si sic loqui liceat, est, unum agens habere influxum in aliud: ergo, si voluntas nostra suo concursu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

cursu in genere causæ efficientis ita determinet concursum divinum, ut ejus concursus exspectet nostrum, voluntas nostra determinabit concursum divinum efficienter, per consequens, determinabit ipsam causam, Deum. Atqui hoc est, Deo imperfectionem, indigentiam, potentialitatē adscribere: quia determinans est perfectius eo, quod determinatur, ut antè est dictum.

V. Præterea, concursum Dei indifferentem & à causâ secundâ determinabilem, quo per modum causæ universalis concurrit, ita explicant ejus patroni, ut Deus concurrat tantum ad esse genericum actionis, causa secunda det esse specificum actioni, ad quam ambæ concurrunt: quod si verum est, Deus minus influet concurrendo, quam causa secunda, & aliqua entitas eximetur efficientiæ divinæ: at Deus non minus, si non magis, influit concurrendo in actionem causæ secundæ, quam ipsa causa secunda, nec ulla entitas efficientiæ divinæ eximi potest. Et si hic concurrendi modus in Deo, per modum causæ tantum universalis & indifferentis, quæ determinetur & specificetur à causa secunda, applicetur operationibus supernaturalibus, ut specificatio bonarum actionum sit à sola causa secunda, quæ primam determinat ac specificat, jam in aperto est, quantum derogetur gratiæ divinæ, & tribuatur arbitrii liberi & voluntatis humanæ viribus in operando: sed id parum curant Adversarii: verum ne in naturalibus quidem id mihi placet, quod Deus dicatur ad actiones creaturarum concurrere, ut causa universalis, modo jam explicato, quamvis ita senserit & loquutus sit inter alios *Cl. D. Burgersd. l. 2. Metaph. c. 11. th. 7.* Verum liceat id pace Venerandi olim Præceptoris, & salva reverentia piis Manibus debita, dicere: non ista ἀκρίβεια in concursu explicando versatus est *Vir. Cl.* quam quidem adhibuit in aliis Philosophiæ capitibus explicandis: cogitationes secundæ, si per vitam licuisset, haud dubiè aliquid elaboratius hic nobis dedissent.

VI. Specialem ac particularem Dei concursum rejicit *loc. cit. D. Burgersd* propter denominationes actionum, à quibus denominantur causæ secundæ, non prima: quo argumento & alii sunt usi. *Ex. gr.* Homo dicitur ambulare, non Deus, ignis urere, non Deus: licet Deus non minus conferat ad ambulandum vel urendum, quam homo vel ignis: ratio est, inquit cum aliis, quia Deus est causa universalis, & sunt ejus verba, *Causa universalis indifferenter se habet, eademque virtute concurrit ad omnes creaturarum actiones, ideoque specificatio actionum, non Deo, qui est causa universalis actionum naturalium, sed ipsis creaturis adscribenda est, ideoque quod homo se moveat, Deo debetur: sed quod motus iste sit ambulatio, homini tribuendum: ideoque non Deus, sed homo dicitur ambulare.* Hic quidem est discursus *D. Burgersd.* istoc loco, in quo, ut liberè eloquar, non pauca desidero.

VII. Dicit, *quod homo se moveat, Deo deberi, sed quod ambulet, homini, quia Deus sit causa universalis, homo particularis in concurrendo.* Ergo, inquam ego, Deus tantum concurrit ad esse genericum istius actionis in quantum est motus, non ad esse specificum in quantum est ambulatio, multo minus ad esse individuale, in quantum est ambulatio talis: at vero hoc est contra rectam rationem: nam sic τὸ esse specificum, ne nunc loquar de individuali, eximeretur in hoc motu & quovis alio, efficientiæ & concursui divino. *Sic argumentor* contrà. Si efficientia & concursus divinus requiritur ad id omne producendum quod habet aliquam entitatem Physicam & veram, ergo etiam efficientia & concursus divinus requiritur ad specificationem actionum, quia specificatio actionum est entitas vera & Physica, imò à specifica ista entitate actiones omnesque res in suas species & classes entium dispescuntur: quare, qui dicit, Deum tantum concurrere ad actionis esse genericum, in quantum est motus, non vero ad specificum, in quantum est ambulatio cursus, &c. is potissimam rerum entitatem & physicam realitatem, efficientiæ, influxui, concursui divino adimit: *adhac*, plus conferet creatura, quæ speciem largitur suæ actioni, quam Deus, qui genericè, & indifferenter, & universaliter concurrit, tam ad unam unius causæ secundæ actionem, quam ad aliam alterius. *Sed porro*, ego quidem non video aut percipio, quomodo id

dici

dici possit, quod Deus ut causa universalis concurrat ad actionem in genere quatenus est motus, non currat idem ad actionem in specie quatenus est ambulatio, cum nemo possit concurrere ad esse genericum rei, nisi idem concurrat ad esse specificum & individuale; quia τὸ esse genericum continetur & est in τῷ esse specifico, & utrumque includitur in τῷ esse individuali. Motus in genere non existit, nisi in quantum est ambulatio, cursus, aut similis actio in specie: quomodo ergo potest quis concurrere ad motum in genere, qui non concurrat idem ad actionem in specie, cum motus in genere produci nequeat nisi producendo actionem talem in specie? *Postremo*, si non detur concursus singularis, influxus particularis Dei, qui terminetur ad particularem in specie & singularem in individuo actionem atque effectum, ne universalis ille quidem Adversariorum concursus stare potest, quod ad oculum demonstrabo.

VIII. Quoties homo generat hominem, Philippus v. c. Alexandrum, qua ratione quis non indiget concursu Dei ad procreandum hunc hominem, eadem ratione neque indigebit concursu Dei ad procreandum vel hominem vel animal: nam qua virtute quis procreat Alexandrum, eadem per omnia virtute procreat & hominem & animal: proinde, si non egeat concursu particulari, influxu speciali, ad procreandum Alexandrum, nec egebit concursu universali, influxu indifferente, ad procreandum hominem vel animal: similiter, si homo non indigeat concursu particulari ad hanc speciem actionis, ambulationem, neque universali concursu indigebit ad productionem motus in genere. Quemadmodum itaque homo producens hominem, & hunc hominem, producit in individuo, & hominem in specie, & animal in genere, & vivens, & corpus, & sic porro, eundo per omnes entitatis gradus, ita & Deus concurrendo ad quamlibet actionem causæ secundæ producit actionem, & qua est ens, & qua est motus, & qua est ambulatio in specie, & qua est hæc ambulatio in individuo, manendo semper in genere naturæ; & sic *utraque causa prima & secunda ratione modi agendi est particularis*, quia utraque hoc modo agit, ut ambæ omnem gradum entitatis in actione & effecto concurrendo attingant: *ratione vero objecti* potest speciali denominatione *causa prima* dici *universalis*, quia ad omnia objecta, effecta, actiones, *secunda particularis*, quia ad certa objecta, effecta, actiones, operando concurrit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

UNDECIMA,

DE

CONCURSU CAUSÆ PRIMÆ.

THESIS I.

OStendimus Disputationibus nunc aliquot, *dari Concursum* Dei ad operationes omnes causarum secundarum, eumque non *simultaneum* tantum sed & *prævium*, atque illum non universalem sed *particularem*, non determinabilem sed *determinantem*, adeo ut actio causæ secundæ qualibet dependeat à Deo non tantum quoad esse genericum, sed & quoad esse specificum, & quoad esse individuale, manendo in genere naturæ: atque ita defuncti videmur isto labore, ut ex iis, quæ disputavimus, facile sit adversæ partis argumenta solvere; verum enimverò quia in quibusdam rationibus valde triumphant, quas pleno semper ore crepant Adversarii, ac quibus calumnias impingunt huic nostræ sententiæ, eas,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quibus hoc tentant, omiſſis cæteris, jam nunc refutabimus, contra morem noſtrum: quia ſola κατασκευῇ contenti in diſputationibus conficiendis, ἀνασκευὴν ipſi conflictui ſolemus reſervare.

II. §. 1. *Si Deus non eſt cauſa univerſalis ſed ut particularis concurſu particulari concurrit ad ſpecificationem actionis, ergo Deus dicetur ambulare, urere, &c. Sed hoc eſt abſurdum. Ergo & illud.* Reſp. 1. non ſequitur, ex concurſu particulari cauſæ primæ ad actionem in ſpecie ipſam ſtatim cauſam primam particulariter concurrentem inde denominari: ratio eſt, quia ambulare, verbi causâ, non eſt tantum efficere ambulationem, ſed etiam informari ambulatione: & hinc eſt, quod τὸ *ambulare* denominet hominem, non Deum; quia Deus iſtius informationis capax non eſt: hoc enim præſupponeret potentiam paſſivam, quæ Deo non convenit: pari modo, *urere*, non tantum eſt efficere uſtionem, ſed & iſtâ uſtione informari, quod cauſæ tantum ſecundæ convenit & ſoli convenire poteſt. Ita fatetur *Suarez*, nobis hîc cum cæteris omnibus adverſarius, *l. 2. de concurſu Dei cum voluntate humana: c. 17. n.* 8. quod τὸ *amare* non fit tantum efficere amorem, ſed & informari amore, quod convenit voluntati elicienti amorem, non Deo cum illâ concurrenti: hinc licet Deus cum voluntate efficiat amorem, non tamen dicitur amare hoc amore ut quidem dicitur voluntas. 2. Effectus & actio denominat cauſam illam, à cujus influxu determinato & tantum fluit, ſic ut illa cauſa alias actiones & effectus extra hoc genus effectuum & actionum non producat, non verò illam cauſam, à cujus influxu, quoad objectum in determinato, aliæ actiones quoque & effecta profluunt: ita ignis dicitur urere, quia influxus ignis ad uſtionem, non ad ambulationem, non ad locutionem, &c. terminatur: contra homo dicitur loqui, animal ambulare, non urere, quia neutrius influxus ad uſtionem terminatur: at Dei influxus ad omnia objecta & quævis effecta & actiones terminatur; ideoque Deus influendo à nullo objecto, effecto, actione certâ denominari poteſt.

III. Si §. 2. *Deus concurrat concurſu, non univerſali, ſed particulari, ad omnes cauſarum ſecundarum actiones, erit cauſa particularis etiam earum actionum, quæ cum lege Dei pugnant: Atqui hoc eſt abſurdum. Ergo &c.* Ego verò nego hoc eſſe abſurdum. Probant, *quia ſic Deus erit author peccati: qui enim eſt cauſa particularis iſtarum actionum, quæ cum malitia ſunt conjunctæ, quas malitia ſequitur ac concomitatur, is eſt author peccati: atqui Deus, ex noſtra ſententia, eſt cauſa particularis &c. Ergo &c.* Reſp. Majorem non ſequi, & eſſe ambiguitatem in iſtoc termino, *cauſa particularis*, & in iſtâ phraſi, cum dicitur; *malitia ſequi aut comitari actiones.* 1. *Cauſa particularis* dicitur, *aut*, quatenus in actione mala ſive peccato entitatem ſpecificam actionis in particulari, ut eſt ſpecies entis in genere naturæ producit; *aut* quatenus cauſa particularis eſt terminata in ipſum defectum, malitiam particularem illius actionis: Deus concurrendo dicitur particularis cauſa, priori tantum modo, quatenus producit entitatem ſpecificam actionis, ut eſt actio in particulari: creatura rationalis dicitur cauſa particularis utroque modo, quatenus præter modum priorem ſuo concurſu & operatione terminatur præterea in malitiâ ac vitioſitate actionis: ſed reſpondebimus diſtinctiſſime. Si cauſa particularis intelligatur, à quâ peccatum in concreto, id eſt, actio mala, habet non tantum entitatem ſuam phyſicam, ſed & illum defectum, à quo ratio eſt peccati in abſtracto, à quo ipſa malitia eſt, à quo ex. gr. furtum eſt furtum, conceditur major & negatur minor; id eſt, *Qui eſt hoc modo cauſa particularis actionum, quæ cum malitia conjunguntur, ut non tantum ſit cauſa particularis entitatis phyſicæ ipſius actionis, ſed & malitiæ in particulari, quæ eſt in actione, is eſt author peccati:* vera eſt major, ſed falſa eſt minor, *quod Deus in concurrendo ſic dicatur cauſa particularis:* ſed verò ſi intelligatur cauſa particularis, illa, à quâ peccatum in concreto, id eſt, actio mala, habet entitatem ſpecificam actionis tantum, non malitiæ, tum negatur major, quod, *Qui eſt cauſa particularis actionum, quæ cum peccato*, id eſt,

malitia

malitia sunt conjuncta, sit autor ipsius peccati, id est, *malitia, cum ille tantum concurrat ad entitatem specificam actionis, qua talis:* & conceditur minor: *Deus enim est causa particularis etiam earum actionum, quæ malitiæ & peccato substernuntur:* ex gr. furari non habet tantum rationem entis, sed & actionis, & hujus actionis in specie, quæ dicitur ablatio: Deus concurrit, ut causa particularis ad motum istum physicum actionis, quæ furto substernitur, non tantum ut est motus, sed & ut est actio, & ut est actio talis physica, sc. ablatio: Si enim Deus non concurreret sic in particulari, fur non tantum non posset se movere, sed nec sic in specie movere manum physicè, ut istuc tendat, unde aufert: sed ad vitiositatem actionis & ablationis, quod ablatio ista sit invito Domino aut inscio, quod sit ablatio rei alienæ, ad istam malitiam ablationi accedentem non concurrit Deus: *ablatio* enim aut spectatur *in genere naturæ,* aut *in genere moris:* ablatio in genere naturæ species est actionis, & motus, & bonum quid, & sine peccato fit, & , tam Deo quam homini, tam hujus quam illius concursui, subjicitur: ut v. c. si meum librum abstulero; istius ablationis causa particularis est, & manus mea auferens, & Deus concurrens ad istam motus speciem, quæ ablatio dicitur: at in genere moris, prout malitia moralis accedit, si nempe librum alterius abstulero invito aut inscio ipso, ad istam deformitatem & inconvenientiam cum lege Dei, quæ id vetuit, solus ego concurrerem, ut causa particularis, non Deus, ratio est, quia illa deformitas solum in me est, & actione meâ, ut à me tanquam causâ secunda, legi subjectâ, proficiscitur; sed tamen Deus ad istam ablationem in specie, ut est ens tale in genere naturæ, non minus particulariter concurrit, quam tunc, cum fit sine furto, sine istâ malitia morali. Ergo Deus nullo modo est author peccati ex particulari concursu, quia particularis ejus concursus terminatur in actionis malæ v. g. furti entitatem specificam in genere naturæ. 2. Malitia dicitur sequi aut comitari actionem dupliciter, in quantum est privatio rectitudinis moralis aut legalis: vel ex ipsa natura & essentia actionis, quemadmodum hunc actum, qui est fornicationis, sequitur necessario violatio integritatis corporis, quæ est privatio quædam: & hoc sensu verum est vulgatum axioma: *Qui est author formæ, est author omnium consequentium formam*; sed hoc modo ac sensu non sequitur actum peccati sua vitiositas, sua malitia: vel malitia, in quantum est privatio, sequitur aut comitatur actum, non ex ipsa naturâ actus, sed ex relatione ad agens certum, in quantum scilicet egreditur à tali agente, cui præfixa est lex & regula ad actum oppositum: hoc modo & sensu actum peccati comitatur & sequitur sua malitia, quæ idcirco non est rejicienda in quemcunque authorem actus, sed in eum cui præfixa est lex & regula ad actum oppositum: talis author actus est sola causa secunda, non prima: ergo malitia sequitur & comitatur actum peccati, in quantum profluit à sola causa secunda, non autem in quantum proficiscitur à primâ.

§. 3. Si *Deus ut causa particularis concurrat ad entitatem specificam omnis actionis, ergo non tantum ad bonitatem sed & ad malitiam concurret ut causa particularis, quia tam malitia quam bonitas specificat actionem, cum sint opposita species.* Resp. hoc argumentum proficisci ex falsa hypothesi, quasi, cum actio dividitur in bonam & malam, illa sit divisio generis in species: nihil minus: est enim divisio subjecti per adjuncta: bonitas & malitia distinguunt quidem actiones, ut adjuncta subjectum, sed non specificant eas, ut differentiæ specificæ genus; quod clarissimè hinc liquet, quia una eademque actio potest esse huic bona alteri mala, prout huic est non interdicta, alteri est interdicta: at una res non potest v. c. huic esse homo, illi bestia, etsi centenos indicat respectus: &, si esset illa divisio generis in species, cum actio dividitur in bonam & malam, bonitas & malitia essent utrumque aliquid positivum, quia illa, quæ specie opponuntur diversâ, utrumque sunt vera entia: at bonitas & malitia, cum non contrariè sed privativè opponantur, nec positivæ aut veræ species entis sunt, nec veras aut positivas species constituunt: atque ex hisce manifestum est, quam ineptè philosophentur de concursu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Dei, qui eum indifferentem faciunt, sic ut ad bonum & malum determinetur tanquam ad diversas specie actiones à voluntate creatâ: cum 1. neque concursus Dei sit indifferens, 2. neque bonitas & malitia diversas specie actiones constituant: sed unus idemque concursus Dei requiritur ad actionem aliquam, tanquam subjectum, quocunque demum accidente, sive bonitate, sive malitia morali affectum, producendum: loquimur de concursu & influxu in actiones naturales, qui unus est idemque in actiones tam bonas quam malas, sed utrobique determinatus & particularis ad actionem in specie atque individuo, talem ac talem in genere naturæ *præter* hunc *influxum particularem* & *determinatum* ad actiones Physicæ entitatem genericam, specificam, & individualem agnoscimus singularis gratiæ influxum & *concursum supernaturalem per modum principii & actionis* simul *in* actione *bona* qua bona, id est, terminatum in ipsam bonitatem. Itaque Deus respectu actionis, in mala concurrendo nihil plus operatur quam in bona; dico, *respectu actionis*, quia utrobique genericam, specificam, individualem entitatem actionis non minus producit, quam creatura; sed vero in bona hoc amplius agit concurrendo quam in mala, quod in bona non tantum præmoveat & concurrat cum causa secunda ad actionem, sed præmoveat insuper & concurrat influendo in ipsam bonitatem per auxilium supernaturale, per influxum specialis gratiæ: sed in actione mala, neque præmovet neque influit in malitiam, verum in actionem tantum.

V. Ut tandem huic & præcedentibus de concursu Dei disputationibus finem imponamus, atque omnem errandi ansam præcidamus, quomodo concursus Dei dici debeat generalis, specialis, universalis, particularis, breviter proponemus. Concursus *generalis* est is, quem Deus largitur omnibus creaturis, ad omnes ipsarum actiones, qua actiones, peragendas: *specialis*, quem Deus largitur quibusdam duntaxat, idque ad actiones bonas, qua bonas, perficiundas. Uterque concursus est *particularis*; neuter *universalis*: unus terminatur ad actionem non tantum, qua actionem in genere, sed qua talem in specie & in individuo, alter terminatur ad bonitatem non tantum in genere, sed hanc in specie & in individuo. Si quis, aut concursum generalem ad actiones, aut specialem ad bonitatem earum, velit vocare universalem, quia generalis ad omnes actiones, qua actiones, specialis ad omnem bonitatem extenditur, per me licet, neque quicquam culpo, ita dici *ratione objecti* concursum Dei *universalem*: sed cum ista universalitas transfertur ad significandum *modum concurrendi* in Deo, quasi concurrant tantum actione indifferenti, generica, communi, indeterminata, contrahibili, & determinabili ad hanc aut illam actionem per causam secundam, pessimè dicitur concursus Dei *universalis*, neque ferenda est ista denominatio, quæ tot errores peperit per universam & Theologiam & Philosophiam: & talis ac tali modo universalis concursus figmentum est ac commentum cerebri humani.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DUODECIMA,

DE

ANGELIS.

THESIS I.

ANimus est, quæ de *Angelis* naturæ lumine citra revelationem sciri possunt, sub examinis incudem disputationibus aliquot revocare; quod jucundum pariter & utile

utile fuerit Philosophantibus. Nomen (*Angelus*) ἀπὸ τοῦ ἀγγέλλειν, *nunciare*, deductum est, & idem notat, quod *nuncius*: itaque, si vis nominis spectetur, non naturæ, sed officii est vocabulum, adeoque etiam ad homines, qui divina annunciant, translatum est: consuetudo tamen obtinuit, ut vocabulum illud usurpetur ad significandam naturam quandam seu substantiam creatam nobiliorem homine: quam dari ex fide quidem & lumine supernaturali est certissimum, sed an ratione id & lumine naturæ constet, non tam est certum.

II. Quæritur ergo, *Utrum evidenti aliqua ratione demonstrari possit Angelos esse?* Videtur id quidem fieri posse, siquidem Philosophi gentiles eos agnoverint: *Aristoteles* quidem *l. 12. Metaph.* & *l. 8. Phys.* intelligentias esse probat, ratione desumta à motu cælorum: hoc ferè modo argumentatur *Philosophus*: cum corpora cælestia moveantur, non tamen à seipsis, ergo ab intelligentiis assistentibus, quas nos Angelos vocamus. At vero hoc argumentum nullum est, nedum ut evidenter demonstret: nam dici potest aut cælos esse animatos, & sic ab anima sua; aut si non sint animati, à sua saltem forma intrinseca (quod nos existimamus) moveri, ut moventur quoque elementa; aut quia est primum corpus, immediate moveri à Deo; ut *Aristotelis* quidem à motu cælorum desumtum argumentum nihil stringat. *Plato* in *Timæo*, *Cratylo*, & *eo de legibus*, posuit duplex genus Angelorum, alios inferiores, quos dæmones vocabat, alios superiores, quos Deos: sed nec ille necessariam ejus rei adducit demonstrationem, verum rationes tantum secutus est probabiles.

III. *Thomas Aquinas* 1. *part. summ. Theol. quæst.* 50. *art.* 1. hac ratione conatur demonstrare Angelorum existentiam. Postulat ordo & perfectio universi, ut in eo sint aliquæ creaturæ, quæ Deo Creatori assimilentur secundum quod causat ipsum universum; causat autem universum per intellectum & voluntatem; Ergo requiritur ut in eo sint creaturæ intellectuales, id est Angeli Major probatur: quia ad rationem universi requiritur, ut in illo sint creaturæ, quæ assimilentur Deo, modo perfectissimo, quo aliquid Deo assimilari potest: atqui perfectissimus modus assimilationis est secundum illud, per quod Deus causat universum. Ergo &c. Hæc ratio primo colligit proprie dari, non Angelos, sed substantias intellectuales: at tales darentur, etiamsi non darentur Angeli: nam ipse homo secundum animam, aut ipsa potius anima talis est: deinde, non fuit necesse, ut universum conderetur in omni perfectione possibili, imo ne quidem in ista perfectione, in qua conditum est: & effectus causæ æquivocæ non potest habere perfectam assimilationem ad suam causam; sed universum respectu Dei est effectum causæ æquivocæ. Ergo &c. itaque nec ratio *Thomæ Aquinatis* loc. cit. est demonstrativa.

IV. *Suarez Disp.* 35. *sect.* 1. *num.* 5. Angelorum esse actuale sic colligit. Angeli sunt possibiles, Ergo produxit eos Deus. Antecedens facile probatur: quia nec repugnat Deo eos facere, quippe qui est virtutis infinitæ, adeoque potest producere omne possibile, nec repugnant iis eos fieri, quia in tali natura spirituali completa & intellectuali nulla est ad existendum in rerum natura repugnantia: consequentiam sic probat, quia Deus fecit sibi mundum perfecte similem: sed ad hanc perfectionem requiruntur Angeli: ergo Angeli de facto dantur: minor probatur, quia Angeli habent excellentem gradum intelligendi, qui est Deo simillimus, sine quo manca esset mundi similitudo ad Deum: hunc discursum ibi latissime persequitur *ad num.* 13. usque, & ex eo omnes ejus compilatores, & inter alios *Scheiblerus*, *l.* 2. *Metaph. c.* 4. *Art.* 2. *num.* 5. 6. sed *Suaresium* sic discurrentem egregie flagellat *Vir Clarissimus ac Doctissimus D. Iac. Revius* ad locum istum *in* suo *Suaresio Repurgato*, ridet ac refutat *Suaresii Socius Iesuita Hurtadus de Mendoza Disputatione Metaph.* 12. *cap* 2. Et certe conjectura est, non argumentum efficax, aut demonstratio. Nam, quid si Deus creare voluisset hoc universum sine Angelis, ut certe potuisset, an non ratione sapienti fuisset motus & honesta, licet nobis incognita? constat Angelos à Deo esse creatos libere, ita ut potuerit eos non creare, ac nihilominus totum hoc universum sine ullis administrare &

regere, cœlos movere, hominibus providere potuisset haud dubiè: itaque cum potuerit Deus Angelos producere & non potuerit pro lubitu, quodnam argumentum ex lumine naturæ evidens sumemus ad partem alterutram probandam? fecit hominem ad similitudinem suam, neque refert quod ea in Angelis sit perfectior: potuit namque Deus nec Angelos, consequenter, nec similitudinem illam velle producere: nam & nunc potest sine dubio producere Angelos perfectius Deum referentes, quos neque produxit unquam, neque unquam fortè producturus est. Et cur non eadem ratione Suaresianâ probamus esse mille mundos, totidemque soles & lunas &c? omnia enim hæc quoque possibilia sunt: hinc venustè exclamat *Mendoza loco cit.* §.6. *O bone Deus quam multa fecisses, si, quæ potuisti, fecisses.*

V. Nos itaque demonstrari non posse ratione naturali, quod dentur Angeli, existimamus: neque enim demonstrari potest ex Angelorum essentia seu quidditate, neque ex eorum effectibus: non ex quidditate & essentiâ, quia non est de illorum, sicuti nec de ullius creaturæ ratione, ut existant, quia Deus (qui solus existit necessariò) & illos, & creaturas liberè condidit, ut potuerit non condere, consequenter, ut potuerint & illi & istæ non extitisse: non ex Angelorum effectibus: nam intelligi posset concursus ipsius Dei solus aut etiam aliarum causarum sufficere ad quemlibet effectum Angelicum. Producit *Scheiblerus loc. cit. num.* 7. effectus hominum obsessorum & arreptitiorum, qui sæpius loquuntur variis & incognitis linguis, etiam de rebus incognitis, etsi sint idiotæ, blasphemant, mentiuntur, &c. Verum nec hæc ratio est evidens aut demonstrativa; nam certum est animas separatas interdum callere varias linguas, quas in hac vitâ didicerunt, habere etiam voluntatem male agendi, imo & vim movendi corpora: unde ista effecta fieri possunt ab animabus separatis, quæ ad tempus inhabitent talia subjecta: Respondet *Scheiblerus num.* 8. nullum esse indicium, quod ista ab animabus separatis fiant, & gratis hæc dici. At nec majus est indicium ex lumine naturæ ista fieri ab Angelo, quare & hoc gratis à *Scheiblero* dicitur: cum ergo res utrimque sit ambigua, non potest esse argumentum evidens pro alterâ parte, quod tantum urgemus: producit *Scheiblerus* exemplum serpentis in paradiso, ubi nondum fuit anima separata: sed effectus ille seductionis non est cognitus lumine naturæ, ideoque per illum exceptio nostra de naturali lumine non evertitur. Atque sic nihil adhuc apparet, quo evidenter existentia Angelorum (Angelorum dico, nam quod hinc evidenter probetur, naturam spiritualem & non corpoream esse, quæ dictorum effectuum sit causa efficiens, & quidem creata, haud inviti largimur) lumine naturæ demonstrari possit: interim argumenta à perfectione & ordine universi, ab incognitarum linguarum prolatione, esse probabilia concedimus, & inter argumenta probabilia illud postremum esse probabilissimum & maximi ponderis damus; quare in eo acquiescentes, ab Angelorum existentia ad essentiam procedimus.

VI. *Essentia* Angelorum qualicunque descriptione adumbratur, quam sequetur *disputationibus aliis* explicatio *attributiva*, quæ proprietates, & *effectiva*, quæ eorum operationes explanabit: optimè describitur *Angelus, substantia incorporea, completa, finita.* Angelos esse *substantias*, satis est clarum, quia nulli inhærent ut subjecto: sunt substantiæ *incorporea*, quatenus *incorporeum* distinguitur à corpore de prædicamento quantitatis, seu à corpore mathematico, id est, trinâ illâ dimensione, & ut distinguitur à corpore de prædicamento substantiæ, id est, ab illâ entitate substantiali, quæ est subjectum illius trinæ dimensionis, atque hoc uno verbo exprimunt alii, cum Angelum dicunt *Spiritum*, ubi tum vox, *Spiritus*, non sumitur improprie, in quantum significat interdum corpus subtile & tenue, quo sensu Physici dispescunt spiritum in naturalem, vitalem, & animalem, sed proprie, in quantum significat substantiam à corpore, tum Physico, tum Mathematico, distinctam, atque hoc commune est Angelo cum animâ rationali & Deo; à quo tamen utroque in reliquis vocibus distinguitur, cum dicitur substantia incorporea, sed *completa*, sed *finita*: anima quippe rationalis est substantia incorporea, incompleta: nam à

corpore

corpore dependet; actu, in statu conjunctionis; aptitudine, in statu separationis: Deus vero est substantia incorporea, completa, sed infinita.

VII. Ex iis, quæ sunt dicta, manifesta fit Angelorum *simplicitas*, qua spiritus ille completus, finitus, liberatur ab omni compositione; essentiali, quam inferunt materia & forma; integrali, quæ fit per quantitativas partes materiam integrantes. Contrà hic disputat *Scaliger Exerc.359. sect.3. Quanta*, inquit, *sunt intelligentiæ, haud quantitate prædicamenti, sed quantitate intelligibili, ut intellectus intelligat in eis unam partem, quæ non sit alia.* At verò, quomodo potest intellectus concipere unam partem ab aliâ distinctam, si partes diversas non habent Angeli? & si intellectus intelligat unam partem, quæ revera non sit alia, sed extra aliam, in Angelis, tunc Angeli quanti sunt quantitate prædicamentali, quod *Scaliger* negat: nam sic sunt revera extensi, quæ est ratio formalis quantitatis: nam quid est aliud, extensum esse, quàm habere partem extra partem? Quidquid ita est extensum, est quantum quantitate prædicamentali. Id, in quo intellectus intelligit unam partem, quæ verè non sit alia, est ita extensum. Ergo id, in quo intellectus intelligit unam partem, quæ verè non sit alia, est quantum quantitate prædicamentali: si verò pars illa revera non est alia, sed tantum concipitur ita, quantitas illa solum conficta est, & ens rationis, adeoque conficta est illa *Scaligeri* distinctio. Ac magis errorem suum, quem de Angelorum quantitate fovet, in sequentibus prodit, *Sect.4. Si intelligentia*, inquit, *fines habet, quos ultra ac præter non potest designari, necesse est, aliquâ figurâ sit prædita: est enim figura, non extremitas corporis, ut veteres dixere, sed dispositio extremitatis: at omne terminatum figura aliqua terminatur.* In quibus verbis *Scaliger* revera à janua aberrat: confundit enim terminos essentiæ cum terminis quantitatis, neque veram figuræ rationem tenet, sed quod formæ proprium est, figuræ tribuit, nitens falsissimo principio; *Quod omne terminatum, figurâ sit terminatum:* Quid enim dicemus de forma substantiali determinante materiæ essentiam? an quæso per figuram determinat? Quid de actionum determinatione sentiemus? an illa à figura pendet. Et hunc ejus syllogismum, *Omne terminatum, figura terminatur; Angeli sunt terminati*, Ergo *figura terminantur*, redigimus ad absurdum, hoc modo. *Omne terminatum, figura terminatur. Essentia finita (præcisa etiam figura) est terminata. Ergo essentia finita (præcisa etiam figura) terminatur figura. Conclusio* contradictionem involvit, & minor vera est; essentia enim finita, eo quod non est infinita, est terminata in se, præcisa figura: ergo falsa erit *major Scaligeri:* si regerat se loqui de terminatione quantitativa, *majore* admissa, dicimus esse falsam *minorem*.

VIII. Cum hac Angelorum simplicitate optimè convenit multiplex eorundem compositio: 1. Datur in iis *compositio ex esse sive existentia & essentia:* quia existentia non est de illorum essentia: sed essentia eorum abstrahit ab actuali & possibili: adeoque concipi possunt Angeli non ut actuales, sed ut possibiles, sicut aliquando fuerunt in potentia Dei objectiva. 2. Datur in iis compositio *ex genere & differentia:* quia directè collocantur in prædicamento substantiæ, cum sint entia finita & completa: at quod tale est, istius compositionis est capax. 3. Datur in iis compositio ex *subjecto & accidente:* quod vel unicè patet de habitibus. v.g. bonitate morali, quæ in solo Deo est per essentiam, in creatura accidens morale: unde & Angelus eam salva essentia potest abjicere & deponere. 4. Datur in iis compositio *ex potentia & actu*, quia non sunt puri actus, hoc enim soli Deo est proprium. 5. An detur in iis compositio *ex natura & subsistentia*, à quibusdam est dubitatum: sed nos non videmus, cur Angelis negari debeat.

Dispu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
DECIMA-TERTIA,
DE
ANGELIS.

THESIS I.

EXposuit disputatio præcedens Angelorum *essentiam* & *existentiam*: hæc eorum *Attributa*, seu, ut alii loqui amant, *Proprietates* proponet. Inter Attributa primum tenet locum *intellectus*, quem Angelis competere, vel ipsum *intelligentiarum* nomen evincit: sed qua ratione ipsis conveniat, non est æque clarum. Quæri enim hic solet, *Utrum intellectus Angeli sit reipsa idem, quod substantia Angeli, an vero sit accidens reale superadditum essentiæ Angeli? Scotistæ* existimant, Efficiens creatum posse agere per propriam essentiam, tanquam virtutem vel rationem causandi proximam, ut non sit necessarium essentiæ efficientis aliquod accidens de genere qualitatis superaddere, per quod formaliter agat, adeoque de facto potentiam intellectivam in homine & Angelo esse reipsa idem cum substantia animæ & Angeli, statuunt: ac probant suam sententiam hac ratione. Si nullum efficiens creatum est operativum per propriam substantiam, sed indiget naturalibus potentiis ut accidentibus superadditis & virtutibus agendi proximis, id, vel ex perfectione est, vel ex imperfectione: sed ex neutro est, Ergo. Non provenit ex perfectione, quia major est perfectio per propriam substantiam posse operari quam per accidentia superaddita, unde etiam hic modus operandi solet Deo tribui, ut agenti omnium perfectissimo: nec potest provenire ex imperfectione, quia longe imperfectiora sunt accidentia, quæ tamen operantur per se immediate absque aliqua potentia superaddita, quod liquet in calore, qui est proximum agens & immediatum suæ operationis.

II. *Durandus in 2. sent. dist. 3. quæst. 5.* quamvis in homine intellectum ab essentia animæ distingui putet, in Angelis tamen intellectum & essentiam non distinguit, quod in Angelis rationes essent, ob quas in homine ponuntur potentiæ distinctæ ab essentia: rationes istæ duæ sunt: primo non videtur credibile, tot operationes, quot sunt hominis, intelligere, sentire, crescere, &c. provenire ab una animæ essentia tanquam una potentia: hæc autem ratio non valet in Angelo, cum is non habeat alias operationes, quam intelligere & velle quæ ab una & eadem animæ essentia, tanquam ab una potentia, possunt provenire: quod non modo de Angelorum, sed & de animæ rationalis essentia intellectu pronunciat *Scaliger exerc.* 307. *sect.* 15. secundo, ideo ponuntur in homine potentię distinctæ ab essentia animæ, quia videmus animę essentiam esse actum corporis, potentiam vero intellectus non item: hæc ratio similiter non habet locum in Angelo, in quo neque intellectus, neque essentia, est actus alicujus corporis.

III. *Thomistæ*, neque in homine, neque in angelo, potentiam intellectivam aut ullam aliam esse posse idem reipsa cum creaturæ essentia, arbitrantur: quæ est sententia fere communis modernorum: imo *Cajetanus in 1. part. Sum. Thom. Aquin. quæst.* 54. *art.* 3. asserit repugnare creaturæ, ut secundum suam substantiam sit immediatum principium operationis, eo quod sit summæ perfectionis, in eadem re contineri perfectionem substantiæ & perfectionem accidentis, ut est potentia operandi: sed contra *Cajetanum* facit, 1. quod cum substantia identificentur, ex multorum sententia, quantitas, figura, relatio, motus &c. quæ tamen accidentia vulgo habentur licet proprie non sint: quare ergo absurdum fuerit,

fuerit, cum essentia creaturæ identificari potentiam operandi, quæ accidens vulgo habetur, sed tum non est: Et non implicat contradictionem, quod existimat *Cajetanus*, creaturam aliquam esse tam perfectam, ut illius substantia sit immediatum principium operationis, id est, ut sit potentia: nam potest creaturæ tribui sine contradictione omnis illa perfectio, quæ non sit summa & infinita: sed ut una & eadem res sit essentia & potentia operandi, non est summa & infinita perfectio: nam summa & infinita perfectio est continere omnes omnino perfectiones rerum possibiles, sicut eas Deus continet eminenter: at dicere, rem unam eandemque esse essentiam & potentiam, non est dicere, rem habere omnes perfectiones possibiles. Ergo &c. Quandoquidem ergo non repugnet creaturæ, ut essentia identificetur cum potentia, nos contra *Thomistas*, id fieri posse asserimus, & cum *Durando*; nec *Thomista*, nec *Scotista*, intellectum Angeli ab ejus essentia non distinguimus: utrum illa in homine quoque idem sint, ut *Scotista* volunt, nos non decidimus, quia huc ad nostrum institutum non pertinet.

IV. Inter attributa Angeli secundum locum tenet *voluntas*, quæ intellectum sequitur necessariò, quippe frustra foret intellectio boni, si non esset facultas, quæ bonum cognitum amaret atque prosequeretur: nam ideo bonum cognoscitur, ut sua convenientia substantiæ *intelligentis* appetitum moveat. Et, si Angeli carerent voluntate, imperfectiores essent ac deteriores hominibus. Voluntatem tamen Angelorum, nec ab essentia eorum, nec à potentia intelligendi, distinguimus, reipsa, quia nulla realis distinctionis necessitas aut causa monstrari potest: neque hic sufficit diversitas operationum: exsiccare & humectare sunt operationes diversissimæ, & tamen ab uno eodemque realiter principio proveniunt; quidni & illud hic fiat? itaque non male *Scal. Exerc. & sect. ante citat. Voluntatem* definit, *intellectum extensum ad habendum.* Atque hinc manifestum est in Angelis quoque esse liberum arbitrium & libertatem, quæ est spontaneitas rationalis: voluntas enim Angeli semper, sed sponte, sequitur rationem, ut nunquam quicquam velit, quod non intellexerit ac judicaverit volendum esse.

V. Tertio loco recensemus inter attributa Angelorum *localitatem*, de qua multa satis intricatè disputari solent. Refert *Aquinas in* 1. *Sent. dist.* 37. *quæst.* 3. *art.* 1. quosdam olim fuisse, qui substantias immateriales ac separatas nullo modo in loco esse asseruerunt: sed vero contrarium sensit communiter omnis *Schola*, quæ semper tenuit, Angelos ibi aliquo & suo modo esse in loco, ubi sunt præsentes: sed hîc potissima est difficultas, *quomodo sint in loco?* Ac *primò*, hoc certum est, Angelum ita esse in loco ut tamen non sit ubique locorum, sicuti est Deus: itaque non est in loco *repletive*; qui enim repletive præsens est, debet replere omnia loca; quod nulli prorsus creaturæ, ideoque nec Angelo, competit, nec competere potest. Sed nec est in loco *circumscriptive*, ut partibus loci respondeant partes Angeli, & hæ ab illis circumscribantur: nam hoc convenit rebus ratione quantitatis Physicæ, quam Angelis *disp. præced.* negavimus: ideoque hoc modo sola corpora sunt in loco. Sunt ergo in loco Angeli *definitive*, id est, sunt in parte spatii determinata, ut hic sint, non alibi, modo tamen alio, quàm corpora, quia alterius sunt naturæ & tota essentia distant à corporibus, quæ cum sint ita in determinato spatio, ut à partibus ejus circumscribantur, Angeli contra ita sunt in determinato loco, ut à partibus loci nullo modo circumscribantur. Unde male argumentantur, qui ex Angelorum præsentia locali eos corporeos esse concludunt: cum illorum præsentia in loco longe alterius sit ordinis, quam est præsentia corporum in loco.

VI. Sed *secundo* hic nova est quæstio, *an Angelus ita sit definitus in loco determinato, ut non possit esse in majori? Durandus in* 1. *Sent. dist.* 37. *quæst.* 1. *n.* 26. Angelorum præsentiam in loco non esse definitam quoad magnitudinem, adeoque Angelum posse esse in loco quantumvis magno, substinet: imo dicit, *substantiam Angeli esse præsentem ubique, eo modo quo ei convenit esse in loco, neque magis in hoc quam illo loco esse:* quamvis postea, *id non asserendo sed inquirendo* se disputare, excuset. Sed à tota *Schola* deseritur, quæ tenet,

Angelos habere determinatum locum quoad magnitudinem, nec posse esse in spatio quantumvis magno: quia Angeli habent esse limitatum, ergo & præsentiam in loco limitatam: habent esse finitum & mutabile, ergo & præsentiam in loco finitam & mutabilem: & talis modus essendi in loco foret repletivus, imo ubiquitas: at hæc soli Deo convenit: denique Angelus non posset moveri localiter: at potest, quod nos postea demonstrabimus. Sed *potestne Angelus esse in spatio minori ac quantumlibet parvo*? Sunt qui hoc negent. At vero cum Angelus peculiari modo sit in spatio definito, sic ut nõn commensuretur loco (quod vocant alii, *totum esse in toto & totum in qualibet parte)* neque ullam dicat dependentiam ad partes loci, non video, cur non possit manere in quacunque parte minima: nam ponatur quælibet quantitas: quæro, utrum sit divisibilis, necne? si non, tollitur communis recepta sententia, quæ ponit, omnem quantitatem esse divisibilem, & quidem in infinitum: si divisibilis sit, dividatur, quantum fieri potest; quæro, utrum Angelus possit esse totus in qualibet parte, an divisus potius in partes ad divisionem quantitatis, in qua est? secundum dici non potest, quia Angelus est indivisibilis: ergo quantumcunque subdividatur ipsa quantitas, semper Angelus erit totus in qualibet particula, etiam minima: cum enim ipse sit impartibilis, non potest dari minima pars, quin in ea esse possit: aut igitur non datur pars quantumlibet parva, aut ea data, poterit in ea esse Angelus. *An possit esse in puncto mathematico Angelus*, diversum sentiunt scholastici, aliis affirmantibus, aliis negantibus: sed eam quæstionem vanam esse, ut & plures sunt apud illos, judicamus: neque multum interest, utrumvis dicatur: illud longe utilius ab iis quæritur, *quomodo Angelus sit in loco definitio, an per operationem, ut Aquinas* vult cum *Thomistis*, an per *essentiam* seu *præsentiam substantialem*, ut *Scotus* existimat cum *Scotistis*: hæc controversia quia est gravissima, quid sentiamus, dilucidè explicabimus.

VII. *Angelus est in loco, nec per operationem immanentem, nec per transeuntem, nec per applicationem suæ virtutis ad locum, sed per suam substantiam & essentiam*, sicut substantia corporea est in loco per quantitatem. Quod Angelus non sit in loco per operationem, qualemcunque tandem, ex eo probatur, quia Angelum esse in loco, præsupponitur, ad operari in loco: prius enim Angelus (ut sic loquar) exilit in esse quam in operari: cum itaque prius sit, esse in loco quam operari, non potest Angelus per operationem esse in loco, seu, non potest ratio existendi in loco esse operatio: non video, quomodo hoc negari possit, quod prius sit naturaliter, agens locatum esse, quam agere: certè in agentibus corporeis hoc est manifestissimum, quæ prius locantur, quam agunt. *Thomistæ*, rationem existendi in loco, non esse operationem immanentem Angeli, sed transeuntem dicunt. Sed enim Angeli sæpe nihil ad extra operantur, cum ut plurimum assistant Majestati divinæ in cælo empyreo: ergo tum nusquam erunt: & si Angelus in hoc conclavi operetur ad extra, postmodum cesset ab operatione transeunte, nec ad alium locum moveatur, manebit sane præsens huic conclavi secundum propriam substantiam & essentiam. *Cajetanus* dicit, Angelum esse in loco per applicationem suæ virtutis ad locum: sed vero illa applicatio est vel actus primus, vel secundus. Non est actus primus, quia tunc erit Angelus in loco per suam substantiam, quod tamen negat *Cajetanus*. Non est actus secundus, quia ille vel est transiens, vel immanens: non transiens, quia hoc jam destruximus: non immanens, quia hoc ne ipsi quidem Adversarii volunt. Ergo ratio formalis existendi in loco est ipsa Angeli substantia, quæ immediatè unitur loco.

VIII. Inter Angeli attributa locum postremum sibi vendicat *Duratio*. Certum est durationem Angeli non esse æternitatem, utpote quæ nulli creaturæ communicari potest: nec est angelorum duratio tempus, quia hoc est rerum successivarum: Ergo fuerit ævum: quod sic probatur. Quidquid ex se habet initium durationis & ex se non habet finem, id durat ævo. Atqui Angelus ex se habet initium durationis, & ex se non habet finem. Ergo durat ævo. Minor patet, quoad partem priorem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quia nihil est æternum præter Deum; probatur, quoad partem posteriorem, quia Angelus natura sua est immortalis & incorruptibilis, hoc est, intra naturam suam nihil continet corruptivum sui, neque per causas secundas desinere potest, sola negatione conservationis divinæ: sed enim dicimus natura sua immortale, incorruptibile, indefectibile: non verò, cujus natura nullam, etiam à quacunque causa extrinseca, potest admittere corruptionem, qua ratione omnis creatura corruptibilis, mortalis, defectibilis est; solusque Deus immortalis est, incorruptibilis, indefectibilis, & cui ideo respondet æternitas, non ævum, quod Angelis proprium, sicuti tempus proprium est corporibus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum DECIMA-QUARTA, *DE* ANGELIS.

THESIS I.

DIsputationem de Angelorum *attributis* excipit disputatio de illorum *effectis* & *operationibus*: *Actiones* Angelorum sunt vel *immanentes* vel *transeuntes*: *immanentes intellectio*, & *volitio*. Circa *intellectionem*, præmissa quæstione, *Vtrum intelligere Angeli sit ejus esse, & intellectio ejus essentia sive substantia*, discutiemus hæc tria, intellectionis Angelicæ *objectum*, *medium*, *modum*. Ad quæstionem propositam quod attinet, ea solet communiter negari: Et negativa sententia efficacissimè probari potest ratione Theologica, quam nos missam facimus: sed verò an naturæ lumine & ratione naturali probari possit, videamus.

II. *Aquinas* 1. *part. Summæ Theol. quæst.* 54. *art.* 1. tres profert rationes, quibus negantem sententiam firmat. Prima est hæc. *Actio est propriè actualitas virtutis, sicut esse est actualitas substantiæ vel essentiæ: impossibile autem est, quod aliquid, quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtum, sit sua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat: Solus autem Deus est actus purus: unde in solo Deo sua substantia est suum esse & suum agere.* Vis argumenti hæc est. Quodcunque non est sua actualitas, in eo operatio non potest esse idem cum virtute, nedum cum essentia aut substantia: sed nihil, præter Deum, (nedum Angeli) est sua actualitas. Ergo &c. Probatur minor, quia omne aliud præter Deum habet aliquid potentialitatis, cui repugnat identificari actualitatem: Solus enim Deus purissimus est actus, nihil habens admixtum potentialitatis: quod tamen intelligi debet negative, ut sit sensus, solum Deum non perfici per aliquam actualitatem distinctam ab essentia. Secunda ratio *Aquinatis* ducit ad impossibile. *Si intelligere Angeli esset sua substantia, oportet, quod intelligere Angeli esset subsistens: intelligere autem subsistens non potest esse nisi unum; sicuti neque aliquod abstractum non potest esse nisi unum: unde unius Angeli substantia non distingueretur, neque à Substantia Dei, quæ est ipsum intelligere subsistens, neque à substantia Angeli alterius.* Tertia *Aquin.* ratio pariter ad absurdum ducit. *Si Angelus ipse esset suum intelligere, non posset esse gradus in intelligendo, perfectius, & minus perfectè: cum hoc contingat propter diversam participationem ipsius intelligere:* Hoc vult argumentum tertium; ex opinione adversa sequuturum, quod unus Angelus non sit perfectius intellecturus alio; nam illa graduum diversitas non potest esse nisi secundum diversam participationem ipsius

intelligere, in variis intellectionibus Angelorum: at participatio hæc tollitur, si ponatur intelligere Angeli esse subsistens & non per participationem, sicut ponitur, cum dicitur esse idem quod essentia aut substantia ejus.

III. Rationes ex *Thoma Aquin.* allatas multis & prolixe persequitur ac contra objectiones defendit *Thomas Cajetanus* ad *quæst. cit. art. cit.* sunt tamen alii, qui evidentiam, vim, & efficaciam in iis desiderent: nec fortassis immerito. Nam *prima* solum probat, non posse substantiam creatam esse omnem actualitatem, ita ut nihil habeat potentialitatis, sed non probat, non posse substantiam creatam esse illam determinatam actualitatem, quæ est operatio: etsi enim substantia creata poneretur sibi identificare operationem aliquam aut omnes, posset tamen nihilominus esse & manere in potentia respectu aliorum accidentium sive actualitatum. *Secunda* & *tertia* ratio, si procedant de subsistenti *intelligere* tali, quale est *intelligere* divinum, id est, quod per se sit infinitum, continens omnem plenitudinem essendi, tunc quidem se queretur, *intelligere* Angelicum non posse esse nisi unum, nec posse in eo reperiri diversitatem graduum; sed tum non video, qua ratione probetur ab *Aquinate*, quod *intelligere* Angelicum esset ita subsistens, si esset idem quod substantia Angeli, quæ utique per se non est nisi finita: si autem procedant de subsistenti *intelligere*, ut τὸ *subsistens* distinguitur contra accidens, quomodo jam de facto ipsa substantia Angeli est subsistens; recte tum sequitur intelligere Angelicum esse isto modo subsistens, si idem sit quod substantia Angeli, sed minime sequitur, illud, esse tantum unum, & non esse per participationem, & non habere plus gradus secundum majorem & minorem perfectionem: nam sicut ipsa substantia Angelica, licet ita subsistens, tamen secundum rationem specificam aut numericam de facto est multiplex, & est per participationem, hoc ipso, quod quilibet Angelus à suo conditore Deo partem aliquam perfectionis substantialis participavit: & sicuti eadem ratio substantiæ Angelicæ habet plures gradus secundum majorem & minorem perfectionem in alia & alia specie aut individuo Angelico: ita etiam *intelligere* Angelicum, si esset subsistens, & idem quod Angelica substantia, posset similiter, & esse multiplex, & esse per participationem perfectionis intellectualis, & habere plures gradus secundum ejusmodi perfectionem majorem vel minorem.

IV. Fortasse solidius *Aquinas* probaverit quæstionis propositæ partem negantem *art. 2. quæst. cit.* ubi sic procedit. Nulla actio creaturæ est ejus esse: quia neque actio immanens, neque transiens: non transiens, quia esse agentis semper in ipso manet, & nunquam ab eo dilabitur aut abit: actio vero transiens est effluxus & egressus ab agente in patiens: non immanens, quia omnis actio immanens habet infinitatem de sui ratione, si non actu, saltem potentia, si non simpliciter, saltem secundum quid: simpliciter quidem infinitum, aut ut rectius loqui potuisset *Aquinas*, indefinitum est, *intelligere*, cujus objectum est verum, & *velle*, cujus objectum est bonum; quorum utrumque, quia convertitur cum ente, tam intelligere, quam velle sunt indefinita, quia sunt in potentia ad omnia entia, possuntque in infinitum ac simpliciter in tota entis latitudine, in alio atque alio objecto terminari: sentire autem secundum quid est infinitum, quia se habet ad omnia sensibilia, v. c. visus ad omnia visibilia, ut intellectus ad omnia intelligibilia: at vero esse cujusvis creaturæ, consequenter & Angelorum, est definitum ac determinatum: unde non potest, *esse* cujusvis creaturæ, nedum Angelorum, esse idem, cum ejus aut eorum operatione immanenti: solius Dei esse est simpliciter infinitum: unde solum esse divinum est suum intelligere & velle. Hæc ibi *Aquinas*. Et quid multis opus est? aliud sanè est loqui de esse rei, aliud de ejus operatione, sc. in creaturis: quantumvis enim actio seu operatio sit intrinseca rei, ut est actio immanens, nunquam tamen est ejus essentia, quia semper ab illa distinguitur, cum ab illa profluat & promanet, & nullum posterius sit idem cum suo priori, nec ullum effectum sit idem cum causa, & contra. Concludimus ergo impossibile esse, ut intellectio Angeli aut cujuscunque creaturæ, sit ejus substantia vel esse.

V. Nunc

V. Nunc ex tribus, circa cognitionem Angelicam inquirendis, primum videamus, *Objectum* ſcilicet, medio & modo cognitionis Angelicæ rejectis in diſputat. ſeq. Certiſſimum eſt, Angelos, etſi *multa ſciant*, *multa* etiam *neſcire. Cognoſcunt ſeipſos tum quoad eſſentiam, tum quoad accidentia quæcunque: cognoſcunt & alios Angelos, & Deum, & res alias, materiales, univerſales & ſirgulares.* Hæc omnia ſic oſtenduntur. Niſi ſe & alios Angelos cognoſceret Angelus, eſſet minoris perfectionis quam homo in intelligendo: nam homo cognoſcit ſeipſum & alios homines: dum vero ſeipſum & alios Angelos cognoſcit Angelus, ſimul quoque cognoſcit dependentiam ſui à Deo tanquam cauſa & creatore: cognito enim & apprehenſo effectu, cognoſcitur quoque aliquo modo cauſa ejus: &, ſi nos ex effectibus devenimus in cognitionem Dei ut cauſæ, evidens eſt, quamlibet intelligentiam perfectiori modo poſſe Deum ita cognoſcere: Atque hinc quoque clarum eſt, quod iſta intellectio Angelica ſeſe extendat quoque ad reliquas res omnes in naturæ circulo contentas, quandoquidem extendit ſeſe ad eas intellectio humana: cum enim res omnes contineantur ſub primario intellectus objecto, quod eſt ens aut verum, ſintque in tali ſtatu, in quo aptæ ſunt, ut cognoſcantur, ſi ab homine intelligi & cognoſci poſſunt, multo magis ab Angelis, quippe in quibus major & perfectior virtus eſt, ad intelligendum, tam ſingularia quam univerſalia, tam materialia quam immaterialia.

VI. Hic quædam quæri ſolent. 1. *An ſub objecto cognitionis Angelicæ quoque comprehendantur futura contingentia?* Reſpondemus diſtincte. *Angelus nullam rem futuram, ſive neceſſaria ſit, ſive contingens, immediate ac in ſeipſa cognoſcit* (hoc enim ſolius Dei eſt proprium, qui ea quæ non ſunt perinde intelligit, atque ea quæ ſunt) ſed quas res futuras cognoſcit, eas cognoſcit & in & ex cauſis ſuis: ac 1. *Futura, quæ ex cauſis ſuis fiunt neceſſ trio, cognoſcuntur ab Angelis per certam ſcientiam*, ut ſolem cras oriri, ejuſque certo tempore fore eclipſin: Angeli multo exactius judicium habent de rebus naturalibus quam ullus homo habere poteſt, propter longiſſimam experientiam: at hominis naturale intellectus lumen attingit iſtam futurorum cognitionem, ut conſtat de Mathematicis in cognitione Eclipſeos futuræ: ergo cognoſcuntur quoque iſtiuſmodi futura ab Angelis certo; ſed, ut dixi, in ſuis cauſis, nec ut abſolute eventura, ſed ex vi cauſarum ſecundarum, ſi per cauſam primam extraordinarie non impediantur. 2. *Futura quæ ex cauſis ſuis proveniunt, non ex neceſſitate, ſed ut plurimum, cognoſcuntur ab Angelis, non per certitudinem, ſed per conjecturam*, quomodo Medicus prævidet ſanitatem aut mortem infirmi: atque horum futurorum cognitio tanto magis competit Angelis quam hominibus, quanto illi præ hiſce, & univerſalius, & perfectius, cauſas rerum cognoſcunt. 3. *Futura pure fortuita aut caſualia, vel à libero arbitrio in totum dependentia, prorſus ab Angelis præſciri nequeunt.* Virtus creata & finita non poteſt cognoſcere aliquid eſſe futurum niſi ex ſuis cauſis: at, quæ prorſus ſunt libera, caſualia, & fortuita, illa cauſas habent prorſus liberas, fortuitas, caſuales, & indeterminatas: unde ergo intellectus creatus & finitus, qualis eſt Angelorum, cauſam talem effectus talis intuebitur? in libero arbitrio, dum adhuc in actu primo eſt & indifferens, tanquam in cauſa indeterminata, determinatum quid cognoſci nequit: pariter dicendum eſt de caſualibus & fortuitis, nam ſicut ſe res habent in univerſo, ita & cognoſcuntur ab Angelo: ergo quæ habent eſſe prorſus incertum in ſuis cauſis, ut fortuita & caſualia, non poſſunt ſciri ab Angelis aut cognoſci. Admittunt quidem nonnulli, futura contingentia, quæ dependent à libero arbitrio cauſæ ſecundæ, ignorari ab Angelis, ſed vero, quæ ex aliis cauſis proveniunt, naturalibus quidem, ſed talibus, ut, quantum eſt ex ipſarum natura, impediri poſſint, cognoſci ab iis poſſe certo affirmant, & ſic confirmant. Angeli cognoſcunt perfecte univerſum naturæ ordinem, & omnium naturalium cauſarum diſpoſitionem, ergo cum ejuſmodi futura procedant ex concurſu naturalium cauſarum, poſſunt ab Angelo certo cognoſci & infallibiter: nam contingentia cauſarum

naturalium in hoc consistit, quod ipsæ causæ impediri possint per alias causas naturales: sed Angeli cognoscunt & penetrant, quando futurum sit causæ naturalis impedimentum & quando non item, quia hujusmodi impedimenta naturaliter & secluso liberi arbitrii concursu proveniunt ex dispositione naturali superiorum causarum: at norunt Angeli perfecte influentias cælestium corporum & dispositiones elementorum, causarum superiorum. Ergo & norunt quando impedimenta sint futura, ergo & norunt futura contingentia casualia & fortuita ab arbitrio causæ liberæ non dependentia. Verum enimvero, si Angelus habet jam evidentiam determinationis causarum naturalium; & habet evidentiam ejus, quod non sit futurum impedimentum, jam improprie dicitur illud futurum contingens & casuale respectu cognitionis Angelicæ, licet tale respectu nostræ cognitionis dici queat. Deinde non est verisimile, totum ordinem universi & dispositionem omnium naturalium causarum ita perfecte cognitam esse Angelis, ut omnem varietatem futurorum motuum atque effectuum naturalium in animalibus, plantis, elementis, cæterisque inanimatis, secludendo ab his effectibus operationis causarum liberarum, possint cognoscere, v. g. quot formicæ vel muscæ toto mundo nasciturae sint intra proximos mille annos, & singulæ quot motus ac mutationes habituræ, quibus modis perituræ, quot pulvisculi, quibus figuris & motibus in aëre sint concitandi &c.

Quæri solet secundo, *utrum Angeli cognoscant cogitationes cordium?* Respond. *potest Angelus probabiliter per conjecturam, ex signis & effectibus externis, cognoscere cogitationes cordium:* nam ex mutatione vultus, vibratione oculorum, aut aliquo opere exteriori: quod sit indicium interioris effectus, potest homo conjicere, quid aliquis cogitet ac desideret: quidni & Angelus? *Non potest Angelus certo cognoscere cogitationes cordium naturaliter:* quia Angeli tantum naturaliter cognoscere possunt ea, quæ spectant ad ordinem naturæ: atqui liberæ cogitationes & affectiones cordium, nisi sponte manifestentur à cogitante, non continentur sub ordine naturæ, qui non habent connexionem & dependentiam à causis naturalibus, sed à causa libera, ut tali: ergo naturaliter Angelus eas cognoscere nequit. In hac ratione notandum est, non ideo dici, quod cogitationes liberæ non contineantur sub ordine naturæ, quasi istæ operationes sint supernaturales (constat enim plurimas ac plerasque cogitationes non excedere facultatem naturæ) sed tantummodo propter modum præternaturalem, quem habent quoad sui productionem, quia nimirum libera cogitatio dependet à libera voluntate cogitantis, adeo ut sola voluntas independenter ab aliqua causa naturali (sicuti causa naturalis opponitur liberæ) determinet sibi cogitationem hanc aut illam: & causa naturalis habet naturalem determinationem ad unum, sicut ipsa natura ad unum est determinata: atque hinc est, quod voluntas habeat plenum dominium suarum operationum post Deum, cui soli subjicitur: proindeque in voluntatis potestate est, cogitationes, quibus voluerit, manifestare, sc. ordinando eas ad intellectum alicujus angeli, eique eas subjiciendo, ut objecta: per quam quidem ordinationem & subjectionem ipsæ cogitationes liberæ constituuntur in esse naturæ seu cognoscibilis naturalis, ut jam ab aliis, v. c. Angelis, cognosci possint eo modo, quo res atque actiones naturales ab iis cognoscuntur: nam ab Angelis cognosci nequeunt ullo modo naturaliter, si non manifestentur cogitationes.

Dispu-

Disputationum ex Philosophiâ selectarum DECIMA-QUINTA, DE ANGELIS.

THESIS I.

DE Intellectione Angelica, tria discutienda proposuit disputatio præcedens, *Objectum*, *Medium*, *Modum*. *Objectum* istic fuit explicatum: restat intelligendi *Medium* ac *Modus*. Quæritur, ut *de medio* primum disputemus, *An Angeli intelligendo utantur, hominum instar, mediis speciebus intelligibilibus, an vero omnia intelligant per suam substantiam sive essentiam?* hæc quæstio decidi generaliter non debet, sed speciatim, facta objectorum, quæ intelligit Angelus, divisione. *Ex disp. præced. th.* 5. fere ad 4. classes omnia cognitionis Angelicæ objecta revocari possunt: aut enim intelligunt Angeli *seipsos*, aut *se invicem*; aut *Deum* aut *omnia alia creata*: circa quædam harum specierum intelligibilium utuntur adminiculo, circa alia non item. Quare distincte singula enuntiabimus.

II. §. 1. *Angelus intelligit seipsum per suam substantiam vel essentiam, & non per speciem intelligibilem.* Cum Angelum se intelligere asserimus *per suam essentiam*, non hoc volumus, intellectionem esse ipsam ejus essentiam (hoc enim *præced. disp.* fuit rejectum ac refutatum) sed *essentiam Angeli esse rationem & principium cognoscendi seipsam sine ulla specie intelligibili superaddita.* Sententiam hanc sic probamus. Cum objectum est actu intelligibile & per seipsum intime præsens intellectui, tum non eget intellectus specie, quæ vicem objecti suppleat, illudque intellectui uniat: at vero substantia sive essentia Angeli est objectum actu intelligibile & intime præsens intellectui Angelico. Ergo &c. Certe species datur & ut objectum faciat actu intelligibile, & ut uniat illud intellectui: ubi ergo objectum est actu intelligibile & unitum intellectui, nulla opus est specie: objectum vero censetur esse actu intelligibile, quando est immateriale: oportet enim proportionem esse inter rem cognoscendam & potentiam cognoscentem; ideoque quando objectum est materiale, non est per se intelligibile, sed per speciem immaterialem, ut sic assimiletur intellectui, ejusque actioni immateriali: porrò, debet objectum, cum est immateriale, aut per se, aut per speciem intelligibilem, intellectui intimè esse præsens, quia, ut *Arist.* rectè docet. 3. *de Anima*, requiritur potentiæ cognoscentis & objecti, quæ sunt causæ intellectionis, unio ac conjunctio, ut ex utroque gigni possit cognitio: atque hæc ratio ferè est *Thomæ Aquin.* 1. *p. Sum. quæst.* 56. *art.* 1. & *Becani Theol. Scholast. par.* 1. *Tract.* 3. *c.* 1. *quæst.* 7.

III. §. 2. *Angelus unus intelligit alium Angelum, non per essentiam, sed per speciem intelligibilem.* Probatur. Nam neque unus Angelus cognoscit alterum per suam ipsius essentiam, neque per substantiam alterius: ergo per speciem superadditam: non per suam essentiam, quia licet illa sit valde perfecta, non tamen sufficit, ut suppleat vicem speciei intelligibilis aliarum rerum à se distinctarum, quia hoc est essentiæ tantum perfectissimæ, atque adeo infinitæ: non per substantiam alterius, quia substantia alterius Angeli non unitur alteri Angelo; ut forma illum actuans, sicut unitur species aliqua intelligibilis intellectui, neque ut origo & quasi radix, ex qua illius intellectus & intellectio promanet, sicuti hoc modo substantia cujusque Angeli est unita ejusdem intellectui & intellectioni, & ideo ei sufficit, ut per eam, tanquam per formam intelligibilem, seipsum unusquique Angelus intelligat.

IV. §. 3. *Quo medio utatur Angelus in intelli-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

intelligendo Deo, an ſpecie intelligibili, an ſua eſſentia, acerrime controvertitur inter *Thomam Aquinatem*, & *Iohannem Duns Scotum*, atque utriuſque ſequaces: verum, ut diſtincte illorum mens intelligatur, diſtinctio hic quædam eſt ponenda, & exponenda de medio cognitionis, quod duplex eſt; aliud quidem cognitum, per cujus cognitionem aliud cognoſcitur, quo modo cauſa cognoſcitur per effectus, concluſio per principia, tanquam per medium prius cognoſcendum: aliud eſt medium cognitionis, quod nulla prævia ſui cognitione ducit nos in cognitionem alterius, quod aptius dicitur ratio cognoſcendi, cujuſmodi eſt ſpecies, intelligibilis in intellectu, & viſibilis in oculo, quæ nulla prævia ſui cognitione, movet potentiam ad cognitionem ſui utrinque objecti: eſt vero illud diſcrimen inter hæc duo media cognitionis, quod medium cognitionis primo modo, cum non cauſet cognitionem alterius, niſi media ſui cognitione, non eſt ratio cognoſcendi illud, niſi per diſcurſum, ſaltem in creatura, ſicuti diſcurritur à cognito ad incognitum: medium vero cognitionis ſecundo modo, cum ſit tantum ratio cognoſcendi, repræſentat objectum, non ut ratio cognita, ſeu immediate nulla prævia ſui cognitione: ideoque eſt ratio cognoſcendi objectum abſque omni diſcurſu. *Aquinas* aſſerit, Angelos intelligere Deum, non per aliquam ſpeciem intelligibilem ipſius Dei ab eſſentia Angeli intelligentis diſtinctam, ſed per ſuam propriam eſſentiam, non ſolum tanquam per medium cognitum, ſed & tanquam per rationem cognoſcendi, & ſpeciem intelligibilem repræſentantem Deum. *Scotus* contra aſſerit, Angelos Deum intelligere, per ſpeciem intelligibilem eſſentiæ ſuæ ſuperadditam, tanquam rationem cognoſcendi, non vero ſic per eſſentiam, licet non diffiteatur, quin Angelus per ſuam eſſentiam, tanquam per medium cognitum, intelligat Deum eſſe, quia per exiſtentiam effectus cognoſcitur exiſtentia cauſæ efficientis & conſervantis effectum: ſed eſſentia Angeli eſt effectus Dei: ergo per ejus exiſtentiam cognitam cognoſcitur exiſtentia cauſæ procreantis & conſervantis, ipſius Dei: nam ſi humana ratio valeat argumentari hoc modo ab effectu ad cauſam, quidni & Angelus? Interim hoc monemus de ſententia *Scoti*, non talem ab ipſo poni ſpeciem Dei intelligibilem in Angelo, quæ repræſentet Deum, quantum repræſentabilis eſt, nam talis in intellectum creatum ac finitum non cadit; per talem enim ſpeciem Deus comprehenderetur: at Deus à creatura comprehendi nequit: ſed Deus patitur ſe intelligi per ſpeciem ſui, ſecundum capacitatem intellectus creati. Verum, *qua ratione poterit ſpecies finita, in ſubjecto finito, Angelum deducere in cognitionem Dei infiniti?* Reſpondemus uno verbo; quatenus ita repræſentat objectum, ut intellectus per eam terminum in objecto non reperiat. Atque hæc opinio *Scoti*, ſic explicata, præ ſententia *Aquinatis*, magis nobis arridet.

V. §. *Ad cognoſcenda omnia alia creata utuntur Angeli mediis ſpeciebus intelligibilibus.* Hæc concluſio ſic probatur ab *Aquin.* 1. *p. Summ. quæſtion.* 55. *art.* 1. Illud, quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectum intelligentem, ut forma ejus, quia forma eſt id quo agens agit: ut vero potentia perfecte compleatur per formam, oportet omnia, ad quæ ſeſe extendit talis potentia, contineri ſub illa forma: & inde eſt, quod in rebus corruptibilibus forma non perfecte compleat materiæ potentiam, quia potentia materiæ ad plura ſeſe extendit, quam eſt continentia formæ: at potentia intellectiva Angeli ſe extendit ad intelligendum omnia, quia objectum ejus eſt ens ſeu verum in communi: ipſa autem eſſentia Angeli non comprehendit in ſe omnia, cum ſit eſſentia determinata ad genus & ſpeciem: comprehendere enim omnia proprium eſt eſſentiæ divinæ, quæ infinita eſt, & in ſe omnia perfecte complectitur: ideoque ſolus Deus omnia alia à ſe cognoſcit per eſſentiam, Angeli vero ad alia à ſe intelligenda egent ſpeciebus intelligibilibus. Quam *Aquin.* rationem vide fuſe explicatam & roboratam à *Cajetano* in notis ibidem.

VI. Utrum hæ ſpecies intelligibiles, per quas omnia à ſe diſtincta cognoſcit Angelus, ſint inditæ, inſitæ, & infuſæ, quod voluit *Aquinas ibid. art.* 2. cum *Thomiſtis*, an vero à rebus ſint acquiſitæ & acceptæ, aliquæ ſaltem, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

voluit *Scotus* cum *suis*, anxia & curiosa est lis, necdum decisa, & quæ fortasse ab homine in hac vita decidi nequit: nam conjecturæ hic magnus est locus. Nos, salvo aliter sententium judicio, probabiliorem censemus sententiam *Aquinatis* quam *Scoti*; nam explicari vix potest, quomodo in via *Scoti* istæ species à rebus singularibus & materialibus accipiantur ab Angelis, qui sensibus destituuntur: Nam quod nos intelligamus alia à nobis per species à rebus acceptas, ideo est quia omnis nostra cognitio incipit à sensu, ideoque fit per abstractionem, qua species quasi defæcantur, dum primum sensibiles abstrahuntur à materia rerum singulari & sensibili, atque inde fiunt phantasmata, & ex phantasmatibus species intelligibiles: at verò hæc causa non habet locum in Angelis, qui sensibus carent & externis & internis, ideoque, si per species alia creata à se intelligant, intelligunt per species non à rebus abstractas, sed sibi infusas. Fateor in hac via *Aquinatis* etiam difficultates reperiri ac scrupulos, qui incedentibus per eam negotium facessunt, plures tamen video in via *Scoti*: quare istac eundum fuit, qua occurrerent pauciores.

VII. Superest Angelicæ intellectionis *Modus*, circa quem tria quæri solent. §. 1. *An intellectus Angeli quandoque sit in actu, aliquando in potentia, respectu cognitionis?* Resp. quod sic: Quia actu ignorat effectus, pure supernaturales, qui pendent à libera Dei voluntate, vel etiam alios, quos sibi soli reservavit Deus, atque sic ad illorum cognitionem est in potentia, ut ipsi à Deo revelentur: idem dicendum est de cognitione cordis humani occulta, si enim ejus cogitatio Angelo reveletur per signum aliquod, incipiet intelligere quod ante non intellexit. Denique quicquid de cognitione sui & Dei dicatur, cum aliarum rerum etiam in se habeat species intelligibiles, iis uti potest vel non uti, prout voluerit, sicuti homines: & certe in sententia contraria semper cognosceret actu semel cognita, & quidem actu distincto, quod tamen videtur inintelligibile. §. 2. *An possit Angelus simul intelligere multa, ut multa?* Resp. quod sic. Nam nullam videmus hic repugnantiam: &, hoc locum tenet in intellectu humano, multo magis ergo angelico, quia hic multo est perfectior & perspicacior: noster intellectus simul intelligit lapidem & hominem cum format hanc propositionem (*lapis non est homo*) hic *lapis* & *homo* per duplicem speciem in intellectu nostro repræsentantur; ergo non possunt se habere ad intellectum nostrum, ut unum, sed ut plura: quid? quod visus videt simul plura ut plura, cum v. c. in eadem charta intuetur nigredinem characterum simul & albedinem papyri, & auditus simul audit multas voces musicorum. Ergo hoc affirmare multo magis licebit de intellectu Angeli. §. 3. *An intellectio Angeli fiat componendo, dividendo & discurrendo?* Resp. probabile esse, quod sic fiat. De compositione & divisione patet, quia distincta cognitione fertur in subjectum enunciationis & distincta in prædicatum, imprimis si à parte rei distincta sint: at id non fit sine compositione & divisione: de discursu patet, primum discreto, quia Angeli cognoscunt naturalia, non omnia simul, sed successive; hæc autem cognitio est discursus discretus: tum continuo, quia in intellectu Angeli datur dependentia intellectionis ignotioris à notiori, qui discursus est continuus: sc. signum, quo cogitatio occulta cordis humani Angelo revelatur, ut notius, cum deducit in notitiam ipsius cogitationis tanquam ignotioris: interim discursus hic tam est subitus, tam celer, ut non percipiatur motus intellectus Angelici super objectum. Atque hæc de intellectione Angeli probabiliter dicta sufficiant.

VIII. Intellectionem Angeli sequitur ejus *volitio*, circa quam, *objectum*, *medium*, *modus*, considerari possunt ut in intellectione. *Objectum* volitionis Angelicæ est bonum, & bonum tantum, sed vel verum, vel apparens: itaque nullus Angelus malum appetit, qua tale: *medium* est cognitio, & quidem practica: hinc est, ut Angelus, nihil velit, vel nolit, vel non velit, quam quod judicium intellectus practici in Angelo volendum, vel nolendum, vel non volendum esse præscripsit: pariter, quando hoc potius vult, quam aliud, ideo est, quia hoc potius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quam aliud esse volendum intellectus dictat: *modus* est, libertas fundata in eo quod nihil velit Angelus nisi sponte, & ex præscripto ac dictamine rationis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
DECIMA-SEXTA,
DE
ANGELIS.

THESIS I.

ANgelorum actiones immanentes, intellectionem ac volitionem, duabus præced. disputationibus explicatas, excipit explicatio actionum transeuntium: inter quas non infimum tenet locum *motus localis*, quo uno ubi dimisso ac relicto, aliud quærunt Angeli. De hoc motu multa solent disputari à Philosophis & Scholasticis; ac §. 1. *Quæritur*, An Angelus vere ac proprie secundum locum moveatur. Durandus 1. Sent. dist. 37. quæst. 1. n. 25. de eo dubitat, existimatque non vere sed secundum apparentiam Angelum moveri: innititurque isti fundamento, quod substantia Angeli sit præsens ubique, unde non potest moveri secundum locum: sed hoc fundamentum Durandi eversum ivimus Disp. select. 13. th. 6. ideoque idoneum non est motui Angelorum tollendo. Aquinas 1. part. Sum. quæst. 53. art. 1. & Cajet. ibid. quamvis admittant Angelum vere moveri localiter, ita ut unum locum deserat, alium acquirat, non tamen proprie id fieri volunt, sed improprie & secundum metaphoram; nititurque illorum opinio huic fundamento, quod Angelus sit in loco per operationem aut applicationem suæ virtutis: sed & hoc fundamentum subruimus Disp. 13. th. 7. Nos sicuti Angelum secundum substantiam esse in loco asseruimus, Disp. & thes. cit. ita nunc eum vere & proprie moveri localiter asserimus: quia eo modo convenit rebus moveri, quo convenit esse in loco: at esse in loco convenit Angelo secundum substantiam, quod ante fuit probatum: ergo & ei convenit, secundum eam moveri, amovendo eam ab uno loco & applicando alteri. Itaque rejicimus Thomistarum sententiam, asserentium, Angeli motum in eo consistere ut attingat diversa loca media operatione, qua in eis aliquid producitur, sive sit formaliter transiens, sive applicatio virtutis. Sed quomodo potest Angelus operari in ullo loco, si non prius, saltem ordine naturæ, existat? quomodo existet nisi prius eum acquisiverit. Ergo non movetur ad aliquem locum per operationem, quam in eo producit, sed jam motu eum acquisivit, antequam operetur: & ostendimus disp. & th. cit. Angelum posse esse in loco, licet nihil operetur, ergo & jam poterit fieri præsens in diversis locis, nihil circa illa operando: itaque Angelus in motu habet se aliter atque aliter in ordine ad spatium locale, non tantum in ratione agentis, sed & in ratione immediate præsentis.

II. Quæri hic potest, An definitio motus tradita ab Aristot. l. 3. Phys. quod sit actus entis in potentia, qua potentia, conveniat motui locali Angelorum? Resp. quod si illa definitio accipiatur prout ibi tradi solet & explicari ab Aristotelicis, non convenit, quia sic intelligitur de actu & ente physico, corpore naturali ac sensibili: si tamen accipiatur magis abstracte, prout ratio, *entis actus*, & *potentiæ*, reperitur etiam in rebus omnino à materia separatis, potest convenire: quia de motu Angeli dici potest, quod sit actus entis in potentia qua potentia ad ubi: neque repugnat Angelo, quod sit id actu quodam imperfecto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

respectu loci; sicut non repugnat ei quod media successione motus perveniat ad locum, at de ratione successionis est, quod sit actus imperfectus & incompletus. Quamvis autem motus Angelorum adhuc sit diversæ rationis à motu corporum, non tamen idcirco improprie motus dici debet: Nam forte (multis saltem) intellectus Angelicus diversæ est rationis ab humano, sed non ideo tamen dicitur improprie intellectus: pariter & hic se res habet.

III. Verum quia th. 2. jam statim diximus, non repugnare Angelo, ut successive moveatur, hoc ulterius est explicandum, quia fortasse alicui minus verum id videatur. Quæritur ergo §. 2. An Angelus possit moveri motu continuo & successivo? Resp. Successio ad motum continuum requisita ex duplici causa provenit: vel ex divisibilitate mobilis, vel ex divisibilitate spatii: quarum utraque causa, etiam cum una est præcisa ab alia, sufficiens tamen est ratio successionis: nam quodlibet mobile prius pertransit unam partem spatii divisibilis, quam aliam, & sic est successio ex parte spatii comparando mobile etiam indivisibile ad diversas partes spatii, sic angelorum motus est continuus ac successivus: deinde quando mobile est divisibile, tum etiam secundum unam partem sui priusquam secundum aliam partem, pertransit spatium divisibile, & sic corporum motus ab utraque causa est continuus & successivus. Porro indivisibile est aliud in genere quantitatis, ut punctum, aliud in genere substantiæ, ut Angelus: priori indivisibili non competit locus divisibilis, ut in eo sit, an tamen in eo non possit moveri successive, multi dubitant, imo plerique asserunt, exemplo Sphæræ undiquaque & exactissime rotundæ, quæ in plano existens licet non sit in loco divisibili (tangit enim planum in puncto) si tamen moveatur, movebitur successive secundum partes plani divisibilis: posteriori indivisibili competit locus divisibilis, ut in eo sit: nam anima etsi indivisibilis sit, est tamen in corpore divisibili: consequenter & Angelus, qui si existat in spatio divisibili, quidni & in eo moveri potest? Atqui iste motus localis in spatio divisibili concipi non potest nisi successivus & continuus secundum varias spatii partes.

IV. Ex iis, quæ diximus, patet quid dici debeat, ad id quod §. 3. quæritur, *An Angelus possit moveri in instanti?* Resp. id plane esse impossibile: nam quod successivum est, non potest esse in instanti, quia habet partem post partem: at si in instanti esse posset, jam partes essent simul & non una post aliam: motus autem est successivus, ex ante dictis. Ergo. Quærunt adhuc subtilius Scholastici, *an si non motus, saltem aliqua mutatio localis in Angelo esse possit instantanea, qua de extremo in extremum moveatur in instanti.* Putat *Scotus & multi cum* ipso, fieri posse, si extrema sint immediata, & inter se à se invicem non distent, v.c. si Angelus sit in toto loco pedali, dicunt, quod possit se constituere in alio loco pedali immediato, non dimittendo primo partem primi loci, & acquirendo primo partem secundi loci successione quadam, sed simul & in instanti dimittendo locum totum primum & acquirendo totum secundum. Quod an probabile, disquirendum relinquimus. Quicquid sit de extremis indistantibus immediatis & mutatione instantanea; alia hic adhuc movetur quæstio de extremis distantibus & medium habentibus, §. 4. *An Angelus possit transire ab extremo in extremum non transeundo per medium motu locali proprie dicto.* Respond. id fieri non posse, sive illud medium sit aliquid utriusque extremi, quale est punctum in linea, sive sit nihil extremorum, quale medium est aqua inter aerem & terram: non potest fieri priori modo, quia illud medium est ratio continuitatis inter extrema: ideoque si Angelus continue movetur, necesse est ut illud medium pertranseat, alioquin non foret motus continuus: nec posteriori modo, quia quod continue movetur, prius pervenit in medium quam in terminum: alioqui continuitas ista concipi non potest; & res, quæ sic movetur, esset in locis potius discontinuis, si non transeat medium.

V. Præter motum sub actionum Angeli transeuntium titulo aliæ etiam quæstiones ventilari hic solent. §. *An Angelus possit producere substantiam?* Respond. quod non, quia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quia nec creare potest, quod est solius Dei, nec generare, quia non potest disponere materiam, quod tamen ut prævium in omni generatione requiritur: at alius modus producendi substantiam nullus superest. §. 2. *An Angelus possit producere qualitates, tum materiales, tum spirituales?* Resp. Neg. prius, quia nec formaliter nec eminenter continet eas, ut sunt calor, frigus, &c. Aff. posterius, quia si agens corporeum potest in subjecto proportionato producere qualitatem materialem, cur non possit producere spiritualem in subjecto proportionato seu spirituali? §. 3. *An Angelus possit producere motum localem?* Resp. quod sic, quia potest movere corpora: at qui localiter movet ut efficiens motus, is producit motum localem. Quod possit Angelus movere corpora, ex Theologia ac Sacris est certum, sed insuper ex Philosophia probabiliter suaderi potest, sc. si possit producere proprium motum, qui est perfectissimus, cur non etiam imperfectiores in alio, & corpore?

VI. Ad Angelorum actiones transeuntes refertur quoque *corporum assumtio*: nam cum propria corpora non habeant, & tamen sæpe corporea in specie appareant, nihil restat dicere, quam quod alia corpora assumant. Quæritur §. 1. *Qualia sint ista corpora?* Resp. probabile est vera aliquando hominum defunctorum corpora assumi, quæ movere possunt, & in iis apparere, aliquando corpora ab iis, ex aëre vel condensato, vel admista ad colorum varietatem aqua, vel ex vaporibus, fabricari quæ vera membra non habeant, externam tamem membrorum speciem referant: nam licet aër in sua raritate manens nec figuram habeat, nec colorem, quando tamen condensatur, & figurari potest & colorari, quod patet ex nubibus: ista corporum fabricatio non est productio generativa, sed congregatio aëris dispersi, & junctio partium ejus, aliorumque concurrentium; quæ corpora, ut confestim congregando efformantur, ita confestim, dissipatis junctis, evanescunt. §. 2. *Quomodo Angelus uniatur corpori?* Resp. accidentaliter: requirit autem ista unio, 1. Angelorum in corporibus assumtis existentiam substantialem. 2. existentiam talem, qualem habet motor in mobili: usum corporum assumtorum instrumentalem, ut iis manifestentur. §. 3. *Quales in assumtis corporibus operationes exercere possint?* Resp. nullas possunt edere operationes secundum substantiam vitales, vitalibus tamen similes: patet prius, quia corpora assumta ab Angelis non vivunt vita prima, non enim ab Angelis informantur; ideoque nec opera vitæ ab iis possunt exerceri; nam vita secunda primam præsupponit: itaque Angeli in assumtis corporibus non generant, non loquuntur, non edunt, non bibunt, &c. & quando aliqua ex istis tribuuntur Angelis, non proprie hoc fit sed metaphorice, ob similitudinem talium operum cum veris operibus vitæ, quæ exerceri non possunt, ubi non est potentiale principium ad tales operationes exercendas: At Angeli quamvis habeant principium seu virtutem, qua possunt corpora seu partes eorum localiter movere, & hoc motu mediante figurare variisque qualitatibus afficere, imo quædam in iis & per ea efficere, habentia aliquid simile operibus vitæ, non tamen habent principium potentiale ad veras & proprie dictas hujusmodi actiones, quia non habent facultatem generativam; comestivam &c. Videntur tamen actus facultatis locomotivæ, qua tales, etiam præcisa vitalitate, ab iis exerceri, quia vere progrediuntur, ambulant, manus ad apprehendendum movent &c. Hæc de Angelorum natura, attributis, effectis, aliquot disputationibus, quæ probabiliter ex Philosophia disputari possunt, attulisse sufficiat.

Dispu-

Disputationum ex Philosophiâ selectarum DECIMA-SEPTIMA, *DE*

NECESSITATE.

THESIS I.

FRequentissima est apud Philosophos, *Necessitatis* & *Contingentiæ*, mentio, dum hisce terminis, & *Ens* in sua latitudine, & *Causam efficientem*, & *Enunciationem*, dividunt: atque hinc maximus est horum terminorum in omni disputatione ac dissertatione usus: Verum sicut recte intellecti & adhibiti inserviunt rebus obscurioribus enucleandis, ita non parvos errores gignunt in iis, à quibus nec recte intelliguntur, nec rite adhibentur. Quantum turbaverint Scholas & piorum in Ecclesia Dei mentes, cum disputationibus de Libero arbitrio, concursu, providentia, causa peccati &c. sunt inserti hi termini, sed pessime accepti, ex tot dissertationibus, quæ de istis controversiis voce ac scripto paucos intra annos sunt hic & alibi institutæ, cuivis est notissimum. Vindicandi ergo sunt hi termini ab abusu, quo in errores varios multi sunt abducti. Atque hac quidem disputatione *Necessitatis* notionem excutiemus, & varias ejus acceptiones, sed legitimas, proponemus.

II. De Necessario sic *Philosophus l. 5. Metaph. c. 5.* Philosophatur. Τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, ἀναγκαῖον φαμὲν ἔχειν οὕτως. Quod *aliter se habere non potest*, *necessario se ita habere dicimus*. Hinc vulgaris est Necessarii definitio, *Necessarium est, quod aliter se habere non potest*; sive *in existendo*, quomodo *Ens* aliquod dicitur necessarium, ut Deus, sive *in causando*, quo sensu *causa efficiens* dicitur quædam esse necessaria, ut ignis; sive *in enunciando*, quo pacto enunciatio vera dividitur in necessariam & contingentem. Deus dicitur Ens necessarium in existendo, quia non potest non existere: causa naturalis dicitur necessaria, quia non potest non operari positis omnibus ad operandum requisitis: enunciatio quædam vera, est necessaria, quia ita vera est, ut non possit esse falsa, adeoque non potest non esse vera.

III. Necessarium nonnullis dividitur in dependens & independens. *Necessarium independens*, quod suam necessitatem nulli debet, nulli acceptam refert. Atque hic est summus necessitatis gradus, qui in solum Deum cadit qui dixit, *Ego sum, qui sum*; Ut sic entitatis suæ independentem necessitatem declararet. *Necessarium dependens*, quod per sua quidem principia, sive externa sive interna, necessarium est, & omnem tamen suam necessitatem Deo debet: & hoc est necessarium *vel necessitate definitionum & demonstrationum, vel naturæ, vel hypothetica*. *Necessitas definitionum* & *demonstrationum* in creaturis summa est, & secundus necessitatis gradus, ubi, si fingitur oppositum, implicatur contradictio; ita necessarium est, *hominem esse animal, esse rationalem, esse risibilem &c.* Hanc necessitatem, definitionis & demonstrationis, in propositionibus per se primi & secundi modi, nonnulli ex Philosophis vocarunt quoque independentem, ac fecerunt eam similem necessitati divinæ, quia sicut tam necessarium est Deum esse, ut contrarium contradictionem involvat, ita & hic in exemplis allatis. Verum licet tanta sit cohærentiæ terminorum in istis propositionibus & rerum extra propositiones necessitas, ut si quis, non connecti sed separari posse illos terminos aut res aliique subjecto ista prædicata tribui posse, asserat, contradicentia dicat, non tamen ideo sequitur, quod independens sit istius cohærentiæ necessitas: attributa essentialia vel constitutive vel consecutive necessario cohærent cum essentia quam vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

constituunt vel consequuntur, nec est quippiam in re hoc modo necessaria, unde ista necessitas dependet, est tamen aliquod extra rem istius necessitatis dependens principium, sc. Deus: Quod enim homo sit animal, sit rationalis, sit risibilis &c. ac necessario, ut non possit non esse, licet in se illius necessitatis principium dependens nullum inveniat, Deo tamen acceptum hoc totum quod est referre debet, qui eum talem creavit, & talis essentiæ, quam talia attributa essentialia & constituerent & consequerentur, creare pro sua sapientia voluit; sicuti enim, quod existit, ita quod rationalis existat & quod risibilis, non irrationalis, non irrisibilis, à Deo est: neque enim ipse homo sibi hoc esse essentiæ dedit, sicut nec esse existentiæ dare sibi potest. Si roges, an Deus potuerit creare hominem, qui non esset rationalis, non risibilis, si homo talis est necessario, quia Deus voluit eum talem creare, respondeo, hoc rogandum non esse, nec temere in divinam potentiam, præsertim quam absolutam vocant Scholastici, inquirendum esse, ne scrutator curiosus majestatis opprimatur ab ea: nos id pro certo tenemus, necessitatem in æternæ veritatis propositionibus, ut vocant, sive in primo modo per se sive in secundo, esse à solo Deo, qui istius necessitatis est origo, causa, principium, quia ipse ut sapientissimus omnium rerum opifex res talis essentiæ fecit, quæ talem necessitatem propositionum fundaret, atque ita ipse tanquam prudentissimus legislator tales propositiones tanquam leges tulit. Necessitatem definitionum & demonstrationum sequitur *necessitas naturæ*, quæ tertium necessitatis gradum constituit, qua causa aliqua permanens in natura sua eodem modo ut à Deo Authore naturæ est instituta, necessario tale effectum producit; atque hæc quidem necessitas tanta est, ut causa talis ex se non possit effectum suum tale non producere, *ex se*, dico: nam à Deo sic mutari atque affici potest, ut non producat; sic gravia descendunt, Sol se movet, ignis urit, omnia ex se & vi naturæ suæ necessario, licet à Deo sisti in agendo & inhiberi possint, etiam absque ulla contradictione. Succedit ultimo *necessitas hypothetica*, qua aliquid non in se, non ex se est necessarium, sed ob hypothesin aliquam positam extra rem, quæ necessaria dicitur.

IV. Necessitatem naturæ nonnulli vocant necessitatem absolutam: alii necessitatem absolutam sumunt, pro independente: alii necessarium absolutè vocant cujus negatio aut oppositum involvit contradictionem, & sic necessitatem independentem ac definitionum & demonstrationum comprehendit; & illi tum necessitatem naturæ, vocant necessitatem secundum quid, atque hanc necessitatem distinguunt à necessitate hypothetica: ita Cl. prædecessor ac præceptor noster *D. Burgersd. l. 1. Metaph. c. 29.* Contra, alii necessitatem naturæ, secundum quid dictam *Burgersd.* confuderunt cum necessitate hypothetica, ad quam retulerunt necessarium ex natura, quia tale necessarium constanter quidem & immutabiliter agit, sed ex hypothesi ordinis à Deo in natura instituti: sed præstat, meo judicio, necessitatem naturæ distinguere ab hypothetica, quia hypothesis dicit aliquid rei necessariæ extrinsecum: nec tamen vocare velim necessitatem naturæ necessitatem absolutam, aut simpliciter: sed eum ordinem teneri ac nomenclaturam in classibus necessarii tum digerendis, tum nominandis, quem ordinem ac nomenclaturam servavit cit. loco, *Cl. Burgersd.* Quare nos ejus vestigiis insistemus.

V. *Nessitas* est, aut *interna*; qua res ex natura sua aut ex principio intrinseco est necessaria, & hæc vel *absoluta*, quando oppositum contradictionem implicat, ut est necessitas independens, & dependens definitionis ac demonstrationis, vel *secundum quid* sive *naturæ*, quando oppositum naturaliter fieri non potest, sed tamen, si fiat, nulla implicatur contradictio; aut *externa*, quando res non ex natura sua aut principio intrinseco est necessaria (sic enim est contingens) sed quando necessaria est ob externam hypothesin seu conditionem: atque hoc necessarium est triplex pro triplici hypothesi: est enim necessitas *hypothetica ex suppositione*, ut loqui amant Scholastici, vel *causæ*, vel *antecedentis*, vel *existentiæ* sive *actus*: necessarium ex hypothesi *causæ*, intellige, vel *efficientis*, vel *finalis*; nam necessi-

necessitas à materia & forma, tanquam à causis internis, est interna, & quidem naturalis, secundum quid: *necessitas externa ex suppositione causa efficientis* est, quando causæ efficientes, ex quibus aliquid oritur, non mutantur, cum mutari possent; ut, genus humanum magnis calamitatibus puniri est necessarium, quia causæ non mutantur efficientes calamitatem, scilicet peccata hominum. Huc referri potest *necessitas*, quam vocant *coactionis*, ut cum robustior trahit infirmum invitum; & *determinationis*; quia quod determinatum est non potest non agere, ideoque necessarium est; & quidem ex hypothesi causæ efficientis, quia quod determinat agit in id, quod determinatur: sic voluntas necessario appetit summum bonum, & quæcunque media cum summo bono sunt conjuncta, modo ab intellectus practici judicio præscribantur; quia voluntas determinatur ab intellectus practici judicio: *necessitas externa ex suppositione causa finalis*, aliis dicitur necessitas *expedientia* & *eventus*, quomodo necessarium est eum edere, qui vitam cupit incolumen, hoc necessarium subdividi solet in *necessarium ad esse & ad bene esse*, quæ subdivisio ex ipsa finis divisione satis nota est: *necessitas externa ex suppositione antecedentis*, est necessitas ex suppositione *vel decreti, vel præscientia, vel prædictionis* divinæ, hoc triplici modo necessarium fuit, ut ossa Christi non confringerentur; necessitas *præscientia* vocatur Theologis, necessitas *infallibilitatis*; necessitas *decreti, immutabilitatis*, quamvis nonnulli ex ipsis hæc confundant: *necessitas externa ex hypothesi existentia seu actus* est, qua res, cum est, necessario est, cum fit, necessario fit: quo sensu *Arist.* dixit *l. de Interp. Omne, quod est, quando est, necessario est*: hanc necessitatem nonnulli vocant necessitatem *temporis*, *Cl. Burgersd. hypothesin* quæ rei alioquin contingenti necessitatem adfert, dicit vel *antecedere* rem, vel eam *sequi*, vel cum ea esse *conjunctam*: necessitas conjuncta cum re facit necessarium, quod ego vocavi necessarium ex hypothesi existentiæ, actus, temporis: hypothesis, quæ rem sequitur, quam facit necessariam, est finis rei, facitque necessarium ex hypothesi causæ finalis: hypothesis, quæ antecedit rem sub conditione necessariam, adfert istam necessitatem, vel per aliqu am causalitatem, vel absque ea: si per aliquam causalitatem, ista; vel coactio est, vel determinatio: quæ sunt hoc utroque modo necessaria, sunt necessaria, quæ vocavi, ex hypothesi causæ efficientis: quæ sunt necessaria ex hypothesi præcedente rem sed per nullam causalitatem, sunt necessaria, quæ vocavi, ex suppositione antecedentis, sive præscientiæ, sive prædictionis, sive decreti. Ac sic hujus divisionis membra cum membris nostræ divisionis ferè coincidunt.

VI. Hæ quidem variæ sunt acceptiones vocis *Necessarii*: hoc restat, ut, quo sensu vox hæc sumatur in divisione causæ efficientis in necessariam (nam quomodo sumatur in divisione entis & enunciationis, satis est notum) & contingentem, seu, ut alii, liberam (quamvis libertas sit species contingentiæ: hæc enim dividitur in consultam, quæ libertas est, & fortuitam) explicemus. In hac causæ efficientis divisione, *non* est intelligenda *necessitas hypothetica*, quæcunque etiam fuerit, quia hæc non contradistinguitur contingentiæ aut libertati: nam illa necessitas intelligitur facere causam necessariam hoc loco, quæ contingentiæ seu libertati opponitur eamque tollit, quia causa necessaria & contingens seu libera, membra sunt opposita divisionis contrariæ: sed necessitas hypothetica contingentiæ aut libertati non opponitur, nec eam tollit, sed optime atque amice cum ea conspirat ac convenit: quod patet eundo per singulas classes necessitatis hypotheticæ jam recensitas: ex eo enim, quod jam scribo aut lego, necessario scribo aut lego: est hæc necessitas hypothetica ex suppositione actus, existentiæ, temporis, sive ex hypothesi quæ cum re conjuncta est: at illa necessitas libertatem meam mihi & actionis contingentiam non aufert: nihilominus libere scribo aut lego, quia scribo aut lego, quicquid, quantum, quando, & quamdiu lubet, & actio scribendi aut legendi contingens est: sed neque necessitas hypothetica ex suppositione antecedentis sive præscientiæ, sive decreti, sive prædictionis divinæ, quæ est necessitas rem præcedens

sine

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſine cauſalitate, libertati aut rerum contingentiæ repugnat: nam iſtoc triplici modo neceſſarium erat ut Judæi Chriſtum crucifigerent, & tamen libere crucifixerunt, & crucifigendi actio Judæorum reſpectu fuit contingentiſſima: ulterius, neque neceſſitas hypothetica, quæ eſt ex ſuppoſitione cauſæ finalis vel ex hypotheſi quæ rem ſequitur, contingentiam aut libertatem è medio tollit: nam hoc modo neceſſarium eſt ut ſtudeam ſi velim eſſe eruditus, nihilominus tamen libere ſtudeo, quantum, quicquid, quando, & quamdiu lubet, & ſtudendi actio contingens eſt: denique neque neceſſitas hypothetica ex ſuppoſitione cauſæ efficientis, ſive ex hypotheſi, quæ rem præcedit vera cauſalitate, contingentiæ aut libertati inimica eſt; ſive fuerit iſta cauſalitas coactio, ſive determinatio: non determinatio, nam licet à ſummo bono determiner, tamen libere illud appeto, & appetendi actio contingens eſt contingentia conſulta; pariter, poſtquam intellectus judicavit mihi navigio eſſe proficiſcendum, ego hoc medium eligo neceſſario, & tamen libere, & proficiſcendi actio eſt contingens: non coactio, quia intellectus & voluntas, ſedes libertatis & contingentiæ radix, cogi non poſſunt: fur coactus ad patibulum incedere neceſſitatem patitur, ſed tamen libere incedit, adeoque ejus inceſſus eſt contingens: quod autem vulgo dicitur neceſſitas coactionis pugnare cum libertate & contingentia, intelligitur tantum de actionibus imperatis: at in actionibus elicitis nulla eſſe poteſt coactio, nedum ut libertatem aut actionis contingentiã evertat. Concludimus ergo nullam ſpeciem libertatis hypotheticæ aut externæ repugnare libertati aut contingentiæ. *Sola* itaque *neceſſitas interna intelligitur, cum cauſa efficiens dicitur neceſſaria:* ſed quænam? an omnis? Reſpond. 1. Non interna abſoluta independens, quali modo neceſſarium eſſe diximus, Deum eſſe. 2. Non interna abſoluta dependens definitionis aut demonſtrationis, quali modo diximus eſſe neceſſarium, hominem eſſe rationalem aut riſibilem. 3. Sed neceſſitas interna dependens ſecundum quid, ſive naturæ, aut phyſica, naturalis, non prout iſta vox animalem neceſſitatem excludit, ſed in quantum eam includit, adeoque in quantum τὸ naturale opponitur voluntario, competitque rebus tum inanimatis tum animatis anima vegetativa & ſenſitiva: hæc ſola neceſſitas naturæ profecta à naturæ principio intrinſeco, ſive materia, ſive forma, conſtituit cauſam neceſariam oppoſitam contingenti ſeu liberæ, quod oſtenſum voluimus. Atque hæc de neceſsario.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

DECIMA-OCTAVA,

DE

CONTINGENTIA.

THESIS I.

CUm oppoſita juxta ſe invicem poſita clarius eluceſcant, diſputationi de *Neceſſitate* ſubjicienda eſt diſputatio de *Contingentia.* τὸ ἐνδεχόμενον, inquit *Philoſophus l. 1. Prior. Anal. c. 3. t. 5.* πολλαχῶς λέγεται, καὶ γὰρ, καὶ τὸ ἀναγκαῖον, καὶ τὸ μὴ ἀναγκαῖον, καὶ τὸ δυνατὸν ἐνδέχεσθαι λέγομεν. *Contingens multifariam dicitur, namque &, quod eſt neceſſarium, & quod non eſt neceſſarium, & quod eſt poſſibile, contingere dicimus.* Sed hæc ſignificatio aliena eſt, eodem *Philoſopho teste l. 1. Prior. Anal. c. 13. t. 2.* τὸ γὰρ ἀναγκαῖον, ὁμωνύμως ἐνδέχεσθαι λέγομεν: *quod enim neceſſarium eſt, æquivoce contingere dicimus.* Nonnulli contingens idem

idem faciunt quod fortuitum aut caſuale, quo pacto forte fortuna contingit, piſcatorem piſcando extrahere aureum tripodem; caſu contingit tegulam decidentem vulnerare prætereuntis caput: verum contingentia non caſum tantum aut fortunam, ſed libertatem quoque complectitur, quod in hujus diſputationis progreſſu ſtatim pluribus dicemus. Itaque in genere hic ſumitur à nobis *Contingens* pro mutabili, ſicut neceſſarium ſumpſimus pro immutabili: atque ut neceſſarium definimus, quod aliter ſe habere non poteſt, ita *Contingens* definimus ab oppoſito, *quod aliter ſe habere poteſt*, ſive in eſſendo aut exiſtendo, quomodo ens aliquod dicitur contingens, ut *Creatura*, ſive *in cauſando*, quo ſenſu cauſa *efficiens* dicitur quædam contingens, ut *homo*, qui ambulat, aut fodiendo terram theſaurum invenit; ſive *in enuntiando*, quo modo *enunciatio* aliqua vera eſt contingens, ut Petrus eſt doctus. Creatura dicitur ens contingens in exiſtendo, quia poteſt non exiſtere: homo dicitur cauſa efficiens contingens, cum ambulat, aut fodiendo terram theſaurum invenit, quia poteſt non ambulare, & fodiendo terram non invenire theſaurum: enunciatio aliqua vera dicitur contingens, quia ita vera eſt ut poſſit eſſe falſa; poteſt enim fieri ut Petrus non ſit doctus.

II. Neceſſarium fuit diviſum in dependens & independens: ſic & contingens aliquo ſenſu dividi poteſt, non quidem in eſſendo: nam nullum eſt contingens independens in eſſendo, ſed in cauſando: Deus enim, quatenus libere operatur ad extra, poteſt dici contingens in operando; libertas enim eſt ſpecies contingentiæ, ut ſtatim pluribus dicetur; & tamen Deus, qui contingenter hoc ſenſu operatur, etiam operatur independenter ab alio. Sed præter hanc diviſionem, aliæ inſuper diviſiones contingentiæ adferendæ fuerint. 1. Dividitur contingens in complexum & incomplexum: illud eſt propoſitio, hoc ens aut cauſa contingens. 2. Contingens eſt vel abſolute tale, vel ſecundum quid; quæ diviſio non tam eſt contingentis in genere, quam contingentis in eſſendo, puta creaturæ: contingens ſecundum quid, eſt ens creatum, quod licet ratione dependentiæ à Deo ab extrinſeco ſit mutabile, & ſic poſsit deſinere, in ſeſe tamen & ab intrinſeco non deſinit, niſi actione Dei extraordinaria, uti eſt Angelus: contingens abſolute, eſt ens creatum, quod eſt ſimpliciter mutabile, atque ex ſeſe poteſt deſinere, nulla ſuppoſita actione Dei extraordinaria, uti eſt arbor, brutum, &c. 3. Contingentia eſt æqualis vel inæqualis, indefinita vel definita, intrinſeca vel extrinſeca: atque hæc eſt diviſio contingentiæ non in genere, ſed in cauſando: nempe, reperiuntur cauſæ quæ ex natura ſua non ſunt determinatæ ad unum effectum producendum, ſed æqualiter ſe habent ad hunc vel illum effectum, adeoque reſpiciunt ex æquo & indefinite utramque partem vel contrarietatis vel contradictionis: ab his cauſis, qui effectus proficiſcuntur, dicuntur contingentes, contingentia æquali, indefinita, intrinſeca; talis cauſa contingens eſt Deus, Angelus, homo: aliæ vero ſunt cauſæ, quæ definitas & determinatas agendi vires acceperunt, ſed nonnunquam ab ordine præſcripto recedunt, quia ab extrinſeca cauſa alia impediuntur, unde fit, ut inæqualiter ſeſe habeant ad effectus, & prout ex impedimento fuerint, vel magis, vel minus aptæ, magis hunc minus illum effectum producant: quod cum fit, exiſtunt effectus contingentes, contingentia inæquali, definita, extrinſeca: atque hæc contingentia in agendo in Deum non cadit, ſed in ſolam creaturam. 4. A præcedenti diviſione non multum abit Contingentiæ diviſio in conſultam & fortuitam; quarum illa convenit cauſis liberis & per ſe operantibus, diciturque libertas, hæc cauſis per accidens operantibus, vel liberis, & dicitur fortuna, vel neceſſariis, & dicitur caſus. 5. Contingentia, non quælibet, ſed complexa, eſt formalis & materialis. Formalis, eſt in enunciatione habente modum, *Contingens*. Materialis, eſt in enunciatione, cujus partes cohærent nexu diſſolubili & contingenti: utraque eſt in hac enunciatione: Contingit hominem eſſe doctum. Prior tantum in hac: Contingit hominem eſſe animal: quæ enunciatio vera eſt ratione formæ, quatenus modus enunciandi eſt bonus, falſa ratione materiæ, quia enunciatio cum re non conſentit. Poſterior tantum eſt in hac: Homo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

eſt doctus. De contingentia enunciationum formali agit *Ariſt. in lib. de Interp.* de materiali in *Topicis.* Atque hæ ſunt potiſsimæ Contingentis & Contingentiæ diviſiones.

III. Verumenimvero ex iis, quæ ſunt dicta, ſcrupulus fortaſſe alicui oboriatur, an ſatis tuto dicatur Deus cauſa contingens & contingenter agere? Nam videtur de ratione cauſæ contingentis eſse, ut ſit mutabilis & impediri poſsit: præterea, ſicut contingentia in eſsendo eſt propria paſsio & conditio entis creati, ita & contingentia in cauſando eſse videtur. Sed reſpondemus, recte addi utrobique *τὸ Videtur:* aliud eſt videri, aliud rem ita eſse. Ad 1. dicimus, Contingens in cauſando eſt, quod poteſt cauſare & non cauſare: quæ indifferentia interdum oritur ex intrinſeca perfectione cauſæ, ut in Deo, & tum impediri non poteſt: interdum provenit ab imperfectione & limitatione cauſæ, ſecundum quam aliunde impediri poteſt: & hanc Deo non tribuimus. Ad 2. dicimus, quod contingentia in eſſendo ſolum conveniat enti creato: inde eſt, quod ſit contingentia (ut ſic loquar) paſsiva, quæ involvit imperfectionem: at contingentia in cauſando, quia eſt contingentia activa, nullam imperfectionem inducit. Atque ex his liquet nimis hic fuiſse ſcrupulos *Doct. Conimbric.* cum *l.* 8. *Phyſ. c.* 2. *q.* 5. *art.* 1. *reſp. ad* 1. dicere non fuerunt auſi, *Deum agere contingenter, quod contingentia mutabilitatem & imperfectionem in operante innuat:* & maluerunt medium quoddam fingere inter neceſsarium & contingens, quod nullum eſt, cum ſint membra immediate oppoſita.

IV. Sed hic nunc diſcutienda venit quæſtio nobiliſsima, quænam ſit radix, ratio, & cauſa prima contingentiæ in cauſis ſecundis contingenter agentibus, an ſit divina voluntas? An vero ipſa cauſa ſecunda? Reſpondemus, radicem, rationem, cauſam primam contingentiæ in cauſis ſecundis non eſse ipſam defectibilitatem cauſæ ſecundæ, ſed ipſam Dei voluntatem, quæ unicum, primum, & certiſsimum eſt omnis contingentiæ in rebus creatis fundamentum: nam quare creaturę quędam habent potentiã contingenter operandi? Quia Deus voluit eas ita agere poſse. Quare agunt contingenter? Quia Deus voluit illas ſic agere. Quare ſuo tempore agunt alterutrum determinate? Quia Deus voluit eas hoc acturas quod agunt. Alioquin decreti & eventus non eſſet immutabilis, quæ tamen ſemper eſt, *ἀρμονία*: tantum igitur abeſt ut voluntas Dei decernens tollat rerum contingentiam, ut contra eam fundet ac ſtatuminet. Nempe, quia Deus voluit effectus quoſdam contingenter produci, ideo elegit & decrevit facere quaſdam cauſas contingentes, à quibus producerentur iſti effectus contingentes: nam alioqui ſequeretur, ſi Deus non elegiſſet cauſas contingentes, & tamen effectus contingentes exiſterent, quod effectus contingens eſſet præter voluntatem & intentionem Dei, quo nihil poteſt dici abſurdius. Deinde, ſi effectus darentur contingentes, quorum tamen cauſas non elegiſset contingentes Deus, ſequeretur cauſam ſecundam & modificare & impedire poſſe cauſam primã, quod utrumque non minus eſt abſurdum: itaque nos reducimus omnium rerum contingentiam in Dei voluntatem ut cauſam, quæ attingit à fine uſque ad finem fortiter & diſponit omnia ſuaviter ut ex Patribus nonnemo loquitur, & elegit effectibus contingentibus cauſas contingentes, neceſſariis neceſſarias, voluitque non tantum res eſſe quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad modum ipſarum, & cauſas ſecundas non tantum operari, ſed operari tali vel tali modo.

V. Verum ut hoc negotium penitiſſimè intelligatur, notandum venit, dupliciter id intelligi poſſe, cum dicimus, Deum aut ejus voluntatem eſse primam radicem contingentiæ; primo, quia omnis virtus cauſandi contingenter, quæ eſt in cauſis ſecundis, participatur à prima cauſa Deo, & conſequenter, omnis contingentia effectuum in Deum ut in primam radicem refunditur; ſecundo, non quia tantum ab ipſo pullulat & deſcendit omnis virtus & cauſalitas contingenter cauſandi, ſed quia ab ipſo eſt immediate omnis cauſatio contingens: quæ duo multum ſunt diſtincta, quia prius dicit actum primum, poſterius ſecundum. Prior ſenſus nullam habet difficultatem neque de eo uſque adeo diſputatur: poſterior ſenſus plus habet difficultatis, magiſque de eo diſpu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

disputari solet. Atque hic sensus adhuc dupliciter sumi potest: nam causatio causæ secundæ contingens, considerari potest materialiter & adæquate secundum totam entitatem suam, secundum quam est & à Deo & à causa secunda immediate: nam supponimus nunc, quod est verissimum, esse unam eandemque indivisibilem actionem causæ primæ & secundæ concurrentium: vel potest causatio contingens causæ secundæ considerari formaliter & inadæquate, prout præcise est causa secunda, & ex propria ejus conditione ita operandi, ut possit non operari; priori modo, supposita non tantum simultate sed & identitate aut unitate concursus Dei ac causæ secundæ, certum est Deum esse primam radicem contingentiæ, sicut certum est eum esse primam causam omnis actionis: non enim quia causa secunda agit, Deus agit, sed quia Deus agit, causa secunda agit: posteriori modo etiam Deum esse primam contingentiæ radicem sentiunt Thomistæ, ita ut causa secunda indifferens ad operandum opus habeat à Deo efficacissime præmoveri & prædeterminari ad operandum, utque causatio contingens, etiam ut est à causa secunda, resolvatur in efficaciam divinæ voluntatis & potentiæ prævia motione applicantis unamquamque causam ad operandum juxta exigentiam seu indigentiam naturæ ejus: alii vero negant hanc præmotionem seu prædeterminationem causæ secundæ à prima, & ajunt causas secundas à seipsis vel à circumstantiis determinari ad exercitium actus, atque ita proximam radicem contingentiæ effectuum procedentium à causis secundis esse in ipsis causis secundis. Sed nos cum Thomistis facimus, & sententia nostra satis explicata est in hoc negotio disputationibus ante de concursu habitis.

VI. Solet hic adhuc alia quæstio moveri, Utrum, si Deus ageret necessario, effectus nihilominus darentur in rerum natura contingentes? Resp. 1. hypothesin esse impossibilem: quia Deus non modo non agit ad extra ex necessitate naturæ, sed ne quidem sic agere potest, quia modus ille operandi derogat summæ ejus perfectioni: imperfectionis enim est, naturam intellectualem esse determinatam ad unum: nihilominus quia familiare est Philosophis, positis etiam quibusdam hypothesibus impossibilibus, inquirere, quid sit futurum vel non; dicimus 2. si prima causa ageret necessario ad extra, sublatum iri contingentiam in rebus creatis: nam ex ratione causæ primæ fit, ut secundæ nihil possint agere nisi motæ à prima: si jam prima agat ex necessitate naturæ, influet in secundam influxu potentissimo, prout aliæ causæ agentes ex necessitate naturæ agunt quantum possunt: si prima causa agens necessario, influat potentissime in secundam, determinabit eam ad unum, & sic contingentiam agendi atque indifferentiam tollet. Porro, si prima causa necessario causat, necessario se habebit influendo respectu causæ secundæ: Illa esto B. igitur B. necessario movetur à prima causa A. at B. eodem modo, quo movetur à prima causa A. movet proximam sibi causam C. & C. movebit D. & sic in omnibus causis procedendo nihil contingenter movebitur aut causabit, si Deus prima causa necessario causat aut agit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum DECIMÆ-NONÆ, PARS PRIOR, *CONTRA*

POSSIB. MUNDI ÆTERNITAT.

THESIS I.

VEtus est *Aristotelis*, *Averrois*, *Procli*, aliorumque ex Ethnicis *de æterna mundi existentia* error, quem, quia ex sacris literis melius non fuerunt edocti, iis condonamus libenter: sed inter Christianos Philosophos, Mundi creationem in tempore ex Dei verbo edoctos, nova exorta est lis, *de possibili mundi æternitate*: & quæsitum à multis jam est

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſæculis, *an Mundus ab æterno effici à Deo potuerit.* Atque hic qnidem variæ ſunt ſententiæ, nonnullis aſſerentibus, Mundum quoad omnes creaturas ab æterno effici potuiſſe: aliis æternitatem poſſibilem ad res tantum incorruptibiles reſtringentibus: nullam in mundo creaturam, nec corruptibilem nec incorruptibilem, ab æterno effici potuiſſe, ſtatuentibus. Et ſolet hæc quæſtio ſub hiſce terminis ventilari in Philoſophorum Scholis, *ſitne de ratione creationis novitas eſſendi?* quæ quęſtio eundem cũ hac habet ſenſum, *poſſitne mundus aut quippiam creari ab æterno.* Ac ſententia communior apud Modernos eſt, quod non ſit de ratione creationis novitas eſſendi, quæ negativa ſic vertitur in affirmativam, quod mundus ab æterno creari potuerit. Citant pro hac ſententia *Conimb. l.* 8. *Phyſ. c.* 2. *quæſtion.* 7. *artic.* 2. *&* *Maſius in l.* 8. *Phyſ. quæſtion.* 8. *Thom.* 1. *part. quæſt.* 46. *artic.* 2. *& ibi Cajetanum,* 2. *contra gentes, & ibi Ferrarienſ. Durandum, Argentinatem, Gregorium, Ochamum, Bielem, Capreolum, Ægidium, Hervæum,* alioſque ex Scholaſticis antiquioribus: ſequitur eam *Suarez in Met. Diſp.* 20. cum ejus ex ſcriptoribus *Scheibl. l.* 2. *Met. c.* 3. *punct.* 6. *Martin. in Metaph. partit. l.* 1. *ſect.* 11. *quæſt.* 4. *Iacch. Metaph. Inſtit. l.* 3. *c.* 8. Vid. etiam *Pererium Phyſ. l.* 15. *cap.* 12. & omnes *in* 8. *l. Phyſ. Ariſt.* commentatores, hodie receptos paſſim in ſcholis. Sed enim nominum ſplendore oculos noſtros perſtringi non patimur: nos contra omnes aſſerimus hanc affirmativam: *eſt de ratione creationis novitas eſſendi:* & hanc negativam: *Mundus ab æterno creari non potuit.* Ratio primaria pro Adverſariis, omniumque rationum quaſi farrago, eſt quia oſtenditur, non implicari contradictionem, nec ex parte Dei creantis, nec ex parte creationis, nec ex parte creaturæ, ſi ſtatuatur mundus aut aliquid ab æterno creari potuiſſe: nam ut *Maſius cit. loc. annot.* 1. monet, idem eſt dicere, creaturam ab æterno potuiſſe & non potuiſſe produci, quod implicare contradictionem & non implicare contradictionem: nam ſi non implicat, fieri potuit: ſi implicat, fieri non potuit. Atque hanc rationem *Conimbrit.* vocant *talem, quæ multarum vim habet. Pererius* loc. cit. ait in margine, *Pulcherrimam* eſſe *argumentationem,* ſed vero quam nullam habeat vim & quam ſit miſella, turpis, tantiſque Philoſophis indigna ratio, nunc oſtenſum imus, at *Pererii* quidem (quia unus ex iis eſt ſequendus) veſtigia prememus, qui tamen eadem plane habet cum cæteris.

II. Sic argumentatur cum *Sociis Pererius. Si impoſſibile eſt creaturam produci ab æterno,* id eſt, ſi creatura ab æterno produci non potuit (qui controverſiæ eſt ſtatus) *iſta impoſſibilitas provenit, vel ex parte creatoris, vel ex parte creationis, vel ex parte creaturæ. Sed nihil horum vere impoſſibilitatem importat. Ergo non eſt impoſſibile &c.* Negamus Pererio minorem, & ex triplici fundamento, quod ponit, impoſſibilitatem creationis æternæ derivamus, & ratione creatoris, & ratione creationis, & ratione creaturæ. Probat Pererius ſuam minorem, & orditur à primo membro. §. 1. *Ex parte Dei producentis tripliciter provenire poteſt impoſſibilitas; vel quia putatur nullum productum coævum eſſe poſſe ſuo producenti; vel quia producens liberum, cum agat ex electione, exiſtimatur præcedere aliqua duratione ſuum effectum, vel quia, ſi creatura coæterna eſſe poſſet creatori, creator in aliquo, nimirum duratione, non eſſet ſuperior, major, atque præſtantior, quam creatura. Sed nullum horum trium tollit poſſibilem mundi aut creaturæ æternitatem. Ergo non eſt illa impoſſibilis ex parte creatoris Dei.* Negamus iterum minorem *Pererio,* & contra dicimus ex triplici iſto capite, impoſſibile eſſe ratione Dei creatoris, ut mundus aut creatura ab æterno produci poſſit, tum quia Deus non poteſt producere aliquid ſibi coæternum, tum quia agit ex electione, ideoque inter effectum & electionem aliquam durationem oportet intercedere, tum quia creator adæquaretur creaturæ. Pergit *Pererius:* quod primum caput ex parte Dei non tollat poſſibilitatem æternæ mundi productionis, probat hac inſtantia. *Quia,* inquit, *in divina Trinitate Pater vere producit Filium, cum tamen credamus Filium eſſe coæternum Patri.* Sed vero hæc inſtantia *Pererii* ac *ſociorum* promit

ac

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ac prodit impietatem ac blasphemiam, eosque transfugas facit in castra Arrii, Photini, Socini. Quis illum & illos docuit sic argumentari, à productione æterna Filii ad productionem æternam mundi? profectò si quid hac instantia probari volunt, oportet statuant, Filium Dei à Patre produci tanquam creaturam (quod redolet istorum hæreticorum hæreses) ut sit paritas in a gumento: nam mundus creatura est: si ergo potuit ab æterno creari mundus, quia potuit ab æterno produci Filius, aut Filium Dei oportet produci ut creaturam, sicut est mundus, aut mundum, ut Deum, sicut est Filius Dei: alioqui non procedit argumentum. Sed vero ponamus ob oculos *pulcherrimæ* hujus argumentationis *vim* (de qua tam gloriantur) plane nullam. Productio Filii Dei est opus ad intra, manens in essentia & substantia Deitatis & æternitatis, inde sequitur Filium Dei esse cum Patre unum: creatio verò mundi, productio creaturæ est opus ad extra, non manens in Deo, sed transiens extra Deum ad creaturas, quæ non sunt unum cum Deo cum creatore suo: itaque insignis hic est elenchus parium. De quâ unquam creatura dixit Deus, quod de Filio dicit, *Ego hodie genui te.* Filius ab æterno producitur Patri consubstantialis. Ergo mundus etiam, ab æterno si produci posset, consubstantialis Deo foret? Filius Patri per omnia est coæqualis, Creatura immenso & infinito intervallo à creatore est remota. Quare ineptum est, imo impium, quod sic argumentetur *Pererius*, cum assumit, non repugnare à parte Dei, ut mundum, aut creaturam, aut aliquid possit producere sibi coæternum, quia produxerit Filium, qui sit sibi coæternus: & disparitatem jam indicavimus: imo si hæc argumentatio valeat, sequitur non tantum mundum potuisse ab æterno produci, sed de facto ac vere esse ab æterno productum, sicut de facto & *vere Filium produxit Pater*, ut ipse testatur *Pererius*: nunc aliam instantiam profert, ut probet productum posse esse coævum suo producenti. Pergit, *Philosophi*, inquit, *concedunt in rebus naturalibus inveniri aliquas causas efficientes, quæ simul sint cum effectis: & D. Augustinus ostendere volens hæc duo non pugnare inter se, ut nimirum Filius Dei sit coæternus ei,* [*in 6. lib. de Trinit. 1. declarat hoc exemplo; Splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coævus est igni, & esset ei coæternus, si ignis esset æternus.* Sed vero hæc non inserviunt roborandæ instantiæ *Pererianæ*, *Augustini* simile illud est dissimile & productioni æternæ Filii Dei, & productioni mundi. Filii Dei productio est supernaturalis: splendoris ab igne productio naturalis: mundus productione transit extra Deum producentem, splendor, qui producitur ab igne; non abit extra ignem. Quis dicat splendorem esse creaturam ignis aut opus ad extra, quod requiritur, ut argumentum probet? si splendor creatura ignis foret, aut, ut rectius loquamur, si se haberet ad ignem, ut se habet creatura ad Deum, certe extra ignem egrederetur & esset quid diversum ab igne, sicut creatura exit à creatore, estque aliquid diversum ab eo: & sic simul profecto non essent, sed ignis esset ante splendorem, ut creator est ante creaturam. Porro, quid si splendorem esse effectum ignis negemus? quid si ejus dicamus esse adjunctum concreatum? uti lux est adjunctum solis concreatum: certe, nec splendor ignis, nec lux solis est effectum, tanquam causæ procreantis (quæ proprie est efficiens) sed si effectum sunt utriusque, sunt effectum utriusque tanquam causæ conservantis, quæ apud multos nomen causæ efficientis amisit, & refertur ad subjectum ab iis sicuti ejus effectum reducitur ad adjunctum: at mundus à Deo est, ut à procreante, etiam quidem ut à conservante, sed non ut à conservante tantum, sicut hoc modo tantum est ab igne splendor, à sole lux: rem facere lucidam aut splendidam sunt effecta à sole & egredientia & procreata, sed quæ cum sole & igne non essent ab æterno simul, utcunque sol & ignis ponerentur esse ab æterno, quia effectum esse ab aliquo extra efficientem causam productum & simul in eodem momento esse cum causa, impossibile est: quæ simulatque sunt, simul sunt, sicut ignis & splendor, sol & lux, ea non tanquam causa procreans & effectus à se invicem dependent, sed vel tanquam causa conservans & effectus, vel tanquam duo effecta procreata à causa

ſuperiori procreante. Denique, quod ſupponit *Pererius, ſi ignis æternus eſſet, ſplendorem ejus pariter fore æternum*, age verum eſto ex ſuppoſitione. Sed enim de illo ipſo antecedente quæſtio eſt, An ignis ab æterno eſſe poſſit, an mundus aut ulla creatura ab æterno eſſe aut produci potuerit?

III. Videamus, an ſecundum membri primi Minoris ex parte Dei caput non tollat impoſſibilitatem æternæ mundi productionis; Secundum caput eſt. Quod Deus ſit agens liberum ex electione, ideoque ante effectum, & ſic effectum, mundus non poteſt Deo eſſe coæternus. Hoc non tollit poſſibilem mundi æternitatem, inquit *Pererius*, & pergit. *Quia Deus, cum ſit infinitæ virtutis, non eſt minoris potentiæ, cum agit libere, quam cum agit neceſſario: ſed ſi ex neceſſitate naturæ ageret, produxiſſet mundum ab æterno*; quia eſt ab æterno. *Ergo quod agat libere, id non obſtat, quo minus potuerit mundum producere ab æterno.* Sed ad hæc reſpondemus tali modo: Deum non eſſe impotentiorem, cum agit libere, quam cum agit neceſſario, verum eſt, non tamen inde ſequitur, Deum omnia poſſe ad extra, cum agit libere, quæ poteſt ad intra, cum agit neceſſario: quia, cum agit ad intra, poteſt omnia quæ natura divina neceſſario exigit; cum agit ad extra, poteſt quantum vult: intercedit enim in actionibus ad extra voluntas: ergo, quia Deus non vult, ut mundus producatur ab æterno, nec mundum ab æterno producere potuit: ſed vero amplius; ſi maxime Deus ageret ex naturæ neceſſitate, & non tamen Mundus in uno primo momento cum Deo ſimul eſſe poſſet, quia effectui proprie ſic dicto, quatenus effectus eſt, id eſt, quatenus eſt à cauſa procreante, repugnat ſimul eſſe cum cauſa, hoc modo, ſive cauſa procreans agat ex neceſſitate naturæ, ſive ex voluntatis libertate: non igitur impotentiæ eſt aut minoris potentiæ, non potuiſſe Mundum ab æterno producere, quia contradictorium eſt & impoſſib. intellectu, effectum eſſe & quidem creatum ac procreatum, & creatori ſeu cauſæ procreanti eſſe coæternum. Sed & aliam ob cauſam hæc ratio inepta eſt. Arguit ſic *Pererius. Si Deus ageret ex neceſſitate naturæ, mundum utique ab æterno produxiſſet, Ergo cum libere agit, non minus potuit eum producere ab æterno.* Rationem conſequentiæ reddit: *quia non minoris eſt potentiæ libere agens quam agens neceſſario.* Verum ſi in hunc modum fas eſt *Pererio* arguere, pariter & nobis licebit ſic argumentari. Si Deus ageret ex neceſſitate naturæ, ita mundum creaſſet, ut creationem ejus ſemper neceſſario continuaſſet. Ergo & libere agens ita potuit mundum creare, ut creationem ejus neceſſario ſemper continuaret. Ratio conſequentiæ eadem eſt, quam illi adferunt. Atqui abſurdum eſt conſequens, eſſe nimirum agens liberum, & neceſſario actionem continuare: nec tamen quiſpiam tam eſt ineptus, ut impotentiæ Deum arguat, ideo quod libere agens actionem neceſſario non continuat, aut quod ſaltem poteſt non neceſſario continuare, quam tamen neceſſario continuaret, ſi ex neceſſitate ageret: itaque, ſi maxime concederemus, effectum cum cauſa neceſſario agente poſſe eſſe ſimul in eodem primo exiſtentiæ momento, negaremus tamen minoris potentiæ Deum dici debere, ſi ex neceſſitate naturæ agens faceret, quod libere agens facere non poſſet: quia illud non Dei impotentiæ, ſed contradictioni imputandum eſſet, quod libere agens eodem modo & momento extra ſe agere non poteſt, quo ageret, ſi ex neceſſitate naturæ ageret. Sed habet ſecundam inſtantiam & exceptionem *Pererius*, ſic loquitur. *Præterea agens ex electione tunc ſucceſſive agit, & tempore anteit effectum, cum electio non eſt actus voluntatis ſimplex & totus ſimul, ſed prærequirit deliberationem, quæ propter diſcurſum rationis ei adjunctum fit ſucceſſive, ſicut cernimus in homine: at electio Dei, non ſecus ac ejus intellectio, eſt actus ſimpliciſſimus, voluntatis divinæ, totus ſimul, Deo coæternus: non igitur, quod Deus libere & ex electione agat, id obſtat, quo minus potuerit ab eo produci mundus ab æterno.* Reſpondemus 1. ex illo Pererii diſcurſu non tantum ſequi, mundum ab æterno eſſe poſſe, ſed etiam eſſe: ſi enim creatio ſi actus voluntatis & electionis divinæ, & actus voluntatis & electionis divinæ ſit Deo coæternus, & creatio erit Deo coæterna; quidni igitur & res creata, per creationem à Deo producta, fuerit Deo coæterna.

Verum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Verum 2. respondemus directe, sive electionis actus sit simplex & momentaneus, ac totus simul, sive sit successivus, nihilominus inter eum & effectum ad extra mora intercedit: nam omne agens per electionem & voluntatis libertatem, qualiscunque tandem sit electio effectu suo est prius: nam si Deus ex electione & libere mundum produxit, ergo mundus potuit non produci: si potuit non produci, vel in eo ipso instanti, in quo productus est, vel ante, vel post: non in eo ipso instanti, quia omne quod est, eo ipso quo est, non potest non esse: non post, quia semel productum necessario est productum. Ergo ante: si ante, ergo prius fuerit Deus, qui eligit isto momento mundum producere, quo produxit, & non ante: nam si ante voluisset, potuisset ante produxisse: at nec velle nec producere ante potuisset, nisi ante extitisset. Ergo inter Deum eligentem producere mundum istoc momento, & ipsum mundum productum mora fuit, & non fuit simultas existentiæ, sed electio mundi producendi in Deo extitit ab æterno, productio ejusdem in tempore. Pergit *Pererius*. *Adde* inquit, *quod Deus agat per suam voluntatem: in Deo autem non est majus velle quam posse: potuit autem Deus velle producere mundum ab æterno, ergo potuit etiam producere.* Ad id dicimus quod Deus nec potuit producere mundum ab æterno, nec potuit velle, nec potuit posse velle vel producere, quia nec vult, nec potest, nec velle potest Deus, sibi contraria & quæ contradictionem implicant: at mundum esse & produci Deo coæternum, Dei naturæ est contrarium, cui proprium est & incommunicabile attributum æternitas, & contradictionem involvit, quod jam ex parte ostensum est, & ulterius ostendetur parte hujus disputationis posteriori, in qua primi membri minoris probandæ caput tertium & ejusdem duo membra reliqua ex *Pererio* examinabimus, quod propter chartæ angustiam facere nunc non licet.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DECIMÆ-NONÆ, PARS POSTERIOR,

CONTRA

POSSIB. MUNDI ÆTERNITAT.

THESIS I.

PRotulimus parte priore hujus disputationis ex *Pererio Phys. suæ lib.* 15. *c.* 12. pro possibili æternitate Mundi hoc argumentum. *Si mundus ab æterno fieri non possit, vel impossibilitas ista est ex parte creatoris, vel ex parte creationis, vel ex parte creaturæ; Sed nihil istorum dici potest. E.* Respondemus omnia simul & singula facere hanc impossibilitatem. *Ex parte creatoris* non esse imposibile probavit, quia hoc ideo foret, *vel quod Deus non possit sibi coæternum producere, vel quod egerit libere in producendo, vel quod creatura tum creatori par esse possit in duratione. At nihil istorum impedit.* E. Resp. singula impedire: atque id imposibile esse, quia Deus non posit sibi coæternum producere, & quia increando egerit libere, disputatione præcedenti est ostensum, nunc pariter *id impossibile esse ostendemus, quia creatura tum creatori par foret duratione.* Ad id excipit *Pererius* hisce verbis. *Nec illud dici potest vere, si creatura sit æterna, eam aliqua re fore parem Deo: nam quamvis ponatur creatura coæterna Deo, non tamen continuo ponitur ei æqualis in duratione, sed multo inferior.* Resp. Quid hoc est dicere? cum mundus ponitur coæternus Deo, non tamen ponitur ei æqualis in duratione, sed longe inferior: idem est, ac si diceret *Pererius*, cum Mundus ponitur coæternus Deo, non tamen ponitur coæternus. Quid est insanire cum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

cum ratione, ſi hæc non eſt? Certe, quicquid duratione eſt inferius æterno, eique par aut æquale non eſt, æternum non eſt: & ſive brevi ſive longo duret tempore, novum eſt & in tempore factum, non æternum aut ab æterno. Sed videamus quomodo probet *Pererius*, id quod dicit: ſic pergit, *Æternitas enim Dei eſt omnino neceſſaria, quia Deus non poteſt non eſſe æternus, creatura vero poteſt eſſe & non eſſe æterna: deinde æternitas creaturæ eſt ab alio per participationem, æternitas Dei eſt à ſe per eſſentiam.* Reſp. contradicentia hic dici a *Pererio*: æternum eſſe & neceſſarium non eſſe contradicunt: omne enim æternum eſt neceſſarium: nam æternum eſt, quod ſemper eſt, ſemper fuit: quod neceſſarium non eſt, non ſemper eſt, nec ſemper fuit: nam neceſſarium eſt, quod non poteſt non eſſe, conſequenter, quod ſemper eſt: ergo non neceſſarium, quod poteſt non eſſe, conſequenter, aliquando non eſt: concludo itaque, quod neceſſarium non eſt, non eſt æternum, & per converſionem à contrapoſitione, quod æternum eſt, eſt neceſſarium: deinde æternum eſſe, & per participationem ab alio eſſe, tanquam à cauſa ſc. quomodo Mundus eſt à Deo, contradicunt: nam nullum factum eſt æternum: at quod eſt ab alio per participationem, tanquam à cauſa ſc. eſt factum. Ergo nullum, quod ab alio eſt per participationem, eſt æternum. Major ſic probatur. Quod factum eſt, fieri deſiit; quod fieri deſiit, aliquando fuit in fieri; quod in fieri eſt, nondum eſt: ergo, quod factum eſt, aliquando non fuit; quod aliquando non fuit, non eſt æternum: hinc infero; Quod aliquando non fuit, non eſt æternum: Quod factum eſt, aliquando non fuit: Ergo, quod factum eſt, non eſt æternum.

II. Nunc poſtquam infeliciter *Pererium* probaſſe oſtendimus, poſſibilem Mundi æternitatem, ex parte creatoris, quod erat primum membrum probandæ Minoris, nunc videamus, an felicius probet eam, ex parte creationis & creaturæ, quod ſecundum erat tertiumque Aſſumtionis membrum, ſic pergit *Pererius*, probaturus non repugnare ex parte creationis, quo minus ab æterno fieri poſſe dicatur Mundus. *Ex parte*, inquit, *creationis exiſtimari poſſet æternitatem repugnare creaturæ, duas ob cauſas: tum quia creatio ſignificare videtur actionem aliquam, quæ, cum non fiat in æternitate, fieri debet in aliquo inſtanti: at in duratione æterna non poteſt aſſignari unum aliquod inſtans primum: tum etiam, quoniam creatio dicitur ex nihilo productio, quare oportet creaturam prius fuiſſe nihil, deinde accepiſſe per creationem ipſum eſſe: ſed neutra harum cauſarum tollit poſſibilitatem æternitatis in creatura: non quidem prior; cum enim Mundus creari ab æterno ponitur, hic nomen creationis non ſignificat actionem aliquam à Deo proficiſcentem ad creaturas, ſed tantum ſignificat habitudinem Mundi ad Deum tanquam ad ſuum principium, à quo ipſius eſse dependet: quemadmodum in Deo cum dicitur Filius produci à Patre, nomine productionis non ſignificatur actio aliqua media inter Patrem & Filium, ſed illud tantum ſignificatur, Filium non habere eſſe à ſe, ſed à Patre: ſicut etiam cum dicitur τὸ eſſe riſibile, procedere & manare ab homine, non ſignificatur media quædam actio, per quam riſibile producatur ab homine, ſed tantum dependentia riſibilis ab homine tanquam intrinſeco ejus principio: neque vero poſterior cauſa probabilior eſt; etenim cum dicitur creatio fieri ex nihilo, non ſignificatur ordo aliquis ipſius eſse poſt non eſse, vel tranſitus à non eſse ad eſse, ſed tantum ſignificatur negatio materiæ vel ſubjecti; ut fieri ex nihilo non ſit aliud, quam non fieri ex aliquo ſubjecto vel materia, & hæc quadrat in quamlibet creaturam etiam æternam.* Hactenus *Pererius*, cujus diſcurſus exactiori trutina venit expendendus. *Creatio*, inquit, *eſt mera habitudo Mundi ad Deum, tanquam ad ſuum principium à quo manat, ſicuti & productio Filii, non vero actus à Deo ad creaturas proficiſcens.* Sed vero, nos homines non poſſumus alio modo, id, quo Deus res omnes produxit ex nihilo, apprehendere, quam actionis notione. Quid fabricatio eſt niſi actio à fabro profecta ad producendam domum? ſimiliter & creationem concipimus in ordine ad Mundum: dicimus, *ſimiliter*, quia novimus, creationem non eſſe actionem ſic proprie dictam, ut eſt fabricatio, calefactio, &c. quæ directe in prædicamento actionis collocantur: ſed ἀναλόγως tamen huc

eam

eam referimus: & à nullo, quod sciam, aliter explicatur productio operum Dei ad extra: quam per actionem: quod de respectu aut habitudine adjicit *Pererius*, illud libenter accipimus: nam creatio optime dicitur habitudo creaturæ ad creatorem, respectus effecti ad causam, sed non est eo minus actio dicenda: imo illa relatio creaturæ ad creatorem in actione creativa fundatur: quod vero istam habitudinem explicet per habitudinem Filii à Patre geniti, & ei similem faciat, in eo impius est *Pererius* & profanus, ut disp. præced. est ostensum: sed vero, ut hic obiter, quid sit creatio, dicam: sciendum est eam vocem tria significare, 1, actum creantis, quæ vulgo creatio activa dicitur: 2, actum creati, quæ vulgo creatio passiva vocatur: 3, relationem ex creatione activa & passiva resultantem inter id quod creatur & quod creat: sicut & nomina omnia actionem significantia, significant & passionem, & relationem important: unde & prædicamentum actionis & passionis, & quatuor reliqua, tantum respectus rerum continere dicuntur: Significatio tamen creationis, ut notat relationem, multum est diversa ab utraque priori significatione; nempe, qua ratione vulgo relatio dicitur differre à fundamento, eadem ratione differt creatio relative accepta ab illius relationis fundamento, ab actione, qua quis creat, & passione, qua quid creatur: & tamen hæc tria eodem nomine creationis veniunt: itaque potest hoc dari *Pererio*, ut creationem explicet per habitudinem, respectum, relationem, sed si in eo τὸ formale creationis collocet, errat: nam hæc habitudo apprehenditur ut aliquid resultans ex positione creatoris & creaturæ, aut melius, ex positione creationis activæ & passivæ, adeoque est quoddam consequens & ratione saltem posterius illis: at formalis ratio creationis, est illa, quæ intelligitur in ea esse omnium prima: at hæc est, quæ dicit actum creantis. Pergit *Pererius*, & dicit, *ex nihilo fieri, non significare ordinem ipsius esse post non esse, sed tantum negationem materiæ*. At vero, contrarium est verum: quando aliquid producitur per creationem, non tantum ex nihilo materiæ seu subjecti producitur, sed etiam producitur aliquid, quod ante fuit nihil quod ante non fuit: nam cum non possit idem simul esse nihil & aliquid, oportet ut aliquid esse & nihil esse mutuo consequantur: itaque, quæ ex nihilo fiunt aliquid, dicunt consecutionem τοῦ esse post non esse; at quæ creantur, ex nihilo fiunt aliquid: Ergo creatio non tantum infert independentiam à subjecto, non tantum negat materiam, non tantum dicit nihilum subjecti, sed & dicit τὸ nihilum termini, ut res creata aliquando nihil fuerit, & post illud nihil factum sit aliquid; & sic infertur successio entis post ens: & hoc est quod nonnulli sic efferunt, de ratione creationis est novitas essendi. Operæ pretium erit hic apponere contra *Pererium* alterius Jesuitæ socii sui *Vasquesii* discursum ex *quæst. Metaph. disp.* 24. c. 3. ubi sic discurrit. *Est creatio productio alicujus ex nihilo, non quia nihilum sit veluti materia aut aliquid pertinens ad constitutionem rei productæ, sed quia sit terminus à quo productionis: perinde autem est, rem ex nihilo tanquam ex termino à quo produci, atque nihil præexistere ante productionem, quod ad constitutionem illius rei quodammodo pertineat, vel quod idem est, atque rem fieri secundum se totam: nam quando aliquid rei præcessit, & ea productione non fit, non est creatio, eo quod illa res non ex nihilo sed ex aliquo fiat, sive illud sit forma, sive materia: res enim dicitur fieri ex omni eo, ex quo constituitur: quare si præcedat forma rei, dicitur ex ea fieri, non ex nihilo: propterea creatio dici consuevit productio entis in quantum ens, hoc est, secundum totam rationem ejus, quod producitur &c.*

III. Nunc tertium probandæ Minoris syllogismi principalis membrum excutiamus, in quo ex parte creaturæ non impossibilem esse Mundi æternitatem *Pererius* probare conatur: sic ratiocinatur. *Ex parte creaturæ videri posset ei repugnare æternitas, vel quia communiter dicitur creatura ex se convenire, non esse; aut igitur creaturæ convenit non esse post esse ipsius; at multæ creaturæ sunt incorruptibiles, quæ nunquam amittent esse; aut non esse conveniet simul cum esse; at hoc implicat contradictionem: aut denique conveniet ipsi non esse, priusquam adveniet ei ipsum esse*, Resp. hoc postremo sensu phrasin istam admittimus, & tali

tali quodque ſenſu à Philoſophis ſumi ſolet: omni enim creaturæ competit non eſſe ante eſſe, quia omnis creatura ex non ente fit ens, ut ſtatim eſt oſtenſum ex definitione creationis: jam vero hæc propoſitio firma eſt: Quod ex non ente fit ens, ei competit non eſſe ante eſſe: at creatura ex non ente fit ens. Ergo. Pergit *Pererius. Ergo non poteſt creatura ſemper & ab æterno fuiſſe, ſed oportet aliquando non habuiſſe eſſe.* Reſp. hoc ipſum eſt, quod volumus, quod aſſeximus. Perſequitur ſuum diſcurſum *Pererius. Vel repugnat æternitas creaturæ, quia creatura dicitur habere eſſe participatum & acquiſitum à Deo; at ſi creatura fuiſſet ab æterno, ſemper habuiſſet eſſe, neque aſſignari poſset in illa æternitate quando illud eſse acquiſiverit & acceperit à Deo.* Reſp. & hæc ratio pro nobis facit ac ſolida eſt: repugnat enim æternitati, ut aliquid aut habeat aut habere poſſit eſſe ab alio, quod in fine *th.* 1. hujus *diſp.* ſatis eſt oſtenſum. Pergit *Pererius: Sed neutrum multum valet ad evertendam æternitatem creaturæ; nam cum dicitur, quod creaturæ ex ſe convenit non eſſe, non ſignificatur, quod ea debuerit prius non eſse, ſed quod ex ſe non habet eſse, & ſibi ſoli à Deo derelicta, confeſtim in nihilum recideret.* Reſp. hæc gratis dici à *Pererio* & non probari: nos hic provocamus ad omnium Philoſophorum judicia, ut judicent, an hæc phraſis, *creaturæ convenit ex ſe non eſse*, tantum ſignificet, quod creatura ex ſe non habeat eſſe, quod vult *Pererius*, ac non potius, quod creatura habeat non eſſe ante eſſe, quod nos volumus, & ex vi vocis, & *creaturæ* & *creationis*, jam probatum dedimus: nihil igitur huc faciunt *Pereriana*, quæ ſequuntur: *Quare illud non eſſe convenit ei*, ſc. creaturæ, *tunc etiam cum habet eſse, quia tunc verum eſt dicere, creaturam non eſse à ſe, ſed à Deo, in quo vivimus, movemur, & ſumus. Hoc etiam ſignificatur, cum dicitur creaturam habere eſse acquiſitum, & acceptum à Deo, hoc eſt, dependens à Deo.* Hæc, omnia ſunt plane ἀπροσδιόνυσα, neque is eſt ſenſus iſtius phraſeos, *creaturæ ex ſe convenit non eſſe*, quem *Pererius* fingit ac ſupponit: deinde, ſi eſſet, probet hæc duo ſimul ſtare, quod creatura habeat eſſe acquiſitum & ſic ex ſe non ſit, & quod ſimul poſſit eſse æterna: quod niſi fecerit, nihil præſtiterit: nos contrarium jam demonſtratum dedimus: ſi quis pro *Pererio* dicat, rem, quæ habet eſse acquiſitum, poſse eſse æternam æternitate arbitria, non autem ea, quæ eſt abſolute neceſsaria & immutabilis, is oſtendat, poſse aliquid eſse æternum, & ſimul non neceſſarium, non immutabile: nos contra, quicquid æternum eſt, eſse neceſſarium & immutabile, pronunciamus: quia quicquid caret principio & fine, id non poteſt non eſse, & non poteſt mutari quoad exiſtentiam: hoc eſt; neceſſarium & immutabile: at quod eſt æternum, caret principio & fine. Ergo. Cadit itaque æternitas arbitraria. Quod non tantum contra *Pererium* & ſocios in hac quæſtione, ſed & contra ſolidiſsimum alias Theol. *D. Franc. Gomarum*, obſervatum volumus, qui in graviſsima quæſtione, *an decretum Dei ſit Deus*, hac ficta æternitatis diſtinctione ſeſe expedit. Poſtquam enim pro ſua ſententia (quæ nobis tamen falſa cenſetur) propoſuiſset tritum hoc argumentum, *Diſp.* 9. *de æterno Dei decreto*, in tertia parte operum Theol. *Deus eſt ens abſolute neceſſarium. Decretum Dei non eſt ens abſolute neceſſarium. Ergo.* ſubjungit. *Ex quibus clariſſimum æternitatis Dei & decreti diſcrimen elucet: nam ut Dei exiſtentia, ſit æternitas ejuſdem abſolute neceſſaria eſt: contra vero, ut decreti exiſtentia à cauſa liberrime agente dependet, ſic ejuſdem æternitas mere arbitraria eſt ut quæ ſic eſt, ut non eſſe potuerit.* quæ verba excidiſse tanto & tam profundæ ac ſubactæ eruditionis Theologo, equidem miror. Quid? an Deus ergo potuit eſse ſine decreto ſeu actu decernendi, qui puriſsimus eſt actus? ſed hæc alias refutanda erunt. Nobis ſufficit, oſtendiſse, Achilleum hoc *Pererii* aliorumque argumentum, tribus pro poſsibili æternitate Mundi cornibus inſtructum, elumbe plane eſse ac nullum; quod tanto prolixius egimus, quia nonnulli etiam ex Orthodoxis Philoſophis aliquam huic argumento vim ineſſe exiſtimarunt atque exiſtimant.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
VIGESIMA,
DE
SCIENT. DIVINÆ IMMUTAB.

THESIS I.

VIsa multis est inexplicabilis difficultas, *quomodo variatis ac mutatis rebus, quæ sciuntur à Deo, non varietur, non mutetur, ipsa Dei scientia:* imo usque adeo hæc res torsit nonnullorum ingenia, ut multarum rerum scientiam Deo denegaverint nonnulli, alii conjecturalem tantum illarum notitiam ei adscripserint: nempe, scient isti homines Dei scientiam metiri intellectus sui decempeda, & ad instar scientiæ nostræ concipere. Quare operæ judicavi pretium, ut hoc argumentum diligenter ventilaretur ac discuteretur. Hoc igitur est, quod quæritur: *Utrum scientia Dei sit omnino invariabilis & immutabilis, ita ut nec augeri nec imminui possit?* Non referam multorum hic aut Philosophorum aut Scholasticorum sententias: neque enim hoc nostri est moris; sed quod res est, dicam, confirmabo, & adversariorum exceptiones atque objectiones refutabo.

II. Non immorabor in scientia divina describenda, nec in ea, licet in se simplicissima, ratione tamen objectorum dividenda, sed ejus descriptionem & partitionem præsupponam. Ut quæstio proposita tanto felicius decidatur, certa ab incertis sunt distinguenda: *Scientia Dei* considerari potest, vel *ut est res eadem cum essentia* Dei, & sic *est invariabilis atque immutabilis*, æque atque essentia divina, quam omnis variationis & mutationis expertem esse nunc supponimus, & demonstratum est satis ab *Aquin. part.* I. *Summ. Theol. quæst.* 9. vel potest spectari scientia Dei, sub propria ratione scientiæ, sub qua respicit ea res quæ sciuntur quocunque modo, in ordine (ut loquuntur Scholastici) ad scibilia: & sic scientia Dei distinguitur in scientiam simplicis intelligentiæ & in scientiam visionis: huic subjiciunt res in certa temporis differentia, quæ vel sunt, vel fuerunt, vel erunt, illi subjiciunt omnia, quæ in cogitationem aut cognitionem mentis divinæ cadere possunt, id est, quibus non repugnat, sciri aut cognosci, sive sit ipse Deus, qui semet cognoscit, sive sint possibilia, id est, quæ neque actu existunt, neque extiterunt, neque ut sint extitura certo sunt definita, sed quæ existere tamen possunt, sive sint impossibilia, id est, quæ existere nequeunt, ut contradictoria. Quod si loquamur de *scientia simplicis intelligentiæ*, certissimum est, quod illa sit *invariabilis* omnino *atque immutabilis*, neque augeri possit, neque minui: nam si per eam Deus novit omnia, quæ ab ipso cognosci possunt, se, alia extra se, possibilia, impossibilia, certe nihil potest esse quod non cognoverit: itaque non potest per hanc scientiam Deus scire plura vel pauciora quam scivit, neque aliquid de novo scire, quod prius non cognoverit, quia per eam novit, quicquid cognosci potest. Tota ergo difficultas est de *scientia visionis, an illa possit augeri vel minui?* Hanc difficultatem ut dirimamus, notandum venit, quod possimus loqui de scientia visionis dupliciter, vel in sensu composito, vel in sensu diviso. Si loquamur de scientia visionis in sensu composito, omnino illa quoque est invariabilis & immutabilis, expers omnis incrementi & decrementi: supposito enim, quod Deus ab æterno tot & talia producere statuerit ac decreverit, & non plura, non pauciora; non potest augeri illa scientia, qua cognoscit à se decreta & statuta, quæ visionis est: quia, supposita determinatione divina non possunt plura nec pauciora fieri, & per consequens, nec Deus potest pauciora nec plura scire, quia divina

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

decreti determinatio nec variari nec mutari potest.

III. Verum, ut hoc totum negotium clarissime percipiatur simul ac probetur, observandum est, quod dupliciter possit aliqua scientia variari: uno modo ex parte rei cognitæ, altero ex parte cognoscentis. Ex parte rei cognitæ variatur scientia secundum veritatem & falsitatem, quando eodem judicio & eadem opinione manente res ipsa mutatur, tum judicium illud erit falsum, quod prius erat verum: ut Petro currente, hoc judicium est verum, Petrus currit, & illo non currente, est falsum. Ex parte cognoscentis, tripliciter potest variari scientia: primo modo, quoad scientiam ipsam: secundo, quoad modum sciendi: tertio, quoad actum sciendi. 1. Quoad scientiam ipsam variatio incidit in cognoscente, quando vel de novo acquiritur, vel deperditur scientia alicujus objecti: ubi tum est vel incrementum vel decrementum scientiæ, quantum ad extensionem scibilium: nam scientia, quæ ad plura objecta se extendit, augetur: quæ ad pauciora, diminuitur. 2. Quoad modum cognoscendi variatur scientia, quando aliquid clarius & evidentius cognoscitur, quam antea cognoscebatur: quod quidem accidit, vel ex diversitate medii, quando illud, quod prius cognoscebatur per medium probabile, postea cognoscitur per medium demonstrativum; vel ex vi & præstantia intellectus: nam qui acutiori pollet ingenio, is perfectius penetrat eandem conclusionem, quam alius qui minus acuto est ingenio. 3. Variatur scientia, quoad actum sciendi: quod contingit, vel quando quis actu considerat, quod prius non considerabat, vel quando procedit ab habitu ad actum, vel quando modo intelligit unum, postea aliud, vel quando ab uno discurrit ad aliud: hisce omnibus modis potest aliqua scientia variari, & quæ nullo istorum modorum mutatur, aut variatur, illa immutabilis est & invariabilis: jam assumo: atqui scientia visionis in sensu composito nullo ex istis modis potest variari aut mutari: quod speciatim per singulos modos eundo ostendo: non variatur ex parte rei cognitæ ex vera in falsam: nam cum divina cognitio feratur in res, quatenus sunt sibi præsentes in æternitate, non potest variari ex parte rerum cognitarum, quia quamcunque dispositionem habeat res cognita, necessarium semper est, ut ea sit præsens intellectui divino: scit enim Deus, quicquid est, pro quocunque tempore: sed nec potest variari scientia Dei, ex parte cognoscentis: non 1. quoad scientiam ipsam: nam non potest corrumpi scientia Dei, nec de novo acquiri, ut scientia nostra: quia nihil cognoscit per hanc scientiam nisi quod esse voluit in aliqua temporis differentia, & quæcunque determinavit ut pro certo tempore forent, ea scit: non 2. quoad modum sciendi: quia hæc variatio procedit, vel ex diversitate medii, vel ex vi intellectiva: sed Deus per unicum medium, quod est sua essentia cognoscit omnia: vis etiam intellectiva in Deo est penetrantissima, ipsaque Dei essentia, quæ invariabilis est: non 3. quoad actum sciendi, quia Deus nunquam est in potentia ad considerandum, quasi nunc actu consideret, quod prius non considerabat, neque est sciens in habitu sed in actu: scientia enim in habitu non est perfectissima; at talis est scientia Dei; nec intellectus divinus modo intelligit unum, postea aliud, nec ab uno discurrit ad aliud, sed omnia actu simul intelligit per unam & unicam speciem, quæ est sua essentia. Ergo concludimus, scientiam visionis in quantum est conjuncta cum voluntate divina, in sensu, ut ajunt, composito, nec augeri, nec minui: quia sicut Deus, quicquid vult, immutabiliter vult, ita quicquid scit ex iis, quæ voluit, invariabiliter scit.

IV. Restat ergo tota difficultas, de scientia visionis in sensu diviso, id est, absolute & per se considerata, non in quantum subest divinæ ordinationi: in hoc sensu concedi potest, quod scientia visionis Dei possit augeri vel minui, quia Deus ab æterno potuisset plura vel pauciora velle atque ordinare, ut essent, & sic potuisset plura vel pauciora scire ab æterno: certe, si fatemur Deum plura vel pauciora facere aut decernere posse, quam fecit aut decrevit, quidni similiter dicamus, Deum plura scire posse, quam scit? & sic non male dicunt Scholastici, Deum aliquid scire posse, quod nec scit,

nec

nec scivit, nec sciet unquam: quæ sane sunt verissima, in sensu diviso accepta: Profecto, non potest fieri, ut quod modo Deus cognoscit scientia visionis, postea incipiat non cognoscere, aut contra: sed vero potuit ab æterno non scire, quod nunc scit ab æterno, in sensu diviso, quia potuit ab æterno non velle aliquid, quod nunc voluit ab æterno, & potuit ab æterno velle facere aliquid quod nunc ab æterno facere noluit, referendo illud (ab æterno) ad voluit & noluit. Nec est, quod hinc quispiam inferat, scientiam visionis in Deo augeri posse, vel minui, vel omnino mutari; hujusmodi enim sermo, in quo ponitur, augeri, minui, mutari, semper involvit sensum compositum, qui in præsenti negotio falsus est: nam cum dicis, scientiam Dei augeri, minui, vel mutari posse, sensum hunc efficis, Deum quædam scire ab æterno, quibus postea quædam addi possint, in sciendo, aut detrahi, aut in quorum locum quædam possint succedere, sic nimirum, ut plura vel pauciora sciat postea quam prius, aut omnino quædam sciat postea, quæ non prius, aut contra: unde sequeretur, quod inciperet Deus aliquando scire quæ non sciebat, vel non scire quæ sciebat: Atqui hoc absurdum est, & pugnans cum æterno Dei decreto de rebus in tempore producendis: teneamus ergo certissime, scientiam visionis hoc modo in sensu composito acceptam esse invariabilem & immutabilem, licet in sensu diviso, ut eum explicuimus, contra dici posset.

V. Sententia vera explicata & probata hoc superest, ut Adversariorum objectiones præcipuas excutiamus, quod licet raro in thesibus conscribendis faciamus, nunc tamen unam atque alteram solvere placuit. *Obj.* I. Objecta divinæ scientiæ sunt variabilia & de facto variantur: Ergo & ipsa Dei scientia est variabilis & de facto variatur ad variationem objectorum: Antecedens est manifestum, quia inter ea, quæ Deus scit, sunt libera & contingentia: atqui hæc variatur. Ergo objecta &c. Consequentia probatur quia si variato objecto non variatur scientia, ergo scientia illa, quæ non mutatur, mutato objecto, erit falsa: v.c. Deus scit me nunc scribere: itaque finita scriptura & me non scribente, aut manet illa scientia Dei qua sciebat, & illud judicium quo judicabat, me scribere: aut non: si manent, ergo scientia & judicium Dei sunt falsa, quia nunc non scribo: si non manent, ergo scientia Dei est mutata & variata. *Resp.* I. Objectum scientiæ divinæ primarium est essentia divina, in qua & per quam cognoscit omnia, quæ cum non possit variari, nec scientia Dei potest variari, etsi objecta secundaria varientur. 2. Cum Deo sint omnia præsentia in sua æternitate, etiamsi objecta secundaria varientur, scientia tamen Dei non variatur: Deus enim videt in sua æternitate, absque aliqua sui mutatione, me nunc scribere pro hoc tempore, & me non scribere pro tempore tali secuturo: & licet varietur scibile à parte rei, scientia tamen non variatur à parte Dei, quia eâdem scientiâ cognoscit Deus hanc rem esse pro tali tempore & non esse pro alio tempore: & hoc bene est notandum, quod varietas & contingentia rerum non variet, non mutet scientiam Dei, quia Deus sic novit omnia, ut, quæ dicuntur præterita, apud Deum tamen scientem non sint præterita, &, quæ dicuntur futura, à Deo tamen sciente non expectentur ut futura; sed vero & præterita & futura & præsentia, sunt cuncta præsentia Deo in æternitate sua: quæ æternitas adest cuilibet differentiæ temporis & coëxistit semper omnibus, quæ fiunt in quacunque temporis differentia: & sic non aliter cognoscit Deus præterita aut futura quam præsentia, sed omnia simul æqualiter & sibi præsenter, etsi illa quoad nos varientur & mutentur: ut rem similitudine illustrem, Sicut faber, antequam fabricet domum, & postquam est fabricata, & postquam est destructa, habet semper eandem ideam domus; Ita Deus non aliter cognoscit res antequam sunt creatæ, & postquam sunt creatæ, & postquam esse desierunt. *Inst.* Si Deus omnia sciat simul, quia omnia videt in sua essentia & in sua æternitate, ergo etiam cognoscet simul contradictoria: at hoc est absurdum. Ergo & illud Prob. min. Contradictoria sunt opposita: at eorum uno posito, non ponitur alterum: ergo, qui scit unum oppositorum, nescit alterum, quia ambo simul stare nequeunt. *Resp.*

scientia Dei potest esse oppositorum, sine oppositione & falsitate: quia quando dicimus, Deum scire opposita simul, non dicimus, quod Deus sciat duo opposita simul esse vera, quia hoc est impossibile, sed tantum dicimus, Deum apprehendere utrumq; oppositorum & judicare unum esse verum, alterum falsum vel unum esse possibile, alterum impossibile: hoc est, quod vocamus, Deum duo contradictoria scire simul: deinde, aliud est, duo opposita aut contradictoria esse simul in rerum natura, quod est impossibile, sicut duo contrarii colores non possunt esse in eadem parte parietis, & aliud, esse simul in scientia Dei, quod est possibile, non quia simul judicentur vera, sed quia simul apprehenduntur, & unum judicetur verum, alterum falsum. *Obj.* 2. Deus ante Incarnationem scivit Christum nasciturum, & post Incarnationem scit illum non esse nasciturum; nam scientia est verorum, & post Incarnationem non est verum, Christum esse nasciturum, quia jam est natus, ergo potest Deus nescire quod scit, & contra potest scire, quod nescit: nam nunc scit Christum esse natum, quem ante Incarnationem natum nesciebat, & nunc scit, Antichristum nasciturum, & ipso nato, jam scit, non nasciturum, sed natum, quod ante nesciebat. *Resp.* negando consequentiam, quia Deus scit Christum nasciturum pro tali tempore, quo erat nasciturus, ante Incarnationem, & nunc scit Christum esse natum pro tempore, quo est natus; & sic non dicitur aliquid nescire, quod sciebat, aut scire, quod nesciebat; quia licet post Christum natum Deus non sciat Christum nasciturum pro hoc tempore, scit tamen Christum esse nasciturum pro tempore, quo erat nasciturus: quia, cum æternitas comprehendat omnes differentias temporis, Deus novit Christum nasciturum pro tempore, quo erat nasciturus, & Christum natum pro tempore, quo est natus: & ista propositio, *Christus est nasciturus*, vera est, pro tempore, quo erat nasciturus, & hæc, *Christus est natus*, est etiam vera pro hoc tempore, quo est natus, quæ omnia tempora sunt simul & præsentia Deo in æternitate & æterna Dei cognitione. Alias objectiones in ipso actu disputandi solvemus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-PRIMA,

DE

SIMPLICITATE DEI.

THESIS I.

DE *Simplicitate Dei* disputaturi, non prolixo utemur apparatu, sed ἄνευ προοιμίας quid per *simplicitatem* intelligi debeat obiter præmittemus, ac tum statum controversiæ figemus, & rem ipsam rationibus decidemus. *Simplicitatem* explicare solent Philosophi per *negationem compositionis seu constitutionis ex pluribus*, hinc simplicitatem describunt per exclusionem distinctionis seu multitudinis, dicendo, quod sit *unitas carens multitudine plurium*: quæ descriptio generatim sumpta non satis est vera, nisi illa plura intelligantur esse talia, *quæ se habent per modum actus & potentiæ*: nam simplicitas non dicit in genere carentiam omnis multitudinis, neque excludit omnem aut distinctionem aut pluralitatem: exemplum est in ipso Deo, ubi sunt multæ, plures, ac distinctæ personæ, quæ personarum multitudo, pluralitas, ac distinctio, non officit divinæ simplicitati, quia non referuntur ad se invicem, nec ad essentiam divinam, ut actus & potentia, quod imprimis hic & alibi notandum est. *Simplicitas* ergo optime definitur *unitas* (est enim ejus quasi species)

carens omni multitudine plurium, quæ vel ad se invicem sese habent ut potentia ad actum, vel simul sunt in potentia ad totum quod actuant. Ex eo autem, quod simplicitas explicetur per negationem compositionis, existimarunt plerique Philosophi simplicitatem de formali in sola negatione consistere. Vide præter alios *Suaresium Metaph. disp.* 30. *sect.* 3. *num.* 3. At vero, si nuda foret negatio simplicitas, nullam diceret perfectionem, nedum ut diceret perfectionem simpliciter: at dicit perfectionem: nam compositio, quæ ei opponitur, dicit imperfectionem, ideoque à Deo removetur: Ergo simplicitas dicit perfectionem, ideoque Deo tribuitur: & certe, si tantum negatio sit simplicitas, quomodo inter Dei proprietates recenseri potest? mera negatio non est proprietas: his adde, quod unitas superaddat enti, non negationem, licet vox indivisionis, qua definitur, negationem sonet, sed modum positivum; ergo & simplicitas quæ unitatis quasi est species. Quod *Suarez.* loc. cit. excipiat, Primo, non posse intelligi, quis sit ille modus, quem simplicitas addit enti, futile est: nam ab intellectu suo ad intellectum alterius nulla est consequentia: certe si possit intelligi modus positivus, quem unitas addit enti, quem infinitas addit Deo, quidni & hic, quem Simplicitas, vid. inter alia *c.* 7. 11. 14. *Metaph. l.* 1. *Burgersd.* Quod objiciat secundo *Suarez*, non posse simplicitatem dicere modum positivum, quia faceret compositionem cum entitate, cui adderetur, haud difficulter solvi potest; nam non facit compositionem cum quidditate cujus est modus, quia non est ei adæquate condistinctus, nec ad eam se habet, ut actus ad potentiam. Quod tertio dicat *Suarez*, compositio non addit modum composito, ergo nec simplicitas rei simplici: ad id duobus modis responderi potest, vel negando antecedens, ac dicendo, quod compositio dicat modum intrinsecum ac positivum quidditatis quæ composita dicitur, ut importet talem entis rationem, secundum quam ens constituatur ex actu & potentia; vel concedendo antecedens, & negando consequentiam, ac dicendo, quod compositio & simplicitas opponantur ut privatio & habitus, sicuti multitudo & unitas; at privatio negatio est; habitus dicit entitatem aut modum positivum: unde sequitur posse simplicitatem formaliter constitui in modo positivo, licet in eo non item collocetur compositio.

II. Simplicitatis sic explicatæ variæ sunt differentiæ sive modi, pro compositionum oppositarum varietate: hinc, quia alia est compositio ex materia & forma, alia ex partibus integrantibus, alia ex subjecto & accidente, alia ex genere & differentia, alia ex essentia & existentia, alia ex natura & subsistentia, totidem sunt modi simplicitatis, quorum singuli oppositas compositiones excludunt. Quæstio nunc est, *an Deus hisce omnibus modis sit simplex?* Alii sic proponunt statum controversiæ, *An Deus nec in se sit compositus, nec possit intrare in compositionem alterius, nec possit aliud componi cum Deo?*

III. Nos *Deum simplicem asserimus*, compositum negamus: Argumenta quædam generalia sunt, quæ hoc probant; alia specialia, quæ hanc aut illam à Deo compositionem removent: an omnem à nobis recensitam? statim videbimus. Generalia argumenta satis sunt multa, quæ videre est apud *Scholasticos Commentatores, in Lombar. l.* 1. *Sent. dist.* 8. *& in Aquin. sum. Theol. p.* 1. *quæst.* 3. Nos Dei Simplicitatem, ut à nobis est explicata, in genere deducimus ex ejusdem infinitate. Nullum infinitum est compositum ex aliis, nec componibile cum aliis: ergo simplex: at Deus est ens infinitum, quod nunc supponimus: major prob. Quod est componibile cum alio, caret ejus perfectione cum quo componitur, & consequenter perfectione totius, quæ conflatur ex perfectione extremi componentis utriusque; at infinito nihil perfectionis deesse potest: compositum vero ex aliis, vel est compositum ex partibus infinite perfectis, quod est contra rationem & partis & infiniti, vel ex partibus finite perfectis; at ex pluribus finite perfectis non potest fieri ens infinite perfectum, sed tantum finitum quoddam determinatæ perfectionis pro determinata partium perfectione: at Deus est ens infinite perfectum: Ergo &c.

IV. Sed descendamus ad particulares compositio-

positionis modos. *Deum non componi ex materia & forma*, aliquod argumentis probat *Aquin. loco. cit. quæ à Comment.* fusius explicantur. Nos ex iis duo seligemus: 1. Quod est purus actus, non est compositum ex materia & forma, Deus est purus actus. Major est evidens, quia cum materia sit pura potentia; illud sane quod componitur est materia & forma non poterit esse purus actus, quia hic excludit quamcumque potentiam à sua ratione: Minor probatur. Quodcunque nullam includit potentiam est purus actus. Deus nullam includit potentiam; quia si aliquam includeret, deberet aliquid ab alio recipere: nam omnis potentia passiva est correlativa respectu potentiæ activæ, à qua formam recipit, ad quam est in potentia: Deus autem nihil recipit, quia sic non esset primus motor, prima causa, adeoque ens primum, nec foret ens ex se. 2. Quod habet materiam & formam, est bonum per participationem. At Deus non est bonus per participationem. Ergo. Major prob. quia quod habet materiam & formam, est bonum per id, quod materia ejus participet & recipiat formam, beneficio & efficacia alicujus causæ efficientis: consequenter est bonum per formam participatam. Minor prob. Deo nihil est prius: sed bono per participationem prius est bonum per essentiam. Ergo Deus non est bonus per participationem. Hisce duobus *Thomæ* argumentis addimus tertium. 3. Si Deus foret compositus ex materia & forma, corpus esset. At corpus non est: nam omne corpus est mobile, est circumscriptum loco. Deus nec est mobilis, nec circumscriptus loco. Ergo. Deinde, nullum corpus est infinitum. Deus est infinitus. Ergo: Hisce iisdem argumentis probatur, *Deum non esse compositum ex partibus integrantibus*: nam partes integrantes materiam sequuntur, qua negata & hæ negantur.

V. Sed *neque Deus est compositus ex subjecto & accidente*, quod probari potest multis rationibus: nos paucas seligemus. 1. Subjectum se habet ad accidens, ut potentia ad actum. Sed Deus non est ullo modo in potentia. Ergo neque subjectum est ullius accidentis. 2. Ens per accidens, hoc est, compositum ex subjecto & accidente, posterius est illo, quod est per se. Deo nihil est posterius, quia est ens primum. Ergo non est ens per accidens, hoc est compositum ex subjecto & accidente. 3. Omne accidens est vel materiale, vel spirituale: si materiale, recipitur in subjecto materiali & quantitativo; sed Deus non habet materiam, nec quantitatem, *ex th. præced.* ergo non potest recipere accidens materiale: nec etiam spirituale, quia intellectio, & volitio Dei seu decretum, est ejus substantia & ipse Deus. Ergo non potest in illo esse accidens.

VI. Sequitur *compositio ex genere & differentia: quæ an in Deum cadat*, paulo *difficilius est explicatu*, propter quæstionem aliam affinem, cui hæc innititur, hodie quam maxime agitatam, *an Deus sub aliquo genere sit, & in aliquo genere sit, & in aliquo prædicamento contineatur?* Sed ut hoc negotium intelligatur, notandum est, rem aliquam eatenus dici compositam ex genere & differentia, quatenus genus & differentia ita inter se distinguuntur, ut gradus genericus secundum rationem suam possit inveniri separatus à differentiali illo, & inveniri conjunctus cũ aliquo alio gradu differentiali in re aliqua alia: clarius loquar in exemplo. Animalitas ita distinguitur à rationalitate, ut animalitas possit separari à rationalitate in aliqua re alia quam est homo, quem cum rationalitate constituit, & conjungi cum alio gradu differentiali, sc. irrationalitate, in equo, aut bruto quovis: ac propter hanc generis & differentiæ distinctionem, dici potest homo compositus ex genere & differentia, etiamsi ponamus, in homine illos gradus non distingui realiter, quæ communis & recepta hodie est opinio. Atque hinc manifestum est eas solas res dici posse compositas ex genere & differentia, quæ sub aliquo genere continentur: nam si quid est, quod sub nullo genere contineatur, id sane ex genere & differentia non fuerit compositum; ut ipsum ens, v. c. quia sub nullo genere continetur secundum communissimam sui rationem, à nemine censetur esse compositum ex genere & differentia: hisce sic positis, ut decidi possit, *An Deus ex genere & differentia sit compositus?* Primum ea quæstio determi-

nanda

nanda foret, *An Deus sub aliquo genere prædicamentorum*, v. c. substantiæ, *contineatur? Thomistæ*, & hoc & illud negant; & nos cum iis: & sufficit ad id hæc una ratio, relictis aliis. Id, per quod constituitur species, habet se ad rationem generis, ut actus ad potentiam. Sed in Deo nulla est potentia. Ergo. Prob. maj. quia omne genus dicit potentiam perfectibilem per differentiam.

VII. Verum ulterius quæritur, *an Deus sit compositus ex essentia & existentia?* Alii dicunt; *ex esse & essentia?* Resp. quod non. Ratio est. 1. Si Deus componeretur ex essentia & existentia, essentia Dei foret in potentia ad existentiam, sicut omne perfectibile est in potentia ad perfectionem: sic enim se res habet in creaturis, quæ ex essentia componuntur, quia earum essentia est indifferens ad τὸ existere & non existere: at Dei essentia non est indifferens, nec in potentia ad τὸ existere & non existere. Ergo. 2. Si Deus non esset suum esse, i. e. si componeretur ex essentia & existentia, Deus haberet existentiam seu esse causatum: si causatum, vel ab extrinseco, vel à principiis intrinsecis; nam illud esse esset receptum, ergo ab aliquo: sed non potest illud existere causari à principio extrinseco, quia sic prima causa non amplius esset prima, neque ens à se & non factum, neque ens necessarium, &c. quæ sunt absurda: sed neque ab intrinsecis principiis causari potest τὸ esse seu existere Dei, quia nihil sibi potest esse causa existendi: illud enim, quod causat, debet esse & existere, antequam effectus sit, si causet in genere causæ efficientis: ergo si esse aut existere, quod est in Deo, esset in eo causatum à principiis intrinsecis, præsupponerentur jam esse illa principia per aliud esse, & sic essent plures in Deo existentiæ, quo nihil fingi potest ineptius, aut magis impium.

VIII. Quæritur postremo, an *Deus sit compositus ex natura & substantia?* Subsistentiam hic dicimus, quod alii vocant personalitatem, modum subsistendi, τρόπον ὑπάρξεως Græce, qui quidem triplex est in Deo, unde tres constituit personas. Has subsistentias revera ante omnem mentis operationem à natura & essentia divina, ut modos à re modificata existimamus distingui, adeoque Deum vere ex natura & subsistentiis tribus componi: aliud enim est essentia, aliud modus essentiæ: hæc tamen compositio simplicitatem Dei non evertit, quia extrema componentia, essentia & modus, natura & hypostasis, non se habent per modum potentiæ & actus, sicut se quidem habent in rebus creatis, verum debent concipi essentia & modus subsistendi in Deo, natura divina & subsistentia ut duo actus perfecti, quorum neuter ab altero aut actuetur aut perficiatur: uti quidem fit in creaturis: ubi compositio ex essentia & modo non tantum simplicitatem evertit sed & imperfectionem importat, non tamen per se, quasi omnis compositio talis eam inferret, sed per accidens, quia modi superadditi creaturarum essentiis, vel mutabiles sunt, vel finiti, vel utrumque: at modi hi subsistendi in Deo, nec mutabiles nec finiti sunt: unde nullam imperfectionem inferunt. Si dicas præstare, ut dicamus essentiam divinam & modum subsistendi in Patre includi in persona Patris, non per modum compositionis, sed per modum ineffabilis unionis. Resp. 1. Nos in verbis & modo loquendi non esse difficiles, modo de re constet, & plus differre inter se naturam divinam & modum subsistendi, quam essentiam & existentiam, hoc est, ut Scholasticorum terminis efferam, essentiam & personalitatem, non sola ratione, sed ante omnem mentis operationem distingui. 2. Nihil hic esse periculi, licet vocabulo compositionis utamur, modo eam recte conciliemus (quod facimus) cum Dei simplicitate: certe, ubi licet uti voce distinctionis, quidni ibidem & compositionis? atqui hic omnes dicimus, naturam divinam & personalitatem Patris distingui, quidni ergo etiam dicamus Patrem ex natura divina & personalitate sua componi? Vide de hoc negotio egregie disserentem *Keckerm. Syst. Theol. l. 1. c. 4.*

IX. Exposuimus ita Dei simplicitatem, & quomodo, & quæ ei sit tribuenda: hoc superest, ut videamus, *an cum hac Dei simplicitate à nobis explicata stare possit pluralitas & distinctio attributorum in Deo?* Resp. quod sic. Nam in Deo multa quidem sunt attributa, sed quæ in se citra operationem mentis non

ſunt diſtincta, verum diſtinguuntur ſolum modo ab eſſentia divina & inter ſe diſtinctione rationis ratiocinatæ, ut fundamentum quidem diſtinctionis ſit in Deo, diſtinctio tamen ipſa extra Deum in mente diſtinguente: quæ rationis diſtinctio ſimplicitatem Dei, à nobis aſſertam non tollit. Hanc attributorum ab eſſentia divina & inter ſeſe diſtinctionem probaremus; ſed charta non capit, & alias hoc fieri poterit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

VIGESIMA-SECUNDA,

DE

POTENTIA DEI.

THESIS I.

Receptum eſt apud Scholaſticos axioma, ea, quæ in nobis diverſa ſunt, in Deo reperiri unita: cum itaque tria concurrant ad operationes noſtras, ſcientia, voluntas, potentia, quod cujuſlibet artificis exemplo eſt manifeſtum, & illa tria in Deo ſunt quærenda ac reperienda; non quod in Deo iſta ſint diverſa, ut in nobis: ſed quod illa in ipſo ſecundum noſtrum ordinem & modum intelligendi diſcernantur: Nimirum, ſcientia Dei intelligitur à nobis ut apprehendens, voluntas ut imperans, potentia ut exequens. Nos, miſſis ſcientia & voluntate Dei, de *Potentia Dei* quædam hac diſputatione excutiemus, exorſi à quæſtione an ſit.

II. Quando quæritur, *an ſit in Deo potentia?* primo videndum eſt, quid per *potentiam* hic intelligatur. Non intelligitur poteſtas, dominium, authoritas, ἐξουσία, ſed *vis & virtus producendi effectum*, δύναμις. Solet autem ex *Ariſt. 5. Metaph.* potentia dividi in *activam* & *paſſivam:* illa ad agendum, hæc ad patiendum ſeu recipiendum: nam quemadmodum actus eſt duplex, alius ſecundus, qui eſt operatio, & alius primus, qui eſt forma, operationis terminus ad quem, ſaltem inadæquatus & partialis; ita potentia alia eſt in ordine ad actum ſecundum, & dicitur activa, & alia in ordine ad actum primum, & dicitur paſſiva: *Activa potentia* definitur *Ariſt. Principium tranſmutationis in alio, quatenus aliud eſt: Paſſiva, principium tranſmutationis ab alio quatenus aliud:* ſed univerſalius poteſt utraque definiri. Nam vox *tranſmutationis* ſpecialior videtur. Potentia activa, eſt principium *producendi* aliud, quatenus aliud eſt, ideoque hæc ordinatur ad influendum aliquid alteri, & non recipiendum aliquid in ſe. Potentia paſſiva, eſt principium producendi *(paſſive)* ab alio, quatenus aliud eſt, adeoque hæc ordinatur ad aliquid recipiendum in ſe, & non ad influendum aliquid alteri. Jam vero quæritur, *an in Deo reperiatur potentia, non paſſiva, ſed activa?* Nam paſſiva potentia nullo modo in ipſo reperitur, quia dicit imperfectionem: quod enim eſt in potentia ad recipiendum aliquid ab alio, habet defectum illius, ad quod eſt in potentia: at Deus nullius habet defectum. Ergo. Sed activa eſt in Deo, quia illa de ſe imperfectionem non importat: unde, ſicuti materia prima eſt pura potentia paſſiva, ut nullam habeat activam, quia eſt ens imperfectiſſimum, ita in Deo nulla eſt potentia paſſiva, omnis eſt activa, quia eſt ens perfectiſſimum.

III. Cæterum cum *in Deo potentiam ponimus activam*, & hoc bene eſt intelligendum, reſpectu cujus operationis ea in Deo ponatur: operatio enim alia eſt immanens, quæ recipitur in eodem ſubjecto, à quo procedit, ſicut intellectio, volitio, alia tranſiens, quæ recipitur in ſubjecto alio, in quo eſt terminus ad quem

quem aut effectus, ut creatio, salvatio: non ponimus potentiam activam, quæ dicat ordinem ad actum immanentem, sed eam *quæ dicit ordinem ad actum transeuntem in exteriorem materiam vel objectum extra Deum:* hic tamen notandum est, in Deo improprie poni actum transeuntem. Nam omnis actio Dei est immanens, metaphorice tamen aliqua dicitur transiens, ratione effectus ad extra producti: sic creare, salvare, secundum rei veritatem sunt actiones immanentes: Deus intelligendo & volendo produxit mundum, & fecit omnia quæcunque voluit, sed tamen quia istæ actiones extra se, id est, extra Deum, producunt suos effectus, dicuntur actiones transeuntes.

IV. Deo potentiam esse adscribendam activam, principium operationis transeuntis, probat *Aquinas* 1. *part. sum. Theol. quæst.* 25. quia Deus est ens in actu, imo purus actus, ac perfectissimus. At habere talem potentiam competit enti, quatenus est actu, & quatenus est perfectum: Ergo. Probatur minor. nisi ens sit actu, quomodo poterit in se habere principium operandi? & de perfectione entis nihil derogat hæc potentia activa, quia ex se nullam imperfectionem involvit, sed quod imperfectionem involvat, aliunde est: nempe, potentia activa imperfecta est. 1. quando completur per suum actum, sic imperfectæ sunt potentiæ activæ Angelorum, quia per operationes suam consequuntur perfectionem. 2. quando indiget subjecta materia, sic imperfectæ sunt potentiæ activæ corporalium agentium, ut artificum inter homines. 3. quando eam concomitatur mutabilitas, ideoque omnis potentia creata agendi est imperfecta. 4. quando potentia, ut agat, debet egredi à substantia ejus in quo est, & approximari passo, sic potentia calefaciendi egreditur quasi extra se, & approximatur passo, manui, dum eam calefacit. At Dei potentia activa non dependet à suo actu, sic ut per eum acquirat perfectionem, nec indiget materia ad agendum, nec mutabilis est, nec debet egredi ab eo & approximari passo, quia non distat à passo. Concludimus ergo, nihil detrahi perfectioni divinæ, quod in Deo ponatur potentia activa. Sed, dicet quis, *omnis potentia dicit imperfectionem, sicuti actus perfectionem.* Resp. omnis potentia, quæ ab actu est distincta, dicit imperfectionem, & actus, qui est distinctus à potentia, perfectionem; sed in Deo potentia activa non est distincta ab actu, sed est semper in actu, & ipse actus, quia Deus est purus putus actus. Cum vero dicimus, *potentiam Dei activam semper esse in actu, & esse suum actum,* non hoc sic intelligendum est, quod potentia divina semper sit conjuncta suo actui, qui transit in materiam exteriorem, in objectum *extra* Deum, sed quod potentia divina semper sit conjuncta actui immanenti, divinæ intellectioni, & volitioni; non tamen semper est secutus à potentia divina effectus exterior: quia effectus ad extra procedunt à Deo secundum ordinem suæ sapientiæ & beneplacitum suæ voluntatis: unde, prout ab æterno per intellectum & voluntatem, disposuit, ita in tempore producit res: sic ab æterno judicavit & voluit creare mundum tali tempore. Nec hoc imperfectionem infert in Deo, à potentia ejus activa, ab æterno conjuncta actui immanenti & interiori, in tempore exire actum transeuntem & exteriorem, quia ille actus transiens & exterior tantum dicit relationem inter Deum ejusque potentiam & effectum extra se, quæ relatio, ut nihil perfectionis adfert, ita nihil aufert: ideoque, potentia divina, eadem cum suo actu interiori & immanenti, nihil plus perfectionis habet, quando agit extra se, quam quando non agit, quia agendo extra se nihil perfectionis acquiritur à Deo, sed ponitur tantum nova relatio, inter divinam potentiam æternam, eandem cum Deo ejusque intellectu ac voluntate, cæterisque attributis, & id quod fit & existit post extra Deum: relatio vero non perficit subjectum cui advenit: si contingat relationem interdum perficere suum subjectum, id est per accidens & ratione fundamenti.

V. De hac *potentia* activa *Dei* quæritur, *an sit infinita?* seu sub alio termino, *an sit omnipotentia?* Eam esse infinitam & omnipotentiam probat *Aquin. quæst. cit. art.* 2. & 3. quia esse Dei est infinitum: vis argumenti nititur eo, quod Deus agat per essentiam: quanto autem perfectiori modo est in

aliquo agente forma per quam agit, tanto est major ejus potentia agendo: at essentia Dei est infinita: Ergo & potentia: Unde & *omnipotentia* dicitur. Cæterum universalitas illa potentiæ, nomine omnipotentiæ significata, non eodem modo ab omnibus explicatur. Nos acquiescimus in explicatione facta ab *Aquin. loc. cit.* Deum hac ratione omnipotentem dici, quatenus omnia possibilia seu factibilia potest. Potentia enim activa ad agibile, factibile, possibile (quæ tria nobis idem significant) tanquam ad proprium suum objectum refertur. Potentia vero extra objectum suum non abit. Sicut autem potentia Dei activa, absoluta, infinita, & illimitata est, ita possibile, quod illi potentiæ subjicitur, intelligendum est possibile absolute, sine ulla restrictione aut limitatione: cujusmodi est omne illud, quod non implicat contradictionem, si fiat: Quæ enim hujusmodi sunt, ut contradictionem implicent, si dicantur fieri, rectius dicuntur non posse fieri, quam quod Deus ea non possit facere; qui modus loquendi de Deo multo est modestior, & ab ipso *Aquin. loc. cit.* observatur: Nam quod est simpliciter & absolute impossibile, nullo modo fieri potest, non tam propter defectum potentiæ in Deo, quam propter defectum ipsius rei, quæ contradictionem involvit: & potentia Dei est infinita, atque omnipotentia, ideoque continet in se perfectionem omnium potentiarum cujuslibet creaturæ: ideoque nihil concipi potest, ad quod sese non extendat divina potentia, quantum ex se: sed si aliquid non facit, non est, quia non possit, sed vel quia non vult, vel quia non decet, vel quia non est factibile, repugnatque fieri ex parte ipsius rei, adeoque est impossibile.

VI. Cæterum *impossibile*, ut colligere licet ex *Arist.* 5. *Met.* 17. dicitur duobus modis: uno modo, *simpliciter*: altero, *secundum quid.* Impossibile simpliciter est illud, quod nec à Deo nec ab ullo agente potest produci aut fieri. Impossibile secundum quid est, quod ab agente naturali non potest produci aut fieri: utrumque distingui solet in *impossibile incomplexum*, ut chimæra, & *complexum*, ut, homo est equus, virgo parit. Alii distinguunt τὸ impossibile quadrupliciter. Est *impossibile secundum naturam*, cujusmodi est illud, quod non potest fieri nec esse per naturam, licet possit esse per agens supernaturale, ut, virginem parere, cæcum videre &c. 2, Est *impossibile per intellectum nostrum*, quod non potest capi vel intelligi ab intellectu nostro, sic impossibilia sunt illa, quæ non capit intellectus nisi illustratus fide. 3, Est *impossibile secundum tempus*, ut, quod præteritum non fuerit; quod & *impossibile* vocant *per accidens*, quia accidit, *Petrum non cucurrisse*, esse impossibile, ex eo quod præteriit jam cursus: Nam licet cursus in se sit actus contingens; cum præteriit, quia præteriit, fit necessarius, & impossibilis ut non præterierit: & sic dicitur *impossibile secundum accidens*, quia accidit illi cursui, esse præteritum. 4, Est *impossibile secundum disciplinam*, quia est contra aliquod primum principium alicujus disciplinæ: sic impossibile est, ut duo contradictoria sint simul vera, ut duo contraria sint simul in eodem subjecto, quia sunt contra illud principium; *Quodlibet est vel non est*, aut, *Idem non potest esse & non esse.* De hisce quatuor speciebus impossibilium nunc videndum est distincte.

VII. §. 1. *Quodcunque est impossibile secundum naturam, illud est possibile Deo.* Probatur. Quia potentia Dei est infinita: potentia vero naturalis finita: ergo potest Deus facere id, quod est impossibile agenti naturali. Ut vero accurate cognoscatur, quantum differat potentia Dei infinita, & potentia creaturæ finita, observetur, quantum differat divinum esse ab esse creato: cum enim posse præsupponat esse, & omne agens agat in quantum est in actu, hinc optime judicatur de potentia ex essentia: esse vero Dei differt ab esse creaturæ, 1, Quia esse Dei non est contractum ad genus, neque ad speciem aliquam: at esse creaturæ quam maxime: 2, Esse divinum est illimitatum & infinitum: esse creaturæ est finitum & limitatum: 3, Esse divinum est quoddam esse universale in quo continetur omne esse, & in quo reservatur quasi omnis ratio essendi: in omni autem alio esse creaturæ est tantum unus modus particularis essendi, ut in homine est esse hominis, non Angeli: at in Deo est omne esse

esse: 4, Esse divinum est esse purum: esse creaturæ non est esse purum sed mixtum cum non esse, quia creatura quælibet facta est ex nihilo, & de se, nisi à Deo conservetur, tendit in nihilum. Ex hisce de differentia potentiæ, tum divinæ, tum creaturæ, judicium fieri potest. 1. Dei potentia non est determinata ad hunc vel illum effectum, sed extendit se ad omnem effectum, qui sub potentiam activam cadit; at potentia creaturæ determinata est. 2, Potentia divina quia est infinita, potest operari in instanti, potentia creaturæ non item. 3, Potentia divina talis est, ut ab ea dependeat omnis potentia creaturę in operando; at illa non dependet ab hac. 4, Potentia divina potest agere nullo pręsupposito subjecto: at non potest hoc potentia creaturæ. Atque hinc concludimus, multa esse possibilia Deo, quę sunt impossibilia naturę. *Potest Deus producere omnia quæ vult; potest operari sine ordine causarum secundarum; potest operari nullo præsupposito subjecto; at hac impossibilia sunt omnia naturæ.*

VIII. §. 2. *Impossibile secundum intellectum nostrum Deo est possibile.* Probatur. Quia cum intellectus divinus sit infinitus, noster intellectus sit finitus, potest facere omnia quæ ipse intelligit esse possibilia, & non tantum, quæ nos intelligimus esse possibilia: at Deus longe plura intelligit possibilia, quam nos. Ergo longe plura potest facere, quam nos intelligimus: & manifestum est in rebus fidei, quas Deus potest facere, nos tamen non possumus intelligere.

IX. §. 3. *Impossibile secundum tempus seu per accidens ratione prateritionis est Deo prorsus impossibile:* quia per nullam potentiam potest fieri, ut præteritum non sit præteritum. Probatur. Omne implicans contradictionem non potest à Deo fieri: sed præteritum non fuisse præteritum implicat contradictionem: quia idem pro eodem tempore fuisset & non fuisset. Ergo, præteritum non fuisse præteritum, impossibile est Deo.

X. §. 4. *Impossibile secundum disciplinam est etiam Deo impossibile.* Probatur. Quia si Deus faceret duo contradictoria simul esse vera, vel duo contraria convenire eidem subjecto, contradiceret suę veritati & sapientię, qua ordinavit, ut idem non posset esse & non esse simul, ut idē non possit simul esse album & nigrum. At Deus sibi esse contrarius aut contradicere nō potest. Ergo &c.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum VIGESIMA-TERTIA, *DE*

VOLUNTATE DEI.

THESIS I.

DE *voluntate Dei* theses ad disputandum propositurí, ante omnia vocis ambiguitatem removebimus. *Voluntas Dei* interdum significat *beneplacitum* ejus æternum, interdum *signum beneplaciti* divini & æterni; sicuti in vulgari usu loquendi testamentum solemus vocare ultimam alicujus voluntatem, quia signum est voluntatis ejus: hic posterior sensus à nobis relegatur. Priori sensu *in Deo esse voluntatem*, sic probamus. Quod est ens infinite perfectum, in eo sunt formaliter perfectiones omnes, quæ in latitudine entis sunt perfectiones simpliciter simplices, nullam in sui ratione includentes imperfectionem. Sed Deus est ens infinite perfectum, voluntas est perfectio simpliciter. Ergo voluntas est in Deo. Minor probatur. Nam voluntatis nomine intelligimus inclinationem ac propensionem quandam in omne bonum, quod intellectu concipi potest, quæ ratio voluntatis nullam ex se imperfectionem includit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

II. Verumenimvero cum *voluntas* interdum significet *actum* volendi, interdū *substantiam* volentem, hoc tertio sensu voluntatem Deo adscribimus, non enim potentia est, non operatio, distincta à Dei substantia, sed est ipsa ejus essentia, & *velle* est ipsius *esse*, propter summam Dei simplicitatem, qua fit, ut, quicquid in Deo est, sit ipse Deus. Si enim voluntas in Deo se haberet per modum potentiæ, & velle per modum actionis, daretur in Deo compositio ex subjecto & accidente, quod est absurdum: præterea, cum velle sit perfectio volentis, & voluntas sit perfectio Dei, si voluntas foret potentia, & velle actio, Deus acciperet suam perfectionem ab aliquo extrinseco, quod æque est absurdum. Interim, licet *in Deo idem* sit *essentia & voluntas*, *esse* & *velle* divinum, voluntas tamen habitudinem aliquam connotat & respectum ad objectum essentia non item: Unde est, quod *formaliter* seu *ratione ratiocinata*, ut barbare loqui solent Scholastici saltem, *distinguantur*. Sed ut voluntatis divinæ ratio sit clarior, nonnihil de ejus *objecto* agendum est.

III. *Objectum* voluntatis divinæ est, vel *primarium*, principale, immediatum, quod est ipse *Deus* & sua bonitas, vel *secundarium*, minus principale, mediatum, quod est *creatura*. Primum dicitur per se volitum, quia Deus & bonitas divina est objectum adæquatum & primo volitum ab ejus voluntate: alia vero à Deo sunt volita ratione divinæ bonitatis propter se: omnia enim alia à se vult propter suam divinam bonitatem: &, quandoquidem objectum aliud est terminatum, aliud motivum & terminativum: divina bonitas est objectum motivum & terminativum ipsius voluntatis: creatura est objectum, non motivum, sed terminativum tantum, & quidem secundario: solum enim movetur divina voluntas à sua bonitate, quæ est ejus essentia, creatura autem non potest movere voluntatem divinam, potest tamen secundario terminare ejus volitionem.

IV. Sed scrupulus hic est removendus. *Si Deus vult alia à se, volet plura, & quidem ut plura: at hoc videtur repugnare unitati & simplicitati voluntatis divinæ. Ergo tantum vult suam bonitatem, non alia à se.* Resp. Cum Deus vult alia à se, in quantum vult bonitatem suam, hoc modo comparantur alia ad voluntatem Dei, quo modo comprehenduntur ab ejus bonitate: sed omnia continentur in bonitate ejus ut unum cum ipsa: ergo etiam uno & unico actu, volendo bonitatem suam, vult etiam alia à se: & sic voluntas potest plura velle sine præjudicio suæ simplicitatis, quia omnia illa vult, quatenus sunt unum cum bonitate divina: ipsa enim bonitas Dei est exemplar & repræsentatio omnis bonitatis in creaturis & aliis à se: quemadmodum unitas, quæ est simplicissima, est principium multorum numerorum, qui ab ipsa procedunt, ita bonitas divina principium est simul & finis omnium bonorum aliorum, ad quæ terminatur secundario voluntas Dei, quatenus vult bonitatem suam in qua continentur, ita ut uno actu & se velit Deus & alia à se.

V. Præter objectum ad voluntatis divinæ rationem intelligendam multum contulerit, ejus *actus* exposuisse, & *modum*, quo vult se & alia. *Actus* voluntatis divinæ sunt *velle* & *nolle*. Velle & nolle Dei cum versantur *circa res existentes*, *velle* Dei est *amare*, & *nolle* Dei est *odisse*, cum versantur *circa res futuras*, *velle* Dei est *decernere ut quid fiat*, *nolle* Dei est *decernere ut quid non fiat*: quo sensu Theologis, eligere, significat in Deo, decernere alicui salutem conferendam, reprobare, decernere alicui salutem non conferendam. *Non velle* & *non nolle in Deo* proprie *non est*, quia Deus est purus actus, expers potentiæ & negationis, quæ utraque in eo poneretur, si in eo ponatur non velle, non nolle, negative utrumque. *Velle* Dei, in quantum significat *decernere, ut quid fiat*, est vel *effectivum* vel *permissivum*. *Velle* Dei *effectivum* est, decernere ut aliquid fiat, Deo id efficiente aut coefficiente: *velle* Dei *permissivum* est, decernere ut aliquid fiat Deo permittente: *Utrumque* velle *est efficax*: sed cum discrimine. *Velle* Dei *effectivum* ita est *efficax*, *ut* simul sit vere *causa* ejus quod fit: at *velle* Dei *permissivum* ita *est efficax*, *ut* non sit vere causa ejus quod fit: sed *antecedens*, ex quo tamen *necessario* atque *efficaciter* sequitur id quod fit. *Modus*, quo Deus vult

vult se & alia, est vel *necessitas*, vel *libertas*: quædam enim *necessario*, quædam *libere* vult, *pro* varia *ratione objecti*, quod vult, & *actus*, quo vult.

VI. §. 1. *Deus vult*, i. e. amat, *seipsum & suam bonitatem necessario, ut non possit non se amare & velle*. Probatur, 1. Omne quod est, necessario ac naturaliter diligit suum esse. Ergo & Deus, qui maxime est ac non potest non esse. 2. Quælibet potentia necessitatur respectu proprii objecti, si perfecte applicetur, non tantum quoad specificationem, sed & quoad exercitium: sic visus necessitatur ad videndum colorem recte applicatum recipiendo speciem ab illo: & intellectus quantum ad operationem primam necessitatur recipiendo speciem ab objecto: & voluntas beatorum necessitatur ad amandum Deum, quia in eo est omnis ratio boni. Ergo multo magis necessitatur voluntas Dei ad amandum seipsum. §. 2. *Deus vult*, i. e. amat, *necessario creaturam suam, in quantum existit, & ad imaginem Dei est expressa, & participat ejus bonitatem*: in tantum enim nulla est, in creatura ut tali, ratio mali. At in quo nulla est ratio mali, illud Deus amat necessario.

VII. §. 3. *Deus vult*, i. e. decernit, *non seipsum, sed alia à se, idque libere*: non versatur circa seipsum, volendo, i. e. *decernendo*, quia ipse nunquam est futurus, sed semper est: at circa alia à se, volendo, i. e. *decernendo* occupatur, quia illa aliquando sunt aut fuerunt futura. Vult hæc, i. e. *decernit*, *libere*. Probatur. 1. Quæ cadunt sub voluntatem ut media propter aliquem finem, qui sine illis mediis obtineri potest, non cadunt sub voluntatem necessario, i. e. circa ea non versatur volendo voluntas necessario. Atqui alia à Deo sic cadunt sub divinam voluntatem. E. non cadunt sub eam necessario, i. e. circa ea non versatur volendo voluntas necessario. Major probatur exemplis. Ideo non necessario volumus equum ad iter, quia illud conficere possumus sine equo. Minor probatur. Nam Deus vult alia omnia propter se ut finem, qui tamen non pendet ex rebus aliis, cum nihil perfectionis Deo ex aliis à se volitis accedat. 2. Si Deus necessario vellet. i. e. *decerneret* alia à se, nullæ redderentur gratiæ Deo propter beneficium creationis, quia necessario creasset nos & non libere: sicuti nullas reddimus gratias Deo, quod genuerit Filium, aut spiraverit Speritum sanctum.

VIII. §. 4. *Deus omnia alia à se quæ vult*, i. e. decernit, *immutabiliter vult*, i. e. decernit, Sensus est. In voluntate divina non est potentia ad opposita in sensu composito: id est, postquam ab æterno voluit Deus aliquid futurum pro tali tempore, non potest velle illud pro tali tempore non futurum: si enim possit velle illud non futurum pro eo tempore, pro quo tempore illud futurum voluit, posset aliter se habere, i. e. posset mutari. At Deus mutari non potest. Ergo. At si potentiam ad opposita sumas in sensu diviso, antequam voluntas concipiatur conjuncta cum altero oppositorum, sic vere libera est & actu suo volendi potest versari circa illud vel aliud objectum, nihilque derogatur divinæ immutabilitati, quæ tum demum violatur, si postquam voluit ac decrevit id rescindat: sed asseritur summa Dei libertas, amplitudo, potestas, per illam potentiam volendi opposita divisim.

IX. §. 5. *Deus vult*, i. e. decernit *voluntate effectiva omne bonum creaturæ, se vel efficiente vel coefficiente*: imo sic *etiam* vult *mala pœnæ, in quantum ipse multa sæpe operatur, quæ cedunt in pœnam peccatorum*. At *voluntate permissiva vult malum culpæ, vel simpliciter, vel etiam, quando illud simul est pœna*, & cedit in punitionem peccatorum: Neque sic quicquam Deo adscribitur, quod non sit dignum. Nam quandoquidem permittat peccatum fieri, haud dubie volens permittit; cur non liceat ergo dicere, Deum velle hoc fieri, quod permittit; quod non permitteret, si fieri non vellet? si vult fieri quod præcipit, quidni & fieri velit id quod permittit? cum tam sit signum voluntatis divinæ permissio quam præceptio, & sæpius eveniant ea quæ Deus permittit, quam ea quæ præcipit Et, quodcunque Deus tanquam medium usurpat fini obtinendo conducibile, illud recte dicitur velle ut fiat. Sed malum culpæ Deus tanquam medium usurpat fini obtinendo conducibile, manifestandæ gloriæ justitiæ suæ & miseri-

cordiæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

cordiæ. Ergo malum culpæ recte dicitur velle ut fiat; sive sit malum culpæ simpliciter, sive simul sit malum pœnæ.

X. Quæri hic potest non inutiliter, *An voluntatis*, id est, *volitionis divina detur aliqua causa?* Ab hujus quæstionis decisione gravissimæ dependent quæstiones Theologicæ, ut, An fides vel merita prævisa sint causa electionis, An peccatum sit causa reprobationis? Quare prudenter decidi debet. In homine quidem voluntas una est causa alterius, loquendo de actu voluntatis: sicuti voluntas, qua sanitatem volumus, est causa voluntatis, qua adire medicum & remedia quærere volumus. At in Deo non sunt plures actus volendi, quorum unus sit causa alterius, sed Deus unica voluntate, seu una & simplicissima volitione, vult omnia, quæcunque vult, qui tamen unus volendi actus pluribus actibus distinctis æquivalet ob summam & infinitam suam perfectionem: & sic sapienter & convenienter unumquodque, finem & media, vult Deus illo uno actu, quatenus unumquodque habet ordinem ad aliud, ut media ad finem, quæ alio atque alio ac distincto actu vult homo. Neque est, quod quis existimet voluntatem Dei fore irrationalem, si nulla ejus sit causa, & unico actu velit & finem & media: Nam quodcunque vult, vult ex rationali & sapienti consilio suo; & volendo, rem unam tanquam medium in rem aliam tanquam finem ordinat; finis autem ratio est mediorum: & vult se & alia à se, se ut finem & rationem aliorum volitorum, & alia volita volendo ad se ordinat: omnia enim facit propter seipsum. Quare voluntas ejus, etsi causam non habeat, irrationalis tamen non est. Et quam haberet causam voluntas Dei? an efficientem? an finalem? At ipse rerum omnium causa Efficiens est prima & finis ultimus. Dices: *An non vere dicitur, Deus fecit hoc propter illud? Ergo & vere dicitur, Deus voluit hoc propter illud?* & in universum, *Quicquid facit Deus, facere voluit; ergo quando unum facit propter aliud, etiam unum propter aliud facere voluit.* Resp. Quid inde? concedimus & rem & phrasin. Perges. *Ergo dabitur causa ac ratio voluntatis divina.* Resp. Negamus hoc sequi. Inferunt istæ phrases causam & rationem facti seu rei volitæ, cur ex rebus faciendis & volitis unum fiat propter aliud, sed non significant causam & rationem voluntatis aut volitionis divinæ. Et accuratissime ac prudenter hæc duo distinguit *Aquinas* 1. *part. sum. Theol. quæst.*19. *art.*5. *Vult Deus hoc esse propter hoc*, quod verum, & *Deus hoc vult propter hoc*, quod falsum est. Et hæc propositio, *Deus vult hoc, quia vult aliud*, in rigore sermonis falsa est, nam ipsius voluntatis seu volitionis divinæ causam aliquam significare videtur: quippe nullum aliud verbum exprimitur ad quod causalitas significata per particulam *quia* referri possit. At hæc, *Deus vult hoc esse propter hoc, vult hoc facere aut fieri propter hoc*, vera est, quia aliud exprimitur verbum ad quod causalitas significata in vocula *propter* referri potest: ut si dixero, *Deus voluit mundum creare, quia voluit suam bonitatem aliis communicare*, aut *propter suæ bonitatis communicationem, Deus voluit ei salutem, aut propter salutem*, non hic sensus est, quod Deus voluerit quia voluit, quasi unum velle in Deo sit causa alterius, sed quod uno eodemque volendi actu voluerit hoc esse propter finem. Et sic optime notat *Cajetanus in art.* 5. *quæst.* 19. 1. *p. sum. Aquin.* discrimen inter hæc quatuor. *Hoc est propter illud. Deus vult hoc esse propter illud. Hoc est volitum à Deo propter illud aliud volitum ab eodem. Deus vult hoc quia vult illud aliud.* Primum verum est, quia tantum designat ordinem rerum; item secundum, quia significat Deum velle illum rerum ordinem: tertium & quartum, si significent unam Dei volitionem secundum rem esse causam alterius volitionis, ut ab alia volitione dicatur Deus velle hoc, ab alia illud, utrumque falsum est: at si tantum significent Deum non velle hoc nisi volendo simul illud aliud tanquam voliti prioris causam, & hoc non esse volitum à Deo nisi quatenus aliud etiam est volitum tanquam hujus voliti causa, sed utrumque eadem volitione volitum, verissima sunt. Quare concludo. *Voluntas divina caret causa, non solum ut est Deus, sed ut est volitio, actus volendi attingens volitum:* malcque diceretur, quod attingentia voluntatis divinæ activa respectu unius voliti sit causa attingentiæ

activæ respectu alterius voliti: at, quod attingentia passivæ alterius voliti, tolerari potest, quia hoc dicit, *esse volitum unius causari ex esse volito alterius.* Sed de voluntate Dei satis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum VIGESIMA-QUARTA, DE VOLUNTATE DEI. I.

THESIS I.

DE *Voluntate Dei, an sit*, & *quodnam* ejus sit *objectum*, & *quinam* ejus sint *actus*, & *quis modus*, quo per actus in objectum suum tendit, denique *an in volendo ab aliqua causa extra se pendeat*, visum est atque explicatum disputatione superiori: atque ea omnia intelligi de *Voluntate beneplaciti*, ibidem est dictum. Nunc quęstiones quasdam, quę disputari solent à *Metaphysicis* & *Scholasticis* non inutiliter, movebimus ac decidemus circa Dei voluntatem, & ea, quæ præced. disp. sunt proposita.

II. §. I. Quæritur, *An velle alia à se*, seu quod idem est, *communicare se aliis, importet in Deo perfectionem aliquam?* ita quidem existimavit *Cajetanus in pr. part. sum Thom. Aquin. quæst. 19. art. 2.* Sed jure merito rejicitur è *Scholasticis* aliis, cum quibus & nos facimus, ac rem sic explicamus: velle alia à se, aut potest considerari quoad actum intrinsecum voluntatis divinæ, & sic, velle alia à se, est ipsa essentia divina, quia ille actus intrinsecus voluntatis divinæ, quo vult alia à se, est ipse Deus; & sic certum est, quod, Deum velle alia à se, dicat infinitam perfectionem. Aut potest considerari, τὸ velle alia à se, quoad objectum, quod connotat; velle enim alia, connotat habitudinem & respectum ad alia ista, objecta volita: & sic, velle alia à se, non dicit perfectionem in Deo; sed neque imperfectionem; quia ille habitudo & respectus est tantum in Deo relatio, (sive realis, ut quibusdam, sive rationis, ut plerisque placet) quæ formaliter abstrahit à perfectione & imperfectione. Res sic se habet. Deus vult creaturas vero & reali actu voluntatis suæ, qui actus est perfectissimus, quia est ipse Deus, terminatur tamen iste actus Dei ad creaturas seipso absque additione novæ perfectionis facta ad Deum; nam etsi non terminaretur ad creaturas sed tantum ad Deum, id est, etsi Deus non alia à se sed se tantum vellet, nihilominus esset perfectissimus: Nam hic actus, sive extendatur ad objecta aliqua extrinseca extra Deum, sive non, ideo nec magis nec minus est in se perfectus, quia ille actus sumtus in se, ut prior in signo rationis tali extensione, habet omnem perfectionem possibilem sufficientem ad objectum quodcunque volendum: unde, quod in secundo rationis signo apprehendatur terminatus ad hoc vel illud objectum, non id est per additionem alicujus in illo actu sed per additionem objectorum: quod illustrari potest à simili: ut, fingamus visionem sufficientem ad videndum quæcunque objecta sibi præsentata sine dependentia ab illis; talis visio potest extendi ad plura vel pauciora objecta, per additionem & mutationem objectorum, sine ulla additione aut mutatione sui: similiter se res habet in volitione divina rerum extra Deum. Difficilius id quidem est conceptu, quia perfecte à nobis declarari nequit: sed tamen ita se res habet. *Cajetanus* distinguit inter perfectiones Dei necessarias ac naturales, & liberas ac voluntarias: illas Deo non accedere, hasce accedere posse, ait: &, velle alia à se, seu, communicare se creaturis, asserit esse posterioris generis perfectionem, quam vocat perfectionem secundum quid & diminutam, uti priorem dicit perfectionem simpliciter & absolute:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſed vero, ſicuti nulla perfectio deficit Deo ab æterno, ita nulla ei de novo advenit, ſive ſit neceſſaria, ſive libera, ſive naturalis, ſive voluntaria, ſive ſimpliciter & abſolute, ſive ſecundum quid & diminuta ſit, quia Deus eſt infinite perfectus. Et iſta perfectio libera Dei, quam vocat *Cajetanus* diminutam, vel eſt infinita vel non; ſi non, quomodo eſt in Deo? ſi eſt, quomodo poteſt de novo accedere? Et diſtinctio iſta nulla eſt: nam inferam ex hac diſtinctione; Virtutes, quas habet homo, non eſſe perfectiones ſimpliciter, ſed diminutas quia ſunt liberæ & voluntariæ. At abſurdum eſt conſequens. Ergo & antecedens.

III. §. 2. Quæritur, *An voluntas Dei emponat rebus volitis neceſſitatem?* Hæc quæſtio duobus modis intelligi poteſt: uno quidem modo ſic: *An eo ipſo, quo res ſunt aut proveniunt à Dei voluntate, neceſſaria ſint ſeu neceſſario eveniant?* Atque hoc negamus: neque enim ſequitur res eſſe aut fieri neceſſario neceſſitate abſoluta (de qua hic eſt ſermo) quod Deus eas eſſe vel fieri velit: tametſi neceſſaria ſit conſequentia à voluntate Dei ad rem volitam, eo quod voluntas Dei fruſtrari non poſſit: ſed hæc hypothetica ſeu conditionalis tantum eſt rerum neceſſitas ac conſequentiæ, non abſoluta, non conſequentis. Altero modo ſenſus eſt: *An Dei voluntas cauſet neceſſitatem in omnibus vel in aliquibus rebus volitis?* Atque hic reſpondemus, Dei voluntatem quibuſdam rebus volitis neceſſitatem imponere, non tamen omnibus: rerum enim à Deo volitarum quædam ſunt neceſſariæ, quædam contingentes. Sed quæritur hujus diverſitatis ratio ac cauſa: Sunt ex *Metaphyſicis* & *Scholaſticis*, qui eam derivare conantur ex ipſis creaturis: at peſſime: nam ſi diſtinctio contingentium à neceſſariis referatur ſolum in cauſas ſecundas, ſequetur hoc diſcrimen eſſe præter intentionem & voluntatem Dei: At hoc abſurdum. Nos ergo rationem diſcriminis petendam eſſe ducimus ex ipſius divinæ voluntatis efficacia, à qua tanquam à cauſa non tantum eſt, quod ea fiant & ſint quæ Deus fieri & eſſe vult, ſed & quod eo modo fiant ac ſint quo modo ea fieri & eſſe Deus vult: vult autem Deus, ut diverſis rerum gradibus univerſum compleatur, quædam in creaturis evenire neceſſario, quædam contingenter: ideoque quibuſdam quoque effectibus providit atque aptavit cauſas neceſſarias, id eſt, indefectibiles in cauſando, ex quibus effectus ſequuntur neceſſario; quibuſdam vero effectibus providit & aptavit cauſas contingentes, id eſt, defectibiles & impedibiles, ex quibus effectus contingenter proveniunt. Et ſic patet, non ideo effectus à Deo volitos eſſe vel neceſſarios vel contingentes, quia cauſæ ſecundæ ſint tales, ſed contra, Deum, quia voluit quoſdam effectus contingenter evenire, quoſdam neceſſario, cauſas iis præparaſſe ſecundas, vel contingentes, vel neceſſarias, ut tota diverſitatis ratio, omniſque in creaturis vel neceſſitatis vel contingentiæ radix atque origo, in ſolam Dei voluntatem efficaciſſimam referenda ſit.

IV. §. 3. Quæritur, *An voluntas ſigni ſemper conformetur cum voluntate beneplaciti.* Reſp. Interdum Deus vult aliquid voluntate ſigni quod etiam vult voluntate beneplaciti, ut utraque impleatur: interdum non item, ut voluntas quidem beneplaciti impleatur, quæ ſemper impletur, ſed non item voluntas ſigni: ſic voluntate ſigni voluit ut Abrahamus immolaret Iſaacum, ut Pharao aliquoties monitus dimitteret populum: juſſit enim utrumque: at neutrobique fuit hæc voluntas Dei impleta: voluntate beneplaciti voluit, ne Iſaac immolaretur, ne Pharao Iſraëlem dimitteret; hæc utrimque impleta eſt; quod ex eventu liquet: nam & efficaciter ipſe Deus immolationem Iſaaci impedivit, & Pharaonis cor aliquoties obduravit ne dimitteret, ſic prohibuit voluntate ſigni homicidium, voluit tamen filium ſuum occidi à Judæis Deus: neque tamen hic ulla eſt contradictio inter voluntates divinas: Nam voluntas ſigni, improprie dicitur voluntas: eſt enim tantum præceptum quo ſignificat Deus quid ſit noſtri officii, quid à nobis fieri velit vel omitti: at voluntas beneplaciti ſimpliciter & proprie eſt voluntas, qua decrevit quid futurum ſit, ſe vel efficiente vel permittente.

V. §. 4. Sed hic nova exoritur quæſtio ex jam dictis. *Quare Deus voluntate ſigni præcipiat*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

piat ea fieri quæ voluntate beneplaciti ne fierent decrevit ac voluit? & contra, quare voluntate signi prohibuit fieri, quæ fieri voluntate beneplaciti voluit ac decrevit. Resp. Ratio, quare Deus, quæ præcepit, non impleat in omnibus, quibus præcepit, & quæ prohibuit, non præveniat in omnibus, quibus prohibuit, non est illa, quam *Jesuitæ* & hypothetici decreti Fabricatores proferunt, dicentes, Deum aliquid nolle, quia homines nolunt, aliud velle quia homines volunt. Nam sic Deus dependeret ab hominibus, causa prima à secunda: sed contra se res habet: si Deus vellet, etiam homines vellent; si Deus nollet, etiam homines nollent: omnipotens enim & omnium domina est Dei voluntas. Verum longe aliæ sunt hujus rei rationes, eæque variæ; vel, ut ostendat Deus creaturam intellectualem esse defectibilem; vel, ut ostendat quid in utramque partem valeat liberum arbitrium, in malam quidem partem sine Dei auxilio præsenti, in bonam cum eo, vel, ut ex comparatione mali seu peccati quantum sit obedientiæ bonum intelligatur; vel, ut ex obedientia gloriam, ex inobedientia pœnam, alii reportent; vel denique, quam rationem nos omnibus præferimus, ut in aliis suam misericordiam, in aliis suam justitiam manifestaret Deus.

VI. §. 5. Quæritur, *An Deus voluntate signi præcipere aut velle possit aliquid contra legem a se latam?* Hæc quæstio ex antedictis etiam oritur: ac sunt ex *Scholasticis*, qui Deum id posse asseruerunt, à quibus non longe abeunt ex Reformatis Philosophis quidam. Hi sic proponunt: *An Deus possit velle seu præcipere malum culpæ?* ac tum quæstio duplicitur intelligi potest, sc. *An Deus possit præcipere malum culpæ conjunctim*, hoc est, manens malum culpæ, *vel divisim*, ut malum præcipiendo fiat bonum. Priori sensu non venit quæstio: Nam sic Deus contraria vellet eadem voluntate signi, & idem præciperet & prohiberet, adeoque homini imponeretur necessitas peccandi, dum contraria implere non potest. Sed posteriori sensu quæstio instituitur: *An Deus voluntate signi velle seu præcipere possit aliquid, non quod sit malum fieri, dum præcipitur, sed quod esset malum fieri, nisi à Deo præciperetur?* sic ut posteriori jussione prioris mali quasi fiat abolitio. Atque hæc eadem est quæstio cum hac: *An Deus possit dispensare de præceptis Decalogi?* Nam, cum dispensatio faciat de illicito licitum, & quæ sunt contra præcepta decalogi sint illicita & mala, si Deus potest dispensare in præceptis illis, potest facere de malis & illicitis bona & licita: & sic posset Deus præcipere mala fieri, non quæ tunc sint mala, sed quæ essent mala, exclusa dispensatione divina. Nos ad difficilem hanc quæstionem sic *respondemus*. Cum lex non præcipiat nisi quod bonum est, & præceptum sit directivum agendi principium, quicquid ita malum est, ut Deus id facere non possit, illud quoque Deus præcipere non potest: quam responsionem exemplis illustrabimus. Non potest Deus præcipere mendacium, odium sui, blasphemiam, perjurium, idololatriam, quia ipse hæc facere atque horum author esse non potest, cum sunt ejusmodi, quæ in sui ratione malitiam includant atque involvant: quale etiam est, carnem dominari spiritui, &c. Nam quod non nemo hic excipiat, Deum non posse quidem seipsum abnegare, posse tamen alteri præcipere sui abnegationem, ineptum est: quia quod quis per alium facit ipse facere censendus est. *Scholastici* hoc negotium terminis suis & distinctionibus sic extulerunt. Malum, *inquiunt*, aliud est in se, aliud secundum se: malum in se est, quod potest fieri bene, malum secundum se, quod non potest fieri bene; sic odium Dei & mendacium sunt mala secundum se, quæ nullo modo possunt fieri bene, & ea Deus non potest præcipere, quia non potest ab eis auferri deformitas & inordinatio ad Deum quam habent. At occidere innocentem & accipere alienum, sunt mala in se, & possunt fieri bene, pro auctoritate, imperio, dominio Dei, & ista potest præcipere Deus, de iis dispensando. Alii sic distinguunt. Aliud est malum essentialiter, quod habet intrinsecam malitiam, ideoque nullo modo potest fieri bonum, ut blasphemare Deum: aliud est malum accidentaliter, cui malitia non est intrinseca, quodque idcirco potest fieri bonum, ut occidere innocentem: dicitur autem fieri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

posse bonum in sensu diviso, sicut ægrum potest fieri sanum; & hoc malum Deus potest præcipere, non illud: sed hæc omnia eodem recidunt.

VI. §. 6. Sed ut fluctus fluctum premit, sic una quæstio aliam: quæritur insuper ex ante etiam dictis, *An Deus voluntate beneplaciti possit velle seu decernere malum culpæ seu peccatum, & quidem qua tale est.* Resp. Distinguendum est inter has duas phrases, *velle malum culpæ*, &, *velle malum culpæ fieri:* velle malum, simpliciter dictum, notat comprobationem mali, simulque inclinationem ad rei alicujus vel commissionem vel omissionem utramque legi Dei repugnantem: Hoc est malæ voluntatis: sic *negamus, Deum velle malum culpæ:* at, velle malum fieri, nihil aliud significat, quam decernere ut malum seu peccatum ab alio fiat alio permittente; & hoc non est malæ voluntatis: sic *affirmamus, Deum velle malum culpæ:* & probamus: fundamentum hoc jacimus: non dari summum malum, sed omne malum esse conjunctum cum aliquo bono. Nunc sic argumentamur. Si Deus vult bonum illud fieri, cum quo conjunctum est malum se efficiente, ergo & vult malum fieri, quod ex parte creaturæ est cum bono conjunctum, se permittente: alioquin, si non vellet Deus, hoc malum cum bono conjunctum non foret, nec fieret: confirmamus hanc rationem. Quod bonum est, Deus vult fieri: at bonum esse, bonum est: Ergo: Sed vero, aliquod bonum non est nisi conjunctum cum malo. Ergo & bonum conjunctum esse cum malo, bonum est. Ergo & bonum conjunctum esse cum malo Deus vult. Ergo non tantum vult bonum cui conjungitur malum, sed ipsum τὸ conjungi malum, atque adeo ipsam malitiam quæ conjungitur: præsertim cum malum conjunctum sæpe cedat in bonum majus, sive alterius, sive ipsius malum committentis, semper saltem inservit manifestandæ vel misericordiæ vel justitiæ divinæ: & sic bonum est, malum fieri, atque adeo volitum à Deo, ut fiat, se permittente: imo, plus dicemus, non tantum volitum est à Deo, sed necesse est esse volitum ab eo, postquam decrevit absolute gloriæ suæ in misericordia & justitia manifestationem. Et quid multis est opus? quod bonum est, Deus vult. Peccatum fieri, bonum est, non quidem in genere honesti, sed in genere boni utilis: neque hoc mirum est, posse aliquid esse malum inhonestum, & bonum utile: neque est contra peccati definitionem, ut sit bonum utile: imo nisi peccatum esset legis transgressio & malum inhonestum, non posset esse medium conducibile ad patefaciendam Dei gloriam, in eo condonando per medium misericordiæ, aut puniendo per modum justitiæ: & à posteriori concludimus; quodcunque Deus usurpat ut medium conducibile ad finem sibi propositum, id talis est naturæ, ut ei non repugnet esse bonum in genere utilis, & ita à Deo ordinari, & decerni, & esse volitum. Sed peccato Deus sic utitur. Ergo, &c. Porro non tantum *malum culpæ est volitum*, sed etiam est volitum *qua tale.* Hac restrictione significatur, Deum velle malum culpæ, non tantum quoad materiale, actum substratum: nam eum vult voluntate beneplaciti efficiente: sed & quoad formale, seu quoad ipsam malitiam, quam vult voluntate permittente; hæc enim, non actus, est medium conducibile, quo uti *bene placet* voluntati divinæ illam malitiam permittenti. At qui istam restrictionem sic explicant, ut putent significari malum, qua tale, h. e. sub consideratione malitiæ, esse volitum à Deo, errant, & Deo & nobis injuriam faciunt: Deus enim decernendo ac volendo ut malum fiat, se permittente, non considerat illud ut malum, sed spectat id sub consideratione conducibilis ejus naturæ, quatenus poterit esse medium gloriæ divinæ: itaque *negamus, malum qua malum esse à Deo volitum*, hoc sensu, ut ratio, cur malum Deus permittat, sit ipsum malum: sed ratio, cur velit fieri se permittente, est conducibilis ejus natura ad promovendam gloriam Dei, ad quam tendere debent hæc & omnia nostra Philosophemata.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum VIGESIMA-QUINTA,

DE

DEI ÆTERNITATE.

THESIS I.

DE *Dei æternitate* ardua ſane ac perdifficilis eſt diſputatio; tanto tamen dignior contemplatione: præſertim cum moleſtia hæc & difficultas compenſetur utilitate, qua nulla poteſt ex Philoſophando accipi major, quam ſi Deum Opt. Max. omnis Philoſophiæ fontem & ſcaturiginem recte riteque cognoſcamus: atque eo lubentius hoc Dei attributum pertractandum ſuſcipimus, quod ante paucos annos luxare illud & non ſatis recte explicare tentaverit *Conradus Vorſtius in notis ſuis ad Diſp. ſuam* 3. *de Deo, & in Apologetica Exegeſi cap.* 12. Agit de hac materia *Thom. Aquin. in ſumma Theol. part.* 1. *quæſt.* 10. & ibi omnes fere *Scholaſtici*, *Pneumaticæ & Theologiæ naturalis Scriptores* iſtic, ubi vel *infinitatem* vel *immutabilitatem* Dei explicant, *Metaphyſici* inter affectiones, quæ ſequuntur exiſtentiam, ſub titulo *Durationis* vel *temporalitatis*, vel etiam ad prędicamentum *Quando*, ut *Suarez. Diſp. Met.* 50. Nos *Thomæ* 1. *part. quæſt.* 10. veſtigia prememus, & ex ſex, quos de Dei æternitate proponit, articulis, tres priores, poſt *vocis* diſcuſſionem præmiſſam, explicabimus. 1. *quid ſit æternitas*. 2. *utrum Deus ſit æternus*. 3. *utrum eſſe æternum ſit proprium Dei.*

II. *Æternum* dicitur, vel quaſi *æviternum*, notatque illud quod perpetuo durat, à voce *ævum*, quod volunt eſſe ab αἰών, hoc autem dici quaſi ἀεὶ ὤν, *ſemper exiſtens*, unde ſcriptio antiqua habet *aiternus* quod Græcam originem ſapit vel quaſi *extra terminum*, id eſt, ſine termino exiſtens, notatque illud quod nunquam eſt finiendum: Ebræi vocant עולם, à quo Latinum *olim*, à rad. עלם, *occuluit, abſcondit*, quia æternitatis initium ac finis lateant, à ſenſibuſque noſtris abſcondantur. Accipitur autem *æternitas*, 1. καταχρηστικῶς, *improprie*, pro *tempore diuturno & longævo*, ut cum circumciſio dicitur æterna, vel *pro tempore indeterminato*, ut cum id dicitur æternum, cui nullus certus terminus eſt præfixus, vel *pro duratione vitæ*, ut ſervitus dicitur æterna ejus, cui ſerviendum eſt ad vitam, quomodo etiam gratitudinem æternam pollicemur bene meritis de nobis. 2. κυριολέκτως, *proprie*, *pro duratione ſine termino*, ſive *limitate & ſecundum quid*, quæ fine deſtituitur ſive termino ad quem, diciturque æternitas *à poſteriori, ſeu parte poſt*, barbaris, qualis competit ſpiritibus finitis, ſive *abſolute & ſimpliciter*, quæ utroque termino caret, & à quo & ad quem, diciturque æternitas *à priori & poſteriori, & parte ante & poſt*, quæ Deo competit, de qua nos impræſentiarum philoſophamur.

III. Voce excuſſa, rem aggredimur; ac 1. Videbimus, *quid ſit æternitas*. Æternitatis notitionem ut aſſequamur, notandum eſt, tres eſſe menſuras rerum, quibus earum eſſe menſuretur, *tempus*, *ævum*, *æternitatem*, ſicuti triplex eſt rerum eſſe triplici modo diverſum. Quędam ſunt res variabiles, & ſecundum affectiones ſeu accidentia, ut *homo*, & hic habet unam menſuram ſui eſſe, ſed variabilem. Aliæ ſunt res invariabiles quidem ſecundum ſubſtantiam, ſed variabiles ſecundum accidentia ſeu affectiones, ut *Angelus*, & hic habet aliam menſuram ſui eſſe, ſuo modo etiam variabilem: *Deus* autem omni ex parte & ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum accidentia (quæ non habet) ſeu affectiones, eſt invariabilis, & hic habet menſuram ſui eſſe pariter invariabilem, immutabilem, totam ſimul, & perfectam, ſicuti ipſius Dei eſt eſſentia: Nam oportet menſuram eſſe proportio-

 natam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

natam rei mensuratæ: Ideoque quemadmodum aliam habemus mensuram pro rebus liquidis, aliam pro solidis; ita aliam debemus habere mensuram *pro homine*, aliam *pro Angelo*, aliam *pro Deo*: mensura, qua mensuramus hominis esse, dicitur *tempus*: qua Angeli, *ævum*: qua Dei, *æternitas*. Ac quamvis Deus proprie loquendo non habeat mensuram, quia tamen aliter ejus durationem intelligere non valemus, dicimus eum mensurari æternitate, per quam apprehendimus durationem divini esse.

IV. Hisce præmissis videamus quid sit æternitas. Ea definiri solet ex *Boeth. l. 5. de Consol. Philos. pros. 6. interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio*: quæ definitio, etsi quædam contineat quæ omitti potuissent (nam etsi quod æternum est vivat, vitamque totam simul ac perfecte & non per partes possideat, non tamen erat necesse hæc vocabula, *vitæ & tota simul ac perfecta possessio*, inserere æternitatis definitioni, cum rei potius æternæ quam æternitatis notioni includantur, & suffecisset dixisse, Æternitas est interminabilis existentiæ possessio) attamen quia ab omnibus *Philosophis* hactenus & *Theologis* est recepta, eam singulatim suis partibus exponemus. Dicitur *æternitas*, *possessio*, ut denotetur ejus actualitas & quies, est enim æternitas quædam duratio præsens, firma, fixa: *tota simul*, ad differentiam temporis, in quo est successio prioris & posterioris: una enim parte recedente altera advenit: at vero æternitas est tota simul uniformis: *perfecta*, ad differentiam instantis in tempore, quod licet totum simul est, est tamen duratio imperfecta, quin potius est continuatio durationis subsequentis vel ejus initium, quam ipsa duratio: *interminabilis*, quia æternitas caret principio & fine, ad differentiam ævi, quod habet terminum à priori, puta principium, & temporis, quod habet utrumque: *Vitæ*, ut significetur eum, qui æternitate mensuratur, viventem esse debere. Ex hisce notio æternitatis est manifesta, quod sc. sit, *duratio quædam semper præsens, sine principio aut fine, carens priori & posteriori, ac perfecta, cui nihil deest*: est *instans quoddam permanens ac perpetuum*: quemadmodum *nunc* fluens constituit tempus, sic *nunc* permanens constituit æternitatem. Sed ut aliquis æternitatis conceptus, quantum fieri potest, clarus habeatur, non melius is formari poterit, quam si ex adverso bene contemplemur naturam temporis, sunt enim æternitas & tempus duæ mensuræ diversissimæ.

V. *Tempus* est mora durationis successivæ in motu, est ipsum, quædam successio & transitus à priori ad posterius: unde Arist. definivit tempus, *numerum motus secundum prius & posterius*: nempe mensura illa, qua mensuramus partes motus, quod duret tantum vel tantum, dicitur tempus. E contrario *æternitas* significat mensuram, non variis partibus secundum prius & posterius difformem, sed plane uniformem: atque ut *tempus motum*, sic *æternitas divinum esse* mensurat, sed dissimili plane modo: *Tempus* habet prius & posterius *formaliter*, ita ut ratio temporis consistat in illa difformitate prioris & posterioris: sed *æternitas* consistit in uniformitate divini esse, & *non* habet prius & posterius *formaliter*: neque enim Divinum esse per partes æternitatis (quæ nullæ sunt) mensuratur, sicut motus partibus temporis, quæ sunt præteritum & futurum; dico *formaliter*, quia *eminenter* potest dici æternitas habere prius & posterius: nam sicut Deus omnia inferiora continet eminenter, ita æternitas, mensura divini esse, habet & continet eminenter omnes alias mensuras, & coëxistit tempori, quod habet prius & posterius: omnia namque tempora sunt æternitati præsentia: ponamus, v. c. ut aliquo modo hoc arduum negotium adumbremus, per imaginationem, unum hominem esse victurum centum annos, & in primo instanti simul habere totum illud, quod per centum annos habiturus esset, ille homo diceretur coëxistere illi tempori centum annorum, quia in quocunque anno illorum esset præsens: & potest alio simili illustrari: quemadmodum punctum, quod est in centro corporis sphærici, dum movetur corpus, est præsens ac coëxistit omnibus punctis in circumferentia existentibus, sed ipsa puncta circumferentiæ, cum inter se distent, non sibi coëxistunt in circumferentia, ita æternitas omnibus variationibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tionibus temporum coëxistit, licet ipsa tempora non coëxistant sibi, & sic dicimus, omnia tempora esse præsentia æternitati, licet quoad nos varientur & tempora & res in tempore, sicut illi puncto centrali omnia alia puncta, sed variata, sunt præsentia. Hæc aliquo modo juvant conceptum æternitatis, quæ quia infinita est, ab ingenio finito difficillime apprehenditur.

VI. Nunc 2. videamus, *An Deus sit æternus?* Aff. & probamus. 1. Qui est immutabilis est æternus: at Deus est immutabilis. Probatur major. Quia quod mutabile est, vel esse incipit, vel esse desinit: at æternum & inceptionis & desitionis terminum ignorat. Prob. min. Quia aut substantialiter aut accidentaliter mutaretur: at neutrum dici potest, quia utrumque imperfectionem dicit. *Exceptio.* At in Deo sunt prorsus idem immutabilitas & æternitas; Ergo unum non est causa alterius. Resp. Quamvis in Deo unum non sit *causa* alterius, potest tamen dici unum *ratio* alterius: nam consequentia hæc valet, *Quia Deus est immutabilis, est æternus:* & licet in Deo idem sit immutabilitas & æternitas, sufficit tamen distincto rationis ratiocinatæ, ut unum fit ratio alterius, ratio sc. nobis cognoscendi alterum. 2. Si Deus non est æternus, ergo non habebit totum esse simul, ex vi definitionis æternitatis. At posterius est absurdum. Ergo & prius Prob. min. Si non habet totum esse simul, ergo habebit, vel esse post non esse, vel non esse post esse. At neutrum dici potest, quia utrumvis dicatur, jam Deus dicitur mutari, ac mensurari tempore, in quo est esse post non esse, non esse post esse, id est, prius & posterius, quia hæc sine tempore intelligi non possunt; hæc enim successio est tempori propria. At Deus successionis est expers, prius & posterius non agnoscit, ac totum suum esse simul possidet. 3. Si Deus aliquando non fuit, & postea fuit, Ergo factus est ab aliquo: non à seipso: quia quod non est, non potest seipsum producere, ergo ab alio. At sic non est independens, nec causa prima, quod absurdum.

VII. Nunc 3. videamus, *An Dei sit proprium, esse æternum?* Hæc quæstio duplicem potest habere sensum; unum, de inesse, alterum de possibili. Priori sensu quæritur, *An de facto nihil sit æternum à parte Ante & post præter Deum?* Neg. posteriori sensu, *An possit aliquid esse præter Deum tali modo æternum?* Neg. Nam quod hic quidam excipiunt, potuisse mundum ab æterno esse, id in curriculo harum disputationum refutatum est Disp 19. parte priori & posteriori. Sed hic grave est dubium. *Hominem esse animal*, & omnia prædicata essentialia ab æterno sunt vera, Ergo ab æterno debet illis respondere aliquod esse reale: nam quomodo vera erit hæc enunciatio, *Homo est animal*, nisi ab æterno *homo sit animal?* Ergo aliquid habet esse reale æternum, prætet Deum. Resp. Ut hæc res bene explicetur, distincte est procedendum, ac primo notandum, quod triplex sit esse creaturarum, virtuale, cognitum, reale: virtuale vocatur, quod res habent in suis causis: cognitum, quod habent in intellectu: reale, quod habent in seipsis extra causas suas: omnes creaturæ fuerunt in virtute & potentia Dei activa ab æterno, antequam crearentur: fuerunt quoque in intellectu divino ab æterno, sicut res artificiosæ sunt in mente artificis: at vero in seipsis non fuerunt, nisi cum Deus eas produxit: itaque nulla creatura extra divinum intellectum & extra potentiam Dei activam æterna est. Deinde est esse quoddam essentiæ, & esse quoddam existentiæ, & esse quoddam, quod significat veritatem propositionis & connexionem extremorum: jam vero, nullæ creaturæ sunt æternæ, nec secundum esse essentiæ, nec secundum esse existentiæ, quia utrumque est esse reale: at vero si creaturæ secundum aliquod esse reale essent æternæ extra Deum, jam Platonis sententia de Ideis obtineret, & darentur universalia in rerum natura separata à conditionibus singularium, quod absurdum est. Quod spectat illud esse, quod significat connexionem extremorum & veritatem propositionis, ut cum dicimus, *homo est animal*, tales propositiones ab æterno quidem sunt veræ, sed tamen non dicunt aliquod esse reale ab æterno: & hoc est quod multis imponit, in istis propositionibus ab æterno veris fundata est veritas in necessaria connexione & habitudine extremorum, quæ necessaria

cessaria connexio & habitudo extremorum, ante illorum existentiam nihil dicit aliud quam unum aliquod possibile esse de ratione alterius possibilis; id est, quando ipsum erit, necessario erit hoc vel illud, quæ veritas æterna potest intelligi absque ullo esse reali ipsorum extremorum: v.c. hæc propositio, *homo est animal*, est æternæ veritatis, sive homo sit atque existat, sive non: veritas enim ejus in eo consistit, quod non possit esse vel existere homo, quin sit *animal*, & utriusque extremi esse, tantum est possibile, scilicet, hoc extremum possibile, *animal*, est de ratione extremi hujus possibilis, *hominis*. Atque sic illam difficultatem dissolvit quoque *Suarez* tom.2. Disp. Metaph. Disp.31. qui videri potest.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-SEXTA,

DE

DEI IMMUTABILITATE.

THESIS I.

CUm disp. præcedenti de *æternitate Dei* fuit actum, ejus fundamentum posuimus *immutabilitatem*: diximus enim hanc causalem esse veram, *th. 6. Quia* Deus *est immutabilis*, *ideo est æternus*, ut immutabilitas fuerit, non quidem causa in rigore sumta, sed ratio saltem demonstrans æternitatem, & causa, ut *Scholasticorũ* quidam loqui amant, virtualis seu eminentialis: nam si in omni demonstratione exigeretur, ut effectio per veram causam realiter à se distinctam demonstraretur de subjecto, actum foret de demonstrationibus Metaphysicis, item & de Mathematicis, ubi utrobique non intercedit discrimen reali inter affectiones, principia, sive causas, & ipsum subjectum. Ergo nec ibi, cum æternitatem demonstraremus de Deo, necessum est quærere reale discrimen inter subjectum, affectionem, & causam; quod ibi nullum est reale: sed vero quia dubitari possit de causa, qua fuit demonstrata æternitas, sc. de immutabilitate, an ea sit (cum tamen causam dari in demonstrando supponi soleat) operæ existimavimus pretium immutabilitatem Dei adstruere hac disputatione, ut præcedente astructa fuit ejus æternitas.

II. De *Dei immutabilitate* hæc duo excutiemus. 1. *An possit naturali ratione demonstrari?* quin enim hoc constet ex sacra pagina, nulli est dubium, sed nos Philosophos agimus non Theologos. 2. *An immutabilitas sit Deo propria, sic ut nulli creaturæ conveniat?* sed primum, quid per *immutabilitatem* intelligamus, videndum est nobis. *Immutabilitas* negat omnem mutationem, omnem motum & variationem, sive exteriorem sive interiorem: itaque cum Deum demonstrabimus immutabilem, eum demonstrabimus, nec generabilem, nec corruptibilem, nec creabilem, nec annihilabilem, nec augmentabilem, nec diminuibilem, nec alterabilem, nec mobilem motu locali, nec mutabilem secundum intellectum, aut voluntatem, aut ullam potentiam, aut habitus, aut actiones.

§.1. *Deum esse immutabilem, ratione naturali demonstrari potest.* 1. Omnis mutatio aut est secundum substantiam aut secundum accidens. Neutro modo competit Deo. Ergo. Non priori modo, quia quod secundum substantiam mutatur, est corruptibile. At Deus seu divina substantia est incorruptibilis, quia principium non habet: omnis enim corruptibilitas à principio est aliquo vel interno vel externo. Ergo. Non posteriori modo, Quia in Deo non est accidens. Ergo. 2. Quod mutatur, prius est in potentia quam in actu: Atqui

Atqui Deus non est in potentia unquam, sed semper est in actu & actus. Ergo. 3. Omnis mutatio, aut est in statum meliorem, aut deteriorem, aut parem. Sed nullo istorum modorum mutatur Deus. Ergo. Non in statum meliorem mutari potest Deus, quia, cum sit optimus, habet statum optimum. Non in pejorem, quia sic non foret Deus. Non in æqualem, quia Deus perfectus est, nec patitur æqualem statum aut parem in natura distinctum. 4. Si Deus mutari posset, vel per potentiam, quæ est in altero, vel per potentiam quæ est in se: non per potentiam quæ est in altero, quia sic dependeret ab altero: non per potentiam, quæ est in se, quia eam non habet; est enim purus actus. 5. Quod mutari potest non est simplex, sed componitur cum eo quod recipit & ad quod tendit. Sed Deus est simplex, quod demonstratum est *disp. select.* 21. Ergo.

IV. *Exceptio.* 1. *In Deo est liberum arbitrium: hoc autem est mutabile ad volendum & nolendum, ut, quod nunc vult, mox possit non velle. Ergo. Deus, sicut Petrum amavit cum ad Apostolatum eum vocavit, ita eundem odit, cum Christum abnegavit: transire autem de amore in odium non potest fieri sine mutatione. Ergo.* Respond. Liberum arbitrium non infert in Deo mutabilitatem, uti quidem in nobis est discursus & ratiocinatio, modo in unum, modo in contrarium, libero arbitrio ferimur: ideoque nobis contingit, ex amore in odium, & ex odio rursus in amorem, transeundo nos mutari. Deus autem cum habeat simplicissimam scientiam ab æterno, nihil de novo vult, nihil de novo acquirit: sed per solam mutationem objecti, dicitur modo velle & amare hunc hominem, alio tempore eundem non amare & odisse: hoc enim fundamentum bene est tenendum, quod Deus idem objectum velit & non velit, amet & oderit (loquuntur hic de Deo ἀνθρωποπαθῶς) sine aliqua sui mutatione, secundum diversas rationes objecti, quæ aliquam mutationem quidem dicunt in objecto sed non in Deo: quemadmodum nunc vult me Deus scribere vel loqui, at ubi finiero, non vult me scribere vel loqui, mutatione facta in me, nulla in Deo, quia in ipso idem prorsus est judicium de rebus contrariis & contradictoriis: diversitas enim non est in actu divino sciendi vel volendi, qui idem omnino est; sed diversitas est in reipsa, quam secundum diversa tempora aliter atque aliter sese habentem Deus & scit & vult: sed de hoc argumento videatur *Select. Disp. hujus curriculi vicesima tota, & vicesimatertia thesis* 8.

V. *Exceptio.* 2. *Multa dicuntur de Deo quæ absque mutatione sui non possunt intelligi. Ergo.* 1. *Deus est intimè in nobis: sed motis nobis, omnia moventur in nobis: moveri autem est mutari. Ergo.* 2. *Si Deus annihilaret hunc mundum, & alium crearet alio loco, tum desineret esse in loco hujus mundi & inciperet esse in loco alterius mundi. Ergo mutaretur.* 3. *Deus de novo creavit mundum, assumsit naturam humanam. Ergo mutatus est. Probatur consequentia, quia nemo potest transire de uno contradictorio in aliud sine aliqua sui mutatione: sed Deus transit hic de non creante in creantem, de non homine in hominem. Ergo.* Respond. ad 1. Aliquid est in alio dupliciter: vel per quandam dependentiam à re illa, in qua est, sicuti partes integrales & essentiales sunt in toto, quia dependent ab illo, sicuti & accidentia dependent à subjecto in quo sunt; & talia moventur ad motum ejus, in quo sunt: vel absque ulla dependentia ab eo in quo est, & illud non movetur ad motum ejus, in quo est: sic Deus est in nobis, independenter à nobis: ideoque nobis motis non movetur: Quid, quod sit Deus immobilis; quod de primo motore ab *Arist. in Physicis* est demonstratum. Ad 2. Posita tali causa, Deus non moveretur, nec mutaret locum, neque enim desineret esse in loco hujus mundi, si eum destrueret, neque inciperet esse in loco alterius mundi, si alium conderet; est enim Deus immotus ubique, etiam in spatiis imaginariis, atque extra hoc universum: omnis mutatio foret in creatura, mundo, vel destruendo, vel de novo condendo. Ad 3. Notandum in genere; cum aliqua denominatio advenit alicui per mutationem alicujus rei extrinsecæ, non est necesse ut res denominata mutetur, quemadmodum

id patet in relationibus multis, quæ oriuntur ex ſola mutatione termini, nulla facta mutatione ſubjecti; ſic ovo uno exiſtente albo, ſi alterum oriatur album, acquiritur ſine mutatione prioris ovi nova ab ipſo relatio & denominatio ſimilitudinis, qua illud prius eſt & dicitur ſimile poſteriori: ſic Petro exiſtente homine, cum oritur Paulus aut alius homo, oritur in Petro, ſine ulla ejus mutatione, relatio & denominatio identitatis, qua eſt idem cum Paulo aut altero homine: ſic autem ſe res habet in creatione & incarnatione, ubi utrobique mutatio eſt in extremo altero, termino ſc. utriuſque relationis. In ſpecie: cum Deus creat mundum, non mutatur, quia actio interna Dei qua vult creare mundum non mutatur, nec accedit ad Deum tum nova actio, ſed accedit ad rem, quam voluit creare, nova entitas, & Deus non eſt mutatus ex non agente in agentem, ſed res mutata eſt de non eſſe ad eſſe: ſicut, ut craſſo exemplo hoc illuſtremus; ſi ſol non ingrederetur per feneſtram clauſam, & poſtea, aperta feneſtra, ingrederetur, non mutatur ſol, ſed feneſtra ex non aperta redditur aperta: Sic Deus non aliter ſe habet, cum creat, quam antea ſeſe haberet, quia actio Dei non diſtinguitur ab ejus potentia, nec ab eſſentia & hæc omnia æque ſunt in Deo immutabilia: & notandum hoc eſt bene, quando agens idem eſt, quod ſua actio, ut Deus, non mutatur agendo, quia ſemper eſt in actu & ſemper agit. Agens vero, quod non eſt ſua actio, non ſemper agit; & ideo, quando agit, mutatur. Ad incarnationem quod attinet, facta eſt mutatio, in humanitate quæ aſſumta fuit, ſed non in Deo aut ſecunda Deitatis perſona aſſumente: Deo enim immoto & ſine ulla mutatione ſecundæ Deitatis perſonæ aſſumta eſt humana natura. *Dices, Deus aut ſecunda Trinitatis perſona acquiſivit aliquod ens, quod ante non habuit: Nam humanitas ens fuit.* Reſp. Conceſſo, quid inde? Non tamen ipſe Deus acquiſivit aut ſibi accepit novam perfectionem, ſed vere eam acquiſivit & ſibi accepit humanitas, dum ex non ente facta eſt ens, & aſſumta præterea in eſſe divinæ naturæ hypoſtaticum: λόγος, verbum divinum, ſecunda Deitatis perſona, tantum terminavit iſtam unionem naturæ humanæ, quando fuit aſſumta in ὑπόστασιν τοῦ λόγου: & ſic accepit novam relationem, ſed non novam perfectionem: terminare enim non eſt nova perfectio: ergo nec accepit mutationem: Quemadmodum ego non perficior, non mutor, non moveor, ſed immotus maneo, etſi diverſimode terminem motum lapidis, qui nunc mihi eſt dexter, nunc ſiniſter, quemadmodum ego quoque non mutuor, ſi alius homo oritur, ad quem referor, & quam relationem ego termino, cum ille mihi dicitur ſimilis, aut ego ipſi, ex vi generalis fundamenti ante à nobis poſiti. Quod dicitur, *nihil poſſe tranſire de uno contradictorio ad alterum ſine aliqua ſui mutatione*, falſum eſt, quod patet exemplo denominationum extrinſecarum, ut quando paries non viſus dicitur viſus, ſine ulla ſui mutatione, & relationum earum, quæ oriuntur ex ſolius termini mutatione. Et quid multis opus eſt? an non nummus aliquis ſine ulla mutatione ſui, ex voluntate Principis, ex non pretio fit pretium? Sed ſecundum hujus diſputationis membrum videamus.

VI. §. 2. *Immutabilitatem eſſe Deo propriam*, ſic probari poteſt. 1. Omnis creatura eſt aliquo modo mutabilis: ergo immutabilitas eſt propria Dei. Prob. antecedens. Mutabilitas & mutatio eſt duplex, vel ad eſſe, vel in eſſe, ut cum *Scholaſticis* nunc ſic barbare loquamur. Prior competit omnibus creaturis, quia omnes creaturæ ex nihilo ad eſſe ſunt traductæ. Mutabilitas & mutatio in eſſe, duplex eſt: alia in eſſe ſubſtantiali, quæ generalibus & corruptibilibus convenit: alia in eſſe accidentali, quæ omnibus creaturis convenit, quantum ad aliquas earum actiones aut diſpoſitiones, omnis enim creatura eſt mutabilis ſecundum eſſe accidentale. At Deus nullo horum modorum eſt mutabilis: Ergo immutabilitas eſt proprietas Dei. 2. Si aliqua, præter Deum, creatura foret immutabilis, eſſet maxime, Primo, materia prima, quæ vulgo dicitur ingenerabilis, Secundo, cælum, quod vulgo dicitur incorruptibile, Tertio, Angeli & animæ rationales, quæ ſubſtantiæ cum ſint ſimplices atque immortales, maxime videntur immutabiles. At nihil iſtorum immutabile

bile est omnino. Ergo omnimoda immutabilitas solius Dei est attributum proprium.

I. Materia prima, aut nulla est talis qualem posuit *Aristoteles*, aut non est ingenarabilis, quippe quæ, si sit, non est distincta à secunda, sed conceptus tantum communis ac genericus omnium materiarum particularium, adeoque ens rationis, cui, nec generabile esse, nec ingenerabile esse, convenit. Certe, quod *Aristoteles* sibi imaginatus sit materiam aliquam, quæ neque quid, neque quantum, neque quale foret, & tamen ens, & tamen substantia, &, quod plus est, commune subjectum omnium mutationum quæ fiunt, & ultimum in quod resolvuntur, insuper quæ foret ingenerabilis, incorruptibilis, fuit fundamentum astructæ æternitatis mundi: nam ne nunc dicam, mutationem fieri in materia secunda, non prima, si ista materia prima sit ingenerabilis & incorruptibilis *Aristoteli*, qui creationem ignoravit, non minus æterna ipsi esse debet, quam ipse mundus ei æternus est: Et profecto cum mundus ipsi æternus sit, oportet & materiam mundi esse æternam, cum mundus sine materia non fit. Quare videant, quomodo mundi creationem tueantur isti, qui materiam primam ingenerabilem & incorruptibilem esse, ex & cum *Arist.* ejusque mancipiis operose astruunt, & quomodo non ex mero rationis figmento, faciant fere, si non Deum, Deam saltem immutabilem.

VIII.2. Cælum quidem ab *Aristotele* & *Peripateticis* incorruptibile semper est habitum: sed enim ejus rei falsitas tam aperte convicta est recentioribus Astronomorum observationibus, ut qui cælum amplius incorruptibile asserat pro rerum Mathematicarum ignaro habeatur, ac à nemine ita esse asseri possit, nisi qui eo impudentiæ veniat, ut omnes astronomorum observationes elevare & tanquam fide indignas rejicere audeat; quod equidem ego à me non impetro ut faciam, qui artificibus, præsertim viris doctis & honestis, credendum in sua arte existimo. Sed argumento probemus invicto cæli corruptibilitatem. In quo generantur novæ stellæ ac novi cometæ, illud est generabile, consequenter & corruptibile. Atqui in cælo generantur, &c. Ergo. In cælo fuisse generatos cometas novos, 1577. 80. 85. 90. 1607. 1618. stellas novas fuisse generatas, ut Cassiopeæ, 1572. in Cygno, 1600. in pede serpentarii. 1605. à *Clavio. Tychone. Keplero*, aliisque, est observatum ac demonstratum. Negabunt fortasse nonnulli fuisse in cælo, vel illas cometas, vel illas stellas. Sed ex parallaxi convincuntur. Quæ minorem habet parallaxin, remotiora censentur quam quæ majorem, & quæ nullam, remotissima. At stellæ novæ nullam, cometæ novi multi, minorem habuerunt parallaxin quam luna, Ergo fuerunt remotiores quā luna. Ergo in cœlo. Ergo hoc est corruptibile. Nam quæ erit materia cometarum novorum? non ex halatio sublunaris, quippe quæ ultra 13 milliaria à terra non progreditur, ut docent observatores crepusculorū; & cometæ tam magni fiunt, ut absurdum sit illis adscribi materiam terrestrem: non concursus multorum siderum; quomodo enim tam multa ad idem punctum concurrerent? Ergo restat ut dicamus eam esse vibratam ex planetarum corporibus, quæ ubi est congregata, cometa novus sequitur ductum fere superantis materiæ. sic certe censuit *inclytum olim Academiæ nostræ lumen. Clariss. D. Willebrordus Snellius in Cometa* 1618. *descript.* c. 7. Cometas sub sole fieri ex effluviis solaribus, qualia manifeste ostendunt faculæ & maculæ solares, quæ irrefutabile sunt corruptibilitatis in cælo testimonium. Materia novarum stellarum pariter est, quæ vibratur, retrocedit, egreditur ex ipsis stellarum, cum scintillant, corporibus: hujus enim materiæ lucentis, ex pluribus stellis per scintillationem vibratæ collectio, novum sidus facere potest: ac stellas scintillare, scintillando materiam vibrare, ab Astronomis evictum est; imo circa stellas fieri exhalationes, per tubum opticum observavit, *in nuncio sidereo*, *Galilæus de Galilæis*, quod maximum est iterum corruptibilitatis in cælo argumentum: Oriuntur autem novæ stellæ potissimum in via lactea: hic enim locus maxime vibrationi stellarum convenit, quia ibi maxime sunt stipatæ stellæ (nam qui Galaxiam meteororum statuunt cum *Aristotele*, ineptiunt & ab experientia refutantur) unde ibi copiosior materia vibratione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tione stellarum ad novi sideris productionem in unum conjici potest ac compingi.

IX. 3. Angeli & animæ rationales sunt immortales & incorruptibiles natura sua, & à principio interno, & à nulla causa secunda: at à Deo & ejus potentia ac causa prima corrumpi & annihilari possunt. Sed de Angelis (& de animabus) hoc alias probatum dedimus publicis disputationibus. Deus autem omni modo est immortalis & immutabilis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-SEPTIMA,

DE

IMMENSITATE DEI.

THESIS I.

IMMENSUM, quoad vocem, idem est, quod non habens mensuram: quemadmodum *infinitum* est, quod non habet fines: & sic hæc duo vocabula fere ejusdem latitudinis sunt in significando. Attamen usus obtinuit nunc apud *Scholasticos*, & *Metaphysicos*; ut infinitatis vox paulo sumatur latius, dicaturque de eo, quod nullos habet fines, limites, terminos, sive essentiæ, sive quantitatis, sive virtutis, sive perfectionis cujuscunque: *immensitas* vero significet istum infinitatis modum, quo quid est illimitatum, incircumscriptum, irrestrictum, secundum præsentiam ad rem aliam aut ad locum: *Thomas Aquinas* 1. *p. quæst*. 8. & *Mag. Sent. Lombardus* 1. *dist*. 37. pro hoc termino *immensitatis*, utuntur hoc, *existentia Dei in rebus*, aut ejus, *quod est ubique* sive *ubiquitatis*. Nonnulli tamen *Scholasticorum*, *immensitatem* Dei distinguunt ab *ejus existentia in rebus* vel *ubiquitate*, & sic satis subtiliter: dicunt enim ista se habere, ut actus secundus se habet ad primum, aut ut actus & habitudo ad actum: existentia Dei in rebus & ubiquitas est illis præsentia actualis, immensitas præsentia aptitudinalis, qua Deus aptus est esse præsens in omni re, quando est aut erit: voluntque insuper, immensitatem Deo competere ab æterno, existentiam in rebus & ubiquitatem solũ ex tempore, quo cœperunt esse res creatæ, in quibus existit: Nos hanc istorum hominum distinctionem suo in pretio relinquimus, & rem ipsam explicatum imus.

II. *Immensitatem* Dei *Aquinas* probaturus *loc. cit. art*. 1. hanc adfert rationem. Omne agens debet esse conjunctum passo, in quod agit. Sed Deus est universale agens, efficiens omnia & in omnibus quæ sunt. Ergo etiam conjunctus est & intime præsens in omnibus. Hac ratione utitur ibidem in suis commentatiis *Cajetanus*, utuntur & cæteri fere *Scholastici*, & inter alios longissime eam exponit *Suarez. Metaph. disp*. 30. *sect*. 7. *à num*. 3. *ad* 44. Verum 1. ipse *Suarez*, fatetur *num*. 11. principium, in quo *major* hujus rationis fundatur, nondum esse efficaciter demonstratum, quamvis ipse sex folia integra fere consumserit circa ejus defensionem & explicationem *disp*. 18. *sect*. 8. 2. Ex doctrina *Aristotelis*, quam *Suarez* tam copiose exponit de propinquitate agentium ad passa, omnipræsentia Dei non satis efficaciter potest ostendi, quia *Arist*. solum requirit in agente, ad passum propinquitatem: at nostra quæstio nunc est de intima Dei in rebus omnibus præsentia & immensitate. 3. *Major* falsa est de conjunctione, propinquitate, vel immediatione *suppositi*, de qua tamen impræsentiarum est sermo: an non Sol hæc inferiora illuminat, continuo quodam influxu sine præsentia suppositali? Et similia exempla sunt plura. Quare nos hanc rationem omittentes, aliunde probabimus Dei immensitatem, 1. ex *immutabilitate Disp* 26. asserta. Nulllum immutabile potest esse distans ab aliquo loco. Deus est immutabilis.

Ergo

Ergo non potest esse distans ab aliquo loco; quod est esse immensum. Minor supponitur ex *disp. praced. Major. prob.* quia omne distans ab aliquo loco potest ad illum moveri, sive à seipso, sive ab alio motore: immutabile non potest moveri. Ergo non potest esse distans ab aliquo loco. 2. Ex *aternitate Disp.* 25. asserta. Deus caret mensura temporis. Ergo & loci: atque adeo sicut omnibus temporibus, ita & omnibus locis est præsens: est argumentum à pari: neque ulla disparitatis ratio reddi potest. 3. Ex *infinitate* & *perfectione* Dei. In ente infinito debet esse in summo gradu omnis perfectio simpliciter: at posse esse præsentem alicubi, est perfectio simpliciter: quam enim involvit imperfectionem? debet autem esse in ente infinito in summo gradu: non esset autem in summo gradu, nisi tale ens esset aptum esse ac de facto esset præsens omnibus rebus & locis. Ergo. Atque hæc est *immensitas & ubiquitas.*

III. Demonstrata immensitate Dei, videndum est ulterius, *quo modo* sit immensus: *modus* certe, quo Deus est ubique, inexplicabilis fere est atque ineffabilis, ac facilius dicitur *quomodo non* sit ubique qui ubique est, quam *quomodo sit.* Modus immensitatis, omnipræsentiæ & ubiquitatis divinæ, non est 1. *quantitativus*, qui fiat corporeæ molis diffusione, aut quantitatis additione, extensione, multiplicatione, prout in corporibus contingere potest: Deus enim spiritus est. Neque est 2. *localis* aut *circumscriptivus*, ab ambiente seu continente corpore factus, ita ut extra illud continens non sit, qualis est præsentia corporum, loco ita circumscriptorum, ut extra illum non sint, nam talis præsentia spiritibus creatis denegatur, multo magis Deo: &, quod non est quantum, non potest circumscribi loco: &, quod circumscribitur loco, commensuratur loco: at Deus nec quantus est, nec loco commensurabilis. Quare Deus *non est in loco ut contentum, neque localiter aut circumscriptive*, sed ita ut sit ibi, ubi est illud, quod dicitur locus: quemadmodum (per impossibile) si duo corpora se penetrarent, unum quidem esset ubi esset aliud, unum tamen non esset locus alterius, neque unum esset in alio localiter: sic Deus est ibi ubi locus est, non tamen est in eo, quod locus est, localiter. Neque est 3. *definitivus* modus præsentiæ divinæ: quia hic modus ita definit rem in uno spatio, ut non possit ea esse præsens alteri. At Deus est ita præsens in hoc spatio, ut simul sit in aliis omnibus, ita in hoc mundo, ut, si infiniti essent, in omnibus quoque futurus esset. Sed 4. est *repletivus, indivisibilis, illocalis, inextensus, impermixtus*, juxta quem Deus est in omni re creata totus & in quavis ejus parte, sed totus negative.

IV. Solet alio modo etiam explicari Dei *ubiquitas* aut *immensitas*, aut *omnipræsentia*, juxta versiculum vulgatum: *Enter, præsenter, Deus est & ubique potenter.* Quod sic explicant *Commentatores* ad *Mag. Sent.* 1. *dist.* 37. Deus est in omnibus *per essentiam*, quatenus substantia ejus ab omnibus habetur, quatenus omnibus intime illabitur; *per præsentiam*, quatenus omnia sunt in ejus prospectu, & nuda atque aperta oculis ejus, sicut aliquis dicitur esse præsens in domo, cum omnia, quæ sunt in domo, sunt in conspectu illius, *per potentiam*, quatenus omnia facit & conservat, sicut rex dicitur esse in toto regno per potentiam, quia potestas ejus ubique operatur, quatenus regit omnia: duo hi posteriores modi sunt improprii & huc non pertinent, sed primus tantum.

V. Speculativa hic sese offert quæstio, à *Scholasticis & Metaphysicis* hic disputari solita, *An Deus non tantum sit in hoc mundo in universis locis realibus, sed etiam extra mundum in spatiis imaginariis?* ita quidem statuunt *Conimbricenses*, *l.* 8. *Phys.* 10. *quæst.* 2. *Fonseca l.* 3. *Metaph. c.* 15. *quæst.* 9. *s.* 4. multique alii. Nos cum iis quoque asserimus, Deum actu & vere esse extra mundum; & quoniam spatium infinitum imaginamur extra cœlum, vere Deus est in hoc spatio infinito imaginario: quia quod est immensum, aptum est replere & replet omnia loca vera & imaginaria: &, si Deus non esset in spatiis imaginariis extra mundum, tum si alium mundum conderet (quod non implicat) vel si hunc transferret in locum alium, aut non esset ibi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

aut acquireret novum locum & mutaretur, quod absurdum. Deus tamen extra hoc est universum, non tanquam in mundo hoc visibili, sed ut excedens universa & potens condere nova entia in istoc spatio imaginario, in quibus intime sit: nam cum Deus dicitur esse in spatiis extra mundum, τὸ *extra mundum*, potest accipi bifaram; vel sic, ut designet & determinet aliquid reale extra mundum, in quo Deus sit, & ita Deus non est extra mundum; vel potest accipi τὸ *extra* pro eo, quod est non intra, limitate, quo pacto Deus est extra mundum, quia non limitatur, non coarctatur, intra hunc mundum, non restringitur ad hoc universum, quia ab eo non continetur, non definitur, sed vero ipsum longe excedit. Atque ex hisce etiam intelligitur, Deum non esse in spatiis imaginariis extra res creatas secundũ respectum continentis, quia hujusmodi respectus continentiæ fundatur in efficientia Dei, per quam ponitur in esse res, in qua dicitur existere, per modum, non contenti, sed continentis: ubi ergo nihil effecit, non existit istoc modo: at spatiis imaginariis nihil effecit Deus. Ergo. Est itaque Deus in istis, ut erat ab æterno antequam mundum conderet.

VI. Verum enimvero, ut hoc negotium de spatiis imaginariis, & quomodo in iis existat Deus, dextre intelligatur, paulo fusius de eo philosophabimur: est enim difficile & dignum explicatu: procedemus à simili aut potius dissimili. Corpus alicubi existens duplicem respectum significare potest: Primus est contenti ad continens, ut est aquæ ad vas in quo existit: secundus est respectus replentis ad id quod erat de se vacuum, quomodo corpus dicitur esse in spatio, & totus mundus dicitur esse hic, tanquam replens hoc totum spatium: atque inter hos duos respectus advertenda est differentia: nam primus terminatur ad rem realem, continentem, distinctam à re contenta: secundus non item: sed est tantum motus quidam corporis, quo replet hoc spatium, & non aliud: ipsum enim spatium, quod repletur à corpore, non est res aliqua, sed est quædam distantia aut vacuitas, apta repleri corpore. Deus neutrum istorum respectuum habet proprie: habet tamen aliquid proportionaliter correspondens utrique. Deus non est in aliqua re tanquam contentus ab illa: sed est in omnibus tanquam continens illas virtute activa, qua eas conservat, quæ est eadem cum illa, qua creavit: & hunc primum respectum non habet Deus in spatiis imaginariis extra mundum, quia hujusmodi respectus fundatur in Dei efficientia, per quam res ponitur extra causas. Rursus, Deus est in aliquo spatio tanquam replens illud, sed non modo quantitativo instar corporis, quia Deus quatenus non est; loco tamen hujus respectu debemus intelligere in Deo quandam præsentiam substantialem, qua per substantiam suam adest omnibus rebus quasi substantialiter replens illas, quia intime inest in omnibus: & hos duos in Deo respectus distinguit intellectus, & intelligit unum non esse alium: nam si (per impossibile) intelligeremus Deum non conservare hunc mundum & intelligeremus nihilominus Dei substantiam infinitam & immutabilem, possemus intelligere substantiam Dei præsentissimam rebus omnibus & esse intra omnes: nam substantia Dei infinita ubique est immutabiliter: &, si cessaret ejus actio conservandi res, & cessante conversatione posset manere creatura, nihilominus ibi & in creatura Deus esset ac maneret. Hisce animadversis, negamus Deum in spatiis imaginariis habere respectum primum continentis, qui fundatur in creatione & conservatione rerum ad extra; asserimus tamen Deum vere esse in iis præsentia substantiali repletiva: neque ad substantialem Dei ac repletivam præsentiam in spatio, est necessaria ejus operatio, neque requiritur respectus alicujus creaturæ, termini aut entis realis, quod terminet Dei præsentiam substantialem repletivam: & hoc probamus à simili: quia ut corpus repleat aliquod spatium, non est necessarius respectus continentiæ, id est, ut contineatur ab alio corpore: Ergo multo minus in Deo. Probatur antecedens. Nam totum hoc universum revera replet hoc spatium in quo est, non tamen continetur ab aliquo corpore, quia extra cælum extimum nullum est corpus ambiens, aut daretur progressus in infinitum: &, ponamus Deum condere hominem extra hunc

mundum;

mundum; homo iste repleret ſpatium & tamen non contineretur à corpore: ponamus, Deum annihilare totum aërem & aquam, terra nihilominus repleret ſuum ſpatium, licet contineretur à corpore: imo, concipiamus, Deum annihilare omnia ſublunaria intra concavum Lunæ, & ſibi eſſe decretum, perpetuo conſervare hoc vacuum, certe illud vacuum totum eſſet plenum ſubſtantia Dei: nam non poteſt concipi, quomodo ſit Deus præſens futurus toti cælo, niſi ſimul præſens ſit illi ſpatio intermedio: &, ſi oculis corporeis videri poſſet, videretur in iſto ſpatio. Quare iſte reſpectus ad ſpatium, quod repletur, non requirit rem diſtinctam extrinſecam ab ipſa re, quæ dicitur eſſe in ſpatio, ſed ſolum ſignificat modum intrinſecum ejus: qui non dependet ab aliqua efficientia, neque ab aliqua re extrinſeca: & ſive ſpatium, quod repletur, contineat aliud corpus, ſive non, hoc nihil facit aut pro aut contra hoc noſtrum inſtitutum.

VII. §. 1. Exceptio. *Illud ſpatium imaginarium eſt nihil, ergo non poteſt intelligi Deus eſſe in illo, quia eſſe in aliquo dicit habitudinem ad rem realem: confirmatur: nam ratio, cur Deus ab æterno non fuerit in mundo, eſt, quia mundus tunc nihil erat.* Reſp. 1. In genere, proferendo inſtantiam in corpore & mundo replente ſpatium; nam quæro, quomodo in eo ſint, ſi ſpatium eſt nihil. 2. In ſpecie, negando conſequentiam, & ad probationem dicendo, quod eſſe in aliquo ſecundum reſpectum continentis & contenti, dicit habitudinem ad rem realem: at eſſe in aliquo tanquam replens illud, per ſuam præſentiam, non dicit habitudinem ad rem realem, diſtinctam ab ipſa re, quæ ibi dicitur exiſtere: ſed ſolum dicit in illa modum quendam ſe habendi, qui eſt in corporibus ubicatio paſſiva, in Deo immenſitas: ad confirmationem, falſum eſt illud antecedens, nam Deus ab æterno fuit in iſto ſpatio, quod nunc mundus replet: ſi enim incepiſſet eſſe in hoc ſpatio, cum mundum conderet demum, fuiſſet mutatus, quod abſurdum. §. 2. Exceptio, *In rebus poſſibilibus Deus non eſt, quia nihil ſunt, ergo nec in ſpatiis imaginariis, quæ pariter ſunt nihil.* Reſp. Eſt elenchus parium aut ſimilium. Deus eſt in rebus, prævia cauſalitate, & creandi & conſervandi, qua eas quaſi continet; at eam non exercet circa res poſſibiles, quamdiu manent tales & ſunt in potentia. Et ideo non eſt in rebus poſſibilibus, ut ſic. At in ſpatio non dicitur Deus eſſe media cauſalitate, ſed per ſubſtantiam ſuam, qua replet illud: at res poſſibilis repleri nequit. Ergo. §. 3. Exceptio: *Deus ſolum eſt ubi operatur: at in ſpatio imaginario non operatur. Ergo.* Reſp. Vid. th. 2. hujus diſp. deinde vera eſt major de modo exiſtendi in rebus per modum continentis, non de modo exiſtendi ſecundum præſentiam ſubſtantialem & repletivam. §. 4. Exceptio. *In ſpatio imaginario poteſt tantum eſſe aliquid imaginarie: at ut Deus ſit alicubi imaginarie, eſt abſurdum. Ergo* Reſpond. Illud ſpatium dicitur imaginarium, in quantum illud fingimus & imaginamur per modum entis poſitivi, ut tale, ad ipſum explicandum; tribuuntur enim ei à mente noſtra quædam attributa, ac ſi ens poſitivum foret: in re tamen nihil poſitivum reale dicit: ac licet nihil ſit reale, eſt tamen ſuo modo, ut privationes ſunt: eſt enim privatio aut corporis aut rei, quæ in eo eſſe poteſt: eſt enim tanquam vacuum quoddam aptum repleri corpore: vacuum autem privationem ſignificat; & hoc ſatis eſt, ut res ſpatio iſto dicatur eſſe, ſicut res dicitur replere vacuum: interim reſpectu Dei omnia implentis non eſt vacuum, & Deus in eo eſt vere non imaginarie: Quod autem hoc vacuum ſpatium ac privatio illa ab æterno fuerit, nihil eſt abſurdi: ſicut non eſt abſurdum quaſdam relationes aut modos ab æterno fuiſſe.

Diſpu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum VIGESIMA-OCTAVA, DE ORT. ANIMÆ RATIONALIS.

THESIS I.

CUm disputationum harum curriculum instituimus primum, promiscue nos de variis acturos esse materiis, nullo servato ordine, ad solum placitum & lubitum Respondentium, disp. pr. indicavimus: atque ita diversas jam sumus explicando persecuti. Inter disputationes jam ante habitas, sexta fuit. *De Ortu animæ rationalis*, quam tunc *non ex traduce* sed à Deo esse κατασκευαστικῶς argumentis aliquot abstruximus: nunc visum est ἀνασκευὴν argumentorum, si non omnium saltem præcipuorum, in partem contrariam, instituere, & solutionum fontes breviter proponere.

II. *Argumenta* pro rationalis animæ per traducem propagatione, duum sunt generum, quædam *Theologica*, quædam *Philosophica*. Theologica ex variis Scripturæ locis desumta ad Theologos ablegamus, nisi quod unicum illud ac tritissimum & à *Traduciaris* fere pro insolubili habitum à peccato originali desumtum, bona Theologorum pace & venia, hic solvere, pretium nobis videatur operæ. 1. Hoc igitur esto decantatissimum pro traduce argumentum. *Si anima rationalis non propagetur à parentibus in liberos per traducem, ergo nec peccatum originale propagari aut traduci poterit: quia non potest accidens traduci aut propagari sine subjecto.* Ad hoc palmarium *Traduciariorum* argumentum variis modis responderi solet à Philosophis pariter ac Theologis: possunt videri variæ variorum solutiones in unum congestæ à *Rob. Baronio in Philosophia Theologiæ ancillantis Exercitatione secunda, art. 8. & sequentibus.* Nos, ne aliorum sententiis operose exponendis & tempus perdamus & chartam, sic hunc nodum solvimus. *Negamus consequentiam & in probatione falsam adstrui hypothesin*, quod peccatum originale sit accidens, *dicimus*: atque ut totum negotium clarissime percipiatur, duas hasce quæstiones accurate inter sese esse distinguendas censemus. 1. *Quænam concurrant ad peccati originalis propagationem?* 2. *Quænam sit causa proxima efficiens vel deficiens potius, per quam inexistat aut inhæreat peccatum originale, Petro aut Paulo immediate, ut ejus singulare peccatum?* Quemadmodum longe etiam differunt, quænam concurrant ad generationem? &, Quænam sit causa proxima geniti? Primam quod spectat quæstionem, concurrunt ad peccati originalis propagationem. 1. Adamus. 2. Singuli homines qui nascuntur. 3. Parentes. 4. Deus. §. 1. Adamus concurrit, ut caput & radix generis humani, quod ipse repræsentavit, dum peccaret. §. 2. Homo unusquisque, qui nascitur, concurrit ad propagationem peccati originalis, tum ut subjectum ejus, tum ut causa directe causans deficiens, propria, proxima, emanativa hujus venenatæ qualitatis. §. 3. Parentes concurrunt per generationem, quæ est tantum causa sine qua non existeret peccatum originale in hominibus. §. 4. Deus concurrit ad peccati originalis propagationem, & ut creator, & ut justus judex, justa & efficaci providentia, primum efficienter procurando propagationem hominum, producendo corpus, creando animam: sine quo utroque nulla esset peccati originalis propagatio: deinde permittendo, ut omne peccatum, sic & originale, quod sit: denique non suppeditando donum imaginis suæ, quæ non est actio realis & positiva, sed cessatio potius ac deficientia ab actu in Deo ac justa hominis pœna: intelligimus hic deficientiam non moralem, qua Deus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

deficiat ab eo quod debuit, ſed naturalem (ut loquuntur) qua quis deficit ab eo, quod potuit, ſed non, quod debuit: atque hæc omnia, quæ à Deo procedunt, ſunt tantum antecedentia, reſpectu peccati originalis, quod propagatur, & non cauſæ, adeoque inferunt neceſſitatem conſequentiæ tantum. Atque ut ad ſecundam quæſtionem reſpondeamus quoque diſtincte, Deus nullo modo eſt cauſa, nec principalis, nec inſtrumentalis, nec meritoria, nec remota, nec proxima, cur peccatum originale ſit in Petro vel Paulo, quamvis ſit cauſa juſtæ ſubtractionis imaginis ſuæ & ſit cauſa ſuæ permiſſionis, itemque productionis animæ ac corporis, ad quæ omnia peccatum originale ſequitur, tanquam conſequens ad antecedens. Sed nec parentes, qui generant, nec ipſa generatio, ſunt cauſa per ſe, ſeu principalis, ſeu inſtrumentalis, ſed merum ſunt antecedens, ſine quo non exiſteret peccatum originale in Petro, aut Paulo: per parentes & generationem enim producitur ſubjectum quidem peccati originalis, Petrus aut Paulus, non vero ipſum peccatum originale: ſimul ac tamen Petrus eſt productus aut Paulus, jam ſtatim quoque hoc peccatum originale eſt, abſque quo, ne momento quidem, illi ſunt. Itaque proxima cauſa, non quidem efficiens proprie ſed deficiens, per quam inexiſtat aut inhæreat Petro vel Paulo peccatum originale, eſt ipſe Petrus vel Paulus, & unuſquiſque homo ſui peccati originalis & principium & ſubjectum ſimul, & author & poſſeſſor eſt. *Ad probationem*, quod dicitur accidens non poſſe traduci aut propagari ſine ſubjecto, *reſpondeo*, peccatum originale non eſſe accidens, neque tamen ſubſtantiam, ſed privationem: ideoque non eſt quærenda poſitiva & realis cauſa, quæ reali actione hoc peccatum producat, nam actionis poſitivæ ac realis terminum oportet eſſe realem & poſitivum; ſed illa, ſive propagatio, ſive traductio, peccati originalis à parentibus in liberos, privativa potius eſt ac moralis, quam poſitiva aut phyſica: & concipi debet eo modo, quo traducitur ac propagatur in prolem privatio privilegiorum, paupertas, infamia, propter crimen progenitoris. Atque ex hiſce ſatis liquet inepte hanc quæſtionem vulgo proponi; *aut per animam propagatur peccatum originale, aut per corpus?* Reſp. Per neutrum; quæro enim ſimiliter; aut per animam propagatur paupertas, aut per corpus? reſpondendum eſt haud dubie, per neutrum. Sed ſicuti juſtitia originalis erat totius hominis, ita & peccatum originale: & ſicut iſta fuiſſet propagata à toto homine in totum hominem, etiam creante anima Deo, ita nunc & peccatum originale propagatur à toto homine in totum hominem, etiam creante animam Deo: abſurde ergo quæritur, per utrum propagetur.

III. 2. Argumentum eſto tale. *Si anima hominis non producitur virtute ſeminis, igitur homo non generabit hominem, ſed tantum corpus ejus, quæ pars eſt hominis inferior atque ignobilior.* Reſp. Homo vere generabit hominem etſi anima à Deo creetur; 1. Non quod tribuat ei corpus tantum, ſic enim generat corpus hominis, non totum hominem, & generatio non eſt nuda materiæ ſuppeditatio. 2. Non quod diſponat corpus ad receptionem animæ, quia hæc eſt tantum mutatio ad qualitatem & alteratio, generatio vero eſt ad ſubſtantiam. 2. Non quod ex materia educat aut in ea efficiat animam vegetativam vel ſenſitivam; nam ſic homo non hominem, ſed hoc vivens, & hoc animal, ſeu rudimentum potius utriuſque, generaret. 4. Sed quia animam rationalem ſubſtantialiter unit, ut jam illa incipiat informare, inhabitare, implere totam materiam corporis: nam generare hominem, eſt, tribuere τὸ eſſe homini: at eſſe hominis, neque in anima, neque in corpore tantum, conſiſtit, ſed in unione ejus, ut homo vere conſtet anima & corpore, homo enim non eſt talis per alteram eſſentiæ partem, ſed per totam eſſentiam, quæ non eſt niſi anima & corpore unitis. Inſtantia. 1. *Deus creando animam unit. Ergo non eſt opus actione generantis, qua uniat.* Reſp. Cum Deus creat animam, unit quidem, ſed non ſe ſolo, verum ſimul cum generante, concurrendo cum eo per communem concurſum ad actionem unitivam, quam generans virtutis ſeminalis interventu elicit. Inſtantia. 2. *Nulla poteſt dari actio unitiva ex parte generantis, quia deberet eſſe ſpiritualis propter terminum ad quem talem:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

at hæc à potentia materiali, virtute ſeminali, proficiſci non poteſt. Reſp. 1. A potentia materiali poſſe elici actionem ſpiritalem, quando iſta actio non eſt productiva rei ſpiritalis, ſed ejus tantum unitiva. 2. Licet actio illa tendat ad animam rationalem, quæ eſt immaterialis, verſatur tamen circa eam, quatenus eſt unibilis corpori, &, quatenus ſic, habet anima rationalis aliquo modo eſſe materiale, & dependens à corpore, tanquam à materia in qua ſit & cui uniatur: quod ut melius concipiatur, notandum eſt, rationalem animam poſſe ſpectari abſolute quoad ſuam eſſentiam ſimpliciter, vel relative ad corpus cum quo unitur & cujus eſt forma: quoad eſſentiam, à corpore nullo modo dependet; at in quantum forma eſt, hactenus dependet à corpore, ut officium informandi & actuandi exercere nequeat, ut forma eſſe non poſſit, niſi cum corpore uniatur: & ſic atque ſub hoc reſpectu terminatur actio unitiva hominis in animam: itaque eſt actio quidem illa, reſpectu principii agentis, materialis; ſecundum quid, ratione termini uniendi, ſpiritalis; quatenus eſt conjunctio ſeu unitio formæ ſpiritalis cum ſubjecto materiali. *Thomas & Thomiſtæ* generationem ſubſtantialem viventis conſiſtere ajunt in pura quadam reſultantia ad formam ſubſtantialem & totum compoſitum terminata, ita ut non ſit actio diſtincta à præcedenti alteratione, ſed ut iſta reſultantia naturalis, & forma, & compoſitum, quæ reſultant, ſint termini alterationis ſecundarii, terminus vero ejus primarius ſit diſpoſitio ultima & reliquæ ultimam præcedentes: imo impoſſibile exiſtimant, ut forma ſubſtantialis aut totum compoſitum producatur ab agente actione, quæ directe ad ipſam ſubſtantiam terminetur ſed produci volunt tantum indirecte per reſultantiam, ut dixi, naturalem, ratione nexus inter diſpoſitiones introductivas & ipſam formam. Videantur de hac ſententia, quam latius explicant & propugnant, *Complutenſes in lib. de Generat. & corrupt. diſp. 2.*

IV. 3. Argumentum eſt. *Quomodo producitur anima vegetativa & ſenſitiva, eo modo & rationalis; quia eſt una & eadem ſecundum ſubſtantiam & rem anima. Sed vegetativa & ſenſitiva anima producuntur ex ſemine. Ergo.* Reſp. Negamus, vegetativam, ſenſitivam, & rationalem, eandem, quoad ſubſtantiam & ſecundum rem, eſſe animam: ſed vero hæ animæ in homine ſunt diſtinctæ, & anima vegetativa ac ſenſitiva formæ ſunt, non quidem hominis, ſed in homine, diſponentes ac ſubordinatæ, rationalis, principalis ac ultima, & non tantum in homine ſed ipſius hominis: quod quia alias eſt probatum, objectionem hanc ſolvemus. *Si in homine ſint tres animæ, vel omnes ſunt immortales ac ſeparabiles vel intellectiva tantum.* Reſp. intellectiva tantum. Inſtantia. 1. *Hinc ſequetur, in reſurrectione non redire eundum hominem abſolute, ut qui duas novas animas accipiat.* Reſp. Non ſequi hoc, quod infertur. Quia novæ iſtæ animæ non magis diverſitatem inducunt, non magis unitatem & identitatem hominis tollunt, quam novæ formæ accidentales, quæ quotidie novæ inducuntur: & in reſuſcitatione erunt, novus calor, humiditas, temperies; erunt & novę formæ corporeitatis ac mixti, & totales, & partiales: nam, quoad totales, forma corporis humani perit: accipit enim materia in reſolutione varias formas aliorum corporum, pulveris, vermium, &c. partiales quoque formæ, capitis, cordis, brachii, manus, &c. pereunt, quæ in reſurrectione novæ inducentur, & tamen erit idem numero homo: fundamentum hujus rei eſt, quod formæ diſponentes, ſive ſubſtantiales, ſive accidentales, identitatem numericam non mutent, licet ipſæ mutentur. Inſtantia. 2. *Sequitur novas illas animas damnari, licet nihil mali fecerint, vel ſalvari, licet nihil effecerint boni: quod cum juſtitia & veritate Dei nequit conſiſtere.* Reſp. Nullo modo ſequi illationem: nam nec anima vegetativa, nec ſenſitiva, ſunt ſubjectum præmii vel pœnæ, ſicut proprie non ſunt ſubjectum nec cauſa boni vel peccati, ſed anima rationalis, uti proprie peccat & bene agit, ita proprie illa punitur vel præmiatur: animæ iſtæ uti in peccando & bene agendo ſunt conditiones tantum & cauſæ ſine quibus non, aut ad ſummum inſtrumenta, ita & in præmiando & puniendo: certe gloria illa cæleſtis non pertinebit ad partem ſenſualem aut vegetantem.

Deinde,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Deinde, non sequitur, si hæc temperies & hæ dispositiones sunt, cum pecco; ergo hæ ipsæ debent puniri, aut non idem numero corpus vel homo punietur: nam pone hominem quem peccare anno vigesimo, puniri centesimo, non sunt tum eadem in ipso temperies, aut eædem dispositiones, & tamen idem numero homo punitur: tota sunt temperies corporis humani omnesque ejus dispositiones in morte intereunt & novæ producentur in resurrectione, & tamen idem numero corpus ac homo punietur: ita etiam licet novæ animæ sint vegatativa & sensitiva, quam eæ in quibus homo peccavit, idem tamen homo punitur, quia habent se istæ animæ ad hominem, ut temperies ad corpus, utrobique ut dispositio, quæ unitatem ut non facit, ita nec aufert. Similiter de præmiatione est dicendum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum VIGESIMA-NONA,

DE

SCIENTIA DEI.

THESIS I.

IN Disputationum harum curriculo vigesimam instituimus de scientiæ divinæ immutabilitate; in qua ejus, tum descriptionem, tum partitionem, supposuimus: nunc animus est, ipsam *Dei scientiam* nonnihil latius exponere. Disputat de ea *Aquinas* 1. *summ. Theol.* 14. & ibidem *Commentatores*, *Metaphysicæ & Pneumaticæ scriptores*, in attributis Dei explicandis; qui authores videri possunt: nos in compendium contrahemus, & pauculis thesibus comprehendemus, quæ diffuse ab iis disputantur.

II. *Esse in Deo scientiam*; non quidem quæ sit qualitas, aut habitus, aut cognitio realiter ab intellectu deducta ex præmissis, uti scientia est in nobis, hæc enim omnia imperfectionem arguunt, quæ à Deo est removenda: sed eam dari in Deo, quæ sit certa & evidens cognitio, eadem cum essentia divina, sicuti & reliquæ sunt affectiones, & non realiter ex præmissis deducta, ex Scripturis est manifestum, at nos rationibus probatum dabimus. §. 1. Omne quod agit propter finem, aut sibi finem præstituit, aut ipsi finis ab alio præstituitur: sed agentia naturalia agunt propter finem, quia uniformiter & certo operantur: ergo aut ipsa sibi finem præstituunt, aut ab alio iis præstituitur. Sed multa agentia naturalia non possunt sibi præstituere finem, quia carent cognitione, ut ignis & aqua &c. Ergo ab alio præstituitur illis finis, in quem diriguntur: sed ille alius non potest esse nisi Deus, qui est causa illorum, & supra omnia illa. Ergo Deus ordinat illa omnia in suos fines. Sed ordinare alia in finem, nequit fieri absque intellectu, scientia, aut cognitione. Ergo Deus est substantia intellectualis, scientia & cognitione utens. §. 2. Omne agens agit propter finem. Deus est nobilissimum agens. Ergo. Hoc præmisso: vel iste finis est alius extra Deum, vel est ipse Deus. Si alius extra Deum, intendit eum, vel per cognitionem, & habemus intentum, vel absque cognitione; si hoc, dirigetur ab alio, quod est contra rationem principii primi, uti est Deus. Si Deus est finis sui ipsius, ergo cognoscit se & appetit se: alioquin non esset finis sui: nam finis non est finis, nisi appetatur, non appetitur nisi cognitus: est enim cognitio conditio ad finis causalitatem exercendam necessaria. §. 3. Prima causa continet omnes perfectiones inferiorum in se; alioqui non esset causa eorum. At in inferioribus est scientia ac cognitio. Ergo & in Deo. Plures rationes videri possunt apud *Thom. Aquin. in summa contra. Gentes l.* 1. *c.* 44. & apud *Ferrariensem in commentariis ibidem.*

III. Diximus statim, *scientiam Dei esse ejus substantiam seu essentiam*, quod variis rationibus comprobatur ab *Aquin. contra Gentes l. 1. c. 45. & in summ. Theol. 1. part. quæst. 14. art. 4.* pro omnibus hæ duæ sufficiant. 1. Quicquid formaliter est in Deo, est ipse Deus. Scientia formaliter est in Deo. Ergo. Consequentia certa est: minor patet, quia scire est actio immanens, & manet in ipso sciente: & dicitur quis formaliter sciens à scientia: at si scientia formaliter non esset in Deo, non posset intrinsece Deum denominare. 2. Si Dei scientia non esset eadem cum ejus essentia vel substantia, Deus haberet se per modum subjecti perfectibilis respectu scientiæ, à qua perfici posset, & sic imperfectus foret. At hoc est absurdum. Ergo. Ex quibus liquet scientiam se non habere in Deo, ut potentiam, vel habitum, vel speciem impressam, quia hæc omnia distinctionem fere dicunt realem inter se & sciendi actum.

IV. Si scientia Dei est eadem cum ejus essentia, ergo quousque extenditur divinum esse, & eo usque expanditur divinum scire: unde quodnam sit *objectum* scientiæ divinæ facile videre est, sc. *Deus ipse & id omne ad quod extenditur divinum esse:* at divinum esse extenditur extra se ad omnia: omnia enim à Deo acceperunt & esse & veritatem. Deus ergo, & *seipsum scit* sive intelliget, *& omnia illa extra se:* imo, se sciendo atque intelligendo simul etiam scit & intelligit omnia alia extra se: dum enim videt essentiam suam & bonitatem suam contemplatur, videt & intelligit, quot modis esse suum & sua bonitas possit rebus communicari: res autem tam variæ in natura fiunt, quam variis modis divina essentia & bonitas communicatur. Itaque, per distinctam essentiæ ac bonitatis suæ cognitionem, res etiam omnes & earum naturas ac proprietates cognoscit; nec tantum genera intelligit aut species, sed & singularia atque individua in rebus.

V. Sed de *objecto* scientiæ divinæ paulo adhuc specialius est philosophandum. Solet illud à Scholasticis dividi in *motivum & terminativum.* Objectum *motivum* scientiæ divinæ est *essentia divina:* nam quicquid Deus scit aut intelligit, per essentiam scit aut intelligit, tanquam per rationem & motivam cognoscendi se & alia à se: objectum *terminativum* scientiæ divinæ est *primarium* vel *secundarium:* *illud* est ipsa *essentia divina*; *hoc* est *omne aliud*, quod non est essentia divina: hinc creaturæ sunt objecta secundaria scientiæ divinæ; quia secundario terminant cognitionem divinam: & quamvis eas cognoscat Deus secundum quod in se sunt, nam cognoscit homines secundum quod homines sunt, non tamen prout in seipsis relucent, sed prout relucent in essentia divina, quia essentia divina rectius repræsentat illos, quam ipsæ creaturæ seipsas repræsentant. Videatur de objecto scientiæ divinæ, tum motivo, tum terminativo, tum primario, tum secundario, *Ioh. de Rada controvers. inter Thomam & Scotum parte prima, controv. 29. art. 1.*

VI. Potest & *objectum* scientiæ divinæ distingui in *positivum* & *negativum. Positivum* est ens reale, quod sub ratione veri à Deo scitur ac cognoscitur: cognoscit autem Deus ens reale sub ratione veri ita, ut entitas realis sit quasi materiale, sive illud, quod cognoscitur, veritas sit τὸ formale objecti, sive ratio sub qua cognoscitur: *positivum* hoc objectum est, tum *Deus*, tum *creatura*, vel producta, vel producenda. *Negativum* objectum, si sic vocare liceat, quod vere objectum non est, illud est, quod intellectus Dei non sub ratione positivi entis sed sub ratione non entis apprehendit: estque *vel pure negativum vel quodammodo privativum*, (verba enim hic nobis desunt fere ad exprimendum) *illud* est, quod cognoscitur à Deo sub ratione *puri non-entis*, id est, talis, quod neque sit de facto, neque esse possit: & ita Deus cognoscit *entia rationis* sive *ficta* & impossibilia: *hoc* est, quod cognoscitur à Deo sub ratione quidem non-entis actualis, id est, talis, quod neque est, neque fuerit, neque futurum sit, attamem deprehenditur in illo, ratio *entis possibilis*, id est, talis, quod Dei potentia producere possit: & ita Deus cognoscit omnia *possibilia*, nunquam tamen extra se producenda.

VII. Sed enim incedamus per omnium, quæ scientiæ divinæ objiciuntur, classes.

§. 1. *Deus*

§. 1. *Deus scit seu cognoscit seipsum, tanquam objectum primarium.* Si enim Deus habet scientiam perfectissimam, ergo oportet ut seipsum primario cognoscat: nam perfectissimæ cognitionis objectum primarium debet esse perfectissimum. Scientia Dei est perfectissima, & Deus est objectum perfectissimum. Ergo Deus est objectum primarium suæ cognitionis. Ergo seipsum primo cognoscit. Hoc negotium accuratissime explicat *Iac. Carpentarius digress.* 3. *in Alcinoum pag.* 257. *& Rada. loc. cit. pag.* 456.

VIII. §. 2. *Deus cognoscit omnia alia extra se, seu, omnes creaturas, quas vult extra se, ita ut vere sint objectum terminativum scientiæ divinæ.* Deus enim perfectissime cognoscit seipsum, ergo etiam virtutem suam: ergo perfecte cognoscit illa, ad quæ sese extendit ejus virtus. Ergo cognoscit alia à se, quia ad ista sese ejus virtus extendit. Vel sic. Deus cognoscit voluntatem suam, ergo etiam cognoscit omnia, quæ vult: quia voluntas adæquate non cognoscitur, nisi cognoscatur & actus & objectum ejus. At creaturas omnes extra se vult Deus. Ergo.

IX. §. 3. *Deus cognoscit res universales & singulares, spirituales & materiales.* Probatur. Deus cognoscit res per suam essentiam: atqui essentia Dei est repræsentativa omnium rerum, tum singularium, tum universalium, tum materialium, tum immaterialium. Ergo.

X. §. 4. *Deus cognoscit res, non tantum præteritas ac præsentes, sed & futuras, sive contingenter sive necessario.* Quod res sciat Deus, & præsentes & præteritas, de eo non controvertitur: sed major est dubitatio de scientia futurorum contingentium divina, quam *præsentiam* alii vocant. Sed & eam asserimus contra nonnullos hic Sophistas, eam vellicantes & in dubium trahentes. Nam 1. si Deus non cognosceret res futuras contingenter, esset in potentia passiva cognoscendi eas: neque enim ulla est ab earum parte repugnantia ut possint cognosci: at Deus non habet potentiam passivam, quia est purissimus actus. Ergo. 2. Certum est, Deum res contingentes, quæ nunc existunt præsentes, cognoscere. Ergo, vel novit eas antequam existerent & cum essent futuræ, vel ignoravit: si prius, habemus quod volumus: si posterius, ergo, cum postea cognovit, factus est ex non sciente sciens, quod ejus perfectioni repugnat. *vid. Rad. part.* 1. *controv.* 30. *art.* 3.

XI. §. 5. *Deus scit omnes creaturas possibiles, etiam eas, quas nunquam voluit producere.* 1. Deus cognoscit suam potentiam. At illa sese extendit ad omne possibile. Ergo cognoscit & omne possibile. 2. Si res possibiles à Deo non cognoscantur, ergo Dei scientia non extendet se ad omnia scibilia. Atqui hoc pugnat cum ejus perfectione. Ergo.

XII. §. 6. *Deus cognoscit etiam impossibilia.* Quia Deus non potest cognoscere possibilia, nisi eodem actu simul cognoscat ea, quæ non sunt possibilia: dum enim possibilia apprehendit, negative se sistere cogitur in aliquo impossibili: alioqui, vel omnia possibilia non posset, vel saltem accurate non posset. Atque hinc liquet, Deum non habere ideam impossibilium, ut Chimæræ, sed ex idea possibilium cognoscere impossibilia per actum negativum: sic Deus cognoscit Chimæram, cognoscendo tales partes non posse simul conflari: & certe, Deus novit omne verum: at Chimæram non esse possibilem, est verum. Ergo.

XIII. §. 7. *Deus cognoscit entia rationis.* Nam Deus cognoscit omnem actum rationis humanæ & objectum in quod tendit. At entia rationis sunt per rationis actum & ejus objectum aut terminus potius. Ergo. Si dicas, *ergo Deus etiam facit aut fingit ens rationis.* Negamus sequi. Aliud est, facere & fingere ens rationis, aliud cognoscere illud fictum & factum. Posterius Deo adscribimus, prius non item: quia facere ens rationis est imperfectionis, est enim quia mens non potest simul & semel rem omnem & totam intelligere: at intelligere ens rationis, est perfectionis: imperfectio enim est, aliquid non intelligere.

XIV. §. 3. *Deus cognoscit mala, sive moralia, sive physica, sive culpæ, sive pœnæ.* 1. Deus circa mala speciales exercet actus bonitatis suæ, ea vel permittendo, vel ordinando, & in pœnam, & in bonum peccantium, &c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Ergo novit. Deus enim ſcit, quod vult & agit. 2. Omnia mala ſunt privationes bonitatis. Ergo Deus cognoſcendo formas bonitatis, cognoſcit etiam negationem bonitatis: nam privatio cognoſcitur per habitum, ut cæcitas per viſum; unde privationes per habitum definiuntur. Dices. *Deus omnia cognoſcit per eſſentiam, tanquam omnia repræſentantem: at peccatum non repræſentatur in eſſentia divina, quia hæc tantum eſt idea & fons bonitatis: ſicut nec falſitas in veritate, nec nigredo in albedine repræſentari poteſt. Ergo.* Reſp. Malum quidem non repræſentatur à bono tanquam ab exemplari ejus, nam ſic bonum eſſet idea mali. Sicut neque falſitas repræſentatur à veritate, nec nigredo ab albedine: nihilominus per bonum intelligitur opppſitum ejus, malum, quia oppoſito modo ſeſe habet: itaque per ideam boni cognoſcit, quid ſit receſſus à bono, & per ideam rectitudinis, quid ſit receſſus à rectitudine, &c. Quæ de ſcientiæ divinæ modo & diviſione diſputari ſolent, ſequens exhibebit diſputatio.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum TRIGESIMA, *DE* SCIENTIÆ DIVINÆ MODO AC PARTITIONE.

THESIS I.

Diſputatio præcedens in *Deo eſſe ſcientiam* oſtendit, & quodnam ejus ſit *objectum* expoſuit: nunc ſcientiæ divinæ *modum & partitionem* proponemus, exorſi à modo.

II. *Modus ſcientiæ divinæ eſt* §. 1.. *univerſaliſſimus*, quia extendit ſeſe ad omnia ſcibilia, quorum claſſes exhibuimus *diſp. præced.* §. 2, *perfectiſſimus*, tum extenſive, quia eſt univerſaliſſimus, tum inten[illegible], quia, ut omnia attributa Dei, ſic & ſcientia dicit perfectionem infinitam: hinc vocatur etiam *ſapientia*, quæ vulgo dicitur objecti perfectiſſimi cognitio perfectiſſima §. 3. *comprehenſivus, quidditativus, adæquatus*, quia quodvis objectum ſciendo exhaurit, ut nihil relinquat in eo ſibi incognitum. §. 4. *clarus & diſtinctus*, nam vage & confuſe cognoſcere eſt imperfectionis: at Dei ſcientia ex §. 2. eſt perfectiſſima. § 5. *veriſſimus*, quia rem videt eo modo quo eſt: & in Deo, qui eſt ipſa veritas, nulla poteſt reperiri falſitas §. 6. *certiſſimus & infallibilis*, quia decipi eſt ex errore: at in Deum non cadit error, quia eſſet imperfectus. § 7. *immutabilis*, quod demonſtravimus *diſp.* 20. §. 8. *ſimpliciſſimus*, quia uno actu & ictu intelligit quæcunque intelligit: & pugnaret actuum ſciendi plurium ſucceſſio cum ejus immutabilitate & æternitate. §. 9. *non per compoſitionem & diviſionem*, quia compoſitio & diviſio imperfectionem arguit & ſucceſſionem dicit ac multiplicationem actuum. §. 10. *non per diſcurſum*, quia, ſive ſit continuus, ſive diſcretus, uterque implicat plures cognitiones, aliiſque imperfectionibus eſt obnoxius §. 11. *non à priori aut poſteriori*, uti nos tali modo cognoſcimus, quia Deus non cognoſcit unum per aliud, ſic enim ex cognitione unius deduceretur in cognitionem alterius, ſed cognoſcit, unum in alio aut cum illo, *non per ſpeciem intelligibilem intellectus ſuperadditam*, nam ſpecies intelligibiles intelligentem perficiunt & ad actum traducunt, notantque inſuper variam imperfectionem, tum potentię paſſivę, tum diſtantiæ agentis à paſſo, tum dependentiæ ab objecto; at hæc omnia longiſſime abſunt à Deo. *ſed eſt* §. 12. *per eſſentiam divinam immediate, omnia Deo repræſentantem perfectiſſime*, quo reſpectu illa habet rationem *ideæ*. Sed de *ideis divinis*, aut *eſſentia Dei, ut idea*, alias latius cum Deo decretũ eſt publicis diſputationibus agere. Nunc ad *part*[illegible]*nem* ſcien-

scientiæ divinæ ab ejus *modo* nunc explicato transeamus.

III. *Scientia* Dei, utcunque in se sit *una* ac *simplicissima, pro diversitate* tamen *objectorum* & *respectuum ad objecta*, distingui solet in *scientiam simplicis intelligentiæ & visionis*: Nostro enim intelligendi modo scientia Dei, vel consideratur respectu possibilium, ut possibilia sunt præcise, quæ scientia determinari potest à voluntate Dei & à libero ejus decreto; vel consideratur non tantum respectu possibilium ut sic, sed etiam respectu futurorum quæ in aliqua differentia durationis post jam factam determinationem voluntatis futura erant: prior, quod ex vi solius intellectus & independenter à voluntate in Deo sit, *naturalis*, *abstractiva*, *indeterminata*, dicitur; altera quia quasi subsequitur liberum voluntatis divinæ decretum & per modum quendam intuitionis terminatur ad res ipsas, quatenus pendent ex voluntate divina quantum ad futuritionem aliquam, quæ de se respicit existentiam certam, *libera*, *intuitiva*, *& determinata*, vocatur: præter has duas tertiam quandam in Deo scientiam excogitarunt *Jesuitæ*, eamque avide arripuerunt *Remonstrantes*, per quam ante omne decretum suæ voluntatis prædeterminantis actum futurum cognoscat, quid liberum arbitrium creatum facturum sit, si in talibus circumstantiis constituatur: oppositum cogniturus, si oppositum voluntas creata, ut potuisset, ita voluisset facere. Una igitur juxta hos est possibilium scientia, nempe simplicis intelligentiæ; sed duæ sunt futurorum, altera absolute, quæ vulgo *visionis*, altera sub conditione, quæ *conditionata* dici[ ]et: hæc scientia conditionata, cum nec naturalis sit præcise nec libera, sed respectu objecti libera, respectu subjecti naturalis, *neutram* & *mediam* eam vocarunt, qui invenerunt: nam de genuino ejus parente, haud segnius ac de puero vivo coram Salomone meretrices, ipsi inter sese certant *Jesuitæ*, *Fonseca*, *Molina* & alii, dum quisque cerebello suo de partu tam generoso ambitiose gratulatur, ac alter alteri laudem præreptum it. Verum enimverò si monstrum hoc penitius inspexeris, nihil hic nisi Antiquorum terminos refigi, & Pelagianorum ac Semipelagianorum cramben reponi videbis, nam idcirco tanto molimine astruitur *scientia hæc media*, ut ei superstruatur prædestinatio ex fide aut operibus prævisis, & Liberi Arbitrii idolum super Gratiam elevetur: Nimirum cum conditionatos humanæ voluntatis motus ab æterno sine ullo præcedaneo decreto præsciat Deus, quos bene usuros libero suo arbitrio videt, ad vitam, alios ad mortem prædestinat; unde prædestinationis habes fundamentum, non in æterno ac gratuito Dei proposito quæsitum, sed domi in arbitrii libertate, ex parte saltem, natum & inventum. Sed enim operæ pretium fuerit variis argumentis monstrum hoc confodere: quod, omissis argumentis ex scriptura petitis, solidis ex Philosophia rationibus effectum dabimus.

IV. §. I. Objectum omniscientiæ infallibilis debet esse necessarium, quia omnis infallibilitas scientiæ fundatur in necessitate objecti; neque dari potest certitudo mentis sive subjectiva citra omnem certitudinem entis sub objectivam; omnis siquidem certitudo scientiæ præsupponit certitudinem existentiæ, si non realem & actualem, saltem idealem & causalem: At objectum scientiæ mediæ nullo modo est necessarium, neque necessitate consequentis, neque consequentiæ; non consequentis, quia nihil in re præcedit quod talem necessitatem causaret; non consequentiæ, quia sic Petrus positus in talibus circumstantiis & cum talibus auxiliis gratiæ, quæ non necessario aut efficaciter inclinarent ejus voluntatem (nam hæc est illis libertatis natura, ut positis omnibus ad agendum requisitis possit agere & non agere) infallibiliter nihilominus, necessario ac certo, convertetur: conversio enim ista ex conditione futura objectum est illis scientiæ divinæ ac infallibilis, nisi forte mediam suam scientiam in Deo esse infallibilem negare ausint: jam vero, hoc contradictionem implicat, ut effectus aliquis sequatur necessario necessitate consequentiæ aut infallibilitatis ex antecedente aut causa, quæ aliter & aliter se potest habere, ac deficere, & impediri per concursum aliarum causarum, nisi talis causa determinetur ad talem effectum ab

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

alia causa superiori, quæ nec deficere potest nec impediri: Sed Deus non determinat causas defectibiles ac impedibiles ad particulares effectus nisi per decretum suæ voluntatis; ergo ante decretum ejus non est necessarium necessitate consequentiæ, aut infallibilitatis, ut voluntas creata, quæ ex natura sua est defectibilis & impedibilis, consentiat objecto sibi proposito, aut convertatur, si ponatur in talibus circumstantiis.

V. §. 2. Propositiones de futuro contingenti secundum se non habent determinatam veritatem, neque etiam sunt determinate falsæ; alioqui tolleretur contingentia, quia contingens, ut sic, se habet omnino indifferenter ad utrumlibet: ergo ante decretum divinæ voluntatis, prædeterminantis liberum arbitrium ad alteram partem contradictionis vel contrarietatis, non est scibile, quid in particulari faciet homo aut libere facturus esset, si constitueretur in talibus circumstantiis, sed solum quid facere posset, quia nihil est scibile, nisi sit determinate verum: itaque, si ante decretum voluntatis divinæ non est determinate verum, quod Petrus consentiet si ponatur in talibus circumstantiis, neque id à Deo per scientiam mediam scibile erit. Sed ajunt, dictum hoc, de futuris contingentibus non est determinata veritas, esse falsum, effectumque determinate futurum non excludere indifferentiam causæ, quæ operari possit & non operari, verum actionis, quæ, si secutura sit, etiamsi potuisset antea omitti, aliter tum se habere non potest: At hoc non quæritur, an actio sequutura sit necessario futura, sed unde ista necessitas? an à terminorum connectione contingenti? an à Dei connectentis efficaci decreto? certe, propositiones hypotheticæ sortiuntur necessitatem ex infallibilitate illationis partium separatarum. At hæc consequentiæ aut connexionis necessitas in futuris conditionatis ante decretum Dei reperiri nequit, sicut nec determinata veritas, ergo non potest hic quæri certa aliqua scientia, quia illud sciri non potest, quod ex parte rei omnino non est cognoscibile.

VI. §. 3. Firmissimum argumentum deducitur ex dependentia inter causam primam & effectus, hoc est, inter creatorem & creaturas: impossibile enim est, ut aliquis effectus vel sit vel intelligatur futurus in aliquo casu, nisi dependenter à suprema causa efficiente. Entia enim omnia creata non sunt nisi tot emanationes à prima causa, qua dependent in esse & in operari, ut à sole radii: At posita hac scientia media, substernitur ei pro objecto libera voluntatis sub tali conditione determinatio, quæ à nulla causa superiori dependet, proficiscitur enim à voluntate creata, tanquam à principio primo determinante, in quam etiam, ut sic, effectus iste reducitur, nam resolvi non potest in decretum Dei ut in primum determinans, quia jam futurus cognoscitur ante decretum divinæ voluntatis factum, quod tamen prima est universalissima causa efficiens, à qua non minus quam à sua causa proxima dependet effectus omnis, sive fuerit is absolutus sive conditionatus: & certe ut se habet decretum Dei absolutum in ordine ad futurum absolute, ita se habeat necesse est & decretum conditionatum ad futurum conditionate; nam nulla hic est disparitatis ratio, nihil enim fit, futurum aut factum est independenter à decreto divino: Sed implicat contradictionem ex concessione etiam Adversariorum ut aliquid sit futurum absolute, nisi ex decreto Dei decernentis antea ut tale sit futurum absolute, ergo & implicat contradictionem, ut aliquid sit futurum conditionate nisi præcedat decretum Dei statuentis, ut futurum illud fiat si adimpleatur conditio: omne enim ens, sive sit futurum absolute, sive sub conditione, sive immediate proficiscatur à Deo, sive mediantibus causis aliis, intrinsece dependet ex decreto voluntatis Dei, quia ejus causalitas & providentia ad quodcunque ens in particulari se extendit: At sic scientia media, quæ omne decretum divinum statuitur antevertere, prorsus tollitur: si enim ante hujusmodi decretum res ne futura quidem sit, neque ut talis à Deo præsciri potest ante voluntatis istum actum. Adde, ex constituta tali rerum serie, hunc ordinem esse sequuturum, ut, quia facturus est homo, faciat & Deus, & quia causa secunda facit, faciat & prima, & non contra: cum tamen dicendum sit: Si Dominus voluerit, faciemus hoc aut illud.

VII. §. 4.

VII. §. 4. Scientia hæc media fatum inducit, ut sic loquar, Stoicissimum, atque adeo compedes injicit divinæ libertati & providentiæ: Nam si Deus ante decretum suum prævideat, quid reapse facturus sit homo in quocunque rerum ordine, si in eo collocetur, omnia evenient necessario & fatali quadam necessitate, vel à casu, respectu Dei: nam ex prævisione futurorum evenient; & prius est quod ipsa sint futura in re, & quod sint hæc aut illa, in tali aut tali rerum ordine, quam Deus illa prævideat, aut quam decernat de iis: Nam res non est eventura, quia Deus voluit aut scivit, sed scivit aut voluit, quia eventura erat: itaque nihil potest disponere divina providentia & potentia, nisi præscito & prius habito voluntatis creatæ assensu, & expectata ejus ad operandum dispositione, atque adeo prævisa operatione ipsa jam futura: At sic Deus, qui ut agens liberrimum vult, statuit, decernit, determinat hoc vel illud, neque ullam habet connexionem necessariam cum creaturis, omni plane libertate exuitur atque potentia: neque enim misereri poterit quorum vult, neque Christum revelare quibus vult, neque aliter disponere contingentia ista, quam sese disposuerunt ante ejus decretum: si enim velit & sinat voluntatem creatam esse liberam ac indifferentem, necesse est voluntatem suam ac concursum contemperet ei, & velit atque operetur hoc, quod ipsa voluerit, & sic ut voluerit; neque enim Deus nolle potest, quod liberum arbitrium, primum determinans, voluerit, salva ejus libertate, cui detractum nimis, si ipsum Deo subjiceretur, homines isti putarent, qui voluntatem creatam ut reddant liberam eam faciunt sacrilegam, primæ & infinitæ causæ limites præscribunt arctissimos, atque adeo Deum liberrimum durissima ac plane fatali necessitate constringunt, sic ut ipse non ordinare aut providere rebus, sed providentiam & ordinationem in rebus ipsis inventam ac prævisam acceptare tantum dicendus sit. Verum quia hæc Adversarios vehementer premunt, paulo etiam subtilius excutiamus.

VIII. §. 5. Si detur scientia media, qua Deus antecedenter ad omne decretum suæ voluntatis cognoscat futura contingentia conditionata, ergo essentia divina in ideis suis necessario ac naturaliter repræsentabit quædam ex his quæ libere sunt futura, quia repræsentabuntur, non in divinis decretis, sed antecedenter ad ipsa: At hoc absurdum est, & uno absurdo dato multa sequuntur: 1. quod creaturæ non pendeant ex libera electione voluntatis divinæ. 2. quod non possit Deus aliud facere quam facit. 3. quod tollatur omnis providentia & gubernatio libera circa creaturas: si enim creaturæ non libere sed necessario omnino repræsententur ab essentia Dei, & repræsententur ut futuræ cum omnibus suis modis, circumstantiis, accidentibus, & conditionibus, quis locus providentiæ aut liberæ gubernationi Dei? Sed dicunt, aliud esse, repræsentare, & aliud, esse: quod creaturæ sint, habent à divina voluntate, ac proinde libere dicuntur habere esse, quod vero repræsententur, id non habent à divina voluntate, sed ab immensa & infinita essentiæ divinæ capacitate, quæ, prout præintelligitur voluntati, præhabet in se totum illud, quod per universam durationem æternitatis habiturum est participium entis & rationem entis: sic aliquid regessisse sibi videntur Adversarii; Sed enim hoc aliquid nihil est: Quamvis enim divina essentia repræsentet antecedenter ad decretum realem illam diversitatem creaturarum & omnem modum entis cum suis conditionibus & accidentibus, quod libenter fatemur, hæc tamen repræsentatio est earundem creaturarum, quatenus sunt possibiles & possibiliter futuræ, secundum omnem illum modum, quem habent in ordine ad omnipotentiam Dei. Verumenimvero præter hoc quod possibiles sint creaturæ, aut possibiliter futuræ secundum omnes illas conditiones, etiam de facto sunt eventuræ in re secundum actualem existentiam, quod cum pendeat à voluntate Dei & decreto ejus libero, in quo actualem rerum futuritionem prævidet, negamus ante id in ejus essentia aut ideis repræsentari ullius rei veram futuritionem, aut actualem existentiam de facto eventuram: nam si Deus decrevisset nunquam producere creaturas, in hoc casu divina essentia non repræsentaret creaturas, ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

vere futuras de facto, cum ordine & habitudine ad realem existentiam earum, sed tantum repræsentaret eas, ut possibiles secundum omnes conditiones, quas habere possent.

IX. §. 6. Denique nec nodos solvit hæc scientia media in concilianda contingentia & libertate arbitrii cum infallibilitate divinæ providentiæ & prædestinationis ac gratiæ efficacia, sed potius implicat: nam posita tali scientia antecedenter ad decretum Deî prædestinantis bonum usum arbitrii futurum ex hypothesi, sequitur eundem bonum usum liberi arbitrii reducendum esse ad aliquid naturale, à quo determinetur, videlicet, ad constellationem, vel moralem persuasionem, vel individualem complexionem &c. nam quod Petrus v. g. sit potius consensurus quam dissensurus objecto sibi proposito, si constituatur in talibus vel talibus circumstantiis, non refunditur ad aliquod decretum divinæ voluntatis prædeterminantis ut hoc fiat, quoniam objectum scientiæ mediæ & scientia ipsa antecedit omne decretum divinum: nec etiam reducitur in ipsum auxilium gratiæ, quod tale esse volunt, ut non præmoveat efficaciter voluntatem creatam ad alteram partem, sed eam omnino indifferentem relinquat ad opposita: in causa autem omnino indifferenti, ut sic, in quantum non est inclinata efficaciter ad alteram partem, non potest certo & infallibiliter cognosci determinatus effectus, quæ causa quoque est cur non possit reduci in liberum arbitrium sub illo gratiæ auxilio in talibus circumstantiis constitutum, sicut enim se res habet ad esse, ita ad cognosci: nam ab eo quod res est, vel non est, hoc vel illo modo, cognitio dicitur vera vel falsa, determinata vel indeterminata; ergo implicat contradictionem, dari scientiam determinatam, certam & infallibilem de eo, quod neque in se, neque in causis habet esse determinatum, sed variabile & indifferens ad utrumlibet: nec reduci potest effectus in objectum propositum voluntati, quia nullum objectum ita efficaciter agere potest in voluntatem, ut non maneat illa indifferens & indeterminata & utrumque oppositorum, ne scilicet pereat libertas ejus; nec in alium actum priorem voluntatis: nam supponamus, quod ille sit primus actus liber, quid tum consilii? nihil ergo restat, in quod possit prædictus consensus liberi arbitrii in talibus circumstantiis constituti reduci ultimate, nisi in naturalem complexionem, aut proprietatem hujusmodi individui, puta Petri, aut in aliam causam naturalem: Ex quo sequitur, quod voluntas hujus hominis in talibus circumstantiis constituti esset per naturam seu naturaliter determinata ad unum, & sic revera tollitur ejus libertas; nam si naturaliter consentit, tum aliter facere non potuit, ergo non dissentire, ergo positis hisce circumstantiis non est libera. Quod dicant, voluntatem ex se habere, quod possit se determinare ad alteram partem quæ sibi placuerit, difficultatem non aufert; nam licet voluntatis natura consistat in facultate ad utrumlibet, non tamen habet nec potest illi competere ex natura sua, quod se determinet ad consensum talis objecti potius quam ad dissensum, nam alioquin per naturam esset determinata ad unum saltem in talibus circumstantiis constituta.

X. §. 7. Cum ergo scientia media supponat pro objecto vel quod non est, vel quod nullo modo est scibile, effectum ponat non dependentem à causa prima, libertati divinæ ac providentiæ compedes injiciat, libertatem humani arbitrii destruat, tantum abest ut eam providentiæ ac prædestinationi divinæ conciliet, & difficultates omnes hactenus enarratæ facile evitentur, si dicamus præscientiam boni usus liberi arbitrii futuri, ex hypothesi quod illud in talibus circumstantiis collocetur, non antecedere in signo rationis, sed subsequi liberum decretum voluntatis divinæ, à quo participat creatura omnem suam libertatem, relinquitur ante decretum non esse in Deo constituendam talem scientiam mediam, sed eam esse purum putum humani, imo Jesuitici, cerebri figmentum, quod erat demonstrandum.

Dispu-

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
TRIGESIMA-PRIMA,
DE

COMMUNIC. PROPRIORUM.

THESIS I.

IN curriculo harum disputationum, quarta à nobis fuit instituta de *Proprio*, quod conferri posse diximus, vel cum subjecto in quo est, vel cum subjecto in quo non est: Priori respectu, quæri solet: *An proprium possit separari à subjecto in quo est?* Posteriori respectu, quæri solet: *An proprium subjecto specie diverso, in quo non est, communicari possit?* Utramque quæstionem tum solvimus. Sed posteriorem, quia temporis & chartæ angustia vetabat prolixius pertractare, eam nunc, quod tum promisimus, paulo plenius persequemur, ut sic fidem datam liberemus: & meretur sane discuti hæc quæstio accuratissime: est enim summæ utilitatis, & insignem lucem fœneratur gravioribus quibusdam controversiis.

II. Ut quæstio, ardua sane ac perdifficilis, *de propriorum & communicabilitate & communicatione*, feliciter decidatur, utrumque hoc vocabulum, & *communicabile*, & *communicatio*, accurate debent distingui; quæ utriusque vocabuli distinctiones, & statum controversiæ clarius figent, & fontes erunt multarum solutionum. *Communicabile*, ut à priori ordiar vocabulo, dicitur dupliciter, uno modo per identitatem, alio per informationem. Communicabile per identitatem est, quando illud, cui aliquid communicatur, est idem cum eo quod communicatur. Sic universale est communicabile & communicatur singulari, quia essentia universalis constituit essentiam singularis, & hujus essentia est eadem reipsa cum essentia illius: & sic concedimus, propria sc. ꝧ universalis, esse communicabilia, & de facto communicari singularibus; nam simul cum essentia ꝧ universalis propria ejus appropriantur singulari, suntque in eo subjective. Communicabile per informationem est, quando forma communicari potest & communicantur materiæ. Hic jam quæritur, *an forma, nempe accidentalis, ac propria, subjecti unius, possit communicari ac communicetur, unquam, subjecto alteri specie diverso?* Circa hanc quæstionem plerique facile largiuntur, id fieri non posse, si subjecta sint suppositaliter (ut loqui amant Scholastici) diversa; sic enim accidens migraret de uno subjecto in aliud, quod contra naturam est accidentis; nam migratio, vel in tempore fieret, vel in instanti: utrumvis dicas, accidentis naturam tollis: sed vero, si è duobus subjectis fiat unum per unionem realem, quæritur, an tum proprium unius subjecti possit communicari subjecto specie quidem diverso, sed jam arctissime juncto, ac de facto communicetur vi unionis. Multi affirmant, nam tum nullus videtur esse metus, ne accidens migret de uno subjecto in aliud, quia illa duo ante subjecta nunc sunt facta unum subjectum per unionem. Ita quidem tenent *Schesblerus*, *Meisnerus*, *Iacobus Martini*, *Schroderus*, & omnes ubiquitatis naturæ Christi humanæ Patroni. Contraria tamen sententia verissima est, quæ ne ista quidem ratione communicari, ac nulla ratione posse communicari propria unius subjecti, alteri subjecti specie diverso, etiam unito tenet: quia, ut essentia unius subjecti uniti, non communicatur nec communicari potest subjecto alteri unito, ita nec proprium, quod essentiam immediate sequitur: & quod communicatur, etiam in tali casu, non est proprium: quia proprium esse & communicari tali modo sunt opposita: quæ duo argumenta, quia latius deduximus *th. 6. disp. 4.* inter hasce

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

selectas, non persequemur fusius; sed vero Adversariorum sententiam destruemus potius: ea nititur falso fundamento; quasi illa, quæ vel essentialiter vel accidentaliter sunt unita, ea de causa vi unionis unum faciant vel fiant subjectum commune accidentium propriorum utriusque extremi quod unitur: nam non est mensurandum subjectum ex suppositalitate, nec unitas subjecti respectu accidentium & propriorum æstimanda est ex unitate suppositi, quasi subjectum statim unum sit ac fiat accidentium & propriorum quod unum est ac fit suppositum: in exemplo res erit clarior. Ex igne & ferro fit unum, quatenus unita sunt, & unum quidem compositum ac suppositum, ferrum sc. ignitum, at subjecta manent duo: unum ignis, alterum ferrum: & neutrum alteri sua propria communicat, non magis quam essentiam: ignis quidem in ferro producit calorem, quæ effectio est non communicatio, at calorem sibi proprium retinet, neque magis unum fiunt subjectum per unionem, quam ignis & manus, quæ non uniuntur, quando ignis manum calefacit: utrinque subjecta sunt duo: hic ignis & manus non unita; ignis & ferrum unita. Ex anima & corpore fit unum, & compositum & suppositum per unionem; at subjecta manent duo: neque corpus vi unionis sua propria, palpabilitatem, visibilitatem, &c. animæ, neque anima sua propria, potentiam intelligendi, sentiendi, movendi, corpori ideo communicat: itaque sive suppositis sint distincta subjecta, sive unum suppositum sint facta per unionem, semper migrabit accidens de subjecto in subjectum, si accidens unius subjecti commuuicetur alteri subjecto specie diverso: unio enim specificum hoc discrimen non tollit. Et profecto, si proprium unius subjecti, sive uniti sive non uniti, possit communicari subjecto alteri, specie, & quia specie, etiam numero, diverso, poterit una numero forma duas numero; materias informare, quæ est mera contradictio; sic enim duo unum forent: proprium enim, accidens est & forma accidentalis respectu sui subjecti. Ergo non potest proprium, quod formæ accidentalis vicem tenet in subjecto, in distinctis numero aut specie esse subjectis. Reponunt Adversarii, est in uno per se, in alio participative, sed fumus tantum est ac fucus ad occultandam veritatem inventus, ista distinctio. Nam non potest unum numero accidens esse in diversis subjectis, in uno per se, in altero participative, nisi per se sit unum & participative non unum: aut si subjectum sit unum, vel est in eo per se tantum, vel participative tantum. Sic argumentamur: ubi est idem subjectum simpliciter, ibi idem est modus inessendi subjecto, & consequenter idem modus prædicandi. At vero hic diversus est modus prædicandi, quando dico, ignis urit, & ferrum ignitum urit. Ergo: Cum dico; ignis urit, est prædicatio per se; ferrum ignitum urit, est prædicatio per accidens seu per aliud: ferrum enim ignitum urit, quia in ferro est calor productus; aut cum ferro est ignis, qui urit: itaque concretum hoc, ferrum ignitum, involvit duo subjecta, ignem & ferrum, ut urere igni per se conveniat, ferro vel per accidens, ratione caloris, non communicati, sed in se producti, vel per aliud, per ignem scilicet sibi unitum: Nam utrum dicendum sit, vix liquet: utrumvis tamen dicatur, nihil dicitur, pro ejusdem numero caloris, qui inhæsive est in igne, transmigratione aut communicatione aut transitu in ferrum. Si quæras, an ferrum urat, an ignis? quæro item, an corpus hominis edat, incedat, scribat, &c. an anima? Actiones sunt suppositorum, sed ferrum urit, vel per calorem, quem numero diversum in eo produxit ignis, vel per ignem poris venisque suis acceptum arctissimeque sibi unitum, quemadmodum spongia humectat per aquam in meatibus suis receptam: utrolibet modo loquaris, nihil dicitur pro communicabilitate propriorum.

III. Nunc altera vox *Communicatio* excutienda est & distinguenda. *Communicatio* non uno modo sumitur, uti id accurate explicat *Suarez. disp. Met.* 34. *sect.* 5. 11. 54. *& seq.* cujus vitula nos arabimus. Est communicatio quædam extrinseca, est quædam intrinseca. Extrinseca, vel intentionalis, vel realis. Intentionalis, per modum finis, quo sensu omne bonum dicitur esse sui communicativum, sui desiderium & amorem excitando, appeti-

appetitumque eliciendo. Realis per modum causæ efficientis, quomodo causa efficiens dicitur se communicare effectui. Communicatio intrinseca est, vel realis, vel secundum rationem seu communitatem rationis: hoc modo posteriori superiora prædicata dicuntur communicari inferioribus, genera speciebus, species individuis: est autem illa communitas inferiorum in superiori communitas rationis. Scholastici dicunt, hoc modo esse aliquid communicabile, ut *Quod*, quia superius se totum communicat suis inferioribus, ut conceptus essentialis in quid dicatur de suis inferioribus, & quæcunque eum conceptum consequuntur. Unde communis est regula, Quicquid est in genere, id omne in singulis speciebus. Communicatio realis est, vel per modum identitatis, vel per modum unionis tantum. Communicatio per modum identitatis est in Deo, ubi una numero essentia communicatur tribus personis realiter inter se distinctis. Communicatio ratione unionis, fit: vel supernaturaliter, quomodo λόγος ita se communicavit naturæ humanæ, ut hæc subsistat in λόγῳ; vel naturaliter: qualis est communicatio unius rei respectu alterius rei per formalem unionem aut conjunctionem aliquam, ut forma communicatur materiæ, & materia formæ, pars toti, & sic de aliis: hoc sensu apud Scholasticos dicitur aliquid esse communicabile, ut *Quo*. Nunc hæc ad rem præsentem applicemus, statumque controversiæ recte enucleemus.

IV. Non quæritur, *An propria generum possint communicari speciebus?* vel, *An propria specierum possint communicari individuis?* vel in genere, *An propria superiorum possint communicari inferioribus?* Quam communicationem *Aristoteles* μέθεξιν vocat, quando in *Topicis*, *l. 4. cap. 1. tex. 8.* inquit, *Species μετέχει suorum generum.* De hoc genere communicationis, quæstio non est. Quando enim proprium dicitur omni, soli, & semper, convenire subjecto, non excluduntur per voculem *(soli)* subordinata seu inferiora: sic propria generis ita conveniunt soli generi, ut conveniant nihilominus speciebus & individuis sub hoc genere contentis. Quia enim genus totam suam essentiam communicat suis inferioribus, fieri nequit, quin simul cum essentia generis communicenter propria, quæ generis essentiam immediate consequuntur & ab ea separari nequeunt: is vero modus communicationis sequitur indentitatem essentiæ & naturæ; quia enim genus non est aliud à speciebus, & species non est aliud à suis individuis, etiam communicatio hæc propriorum generis ad speciem, aut speciei ad individua, non est ut ad rem aliam à se diversam sed ut eandem secundum naturam.

V. Non quæritur quoque, *de communicatione extrinseca*, secundum quam aliud agit in aliud, producendo aliquid, quod sit ejusdem speciei; quemadmodum calor ignis habet naturam quandam communicativam sui, sed communicatione extrinseca secundum quam multiplicat se, & sui similem, specie non numero, eundem efficit calorem: ut, si focus instructus communicet suum calorem conclavi & omnibus in eo existentibus. Verum hæc non est communicatio ejusdem proprii, sed productio similis secundum speciem.

VI. Nec quæritur, *An formæ effectum quendam formalem causent, vel in materia vel in composito?* aut, *An ab ea forma nascantur facultates & operationes, tanquam à sua causa efficiente?* Nam dans formam, dat etiam ea, quæ formam consequuntur: sequuntur vero formam, esse, distingui, operari: non ergo ad hanc facit quæstionem, quando forma vel actus formalis dicitur largiri esse specificum composito, & materiæ, ut sit hoc aliquid per formam: nam & hic, actus ille formalis non est subjective in forma, ut ita transeat de forma in materiam, vel in compositum, quæ esset proprie dicta communicatio; sed est influxus causalis, per quam forma esse confert & largitur ei, ad quod per naturam & à natura est ordinata, ita ut ille actus formalis sit à forma & per formam; non vero existens formaliter & subjective in forma: itaque nec hic est communicatio propriorum.

VII. Nec quæritur, *An partes, concurrentes ad constitutionem totius, conferant toti, quicquid habent, vel essentiæ, vel virium, vel operationum?*

tionum? Neque enim hic communicatio est proprietatis de subjecto ad subjectum specie diversum: nam partes constituentes totum non sunt subjectum specie diversum à toto.

VIII. Sed quæstio est, *An proprium unius partis aut speciei, alteri parti vel speciei, communicetur etiam quando uniuntur?* Nos negamus: & ex ipsa vocum vi probamus: aliud est uniri: aliud communicari. Uniri est, in unitatem totius compositi copulari: Communicari est, quando unum sibi sumit, quod est alterius. Anima unitur corpori, sed non communicatur. Partes uniuntur inter sese, sed non communicantur sibi invicem, multo minus proprium unius partis communicatur alteri parti. Itaque nec vita animæ communicatur corpori, sed vero anima ex se in corpore producit aliam numero vitam, quæ est hominis totius vita. Atque ex hisce liquet perperam vulgo vocem Græcam *συνδύασιν* aut *συνδυασμὸν* verti *Communicationem*, cum tantum significet *copulationem*, qua duæ partes ad unius compositi constitutionem copulantur: neque unquam licet à *συνδύασις* sive *συνδυασμῷ* argumentari ad *κοινωνίαν*, neque valet: Hæ partes & propria partibus aliis earumque propriis sunt copulata, Ergo communicata. Quare illa Communicatio proprii unius subjecti ad subjectum specie diversum merum est figmentum, ad erroris in rebus gravioribus defensionem excogitatum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMA-SECUNDA,

DE

ABSTRACTIONE.

THESIS I.

VUlgatum est verbum, & illud verissimũ, *solus est Philosophus, qui bene abstrahit.* Et in Philosophia moderna frequentissimus est sermo de *Abstractionibus.* Dicitur *Abstractio triplex* constituere triplicem Theoreticæ Philosophiæ partem: an bene, an male, nunc non disputo. *Abstractio objecti à materia singulari per rationẽ facta*, Physicæ est propria: *objecti abstractio à materia communi per rationem facta*, competit Mathesi: *abstractio vero objecti à materia tum singulari tum communi, partim secundum rem, partim secundum rationẽ*, convenit Metaphysicæ: sic vulgo philosophamur. Dicitur genus abstrahi à speciebus, species ab individuis, universale à singularibus, subjectum ab accidentibus, relatio à relato, natura à re naturali, suppositalitas à supposito, abstractũ à concreto, &c. Ea via ac ratione abstrahendi insuper habita, gravissimi existũt errores. Quare utilissimũ fuerit *Abstractionis* naturã semel ob oculos ponere, quod hac disputatione conabimur.

II. *Abstractio* Græce *ἀφαίρεσις*, idem significat, quod *separatio*: estque *rei* vel *rationis*, vulgo *realis* vel *mentalis*: per illam res à re separatur atque abstrahitur, piscis ab aqua, albor à pariete: per hanc, ea quæ in re conjuncta sunt, non reapse, sed mente, sed ratione, separantur & à se invicem abstrahuntur: & sic dividuntur: quod fit iterum dupliciter: vel, ut mens sive ratio unum ex iis, quæ conjuncta sunt, apprehendat, cæteris non apprehensis: vel, ut mens duo aut plura simul conjuncta simul apprehendat, sed apprehendendo, alterum de altero removeat, tollat, neget: *prior abstractio* vocatur *simplex seu præcisionis*, fitque apprehensione mentis simplici; *posterior* dicitur *composita seu negationis*, fitque complexa mentis apprehensione, aut divisione. Ex. gr. si quis hominem concipiat, qui quidem pater sit, non concepta relatione ad filium, dicitur illa abstractio *simplex*: at si quis hominem concipiat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

concipiat non esse patrem, qui tamen sit pater, est abstractio *composita*: nam prior ille hominem solummodo concipit, & nihil amplius, at hic alter, & hominis conceptum format, & paternitatis, & hæc duo dividit, judicans, hominem non esse patrem, seu paternitatem homini non convenire. Composita abstractio falsa est, cum dividit ea, quæ conjuncta sunt: at simplex abstractio omni caret falsitate. Atque de hac abstractione simplici intelligendum est illud vulgatum, *Abstrahentium non est mendacium:* Quod axioma petitum est ex *Arist. l. 2. Phys.* §. 18. οὐδὲ γίνεται ψεῦδος τῶν χωριζόντων, id est, *non committitur falsum ab iis qui abstrahunt.* Sed *de abstractione simplici*, quæ omnium maxime nomen abstractionis meretur, nonnihil fusius nobis est philosophandum.

III. In abstractione simplici duo necessaria sunt. 1. Ut quæ abstrahuntur conjuncta sint. 2. Ut inter se aliquo modo sint distincta: conjuncta esse debent, quia quæ conjuncta non sunt nullo modo possunt abstrahi, sed reipsa jam sunt abstracta: nemo enim abstrahit nivem à nigrore, aut nigrorem à nive: quippe quæ inter se sunt separata; distincta debent esse, si non re, ratione saltem ratiocinata: quæ nullo modo distincta sunt, nullo modo abstrahi possunt: idem enim qua idem non potest abstrahi à seipso.

IV. Conjunctorum in re per mentis abstractionem simplicem divisio spectatur vel inter subordinata, sive inter superiora & inferiora, vel inter coordinata, sive inter subjecta & adjuncta, ac quæcunque simili modo sese habent: atque hinc oritur duplex *abstractio:* nempe vel *superiorum ab inferioribus*, vel *adjunctorum similiumve rerum à subjectis:* vulgo dicitur, *abstractio est ab inferioribus vel à connotatione subjecti.*

V. *Abstractio superiorum ab inferioribus* non solum locum habet in substantiis, sed & in accidentibus: Nam sicuti humanitatem considerare possumus, quæ quidem est in Socrate, Platone, aliisque individuis humani generis, non considerata tamen individuali differentia, qua Socrates à Platone & quodlibet individuum à quolibet individuo ejusdem speciei distinguitur: ita etiam concipere possumus colorem aut alborem in genere, non consideratis individuis coloribus aut alboribus, qui sunt in hoc aut illo individuo subjecto: sic alborem & colorem consideramus, cum dicimus colorem esse genus, alborem esse speciem. In hanc sententiam nobis præit *Arist. lib. 3. de Anim.* §. 9. cum ait. Ἄλλο ἐστὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ μεγέθει εἶναι, καὶ ὕδωρ καὶ τὸ ὕδατι εἶναι. οὕτω δὲ καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν, id est, *Aliud est magnitudo & magnitudinis essentia, item aqua & aquæ essentia: atque ita in aliis multis.* Ubi videt unusquisque, illum non in aqua solum, quæ est substantia, sed & in magnitudine, que accidens est, naturam designare, ab inferioribus abstractam cum ait τὸ μεγέθει εἶναι καὶ τὸ ὕδατι εἶναι: istoc enim loquendi modo communem rerum naturam ab inferioribus abstractam designare consuevit, Sic dixit *l. 2. de Anim.* §. 37. τὸ ζῆν τοῖς ζῶσι τὸ εἶναί ἐστι. id est; *Vivere est viventium essentia*, in qua scilicet omnia viventia conveniunt, quatenus vivunt.

VI. *Abstractio ab inferioribus fit per præcisionem vel differentiæ individualis vel differentiæ specificæ:* abstractio superiorum ab inferioribus habet locum in individuis, quando v. c. abstractis seu præcisis, i. e. non conceptis differentiis individuantibus, quibus natura humana restringitur ad Socratem, ea concipitur sine Socrate: ubi tamen nota, non abstrahi individuum, sed speciem infimam ab individuo: nam impossibile est concipi individuum qua tale, non concepta differentia individuali: at ista natura, quæ in Socrate est individua, potest abstrahi ab illis differentiis quibus ad eum restringitur & individuatur: abstractio superiorum ab inferioribus habet item locum in generibus & speciebus subalternis, imo & in generibus summis, quæ omnia à suis differentiis ac divisivis abstrahi possunt, in quantum concipi possunt iis non conceptis: dico notanter, *divisivis:* quia ut aliqua species concipiatur, non concepta differentia specifica constitutiva, impossibile est: at genus concipi, non concepta differentia specifica constitutiva, possibile est. Ex. gr. potest animal concipi non concepta rationalitate, differentia animalis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

malis divisiva: at ut homo concipiatur, non concepta rationalitate, differentia hominis constitutiva, fieri non potest.

VII. *Abstractio à subjecto seu connotatione subjecti*, convenit & formis rerum, & adjunctis, cujuscunque ordinis ac conditionis, sive sint positiva sive negativa, vel privativa, interna sive externa, absoluta sive relata: & licet forma sit de essentia rei formatæ, id est, totius compositi, ideoque ab illa non possit abstrahi, materiæ tamen communis adjunctum est, eique competit eodem fere modo, quo cætera adjuncta à subjecto: Loquimur vero hic de forma materiali: immaterialis enim illa forma, hominis anima rationalis, non tantum à materia omni & communi abstrahitur abstractione mentis simplici seu præcisionis, de qua hic agimus, sed & complexa seu negationis, atque insuper abstractione reali: extra omnem enim materiam separata & abstracta reipsa existit, post mortem superstes: sed formæ materiales, quæ extra materiam omnem existere nequeunt, ac ne quidem abstrahi à materia communi abstractione complexa seu negationis, possunt tamen à materia abstrahi abstractione simplici ac præcisionis, non minus quam accidentia à substantiis reliquaque adjuncta à subjectis: possumus enim animam vegetantem considerare, non considerato hoc aut illo corpore, sicuti & circulum, non considerato ære aut ligno, aut quacunque alia materia, quemadmodum consideramus alborem non considerata nive aut cerussa, aut vestem non considerato corpore vestito, aut paternitatem vel causalitatem non considerato homine qui est pater vel causa: hoc sensu, Aristot. alibi dixit, *accidentia definiri* ἐξ ἀφαιρέσεως, *ex abstractione*, *in abstracto* dicunt vulgo & *in idea sua*.

VIII. *In adjunctorum abstractione à subjecto, discerni debet inter adjuncta propria & communia. Propria* adjuncta hic appello, quæ soli alicui subjecto conveniunt: ut etiam omni & semper conveniant, hoc in loco non est necessarium. Quemadmodum vero formæ materiales aliter sese habent ad materiam, aliter ad rem formatam: ita aliter sese habent, in hoc negotio abstractionis, adjuncta communia, aliter propria: sicuti formæ non possunt abstrahi à rebus formatis (ea enim abstractio contradictionem implicaret) ita quoque non possunt adjuncta propria abstrahi à suo subjecto proprio, sed tantum ab iis quæ sub subjecto proprio continentur: simitas v. g. naso competit & soli naso, ideoque non potest concipi non concepto naso. Quare, sive simitatem dicas, sive simum, sive nasum simum, res eodem redit: ut vero sese habet nasus ad simitatem, ita omne subjectum ad suas proprietates: nulla ergo proprietas concipi potest, subjecto suo non concepto. Et certe, cum subjectum contineatur in definitione proprietatis (nam proprium dicitur de subjecto in secundo modo dicendi per se, *teste Arist. l. 1. Post. Anal. cap. 4. §. 31.*) si proprium abstraheretur à suo subjecto, abstraheretur à sua definitione, atque adeo à seipso, & à sua essentia: at definitum à sua definitione, à seipso, à sua essentia, homo ab animali & rationali, abstrahi non potest. *Quorsum ergo*, dicat aliquis, *Proprietatibus sunt, tributæ voces abstractæ, si non possunt abstrahi, à suo subjecto ullo modo?* Respond. Voces istæ abstractæ significant proprietates, non quidem sine subjecto, sed sine subjecto particulari aut singulari, nam cum simitatem dicimus, voce abstracta curvitatem significamus, non quamcunque, sed eam solam, quæ est nasi, nec eam tamen quæ est in naso Socratis aut Platonis, sed quæ est in naso quocunque. At adjuncta communia, sicuti ad nullum certum subjectum determinata sunt, ratione cujus debeant definiri, ita quoque abstrahi possunt à subjecto quocunque. Interim, sicuti adjuncta, quatenus adjuncta sunt, subjectis suis differunt à se invicem, idque, vel specie, si sint propria; vel numero, si sint communia: ita quoque abstrahuntur ab inferioribus atque à singularibus, quia & quatenus abstrahuntur à subjectis: ita ut, cum de adjunctis sermo est, abstractio à subjecto & ab inferioribus non magis differat, quam esse & inesse in accidentibus. Et proprietates quidem universales abstrahuntur à singularibus, atque omnino ab inferioribus, quando universale subjectum ab inferioribus abstrahitur. Sic simitas abstrahitur ab inferioribus, quando concipitur in naso generatim sumto, non in naso hoc aut illo singulari: at

at adjuncta communia abstrahuntur à singularibus, quando concipiuntur, non tantum non concepto hoc aut illo subjecto singulari, sed etiam non concepto hoc aut illo subjecto in specie: ut si quis concipiat alborem aut sphæram, non tantum non concepto hoc singulari alboris aut sphæræ subjecto, sed nec considerato ligno, auro, argento, aut ullo alio determinatæ naturæ subjecto, in quo albor aut sphæra inesse solet. Ex quibus apparet, adjuncta communia esse magis abstracta, quam propria: quoniam illa abstrahuntur ab omni subjecto determinati generis: hæc non item: includunt enim subjectum determinati generis, sed non hoc aut illud in individuo.

IX. Notandum hic est porro, *abstractionem à subjecto esse reciprocam*, ut sicuti adjunctum à subjecto, ita subjectum ab adjuncto possit abstrahi: at superiora ab inferioribus, sed non item inferiora à superioribus, abstrahi possunt; quia superiora dicuntur de inferioribus primo modo dicendi per se, *teste Aristot. l.1. post. Anal. c.4.§.31.* Potest quidem concipi natura animalis non conceptis speciebus, homine videlicet & bruto: at homo aut bestia concipi non potest, non concepto animali, quia homo & bestia, est animal utrumque: contra, sicuti adjunctum potest concipi, non concepto subjecto, vel singulari, vel determinati generis: ita quoque subjectum potest concipi, seu singulare, seu determinati generis, non concepto adjuncto: nec refert sitne adjunctum commune an proprium: nam sicuti potest concipi corpus non concepto nigrore, aut nix non concepto albore; ita Petrus aut homo potest concipi, non concepta ridendi facultate, aut non concepta simitate.

X. *Discrimen* tamen adhuc est aliquod *inter subjectum propriorum & communium adjunctorum.* Subjectum adjuncti proprii, sive singulare sive determinati generis, licet absque contradictione concipi possit non concepta proprietate, non potest tamen concipi ea negata: at subjectum adjuncti communis, sive singulare sive determinati generis, sine contradictione concipi potest, non solum adjuncto non concepto, sed & negato: atque in eo *adhuc differt subjectum proprii adjuncti à subjecto differentiæ specificæ institutivæ*, ut est species omnis, atque adeo ipsa proprietas à differentia specifica constitutiva: nam species, puta homo, non potest concipi, ne quidem non concepta rationalitate, at potest concipi non concepta risibilitate; & potest concipi non tantum non concepta, sed & negata eruditione. Hæc, quæ de Abstractione nunc sumus philosophati, inserviunt admodum illustrandæ disputat. triges. & quartæ, *de proprio*, in harum select. serie: & in universum fœnerantur insignem lucem quæstionibus per universam Philosophiam difficillimis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum TRIGESIMA-TERTIA, *DE* BONO.

THESIS I.

TEnentur homines omnes, ex naturali instinctu, *Boni* desiderio: pauci tamen cognoscunt rationem *Boni*, in quod feruntur. Operæ fecerimus pretium, si, quid sit *Bonum*, quod ita ab omnibus expeti solet, in aperto ponamus: ita vero hoc ipsum præstare, difficultatis plenum est opus, propter variantium Philosophorum judicia: jaciamus tamen aleam, & rationis filum, quo nos ducit, sequamur. Explicabimus igitur post *vocem*, Boni *quidditatem*, in quo illa consistat, *proprietates*, & varias ejus *distinctiones*.

II. Quod nos hodie *Bonum* dicimus, veteres olim *Duonum* dixerunt. *Festus. Duonum*

num, Bonum: & è veteri poëta citat; simul *duona* eorum portat ad naves. Unde autem Duonum fuerit dictum, quod bonum nunc vocamus, optime explicat *Camerarius* in suis Problematibus, cum dicit *Duonum dici à duobus*. Acute sane: quia bonum duo dicit: & ipsam entitatem rei, quæ denominatur bona, & aliquid, quod bonitas connotat, ad quod prædicta entitas relata hanc ipsam denominationem boni sortitur, quæ relatio est propensio, inclinatio, capacitas, convenientia, aut similis connexio cum tali entitate. Sed hoc ex iis, quæ statim sumus dissertaturi, clarius patebit. *Bonum* græce καλὸν & ἀγαθὸν. Καλὸν ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quia animos vocat & trahit, ad se appetendum: ἀγαθὸν, quasi ἄξιον ἄγαν τοῦ θέειν, dignum valde ad quod curramus. *Hæc de voce.*

III. *Quidditas boni*, seu *ratio formalis* boni, in qua consistit, est *bonitas:* quæ *quid sit*, & *quid enti adjiciat*, (agimus enim de bono & bonitate transcendentali) tam multiplici sententiarum varietate est disputatum, ut vix invenias exitum. Nos primum, quid non sit, mox, quid sit, exponemus. §. 1. *Bonitas Transcendentalis non est ipsum ens quod bonum dicitur, nec novum ens ab ente bono distinctum. Non prius*, quia sic non esset affectio entis: essent enim bonitas & ens bonum, voces synonymæ Grammaticis dictæ: & abstractum diceretur de concreto: & foret prædicatio identica: quæ omnia falsa sunt. *Non posterius*, quia, si illa bonitas foret novum ens, iterum esset bona, quia omne ens bonum est, & hæc secunda bonitas iterum foret bona, quia ens, & sic daretur progressus in infinitum. §. 2. *Bonitas tamen transcendentalis includit ens*, quia ejus est affectio, *eique aliquid adjicit*, *non* quidem *ens novum*, ut dictum est, *multo minus qualitatem*, quæ accidens est & species veri entis; sic enim in bono, consequenter in Deo, foret compositio ex duobus entibus: *addit* tamen *aliquid*, *non* vero *nihil*, quia nihil non est affectio entis; præterea nihil non distinguit ens: bonitas distinguit ens. §. 3. *Illud aliquid, quod bonitas adjicit enti, non est privatio*, quia bonitas non dicit, quid ens non sit, sed potius quid ens sit: *non est denominatio externa*, quia non dicit, quomodo aliquid extra ens bonum se habeat ad ens bonum, sed potius, quomodo ens bonum se habeat ad se aut ad aliud, ut statim dicemus; *non est relatio rationis, aut ullum ens rationis*, quia bonitas est in rebus, & ens est bonum citra ullam fictionem vel operationem mentis nostræ; *non est modus*, quia non est attributum entis absolutum, sed respectivum, ut *th. 1.* indicatum & pluribus statim indicabitur: *sed est relatio realis*, quæ non dicit, ens reale, sed aliquod non-ens, respectum scilicet, reperiri in ente reali, citra intellectus operationem. §. 4. *Hic respectus*, quem bonitas adjicit enti, *non consistit in entis boni ordine ac relatione ad voluntatem seu appetitum*, quæ *Scheibleri l. 1. Met. c. 10.* & multorum, ac fere communis est opinio; quæ ideo rationem formalem boni, ipsam puta bonitatem, constituit in appetibilitate, allegata hic *Arist. ex l. 1. Eth. c. 1.* authoritate, ubi inquit, *Bonum est, quod omnia appetunt*, Sed hæc opinio & authoritas facile refutantur. Quocunque enim in re aliqua, qua talis est, datur aliquid prius, illud non potest esse illius rei ratio formalis. Atqui appetibilitate in bono, qua tali, datur aliquid prius. Ergo &c. Et, Effectus non potest esse de ratione formali causæ suæ. Atqui appetibilitas est effectus boni, Ergo &c. Minor utrimque probatur, quia non ideo quod quid appetibile est, bonum est, sed, quia bonum est, appetibile est: nempe omne bonum appetibile est, quia conveniens est ei qui appetit. Quod attinet authoritatem *Aristotelis*, notum est, eum *loco cit.* non à priori Boni essentiam per definitionem explicare, sed à posteriori per proprietatem aut effectum qualicunque modo declarare, §. 5. *Respectus, quem bonitas addit enti atque ipsa formalis ratio boni, consistit in convenientia:* &, Ens est bonum quatenus est conveniens. *Sed quam & ad quid convenientiam* notet bonitas, non tam facile est explicatu. Nos in re obscura perspicuitati, quantum poterimus, studebimus.

IV. *Bonitatem esse sitam in convenientia*, communis loquendi modus demonstrat: dicimus enim, hoc aut illud esse alicui bonum, quia

quia ei conveniens est: eruditionem bonam homini, aquam bonam piscibus, quia illa homini, hæc piscibus est conveniens: præterea id sic demonstratur. Quicquid est ratio & causa appetibilitatis potentialis & actualis appetitionis, est ratio formalis boni. Atqui convenientia alicujus rei est ratio & causa &c. Ergo &c. Major nota est; ideo enim aliquid est appetibile & appetitur quia bonum est. Minor quoque certa est; nihil enim appetibile est vel appetitur, nisi quod & quia nobis est conveniens, vel aliis, quibus appetitur. *Sed quæ aut qualis est convenientia, in qua ratio formalis boni consistit?* Præceptor noster *Cl. D. Burgersdicius* l. 1. c. 20. Bonitatem consistere ait, *in convenientia entis cum alio.* Sed quomodo Deus tum dici potuit bonus ante creationem, quandoquidem nihil fuit cum quo conveniret? *Ego malim sic dicere.* Convenientiam entis considerari, vel respectu sui, vel respectu alterius: quam distinctionem prolixe inculcat *Metaph. disp.* 10. *sect.* 3. *Suarez.* Illo modo bonum dicitur, quod est conveniens sibi ipsi; hoc modo bonum dicitur, quod est conveniens alteri. Utroque in modo convenientiæ formalis ratio boni consistit. Et sic Deus ante creationem bonus, & post creationem bonus, & creaturæ omnes bonæ dici possunt. Hæc mea de bono sententia, eadem est *Gunnandi Rutgersii in Institutionibus Metaph. l.* 1. *c.* 17. cujus verba, quia explicationem continent suæ ac meæ sententiæ, non pigebit hic adscribere. *Hæc*, inquit, *convenientia, quam bonum connotat, consideratur quandoque in ente, respectu sui ipsius, quatenus videlicet per quandam reflexionem ejusdem ad seipsum, concipimus entitatem rei, ut sibi ipsi convenientem & amabilem, juxta illud vulgatum ex* Arist. 8. Eth. c. 5. Amabile bonum, unicuique autem proprium. *Ergo etiam conveniens est & amabile, & quidem maxime, quod maxime alicui est proprium, quale certe est ipsa entitas, qua unumquidque intime ac essentialiter constat: aliquando autem solet prædicta convenientia considerari respectu alicujus alterius, quod vere & à parte rei distinctum est ab eo quod bonum denominatur: utriusque exemplum potest esse in calore, qui denominatur bonus, 1. Quidem, quatenus ipsa entitas caloris sibi ipsi est valide conveniens & amabilis, ut qui expetit conversationem sui esse, quatenus illud tuetur ac defendit, si necesse est. 2. Denominatur calor bonus, quatenus est conveniens valdeque proportionatus igni. Et quidem juxta utrumque hunc modum convenientiæ denominatur ens bonum transcendentaliter, hoc est, tali bonitate, quæ sit passio entis.* Hæc *Rutgersius*, cui adstipulamur.

V. *Proprietates* boni sunt. 1. *Appetibilitas*, & *amabilitas*, quia omne bonum propter convenientiam suam est amabile & appetibile: & non tantum sui amorem excitat in aliis, ut appetatur, sed etiam seipsum amat, seipsum appetit, sibique in suo esse complacet: unde oritur. 2. *Conservatio sui*, quia enim bonum se amat, studet etiam sese conservare. 3. *Communicabilitas*, quippe bonum est sui communicativum. 4. *Defensio sui & odium adversus corruptionem sui*; bonum enim se tuetur contra vim externam. 5. *Propensio in similia:* bonum enim amat sui simile: Ex hisce proprietatibus boni maxime considerabilis est appetibilitas, quæ habet se ad bonum, ut visibilitas ad colorem. *Appetibili respondet appetitus proportionatus:* appetibili *præsenti* appetitus *complacentiæ:* appetibili *absenti* appetitus *desiderii*, de quibus fuse *Rutgersius loco cit.* Hinc fluxit ista boni descriptio. *Bonum est quod omnia appetunt. Eth.* 1. *c.* 1. Est vero quadruplex *appetitus*, à quo bonum appeti potest. Est 1. *naturalis*, *rebus inanimatis proprius:* licet hunc in illis observare, quando similibus delectantur, quando se conservare nituntur, quando pro universi salute laborant. 2. Datur appetitus *innatus in corporibus animatis non sentientibus*, qui animæ vegetantis est appetitus: hujus operationes *in plantis* conspicuæ sunt. Cur brassica rutam adeo adversatur, ut juxta eam seri nolit? ex appetitu hoc est; quia enim sui desiderio tenetur, rutam ut sibi malam fugit. 3. Datur appetitus *animalis*, qualis est *brutorum*, qui cum imaginatione conjunctus est, & tanto boni desiderio tenetur, ut ne in somno quidem otiosus videatur. Hinc frigus si sentiant inter dormiendum animalia, tegumentum quærunt ac

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

loca calidiora. 4. Est *rationalis* appetitus, qui non tantum ad bona singularia, ut tres priores, sed & ad universalia sese extendit, sectaturque etiam ea, quæ à sensibus sunt remota: sic eruditionem appetit homo & summum bonum. *Respectu quadruplicis hujus appetitus bonum dicitur appetibile.*

VI. *Divisiones* boni admodum sunt variæ 1. *Bonum est aliud per essentiam, aliud per participationem: illud* est, quod à seipso & per seipsum est bonum, diciturque bonum *infinitum, independens, increatum*, quale est *Deus*, qui à nullo suam bonitatem accepit: *hoc* est, quod à Deo bonitatem accepit, diciturque bonum *finitum, dependens, creatum*, quale est *creatura*: hæc licet *non* sit *per essentiam* bona, est *tamen secundum essentiam bona*, id est, essentia est principium bonitatis; bonitas enim sequitur essentiam: verum, ut essentia creaturæ, secundum quam est bona, à Deo est participata, ita & participata est ejusdem bonitas.

VII. 2. *Bonum* est vel *Theologicum* vel *Philosophicum: illud spirituale* est, & supra vires hominis collocatum: estque vel *summum*, absolutissima hominis felicitas: vel *intermedium*, ut dona spiritualia, regeneratio, justificatio, sanctificatio, &c. *hoc*, philosophicum puta bonum, est vel *naturale* vel *morale: illud* est, quod consentaneum est naturæ prout naturaliter operatur & operari potest, ut *sanitas: hoc* est, quod convenit rei ut libere operatur, ut *virtus*.

VIII. 3. *Bonum* est *verum* vel *apparens: illud* est, cui revera inest bonitas, quæ inesse existimatur: *hoc* est, cum non inest reipsa bonitas, quæ inesse existimatur. Hæc distinctio utilissima ad quarundam objectionum solutionem; ut cum malum appeti volunt quidam, quia mors expetatur: at illa, tum bonum apparens est.

IX. 4. *Bonum* est aliud *simpliciter vel in se*, aliud *alteri vel ad aliud*. Bonum *simpliciter* multis modis dicitur tale. 1. *Per ordinem ad apparens*; & sic idem est quod verum bonum. 2. *Per ordinem ad singulare*, & sic idem est cum bono universali. 3. *Per ordinem ad bonum per participationem*, & sic idem est cum bono per essentiam. 4. *Per ordinem ad inferius & subordinatum bonum*, & sic idem est cum bono summo. 5. *Hic* dicitur, quod *semper, absolute*, & *ubique*, atque *omni* est *bonum*. Bonum *alteri vel ad aliud*, quod *certo tempore* est bonum, *nec ubique nec omni* est bonum: sic quatuor pedes habere, bonũ est asino vel bovi, non homini vel gallinæ: facere jacturam bonorum, bonum est, tempore tempestatis, ut vita servetur: vinum bonum est homini, sed non omni, neque enim convenit febricitanti.

X. 5. *Bonum est honestum, jucundum, utile. Honestum*, quod rationi rectæ est congruum, & ex se ac propter se expetitur. *Iucundum*, quod, quia amorem sui conciliat vel sensui vel rationi, expetitur. *Vtile*, quod propter aliud bonum, ad quod acquirendum inservit, expetitur. Sed de hac boni divisione & aliis, videantur *Authores Metaphysici, Systematici* & *Quæstionarii*. Hoc pro coronide moneo, has non esse divisiones omnes in diversas res & species bonorum, sed plerasque vel unius boni in diversas formalitates, vel ipsius vocis in plures significationes.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum TRIGESIMA-QUARTA,

Quæ est prima,

DE FORMIS.

THESIS I.

NUllus in tota philosophia difficilior est locus, quam de *Formis*, ut jure merito *Iulius Scaliger Exercit.* 307. *sect.* 12. omnem *nostram* in Philosophia *scientiam*, propter *Formarum cognitionem rudem & confusam*, nihil aliud esse quam *umbram in sole*, dixerit. Hinc est, quod ab *Aristotelis* tempore in hunc usque diem tam fervent partium studio agitetur de *Formis* controversia, quæ fere huc redit omnis. *An Forma in rebus naturalibus sit substantia, eaque diversa, ab altero rei naturalis principio, Materia.* Atque hæc de omnibus, *præter rationalem Animam*, Formis instituitur quæstio: quin enim hæc sit substantia immaterialis, à Corpore, substantia materiali, diversa ac distincta, & ex Scriptura per revelationem, & ex natura per ratiocinationem, sanioribus constat Theologis ac Philosophis. De reliquis itaque Formis & nos hanc quæstionem ventilabimus. Negantem plerisque ante *Aristotelem Philosophis antiquioribus* placuisse hic sententiam, affirmantem *Aristoteli* allubuisse, locis ejus adductis, referunt *Conimbr. l.* 1. *Phys. c.* 9. *quæst.* 10. qui cum omni caterva *Scholasticorum* eam quoque sequuntur. Fateor equidem ab aliquot jam seculis hanc *Affirmantium* opinionem invaluisse, atque illas egisse radices in multorum animis, ut, qui contra sentiunt, in ipsa censeantur Philosophiæ principia impingere, omnisque veritatis fundamenta subruere: Atque utinam hic stetisset judicium! longius itum est. Non erroris tantum aut falsitatis quibusdam præcipitantis nimium judicii hominibus habentur rei, qui *negantem* quæstionis propositæ partem defendunt, sed impietatis insuper: ac jam dubitari cœptum est & disputari. An cum bonis moribus & pietate opinio consistat negans? atque adeo fere excommunicationis fulmen negantibus pro terriculamento objicitur. Sed bene est, quod non isti morum & pietatis exactores & censores sint constituti. Dandum hoc est & condonandum nostri temporis vitio, quo homines quidam (qui, nisi quod ipsi sentiunt, nihil rectum censent) ex innoxiis in *Philosophia* opinionibus impietatem statim norunt exsculpere aut hæresin etiam: quam utramque, à sententiæ, Formas esse substantias (excepta semper Anima rationali, quod semel ac semper dictum esto) à materia diversas, negantis Authoribus, ut semel & serio amoliremur, visum fuit aliquot disputationibus ventilandas proponere pro Negante sententia rationes *Gulielmi Pembelii L. A. M. & Concionatoris* πραχτικωτάτε, Collegii Magdalenensis apud Oxonienses quondam alumni, *viri*, ut titulus habet operum ejus Anglicorum, *divini*, &, ut habet titulus Enchiridii *ejus* Oratorii, *facundissime pij*, ex ejus *de Formarum Origine* tractatu. Nemo Authorem hunc, vel impium, vel hæreticum, nisi insigni & calumnia & mendacio, dicere fuerit ausus, quippe qui hæreseos fundamenta contra nostri seculi *Pelagianos* in suis *Vindiciis gratiæ* mascule destruxit, justitiam inhærentem contra nostri temporis *Pharisæos* in suis *Vindiciis Fidei* funditus subvertit, pietatis fundamenta contra *Atheos* in suo *de Providentia Dei* tractatu & gravissimis *in Ecclesiasten & Zachar. Prophet.* explanationibus variisque *concionibus*, solidissime jecit. Et ostendant semel, si possint

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

sint, *Affirmantes*, quodnam fidei, pietatis, salutis, fundamentum evertat, in quod Decalogi aut verbi divini præceptum impingat sententia negans. Equidem tam pretiosa hic est *Negantibus* animæ suæ salus, tam chara fides, tam cordi veritas, tam curæ pietas quam *Affirmantibus* esse possit. Sed tandem ipsum audiamus differentem *Pembelium*.

II. Vexatissima est illa inter *Physicos*. Quæstio, *de Formarum* Origine, quomodo, quo principio, oriantur & Materiæ adsocientur. Quæ quantum & discentium ingenia exercuerit, testatum faciunt tot doctorum hac de re commentationes, atque, post tam claras, ut videbatur, huic veritati prælatas faces luminaque admota, summa animorum caligo & inscitia, qua adhuc cingimur. Hæremus in cortice, & *in natura vestitum externumque accidentium ornatum novimus*, & miramur, at *corpus ipsum* & intimam essentiæ medullam quærimus & *ignoramus*: vel potius, an non in scirpo nodum? illud anxia indagine vestigantes, *quod nisi in Philosophorum cerebris librisque, in Natura est nusquam*. Ita plane est, cæcutientes nimirum acute cernimus, atque *illud scire satagimus, quod nec esse Natura agnoscit*. Intelligo illud *Physicorum de Formis placitum*: quod etsi *Antiquitate & omnium Præjudicio* satis *confirmatum* videatur, tamen cum *potius ut Postulatum* quam ut demonstratum ab *Aristotele primo inventore*, ejusque Sectatoribus, sumatur, non erit immodesti sed φιλαληθοῦς, illud penitius introspexisse, atque examinasse, *quid firmitatis habeat* hoc fundamentum, cui tot in omni Philosophia dogmata innituntur.

III. *Aristoteles*, rejectis aliorum ante se placitis, *tria* rerum communia *Princip.* statuenda esse, docuit, *Constitutionis* duo, *Materiam & Formam*, *Transmutationis* unum, *Privationem*. Quam *triadem* Posteritas venerata est, & fere ἀβασανίστως retinuit. Merito autem erroris suspecta est hæc doctrina, & à multis contra itum; qui Privatione, de sede, quam occuparat, detrusa, binarium tantum Principiorum numerum agnoverunt. Quam hoc justa fecerint lege, sufficiet uno aut altero exemplo demonstrasse. *Privatio* est *principium transmutationis*, inquit *Aristot.* At quale principium? Intueamur exemplum, & *Naturam non Notiones sectemur*. Aqua mutatur in Aërem. Hujus mutationis *principiũ est Privatio, vel quatenus* est Absentia formæ Aëris in Aqua, *vel quatenus* est Aptitudo in materia Aquæ ad recipiendam formam Aëris: ex istis enim duabus partibus conflatur definitio Privationis. *Non priori respectu*: nam Absentia formæ (fatentibus ipsis *Aristotelicis*) est merum Non-ens, nihil habens positivi: ipsum abesse est nonesse, nec magis ens est mera Absentia Formæ Aëris ab Aqua, quam absentia formæ Aëris ab Auro, hoc est, purum putum nihil. Quis autem sanus dicet, Non-ens esse principium transmutationis Corporum Naturalium? *Non posteriori modo*: quia 1. sic Privatio non est. Privatio: merus est & Rei & vocis abusus, vocare aptitudinem & capacitatem subjecti, nomine privationis: perinde ac si dicas, *Carendi dua sunt partes, Carere & Habere*: Illa enim *Aptitudo* est qualitas vere positiva, quæ habetur & possidetur à subjecto: nempe, *vel una simplexque qualitas*, ut Potentia passiva Materiæ primæ, per quam vere disponitur ad recipiendam formam quamcunque, *vel mixta qualitatum congerie* in corporibus, sive mixtis, sive simplicibus, per quam ad unam formam magis quam ad aliam disponuntur, ut in Aqua humiditas & tenuitas faciunt eam aptam ad aëris magis quam alterius corporis: At quis vel unam qualitatem, vel multarum debitam mixturam sine absurditate vocaverit Privationem? 2. Etsi revera ista Capacitas & Aptitudo requiratur ad omnem transmutationem, ut Conditio necessaria in subjecto transmutando (nec enim ex quolibet ligno fit Mercurius) non tamen recte dicitur principium transmutationis. Anne ideo res mutatur, quia mutari apta est & capax? Minime certe, neque in artificialibus, neque in naturalibus. Sed hic recurritur ad solemnem distinctionem duplicis Principii. 1. *Effectivi* virtute sua agentis, & 2. *Occasionalis*, ansam quasi præbentis: Et, hujus *posterioris*, *farina* est *Privatio*. Sed hac distinctione parum consulitur huic causæ, ut ex sequentibus palam fit.

IV. §. 1. Non ferendum est hoc *Aristot.* παρόραμα, qui fundamenta totius Philoso-

phiæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

phiæ jaciens, & *principia*, tum constitutæ, tum transmutatæ, naturæ accurate investigans, neglexerit *causam efficientem*, in qua virtus transmutativa corporum latet, atque ejus loco *occasionem* tantum prehenderit, cujus nulla ex se est efficacia, non ἀρχὴ, sed ἀφορμὴ dicenda fuerit Privatio. §. 2. Nec *Occasio* quidem est, quod ad primam Privationis partem, cui tamen hæc distinctio solet applicari: *Sive* enim Aquam, *integra* adhuc sua *forma*, *sive* jam *corrupta*, spectemus, neutro modo Absentia formæ est occasio mutationis: *non primo*; nam Absentia formæ Aeris, in Aqua adhuc manente integra, non magis Occasio dici potest mutandæ aquæ in aerem, quam mutandæ illius in ignem aut terram, *non secundo*; nam Absentia formæ Aeris in Aqua corrupta, non est Occasio, cur introducatur magis forma aeris quam forma ignis: *nec* absentia formæ Aeris, in aquam introducibilis, est Occasio cur introducatur; nam & terræ quoque forma absens est, & introducibilis, aliquandoque in aqua corrupta inducitur: *nec denique* absentia formæ simpliciter Occasio est, cur alia, qualis sit, intromittatur: *illud enim figmentum est*, ut sic ostendi potest. In transmutatione Aquæ in Aerem, necessario secundum *Peripat.* doctrinam, dandum est aliquod Instans, in quo & non ante forma aquæ recedit: ut enim generatio, sic corruptio fit in instanti, forma siquidem est indivisibilis, & tota accedit receditque in momento. *Bene habet.* Ante illud igitur Instans in Aqua non erat ulla privatio. Jam vero, cum avolat forma aquæ, advenit Aeris forma, vel in eodem instanti, vel in diverso. Si in eodem, nulla potest intercedere privatio, siquidem ante illud aqua non erat privata sua forma, & in ipso illo instanti admittit formam aeris. Itaque hoc pacto occidit privatio, sed oritur interim major difficultas. *Quomodo in uno & eodem instanti, eadem materia aquæ, possit habere duas formas specificas Aquæ & Aeris.* Cujus difficultatis nulla plane solutio dari potest stante *Physices Peripateticæ* constitutione. *Sin dicas*, hoc fieri diversis instantibus, intercedente aliquo privationis tempore, succutis hoc dicto *Physiologiæ Aristot.* fundamenta, quæ volunt impossibile esse, ut Materia vel ad momentum informis existat. Quare *cedat foro Privatio*, nec amplius in Naturæ triumviris accenseatur, *Aptitudo* quidem & *Capacitas* illa *Materiæ*, esto aliquo modo *Occasio* legum naturæ novandarum; *Principium non est: Privatio non est.* Hujus autem nothi loco substituatur γνήσιον illud omnium transmutationum principium effectivum, sc. *pugna contrariarum qualitatum*, quarum adversa dimicatio, alternaque aut mutua victoria, & post eam concordi temperie, sed disproportionata δυσκρασία, fons est & radix, unde existunt omnes, quæcunque in natura naturaliter fiunt, generationes & corruptiones. Hoc clarius demonstrabitur in sequentibus, dum *secundum Peripateticorum Principium* diligentiori examine subjicimus: quod *Forma* est.

V. *Duo* sunt *Constitutionis* rerum *Principia*, *Materia* scil. & *Forma*. *Materiam* agnoscimus, de *Forma* quærimus, *Ea est* (inquiunt *Peripatetici*) *Principium activum, quod cum Materia constituit compositum substantiale.* Habes essentiam, vide ejus elogia & proprietates. *Est substantia, & quidem præcipua pars essentialis compositi: divinior & dignior natura quam Materia: composito dat esse; Agere, Distingui, Nomen: est generalis & corruptibilis: educitur de sinu seu potentia materiæ: in sensus non incurrit: consistit in indivisibili: nec minuitur pro varia compositi quantitate: est immateriata & tamen materiæ necessitate ligata* Cape quoque divisionem. *Est forma, alia Prima reliquas antecedens, communis omnium corporum naturalium, quatenus sunt naturalia: alia Secunda, primam sequens, propria particularium corporum secundum diversas species.* Hæc sunt breviter, quæ *Physici* de *Forma* tradunt, pauca ea quidem, attamen ejusmodi, quæ tum inter se, tum cum fundamentis naturalis scientiæ ab *Aristot.* positis parum consentiunt. Illud primo scrupulũ injicit, subiesta hic agi fide, quod inter tot, de *Materia*, altero principio, controversias, libros, disputationes ultro citroq; scriptas habitasque, parum aut nihil fere de *Formarum* natura reperias *in Physicorũ* Commentariis. Aliquid in genere disputatur in Communi *Physices* parte, ubi è regione *Materiæ forma* tractatur:

at sit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

at fit ita leviter & perfunctorie, ut cognoscas eos umbram non veritatem petere, inter ipsas disputantium manus avolantem & avanescentem. In reliqua *Philosophia*, donec ad *Hominem* perventum erit, altum de ea silentium, exceptis quibusdam, de *Cœli* & *Elementorum Formis*, otiosis speculationibus. An hoc fit, quod *Formæ* natura & notitia magis in obscuro sit quam *Materiæ?* Nequaquam sane. Conferamus paritatem utriusque & privilegia *Formæ*. Forma in sensus non incurrit, neque Materia: utriusque cognitio ab intellectu solo pendet: fatentibus *Peripateticis*, & docentibus, materiam non cognosci nisi duplici instrumento, Probationis necessariæ à transmutationibus successivis commune aliquod subjectum requirentibus, & Proportionis ab arte factis ex materia varie effigiata constantibus. Quare mirum est eos, qui de *Materiæ* essentia proprietatibusque tam multa disputarunt & definierunt, noluisse *Formæ* naturam accuratius eisdem subsidiis inquirere. Nec erat, cur hic magis hebescerent oculi, si digniorem & clariorem *Formæ* naturam spectemus. Quid enim? Materia est perfectibilis, Forma perfectio: illa, potentia, nuda, pura passiva potentia (sic ajunt:) at Forma est Actus. Materia est debilis entitatis fere aciem intellectus fugientis; at Forma, divinum est quid, ipsam essentiam dans, nedum habens. Materiæ propria sunt, potentia patiendi & recipiendi quidvis, & quantitas interminata, at actio nulla, Formæ autem, mille sunt Actionum Qualitatumque differentiæ, quæ sensum intellectumque non leviter perstringunt. Quid igitur causæ esset, quod tot præsentibus auxiliis *tantillum* in *Formarum* cognitione profectum sit, in *Materiæ tantum*. His illud adde, quod qui de Angelorum essentia summa subtilitate & audacia pronunciarunt, quorum essentia ægrius à nobis percipitur, illi *Formarum* disquisitionem penitus ferè neglexerint. Verum ne suspicioni huic justæ nimium dedisse videamur, accedamus ad *rationes*, quibus adversum receptam *Formæ* doctrinam sic argumentari possumus.

VI. *Forma* Corporis naturalis, est vel *Substantia*, vel *Accidens*. Si *substantia* sit, erit vel *Materialis* & *corporea*, vel *Immaterialis* & *spiritualis*. Hæ divisiones sunt immediatæ, & ex terminis oppositis, toto genere differentibus, constant: ita ut ineptè diverticulum quæratur, in distinctione *Substantiæ* in *perfectam* & *imperfectam*, aut in *Gradus* quosdam *intermedios* inter substantiam & Accidens, inter Materiam & Spiritum, quos neque *natura* neque *Philosophia Peripatetica* ullo modo admittit: puritas enim purissima Materiæ non eximit rem è gradu rerum materialium, nec speciem variat: illa entitas *Media* inter substantiam & accidens ne concipi quidem potest, & certe novum requiret *Prædicamentum*. Nec illud de *Perfectione* aut *Imperfectione* Substantiæ magis è divisione Prædicamenti Formam quàm Materiam exterminat, qua imperfectius nihil. Sunt itaque secundum *Philosophiam Peripateticam*, & naturam quidem ipsam, distributiones illæ irrefragibiles: ex quibus sic procedo. *Forma, nec est substantia Materialis, nec Immaterialis: Ergo ne omnino quidem substantia est*. Probatio instituetur per partes.

VII. *Forma non est Substantia Materialis & corporea*. Ostendo his rationibus. §. 1. Quod materiam corpusque informat, illud non est materiale & corporeum. Atqui Forma materiam corpusque informat: est enim ejus officium informare. Ergo &c. Vis hujus argumenti in eo consistit, ut intelligatur, quid sit *Informare*. Hoc autem est, Omnes Materiæ partes ita permeare, itaque omnibus vel minimis sese immiscere, ita ut unicuique essentiam & vires speciei convenientes tribuat. Dico impossibile esse, ut Substantia aliqua materialis, à materia corporum distincta, materiam illorum per minimas sui particulas ita pervadat. Contradicit hoc *Naturæ*, quæ vetat omnem penetrationem dimensionum, hic necessario concedendam, si materia (id est substantia materialis) materiam permeet, cum omnis materiæ, cujuscunque demum sit subtilitatis, quantitas semper sit accidens inseparabile.

VIII. §. 2. Omne materiale & corporeum est per se quantum & divisibile. Atqui Forma non est per se quanta & divisibilis. Ergo &c. *Major* manifesta est ex discrimine inter Corpus

pus & Spiritum. *Minor est* ex omnium *Philosophorum* placito, qui statuunt, formas quantitatis esse expertes & in indivisibili consistere. Quam verum sit illud dogma, non opus est nunc exquirere, sufficit hoc loco has contrarias sententias inter se commisisse.

IX. §. 3. Nihil generabile & corruptibile est materiale & corporeum. Atqui omnis Forma (humana excepta) est generabilis & corruptibilis. Ergo nulla forma &c. Veritas *Majoris* clarissima est; tum ex communi *Aristotelicorum* sententia, asserentium materiam nullo modo generari & corrumpi posse, sed ortus & interitus immunem persistere in perpetuum; tum etiam experientia: fieri enim non potest in transmutationibus, ut vel minimus materiæ pulvisculus corrumpatur in nihilum, vel generetur ex materia non præexistente: Quicquid in rebus est materiale (intelligo Essentiam, non inhærentiam, nam sic Accidentia sunt materialia) illud, sicuti divina virtute ex nihilo exstitit, ita nulla naturali vi in nihilum redigitur. At, quod *Minor* ait, Formæ quotidie corrumpuntur & annihilantur, atque de novo generantur, idque virtute agentium naturalium. Affirmant hoc omnes, atque ipsa etiam Transmutationis veritas. Nihil ergo in Formis materiale est.

X. §. 4. Evertitur hoc pacto illud *Principiorum* κριτήριον ab *Aristotele* positum, scilicet, *Principia debere esse contraria*, quia quicquid fit, fieri ex contrariis necesse est: ubi *per Contrarietatem* non intelligit illam proprie dictam (alibi enim dicit substantiam substantiæ non contrariari) sed talem diversitatem & distinctionem, per quam principia corporum constitutiva ita differunt, ut essentia propriisque iisdem non communicent: nam ex uniformi, aut duabus uniformibus substantiis, nihil nisi uniforme generatur. Atqui, si Forma quoque sit materialis, Materia & Forma, non tantum non contraria, sed ne diversa quidem dici possunt: eadem siquidem erit utriusque Essentia, gradibus tantum majoris aut minoris puritatis subtilitatis distincta; qui plane non sufficiunt ad tollendam uniformitatem.

XI. §. 5. Tollitur quoque hoc modo illud Formarum privilegium, quod sint *fons & origo omnium actionum*: Cum enim operationes sint à forma, formæ autem essentia sit materialis, necessario sequitur, materiam quoque esse activam & actionum principium: erit siquidem Forma, Materia quædam actuosa, vigoris & virtutis plena, per quam potens est Materiam corporis torpidam & ignavam actuare & excitare. At unde ista Virtus? necesse est, ut sit immediate ab ipsa formæ materia: nam si ab alio oriatur, jam Forma non erit principium, quia datur aliquid prius. Sicut enim materia prima ex se habet qaantitatem, sic & Forma vires ex se ortas, non ab alio mutuatas, possidet. Atque hoc plane repugnat omnium *Peripateticorum* consensui, qui docent à Materia, quæcunque demum sit, oriri meram Passionem, eamque esse omnis possibilitatis radicem.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMA-QUINTA,

Quæ est secunda,

DE

FORMIS.

THESIS I.

ITa fere cum *Philosophia* comparatum est hodie, ut, quæ dogmata à receptiori *Scholæ*, & *Scholasticorum* abeunt sententia, magno cum supercilio fastidiri solent. Quare pericu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

periculum est, ne hæc *Cl. Pembelii*, *nostra*, *aliorumque* formas *negantium*, opinio, vel eo ipso nomie, in reprehensionem sit incursura, quod novitatem quandam apud nostros Philosophos olere videatur. Sed vana hæc foret reprehensio. In rebus fidei ac *Theologicis*, ne quid detrimenti capiat, vel fides vel pax, vel veritas Christiana, à novarum opinionum pruritu prorsus est abstinendum, imo ad certam hic regulam & normam est loquendum, ne verborum licentia errorem gignat aut impietatem. At vero in rebus naturæ ac *Philosophicis*, in pulvere Scholastico, ubi in nullius verba juratur, ubi citra, vel pacis, vel salutis, vel pietatis dispendium, in utramque licet ire partem, major est concessa, tum sentiendi, tum loquendi, libertas: Nec tam hic Authorum nomina, quam rationum momenta, sunt spectanda. Quod tamen non sic accipi velim, quasi non plurimum esset veri & rei, in *Antiquis Philosophis*. Sed hoc volo. *Ne unquam novitas veritati sit fraudi.* Veritas nunquam propter novitatem est deserenda aut repudianda. Quin contra, novitas veritatem commendat, & animus noster novæ opinionis admiratione excitatur. Et, quæ hodie vetera sunt, olim atque aliquando fuere nova. Præclare *Horatius*:

Quod si tam Grajis novitas invisa fuisset,
Quam nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet,
Quod legeret, tereretque viritim publicus usus?

Et non minus præclare hujus seculi Poëta eximius.

Si meruit veri vindex audire Novator,
Mome! Novatorum est primus Aristoteles.

Meo quidem calculo, vitium est maximum in *philosophando*, vetustatis gratia, ea defendere, quæ aut vera non sunt, aut probanda minus. Illud *Pythagoræorum* (*αὐτὸς ἔφα*) procul abesse vult magnus dicendi Magister *Marcus Tullius Cicero l.1. de Natura Deorum*. De litteris bene mereri cupientibus obest plurimum, uti & iis qui discere aut docere volunt, id ratum habere, quod à veteribus Philosophis indicatum acceperunt: Desinunt enim suum abhibere judicium. Quam magno animo *Aristoteles* ipse, omnium *Antiquorum*, atque ipsius adeo *Platonis*, opiniones impugnaverit, videre est *l. 1. Phys.* & *l.1. Eth. c. 6.* & passim *in aliis lib.* Neque hoc unquam *Philosopho* imputatum ad culpam fuit. Neque unquam tot ac tanta ornamenta & adjumenta *Philosophiæ* subministrasset tantus *Author Aristoteles*, si destinatis veterum sententiis (quæ jam olim quandam quasi vim veritatis, authoritate sola & ætate, obtinuissent) sese addixisset: sed ut scriptum reliquit *Eth. l.1. ad Nicom.* ita egit ac philosophatus est: *Amicus Socrates, Amicus Plato, sed magis amica veritas.* Ad hoc *Philosophi* dictum, quin & præceptum, me compono: ita sum homo & sic *philosophari* soleo, ut plus apud me valeat ratio quam Authoritas, etiam *Aristotelis*, qui amicus quidem, sed magis amica veritas. At ne *Aristotelis* quidem *Authoritas* nobis deest. Videatur. *l.6. Metaph. c. 3.* ubi postquam dixisset, *Substantia*, οὐσίας in Græco, *vocem dici quadrupliciter*, sic ait, μάλιστα γὰρ δοκεῖ εἶναι οὐσία τὸ ὑποκείμενον πρῶτον. τοιοῦτον δὲ, τρόπον μέν τινα, ἡ ὕλη λέγεται: ἄλλον δὲ τρόπον, ἡ μορφή: τρίτον δὲ, τὸ ἐκ τούτων. λέγω δὲ τὴν ὕλην, οἷον τὸν χαλκόν· τὴν δὲ μορφήν, τὸ σχῆμα τῆς ἰδέας· τὸ δ' ἐκ τούτων, τὸν ἀνδριάντα τὸ σύνολον. *Videtur enim maxime esse substantia subjectum primum; tale autem modo quodam dicitur, materia: alio modo, forma: tertio, id quod ex his constat. Dico autem, materiam ut æs, formam ut figuram speciei; quod autem ex his constat totum, ut statuam.* Assumo jam. Atqui figura statuæ non est substantia ab ære diversa. Ergo nec forma corporis naturalis ab ejus materia est substantia diversa. Unde statim post duas lineas: Νῦν μὲν οὖν τύπῳ εἴρηται, τί ποτ' ἐστὶν ἡ οὐσία, ὅτι τὸ μὴ καθ' ὑποκειμένου, ἀλλὰ καθ' οὗ τὰ ἄλλα. *Nunc igitur quasi figura* (id est, *rudi Minerva*) *dictum est, quidnam sit substantia*, scilicet, *id quod de subjecto non dicitur, sed de quo dicuntur cætera.* Assumo. Atqui illud quod de subjecto non dicitur est materia, de qua, & forma & accidentia dicuntur. Ergo materia est substantia, non forma nec accidentia. Et post duas iterum lineas. Εἰ γὰρ μὴ αὕτη sc. ἡ ὕλη οὐσία, τίς ἐστιν ἄλλη, διαφεύγει. *Si enim illa* sc. materia, *non est substantia, quæ erit alia, fugit nos.* At, si tibi forma fuisset, substantia à

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

materia diverſa, non id quæſiviſſes, ô bone *Ariſtoteles:* namque habuiſſes aliam. Et, *materiam ſolam eſſe ſubſtantiam*, egregio probat argumento *Philoſophus:* περιαιρουμένων γὰρ τῶν ἄλλων, οὐ φαίνεται οὐδὲν ὑπομένον. *Sublatis enim omnibus, nihil videtur remanens.* Quaſi ſic argumentetur *Philoſ.* Id quod omnibus ſublatis manet, eſt ſubſtantia; quæ auferuntur, non ſunt ſubſtantiæ: ſed reliquis ſublatis manet materia: quæ auferuntur ſunt formæ & accidentia. Ergo &c. Unde diſertis verbis poſt lineas 6. aut 7. concludit. Ὥστε τὴν ὕλην ἀνάγκη φαίνεσθαι μόνην οὐσίαν οὕτω σκοπουμένοις. *Quare materiam neceſſe eſt videri ſolam ſubſtantiam, hoc pacto conſiderantibus. Lib.*8. *Metaph. c.*6. verbis pæne ultimis. Ἔστι δ', ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἡ ἐσχάτη ὕλη, καὶ ἡ μορφὴ, ταυτὸ, τὸ μὲν δυνάμει, τὸ δὲ ἐνεργείᾳ; & paulò poſt. καὶ τὸ δυνάμει, καὶ τὸ ἐνεργείᾳ, ἕν πώς ἐστιν. *Eſt verò, ut dictum eſt, & ultima materia, & forma, idem: illud quidem potentia, hoc actu. Et, quod potentia, & quod actu eſt, unum quodammodo ſunt.* Quid clarius? materia autem potentia eſt, forma actu. Notetur autem, quod dicat *Ariſtoteles* materiam & formam eſſe ἓν καὶ ταυτό. Ταυτότης *Ariſt. lib.*4. *Metaph. c.*9. eſt ἑνότης τοῦ εἶναι, *unitas eſſentiæ.* Ergo Materia & Forma unam habent eſſentiam: non ergo duæ ſunt ſubſtantiæ diſtinctæ. Ergo &c. *l.*1. *Phyſ. c.*7. *t.*69. Ὡς γὰρ πρὸς ἀνδριάντα χαλκὸς, ἢ πρὸς κλίνην ξύλοι, ἢ πρὸς τὸ ἄλλο τι τῶν ἐχόντων μορφὴν: οὕτως αὕτη ſc. ὕλη, πρὸς οὐσίαν ἔχει, καὶ τὸ τόδε τι, καὶ τὸ ὄν. *Vt enim ſtatuam æs, ad lecticam lignum, vel ad aliquid aliud eorum quæ formas habent; ita ipſa ſc. materia ad eſſentiam ſe habet, & quod eſt hoc quippiam & hoc ens.* Aſſumo. Atqui æs tantum eſt ſubſtantia, lignum tantum eſt ſubſtantia, non vero ſtatuæ aut lecticæ forma in æs aut lignum introducta. Ergo nec Forma in Materiam introducta ſubſtantia fuerit. Atque ea ſimilitudine ſæpius utitur alibi *Ariſtoteles.* Sed ab eo ad *Cl. Pembelium* redeamus, qui ſic porro ratiocinatur, & poſtquam Formas non eſſe Subſtantias materiales demonſtravit Diſp. præcedenti, nunc nec eſſe immateriales aut ſpirituales, ſic probat.

II. *Quod forma non ſit Subſtantia immaterialis & Spiritualis*, evincitur firmiſſimis rationibus, deſumptis à formarum generatione & corruptione.

§. I. *A Formarum generatione.* Qua in re ridiculum plane eſt, quam miſere ſe alioſque torſerint *Philoſophi.* Summa omnium in hoc negotio ſpeculationum huc redit. *Formas non induci ſed educi ex materia:* Nimis enim abſurdum viſum eſt dicere, formam auri, lapidis, plantæ, &c. primo extra Materiam factam eſſe ab æterno agente, deinde veluti vehiculum in materiam importari. Spinoſis abſurdis horret hæc opinio: poſſe formas rerum ſeparatas exiſtere, plus conferre agens externum quam ſemen in generatione, &c. Quare in eo fixus eſt baculus, *Formas omnes* (humanam excipe) *è materia educi.* Verum hic admodum ſudatur in explicando hujus eductionis modo, nec adhuc certi quippiam ſtatuitur. Nos breviter omnia comprehendentes ſic argumentamur. *Si Forma educatur ex materia*, fiet hoc, *vel ex Aliquo* præexiſtente in Materia, *vel ex nihilo.* Si prius, erit *illud Aliquid, vel ipſa Materiæ Eſſentia, vel Accidentia* quædam illius. Per partes agamus.

III. *Forma non oritur ex Eſſentia Materiæ.* Contradicunt hæ rationes. 1. Quicquid ex materiæ Eſſentia oritur, illud neceſſario eſt materiale; uti, quicquid ex aëre nudo fit, illud eſt aëreum. At Forma non eſt materialis, uti demonſtratum eſt. *Diſp. ſuper.* Ergo &c. Vel ſi Forma ſit immaterialis, impoſſibile eſt ut fiat ex eſſentia Materiæ: fundamentum ſiquidem ponitur in *Philoſophia. Immateriale ex Materiali per agentia Materialia* (ut ſunt ea quæ Formas educunt) *generari non poteſt.* Illa enim materia, ex qua conſtituitur Forma, ad quemcunque demum puritatis, claritatis, & tenuitatis gradum, velut in alembico, elevetur, Materia tamen eſt & remanet. 2. Funditus ſubruitur illa altera *Principiorum* lex ab *Ariſtotele* & ſectariis lata; *Principia ne fiant ex ſe mutuo.* Atqui fient, ſi ex Materiæ ſubſtantia conſletur Forma.

IV. *Forma non oritur ex Accidentibus Materiæ.* Confirmant hæc argumenta, contra opinionem eorum omnium, qui dicunt, *Formas educi de potentia, de ſinu, de gremio Materiæ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

teria. Ubi intelligunt, credo, his terminis, *Accidentia & Qualitates* quasdam Materiæ. At non hinc Formis origo est. Nam 1. Substantia fiet ex Accidentibus: Forma substantialis ex Accidentalibus Materiæ proprietatibus. Quod absurdum quam dissonet, *Peripateticarum:* aurium esto judicium. Aut, si ex Accidente nihil generetur nisi Accidens (quod verum est) Forma erit Accidens, utpote ex Accidentibus facta; at hoc quoque *Peripatet.* monstrum est. 2. Forma non erit primum principium corporis naturalis: siquidem ex priore facta est, videlicet, ex Accidentibus Materiæ, quæ potius, quam Forma, Principii loco habenda sunt. Hac quoque ratione evertitur altera *Principiorum* lex, *Principia ne fiant ex aliis*. At forma fiet ex Accidentibus. 3. Particularius quæratur, quænam sint hæc *accidentia* Materiæ, quæ *Gremij Sinusque* nomine vocantur. Certe, tria sunt, aut nulla. 1. *Potentia passiva.* 2. *Quantitas interminata.* 3. *Praviæ dispositiones.* Quod ad duo priora, risu dignus est, si quis dicat, *Formas oriri* & fieri, aut *ex Potentia passiva* sive aptitudine & capacitate Materiæ ad Formas recipiendas, aut *ex interminata illius Quantitate.* Mera sunt ista deliria. Ergo forte *ex praviis dispositionibus* fit. Hoc verisimilius dicitur, sed hic caute advertendum est, nos hactenus *non de existentia*, *sed de substantia* Formarum quærere, non quo Agente in Materia existant, sed *ex qua essentia & substantia sint* & constituantur. Itaque etsi fortassis præviæ dispositiones & qualitates in materia *secunda* præparata, ut in materia auri, lapidis, seminis, concurrant per modum Agentis ad productionem formæ Auri, &c. non tamen possunt concurrere per modum constituentis ad condendam illius substantiam & essentiam. Siquidem præviæ dispositiones sunt tantum Accidentia: at Forma secundum Peripateticos est substantia & quidem Immaterialis, quæ ex Accidentibus tanquam materia constitui nequit: Aut si constituatur, erit quidem Forma Immaterialis, sed immateriale Accidens, non immaterialis & incorporea Substantia. Hæc de *priori parte Argumenti:* videlicet *Formam non fieri ex Aliquo præexistente in materia:* sequitur *membrum posterius.*

V. *Forma non fit ex Nihilo.* Ita enim Formæ in Materia productio non esset generatio sed creatio: quod sine maxima absurditate concedi non potest: tolleretur enim discrimen inter Animam rationalem & Formas cæteras, quarum etiam vilissimæ opus haberent ad existentiam creatione essentiæ: daretur immediatus & supernaturalis Dei concursus ad omnem generationem, creando & infundendo formam, aut tribuenda esset naturalibus Agentibus vis creandi substantiam ex nihilo, quæ solius Dei est propria; præcipue in substantiis Immaterialibus (ut Formis) quarum essentia Materialibus longe dignior est. Atque hoc in loco *Philosophis* aqua plane hæret, *interrogatis*, sive *de* inanimatis, sive de animatis *Formis: Sintne actu in materia è qua educuntur?* ut Forma auri in materia ex qua generatur, Forma pulli in ovo. Hic æstuant & sudant. *Insunt, & non insunt. Existunt, & non existunt. Insunt*, sed *non actu.* Nam sic, *ajunt*, nihil de novo generaretur, cum Forma actu & Materia actu existant: *Neque* plane *non insunt*, nam sic crearentur. Ergo *insunt potentia.* Contradictio. *Insunt*, id est possunt inesse (*Insunt*, actum significat, *potentia*, actum negat) *Insunt in suis causis.* Et hoc ἀντίφατικόν. *Insunt in suis causis*, id est, causæ insunt, per quas possunt aliquando inesse. Rursus. *Insunt habitualiter, non actualiter*, ut scientia in Geometra dormiente. Inepta distinctio, quatenus huic negotio applicatur. Habitualis enim rei inexistentia actuali non opponitur: scientia enim in Geometra dormiente actu inest, etsi non quoad actus & exercitia. Num & *Formæ* sic? *Substantia earum & actus primi actu insunt in Materia, sed operationes & secundi actus impediuntur & dormitant?* Nec hoc volunt, quia absurdum est dicere; Formam auri esse actu in Materia ex qua generabitur aurum: sic esset aurum antequam est, aut Formam aëris esse actu in aqua transmutanda antequam actu transmutetur in aërem, aut formam animalis esse actu in semine, nec tamen semen posse dici animal. Omnia hæc sunt ἀσύστατα, ut & tota ista *Philosophorum*

phorum de Formarum substantialium è materia eductione contemplatio. Persequamur *alterum argumentum.*

VI. §. 2. *A Formarum corruptione*, qua omnes, quotquot præter animam rationalem sint, damnantur. Unde sic arguitur. 1. Nulla substantia immaterialis est corruptibilis. Omnes Formæ sunt corruptibiles. Ergo nullæ formæ sunt immateriales. *Majoris* (intellige eam modo naturali) probatio est invicta ex ipso *Peripato* petita. Omne agens & patiens debent convenire in genere, id est in materia, inquit *Aristoteles.* Inter ea igitur, quæ differunt materia, nulla est Physica actio aut passio. Atqui materiale & spirituale sic differunt. *Ergo*, illud in hoc agere, hoc ab illo pati non potest. Fieri itaque non potest, ut aliquod agens naturale & corporeum, formas rerum immateriales, agendo corrumpat, totasque penitus aboleat, & in nihilum reducat, virtute aliqua materiali. Ejusdem virtutis est, substantiam è nihilo creare & in nihilum reducere. Quare in omni corruptione, aut concedendus est extraordinarius & supernaturalis Dei actus, in abolitione formæ, etiam muscæ unius misérculæ, aut affirmandum, ordinaria agentia naturalia habere vim agendi in formas easque annihilandi: *quod absurdum est ipsis etiam peripateticis.* 2. Cum omnis substantia immaterialis sit excellentior materiali, in genere Formarum res contrario plane modo se habebit. Ignobilis enim & ignava materia firmiorem stabilioremque essentiam habebit quam vel præstantissima bruti anima: Materia publicis, nulla arte, nulla mutationum vicissitudine, potest annihilari: at vel nobilissima leonis anima uno ictu occidit & in nihilum abit. Magnum hoc & notabile discrimen non levem semper mihi excitavit suspicionem, *Formas, non inter substantias, sed inter accidentia, esse numerandas*, quæ, ut videmus, ortui & interitui in singula momenta sunt obnoxia.

VII. Accedunt his *à generatione & corruptione* desumtis argumentis *aliæ rationes.* §. 3. Repugnat communi sensui & sano intellectui & hæc formarum immaterialitas. Quis enim sobrius dixerit, esse in lapide, in auro, substantiam aliquam spiritualem, à materia distinctam. *Spiritus lapidis, Spiritus auri*, portenta sunt in Philosophia, nisi Chymico sensu capiantur. At *Spiritus hominis* recte dicitur.

VIII. §. 4. Omnis substantia divisibilis est materialis & corporea: Forma est substantia divisibilis. Ergo &c. *Major* est ex ipsius naturæ dictamine, divisio enim sequitur quantitatem: & quantitas est indivisa materiæ comes. *Minor* manifesta est in divisione omnium totorum homogeneorum, ut auri, &c. nec non heterogeneorum quorundam, ut in avulso ab arbore ramusculo ex se recrescente, &c. Quod si *objiciatur*, aliquid etiam incorporeum dividi posse, ut albedinem in charta, omniaque accidentia ejusmodi, quæ tamen quantitate & materia carent. *Respondemus*, longe maximum discrimen esse, inter spiritus immaterialesque substantias & accidentia immaterialia: illarum enim essentia consistit in indivisibili, tam necessario nexu inter se colligata, ut recedente parte tota pereat (si *Metaphysicis* credamus) at non sic Accidentium. Stet itaque immota hæc reciprocatio. *Omnis Substantia Spiritualis est indivisibilis*: &, *Omnis substantia Indivisibilis est Spiritualis*: Quicquid ἀλόγως obstrepant *Conimbric. 2. de Anim. c. 11. quæst. 8. artic. 3.* Atque *è contrario, de substantia Materiali.* Cujus argumenti tanta vis est, ut *Formas è classe substantiarum in ordinem Qualitatis* videatur posse cogere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
TRIGESIMÆ-SEXTÆ,
Pars prior, quæ est Tertia,
DE
FORMIS.

THESIS I.

TOὺς κατ' ἀλήθειαν φιλοσόφȣς μόνον τ' ἀληθὲς τιμᾶν, docet Philosophorum & Martyrum Sanctissimus *Iustinus & Philosophus & Martyr. in 2. pro Christianis Apologia.* Sola veritas ingenii humani pastus est. Veritatem attigit, qui de rebus incorrupte judicat. Vera sapientia est, rem existimare unamquamque qualis ipsa est. Quod nec faciunt, nec facere valent, qui *Affectibus* indulgent aut *Præjudiciis.* Utrisque liberandus est animus, quibus ad solidam rerũ sapientiam, magnis passibus, grassari est propositum. *Affectus* dico hic eos animi motus, qui rationis jugum excutiunt, ab ejus tramite exorbitant, ei nebulas offundunt & caliginem. *Præjudicia* voco, de rebus sensibilibus per sensum solum, ante plenum perfectumque rationis usum, præhabita judicia. Quæ si veritatis acquirendæ sint obstacula, multo magis erunt, quæ à teneris formamus, de rebus in sensum non incurrentibus, ex proportione ad res sensiles aut etiam à contrario, judicia. Tale est, quod de *Formis* in sensum (ut placet *Peripateticis*) non incurrentibus receptum est apud omnes fere placitum: ac jam *gemina disputatione* debellatum: Hac *tertia*, quid pro hoc commento Antistites præjudicatæ Philosophiæ adferre valeant, *Pembelius* noster porro edisseret, ac postquam *Formas* non esse materiales substantias, *disp.* 34. nec immateriales *disp.* 35. probavit, *hac, esse Accidentia*, probabit, & contraria argumenta refutabit.

II. §. *Omnis forma corporis naturalis* (anima rationali excepta) *est accidens aut accidentium multorum mixtura, Temperamentum vulgo dictum, & præterea nihil.*

III. Hujus Theseos veritas patet. 1. Ex remotione membri alterius oppositi in prima divisione, allata *Thes.* 6. *disp.* 34. Si enim Forma est, vel Substantia, vel Accidens, & evictum sit, uti est, eam non esse Substantiam, nec materialem. *disp.* 34. nec immaterialem, *disp.* 35. relinquitur ergo, ut sit Accidens. 2. Ex perpetua analogia inter Formas istas & Accidentia, quæ tanta est, ut errore aliquo Veterum sit factum, quod eorum naturæ eædem in dissimiles divisæ sint. Ecce parallelismum §. 1. Accidentia generantur & corrumpuntur, de novo oriuntur & in nihilum abeunt, uti ratio & experientia dictant: Eadem quoque est Formarum lex in horas nascentium & evanescentium. §. 2. Accidentia diffunduntur per totum subjectum, & minimas materiæ particulas penetrant, atque pro ratione subjecti quanti & divisi, ipsa quoque quantitatem & divisionem sortiuntur: Non ovum ovo similius, quam hac in re Formæ Accidentibus, diffusæ item & divisæ per materiam. §. 3. Accidentia dependent à materia in esse & in fieri, ita ut extra subjectum ne ad momentum quidem temporis existere possint. An non & Formarum est eadem conditio, quæ, cum sint immateriales (uti & Accidentia) ita tamen cum materia quoad essentiam, & existentiam, στερρᾶς ἀνάγκης nexu vinciuntur, ut extra eam plane Nihil sint: Atque, ut Accidentia, non migrant quoque de subjecto in subjectum. Ex quibus clarum est, non esse tantum Formæ & Accidens similitudinem, sed etiam identitatem.

IV. §. *Formas esse Accidentia & non Substantias,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſtantias, præter rationalem Animam, *liquet ex refutatione argumentorum*, quæ *in contrarium* adduci poſſunt, quorum præcipua ſunt, quæ ſequuntur.

V. 1. *Omne compoſitum ſubſtantiale requirit materiam, & formam ſubſtantialem, ex quibus componatur. Corpora naturalia ſunt compoſita. Ergo habent materiam, & formam ſubſtantialem.* Reſp. infirmitas hujus argumenti eluceſcit ex falſitate *Majoris propoſitionis*, quæ oritur ex male intellecta Compoſitionis natura: Cum enim duplex ſit compoſitio, vel ex Subſtantia: & Accidentibus, vel ex Subſtantia & Subſtantia: falſo creditum eſt, omne corpus naturale componi, ex duabus ſubſtantiis genere diverſis. Veritas breviter ſic ſe habet. In Corporibus ſimplicibus, Cælo videlicet & Elementis, eſt nuda tantum compoſitio Subſtantiæ, Materiæ, ſcilicet, & Accidentium variorum, diverſis συζυγίαις in materia unitorum. In Corporibus mixtis, ſive animatis, ſive inanimatis, eſt compoſitio, partim Subſtantiæ & Accidentium, partim diverſarum ſubſtantiarum: *diverſarum* dico, non eſſentia ſed accidentalibus differentiis: ut ſunt ſubſtantiæ quatuor elementorum, quorum materia, una eſſentiâ, qualitatibus quadruplex, concurrit in compoſitione mixtorum. Denique in homine ſolo, eſt compoſitio diverſarum ſubſtantiarum genere differentium, videlicet Corporis, Subſtantiæ materialis, & Spiritus, Subſtantiæ immaterialis. Itaque dicimus, Corpora naturalia eſſe compoſita, & quidem ſubſtantialia, ab una parte, ſcilicet Materia, non utraque: Forma quidem ineſt ſed accidentalis illa, non ſubſtantialis (Anima rationali ſemel & ſemper excepta) Et revera, nulla poteſt dari ratio ideonea, cur neceſſitas naturæ id exigat, ut corpus nequeat conſtitui, ſine concurſu duarum ſubſtantiarum eſſentialiter diſtinctarum. Sufficit plane unica materiæ ſubſtantia variis diſtincta & ornata Accidentibus, ut in Elementis.

VI. 2. *Quicquid materiam actuat, ponit in ſpecie, exiſtentiam eidem tribuit, illud eſt ſubſtantia. Atqui forma facit iſta omnia. Ergo forma eſt ſubſtantia.* Reſp. Vitium hujus argumenti eſt in *majore propoſitione*, quæ ſententiæ eſt, aut ambiguæ, aut falſæ. Quid enim eſt *materiam actuare?* Quid eſt, *ponere in ſpecie?* quid eſt, *exiſtentiam dare?* Illo *actuandi* termino, neceſſario *intelligitur*; vel Formam dare materiæ eſſe actuale, ut ſic actu Ens & ſubſtantia; vel Formam dare Materiæ eſſe actuoſum, ut, quæ ex ſe nuda torpet, efficacibus induatur qualitatibus. *In priori ſenſu* falſum eſt, *Formam actuare materiam*: cum enim materia ſit ſubſtantia, omniſque Subſtantia ſit ens per ſe ſubſiſtens, utique Materia, per ſe, non per accidens, non per aliud, non per Formam, ſuam actualem ſubſiſtentiam habebit. Dico, *per* Formam: *cum* forma enim ſubſiſtit: aſt ita Forma non magis actuat Materiam, quam Materia Formam, quæ non ſubſiſtit niſi cum Materia quoque. *Poſteriori ſenſu* verum quidem eſt, omnem actuoſitatem & efficaciam eſſe in ſubſtantia Materiæ ab aliqua Forma ſuperveniente: ſed manet tamen dubium, *Quid illa Forma ſit?* & *An neceſſario omnis actio & agendi vis debeat immediate à ſubſtantia aliqua profluere?* de qua quæſtione in argumento alio dicendi locus erit. Atque hinc patet, quid ſit, *Ponere in ſpecie*, & *Exiſtentiam dare?* Eo nihil aliud intelligitur, quam quod Materia rerum omnium, quæ ex ſe actu exiſtit ad omnem effigiem formamque indifferens, variis veſtita Accidentibus & accidentium temperamentis, exiſtat tali modo & ſpecie: nec ſecus ac maſſa ceræ, ex ſe exiſtens: poſtea in varias imagunculas efficta, exiſtit ſub hac aut illa ſpecie animalculo. Ubi, ut non eſt opus nova ſubſtantia ad novam & ſpecialem exiſtentiam, ſed tantum inductione novi accidentis, figuræ ſcilicet, ita in materia rerum naturalium, communiter in mundo, exiſtente, non opus eſt niſi mutatis & copulatis accidentibus ad dandam ſpecialem ſub hoc aut illo modo exiſtentiam. Quod vero hic dicant nonnulli, *Materiam ex ſe actu non exiſtere*, ridiculum eſt. Quaſi dari poſſet aliqua Subſtantia, ex qua mundus ſit, & quæ extra mundum non eſt, in mundo tamen actu non exiſtat. Sed fallit particula (*ex ſe*) in eum detorta ſenſum, ac ſi, quod *ex ſe* exiſtit, illud *ſeparatum* exiſteret: Hoc vero ineptum eſt; materia exiſtit conjuncta cum forma, *ex ſe*

tamen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tamen, *non à forma* habet existentiam: imo, si verum dicere volumus, in genere rerum corporearum *sola Materia ex se existit:* Accidentia siquidem ex se neque essentiam neque existentiam habent. Formæ, secundum *Peripateticos* ipsos, dependent à Materia & in esse, & in fieri & in existere. Sola igitur *Materia ex se & est & existit*, etsi *non* existat *sola*. Nec hic dicendum: *ergo universale per se existet:* siquidem Materia particularis est substantia in toto mundo una & unica.

VII. 3. *A quo omnes in Materia operationes profluunt, illud est substantia. A Forma proveniunt omnes operationes. Ergo Forma est substantia.* Resp. Hic quoque in *Majore* error est, inde, ut credo, ortus, quod *Philosophi*, dum ex una parte Materiam per se torpescentem omnique destitutam vigore spectant, ex altera parte Accidentis naturam ut debiliorem levioremque deprimunt, putarint aliam quandam Naturam excogitandam esse, Virtutis & Virium plenam, quæ actionum omnium fons esset: atque hanc *Formam* nominarunt. At falluntur; neque opus erat recurrere ad Formam aliquam substantialem, ut ratio redderetur operationum, quæ fiunt à corporibus naturalibus: sufficiunt ad hoc Accidentia. Dico enim, Accidentia immediate & *per se* posse agere, & *non in virtute alicujus formæ substantialis:* quod clarum fiet inductione omnium primarum qualitatum, ex quarum temperie oriuntur secundæ. Lux diffundit se per perspicua omnia & illuminat obscura. In virtute cujus Formæ? Num Solis? Atqui & cæteræ stellæ lucent, quarum Forma est à Sole diversa secundum *Peripateticos*. Num in virtute corporis luminosi? Nugæ. Carbunculus, ignis, candela, omnia sunt corpora luminosa. An eadem horum omnium Forma substantialis? Non dicent, opinor. Si dicant esse, quatenus sunt luminosa: velim etiam dicant, quid sit illa Forma corporis luminosi quatenus luminosum. An non Lux ipsa? nisi forte dicent, tot esse in corpore formas substantiales, quot reperiuntur Accidentia, scilicet, aliam esse Formam corporis quatenus Colorati, aliam quatenus Sapidi, &c.; quod insaniæ est proximum. Lux igitur, in quocunque corpore sit, se propria virtute diffundit. Calor calorem generat ac urit; cujusnam Formæ efficacia? Num Formæ ignis? Atqui, ut aqua Solis ardore calefacta calefacit, sic & plumbum, lapis, aut aliud quodquis corpus ardori Solis objectum: inter quorum ignisque Formam, longum est intervallum. Ignis urit, sic & ferrum non candens modo sed & nigrescens. Num ambo urunt virtute *ejusdem* substantiæ? Minime. Alia ignis, alia ferri Forma est. At in ferro est ignis. Hem! Corpus in corpore! At est in poris ferri. Scilicet, in densatissimæ chalybis aut in compactissimi densissimique auri lamina pori sunt, per quos igneum corpus penetret ferrum aurumque, idque per minutissimas utriusque partes, siquidem nulla pars est ferri calefacti, quæ non urat: oscitanter *philosophantur*, qui poris istis ἀπόρεις rem salvam esse judicant. Quid ergo? Calor ubicunque est, propria & insita sibi virtute se exerit, calefaciendo & urendo, pro ratione gradus illius, quem obtinet, & subjectæ rei, in quam agit. Et ut obiter dicam, *ignis* nihil *est* aliud quam *calor intensus in quocunque* tandem *corpore*. Dico, *intensus*, non summus: infra enim summum gradum (quem nescimus) ignis esse potest, quia alius alio calidior est in eadem quantitate: imo & descendendo vix novimus infimum gradum caloris, infra quem ignis nullus est, siquidem, quod unius rei respectu est ignis urens, id alterius respectu vix est calor tepefaciens. Sed hæc subtilius persequi non est hujus loci. *Pergamus*. Frigiditatis in terra, in aqua, in glacie, in aere hyberno, effectus sunt iidem, extinguendi caloris, condensandi corpora &c. At formæ in singulis sunt diversæ. Quare à nullius Forma dependet frigiditas, in exercitio propriæ virtutis suæ. Siccitas terræ & ignis (secundum *Peripateticos* sicci) similiter arefacit aquam injectam: at Formæ hic quoque differunt. Idem est in humiditate Aquæ & Aeris. Denique descensus communis est aquæ & terræ, adscensus aeris & ignis: ille à gravitate, hic à levitate ortus: in utroque generę principium motus erit immediate in Accidentibus, gravitate & levitate, non autem in Formis, quæ diversæ sunt in utroque Pari: qualitate

litate eadem manente. Plura addi possent, at hæc satis confirmant conclusionem; vid. *Operationes in corpore naturali posse effici ab Accidentibus soli in materiam impressis sine ope alicujus Formæ Substantialis à qua virtus eorū dependeat.* Ita quoque huic argumento nervi inciduntur.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum TRIGESIMÆ-SEXTÆ,

Pars posterior, quæ est Quarta,

DE

FORMIS.

THESIS I.

DE *Formis* instituta à nobis disputatio, etsi à *Modernis* longius recedat *Philosophis* ac *Scholasticorum* gente, propius tamen ad *Aristotelem* & prisci *Lycei* proceres accedit, à quibus longissime absunt *Arabes & Latini Aristotelis Interpretes*. Quid quod penitus *Formas*, vulgo receptas, ignorarint ante *Aristotelem Philosophi*, qui eas introduxisse primus, sed male censetur, uti id *disp.* 35. est ostensum. Et non pertraxissent *Aristotelem* in hanc sententiam *interpretes*, si inter *Formas Physicas & Logicam earum definitionem* distinxissent. Sed ut pervetus hæc, *Formas esse Substantias* (Animam rationalem semper excipimus) *Negantium* opinio ab *Affirmantibus* impugnetur ulterius, ac *Cl. Pembelium* porro argumentorum ictus retundentem, videamus.

II. 4. *Quod essentialiter distinguit unam speciem ab alia, illud est Substantia. Sed Forma essentialiter distinguit &c. Ergo &c.* Resp. Solutio hujus argumenti facilis est. *Major propositio* fallit, quæ vult omnem *essentialem* distinctionem fieri per aliquod *Substantiale*: nam etiam *Accidentia* distinguuntur inter se *essentialiter*, ut virtus & color: sed & in *Substantiis* res clara est. Essentialiter distinguuntur, quæ differunt definitione. In definitione corporum naturalium duo sunt; *Genus*, id est Materia communis, in qua omnia corpora conveniunt; *Differentia*; consistens in Accidentibus materiam istam variantibus. Illud in definitione est Substantiale, hoc Accidentale, sed tale, quod sufficit ad essentialem distinctionem. Quid enim? cum dicunt Physici (*ignis est corpus simplex*) ubi genus & materia (*calidissimum & levissimum*) ubi differentia est ab accidentibus essentialibus; an non essentiale satis discrimen ponitur, inter ignem, & corpus frigidissimum & gravissimum? etsi enim *discrimen* sit *ab Accidentalibus*, *non* est tamen *Accidentale*, sed necessarium, internum, & *essentiale*. Quare dico, quod Accidentia sint primo & per se causæ distinctionum internarum in corporibus naturalibus, atque definitionem corporum naturalium essentialem ingrediantur, ut non opus sit, ultra Materiam & Accidentia, quicquam præterea in corpore naturali anxie quærere: quorum simplicem vim & mixturam si exacte haberemus perspectam, nescio, an aliquid deesset ad plenam naturæ cognitionem. Sed hinc fundi nostri est calamitas, quod *Philosophi*, dum omnium in natura virium & operationum originem, in Forma, nescio qua, Substantiali collocant, hujus autem Formæ scientiam impossibilem esse fatentur, sensu & experientia cogente, incuriosius se gesserint in contemplanda Accidentium natura, eorumque viribus & varietatibus indagandis, contenti scilicet, in quolibet corporis affectu effectuque paulo difficiliori, dixisse, *Est à Forma.*

III. 5. *Forma non suscipit gradus nec variatur. At Accidentia eorumque Temperatura*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

potest variari & gradus suscipere. Ergo Forma, non Accidens, non Temperamentum est. Major inde confirmatur, Quia rei definitio variari non potest, quæ tamen variata Forma necessario mutatur. R. *Majorem* plane negamus, &, quanquam antiquo errore principii fere loco habeatur, tamen & convelli & refelli posse non dubitamus: ejusque etiam probationem rejicimus; affirmantes, ut *Formas*, ita & rerum definitiones, *consistere intra aliquam latitudinem*; non, ut vulgo volunt, in puncto indivisibili: Quod in omnibus corporibus, tum simplicibus, tum mixtis, tam animatis quam inanimatis, ostendi posset. Exemplo sit, elementorum & transmutatio in se invicem & mixtio, in corporibus oriundis ex iis: in utroque genere evincitur, illud, quodcunque sit in elementis, quod Formæ locum obtinet, necessario intensionis & remissionis gradus admittere. Terræ gleba macerata in aqua, antequam in eam mutetur, varias & diuturnas requirit prædispositiones & præparationes, quibus omnibus peractis instat ipsum transmutationis instans. Quæritur hic, *An forma terræ post tot præparationes maneat tamen integra & invariata usque ad ipsissimum transmutationis momentum?* Quis sanæ mentis affirmaverit? cum sublatis aut diminutis propriis accidentibus Formæ integritas sibi constare nequeat; &, si in transmutatione elementorum mutua, qualitatibus fractis, Formæ non frangantur, etiam tum, cum eis pereundum sit per transmutationem; cur in mixtione, ubi Formæ manent, necessaria tamen esset refractio earum? deinde in mixtione concurrunt quatuor elementa & manent in mixto: *Manent igitur Qualitates an Formæ?* Utræque. Si enim periissent, unde quæso, ô bone, reviviscerent in resolutione mixti? At *manentne integræ & in gradu intenso?* Minime gentium. Ambæ contusæ & probe confusæ ad symmetriam & proportionem harmonicam rediguntur: &, Formas quidem necessario sic retundi, *ajunt*, quia, qualitates ab eis profluentes imminutas & debilitatas esse, sensus ipse testatur. At vero, *num Forma remitti potest, num substantia suscipiet magis & minus?* Hic res in luto hæret. Nec quisquam, qui veritatem ex puteo extrahat, præter *Zabarellam* repertus est. Is expedit audacissimæ dictinctionis funiculo: sic. *Substantia potest variari cum mutatione speciei, sed non sine mutatione speciei. Formæ elementorum variantur primo, non secundo modo.* Nihil extra est in nuce durum, si quid aliud intra hujus distinctionis latibulum cernas quam caliginem & tenebras meras. *Forma elementi in mixto remittitur cum variatione speciei:* i. e. Exempli gratia, *Forma aquæ in mixto est minus* Forma, *aquæ quam extra mixtum, & tamen est* Forma *aquæ, quia aqua cum sua* Forma *manet in mixto, & tamen in mixto non manet aqua nec aqua dicenda est, quia mutavit speciem*, i. e. *essentiam suam, & in aliud corpus transivit.* Quis tulerit crudas hasce contradictiones? Consultius tamen putavit *Zabarella* in obscurissimæ distinctiunculæ specum se recipere, quam videri velle principia ab antiquis posita ad clariorem veritatis lucem examinare. Nobis hoc piaculum non est. Quare omissis jejunis istis speculationibus, quæ intellectum veri cupidissimum misere ludificantur, asserimus, *Formas elementorum recipere gradus, & intra latitudinem aliquam intendi posse & remitti, & quia sic variantur, nullo modo esse substantias, sed meras qualitates earumque in debito gradu mixturam, supra vel infra quam proportionem elementa non sunt.* Frustra itaque sunt otiosæ illæ quæstiones, *de Formis elementorum, de earum integritate in mixto, de generatione & corruptione instantanea, seu de accessu & recessu Formæ Substantialis in momento.* Aqua non in instanti aut fit aut desinit esse aqua, sed in tempore, per gradus perfecta aut corrupta qualitatum Temperatura. Similiter *in Mixtis*; in ligno, lapide, pomo, carne, & in putrescentibus, ut corruptio procedit, per gradus, ita terminatur in temperamento: quod si ultra ultimum proportionis gradum vitietur, sequitur mixti dissolutio, soluto unionis vinculo: & hoc, fatentibus *Aristotelicis*, non Forma sed qualitatum mixtura est. Atqui, oggerunt, *variabuntur rerum definitiones, si varientur Temperamenta: illæ autem sunt constantes.* Resp. Pueriliter & absurde. Nempe hinc error: Definitiones rerum conduntur,

rebus

rebus ipsis in sua perfectione consideratis, inde mentis operatione abstractæ habentur, velut æternæ & constantis veritatis. At si res, prout in natura non ut in intellectu sunt, spectemus, an non variante natura variabitur Naturæ definitio? Notionalis illa & abstracta rei definitio manet, etiam re non existente, ut rosæ in hyeme: at realis aliqua applicatio fieri non potest, rebus aut non omnino aut aliter se habentibus. Quam absurdum hoc est affirmare, flores flaccidos, rosam marcescentem, pomum putrescens, lignum ad cariem pronum, carnes fœtidas, aut animal ægritudine & δυσκρασίᾳ tabescens, æque perfecte definiri, ac definiebantur in integritate sua? Hi somnia sua definiunt, qui res, non prout in natura existunt, describunt, sed pro suo ipsorum conceptu & imaginatione. Nunquid mutatis qualitatibus mutabitur essentia, & tamen variatis non variabitur? Nobis certo constat: quicquid est in elementis mixtisve Substantiale aut Materiale, illud invariatum manere: quicquid Accidentale seu Formale, illud mutari, generari, corrumpi, per quosdam gradus, secundum quos rerum ipsarum definitio varianda est. Sed *quia insolens videtur, Animam vegetantem & sentientem, ad Accidentia & Temperamenta referre, quæ pro utriusque substantia produci possunt Argumenta*, dissolvenda sumsit speciatim *Cl. Pembelius.*

IV. 6. *Si anima sit Temperamentum, tum omne corpus erit animatum, quia in omni corpore est Temperamentum.* Resp. Levissimum est argumentum; cui hoc responsum sufficiat: procedit ex meris affirmativis in secunda figura: itaque est fœdus paralogismus.

V. 7. *Temperamentum mutatur pro ætate, loco, victusque ratione. Anima non mutatur. Ergo non est temperamentum.* Resp. Hoc argumentum ex parte *thes.* 3. attigimus, & de *Minore* in genere ostendimus, *Formas per gradus mutari & variari posse.* Sed hic amplius *duplex* est *error* notandus argumenti hujus, *Prior* est, quod non distinguatur inter *Totalem* seu *Essentialem* & *Partialem* seu *Gradualem Temperamenti mutationem.* In totali non tantum mutatio aliqua sed corruptio Animæ accidit. Quare nihil est ad rem. In *partiali*, secundum *Peripateticorum* principia, magis & minus non variant speciem. Esto exemplum in temperamento plantæ tenellæ & adultæ, in nativo & alieno solo consitæ. Hic temperamentum non mutatur in aliud aliquod diversæ speciei, sed variatio est in gradibus perfectionis eadem specie manente, & hoc non obstante, constat Formæ unitas, etsi non similis operationum vigor. *Alter* error est, quod ab homine ad alia viventia incommodus est, ut hic fit, trajectus: nempe, in homine, diversimode variato Temperamento corporis, Forma prorsus est invariabilis, quia alia est hominis & aliorum viventium Anima: non sic in cæteris, ubi anima cum Temperamento coincidit.

VI. 8. *Si anima sit temperamentum, tot erunt in planta aut animali animæ, quot diversa conspiciuntur temperamenta: alia ossis, alia nervi, alia carnis, alia corticis, alia ligni anima erit. Sed in vivente est unica tantum anima. Ergo anima non est Temperamentum.* Respond. *Minor propositio* est falsa, etiam secundum doctrinam quam plurimorum *Peripateticorum*, docentium, duas ad minimum in planta, & tres in omni animali animas essentialiter distinctas reperiri, formas vero inanimatas, sive (ut vocant) *Mixti*, etiam multo plures. Quare secundum illos, pluralitas Formarum & animarum Substantialium in uno composito nihil absurdi continebit: quoad nostram vero sententiam, multo minus, qui pluralitatem Substantiarum in Mixto non agnoscimus, sed sub identitate Materiæ diversitatem Temperamentorum sic ponimus, ut omnia interim vivifica *in plantis & animalibus* esse fateamur.

VII. 9. *Si anima esset temperamentum qualitatum in humoribus & spiritibus, tum non posset frænum injicere corporis perturbationibus ejusque impetum cohibere, sed eum semper sequeretur. Atqui ipsa experientia docet, animam esse corporis moderatricem. Ergo. &c.* Resp. Hoc argumentum nihil aliud evincit, quam in homine quidem dari Substantiam aliquam à corpore distinctam, *puta animam rationalem*, quæ facultates inferiores Vegetativas &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Sensitivas pro arbitrio suo regat & aliquomodo coerceat. At in plantis & brutis, ubi simile imperium plane non cernitur, illa Substantiarum diversitate non est opus. In his enim anima non solum sequitur, sed est ipsum Temperamentum: in homine sequitur quidem ejus propensiones *plerumque (juxta tritum illud, Mores animi sequuntur temperamentum corporis)* sed cursum moderatur quando vult.

VIII. *A quo sunt nobilissimæ illæ operationes Percipiendi & Iudicandi de rebus sensibilibus, Imaginandi & Memorandi, illud Accidens esse non potest. At ab anima brutorum sunt istæ operationes. Ergo* &c. Respond. Pro *solutione* hujus argumenti, notandum est breviter: Omnes istas operationes esse mere organicas atque in materiali aliquo subjecto fieri, & ab eo dependere: & propterea nullibi nec esse, nec esse posse, nisi ubi organum istud reperiatur: Organum vero illarum est *Spiritus animalis*, pura, clara illa, lucida, & agilis Substantia: hujus copia maxima & purissima est in capite, in hoc igitur & sedes est sensionis omnis. At quæritur de *Principio*. Dico, *spiritum* istum *animalem*, esse *non tantum organum, sed*, primum *principium* omnis sensionis: nempe in spiritibus duo sunt: *Materia & Qualitatum* vivacissimarum *mixtura:* In qualitatibus est prima causa & origo, in Materia est primum subjectum & organum sentiendi; in utriusque conjunctis consistunt omnes *Apprehensionis, Phantasiæ, & Memoriæ* vires, quas in brutis cernimus. *Dabitur hoc quidem*, Spiritus hosce esse immediatum instrumentum omnis sensionis, siquidem in spiritibus solis species rerum sensibilium imprimuntur & inhærent, per spiritus huc illuc deferuntur, & vel minima spirituum turbatio impedit, maxima corrumpit sensionem omnem: at vero nullam esse aliam substantiam in brutis, quæ his spiritibus utatur ut instrumentis sentiendi, ipsi vero sint prima sentiendi causa, *hoc non dabunt*. Sed *necessario dandum est:* illa enim alia Substantia, quam animam vocant, erit vel materialis vel immaterialis. Si materialis, erit vel purior vel impurior spiritibus. Non prius, quia spiritibus nihil est purius in genere rerum materialium: nec posterius verum est, quia absurdum est adscribere principium sentiendi impuriori materiæ & negare puriori. Si immaterialis sit, recurrunt omnia dubia *disp*.35. allegata. Si instes, *esse supra naturam purissimæ Materiæ vel exquisitissimis Qualitatibus ornatæ, Iudicare, Meminisse, Appetere, Fugere*, &c. Dico, *quod non*, Neque id nobis magis mirum videri debet in perfectioribus animalium temperamentis, quam multa non minus admiranda effecta in ipsis inanimatis, quæ ab ipsorum temperamento procul dubio pendent, etsi sit imperfectius. Illud præterea *Aristotelis* axioma, *Nullum simile percipitur à simili*, hic locum non habet, cum talis sit spirituum, & puritas quoad materiam, & temperies quoad qualitates, ut in omnibus sensibilibus, quæ bruta possunt percipere, nihil simile reperiatur: neque etiam ubique veritatem obtinet *hoc axioma:* siquidem nec oculus oculum, nec anima animam, nec intelligentia intelligentiam hoc pacto perciperet. Atque hæc sunt quæ de *Vegetante & sentiente, Animabus*, ac de *Formis*, in genere, differentem vidimus *Cl. Pembelium*, qui inde ad Animam transit rationalem, quam immortalem esse & cælitus infundi porro docet. Verum, quia de *ejus Origine & Ortu* ex professo disputatum est, in *selectarum* harum disp. curriculo, *disp*.6. & 18. labore reliquo supersedemus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum TRIGESIMA-SEPTIMA,

DE PRINCIPIIS CORPORUM NATURALIUM CONSTITUENTIBUS, ET PRODUCENTIBUS.

THESIS I.

DEstruximus receptam, sed contra *rationem* & contra *Aristotelem*, *Formarum* doctrinam, *disp. præcedentibus*, quod non aliquo contradicendi studio, non gloriæ aliqua cupidine, sed solius veritatis inveniendæ gratia, est factum: dux nobis fuit in hoc certamine Philosophico *Cl. Pembelius*, cujus sententiam *de Corporum naturalium constitutione* examinandam proponere, fuit visum, ut ἀνασκευὴν sequatur κατασκευή: facile enim est, recepta rerum destruere principia; at veriora adstruere, hoc opus, hic labor est. Hæc igitur *Cl. Pembelii* fuit mens, quæ sequitur.

II. *Principia* Corporum tria sunt: *Constitutionis*, duo; *Materia* sive Subjectum, & *Accidentia*: *Transmutationis* unum, *Accidentium contrarietas*.

III. *Materia* est, totum & omne illud, quod in corporibus naturalibus est Substantiale: estque indifferens ad omnia & capax omnium Accidentium, sed tamen non est simpliciter radix & fons eorum omnium: verum origo Accidentium est, quæ ipsius Subjecti, scilicet immediata creatio vel concreatio potius.

IV. *Accidentia Materiæ* sunt duum generum. 1. Alia *consequuntur* illius essentiam & eidem coëxistunt ex interna naturæ necessitate, ut Potentia passiva, Extensio seu quantitas, Locus, Tempus seu duratio successiva Atque horum Accidentium fons & radix dici potest Materia, quia proxime in illius essentia radicantur. 2. Alia *constituunt* existentiam illius in certa aliqua specie, ut omnes qualitates primæ & secundæ; quæ in Materia non inerant primum ex necessitate naturæ, sed ex arbitrio creantis; poterat Materia sine iis esse, sed inducebantur ad distinctionem illius in varias species: Utrumque genus Accidentis Materiæ imprimitur immediate, nec opus est substantia aliqua intermedia, qua interprete Accidens Materiæ societur. Ut vero qualitates inhærent immediate in Materia, ita à qualitatibus immediate profluunt operationes & operandi vires.

V. *Cœli Materia & Substantia* communis est, cum materia & substantia omnium corporum inferiorum, & Accidentia primi generis communia possidet: sed in Accidentibus secundi generis differentia est inter Cœlum & Sublunaria, videlicet, in discrepanti copula primarum & secundarum qualitatum, lucis, caloris, levitatis, & tenuitatis. At de *Cœlo* nihil fere certi adhuc norunt *Philosophi*.

VI. *Elementa* sunt tria, *Aer*, *Aqua*, *Terra*; nec pluribus est opus ad mixtionem corporum: imo duobus forte res ista peragitur, Aqua & Terra. Hæc elementa essentialiter inter se distinguuntur propriis & peculiaribus qualitatum συζυγίαις à Creatore immediate Materiæ inditis: in Terra copulantur, Frigiditas, Siccitas, Densitas, Gravitas, & Consistentia: in Aqua uniuntur, Frigiditas, Humiditas, Densitas remissior cum Gravitate & Fluore: in Aere denique vinciuntur, Caliditas remissa, Humiditas debilis, Levitas, Tenuitas, & Fluor summus. Ignis nihil est nisi calor intensior, sive in aliquo elementorum sive in corpore mixto sit. Calor in Aere & in omnibus mixtis in quibus calore opus est) est partim implantatus in primæva creatione, partim infusus à Sole, vero ac solo, si quod sit, Elemento

mento Ignis, & unico caloris fonte in inferioribus: implantatus verò calor sine infuso citò marcesceret.

VII. *Compositio* rerum est duplex: prima est ex Materia nuda & qualitatibus primis secundisque simplicioribus, ut in Cœlo & Elementis, secunda, ex Materia sic qualificata, & novis qualitatum Mixturis, oriundis ex prioribus, ut in omnibus corporibus Mixtis. Qualitatem in Elementis illa est Copula quæ esse potest simplicissima: quare in eam semper fit resolutio. At qualitatum in Mixtis mixtæ sunt copulæ ex simplicibus: quemadmodum de coloribus vulgo ajunt, Albedinem & Nigredinem fieri ex mixtura varia perspicui cum opaco; medios autem colores oriri ex mixtura albedinis & nigredinis.

VIII. Mensura modusque omnium *Temperamentorum*, & Simplicium & Mixtorum, datus est & fixus in prima creatione: à quibus primitivis exemplaribus si natura erret excessu defectuve, monstrum & deforme quid fit.

IX. Generare sibi simile, non viventis solius sed generaliter omnium qualitatum activarum est proprium, sive simplices illæ & solitariæ sint, sive copulatæ in certa combinatione. Qualitates vero hæ ita sui diffusivæ & similium generativæ sunt, ut necessario Materiam sibi proportionatam efficiant, quo liberum habeant suarum virium exercitium; itaque vis plastica seu formatrix immediate & primò in ipsis qualitatibus fundatur, quæ, quo sunt simpliciores, eo simpliciorem & magis uniformem materiæ configurationem postulant; quo autem pluribus qualitatum diversarum mixturis complicatæ & compositæ sunt, eo magis variam & difformem partium materialium effigiationem requirunt & producunt. Mixtio, quo longius descendit à simplicitate, eo exquisitior est & subtilior, quia magni est artificii, tot qualitatum & combinationum differentias in unam κράσιν vincire: atqui tanto infirmior est mixtura, quanto magis composita est, quia pluribus constat qualitatum contrarietatibus: hoc in metallis, plantis, animalibusque inter se invicem comparatis, cernitur.

X. In *viventibus* est reciproca temperamenti propagatio, ex Semine, Viventis; ex Vivente, Seminis. Vis prolifica & vivifica in semine, non est ab aliqua substantia immateriali & spirituali, quæ semini adhæreat vel inhæreat, sed à solarum qualitatum ingeniosa & subtili temperatura in Materia pura & spirituosiore: Hæc vis actu inest in semine sed tamen sopita est, nec actu agit, nisi admoto patiente aut potius coagente, in & à quo virtus ista excitetur; perinde, ut piper calidum est in se, non urit tamen nisi saliva admixtum; atque copiosi & fortes spiritus, qui in hordeo, tritico, aut quovis alio grano semineve latent, facile extrahuntur arte stillatoria, si aquam pauculam admisceas ignemque admoveas.

XI. In *Plantis*, Terra seminibus foturam veluti in Matrice præbet, tum calorem à sole acceptum, tum humorem aptum suppeditando; quibus calidi humidique seminum spiritus acuuntur, & inflati turgent materiamque extendentes partibus & proportionibus idoneis virtute sua effigurant.

XII. In *Animalibus Oviparis*, etsi sit opus Mare & Fœmina ad generationem Ovorum fœcundorum (nam subventanea fiunt à sola fæmina) ad generationem tamen Pulli sufficit quivis calor, sive animantis cujusquam, sive pulveris, fimi, solis, fornacis: quia enim in Vitello Humoris est satis ad Nutrimentum, opus tantum erit calore externo ad excitandas spirituum & Caloris vires generativas in albumine.

XIII. In *Viviparis*, opus est utroque sexu ad efficiendam unam seminis massam generationi idoneam: & mas & fœmina active concurrunt, ille magis, hæc minus; copulatis & exquisite mixtis utriusque seminibus, spirituosissima totius massæ substantia aucta & inflata per calorem uteri & humorem menstruum varie se commovet, dilatando, condensando, effingendo reliquam materiam ignaviorem, pro qualitatum & operationum necessitate.

XIV. Ad generationem Viventis absolutè & simpliciter semine opus non est: sed sufficit Qualitatem Vivificarum mixtura & concursus, etiam in alia materia, ut patet in plantarum propagatione, in earum, & animalium, ex materia putri genitura.

XV. Sum-

XV. Summatim, *Animæ, Vegetativæ in Plantis, & Sensitivæ in Brutis*, sive Generales illæ, quibus Plantæ & Animalia sunt, sive Speciales, per quas in species certas distinguuntur, *sunt tantum Temperamenta* nobiliora. Qualitatum actuosiorum in Materia subtili, pura & spirituosa, sive illa semine propagata, sive alio modo conflata. Atque hæc est *Cl. Pembelis* de principiis Corporum naturalium sententia: quam eandem tenent *Hollandi Fratres Bootii* in *Philosophia Naturali reformata, Academiæ Lugduno Batavæ* ante sexennium *inscripta*, c. 2. *sect.* 2. & *Gorlæus Vltrajectinus in Exercitationibus Philos. Exerc.* 14. Verum quia charta superest, placet in aliorum quoque Philosophorum sententias circa naturalium corporum principia inquirere.

XVI. *Telesius in lib. de Natura rerum, & Campanella in Reali Philosophia Epilogistica, Calorem & Frigus* una cum *Materia* faciunt prima omnium corporum naturalium principia, ex eorumque actionibus omnia in Physicis derivant atque explicant. Asserunt. Deum in medio spatii vacui posuisse *Materiam*, i. e. corpus inconstructum, aptum ad constructionem recipiendam, eique apposuisse duas causas agentes, *Calorem & Frigus*, quæ in communem Massam, ut suam efficerent, agentes, duo Mundi corpora prima effecerunt, *Calor sc. Cœlum* ex Materia devicta & attenuata, *Frigus Terram* ex portione correpta & condensata: quæ sunt duo prima elementa, ex quibus secunda, *Aërem* & *Aquam*, & deinceps reliqua omnia pro sua sapientia condiderit rerum omnium conditor Deus. Quærat aliquis, quid de horum Italorum *Telesii & Campanellæ* sententia statuamus? Nos, ut *Materiam*, quæ omnium Philosophorum consensu Principium est, nec negari ulla ratione potest, quamvis non talis, qualem finxit *Arist.* libenter admittimus, *Formamque* rejicimus, nisi quis velit *Logico* secundæ notionis vocabulo hic esse contentus, ita non acquiescimus in solo *Calore* & *Frigore*, ut altero cum Materia principio utroque rati, non sufficere illa, corporum naturis, proprietatibus, & operationibus explicandis, nec esse prima, ut decet esse principia.

XVII. *Franciscus Patritius in Nova*, quam condidit 1588, *Philosophia, sic philosophatus est*. Philosophia, studium est sapientiæ. Sapientia est Universitatis cognitio. Rerum universitas constat ordine. Ordo priore constat & posteriore. Si quis à posteris philosophari cœperit, rerum ordinem confuderit, eisque sibique tenebras offuderit. A primis ergo philosophandi initium nobis esto. A primis; cognitisne an ab incognitis? si ab incognitis incipiamus, sequentia incognita erunt omnia. De incognitis nulla nobis condetur Philosophia. A cognitis ergo initium sumendum. Cognitio omnis à mente primam originem; à sensibus exordium primum habet. Inter sensus, & naturæ nobilitate, & virium præstantia, & actionum dignitate, *Visus* est primarius. Visui prima & primo cognita, sunt; *Lux* & *Lumen*, Eorum ope & opera plurimæ patescunt rerum differentiæ. *Lux & lumen* statim natis sese offerunt. Per hæc prisci homines, sublimia & media, & ima conspexerunt: conspecta sunt admirati: admirando sunt contemplati; contemplando sunt philosophati. Philosophia ergo, luminis, admirationis, contemplationis, proles est verissima. A *Luce* ergo, ejusque prole *Lumine*, rerum sensibilium præstantia omni primis, primarioque sensui primo cognitis, *Philosophiæ* nostræ prima jaciamus *Fundamenta*. *Lux* in Corporibus quibusdam cernitur, in aliis non cernitur: corpora ergo distinguenda. Corporum igitur alia sui natura lucida sunt, Sol, Stellæ, Ignis. Alia sui natura sunt opaca. Luna, Terra, Nubes. Alia neque lucem habent neque opacitatem; utramque tamen in se recipiunt, neutram vero retinent, Æther, Aer, Aqua. Lucida, luce sua plena, alienis tenebris sunt impervia. Opaca, tenebris plena suis, alieno lumini non sunt pervia. Diaphana, propriis, & lumine & tenebris, carentia, alienis, & lumine & tenebris, permeantur, &c. Hæc fusius porro persequitur, qui præter *Materiam* corporum nullum aliud agnovisse principium videtur, quam *Lucem*, *Patritius*. Sed vero nobis non placet, qui Lucem pro substantia non agnoscimus, multo minus pro Forma substantiali, multo adhuc minus pro incorporeorum & corporum æque simulachro & imagine, ac natura media corpora inter & substantias incorporeas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

corporeas, uti eam facit *Patritius l. 1. Panaugiæ.*

XVIII. *Comenius* in ſua *Phyſicæ ſynopſi*, Principia Corporum naturalium facit, *Materiam*, *Spiritum*, *Lucem*. *Materia* ipſi definitur, ſubſtantia corpulenta, per ſe bruta & tenebricoſa, corpora conſtituens. *Spiritus*, Subſtantia ſubtilis, per ſe viva, inviſibilis & inſenſilis, corpora inhabitans ac vegetans. *Lux*, ſubſtantia per ſe viſibilis, & mobilis, ac lucida, materiam penetrans, eamque recipiendis ſpiritibus præparans, atque ita corpora efformans. Ergo, quo quid plus habet Materiæ, eo plus habet corporis, opacitatis, & immobilitatis, ut Terra: quo quid plus habet ſpiritus, eo plus habet vigoris & durabilitatis, ut Angelus: quo quid plus habet Lucis, eo plus habet Formæ & mobilitatis, ut Sol. *Materia* in Mundo eſt primum ens: *Spiritus* primum vivens: *Lux* primum movens: & ſic omne Mundi corpus eſt ex *Materia*, per *Lucem*, in *Spiritu*. *Materia* eſt Principium Paſſivum mere: *Lux*, activum; *Spiritus*, anceps: reſpectu enim Materiæ eſt activum, reſpectu Lucis Paſſivum. Hæc *Comenii Philoſophia*, præterquam quod Lucem faciat ſubſtantiam, quod tamen deſtructum præter alios vide à *Wendel. in Phyſ. General.* Spiritum inſuper facit vivum, univerſalem Mundi corporumque in Mundo formam atque animam, quod à *Wendelino in Coſmologia* refutatum, nobis quoque improbatur.

XIX. *Baſſo in Philoſ. naturali* ſua *l. 1. intent. 1. art. 3. & 5.* ad Corporis naturalis generationem ac conſtitutionem nihil requirit aliud, quam *minutiſſimas Particulas* diverſæ naturæ, ex quarum *conjunctione* res conſtruantur & fiant, & *ſegregatione* deſtruantur & intereant; has *atamos* vocat *art. 6.* & à Deo ponit creatas, ne fortuitum hic earum abſque Dei providentia concurſum quis fingat. Atque ex iiſdem, tanquam ſolis principiis corporum producentibus ac generantibus, inter ſe motis, varioque modo agitatis, conjunctis, ſegregatis, proprietates omnes naturæ atque operationes explicant, Baſſo, recentes duo, ſed nobiliſſimi, *Philoſophi, Ioh. Chryſoſtom. Magnenus Acad. Ticinenſis Profeſſor Medicus in ſuo Democrito redivivo, & Claudius Berigardus Lycei Patavini Philoſophus in Circulo Piſano.* Atque hæc ſententia, vel vera eſt vel veritati proxima.

XX. Sed enim, *quæ cauſa eſt tot diſſenſionum & tantæ incertitudinis circa Corporis naturalis principia?* Reſp. *Radix & fons mali eſt* (ut verbis utar *Gerardi de Neufville* in præfatione ſuæ *Phyſicæ* generalis) *quod homines, qui veritatis in Phyſica inquirendæ operam navant, non ſatis adhæreant ſenſui atque experientiæ, mediaque ab iſtis initiis rite ſcientiam excitandi non recte adhibeant, ſed, vel auctoritatibus aut præconceptis opinionibus præoccupentur, vel loco certorum principiorum vanas atque invalidas ratiunculas ſectentur, quæ ut plurimum numero non pondere æſtimantur:* Accedit ignava quædam in iis ſui *Diffidentia* & ſtulta *Credulitas*, ex quo *Ariſtotelem* nimium ſuſpexere, & rerum naturalium principia ab ipſo inventa ſuppoſuere: unde credentes omnia uni *Ariſtoteli*, nihilque aliud, quam quod ipſe noverit, noſſe volentes, dum hoc tyrannicæ ſervitutis jugum non excutiunt, ſpem ſibi præſcindunt optimorum inventorum, &, quod dolendum eſt ſerio, optima ſæpe ingenia à veri inveniendi ſtudio & via abſtrahunt, atque ſoli *Ariſtoteli* (atque utinam *Ariſtoteli* tantum, ac non ineptis & rerum omnium imperitis *Scholaſticis*, vocabulorum, terminorum, ac diſtinctionum Magiſtris) adhæreſcere compellunt, & aliquid ultra eos ſapere prohibent, quod ipſi ultra non ſapiant. Verum enim vero tollendum hoc eſt malum, idoneo medio ac remedio, quod fiet ſi ad *ſenſuum, rationis, ac ſcripturæ* dictamen, *philoſophemur*, & Philoſophiam Peripateticam ac Scholaſticam, multis partibus defectam, multis modis intricatam, multa vocum barbarie fœdam, multis ambagibus prolixam, multis opinionibus erroneam, multis aſſertionibus infrugiferis repletam, reformemus, emendemus, reſtauremus, quod faciendum eſſe & quomodo, præter *Comenium in præfatione ſuæ Phyſicæ & Prodromo Panſophiæ* atque illuſtrem *Verulamium in Inſtauratione magna & Augmentis ſcientiarum*, nobiliora hodie ingenia clamant, probant, tentant. Et cur hic non Patres potius antiquiores, qua Latinos, in *philoſophando* imitamur, quam ſe-

quioris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quioris ævi nugaces, ac modernos Scholasticos? *Sancti Patres*, inquit *Fromondus in Anatomia hominis c.1. Philosophiam Platonis pratulerunt Aristoteli*: & cur Veterum ante Aristotelem circa principia rerum naturalium opiniones non magis inquiruntur & sola *Aristotelis* placita ut oracula accipiuntur? *Patres antiqui*, dicit *Claud. Berigardus, Circ. Pis.* 3. *in lib. de Ort. & Inter. Arist. Philosophia Aristotelis non utebantur, antequam Carolus Magnus eam in scholis explanandam proposuisset*: &, quia hæc in omnes scholas est invecta, usus obtinuit, ut ejus principiis utamur in philosophando, sed tanquam hypothesi, quemadmodum Astronomi, ad motus cœlestium corporum explicandos, utuntur hypothesi circulorum, concentrici, excentrici, epicycli, &c. at vero nemo Astronomorum hoc exigit, ut hisce hypothesibus Astronomicis fidem adstringamus: sic nec necesse est, ut hypothesibus Aristotelicis fidem obligemus, & cæca credulitate accipiamus pro principiis veris, quæ, vel non examinavimus, vel vera esse nondum deprehendimus aut clare percepimus. Quæ enim lex, quæ ratio, legis anima, hoc præscribere valeat? quidni liceat *Aristotelis* principia examini subjicere nobis, ut ipsi licuit Veterum ante se examinare principia? atque utinam examinasset tantum; ac veteres ante se Philosophos ratione vicisset, non imperio, non contemtu: quod eum fecisse integro libro ante sexennium demonstravit *Paganinus Gaudentius, Pisanus Professor*, in quo, *Aristotelem* passim contemtissime de *Antiquis sapientibus* fuisse locutum, in capita eorum dicta ac convitia projecisse, falsas opiniones affinxisse, quo solus in regno Philosophico imperaret, per varias Philosophiæ partes fuse probat: atque hic Veterum contemtus causa est, cur hodie illorum opiniones, circa Naturalium corporum Principia, inquirere, vix operæ videatur pretium; & inquisitæ ac deprehensæ fere repudientur, quia ab *Aristotele* sunt rejectæ: quæ *Aristotelis* dictatura, si intra *Philosophiæ* cancellos sese continuisset, lenius ea ferri posset: at vero Theologiæ etiam fines perrupit; quod ex sequenti annexo liquet.

Annexum.

Aristotelis *Philosophia, si ex solo hauriatur* Aristotele, *&* Philosophi *dogmata ex* Græco *ejus contextu, propriisque verbis ac sententiis, colligantur, non ex mala sæpe ejus versione aut ineptis Interpretum, præsertim* Scholasticorum, *commentis, multum continet bonæ frugis, nunquam tamen ejus* Authoritas Rationi *est præferenda, multo minus divinæ Authoritati adæquanda, aut ei præponenda, ne dum ut ejus paganismi SS. Theologiæ immisceantur, quod factum esse à* Thoma Scholasticorum *principe, reliquaque* Barbarorum *caterva, scripta eorum testantur: atque adeo invaluerat* Aristotelis *in* Theologia *Authoritas seculis istis caliginosis, ut pro axiomate haberetur, Nemo fit Theologus sine Aristotele; & qui* Aristoteli *contradiceret, Theologiam crederetur enervare: quod* Petro Ramo *suo tempore fuit objectum, adhuc ante seculum: unde factum est, ut magnus* Lutherus *Theologiam reformaturus initiū fecerit à minuenda & infringenda* Aristotelis *in Theologia authoritate, quod epistolæ variæ* Lutheri *adhuc Cœnobitæ, ad socios* Johannem Langum, Georgium Spalatinum, Jodocum Isennacensem, *&c. annis* 1516. 1517. 1518. *datæ, satis superque significant, & præclara illa apud* Augustinianos *inclytæ* Heydelbergæ, *6. Kal. Maii* 1518. *ab ipso habita disputatio, in qua inter* 40. *positiones, tum Theologicas tum philosophicas*, 29. *hæc extat*: Qui sine periculo velit in Aristotele philosophari, necesse est ut ante bene stultificetur in Christo. *Videatur* tomus *quoque* primus Operum lat. *præsertim in* explic. 8. præcepti, *ubi hæc ejus sunt verba.* Miserum est genus hominum quod sese per Philosophiæ Aristotelis falsissimum nomen decipit & fatigat, cum Aristotelem neque intelligant ipsi neque doceantur; falsis interim & fictis commentariis pias in Christo animas occupant & onerant; imo illudunt potius, dum hoc esse Philosophiam prætendunt quod non est, merasque sectantur nugas. *Quin non* Lutherum *solum, sed ex Pontificiis ipsis non paucos, commovit nimia* Aristotelis *Authoritas. Vid.* Melch. Canum, Episc. Canariens. in loc. Theol. edit. Col. 1574.

l.10. Campanellam Monachum Ord. Præd. in prologo Instaur. Scient. Parif.1637. Caramuelem Lobcowitz. Abbatem Melrosensem in Præfatione Philosoph. rationalis & realis, edit. Lovan. 1642. Ludovic. Vivem, in septem de corruptis artibus, & quinque de tradendis disciplinis libris Lugd. Batav. recusis, 1636. Franciscum Patritium in discussionibus Peripateticis, Basileæ 1581. Johannem Picum Patruum & Johannem Franciscum Picum Mirandulæ Comites in operibus editis Basil. 1601, præsertim in Examine vanitatis doctrinæ Gentium. Laurentium Vallam in sua reconcinnatione Dialecticæ & Fundamentorum universalis Philosophiæ. 1509. Apud Ascensium.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum TRIGESIMA-OCTAVA,

DE

DEFINIT. FORMÆ ARISTOT.

THESIS I.

Dixit præcedens circa finem Disputatio, *Aristotelis* Philosophiam, si ex Græco ejus textu propriisque proponatur & exponatur verbis, multum continere bonæ frugis. Quare, tres Definitiones *Formæ* quas diversis habet in locis *Philosophus*, ex ipso, missis Scholasticorum interpretamentis, explicatas dare nunc est animus, quo ejus hic mens planior fiat. *Definitiones* istæ tres extant, *Prima*, 2. *Post. Analy.* c.3. Forma est, τὸ τί ἦν εἶναι. Secunda, 2. *Physic.* c.3. & 4. *Metaphysic.* c.2. Forma est, λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι. *Tertia*, 1. *de Gener. Animal. cap.* 1. Forma est, λόγος τῆς οὐσίας. Quæ omnes tres definitiones sensu conveniunt, sed tertia est omnium clarissima: in qua duæ occurrunt voces explicandæ, λόγος & οὐσία. De singulis agemus singulatim, ac primum de posteriore, ὕστερον πρότερον.

II. Οὐσία ab εἶναι descendit, uti Latinum vocabulum, quod Græco respondet, *essentia*, ab *esse*: ita ut οὐσία proprie vi vocis significet *essentiam*, quamvis *Aristoteles* c. 5. *Categ.* & alibi non semel vocem οὐσίας restringat ad significandam ὕπαρξιν *substantiam*: & sic Accidentium non esset οὐσία: verba ejus cap. cit. sunt. Οὐσία δέ ἐστιν ἡ κυριώτατά τε, καὶ πρώτως, καὶ μάλιστα λεγομένη, ἣ μήτε καθ᾽ ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, &c. & paulo post, πᾶσα δ᾽ οὐσία δοκεῖ τόδε τι σημαίνειν. Quæritur, *Vtro sensu vox οὐσίας sumi debeat in definitione Formæ?* Resp. Utrovis sensu sumas, nihil peccatur, neque aliquid exsculpitur, ad formas asserendas Substantias à Materia distinctas. Si vocem οὐσίας reddas per *essentiam*, cum Forma dicitur *ratio essentiæ*, eo non significatur, formam esse substantiam à materia distinctam; imo eo potius contrarium significatur: quomodo enim Forma dici queat ratio essentiæ ipsius materiæ, si habeat essentiam propriam à materia & ejus essentia distinctam? potest ne fieri, ut ex duabus rebus diversa & distincta essentia præditis una res dicatur ratio essentiæ alterius rei? potestne leo dici ratio essentiæ equi? Si per vocem οὐσίας intelligas *Substantiam*, cum forma dicitur λόγος οὐσίας, idem est ac si dicas, *forma* est *ratio substantiæ:* quandoquidem vero forma est materiæ forma, eo ipso materia ponitur esse substantia, non forma: nisi quis rem ac substantiam cum substantiæ ac rei *ratione* & λόγῳ confuderit: sicut ratio entis, *essentia*, ipsa non est *ens*, ratio hominis, *humanitas*, non est *homo* (aut daretur progressus in infinitum) ita ratio substantiæ, sc. *Forma*, ipsa non est substantia. Sed hæc omnia clariora erunt ex iis, quæ de λόγῳ dicemus.

III. Λόγος varia significat apud Græcos,

& ne

& ne omnes ſignificationes recenſeamus, interdum *ſermonem* ſignificat, eumque vel προφορικὸν, foras prolatum & *externum*, vel ἐνδιάθετον, intus conceptum & *internum*; interdum *rationem*. *Ratio* iſta vel *in mente* noſtra eſt vel *in rebus* ipſis. *Ratio* ſive λόγος *in mente* noſtra vel ſignificat *ratiocinandi* aut intelligendi *facultatem*, veluti cum homo dicitur ζῶον λογικὸν, vel ipſum λογισμὸν *ſeu intelligendi* ac ratiocinandi *actum*. *Ratio* ſive λόγος *in rebus* ſumitur tripliciter. 1. pro argumento ſeu *termino medio* in ſyllogiſmo, veluti cum *Ariſt.* *c.29.l.2. Poſt. Analyt.* dicit omnem ſcientiam eſſe μετὰ λόγου, intelligentiam ſeu aſſenſum principiorum eſſe ἄνευ λόγου. 2. *Pro* σχέσει *aliqua entis ſine ulla vi inferendi* aut probandi, veluti cum ab *Euclide l.5. Elem.* λόγος ſive ratio dicitur, duarum magnitudinum ejuſdem generis quædam ſecundum quantitatem habitudo, & Analogia rationum ſimilitudo. Quod ab *Euclide* de quantitate, hoc de omnibus omnino rebus dici poteſt, ut ratio ſive λόγος ſit omnium rerum mutua quædam habitudo, & Analogia ſit rationum in rebus ſimilitudo. 3. *Pro modo quo res unaquæque menti objicitur cognoſcenda.* Hæc poſtrema acceptio vocis λόγου latiſſime patet, & priorem ſuo ambitu comprehendit: diverſa enim rerum habitudo efficit, ut aliter atque aliter res ab intellectu noſtro concipiantur atque intelligantur. *Forma*, ut hæc omnia applicemus, *non* eſt λόγος τῆς οὐσίας, prout λόγος ſignificat *ſermonem*, *nec* prout notat *rationem* quæ eſt *in mente*, *nec* prout indicat *argumentum tertium*, ſed prout indigitat *habitudinem variam materiæ, & modum, quo pro varia habitudine varie objici poteſt menti.* Et ſic forma nihil eſt aliud ex hac definitione *Ariſtotelis* quam Barbarorum *Formalitas, quidditas, ratio formalis aut quidditativa.* Atque hinc liquet, quam inepte, ex hac formarum & rationum formalium multiplicatione, multiplicaverint totidem entia totidemque ſubſtantias, eaſque à materia diverſas, *Scholaſtici.* Sed paulo adhuc ulterius de *Formis* & λόγοις τῆς οὐσίας eſt philoſophandum.

IV. Quæritur, *Unde hi* λόγοι τῆς οὐσίας, *tam varii, in re una, oriantur?* Reſp. Ex humanæ mentis imperfectione, quæ cum tanta ſit, ut nequeat mens uno conceptu diſtincte intelligere, quod in ſe unum eſt, fit, ut intellectura objectum ſuum, illud diſtrahat, &, quod unum eſt, quamvis unum ſit, pluribus ſibique invicem diſſimilibus conceptibus intelligat. Quid magis eſt ſimplex, quam Deus? & tamen Deum concipimus, ut Deum, ut immenſum, ut æternum, ut ſapientem, ut miſericordem, ut juſtum, &c. & concipimus, non ſolum pluribus, ſed & diſſimilibus multumque inter ſeſe diverſis conceptibus: conceptus enim divinæ juſtitiæ multum differt à conceptu, quem facimus de divina miſericordia, eſtque alter alteri prorſus diſſimilis: & ſic in aliis divinæ eſſentiæ attributis concipiendis, conceptus ſapientiæ differt à conceptu omnipotentiæ, &c. Atque hæc omnia ſunt totidem λόγοι τῆς οὐσίας in Deo: unde & dicuntur in Deo ab ipſo diſtingui & inter ſe τῷ λόγῳ, *ratione*, quia licet in ſe & Deo omnia ſint unum, ſunt tamen objecta diſtinctorum conceptuum noſtri intellectus, qui λόγοι ſeu *rationes* appellantur, quaſi dicas, *rationes concipiendi.* Hinc & ipſa illa objecta, quatenus ratione differunt, externa denominatione, *rationes entium*, λόγοι τοῦ εἶναι, vulgo *conceptus objectivi* vocantur, quia ſcilicet τοῖς λόγοις ſive *rationibus concipiendi*, id eſt conceptibus animi noſtri, objiciuntur, indeque diſtinctionem capiunt. Atque hæ ſunt *formæ ac rationes eſſentiæ in re unaquaque.*

V. Hæc Philoſophia plane eſt *Ariſtotelica:* quippe *Ariſtoteles* non uno in loco docet, unius ejuſdemque rei eſſe varias rationes & λόγους τοῦ εἶναι, ſeu τῆς οὐσίας. Sic dicit 1. *Phyſ. materiam & privationem eſſe unum numero, diſtingui vero* τῷ λόγῳ *ſeu ratione*, quia ſcil. alius eſt conceptus materiæ, ut eſt materiæ, & alius, ut eſt privata. Ex. gr. cum quis Muſicus fit ex ἀμούσῳ, ſubjectum iſtius mutationis eſt homo, privatio ἀμουσία: homo enim ex ἀμούσῳ fit muſicus: itaque licet homo & ἄμουσος ſint idem numero, ἕτερον tamen τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ ἀμούσῳ τὸ εἶναι. ἕτερος ὁ λόγος τῆς οὐσίας, id eſt *alia eſt hominis, alia* ἀμούσου *ſeu muſicæ imperiti, eſſentia aut ratio*

 eſſentiæ.

essentiæ. l. 1. *Phys.* §. 67. Simili modo loquitur *Philosophus l.* 5. *Ethic. c.* 1. De Justitia & virtute universa. ἔστι μὲν γὰρ ἡ αὐτή, inquit, τὸ δ' εἶναι οὐ τὸ αὐτὸ ἀλλ' ἡ μὲν πρὸς ἕτερον, δικαιοσύνη· ἡ δὲ τοιαύτη ἕξις, ἁπλῶς ἀρετή. id est, *illa eadem quidem est, sed essentia non est eadem sed quatenus ad alium est, justitia: quatenus talis habitus, absolute virtus dicitur.* Similia loca extant apud *Aristotelem* plurima, quibus nihil significatur aliud, quam ejusdem rei esse plures λόγους seu *rationes* τῆς οὐσίας. Etenim etiam eadem res est, quæ subjicitur formis & quæ iis privata est, ut homo & ἄμουσος: eadem qualitas est, atque idem habitus, qui & virtus & justitia universalis dicitur: *sed rationes essentiæ* λόγοι τῆς οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι inter sese differunt.

VI. Verum enimvero; Ulterius hic quæri potest, *Unde proveniat, ut quod in se est unum atque indivisum, pluribus iisque distinctis ac dissimilibus conceptibus concipi possit?* Resp. Id provenire ex comparatione unius rei cum alia: cum enim in illa comparatione apparet, quomodo unumquodque sese habeat ad aliud, mens istos modos seu comparationis capita distinguit, & unumquodque seorsim considerat, utque concipit. Singuli itaque isti modi, seu singula comparationis capita, sunt singulæ rationes, secundum quas una eademque res distinctis conceptibus intelligi potest: totidemque sunt λόγοι τῆς οὐσίας vel τοῦ εἶναι. In comparatione spectatur *Convenientia*, *Diversitas*, *&* *respectus seu Relatio.* Quando ergo mens id seorsim concipit, in quo res cum aliis convenit, relicta differentia, vel id, in quo ab aliis differt, relicta convenientia; vel cum rem concipit cum relatione ad aliud, distinctos format unius & ejusdem rei conceptus, qui sunt totidem λόγοι τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας. Itaque omnes rerum λόγοι, vel *rationes essentiæ*, aut *in convenientia, aut relatione sunt sitæ*, quatenus res secundum eas à mente distingui & distinctis conceptibus intelligi possunt. Ex. gr. Homo, vel ut animal, vel ut homo, vel ut Pater, considerari potest: quatenus consideratur ut animal, cum bestiis convenit; quatenus ut homo, ab iis differt: quatenus ut Pater, ad filium refertur: atque hæc quidem sola ratione distinguuntur & λόγῳ τῆς οὐσίας: licet enim homo sit una eademque res, tribus tamen distinctis modis, *rationibus*, seu λόγοις, objicitur menti, & tribus diversis dissimilibusque conceptibus concipitur: alius enim conceptus est hominis, cum concipitur ut animal: alius, cum concipitur ut homo: alius, cum ut pater. Ista ergo tria, hominem esse hominem, hominem esse animal, hominem esse patrem, & similia, quid esse possunt, quam λόγοι τῆς οὐσίας in homine, *rationes essentiæ*, secundum quas homo dissimilibus notionibus ac conceptibus apprehenditur aut saltem apprehendi potest? Atque hi diversi in una eademque re λόγοι τῆς οὐσίας, fundamentum distinctionis rationis ratiocinatæ, quæ innititur non nisi cujusque rei cum altera comparatione: qua fit, ut in eo, quod unum est, appareant quasi multa, quæ à se invicem abstrahi per mentem & distingui possunt, prout cum alia re conveniunt, aut ab alia re differunt, aut etiam prout vario respectu ad rem aliam referuntur.

VII. Ex hisce omnibus hoc inferimus, toto cælo errare illos, qui *formas quasdam substantiales distinctas à materia*, astructum eunt ex definitione formæ *Aristotelica*, qua definitur λόγος τῆς οὐσίας, aut ex alia simili. Sed absurditas istius illationis satis patet ex iis, quæ jam disseruimus.

Dispu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
TRIGESIMA-NONA,

DE

LEGE IN COMMUNI.

THESIS I.

NUllum fecimus in harum disputationum curriculo ordinem: sed prout in manus incidit, nunc hæc, nunc illa materia, ita eam pertractavimus, sed arbitrium fere Respondentium: postremo nos exercuimus in *Formarum* explicatione, quæ ad Physicam fere pertinet: jam ad *Politicam* deflectemus, & naturam indagabimus *Legum*, sine quibus nulla Respublica rite recteque administrari potest: Lex enim anima est Reipublicæ, cujus influxu vegetabili vivit, nutuque gubernatur magnum hoc corpus. Sed legum necessitatem, dignitatem, majestatem, *Rhetores* eloquantur: nos earum naturam *Philosophice* explicabimus, post ὀνοματολογίαν πραγματολογίαν subjiciendo, quod faciendo & de *Philosophis*, & de *Theologis*, & de *Iure-Consultis* bene merebimur.

II. Ὀνοματολογίᾳ legis absolvitur ejus *Etymologia*, *Synonymia*, & *Homonymia*. *Etymologiam* quod spectat, *lex* derivatur juxta nonnullorum sententiam à *legendo*, id est, *diligendo*; nam verbum *legendi* etiam significat *deligere*, teste *Varrone. l.5. de Ling. Lat.* vel quod sit multorum consultatione & consensione *delecta*; vel quod ex multis, quæ possunt constitui, una *Lex* sit ad id, quod facto est opus, *delecta*. Hæc *Etymologia* placet *Ciceroni l. 1. de Legibus & l. 2. de Nat. Deor.* Alii tamen *legem* dictam volunt à *legendo*, quatenus ab omnibus *legi* & cognosci debet: leges enim tabulis incisæ parieti affigebantur, ut à populo legerentur. Sic *Isidorus l. 2. Etym. c. 10. & l. 5. c. 3.* Alii, ut *Scholastici*, & inter eos *Aquinas 1. 2. quæst. 90. art. 1.* *legem* derivant à *ligando*, eo quod ad obedientiam vel pœnam *obliget lex*; & quod is, qui legem fert, subditos ita obstringat, ut agere cogat juxta id, quod sua lege constituit; nam *lege* condita tenentur, id est *ligantur* populi.

III. *Synonymiam* quod spectat, *Lex* græcè dicitur νόμος ἀπὸ τοῦ νέμειν, à *distribuendo*, quod suum cuique tribuat: *Picolom. grad. 10. Philos. de Moribus, c. 23.* notat νόμον à νόος vel νοῦς dici posse, vel quatenus lex à dixina *mente* prodiens per humanam *mentem* in urbes emanat, unde & *mens urbium* dicitur, vel quatenus bona cum *mentis* observantia omnibus est tenenda: sed illa Græcæ vocis origo durior est & longius petita. Ebraicè dicta est תורה, quod nonnulli derivant à תור, id est *ordinare*; *considerare*, *explorare*: תור enim est *ordo*, *ratio*, *ordinatio*: nam exploratio prudenter rem indagat, cum ordinatissime procedit: sed rectius alii deducunt à ירה, quod est *docere*, quia sc. *lex doceat*, quid sit agendum, quid fugiendum, ut sit *doctrina*, *institutio*, *præscriptio*, *ratio*, *dispositio*, *judicium*, *statutum*, *&c.*

IV. *Homonymiam* quod attinet, *lex* vocabulum valde est *homonymum*. In *Scripturis* sumitur, nunc pro forma Politiæ Judaicæ, nunc pro tota scriptura V. T. nunc pro lege morali, nunc pro secunda legis moralis tabula, nunc pro legis moralis rigore, nunc pro lege ceremoniali, nunc pro forensi, & multis adhuc aliis modis, de quibus consulantur *Theologi*. Apud *Philosophos* tribus fere sumitur modis: 1. significat quamvis *doctrinam* aliquid præscribentem, & quamlibet *conventionem* ac *conditionem*. 2. idem significat quod *jus*: unde sicut *jus*, ita quoque *lex* dividitur in *naturalem*, *divinam*, *humanam*, *&c.* de quo postea. 3. Sumitur *lex* strictius, ut est idem, quod *jus scriptum*, differtque à *consuetudine*, quę vulgo dicitur *scriptū jus*. *Lex* hoc modo sumta aliquando

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

accipitur ut est *quodlibet jus scriptum*, id est jus vel jussum cujuslibet Magistratus, vel Principis, vel alterius potestatem habentis, sive sit jus *Canonicum* & Ecclesiasticum, sive sit *civile*: aliquando accipitur, prout à canone, id est Ecclesiastica constitutione seu decreto, distinguitur, & tum *lex* solum, est *jus scriptum civile*: quo sensu *Legistas* vocat vulgus *Iuris Civilis Interpretes*, *Canonistas juris Ecclesiastici Enarratores*. Jura civilia, vel sunt totius populi, id est Senatorum, Patritiorum, & omnium civium leges; vel sunt Plebiscita, vel Senatusconsulta, vel Principum constitutiones sive Rescripta; vel Magistratuum edicta, vel Prudentum responsa: aliquando accipitur *Lex*, *prout est jus scriptum civile, distinctum à Plebiscitis*, &c. Nos *Legem* hic impræsentiarum accipimus *sensu secundo*.

V. Πραγματολογία, post *nomen* excussum, proponet nobis *Legis definitionem & divisionem*. *Lex Arist. in Rhetoricis ad Alexand. c. 1.* definitur, λόγος ὡρισμένος καθ' ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως; μηνύων πῶς δεῖ πράττειν ἕκαστα, id est, Ratio *communi consensu civitatis definita, ostendens quomodo unumquodque sit agendum*. *Ciceroni l. 1. de leg. Certa ratio, quæ jubet ea quæ sunt facienda, prohibetque contraria*. *Aquinati 1. 2. quæst. 90. art. 1. Regula & mensura, secundum quam inducitur aliquis ad agendum vel ab agendo retrahitur*: & *art. 4. Ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata*. *Papiniano IC. Commune præceptum, virorum prudentum consultum, delictorum, quæ sponte vel ignorantia contrahuntur, coercitio, communis Reip. sponsio*. Nobis videtur omnium optime, brevissime & accuratissime definiri, *præceptum æquum superioris, subditum ad agendum vel non agendum obligans*. *Præceptum*, *quasi genus* est: *æquitas*, excludit *injusta imperia*, quæ non nisi *per abusum leges* nominantur: *obligatio*, subditi promulgationem, aliaque includit.

VI. Ut vero *Natura Legis* expressa definitione tanto capiatur melius, observandum est, legem omnem variis quasi ex partibus esse compositam: namque in ea est, *primo*, judicium sive actus intellectus legislatoris: quo judicat faciendum esse aliquid aut non faciendum, obligandumque esse subditum: *secundo*, decretum seu actus voluntatis, quo eum obligare constituit: *tertio*, promulgatio, quo lex subdito indicatur: *quarto*, intelligentia subditi, qua obligationem suam agnoscit, vel sua culpa ignorat, si ignorat: *denique* est res ipsa seu objectum, circa quod judicium voluntasque tam legislatoris quam subditorum versatur. Hoc *objectum*, à Deo hominibusque cognitum, vocatur *Lex*, terminusque est divinæ jussionis, & humanæ obeditionis: quæ itaque vulgo hic disputantur, *Sintne lex opus intellectus an voluntatis*, ea non sunt necessaria, quia lex utrumque complectitur: Deus enim aut superior quicunque legem fert, intelligit hoc esse imperandum, vult imperare, & imperat: lex imperata & demandata intellectum simul & voluntatem hominis constringit ac dirigit & regulat: Ex hisce manifestum est Legem tribus spectari posse modis. 1. *secundum se*. 2. *ut est in Legislatore*. 3. *ut est in subdito*. Si *Lex in se* spectetur, nihil est aliud quam quædam regula seu mensura, quæ nos dirigit & obligat in nostris actionibus: ostendit enim quid agendum sit, quid omittendum, & simul obligat, ut, quod agendum est, agamus, quod omittendum, omittamus: itaque duo sunt *officia legis*: *unum* est, dirigere seu illuminare, *alterum*, obligare: *lex* enim *dirigit vel illuminat*, quatenus est regula humanorum actuum: *obligat*, quatenus tenemur eam regulam sequi ac servare: sive illa obligatio oriatur ex natura rei, ut in legibus naturalibus, sive oriatur ex voluntate & potestate superioris, ut fit in legibus positivis, de quo negotio postea. Si *lex* spectetur, *ut est in legislatore*, nihil est aliud, quam actus ille, quo Legislator judicat, vult, & imperat, ut hæc aut illa regula à subditis servetur. Si *lex* spectetur, *ut est in subdito*, nihil est aliud quam judicium practicum, quo subditus judicat hanc vel illam regulam esse servandam à superiore aut legislatore datam. Quando autem dicimus legem interdum spectari *secundum se*, non debet illud ita sumi, quasi nullo modo sit in superiore vel inferiore (est enim in illis *objective* seu per modum objecti cogniti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

gniti & voliti) sed quod non consideretur, ut est in illis *subjective* per modum actus intellectus aut voluntatis, sicut consideratur 2. & 3. modo. Lex enim 1. modo spectata est proprie objectum intellectus practici voluntatis, non simplex, sed complexum. v. c. hoc complexum, *furtum est fugiendum*, est regula voluntatem dirigens in agendo. postquam intellectus eam percipit & judicavit esse sequendam itaque *lex in se* spectata *fundamentaliter* est in rebus ipsis, *objective* in intellectu & voluntate, *subjective* in voce, tabulis, scripturis, tanquam in signo.

VII. *Definitionem* Legis excipit ejus *Divisio*, quæ multis potest institui modis. *Scholastici* legem dividunt in *æternam*, *naturalem*, *humanam*, *divinam*. *Æterna* sumitur, aut fusius & latius, aut pressius & strictius. *Latius* sumpta, est mens & ratio divina, quæ cuncta sapienter & recte disposita constanti & certo ordine gubernat, ut constitutos sibi fines assequantur; cui legi universa, quæ sunt ex nihilo condita, subjiciuntur: *pressius* vero, est ratio divina, recta & bona præcipiens, prava & mala prohibens; & ab hac una lege universæ aliæ leges, sc. *naturalis & humana*, derivantur. *Naturalis* lex, est rectæ rationis præscriptum in bonis agendis & malis fugendis. *Humana* lex, est certi alicujus hominis potestatem habentis jussum, idque vel *Canonicum* sive Ecclesiasticum, quod consistit in rebus ad bonam Ecclesiarum administrationem pertinentibus, vel *Civile*, quod consistit in rebus quæ ad Civilem Reip. gubernationem attinent. *Divina* lex est, quam Deus per seipsum ad homines tulit: atque hæc duplex est, *Vetus & Nova*: *Vetus* triplicis generis præcepta continebat; *Ceremonialia*, de rebus sacris ad divinum cultum pertinentibus, *Judicialia*, de rebus civilibus ad rectam populi curam & administrationem spectantibus: *Moralia*, ad singulorum hominum mores componendos juxta rationis præscriptum. *Nova* continet præcepta fidei, & quæ *Euangelica* vocant *Scholastici*: *Apostolo Gentium* dicitur *Lex fidei*, *ad Rom.* 3. 27.

VIII. Alii, præter *Scholasticos*, legem dividunt, sicut & ipsum jus, in legem, *Naturæ*, *Gentium*, & *Civilem*. *Lex naturæ* est id, quod ratio hominis (est enim ratio hominis natura) naturaliter (id est, ex principiis naturæ insitis & sua luce notis) præscribit, cujus tamen aliquod vestigium quasi est etiam in animantibus, vel cæteris quoque rebus, qui est instinctus à natura insitus: qualia sunt hæc, quæ sequuntur. *Vim vi repellere*, *seipsum tueri*, *sibi salutaria quærere & noxia, fugere*, &c. *Lex gentium* est id, quod recta ratio naturaliter omnes gentes, id est homines omnes docet, præcipit vel prohibet: cujus vestigium nullum est in brutis animantibus rebusve aliis, qualia sunt, *religio & cultus Dei*, *honor vel obedientia parentibus præstanda*, *ac cætera Decalogi præcepta*: Hac lege sunt introducta rerum dominia & bella, civitates fundatæ, erecta fœdera, institutæ captivitates & servitutes hominum, constituti reges, creati magistratus, inita commercia, & contractus, depositi, mutui & commodati, locati & conducti, emptionis & venditionis, societatis, &c. *Lex civilis* est jus civile scriptum, quod constat sex partibus, nempe Legibus, Plebiscitis, Senatus-consultis, Edictis *Prætorum*, Constitutionibus Principum, Responsis Prudentum. *vid. Institut. Iuris Iustinian. l. 1. tit. 2.* Hic tenendum ac notandum est illud: *Iuris-consultos* & *Theologos*, si non in re, saltem in modo loquendi discrepare, circa *legem naturæ & gentium*. *Iuris-consulti* vocant *legem naturæ*, id quod homini commune est cum brutis: *gentium*, id quod hominibus solis inter se est commune: & sic *præcepta legis moralis ad gentium*, non ad naturæ *legem* pertinebunt, non enim sunt homini communia cum brutis: *Theologi legem naturæ* vocant id, quod instinctus naturæ docuit homines, quatenus sunt animalia rationalia (& hoc appellant alii, *jus naturale primævum vel primarium*) *legem gentium*, id quod natura docuit hominem quatenus est animal sociale (& hoc appellant alii, *jus naturæ ortum aut secundarium*) & sic ad *legem naturæ pertinebunt præcepta legis moralis*, quia obligant hominem simpliciter & in se consideratum, sive in societate aliqua constituatur, sive non: cum leges gentium non obligent hoc sensu hominem, nisi

nisi quatenus est ὁμῶ. *Picolomineus grad.* 10. *c.* 23. *Philosophiæ de Moribus*, adhuc aliam habet legum *divisionem*; & alii forte adhuc alias. Sed missis omnibus, putamus commodissime *Legem* generaliter dividi, in *Æternam*, *quæ* notat sapientiam & decretum Dei de regimine rerum; *Naturæ*, quæ per generationem implantatur; *Humanam*; quæ à superioribus & Magistratu fertur; *Divinam*, quæ à Deo vel immediate vel per Mosem fuit mandata ac promulgata, juxta ea quæ sunt dicta th. 7.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUADRAGESIMA,

DE

LEGE ÆTERNA.

THESIS I.

Divisimus *Disp. præced. th.* 7. & 8. *legem* in *æternam*, *naturæ*, *humanam*, & *divinam*, de quibus singulatim disseremus in posterum, excepta lege divina, quæ non Philosophici sed Theologici est fori; quare eam ad Theologos relegabimus. Atque ut ordine procedamus, impræsentiarum de *Lege æterna* agemus; ac primum ambiguitatem removebimus, ne illa in ipsius rei tractatione negotium facessat.

II. *Lex æterna* sumi potest duobus modis. 1. Pro quavis regula practica necessariæ & æternæ veritatis, ad quam naturaliter obligamur, ut, *Deum esse colendum*, *parentes esse honorandos*, *nemini esse faciendam injuriam*, &c. Hæ enim regulæ sunt leges omnino immutabiles, ac proinde æternæ, & hoc sensu multæ sunt leges æternæ. 2. Sumitur pro actu divinæ mentis, quo concipit & judicat illas regulas servandas esse à creatura cum voluntate eam obligandi. Hoc sensu legem æternam accepit *Thomas*, 1. 2. *qu.* 93. *art.* 1. cum ait *eam nihil esse aliud quam rationem divinæ sapientiæ*, *secundum quam dirigit omnium creaturarum motus & actiones in suos fines.* Ut enim in Deo est ratio rerum creandarum, quæ dicitur Idea, sic etiam est in ipso ratio rerum gubernandarum, quæ dicitur lex æterna: &, sicut ratio rerum creandarum nihil est aliud quam conceptus divinæ mentis, quo concipit rem & judicat, quomodo illa sit facienda, sic ratio rerum gubernandarum, quam vocamus legem æternam, nihil est aliud, quam conceptus divinæ mentis, quo concipit & judicat quomodo unaquæque creatura debeat suas functiones obire, adjuncta simul voluntate eam obligandi vel imprimendi inclinationem ad suam regulam servandam. Profecto, si in Rege aut Principe particulari, multo magis in Deo, Rege & Principe universali, oportet esse quandam gubernandi normam & regulam, vel aliquam rationem, secundum quam omnium rerum administratio instituatur: Deus enim est sapientissimus: quare nihil agit temere: ergo quoque omnia ab æterno disposuit, & in seipso modum concepit, quo œconomiam mundi instituere & præsertim actus humanos moderari ac dirigere vellet. Cum vero omnis gubernandi norma generali sensu *lex* dicatur, non male quoque æternam istam, de Mundi regimine, rationem, in & à divina mente conceptam, Legem appellamus, & quidem æternam, quia mens divina nihil novum in tempore concipit, sed æternum habet de rebus omnibus conceptum, neque enim Deus primum post conditum mundum de ejus œconomia cogitavit, sed ab æterno, uti rerum creationem decrevit, ita creaturarum gubernationem disposuit. Hæc itaque ratio, in divina mente ab æterno concepta, de modo regendi mundum & dirigendi omnes actus creaturarum, dicitur & est *lex æterna.*

Atque

Atque hinc liquet, *Legem æternam à providentia divina, non re sed ratione sola differre; Lex* dicitur, quando ut norma gubernandi concipitur: *Providentia*, prout est universalis cura Dei, res omnes conservantis, & omnibus providentis, de mediis, ad operandum & finem suum consequendum, necessariis.

III. Cum *Lex æterna* sit ratio & norma divinæ gubernationis, facile liquet, quænam legi æternæ subjiciantur: scil. quæcunque divino regimini subduntur, ad legem æternam pertinent eique subsunt, quippe quæ tam late pateat atque ipsa Dei providentia. Versatur ergo lex æterna circa res creatas omnes, rationales & irrationales, circa actiones in communi, specie, & individuo, necessarias & contingentes, bonas & malas: nihil enim huic æternæ legi est exemtum: ratio est, quia, cum omnia gubernentur à Deo & ad fines suos dirigantur, etiam modum concepit ab æterno, quo omnia gubernari & dirigi debeant: quod nihil est aliud, quam *Lex æterna*.

IV. *Lex æterna*, utcunque respectu Dei sit una & simplex, respectu tamen diversarum rerum, quæ diverso & alio atque alio modo gubernantur, multiplex dici & aliqua ratione dividi potest: nempe in generalem & specialem, *Generalis* est ratio gubernandi creaturas omnes ut sunt creaturæ. Quarum si consideretur esse, oritur, ex lege æterna, conservatio: quęcunque enim creavit Deus, eadem ab æterno conservare constituit, atque in tempore conservat: si earum consideretur operari, oritur, ex lege æterna, concursus seu cooperatio, qua Deus ab æterno decrevit cooperari & in tempore concurrit cum creaturis operantibus, concursu tum prævio tum simultaneo, & ad agendum eas præmovendo & cum illis agentibus cooperando. *Lex æterna Specialis* est, ratio divina, aliquid in & cum creaturis efficiendi, vel aliquid simpliciter iis permittendi. Posset dici *Lex æterna effectiva & permissiva*. Illa circa bonas actiones, hæc circa malas est occupata. De actionibus bonis tria statuit lex æterna in Deo, 1. Præcipere eas ante opus. 2. Cooperari in ipso opere & coefficere. 3. Remunerari post opus. De actionibus malis tria pariter decernit. 1. Eas prohibere antequam fiant. 2. Permittere ut fiant cum fiunt. 3. Punire postquam factæ sunt. Atque hæc eadem sunt cum iis, quæ de *Providentia* Dei vulgo traduntur, à qua, ut diximus, lex æterna non nisi ratione differt: est enim illa vulgo, *generalis* & *specialis*: atque hæc *effectiva bonis* ac *permissiva mali*.

V. Quæri hic potest, *Quomodo lex æterna cognoscatur?* Resp. 1. *In sese* cognoscitur à solo Deo. 2. *In effectibus* cognoscitur à nobis, quia lex æterna & temporalis executio in objectis conveniunt: quando igitur observamus modum, quo Deus universum mundum omnesque creaturarum actus gubernat, colligimus facile & intelligimus, talem ab æterno fuisse in divina mente conceptum: quæcunque enim & quomodo in tempore Deus exequitur, ea & eo modo ab æterno exequi decrevit per rationes legis suæ æternæ: unde, quæ in tempore facit aut permittit, ea facere & permittere æterna lege constituit. 3. Cognoscitur *per impressionem*, mediante *lege* naturæ: Hæc enim partialis est expressio legis æternæ: quicquid enim requirit νόμος ἔμφυτος, *lex naturæ insita*, illud quoque sancivit νόμος αἰώνιος, *lex æterna*. 4. Cognoscitur *per revelationem* ex libro scripturę, in quo magna æternæ legis portio & ratio gubernandi res omnes patefacta est. Sed hic modus cognoscendi Legem æternam, ut est omnium perfectissimus, ita ab instituto Philosophico ac nostro est alienus & ad Theologiam pertinet.

VI. Quæri etiam hic solet; *Utrum omnes aliæ leges deriventur ab æterna?* Resp. Affirm. cum *Thom.* 1. 2. *quæst.* 93. *art.* 3. & ratio ejus est, quia ut virtus secundi moventis derivatur à virtute primi moventis, sic omnis ratio gubernandi, quæ est in gubernatoribus inferioribus derivatur à ratione gubernatoris supremi: sed lex æterna est ratio gubernationis in gubernatore supremo. Ergo ab ea derivantur reliquæ leges, quæ sunt rationes gubernationis in gubernantibus inferioribus. Et hoc speciatim liquet in legibus naturæ ac positivis. Lex naturæ, prout in nobis est, derivatur à lege ęterna, prout in Deo est: Est enim partialis, expressio legis æternæ: Nam lex naturæ est dictamen rectæ rationis, quo judicamus

camus hanc aut illam regulam practicam æternæ veritatis esse servandam, ut, v. c. *Deum esse colendum:* at hoc dictamen derivatur ab æterno dictamine divinæ rationis, quo Deus ab æterno judicavit illas regulas practicas esse servandas, atque in hoc dictamine rationis divinæ consistit ratio æternæ legis. Ergo lex naturæ, prout est in nobis, derivatur à lege æterna, ut est in Deo. Omnes insuper *leges* positivæ derivantur à lege æterna, quia potestas humana, qua conduntur leges humanæ, est à potestate divina: & quid sunt humanæ constitutiones aliud, quam iniquæ ordinationes, nisi ab æterna lege deducantur?

VII. Quæri adhuc solet, *An lex æterna sit mutabilis?* Resp. Hoc ipso, quod lex æterna dicatur, immutabilis est: omne enim, quod æternum est, immutabile est, cum illa sit divinæ gubernationis norma, aliarum legum fundamentum & mensura, omnis boni fulcrum, si illa sit mutabilis, omnia pessum irent, omnis ordo, omnis salus universi, & verus τοῦ κόσμου κόσμος tolleretur: nec tamen lex æterna dicitur, immutabilis ex parte objecti & rei, quam præscribit (quasi omnia, quæ per illam præscripta sunt, sint immutabilia) sed solum ex parte Dei, quia is ab æterno & invariabiliter præscribit, quod præscribit, etiamsi id ad tempus tantum sit duraturum: etenim, ut scientia Dei est æterna, & tamen non quicquid per illam cognoscitur est æternum, ita intelligendum quoque est, per legem Dei æternam aliquid nihilo minus temporale posse constitui: unde observationes veteris fœderis quamvis ad tempus tantum essent duraturæ, fuerunt tamen per legem Dei æternam constitutæ.

VIII. Denique & istud quæri amplius potest, *An lex æterna contingentiam auferat & necessitatem inducat?* Resp. Minime: etiamsi enim ea, quę lege ęterna sunt pręscripta, fiant, & eo modo fiant, quo sunt pręscripta, non tamen hinc tollitur è mundo à rebus contingentia: quippe lege æterna non tantum actus sancitus est, ut fiat, sed & modus, quo fiat: Deus enim ab ęterno statuit, non tantum conservare omnia ac gubernare, sed vero insuper statuit id facere, congruenter naturis rerum singularum: qualis itaque est rerum natura, ut & convenienter ei operetur, res, lex æterna sancit, nimirum, ut necessaria agant necessario, libera libere, contingentia contingenter, & sic porro. Verum id quidem est, si id, quod fit, spectetur in ordine ad legem æternam, secundum quam fit, omnino fit necessario & eo modo quo lex æterna præscripsit; sed illa necessitas est tantum immutabilitatis, quæ contingentiam non tollit, quia hypothetica est & non absoluta necessitas: at nulla necessitas hypothetica contingentiam minuit vel aufert. Et necessitas, quæ oritur in rebus vi legis æternæ est ejusdem plane generis, atque est ea, quæ oritur in rebus præscientiæ divinæ aut decreti. At neutra harum contingentiam aufert. Ergo nec eam tollit necessitas oriens ex lege ęterna? Et quid multis est opus? πρῶτον ψεῦδος hic situm est, quod putetur nulla necessitas stare posse cum contingentia: quo nihil est falsius: imo contra omnis necessitas hypothetica, sive ex hypothesi antecedente, sive ex consequente, sive ex concomitante, convenit optime cum contingentia. At necessitas in rebus & actionibus humanis ex lege ęterna est necessitas ex hypothesi antecedente. Ergo concludimus, eam nihil impedire contingentiam in rebus & causis secundis, quę harum etiam respectu tantum est ęstimanda.

Dispu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUADRAGESIMA-PRIMA,

DE

LEGE NATURÆ.

THESIS I.

ÆTernam legem explicatam Disputatione præcedenti excipit *Lex naturæ*, quam hac Disputatione pertractabimus, primum *vocem*, mox *rem*, enucleaturi. Duę hîc sunt voces: *Lex* & *Natura*. De priori actum est satis *Disp.39*. Vox altera, dupliciter accipitur, vel pro *Natura universali*, quæ est series & ordo communium causarum, vel pro *Natura particulari*, nempe *humana*, seu pro naturali hominis constitutione & conditione. *Lex Naturæ universalis*, sunt communia Naturæ universalis statuta, quæ ipsa in rerum naturalium productione observat: *Lex Naturæ particularis*, sunt principia juris, homini innata & implantata. Illa naturalium; hæc moralium operationum est norma: illa parit discrimen monstrosi & perfecti; hæc turpis & honesti: illius exempla sunt: *Natura nihil facit frustra*, *non efficit per plura quod potest efficere per pauciora*, *operatur quamdiu potest & quantum potest*, &c. Hujus exempla sunt. *Honeste vivendum est*; *nemo lædendus*; *suum cuique est tribuendum*, &c. Impræsentiarum *Legem Naturæ* sumimus, non Universalis, sed *Particularis*.

II. Quæritur primo, *An sit aliqua lex Naturæ eo sensu, quo diximus, per quam homo nonnulla de discrimine honesti & turpis absque prævia institutione cognoscat?* Resp. Nihil est decantatius in Philosophorum Scholis, quam *generalia* quædam *principia* homini per naturam esse nota, quæ vulgo appellantur κοιναὶ ἔννοιαι, communes notiones, notitiæ innatæ vel naturales, prolepses, notiones anticipatæ, prima & communissima axiomata; atque hæc quidem duum statuuntur generum, quædam *theoretica*, alia *practica*, quorum illa γνώσεως, hæc πράξεως humanæ fundamentum censentur: *Theoretica* sunt, *esse Deum*, & quidem *unum*, *justum*, *potentem*, *providum*, &c. *quodlibet esse vel non esse*, *totum esse majus sua parte*, *quæ sunt æqualia uni tertio*, *esse inter se æqualia*, *causam præcedere suum effectum*, &c. *Practica* sunt, *honeste agendum esse*, *Deum esse colendum*, *parentes honorandos*, *unicuique suum tribuendum*, &c. Quamvis autem horum principiorum veritas & origo naturalis, prorsus indubitata esse debeat, reperti tamen fuere, qui ea pronunciata omnia, vel per experientiam & inductionem, collecta esse, vel ad nos per institutionem, famam, & traditionem hominum sibi perpetuo succedentium, pervenisse existimaverint. At plane aliter *Cicero in Orat. pro Milone*. *Est quædam, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam, non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus*. Agnoscimus ergo & nos, homini principia quædam, theoretica, & practica de Dei cultu & honestorum discrimine, sine institutione prævia, innotescere, partim ex creaturarum adspectu & per usum rationis proprium (quam vulgo vocant *notitiam naturalem acquisitam seu objectivam*) partim per impressionem naturalem & quasdam imaginis divinę reliquias, menti humanę à prima nativitate inhęrentes & implantatas (quam vulgo dicunt *notitiam naturalem insitam seu subjectivam*.) Atque hęc *principia practica* sic cognita nobis, sunt *lex Naturæ*, quam esse, vel sola sufficienter probat naturalis peccatorum agnitio: omnes enim impii, etiam inter Gentiles, post perpetratum scelus, agnoscunt sese deliquisse, & timore corripiuntur ac metu pœnę. Unde hoc, nisi quod legem aliquam sese violasse sentiant? At

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quam? non semper latam & scriptam: cum & illi timeant, qui vel hac carent, ut barbari, vel non curant, ut præfracti, vel in occulto peccant, ut dolosi: Neque Lex Mosaica hic allegari potest, cum Gentiles illa destituantur. Quare, sequitur omnino, *legem aliquam dari connatam*, cujus transgressio in sceleratis hominibus operetur istam anxietatem.

III. Quæritur secundo, *Quid sit hæc Naturæ lex?* Resp. In tres fere hic abeunt sententias *Philosophi*. Nonnulli eam esse *actum*, quidam *potentiam*, alii *habitum* esse, existimant. Sed vero *actus esse nequit*, nudus ac merus: hic enim in fluxu consistit ac transit: at lex naturæ non est tale ens fluidum ac transiens, sed naturæ infixum ac permanens, & non minus inhæret in anima infantis quam adulti, dormientis quam vigilantis. At ab infantis & dormientis anima rationali nulli actus proveniunt. *An* ergo *lex naturæ* fuerit *potentia?* Sic quidem existimant nonnulli, qui notitias quasdam naturales dici volunt, non quod menti realiter, ceu quiddam distinctum, impressæ sint, sed quod intellectus, ab objectis excitatus, facultate propria, illas eliciat, & sine præceptore, veluti formet. His lex naturæ nihil est aliud, quam δύναμις κριτικὴ circa principia ista generalia, quæ sese exerit, quam primum usus rationis accedit: quo tempore, quia nonnulla statim ut vera & bona apprehendimus, non aliter apparet, ac si animo ipsi naturaliter illa essent implantata, cum tamen, ut illi volunt, nihil ei in sit aliud, quam δύναμις ilia κριτικὴ, & vis apprehendendi ac colligendi. Verum enim vero nobis *Lex Naturæ* à facultate ista κριτικῇ videtur esse distincta, & significare insuper *connatum quendam & ingeneratum habitum, vel certe aliquid habitui ἀνάλογον.* Atque hoc sic probari potest. Quod fuit Lex Naturæ in protoplastis, id quoque est in nobis: neque enim ante & post lapsum differt οὐσίᾳ sed tantum perfectione, quod ibi perfecta fuerit & distincta, hic imperfecta sit & obscura. At vero Lex Naturæ in protoplastis ante lapsum non fuit facultas intelligendi aut κριτικὴ, sed quiddam ab ea distinctum, & vel habitus, vel aliquid habitui ἀνάλογον: nam fuit in iis pars imaginis, quæ nec in anima nec in animæ facultatibus solis consistebat, sed in sapientia & justitia ac sanctitate, concreatis animæ: Ergo & in nobis Lex Naturæ, quæ imaginis illius rudera adhuc & superstites reliquias notat, non mera fuerit potentia, sed vel habitus vel aliquid instar habitus, in intellectu residens, quo facilitatur ad assensum præbendum principiis istis practicis, de quibus ante fuit sermo.

IV. Quæritur tertio, *An Lex Naturæ diversa sit à lege morali Mosaica?* Resp. Conveniunt; 1. Efficiente generali; utriusque enim author Deus est: 2. Materia; versatur enim utraque circa bonum honestum & morale: 3. Forma; quod præcepta contineat utraque, quibus honestum præcipitur & turpe vetatur. Differunt; 1. Tempore; Lex naturæ prior est, Mosis posterior: 2. Modo; Lex Naturæ non scripta, Mosis scripta est: 3. Subjecto; illa omnibus hominibus est lata, hæc solis Judæis: 4. Perspicuitate; Lex naturæ est nonnihil obscura & indistincta, Mosis perspicua & distincta: Hinc lex etiam Mosis, quia perfectior est, peccatores magis convincit & accusat, quam Lex naturæ. Hæc tamen utriusque ab utraque discrepantia nihil impedit, quo minus *omnia præcepta legis moralis pertineant ad legem naturæ*, licet non eodem modo, nec eadem claritate, de lege naturæ esse deprehendantur.

V. Quæritur quarto, *An omnes actus virtutum per legem naturæ imperentur?* R. Actus virtutum considerantur, vel in genere, quatenus boni sunt, vel in specie, quatenus tales sunt: imperantur omnes à lege naturæ, quoad genus, non quoad speciem: lex naturæ suadet in genere, ut honeste vivamus, & turpia vitemus: ad speciales casus & particulares actus virtutum, pro varia ratione circumstantiarum, non descendit: nam quid opus fuisset lege morali & tot legibus humanis, si omnes actuum honestorum species à lege sola naturæ præscriberentur? 2. Actus virtutum sunt, vel morales simpliciter, vel Euangelici: illos lex naturæ imperat, hos plane ignorat: suadet v. c. fortiter esse pro patria pugnandum, cuique suum tribuendum. Deum naturaliter esse colendum; at, in Christum credere, non item: Quicquid enim ad nostram spectat redemtionem, illud

tantum

tantum ex lumine, verbi revelati, non rationis naturalis, accipitur: ideoque *lex naturæ neminem salvat*, & qui lege naturæ quosdam Gentilium servatos aut servandos volunt, legis naturæ usum latius extendunt quam oportet.

VI. Quæritur quinto, *An lex naturæ apud omnes sit eadem?* Resp. 1. Aliud est, lex naturæ, aliud legis usus vel applicatio. Lex ipsa quatenus est habitus animo innatus atque inhærens, apud omnes est eadem, tam enim huic, quam isti aut illi ingeneratur, tantum numero differt, specie convenit: sicut enim omnes & singuli homines habent eandem specie animam, & easdem specie facultates, non autem numero, ita & easdem specie, non numero, notitias naturales æqui & iniqui, eundem principiorum habitum, eandem naturæ legem, omnes possident & singuli. Quod vero spectat legis usum & applicationem, magna hic est varietas: quia enim non omnes æqualiter educantur, nec omnes in virtutis studio pariter currunt, hinc fit, ut diversa sequantur judicia, actumque eundem, alii probent, alii improbent, non quod lex naturæ in se diversa sit, sed quia homines eandem naturæ legem non eodem modo applicant, & quia ex iisdem principiis diversas conclusiones eliciunt. 2. Circa usum legis naturæ duplices occurrunt notiones; quædam sunt primariæ; quas principia, quædam secundariæ, quas conclusiones, appellant. *Principia* sunt per se nota & apud omnes immota axiomata, *ut Deum cole, neminem læde, quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris*, &c. *Conclusiones* sunt, quæ ex principiis illis interventu rationis per discursum colliguntur, suntque, vel communes, quæ immediate fluunt ex principiis, vel speciales, quæ longiore discursu egent, nec ultro sequuntur. Ipsa principia & conclusiones communes non variant inter homines: conclusiones speciales, propter corruptam hominum naturam, & educationis pravitatem, aliisve de causis, multum variant. Ut verbo absolvamus, *Lex naturæ* apud omnes *eadem* est *ratione sui*, in quantum est habitus, & *quoad communia principia, eadem non est*, ratione *applicationis* & quoad *conclusiones speciales* ex ea educendas.

VII. Quæritur sexto, *An lex naturæ mutari possit?* Resp. Tribus modis mutatio hæc intelligi potest. 1. *Per additionem*, ut, si aliquid addatur legi naturali, quo sensu, mutari & mutatam esse legem naturæ, nullum est dubium: nam addita est lex divina & humana. 2. *Per sui desitionem*, ut, si desinat obligare, & si non amplius legis rationem habeat: & sic mutari nequit, quia lex naturæ est particula voluntatis divinæ quæ immutabilis est: ut enim Deus essentiam non mutat, sic nec sententiam: at sententiam mutaret, si legem, quam naturæ nostræ inscripsit, ut esset norma operum nostrorum, abrogaret, & ab ejus obligatione nos liberaret: atque hoc est quod vulgo dicitur: *jus naturale non variatur tempore, sed immutabile semper manet*; unde *Aristot. lib. 4. End. c. 5.* ἀκίνητον dicitur, seu *immobile*, quia ubique eandem vim habet, quemadmodum ignis & hic & apud Persas urit. 3. *Per abolitionem & deletionem*, quatenus lex naturæ ex mente hominis tollitur: hoc pacto, lex naturæ mutata est per lapsum primorum parentum, non quod in totum sit abolita aut deleta, sed quod perfectæ legi naturæ successerint scintillulæ tantum aliquæ, quæ tamen amplius nec delentur nec abolentur, quia vult Deus in hominibus superesse legem, à qua semper ad mortem usque, si male agant, accusentur, si bene, excusentur: interim licet sic nunquam deleatur nec deleri possit quoad principia & conclusiones communes, quoad speciales tamen deleri potest & sæpe deletur.

VIII. Quæritur septimo, *An circa legem naturæ possit fieri dispensatio? Resp.* 1. *Nulla hic potest fieri dispensatio ab homine.* Dispensare enim hic est, obligationem legis removere certo casu, extra quem alioquin obligaret. At ejus est tantum obligationem legis removere, cujus est legem ferre: nam destruere & astruere, figere & refigere, unius sunt ejusdemque. At lex naturæ non lata est ab homine, sed à Deo humanæ menti insita & impressa. Ergo nullus hominum circa eam dispensare potest. *Sed* 2. *Potestne id* Deus? Respond. *Dispensatio* proprie dicitur aut improprie. *Proprie*, cum approbatur & præcipitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

actus, qui adæquate & secundum omnes suas circumstantias est contra legem: Et tali modo Deus non dispensat circa legem naturæ: quia sic Deus prçciperet & approbaret peccata. Ex.gr. Lex naturæ monet, Deum esse colendum. Circa hanc legem si Deus dispensaret, posset omissionem cultus sui, actumque contrarium, puta odium sui, præcipere atque approbare; quod est impium. *Improprie* fit dispensatio, cum præcipitur & approbatur actus, qui quidem videtur esse legi naturæ contrarius quoad materiale, non tamen est, si circumstantiæ & conditiones omnes attendantur & examinentur: sic Deus interdum dicitur dispensare circa legem naturæ. v. c. Lex naturæ est. Non licet rem alienam accipere, quamdiu aliena est, invito Domino: attamen præcepit Israëlitis Deus, ut vasa Ægyptiorum auferrent; verum hic dispensatio facta fuit non proprie circa ipsum præceptum legis naturæ, quod semper obligat, sed circa materiale ipsius actus: nempe, quæ vasa erant Ægyptiorum, ea Deus, omnium rerum dominus, voluit esse Israëlitarum ex donatione libera, & auferri ut mercedem debitam, quam non exolverant Israëlitis Ægyptii. Atque hæc est *dispensatio impropríe dicta*, quæ vim obligandi à lege naturæ non tollit: pari modo respondendum est ad exemplum Abrahami, cui contra naturæ legem, ut filium occideret, fuit à Deo mandatum: quippe, nec ibi fuit dispensatio proprie dicta, sed mutatio materiç circa quam lex versatur: &, quæ vita Isaaci non erat subjecta potestati privatæ Abrahami, ea subjicitur ipsi ut instrumento divini beneplaciti ab eo, qui vitæ necisque est arbiter ac Dominus. Sed de lege Naturæ hæc nunc suffecerint.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum QUADRAGESIMA-SECUNDA, *DE*

LEGE HUMANA.

THESIS I.

EXposita *Lege*, tum *æterna*, tum *natura*, sequitur exponenda *Lex humana*, quæ sic dicitur, quod *ab hominibus* feratur in salutem Communionis, vel civilis, vel sacræ: illa, Respublica, hæc Ecclesia; illa Civium, hçc Fidelium est complexio: utraque certis gubernatur *legibus*: legis enim nervi sunt, quibus dispersa hominum multitudo in unum quasi corpus ligatur: Atque hinc *leges humanæ* oriuntur duplices, scil. *Politicæ*, & *Ecclesiasticæ*, quarum illç mundanum & civile, hç sacrum & divinum spectant regimen. Nos, omissis legibus Ecclesiasticis, de solis agemus *civilibus*: illç enim ad Theologiam, hç ad *Philosophiam* ac *Politicam* pertinent.

II. *Legem civilem* Jurisconsulti distinguunt à *Plebiscitis*, *Senatusconsultis*, *Prætorum edictis*, *Principum constitutionibus*, & *Jurisconsultorum responsis*, quod liquet ex *Inst. Iur. lib. 1. tit. 2.* ubi, quid singulis significetur, fusius explicatur. Nos impræsentiarum vocem *Legis* tam stricte non accipimus, sed latiori sensu, pro omni constitutione humana à civibus observanda. Itaque definitur nobis *Lex civilis, constitutio legi naturali conveniens, & habens publicam authoritatem, præscribens aliquid, quod sit à subditis necessario observandum in salutem & commodum communionis.*

III. Quæri hic solet §. 1. *An leges civiles condere utile sit & necessarium? An non melius Resp. ab optimo Rege quam ab optima lege administretur?* Atque de hac quæstione acriter inter se digladiantur *Politici*. Nos censemus, *melius & tutius Remp. administrari si secundum optimam legem à Magistratu regatur quam si ab*

si ab optimi Regis arbitrio sine lege ulla administretur: nam per id tutius administratur Resp. quod affectibus caret, quam quod affectibus agitatur: at lex nullis affectibus est obnoxia; Magistratus contra: adde, quod Lex sit norma & regula justitiæ quovis Magistratu & Rege, etiam optimo, justior: Denique, nullum foret jus firmum & certum: quod enim uni videretur justum, alteri non item, & sic jus atque æquitas varie perturbaretur. Quare omnino utile & necessarium pronunciamus, ut leges condantur civiles, ac sententiæ nostrę fidem facit communis omnium Rerump. experientia, quæ docet, nullam exstitisse aut extare civitatem, quæ non leges suas habuerit ac constitutiones particulares: & legum necessitatem loquitur diversitas civium, quorum non omnes ultro virtutem sequuntur, sed maxima plerumque pars vitiis indulget: legibus ergo, pœna minantibus, vel maxime opus est, ut improbi, si non virtutis amore, supplicii saltem timore à vitio deterreantur & in officio contineantur. Quin, ut mundus sine sole, corpus sine anima, ædificium sine fundamento, non consistit, ita nec Respublica sine legibus.

IV. Quæritur §. 2. *An decreta plebis pro legibus haberi debeant?* Movet hanc *quæst. Arist. l. 4. Pol. c. 4. & text. 32. 33. 34. 35.* negativam concludit. Nos *decreta plebis* distinguimus in *necessaria* & *non necessaria: illa* sic voco, quæ facit plebs, quando Magistratus dissentiunt & leges vel ferre vel exequi ex dissensione intermittunt: tali enim casu licet prudentioribus ex populo, reliquis consentientibus, decreta quædam ex tempore facere, & pro legibus ad tempus retinere: quæ, si postmodum confirmentur à Magistratu ad unitatem reducto, tum & ipsa mutantur & in legum naturam abeunt. *Non necessaria* plebis decreta appello, quę legibus opposita & à populo factioso in Magistratus invidiam constituta sunt: quę sane pro legibus nullo modo sunt habenda: nam leges in certis & universis, decreta populi in incertis & singularibus versantur; ideoque illæ firmæ sunt & immutabiles, hæc infirma & continuæ mutationi obnoxia: prçterea, vulgus imperitum est, & affectum plerumque sequitur ducem, non rationem: & per decreta sua, non salutem promovet & tranquillitatem publicam, sed dominium affecta tantum, & Magistratus potentiam studet infirmare. Quare *decreta plebis talia pro legibus non habemus.*

V. Quæritur §. 3. *An consuetudo obtineat vim legis?* Resp. Per *consuetudinem* intelligitur, *frequentia longi temporis similium actuum in Rep.* Ea *est*, vel *vitiosa*, ac legibus & rectæ rationi contraria, vel *laudabilis*, legibus & rectæ rationi conveniens: *illa* vim legis non obtinet: neque enim multitudo errantium errori facit patrocinium: *hæc* si à Magistratu permittatur, neque claro quopiam edicto tollatur, paulatim vim legis acquirit, imo à lege tantum differt modo, quod *lex scripto* tradatur, *consuetudo usu* obtineatur. Duo interim hic extrema sunt vitanda. 1. *ne consuetudo aliqua subito recipiatur.* 2. *ne recepta subito immutetur.* Utrumque enim cum periculo est conjunctum: si enim consuetudo populi cito approbetur, licentiâ fit deterior; si approbata mox mutetur, seditionibus ansa datur. Notandum vero, consuetudinem nullam ex se habere vim legis, sed tum demum, si adsit Principis consensus, si sit rationabilis, si longo tempore recepta: quantum vero temporis acquiratur, ut vim legis obtineat consuetudo, definitum non est.

VI. Quæritur §. 4. *An lex civilis ex hominis ratione prodeat, an vero ex naturæ deducatur fontibus?* Resp. Duo hæc non sunt divellenda, sed conjungenda: & utrumque debet concurrere *in lege civili*; & *naturalis æquitas*; *& humana ratiocinatio: illa* facit, ut lex civilis sit justa; hæc, ut ad Reip. conditionem aliasque particulares circumstantias sit accommodata. Lex civilis justa non foret nisi responderet legi naturæ: imo in tantum est lex & justa, in quantum de lege naturæ derivatur; quod vero spectat ejus specialem determinationem, illa est à consilio & ratione hominis; hic enim spectanda est conditio populi, cui fertur; attendendus finis, ob quem fertur, considerandæ circumstantiæ aliæ, ob quas fertur: omnia vero hæc expendere, *rationis* est.

VII. Sed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

VII. Sed hic quæritur §. 5. *An cujusvis hominis Ratio possit legis politicæ esse effectrix?* Resp. cum *Thom. Aquin.* 1.2. *quæst.* 90. *&* *Scholasticis* negando: & ratio duplex dari potest. 1. *A fine legis civilis*: hic non est alius; quam bonum commune, & salus totius Reip. Hinc sic argumentamur. Quibus finem legum procurare incumbit, iis & leges, ceu media finis obtinendi, ferre competit: sed finem legum, curam gerere boni communis & salutem Reip: procurare, est, non cujusvis privati, sed magistratus: alioquin discrimen tolleretur inter magistratum & subditos, ac mera existeret confusio. Ergo & leges, ceu media ad istum finem, præscribere ac ferre, non est privati cujusvis, sed Magistratus. Sicuti exercitus dispergitur, si quivis miles gregarius locum suum deserere cæterosque instruere velit: ita Resp. brevi tempore nihil erit nisi dispersa multitudo, si cuilibet civium leges figere liceat, & refigere. 2. *A proprio legum*, quod est vis coactiva: hæc enim si deest, & sua deest legibus authoritas: quis enim observet legem, si ad servandam legem obligatus non sit, aut ab obsequium cogi non possit? At vero, *obligare & ad observationem legis cogere, non est privati sed magistratus*: ergo & *leges obligantes condere, non est privati sed magistratus.*

VII. Quæritur §. 6. *Num ad legem humanam requiratur promulgatio?* Resp. Affirmando: nam qui secundum normam aliquam agere debet oportet prius ejus notitiam possideat: quomodo enim civis conformabit actus suos regulæ quam penitus ignorat? quomodo pœnas dabit violationis, si lex neque sit proposita, neque ipsi cognita? non sane voluntatem Principis transgreditur subditus, cui ea nunquam est manifestata: hic valet illa Maxima *Ubi nulla legis*, puta humanæ, *cognitio est, ibi nulla est prævaricatio*, scilicet voluntaria & cum obligatione ad pœnas conjuncta.

VIII. Quæritur §. 7. *An lex, sc. humana ac civilis, etiam obliget Principem ipsum & non solum subditos?* Resp. Quin *Princeps obligetur lege divina & naturali*, nullum est dubium: *illa* Principem Deo, *hæc* rationi rectæ subjicit. Quod attinet *leges humanas*, eæ sunt vel *communes* vel *speciales. Communes eas* voco, quarum observatio non solis convenit subditis, sed cadere etiam potest in Principem, ut de affinitatis gradibus jure humano prohibitis, & similes. *Speciales* dico eas, quarum observatio cadit in subditos ut privati sunt, quales sunt leges, de nonnullis contractibus, de processibus, & id genus aliis. *Hisce legibus Principem solutum*, asserimus. Princeps enim quorsum servaret legem, quæ personam ejus non tangit sed tantum subditos, ut privati sunt? *Quæstio* igitur tota est de *legibus istis communibus humanis*, an Principem obligent? Hic vis duplex legis est discernenda: una *coactiva:* altera *directiva. Vis coactiva est*, cum rigore & metu pœnarum facienda imperantur, ita ut, nisi quis obtemperet legi, gravem pœnam & animadversionem incurrat: hoc modo, Princeps legibus dictis non obligatur, sed solutus est: quis enim à Principe pœnas exigat? cum nemo sit eo superior aut potestatem in eum acceperit. *Vis directiva est*, quando lex agenda præcipit & ad agendum obligat non per interminationem pœnarum, sed eo quod se juri naturæ & rectæ rationi congruere ostendat, adeoque ad observationem sui civiliter invitat, non serviliter cogit. *Hoc sensu Princeps legibus humanis civilibus solutus non est*: quin bono potius exemplo ipsi præeundum est suis subditis, qui tanto erunt obsequentiores legibus latis, quo viderint, Principes ipsos earum esse observantiores. Huc spectat illud Catonis. Feras legem, quam ipse tuteris.

IX. Quæritur §. 8. *An leges humanæ obligent conscientiam?* Resp Ardua est hæc quæstio, & quæ non sine explicatione potest decidi. Per *conscientiam* intelligimus, *internum testimonium animi & sensum judicii de nostris vel bene vel male factis, quem perpetuo comitatur vel lætitia vel metus. Obligare conscientiam, est*, legem talem præscribere, cujus transgressio lædit ipsum internũ cordis sensum, ut quis proprio judicio convincatur se peccasse & pœnas promeruisse. Hæc *obligatio conscientiæ* fit, vel *proprie* sub metu offensionis Dei, vel *improprie* sub metu offensionis hominum. *Oblig. proprie dicta*, est vel *generalis* vel *specialis. Generalem* voco, cum lex, non ratione sui & in specie,

obligat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

obligat conſcientiam, ſed mediante tantum generali præcepto, quod conſequenter violatur, ſi lex aliqua ſpecialis non obſervatur. Sic, qui particulari ſtatuto Principis non obſequitur, ille transgreditur legem generalem de honorandis Parentibus & obedientia Magiſtratui debita, & conſequenter atque in genere ſuam lædit conſcientiam. *Specialem* nuncupo, cum lex aliqua ratione ſui & immediate obligat conſcientiam, qualis eſt lex, de non aſſumendo nomine Dei in vanum, de ſabbatho ſanctificando, &c. Porro *conſcientiæ obligatio* eſt, vel *abſoluta*, vel *hypothetica*. *Abſoluta* eſt, cum lex ſimpliciter conſcientiam obſtringit adeo ut ſine offenſione Dei nullo reſpectu nullove in caſu omitti queat. *Hypothetica* eſt, quando non ſimpliciter ſed cum conditione obligat, nempe, ſi detur ſcandalum, ſi violetur ordo & decorum. Denique *obligatio conſcientiæ* eſt vel *directa* vel *indirecta*. *Directa* eſt, cum legis prævaricatio in ipſum Deum fertur & cultui divino directe ac per ſe adverſatur. *Indirecta* eſt, cum legis tranſgreſſio per ſe & proxime Deum Deive cultum non attingit, ſed remote tantum, quatenus generali ordinationi Dei reſiſtitur, ejuſque miniſtri contemnuntur: veluti, directa eſt offenſio, cum ipſa Principis perſona afficitur contumelia: indirecta, cum Legati perſona, in qua Princeps læditur. Sed & *leges civiles* diſtinguendæ veniunt. Quædam ſunt *graviores*, de rebus arduis inſtitutæ, & ſpectantes, aut pacem publicam, aut conſervationem ſocietatis politicæ, aut defenſionem puræ religionis, &c. Quædam ſunt *leviores*, ut de purgamentis urbium, de modo emendi & vendendi, de non gerendis armis, de non agendis excubiis, &c. His præmiſſis, quæſtionem ſic decidimus. 1. *Leges politicæ, ſive ſint leviores, ſive graviores, ſpecialiter, abſolute, directe, & proprie non obligant conſcientiam*; quia ſecundum ſpeciem, & proxime atque immediate, nec à Deo ſunt, nec de rebus agunt divinis; nec Magiſtratus, qui illas leges fert, ullam poteſtatem accepit in conſcientias, qua iis dominari & per leges ſuas poſſit eas obligare cum comminatione mortis æternæ, niſi obediant: hoc enim eſt, *directe atque abſolute obligare conſcientias*. 2. *Leges politicæ, præſertim vero graviores, generaliter, hypothetice, & indirecte conſcientiam ſemper obligant*: quia Magiſtratus, leges ferens, eſt Dei ordinatio, miniſter, Legatus, cui propter Dominum & conſcientiam eſt obſequendum: deinde, quia leges politicæ, ſi juſtæ ſint (tales enim tantum accipimus) fundantur in lege morali ac naturæ, & ſunt rivuli ex iſtis fontibus deducti: denique, ab iis pax publica & ſocietas humana dependet: & hanc utramque qui turbat, ſcandalum præbet, legem Dei violat, adeoque conſcientiam lædit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum QUADRAGESIMA-TERTIA, *DE*

ANIMÆ RATION. IMMORT.

THESIS I.

DE *Anima Rationali* frequens in Scholis ac Libris Philoſophorum inſtituitur Diſputatio; interdum de ejus *Eſſentia*, alias de ejus *Origine*, aliquando de ejus *Potentiis*: nobis nunc placuit in ejus inquirere *immortalitatem*, & eam probatam dare ac demonſtratam *ratione naturali*. Qui hoc negotium pertractarunt Philoſophi, & multi admodum ſunt & multa congeſſere argumenta, ex *ſacris, metaphyſicis, moralibus*, atque *authoritatibus* inſuper *Gentilium*, tum *Græcorum*, tum *Arabum*, tum *Latinorum*. Videatur ex multis, *Marſilius Ficinus in libris ſuis de Animarum immortalitate*; *Hannibal Roſſelius in*

Asclepium Mercurii Trismegisti lib. 6. Commento 1. Iohannes Cottunius de triplici statu animæ, ex nostris, *Alstedius in Encyclopædia, Pneumaticæ parte 4. c. 2. Crocius Syntagm. l. 2. c. 3.* qui fusissime hanc rem sunt prosecuti: Imo *Fortunius Sicatus* volumen in folio conscripsit, quo, solius *Aristotelis* authoritate & ratiocinio, *Animæ Rationalis Immortalitatem* demonstrat: Nos Authores illos omnes, eorumque atque aliorum ratiocinia, in suo reliquentes pretio, *Animæ Rationalis Immortalitatem*, ex *Physica* ejus *operatione*, demonstrabimus, si prius ambiguitatem hujus vocis [*immortalis*] removerimus.

II. §. 1. *Immortale*, aliud est *à parte ante*, quod de novo non est productum, aliud est *à parte post*, quod, licet de novo inceperit esse, in perpetuum tamen durabit: priori modo *Deus* dicitur *immortalis*, & quidem *solus*. 1. *Tim.* 6. 16. secundo modo *Animæ* hic quæritur *Immortalitas*. §. 2. *Immortale* est, vel *simpliciter*, quod nullo prorsus modo desinere potest, quicunque demum is est, & vocatur à quibusdam *immortale per naturam*, quatenus ejus naturæ repugnat ullo modo desinere, quo sensu *soli* iterum *Deo* immortalitas est tribuenda; vel *immortale* est *secundum* quid, quod certo modo desinere nequit ex se scil. vi naturæ suæ, sed potest tamen desinere, si à Deo annihiletur, ac vocatur *immortale per gratiam*: hoc sensu *Anima rationalis* est *immortalis*. § 3. Interdum dicitur *immortale, per naturam*, quod intra naturam nullum habet corruptionis principium; *per gratiam*, quod licet habeat intra se corruptionis principium; speciali tamen Dei actione à corruptione conservatur: sic, *anima rationalis, est immortalis per naturam*; animal, mortale per naturam quia non tantum ab extrinseco sed & ab intrinseco corrumpi potest: nempe, quia in eo est calor depascens humidum, ex temperie indita ac insita corrumpitur, etiamsi Deus influxum suum non inhibeat, aut ab extrinseco id corrumpat: quare si animal, v. c. equus conservaretur in æternum, esset immortalis per gratiam. Status Controversiæ nostræ est: *An Anima humana sit Immortalis, à parte post, & non per gratiam, sed per naturam, sensu posteriori ac* §. 3. *scil. ut in se non habeat principium mortalitatis, mortis, aut corruptionis? Affirmamus* & probamus à propriis ejus operationibus, & sic procedimus.

III. Quicquid est spirituale & à materiæ contagio liberum, illud est immortale. Atqui Anima rationalis est spiritualis & à materiæ contagio libera. Ergo &c. Consequentia clara est. Si enim Anima est spiritualis, non educitur ex potentia materiæ, nec ab ea dependet, non modo in fieri, sed nec in esse, quia proprium & peculiarum subsistendi modum sortitur: ergo separata à corpore conservari potest: ergo non moritur extincto corpore, proindeque est immortalis: confirmatur consequentia: si anima est spiritualis, est expers contrarietatis, quia contrariæ omnes qualitates sunt materiales: ergo nihil est, à quo ab intrinseco corrumpi possit vel interire: denique, si anima est spiritualis, est ejusdem naturæ cum Angelis, proindeque omnino simplex & indivisibilis in partes separabiles, sive essentiales, sive integrales. At quod ita simplex est & indivisibile, est immortale & incorruptibile. Ergo & anima erit talis. Angelus licet sit compositus, ex potentia & actu, genere & differentia, non tamen ex partibus separabilibus, sive essentialibus, materia & forma, sive integrantibus; sic nec anima: porro, corruptio & mors fit per dissolutionem unius ab alio; v. c. corruptio ligni per dissolutionem ac separationem formæ ligni ab ejus materia, & mors equi per avulsionem formæ equi ab ejusdem corpore; ergo supponit compositionem ex multis partibus separabilibus. Quod igitur talibus partibus caret, id immortale est. At quod spirituale est, talibus partibus caret. Ergo, quod spirituale est, est immortale. Hæc fuit *Major*, ac jam probata. *Minor fuit. Atqui anima humana est spiritualis.* Ergo & immortalis.

IV. Restat, ut nunc hanc *Minorem* probemus, quod Anima humana sit spiritualis. Id vero non melius probatur, quam ex ejus operationibus, quæ à posteriori indicant, quale sit principium à quo proficiscuntur: quia, si hæ sint independentes à corpore & spirituales, etiam sine dubio, & anima fuerit (à qua

oriun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

oriuntur) independens à corpore & spiritualis: si contra hæ sint materiales & à corpore dependentes, & anima talis fuerit. Atque hoc fundamentum sternitur ab ipso *Aristotele lib.* 1. *de Anima. text.* 13. *Si est*, inquit, *aliqua animæ operatio propria, continget utique ipsam separari: si vero nulla est propria ipsius, non utique erit separabilis.* Hoc ergo est κρινόμενον. *An anima rationalis nullam habeat propriam sibi actionem & à corpore independentem? Nos affirmamus: Adversarii negant*, & negationis suæ probationem instituunt ex alio loco *Arist. l.* 3. *de Anima, text.* 39. ubi dicit & docet, *necessario intelligentem speculari phantasmata.* Unde sic argumentantur. Si ulla sit actio propria animæ & independens à corpore, erit intellectio: Sed illa non est. Ergo &c. Probant Minorem: Si intellectio non fit sine phantasia aut phantasmate, Ergo vera est Minor, quia phantasia est facultas corporea, & exercetur corporis adminiculo, sicut ipsum phantasma est corporeum. Sed verum est prius. Ergo & posterius.

V. Hujus argumenti solutio sic satis exercuit Doctorum ingenia. *Cajetanus*, concessa majori, negat minorem, & inquit: *Anima rationalis nullam habet actionem sibi propriam & à corpore independentem, dum est in corpore*, verum est; *extra corpus*, falsum est: *& sic à corpore potest separari.* Sed hæc distinctio, objectionem non solvit, sed eludit, nec ad mentem est *Aristotelis*, qui vult investigare, *An anima sit separabilis à corpore & immortalis?* atque utitur ejus *operatione* tanquam *medio* à posteriori, quia formæ ex suis actionibus dijudicantur. At, quæso, an animæ operatio potest esse aptum medium ad demonstrandam ejus separabilitatem, scil. ea, quam exercet à corpore separata? egregius sane demonstrandi modus! probabit *Cajetanus*, animam esse separabilem à corpore, quia separata à corpore operatur sine corpore: supponet separatam, ut probet separabilem: quin potius ea actione, quam anima exercet in corpore, tanquam medio à posteriori & nobis notiori, ad animæ conditionem indagandam, uti debuisset. Sed, *quomodo talis actio elicita in corpore sit animæ propria & à corpore independens*, hoc opus, hic labor est.

VI. Alii aliter ergo hunc nodum solvunt, & ajunt, *actionem* aliquam, puta *intellectionem*, aliunde, puta *à corpore*, *dependere* vel tanquam *à subjecto & efficiente*, uti visio pendet ab oculo, vel tanquam *ab objecto & occasione*, uti eadem visio dependet à pariete viso: addunt, *animæ propriam* dici *actionem* illam, quæ à sola anima *efficienter* fit, & in ea sola tanquam *in subjecto* recipitur, uti est intellectio, licet tamen ex accidenti, & ratione status seu unionis cum corpore, non possit illa institui nisi ad præsentiam alicujus materialis & *occasione phantasmatis* tanquam *objecti*: atque ita *intellectio* est *propria animæ*, quia ab ea sola, & non à corpore, *efficienter* elicitur, & in ea sola *subjective* recipitur, non autem in aliquo organo corporeo, licet *objective* dependeat *à phantasmate* tanquam objecto. Et talem actionem, puta *intellectionem, esse actionem animæ propriam*, inde liquet: 1. Quia talis operatio est communis animæ & corpori, quæ à corpore dependet quoque tanquam à subjecto: quemadmodum visio dependet ab oculo: at intellectio non dependet sic ab ullo organo corporis subjective. E. 2. Illa est operatio communis animæ & corpori, quæ fit cum corpore; illa fit cum corpore, per quam corpus patitur: per illam corpus patitur, quam in se recipit: Ergo illa est tantum communis corpori & animæ actio, quæ pendet etiam à corpore subjective: hinc, quæ non dependet à corpore subjective, ea non est corpori communis, sed animæ propria. Atqui intellectio non dependet à corpore subjective, quia ab ea corpus non patitur, &c. Ergo &c.

VII. Ad objectionis positæ th. 4. *Minorem* Resp. negando, Majore concessa: ad *Minoris probationem* dicimus, si intellectio fit à Phantasia & phantasmate absolute, i. e. opus phantasiæ tanquam causæ efficientis, aut in ea tanquam in subjecto, intellectio non erit animæ propria nec independens à corpore, quia phantasia est facultas materialis. At vero (*quæ est solutio minoris in probatione*) *intelligere non est* actio *à phantasia* elicita *efficienter*, *nec* dependet *ab ea ut à subjecto*, sed efficitur à solo intellectu & in eo solo recipitur ut in subjecto, licet, propter unionem cum corpore,

anima non operetur per intellectum, quin prius operata fuerit per phantasiam, ita ut ex operatione per phantasiam, & ad phantasmatum præsentiam, excitetur ad operandum per intellectum: quæ mens est *Aristot.* dicentis, *oportet intelligentem speculari phantasmata*, Quare Minorem istam *(Intellectio non fit sine phantasia)* paucioribus verbis velim distingui, *initiative & conditionaliter*, concedo: *effective & subjective*, nego: vel sic, intellectio non fit, nisi prius phantasia operata sit, ejusque operatio, sc. phantasma, est conditio, ad cujus præsentiam fit intellectio, *circa res sensibiles externas, & singulares*, concedo: *circa alias*, nego: nam anima sine conversione ad phantasma seipsam, aliave sibi conjuncta, intelligere potest. Sed hoc ut intelligatur, ulterius progredimur.

VIII. Dicemus ergo, *non tantum intellectionem omnem animæ ita propriam esse in hac vita, ut non tantum à phantasia nunquam pendeat tanquam ab efficiente vel subjecto, sed insuper quædam ne dependeat quidem à phantasia seu phantasmate tanquam ab objecto aut occasione:* talis est *intellectio Dei, & Angelorum, & sui*, quæ fit ab anima: & pone, animam accepisse per infusionem, aliarum rerum quoque species, & aliunde fieri objectorum propositionem, quam per phantasiam, an non poterit fieri intellectio? Ad prius excipiunt *Adversarii: intellectum non percipere res spirituales, Deum, Angelos, seipsum, nisi ex analogia rerum corporearum & secundum objecta materialia, quæ in phantasia formantur, ergo non sequitur Animam intelligentem, quia intelligit res spirituales, esse spiritualem.* Respond. sequela est optima: & ratio est, quia cum cognitio nihil sit aliud quam rerum imago in animo cognoscente expressa atque percepta, fieri nequit, ut animus noster aliquid cognoscat spirituale, immateriale, incorruptibile, nisi ipse sit spiritualis, immaterialis, incorruptibilis: potentia debet habere sibi subjectum proportionatum: ideoque, si intellectus foret potentia atque materialis, animus noster, ne intelligeret quidem immaterialia, & spiritualia: quod dicitur, *animum intelligere res spirituales, ex analogia materialium, & secundum objecta ac phantasmata corporea*; illud aut gratis dicitur & non ita fit, quod quis deprehendet, si in animi sui res spirituales intelligentis conditionem penitius intueatur, aut si fit, hinc est, quod magno cum errore de rebus spiritualibus fere corporeos formet mens humana conceptus. Quicquid sit: speculum, in quo relucet rei imago, oportet, cum ea re proportionem habeat, alioquin in ea exprimi non potest, sed intellectus noster, & animus cognoscens, instar speculi est, in quo imagines rerum etiam spiritualium imprimuntur. Ergo &c. Qui fit, ut in speculo corporeo rerum tantum corporearum imagines resplendeant, non autem spiritualium? neque enim imago animi nostri, speculo tali potest recipi, ut quidem recipitur corporis & faciei nostræ: ratio nulla est alia, quam quia non est proportio inter speculum corporale & animum spiritualem. Unde fit, ut oculus tantum corpora percipiat non spiritus? quia corporeus est & non spiritualis. Cum ergo animus humanus substantias spirituales & immortales intelligat ac contempletur, recte eum quoque esse spiritualem & immortalem, concludimus.

IX. Sed & ulterius demonstremus, *intellectum animi, dum adhuc corpori alligatur, in intelligendo ne dependere quidem à phantasmate tanquam ab objecto:* Quid enim? an non potest abstractis jam & habitis speciebus intelligibilibus, iisque apud sese conservatis, sine ullo phantasmatum interventu ullave conversione ad ea, elicere aliquam intellectionem, puta simplicem rerum, quas apud sese obtinet, contemplationem, independentem à corpore, non solum, ut à subjecto, sed & ut ab objecto? Sane non video quid obstet: cum nec intellectus sit impeditus; & cum objectum sit præsens; sc. species intelligibiles jam diu abstractæ & in intellectu existentes, in quibus objectum relucet. Præter hæc omnia, cum quispiam naturam universalem, *genus aut speciem*, intelligit: cum de uno aliquo universali aliud prædicat, ut *homo est animal:* cum contemplatur, *ens dicaturne univoce an analogice de substantia & accidente:* quodnam phantasma eo pertingit? quodnam est

phantasiæ

phantasiæ hic ministerium? *cum phantasmata sint singularium, hæc sint universalia*, Denique, cum animus noster intelligit seipsum, qua phantasmatum ope eget? quippe intelligens species immateriales in se existentes, intelliget sui ipsius naturam immaterialem; adeoque, cum sibi intime præsens sit, nullis eget ad sui intellectionem phantasmatibus. Atque hæc sola sui cognitio, nuda clara & intuitiva, absque ullo phantasmatum adjumento facta, est sufficiens argumentum, ad probandum, quod animæ rationali conveniat operatio propria & independens omni modo à corpore: unde & infero, spiritualem ei convenire essentiam, & consequenter esse immortalem, nam modus operandi sequitur modum essendi. Atque hoc argumentum præ omnibus aliis maxime urget in sua demonstratione *de animæ immortalitate doctissimus Sirmondus*, qui hoc egregie extendit, & ab exceptionibus Adversariorum solide vindicavit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum QUADRAGESIMA-QUARTA, *DE*

INGENIO.

THESIS I.

SI quid pulchrum, si quid amabile, si quid magnificum, in rerum natura suscipiunt mortales, præclarum est & excellens *Ingenium*: quod tamen, quid sit, etiam ingeniosissimi, qui eo sunt præditi, vix explicare, sunt vel aggressi vel ausi. *Alexander Aphrodisiensis*, Peripateticorum Princeps, per *ingenium* intellexit *Deum*, quem *intellectum* vocavit *agentem*, & immediate in nostro corpore operari voluit. A quo non abludit *Ovidius*, cum canit: *Est Deus in nobis, agitante calescimus illo. Averroës Intelligentiam* sive *Angelum* singulis hominibus assistere ad intellectionem promendam, ut nautam ad navim gubernandam, sensit. *Plato* existimavit animam à Deo rerum omnium cognitione imbutam corpori alligari, quę postmodum ejus deturpata commercio, obliviscatur omnium, ac per ætatis gradus denuo reminiscatur. *Astrologi* vim insitam cælestium corporum homini tribuere robur ad cogitandum statuerunt. Ex quibus omnibus palam fit, *Ingenium* supra naturæ fastigium ab illis *Philosophis* fuisse habitum & tanquam divinitatis particeps: Quare dignissimam judicavimus *Ingenii* contemplationem & in ejus naturam inquisitionem, licet illa in obscuro sit posita & multis difficultatibus perplexa: sed difficilia, quæ pulchra: & difficultatem hic compensat utilitas: quid enim est utilius, quam naturam ejus, quo omnia cognoscimus, bene cognitam habere? Sed ad rem ipsam.

II. *Ingenium* dicitur, quasi *ingenitum*, Gręce τὸ ἔμφυτον, quod venit à φύομαι, *nascor*: unde τὸ εὐφυὲς, quod *aptum natum* vocat *Cicero* & *natura insitum*, quale est *Ingenium*, quod est *Ingenitum*, ideoque sic quoque appellatum, transsumta quasi denominatione ex *Genio*, qui à Veteribus *Deus* habebatur, custodiæ hominum adstans, & cum iis genitus, imo & parens illorum ac genitor: unde & *Generales Dii* profluxere, qui, quod cura illis rerum gerendarum commissa putaretur, postea & *Geruli* sunt appellati: duplex vero singulis *Genius* apud illos fuit, fuit bonus ac malus, à quorum altero impelli ad virtutes hominem, ab altero ad scelera inflecti, existimabant. Ex his igitur translato nomine vocatum est *Ingenium*, vis ille, in hominibus insita, intelligendi, agendi, seipsum & alios regendi, virtutes vel vitia perpetrandi, quibus in rebus sæpe alter alteri multum præstat. Hæc de *voce*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

III. Quid sit *Ingenium* & in quo sit situm tam est obscurum, quam clarum est, illud esse: &, quia pauci admodum *Philosophi* ingenium, in ingenio explicando, exercuere, tanto id explicatu est difficilius. *Arist. Ethic. Nicom. l.* 3. *c.* 5. ait illud esse *vim eligendi ac discernendi recte, quod vere bonum est:* alibi videtur vocare solertiam, *l.* 1. *Post. Anal. c. ult.* inquiens, *eam esse virtutem inveniendi medium in tempore non perspecto. Cicero lib.* 5. *de Finibus, docilitatem & memoriam uno ingenii nomine* ait contineri. *Iulius Scaliger de Subtil. Exerc.* 1. ingenium statuit esse *vim intellectus, qua difficilia cognitu facile comprehenduntur. Possevinus in Bibliotheca sua selecta lib. de Cultura Ingeniorum, c.* 10. describit illud, esse *Indolem, qua facile aut difficulter res aut artes addiscuntur.* In eo itaque videntur omnes convenire, *ut Ingenium consistat in cognoscendi celeritate, promtitudine, ac facilitate.* Verum quot & quæ ad hanc facilitatem occurrant, equidem difficillimum est explicatu: non enim satis constat, *an hæc facilitas soli attribui debeat intellectui, an vero alteri etiam cognoscenti facultati, ut phantasiæ? an dependeat ejus vigor ab organo; an à solo intellectu?* &c. Ideoque explicandum videtur primo, *quomodo fiat intellectio?* ac tum secundo, *quomodo fiat facilis intellectio*, in qua *Ingenium* collocatur?

IV. Ut *modus intellectionis* teneatur, *sensionis* modum prius explicatum dabimus: nam uti recte docet *Arist. l.* 3. *de Anima text.* 30. *Sicut sensus se habet ad sensile, ita intellectus ad intelligile.* Atqui sensus se habet ad sensile, ut potentia passiva patitur ab objecto: visio v.c. non fit nisi color agat in visum, qui propterea dicitur à colore alterari, alteratione perfectiva non corruptiva, dum speciem coloris ad se transmissam recipit: eodem modo fit intellectio; nam & intellectus patitur ab objecto, & alteratur, alteratione perfectiva, dum speciem objecti in se recipit quoque: differt tamen à sensu, quod sensus determinatum quoddam entis genus sentiat, vulgo sensibile vocant ac singulare & materiale, at intellectus & sensibilia & insensibilia percipit, & universalia & immaterialia: deinde sensus in sentiendo dependet à corpore tanquam ab organo, & absque ejus adminiculo nunquam sentit, ita visus organo eget in videndo, oculi puta temperie: at intellectus in intelligendo, nec à corpore nec ob organo ullo ejusve temperie dependet: si enim intellectus in & cum organo intelligat, erit qualis, id est, cum aliqua corporis qualitate seu temperatura commixtus, quæ esset ei ratio & conditio recipiendi species intelligibiles, sicut temperies aquea oculi est ratio recipiendi species colorum in visu, qui in & cum oculo operatur: at vero sic intellectus esset commixtus corpori; nec omnia intelligeret: & *Aristot.* merito 1. *de Anim. text.* 92. ait, *ne fingere nos quidem posse, quam partem corporis occupet intellectus.*

V. Ut porro *intellectionis facilitatem* explicemus, iterum ad *sensionem* recurremus: hæc recta est & facile perficitur, cum & objectum in debita se habet ad sensum distantia, & medium est bene dispositum, & organon est bene temperatum: eodem modo si & intellectus medio uteretur & organo, intellectionis facilitas ex utriusque habilitate desumi deberet; nunc cum careat utroque, sola remanet intelligendi facultas & objectum, ex quibus intelligendi facilitatem possumus arguere: quando sc. ea maxime sibi invicem sunt proportionata; facillima etiam emergit intelligendi actio seu cognitio: ex parte quidem objecti, ingens ad intellectionem accedit facilitas si illud ita fuerit affectum ac dispositum, ut ex ejus obtutu statim possit intellectus cognoscere ejus essentiam: in illa tamen objecti aptitudine, ut quam facillime cognoscatur, non est proprie situm *Ingenium*, sed in aliqua insuper eminentiori etiam intellectus virtute, quod ex th. 3. ubi Ingenium collocatum fuit in intelligendi facilitate, sic probari potest.

VI. Si ingenium sit vis facile comprehendendi ac discurrendi, oportet eam vim ab anima ipsa promanare, quia vis seu virtus & potentia idem sunt: at potentia animæ ab ipsa anima promanat: si igitur ingenium sit talis animæ intellectivæ potentia, etiam ab illa emanabit, ut effectus à causa: ergo optimum ingenium à perfectissima anima intellectiva. Ergo ingenii, ac præstantis, causa non est sola objecti intelligibilis aptitudo, sed ipsius

animæ

animæ atque intellectus eminentia & præstantia. Si dicas: *ergo inter animas rationales ejusdem speciei una erit perfectior altera essentialiter, habebitque in uno individuo perfectiorem intellectum quam in altero, quia ingenium non est in omnibus idem, sed in uno præstantius in altero minus*. Resp. Nihil hic est absurdi; & hæc sententia est præstantissimorum inter *Scholasticos, Magistri Sent. in 2. l. distinct.* 17. & *Thomæ Aquinatis*, 1. *part. quæst.* 85. *arti.* 7. *Sum. Theol.* quos sequitur ex recentioribus *Ruvius l.* 2. *de Anim. c.* 3. *quæst.* 3. *& nos* cum ipso.

VII. Ex iis, quæ sunt dicta, patet, *Ingenium* in hominibus *nasci*, non acquiri: est enim *ingenium*, & excellentia intellectus ab ipso Deo, authore naturæ, ipsi animæ à prima creatione indita & concreata: ideoque differt ab *intellectu in habitu*, ut vocant, qui consistit in habilitate quadam frequentatis intelligendi actibus comparata, quam intellectus antea non habebat: intellectus enim frequenter intelligendo contrahit sibi habitum atque aptitudinem intelligendi, qua deinceps multo citius ac promtius circa rerum notitiam ac contemplationem versatur: sed hæc acquisita intelligendi celeritas differt ab innata, in qua ingenium consistit.

VIII. Sed hic quæritur, *An ingenium sit solius intellectus, an non etiam sit phantasiæ?* Resp. Quamvis intellectus ejusque connata in intelligendo celeritas, quæ *ingenium* dicitur, in quibusdam intellectionibus, rerum puta universalium, & immaterialium, Dei, Angelorum, ac sui, nullo modo à corpore dependeat, nec tanquam à subjecto nec tanquam ab objecto, ut superiore *disp. de Anima immortalitate* est demonstratum, quia tamen in cognitiones singularium ac materialium speculatur phantasmata, & sic aliquo modo dependet à phantasia & à cerebri ac spirituum animalium imo & sensuum exteriorum recta dispositione, dici potest, hactenus *Ingenium* etiam pertinere ad Phantasiam, quatenus in iis rebus intelligendis, quorum phantasmatibus prius eget, multum celeritatis atque agilitatis confert recta organorum dispositio: nisi illa celeritas intellectui allata & illata ex bonitate phantasmatum, phantasiæ, & sensuum exteriorum, magis facere ad intellectum in habitu quam ad ingenium dicatur.

IX. Utut sit, sedulo cavendum est à sententia *Galeni*, *ne ita Ingenium Phantasiæ alligetur, ut à temperamento fluere & constitui dicatur*: sic enim & intellectus & anima ipsa rationalis à temperie pendebit: quod quomodo non consistat cum ejus immortalitate, *disp. præced.* est probatum *Galeni* sententiam tenet *Iohannes Huartus Hispanus*, Vir subtilis, in *Scrutinio ingeniorum*, qui *omnem ingeniorum naturam ex organi temperie* vult *pendere*, *cap.* 2. imo *propro intellectum organo potiri posse ad operandum*, *salva tamen ejus immortalitate*, demonstrare conatur, *cap.* 10. sed vero intellectum nulli organo adstringi posse, salva immortalitate, satis evictum est *disp. superiori*. Hoc impræsentiarum addimus: quod omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti: non debet intellectus esse immersus & immixtus materiæ, nec alligatus organo corporeo: quia sic corporea & materialia non intelligeret. Excipit *Huartes*, negando consequentiam: *quia idem sequeretur de parte animæ sensitiva, quod organica cum sit & annexa qualitatibus materialibus non posset objecta percipere materialia*: at, inquit, *falsum est id in tactu, cujus licet organum conflatum sit ex quatuor qualitatibus, calore, frigore, humiditate, siccitate, optime tamen singulas percipere valet*: idem ostendit *in oculo, qui licet coloratis sit præditus particulis, colores tamen omnes indistincte cognoscit*: *ergo pariter intellectus; licet sit alligatus organo, nec denudatus à materia, per hoc tamen non recte infertur, quin materialia possit intelligere*. Resp. ad *except.* 1. de tactu: quod in qualitatibus primis duo sint consideranda, ipsarum puta mediocritas & exuperantiæ: tactus organum consistit tantum in quadam ipsarum mediocritate, quam propterea nequit sentire, quia sic recipiens permixtum esset cum natura recepti: earum igitur exuperantiæ duntaxat à tactu percipiuntur, ut quibus organon ejus est denudatum, quippe quod sola illarum mediocritate perficitur; quæ est ipsa *Arist.* solutio, 2. *de Anim. tex.* 118. Ex tactus igitur actione manet in suo robore assumtum illud ex *Aristotele*: *Omne recipiens,*

debet

debet esse nudatum à natura recepti. Sed nec infringitur *exceptione. 2.* qua dicitur, *oculum, qui coloratus est, nihilominus recipere & percipere colores.* Resp. Oculum à prædominio esse aqueum & diaphanum, & ejus coloratio ab aqueo & diaphano tam est debilis ac tenuis, ut negare quis possit, esse colorationem, & oculum coloratum; quemadmodum multa dicuntur insipida, quorum sapor fere imperceptibilis est, non quod omni plane distituantur sapore: sic ipse *Arist. l. 2. de Anim. t.* 71. inquit, *illud vocari invisibile, quod videri vix potest.* Oculi itaque partes sunt tam debiliter coloratæ, ut externorum colorum perceptio & receptio, ab ipsarum colore removeri nequeat, aut impediri.

X. Sed videamus, quomodo *Huartes* probet. *c.* 10. *intellectum gaudere posse organo, ut corruptioni tamen & mortalitati non sit obnoxius.* Summa quidem probationis vis in hoc argumento consistit. *Sicut Dæmones quibusdam se subjiciunt qualitatibus materialibus, per quas in corporibus degunt & agunt, nec tamen ipsarum temperamento destructo corrumpitur substantia Dæmonum; ita etiam anima rationalis, licet adstricta temperamento & organo, quia, instar Dæmonis, spiritualis est & incorporea, minime, abolito hujusmodi organo, corrumpetur.* Resp. Hoc de Dæmonibus assumtum simile, duplici de nomine indignum est hominis Philosophi acumine. 1. Quis ignorat, Dæmonem, cum propter infanda hominum scelera, & arcana, sed justa Dei judicia, permittitur ipsorum corpora obsidere, prævias nullas requirere dispositiones, quia est forma assistens & supernaturalis, diverso modo sese habens ab anima rationali, quæ est forma informans & naturalis: quare à forma assistente, ad informantem, nulla est sequela. 2. Dato, quod Dæmon, qui est forma assistens, obsessurus hominem, talem apparatum materiæ requirat, qualem exigit anima, quæ est informans; cuique tamen vel leviter erudito patet, quod aliud sit, existentiam formæ, aliud, operationem considerare: pro illa requiritur in materia apparatus necessarius, pro hac organum: Dæmon & anima, etiamsi indigeant illo, non tamen hoc; quia ille refertur ad totum corpus in quo existunt, hoc unam tantum notat corporis partem qua operentur: sed hoc organo, hac parte corporis, ad operandum non eget Dæmon, quia ne anima quidem, quod ex *Disp. priore* notum est, quia sic nulla ratione, vel Dæmonis, vel animæ mortalitas vitaretur. Citavimus *disp. præced.* dictum *Aristotelis l. 1. de An. t.* 13. *Si contingit animam operari sine corpore, est separabilis: si non contingit, est inseparabilis:* & ratio est: quia dum anima utitur corpore seu organo, destructo organo cessat ipsius animæ operatio: ergo vel ipsa etiam destruitur, vel manet otiosa: neutrum rerum natura admittit. Ergo. Sed hæc ad argumentum *Huartis* sufficerint.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum QUADRAGESIMA-QUINTA, *DE* COGNITIONE.

THESIS I.

Actum fuit *disp. præced.* de *Ingenio*, quod constitutum fuit in facilitate cognoscendi, nunc de ipsius *cognitionis ratione, modo, ordine, certitudine, incertitudine, evidentia & perfectione*, quædam proponere fuit visum, methodo arbitraria & tumultuaria: nulli enim ordini in hoc selectarum disputationum curriculo nos adstrinximus: ideoque nunc per θέσεις & ἐκθέσεις procedemus, cum alias per quæstiones fere incedamus.

II. §. 1.

II. §. 1. *Omnis cognitio fit per similitudinem.* ἐκθ. Id est: nulla potentia cognoscens aliquod objectum cognoscit, quin aliquam similitudinem de illo in seipsa formet: est enim cognitio nihil aliud, quam repræsentamen rei cognitæ in potentia cognoscente, seu assimilatio potentiæ cognoscentis & objecti cogniti: quæ tamen assimilatio non est naturæ (nam intellectus immaterialis cognoscit res materiales, quoad naturam sibi dissimiles) sed intentionis secundum speciem: *Scholastici* suis terminis ajunt intelligi, similitudinem objectivam & intentionalem, non entitativam aut physicam. Nonnulli distinguunt inter cognitionem positivam & negativam: illam volunt solam fieri per assimilationem, hanc per dissimilationem: Alii similitudinem faciunt, unam essentialem formæ ad formam, quo pacto homo unus convenit cum alio qui habet formam similem, & talis similitudo facit univocationem: aliam imitationis vel repræsentationis, quæ non causat univocationem, & talis sufficit ad cognitionem: quemadmodum inter imaginem pictam & hominem est similitudo imitationis aut repræsentationis, nec tamen sunt univoca: & ita Deus creaturam, intellectus humanus materialia cognoscit: licet isti cum hisce non conveniant univoce. Denique & illud hic noto; cognitionem non tam fieri per similitudinem, quam esse ipsam actualem *similitudinem* rei, quæ cognoscitur: quo sensu optime 3. de Anim. tex. 37. dixit *Aristoteles*; *intellectum intelligendo fieri omnia.*

III. *Intelligere est quoddam pati.* ἐκθ. *Hæc* thesis desumta est ex *Aristotele, l. 3. de Anima, text.* 12. & 1. illud *pati* debet capi non proprie sed æquivoce: non enim intelligere est motus physicus (qui est actus imperfecti) sed intentionalis: patitur ergo intellectus, dum species recipit: unde 2. patet, thesin non esse intelligendam de quolibet intellectu, sed de eo qui est in potentia ad intellectionem, & speciem recipit, quæ objecti est similitudo: hinc, Dei intelligere, non est pati, cum intellectus divinus non sit in potentia ad intellectionem, & non intelligat per speciem. Licet vero intellectus non solum patiatur sed etiam agat, ipsum tamen intelligere, magis sonat causalitatem passivam quam activam, & magis vel materialem vel formalem quam effectivam. Nam intellectus denominatur intelligens, non quatenus elicit, sed quatenus recipit intellectionem, sicut paries non dicitur albere, nec aqua calere, qua efficiunt, sed qua recipiunt, seu quatenus habent alborem & calorem: & ob eam causam *Philosophus* τὸ *intelligere* magis per pati quam per agere descripsit. Videantur *interpretes* ad textum *Arist.*

IV. *Contingit multa scire, non tamen cogitare.* ἐκθ. Dictum est *Aristot. l. 2. Topic. c. 10. l. 32.* quod varias subiit explcationes. *Hurtadus de Mendoza disputat. 5. de Anima. sect. 7. §. 55.* sic exponit: ut *scire* ipsi habitum significet & *cogitare* actum: itaque comparat *Aristoteles* actus habitibus: non tamen negat plures actus simul, neque unum actum de pluribus objectis, sed ait in nobis existere plures habitus simul & de pluribus objectis, quam actus. Sic *ille Ruvius* dicit testimonium *Aristotelis* esse intelligendum de pluribus ut plura sunt, hoc est, ut diversa & nullo modo convenientia. Ex utroque juncto hæc interpretatio posset conflari: ut *scire* referatur ad habitualem cognitionem, *cogitare* ad actualem, &, illud sit plurium, quia intellectus habitualiter cognoscit plura: hoc non fit plurium ut plura sunt, quia, si quando contingit plura simul cogitari, cognoscuntur ut in aliquam unitatem coëunt, vel ratione habitudinis, vel ratione ordinis, vel ratione convenientiæ, vel alio aliquo modo, qui unitatem secum conferat: ut vero cognoscantur, uti plura, deberent uno actu attingi prout plura. Alii simpliciter dicunt, non contingit plura simul cogitare diversis actibus, *verum est*, quia simul esse non possunt plures actus: at uno actu plura cogitari possunt objecta. Sed simplicissima videtur expositio, si dicamus *Aristot.* hoc tantum velle probatum, quod *scire* & *cogitare* non sit idem, quia contingit multa scire, nec tamen multa cogitare: nam potest quis scire omnes conclusiones *Euclidis*, nec tamen omnes cogitare simul: non tamen negat *Aristoteles*, quin aliquando plura cogitare possumus, præsertim si in unum coëant. Atque sic inter *scire* & *cogitare* idem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

erit discrimen, quod inter *imaginari* & *simpliciter intelligere*, est nonnullis. Simpliciter intelligo & scio, chiliogonum mille lateribus constare, sed non possum mihi imaginari & ut præsentia cogitare ista mille latera, sicut possum triangulum & scire & intelligere quod tribus constet lineis, & imaginari omnes tres lineas & ut præsentes cogitare. Aut *scire* idem fuerit *Aristoteli*, quod *Scholasticis* est *apprehendere*, & *cogitare*, quod *comprehendere* est illis: contingit enim plura apprehendere, sed non eadem semper comprehendere.

V. *Qui rem intelligit aliter, quam est, eam non intelligit: &, Qui rem intelligit aliter, quam est, intelligit falsum.* ἐκθ. Utraque thesis sano sensu vera est: prior, si τὸ *intelligit* sumatur de apprehensione simplici: posterior, si de complexa: nempe, qui rem aliter intelligit, quam est, eam non intelligit, quia, dum aliter intelligit, aliter repræsentatur; dum aliter ea repræsentatur, non ipsa intelligitur, sed aliquid aliud intelligitur: nam id intelligitur, quod intellectui repræsentatur: porro, qui rem intelligit aliter, quam est, falsum intelligit; quando rei intellectæ attribuit quod in ea non reperitur. Hoc est, quod vulgo dici solet: *primæ mentis operationi nunquam subesse falsum, sed quidem secundæ.*

VI. *Cognitio intellectiva certior est quam sensitiva.* ἐκθ. 1. Non tam respectu potentiæ (quia ita certo adhæret sensus suo objecto sensibili proprio, quam intellectus intelligibili) quam quidem ex parte objectorum: objectum enim sensus est multipliciter variabile, at vero objectum intellectus est magis invariabile, quia universalia intelligit & spiritualia, sensus cognoscit tantum singularia & materialia: quin & respectu substantiæ singularis, sensibilis, ac materialis, cognitio intellectus est certior quam cognitio sensus, quia hic solum extrinseca & accidentia attingit, ille vero intrinseca & intimam rei essentiam penetrat. 2. Si ipsæ etiam potentiæ, qua tales, spectentur, non in ordine ad objecta, adhuc intellectiva est simpliciter certior sensitiva: quia hæc in cognoscendo multis de causis impediri potest à certitudine, ne eam obtineat, nempe, vel à medii distantia, vel ab ejus propinquitate nimia, vel ab organi indispositione, &c. intellectus vero, licet decipi possit, non tamen tot de causis, nec tot deceptionibus subjacet: ne nunc dicam, nos per intellectum *scire*, id est, cognoscere ἀποδεικτικῶς, cognitione certa, infallibili, evidente, non item per sensum; de quo vide egregium *c.31. l.1. Post. Anal. Arist.* Atque hinc sequitur, certiorem esse in nobis notitiam necessariorum quam contingentium: cum enim certiora sint necessaria quam contingentia, cognitio, quæ est necessariorum, erit etiam certior, quam quæ est contingentium, quia cognitio proportionatur objecto; & certitudo *Mentis* seu *subjectiva* dependet à certitudine *entis* seu *objectiva*.

VII. *Certius cognoscitur, de quo non potest dubitari, quam illud de quo potest dubitari.* ἐκθ. Certitudo & dubietas privative opponuntur & se mutuo excludunt: sicuti ergo, quando omnis dubietas excluditur, cognitio est maxime certa: ita, quo magis excluditur, magis est certa, quo minus, minus: sicuti enim unum oppositorum magis tale fit, quo minus de opposito suo participat, ita & certitudo cognitionis est major, quo minus permiscetur dubietati, & illa maxima, quæ omnis dubietatis est expers. *Scholastici* hoc sic extulerunt. Certior est cognitio, quæ minus formidinis habet: quia formido repugnat cum certitudine: at dubitatio conjuncta est, cum formidine partis oppositæ: qui enim dubium assensum præbet conclusioni, formidat, ne pars opposita sit vera.

VIII. *Dubitare est ignorantis.* ἐκθ. Ideo enim dubitamus, quia nescimus rei certitudinem, & ignoramus, an ei subsit falsitas: hinc, quia in Deum non cadit ignorantia, nec dubitatio: &, ubi non est ignorantia, nec dubitatio esse potest: nihil minus dubitatio participat ignorantiam, non absolutam & secundum omnem gradum, sed secundum aliquem minimum assensus aut firmitatis in assensu gradum: nam dubitatio supponit aliquam cognitionem de illa re, de qua dubitatur; non enim dubitamus de eo, quod plane nescimus; hinc significantur dicimus, dubitationem participare ignorantiam aliquam, quia non omnem cognitionem excludit: hinc illud tritum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tritum. *De quo nihil ſcitur nihil dubitatur.* Vid. *Ariſt. l.3. Met. text. & interpretes.*

IX. *Ad id, quod eſt ſupra naturam, intellectus humanus non habet aliquod medium ad illud evidenter cognoſcendum.* ἐκθ. Quia illa evidenter cognoſcuntur, quorum cauſa videtur: at, quæ ſupernaturalia ſunt, cauſam in natura non habent, qua cognoſci poſſunt: ſic enim non eſſent ſupernaturalia. Unde nulla myſteria fidei evidenter cognoſcuntur, attamen certo, firmiter, & infallibiliter; quia omnis erroris & dubitationis expers eſt revelatio divina, per quam cognoſcuntur, cui falſum ſubeſſe nequit: præterea, ſi evidenter myſteria fidei cognoſci poſſent ab intellectu humano, etiam ab infidelibus cognoſcerentur, nec fides eſſet neceſſaria, atque adeo non eſſet ὑπόστασις τῶν μὴ βλεπομένων ſed τῶν βλεπομένων. contra naturam & deſcriptionem fidei ab ipſo Deo in ſacris litteris relictam.

X. *Tunc cognoſcitur res perfecte, cum, ſicuti eſt, attingitur.* ἐκθ. Perfecta cognitio conſiſtit in perfecta commenſuratione ipſius cum objecto; idcirco cognitio debet in ſeſe habere repræſentative etiam modum eſſendi ipſius objecti: nam rem cognoſci, ſicut eſt, nihil eſt aliud, quam repræſentari, ſicuti eſt; tunc autem repræſentatur ſicuti eſt, quando intellectus repræſentative continet eſſe objecti; unde tunc cognoſcitur perfecte, quando, ſicuti eſt, cognoſcitur: quod ut plenius intelligatur, non requiritur, ut intellectus aut ſcientia habeat modum exiſtendi, quem habet res; nam qui cognoſcit lapidem, non habet modum exiſtendi, quem lapis: itaque illud *ſicut* ſimilitudinem ſignificat, non *proprietatem:* uno verbo: oportet, ut res ita ſe habeat, quoad eſſe reale, ſicuti ſeſe habet cognitio in eſſe repræſentativo.

XI. *Nihil cognoſcitur niſi ſecundum modum, quo eſt in cognoſcente.* ἐκθ. Quia ea, quæ cognoſcuntur, non ſecundum ſui naturam cognoſcuntur, ſed ſecundum cognoſcentium facultatem: cognitio itaque non dicetur finita aut infinita à re cognita finita aut infinita: ſic licet Deus ab intellectu creato cognoſcatur, non ideo tamen objecto infinito cognitio correſpondens infinita eſt, quia cognoſcentis facultas & vis finita eſt: &, quodcunque recipitur, ad modum recipientis recipitur: cognitio eſt receptio rei cognoſcendæ ſecundum eſſe intentionale in cognoſcente. Ergo, &c.

XII. *Cognitio, an eſt, præſupponitur, ad quid eſt.* ἐκθ. Vulgatum eſt Axioma ex *Ariſt. l.1. Poſt. Anal. petitum:* & ratio eſt, quia quæſtio, *an eſt*, eſt fundamentum omnium, quæ de re aliqua cognoſci poſſunt: præſupponitur cognitio, *an eſt*, vel in ſe vel in ſua cauſa: nec enim ſcire, *quid eſt*, ſemper præſupponit rem eſſe in propria exiſtentia, cum de rebus etiam non exiſtentibus ſciri poſſit, quid ſunt, ſed tunc præſupponitur cognitio exiſtentiæ, ſi non præſentis ſaltem vel præhabitæ, vel futuræ, ſi non actualis, ſaltem poſſibilis. Nunquam tamen Axioma illud extendendum eſt ad *quid nominis:* in eis enim, quorum natura occulta eſt, priuſquam ſciatur, an ſint, oportet ſcire, quid ſit, quod ſignificetur per nomen: hoc autem provenit, quia conceptus ſignificantur per nomina; cumque res in medium proferre nequeamus, earum loco verba ſubſtituimus; idcirco mediis nominibus in rerum cognitionem deducimur: unde & oportet nominum ac verborum ſcire notiones, antequam, an & quid ſint res, cognoſcatur.

XIII. *Prius cognoſcuntur magis univerſalia quam minus univerſalia, prius communia quam particularia.* ἐκθ. Utrumque verum eſt, ſed diverſo genere cognitionis & vario reſpectu. 1. Si ſingulare comparetur ad univerſale, prius ipſo cognoſcitur, quia intellectus aſſuevit fere ſequi cognitionem ſenſuum, qui verſantur circa ſingulare; ideoque & intellectus prius ordine intelligit ſingulare quam univerſale: quod confirmatur; quia univerſale fit ex præſuppoſita cognitione ſingularium, à quibus univerſalia abſtrahuntur; ergo prius debent cognoſci ſingularia quam univerſalia. 2. Si rationes univerſales individuatæ ſeu particulariſatæ comparentur inter ſe in ordine ad cognitionem diſtinctam, prius percipiuntur minus univerſales: ratio eſt, quia primo ab intellectu percipitur, quod primo ex vi cognitionis ſenſitivæ repræſentatur: ſed primo repræſentatur gradus infimæ ſpeciei, ergo

& prius cognoscitur: hinc, cum videmus Petrum, prius cognoscimus esse hominem quam esse substantiam. 3. Si rationes universales individuatæ & particularisatæ comparentur in ordine ad cognitionem confusam, prius cognoscuntur magis universales, quia, quo magis est cognitio confusa, eo minus distincte repræsentat objectum, ergo repræsentabit secundum rationes magis universales, quia cognitio distincta tendit prius in rationes minus universales: ergo quoad cognitionem confusam prius cognoscentur magis universalia, quam minus, & communia quam particularia.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum QUADRAGESIMA-SEXTA, DE CAUSA LIBERA.

THESIS I.

Disputaturi de *Causa Libera*, primum vocis ambiguitates enarrabimus, mox rem ipsam explicabimus. *Liberum* dicitur, 1. quod non est subditum subjectumve alteri, libereque agere potest quod libet: quæ vulgo *libertas* vocatur *à servitute*. 2. *Liberum* est, quod à nemine pendet, vel, quod liberum est à cura & inspectione ac gubernatione alterius; quæ vulgo *libertas independentiæ* vocatur: his duobus modis solus Deus absolute est liber: unde ens liberrimum, plane αὐτεξούσιον est ac dicitur, utpote supra quem nihil est, qui supremus omnium est Dominus, à quo creaturæ pendens, cujus majestati atque imperio & gubernationi omnia penitus subjecta sunt. Huic libero seu libertati geminæ opponitur *servum, subditũ, servitus*. 3. *Liberum* dicitur, id, quod licite fieri potest, quod libere admitti potest vel omitti, τὸ ἐξὸν, quo libere uti vel frui possumus, quod non est interdictum, à quo non arcemur aut impedimur, quod in arbitrio nostro constitutum, permissum, concessum, licitum est: huic tertio generi libertatis, opponitur *interdictum, prohibitum, illicitum*: hæc etiam libertas, qua quis legibus est solutus, non cadit in creaturam. 4. Accipitur *Liberum* pro immuni & vacuo, ut cum quis dicitur liber pavore, metu, &c. huc referenda est libertas à culpa & miseria, quæ vulgo dicitur *libertas gratiæ & gloriæ*, quarum illa est, qua quis vacat culpa, criminibus, & peccatis, hæc, qua quis immunis est à pœnis: sed nec hæc est libertas, quæ causam hic denominat liberam. 5. *Liberum* dicitur, quod est indifferens subjective, seu quod ad nullum oppositorum est determinatum aut definitum, sed quod se æque habet ad utrumque & utrumque recipere valet: hujusmodi libertate prędita dicitur materia prima, & vocatur vulgo *libertas* atque indifferentia *passiva*; quæ hic causam liberam non facit: causa enim libera est causa efficiens, non subjectum patiens. 6. *Liberum* dicitur, quod est ἀνάγκαστον, incoactum, non-violentem, spontaneum, quod non cogitur, sicut se habet omne, quod per & secundum naturalem inclinationem & principium intrinsecum agit vel patitur: vocatur vulgo *libertas à necessitate*, verum improprie, quatenus necessitas sumitur pro coactione: sed enim hæc improprie est necessitas: tale genus libertatis convenit non tantum hominibus, sed & brutis, imo & rebus inanimatis, ut quidem vulgo loquimur, adeoque necessitatem omnem non excludit, nedum naturalem, sed coactionem tantum aut violentiam, qui opponitur. 7. Sumitur *libertas*, prout opponitur necessitati naturali, & *liberum* sic dicitur, quod non est definitum ad agendum, sed quod per se est indifferens, ut possit & differre & variare actionem, id est, ut possit agere & non agere,

agere,& aliter atque aliter agere, quia agit ex deliberatione & certo consilio : quæ libertas est hujus loci, & *causam* denominat ac constituit *liberam* : & hæc est libertas, quæ vulgo dicitur *libertas à necessitate physica & à bruta determinatione*. Hæc de voce.

II. Rem quod spectat, *Libertas à necessitate physica* has duas requirit in causa libera conditiones. 1. Ut causa libera sit indifferens ad varias actiones & effecta, non determinata ad hoc vel illud. 2. Ut, quicquid & quomodocunque agat, semper agat præunte mentis judicio & consentiente voluntate : itaque *causa libera* bene definitur, *quæ consulto causat*, seu, *quæ potest agere, quando, quantum, & quomodo libet.* Quæ definitio ut intelligatur, paulo plenius de *Libertate* est philosophandum.

III. *Libertas*, à *libendo* dicta, est *facultas agendi quod libet*. Facultas, *non Ethica*, qua legibus aliquid alicui indultum est, quomodo quis habet facultatẽ navigandi mare (hoc enim nulli est vetitum) *sed Physica*, qua quis aliquid potest, vel animi, vel corporis adminiculo, vel ope illorũ bonorum, quæ fortunæ vulgo, licet male, vocantur : sic homo robustior facultatem habet occidendi hominem minus robustum, non Ethicam, neque enim hoc legibus est permissum, sed Physicam, quatenus corporis robore alteri prævalet. Hæc autem *Physica facultas* est, quæ *libertatem constituit*, & *qua causa libera potest agere, quantum*, & *quomodo libet* : estque in homine adeoque omni creatura rationali tenuis admodum & valde imperfecta : in solo Deo amplissima & perfecta, ideoque summa libertas in Deo est summum ejus omnipotentiæ argumentum. Homo quicquid facit libere facit, quia pro libitu facit, sed, quia non potest omnia, imperfectam habet libertatem : agit tamen, ex iis quæ agere potest, quod libet, quando & quantum, & quomodo libet. Deus quoque, quicquid agit, libere agit, sed quia potest omnia agere, perfectam habet libertatem : homo tamen, etsi minus sit liber Deo, vere tamen est liber, quia vere dominium habet in suas actiones & vere ad agendum sese determinat, quod quomodo fiat, explicandum est porro.

IV. Duobus modis homo sese determinat ad agendum vel non agendum, & ad agendum hoc vel illud : quod enim est determinatum, est indifferens ad plura, quæ inter sese opponuntur, vel contrarie, vel contradictorie: & ad utrumque sese determinat causa libera, sicut ad utrumque oppositionis genus est indifferens : indifferentia circa τὸ agere & non agere solet vulgo vocari *libertas contradictionis seu exercitii*, quia agere & non agere opponuntur contradictorie, sc. ut exercere actum & non exercere : indifferentia circa τὸ agere hoc vel illud, solet dici *libertas contrarietatis seu specificationis*, quia contraria sunt, agere hoc & agere aliud oppositum, ac specie differunt : ita est in homine potestas amandi objectum propositum vel non amandi, quæ est libertas contradictionis, quia potest homo amare vel non amare, id est, cohibere actum amoris, potest exercere actum amoris & non exercere: sed præter potestatem amandi & non amandi objectum propositum, etiam homo potest odisse objectum : est ergo in ipso etiam potestas objectum vel amore prosequendi vel odio persequendi, quæ est libertas contrarietatis, quia potest homo actus contrarios amoris & odii elicere, non quidem *in sensu composito*; quasi simul possit & amare & odisse objectum, quæ Scholasticis vulgo dicitur *potentia simultatis*, sed *in sensu diviso*, quia homo, qui nunc amat objectum, etiam tum, cum amat, potentiam habet idem objectum odio persequendi, cum lubebit, cum mens dictabit, quæ Scholasticis vulgo dicitur *simultas potentiæ*: & ista *simultas potentiæ*, id est, potestas agendi vel non agendi, agendi hoc vel contrarium, *in sensu diviso*, cum mens præscribet, *est vera ac mera libertas*, quæ non est in brutis aut ullis rebus, quæ agunt ex necessitate naturæ, sed in solo homine creaturisque rationalibus, quæ solæ, istam simultatem potentiæ, & indifferentiam utramque cum rationis præscriptione, possident.

V. Scholastici solent hanc indifferentiam & libertatem, tum contradictionis, tum contrarietatis, speciatim explicare *in actibus voluntatis*, qui sunt vel contrarii, ut *velle & nolle*, vel contradictorii, ut *velle & non-velle*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

nolle & non nolle : differunt vero multum *non velle & nolle :* non velle enim nudam tantum dicit negationem volitionis, nolle præter negationem volitionis dicit insuper actum positivum contrarium volitioni: in quantum itaque voluntas potest velle & non velle, habet libertatem exercitii, in quantum potest velle & nolle, habet libertatem specificationis. Sed non est putandum, istam libertatem utriusque generis tantum repiriri in voluntate, quin reperitur quoque in intellectu, adeoque & facultatibus inferioribus: intellectus non tantum potest intelligere vel non intelligere, judicare vel non judicare, sed vero & intelligere hoc vel illud, judicare hoc vel illud: sic & locomotiva, inferioris animæ facultas, potest ambulare, vel non ambulare, & potest ambulare versus orientem vel versus occidentem, aut ambulare vel actum contrarium elicere: huc facit actionum causæ liberæ usitata Ethicis distinctio in *elicitas & imperatas:* aliud enim est ambulare, actio imperata, aliud judicare aut velle ambulare, actio utraque elicita: actiones elicitæ, sunt propriæ, intellectus & voluntatis, imperatæ, aliarum facultatam. In utrisque & elicitis & imperatis actionibus est libertas atque indifferentia ad utrumque oppositorum, sive contrarietatis, sive contradictionis: atque amplius *libertatis subjectum; non est sola voluntas*, ut vulgo statuunt, *non intellectus, sed totus homo*, licet interim libertas homini non foret tribuenda, nisi intellectu & voluntate esset præditus: itaque intellectus & voluntas, sunt libertatis subjectum primarium, quia primo iis inest, reliquæ facultates, secundarium, quia hisce libertas inest beneficio priorum. *Totus* ergo *homo liber* est *& Causa Libera :* non vero hæc aut illa facultas, sed vero totum suppositum: quia totus homo dominium habet in suas actiones, totus se determinat, cum ante esset indeterminatus: Quod adhuc ulterius est exponendum.

VI. Distinguendum hic est accurate, inter dominium, quod causa libera exercet ab objecto in quod dominium exercet: item, inter actum determinandi causæ liberæ & id quod determinatur. Imperium aut dominium, quod causa libera exercet, est actio elicita intellectus practici ac voluntatis: objectum, in quod dominium aut imperium exercetur, est actio imperata. Actio quoque eadem est & intellectus practici & voluntatis, qua causa libera ad agendum sese determinat: actio imperata est id, quod determinatur. Sed hic scrupulus oritur non levis de ipsa actione voluntatis elicita, de ipsa volitione, quid sit statuendum? An in ipsam quoque voluntas exercet imperium, seseque ad eam determinat; an vero actio voluntatis elicita aliunde determinatur; sic ut ipsa dominium non exerceat in suam actionem, sed vero alia facultas, puta intellectus practicus? Prius quidem, nempe voluntatem determinare se ipsam, ad volendum & non volendum, ad volendum hoc vel illud, & sic ipsam dominium exercere in suas actiones elicitas, statuerunt omnes illi, qui causam liberam definiverunt tantum per indifferentiam & non etiam per lubentiam cum ratione, qui causam liberam definiverunt simpliciter, quæ positis omnibus ad agendum requisitis indifferens manet ad agendum vel non agendum, ad agendum hoc vel illud, hoc vel illo modo, &c. & sic omittunt præcipuam partem libertatis, in definiendo, quæ est, ut agat ex prævia deliberatione rationis, cum lubet. Sic *Suarez*, *Fonseca*, *Lessius*, *Molina*, & *Iesuitæ* omnes philosophantur, qui libertatem causæ liberæ collocant in sola ista indifferentia, qua positis omnibus ad agendum requisitis, posito etiam intellectus practici judicio ultimo, voluntas tamen potest agere vel non agere, & agere hoc vel illud, adeoque potest seipsam determinare: & hinc solam voluntatem formaliter liberam faciunt, actionesque ejus solas formaliter liberas dicunt, facultatum aliarum adeoque ipsius intellectus actiones vocant liberas per denominationem extrinsecam. Verum enimvero hæc sententia tam gravibus urgetur incommodis, ut facile defendi nequeat; quod alias ostendimus *Colleg. Ethic. disp.* 10. *de Motivo voluntatis*, & natura causæ liberæ hoc modo male explicatur: quocirca statuimus voluntatem non determinari à seipsa, sed vero à dictamine intellectus practici, ab ultimo ejus judicio, ad actiones elicitas, & tum demum causa erit vere libera,

cum

cum aget quantum lubebit, id est, cum volet, quantum ex rationis præscripto est statutum: at si stante rationis judicio voluntas possit non velle, jam causa libera non aget, quantum lubet, quia non aget ex præscripto rationis, lubentia enim (ut sic loquar) respectum dicit ad rationem: Atque in hac lubentia rationis primario ac formaliter libertas est sita: illa enim cum adest, jam adest libertas, sive accedat indifferentia, sive minus. Quare cum *th.* 2. diximus duo esse, quæ libertatem causæ liberæ constituant, indifferentiam & lubentiam rationis, hoc sic capi volumus, ut lubentia rationis per prius & magis quam indifferentia libertatem constituat, cum indifferentia in rationis lubentia indeterminata, qua quod lubet intellectus dictamini agimus, fundata sit, & à causa libera abesse possit, rationis lubentia non item: potest enim intellectus esse determinatus, ut non possit non judicare, imo ut non possit non judicare hoc objectum esse prosequendum, & tamen potest esse causa libertatis in agenti libero, & facere potest causam liberam, quemadmodum sese habet intellectus Angelorum & Animarum Beatarum: Angeli enim & Beatæ Animæ non possunt non judicare, Deum esse amandum, & ex judicio determinato non possunt non amare Deum, & tamen libere Deum amant, quia plenissima rationis, lubentia amant: nam amant, quia lubet: lubet, quia intellectus dictat, licet vi gratiæ confirmantis in isto statu glorificationis non possit non dictare. Ergo, ut concludamus libertas non consistit proprie in ista indifferentia, in qua vulgo collocatur, sed præcipua ratio libertatis est sita in spontaneitate seu lubentia cum ratione, secundaria est in indifferentia, quæ tum locum habet, cum judicium intellectus est indifferens: at hoc non semper est indifferens, non sane circa finem ultimum, qui tamen libere expetitur. Ergo à libera causa abesse potest indifferentia, non autem lubentia cum ratione.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum QUADRAGESIMA-SEPTIMA, *DE*

CAUSA LIBERA.

THESIS I.

NAturam *causæ liberæ* exposuit Disputatio præcedens, eamque absolvi docuit spontaneitate seu lubentia rationis & indifferentia judicij, magis tamen illa quam hac. Sed quandoquidem de libertate hominis potissimum sumus philosophati, videndum restat, *an sub hac causa libera etiam comprehendi valeat Deus?* Quod Deus agat ex ratione, nulli est dubium, cum sit ipsa sapientia: & hactenus agit libere, non quod deliberet aut consultet ad modum hominis; sed vero: sine deliberatione aut discursu, ac simplici potius apprehensione, sapienter, & rationabiliter agit. Verum enimvero, *an Deo etiam convenit altera pars libertatis, sc. indifferentia,* Certe hic difficultas est aliqua, ac satis gravis. Cavendum enim est sedulo, ne indifferentia aliqua adscribatur. Hoc igitur hac disputatione explicatum dare conabimur, *quæ indifferentia Deo competat, quæ causis liberis creatis, Angelis & hominibus.* Quod ut præstemus, ante omnia oportet, indifferentiam, quæ libertatem causæ liberæ facit, distinguere, & distincte de Deo ac causis creatis libens enunciare.

II. Duplex est *indifferentia*, altera *negativa*, altera *privativa*. *Indifferentia negativa* indifferens dicitur illud, quod secundum se non est magis determinatum ad hoc objectum quam ad illud, ad operandum quam ad non operandum: & hoc modo Deus aut voluntas divi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

divina, antequam statuisset creare mundum (ut secundum signa rationis pro nostro concipiendi modo hæc distinguamus; nam de prioritate temporis hic non loquimur qui scimus Dei decreta non minus esse æterna quam ipsum Deum) in illo priori signo rationis antequam quasi statuisset actu creare mundum, erat Deus secundum se indifferens ad hanc partem vel illam, ad creandum vel non creandum, aut etiam ad creandum alium mundum quam hunc, quia non magis determinata erat divina voluntas secundum se ad unum quam ad aliud, decernendum de mundo creando; & sic creando, quam ad non decernendum. Hæc autem indifferentia non importat in Deo aliquam imperfectionem aut privationem alicujus perfectionis: nam Deus non perficitur in seipso per hoc, quod se determinet ad producendum aliquid extra se, sed tota perfectio ponitur in creaturis, quæ per divinam voluntatem ponuntur in esse. Et hinc Deus libere produxit creaturas, libere dilexit creaturas, quia creaturæ non habent necessariam connexionem cum bono divino, sic ut bonum divinum salvari possit ac salvetur citra creaturas: & sic recte dicunt Scholastici, *Voluntas divina, quæ ex se necessitatem habet, quatenus naturaliter ac necessario determinata est ad amandum bonum divinum, libere determinavit se ad objectum ad quod habet habitudinem non necessariam.*

III. *Indifferentia privativa* dicitur indifferens illud, quod est aptum perfici ac determinari per aliquem, sive determinetur ac perficiatur à seipso, sive ab alio: & hujusmodi indifferentia præsupponit in ipsa potentia aliquam imperfectionem seu potentialitatem: unde & hæc indifferentia soli potentiæ creatæ convenire potest. Invenitur vero hæc indifferentia privativa in potentia creata aut passiva tantum, aut activa simul & passiva. Indifferentia, quæ adjungitur potentiæ passivæ tantum, est sicut indifferentia, quam habet materia prima ad hanc formam substantialem vel illam, aut quam habet subjectum respectu albedinis vel nigredinis, quam recipit: hæc enim indifferentia est solum passiva, eo quod nec materia prima concurrat effective ad productionem formæ substantialis, nec subjectum concurrat active ad productionem albedinis, sed solum in genere causæ materialis, recipiendo ac patiendo. Indifferentia adjuncta potentiæ, quæ partim est activa, partim est passiva, sic dicitur, quod potentia sit indifferens, passive seu patiendo in ordine ad unum, active seu agendo in ordine ad aliud: sicut intellectus in ordine ad speciem intelligibilem ab objecto productam habet rationem potentiæ & indifferentiæ passivæ, quia recipit in se speciem illam, & indifferens est ad recipiendam speciem hanc vel aliam: idem intellectus in ordine ad actum intelligendi habet potentiam & indifferentiam activam, quia potest intellectionem exercere vel non, & exercere hanc vel illam: similiter voluntas, quatenus producit actus liberos volendi & non volendi & nolendi, habet potentiam & indifferentiam activam; quatenus eosdem actus immanentes, quos producit, recipit, habet potentiam & indifferentiam passivam, quia potest recipere & non recipere, & recipere hunc vel illum. Jam hæc applicemus.

IV. *Indifferentia privativa*, quæ dicitur *passiva, non est de ratione formali causæ liberæ*, si causa libera consideretur analogice secundum rationem communem, ut Deo tribuitur simul & creaturis intellectualibus, esse causam liberam: nam in Deo reperitur, quicquid est de ratione formali causæ liberæ: at ista indifferentia privativa passiva in Deo non reperitur, sicuti nec in eo reperitur indifferentia privativa, quæ partim est activa & partim passiva, ob eandem rationem, quia indifferentia passiva, uti & activa ac passiva simul, potentialitatem, quæ perfici potest, includit, quæ imperfectio est quædam: at omnis imperfectio à Deo longissime est removenda: sc. si in Deo daretur indifferentia, aut passiva tantum, aut passiva simul & activa, Deus non foret purus actus; & sic non esset infinite perfectus: interim tamen est in Deo vera libertas, quia libertas est perfectio simpliciter, ac per consequens formaliter in Deo, sicut sapientia est formaliter in Deo, quia est perfectio quoque simpliciter: formaliter vero nihil est in Deo nisi quod pertinet ad Dei formalem, essentialem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

lem, & intrinsecam rationem: cum ergo indifferentia passiva non sit in Deo, nec passiva quoque & activa simul, in quo tamen Deo formaliter est libertas, ultro sequitur, neutram esse de ratione formali libertatis ac causæ liberæ.

V. Præter indifferentiam negativam, & privativam, quæ vel est passiva tantum, vel passiva & activa simul, utraque imperfectionem involvens, datur *indifferentia* quædam *activa tantum*, sicut est indifferentia, quam habet artifex aliquis ad faciendum opus aliquod artificiale vel non faciendum, & ad faciendum hoc opus artificiale vel aliud. Hæc indifferentia activa, quæ importat posse agere & non agere, & posse agere hoc vel illud, ut & indifferentia negativa, nihil imperfectionis ex natura sua involvunt, & sunt de formali ratione libertatis & causæ liberæ, quando & quoties illa est indifferens; neque enim causa libera semper est indifferens, licet omnis aliquando circa quędam objecta sit indifferens, quod disputatione præcedenti fuit ostensum. *In Deo*, ut causa libera, reperitur *indifferentia negativa & activa*, *in creaturis* rationalibus *insuper passiva*, quia creaturæ sunt; nam omnis, causa libera creata, cum non sit purus actus, nec sit libera per essentiam, sicut est Deus, verum per participationem, habet aliquam potentialitatem, quæ potest perfici per diversos actus; sed omnis potentialitas, quæ potest perfici per diversos actus, habet aliquam indifferentiam passivam in ordine ad eosdem actus. Ergo in omni causa creata libera, est præter indifferentiam activam aliqua indifferentia passiva, in Deo non est. *Sed qua ratione, esse causam liberam, & libertas, atque adeo indifferentia, Deo debeat tribui, & Angelis, & Homini, speciatim videamus.*

VI. §. 1. Deus, ut solus est perfectissimæ intelligentiæ, ita solus est perfectissimæ libertatis, nec ab ulla alia causa dependet: Angeli & homines ita sunt liberi & actionum suarum domini, ut nihilominus à Deo dependeant, ejusque nutu regantur ac flectantur: unde creaturis quidem liberis, Angelis & Hominibus τὸ ἐξούσιον, Deo autem soli τὸ αὐτεξούσιον competit: libere igitur agere in creaturis rationalibus, non est, independenter seu ex nullius gubernatione agere, aut esse primum sui movens, sed est ἐκ προαιρέσεως agere, motu voluntatis spontaneo, secundum rationem, ex prævio consilio & judicio: at in Deo libere agere, est independenter agere. §. 2. Liberrima Dei voluntas ex perfectione naturæ suæ, quæ volendo, eligendo, à vero bono aberrare non potest, ab æterno immutabiliter ipsa sese determinavit ad unum genere, puta bonum tantum: ad unum vero specie aut individuo, h. e. ad hoc vel illud bonum, contingenter quidem, ita nimirum, ut ex libertate sua ad aliud vel aliud bonum sese determinare potuerit, ex hypothesi vero æterni consilii, immutabiliter ejus voluntas est determinata: unde in Deo cum absoluta libertate consistit absoluta immutabilitas: in creaturis vero quibusdam invenire est quoque aliquam necessitatem immutabilitatis stantem cum libertate, sed non in omnibus nec semper: sc. Angeli boni ex perfectione gratiæ ac gloriæ, in qua sunt confirmati à Deo, immutabiliter voluntates suas bonas determinant ad unum genere, hoc est, ad bonum tantum; licet ad unum specie vel individuo contingenter sese habeant: contra Angeli mali ex perfecta & completa malitia immutabiliter voluntates suas malas determinant ad unum genere, i. e. ad malum tantum; contingenter vero ad unum specie vel individuo, i. e. ad hoc vel illud vel aliud malum: liberrime igitur illi bene, hi male, volunt & agunt; atque in utrisque libertas cum necessitate immutabilitatis est conjuncta. Quantum ad Hominem, de eo distincte respondendum est, pro distinctione status illius; ante lapsum, quia creationis, integritatis, & innocentiæ dicitur; post lapsum, qui defectionis, peccati, ac corruptionis dicitur; post regenerationem, qui gratiæ & refectionis; post resuscitationem, qui vel gloriæ vel condemnationis dicitur: pro hoc, inquam, diverso hominis statu, libertas ejus subjecta fuit necessitati immutabilitatis & non fuit: in statu creationis & gratiæ non est ulla in eo necessitas immutabilitatis, quo vel bonum tantum, vel malum tantum, utrumque immutabiliter velit: sed in statu peccati ac condemnationis est necessitas im-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

mutabilitatis ad malum tantum, in statu gloriæ ad bonum tantum. Verum quandoquidem hoc negotium de natura causæ liberæ recte intellectum est fundamentum gravissimarum in Theologia quæstionum de natura Liberi Arbitrii recte decidendarum, age, distinctissime per classes, *utrumque libertatis atque indifferentiæ modum, tum quoad exercitium seu contradictionem, tum quoad specificationem seu contrarietatem, de Deo, Angelis, Hominibus, enunciemus.*

VII. De Deo observandæ sunt hæ propositiones. 1. Quoad libertatem aut indifferentiam contradictionis seu exercitii, non fuit, nec est voluntas Dei ad actum volendi, quatenus est actus absolute & in genere sumtus, indifferens, nec illum suspendere potuit: Deus enim nunquam esse potuit sine actu volendi. 2. Nec fuit, nec est, ad actum volendi, indifferens Dei voluntas, quatenus notat ordinem ad objectum Dei intrinsecum & absolute necessarium, puta illius essentiam, sapientiam, bonitatem, &c nam Deus, nec potest, nec potuit, hæc non velle. 3. Quoad libertatem aut indifferentiam specificationis seu contrarietatis, h.e. velle & nolle, eligere & repudiare, prout velle & nolle & similes actus Dei notant ordinem ad objectum externum, sc. creaturas, earumque existentiam, hi actus Dei non sunt absolute necessarii, sed indifferentes: potuit enim absolute res, quas voluit, nolle, &, quas noluit, velle, quas elegit, potuit repudiare, quas repudiavit, eligere; quamvis ex hypothesi, postquam & quatenus eas semel voluit vel noluit, propter immutabilitatem suæ voluntatis, non possit non velle, non possit non nolle. 4. Quoad contrarietatem aut specificationem in ordine ad actus malos vel bonos, circa hos non est voluntas Dei indifferens uno eodemque actu, quia Deus, qui est summum bonum, tantum potest moraliter bona & justa velle, sicut moraliter mala & injusta tantum potest nolle, & quidem utrumque tantum bene: quamvis ad hæc vel illa bona facienda vel non facienda, ad hæc vel illa mala impedienda vel non impedienda, absolute indifferens sit ac fuerit.

VIII. De Angelis hæ propositiones notandæ veniunt. 1. Ratione libertatis atque indifferentiæ, tum contrarietatis, tum contradictionis, circa bonum & circa malum, Angeli boni ante confirmationem in gratia, & mali ante confirmationem in malitia, fuerunt indifferentes, tam ad velle quam ad non velle aut nolle, tam ad eligendum quam ad repudiandum, tam mala quam bona, tam male quam bene. 2. Post confirmationem, in gratia quidem, Angeli boni amiserunt indifferentiam contrarietatis circa bonum & malum: nam determinantur ad bonum tantum, in malitia vero, Angeli mali amiserunt quoque indifferentiam contrarietatis circa bonum & malum: nam determinantur tantum ad malum: retinent vero utrimque hactenus indifferentiam contrarietatis, quatenus boni ad hoc vel illud vel aliud bonum in specie & individuo, mali ad hoc vel illud vel aliud malum in specie & individuo, indifferenter sese habent.

IX. De homine sunt tenendæ hæ propositiones. 1. In statu creationis & gratiæ seu regenerationis, voluntas hominis quoad utramque speciem indifferentiæ & contrarietatis & contradictionis, circa bonum vel malum, indifferens est, & indeterminate sese habet. 2. In statu peccati, item condemnationis, indifferens non est ejus voluntas circa bonum & malum, sed determinata ad malum: similiter in statu gloriæ indifferens quoque non est ad bonum & malum, sed determinata ad bonum; & hactenus amisit indifferentiam contrarietatis. 3. At retinuit eandem contrarietatis indifferentiam, quatenus in statu peccati & condemnationis, ad hoc vel illud vel aliud malum in specie atque individuo volendum, in statu gloriæ ad hoc vel illud vel aliud bonum in specie atque individuo volendum, indifferenter sese habet. Sed hæc de natura *Causa liberæ*, hac & præcedenti disputatione, disseruisse sufficiat.

Dispu-

Disputationum ex Philosophiâ selectarum QUADRAGESIMA-OCTAVA,

DE

ENTE REALI.

THESIS I.

Nihil est tritius voce *Ens*: nullus in Philosophia terminus usitatior, quam *Ens reale*: & tamen quid sit *Ens* atque *Ens reale* quid vocibus istis debeat intelligi, tam est obscurum quam quod est obscurissimum. Videtur fere nihil esse notius ente atque adeo ente reali: & tamen nihil fere est ignotius. Edidit de *Ente & Essentia* tractatum *Thomas Aquinas*: in hunc, commentarium conscripsit *Thomas Cajetanus*: in hujus commentarios alios iterum commentarios evulgavit *Raphaël Rypa*: agunt de *Ente* & *Ente reali*, *Suarez*, *Fonseca*, & qui ex hisce duobus omnia solent compilare, moderni Metaphysici initio Metaphysices, cum de objecto Metaphysices philosophantur, agunt idem de eo multi ex *Logicorum* filiis, cum objectum Logicæ utentis remotum docent esse Ens & non-Ens: & tamen, si dixero, neminem hactenus ex isto Philosophorum vulgo exposuisse clare & distincte, quid ens & ens reale sit, quid sub istis vocabulis concipi debeat, fortassis à veritate non aberravero: Et, si dicendum est, quod res est, quia clarus ac distinctus *Entis* atque *Entis realis* conceptus ex receptis hodie Philosophis haberi nequit, id in causa est multarum & confusionum & tenebrarum in Philosophia. Nos *vocem* primum, mox rem ipsam more nostro, quantum poterimus, perspicue explicabimus.

II. *Ens*, ut hinc ordiar, deductum est à verbo *sum*, ad imitationem Græcorum, apud quos ὂν deducitur quoque à εἶναι: Sæpe autem fit, ut τὸ ὂν relicta significatione *participii* induat usum ac rationem *nominis*; ac præcipue in *Philosophia*: veluti cum *Aristoteles* ait, scientiam quandam esse, quæ speculatur τὸ ὂν, ᾗ ὂν ἐστι. *l* 3. *Met. c.* 1. sic dicitur *lib.* 1. *Eth. c.* 6. Τ'ἀγαθὸν ἰσαχῶς λέγεσθαι τῷ ὄντι, bonum tot modis dici, quot ens. Et *Plutarchus lib.* 1. *de Plac. Philos.* ἀναγκαῖον τὸν τέλειον ἄνδρα καὶ θεωρητικὸν εἶναι τῶν ὄντων καὶ πρακτικὸν τῶν δεόντων. *Oportet perfectum virum*, i.e. Philosophum, *ea contemplari quæ sunt, & facere quæ facienda sunt.* Ad istum modum factum est, ut *Latini Philosophi*, invita Latinitate, à verbo *sum* participium *Ens* formaverint, quod tantundem fere valet atque existens, idque postea quoque, relicta significatione participii, usurpari cœpit ut nomen, pro eo, quod *Res* latine dicitur amplissimo significatu, sub quo etiam Personas, actiones, & id genus alia includit: nam aliàs, *res* à personis & actionibus distinguitur, ut in *Iure* & passim alibi. Sed, dicat aliquis, si *res* idem significat, quod *ens*, quid attinebat vocem hanc fingere invita Latinitate? *Resp.* Fortasse, quia minus ambiguitatis est in voce barbara *Ens*, quam in voce latina *Res*: Et licet hæc ratio non sit satis urgens, ut ego quidem existimo, nunc tamen fieri non potest, ut hac voce *Ens* abstineamus, quandoquidem apud omnes hodie Philosophos usu recepta est: & notum est illud, *Verba valent usu.*

III. Cum ens sumitur, ut participium, non est idem significatione, ac cum sumitur ut nomen: nam cum sumitur, ut participium, pertinet ad quæstionem τοῦ εἰ ἔστι, *an sit*: at cum sumitur, ut nomen, referendum est ad quæstionem τοῦ τί ἐστι, *quid sit*: cum enim quippiam dicitur Ens notione participii, nihil aliud dicitur, quam illud esse sive existere, quo solvitur quæstio, *an sit*: at si vim habeat nominis, *esse ens*, non significat esse aut existere, sed *non esse non-ens*, quod ad quæstionem, *quid sit*, referendũ est: Cũ autem definitio tribui possit etiã iis, quę non sunt, h.e. quę non existunt,

ſequitur, ens poſitum pro nomine latius patere, quam quando acceptum pro participio ſignificat id ſolummodo, quod actu exiſtit.

IV. Porro, cum ens ſumitur notione participii, ea ſolum entia dici poſſunt, quæ actu exiſtunt: at cum ſumitur ut nomen, iis etiam tribuitur, quæ non actu, ſed poteſtate atque in ſuis cauſis tantum ſunt; & quæ ita ſeſe habent, ut roſa tempore hyberno & mundus antequam eſſet conditus: Ea enim entia ſunt, ſumta voce *Ens* ut nomen, quæ intelligi, quæque definiri poſſunt: At roſa tempore hyberno intelligi ejuſque eſſentia concipi ac definiri poteſt, & Deus mundum nondum conditum cognovit ab æterno: Ergo entia etiam tunc, cum non ſunt actu, dici quoque poſſunt, ac revera quoque ſunt entia, licet revera actu non ſint.

V. Hic tamen obſervandum eſt illud, cum ea, quæ actu non ſunt entia dicuntur, enunciationes ejuſmodi, etiamſi forma ſint categoricæ, ſenſu tamen eſſe hypotheticas: cum enim dicimus, *Roſa aut Mundus eſt ens*, propoſitiones iſtæ habent hunc ſenſum: Roſa aut Mundus, ſi ſit, aut cum eſt in rerum natura, eſt ens: atque hoc modo judicandum eſt de omnibus enunciationibus τῶν καθ' αὐτὸ, ſive ſint primi, ſive ſecundi modi: quæſtio enim, qua quæritur, *an res ſit*, prior eſt ea, qua quæritur, *quid aut qualis res ſit*, ut docet *Ariſtoteles lib. 2. Poſt. Anal. cap. 2.* Itaque nihil poteſt pronunciari de quopiam, quod pertinet ad quæſtionem *quid ſit* aut *qualis ſit res*, niſi conſtet aut ſaltem ſupponatur *rem eſſe:* ideoque cum ens pertineat ad quæſtionem, qua quæritur *quid res ſit* (diſtinguit enim rem ab omni eo quod non ens eſt) non poteſt illud de quopiam affirmari, niſi quod actu ſit aut ſupponatur eſſe: at ſi ens, quod non actu ſed poteſtate tantum eſt, in ſe conſideretur, atque ut eſt in poteſtate, haud magis dici poteſt ens abſolute, quam cadaver hominis dici abſolute homo. Quî enim dicatur ens, quod non eſt, & quidem tunc atque eatenus, quando & quatenus non eſt? Atqui, quod non actu ſed poteſtate eſt, revera non eſt: eſſe enim abſolute & eſſe poteſtate, opponuntur, ut eſſe & non eſſe. Ergo quod non actu ſed poteſtate tantum eſt, quatenus conſideratur, ut eſt poteſtate, non poteſt dici ens abſolute, ſed tantum ens in potentia.

VI. Et hoc inſuper notandum eſt, vocem *Ens* cum nominis ſignificationem habet, interdum *late* ſumi pro eo omni quod non eſt omnino nihil, ita ut etiam entia rationis, rationes entium, privationes, corruptiones, & id genus alia, entia dicantur iſtoc ſignificatu: ſic accipitur *lib. 3. Metaph. c. 3.* ubi *Philoſophus* ſic ait, Τὰ μὲν γὰρ, ὅτι οὐσίαι, λέγεται, τὰ δ᾽ ὅτι πάθη οὐσίας, τὰ δ᾽ ὅτι ὁδὸς εἰς οὐσίαν, ἢ φθοραὶ ἢ στερήσεις, ἢ ποιότητες, ἢ ποιητικὰ, ἢ γεννητικὰ, τῆς οὐσίας, ἢ τῶν πρὸς τὴν οὐσίαν λεγομένων ἢ τούτων τινὸς ἀποφάσεις, ἢ οὐσίας, id eſt, *Quædam dicuntur entia, quoniam ſubſtantiæ ſunt, quædam, quoniam ſunt affectiones ſubſtantiæ, alia quoniam via ſunt ad ſubſtantiam, aut corruptiones, aut privationes, aut qualitates, aut quia vim habent efficiendi vel gignendi ſubſtantiam, aut ea, quæ ab ſubſtantiam dicuntur, aut quia horum alicujus negationes ſunt, vel etiam ipſius ſubſtantiæ.* Interdum vox *Ens ſtrictius* ſumitur, pro eo, quod vere eſt in rerum natura, quod veram, realem, ac ſibi propriam eſſentiam habet; vulgo *ens reale* dictum: atque hoc ſenſu, entia rationis, rationes entium, privationes, corruptiones, generationes, & id genus alia, entia dici nequeunt. Atque eundem fere ad modum de Ente philoſophatur *Aquinas lib. de Ente & Eſſent. c. 1.* & præſertim *Summ. Theol. p. 1. quæſt. 48. art. 2.* ubi cum quæſiviſſet, *Vtrum malum inveniatur in rebus?* & ſibi objeciſſet. *Ens & res convertuntur. Si ergo malum eſt ens in rebus, ſequitur, quod malum ſit res quædam: Quod eſt contra prædicta*, ſic reſpondet. *Ad ſecundum dicendum, quod ſicut dicitur in 5. Metaph. Ens dupliciter dicitur: uno modo, ſecundum quod ſignificat entitatem, prout dividitur per decem prædicamenta & ſic convertitur cum re, & hoc modo nulla privatio eſt ens, unde nec malum. Alio modo dicitur Ens, quod ſignificat veritatem propoſitionis quæ in compoſitione conſiſtit, cujus nota eſt hoc verbum, EST. Et hoc eſt Ens, quo reſpondetur ad quæſtionem, An eſt: Et ſic cæcitatem dicimus eſſe in oculo vel quamcunque aliam privationem, & hoc modo etiam malum dicitur*

ens.

ens. Propter hujus autem distinctionis ignorantiam, aliqui considerantes, quod aliquæ res dicuntur mala, vel quod malum dicitur esse in rebus, crediderunt, quod malum esset res quadam. Hæc *Thomas*: sed de *Voce* satis, nunc ad *Rem*: ipsam accedamus.

VII. *Ens stricte sumtum* seu *reale*, non est unicum quid, quemadmodum id statuisse *Parmenidem* & *Melissum* docet *lib.* 1. *Phys. c.* 2. *Aristoteles*: quin contra, ens reale multiplici varietate est diversum: atque hoc tam est manifestum, ut nesciam an aliquid dici possit manifestius. Quid enim? si omnia sint unum, nec quicquam à quopiam diversum est, nullus erit ortus aut interitus, nulla mutatio, nullæ causæ, ac proinde nulla quoque scientia. Deinde sic argumentatur *Aristoteles*. Ens est ex eorum numero, quæ dicuntur πολλαχῶς (nam vel substantiam significat, vel quantitatem, vel qualitatem, vel aliud quid eorum, quæ de substantia prædicantur) ergo non potest ita unum esse, ut careat omni multitudine: Qui enim dicunt omnia esse unum, aut intelligunt omnia unum esse nomine tenus, aut quoad rem. De nomine non est controversia, sed de reipsa. Si ergo ens velint esse reipsa unum; vel intelligunt unum genere, vel specie, vel numero: priora duo non tollunt multitudinem, siquidem utrumque dicitur de multis. Si omnia velint esse unum numero, vel substantiam intelligunt sine accidente, vel accidens sine substantia: non substantiam sine accidente, quia quædam substantia, scilicet finita, nunquam est sine accidente: non etiam accidens sine substantia, quia nullum accidens potest existere sine substantia; si verò intelligant substantiam accidente vestitam, jam erit quædam entium multitudo ac diversitas. Hæc est sententia fere Disputationis, quam *Aristoteles* instituit contra *Melissum Parmenidemque lib.* 1. *Phys. c.* 3.

VIII. Verum enimverò non deest fortasse, quod reponi posset, si quis *Melissi Parmenidisve* causam susciperet ac patrocinium. Dici enim posset, omnia substantiam esse, accidentia non esse entia, sed modos tantum, aut λόγυς aut σχέσεις *substantiarum*. Et certe mihi vix dubium est, quin quantitas eadem sit reipsa cum substantia corporum & sola ratione ab ea differat. Qualitates motus dici possent substantiæ, vel extensæ, vel intelligentis, & utrobique modi operandi: Relationes, actiones, passiones, & quæ sequuntur rerum in categoriis classes, jam diu à multis Philosophorum ex censu & numero entium sunt remotæ ac proscriptæ. Itaque τὸ πολλαχῶς λέγεσθαι quod enti ab Aristotele tribuitur, non videtur satis firmum argumentum ad probandam entium multitudinem: nam τὰ πολλαχῶς λεγόμενα, significant quidem multa: sed probandum erat porro, illa multa reipsa & non sola ratione distingui. Ut igitur argumentum firmum sit, probandum est, aut accidentia esse entia vera & reipsa à substantiis diversa (quod & ante *Aristotelem* olim & nunc temporis à multis negatur) aut ipsas substantias reipsa à se invicem esse diversas. Quod posterius quidem tam est manifestum, ut multa probatione non egeat: nam, ut accidentia prætercam (quæ an sint entia distincta à substantiis, jam nunc disputare non libet) substantiæ saltem aliæ ab aliis sunt diversæ: alia est substantia intelligens, spiritus, alia est extensa, corpus: aliud est Deus, & aliud sunt res à Deo factæ: aliud est homo, aliud lapis: quid enim? an homo non est ens? an non & lapis? & tamen homo non est lapis: an non Deus est ens? an non & spiritus? an non creatura est Ens? an non & corpus? attamen Deus non est creatura; & spiritus non est corpus: nec vice versa. Est ergo aliqua entium multitudo.

IX. Sed si hoc tam manifestum est, dicat quispiam, quis credat veteres illos sapientes ac Philosophos, *Parmenidem Melissumve*, similesve heroas, cordatos mehercule mortales, tam pueriliter ineptèque philosophatos fuisse, ut omnia ens unum esse statuerint? Me quidem quod attinet, non tam sinistre sentio de viris tam præclaris, iisque assentior, qui existimant *Aristotelem* non satis candide veterum dogmata recensuisse, & adversus verba potius quam adversus sententiam eorum disputasse. Quid ergo voluerunt, cum dixerunt omnia esse unum tantummodo? Nihil aliud profecto, quam quod verissime dici potest, esse, unum tantummodo *ESSE*, idque sempiternum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

piternum, immutabile, ac divinum; cætera-que omnia in perpetua generationum ac corruptionum viciſſitudine eſſe poſita, ideoque nunquam proprie dici poſſe *eſſe*, ſed ſemper fieri, gigni, interire; indeque concludebant, non poſſe ea proprie dici *entia*, ſi quidem *Ens* ab *eſſe* dicitur; nihilque vere *ens* dici poteſt, niſi quod poteſt dici eſſe. Sed quicquid ſit de Veterum ſententia, de qua videatur inter Græcos *Ariſtotelis* Interpretes *Simplicius ad cap.* 2. & 3. *l.* 1. *Phyſ.* illud conſtat, & jam evictum eſt, ens non eſſe unicum, ſed vere dari in Ente reali diverſitatem & multitudinem. Cætera de *ente reali* ſequens abſolvet diſputatio.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum QUADRAGESIMA-NONA,

DE

ENTE REALI.

THESIS I.

QUæ præceſſit Diſputatio, ea *Ens non unicum*, ſed *Entia eſſe plura*, demonſtravit: multa enim ſunt quibus nomen & natura Entis convenit: ſed videndum nunc eſt, *in quo ſit ſita illa communis natura & ratio Entis*, qua plura ſub ſuo complexu continet ac comprehendit, *& quomodo ad inferiora contrahatur*: quod quidem explicatu tam eſt difficile, quam quid eſt in univerſa Philoſophia: hic enim omnia ſunt plena caliginis, ut vix videre detur, ubi pes figi poſſit, & fundamentum ſolidum poni. Nos in re obſcura perſpicuitati pro virili ſtudebimus.

II. Ante omnia ſtatuendum eſt, Entia realia omnia, modo revera ſint talia, uno conceptu ac notione comprehendi poſſe, quæ non repræſentet certam entis realis ſpeciem aut certum ens in ſpecie, Deum aut creaturam, ſubſtantiam aut accidens, ſed quæ repræſentet aliquid, in quo hæc omnia conveniunt. Atque hoc nobis notiſſimum eſt, ipſa enim not docet experientia, audita voce entis mentem noſtram à multitudine retrahi & ad quandam unitatem reduci, intellectumque noſtrum formare unum communemque omnibus entibus conceptum, ac repræſentantem ens, non ut tale eſt aut tale in ſpecie, ſed ut eſt ens ſimpliciter. Præterea voces iſtæ, ὂν & ens, primum ſunt adhibitæ, non ad ſignificandum ſubſtantiam aut accidens, aut aliam naturam determinatam vel contractam, ſed ad ſignificandum id, in quo omnia entia conveniunt. Quare cum voces ſint σύμβολα τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων, i. e. *notæ affectionum*, ſive conceptionem, *quæ ſunt in anima*, uti loquitur *Ariſtoteles c.* 1. *de Interpret.* omnino ſequitur, hiſce vocibus reſpondere unum conceptum in mente, quo intelligitur id, quod proxime atque immediate per haſce voces ſignificatur. Si dicas, voces haſce ambiguas eſſe, ideoque non unum quippiam ſed multa ſimul ſignificare, ac proinde non eſſe neceſſe, ut iis unus reſpondeat conceptus: id quidem facile confutari poteſt. Demus enim eas voces eſſe ambiguas: hoc ſolummodo obſervandum eſt, eas non fuiſſe adhibitas primum ad ſignificandam hanc vel iſtam entis ſpeciem, mox ad ſignificandam entis ſpeciem aliam, & ſic forte fortuna totum entis ambitum hiſce vocibus fuiſſe comprehenſum: ſed vero ſtatim atque hæ voces, ὂν & ens, in uſu eſſe cœperunt, harum vocum primo uſu, quicquid eſt, fuit deſignatum: quod fieri non poteſt, ſi mens unum conceptum communem omnibus entibus non formaverit.

III. Porro, quod ſi mens noſtra non dividatur nec diſtrahatur in conceptus plures, concepto eo, quod nomen & notio entis importat, ſed unum ac communem omnibus entibus formet conceptum, facile videre eſt, quod

quod omnia ergo entia aliquo modo inter ſeſe conveniant, quippe uni conceptui neceſſe eſt ut reſpondeat unum objectum: debet enim eſſe proportio ac convenientia inter conceptum & objectum quod concipitur: ideoque ſi τὸ *ens* uno conceptu concipiatur, quo aliquid repræſentetur omnibus entibus commune, utique oportet à parte entis aliquid dari in quo omnia entia conveniant & uniantur, alioqui repræſentatio falſa foret. Sed verum eſt prius, *ex theſ. præced.* E. & poſterius. Hanc noſtram ratiocinationem tali tibicine fulcit *Vir Cl. præceptor ac prædeceſſor noſter, D. Fr. Burgerſd. Metaph. l.1.c.2.th.*10. Aut enim, *inquit*, communis illius omnium entium conceptus objectum, erit communio quædam omnium entium *inter ſe*, aut aliquod ex propriis particularium entium, *puta, Subſtantiæ & Accidentis, Dei & creaturarum*, rationibus, collectum, & aggregatum: Hoc poſterius manifeſto falſum eſt: nam cum objectum ex multis particularibus objectis aggregatum eſt, *ſc. abſque aliqua communione aut unione*, conceptus quoque mentis aggregatus eſſe debet ex multis conceptibus, quorum ſinguli ſingulis objectis reſpondeant: *conceptus enim debent objectis ſuis eſſe ſimiles, eaque ſic repræſentare, ut ſunt, & non aliter quam ſunt.* Ergo concedenda eſt quædam omnium entium communio ac convenientia, ſecundum quam uno aliquo conceptu promiſcue poſſint ab intellectu apprehendi.

IV. *Suarez*, & vulgus *Philoſophorum*, qui ipſius vitula arant, hanc doctrinam ſic efferunt. Ajunt, dari *unum conceptum entis*, tum *formalem*, tum *objectivum. Conceptum formalem* vocant ipſum mentis actum ſive notionem, qua rem objectam apprehendit atque cognoſcit: *conceptum objectivum* appellant rem ipſam, quæ conceptu formali cognoſcitur, atque in mente repræſentatur, & quidem quatenus menti objicitur atque ab ea concipitur. Ex. gr. ſi quis hominem concipiat certo quodam modo, puta, qua animal eſt, illa notio, quæ in anima formatur, cum hominem concipit, ut animal, eſt conceptus formalis: homo vero ipſe, quatenus ut animal concipitur, vocatur conceptus objectivus. Quamvis autem res eodem redeat, & ſententia noſtra à nobis *th.*3. expoſita non ſit diverſa à ſententia *Suarezii* aliorumque, ſub iſtis tamen terminis eam non propoſuimus, quia abſtinendum judicamus, quantum fieri poteſt, ab ineptis vocibus & inſulſis loquendi modis, quibus *Philoſophia* recepta tota eſt deformata: in illo ſane numero eſt illa conceptus diſtinctio: omnis enim conceptus eſt conceptus formalis, h. e. forma quædam mentis, qua res ſibi objectas immateriali modo refert ac repræſentat: res objecta nullo modo conceptus eſt, nec conceptus dici poteſt, ne externa quidem denominatione: denominationes externæ dicuntur de rebus oratione obliqua & παρωνύμως, non autem oratione recta & συνωνύμως: non enim dicimus, *miles eſt veſtis aut gladius*; ſed *eſt veſtitus aut gladiatus.* Ad iſtum quoque modum, res objecta menti non poteſt dici conceptus, ſed concepta παρωνύμως, h. e. id quod concipitur. Sed pergamus.

V. Conſtat ergo, dari omnium entium quandam communionem atque convenientiam in eo, quod ſint entia: hic nunc quæritur, In quo hæc communio & convenientia omnium entium ſit ſita? Errant, qui eam ponunt in ſola communione nominis, quod τὸ ὂν & ens de omnibus entibus prædicetur: nam hæc nominis communio non ſufficit ad efformandum unum conceptum omnibus omnino entibus communem: Nec melius ſentiunt, qui entis naturam communem collocant in aliquo, quod ſit extra rationem entis: nam quod extra rationem entis eſt, id nihil eſt, aut certe non-ens; at entia non poſſunt in nihilo aut in non-ente convenire: nam ſi ſumas ens late acceptum, illud & nihil opponuntur contradictorie, tanquam ens & non-ens: ſi ens ſumas ſtricte pro ente reali, quemadmodum nos impræſentiarum ſumimus, etiam ens reale & non ens reale contradictorie opponuntur. Reſtat ergo, ut omnium entium realium convenientia & communio generalis in ente, collocetur in proprio entis actu, per quem ens reale revera eſt ens & tale, per quem diſtinguitur non ſolum ab eo quod eſt nihil, ſed & ab eo quod non eſt ens reale: nam dari quippiam, quod, tametſi non ſit revera ens

reale,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

reale, non tamen est nihil, quod medium vocant negationis inter ens reale & nihil, evincunt relationes, denominationes externæ, entia rationis, rationes entium, modi existendi & operandi, actiones omnes, &c. Consistit ergo communis ratio entis realis in proprio ejus actu: hic est *ESSE: ens* enim & *esse* sunt conjugata: Sed cum duplex sit *esse*, vel *essentiæ*, vel *existentiæ*, entis realis actus proprius consistit in τῷ esse essentiæ: potest namque Ens reale abstrahi ab esse existentiæ, ab esse essentiæ non potest, ideoque omne Ens reale est secundum esse essentiæ, & quicquid est secundum esse essentiæ, illud est Ens reale: sicuti è converso, non Ens reale, non est secundum esse essentiæ, & quod non est secundum esse essentiæ, illud est non Ens reale. Notandum vero hic à nobis intelligi, *esse* secundo adjectum, veluti cum dicimus, Deus est, Homerus non est sed fuit: nam esse tertio adjectum, nihil est aliud quam copula prædicati cum subjecto, quæ etiam non-enti reali & τῷ nihil competit: veluti cum dicimus, nihil est non-ens, cæcitas est privatio, & id genus alia.

VI. Sed hic scrupulus oritur gravis. *Si esse secundo adjectum iis solummodo conveniat, quæ actu sunt in rerum natura sive quæ existunt, non est ratio communis entis realis quod ab existentia abstrahi per mentum potest. Sed verum est prius. Ergo & posterius. Prob. min. Quia non recte dicitur, Rosa est, cum nulla rosa existit: certe Logici docent, quod esse secundæ abjectionis sit idem quod existere: Ergo, si diceretur rosa esse, cum non existit, diceretur esse, cum non est: jam vero ens reale non tantum comprehendit ea quæ actu sunt, sed & ea quæ sunt potestate, h.e. quorum naturæ non repugnat, actu esse. Esse secundi adjecti, ut loquuntur vulgo, non videtur esse ratio communis, in qua omnia entia realia conveniunt.* Ista objectio sic solvi potest, τὸ εἶναι sive esse secundo adjectum, idem sane est quod existere: nec tribuitur iis, quæ non sunt actu seu quæ non existunt; & quæ actu non sunt, solemus vulgo vocare non entia, id est non existentia: eadem tamen, quæ non existunt, possunt dici *esse*, id est entia realia, ex hypothesi; quia tunc sunt entia realia, cum actu sunt, aut cum fuerunt, aut cum erunt. *Ens* igitur *reale*, & proprius ejus actus, *esse essentiæ*, abstrahi quidem potest ab esse existentiæ abstractione præcisionis, sed non item negationis: at quæ sunt non entia realia, abstractione negationis abstrahuntur, & ab esse existentiæ & ab esse essentiæ: illud autem esse seu esse essentiæ, in quo entis realis actum ponimus, nihil est aliud, quam quo Ens veram habet essentiam & est in rerum natura; tale autem est, quod est extra mentem, nec situm est in respectu, voce aut modo.

VII. Communis illa natura & ratio entis realis, in qua omnia entia realia conveniunt, determinatur & contrahitur ad inferiora, & in suas quasi species dividitur per convenientes differentias: quæcunque enim inter se in communi aliqua natura conveniunt, si ea inter se quoque distinguuntur, per differentias distingui debent, quæ communi naturæ adjiciuntur: istæ differentiæ entis realis non sunt entia realia, neque communem rationem entis realis includunt: *Genus non attribuitur differentiis, sed iis, de quibus differentia dicitur*, ut docet *Aristoteles l. 6. Top. c 6.* Ideoque cum ens reale sit, quod dividitur, differentiæ dividentes non possunt esse entia realia. Et certè, si differentiæ entis realis sint entia realia, in eo quod sint & quatenus sunt entia realia, inter se conveniunt: in quo ergo inter sese differunt? aut si non differant, quomodo possunt ens in species dividere? si entia sint realia & tamen differant, per alias differentias differre debent, & illæ rursus per alias, atque ita vel in infinitum est progrediendum, vel dandæ erunt differentiæ, quæ entia realia non sunt. An ergo differentiæ istæ nihil omnino sunt? Ne hoc quidem: nam quæcunque inter se conveniunt, non possunt à se invicem distingui per illud, quod omnino nihil est. Quæ enim distinguuntur τῷ nihil, ne distinguuntur quidem, sed sunt reipsa unum: superest ergo, ut entis realis differentiæ, cum ipsæ nec sint entia realia nec nihil, sint aliquid medium, & quidem negationis, inter ens reale & nihil. *Si dicas, tale medium non dari:* Resp. ergo non tantum nullæ erunt entis realis differentiæ, sed nullæ quoque communes ejus affectiones, nullæ ejus principia, quibus affectiones de ente reali de-

mon-

monstrentur: quinimo tota evertetur Metaphysica, ac verborum tantum erit scientia, non rerum. Verum quia non-nemini fortasse paradoxa videbitur hæc opinio, una atque altera ratione eam confirmabimus.

VIII. §. 1. Una affectio entis realis differt ab alia; puta unitas à veritate, veritas à bonitate: nam licet verum sit, quicquid unum est, & bonum sit, quidquid verum est, unitas tamen veritas non est, nec veritas bonitas, nec illa prædicatio identica est, qua dicitur unum esse verum, aut verum esse bonum. Atqui unum, verum, bonum, non distinguuntur per id, quod revera est ens reale (nam ens reale in iis omnibus & ex æquo includitur, in eoque inter sese conveniunt) non etiam distinguuntur eo quod nihil est (nam quæ distinguuntur eo quod nihil est, omnino non distinguunter.) Ergo concedendum est; aliquid includi in affectionibus entis realis, quod nec ens reale sit, nec nihil. Neque vero solum in rebus Metaphysicis, sed & Mathematicis & Physicis sic est philosophandum.

IX. §. 2. Mathematicæ scientiæ versantur circa definitam quantitatem: hæc subjectum est. Affectiones, quæ de quantitate demonstrantur, ab ipsa quantitate aliquo modo distinguuntur: non sunt ipsa quantitas; neque nihil omnino; nec tamen entia sunt realia ab ipsa quantitate diversa, nam si essent entia realia, vel substantiæ forent vel accidentia: atqui substantiæ non sunt affectiones accidentium, imo ne substantiarum quidem: si sint accidentia, quantitati inhærebunt, quia accidentis esse est inesse illi, cujus accidens est: atqui affectiones quantitatis non inhærent quantitati; quia accidens non inhæret accidenti: quantitas autem accidens est, ex communi sententia. Si respondeas, quantitatem non distingui à re quanta; ex eo inferam, affectiones quantitatis quoque non distingui reipsa à quantitate: ac proinde non esse entia realia à quantitate diversa; nec tamen nihil sunt. Ergo concedendum est quippiam, quod non sit nihil omnino, nec tamen ens reale, quod erat demonstrandum. Simili modo liceret argumentari ex Physicis; sed charta vetat, & hæc suffecerint.

X. Totum hoc negotium, ceu in tabella, sic repræsentari potest. *Ens*, ut nomen, *significatione lata*, est idem quod *aliquid*, & opponitur contradictorie τῷ *nihil*, quod idem est ac non *ens*; neque hic datur medium negationis. *Ens late* sumtum, subdividi potest, in ens *stricte* sumtum, vulgo *reale*, & *aliquid* quod non est ens reale sed ei oppositum, nec tamen nihil, quod impræsentiarum vocamus *medium negationis* inter ens reale & nihil, aut non-ens reale. Atque hoc non est unius conditionis, sed multiplici varietate diversum; adeo ut difficilius sit hanc non-entium realium, quam verorum entium realium multitudinem ad certas classes revocare; præsertim cum in entibus digerendis habeamus, quos sequamur, at in explicandis & distinguendis hisce non entibus per invia sit eundum. Sed de iis alias agere licebit: nunc de *Ente reali* gemina disputatione hæc discussisse satis esto.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum QUINQUAGESIMA, *DE*

ENTE RATIONIS.

THESIS I.

Disputationem geminam de *Ente reali* non incommode videtur exceptura una de *Ente rationis*, quod à *ratione* nomen habet, quia ad *rationem*, h. e mentem seu intellectum nostrum dicit aliquem respectum & habitudinem, non quod à *ratione effectione* aliqua reali fiat, nec quod *rationi ut subjecto* insit, sed quod rem consequatur in quantum *rationi* nostræ cognoscenda proponitur: nam ens rationis trifariam dicitur, prout trifariam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

pendet à ratione. Quædam enim entia rationis dependent à ratione *effective*, ſive tanquam à cauſa efficiente, qualia ſunt; quæcunque ab aliquo mentis actu vel habitu proficiſcuntur: huc pertinent primum, omnes res artificioſæ; deinde, quæcunque ad mores pertinent, ut virtutes & vitia moralia, eorumque effecta: his opponuntur ea, quæ neceſſitate naturæ eveniunt, aut caſu: hæc enim non à ratione, ſed ſine ratione, vel etiam præter aut contra rationem, fieri dicuntur. Alia dependent à mente ſive ratione *ſubjective*, ſeu tanquam à ſubjecto, ut diſciplinæ aliique ſimiles habitus, & qualitates, quæ menti ut proprio ſubjecto inhærent. Alia denique dicuntur à mente dependere *objective*, nimirum, quia rebus competunt eaſque conſequuntur, quatenus & quoties menti ſeu *rationi* cognoſcendæ objiciuntur. Si entia rationis ſumantur prima ac ſecunda ſignificatione, quæ vel *effective* vel *ſubjective* dependent à mente, ſunt entia realia, vere ac proprie ſic dicta: nam & τὸ εἶναι proprius entis realis actus, τὸ *eſſe*, & τὸ τί ἐστι, & τὸ τί ἦν εἶναι ſeu eſſentia, illis convenit. Præterea affectiones entis realis in iis reperiuntur, unitas, veritas, bonitas. Sed vero entia rationis tertia ſignificatione accepta, nec eſſentiam habent veram nec exiſtentiam: eorum enim eſſe in mentis conſiſtit fictione: oriuntur enim ex eo, quod res unaquæque menti objiciatur, & ab ea certa ratione cognoſcatur.

II. Dari *entia rationis objective*, haud difficulter probari poteſt, ſi obſervetur, duum generum eſſe ea, quæ rebus tribuuntur: nam longe alia rebus conveniunt, ut ſunt, & alia, ut res à nobis intelliguntur & cum aliis rebus comparantur. Quæ rebus conveniunt, *ut ſunt, entia ſunt realia:* quæ vero iiſdem conveniunt, ut à mente apprehenduntur, ſunt *entia rationis*. Ex. gr homo, *ut homo*, eſt animatus, ſenſu præditus, bipes, riſibilis, &c. ſed ut ab intellectu intelligitur, tanquam pars quædam animalis, quæ ei ſubſit, dicitur eſſe ſubjectum & ſpecies animalis: illa priora, *eſſe animatum, eſſe bipedem*, &c. ſunt *entia realia: eſſe ſpeciem, eſſe ſubjectum* &c. ſunt *entia rationis:* non enim hæc conveniunt homini, quatenus homo eſt, ſed quatenus ab anima intelligente intelligitur, & cum animali comparatur Similiter virtus, qua virtus, eſt habitus, & mediocritas, & qualitas: at ſi ab intellectu comparetur cum fortitudine, temperantia, juſtitia, & cum iis, quibus communiter ineſt, & quibus attribuitur attributum earum & genus dicitur: priora hic iterum, *eſſe habitum*, *eſſe mediocritatem*, *eſſe qualitatem*, ſunt *entia realia*; poſteriora vero, *eſſe attributum*, *eſſe genus*, ſunt entia rationis.

III. Porro cum mens noſtra prius feratur in res ipſas, quam in earum cum rebus aliis comparationes, ideo rerum ipſarum conceptus apud *Logicos* dicuntur *intentiones primæ*, ſed conceptus eorum, quæ rebus conveniunt: quia ab intellectu intelliguntur, vocantur *intentiones ſecundæ:* nempe, quia mens noſtra primum aciem intendit ſuam in rem ipſam, ut eſt; ſecundo autem loco, in ea, quæ illi conveniunt, ut intelligitur. Et vocabula, quibus primi conceptus ſignificantur, vocantur *nomina intentionis primæ*, πρωτονοηματικὰ: illa vero, quibus ſignificantur conceptus ſecundi, *nomina ſecundæ intentionis*, δευτερονοηματικὰ: *homo*, *animal*, *bipes*, ſunt voces primæ intentionis, *genus*, *ſpecies*, *ſubjectum*, *attributum*, ſecundæ intentionis. Sed de his conſulantur *Logici* veteres & recentiores.

IV. Ut vero natura entium rationis conditioque intelligatur melius, explicandum eſt, *quo modo in rebus mentis ope oriantur.* Intellectus ergo author eſt entium rationis, eaque gignit ac producit intelligendo, i. e. formando conceptus ſive notiones objectarum rerum. *Notiones* vulgo dividuntur in primas & ſecundas. *Primæ* repræſentant res ipſas ita uti ſunt in ſe: *ſecundæ*, prout certa ratione menti objiciuntur, ab eaque concipiuntur, vel potius repræſentant modum ipſum, quo res concipiuntur: jam vero, facit entia rationis mens, non ſecundis, ſed primis notionibus, & facta ſecundis apprehendit atque intelligit, cum in ſeipſam reflexa concipit, quomodo primis notionibus res objectas conceperat: itaque rationis entia recte dicuntur effecta primarum notionum & objecta ſecundarum.

V. *Notiones primæ*, vel *abſolutæ* ſunt vel *comparatæ*. *Abſolutas* voco, cum intellectus unam-

unamquamque rem seorsim & sine ulla habitudine ad alias concipit: *comparatas dico*, cum concipit, quomodo res unaquæque se habeat ad alias: non fiunt autem entia rationis absolutis sed comparatis notionibus: hujus tamen comparatæ intellectionis terminus non est ens rationis, h.e. ex hac comparata intellectione non oritur ens rationis ita, uti calor ex calefactione: sic enim entia rationis forent entia realia: sed comparatæ intellectionis terminus proprius, atque internus, est conceptus ipse sive notio prima objectum certa ratione repræsentans: hujus enim repræsentationis vi oritur ens rationis in ipso objecto. Ex. gr. cum intellectus Petrum apprehendit & Paulum, apprehensos inter sese comparat, ex comparatione deprehendit utrumque esse hominem; rejectis deinde attributis iis, quibus inter sese differunt, humanitatem seu naturam humanam in abstracto concipit; tum ista conceptione dicitur in & de homine formare illud ens rationis, quod *speciem* vocant *Logici*: *speciem* enim *esse*, non convenit humanæ naturæ aut homini in & per se, sed vero naturam humanam consequitur, cum intellectus eam, ab hominibus singulis eorumque differentiis individuantibus abstractam, in communi ratione concipit, in qua singuli homines conveniunt & quodammodo unum sunt: ubi jam intellectus repercussus & in seipsum reflexus, secunda vice intelligit se intelligere naturam humanam, eo, quo dictum est, modo, h.e. à singulis hominibus abstractam, dicitur formare *notionem secundam*, quæ naturam non repræsentat humanam, sed vero modum illum sive rationem, qua naturam humanam conceperat, h.e. qua promiscue sese habet ad Petrum, Paulum, aliosque singulares homines. Quod de natura dico humana, id pariter de omnibus rebus accipiendum est, quæ pluribus rebus sunt communes: unum enim idemque rationis ens multis admodum rebus ac pene omnibus attribui potest, quia nimirum uno eodemque modo pleræque res cum aliis comparari possunt: nam ut homo se habet ad Petrum & Paulum; ita se habet canis ad Phylacem & Melampum; pirus ad hanc vel illam pirum; justitia ad justitiam Aristidis & Socratis, & sic porro.

VI. Entia rationis totuplicia sunt, quotuplices sunt rationes entium, sive quotuplici modo res unaquæque cum alia re conferri ac comparari potest, itaque sicuti rationem illam, qua res est pluribus communis, *speciem* vocamus; ita rationem illam, qua res est communis speciebus pluribus, appellamus *genus*, rationem illam, qua res nullam habet communitatem, nuncupamus *individuum*; qua ab alio pendet, *effectum*: qua aliquid confert ad alterius rei ortum, *causam*; qua alii subjicitur, *subjectum*: qua alteri adjungitur, *adjunctum* &c. Neque vero singula duntaxat rationis entia, sed multa simul, reperiri possunt in rebus singulis: una enim eademque res genus esse potest, subjectum, causa, totum, & quid non? nimirum, quia una res potest multis modis cum alia conferri, ideoque diversimode intelligi.

VII. Ex hisce ita expositis facile liquet, entia rationis non fingi aut formari ab intellectu nostro temere ac pro libero arbitratu, sed certo modo ac lege: sequitur enim in efficiendis entibus rationis λόγους τοῦ εἶναι seu rationes entium, quæ sunt sitæ in σχέσει sive respectu & habitudine rei objectæ cum rebus aliis. Res sic se habet. Quotiescunque mens nostra res sibi oblatas percipit, quæ σχέσιν seu habitudinem aliquam habent & quatenus habent, toties efficit ens rationis secundum rationem istius σχέσεως seu habitudinis: vel, ut clarius loquar, toties ens rationis in re intellecta resultat ex eo, quod intellectus eam sub ista ratione sive cum ista σχέσει conceperat atque apprehenderat. Quid igitur tandem fuerit ens rationis? an intellectio ipsa? neutiquam: an conceptus, qui in mente per intellectionem formatus? nequaquam: an res concepta? minime: an σχέσις rei intellectæ cum rebus aliis, seu ratio, qua menti objicitur? ne hoc quidem. Quid ergo? Ens rationis, præter hæc omnia est aliquid aliud, quod oritur in re intellecta, ex eo quod intellectus res primum apprehendat, apprehensas comparet, comparatas secundum certam σχέσιν, habitudinem, ac rationem intelligat: ideoque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

entia rationis non sunt, nisi quando intellectus operatur, & intelligit: at si intellectus desinat intelligere, desinit quoque esse ens rationis: ita in totum à ratione dependet ens rationis: ideoque non immerito sic dicitur.

VIII. Hæc omnia cum sic se habeant, cavendum est sedulo, ne *entia rationis* & *rationes entium* inter sese confundantur: nam multum adhuc differunt: quippe rationes entium sunt in rebus citra & ante omnem mentis actum, imo sunt propria mentis in intelligendo objecta, aut modi potius, sub quibus res menti objiciuntur: at entia rationis mentis nostræ operationem sequuntur, eaque mediante rebus accidunt: itaque rationes entium fundamenta sunt, quibus entia rationis sunt innixa. Rationes enim entium sunt modi, quibus res certis conceptibus objiciuntur, & quando res secundum modos illos ac rationes intelliguntur, entia rationis in illis vi istius intellectionis oriuntur & resultant: itaque sicuti conceptus intellectionesque nostræ sequuntur rationes entium, sic entia rationis sequuntur conceptus intellectionesque nostras; ideoque hosce modos, sub quibus res cognoscendæ menti objiciuntur & ab ea cognoscuntur, *entia rationis* consuevimus appellare, non solum, quia mentis operatione fiunt quæ *ratio* quoque dicitur; sed etiam, quia entia rationis sequuntur *rationes rerum* mediante intellectione: Philosophorum vulgus diceret, entia rationis & à *ratione ratiocinante*, quæ est intellectio, & à *ratione ratiocinata*, nominari, quæ est ratio in rebus.

IX. Atque ex hisce omnibus satis apparet, quam perperam *Suarez* & ejus compilatores plurimi, *Negationes, privationes*, atque *entia ficta*, ut Chimæras, Centauros, inter entia rationis retulerint ac referant. 1. Quod nihil est, non est ens rationis: quia nihil discrimen nullum infert in rebus: at entia rationis discrimen in rebus inferunt: Atqui negationes omnino nihil sunt, quatenus sunt negationes. 2. Privationes, licet non sint omnino nihil, attamen nihil ponunt, sed aliquid auferunt à re, sed entia rationis aliquid ponunt in re: nam de rebus affirmate dicuntur, ut rationes entium, relationes, denominationes externæ, modi, &c. & ideo, in quantum entia rationis veris entibus affirmate tribuuntur, in tantum quoddam quasi esse positivum habent: quemadmodum enim quædam sunt *quasi* entia, ita quoque illis non quidem esse, sed *quasi* esse competit: at privationes nullum habent esse positivum; imo illis nec esse nec *quasi* esse tribui potest sed potius non esse. 3. Entia ficta, aut spectantur secundum hypothesin, aut extra hypothesin, juxta quam finguntur: si ficta considerentur secundum hypothesin esse hoc, quod finguntur esse, entia sunt vera proprieque dicta: sin considerentur extra illam hypothesin, non sunt vera entia, sed omnino nihil: illud enim, quod fictio repræsentat, omnino nihil est: quin imo si non sit, nihil non erit ens fictum.

X. Sed enim, ut tandem defungamur in natura Entium rationis indaganda, Quid denique erit ens rationis? Resp. uno verbo. *Non est nihil, non est reale, sed medium negationis*, inter utrumque, quale dari *disp. præcedens* evicit. *Non est ens reale*, quia in rebus oritur solummodo vi mentis rationes entium distinguentis singulasque singulis conceptibus apprehendentis, prout illud nunc fuse est explicatum. *Non est nihil*, quia intelligi potest: at nihil, qua nihil, intelligi nequit: deinde unum ens rationis distinguitur ab alio; aliud enim est ens rationis, quod *genus*, aliud quod *species* appellatur, aliud quod *subjectum*, aliud quod *prædicatum* dicitur, &c. At in nihilo nullum potest esse discrimen. Si objicias, *entia rationis intelligi atque inter se distingui, non quatenus sunt entia rationis, sed quatenus distinctis rationibus entium innituntur*, non est difficile, exceptionem istam confutare: licet enim entia rationis sequantur rationes entium, ab iisque habeant diversitatem, adeo ut sine iis, nec esse, nec intelligi, nec distingui possint, non sequitur inde tamen, quod nihil omnino sint: imo sequitur, quia entia rationis rationes entium mentisque nostræ conceptus sequuntur, ea non esse nihil, sed aliquid à rationibus entium mentisque nostræ conceptibus diversum. Atque hæc naturæ *Entium rationis*, de quibus tam frequens in *Philosophia* est sermo, enucleandæ satisfecerint.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
VOLUMINIS SECUNDI,
PARS SECUNDA,
DE
INHÆR. ACCID. ACTUALI.

THESIS I.

EXposuimus disquisitioni publicæ quinquaginta variis de materiis *disputationes*, ex *Philosophia* selectas, in unum postea volumen redactas: sed quia tam fertilis est utilissimarum quæstionum *Philosophia*, ut nunquam desit nova disputandi materia, ne animus & ardor *Philosophiæ Studiosorum* sufflaminetur, visum fuit de novo alias iterum *materias seligere*, aut jam ante disputatas uberius persequi, aut multas ante κατασκευαστικῶς pertractatas, nunc ἀνασκευαστικῶς easdem tractare: utemur vero jure nostro ac libertate consueta, in manus sumendo, nunc hanc, nunc illam, nunc aliam materiam, prout inciderit; & nulli nos adstringendo, nisi soli & uni rationi, servando semper heroicum illud *Aristotelis* dictum, *Amicus Socrates, amicus Plato, (amicus*, addo, *ipse Aristoteles) sed magis amica veritas.* Asseruimus *Disp. select. vol. præliminari secunda, inhærentiam actualem* & non aptitudinalem, *esse essentiam accidentis*, idque *rationibus* probatum dedimus: quia vero in hanc veritatem incurrunt, *Eustachius*, *Raco*, *Toletus*, *Conimbricenses*, *Suarez*, *Hurtadus*, *Arriaga*, *Oviedo*, & qui hodie manibus juventutis teruntur, ex *Scholasticorum* & *Philosophorum vulgo*, omnes, ut illa adversus impetum *adversæ partis* præmuniatur, *argumenta contraria nunc dissolvemus:* præsertim quod hæc *Adversariorum* opinio tanto molimine ab iis defendatur ut in suo *Transubstantiationis* figmento, *accidentia panis & vini post consecrationem sine suo subjecto, consequenter sine inhærentia actuali, existere & manere divinitus*, tueantur. Sed rem aggrediamur.

II. §. Obj. 1. *Essentia rei cujusque prior est existentia. Inhærentia actualis non est prior existentia accidentis. Ergo, &c.* Resp. 1. *Neg. maj.* & ratio est, quia essentia respondet quæstioni quid sit, existentia quæstioni an sit, ut ergo τὸ quid sit, præsupponit, an sit, ita essentia supponit existentiam; imo nihil potest dici essentiam habere, nisi aut existentiam habeat, aut habere, habuisse, vel habiturum, supponatur: ita ut essentia non possit concipi sine existentia: de actuali essentia, seu ea, quæ tribuitur rebus actu existentibus, nihil est dubium: de potentiali essentia, seu ea, quæ tribuitur rebus, non actu sed potentia existentibus, certum quoque est, quia licet essentia rerum possibilium abstrahatur ab existentia actuali, non tamen negat eam, sed connotat, ac semper respectum ad eam dicit; ita ut essentia rebus possibilibus non tribuatur, nisi cum respectu ad existentiam, quatenus res sc. possibiles existere possunt aut supponuntur. Resp. 2. *Neg. Min.* quia inhærentia actualis non est tantum, qua accidens actu inhæret cum existit, sed & qua inhærere actu concipitur, cum existere concipitur: sicut ergo prius est, concipere, rem esse, id est, habere essentiam, quæ eam actuet ac constituat in certo entium ordine, posterius vero est, concipere rem essentiatam; actuatam, extra causas poni, ita prius est, concipere, accidens esse, id est, habere essentiam, quæ accidens actuet & constituat in ordine accidentium, non substantiarum, quod facit inhærentia actualis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

posterius vero est, concipere, accidens esse positum extra causas, seu existere: Et sic inhærentia actualis est prior existentia accidentis.

III. §. Obj. 2. *Relatio aut respectus non est de essentia absoluti. Inhærentia actualis est relatio aut respectus. Ergo non est de essentia absoluti. Sed accidens est absolutum quid. Ergo, &c.* Resp. *ad maj.* Relatio prædicamentalis non est &c. Vera est maj. Ad min. Inhærentia actualis est relatio prædicamentalis. Neg. min. est enim transcendentalis, qualis est inter causam & causatum, subjectum & adjunctum, &c. hoc autem modo omne ens, non tantum accidens, sed & substantia, est relatum quid, quia saltem ad Deum refertur tanquam ad causam. At hæc relatio transcendentalis nihil impedit, quo minus talia relata vere sint entia absoluta: at vero esse ens absolutum & esse relatum prædicamentale pugnant, quia hujus essentia tota consistit in referri ad aliud, illius non item: idem autem non potest simul referri ad aliud & non referri.

IV. §. Obj. 3. *Si inhærentia actualis potest abstrahi ab accidente, Ergo non est essentia accidentis. Sed potest abstrahi. Ergo.* Resp. *Neg. min.* non potest, nec abstractione præcisionis, nec negationis. *Prob. min. Quorum unum potest concipi: altero non concepto, ea possunt à se invicem abstrahi, saltem præcisive: Sed accidens potest concipi non concepta inhærentia actuali. Ergo.* Resp. *Neg. min.* Potest quidem aliquid concipi & intelligi de accidente, affectio aut attributum aliquod, non concepta inhærentia actuali accidentis; sed non potest accidens in sua natura conceptu essentiali intelligi qua accidens, non concepta aut non inclusa in illo conceptu inhærentia actuali; sicuti non potest concipi homo, nisi in conceptu illo includatur τὸ rationale. *Prob. min. Quantitas est accidens. Quantitas potest concipi non concepto subjecto. Mathematicus enim abstrahit quantitatem à subjecto. Ergo aliquod accidens potest concipi non concepto subjecto, seu quod idem est, non concepta inhærentia actuali in subjecto.* Resp. Ad hunc syllogismum multa responderi possunt. 1. Quæstio est de Accidente in genere, an hoc intelligi possit non intellecta actuali inhærentia in subjecto: hoc autem argumentum agit de accidente in specie, de quantitate. 2. Mathematicus non cognoscit ipsam quantitatem, naturam puta illius accidentis in specie; hoc enim facit Physicus, qui eam cognoscit, ut est affectio corporis naturalis; Sed Mathematicus quædam tantum attributa cognoscit de quantitate, quæ de ea demonstrat. At nos agimus impræsentiarum de cognitione ipsius Accidentis naturæ. 3. Malè confunduntur ista duo; sc. Accidens potest cognosci aut concipi, non cognito vel non concepto subjecto, &, accidens potest concipi non concepta inhærentia in subjecto: nam aliud est, cognoscere subjectum, aliud, cognoscere τὸ esse in subjecto: non requiritur ad cognitionem accidentis cognitio subjecti, sed hoc tamen necessario cognosci debet, quod sit in aliquo ut in subjecto. 4. Distingui potest inter conceptum confusum & distinctum: potest quantitas cognosci aut simile accidens confusa cognitione, non concepto subjecto, sed ejus natura distinctè cognosci nequit, nisi cognito aliquo subjecto, & eam esse accidens cognosci nequit, nisi simul cognoscatur eam esse in aliquo subjecto. Disputari hic posset, an quantitas sit verum accidens: verum illud nunc supponimus, quod tamen falsum esse seq. disp. demonstrabimus.

V. §. Obj. 4. *Si inhærentia actualis sit essentia accidentis, Ergo accidens necessario semper inest subjecto. Sed hoc est falsum. Ergo & illud.* Resp. 1. *Neg. min.* Nam accidens necessario in aliquo semper est subjecto, sc. cum est: cum enim non est, nihil mirum est, quod non sit in subjecto. 2. *Neg. maj.* Nam non sequitur: si actualis unio cum materia sit essentia formæ, Ergo necessario forma semper unitur: si actu per se existere sit essentia substantiæ, Ergo necessario semper substantia actu per se existit: sed id sequitur: quod substantia, cum erit, actu existet per se, forma, cum erit, actu unietur: sic & accidens, cum erit, actu inhærebit subjecto. Et notandum est, quando essentia aut pars essentiæ dicitur de essentiato, animal aut rationale de homine, per se existere de substantia,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

stantia, esse in subjecto de accidente, quod inde non sequatur, res illas necessario existere, quia veritas talium enunciationem necessariarum non fundatur in existentia, sed in connexione necessaria extremorum, & necessitas talium enunciationum non est absoluta sed hypothetica: non enim dico, hominem necessario existere, cum dico, homo est animal, sed cum existet, extiturum animal, & non aliam entis speciem: sic non dico, accidens necessario existere in subjecto, aut substantiam extra subjectum, cum dico, accidens actu inhæret subjecto, aut, substantia subsistit per se, sed dico, cum accidens existet, inhærebit actu, &, cum substantia existet, subsistet per se.

VI. §. Object. 5. *Existentia non est de essentia alicujus entis. Inhærentia actualis est existentia accidentis* (aut modus saltem existentiæ) *Accidens est ens creatum. Ergo: &c.* Respond. Ad hoc argumentum, sic satis intricatum, non nulli respondent, negando majorem cum distinctione essentiæ, dicunt: Existentia non est de essentia actuali alicujus entis creati, falsum est. Existentia non est de essentia possibili entis creati, verum est. Sed mihi quidem ista distinctio non satisfacit: Nam essentia possibilis seu entis in potentia est eadem cum actuali seu entis actu: eadem enim est essentia rosæ nunc non existentis, & æstate existentis. Quare si existentia sit de essentia actuali entis creati alicujus, erit de possibili ejusdem essentia. Ego malim dicere ad majorem, eam male proponi: Nam quid hoc est dicere? existentia est de essentia entis creati. Aut significat, idem esse existentiam rei creatæ, quod est essentia ejus, aut, idem concipi concepta essentia, quod concipitur concepta existentia: utrumvis dicant, nisi multum distinguant, inepte loquuntur si non falso. Est quidem existentia idem cum essentia, quatenus non est res aut modus alius distinctus ab essentia, non tamen idem significat essentia quo existentia: Nam essentia respondet quæstioni, quid est, existentia, an est, quæ ut diversæ sunt quæstiones, ita diversimode ad eas respondetur per essentiam & existentiam. Deinde essentia indifferenter competit enti in actu & in potentia: existentia non nisi enti in actu: unde, secundum si dicant, idem concipi concepta existentia, quod concipitur concepta essentia; falsum dicunt, sunt enim plane dissimiles & diversi conceptus essentiæ & existentiæ in rebus creatis, quæ dissimilitudo & diversitas fundatur in indifferentia ista essentiæ ad τὸ actu esse & potentia, quæ non item convenit existentiæ, & in diversitate quæstionum, an sit & quid sit. Resp. 2. Neg. prius membrum minoris: Nam inhærentia actualis non sumitur hic à nobis hoc sensu, quasi significet absolute, accidens semper inhærere: sed hypothetice, cum est, tum inhærere nam cum non est, tum non inhæret: itaque actualis inhærentia non significat actualem constitutionem accidentis extra causas, sed significat naturam modumque accidentis, qualis sit natura accidentis futura, cum illud extra causas constituetur, quomodo se sit habiturum, an per se sit extiturum, an in alio ut subjecto futurum. Clarius & uno verbo. Inhærentia actualis dicitur, aut qua actu inhæret accidens, cum scilicet existit, aut qua actu inhærere concipitur, cum non quidem existit, sed existere aut extiturum concipitur. Atque ex hisce haud difficulter solvitur sequens argumentum.

VII. §. Obj. 6. *Si inhærentia actualis sit Essentia accidentis, Ergo, quando actu non inhæret, non habebit essentiam. Sed hoc est absurdum, quia entia, cum actu non sunt, habent tamen essentiam; hæc enim abstrahitur ab existentia.* Resp. *Neg. conseq.* Quia per inhærentiam actualem, quam dicimus esse essentiam accidentis, intelligimus, non tantum inhærentiam, qua actu & de facto inhæret subjecto, cum est atque existit, sed &, qua actu inesse concipitur, cum existere aut fore concipitur: Inhærentia enim actualis dicitur eo sensu, quod omnis essentia non nullis Philosophis dicitur actualis, non quod omnis essentia semper existat, (est enim essentia quædam potentialis, quam res non-existens habet) sed quia omnis essentia semper actuat; sive sit entis in potentia sive entis in actu, i. e. esse & esse tale largitur in certa specie, licet res es-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

sentiata nondum existat, quod patet exemplo rosæ & hominis, quæ per essentiam actuantur, i. e. in certa classe collocantur entium, licet nondum existant: sic inhærentia dicitur actualis, quia de facto ac revera actuat accidens, i. e. in certo genere entium reponit, utcunque nondum existat, Et, ut summatim omnia complectar; Essentia accidentis dicitur consistere in inhærentia actuali, non hoc sensu, quasi accidentis essentia sit, semper actu esse atque existere, & sic actu inhærere, sed sensus est, ut ante dixi, hypotheticus. sc. Accidens si est, cum est, est in subjecto actu: cum dicitur essentia hominis consistere in actuali unione animæ & corporis, non ea phrasi significatur, animam semper actu uniri corpori, aut hominem semper existere, sed hoc tantum innuitur, quod non possit concipi hominis essentia, nisi concipiatur unio (non possibilis, tum nondum concipitur homo) sed actualis, quemadmodum non potest concipi formæ materialis essentia, nisi ejus concipiatur actualis quoque cum aliqua materia unio: ita quoque inhærentia actualis est essentia accidentis, quatenus hæc concipi nequit, nisi concipiatur ejus inhæsio actualis in subjecto, quod erat demonstrandum. *Eustachii, Raconis, Conimbricensium* Objectiones alias refutat Ecclesiæ Cleracensis in Gallia Pastor, Vir Doctissimus, *D. Petrus Fitanus Solon, in divinæ ac transnaturalis suæ Philosophiæ Exercitationibus nobilissimus, quæ non satis possunt commendari.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

SECUNDA,

DE

QUANT. IDENT. CUM. MAT.

THESIS I.

SUpposuimus *Disp. præced. Quantitatem esse accidens entitate ac reipsa distinctum à substantia:* quæ quidem vulgaris est *Philosophiæ* sententia. Verum enim vero, ut multa sunt in eâ recepta quidem, non tamen protinus vera, ita sese res quoque hic habet: neque enim *quantitas* (intellige continuam, de qua nobis sermo est tantum) *realiter nobis distingui censetur à materia, neque diversum ab ea ens esse videtur: quod* κατασκευαστικῶς probatum imus.

II. §. I. Si quantitas sit ens realiter distinctum, oportet istius distinctionis realis assignare aliquod fundamentum. Sed illud assignari non potest. Ergo. *Prob. Min.* Vel enim fundamentum illud est, in separatione reali quantitatis à materia, vel est in diversitate conceptuum realium. Sed neutrum dici potest. Ergo. Min. Prob. Quia quantitas sine materia, aut materia sine quantitate reperta nunquam fuit, quin ne reperiri quidem potest: Nam quod hic rarefactionis & condensationis exemplum proferant quidam, ad id dicimus, vel quantitatis tantum terminos mutari, manente eadem quantitate ipsa, vel rarefactionem fieri per appulsum novarum particularum aut corpusculorum, & condensationem per earundem aut eorundem expulsionem, & sic manere eandem corporis, quod rare fit aut condensatur, quantitatem, quæ fuit prius. Et sane, si quantitas aut existit aut existere potest separata ab omni materia, atque illa fuerit accidens ex sententia *Adversariorum*, utique accidens existit aut existere poterit extra subjectum suum, cujus contrarium, & *Disp. select. Vol. I. Disp. præliminari secundâ* & *hujus Vol. Disp. præced.* est demonstratum. Si materia potest existere aut existit sine quanti-

quantitate, subjectum poterit existere aut existet sine proprietate. Sed subjectum & proprietas separari nequeunt, quia sese mutuo ponunt & tollunt; habent enim se ut causa emanativa & effectum, quod alias fuit ostensum. Ergo. Si realis distinctio quantitatis à materia fundetur in diversitate realium conceptuum, profecto ex hac diversitate conceptuum, non potest deduci diversitas essentiarum; nam de re una eademque possunt formari conceptus reales vel realiter diversi; Deus enim potest concipi, ut ens, ut bonum, ut verum, ut sapiens ut vivens, neque tamen entitas, bonitas, veritas, sapientia, vita, dicunt diversa in Deo entia. Sic Petrus concipitur, ut homo, ut animal, &c. neque tamen, humanitas & animalitas &c. dicunt diversa in Petro entia. Itaque diversitas conceptuum non arguit diversitatem rerum, sed modorum tantum, aut, ut loquuntur vulgo, formalitatum, seu rationum formalium, aut quidditatum.

III. §. 2. Si quantitas sit ens à materia realiter distinctum, aliquam entitatem superaddet substantiali entitati materiæ. At quæ hæc erit? vel superaddet materiæ partes, vel distinctionem partium, vel divisibilitatem, vel extensionem. Sed nihil horum. Ergo. *Non superaddit materiæ partes.* Quantitas, licet sic sentiant plerique *Thomistarum*: quia materia ex se & per se seu per suam entitatem, non autem per aliud ens à se distinctum realiter, partes habet: alioquin materia ex se & per se seu per suam entitatem esset simplex & indivisibilis quia simplex dicitur ens partibus carens, & indivisibile, quod non habet partes, in quas possit dividi: At materia ex se & per se, seu per suam entitatem, non est simplex & indivisibilis: sic enim in essentia sua non distingueretur à spiritu, & corpus, materia hominis, quoad entitatem, non distingueretur ab anima rationali: & totius Oceani materia non haberet plures partes quam una maris gutta, sc. utraque ex se: nam quod nullas partes habet ex se, ut materia, ex sententia Adversariorum, illud non habet plures partes, quam aliud: & materia Oceani esset tota in toto & tota in qualibet parte: nam quod indivisibile est, ubi est, ibi est totum per essentiam: & materia elephantis non erit capax recipiendi plures partes quantitatis, quam materia muscæ; si enim materia est ex se simplex & indivisibilis, æqualem habet capacitatem recipiendi quantitatem: &, quales erunt istæ partes, quas materiæ superaddet quantitas? vel substantiales, vel accidentales? Si substantiales, Ergo quantitas ipsa non erit accidens, sed substantia, aut saltem identificabitur cum ea, neque erit ens distinctum ab ea: quod enim est accidens, illud non potest dare esse substantiale substantiæ. sc. formaliter, uti hic fieret. Si accidentales, Ergo materia erit accidens: nam partes identificantur cum toto, vel adæquate, vel inadæquate: accidens autem nullo modo potest identificari cum substantia.

IV. *Sed nec quantitas dat materiæ distinctionem partium.* Nam quod substantia, quæ est sub quantitate manus, sit alia & distincta, quam quæ est sub quantitate pedis, (una enim potest corrumpi altera permanente) id non est à quantitate, distincta ab ipsis substantiis illis partialibus corporis: quia, sicut res quælibet per seipsam est ens, ita per se ipsam est unum ens, i. e. indivisum in se, & divisum, seu distinctum, à quolibet alio: nam ens & unum non distinguuntur reipsa: ideoque, cum quælibet pars materiæ per seipsam sit ens, etiam est una per se ipsam; atque adeo per se ipsam est indivisa in se, & divisa à qualibet alia parte materiæ: ergo non per quantitatem distinctam à se realiter. Et, quid est, esse res distinctas? nihil aliud, quam, hanc esse hanc, & illam esse illam: At partes materiæ per se ipsas habent, ut hæc sit hæc, & illa sit illa, atque adeo hæc non sit illa. Ergo partes materiæ per se ipsas distinguuntur, & non per quantitatem realiter ab iis distinctam.

V. *Sed nec quantitas addit materiæ divisibilitatem:* atque hoc fluit ex præcedenti: sic enim argumentamur. Quicquid habet partes distinctas ex se & non per aliud, illud est divisibile in eas per se & non per aliud. Sed materia habet partes distinctas per se & non per aliud. Ergo & est indivisibilis in eas per se & non per aliud; consequenter, divisibilitas non est à quantitate, ut illa est ens aliud distinctum à materia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

VI. *Sed nec quantitas ſuperaddit materiæ extenſionem.* Quia per ſe ipſam eſt extenſa materia, & non per aliud à ſe diſtinctum : nam quantumvis illa mutetur, quin annihiletur atque auferatur quodcunque eſt in materia, calor, color, odor, & omne quod in ea invenitur ac cogitari poteſt, modo remaneat materia, manebit & quantitas, quia manet extenſio, & hæc manet, quia manent partes extra ſe invicem : & hæ manent extra ſe invicem, quia, annihilato quocunque tandem alio, partes materiæ, v. c. ceræ, aut corporis humani, remanebunt eodem loco, quo erant ante annihilationem. 1. Excipit *Ruvius l.* 1. *Phyſ. c.* 3. *quæſt.* 2. annihilata quantitate alicujus materiæ, puta ceræ aut corporis humani, eas confluxuras in punctum. Reſp. Annihilationem, ſicuti & creationem, fieri in inſtanti, Ergo annihilata quantitate alicujus materiæ, ejus partes, v. c. corporis humani caput & pedes, confluerent in punctum inſtanti : punctum vero illud diſtat à capite ac pedibus : quomodo ergo poſſunt partes fluere ac moveri (nam hic motus aliquis concipi debet localis) ad punctum à ſe diſtans in inſtanti ? hoc explicet *Ruvius.* Non fit, nec fieri poteſt, tranſitus ab uno extremo ad aliud, niſi per medium: &, fluxus iſte partium materiæ ablata quantitate ad punctum diſtans, cum ſit motus localis, neceſſario erit ſucceſſivus : Ergo non fit, nec fieri poteſt in inſtanti. Et punctum illud imaginarium tantum eſt ac Mathematicum : neque alicujus ſubſtantiæ materialis, nedum plurium materiæ partium, capax, neque plures partes materiæ intra anguſtias Mathematici puncti contineri poſſunt : &, cum punctum ſit indiviſibile, quomodo id continebit plures materiæ diviſibilis partes diviſas ? 2. Excipit *Suarez Diſp.* 40. *Metaph. ſect.* 4. *Hurtadus Diſp.* 13. *Metaph. ſect.* 4. *Arriaga Diſp.* 5. *Metaph. ſect.* 1. & Jeſuitæ alii. Ablata aut annihilata quantitate, partes materiæ, v. c. corporis humani, remanebunt eodem loco atque antea, & retinebunt extenſionem, non quantitativam ſed entitativam : aut ſi partes ponantur in eodem loco, & ſeſe penetrent, non retinebunt extenſionem externam, actualem, in ordine ad locum, ſed tantum internam, aptitudinalem, in ordine ad ſe. Reſp. 1. Extenſio interna, oppoſite ad externam, eſt extenſio ficta & chimærica. 2. Nec extenſio entitativa, oppoſite ad quantitativam, datur in rerum natura. 1. Extenſio externa eſt multitudo partium actu diverſa loca occupantium : unde vocatur extenſio partium in ordine ad locum. Extenſio interna eſt multitudo partium in eodem loco exiſtentium, unde vocatur extenſio partium in ordine ad ſe. Sed hæc poſterior contradictionem dicit in adjecto, & ponit oppoſitum in appoſito : Nam extenſio non eſt extenſio, niſi partes ſint extra ſe invicem, una extra aliam, & ſic ab omnibus Philoſophis definitur: ſed quæ extenduntur tantum extenſione interna, non habent partes extra partes, ſed intra partes: nam non occupant ſpatium diviſibile, ſed ſunt in puncto indiviſibili : at in puncto partes non ſunt extra ſe invicem : & implicat, partes, materiæ, v. c. humani corporis, eſſe extenſas, & eſſe in puncto : ſtultum quippe eſt, ponere pedes ubi eſt caput, &c. quare illa ſive interna, ſive aptitudinalis, ſive partium in ordine ad ſe extenſio, eſt σιδηρόξυλον, figmentum, contradictionem involvens. 2. Extenſio entitativa eſt illis multitudo partium naturaliter penetrabilium : quantitativa eſt multitudo partium naturaliter impenetrabilium. Sed Reſp. 1. ad hominem argumentando. Quantitas eſt entitas, & ens, & accidens, diſtinctum à ſubſtantia & materia, ex hypotheſi *Adverſariorum.* Ergo extenſio quantitativa eſt entitativa : Male ergo opponuntur. 2. Corpus & ſpiritus in hoc potiſſimum diſtinguuntur, quod ſpiritus ſit penetrabilis cum qualibet alia re, quia caret quantitate, corpus ſit ſubſtantia impenetrabilis, quia habet quantitatem ; At, ſi corpus eſſe poſſit cum ſola extenſione entitativa, non erit ſubſtantia impenetrabilis : nam illa penetrationem non impedit : & ſic nullum erit diſcrimen inter ſubſtantiam materialem & immaterialem, quod eſt abſurdum. 3. Hæc duplex extenſio utrimque diſtincta, plena eſt abſurditatum & contra omnem rationem. Quandoquidem extenſio entitativa non impedit penetrationem, ut volunt *Sophiſtæ*, ponamus, Deum annihilare quantitatem hujus mundi,

nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

nihil novi agendo circa ejus substantiam, quam faciunt realiter distinctam à quantitate; mundus ita remanebit eodem loco, ut tamen omnes ejus partes sese invicem penetrare possint, nec loco aut spatio distinguantur; sic poterit totus mundus cum omnibus partibus suis poni sub ungue meo; & mons ac camelus poterunt intrare per foramen acus, quod tamen ἀδύνατον censetur in Euangelio: & unus homo poterit ebibere universum mare, si ponamus, maris omnes partes sese invicem penetrasse, quippe, quæ tum omnes contineri possunt uno scypho; si enim in puncto, multo magis in scypho: atque idem homo possit simul comedere centum boves, si ponamus iterum eorum partes entitative tantum extensas sese invicem penetrasse, aut penetrasse frustum panis; & sic vel centum alias absurditates ex hac fictitia extensione entitativa colligere datur. Quin & contra sensum est: supponamus enim ferrum aliquod, habens extensionem entitativam, non quantitativam, omnibus tamen qualitatibus suis præditum, atque inter eas ponamus in ferro duritiem. Durum autem definitur id, quod difficile cedit tactui; & quod resistit manui prementi: sicuti molle definitur id, quod facile cedit tactui, nec resistit manui prementi. At, si ferrum illud penetrare possit manum tangentem ipsum & prementum, non resistet manui prementi nec tactui: & sic durities ejus sensu percipi nequibit. Iterum, ponamus terram tantum entitative, & non quantitative extensam: ponamus omnes ejus partes penetrari inter se & cum nuce aliqua: tota terra erit inclusa nuci: at cum terra sit gravis, omnes equi, boves, cameli, & omnia animalia simul juncta, non poterunt trahere aut de loco movere istam nucem, propter resistentiam, quam faciet, terræ, nuci inclusæ, gravitas. Denique hoc ratiocinio rem conficiamus. Si detur duplex extensio, una entitativa, quam habet materia ex se, altera quantitativa, quam habet à quantitate realiter distincta, cur non liceat fingere duplicem subsistentiam, unam entitativam, quam habeat substantia ex se, & per quam constituatur in esse substantiæ, per se subsistentis, alteram qualitativam, quam habeat à qualitate realiter distincta, & per quam substet accidentibus, aut aliis prædicatis? cur non liceat fingere duplicem rationalitatem, unam entitativam, quam homo habeat ex se & per quam constituatur in esse hominis, alteram qualitativam, quam habeat à certa quadam qualitate, & per quam ratiocinetur? Si ridiculum est, uti revera est, ponere duplicem ejusmodi subsistentiam aut rationalitatem, æque est absurdum, ponere duplicem talem extensionem. Ergo, ut concludamus, una tantum est extensio, & ea actualis, externa, quantitativa, partium in ordine ad locum, & non distincta realiter, nec diversum ens ab ipsa materia: quod utrumque ut demonstrandum erat, ita nunc demonstratum est. Argumenta decem *Pererii, l. 10. c. 1. suæ Physicæ generalis*, & aliorum, refutabit ἀνασκευῇ.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TERTIA,

DE

ARISTOT. SUMMI BONI & VIRT. DEFINITIONE, & VIRTUTUM CONNEXIONE.

THESIS I.

DUplex fere res *Ethicas* tractandi est ratio, παραινετικὴ & ἀποδεικτική: illa instituitur per virtutum & vitiorum παραδείγματι, & per præcepta, hortationes, ac monita, quæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quid sit faciendum, quid fugiendum, proponunt: hæc virtutum vitiorumque definitiones, divisiones, causas, effecta, adjuncta, opposita, & quæcunque ad accuratam explicationem faciunt, adducit. Priorem agendi rationem secuti sunt *Socrates*, *Plato*, *Epictetus*, *Plutarchus*, *Cicero*, *Seneca*, & historiarum, apologorum, comœdiarum, ac tragœdiarum scriptores: posteriorem viam ingressi sunt, *Aristoteles*, *Thomas*, *Bonaventura*, *Scotus*, *Cajetanus*, & tota, *Scholasticorum*, *Summistarum* ac *Sententiariorum* caterva. Hi morum originem ac naturam diligenter perscrutati, subtiliter de virtute & vitio disputant: illi virtutem & vitia non tantum explicant, sed præsertim ad illam adhortantur, ab hisce dehortantur, mortale hominum genus. Quamvis autem inutilis sit *Philosophiæ Practicæ* docendæ modus, qui nec vitia amolitur, nec virtutes format; quemadmodum Medicinæ nullus est usus, quæ valetudinem non expellat adversam, nec reducat prosperam;(est vero Ethica animi humani pharmacum veluti & Panacea) mos tamen nunc obtinuit ferme, ut magis de rebus moralibus disputetur, litigetur, quam ut de iis ad vitam recte instituendam præcepta tradantur: atque hæc consuetudo invaluit magis, postquam *Carolus Magnus*, Authoribus aliis rejectis, *Aristotelem* solum in *Scholas* introduxit atque *Academias*, quas vel fundavit, vel privilegiis bonisque auxit ac locupletavit, duratque etiamnum, postquam in *Aristotelem* eundem, tanquam in *Philosophando Ducem*, & *Philosophorum* veluti *Deum* quendam, conversæ sunt *Academiæ* omnes atque *Scholæ Illustriores*.

II. Possem hic multis istud κακοήθες detegere, & noxam revelare: nam Philosophia moralis, non mentis est exercitatio, sed perturbationum medicina: est ratio recte vivendi, non subtiliter disputandi: diligens contemplatio passionum non pellit timores, non temperat cupiditates, non reprimit iras: nec minutæ in pervestiganda essentia Virtutis subtilitates, nec acutæ difficultatum de Virtutis subjecto spinæ & tricæ, animum à morbis suis & vitiis extricant aut liberant, nec homines reddunt fortes, temperantes, mansuetos, justos: *Philosophus* vero *Moralis*, inter sapientiæ suæ opera detinetur, non inter vocabula, mavultque juste agere, quam de justitiæ propria & dilucida definitione litigare; & revera, rimari definitiones, solvere objectiones, distinguere ambiguitates, neminem facit meliorem: hic tamen *Ethicæ* finis est scopusque. Sed vero quam sit infelix *Aristoteles* dux in rebus ipsis *Moralibus* tractandis, quam ad ejus ductum non possint sese hodie componere docentes ac discentes, uno alterove specimine explicatum dare, operæ fuerit pretium: quod non odio insectandi *Philosophum* fiet, sed ut eorum hodie tantum sententiam explodamus; qui soli *Aristoteli* consecrari, tanquam mancipia, *Philosophos* omnes, volunt, in *Philosophia* tam *Theoretica* quam *Practica*: quod, quam fiat injuste in posteriori, age ostendatur.

III. Ordimur à *fine ultimo* & *Summo bono*. Hoc secundum *Aristotelem*, est *actio virtutis*. Sed vero *actioni secundum virtutem cum vera & suprema felicitate nihil est commune*. Felicitas illa est stabile quid, & ut *Aristoteles* loquitur ipse, μόνιμόν τι, permanens quid: sed actio statim evanescit: atque ea definente, homo desineret esse felix, felicitatemque veluti vestem deponeret, alia actione resumturus. Felicitas est bonum τέλειον, omni ex parte integrum atque perfectum: sed virtutis actio non est talis, neque enim omnis simul est, aut tota eodem tempore exercetur, sed una actio alteri succedit. Felicitas est ultimus finis: sed actio non est finis, verum via ad finem, cum sit motus: at omnis motus habet aliquem finem, sc. terminum, ad quem tendit: unde hic potius est finis; & actio, non felicitas, sed via est ad felicitatem, &, si liceat sic loqui, felicitatio. Et ipse *Aristoteles* hoc fundamentum jecit in procemio *Ethicorum*, cum dicit, *Omnis actio bonum quoddam expetere videtur*: atque hoc fundamentum non debebat postea convellere, sui oblitus, ponendo felicitatem in actione, sed ponere eam debuisset in illo bono, quod per actionem expetitur, & acquiritur, ac possidetur: & sane, nemo agit, ut agat, sed ut aliquid consequatur, nec bibit quis, ut bibat, sed ut sitim pellat, nec fortiter quis pugnat, ut pugnet, sed ut provideat civium saluti &

Reip.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Reip. bono. Quare non actio consentanea virtuti est felicitas, sed aliud quid.

IV. Sed videamus, an felicius *medii* ad summum bonum obtinendum, sc. *Virtutis*, naturam exposuerit *Aristoteles*, Ait, *Virtutem esse habitum cum recta ratione electivum*: sed hic iterum ex se ipso refutari potest: nam si felicitas est actio secundum virtutem, ergo virtutem debuisset definire habitum agendi, seu activum, non eligendi, seu electivum, ad felicitatem comparandam: præterea non ex pluribus electionibus, sed ex pluribus actionibus *Aristoteli* generatur Virtus; neque tamen excludi volumus, habitum eligendi aut electionem, à virtute, nam qui habet agendi habitum, habet etiam eligendi; sed hoc est quod dicimus, non in habitu eligendi sed in habitu agendi esse sitam virtutem, quippe inter electionem rectam & actionem, ut quidem illos actus distinguunt, unum ut elicitum & internum voluntatis, alterum ut imperatum & externum, *Aristotelici*, impedimentum potest cadere, interveniente sc. cupiditate, vel ira, vel simili affectu: Et in homine incontinente, ut eum describit *Philosophus*, est recta ratio & recta electio (nam recte cognoscit recteque eligit,) non tamen est virtus, quia aliter agit, quam cognoverat & elegerat.

V. *Dices.* Extat alia definitio Virtutis apud *Aristotelem*: definitur enim ipsi, *Mediocritas circa perturbationes & actiones.* Sed hæc descriptio potius est qualiscunque. Ac *primo*, mediocritas circa actiones non est differentia virtuti propria, sed ei cum artibus omnibus communis, omnes quippe artifices excessum vitant & defectum in agendo. *Secundo*, non est virtus mediocritas circa passiones, nisi ex accidenti. Quemadmodum enim medicina non est proprie mediocritas circa medicamenta & alimenta, sed habitus restituendi valetudinem, ita v. c. mansuetudo non est mediocritas inter multum & parum irasci, sed est habitus recte tuendi sese ab externis injuriis. Addimus, mediocritatem hanc nihil esse aliud, quam privationem excessus & defectus: sed privatio, habitus forma esse nequit: &, forma virtutis est posita in conformitate quam habet ad suam regulam, rectam rationem, aut legem naturæ: hæc vero conformitas, nec semper, nec solum, nec præcipue, consistit in mediocritate: denique virtus non admittit excessum, qua talis est, neque enim potest nimis intendi: nam quod dicant, *virtutes quasdam modum excedere, cum exercentur, quando non debent, in quod objectum non debent, loco & tempore quo non debent, &c. Resp.* ibi excessum committi, vel in materiali illo, quod virtus commune habet cum vitiis, vel in circumstantiis tantum actionis: At dicunt, *Virtus est mediocritas circumstantiarum, & in iis tenenda.* Sed hæc plane instabilis ratio est mediocritatis; cum virtutis ratio stabilis & fixa debuisset assignari: nec satis erat, dicere, *agendum esse, ubi, quando, & quantum oportet, &c.* Sed docendi erant homines, quonam modo esset agendum: quod non facit *Aristoteles*, sicut idem quoque de *consultatione* differit quidem & *electione*, sed non docet, quomodo consultandum sit aut eligendum: itaque si voluisset *Philosophus* nos certis fixisque vestigiis quasi manu ducere ad cognitionem perfectam virtutis, titubantem istam, vagam & inconstantem mediocritatem, à circumstantiarum variantium varietate dependentem, tanquam vinculo aliquo constringere, figere, & claris ac constantibus notis eam reddere intelligibilem, debuisset: quemadmodum in medicina, non tantum dicitur, activa esse applicanda passivis, contraria esse contrariis curanda, sed docetur insuper, quænam sint uni morbo, quænam alteri tollendo necessaria: ita in *Ethicis* dicendum non tantum est, agendum esse, ubi, quando, & quantum oportet sed & docendum est, quo modo in singulis virtutum actionibus sit procedendum: ut merito justissimoque jure de se ipso dixerit *Philosophus*, se in libris suis, non pinxisse virtutem, sed ut figuram quandam, pingui tantũ Minerva, adumbrasse. Atque hæc si sic sese habeant quam præclare locaverit fundamenta Philosophiæ moralis *Aristoteles*, qui nec finem ultimum vere assignavit, nec medium ejus virtutem, vere explicavit, cæcus est qui non videat: quid exspectandum est, de toto ædificio & structura integra *Ethicæ doctrinæ*, cujus fundamenta tam male sunt jacta? sed specialia erroris in *Aristotelis* moralibus speci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

mina, extant non pauca: pro multis unum sumamus.

V. Docet *Aristoteles*, *Virtutes omnes stabili connubio esse inter sese junctas ac connexas, ut qui unam habet, habeat & reliquas.* Sed hæc sententia ab ipsa experientia, à communi hominum opinione, & à recta abhorret ratione: nam experientia non tantum in singulis hominibus, sed in populis totis, alias atque alias existere virtutes demonstrat. *Spartani* fortes erant ac temperantes, sed injusti, *Massilienses*, justi ac temperantes, sed non fortes; *Romani* fortes ac justi, sed non temperantes. *Alexander* fortis fuit, sed intemperans. Sed & ratio repugnat, ex ipsa *Aristotelis* hypothesi deducta: si enim virtutem habitus ex frequenti actuum exercitio fiunt, pauper aliquis per totam vitam, evadet quidem temperans, sed nunquam liberalis; & alius, cui per omnes vitæ annos occasio deest fortiter aliquid agendi, nunquam evadet fortis: & cum tam multæ & tam diversæ sint virtutes morales, quis in omnium & singularum actibus exerceri possit, præsertim, cum multis natura, multis materia, multis occasio desit, eas exercendi. Dicunt, *omnes virtutes, una prudentia, tanquam communi vinculo, copulari:* sed hoc probandum prius erat, esse unam prudentiam, qua ceu communi vinculo copulentur virtutes: quid si dicamus, in tot species prudentiam esse dividendam in quot dividitur ipsa virtus, & aliquem esse prudentem in bello, qui non sit in eroganda pecunia, & alium esse prudentem in cibo potuque usurpandis, qui non sit in suum cuique tribuendo: itaque tam diversi sunt prudentiæ gradus & species quam Virtutis, & falsum est, prudentiam, virtutum Moralium omnium normam ac directricem, esse unam secundum speciem specialissimam: sed dato, non concesso, quod sit talis: non sequitur, ideo virtutes omnes esse inter sese connexas; sicut non sequitur, omnes lineas ducibiles ad idem centrum, esse connexas, quia potest fieri, ut non actu ducantur; ita quoque possunt omnes virtutes esse copulabiles cum prudentia, ut tamen non omnes actu copulentur, quia non omnes virtutes acquiruntur à nobis in hac vita, imo ne fieri quidem potest, cum sic redderemur perfecti: at ne sanctissimis quidem hoc contingit, quia regeneratio in hac vita est imperfecta: sed hanc ignoravit *Aristoteles*, ideoque virtutes omnes actu connecti dixit 7. *Eth. c.* 1. si non in gradu *continentiæ*, aut *temperantiæ*, ut loquuntur *Scholastici*, saltem in gradu *excellentiæ* seu heroico: unde iidem gradus Virtutis assignant tres, unum *incipientium*, alterum *proficientium*, tertium *perfectorum:* in primo statu, passiones vehementer insurgunt in rationem, sed ipsa vehementer quoque resistit; in secundo pacatiores sunt passiones, minorque est earum & rationis pugna: in tertio plane repressæ sunt & subactæ passiones, & nulla amplius est earum & rationis lucta. Atque, ut sic *Gentilis* philosophetur *Aristoteles*, condonari potest, qui corruptionem naturalem ignoravit, sed ut sic *philosophentur Christiani*, uti facere *Scholastici*, atque utinam non alii quoque & quidem Reformati, peccatum est irremissibile: nisi funditus hi homines labem tollant originalem, quod facere videntur, cum perfectionem in bene faciendo, quam lex exigit, & ultra quam exigit, homini, in operibus puta supererogationis, attribuunt: hunc tamen errorem non aliunde hauserunt quam ex *Aristotele*, cui nimium mordicus inhærent.

VII. *Aristoteles* quidem 6. *Eth.* ad perfectionem actionis rectæ moralis requirit, 1. Ut ratio practica vere judicet expetendo & fugiendo. 2. Ut appetitus cum illo vero judicio consentiat, id est, ut appetitus prosequatur, quod ratio expetendum præscribit, ut aversetur idem, quod fugiendum eadem jubet: quoties hæc duo concurrunt; *perfecta* est *virtus*. Contra, si ratio occæcata judicat turpia esse prosequenda & honesta fugienda, atque appetitus cum illo erroneo judicio consentit, *perfectum* est *vitium:* sed evenit plerumque, ut ratio & appetitus dissideant, & ut, cum ratio recte judicat, appetitus tamen repugnet & reluctetur: quod si in illo conflictu ratio vincit, & appetitum, licet renitentem, sibi parere facit, est *semivirtus*, quæ *Aristoteli* vocatur *continentia:* si ratio vincitur, & passiones faciunt contrarium rectæ rationi, est *semivitium*, & vocatur *Aristot. incontinentia:* sic ex quadruplici combinatione rationis &

appe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

appetitus derivat *Aristoteles* virtutes & semivirtutes & semivitia, & *Scholastici* suum triplicem virtutis statum, continentiæ seu incipientium, temperantiæ seu proficientium, excellentiæ seu perfectorum.

VIII. Verum non ex qualibet combinatione principiorum cogitabili per intellectum existit principiatum, sed tantum ex combinatione possibili à parte rei. Atqui illa prima combinatio rationis rectæ & appetitus recti, quę tollit omnem pugnam eorum inter se, & virtutem collocat in statu *excellentiæ*, hominesque reddit *perfectos*, non reperitur in ullo subjecto, ne in sanctissimis quidem, qui tantum habent exilia initia hujus perfectionis: &, est *virtutis* tantum *idea*, & perfectio, non possibilis, sed excogitabilis tantum, & *non reale ens*, sed *ens tantum rationis*, ab ea fictum factumque, qualis est resp. *Platonis* in 10. ejus libris descripta: at vero Philosophandum fuerat *Aristoteli* & *Scholasticis* de Virtute, non uti erat in idea & imaginatione, sed ut invenitur in hominibus. Et qui hanc *Aristotelis & Scholasticorum* retinent opinionem de virtutũ connexione ex Philosophis nostratibus, illi imprudenter ea collocant fundamenta in *Philosophia*, quæ sunt nocumenta in *Theologia*: quod sedulo est cavendum. Alia specimina & plura *Aristotelis* errorum circa res Morales nunc exponere non libet.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUARTA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SUBST.

THESIS I.

QVantitatem continuam *seu Magnitudinem, non esse accidens aut ens à substantia quanta seu materia realiter distinctum*, demonstravit hujus Curriculi *Disputatio Secunda*; nunc idem de *Quantitate discreta seu Numero, Tempore, Qualitatibus, cæterisque Accidentium speciebus, demonstraturi sumus.*

II. Ac *Numerum* quidem ex numero verorum entium, & Accidentium realium, exemerunt multi ex ipsis Peripateticis: ex antiquioribus *Aureolus* & *Gregorius Ariminensis*, ex modernis *Fonseca l. 5. Metaph. cap. 13. quæst. 4. Suarez disp. Metaph. 42. Conimbr. ad cap. 3. l. de Categoriis qu. 2 art. 1.* Horum ratiocinia eo contendunt, ut probent, numerum quantitatem non esse, nec veram ejus speciem, aut quia non sit ens reale, aut quia non sit ens per se unum: at quod in aliqua Categoria, ut species, collocatur, debet esse ens reale & unum per se. Numerum non esse ens reale, probant sic. Quod ex puris negationibus constat, non est ens reale. Sed numerus ex puris constat negationibus. Ergo. *Prob. Min.* Quod ex meris constat unitatibus, constat ex meris negationibus: quia unitates sunt negationes: nam ideo unumquodque unum dicitur, quia est non divisum ac non distinctum à se: esse autem non-divisum, aut non distinctum, est negatio. *Assumo.* Atqui numerus constat ex unitatibus. Ergo. *Adversarii*, ut numerum ens reale tueantur esse, ajunt, *eum esse speciem quantitatis tanquam accidentis realis, non quidem univocam, sed tamen analogicam.* Resp. 1. supponunt, omnem quantitatem esse ens & accidens reale; quod est τὸ κελνέμδρον, imo falsum: nam si continua non sit talis, ut probatum est *Disp. sec.* nec discreta sit talis, ut jam probamus, utique nulla est talis. 2. juxta doctrinam *Aristotelis* & *Aristotelicam*, species Analogæ in Categoriis non recipiun-

recipiuntur: Ergo ne tum quidem numerus erit verum ens & reale accidens, etsi quantitas in genere talis esse ponatur, quia sub quantitate, ut species univoca, non continebitur. 3. Quomodo numerus, obsecro, erit species quantitatis tanquam entis realis, sive univoca, sive analoga? an secundum materiale suum, an secundum formale? At neutrum dici potest. Ergo. Materiale numeri est unitatum collectio: Formale vero est unitatum collectarum ordinata quædam dispositio. At neque hæc collectio unitatem, neque earum dispositio & ordo, species quantitatis dici possunt, si quantitas sit ens reale, quia modi sunt, qui ab entibus realibus contradistinguuntur: sed quantitatis species modi esse nequeunt, verum debent esse entia realia (& dici solent secundum Aristotelicos) si ipsa quantitas sit ens reale.

III. Sed ulterius sic argumentamur. Si numerus sit ens & reale, ergo tale invenietur in Deo. Sed hoc est absurdum. Ergo. Certe in Deo reperitur Personarum numerus ternarius, ex communi fide & verbo Dei. Unde ortum duxit vocabulum, *Trinitas*. Excipiunt *Adversarii*, *hunc Personarum in communi essentia divina numerum ternarium esse transcendentalem & non prædicamentalem*, sed hoc est, rem vocum distinctione eludere, quod Sophistis nostris solenne est: ita cum relationem esse accidens negat sanior & purior Philosophia, quia illa invenitur vere in Deo: est enim Pater verum relatum, Filius verum correlatum, generatio verum fundamentum, juxta illud ex Sacris notum, *Ego* hodie *genui te*, ubi & *relatum* & *fundamentum* & *correlatum* vere indicantur: & clamitant in adversum insani & impuri Sophistæ, non est relatio prædicamentalis. Quid igitur? an transcendentalis? Sed tam impudentes non erunt, ut hoc dicant: nam transcendentales relationes (sunt verba *Suaresii disp. Met.* 47. *sect.* 3. *num.* 10. *(non ad certum aliquod prædicamentum, sed ad omnia genera entium pertinent.* An ergo paternitas ad omnia genera entium pertinebit, & esse Patrem, tribuetur Quantitati, Qualitati, &c. At, inquiunt, *Paternitas in Deo est relatio divina & supernaturalis, ideoque non est prædicamentalis, & quæ est accidens & ens reale.* Contra. Quare non sit prædicamentalis relatio, paternitas in Deo, etsi sit divina, ac supernaturalis cum habeat omnia ad prædicamentalem relationem requisita, subjectum, fundamentum, terminum, proprie & vere dicta? Sed hoc negotium alias discutiemus. Redimus ad *Numerum:* & porro dicimus, ex vulgato Axiomate, *Entia non sunt multiplicanda sine necessitate,* nullam hic esse necissitatem, ut duplicem admittamus numerum, prædicamentalem ac transcendentalem: si dicant, *nos cogi, quia numerus prædicamentalis est ens reale, qualem in Deo admitti non potest*, mera est petitio principii: hoc enim in quæstione est, imo ipsum illud quod negamus, numerum sc. prædicamentalem esse ens reale; quia contra dicimus, eum esse affectionem ac modum, qui entia aut entium potius collectionem consequitur. Ita *numerum* ex verorum entium numero nunc exegimus: & *magnitudinem* Disp. secunda: verbulo & *Tempus* ex verorum entium choro ejiciamus.

IV. *Tempus non esse ens reale*, facili opera probatur: Nam aut sumitur Metaphysice, pro temporalitate, & sic omi enti, atque etiam Deo, convenit, cui tamen accidentia non conveniunt. Tempus Metaphysicum existentiam sequitur, quæ vel maxime est in Deo. Deus enim existit in omni tempore, creaturæ tantum in aliquo, vel præterito, vel præsenti, vel futuro. Aut Tempus sumitur Physicè, pro numero seu mensura motus; sic non magis erit reale, quam ipse numerus, vel, quem mensurat, motus, qui cum sit actio, tantum est modus entis realis in fieri; sic ergo concludimus. Quemadmodum numerus non est ens reale, quia unitates, ex quibus constat, non sunt entia realia, hæ non sunt entia realia, quia unitas in genere non est ens reale; hæc non est ens reale, quia est affectio transcendens entis realis, alioquin iretur in infinitum: sic nec tempus est ens reale, quia sequitur existentiam, nec hæc est ens reale, quia est principium transcendens entis realis in genere, alioquin iretur iterum in infinitum.

V. Sed ad *Qualitatem* transeamus. Ejus quatuor vulgo ponuntur species satis notæ.

Secundam & Quartam ex entium realium ambitu proscripsere ante me multi, præsertim *Nominales* ac *Scotistæ* inter *Scholasticos*, quod videre est apud *Faventinum*, *Hurtadum*, *Arriagam*, & non ita pridem *Prædecessor* ac *Præceptor venerandus*, *D. Burgersd. in Metaph. l.2. c.ult. th.12.* Sed ad primam & tertiam Qualitatis speciem ipse offendit, offenderunt & reliqui. *Nos omnes in universum Qualitates, esse vera entia à substantiis distincta, negamus*, & ordine suo probamus.

VI. *Habitus* est qualitas adventitia ad operandum bene vel male, sumendo voculas illas, tum Ethice, tum Physice: estque vel corporis, vel animi *Corporis*, si detur, (neque enim hoc nunc disputamus) comprehendit sanitatem, morbum, &c. At sanitas & morbus consistunt in recto aut vitioso temperamento partium, in εὐεξία ἢ καχεξία earum: at hæc dispositio non est aliud, quam modus istarum partium, qui à partibus tanquam substantiis modificatis non distinguitur ut ens reale: quippe modus negat ens reale, alioquin idem modificaretur per se ipsum. At potissima difficultas est in habitibus *animi*. Hi sunt vel *acquisiti* vel *infusi*: at *neutri sunt entia realia*: quod idem dicendum de concreatis, & connatis, si sint; de quo alias disputandi erit locus. *Habitus animi* acquisiti, sunt vel *intellectuales* vel *morales*: utrique acquiruntur crebris actionibus, quæ ipsæ cum non sint entia realia, neque habitus iis acquisiti possunt esse tales: nihil quippe est in effecto nisi quod sit in causis, vel formaliter in causis univocis, vel eminenter in causis æquivocis: sed actiones, causæ habituum acquisitorum, neutro modo sunt entia realia: ergo nec habitus tanquam effectus iis acquisiti sunt ejusmodi. Sed in *infusis animi habitibus* accidentium realium & entium à substantiis distinctorum præsidium reperietur. Imo vero, nihil minus. Nam si acquisiti tantum sunt modi operandi, ideoque non entia realia: nec infusi erunt entia realia, quia quoque tantum sunt modi operandi: omnis enim habitus, seu acquisitus, seu infusus, largitur tantum facilitatem in agendo: at facilitas illa quid est aliud quam modus? sed modus nullus est ens aut accidens reale, nec essendi nec operandi, quod demonstratum vide à *Burgersd. cap.7. lib.1. Met.* & nos brevi demonstrabimus in harum disputationum serie. Neque tamen modus, aut id quod est modus, seu essendi, seu operandi, nihil est aut nihil addit subjecto quod modificat: hoc enim si verum foret; figura nihil adderet quantitati, & figurâ rei quantæ variatâ, *nihil* esset variatum: sessio, Petro antea stanti *nihil* adderet, & cum mutatur sessio Petri in alium situm, ut scilicet evadat stans, *nihil* mutabitur, adeoque totum prædicamentum *situs nihil* continebit, si modus sit nihil, nam *situs* est tantum *modus* partium in corpore; existentia cum superadditur essentiæ, *nihil* superaddetur; subsistentia cum superadditur enti, ut sit vel substantia simpliciter, vel substantia prima, prout illa vox sumitur vel latius vel strictius, *nihil* superadditum enti fuerit; finitas cum superadditur enti reali ut sit creatura, *nihil* quoque superadditum fuerit; actus, potentia, contingentia, necessitas, &c. *nihil* fuerint, si modus *nihil* est aut *nihil* addit enti. Et nisi *modi* atque alia quædam admittantur, quæ nec sint substantiæ, nec accidentia, nec entia realia, nec nihil, sed quæ sint media negationis utrinque interjecta, actum est de tota *Metaphysica*, quippe Entis in genere principia, essentia & existentia, & ejus affectiones, unitas, veritas, bonitas, localitas temporalites, suntne substantiæ, suntne accidentia, suntne entia realia? quicquid dixeris, erraveris. At suntne nihil? Neque hoc dici potest. Quin perierit quoque *Mathesis* tota simul & *Physica*, si non admiseris medium aliquod inter substantiam & accidens, inter ens reale & nihil: nam affectiones, quæ de quantitate continua ac discreta, & quæ de corpore demonstrantur, nec sunt substantiæ, nec accidentia, imo ne quidem entia realia, neque tamen nihil sunt. Sed de hoc negotio alias latius: sufficit demonstrasse impræsentiarum, non valere hanc consequentiam; Quod non est accidens, est substantia: nec hanc, Quod non est ens reale, est nihil: & habitum omnem, sive acquisitum sive infusum (eadem est ratio connati & concreati) licet non sint accidentia, non ideo fore substantias, licet non sint entia realia, non ideo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

esse nihil. Potentiam & impotentiam naturalem proxime sequens examinabit & ex munere Accidentium & Entium realium eliminabit disputatio.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUINTA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SUBST.

THESIS I.

REmovimus ex *Accidentium & Entium realium* censu, *Quantitatem*, & Qualitatis speciem primam, *Habitum*, transimus ad secundam, quam faciunt *Potentia & impotentia Naturalis*. Definitionem utriusque aut divisionem multiplicem hic non exponemus, sed supponemus: adeoque simpliciter, potentiam *nullam esse Accidens & Ens reale distinctum à Substantia*, probabimus.

II. §. 1. Si potentia naturalis sit ens reale & accidens distinctum à substantia, aut erit *activa* aut *passiva*. Sed neutra est, quia res possunt agere & pati per se ipsas aut per suas entitates. Ergo. Verum utrumque divisionis membrum penitius inquiramus. Si potentia *passiva* est ens reale & accidens distinctum à substantia, vel est *objectiva*, vel *subjectiva*, id est, vel illa potentia respiceret efficientem, vel formam, seu substantialem seu accidentalem. Si *objectiva potentia passiva* sit ens reale & accidens distinctum à substantia, ergo erit in aliquo subjecto: at potentia objectiva ibi collocatur, ubi nullum est subjectum: est enim potentia rei nondum existentis. v. c. Mundus antequam existeret aut creatus esset, erat in potentia objectiva, respectu Dei creatoris? *objiciebatur* enim ipsi, ut creabilis aut creandus potius, quod utrumque respectu mundi significat potentiam passivam. Hæc ergo potentia objectiva, qua poterat à Deo mundus condi ante sui creationem, vel erat in Deo, vel extra Deum. Non in Deo, quia nihil est in Deo passivum: omnis enim potentia, quæ Deo adscribitur, activa est: Non extra Deum, quia nullum ante creationem mundi existebat ens reale, in quo tanquam in subjecto hæc potentia inhæsisset. Ergo neque potentia illa fuisset: tantum abest, ut accidens esset à substantia realiter distinctum. Præterea potentiæ objectivæ respondet existentia seu actus entitativus. Sed nullum ens reale aut verum accidens præcedit actum entitativum seu existentiam rei, sed potius eam præsupponit. Ergo.

III. Si *potentia passiva subjectiva* sit ens reale & accidens distinctum à substantia, *vel erit materiæ ad suam formam substantialem, vel subjecti ad suam formam accidentalem. Non prius:* nam 1. Potentia & Actus sunt in eodem genere juxta *Aristotelem & Aristotelicos*, ita ut, si actus aliquis sit substantia, & potentia erit substantia, si actus aliquis sit accidens, & potentia erit accidens. Sed actus ille, quem respicit subjectiva materiæ potentia, est forma substantialis, ut volunt *Peripatetici*, & altera pars compositi. Ergo & potentia illa ad illum actum erit substantia, non accidens: & hoc est fortasse, quod barbarus voluit *Commentator, Averroes*, cum dixit, *Materia substantiatur per posse*. 2. Argumentamur ad hominem. Actus & potentia, ex sententia *Adversariorum*, opponuntur tanquam habitus & privatio. At habitus & privatio, ex sententia *eorundem*, ad eandem reducuntur Categoriam. Ergo cum forma substantialis sit substantia, sic asserentibus *iisdem*, & potentia subjectiva ad eam talis erit. Ergo non accidens.

IV. Si *potentia passiva subjectiva substantiæ* ad

ad formam accidentalem, sit accidens & ens reale à substantia distinctum, *vel erit respectu omnis formæ accidentalis*, id est, accidentis, *vel respectu alicujus. Non respectu omnis*, quia sic ipsa hæc potentia, de qua impræsentiarum agimus, quæ *Adversariis* est accidens, aliam quoque potentiam, quæ pariter foret accidens, ante se requireret in subjecto, & sic daretur processus in infinitum, à quo natura abhorret: Præterea & quantitas, priusquam in subjecto reciperetur, potentiam quandam, ut accidens realiter à substantia distinctum, requireret: at quantitas juxta *Peripateticos* immediate & proxime inhæret materiæ, absque ulla præcedanea potentia. Ergo. *Si talis potentia passiva subjectiva, ut accidens realiter distinctum, exigitur ad quædam tantum accidentia recipienda*, quæro, si unum accidens possit inhærere subjecto & informare substantiam sine media potentia passiva subjectiva, cur non omnes? nulla enim major videtur esse ratio in uno quam in alio accidente, ut ad unum recipiendum in subjecto requiratur potentia quædam passiva subjectiva distincta à substantia, & non requiratur ad aliud. Et, si hæc talis potentia requiratur, ut ratio receptiva accidentium in subjecto, aut erit quantitas, aut accidens aliud. Prius nolunt. Si posterius volunt, quandoquidem hæc potentia statuitur in ordine ad varia accidentia & genere distincta, nō erit hæc potentia prædicamentalis, aut qualitas, aut secunda tantum species qualitatis, sed transcendentalis, & per omnes qualitatum, imo accidentium, vagabitur species. At potentia transcendentalis, ne ipsis quidem Peripateticis, est accidens aut ens reale. Ergo, &c.

V. Si *potentia activa sit ens reale & accidens distinctum à substantia, vel erit entis increati vel creati: non increati*, quia repugnat ejus simplicitati ac perfectioni, ut in Deo sit ens reale & accidens ab ejus substantia distinctum: *non creati*, quia *vel incorporei erit, vel corporei: si incorporei*, vel erit *Angeli* vel *Animæ rationalis*: sed neutrius natura exigit: utriusque enim eadem hic est ratio. Quod *Angeli* non exigant potentiam activam distinctam à sua substantia vel essentia sic evincimus: nam hæc, vel faceret ad Angelorum perfectionem, vel ad eorum imperfectionem: omnis enim entitas realis alteri adjuncta, vel illud perficit, vel ejus perfectionem minuit. Sed *non facit ad perfectionem Angelorum potentia activa realiter distincta ab eorum substantia*, quia Deus, qui est agens perfectissimum, sine talibus potentiis intermediis operatur: unumquodque autem eo est perfectius, quo accedit propius *ad Deum*. Si *ad imperfectionem Angelorum facit ista potentia activa*, removenda potius est: deinde, qualibet forma statuitur vulgo, subjectum, in quo est perficere. Ergo hæc dici nequit facere ad imperfectionem Angelorum. Denique, si essentia aut substantia Angelorum requirat à se distinctam potentiam activam, ergo & formæ accidentales, quæ sunt agentia imperfectiora, requirent tales potentias. Atqui hæ non requirunt, sed immediate agunt. Ergo, Et quo indicio innotescit hæc activæ potentiæ ab Angelorum essentia distinctio realis? an sensu? sed nec Angelorum essentia, nec potentia, est objectum sensus. An ratione? sed ratio magis contrarium colligit. Nam natura nihil facit frustra. Sed frustra est ponere potentiam activam, cum essentia Angelorum sufficiat. Sed hoc ipsum negant *Adversariis*: imo negant *ullius rei creatæ essentiam esse immediatum principium operationis, aut posse producere ullam immediate à se ipsa actionem*. At enim quæro, quomodo rei creatæ aut Angelorum essentia producat potentias activas realiter à se distinctas? vel enim oportet intermedias & priores potentias ponere, quarum interventu potentiæ activæ producantur, vel hæ potentiæ activæ producuntur immediate. Si prius, erit progressus in infinitum. Si posterius, quidni & operationes ipsæ immediate producantur, æque atque potentiæ activæ, ab essentia aut substantia? nam æque facile producentur à natura cujusque rei immediate operationes, ac potentiæ. Et hoc eodem argumento *omne discrimen reale potentiarum intelligendi & volendi ab anima rationali* tollitur, quod fusius deduceremus, nisi id jam fuse factum esset à *Scoto* & *Scotistis*. Vide inter alios *Fabrum Faventinum* in Theorematibus *Logicis* & *Physicis* ad mentem *Scoti*, & *Iohannem de Rada* in suis controversiis inter *Thomam* & *Scotum*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

VI. *Si potentia activa in ente requiritur corporea, ut ens reale & accidens distinctum à substantia seu essentia, vel requireretur, tanquam conditio & dispositio & præparatio agentis, vel tanquam causa agens aliqua intermedia.* Si *prius dicant*, hoc probandum prius foret, non gratis dicendum: nam non videtur nobis esse opus tali dispositione, quia, ut diversa agentia inter sese distinguuntur essentiis, sic ad diversas operationes determinari possunt per sese sine præparatione prævia aut media: Cur enim magis fuerit alienum à ratione, essentiam ex sese immediate ordinari ad proprias suas operationes, quam eandem ex sese immediate ordinari ad proprias suas potentias. Præterea, hæc potentia activa entis corporei illud disponens ac præparans, vel est natura prior ipsa essentia & substantia, quam disponit ac præparat ad operandum, vel simul est cum ea, vel est ea posterior ac sequitur; si primum dicant, effectus erit prior causa: si secundum, substantia non erit prior naturâ accidente, contra proprium illorum axioma: si tertium, potentia hæc activa, essentiam seu substantiam entis corporei disponens ac præparans, est supervacanea: eum enim in finem in agentibus hæc collocatur potentia, ut illa disponat, præparet, ac determinet ad operationem talem, vel talem: sed si hæc potentia sequitur essentiam aut substantiam entis corporei agentis, jam hæc fuerit præparata, disposita, determinata, ante adventum talis potentiæ: itaque frustra ponitur. Postremo, ex ipsa hominis notatione videtur colligi posse, hasce potentias esse modos tantum & non accidentia aut entia realia: appellantur enim dispositiones, præparationes, conditiones, determinationes, ad operandum. At vero, quid aliud sonant ista vocabula, quam modum operandi?

VII. *Si potentia activa requiritur distincta ab entis corporei & agentis essentia seu substantia, ut causa agens aliqua intermedia*, in absurdum incidunt, quod ante tetigimus: nam, dum ipsam potentiam agendi producit essentia, aut substantia agentis, vel immediate producet, quod ipsi negant cadere in ullam creaturam, vel in infinitum dabitur processus, quod à Philosophia & ratione recta est alienum. Atque ex hisce omnibus conspicuum est, *nullam esse necessitatem ponendi potentias vegetativas & sensitivas realiter distinctas ab anima utraque.*

VIII. *Cl. D. Burgersdicius L. 2. Met. c. ult. th.* 13. Potentias naturales in duas classes dispescit: quasdam oriri dicit ex primis qualitatibus, ut sunt vires corporum vita carentium, & has, vera accidentia, atque entia realia à substantiis distincta, facit: quasdam nihil habere commercii cum primis qualitatibus asserit, uti sunt potentiæ Angelorum & Animæ rationalis, & has à substantia ejus rei, cujus sunt potentiæ, distingui negat. Quod spectat potentias vegetativas & sensitivas & circa eas vacillat, tandem tamen eas easdem cum ipsa animarum substantia concludit: quod ex primis qualitatibus non oriantur quidem, sed in operando tantum spiritu utantur vitali & animali, qui ex elementaribus qualitatibus oritur ac gignitur uterque. Sed enim, nihil est necesse, potentias etiam illas, quæ ex primis oriuntur qualitatibus, & sunt corporeæ, facere entia realia atque accidentia distincta ab essentia & substantia corporum. Nam, si ipsæ qualitates primæ, ex quibus oriuntur istæ potentiæ, non sint accidentia vera aut entia realia, nec erunt potentiæ naturales ex iis ortæ. Sed verum est prius, uti hoc probabimus *Disp. seq.* Ergo.

IX. *Si potentia naturalis nulla, nec activa, nec passiva, nec subjectiva, nec objectiva, nec Dei, nec creatura, nec Spiritus, nec corporis, sit ens reale aut accidens à substantia & essentia distinctum, multo minus erit impotentia naturalis:* nam aut intelligitur istac voce, privatio potentiæ, aut potentia imbecillior. Si prius, nulla privatio est ens reale aut accidens verum. Si posterius, non aliis opus est argumentis, quam quæ sunt allata contra potentiam naturalem simpliciter: quod enim verum est de potentia forti ac majori, id quoque de diminuta & minori verum esse censendum est. *Quomodo ergo potentiæ naturales, si non sint entia realia & vera accidentia, distinguuntur à substantia seu essentia? An ratione ratiocinata? an modaliter? an formaliter?* Resp. omnibus istis distinctionum generibus, prout

voces

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

voces istæ & termini diversimode accipiuntur. Cæteras Qualitatis species, non esse enti realia nec vera accidentia à substantiis distincta, docebit *Disp. seq.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

SEXTA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SUBST.

THESIS I.

JAM duas Qualitatum species profligavimus, & ex Entium realium numero ejecimus, *Habitum & Potentiam Naturalem*, ad *reliquas debellandas, atque extra Accidentium chorum relegandas, nos accingimus.* Offert sese primum, *Patibilis qualitas*, atque in ea *lux sive lumen, color, sonus, odor, sapor, qualitas tactilis, calor, frigus, &c. Lucem seu lumen* non esse qualitatem, nec accidens, sed substantiam ac corpus quoddam tenuissimum, jam ante Aristotelem docuere Veteres, Empedocles, Democritus, Epicurus, aliique, & Recentiores omnes, qui generosius Philosophantur, nec cæca ducuntur Aristotelis obedientia. Lux enim velocissime movetur: moveri autem est proprium corporum: celeberrime reflectitur à speculo communi aut alio corpore; sed sole corpora reflexionem patiuntur: lux quoque refringitur: at hoc quoque est corporum: partes lucis coëunt & congregantur in certis speculis & disgregantur in aliis: congregari autem & disgregari, solis corporibus convenit. Nec aliena est hæc sententia ab *Aristotele*, quod vel ex unico *Probl.* 12. *sect.* 15. liquet, ubi quærens Philosophus, cur solis umbra extrema videatur temere, respondet, id fieri corpusculorum concursione, aut forte quod solis motus sit incertus: unde putant aliqui Aristotelem voluisse, quod lumen constaret corpusculis volatilibus, quæ celerrime moverentur & agitarentur *Colorem* formaliter sumtum, non distingui realiter à luce vel lumine, sed esse ipsum lumen receptum in corpore opaco, patet, quia oriente lumine oriuntur, occidente occidunt, variante variantur colores, & pro varia refractione aut reflectione lucis varie colorata videntur objecta, quod experientia est comprobatissimum, & patet in prismate seu trigono vitreo, in phiala, quæ aquis limpidis est repleta, & in aliis corporibus, varios colores exhibentibus, pro luce diversimode reflexa aut refracta. Et quid aliud sunt Iridis colores, quam varie reflexum aut refractum lumen? neque ullus negare potest, ipsam lucem esse, quæ colores creat in collo columbæ, in cauda pavonis, in nube rorida, cum istiusmodi res non habeant in se varios colores illos: nec est, quod dicas, ejusmodi colores, sive iridis, sive colli columbæ, sive caudæ pavonis, sive trigoni vitrei, esse tantum apparentes & cito transeuntes, qui differunt à veris & fixis coloribus existentibus in aliis corporibus: nam, vel omnes sunt veri, vel omnes sunt apparentes tantum, cum omnes à luce formentur; nam res non illuminatæ nullum habent colorem, nullusque in tenebris est color; usque adeo verum est illud Poëtæ, *nox abstulit atra colorem.* Et hanc ob causam corpora opaca in superficie tantum habent colorem, quia ibi tantum recipiunt lucem vel lumen (neque enim hæc distinguimus) in interioribus partibus non item: unde secto pomo oritur color in partium superficie, propter receptum lumen, qui antea non erat. Lumen autem recipi in superficie corporum & ab ea reflecti, ipsa evincit

experientia. Si enim soli ex adverso opponatur corpus læve, in superficie ejus lumen receptum apparet: sol si per vitrum micet, lumen consistere conspicitur in pariete. Qui autem vulgo dicuntur veri colores & alii apparentes, ii non diversas colorum species arguunt, sed majorem tantum minoremve luminis incidentis durationem. Si ergo lux aut lumen fuerit substantia, & talis erit color.

II. *Sonus* qualitas non est, nec accidens: sed est ipse aër attritus formatusque in parvas moles, vel, nihil est aliud, quam corpuscula innumera exigua, consimiliter figurata, organique Auditus consimiliter feriendi capacia, quæ à pulsatis corporibus magno cum impetu exiliunt. Quemadmodum enim lumen nihil est aliud, quam corpuscula tenuissima nervum opticum impellentia, ita sonus nihil est aliud, quam subtilissimæ aëris, aquæ, alteriusve corporis particulæ, à quibus impelli potest & solet auris membrana. Corporeitas, ut sic loquar, soni probatur quia sola corpora reflexionem patiuntur: at sonus sæpius reflectitur, quod docet Echo: deinde sola corpora moventur & progrediuntur: at sonus progreditur & regreditur: præterea, sonus habet vim afficiendi auditum, & efficiendi vel voluptatem vel dolorem, prout concinnus est aut inconcinnus: atqui illa voluptas vel dolor ex eo oritur, quod corpuscula aërea mota deliniant vel exasperent organum audiendi, pro conditione lævitatis vel asperitatis, qua configurantur: & hanc configurationem agnovit *Aristoteles*, cum in Problematibus dixit, vocem tantum esse aërem configuratum, Denique sonus imminuitur & aliquando confusus evadit, ob corpusculorum diductionem in longo progressu, & divaricationem in transitu per septum densius: quæ omnia sonum esse corpus, sed quod motum est, vel movetur, satis commonstrant.

III. *Odores* esse spiritus seu habitus odoriferos, atque adeo substantias subtiles ex corporibus fragrantibus prodeuntes, Antiqui olim docuere, docent Recentiorum multi: docet Experientia: quin *Aristoteles* ipse *lib. de sensu & sensili*, odorem vocant fumidam exhalationem. Et si odore medicamenti quidam purgari solent, si alii odore alimenti nutriri possunt, certe substantias esse nemo dubitaverit: quippe quæ ab odoribus fieri non possent, nisi substantiæ quædam forent corporeæ: quomodo enim alimentum converteretur in substantiam viventis? Adde, quod odores progrediuntur ac moventur lentius sono, movent olfactum, eumque afficiunt voluptate aut dolore, imminuuntur progressu: ipsæque res odoratæ detrimentum aliquod substantiæ patiuntur, per exhalationem odorum, qui magis effluunt, cum res odoriferæ sunt fractæ, contritæ, aut per ignem resolutæ, quam cum sunt integræ: quæ omnia, fumos halitusque illos non esse nisi subtiles substantias prosilientes & effluentes ex rebus odoratis, satis superque evincunt.

IV. *Sapores* esse substantias corporeas, si odores sint tales, certo certius est, quia adhuc crassiores sunt odoribus, iisque adeo conjuncti, ut, ubi unus est, ibi & alter sit, neque sunt nisi in corporibus mixtis: etiamsi enim terram misceas cum aqua, nunquam inde exurget, vel odor, vel sapor: si dicas, corpus nonnunquam alium habere saporem, alium odorem; respondeo, illud fieri, vel quia nares & lingua sunt diversi temperamenti, ut, quod huic gratum est, illi sit ingratum; quemadmodum hic & ille homo diversum habent in linguis temperamentum, quia qui sapor huic placet, illi displicet; vel quia diversæ sunt in corpore partes, tenuiores & crassiores, & hæ aliud habent temperamentum quam illæ: est enim odor in partibus tenuioribus, sapor in crassioribus: Uterque nihil aliud quam corpuscula quædam varie configurata & mota, olfactum gustumque afficientia.

V. Restant expendendæ *qualitates tactiles, calor, frigus, &c. Calor* est nihil aliud, quam, corpusculorum insensibilium motus varius & celer. *Frigus*, eorundem motus minor ac remissior. Intelligimus, actualem calorem, & actuale frigus. Qui illum definiunt, qualitatem activam homogenea congregantem & heterogenea disgregantem, & hoc, qualitatem homogenea & heterogenea congregantem, à posteriori describunt utrumque (an vere, nunc

non

non est inquirendi locus) nam illa vel congregatio vel segregatio vi majoris vel minoris motus instituitur. Calor & frigus, tactiles dicuntur qualitates, quia tactu percipiuntur: cum enim particulæ insensiles alicujus corporis varie celeriusque moventur, quam nostri corporis particulæ, sentitur calor; cum moventur tardius, sentitur frigus. *Humiditas*, puta actualis, est, cum particulæ aquæ vel alterius liquoris sensibilis, in corpore stabili, ita ejus poris insunt, ut ipsis inhærent. *Siccitas* actualis est, cum stabilium corporum pori nullis particulis sensibilis liquoris replentur, sed solo aëre vel subtili materia. Tangitur humiditas, cum corpora stabilia percipiuntur perfusa liquore sensibili: tangitur siccitas, cum nullo sensili liquore prædita esse percipiuntur. *Crassities & tenuitas*, sequuntur majorem vel minorem magnitudinem particularum insensibilium, ex quibus corpora crassa & tenuia componuntur. *Densitas & raritas* respiciunt poros seu intervalla, quæ inter particulas insensiles interjacent, diciturque densitas, cum inter illas corporis particulas paucula sunt intervalla; raritas, cum multa: oritur utraque, tum à calore, tum à frigore. *Gravitas & levitas*, nihil est aliud, quam motus tarditas & celeritas motus, in particulis materiæ crassioribus & compactioribus, variaque figura affectis: quæ cum à subtiliori materia ad celeriorem compulsionem sunt aptæ, celeriusque moventur, dicuntur graves; cum ad tardiorem compulsionem magis sunt idoneæ, tardiusque moventur, dicuntur leves: unde gravia corpora deorsum tendunt vehementius, levia imbecillius, cum alterutrum fieri à tactu percipitur, sentitur vel gravitas vel levitas. *Durities* oritur ex particularum insensibilium firmissima adhæsione; *Mollities*, ex earum adhæsione minus firma: unde dura corpora sunt magis stabilia; mollia, minus stabilia. *Stabilitas* existit: ex quacunque tandem particularum in corpore insensibilium adhæsione: *fluiditas* contra, ex earundem disjunctione. Estque vel *aquositas*, quæ oritur ex partibus fluidis, sed lævibus & oblongis, inter se repentibus; vel *oleaginositas*, quæ ex particulis iisdem, sed ramosis, existit; vel *viscositas*, quæ indicat, particulas illas ægre, lente, ac difficulter à se invicem disjungi. *Lævitas* sequitur particularum motum in corporis superficie æquali. *Asperitas*, in inæquali. Sed longum foret nimis omnes qualitates tactiles in specie hic recensere, & quomodo ex solo motu, figura ac magnitudine particularum insensibilium in corporibus existant, exponere, & id fecit luculentissime doctissimus Regius in fundamentis Physices c. 5. Ergo ad *quartam speciem* Qualitatis transeamus, *formam & figuram*.

VI. *Figura* vulgo definitur, *qualitas orta ex terminatione magnitudinis*. Sed enim, si magnitudo non sit accidens, nec ens reale, si nec termini ejus sint talia, si nec ipsa ejus terminatio, multo minus fuerit ens reale, aut accidens, figura, quæ inde oritur. Atqui nec magnitudo nec ejus termini sunt entia realia aut accidentia, quod ostensum disp. 2. hujus curriculi, nec ejus terminatio; hæc enim vel est relatio vel actio: sed neutra est ens reale aut verum accidens. De priori liquebit disp. 7. de posteriori, disp. 8. *Forma* est figura cum colore: sed si nec figura nec color est ens reale aut verum accidens, ergo nec forma fuerit. Sed verum est prius, ex hac disp. Ergo & posterius. Atque ita qualitates omnes ex entium realium verorumque Accidentium numero exclusimus. Sed dicit quis, Hæc nova sunt, & contra Aristotelem: Resp. utrumque falsum esse, & hanc Philosophiam esse antiquiorem ipso Aristotele, quin esse ipsius Aristotelis, præ aliis ostendit Claudius Berigardus in Circulo Pisano. Quid multis?

Si meruit veri vindex audire novator,
Mome! novatorum est primus Aristoteles.

Dispu-

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
Voluminis Secundi,
SEPTIMA,
DE

ACCID. DISTINCT. à SUBST.

THESIS I.

DE solio deturbavimus Entium realium, *Quantitatem* & *Qualitatem* : minus difficultatis erit in reliquis Accidentium speciebus ex numero Entium realium removendis. De *Relationibus* quidem id jam ante multos ostendimus annos *disp. select. vol.* 1. *disp.* 5. *th.* 7. Verum quia hoc obiter tantum est actum tum temporis, jam paulo plenius idem tractandum nobis censuimus.

II. §. 1. Omne ens reale simplici & incomplexa mentis apprehensione concipitur, unoque mentis actu & ictu intelligitur: Sed relatio non sic concipitur aut intelligitur. Ergo non est ens reale. *Major probatur.* Quod in se est simplex & incomplexum, id etiam simplici & incomplexa mentis apprehensione intelligitur ac concipitur: siquidem objectum potentiæ debeat esse proportionatum: At ens omne reale est simplex in se atque incomplexum: nam omne ens reale est unum; quippe unum & ens reale reciprocantur; habent enim se ut subjectum & proprium: atqui quod est unum, est indivisum in se: porro quod est indivisum in se, est simplex & incomplexum: Quod vero ens incomplexum & in se simplex simplici mentis actione percipiatur, non complexa, vel Tyronibus Logicæ constat, ex definitione thematis simplicis & complexi; complexum enim est, quod pluribus notionibus affirmatione aut negatione copulatis intelligitur verum vel falsum: simplex contra, quod unica mentis actione apprehenditur & non judicatur verum vel falsum; simplici enim mentis apprehensioni falsum subesse nequit, ut recte Metaphysici docent. *Minor* syllogismi primi sic *probatur.* Quod collativo actu mentis intelligitur, id non simplici & incomplexa mentis actione concipitur: sed relatio collativa mentis actione intelligitur. Ergo &c. Minor iterum probatur. Quis enim intelligit conjugium, nisi maritum & uxorem intelligat, & inter sese conferat? neque enim potest σχέσις & habitudo duorum mutua intelligi, nisi duobus extremis intellectis & inter se collatis: Nam ex hac collatione demum ipsa extremorum σχέσις & habitudo intelligitur. At ubi duo extrema concipiuntur & eorum inter se σχέσις & habitudo mutua, ibi complexam actionem intellectus, non simplicem; ibi operationem mentis secundam, & judicium, & affirmationem & negationem, non primam, seu simplicem apprehensionem, locum habere, quis non videt? Jam vero, relatio nihil est aliud, quam duorum extremorum, mariti puta & uxoris, σχέσις & habitudo mutua, unde & relata vocantur Arist. τὰ πρός τι, quæ ad aliud, sc. referuntur: ideoque relatio intime includit extrema, quæ ad se invicem, unum ad aliud, referuntur. *Excipiunt*, præcisiva mentis operatione, seu abstractione simplici, abstrahi relationem à subjecto & termino, extremis, & sic cognosci intellectione incomplexa. Resp. Illud fieri non posse: nam nihil abstrahitur a sua essentia aut ratione formali & essentiali, sed essentia relationis ejusque ratio formalis & essentialis est, ut sit habitudo ad aliud, subjecti ad terminum, relati ad correlatum, ac vice versa, quod fuse & invicte demonstravimus Disp. 5. vol. 1. Ergo non potest abstrahi abstractione præcisionis ac simplici à subjecto & termino, extremis suis.

III. §. 2. Nullus ordo est ens reale. Sed relatio omnis est ordo. Ergo nulla relatio est ens

ens reale. *Major* aperta est. Ordo corporum in mundo, hominum in Ecclesia aut exercitu, præceptorum in arte, librorum in Bibliotheca, rerum in prædicamentis, personarum in Trinitate, non est ens reale: & sic de omni ordine dicendum. Neque scio quenquam Philosophorum hic contrarium statuere, neque ut statuat, ratio recta permittit. Sed relatio est ordo: sive enim σχέσιν dicas, sive ordinem, sive habitudinem mutuam, idem dicis. Ergo &c.

IV. §. 3. Nullum ens reale collocandum est in Deo, præter Deum: nihil enim, i.e. nullum ens reale, est in Deo, quod non sit Deus. Sed in Deo sunt relationes, & personales & essentiales, & propriæ singulis personis & omnibus ac toti essentiæ communes. Ergo &c. *Primum*, est ordo & σχέσις mutua in Deo: inter Patrem, qui genuit ab æterno, & Filium, qui genitus est ab æterno: inter Patrem, & Filium, spirantes, & Spiritum sanctum, qui processit ab utroque, utrimque ab æterno. Neque hic *exceptio* valet, quam profert vulgus Philosophorum, esse hanc divinam relationem supernaturalem, atque alterius ordinis: nam resp. Est quidem supernaturalis, quatenus nobis non innotescit naturali intellectus lumine, sed fide ac revelatione supernaturali: est quoque divina, quatenus est in Deo, & relatio, ideo vulgo barbaris dicta, ad intra, attamen est vera relatio prædicamentalis, non minus, atque relatio Patris ad Filium & vice versa in Philippo & Alexandro. Nam subjectum hic est verum, Deus Pater, terminus verus, Deus Filius, fundamentum verum, generatio, definitio relationis vera, est enim σχέσις hic & habitudo mutua unius ad alium, Patris ad Filium: est enim alius Pater, alius Filius, licet non aliud & aliud. *Deinde* & relationes essentiales sunt in Deo, quas, barbara *Scholasticorum* gens, ad extra vocat; est enim Deus creator: & hoc vere de eo dicitur, estque subjectum, quod refertur Deus; terminus est creatura, ad quam refertur vere, & non per mentem: fundamentum est creatio, in Deo activa, in creatura passiva: Creatorem autem & creaturam esse relata, nemo inficias iverit, nec tantum secundum dici sed & secundum esse: Quare enim Pater & Filius magis sint relata secundum esse, quam creator & creatura? An non creator, hoc ipsum quod est, creaturæ est? an non creaturæ est creator? An non totum esse creatoris est, referri ad creaturam, ut totum esse Patris est referri ad Filium? Ne *Scotus* quidem, *doctor subtilis*, hic discrimen invenerit. Sed dicent fortasse, esse relationem transcendentalem creaturæ ad creatorem. Quid? ergone hæc relatio omnes pervagabitur categorias? Ergone etiam quantitas & qualitas una creabit aliam, & altera creabitur ab altera? At ego didiceram, creationem soli Deo esse propriam, ac ne homini quidem aut Angelo, ne dum quantitati aut qualitati, aut ulli alterius Categoriæ enti, competere. Sed *ulterius*, etiamsi relatio Creatoris & creaturæ foret relatio transcendentalis, necdum tamen ens reale foret; nam ne relationes quidem transcendentales sunt entia realia: est relatio transcendentalis inter ens & unitatem, veritatem, bonitatem, attributa sua, tanquam inter subjectum & adjunctum proprium. At quis dixerit, eam relationem esse ens reale? cum ne ipsæ quidem illæ affectiones, unitas, veritas, bonitas, sint entia realia: si enim forent, affectiones esse non possent, nec de ente prædicari; aut ibitur in infinitum; & unitas, & veritas, & bonitas, habebunt aliam unitatem, veritatem, bonitatem, cum hæ affectiones omni enti reali conveniant, & cum eo reciprocentur: &, cum relatio transcendens causæ ad effectum, accedit ad Philippum generantem, Petrum ædificantem, &c. anne novum accedit ens reale ad utrumque? sunt hæc deliræ mentis somnia.

V. §. 4. Omne ens reale, præter Deum, producitur aliqua actione. Sed relatio nulla producitur actione. Ergo. *Major* certa est: si enim relatio in genere sint ens reale, cum non si idem quod Deus, qui, ut sic, est ens absolutum, & ens improductum, debet illa aliqua actione produci, & ab alio: nullum enim ens reale à seipso fit vel est. *Minor* probatur. 1. Authoritate Aristotelis, quæ maximi est roboris apud ejus sequaces & adulatores *Scholasticos*, 5. *Phys.* c. 2. ubi dicit: *ad relationem non esse motum.* 2. Nato Alexandro, à quo pro-

ducitur illa paternitas in Philippo? Non ab Alexandro, qui nondum agere potest, cum nascitur aut simul atque natus est: non ab ipso Philippo: si enim Philippus paternitatem producit in seipso, pater esse posset, antequam gigneret Alexandrum: quid enim impediret? non Alexander: necdum enim agere potest in Philippum. Sic, dum litteram scribo in aliqua charta quamdiu est una atque unica, nulli potest esse similis aut dissimilis; sed si alteram scripsero, erit prior huic vel similis vel dissimilis. A quo producitur hæc similitudo vel dissimilitudo? Non à littera posteriori; nulla enim esse aut cogitari potest actio in litteram priorem: quomodo hæc posterior producet relationem, ens (ut volunt Adversarii) reale, in littera priori, subjecto alio, & quidem quod ab ipsa posteriori littera distat? Non à manu, nam hæc, cum produxit litteram posteriorem nullam exercuit actionem in priorem: at omne ens reale per actionem fit. *Dicent*, produci à priori littera relationem similitudinis in se ipsa: at prioris litteræ nulla est actio: ut non dicam: nihil posse esse causam efficientem realis entis in se. *Dicent*, relationem oriri per resultantiam quandam. Sed omne ens reale producitur actione transeunti, non per resultantiam naturalem. *Excipiunt.* Atqui potentiæ naturales & proprietates, ut risibilitas, per resultantiam naturalem oriuntur, Ergo & relationes sic possunt oriri. Resp. 1. Eas ex entium realium numero ejecimus disp. 4. hujus curriculi. Quare nulla est consequentia, ab illis ad relationes, si hæ sint entia realia. 2. Licet potentiæ naturales & proprietates essent entia realia, dici potest, quod sint adjuncta suorum subjectorum, & non effecta suarum causarum: multi enim Philosophorum, nec male, causam emanativam, qua effectum produci volunt per resultantiam naturalem, ex numero causarum proscribunt. 3. Adhuc tamen istæ potentiæ & proprietates aliqua actione producuntur, si non causæ emanativæ, & subjecti, in quo sunt, proximi, saltem causæ remotæ & superioris: quæ enim causa dat ac producit formam, dat ac producit consequentia ad formam: & sic qua actione producitur anima, eadem producentur potentiæ, & proprietates ejus. *Dicent denique*, eadem actione produci relationes, qua producuntur termini. Resp. absurdum est, unam eandemque individuam ac simplicem actionem, terminari immediate, & ad terminum relationis & ad ipsam relationem, si & terminus & relatio sit ens reale: &, facile quidem est, concipere mutationem & motum in littera secunda, tanquam termino similitudinis vel dissimilitudinis inter se & primam, cum illa secunda scribitur à manu; sed quomodo quis concipere valeat, eadem actione scribentis manus, produci adhuc unum ens reale, relationem similitudinis vel dissimilitudinis inter litteram utramque? sic facile est, concipere mutationem & motum in Alexandro tanquam termino paternitatis, quæ est in Philippo, imo & facile est, concipere mutationem & motum in Philippo, qui per generationem Alexandri ex non generante fit generans; sed quomodo quis concipere valeat, eadem actione generantis Philippi, produci adhuc duo entia realia, relationem Patris ad Filium in se & relationem Filii ad Patrem in Alexandro? Si unquam valet hoc Axioma, valet hic. *Entia non sunt multiplicanda citra necessitatem.* Quare recte ait *Burgersd. Met. l. 1. c. 6. relationes plerasque suboriri aliqua mutatione, sed quæ vel est in termino, vel, si sit in subjecto, relationem ea esse posteriorem.* Et sane, non mutatur res, quia fit relata, sed fit relata, quia mutatur.

VI. §. 5. Pariter possumus argumentari à corruptione. Nullum ens reale à seipso potest corrumpi naturaliter. Sed relationes sunt entia realia, ex mente Adversariorum. Ergo. Quando ergo defuncto Hectore Priamus desinebat esse pater, à quo istud ens reale, si diis placet, paternitas in Priamo est extincta? an ab Hectore? An fortassis ab Achille, qui interimendo Hectorem simul interfecit paternitatem in Priamo, qui longe ab Achille aberat, & sic una actione interfecit duo entia realia, alterum, substantiam, Hectorem, alterum, accidens, paternitatem in Priamo. Sed hæc tam fatua sunt, ut refutationis me pigeat, recensionis pudeat.

Dispu-

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
Voluminis Secundi,

OCTAVA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SUBST.

THESIS I.

SCilicet, is nunc superest labor, ut receptæ Philosophiæ, pro *Actionis*, P*assionis*, *Ubi*, *Quando*, *Situs*, *Habitus*, entitate reali, copias difflemus, quod faciemus uno halitu: Hoc tanto nobis erit facilius, quanto ad ipsam veritatem accedunt propius Adversariorum non-nulli, qui hasce Categorias sex, non nisi modos, aut relationes, aut denominationes externas, continere asserunt, & sic ipsi ex Accidentium verorum numero ejiciunt: quippe nec modi, nec relationes, nec externæ denominationes, entia sunt realia, multo minus, accidentia: nam substantias non esse ea, in confesso est.

II. *Actionem* & P*assionem*, *non esse entia realia*, sic probamus, (nam inter sese non distingui realiter, ipsi confitentur Peripatetici) Si actio & passio sunt entia realia, vel sunt entia necessaria, vel contingentia: non necessaria, quia aliquando non fuerunt, & possunt aliquando non esse; &, sic forent Deus, quia solus Deus est ens necessarium. Erunt ergo contingentia: si sic, habuerunt suum produci & producere: quia entis cujuscunque contingentis naturæ hæc est, ut aliquando non fuerit, ideoque aliquando factum sit; at non potest esse factum, nisi aliquando datum sit ejus fieri: hoc ejus fieri, est passio, &, ejus facere, est actio. De illo ergo fieri & facere, produci & producere, iterum quærendum est, an sint entia realia? si sic, redibit eadem quæstio, dabiturque progressus in infinitum, qui ut evitetur, statuendum est omnino Actionem & Passionem non esse entia realia: quod tanto magis confirmatur: quia nihil sunt aliud; quam ipsum rerum fieri & fluxus ejus quod fit: nunquam enim sunt, sed semper fiunt, & earum existere, est fieri. Atqui entia realia aliquando sunt & existunt. Ergo, cum actio & passio nunquam sint & existant, ne entia quidem realia dici possunt.

III. Actio & Passio, si sint entia realia, habent aliquod esse: illud est vel increatum, vel creatum. Increatum non est, quia actio & passio ab aliquo sunt, & initium habuerunt. Si earum esse sit creatum, & creatio erit ens creatum: nam creatio est actio & passio, unde vulgo in activam, quæ Dei est, & passivam, quæ creaturæ est, dispescitur. Si creatio, activa & passiva, i. e. creare & creari, est ens aut esse creatum, præsens erit præteritum: quippe creare & creari significant tempus præsens: at ens vel esse creatum, connotat præteritum: sed ut idem sit præsens & præteritum, contradictionem implicat.

IV. Porro, si actio & passio sunt entia realia, vel sunt absoluta, vel relata, vel partim absoluta, partim relata. Si relata, non sunt realia entia: nam relata, qua talia, seu potius, ipsas relationes, non esse entia realia, disp. præced. 7. est ostensum. Si actio & passio sint duo entia absoluta, cum non sint futuræ substantiæ, erunt accidentia: si sic, vel erunt ambæ in agente, vel simul in patiente, vel, altera in agente, altera in patiente. Non potest dici primum, quia sic idem agens, & agens esset propter actionem, & patiens propter passionem, & duas oppositas rationes simul sustineret. Consequentia est clara, quia omne accidens subjectum, in quo inhæret, denominat. Ergo, si actio & passio, ut duo vera accidentia, inhæreant agenti, agens denominabunt & ut agens & ut patiens. Non potest dici secundum, quia eadem redibit difficultas. Nec

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

potest dici tertium, vel actio erit in agente & passio in patiente, vel vice versa. Non prius, quia hoc contradicit *Aristoteli*, quod non patiuntur Adversarii: nam *Philosophus in Physicis* dicit, motum seu actionem esse actum hujus in hoc: contradicit rationi: Nam, quod est ab aliquo, non est in illo: Actio est ab agente: Ergo non in agente. Et, vulneratio ac verberatio sunt actiones: at quis dicet eas esse in vulnerante ac verberante? posterius vero dicere, ut actio inhæreat patienti, passio agenti, omni absurditate est absurdius. Sed, nec esse, partim absoluta, partim relata entia, actionem & passionem, omnes confitenter, & per sese est manifestum.

V. Denique, nullus motus est accidens verum aut ens reale distinctum à termino ad quem. Sed actio & passio sunt motus. Ergo. Major est *Peripateticorum* plerorumque: qui enim ex iis, inter motum & terminum, realem adhuc ponunt distinctionem, illi tamen non ita inter se distingui eos volunt, ac si duo essent entia realia inter se distincta, sed duas tantum esse realitates asserunt, sic ut distinctionem realem inter ea non denominent à parte extremorum, quasi extrema distinctionis, motus & ejus terminus ad quem, sint duo entia realia, sed eam sic vocant, quod non sit per mentis operationem distinctio inter motum & terminum ad quem; est enim inter ea distinctio, qualis est inter modum separabilem & rem modificatam aut modificandam: quia vero modus non est nihil, nec ipsum, quod modificatur per motum, non est nihil, sed utrumque est res, saltem sumta voce hac significatione latiori, prout idem est quod *aliquid* seu *ens* late acceptum, pro eo quod non est nihil, ideo bene dicitur distinctio inter motum & terminum ad quem realis: duæ vero realitates, i.e. quidditates (ut loquuntur barbari) vel formalitates, vel rationes formales aut quidditativæ, non faciunt entia realia distincta. Ergo nec motus fuerit ens reale distinctum à suo termino ad quem. Ergo nec actio aut passio, quia nihil sunt aliud quam motus, termini ad quem, & modus, quo fit: quæ erat *minor*; nec probatione eget, quia per se manifesta est, & ab omnibus admittitur.

VI. Atque hæc, quæ disseruimus, maxime premunt *Peripateticos*, si vera sunt, quæ disputavimus, *disp. praced.* 2456. Nam, si actio & passio non sunt nisi motus termini ad quem, nec motus distinguatur à termino ad quem, si terminus ad quem non sit ens reale verumque accidens, nec motus erit: si motus non fuerit; nec actio aut passio erunt. Sed terminus ad quem motus, non est ens reale, nec verum accidens. Ergo nec motus erit, qui cum eo identificatur. Minor probatur: Nam *Aristoteles* agnovit tantum motum, ad Quantitatem, qui dicitur Accretio vel Diminutio, ad Qualitatem, qui dicitur Alteratio, ad Ubi, qui dicitur Motus localis seu Latio. Sed nec Quantitas est verum accidens aut ens reale, ex *disp.* 2. nec Qualitas, ex *disp.* 4. 5. 6. nec Ubi, ut statim demonstrabitur. Motum ad substantiam non agnovit *Aristoteles*, nec *Aristotelici*, sed generationem & corruptionem vocant *mutationes* momentaneas. At, licet motus forent, non tamen ideo actio & passio generandi & corrumpendi, essent entia realia aut accidentia vera, sed modi tantum, quibus substantiæ fierent atque interirent naturaliter. Sed modus nullus, non essendi, multo minus operandi, qualis hic est uterque, est ens reale aut accidens distinctum. Hoc enim si admittas, & in Deo posueris entia realia & vera accidentia, quod est impium, & omnem simplicitatem sustuleris ex rerum natura, atque adeo omne ens erit compositum, ex entibus realibus, subjecto & accidente, si omnis modus sit ens reale, & accidens verum, quod est absurdissimum: nam nullum datur ens reale, quod non sit unum: at unitas modus est: nullum datur, nisi, vel per se subsistat, vel sit in alio ut in subjecto, vel dependeat ab alio ut ab efficiente, vel à nullo dependeat tali modo, vel sit necessarium vel contingens: At vero hi sunt modi existendi. Actio autem & passio sunt modi operandi: At hi tam parum sunt entia realia quam modi essendi, cum minoris & adhuc exilioris sint entitatis, quem isti.

VII. Sed tempus est, ut *Ubi*, *Quando*, *Situm*, & *Habitum*, ex entium realium & verorum Accidentium libro deleamus, quod faciemus

ciemus una & communi situra. Si hæc quatuor forent entia realia, vel absoluta essent, vel relativa. Non absoluta: quia omne ens absolutum; vel aliqua actione transmutativa producitur, vel ab alio ente jam producto emanat: omne enim ens productum aliquam exigit causam producentem. Hæc vero quatuor actione aliqua non producuntur: Nam qualis illa foret, vel generatio, vel corruptio, vel accretio, vel diminutio, vel alteratio, vel motus localis? at hæc quatuor non sunt producta per generationem vel corruptionem, quia sic forent substantiæ: Nam hæ actiones ad substantiam terminantur: nec per accretionem & diminutionem, quia sic forent quantitates: hæ enim actiones terminantur ad quantitatem: nec per alterationem, quia sic forent qualitates; hæ enim actiones terminantur ad qualitates: nec per motum localem, quia hæ actiones tantum terminantur ad Ubi: Ergo non ad Quando, nec ad Situm, nec ad Habitum. Dices. Ergo saltem Ubi erit ens reale & verum accidens, quia actione transmutativa producitur. Resp. negando consequentiam, quia Ubi est tantum modus existendi in loco, quo res finitæ alicubi esse dicuntur: &, omne quidem ens reale actione transmutativa producitur; sed non omnis actio transmutativa terminatur in ens reale. Atque ex hisce patet, Ubi, Quando, Situm, & Habitum, non esse entia absoluta: sed nec sunt relata, nisi secundum dici aut transcendentia. Sed nec relata, qua talia, nec relationes, sive sint secundum esse, sive secundum dici, sive sint prædicamentales, sive transcendentales, sunt entia realia aut accidentia vera, ut seq. disp. demonstratur. Ergo. nec Ubi, nec Quando, nec Situs, nec Habitus, sunt entia realia, aut accidentia realia: quod erat demonstrandum.

ANNEXUM.

Tria sunt, quæ humanam scientiam absolvunt. Dei, Naturæ, Artis, cognitio: quæ quærenda est homini Philosopho, quantum in hac vita fieri potest, perfecta: perfecta est, cum vera est: vera est, cum res cognoscuntur uti sunt: ita cognoscuntur, cum cognoscuntur, uti facta sunt: res qualibet facta est ad ideam suam, i.e. ad certam quandam rationem, per quam id esse potuit, quod est: omnia ergo, quæ fiunt ad ideas fiunt, sive sint opera Dei, sive Naturæ, sive Artis: Ars ideas operum suorum mutuatur à Natura; hæc à Deo; Deus à semetipso: Deus igitur effingendo mundum, seipsum effigiat, ut omnino proportionata sit creatura Creatori: ideæ itaque rerum in Deo sunt, ut in Archetypo, in Natura, ut in Ectypo, in Arte, ut in Antitypo. Hisce bene cognitis, omnia cognita erunt, quæ naturæ homini cognosci possunt: & circa hasce explicandas, versandum est Philosopho & Philosophiæ.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

NONA,

DE

USU PHILOSOPH. IN. THEOL.

THESIS I.

Ea rerum præstantissimarum est conditio, ut, quanto præclarior illarum est usus, tanto perniciosior earundem sit abusus. Quid Euangelio, Deique verbo præstantius? hoc ipsum, bene utentibus est odor vitæ ad vitam, male utentibus est odor mortis ad mortem. Nihil salubrius valetudini est usu vini; nihil magis noxium ejus abusu: ita & *Philosophia* insignem habet sui usum in Theologia; sed, si quis ea abutatur, in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

venenum convertitur. Quanta sit *Philosophiæ* in Theologia *utilitas*, ad terminos bene explicandos, res distincte proponendas, disputationes rite instituendas, Doctissimorum, hac de re, Virorum testimonia, Theologorum scripta Polemica, & quotidiana experientia, satis superque ostendunt, ut hoc in dubium vocare hominis sit parum in facultate utraque versati. Quantum vero Theologiæ nocuerit *abusus Philosophiæ*, hæreticorum & sectariorum libri abunde demonstrant. Et quis nescit, omnia hodie, & à multis retro seculis, in Theologia disputari sub *terminis Philosophicis*, quos si quis rejecerit in totum, metus est, ut unquam feliciter sit cum Adversarum partium ulla congressurus. Quare decretum est hac disp. *Philosophiæ usum* in rebus Theologicis aperire.

II. Ut terminos, quemadmodum oportet, explicemus primum: Per *Philosophiam*, non intelligimus impræsentiarum, otiosarum quæstionum, ineptarum altercationum, inutilium nugarum, barbarorum terminorum, futilium distinctionum, gentilium, hujus vel illius Ethnici, sive *Aristotelis*, sive *Platonis*, commentorum farraginem; sed verò ea voce denotamus, *rerum divinarum & humanarum notitiam, quanta haberi potest naturali intellectus lumine*; vel, *artium, scientiarum, & prudentiarum, compagem*: atque hanc *Philosophiam* spectamus, non in aliquo subjecto, vel in concreto, sed *in abstracto* &, ut loquuntur, *in idea sua*: ne Philosophorum vitia, quod vulgo fieri solet, imputentur Philosophiæ. Per *Theologiam* intelligimus, non simpliciter fidem & Religionem Christianam, quæ omnibus fidelibus, doctis pariter & indoctis, est communis, sed *doctrinam de Deo rebusque divinis, ab ipso Deo traditam, quæ Religionis Christianæ dogmata, & explicat & probat, & propugnat ac contra oppugnatores defensitat*. Hæc *Theologia*, vel est *extraordinaria*, per immediatam Sp. Sancti illuminationem & revelationem accepta, qualis fuit in Prophetis & Apostolis, vel *ordinaria*, quæ per diligentem verbi divini inquisitionem, sedulam scrutationem, continuam meditationem, & Theologiæ scriptorum lectionem, studio & labore cum adminiculo Sp. Sancti est acquisita. *Ad hanc Theologiam*, hoc posteriori modo sumptam, esse *non utilem solummodo, sed & necessariam, Philosophiam, asserimus*, idque, tum *subjecti cognoscentis*, tum *objecti cognoscendi* ratione, illud præparando, hoc illustrando.

III. *Subjectum* Theologiam *cognoscens* est *homo*, qui triplici fere modo versatur circa res Theologicas, sc. vel eas simpliciter percipiendo, vel perceptas probando, vel probatas propugnando & defendendo. Hisce enim tribus circumscribitur Theologus & Theologia actibus: atque in iisdem Theologiæ studiosum mirum in modum juvat *Philosophia*, dum hæc ingenium ejus in percipiendo reddit promtum, in probando solidum, in defendendo & propugnando acutum & expeditum. Quem usum sui cultoribus *Philosophia* præstat per nobilissimum illud omnis scientiæ comparandæ organum, *Divinam Logicam*, quæ mentem nostram dirigit in cognitione rerum, sive eas apprehendamus simpliciter, sive apprehensas enunciemus, sive enunciatas probemus, sive probatas propugnemus & defensitemus. Atque *hunc Philosophiæ*, animum nostrum ad Theologiæ studium felicius instituendum *præparantis*, *usum* latius ostenderem, nisi ipsa experientia, atque ipsissima hæc Academia nostra, id satis probatum darent: videmus enim, quam difficulter res Theologicas percipiant, quam hæsitent, titubent, balbutiant atque inepte sese gerant, in earum veritate probanda, quam turpiter sese dent, ac causam deserant, & cum rubore & dedecore ex arena se subducant, cum, adversus Adversarii cujuspiam oppugnationes, fidei dogmata & religionis Christianæ articulos sunt propugnaturi & defensuri, qui Philosophiæ cultu animum suum non præparaverint. Contra, quam sine molestia ac difficultate difficillimas & molestissimas in Theologia quæstiones percipiant, quam dextre proponant, quam accurate probent, quam ordinate argumenta disponant, quam solide defendant veritatem impugnatam, quam mascule solvant Adversariorum objectiones, qui Philosophiæ nostræ notitia, non tincti leviter, sed plene imbuti sunt.

IV. Obje-

IV. *Objectum cognoſcendum* ſunt *res* ſeu *materiæ Theologicæ*, quæ occupant Theologiæ ſtudioſum, vel circa ſui διδασκαλίαν vel circa ſui ἔλεγχον, id eſt, *vel* veniunt apprehendendæ per terminos ſimplices, & apprehenſæ enunciandæ per terminos complexos, & enunciatæ probandæ per ſyllogiſmos, *vel* veniunt propugnandæ & ab Adverſariorũ oppoſitionibus vindicandæ Quod ſpectat *terminos ſimplices*, ii vel *in Bibliis* inveniuntur, vel extra Biblia, in *Patribus*, *& Scholaſticis ac Theologis*, Theologiam excolere & nunc & olim, conſuetis. Qui *in Bibliis* inveniuntur; vel *tantum* ſunt *Biblici*; ut, *Iehova*, *Chriſtus*, *Mediator*, *Spiritus Sanctus*, *Electio*, *Iuſtificatio*, *Vocatio*, *&c.* ad quorum intellectum Philoſophia nihil confert; vel ita in Bibliis reperiuntur, ut *ſimul* occurrant & *explicentur in Philoſophia*, ad horum intelligentiam quam maxime utilis eſt Philoſophia. Ita *Exod.* 3. 14. אהיה אשר אהיה & *Apoc.* 1 8. ἐγώ εἰμι ὁ ὤν. Et *Gen.* 1. *verſ. ult.* Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde *bona*. Ubi occurrunt duo termini Metaphyſici *Ens & Bonum*: & quam frequens extat in ſacris litteris mentio *cælorum*, *ſtellarum*, *aëris*, *aquæ*, *terræ*, *nivis*, *grandinis*, *pluviæ*, *nubium*, *fluminum*, *metallorum*, *gemmarum*, *piſcium*, *animi*, *animantium*, *ciborum mundorum & immundorum*, *aliorumque terminorum* Phyſicorum. Quis *ſitum urbium montium, ac regionum* deſcribet quis *deſcriptionem terræ ſanctæ* intelliget, quis, quid *Orion*, quid *Plejades*, in *Iobi hiſtoria*, explicabit, niſi *Mathematis* adjutus. Et, *Virtutum* omnium *Fortitudinis*, *Temperantiæ*, *Liberalitatis*, *Iuſtitiæ*, *Veracitatis*, & oppoſitorum *vitiorum* nomina, an non ſunt *Ethici* fori. Quæ de *conjugio*, *marito*, *uxore*, *liberis*, *ſervis*, *de rege*, *regno*, *magiſtratu*, *ſubditis*, *legibus præmiis*, *pœnis*, *bello*, *pace*, &c. in verbo Dei diſſeruntur, an non ſub terminis *Oeconomicis & Politicis* enarrantur; Atque ad hoſce omnes, tum ex Theoretica, tum ex Practica Philoſophia deſumptos terminos explicandos. maximam utilitatem cõfert *Philoſophiæ* cognitio. Qui extra Biblia, tum apud *Patres*, tum apud *Scholaſticos*, alioſque *Theologiæ ſcriptores*, occurrunt *termini ſimplices*, ad res Theologicas explicandas adhibiti ſunt admodum multi, & fere innumeri, & accepti ex omnibus Philoſophiæ partibus, præſertim ex *Metaphyſica*, *eſſentiæ*, *exiſtentiæ*, *ſubſiſtentiæ*, *inhærentiæ*, *ſubſtantiæ*, *ſuppoſiti*, *perſonæ*, *accidentis*, *potentiæ*, *actus*; *effectus*, *dependentiæ*, *ſubordinationis*, *principii*, *totius*, *partium*, *cauſæ moralis*, *phyſicæ*, *meritoriæ*, *impulſivæ*, *inſtrumentalis*, *entis poſitivi*, *privativi*, *concreti*, *abſtracti*, *finiti*, *infiniti*, *completi*, *incompleti*, *ſimplicis*, *compoſiti*, *univerſalis*, *ſingularis*, *communicabilis*, *incommunicabilis*, *ſubjecti*, *adjuncti*, *ſigni*, *ſignati*, *relationis*, *actionis*, *unitatis*, *diſtinctionis*, *&c.* à quibus nec abſtinet, nec abſtinere quidem, etſi vult, ullus poteſt Theologus: pariter termini Philoſophici ſunt, *localitas*, *temporalitas*, *dimenſionum penetratio*, *animæ potentiæ vel facultates*, *liberum arbitrium*, &c. Quos omnes ex *Philoſophia* mutuo ſumit Theologia & à ſtudioſo jam cognitos ſupponit: unde Philoſophiæ uſus ſatis eſt clarus circa ſimplices terminos. Ut hi termini Philoſophici tuto & abſque omni erroris periculo applicentur rebus Theologicis explicandis, tria circa eos ſunt obſervanda; eorum 1. *Abſtractio*. 2. *Analogia*. 3. *Imperfectionis remotio*. Omnes enim termini Philoſophici ſimplices, cum ſunt applicandi Deo & rebus divinis, *Abſtrahi* debent à ſtatu in rebus creatis. 2. *Analogice* tantum conveniunt Deo & creaturis, 3. *Liberari* debent *ab omni imperfectione*: atque tum tuto & pie poſſunt adhiberi, quia non eadem ratione applicantur Deo & creaturis. Conſiderentur termini *Metaphyſici*, *Ens ac Subſtantia*: qui ambo conveniunt Deo & creaturis: ſed non eſt eadem ratio, vel entis, vel ſubſtantiæ, in Deo, quæ eſt in creaturis; in illo eſt independens, in hiſce dependens. Spectentur termini *Phyſici*. *Generatio* tribuitur Deo in Sacris & corpori naturali in Phyſicis: ſed non eſt eadem ratio generationis in Deo & corporibus naturalibus. Attendantur termini *Ethici*. *Iuſtitia*, *miſericordia*, *pœnitentia*, *ira*: &c hi aliter tribuuntur Deo, aliter creaturis, quod nemo ignorat: & ſic de aliis quoque terminis eſt judicandum. Sed ſpeciatim tribus regulis inſtruam Theologiæ ſtudioſum, ut pie & Chriſtiane terminis utatur in rebus Theologicis, & ſic tuto philoſophatur.

V. Circa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

V. Circa *abstractionem* hæc teneatur regula. *Natura terminorum non est judicanda ex conditione creaturarum, sed ex conceptu universali.* Terminus universalis dupliciter potest considerari. 1. secundum conceptum proprium. 2. secundum statum in certo subjecto. Multa conveniunt termino ratione subjecti, quæ in ejus conceptu universali non requiruntur. Sic in termino, *Persona*, duo possum considerare, 1. Conceptum universalem, qui definitione personæ exprimitur, 2. Conditionem in certo subjecto, v.c. in homine. Jam vero, Personæ in homine convenit, quod unam numero ab aliis distinctam essentiam importet; ita Petrus persona est, & habet unam numero essentiam ab essentia Pauli distinctam: at hoc non convenit Personæ secundum conceptum universalem. Idem judicandum est de termino, *Generatio*, qui in conceptu proprio, quem definitio exprimit, plane non importat essentiam generantis ab essentia generati distinctam, interim, prout consideratur in rebus finitis, semper cum illa distinctione essentiæ est conjunctus. Philosophus vero Christianus de terminorum natura, non ex conditione hujus vel illius subjecti judicat, sed abstrahit naturam in se considerandam; atque ex hoc principio optime novit occurrere hæreticis, quando generaliter aliquid de termino enunciant, quod ipsi tantum convenit, quatenus in ente finito reperitur, uti faciunt in hisce enunciationibus: *quot sunt substantiæ singulares, tot sunt personæ: quot sunt personæ, tot sunt essentiæ: ubi una numero est essentia, ibi una tantum est persona: omnis natura individua est incommunicabilis: unum numero singulare non potest esse tribus commune: unitas essentiæ numericæ & generatio consistere nequeunt: communicabilis essentia communicabilis quoque est subsistentia*, &c. Quæ omnia similiaque effata verificantur in creaturis, sed illegitime ad essentiam individuam ac personam generaliter referuntur, cum, à speciei attributione ad genus universaliter, non valeat consequentia, uti non valet: Omnia animalia, quæ sunt homines, sunt rationalia: Ergo omne animal est rationale. Uti ergo conceptus animalis universalis non includit rationalitem, licet in homine semper rationale cum animali conjungatur, ita generatio in suo conceptu universali non includit diversitatem essentiæ generantis & generati, licet in rebus finitis cum ea conjungatur.

VI. Circa *Analogiam* hæc teneatur regula. *Termini Metaphysici analogice de Deo & rebus divinis usurpantur:* intelligitur vero analogia attributionis, qua Deo absolute & primo competunt, creaturis secundario & per habitudinem ad Deum. Ita cum dicimus, *Deum esse ens & substantiam*, analogice hoc explicandum est, quod nimirum Deus sit ens & substantia, independenter & absolute, reliquæ res sint entia & substantiæ dependenter.

VII. Circa *remotionem imperfectionis* hæc teneatur regula. *Termini, qui respectu nostri ac ratione impositionis, primo conveniunt creaturis, cum Deo & rebus divinis debent applicari, prius sunt liberandi & purgandi ab omni imperfectione.* Ratio patet, quia infinita est distantia Dei tanquam entis perfectissimi, à creaturis: ideoque imperfecti nihil ipsi attribui potest. Si ergo terminus, qui primo est impositus creaturis, ideoque aliquid imperfectionis involvit, debet attribui Deo, omnis imperfectio ab eo est removenda prius: ita cum loquimur de Dei attributis, quod in Deo sit *justitia, sapientia, bonitas*, removeamus, quicquid imperfectionis hæ creaturæ important, nempe, *esse in alio, ut accidens, crebris actionibus acquiri, distinctum esse ab essentia justi, sapientis, boni*, &c. Cum dicitur, *personam in divinis generare personam*, removeatur omnis imperfectio, quæ invenitur in generatione humana: quod ubi factum fuerit, in fumum abibunt omnes ratiunculæ, quibus generationem, in divinis, hæretici impugnant. Et profecto, cum necesse habeat Philosophus, etiam in iis versans, ad quorum cognitionem mens humana naturaliter potest pervenire, ut terminos ab imperfectione liberet, antequam Deo attribuat, multo magis, cum in arduis fidei mysteriis terminos, primo creaturis impositos adhibet, labem imperfectionis auferre tenetur: quod nisi fiat, rerum fit confusio, & nefanda divinis mysteriis infertur injuria.

VIII. Nunc

VIII. Nunc *uſum Philoſophiæ* videamus circa *Themata complexa*, ex terminis ſimplicibus conflata, ſive ſint ſimpliciter *enunciandа*, ſive *probanda*. *Enunciantur*, vel *terminis mere Biblicis*, vel *ex parte Philoſophicis*. Unde nata eſt *quæſtionum* Theologicarum *diſtinctio* in *puras*, *& mixtas*. *Puræ* quæſtiones, ex *terminis ſolum Biblicis* conſtantes, atque iiſdem enunciatæ, ex Bibliis ſolum probantur, quamvis quoad modum probandi, quoad illuſtrationem earum à ſimilibus, quoad rationes quaſdam ſecundarias, aliquis Philoſophiæ circa eas uſus eſſe poſſit. Sed *mixtarum*, & termino Theologico partim, partim Philoſophico conſtantium, & ſic enunciatarum, *intelligentia*, *ex parte* etiam *ex Philoſophia* accipi debet, atque *probari* etiam ex ea poteſt. Sic v. c. *ipſum Trinitatis myſterium*, ex Philoſophia, nec cognoſci, nec probari poteſt, ſed hæ circa illud myſterium quæſtiones, ex Philoſophia & cognoſci debent, & probari poſſunt. Sc. *An perſonæ Trinitatis ſint modi exiſtendi, an relationes? An realiter, an ratione, an modaliter, diſtinguantur inter ſe & ab eſſentia divina?* ſic & plures circa Deum & res Theologicas ſunt quæſtiones. *An exiſtentia Dei ſit de ejus eſſentia? An duæ naturæ in Chriſto faciant duas hypoſtaſes? An ſubſtantia poſſit eſſe ſine propria ſubſiſtentia? An propria unius naturæ ſint alteri in Chriſto communicabilia? An Deus ſit peccati author vel cauſa? An peccatum originale ſit ipſa corrupti hominis ſubſtantia? An habitus? An privatio? An quid poſitivum? An Deus concurrat cum actionibus omnibus creaturarum etiam malis? An Scriptura ſit perfecta norma ac menſura fidei? An reprobatio & electio ſint abſolutæ an conditionatæ? An decreta Dei ſint libera an contingentia, an neceſſaria & immutabilia? An Chriſti corpus vere ac realiter ſit præſens in pane & vino, atque in illa mutatum, vel ſub illis lateat, & ſic ſit in pluribus locis?* &c. quæ omnes quæſtiones & *Metaphyſicæ* & *Phyſicæ* auxilio egent ad intelligentiam ſui. Sed & *Philoſophia practica* in partes venit & ſubſidium enodandis hiſce ſimilibuſve quæſtionibus Theologico Philoſophicis tum intelligendis tum confirmandis: verbi cauſa. *An liberum arbitrium ſit eadem facultas cum intellectu & voluntate? An detur ſummum in hac vita hominis bonum? An detur ſtatus heroicus & excellentiæ virtutum, in quo plene perfecteque ratio dominetur affectibus? An virtutes omnes ſint inter ſe connexæ? An parentum tutorumque conſenſus ſit de neceſſitate conjugii, an de honeſtate tantum? An ſeparatio quoad thorum & menſam faciat divortium? Quouſque in linea collaterali ſit prohibitum conjugium? Quod regiminis genus maxime conveniat Eccleſiæ militanti Monarchicum, Ariſtocraticum, an Democraticum? An Chriſtianis liceat bellum & Magiſtratum gerere*, &c. Quas quæſtiones nec intelliget, nec confirmabit, Philoſophiæ rudis.

IX. Sed nunc Philoſophiæ uſum circa τὸ ἔλεγχον quæſtionum Theologicarum videamus, ut eæ non tantum propugnentur ſed ab exceptionibus Adverſariorum vindicentur, eorumque objectiones refutentur: certe, qui vel obiter inſpexit veritatis & Religionis Chriſtianæ hoſtium libros, & argumenta eorum perluſtravit, negare non poteſt, quin arma ſua petant, tam ex Philoſophiæ promtuario, quam ex Bibliorum penu? Inſtar omnium ſint, inter Pontificios, Bellarminus & Becanus: inter Socinianos, Goſlavius & Crellius: inter Arminianos, Vorſtius & Epiſcopius: inter Lutheranos, Meiſnerus & Heſſelbenius: quorum ſophiſmata & argumenta ut quis ſolvat, citra Philoſophiæ auxilium, fruſtra ſperabit. Concludimus ergo, Philoſophiam, ſi legitime applicetur, utiliſſimam eſſe & maxime neceſſariam Theologiæ, quod erat demonſtrandum.

ANNEXA.

1. *Philoſophia ex Theologia eſt perficienda, non contra.*

2. *Non de recta ratione, ex cujuſcunque hominis, nec de Philoſophia, ex hujus vel illius Philoſophi mente, judicandum eſt.*

3. *Sæpe fit, ut idem terminus aliter accipiatur in Theologia, aliter in Philoſophia.*

4. *Philoſophia dogmata fidei non demonſtrat, ſed illuſtrat.*

5. *Quouſque ſe extendit ratio, eouſque & Logica.*

6. *Principia univerſaliſſima vera ſunt in omni diſciplina.*

7. *Non facile principii alicujus universalitati fidendum est.*

8. *Quando propositio aliqua dubia est, tum prima ratio est habenda Sacra Scriptura.*

9 *Philosophus, de posse novit quidem in rebus supra naturam, esse autem ignorat.*

10. *Axiomata specialium disciplinarũ ultra objecta suarũ disciplinarũ non debent extendi.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA,

DE

ABUSU PHILOS. IN THEOL.

THESIS I.

USum Philosophiæ in Theologia exposuit *Disputatio præcedens*; *abusum* ejus *hac* exponet. *Per Philosophiam ac Theologiam* quid intelligatur, explicatum est *th.* 2. *Disp. præced.* Atque eodem sensu, utraque hic à nobis sumitur vox: ac sub illa significatione, multiplicem *Philosophiæ in Theologia abusum*, hac *disp.* ostendemus.

II. §. 1. *Abusus Philosophiæ in Theologia est pessimus*, cum ejus Principia, axiomata, definitiones, canones, præcepta, adhibentur ad demonstranda mysteria fidei, ad fidem ipsam circa ea stabiliendam: sed enim, quæ sunt meræ revelationis, ea per Philosophiam demonstrari, eorumque fides per illam stabiliri, nequit. Per quod medium fides circa mysteria salutis excitatur, per idem stabilitur. Sed non excitatur per Philosophiæ præcepta cognita aut demonstrationes Philosophicas. Ergo nec iis stabilitur, Quid ? quod magis iis destruatur. Nulli enim magis adversati sunt fidei in Christum & mysteriis nostræ salutis credendis, quam inter Gentiles Philosophi. Et ab omni ævo id deprehensum est, idiotas, & cætera ignaros homines ac simplices, nudo Dei verbo contentos, longe fuisse aptiores ad credendum mysteriis fidei, quam subtilissimos Philosophos. Hic valet illud *Apostoli*, *Animalis homo non capit ea, quæ sunt Spiritus Dei*: &, *Ratio captiva ducenda est sub obsequium fidei*, & illud *Chrysostomi*, *Christianos volentes accipere firmitatem fidei veræ ad nullam rem confugere decet, quam ad sacram Scripturam*. Itaque frustra sunt, qui Trinitatem, extra Dei verbum, ex Philosophia demonstrari posse existimant, atque hoc agunt, sed in vanum. Impudentissimi sunt *Scholastici*, qui cum *Magistro sententiarum*, *Petro Lombardo in l.* 1. *sent.* & *Thoma Aquinate in* 1. *part. summ. Theol.* & *contra Gentiles*, tam irreverenter, in Mysterium illud admirandum atque adorandum S. S. Trinitatis irruunt, & tam audacter ex Philosophia determinant multa, non aliter ac si Mysterium illud penitissime inspexissent. Equidem non possum illud premere aut celare, exhorrescere animum, quotiescunque in *Commentatoribus ad Lombardum* & *Thomam* lectito disputationes ab illis institutas circa Deum ac Trinitatem. Inspiciat quis *Suaresium*, *Vasquesium*, *Valentiam*, *Smisingium*, ac si non mecum detestabitur, audacissimas, quin & profanas ac divina majestate indignas, eorum decisiones, quovis pignore decerta vero.

III. §. 2. *Pessimus item Philosophiæ in Theologia abusus est*, quod circa alia fidei dogmata atque articulos, circa quæstiones & controversias (præter mysteria fidei ac salutis) Theologicas, illa sibi magisterium assumat, cum ministerium ei conveniat: non debet Philosophia instar Heræ dominari Theologiæ, sed instar ancillæ servire: Theologia instar Saræ est, Philosophia instar Hagar. Theologia regina est omnium facultatum & disciplinarum, Philosophia pedissequa. Itaque invertunt

tunt ordinem, *Lombardus*, *Aquinas*, *Scotus*, & omnes de grege illo *Scholastici*, qua veteres qua recentiores, dum articulos fidei probaturi, quæstiones Theologicas decisuri, rationes *Philosophicas* atque authoritates *Aristotelis* præmittunt verbo *Dei* & *Authoritati divinæ*, atque ita *dominum Aristotelem* sequitur non passibus æquis *Dominus Israelis*. Non me contineo, quin referam, quod relatu tamen est impium, sed ex quo dominium Philosophiæ in Theologiam nimis quam clare videre est. Cum ante annos præterpropter centum in Parisiensi Academia res sacræ disputationis incudem subirent, ac calide disputarentur, quotiens ex sacris litteris divinus allegaretur inter opponendum textus, promtum erat ac paratum effugium, Christianis auribus atque ore indignum: *Spiritus sanctus in verbo Dei captus se plebejo attemperat, familiarius loquitur ac simplicius*, & (horresco referens) *sacræ litteræ, nasi instar cerei, quovis flecti possunt ac traduci*. Verum quotiens sacer *Aristotelis* textus adduceretur, totiens perturbati omnes stare ac perculsi dispicere, ut veritati *Theologicæ* ac divinæ profanum conciliarent *Philosophum*. Sudatum tum fuit ac laboratum, non aliter quam si Hannibal ante portas. Eousque caput extulerat supra *Theologiam Philosophia*. Quod ita quoque commovit magnum istum Philosophiæ reformatorem *Petrum Ramum* ut non tantum doluerit ac detestatus fuerit istam impietatem, sed maximo molimine, rerum omnium, famæ, bonorum, ac capitis etiam periculo, tam impiæ Philosophiæ obviam iverit: unde inter crimina, in ipsum intentata, objectum fuit maxime, *quod contradicendo Aristoteli Theologiam enervaret*. O tempora, ô mores! Audiebatur ex Sorbonistarum pulpitis ac personabat hæc vox, *nemo Theologus evadet sine Aristotele*: Quod dictum etiam tempore *Lutheri* in Germaniæ obtinebat Academiis, qui *Tom. I. Lat. oper.* contrarium confidenter asseruit. *Error est*, inquit, *dicere; sine Aristotele non fit Theologus: imo Theologus non fit, nisi sine Aristotele*. Verissime profecto, si Aristoteles sic honoretur, sic doceatur, sic narretur, sic explicetur, uti tempore *Lutheri* & *Rami* factum fuit. Atque utinam hodie non idem fieret apud Pontificios. Si *Aristotelis & Philosophorum* authoritas in rebus Theologicis fuisset plus imminuta, longe felicius negotium Reformationis processisset. Dignissima observatione omni sunt verba *Lutheri* adhuc *Cœnobitæ, in Epistola quadam ad Iodocum Isennacensem scripta* 1518. *ex Monasterio Erfordensi. Vt me resolvam*, inquit, *ego simpliciter credo, quod impossibile sit reformari posse Ecclesiam, nisi funditus Scholastica Philosophia, uti nunc habetur, eradicetur, & alia studia instituantur. Tibi videor non esse Logicus; nec forte sum: id autem scio, quod nullius Logicam timeo, in defendenda ista sententia*, &c. ac similia habet in aureis illis *Epistolis*, quas ad socios & alios Monachos scripsit, paulo antequam magnum illud Reformationis opus aggrederetur.

IV. §. 3. *Pessimus Philosophiæ in Theologia abusus est*, cum articuli fidei vel negantur, vel in alienum sensum detorquentur, quia non conveniunt cum definitionibus aut axiomatibus rerum Philosophicarum, cujus criminis rei sunt *Sociniani*, qui principia rationis ac Philosophica faciunt normam ac mensuram fidei ac credendorum, qui S. S. Trinitatis, Incarnationis, Resurrectionis ejusdem numero carnis, aliaque salutis mysteria, & fidei dogmata, rejiciunt, quod cum *Philosophicis* definitionibus ac principiis non conveniant: quasi vero Philosophia sit decempeda, amussis: ac libella, ad quam exigenda sit fides. Ita, quia *Aristoteles universale definivit, quod de pluribus sua natura prædicari aptum est, singulare, quod de uno tantum*, negant Deum natura sua prædicari de pluribus personis, quia singulare est ens, & sic Trinitatem tollunt: eandem evertunt ex retentis definitionibus *convenientiæ realis & rationis*, ex *Aristotele*, qui ait, *illam esse, qua quasi plura conveniunt in eodem tertio, hanc, qua actu plura*: At, si Trinitas sit, inquiunt Antitrinitarii, cum personæ tres sint de facto & revera atque actu plures, convenient in essentia divina convenientia rationis, quod Trinitarii non admittunt, aut, inquiunt, si personæ tres in Trinitate conveniant in essentia divina convenientia reali, & non per mentem, ut volunt Trinitarii, non erunt actu plures, sed quasi plures, quod ite-

rum non admittunt Trinitarii. Et sic in aliis fidei articulis malunt isti homines potius sartam tectam servare veritatem *definitionum* ex *Aristotele Philosophicarum*, atque abnegare veritatem articulorum fidei, quam ut iis rejectis dogmata fidei admittant ac credant. At ego malim totum *Aristotelem*, cum omnibus suis atque omnium *Scholasticorum* definitionibus & principiis Philosophicis, abjicere & abjurare, quam vel hilum vel pilum detrahere, de ullo articulo, mysterio, vel dogmate fidei credendo. Itaque aut conciliari debent principia Philosophica cum dogmatibus & rebus fidei, aut, si non possint, rejicienda sunt potius, quam vel tantillum derogetur fidei ac veritati revelatæ.

V. §. 4. *Pessimus est Philosophiæ in Theologia abusus*, cum ea ponuntur istic fundamenta, quæ hic sunt nocumenta, cum istæ opiniones & sententiæ afferuntur ac defenduntur in Philosophia, quæ sunt semina & occasiones & causæ errorum in Theologia. Ita autem hodie fit in libris Philosophorum, quos nocturna diurnaque manu versat Philosophiæ studiosa juventus. Inspiciantur, *Eustachius*, *Raco*, *Conimbricenses*, *Ruvius*, *Toletus*, *Arriaga*, *Oviedo Hurtado*, *Suarez*, *Fonseca*, &c. an non ad Theologiæ suæ *Pontificiæ & Antichristianæ Idololatriæ patrocinium* Philosophiam suam instituerunt ac reliquerunt. Quid quod *Tellez* titulum suæ Philosophiæ audacter ponat, *Summa Philosophiæ universæ cum Theologicis quæstionibus, quæ hodie inter Philosophos agitantur*, *Logica & Metaphysica Scheibleri*, *Philosophia sobria Meisneri*, an non ea tradunt, quæ erroribus circa veritates Theologicas tuendis inserviunt? Qui vel hos, vel illos, inspexerit tantum, næ ille mecum pronunciabit idem, modo ab omnibus præjudiciis & affectibus liber sit ac vacuus. Unde quæso tot hæreses, sectæ, dissidia, & opinionum in rebus Theologicis monstra, ab antiquis ac recentioribus arrepta, ac pertinacissime defensa? An non ex fundamentis in Philosophia male collatis? ut non male id genus *Philosophi Tertulliano* dicti sint *Patriarchæ hæreticorum*. An non ex Philosophiæ vanæ, barbaræ, inficetæ, falsæ, *Scholasticorum* penu atque armamentario, arma in Theologiam ac Religionem Reformatam acque in nos depromunt, quibus pugnant, *Pontificum Adulatores*, *Lojolitæ*, ac reliqua *Monachorum* turba, qui uti nec *Papæ*, ita nec *Aristotelis* authoritatem, eripi sibi patiuntur. An non ex ejusdem corruptæ *Philosophiæ* pharetra tela in nos jaculantur & vibrant *infausti Socini θεομάχου defensores atque hyperaspistæ*? An non hinc copias suas instruunt, qui *Sacramentario* tot jam annorum bello, *pro ubiquitatis* Helena, tanquam pro aris dimicant ac focis? Quid? Quod illi etiam ipsi, qui ex *Reformatæ* Ecclesiæ matris suæ gremio egressi, *quinquarticulanæ suæ crambes condimenta ex hujus Philosophiæ* thecis quærunt? Quod ex *scientia eorum media, liberi arbitrii ἀδιαφορία, decretis conditionatis*, aliisque id genus gemmis, ex sterquilinio hoc erutis, cuivis est notissimum. Sola *Suaresianæ Metaphysicæ* Lectio, imprudenter nimis, & nimio animi affectu, instituta, in turpissimos ac perniciosissimos errores abripuit *Conradum Vorstium*, quod tam putida, de compositione, quantitate, accidentibusque in Deo, aliisque nunc non recensendis, Philosophemata, ultro legenti testantur. Tantum valent *Philosophorum Scholasticorum* scripta, nisi proba ab improbris, quæ longe maximam faciunt partem secernantur: scilicet, multa sunt axiomata *Philosophica*, non ex rei veritate deducta, sed in *Scholasticorum*, hominum otiosorum, cerebro nata, pravum in sensum detorta, male ac cum Philosophantium gravissimo, in rebus Theologicis, damno, accepta & arrepta; qui Philosophiæ in Theologia abusus non est postremus.

VI. §. 5. *Pessimus Philosophiæ in Theologiæ abusus est*, quod novi termini ac phrases novæ ex Philosophia in Theologiam introducantur, citra ullam necessitatem, sub quibus nova sæpe latent, atque erronea foventur dogmata. Nam? *Qui fingit nova verba, simul nova dogmata fingit*. At vero sicut entia non sunt multiplicanda præter necessitatem, sic, nec vocabula, nec modi loquendi, præsertim in rebus Theologicis, ubi caute est loquendum, &, ut animos fidelium, ita & voces easdem eorum esse, oportet. Atque hic iterum videas luxuriantes *Scholasticos*, qui innume-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ram farraginem terminorum, phraſium ac diſtinctionum novarum, & abſque neceſſitate, in Theologiam induxere atque intulere. Quid? Quod innovandi terminos ſtudium in ipſa improbetur Philoſophia; nedum in Theologia. Multis minus placet *Campanellæ Philoſophia,* quod novos invehat terminos: cujus culpæ reatu quoque tenetur *Caramuel Lobcowitz in ſua Philoſophia.* In *Theologia* ſane loquendum eſt cum *Deo* & verbo ejus: comprehendit enim τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Nolim tamen proſcribi receptos ex Philoſophia, ac præſertim Logica, terminos ac τεχνολογήματα, ſine quibus controverſiæ Theologicæ, nec intelligi, nec decidi poſſunt, à quibus abſtineri nequit, vel ob illam ſolam neceſſitatem, quam nobis faciunt Adverſarii religionis ac veritatis Chriſtianæ, qui ſub iis controverſias Theologicas proponunt ac pertractant, & ſępe venenum propinant incautioribus. Quare illorum, ſive Terminorum, ſive τεχνολογημάτων, uſus, ſed ſobrius, & ex hypotheſi, per Adverſarios, neceſſarius, retinendus omnino eſt.

VII. §. 6. *Peſſimus Philoſophiæ in Theologia abuſus eſt,* cum axiomata ſpecialium in Philoſophia diſciplinarum ultra objecta earum, ad res Theologicas, & non ſui circuli, extenduntur: atque hinc producitur Axioma, *quod aliquid poſſit eſſe verum in Philoſophia, & idem eſſe falſum in Theologia, ac vice verſa.* Sed enim ſi fines ac limites ſerventur utrimque qui ſervari debent, ſi Philoſophia intra pomœria, ſepta atque ſphæram ſuam, ſeſe contineat, nec indiſcriminatim ac promiſcue, abſque diſtinctione, axiomata Philoſophica applicentur rebus Theologicis, deprehendetur idem eſſe verum in Philoſophia, quod eſt verum in Theologia: & contra: Verum enimvero conſonat, nec pugnat veritas revelata cum veritate demonſtrata: ac multa ſunt ſupra rationem, quæ non ſtatim ſunt contra eam. Verum eſt in Philoſophia & ſecundum naturæ ordinem; *Virgo non parit:* ſed & verum eſt in Theologia & ſupra naturæ ordinem: *Virgo parit.* Atque hoc totum negotium optime expoſuit *Kockermannus in præcognitis Philoſophicis.* Quid reſtat? Niſi ut Philoſophia, optimo Dei dono, recte utamur in Theologia, ſecundum regulas præſcriptas *diſp. præced. 9.* abuſum ejus ſedulo caveamus ex iis, quæ nunc à nobis ſunt *hac diſp.* dicta ac diſſertata.

ANNEXA.

1. *Philoſophia Theoretica nullis conjecturis niti debet: Sed ejus veritates catenatim ex principiis evidentiſſime deduci neceſſe eſt.*

2. *In prima mentis operatione, ſimplici ſc. apprehenſione, nulla datur falſitas, ideoque falſum, nec clare, nec diſtincte, percipi poteſt.*

3. *Ratio illa eſt bona, recta, ſana, quæ ab omnibus præjudiciis & affectibus pravis eſt vacua, atque non in vitæ communis uſu, non circa res fidei, ſed in contēplando & inquirendo certam rerū extra ſe poſitarum exiſtentiam ac veritatē ſimplicem, omnia à teneris per ſenſus de iis facta judicia in dubium primū vocat, ut ex dubitatione dehinc certi quid eliciat: quæ ſententia, Ariſtotelis authoritate l. 3. Metaph. c. 1. exēplo, ac praxi in variis libris, eſt comprobata.*

4. *Quia ſenſus deficit ſæpe & aberrat, ejus judicia examinanda & corrigenda ſunt à ratione.*

5. *Veritas revelata rationis examini non eſt ſubjecta.*

6. *Fides & ſcientia poſſunt eſſe ſimul, de eadem propoſitione, in eodem intellectu.*

7. *Deum eſſe, lumine naturæ perſpicuum eſt.*

8. *Deus ſua eſſentia exiſtit.*

9. *Omnia creata poſitivo Dei influxu conſervantur.*

10. *Deus nō eſt cauſa errorū, nec ullius mali.*

11. *Eſſentiæ rerum ſunt immutabiles.*

12. *Mens non indiget ſemper Phantaſmatis ad ſuas perceptiones.*

13. *Mens corpori non tantum aſſiſtit, ſed ei unita eſt.*

14. *Exiſtentia rerum corporearum nullo modo eſt dubia, recte Philoſophanti.*

15. *Scepticorum Philoſophandi ratio, quæ dubitant & in dubitando perſiſtunt, nec unquam ex dubitationibus ad rerum veritatem emergunt à vera Philoſophia eſt alieniſſima.*

16. *Vera Philoſophia & ſolida rerum ſcientia eſt, cum res ſenſu apprehenſæ, mente ac ratione dijudicantur, atque ſic cognoſcuntur, uti ſunt, certo.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

17. *Cognitio omnis fit per ideam, quæ non est una, sed multiplex, alia innata, alia acquisita, alia ficta.*

18. *Sensus, cum tantum versentur circa accidentia, in nullius substantiæ notitiam Philosophantem inducunt.*

19. *Sensus tantum docent, quod sit id, quod colorem, lucem, odorem, &c. vocamus, non vero quid sint.*

20. *Certa rerum cognitionis fundamentum est rerum analysis vera, qua res per suos & genuinos artus & in partes resolvitur.*

21. *Partes rei cujuscunque cognosci possunt, non tantum resolvendo, sed & componendo, & cum aliis conferendo.*

22. *Unde triplex est cognoscendi, qua mens utitur, Methodus, Analytica, Synthetica, Syncritica.*

23. *Analysis, incipit à toto composito & desinit in particulas minimas ac simplicissimas.*

24. *Synthesis, incipit à minimis & simplicissimis desinitque in compositissimis ac toto.*

25. *Syncrisis, confert integra integris, partes partibus, παραλλήλως.*

26. *Usus triplicis hujus intellectualis Methodi est, clara & distincta rei cujusque perceptio, quæ ut habeatur, jungendæ sunt hæ methodi in cognoscendo, non confundendæ.*

27. *De re, vel non vel negligentius, cognita, vel non expensa, vel non cum aliis collata, judicium prolatum, judicii abortus est.*

28. *Præjudicium, est judicium de rebus sensibilibus habitum per sensus ab ipsa infantia ante plenum perfectumque rationis usum, vel pronuntiatum ante rationis examen.*

29. *Hæc infantiæ ac pueritiæ præjudicia à Philosophante & veritatis studioso, jam rationis adultæ ac judicii firmati, ut cognitionem veritatis incomplexæ de rebus sibi comparet, abjici debent, ac possunt.*

30. *Hæc unica est, vera, germana, solida, Philosophandi ac veritatis inveniendæ via, & ratio omnem dubitationẽ funditus ex animis Philosophorum, hominumque omnium, eradicandi.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
Voluminis Secundi,

UNDECIMA,
DE

USU METAPHYSICÆ IN DISCIPLINIS ALIIS, AC PRÆSERTIM THEOLOGIA.

THESIS I.

USum Philosophiæ in Theologia exposui *Disp.* 9. abusum *disp.* 10. nunc visum fuit *Philosophiæ primæ usum* speciatim ostendere, non tantum in *Theologia*, sed *& in aliis disciplinis*; ut ejus studium, quod nimium (proh dolor) multis pro vili habetur sub pedibusque jacet, excitetur, atque animi Philosophiæ studiosorum inflammentur, ad eam serio seduloque excolendam.

II. *Utilissima est Metaphysica, quinimo necessaria, ad plenam perfectamque Physicæ ac Mathematicæ cognitionem, utpote quibus objecta & principia sibi sua largitur ac demonstrat.* Atque ut de *objecto* sive *subjecto* dicamus primum, quoniam omnis scientia sumit subjectum suum esse, & esse hoc, sive hanc ejus esse definitionem, ut docet *Aristoteles lib. 1. Post. Analyt. cap.* 10. §. 75. atque hæc non sint ita nota per se, quin aliqua indigeant declaratione vel probatione, oportet, declarationem istam aut probationem petere ex aliqua priori scientia. At ex qua? si non ex Metaphysica? Hac igitur definitiones *confirmat*, quibus explicatur quid sit illud, quod unaquæque scientia tractat, siquidem definitiones istæ, ex terminis prioribus atque universalioribus, quos sibi vendi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

cat Metaphyſica, neceſſario debent eſſe conflatæ. *Probat* etiam uniuſcujuſque ſcientiæ ſubjectum eſſe, ſed ita ut in illa ſine demonſtratione ſumitur: non ſumitur autem actu exiſtere in rerum natura (id enim ad ſcientiarum conſtitutionem non eſt neceſſarium, niſi in ea, quæ de Deo eſt) ſed hoc ſumitur tantummodo, ut ſciatur in quo rerum gradu ac genere ejuſmodi ſubjecta collocentur. Hoc ergo Metaphyſica *declarat* ac *probat*, cum tradit rationem entis atque eſſentiæ, & inſuper diverſa entis genera ac gradus diſtinguit, ſub quibus ſcientiarum ſubjecta continentur: illius autem ſubjectum, qua parte agit de ente in genere, à nulla priori ſcientia demonſtrari aut declarari poteſt, quia nihil eſt ente ſuperius.

III. Quomodo Metaphyſica *probat reliquarum ſcientiarum principia*, vel etiam *ſua*, paulo difficilius eſt explicatu: Nam principiorum notitia νοῦς dicitur *Ariſtoteli*, iſque in nobis non demonſtratione, ſed inductione, atque ἄνευ λόγου gignitur, ut docet *Ariſtoteles lib.2. Poſt. cap. ult.* Ut igitur hæc res intelligatur, obſervandum eſt primum & ante omnia, duo eſſe genera principiorum, quæ in ſcientiis uſurpantur: quædam ſunt prorſus ἄμεσα & ἀναπόδεικτα; alia mediate quidem ſed adhibentur, ac ſi immediata forent, eo quod jam ante demonſtrata ſint. Nihil autem ad ſcientiam intereſt, ſintne propoſitiones, quæ ſumuntur inter demonſtrandum, prorſus indemonſtrabiles, an jam ante demonſtratæ: hoc liquet ex ipſa definitione demonſtrationis, apud *Ariſtotelem lib.1. Top. c.1.* Nihil etiam refert, an hæc ſecundi generis principia in eadem ſcientia demonſtrata ſint (veluti cum Matheſis atque aliæ quoque ſcientiæ ex prioribus ſuis propoſitionibus, jam demonſtratis, ſequentium demonſtrationem inſtituunt) an in ſcientia priori Metaphyſica: Itaque Metaphyſica dicitur demonſtrare principia ſcientiarum reliquarum, quoniam illæ propoſitionibus in Metaphyſica demonſtratis utuntur pro principiis: Ex. gr. Metaphyſica demonſtrat, Nihil à ſe ipſo fieri: hoc Phyſicus habet pro principio. Itaque in his principiis nulla eſt difficultas.

IV. Quod reliqua ſpectat, quæ omnino ſunt ἀναπόδεικτα, notandum eſt, quid diſcriminis ſit, inter modum, quo νοῦς, & inter eum, quo Metaphyſica, dicitur verſari circa principia. At νοῦς quidem verſatur circa principia, ut principia ſunt, ſine ullo diſcurſu aut ratiocinatione, ſed ſimplici apprehenſione veritatis, quæ in iis eſt: At Metaphyſica non verſatur circa principia, ut principia ſunt, ſed ut aliquo modo induunt naturam concluſionum, eorumque veritatem apprehendit intercedente aliquo diſcurſu, quo mens in ea aſſenſione, quam jam principiis adhibuerat, juvatur ac confirmatur.

V. *Diſcurſum* iſtum inſtituit Metaphyſica tribus modis. Nam *primo* accuratam inſtituit explicationem illorum terminorum, ex quibus principia conſtant: ideoque illa evidens atque diſtincta terminorum notitia eſt veluti medius terminus, quo principiorum veritas probatur: Ex. gr. cum proponitur hoc principium, *Totum eſt majus ſua parte*, non poteſt certe fieri, ut intellectus ei non aſſentiatur: attamen cum Metaphyſica hoc accurate explicat, quid nomine *totius* & *partis* ſignificetur, intellectum in iſta aſſenſione non parum confirmat: Nam cum axiomatum notitia in animo noſtro generetur ex notitia terminorum, omnino ſequi videtur, ut quanto diſtinctius intelliguntur termini, tanto etiam magis ac firmius mens amplectatur principiorum veritatem. *Alter* modus probandi principia eſt δι' ἀδυνάτου, per deductionem ad abſurdum: Omnia enim probari poſſunt per hoc axioma: Fieri non poteſt, ut idem de eadem re ſimul affirmetur & negetur. *Tertiò* modus eſt probandi per quandam reflexionem mentis in ſe ipſam: ſic colligimus principia vera eſſe, atque etiam αὐτόπιστα & ἀναπόδεικτα, quia ſentimus ſine ulla demonſtratione à natura nos trahi ad iis aſſentiendum. Atque his quidem modis dicitur Metaphyſica confirmare principia, alioquin ἀναπόδεικτα, non quod aſſenſionem, qua mens ſine diſcurſu principiorum veritatem jam ante admiſerat, reddat evidentiorem aut certiorem, ſed quod novum aſſentiendi modum priori adjiciat, nempe aſſenſum διανοητικὸν, cum prior ſit νοητικός.

VI. Atque hoc quidem modo verſatur Metaphyſica circa principia ſibi propria, quæ perti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

pertinent ad totum entis ambitum; at nondum apparet, quomodo hac in parte præsit cæteris scientiis particularibus, ratione principiorum, quod erat explicandum. Respondeo, particulares scientias, Physicam & Mathematicam, universalibus istis principiis Metaphysicis uti ad demonstrationes suas firmandas aut constituendas: quibus enim Metaphysica utitur in tota entis ac sua latitudine, ea reliquæ scientiæ applicant ac restringunt ad suum singulæ subjectum. vid. *lib.*1. *Post. Anal. c.*10. *lib.*3. *Met. c.*3. *lib.*11. *Met. c.*4.

VII. *In Philosophia practica* minus apparet, *quem usum Metaphysica discentibus præstet:* est tamen aliquis, si non alibi, saltem ea in parte, in qua de pietate sermo est: nam licet plena perfectaque descriptio pietatis non aliunde quam ex sacris litteris haurienda sit, ad Philosophiam tamen moralem pertinet ostendere, quid ex principiis sua natura notis possit de pietate sentiri ac statui absque revelatione. Hæc principia in Metaphysicis traduntur: nam cum pietas oriatur ex eo, quod quisque de Deo sentit, primum oportet animum imbui veris, de Deo ac rebus divinis, opinionibus: atque hæ ex Metaphysica debent hauriri, ut quæ de Deo agit & rebus divinis, quatenus lumine naturali debent innotescere: si objicias, multos Metaphysicos fuisse impios, id nullius est momenti: Nam hoc non fit vitio Metaphysices, sed hominum Metaphysica præditorum.

VIII. *Nulla autem disciplinarum plus debet Metaphysicæ quam Logica.* Hujus enim munus est, mentem dirigere in cognitione rerum occupatam. Ad eam rem opus est instrumentis quibusdam, quibus mens dirigitur: ista instrumenta sunt omnino quatuor, definitio, divisio, syllogismus, & methodus. Horum instrumentorum natura usisque doceri non potest, nisi multis rebus assertionibusque Metaphysicis assumtis. Ex. gr. nemo potest definire, dividere, aut argumentari absque cognitione causarum. Itaque ex Metaphysica debet petere Logica, quid & quotuplex sit causa; & quæ sint in unoquoque genere differentiæ. Eodem modo de rebus aliis, quibus res ad se ipsum referuntur, statuendum videtur: sunt enim omnes istæ considerationis *Metaphysicæ*, quas *Logica*, quantum ad instrumentorum confectionem & usum necessarium, id est, omnes mutuatur à *Metaphysica*, & sine operosa probatione admittit ac præsupponit: nempe eo modo, quo Medicina plurima sumit ex Physica, quæ ad artis suæ finem atque usum sunt necessaria cognitu: unde vulgatum illud: ubi Physicus definit, ibi Medicus incipit. Ut ergo Medicina ars quædam est quæ ex Physicis propositionibus derivatur, ita quoque rationis ars sive Logica ex Metaphysicis fontibus deducitur.

IX. *Quin ipsi adeo Theologiæ est utilissima scientia Metaphysica:* nam tametsi omnia illa, quæ sunt creditu, factu, speratu, necessaria, perfectissime sint in sacris libris revelata, nihilominus tamen præclara quædam res est, & jucunda, & utilis, si quis intelligat ea, quæ in sacris litteris credenda præcipiuntur, cum recta ratione consentire, aut certe cum ea non è diametro pugnare: neque enim iis assentior, qui, cum se ab Adversariorum laqueis expedire nequeunt, huc se recipiunt, ut dicant, non omnia esse vera in Theologia, quæ sunt vera in Philosophia, aut vice versa: quo nihil potest dici ineptius: una enim est & simplex veritas, quæ secum nunquam pugnat. Ad illam veritatis harmoniam in omnibus rebus intelligendam, haud dubie valde necessaria est *Metaphysica.*

X. Atque ut hoc non premam, quid faciendum erit, si nobis res sit cum ejusmodi hominibus, qui Scripturæ Sacræ authoritatem defugiunt? Certe, si hos erudire velimus, non ex sacris litteris, sed ex natura rerum disputandum erit: quod nemo melius præstare poterit, quam *Metaphysicus*. Atque in eo imitabimur *Apostolum Paulum*, qui hoc præsidio usus fuit adversus *Epicureos & Stoicos Philosophos*, ut patet *ex Actorum cap.*17. *& adversus omnes gentes cap.*1. *&* 2. *ad Rom.* Si quis autem eo redigatur, ut probare debeat, Deum esse, indigebit haud dubie Philosophia aut *Metaphysica*; nam Theologia non probat, sed supponit, Deum esse, aut si probat, in eo Philosophia ac *Metaphysica* utitur: nam quicquid Theologia probat, qua talis, id sacrarum literarum

rarum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

rarum authoritate probat: hæ enim principia sunt & norma Theologiæ. Atqui sacræ quoque litteræ præsupponunt, Deum esse: habent enim authoritatem suam, atque ἀξιοπιστίαν, ex eo, quod sint divinitus inspiratæ. At, cui non est persuasum esse Deum, ei quoque non potest esse persuasum, sacram Scripturam esse θεόπνευστον, nec patietur ille se ejus authoritate constringi.

XI. Sed ut profanos omittam homines, inter eos ipsos, qui sacrarum litterarum authoritatem recipiunt, admodum necessaria est Metaphysica, præsertim in disputationibus, cum de sacræ scripturæ sensu movetur controversia: licet enim non sit melior aut certior interpres scripturæ quam ipsa scriptura, cum de locorum quorundam sententia ambigimus; quando tamen de scripturæ controversa sententia non potest inter partes convenire ex scriptura, solent singuli ad rationes concurrere Philosophicas sive *Metaphysicas*, in quibus si quis parum versatus fuerit, nescio an sati idoneus dici debeat divinæ veritatis patronus. Si enim de Omnipræsentia corporis Christi sermo sit, aut de Transsubstantiatione, non contemnenda præsidia peti possunt ex Philosophia, præsertim ex *Metaphysica*, ad ejusmodi opinionum monstra profliganda. Contra, cum Trinitatem Hæretici oppugnant, Christi satisfactionem, unionem hypostaticam, resurrectionem ejusdem numero corporis, ex Philosophia petitis copiis, quis se iis opponet, quis profligabit, si *Metaphysicæ* sit ignarus? sed quid verbis opus est? cum videamus, eos ipsos, qui *Metaphysicam* improbant, imo oppugnant, inter quos est *Amesius*, valde perite Metaphysica uti, cum id Adversariorum importunæ objectiones postulant, atque etiam aliàs; quod clarum est documentum, & argumentum ad hominem, quo probatur, Metaphysicam esse summe necessariam Theologo, quod erat demonstrandum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum *Voluminis Secundi*, DUODECIMA, *DE* CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE, IN PROCREANTEM ET CONSERVANTEM, EMANATIVAM ET ACTIVAM.

THESIS I.

CUm scire sit rem per causam cognoscere, & is sit felix, qui rerum potuit cognoscere causas, & inter causas sit præstantissima *Efficiens*, non inconsultum erit, aliquot disputationes dare, expendendis *hujus causæ divisionibus*. *Causa efficiens* multis modis *dividitur*, pro varia efficiendi ratione, ordine, ac modo: hinc enim omnis efficientis causæ divisio petenda est, præter unam, quæ petitur ex causato, & non ex causandi modo: atque hæc est *divisio causæ efficientis in procreantem & conservantem*, ubi causa conservans eadem sæpe causalitate conservat, qua procreat, ut Deus, qui eadem causalitate & creat & conservat, in causato tamen est aliquid discriminis: nam causatum causæ procreantis est esse, quatenus opponitur τῷ non-esse; causatum causæ conservantis est esse continuatum, quatenus opponitur τῷ esse incipienti: procreans dat esse incipiens, conservans dat esse continuatum: quantum ergo discriminis est inter initium rei, & ejus continuationem, tantum discriminis est inter causam procreantem & conservantem. Procreans ergo causa efficit rei existentiam, conservans rei existentis durationem.

II. Ex dictis videre est errorem *Timpleri* & *Keckermanni*, eliminantium causam conservantem ex numero causarum efficientium, quasi non det esse effectui, cum omnis causa aliquod esse effectui largiatur: certe causa con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

conservans dat vera causalitate esse effectui, si non novum, dat esse continuatum, quod per procreationem non fuit productum, & aliquo-modo distinctum est ab eo esse, quod per productionem fuit tributum. Res sic se habet. Quod procreatur, habuit ante procreationem non-esse, nunc habet esse: quod procreatum est, non potest procreatione continuari; ergo hic datur conservatio, & conservationi respondens esse, quod per procreationem non fuit productum, nempe esse continuatum: per conservationem vero non debet intelligi negatio nuda corruptionis, quasi conservare nihil sit aliud, quam non-corrumpere, ut quidem *Taurellus*, sed impie, existimavit, qui non alio modo Deum conservare mundum putavit, quam quod non corrumperet: nam plus dicit conservatio: dicit influxum perpetuum in hoc esse, quod per procreationem fuit productum: alioquin ego possem dici Petri, vel Pauli, vel alterius conservator, nempe, quia cum habeam potentiam occidendi illos, non Ethicam quidem sed Physicam, non facio tamen, siquidem non corrumpo esse illorum, quod possem tamen; sed non possum idcirco dici conservare Petrum aut Paulum in suo esse. Sol cum conservat lumen, non tantum non destruit illud, sed vero perseverat influendo in illud per radios suos: itaque conservans causa fere influit & est vera causa.

III. Ex causandi modo varie solet dividi causa efficiens: prima *divisio* nobis erit *in activam & emanativam*, quam nunc pertractabimus. *Emanativa* est, quæ sua existentia causat, à qua effectum immediate emanat. *Activa* est, à qua effectum producitur mediante actione. Inter causam emanativam & effectum nulla intercedit media causalitas; ita ut hic tantum duo sint, causa, causatum: in activa tria sunt, causa, causalitas, causatum, & hæc inter sese distincta. In emanativa, ipsa causæ existentia est ejus causalitas, & contra: itaque causa emanativa posita, impossibile est non poni effectum: at vero causa activa posita, non statim effectum poni est necesse; & ratio est, quia causæ activæ existentia salva esse potest, & causalitas ejus, actio puta, inhiberi, & impediri, ita ut maneat causa activa quoad existentiam, non tamen operetur: at vero in causa emanativa id fieri nequit, quia ipsum τὸ existere causæ emanativæ, est causare; existere enim, & causare, in causa emanativa, est unum & idem: ideoque Deus non potest concurrere ad conservandam existentiam causæ emanativæ, quin simul conservet ejus causalitatem, siquidem causalitas ejus diversa non est ab ejus existentia; posita autem causalitate in causa, effectum non poni, est impossibile: causalitas enim non convenit causæ, nisi cum actu causat: at cum actu causat, effectum quoque actu esse debet, si non in facto esse, saltem in fieri: itaque contradictio est in adjecto, cum nonnulli asserunt, proprietates posse separari à subjectis, salvo manente subjecto, cum proprietates emanent à subjecto, ejusque existentia causentur: imo, Deo ipsi hoc impossibile, ut statim demonstravimus: quamdiu enim conservatur existentia, conservatur causalitas, quamdiu conservatur causalitas, conservatur effectum: atque hinc contradictio est, ut ferrum non sit grave, ignis non sit calidus; calor enim & gravitas tolli non possunt, nisi ferrum & ignis tollantur, cum existentia horum sit existentia proprietatum, quæ ab iis emanant: at vero effecta seu actum secundum istarum proprietatum (urere & moveri deorsum) tolli, nihil vetat.

IV. Quæritur hic, *An causa emanativa sit causa procreans, an vero conservans?* De causa activa nihil est dubium, quin illa sit & procreans & conservans. De causa emanativa dubitari potest. Resp. eam esse tantum causam conservantem. Ex. gr. lux, quæ emanat à sole, non procreatur à sole, sed conservatur tantum: causa vero procreans lucis est causa procreans solis: eadem enim & subjecti, & proprietatis, est causa procreans: subjectum ipsum est tantum causa conservans suæ proprietatis, non quasi Deus causa procreans à conservatione excludatur: sed Deus est causa procreans & conservans lucis simul; ipse Sol est causa, non procreans, sed conservans tantum suæ lucis: ignis quoque est causa conservans tantum caloris sui in se; causa procreans caloris est eadem quæ ignis, nimirum ille, qui ignem genuit ac produxit: gravitas à gene-

rante

tante procreatur ista actione, qua rem gravem producit, causa conservans gravitatis est ipsa res gravis: itaque causa procreans causæ emanativæ est causa etiam effecti, quod emanat, non per actionem aliquam aliam, sed per eandem, quatenus ex actione causæ procreantis, quæ causam emanativam producit, necessario per simplicem quandam atque internam emanationem, resultat ac sequitur effectum causæ emanativæ: unde ipsa actio causæ procreantis, respectu effecti causæ emanativæ, quod producit producendo causam emanativam, *resultantia* vulgo dicitur, atque à propria actione distinguitur, qua ipsa causa emanativa à causa procreante producitur. Exempla jam dedimus in productione subjecti & ejus proprietatum; ex quibus illud quidem, puta subjectum, dicitur fieri per propriam actionem causæ procreantis, hæ vero, puta proprietates, dicuntur fieri per actionem ex priore actione ejusque termino, nimirum subjecto, naturaliter resultantem; quæ resultantia proprie, propter intrinsecam ac necessariam connexionem cum priore actione ejusque termino, & quia est ab eodem agente principali (nam qui dat formam, dat consequentia ad formam) & quia ordinarie in eodem instanti cum priore actione ejusque termino conjuncta est, ut propria & per se actio, non reputatur, & ideo, ut à priori distinguatur, dicitur *resultantia.* Hujus resultantiæ seu emanationis, quæ causam emanativam denominat ac constituit, natura satis profecto est obscura, & nonnihil adhuc in aperto poni meretur.

V. Requiritur ad resultantiam seu emanationem, de qua loquimur, ut effectum, quod emanat ac per ejusmodi actionem resultantem producitur, tanquam terminus, ab eo, à quo resultare dicitur, id est, à subjecto suo proficiscatur per modum principiati à suo principio, ut effectum sit principiatum, subjectum sit principians: non enim sufficit nuda successio, quando uni pereunti aliud succedit; alioquin etiam ex forma corrupti resultare dici posset & emanare forma geniti, & contra, quod est absurdum: nec tamen quævis consecutio talis formæ aut effecti, resultantia dicitur, sed præterea necesse est, ut sit Physica, h. e. vere sit in rebus: nam Metaphysica consecutio, quæ tantum est in nostris conceptibus, qua sc. inter res, quæ actualiter & reipsa idem sunt, una à nobis concipitur tanquam alterius ratio (ut, si dicam, in Deo esse intellectuale, sequitur, esse spirituale) hæc, inquam, consecutio non est vera resultantia, quia inter principium & principiatum hic non est vera ac realis distinctio, sed virtualis tantum seu rationis cum fundamento in re: verum ne sic quidem adhuc qualiscunque inter res distinctas consecutio sufficit ad constituendam resultantiam seu emanationem, sed requiritur ulterius, ut ista consecutio sit causalis, h. e. per propriam efficientiam: nam si sit illativa tantum, videlicet, quia posito uno ponitur alterum, propter naturale debitum, ut loquuntur *Scholastici*, i. e. quia ita fieri debet per naturam, quæ sic constituit, quo pacto quantitas vulgo consequi dicitur materiam, non tam proprie resultantia, aut emanatio, quam connaturalitas dicenda est, ex mente Scholasticorum: dicitur tamen vulgo emanare à materia aut resultare quantitas, quia aliter exprimi nequit modus, quo à materia quantitas oritur: & sane quare non debeat sic dici, nisi fortasse quis velit, inter materiam & quantitatem intercedere potius notionem & relationem subjecti & adjuncti potius quam causæ & causati, atque ideo voces resultantiæ & emanationis refugiat, quod causalitatem & vim aliquam significent, qua quantitas à materia efficiatur.

VI. Nunc *causam* spectemus *activam, quæ causat per actionem, cujus causalitas est actio, distinctum quid ab ipsa existentia causa:* hoc in dubium trahitur, an verum sit? sed probari facile potest. Causalitas causæ est hoc ipsum per quod causa attingit effectum effectique productionem, per quod constituitur actu causans & influens in effectum producendum: jam vero actio est id, quo causa efficiens activa attingit effectum effectique productionem, quo constituitur actu causans, & influens in effectum producendum. Ergo. Probatur minor. Cum efficiens solum habet potentiam agendi, nondum est actu causa: at vero cum illam potentiam exequitur, est actu causa, non autem potest exequi, nisi per actionem:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

nihil enim fingi potest præter ac suprà potentiam agendi in efficiente, quam actio. Ergo actio constituit efficientem causam activam actu causantem. Ergo actio est causæ efficientis activæ causalitas. Certe quicquid est ante actionem, id insufficiens est, ut efficientem activam denominet actu causam: quicquid est post actionem, eo omni nondum existente, sicuti nondum existit, quamdiu causa efficiens adhuc operatur, adhuc tamen causa efficiens activa est actu causans: si ergo omne, quod ante actionem est, omne, quod post actionem est, non possit causam efficientem activam denominare actu causam, relinquitur, ut id, quod causam activam actu causam denominat ac constituit, nihil sit aliud quam actio ipsa; atque adeo actio ipsa sit causalitas causæ activæ, quod erat demonstrandum.

VII. Objici potest; *ipsam actionem esse effectum causæ; pendet enim ab efficiente: ergo non potest ejus esse causalitas, cum distinctio sit inter causalitatem, rationem qua effectum producitur, & ipsum effectum, quod producitur.* Ad hoc dupliciter responderi potest. 1. κατὰ συγχώρησιν, *concedendo* actionem esse effectum, & tamen dicendo, quod esse possit ac sit efficientis causalitas: hoc enim verum est de aliarum quoque causarum causalitatibus, nempe & quod à suis causis pendeant, & quod sint ratio activa per quam producantur effectus: atque hoc patet exemplo unionis: quæ & à forma est pendetque, & formæ causalitas est: unde sicut ad producendam unionem, quæ formæ causalitas vulgo dicitur, forma non exigit causalitatem, hac priorem, per quam unio fit ab illa, ita actio ab efficiente activa est, & est causalitas ejus; nec prærequirit causalitatem aliam in efficiente activa, per quam ab efficiente producatur aut ab ea fluat potius. 2. καθ' ἄρνησιν, *negando* actionem esse effectum; actio non est effectum, sed via ad effectum: agens enim non agit ut agat, sed ut agendo aliquid diversum ab actione producat: alioqui dabitur progressus in infinitum, si actio, ut effectum, producatur per causalitatem aliam, illa causalitas iterum actio erit, & illa actio, ut effectum, aliam causalitatem requiret, quæ iterum erit actio, & sic porro in infinitum: nescio tamen, an utraque responsio satisfaciat.

VIII. Totum hoc negotium paulo penitius inspiciamus. Actio causatur à causa activa, & quidem immediate, absque ulla alia priori actione. Ergo causa activa aliquomodo est causa actionis: sed non est actionis causa activa, quia daretur progressus in infinitum. Ergo erit actionis causa emanativa, quod nemo hactenus dixit; aut concedendum est tertium genus causæ inter emanativam & activam. Profecto, ut verum fatear, si hæc divisio causæ efficientis in activam & emanativam sit immediata, ut non detur tertium genus causæ efficientis medium, est difficultas maxima: nam calefactio certe causatur ab igne, ergo, vel ut à causa activa, vel ut ab emanativa: si ut à causa activa, dent actionem priorem, qua calefactio producatur: quam si quis dederit sine processu in infinitum, erit mihi magnus Apollo: si ut à causa emanativa, ergo calefactio ab igne tolli non potest salvo igne: at vero tolli posse nemo hactenus negavit, cum sit actus secundus & operatio. Ego sane, quo me huc vertam, nescio. Post serium rei totius examen fere huc devenio, ut dicam, non actionem tolli, sed actioni in subjecto sive patiente impedimentum poni, quo minus sentiatur: nam calor est proprietas ignis, & ita quidem ut semper sit principium activum: itaque putem ab igne semper emanare calorem, à calore semper etiam emanare actionem, quæ non potest esse alia quam calefactio aut ustio: & quotiescunque calefactio aut ustio separari videtur à calore aut igne, ut factum videtur esse in fornace Babylonis, tum non revera calefactionem aut ustionem separari à calore, à quo emanat, uti nec ipse calor, qui emanat ab igne, separatur ab eo, sed puto, tantum poni impedimentum in subjecto patiente, & positum fuisse à Deo in corporibus juvenum trium in fornacem Babylonicam injectorum: nam eodem tempore potest fieri, ut objectum unum calefiat & comburatur, at alia objecta non item: sicut, eodem instanti, qui extra fornacem Babylonicam steterunt, & calefieri & comburi potuerunt, non potuerunt calefieri ut nec comburi tres juvenes in eam injecti, ut testatur historia *Dan.* 3. quæ calefactio ac com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

combustio, eodem instanti, tum separata fuerit ac non separata in eodem igne: quod est impossibile & contradictorium: nempe separata fuerit, quatenus ignis non combussit injectos juvenes, non separata, quatenus ignis combussit injicientes. Itaque *fortassis* accedunt proxime ad veritatem, qui sustinent, causam activam sic dici respectu effecti per actionem producti, eandem dici causam emanativam & esse respectu actionis, quæ à se emanat, & qua effectum producit. Sed, *fortassis*, dico: quia ego, ut sum liberioris ingenii ac judicii, cogitationes meas tantum propono, sententiam unicuique relinquo liberam.

Disputationum ex Philosophia selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-TERTIA,

DE

CAUSA IMMAN. ET TRANS.

THESIS I.

IMmanens causa est, *quæ producit effectum in seipsa. Transiens, quæ producit effectum extra se*: idque, vel ex nihilo, seu subjecti, seu termini, estque *creans*, vel ex præcedente materia habili, estque *immutans*, atque hæc pro ratione termini ad quem variis insuper dividitur modis, de quibus *Physici*. *Aristoteles* immutantem causam tantum agnovit, quia semper *efficientem* definit in ordine ad motum, *quæ primum movet, quæ principium motus est*: Creantem non agnovit: quia mundus apud ipsum æternus est: an immanentem agnoverit, dubium est.

II. Vulgaris multorum *Philosophorum* error est, *causam immanentem & emanativam confundere*, cum tamen inter sese multum distinguantur: nam immanens est causa activa, & distinctam habet ab existentia sua causalitatem: causa emanativa distinctam ab existentia sua causalitatem non habet: cæterum hoc habet causa immanens commune cum causa emanativa, non quidem omni, sed aliqua, nempe interna, ut simul sit agens & patiens, id est, producens effectũ & recipiens idem in se ipsa. Ex gr. Intellectus conceptus format & formatos conceptus recipit in se: unde actus causæ immanentis, si causa immanens consideretur ut causa efficiens, dicuntur actiones: si causa immanens eadem consideretur, ut subjectum patiens, dicuntur qualitates: sic intellectio & volitio sunt & actiones & qualitates: in quantum producuntur ab intellectu ac voluntate, sunt actiones: in quantum in iisdem subjectantur, sunt qualitates.

III. Longe alia ratio est causæ transeuntis, cujus effectum est extra ipsam causam, sive effectum post actionem causæ transeuntis permaneat, sive non permaneat, modo fuerit in alio subjecto, quam in quo est causa. Adducam exempla aliquot, ubi, & distinctum in causa immanente ac transeunte agendi modum, & hujus divisionis usum videre licebit. In generatione & corruptione alia actio locum habere nequit, quam transiens; nihil enim seipsum generat; nihil sui interitus causa est. In alteratione, quæ ad corruptionem tendit, similiter, actio transiens deprehenditur, quia necesse est, ut qualitas inhærens per contrariam qualitatem expellatur: in alteratione vero, qua res perficiuntur, actio immanens frequentius animadvertitur; ita actio immanens est, qua res quælibet suæ conservationis studiosa pro qualitatum suarum integritate pugnat, ut cum aqua pristinum frigus recuperat. In accretione & diminutione videtur utraque actio concurrere, & immanens, & transiens. Denique in motu locali & actio transiens sese offert, & deprehenditur in inferiori-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

rioribus, quatenus motum cœli sequuntur: at quando gravia & levia suum locum repetunt, *videtur* hoc fieri per actionem immanentem: dico, *videtur*, quia incerta hic sunt multa & obscura. Sed causæ transeuntis naturam paulo penitius inspiciamus.

IV. *Causa Transeuntis* vulgo assignari solent tres *conditiones*. 1. est; quia causa transiens semper producit effectum in alio, ideo à patiente semper debet esse realiter distincta. 2. est; debet esse conjuncta cum patiente. 3. est; debet patienti esse dissimilis.

V. §. 1. *Causa transiens debet reipsa distingui à materia, subjecto, seu patiente.* Ratio est, quia causa transiens est causa activa, quæ agit cum motu: at in motu movens à mobili reipsa distinguitur: *Quicquid enim movetur, ab alio movetur:* est axioma receptissimum ex *Arist. l. 7. & 8. Phys.* Cujus axiomatis hæc reddi potest ratio. *Nihil simul actu esse potest & potentia.* At vero, quod movet, actu est, quod movetur, potentia est. Ex. gr. Quod calefacit, actu calidum est, vel actu saltem est: nam agere præsupponit esse: quod calefit, potentia calidum est: si quid ergo moveretur à seipso, id actu simul & potentia tale esse deberet, id est, deberet esse tale & non tale. Ergo, si idem non possit moveri à seipso, quia idem non potest simul esse actu & potentia, causa transiens quoque non potest esse eadem cum patiente, sed necessario est aliquid diversum ac distinctum ab eo, *vel ut totum à toto, vel ut pars à parte, vel ut pars à toto*; nam non est existimandum, quod distinctio causæ transeuntis à patiente, sit diversitas tanquam inter duo supposita: quinimo sufficit, si sit inter duas partes unius suppositi realiter inter sese distinctas; ita, licet suppositum idem fuerit, actio nihilominus partium diversarum inter se mutuo, non immanens, sed transiens erit. Ex. gr. loqui & ambulare sunt actiones transeuntes, non quod agens & patiens sint diversa supposita, sed unius suppositi partes utrobique sint distinctæ: in ambulando, pars una corporis movet aliam: in loquendo, phantasia impellit spiritum, spiritus musculos, musculi diaphragma, diaphragma pulmonem, pulmo aërem, aër dentes, qui sonum edunt: hic causa transiens est diversa à patiente, ob partium in uno supposito diversitatem à se mutuo.

VI. Quæri hic solet & potest non incommode, quousque extendi debeat hoc axioma *Aristotelis. Quicquid movetur, ab alio movetur.* Quod generaliter sine ulla exceptione sumi non debeat, puto satis esse clarum. 1. enim non habet locum in causis *emanativis.* 2. neque in *immanentibus.* 3. non liquet, *quomodo gravia & levia moveantur* ab alio, cum moventur motu progressivo. Qui existimant sufficere, ut agens à patiente distinguatur secundum rationem agendi & recipiendi, non esse necessarium autem, ut distinguantur secundum entitatem absolutam, sic ut fieri possit, ut una eademque res sit agens & patiens, sed per facultates ac rationes diversas, sive illæ sint inter se realiter diversæ, sive se habeant ut includens & inclusum, qui hoc, inquam, statuunt & sic opinantur, illi frustra sunt, & à mente *Aristotelis* longissime aberrant; is enim citatum axioma adhibet ad demonstrandum primum motorem, quæ demonstratio infirma fuerit, nisi axioma accipiatur de reali distinctione inter movens & mobile. Ut ergo hujus axiomatis sensum assequamur, distinguendum est, inter *principium principale seu remotum, & minus principale seu proximum.* Deinde sunt constituendæ 4. distinctæ causarum efficientium classes. 1. est earum, quæ causant *per emanationem.* 2. quæ agunt *actione immanente.* 3. quæ agunt *actione spirituali*, seu ut alii loquuntur, spirituali, ut sunt motiones locales Angelorum. 4. quæ agunt *actione Physica*, ut sunt corpora naturalia, materialia, & quanta. Denique *potest aliquid* duobus modis *moveri*, 1. *per se*, uti moventur corpora naturalia. 2. *per accidens*, quæ moventur ad motum corporum, ut accidentia. Hic nunc sermo est, de priori genere motus, non de posteriori. Hæc applicemus.

VII. In *emanatione proximum efficiens à passo distinctum non est*, potest tamen effectum ejusmodi reduci in efficiens remotum, quod realiter à passo distinctum sit. Quicquid enim rei debetur necessario in primo instanti sui esse, id à generante non minus proficiscitur, quem res ipsa: Atqui quod per emanationem proce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

procedit ab aliqua re, id rei debetur necessario in primo instanti sui esse. Ergo effectum, quod emanat, non minus à generante aut creante proficiscitur, quam principium à quo emanat: sed de hoc negotio actum est *disp. praced.* Porro in actionibus *immanentibus & spiritualibus* motionibus, *agens, neque proximum neque remotum, realiter à patiente distinguitur: non proximum*, eadem enim facultas ejusmodi actiones elicit ac recipit: *non etiam remotum*, quia hæ actiones, non generanti, sed ipsis formis ac facultatibus, à quibus proxime procedunt, adscribendæ sunt; siquidem non necessario debentur rebus in ipso generationis momento, neque ex vi generationis rebus conveniunt. *In solis ergo actionibus Physicis*, id est, causarum transeuntium, *agens à patiente distinctum est*, idque vel proximum, vel remotum, & vel ut totum à toto, vel ut pars à parte, vel ut pars à toto, & distinctum realiter.

VIII. Opponit se huic axiomati *Scotus*, & adversus rationem allatam ait, verũ illud quidem esse, quod nihil possit esse in actu & potentia formaliter, *sed potest idem esse in actu virtuali seu eminenti & in potentia formali.* Ita *Scotus*, merum σκότος & caliginem per terminos suos barbaros oculis objicere solet: hoc vult: potest idem habere vim eminentem ad efficiendam aliquam formam, & capacitatem simul ac potentiam ad eam formam recipiendam; ut, si motus, qui actu & formaliter calidus non est, sed virtute & quasi eminenter, calorem producat, quem ipse motus aut potius principium movens suscipere queat; nam ponamus sic, ut mentem ejus explicemus. Resp. ut aliquid in se agat, & non moveatur ab alio, non sufficere, ut habeat actum virtualem & potentiam formalem, quemadmodum *Scotus* loquitur; quod patet experientia in vino & pipere: vinum enim & piper habent vim aut virtutem eminentem ad calorem efficiendum & potentiam etiam formalem, sed non calefaciunt tamen, nisi vinum commisceatur cum intrinseco calore animalis, & piper quoque, nisi prius alteretur & excitetur, conjunctione cũ patiente, quod ab utroque diversum est: deinde nulla omnino res est in actu virtuali, ad illam formam, quæ ipsi est naturalis, ut hoc effugium *Scoti* sit vanum.

IX. §. 2. *Causa transiens debet esse conjuncta patienti, quod fit duobus modis, vel propinquitate seu immediatione suppositi, vel propinquitate seu immediatione virtutis: priori modo*, agens conjunctum est passo, cum duo corpora se mutuo tangunt, ut cum aqua manum abluit: *posteriori modo*, cum duo corpora distantia in se mutuo agunt diffusa virtute per medium, ut cum Sol calefacit hæc inferiora diffuso calore per aërem. *Immediatio virtutis iterum duplex est.* 1. ut actio agentis per intermedium diffundatur ad extremum, non ex necessitate causalitatis partis proximæ patientis in partem remotam, sed solum ex necessitate ordinis, id est, ut clarius loquar, non quia agens postulat, ut pars proxima patientis concurrat secum ad actionem in partem remotam, sed quia passum applicatum agenti, necessario patitur prius in parte propinqua quam in parte remota. 2. ut agens prius agat in partem propinquam passi, & per partem propinquam, tanquam per instrumentum, in partem remotam. Hæc applicemus.

X. Dico 1. *Non semper requiri propinquitatem aut immediationem suppositi inter agens & patiens in actione transeunte.* Atque hoc multis experientiis clarum est: sufficit illa de Sole, qui supposito hæc inferiora non attingit, in quæ agit. Dico 2. *dari non posse actionem in distans, nisi prius actio recipiatur in medio: & probatur.* Agere præsupponit esse: itaque agere certo loco præsupponit esse illi loco conjunctum, vel supposito, vel virtute: alias nulla ratio dari posset, cur non possit agens naturale agere in distans per passum vacuum, quod tamen Philosophi plerique impossibile judicant; negant enim motum in vacuo fieri posse. Dico 3. *necesse esse, ut agens eadem virtute atque actione continua, qua agit in distans, incipiat agere in medium sibi propinquum & per totum medium actionem suam diffundat usque ad passum distans.* Si enim agens ageret alia actione & virtute in medium, alia in passum distans (ex gr. si ignis ageret per siccitatem in medium, per calorem in passum distans) tum essent duo agentia, non materialiter, sed formaliter saltem diversa, quia actio siccitatis in medium per accidens plane cohæret cum calore,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

lore, quo agit in distans, ignis: ideoque dico, *plane necesse esse, ut sit una eademque virtus, una eademque actio continua, qua agens agat in distans pariter & in medium:* cum dico *unam virtutem*, non intelligo unam entitatem, sed unum principium adæquatum unius actionis, etiamsi coalescat cum pluribus formis, vel subordinatis, vel coordinatis: similiter, cum dico, *actionem continuam*, non intelligo continuitatem Physicam, sed vero continuitatem secundum ordinem causalitatis: sic Sol eadem virtute eademque actione continua agit, in visceribus terræ, & in toto medio, licet in corporibus sibi proxime subjectis producat tantum lumen, in aëre lumen & calorem, in terræ visceribus calorem tantum. Dico 4. *probabile esse medium, per quod agens agit in passum remotum, sæpe esse instrumentũ, non instrumentum separatum, sed conjunctum in causando.* Dico. 5. *fieri posse, ut agens per propinquã partem agat in remotã, non tanquã per instrumentum, sed tanquam per medium, necessarium tantum ad continuitatem actionis.*

XI. §. 3. *Agens patienti debet esse dissimile, in actione transeunte.* Dissimilitudo hæc intelligitur bifariam, *aut quoad speciem, aut quoad gradum. Quoad speciem* agens patienti dissimile est, cum patiens habet qualitatem specie distinctam à qualitate agentis, ut si patiens sit frigidum & agens calidum: *quoad gradum*, quando agens habet eandem qualitatem specie quam habet patiens, sed tamen gradu differentem, ut, si agens sit calidum, ut sex, patiens calidum, ut duo; Cum alterutra harum dissimilitudinum obtinet, jam datur actio, in causa transeunte: si neutro modo agens patienti est dissimile, nulla actio dari potest, ne tum quidem etiam, cum agens habet majorem agendi vim & efficaciam; ita ferrum candens non agit in flammam, licet sit efficacius, & ratio est, quia non est calidius; nam pono calorem utrobique intensissimum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-QUARTA,

DE

CAUSA LIBERA.

THESIS I.

De *Causa libera* actum est *disp. select. vol. primi disp.* 46. & 47. atque ibi *Causa libera notionem veram* ac definitionem *disp.* 46. & quomodo *esse Causam liberam, Deo, Angelis, ac homini*, competat, *disp.* 47. exposuimus. *Libertas causæ liberæ* vulgo in duobus collocatur; in *indifferentia & lubentia rationis*: est enim, quæ *potest agere quicquid, quando, & quantum lubet: quicquid, quando, & quantum*, significant *indifferentiam: lubet*, significat *rationis lubentiam*. Atque hæc magis constituit libertatem, quam indifferentia, quia indifferentia in rationis lubentia indeterminata, qua, quod lubet intellectus judicio ultimo, volumus atque agimus, fundata est. De *rationis lubentia*, quam alii vocant spontaneitatem cum ratione, satis est dictum *disp. cit. & Collegii Eth. disp.* 9. 10. & 11. Ostendimus ibi, causam liberam ideo agere liberrime, quia agit id, quod lubet, lubet vero id quod ratio dictat, pro judicio suo, quo aliud etiam dictare potest ac judicare, & ista judicii indifferentia, omnis indifferentiæ in causa libera, in ejus voluntate & actionibus, est radix, voluntas enim tum est indifferens quando & quoties intellectus est indifferens in judicando, qui non semper est talis, non in nobis circa finem ultimum, non in Christo fuit respectu obedientiæ Patri præstitæ, non est in Angelis aut Beatis Animabus respectu amoris, quo Deum venerantur, quin intellectus indifferentia sublata, quæ ante fuit, ac posito jam dictamine

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ac determinato, & lato, omnibus circumstantiis expensis, judicio ultimo, non est voluntas adhuc indifferens, sic ut possit non velle aut aliud velle, ac de facto non velit aut aliud velit, quam intellectus dictavit: hanc tamen voluntatis indifferentiam, etiam sublata intellectus judicantis indifferentia & posita jam ejus determinatione, ad libertatem Causæ liberæ exigit *vulgus Philosophorum*, quam vocant *indifferentiam in sensu composito*, quia illa in voluntate simul componatur cum determinatione & non-indifferentia intellectus: ita volunt, posito dictamine ultimo intellectus practici, nisi voluntas in sensu composito possit contrarium actum elicere, ac nisi actu sæpe eliciat, volunt & statuunt eam non fore liberam: pariter concludunt omnes *Patroni Liberi Arbitrii*, *Veteres & Novi Pelagiani*, *Jesuitæ*, & *qui eorum vitula arant inter egressos ex medio nostri*, nisi voluntas humana, posita jam præmotione Dei præsente ex præcedaneo ejus decreto, non tantum in naturalibus, moralibus, civilibus, sed & in spiritualibus ac supernaturalibus, adhuc possit aliud velle, quam quod Deus decrevit ut illa vellet, & ad quod volendum eam movet, non fore liberam: sc. malunt isti homines aliquid derogare Dei potentiæ, ut non sit omnipotentia, quam vel tantillum detrahere huic voluntatis indifferentiæ. Certe, si Dei motioni præsenti in voluntatem humanam ad hoc volendum resisti possit à voluntate pro innata sibi libertate, ut hoc non velit, jam Deus non omnia poterit; non enim poterit, ut voluntas humana illum actum producat, ad quem eam ex decreto suo æterno movet; quia, scilicet, læderetur ejus libertas; nempe, hæc ἀδιαφορία, indifferentia, pro qua, tanquam pro *Helena*, ita pugnant, ut salva maneat hæc *Regina*, etiamsi *Regi Regum Deo* aliquid detraheretur. Itaque visum fuit operæ pretium, & utilissimum ad naturam *Causæ liberæ* intelligendam, penitius dispicere, *quo sensu hæc indifferentia sit admittenda, quo non, &, quatenus in ea libertas consistat, quatenus non*: ne juventus Philosophiæ studiosa errores imbibat ex Philosophia vulgari, qui obsint Theologiæ salutari: nam certum est, illos omnes, qui *Liberi Arbitrii*, & olim & nunc circa spiritualia & supernaturalia, extiterunt Hyperaspistæ, ejusque vires hic defenderunt, id fecisse *ex falsa notione libertatis*, arrepta ex Philosophis vulgaribus, qui omnes collocarent libertatem in sola ἀδιαφορίᾳ, indifferentia, qua causa libera, positis omnibus ad agendum requisitis, potest agere & non agere, aut ita agere unum, ut & contrarium agere possit; etiam in sensu composito, i. e. ut sæpe contrarium agat: Quæ libertatis ac causæ liberæ descriptio, in *Jesuitarum* cerebro nata, nec *Aristoteli*, eorum in Philosophiâ, nec *Thomæ Aquinati*, in Theologia, *Dictatoribus ac Papis*, fuit cognita. Sed rem ipsam agamus; &, *quo sensu & quando aliqua indifferentia in voluntate & causa libera poni debeat*, excutiamus: nam, ut vulgo à receptis proponitur *Philosophis*, tolerari nec potest, nec debet.

II. Sententia Adversariorum hæc est. *Indifferentia causæ liberæ est, ut positis omnibus requisitis antecedenter ad actum liberum, etiam dictamine intellectus practici ultimo, & influxu actuali, quo Deus influit in liberum hominis arbitrium, voluntas tamen creata possit etiam, in sensu composito, operari illum actum & non operari, possit*, dico, *positis iis omnibus, suspendere illum actum aut etiam elicere contrarium*: itaque dicunt ulterius; esse necessarium ad veram libertatem & usum illius, *ut dictamen quo intellectus voluntatem ad hoc, & motio, qua Deus movet voluntatem ad consensum, possint stare ac simul esse & componi in eadem causa libera in eodem libero arbitrio ac voluntate creata, cum actu voluntatis ad aliud & dissensu contrario*: & sic intelligitur illis *sensus compositus*, cum juxta eum, positis omnibus prærequisitis, causam adhuc liberam, & voluntatem liberam manere asserunt: sed vero intelligitur pessime; quod ut demonstremus, duo sternemus fundamenta.

III. §. 1. Fundamentum primum petemus ex ipso *Aristotele 9. Met. & Thoma Aquin. ad istum locum*, ideoque rejici ab Adversariis non potest: nempe hoc est; *Quod in omni causa libera simul sit potentia ad utramque oppositorum, non tamen est in ea potentia ad opposita simul habenda*: ita in homine est simul potentia ad ambulandum & sedendum, ad assentien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

dum & dissentiendum, quæ sunt opposita disparate vel contrarie, ad volendum & non volendum, operandum & non operandum, quæ sunt opposita contradictorie, sed non est in homine potentia ad ambulandum & sedendum simul, ad assentiendum & dissentiendum simul, ad volendum & non volendum simul, ad operandum & non operandũ simul: & ratio est: nam potentia ad unum actum non repugnat potentiæ ad actum disparatum vel contrarium, imo nec repugnat actui disparato vel contrario: sed duo actus disparati vel contrarii repugnant inter se, nec possunt de eodem subjecto singulari verificari, sunt enim, ut Scholastici loquuntur, incompossibiles: sicut nec duæ enunciationes contradictoriæ verificari possunt de eodem subjecto singulari: sed vero verificari possunt de eodem subjecto singulari, potentia ad actum hunc & actus disparatus vel contrarius: itaque causa libera creata, ut est liberum arbitrium hominis, non solum antequam determinetur ad unum actum: i. e. in sensu diviso, sed etiam in ipso instanti, in quo à Deo determinatur, & in quo per intellectus practici judicium ultimum voluntatem determinat suam, ad hunc actum, i. e. in sensu composito, simul habet potentiam, qua potest libere producere actum alium: & sic sensus compositus bonus est ac verus: sed non habet potentiam tamen ad actum oppositum simul habendum; & sic sensus compositus est malus ac falsus, quia duo actus oppositi simul eodem tempore, in vel ab eadem potentia, esse non possunt, sed tantum successive: & hinc ortum traxit illa vulgo à *Theologis & Philosophis* recepta distinctio, de simultate potentiæ & potentia simultatis: Est in causa creata libera, simultas potentiæ ad operandum vel non, & ad operandum hoc vel ejus oppositum: nam per hoc, quod causa libera operetur unum actum, non destruitur libera ejus facultas, nec tollitur indifferentia suæ potentiæ, quam habet ad operandum actum oppositum si velit, vel quam habet etiam ad non operandum: similiter per hoc, quod non operetur pro hoc instanti talem actum, non amittit ideo potestatem operandi talem actum, Verum non est tamen in causa libera, nec esse potest potentia simultatis ad actus disparatos, contrarios, vel contradictorios; nam hi sunt incompossibiles, id est, simul in eodem subjecto, aut ab eodem, esse nequeunt: & sic patet, quis sit sensus compositus, quis divisus. Verum quia hi termini in hoc negotio & alibi frequentissime usurpantur, paulo plenius eos excutiemus.

IV. *Sensus compositus*, est proprius enuntiationi modali compositæ. *Sensus divisus*, est proprius enunciationi modali divisæ. *Enuntiatio modalis composita est*, in qua dictum subjicitur & modus prædicatur: & hæc facit sensum compositum, ut, *Album esse nigrum, est possibile. Modalis divisa est*, in qua modus interponitur inter partes dicti: & hæc enunciatio modalis facit sensum divisum, ut, *Album possibile est esse nigrum.* Hinc facile patet, ad veritatem modalis enunciationis compositæ seu in sensu composito, de modo possibili, requiri, ut extrema, quæ ponuntur in dicto enunciationis modalis, sint compossibilia in eodem subjecto: hac enim ratione enunciatio talis de possibili, dicitur composita, aut in sensu composito, quia nimirum extrema dicti componit seu simul ponit in eodem subjecto, mediante copula de possibili; ut in enunciatione, quam proposui, *Album esse nigrum, est possibile, dictum* modalis hujus enunciationis est totum illud, *Album esse nigrum*, cujus dicti unum extremum est, *Album*, alterum, *Nigrum*. Ut ergo hæc propositio sit vera in sensu composito, necessario requiritur, ut sit possibile, idem subjectum singulare simul esse album & nigrum; & propterea ista propositio, quam posui, est falsa in sensu composito, quia scilicet propositio de inesse, per quam hæc modalis immediate regulatur & probatur, sc. *Album est nigrum*, est falsa & prorsus impossibilis: ideoque, quando ex ista pura enunciatione fit modalis de possibili composita, fit enunciatio falsa: At, si fiat enunciatio de possibili divisa, vera erit, quia sensus divisus est iste, quo forma, quæ significatur per unum extremum, ponitur in subjecto, & dicitur forma, quæ per alterum significatur extremum, divisim, successive, & tempore alio, in subjecto poni posse,

posse, non vero simul, aut eodem tempore: sic, *Album possibile est esse nigrum*, i. e. subjectum, quod nunc formam habet albi, potest formam nigri suscipere & esse nigrum, tempore alio. Hæc applicemus. *Dicimus ergo*, Causæ liberæ competere indifferentiam in sensu diviso, non vero in sensu composito, quomodo hic sensus nunc est explicatus, i. e. dicimus, causam liberam creatam, jam motam à Deo, ad assentiendum aut operandum, non posse in sensu composito, aut dissentire, aut non operari, uti & voluntas mota ab intellectu practico non potest, in sensu composito, non velle, & tamen, causa libera est talis ac manet talis, & voluntas est ac manet libera, quia utrumque potest in sensu diviso: nam motio illa Dei actualis & actualis dissensus creaturæ (idem dicendum est de motione intellectus practici & volitione actuali voluntatis) non possunt simul poni eodem tempore in eadem causa libera: quia est sensus compositus: sed motio illa Dei ad assentiendum & potentia dissentiendi, omnino simul poni possunt, & hic est sensus divisus: nam in motio Dei actualis & actualis assensus, non tollunt à causa libera potentiam dissentiendi, i. e. indifferentiam in sensu diviso, sed tollunt actualem dissensum, i. e. indifferentiam in sensu composito; quod ulterius sic probatur.

V. Sensus compositus non est ille, quo forma importata per unum extremum ponitur in subjecto, sed quo duæ formæ importatæ per utrumque extremum simul ponuntur in eodem subjecto: sicuti cum dicimus, *Album potest esse nigrum*, in sensu composito, non significamus, quod albor sit aut esse possit in aliquo subjecto seorsum, vel quod nigror sit aut esse possit in aliquo subjecto seorsum, sed sensus est, quod albor & nigror simul sint compossibiles in eodem subjecto: & propterea illa enunciatio in sensu composito est falsa, quia impossibile est, ut aliquid sit simul album & nigrum. Pariter quoque cum dicimus, *causam liberam motam à Deo ad assentiendum, non posse dissentire in sensu composito* (idem dicendum est de voluntate mota ab intellectu practico ad volendum) non significamus, quod motio ista Dei sit aut esse possit in causa libera, & quod dissensus seorsum sit aut esse possit in eadem causa libera, qui sensus est divisus, & admittitur à nobis: sed hoc significamus, quod motio ista Dei ad assentiendum & dissensus actualis non possint esse simul in eadem causa libera, qui sensu est compositus, & à Nobis negatur, ab Adversariis ponitur, motionem Dei ad assentiendum & dissensum actualem simul esse posse asserentium; sed pessime, quod ex ipsis Adversariis, argumento ad hominem, ut vocant, probabimus.

VI. Quoties *Adversarii* premuntur vi argumentorum, quibus vulgo probari solet, cum infallibilitate præscientiæ divinæ non posse stare arbitrii humani libertatem (nam supposita præscientia, qua Deus præscivit, Petrum esse consensurum, impossibile est, ut Petrus dissentiat, alioquin Dei præscientia falli posset) quoties, inquam, *Adversarii* sic premuntur, solent respondere, id esse impossibile in sensu composito, quia videlicet repugnat, hæc duo simul esse vera, quod scilicet Deus sciat Petrum consensurum & nihilominus Petrus non consentiat aut dissentiat; & tamen volunt, per præscientiam divinam, quando jam Petrus consentit, non tolli ejus, aut liberi arbitrii, aut causæ liberæ, libertatem; similiter ergo & ego dico, Causam liberam ad assentiendum motam à Deo (idem semper intelligendum est de voluntate mota ab intellectu practico, quod semel monitum esto) non posse in sensu composito dissentire, & tamen libertatem non tolli à causa libera: sensus est, quod implicet contradictionem, hæc duo simul esse vera, sc. ut Motio Dei ad consentiendum sit in homine & homo dissentiat, quamvis semper possit dissentire: & hæc est ejus libertas, &, si quæ in illo est, hæc ἀδιαφορία seu indifferentia, ut homo, posita determinatione Dei atque intellectus sui ad assentiendum, possit dissentire, qui est sensus divisus ac noster, non vero actu dissentiat, qui est sensus compositus & adversariorum. Sed hæc adhuc clarius patent ex sequentibus.

VII. §. 1. Secundum fundamentum hoc est, quod, cum *causa libera* ab Adversariis definitur; *quæ positis omnibus ad agendum requisitis potest agere vel non agere, agere hoc vel illud*, in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſenſu compoſito, illud dupliciter intelligi poſſit. 1. ita, ut compoſitio fiat inter requiſita ad operandum & ipſam operandi & non operandi potentiam: & tunc ſenſus compoſitus eſt, quod potentia operandi & non operandi ſtet ſimul in eodem ſubjecto cum antecedenter requiſitis ad talem talis potentiæ operationem certam: & hic ſenſus compoſitus eſt veriſſimus, & eum libenter admittimus. Sed 2. ita poteſt intelligi, ut compoſitio fiat inter requiſita antecedenter ad talem actum certum & inter carentiam talis actus certi aut actum contrarium: & tum ſenſus compoſitus hic eſt, quod omnia prærequiſita, & ex parte Dei, & ex parte intellectus practici, ad operandum talem actum particularem, & carentia ejuſdem actus aut actus contrarius, poſſint eſſe atque aliquando ſint ſimul in eodem ſubjecto, in eadem cauſa libera. Et hic ſenſus compoſitus admittitur ab Adverſariis, à Nobis rejicitur. Nos hactenus admittimus, ſenſum compoſitum, quatenus in eadem cauſa libera ſimul cum Prærequiſitis & motione Dei prævia ac ſimultanea conſiſtit & conſpirat amice facultas ſeu potentia, qua poſſit operari vel non operari & operari hoc vel illud, ſed ut ſimul ſtet, quod poſitis iis omnibus de facto non operetur aut operetur contrarium, diſerte negamus, ac fieri non poteſt. Sane nullum ex prærequiſitis, quin ne motio quidem Dei, ſeu prævia ſeu ſimultanea, qua efficaciter determinatur cauſa libera ad agendum ac de facto agit, & agit hunc actum particularem ac certum, tollit ab ipſa facultatem aut potentiam ad non agendum aut agendum oppoſitum, ſed tantum hoc efficiunt prærequiſita, decretum & præſcientia ac motio Dei, tum prævia, tum ſimultanea, ut cauſa libera, cum poſſit operari & non operari, & operari hoc vel aliud, infallibiliter tantum & nihilominus libere operetur hunc actum certum & particularem: itaque compoſitionem inter prærequiſita & carentiam talis actus certi aut actum contrarium non admittimus, & tamen ſervamus libertatem cauſæ liberæ ſartam tectam, ac, quod plus eſt, ſervamus indifferentiam, quouſque ſervari poteſt ac debet: nempe, hæc ſunt incompoſſibilia, ut pro eodem inſtanti temporis in eadem cauſa libera omnia ſint antecedenter requiſita ad productionem talis actus, & cauſa libera iſtum actum non producat aut producat contrarium, & nihilominus cum hac incompoſſibilitate ſtat vera ſimul libertas, imo & indifferentia cauſæ liberæ, quia, licet maneat compoſitio inter prærequiſita & ipſam potentiam agendi, in ſenſu compoſito, hæc tamen compoſitio & hic ſenſus compoſitus indifferentiam à cauſa libera non auferunt, quia non tollunt potentiam agendi, ſed vero eam ponunt, nam actum tantum contrarium aut actus negationem ſolum eunt ſublatum; manet quoque indifferentia in ſenſu diviſo, ut fuit explicatum.

VIII. Quia vero exempla valde illuſtrant, exemplo totum hoc negotium declarabimus. Cauſa libera, puta homo, producat actum dilectionis vel fidei: inter prærequiſita eſt efficax Dei decretum, quo Deus decrevit, ab æterno, ut homo talem actum produceret, & ejus motio in tempore, qua hominis voluntatem præmovet ad eundem actum: in ipſo enim movemur, & ille efficit τὸ velle & operari: ſed cum efficaci decreto ac motione Dei non ſtat ſimul, ut cauſa libera non producat illum actum, vel dilectionis, vel fidei, aut ut eliciat actum contrarium, vel odii, vel infidelitatis, & tamen libere producit iſtum actum imo etiam ea libertate, quæ eſt ſita in indifferentia; poteſt enim in ſenſu diviſo illum actum non producere, quatenus, ſi non poneretur decretum aut motio efficax, eum non produceret: poteſt etiam in ſenſu compoſito illum non producere, quatenus, cum jam producit eum ex prædeterminatione decreti ac motionis divinæ, retinet nihilominus potentiam non producendi: nam iſta potentia per decretum & motionem divinam non aufertur, ſed tantum actus contrarius illi, odium aut negatio dilectionis, infidelitas aut negatio fidei in actu ſecundo, ſeu negatio τοῦ credendi.

IX. Atque hæc maximi ſunt uſus & momenti in Theologia: v. c. impoſſibile eſt, hæc duo eſſe ſimul vera: Spiritus Sanctus vult aliquem movere ad actum dilectionis aut fidei, & ille tamen non diligit nec credit: At vero ex ſententia Adverſariorum hæc ſunt veriſſima:

ma : quia illis motio Spiritus Sancti & negatio actus eliciendi aut non elicere actum, simul componi & stare possunt, nimirum, ut liberi arbitrii ἀδιαφορία, indifferentia in sensu composito, salvetur: hinc dicunt; resisti posse operationi Spiritus Sancti per vires liberi arbitrii: hinc dicunt, hominis cor moveri posse à Deo cum intentione ut gratiam consequatur, ut convertatur, & tamen de facto, posse non consequi gratiam, posse non converti: nimirum, alioquin homo non foret causa libera, non foret ei liberum arbitrium. Sed vero, Nos, negando illam sensus compositi in libero arbitrio ἀδιαφορίαν, decreti, scientiæ, motionis divinæ, infallibilitatem ac certitudinem, adstruimus, nec tamen naturam liberi arbitrii destruimus, ut illi quidem, sed falso existimant, licet actus secundos ejus & vires exercitas negemus: Manet enim libertas causæ liberæ, quamdiu manet lubentia rationis, quin hic amplius est, & duplex quidem indifferentia, una in sensu diviso, altera in sensu composito, quatenus est compositio inter prærequisita quæcunque, etiam prævias Dei operationes, & inter potentiam ipsam agendi & non agendi, non vero, quatenus est compositio inter prærequisita & inter ipsum actum contrarium aut negationem actus, ut Jesuitæ volunt & omnes qui pro libero certant arbitrio. Ergo nos non omnem à causa libera indifferentiam ubique & semper excludimus, sed vero duplicem agnoscimus: tertiam, sensus compositi Jesuitici, rejicimus. Nunc porro videamus, unde indifferentia causæ liberæ, cum in ea reperitur præter spontaneitatem cum ratione, ortum ducat.

X. Causæ liberæ indifferentia tota fundatur ac radicatur in indifferentia intellectus practici, qua judicat objectum propositum, esse vel amandum vel fugiendum, prout convenientiam habuerit cum agente vel non, prout ad finem ultimum vel adducit vel abducit: nam qui istam indifferentiam in sola locant voluntate, ut faciunt illi, qui voluntatis libertatem perire putant, nisi indifferens maneat, ad volendum vel non, & ad volendum hoc vel contrarium, etiam posito dictamine intellectus practici ultimo, in sensu, ut ajunt, composito, illi toto errant cœlo: nam in voluntate nulla est indifferentia, nisi illa prius fuerit in intellectu: nam voluntas intellectum sequitur, ab eoque ad volendum ac nolendum determinatur; ideoque ita se habet ad objecta & actiones suas, prout ab intellectu ducitur ac regulatur: cum igitur intellectus est indifferens, & voluntas quoque est: cum intellectus non est indifferens, nec voluntas est: intellectus non est indifferens circa res omnes, sic nec voluntas: intellectus non est indifferens circa finem ultimum, sic nec voluntas: intellectus enim non potest non judicare, finem ultimum esse amandum, & voluntas quoque non potest non eum amare: sic & nulla utriusque est indifferentia circa media, quæ necessariam cum fine ultimo seu summo bono dicunt & habent connexionem: at vero circa illa media, quæ non habent necessariam cum fine ultimo aut summo bono connexionem, indifferens est intellectus & indifferens quoque voluntas: itaque, quas res esse bonas vel malas judicat intellectus ἀπροβλήτως, sine deliberatione, ab iis necessario movetur ac determinatur: ab intellectu determinato non potest non determinari voluntas: quæ vero res sub deliberationem cadunt circa eas à tali determinatione liber est intellectus, & indifferens, liberrimeque pro judicii sui indifferentia præscribit eligendum voluntati hoc vel illud medium, quod cæteris præstare judicat, voluntas ex præscripto intellectus judicantis agit, & vel hoc vel illud medium eligit, quod ab intellectus judicio aliis ex prælatum. Voluntas cum sic agit, potentiam non agendi non amittit, sed eam retinet, ac potest, etiam cum agit, non agere, si intellectus non præscribat, aut aliud agere, si intellectus aliud præscribat: si nulla res inter propositas intellectui placeat, omnes rejicit, & voluntas nihil appetit, quia intellectus nihil suo judicio præscribit. Quare, ut concludam, causa libera est indifferens, quando ex indifferenti rationis practicæ judicio agit; quod si, non differens, sed determinatum fuerit, adhuc manet libera, modo agat, ut agit semper, quod intellectui lubet, videtur, approbatur, judicatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-QUINTA,

DE

CAUSA EFFICIENTE PER SE ET PER ACCIDENS.

THESIS I.

NOn inter postremas est *Causæ Efficientis* divisio, in eam, quæ est *per se*, & eam quæ est *per accidens* Causa Efficiens per se est, *quæ effectum producit naturæ suæ aut consilio consentaneum:* causa efficiens per accidens est, *quæ effectum producit naturæ suæ aut consilio dissentaneum.*

II. Notandum est, τὸ *per se & per accidens*, duobus modis de causa efficiente enunciari, eique tribui: *vel ratione ipsius causæ, vel ratione effecti.* Τὸ *per se causæ efficienti adscribitur, ratione ipsius causæ*, cum illa effectum producit, qua est talis, i. e. ea ipsa virtute, à qua denominatur: *clarius*, cum effectum refertur ad principium tale, à quo ipsa causa nomen habet, v. c. si Architectus ædificet, aut Musicus canat, uterque est causa per se, ut τὸ per se referatur ad ipsam causam, quia causat uterque effectum, qua est talis: τὸ ædificare enim proficiscitur à peritia ædificandi, principio tali in Architecto, quod ipsum Architectum denominat; ita τὸ canere proficiscitur à Musico, per se, ratione Musici, quia proficiscitur à tali principio, quod Musicum talem facit ac denominat. Τὸ *per accidens Causæ Efficienti tribuitur, ratione ipsius causæ*, cum illa effectum producit, non qua est talis, i. e. non ea virtute, à qua denominatur, sed alia, quæ per accidens causæ efficienti superveniat. *clarius*, cum aliquod attributum additur causæ efficienti, præter virtutem propriam, à quo tamen effectus non est. v. c. si aliquis, qui Architectus est vocatione, simul Musicam calleat, & canat, & dixero, Architectus canit, aut, qui Musicam profitetur, ædificet, uterque causa est efficiens per accidens ut τὸ per accidens referatur ad causam, Architectus in canendo, Musicus in ædificando, quia actio & scientia canendi adjungitur ei, qui per se ædificat, est enim is Architectus, & actio ac scientia ædificandi adjungitur ei, qui per se canit, est enim is Musicus: itaque, quando Musicus ædificat, proficiscitur à Musico, causæ per se canendi, ædificatio, quæ tamen non est à Musico, aut peritia canendi, quæ ipsum Musicum denominat, sed aliunde, nam Musicus quidem ædificat, sed non qua est Musicus, ideoque per accidens causa est ædificationis; sic Architecto, causæ per se ædificandi, cum canit, per accidens actio canendi oritur ab Architecto, quia non oritur à peritia ædificandi, quæ ipsum denominat Architectum, sed aliunde: nam Architectus quidem canit, sed non qua Architectus, ideoque per accidens causa est cantationis.

III. Τὸ *per se causæ efficienti adscribitur, ratione effecti*, quæ fine suo potitur; Τὸ *per accidens*, cum fine suo frustratur: Illa finem assequitur, cum effectum producit, quod intenderat, si fuerit causa libera, aut quod naturæ suæ & inclinationi naturali convenit, si fuerit causa necessaria: hæc fine suo excidit cum effectum producit, quod, aut cum intentione sua ac consilio, aut cum natura sua ac naturali propensione non convenit. Ergo. Τὸ *per se* causæ efficienti tribuitur, ratione effecti, cum causæ agenti juxta intentionem voluntariam aut propensionem naturalem, effectus respondet, ut sic & principio agendi conveniens; τὸ *per accidens* eidem tribuitur, ratione effecti, cum effectui, per se ex intentione aut propensione causæ agentis producto aut producendo, adjungitur effectus alius, præter aut intentionem aut propensionem: sic piscatoris effectum per se est piscari, & piscationis piscium que capturæ causa per se est piscator, ratione effecti, quia hoc effectum respondet ejus intentioni, intendit enim piscari: at huic piscationi per se intentæ opponatur effectus alius, non intentus, veluti extractio aurei tripodis; hic effectus

effectus erit per accidens, quia oritur præter intentionem causæ, & piscator est causa per accidens, ratione effecti; sic natura, cum producit effectum sibi simile, est causa per se, ratione effecti, quia effectum respondet propensioni naturali & qua agit, & quo protendebat ipsa; at, si monstrum producat, est causa per accidens ratione effecti, quia illud non respondet propensioni ejus naturali, neque enim illa propendebat eo ut monstrum produceret, sed monstri effectio, ut effectus alius, præter propensionem causæ naturalem, adjungitur effectui per se intento.

IV. *Causa efficiens per accidens ratione effecti*, subdividi solet in *fortuitam & casualem*, vulgo *fortunam & casum*. Effectum per accidens, quod adhæret effecto per se causæ liberæ, est effectum fortuitum: effectum per accidens, quod adhæret effecto per se causæ necessariæ, est effectum casuale. *Causa* ergo *fortuita, est causa libera per accidens*, in quantum effecto ejus per se intento annectitur effectum aliud non intentum, sic causa fortuita inventi tripodis est piscator. *Causa casualis, est causa per accidens necessaria*, in quantum effecto per se causæ naturalis apponitur aliud effectum præter naturalem propensionem causæ, ut cum tegula decidens de tecto lædit prætereuntis caput; nam præter propensionem naturalem lapidis id est, ut lædat prætereuntem, & tamen hoc ipsum est conjunctum cum effecto lapidis per se, quod est moveri ad centrum suum.

V. *Casus* interdum sumitur *late* pro omni causa per accidens, & sic *fortunam* sub se comprehendit, &, sic, quicquid est à fortuna, à casu est; non vero omne quod à casu est à fortuna; interdum sumitur *stricte* prout fortunæ opponitur; & tum casu agit causa, quæ, quando per se agit, non tamen agit per intellectum ac voluntatem, sed per propensionem naturalem tantum; fortunâ agit causa, quæ, quando per se agit, per intellectum agit & voluntatem: ideoque hæc, quando per accidens agit, effectum producit præter aut scientiam aut voluntatem, i. e. quod aut non præscivit aut non ante decrevit; illa, quando per accidens agit, effectum producit, ad quod ante non propendit.

VI. Quæri hic commode potest: *An Deus possit dici efficiens per accidens ullius effecti?* Resp. Deus nullius effecti est causa per accidens, sed omnium, quorum est causa, est causa per se: quia hoc derogat summæ Dei sapientiæ, ut aliquis effectus dicatur fieri à Deo, præter ejus, aut scientiam, aut intentionem: Qui dicunt, *Deum esse causam per accidens aliquorum peccatorum*, solent proferre, quod Deus condiderit voluntatem in homine, & voluntas sit causa peccati: quod vero est causa causæ est causa causati, si non per se, saltem per accidens: & sic Deus, qui est causa voluntatis peccantis, erit saltem per accidens causa peccati; absit blasphemia dicto. Sed enim isti homines non satis percipiunt, quid sit causa efficiens per accidens. Causa enim per accidens, quæ producit effectum præter consilium atque intentionem: itaque, quando causa libera producit aliquid aliud, quam quod producere intendit atque decrevit, est causa per accidens: atqui Deus sapientissimus nihil præter intentionem producit; quæ enim præter intentionem *eveniunt*, præter exspectationem eveniunt & minime opinantibus, quod ignorantiam arguit: at eam Deo tribuere, impium est: *Deus igitur nec peccati nec ullius rei est causa per accidens*, sed quæ producit omnipotentissimus, eorum omnium est causa per se: peccati vero causa est, nullo modo, nec per se, quia malum non facit, (nec enim à lege deficit, cum lex ei non sit posita; at malum est ἀνομία illegalitas) nec sua efficientia positiva terminari potest in privationem; at malum privatio est bonitatis moralis; neque per accidens, quia nihil accidit præter ejus notitiam, consilium, intentionem, decretum. Sed vero Deus multa efficit per se, ut actiones omnes naturales, etiam eas, ad quas peccata esse secutura, aut potius quas peccata esse concomitatura novit, & novit, quia decrevit, ut sequerentur aut concomitarentur, non quidem se efficiente (neque enim omnia, quæ decrevit fore, efficit, neque argumentatio valet ab efficacia decreti ad efficientiam rei decretæ) sed se permittente: itaque actionum, quæ substernuntur peccato, seu τοῦ materialis, ipsius peccati, Deus est causa per se, at vero ipsius peccati, seu malitiæ, vitiositatis, illegalitatis, irregularitatis (&, ut barbare loquar cum Barbaris)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

baris) peccaminositatis in actionibus, Deus, nec per se causa est, nec per accidens, quia plane causa non est: interim quod in actione hac aut illa hominis peccantis sit peccatum, in abstracto sumtum, id non est præter Dei aut notitiam aut intentionem: Deus enim non tantum præscivit, sed & voluit, imo præscivit quia voluit, peccatum fore, & licet oderit peccatum, ut malum inhonestum, ut privationem rectitudinis moralis actionibus humanis inesse debitæ, ut transgressionem legis suæ, ut aversionem à se tanquam summo bono, illud tamen decrevit fore, ac voluit, existere in rerum natura suo modo, nam existentia proprie est entis realis & à causis efficientibus, at peccatum est non ens reale & à causis deficientibus, quæ male vocantur causæ, quia virtutem aut vim proprie nullam conferunt sed eam negant (voluit, inquam, existere, tanquam medium illustrandæ misericordiæ suæ in illo condonando & justitiæ in puniendo: nam τὸ fieri peccati, à Deo est volitum decretumque, tanquam bonum utile, & ex natura sua ordinabile, & à Deo ordinatum, ut medium conducibile ad finem, gloriam manifestandam suæ misericordiæ ac justitiæ, novit enim ex tenebris eruere lucem: creatio mundi fuit à Deo volita, ac decreta est, tanquam medium illustrandi suam potentiam, bonitatem, & sapientiam) nec tamen Deus ullo modo aut sensu, nisi cum summa ejus injuria aut blasphemia, potest dici causa per se peccati, quia non intendit aut voluit ipse facere, cum ne facere quidem possit, sed, ut ab aliis fieret, tantum permittere: quod permittere, non est aliquid conferre ad peccati productionem, sed aliquid non conferre, & negare gratiam specialem ad peccatum vitandum necessariam, quam cum conferre Deus non tenetur, cum ab ea conferenda deficit, deficientia est non moralis aut culpabilis, qua quis deficit ab eo quod debet, sed Physica, qua quis deficit ab eo, quod potest, licet potentiam istam ad actum traducere non tenetur: At vero causa efficiens per se est, quæ ita vult & intendit aliquid, ut ipsa faciat illud. Ergo, ut concludam, cum Deus peccatum non faciat, nec facere possit, utcunque ab æterno voluerit atque intenderit peccatum fore ac fieri, atque ipsam malitiam actionis malæ decreverit extituram, ut medium utile fini suo obtinendo (qui est gloria sua) peccati tamen causa per se dici non potest: & multo minus causa per accidens, 1. quia causa ejus est nullo modo, cum non faciat illud, sed tantum ex decreto suo fieri permittat: at causa per accidens vere facit, efficit, producit, effectum, licet præter intentionem suam: piscator vere extrahit aureum tripodem, hoc est, effectum illud vere producit: at Deus peccatum non producit ullo modo. 2. causa per accidens, præterquam quod vere agat, ita tamen agit, ut agat præter intentionem: Atqui, ut vere agere respectu peccati, i.e. vere producere peccatum, non convenit Deo, ita nec convenit ipsi, agere præter intentionem. Prius in sanctitatem Dei impingit, posterius in sapientiam ejus incurrit & omniscientiam tollit: Quæ omnia sunt blasphema & horrenda.

VII. Restat, ut *fortunam* & *casum* cum providentia Dei conciliemus: nam hic quoque nonnulli faciunt naufragium veritatis, dum sic argumentatur. *Si omnia fiant juxta Providentiam Dei, ergo nulla datur fortuna aut casus, & per consequens, male ad causas per accidens referuntur.* Resp. A positione Providentiæ divinæ ad fortunæ aut casus eversionem, nulla est sequela: Nam quod respectu causæ primæ, Dei, fit consulto ac destinato & ex prævio ejus consilio, idem tamen respectu causæ secundæ, creaturæ, fieri potest inopinato, ex improviso, & præter ejus vel intentionem vel propensionem naturalem: Nam casus & fortuna, seu causa per accidens fortuita ac casualis, tantum sic dicuntur & dividuntur respectu causarum secundarum, non primæ: nam Dei respectu, qui omnia, quæ fiunt, quocunque modo fiant, bene vel male, necessario vel contingenter, ex intentione creaturæ aut propensione aut præter eam, ab æterno decrevit ac prædeterminavit, atque hinc præscivit futura & tali modo futura (nam Deus non tantum ab æterno prædefinivit rerum futuritionem sed & modum futuritionis) nihil potest dici fieri fortuna vel casu, nihil quoque per accidens, sed quæcunque fiunt, quocunque modo fiunt, Dei respectu per se, non quidem Deo illa semper efficiente, sed quædam

tantum

tantum interdum permittente, ut hoc jam fuit dictum. Atque hinc natus est Canon Logicorum ac Philosophorum. Omnis effectus per accidens, respectu scilicet causarum secundarum, reducitur ad aliquam causam per se, sc. primam, Deum, à quo intenduntur & cognoscuntur effectus omnes fortuiti & casuales, ad quos concurrit effective, & defectus morales, ad quos concurrit permissive. Sed quia, ob hunc canonem assertum in *Systemate Logico*, laboriosissimus & doctissimus *Keckermannus Scheiblero* misere vapulat, operæ est hunc breviter ad partes vocare & examen.

VIII. *Hæc sententia satis Calviniana est*, inquit *Scheiblerus Lutheranus Top.cap.3.num.72.* pergit. *Imprimis enim aliquando effectus per accidens sunt peccata, quæ, non nisi Calvinistice, ad primam causam tanquam causam per se reducuntur.* Sed in hac crassa atque invidiosa ac falsa *Scheibleri*, sola invidia & *Calvini ac Calvinianorum* odio turgentis, censura multa reprehendi possunt. Non dicam, inepte ipsa peccata effectus ab ipso dici, cum non habeant causam sui efficientem, sed deficientem, quæ non est causa proprie dicta, sed fortassis causa sine qua non aut conditio antecedens: quemadmodum sol deficiens ab Horizonte nostro illuminando non est causa proprie dicta tenebrarum, sed causa tantum sine qua non seu conditio antecedens: sed hoc transeat cum cæteris ejus erroribus: Verum nego ipsi, à *Keckermanno*, *Calvino, aut quoquam Calvinianorum*, peccatum, hoc sensu, reductum unquam ad Deum, tanquam ad causam efficientem per se, sed tantum ad Deum tanquam permittentem in tempore & permittere volentem ab æterno: itaque hæc est mens *Keckermanni*, & omnium, quos odioso Calvinianorum nomine proscindit; quod, peccata fieri, non est præter Dei notitiam aut intentionem, quia permittit: alioquin permitteret, quod nec sciret nec vellet fieri: at Deus, & novit, & voluit; peccatum fieri, se non efficiente, sed permittente: quo sensu non per accidens se habet Deus ad peccata, cum fiunt, sed per se, non tamen quatenus causa proprie dicta efficiens, sed ut deficiens, & causa sine qua non & per modum antecedentis ad peccatum ut consequens, non tamen per vim causalitatis; nam peccata non fierent, nisi Deus fieri permitteret, Deus non permitteret, nisi permittere decrevisset ac præscivisset: at Decretum Dei permissivum mali, tam est efficax & immutabile, quam est effectivum boni, & præscientia mali futuri tam est infallibilis, quam futuri boni: hoc tantum est discriminis, quod Decretum Dei circa bonum sit ejus causa efficiens per se accedente divina potentia, at decretum Dei circa malum non sit causa per se efficiens ejus, sed tantum conditio & hypothesis antecedens absque causalitate ipsam permissionem & malum permissum, quod quia nec fit, nec permittitur, præter Dei voluntatem decernentem aut intellectum præscientem, non potest vel fieri vel permitti per accidens respectu Dei. Sed hæc ad retundendam *Scheibleri* calumniam, & de Causa per se & per accidens, suffecerint.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-SEXTA,

DE

DIVISIONE CAUSÆ EFFICIENTIS IN PRINCIPALEM ET MINUS PRINCIPALEM.

THESIS I.

SI quæ est *Divisio Causæ efficientis* explicatu difficilis, ea est *in Principalem & minus principalem*: Nam difficulter explicari potest, in quo ratio formalis utriusque consistat, &

quomodo à se invicem distinguantur. Certe *Suarez*, *Disp. Met.* 17. *sect.* 2. *explicaturus rationem* formalem causæ efficientis principalis, suo more prolixissime rem agit, qui videri potest. Nos, omissis variorum sententiis, mentem nostram breviter explicabimus.

II. *Causa efficiens principalis* est, quæ effectum producit virtute propria, & ex se proportionata ac sufficienti, ad productionem effecti, ut non egeat virtute alterius causæ secundæ, à qua elevetur, adjuvetur, præmoveatur, promoveatur, utpote quæ existat cum effecto ejusdem ordinis vel etiam superioris, nunquam deterioris, quia ejus virtus tanta est, qua effectum producit, ut in ea contineatur quicquid in effecto est. Dicitur autem continere effectum in virtute causæ dupliciter, vel formaliter, vel eminenter. *Formaliter*, cum effectum & causa efficiens sunt ejusdem naturæ specificæ. *Eminenter*, cum non sunt ejusdem naturæ specificæ. Cum effectum continetur in sua causa efficiente formaliter, vocatur illa causa univoca, cum eminenter, æquivoca; utraque principalis: at cum neque formaliter, neque eminenter, continetur in causa effectum, dicitur illa causa, minus principalis.

III. *Causa* definitur vulgo *Univoca*, quæ producit effectum sibi similem specie ut ignis ignem. *Æquivoca*, quæ producit effectum alterius speciei, ut Sol Murem: illa, sc. univoca, quatenus talis est, determinata est ad unum effectum in specie; alioqui non erit univoca: hæc, sc. æquivoca, potest esse universalis in causando plures effectuum species: itaque, ut causa dicatur æquivoca, duo vulgo requirunt Philosophi; unum ex parte causæ, alterum ex parte effecti. Ex parte effecti, ut effectum sit alterius speciei quam causa, uti est mensa & arcularius, cœlum & Deus: ex parte causæ, ut causa æquivoca sit ordinis eminentioris quam effectum: Deus enim est aliquid eminentius quam cœlum, & arcularius quam mensa. Sed enim non videtur secunda hæc conditio esse vera. Quid enim? an Sol, qui ad generationem viventium concurrit, ut causa æquivoca, est eminentioris ordinis, quam effectum? an non vivens dignius est vivente? imo unica Musca aut Scarabæus est dignior Sole, licet ad productionem Muscæ aut Scarabæi Sol concurrat, ut causa efficiens principalis æquivoca. Scilicet, vivus canis est præstantior mortuo Leone; & generatim, quicquid vita est præditum, longe est excellentius & præstantius eo, quod vita destituitur: itaque gratis hoc dicitur, causam omnem æquivocam esse eminentioris ordinis quam est effectum, cum hoc fallat in Sole, in cœlo, & aliis, si intelligatur de entitate seu essentia, tum causæ, tum effecti.

IV. Causa minus principalis vulgo dividitur in impellentem & instrumentalem: illa, in procatarcticam & proëgumenam. Procatarctica est, quæ efficientem extrinsecus impellit ad agendum. Proëgumena, quæ intrinsecus efficientem causam, in qua est, impellit, proritat, disponit, ad agendum. Instrumentalis est, quæ per virtutem insufficientem improportionatam influit in effectum, & non nisi elevata, præmota, ac promota, ad agendum, à virtute alterius causæ principalis secundæ.

V. Quæri hic potest, *An bene Deo, causa in agendo principali, adjungatur causa procatarctica, qua extra Deum, ipsum tamen ad agendum impellat*; nam quin proëgumena ipsi recte adscribatur, nullum est dubium: ita recte dicimus, Bonitatem & Misericordiam Dei esse causam impellentem proëgumenam, ob quam voluerit redimere genus humanum; siquidem id, quod impellit hic Deum, in ipso est. At vero, an aliquid, quod extra Deum est, recte eum impellere dicatur ad hoc aut illud agendum, & respectu Dei se habeat ad modum causæ procatarcticæ, quo sensu nonnulli Theologorum in locis suis communibus dicunt, miseriam humani generis fuisse causam impulsivam externam in Deo, ad Christum dandum in mortem, Meritum Christi esse causam procatarcticam justificationis, inquiri non sine causa potest, & an non tutius & rectius loquendum sit; præsertim cum videamus, hanc loquendi formulam, ob humanæ mentis in Divinis imbecillitatem, & linguæ balbutiem, hactenus toleratam, in prætextum errorum verti atque eorum defensionem trahi. Hinc enim est, quod Heterodoxi quidam Philosophi ac Theologi, statuentes aliquid

extra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

extra Deum tanquam causam impulsivam externam, electionis statuerint causam procatarcticam, fidem ac perseverantiam in fide prævisam, reprobationis vero, infidelitatem & impœnitentiam finalem similiter prævisam, alii merita & bona opera asseruerint causam impellentem externam respectu Dei eligentis ac justificantis: quod tam longe abest à rei veritate, ut ne Meritum quidem ipsius Christi causa fuerit in Deo externa impellens, vel electionis vel justificationis: ita libertas loquendi abiit in licentiam. Sed vero, nullam dari causam proprie impulsivam externam extra Deum, quæ ipsum impellat ad volendum hoc vel illud, quodcunque tandem fuerit, sic probamus.

VI. Si detur extra Deum causa procatarctica seu impellens externa, ob quam velit hoc aut illud, oportet illud sit creatura, aut aliquid creaturæ, creatum, aut concreatum. Sed hoc est absurdum; nam sic aliquid creatum melius foret & majus Increato illo Ente, quia eo esset prius, & Ens Increatum esset minus & posterius. At Deo nihil est prius, & eo nihil majus aut melius cogitari aut esse potest. Ergo & absurdum est illud, sc. Voluntatem Dei habere causam extra se, à qua ad volendum impellatur. Et Scholastici optime dixerunt, nullam esse causam assignandam Divinæ Voluntatis ex parte actus volendi, licet possit assignari ratio ex parte volitorum, in quantum sc. Deus vult, unum esse propter aliud, ita ut sit ordo causalitatis & prioritatis inter ipsa objecta volita, non tamen sit ordo prioritatis & causalitatis inter objectum volitum & volitionem divinam, incipiendo ab objecto volito & progrediendo ad ipsam volitionem: hoc sensu rectissime dicunt, Deus vult, hoc esse propter hoc: sic, unum, quod vult, est causa alterius, quod vult, sed unum non est causa, ob quam velit alterum; & male loquuntur, qui sic dicunt, Deus propter hoc vult hoc, propter fidem vult vitam æternam electis conferre; Deus vult quidem, propter unum esse aliud, sed cur velit unum esse propter aliud, neutrum causa est volendi, sed ipse sibi: itaque vult Deus, vitam æternam esse, & conferri electis, propter Christum & fidem in Christum: sed nec Christus, nec fides in Christum, est causa ipsius volitionis, qua & ob quam velit, vitam æternam dare electis: verum Christus & fides in Christum, est causa rei volitæ, sc. vitæ æternæ, quam vult Deus electis dare: motus & impulsus ad hoc volendum, non ab aliqua causa externa, aut Christo ipso aut fide in Christum, aut meritis bonorum operum, sed à bonitate sua, quæ interna impellens causa seu poëgumena dici solet: ideoque, nec Christus mediator, nec fides in ipsum prævisa, nec bona opera, possunt dici causa impulsiva electionis ad vitam æternam, istius sc. volitionis, qua Deus salutem voluit nonnullis, voluit tamen, iis salutem & vitam æternam contingere, propter Christum & fidem in Christum, quin & propter bona opera; id est, voluit, ordinem causalitatis & prioritatis, in rebus istis volitis esse atque inter eas, ut Christus sit causa salutis, volitæ electis, & fides itidem esset causa salutis, volitæ iisdem, imo & bona opera essent quoque causa salutis, volitæ à Deo suis; unaquæque causa in suo ordine, sed causa tamen: nihil tamen istorum trium est causa volitionis, qua Deus salutem voluit quibusdam. Quod bona opera causam etiam facio salutis, nemini mirum videri debet, quia loquor hic & nunc de salute possidenda, non impetranda: at salutis possessio tam parum obtineri potest sine bonis operibus, quam sine fide, imo quam sine Christo: ad vitam enim æternam non sufficit, ut quis fidem habeat in Christum, sed & ut bonis operibus fidem istam exprimat.

VII. Ad causam procatarcticam referri solent hæc 4. *Objectum, Occasio, Causa Meritoria, & Author sive causa moralis. Objectum* tum demum huc spectat, cum non tantum est terminativum actionis, sed & motivum, ut cum dicimus, Objecta movent sensus: at si ratio terminandi tantum spectetur in objecto, non item movendi, ad adjunctum pertinet externum; objecta terminantia solum sunt tribuenda Deo, non item moventia. Sic objectum creationis, conservationis & providentiæ divinæ, est mundus cum omnibus in eo contentis. *Occasio* vix causæ nomen meretur aut titulum, quia vix est invenire ullam

ejus causalitatem, nisi talis dicatur loci temporisve commoditas, (quemadmodum dicimus, occasio facit fures,) quæ ipsa tamen ad adjuncta potius externa pertinet. Est enim, præter objectum & signum, illa ejus species, quæ circumstantia dicitur. *Meritum* hactenus causa dici potest, quatenus qui bene meretur de alio, cum obstringit ad retaliandum, redhostiendum, & gratias agendas. *Author sive causa moralis* dicitur, quæ dat effectui esse, non quidem realiter & effective in eum influendo, sed vel applicando activa passivis, vel saltem non impediendo effectum, cum debeat ac possit, vel inducendo causam aliam & inclinando eam per rationem moralem, hortationem, dehortationem, suasionem, dissuasionem, precationem, comminationem, &c. ad aliquid agendum vel non agendum: Huic morali Causæ, minus principali, impellenti, externæ, opponitur Causa Physica, quæ per realem influxum dat esse effectui, ut causa principalis, ut cum Deus creat Angelum.

VIII. Quæri sub explicatis statim terminis solet, *Vtrum Deus sit causa conversionis, Moralis tantum, an vero etiam Physica?* Veritatis & sanæ Philosophiæ hostes, moralem tantum causam conversionis faciunt Deum, ut partes aliquas relinquant libero arbitrio, cui hac sua sententia potiores in conversione partes quam ipsi Deo tribuunt: Si enim Deus sit causa conversionis, tantum moralis, erit tantum ejus causa, minus principalis, impulsiva, externa, procatarctica; & liberum hominis arbitrium, si sit conversionis causa Physica, erit ejus causa principalis (sc. Deus deprimendus est, ut liberi arbitrii idolum, in negotio salutis, erigatur) quin & homo plus faciet in conversione sui, quam Deus, quia Deus tantum aget moraliter, docendo, suadendo, hortando, dehortando, comminando, precando, &c. homo se convertet Physice & reipsa. At vero Scriptura Sacra Deo adscribens conversionem nostri, dicit eum in nobis creare cor novum, præscindere præputium cordis, largiri Spiritum novum, &c. quæ actionem designant Physicam: & eadem, Deum omnia facere in conversione, asserit, hominem nihil, quando dicit, nos ex Deo nasci, ex Spiritu Sancto regenerari, vivificari, qui eramus mortui Deum eximere nobis cor lapideum, dare cor carneum, legem inscribere cordibus nostris, &c. quæ ostendunt, Deum in conversione agere solum, cum ista nuspiam tribuantur homini, ac contra nihil ei tribuatur, quam quod non sit idoneus ex se vel ad cogitandum aliquid boni. Sed manum de tabula, ne in messem Theologicam falcem immittamus nostram.

IX. *Instrumentum* est, quod agit supra vires, & per virtutem, sibi quidem inhærentem, sed insufficientem & improportionatam effectui producendo, ideoque eget, adjumento, elevatione, præmotione, promotione, & applicatione, alterius causæ, puta principalis secundæ, ad talis effectus productionem: unde vulgo dicitur agere in virtute causæ principalis, qua phrasi non significatur, quod causa instrumentalis aliquam virtutem à principali accipiat, qua sibi communicata operetur, etiam absente causa principali, ut instrumentum tamen ejus; hoc enim de ratione instrumentalis causæ nullo modo est: sed, sive à causa principali virtutem suam accipiat, sive aliunde acceperit, id nihil facit ad rationem instrumenti, sed vero agere in virtute causæ principalis secundæ & elevari ab ea, est agere supra vires, supra virtutem, supra qualitates inhærentes, & causæ principalis secundæ, auxilo, motione, directione, præsentia, adjuvari.

X. Distingui solet vulgo instrumentum, in *conjunctum* vel *separatum*: atque intelligitur utrumque, *vel quoad suppositum atque entitatem, vel quoad virtutem seu causalitatem. Instrumentum conjunctum causa principali quoad suppositum sive entitatem dicitur*, quod causæ principali unitum est, vel per contactum, vel per realem unionem, vel per aliam præsentiam, ut manus homini. *Separatum quoad entitatem & suppositum* est, quod illo modo, quoad suum esse sc. non est unitum causæ principali, ut lumen receptum in medio, instrumentum est secundum esse separatum à sole, sed conjunctum tamen Soli quoad causalitatem, quia ad illuminandas partes aeris remotiores indiget influxu actuali Solis. *Conjunctum secundum virtutem aut causalitatem instrumentum* dicitur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tur, quod indiget actuali influxu agentis principalis, ut penna eget influxu manus. *Separatum quoad causalitatem aut virtutem* est, cum absente agentis principalis influxu operatur, ut semen à generante decisum uteroque receptum. Verum enim vero, tale instrumentum quoad activitatem separatum ab agente principali, quod tamen ut instrumentum ejus agat, licet in Moralibus forte detur, in Physicis datur nullum: & seminis exemplum id non probat, quod cum operatur & agit, jam utero receptum, in conformatione fœtus, patre, vel absente, vel distante, vel extincto, non agit amplius, ut instrumentum generantis, sed ut causa principalis: nam instrumenti ratio hæc est, ut non agat, nisi motum ab alio: sunt diserta verba *Arist. l. 8. Phys. c. 5. l. 37.* Atqui aliud illud, sc. generans; à quo moveri deberet semen in conformatione fœtus, abest, distat, extinctum est. Ergo non agit ut ejus instrumentum: itaque ex hoc exemplo, instrumentum Physicum à causa principali separatum, quoad activitatem, causalitatem, virtutem, non evincitur, nec ullo alio exemplo aut ratione evinci potest: quod in conflictu, si necesse est, ostendere sumus parati.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
Voluminis Secundi,
DECIMA-SEPTIMA,
DE
CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

EX variis *Causæ Efficientis divisionibus* non & postrema, qua dividitur in *Primam & Secundam. Prima est*, quæ non pendet à priori. *Secunda*, contra. *Prima* est vel *absolute talis*, vel *in suo genere. Illa est*, quæ à nulla plane alia pendet, & à qua omnes aliæ pendent, non tantum quatenus operantur, sed & quatenus fiunt ac sunt, estque solus *Deus: hæc*, à qua pendent omnes aliæ Causæ ejusdem generis & ordinis: sic *Cælum* est prima causa in genere & ordine causarum naturaliū & materialium. *Causa*, quæ pendet ab alia, dicitur *inferior:* & illa, à qua pendet, *superior. Dependet* vero una *causa ab alia* triplici modo; vel *dum fit*, vulgo, id fieri, ut Filius à Patre, vel *dum existit*, vulgo, in esse, ut lumen à Sole, vel *dum operatur*, vulgo, in operari, ut calamus à manu, *vel omnibus tribus modis*, ut creaturæ à Deo. Hæc Causarum efficientium dependentia à se invicem, inferiorum à superioribus, vulgo dicitur *subordinatio:* estque ea duplex, *essentialis seu per se*, & *accidentalis seu per accidens: illa est*, qua causa inferior dependet à superiori, non tantum quando causat, sed quatenus causat effectum tale, ac sub talibus circumstantiis singularibus: hæc est, quando vel causa inferior non dependet à superiori in causando, sed tantum in fiendo aut essendo, vel, licet dependeat à superiori, etiam in operando, non tamen dependet ab ea, quatenus operatur effectum tale ac sub talibus circumstantiis singularibus. In Causis essentialiter & per se subordinatis, valet receptissimus ille Canon, *quod est causa causæ, est causa causati; in causis* accidentaliter seu per accidens subordinatis, non item.

II. *Dependentia causarum secundarum à prima*, creaturarum à Deo, ratione 𝔗 *fieri*, dicitur *creatio*, ratione 𝔗 *esse*, *conservatio*, ratione 𝔗 *operari*, *cooperatio seu concursus:* & fundatur hæc triplex creaturarum à Deo *dependentia* in triplici earundem *indigentia* seu *imperfectione:* scilicet, 1. Res creatæ non sunt puri actus: talis enim solus est Deus: entia autem non pure actualia possunt esse sub esse possibili, & aliquando fuerunt: ad hanc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

igitur actualitatem, quam habent, postquam actu sunt, devenire nequeunt, nisi extrahantur primum de potentia objectiva seu de esse potentiali, aut possibili, aut potestativo, quacunque vocum barbararum uti placuerit: illa autem rerum de non esse ad esse traductio fit per creationem, & sic occurritur primæ creaturarum indigentiæ, qua, cum non sunt, indigent τ̃ esse, ut sint sive existant. 2. Res creatæ, postquam factæ sunt, indigent Deo, ut retineant illud esse, quod acceperunt per creationem, nam hoc illico amitterent iterum, nisi aliunde sustentarentur. Huic indigentiæ atque imperfectioni, qua ne ad momentum quidem persistere valent ex se & sibi relictæ creaturæ, succurrit Deus per conservationem. 3. Res creatæ, sicut seipsas nequeunt producere, sicut ex se non sufficiunt, ut persistant in esse accepto, ita multo minus sufficiunt, ut ex se & per se solas operentur: ideoque non minus in operando, quam in persistendo, aut fiendo, à causa prima dependent; & huic indigentiæ atque imperfectioni creaturarum in agendo, quatenus nulla est primum se movens, sed agit mota ab alio, obviam it Deus cooperatione sua seu concursu. Verum quia dubitari solet, *Vtrum hæc triplex creaturarum à Deo dependentia in τῷ fieri, esse, & operari, ratione naturali possit innotescere*, singulatim eam probabimus.

III. §. 1. Quicquid est, hoc ipsum quod est, per participationem, illud etiam est ab eo, cui per essentiam convenit esse tale: Ex. gr. ferrum ignitum, quia per participationem est tale, habet illud esse ignitum ab igne, qui per essentiam est ignitus. At vero omnia alia, præter Deum, sunt id ipsum, quod sunt per participationem, non sunt suum esse, ut Deus, sed participant illud. Ergo habere debent illud esse ab eo, quod habet esse per essentiam, qui est Deus; Hic enim solus est ens per essentiam: si esse aut essentiam habent ab eo, sc. Deo; ergo datur creatio: aut detur alius modus, quo exponatur defluxus & dependentia τ̃ esse participati, ab eo quod habet esse per se. Dicitur autem id habere esse per se, quod ita est actu, ut non possit non esse; & hinc dicitur illud existere per essentiam, quia ita essentiale est ipsi τῷ existere quam quævis alia prædicata: quod sic existit, à seipso est, nec ullo indiget ut existat: tale ens est Deus. Cætera omnia, cum ex se possint esse & non esse, non existunt per essentiam: quod autem est ejusmodi, ab alio est: & à quo, nisi à Deo? Nam deveniendum est ad unum, quod à nullo est, nisi quis processum velit admittere in infinitum, quo nihil absurdius. Si à Deo sunt cætera omnia, quomodo? non nisi per creationem. At ostendatur via alia, per quam res sint, quæ ante non erant, qua esse suum participarint. Nam cum ex se illud non habeant, omnino aliunde accipere debent. At qua ratione accipient nisi per creationem? Ergo datur creatio.

IV. §. 2. Sed enim, postquam res suum esse à Deo acceperunt per creationem, nulla videtur causa, cur tum adhuc amplius ab influxu ejus actuali dependeant. Nulla enim res semetipsam privat suo esse, quia, postquam semel facta est, studiose se conservat, modo per actionem contrariam non destruatur. Ergo nulla videtur esse opus conservatione Dei. Verum eam dandam esse, naturali ratione sic probamus. Deus potest omnes suas creaturas, quas fecit, annihilare: ad Omnipotentiam enim Dei spectat, ut possit res, quas condidit, in nihilum redigere, si velit. At vero res annihilari nequeunt actione positiva, quia actio positiva tendit ad aliquod esse, & non ad aliquod non esse, in quod tamen tendit annihilatio. Ergo annihilari tantum possunt influxus positivi subtractione, ablatione, negatione. Sed annihilatio iste fieri non potest per solam subtractionem influxus, nisi res à tali influxu positivo ante penderent. Ergo datur influxus positivus Dei in esse creaturarum, quamdiu sunt. At hic nihil est aliud quam conservatio. Et modus essendi sequitur modum fiendi: ideoque, quemadmodum creaturæ dependent ex intrinseca sui necessitate à Deo dum fiunt (nihil enim seipsum facere potest, sic enim idem esset & non esset) ita non minus dependent à Deo cum jam factæ sunt & existunt: quia tam sunt entia per participationem, cum sunt, quam cum fiunt: &, quam parum semet ipsas facere valent, tam parum seipsas

seipsas possunt conservare citra Dei influxum: nam si creatura se ipsam se solâ possit conservare, vel quoad horæ quadrantem tantum, potest quoad horam; si quoad horam, potest quoad diem; si quoad diem, potest quoad annum; si quoad annum, potest quoad seculum; si quoad seculum, potest quoad plura; & sic se possit facere æternam. Et impium est, ullam entitatem vel ad momentum temporis subtrahere conservationi divinæ, quia ens omne, si sibi relinquatur, statim in nihilum ruit, & redit in nihilum quod fuit ante nihil.

V. §. 3. Ex stabilita, naturali intellectus lumine, tum creatione, tum conservatione, sic probamus Dei cooperationem seu concursum. Modus operandi est proportionatus modo essendi & fiendi: hinc, si omnes causæ secundæ dependent à prima in fieri & esse, etiam dependebunt ab ea in operari, ita ut non minus hæc influat in illarum operari, quam in earum fieri & esse. Sed verum est prius ex th. 3. & 4. Ergo. Ratio hæc confirmatur ab absurdo. Si Deus non influit in actionem causæ secundæ, ergo actio causæ secundæ, ut sit, non postulabit influxum Dei. Atqui hoc est absurdum: nam actio causæ secundæ ens est suo modo, si non ex se, saltem beneficio termini ad quem, cum quo identificatur & à quo non distinguitur realiter. Sed omni enti, ut sit, necessarius est influxus Dei seu causæ primæ: omne enim ens & quicquid habet rationem entis, quod diversum est à Deo, dependet ab eo: hoc enim est enti omni, præter Deum, essentiale & specificum, in quo à Deo, qui solus est independens, omne ens aliud distinguitur. Ergo & actio seu operatio causæ secundæ dependent à prima. At hæc dependentia creaturæ in operando à Deo, nihil est aliud quam Dei concursus seu cooperatio.

VI. Tria hic proferri solent, quæ breviter solvi debent. §. 1. Si detur influxus Dei in actionem causæ secundæ, aut idem erit cum ea aut diversus: Non idem, quia impossibile est, eandem numero actionem produci à duobus immediatis agentibus numero distinctis: non diversus, quia per eum, aut totus effectus causæ secundæ produceretur, aut pars ejus: si totus, actio causæ secundæ est frustranea; si pars; ergo partim erit effectus à causa prima, partim à secunda, eruntque causæ partiales, nec agent secundum idem. Resp. Influxus causæ primæ & actio causæ secundæ est eadem actio, & tota est à Deo, & tota à creatura, non partim ab illo, partim ab hac, & ab iis simul, tanquam à duabus causis totalibus, non partialibus, sed subordinatis, non coordinatis: quando autem ex duabus causis concurrentibus, una est universalis, altera particularis, una prima, altera secunda, aut una alteri quovis modo subordinata, potest unus idemque effectus & actio procedere à duobus agentibus, & quidem immediate: nec sequitur causam secundam esse frustraneam, si actio tota & effectus producatur à causa prima: nam eadem tota & idem totus producitur à secunda, ab illa ut universali & prima, ab hac ut particulari & secunda.

VII. §. 2. Si detur influxus Dei in actionem causæ secundæ, perit hujus libertas: quia hoc influxu posito, necessario movetur voluntas, nec ei relictum est, velle & non velle, agere & non agere, & sic actum est de ejus libertate. Resp. Tota hæc objectio fundatur in mala intelligentia libertatis, quæ vulgo collocatur in indifferentia ista, volendi & non volendi, agendi & non agendi, etiam posito influxu Dei, & prævio & simultaneo: sed pessime, uti disp. 14. hujus Curriculi est ostensum, &, Consequens falsum est, posito concursu Dei, libertatem voluntatis tolli, nec ratio subjuncta vera est; nam necessitas, qua voluntas mota à Deo per influxum actualem, necessario vult & agit, quia hypothetica est, profecta ex hypothesi externa concursus, tum prævii, tum simultanei, libertatem non tollit, quam sola aufert necessitas interna, quemadmodum id disp. cit. fuse est explicatum.

VIII. §. 3. Si causæ secundæ nihil agerent, nisi actu cooperante prima, sequitur, omnes causas secundas esse instrumenta Dei. Hoc est absurdum. Ergo & illud. Resp. Neg. majorem. Causæ enim secundæ, in stricta & propria significatione instrumenti, uti de eo egimus disp. 17. hujus curriculi, non operantur ut instrumenta Dei, licet ejus influxu

ad

ad operandum egeant, ſed ſunt ſuarum actionum cauſæ principales, quia vires ſufficientes habent ad operandum in ordine cauſarum ſecundarum, nec producunt actiones & effecta ſe nobiliora, nec ab aliis creaturis ad agendum elevantur, applicantur, determinantur, licet præmoveantur à Deo. At in cauſa inſtrumentali, præter prævium Dei & ſimultaneum influxum, requiritur, ut ab alia cauſa ſecunda & ſui ordinis ad agendū attollatur & ad effectū ſe nobilius, quod ſe ſolâ attingere nequeat, & ad quod vires ſufficientes nō habeat. Sed de hoc negotio diſp. præced. actū fuit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-OCTAVA,

DE

DIVISIONE EFFICIENTIS CAUSÆ IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

Diſputatione præcedenti aſſeruimus & probavimus, *Cauſæ primæ* actiones tres, *Creationem, conſervationē, & Concurſum.* De *Creationis æternitate impoſſibili*, actū, fuit gemina *Diſp.* in *Curriculo Diſp. ſelect. vol. primi, ſc.* 19. per duas ejus partes. Nunc inquirere placet in quæſtionem hanc. *An ulli creaturæ poſſit tribui creatio, vel ut principali cauſæ, vel ut inſtrumentali?* Sunt *Philoſophi*, qui utroque modo id fieri poſſe exiſtimant. Ita ſenſit, qui hodie omnium fere Philoſophiæ ſtudioſorum manibus teritur, *Carolus d' Abra de Raconis*, in *tertia parte ſuæ Philoſ.* qui poſtquam pronunciavit, *Creaturam poſſe cauſam eſſe inſtrumentalem creationis*, hanc inſuper propoſitionem format. *Poteſt Creatura eſſe cauſa principalis creationis alicujus entis creabilis:* Quæ verba miror à *Chriſtiano*, ut haberi vult hic *Philoſophus*, & quod plus eſt, *à Concionatore Regio*, ut ſe ſcribit eſſe, proficiſci potuiſſe. Quid enim hoc eſt aliud, quam ex creatura facere creatorem, ex cauſa ſecunda primam? ſed ſolenne eſt *Pontificiis* ἀποθεώσεις inſtituere, & creaturas, ut ſic loquar, Dei ficare. Alii *Philoſophorum, creaturam poſſe creare ut cauſam principalem, negant, ut inſtrumentalem, admittunt.* Ita præter impium *Draconem Philoſophi* fere omnes vulgo recepti, etiam illi, qui *Reformati* audiunt: inter quos quoque eſt *Scheiblerus:* nimirum, ut *Sacramenta operari phyſice per modū cauſæ inſtrumentalis in gratiæ regenerantis productione, quæ ipſis eſt creatio, ſuſtineant.* Hoc enim eſt argumentum *Scheibleri. Ejuſdem eſt*, inquit, *Virtutis*, κτίζειν καὶ ἀνακτίζειν, *creare & regenerare: quia igitur creaturæ, ut Sacramentis, competit regenerare inſtrumentaliter, etiam iis competit creare inſtrumentaliter.* Videre hinc eſt, quam caute ſint legendi vulgares *Philoſophi*, quibus mos eſt fere ut talia dogmata cudant in Philoſophia, quæ patrocinentur ſuis erroribus & opinionibus in Theologia. Nos adverſus utrumque hunc errorem juventutem Philoſophicam muniemus.

II. §. 1. *Nulla datur virtus finita, quæ ſeſe extendat ad omne objectum creabile.* Quia nulla datur creatura tantæ perfectionis, quin dari poſſit creatura uſque perfectior ac perfectior, nulla tamen tam perfecta, ut Deus. At virtus, quæ ſe extendit ad omne ens creabile, debet eſſe tantæ perfectionis, ut ea non poſſit dari perfectior, quin imo requiritur perfectiſſima, adeoque infinita, quia extendit ſe ad omne ens creabile. Amplius; Omnis virtus finita, creata eſt: Ergo ſi detur virtus finita, quæ poſſit ſe ad omne objectum creabile extendere creando, poterit & ſeipſam creare, & in ſeipſam terminari creando, quo nihil poteſt cogitari abſurdius.

III. §. 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

III. §. 2. *Nulla datur virtus finita, quæ possit absque dependentia à causa infinitæ virtutis quicquam agere, nedum creare.* Quia omnis virtus finita est creata: sed omnis virtus creata est causæ secundæ: atqui omnis causa secunda dependet à prima, non tantum in fieri & esse, sed & in operari, uti hoc *Disp. præced.* est ostensum. Sed dicent *Adversarii*, dicimus creaturam dependere nihilominus à Deo, etsi eam faciamus causam principalem creationis, si non omnis, saltem alicujus entis creabilis. Dico ergo.

IV. §. 3. *Nulla datur virtus finita, quæ per modum causæ principalis proximè dependentis à prima possit creare certum ordinem & certam speciem rerum creabilium.* Quia uti ad producendum aliquid ex potentia passiva ad actum entitativum requiritur aliqua virtus activa, ita quo remotior est potentia illa magisque distat ab actu, eo major requiritur virtus agendi. Sed in creatione respectu entis creabilis nulla supponitur ac præcedit potentia passiva: est enim creatio productio substantiæ ex nihilo, vel subjecti vel termini ad quem producendi. Ergo, si eo major requiritur virtus finita, quo minus præcedit potentiæ passivæ rem producendam, ergo ubi nihil potentiæ passivæ præcedit, ibi requiritur virtus producendi maxima adeoque infinita: At in creatione nihil præcedit potentiæ passivæ. Ergo. Hæc consequentia fundatur in distantia, inter ens creabile & nihil. Quæcunque habent finitam distantiam, habent aliquam inter se rationem ac proportionem. At ens creabile & nihil non habent aliquam inter se rationem aut proportionem. Ergo non habent inter se distantiam finitam. Ergo infinitam. Ergo opus est virtute infinita, ut aliquid ex non ente ens fiat, seu ut aliquid ex nihilo producatur, vel creetur. *D'Abra de Raconis* cum *Iohanne Duns Scoto*, ex quo hoc mutuatus est, dicit esse *falsum, quod detur distantia infinita inter ens creabile & nihil:* & opponit, *quod ens infinitum longius distet à nihilo quam ens finitum, ac proinde creatura, quæ est finita, non differt infinite à nihilo: & distantia inter Deum & nihil est utrimque infinita, & à parte Dei positive, & à parte τοῦ nihil negative: At distantia inter ens creabile, quia finitum est, & inter nihil, infinita est tantum à parte τοῦ nihil & negative, sed non à parte entis creandi & positive,* Resp. Sufficit, si infinita sit distantia inter ens creabile & nihil à parte τοῦ nihil, qua nihil in infinitum removeatur & abeat ab ente creando, ut nullus entitatis gradus in τῷ nihil includatur, ut nihil omnem entitatem entis creandi neget, & actualem & potentialem: nam τὸ nihil dicit infinitam abyssum nihilitatis, omnem entitatem & entitatis gradum excludens: sed potest etiam aliunde roborari & alio tibicine fulciri nostrum argumentum, ut vis consequentiæ nostræ non tam nitatur distantia infinita inter ens creabile & nihil, quam proportione, ut sic dicam, quæ est inter ens & non ens, aut potius, ut loquar rectius, quæ nulla est inter ens seu virtutem producendi, & nihil seu terminum à quo productionis; ut hoc sit fundamentum, quo fundetur consequentia nostra, quod nulla sit proportio inter virtutem finitam & nihil; & ideo virtus finita non potest creare, i. e. producere rem ex nihilo: & tum hoc erit argumentum. Omni passivæ potentiæ respondere debet activa virtus ei proportionata; ideoque, quo remotior est potentia ista, eo major debet esse virtus agendi, ut statim fuit dictum. Ergo, ubi potentia passiva sine ulla proportione recedit ab actu, uti fit in eo quod est nihil, ibi etiam virtus activa sine ulla proportione debet augeri, i. e. debet esse infinita. Atque ut hoc argumentum tanto sit robustius, hoc fundamentum substernimus. Quod omnis virtus finita servet aliquam proportionem ad aliam finitam. Hoc posito, sic pergimus. Sicut inter ens & nihil nulla est proportio, saltem ex parte τοῦ nihil, ita inter virtutem activam, quæ producit aliquid ex nihilo, & inter eam, quæ producit aliquid ex ente, nulla est proportio. Sed inter quælibet agentia potestatis & virtutis finitæ est proportio. Ergo agens ex nihilo oportet esse infinitæ virtutis, siquidem ad illud agens finitæ virtutis nullam dicit proportionem: sed tantum ad agens aliud virtutis finitæ. Atqui esse agens infinitæ virtutis in nullam cadit creaturam. Ergo neque in creaturam cadit, aliquid producere ex nihilo i. e. creare. Et profecto, cum ipsum nihil sit infinitum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

nitum & indeterminatum negans, continens totum & omne non esse, nulla res aut causa potest habere vim, virtutem, jus, potestatem, facultatem, efficaciam, in ipsum nihil, nisi ea res quoque sit infinita & indeterminata positive, continens in se totum & omne esse. At talis res & causa, quæ totum & omne continet esse, est solus Deus, ut qui solus est infinitus & indeterminatus positive (nam qui materiam primam & in ea quantitatem faciunt indeterminatam & infinitam, intelligunt id negative, quatenus est neque quid, neque quantum, neque quale, &, qui mundum statuunt indeterminatum & infinitum, aut potius indefinitum, id intelligunt respectu mentis humanæ & rationis nostræ, quæ fines & terminos mundi assignare nequit, non respectu entis & ipsius mundi, nam corpus, materia, & quantitas, infinitæ molis, sua mole ruunt) Ergo, solus Deus creare potest, nulla vero creatura, quod erat demonstrandum. Præterea, sicut Deus aliqua ex suis attributis communicat creaturis, ut sapientiam, justitiam, sanctitatem, bonitatem, &c. quædam vero minime, ut esse independens, immensum, æternum, ita verisimile est, præter actiones, quas Deus communicat creaturis, uti sunt, velle, intelligere; aliquam esse actionem propriam Dei, ut Deus est, incommunicabilem creaturis, qualis est, aliquid producere ex nihilo, seu creare. Quid? quod per creationem, ut sibi propriam, ab aliis rebus omnibus se distinguit Deus, quæ creare non possunt uti videre est *Iob* 38. 4. *& seq.* atque alibi. Sed Sacra non attingimus, contenti Philosophicis egisse rationibus.

V. Denique per inductionem sic argumentamur, pro eo quod nulla creatura possit creare ut causa principalis creationis. Omnis creatura est, vel materialis, vel spiritualis. Neutra creare potest. Ergo. Substantia materialis, si creare potest, vel per materiam faceret, vel per formam, vel per accidentia. Non per materiam; partim, quia hæc non est activa; partim, quia tanta perfectio, quantam creatio indicat, plane pugnat cum tanta imperfectione, quantam materia præ se fert: neque etiam per formam creare potest substantia materialis, quia forma illa esset principium creandi, aut materiam, aut formam aliam, aut compositum: non posset creare materiam, quia forma est posterior materia, & ordine naturæ supponit illam, ut ipsa esse possit: non formam aliam, quia produceret, aut spiritualem, aut materialem; non spiritualem, quia non potest excedere suum ordinem; non materialem, quia producere formam materialem, est, producere formam dependentem, à materia, seu à subjecto; sed creare est actio, quæ à nullo subjecto aut materia dependet, saltem à nullius materiæ aut subjecti potentia: non potest ergo forma substantiæ materialis creare, vel materiam, vel formam: ergo nec compositum, quia hoc creari non potest, nisi ab eo qui etiam potest creare materiam & formam: Non etiam potest substantia materialis esse principium creationis, per sua accidentia, quia si forma materialis non potest esse principium creandi, propter naturalem dependentiam, quam habet, à materia, multo minus poterit accidens esse principium creationis; quod & magis est dependens à materia & minus perfectum. Ergo substantia materialis nullo modo potest creare. Sed an potest substantia immaterialis creare? si ulla potest, hæc potest: sed neque hæc potest. Si posset creare Angelus; aut per naturam posset, & sic crearet necessario, at creatio non est actio necessaria aut naturalis; aut libere posset, si libere, ergo media intellectione & volitione; at non potest creare Angelus, per intellectionem & volitionem; nam intellectio & volitio, sunt accidentia aut modi saltem accidentales, & actiones internæ: sed accidens aut modus accidentalis, non potest esse principium creandi substantiam, & creatio est actio externa; præterea intellectionis & volitionis Angelicæ terminus est intra Angelum; at creationis terminus est extra creantem. Ergo neque Angelus potest creare. Si non possit Angelus, multo minus poterunt creare substantiæ aliæ immateriales, ut Animæ rationales. Ergo nulla substantia, nec materialis, nec immaterialis, creare potest, ut causa principalis, quod erat demonstrandum contra Raconem & alios.

Dispu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-NONA,

DE

DIVISIONE CAUSÆ EFFICIENTIS IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

PRobavimus *Disp. præced. nulli creaturæ creationem tribui posse, ut causæ principali:* restat, ut nunc expendamus, *an creatio ei tribui possit, ut causæ instrumentali?* Resp. Quod non. §. 1. Nam instrumentum, ut proprie sit activum, necesse est, ut habeat formam aliquam ac virtutem activam, qua activè agat in suo ordine, quod patet in serra, securi, & aliis instrumentis artis; in calore naturali animalis, cum operatur ut instrumentum ignis in producendis carnibus: & ratio id docet; actus secundus necessario præsupponit actum primum, operatio formam ac virtutem activam à qua egreditur: sed nulla forma aut virtus activa creaturæ potest attingere creationis terminum, etiam instrumentaliter. Ergo. *Prob. min.* quia illa forma aut virtus agendi instrumentalis creaturæ, vel erit materialis, vel immaterialis. Sed neutra potest esse creationis principium, ut *thes. ult. disp. præc.* est ostensum: quod licet probatum ibi sit de causa principali creationis, non minus tamen verum est de instrumentali: nam hoc manet, sive principalis fuerit causa creationis, sive instrumentalis, creatura, cum sit futura forma & virtus activa creaturæ, quæ ad creandum concurrit, finita tantum erit. At forma & virtus activa finita non potest attingere terminum creationis, qui est infinitus, ut ostensum est *th. 4. disp. præced.* quod si id non possit præstare creaturæ virtus ut causa principalis, multo minus ut instrumentalis.

II. §. 2. Instrumentum non adhibetur à principali agente, nisi ut per propriam suam actionem aliquo modo disponat materiam ad productionem effectus, quem agens principale intendit, ut patet in malleo & instrumentis aliis. Sed ad productionem ejus, quod creatur in instanti ex nihilo, nulla dispositio potest præcedere: ubi enim reciperetur? an in nihilo? At deberet præcedere subjectum, in quod operari valeat dispositive instrumentum. Sed nihilum, quod præcedit rem, quæ creatur, & ipsam creationem, negat subjectum. Ergo. Si dicas, esse materiam inhabilem, nihilominus virtus causæ instrumentalis ad istam inhabilitatem tollendam non assurgit. Concludimus itaque, creaturam ne quidem instrumentaliter concurrere posse ad creandum.

III. Objectio hic quædam solvi debet. *Creatura potest cooperari Deo per modum instrumenti in faciendis miraculis. Ergo & in creatione: nam tam illic quam hic requiritur virtus infinita. Estius in Mag. sent. l. 2. dist. 1.* respondet, quod motus creaturæ, cujus opera utitur ad miraculum Deus, sit operatio ejus dispositiva, ad effectum causæ principalis, non quidem naturaliter ei competens, sed quatenus ad hoc à Deo assumitur. Sed enim ego dicerem, ne quidem per potentiam obedientialem elevatam à Deo, ullam creaturam, ut instrumentum adhiberi in miraculis. Instant. *Christus adhibuit lutum & salivam, cum cæco visum restituit.* Resp. Inde non sequitur, illa fuisse instrumenta: sed contra, sequitur, illa non fuisse instrumenta, quia illa, quæ adhibuit Christus, nullo modo potuerunt operari dispositive ad visus restitutionem, & ideo non fuerunt instrumenta, nec esse potuerunt: quin visum potius sustulissent, quam ut ejus restitutionem promovissent: ideoque tanto magis virtus Christi divina in isto miraculo eluxit: quemadmodum enim interdum nihil est usus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ad facienda miracula, ut ostenderet virtutem suam divinam, ita interdum abhibuit illa, quæ nullo modo poterant esse instrumenta, ut & hic vis sua divina pateret. Instant. *Apostoli & Prophetæ miracula patrarunt. Atqui hi fuerunt virtutis finitæ. Ergo.* Resp. Non fuerunt causæ physicæ in faciendis miraculis, sed morales vel causa sine qua non: nam orando, sive externe, sive interne, vi suæ fidei à Deo impetrarunt, ut Deus per illos, ad illorum verba, præsentiam, vel tactum, miracula fecerit, non tanquam per instrumenta cooperantia Physice sed moraliter tantum. Alii respondent, verba Prophetarum & Apostolorum ad quę facta sunt miracula, fuisse tantum signa indicantia, quid Deus faceret, non vero instrumenta physice operantia. Instant. *Verbum Dei est instrumentum regenerationis, nam illud dicere hic nudum signum, nimis est crudum. At regeneratio nostri tam fit ex nihilo quam creatio: est enim nova creatio: praterea, productio gratiæ, quam quoque vocant vulgo creationem, instrumentaliter attingitur à creaturis.* Resp. Et verbum Dei & is, qui illud proponit, ambo sunt instrumenta moralia tantum, in nostri regeneratione: ipse Deus est causa ejus Physica, aut, ut rectius loquar, hyperphysica. Sacramenta sunt gratiæ signa ac sigilla eam confirmantia, non instrumenta Physica eam producentia. Instant. *Si homines scelesti possunt vera miracula facere, ut instrumenta physica, Ergo non requiritur hic virtus infinita. Sed possunt. Patet in historia Pharaonis: & in Euangelio, dicuntur in nomine Iesu ejecisse Dæmonia.* Resp. 1. Distinguatur inter miracula & mira. Miraculum, est quod præter ordinem totius naturæ creatæ fit: & hoc à solo Deo proficiscitur. At cum aliquid fit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ, per virtutem creatam, nobis ignotam, id quidem mirum est in oculis nostris, & miraculum dicitur apud vulgus hominum, non tamen est tale respectu Dei: Hinc multa fiunt à Magis ipsisque Dæmonibus, nobis mirabilia, non tamen in se miracula, sed admiranda tantum, quia non excedunt vim omnem naturæ. At Miraculum proprie dictum est actio Dei, evidens ad sensum, universæ naturæ creatæ vim excedens. Quare in historia Pharaonis, mira quidem sunt præstita à Magis, sed non miracula proprie dicta, præsertim cum fuerint facta in mendacii stabilitionem: at Deus gratiam miraculorum concedere non solet in falsæ fidei confirmationem, quia veritas ipsa, ut mentiri nequit, ita mendacium miraculis comprobare non potest: mira v. faciunt Dæmones 1. per motum localem, quia mirabili celeritate pollent, & vi ac fortitudine supra omnes humanas vires. 2. applicando activa passivis eaque commiscendo per causas naturales. sed 3. mira fiunt à Dæmonibus per Magos, commovendo spiritus, sanguinem, & humores in corporibus humanis, unde spectra, imagines, & simulachra rerum, quæ in his conservantur, in ipso motu coram phantasia seu imaginatione feruntur, & ea ratione atque ordine, quo turbator spiritus ea connectit: ac sic fere præstigiis suis & circulatoriis deceptionibus, ope Dæmonum, ludunt & illudunt sensibus humanis mendaci specie Magi, ut, quæ facta minime sint, homines decepti facta existiment. Atque tribus fere modis hic agit Dæmon, mutando, aut objectum, ut si ex aëre vel aliis elementis corpora effingat quædam, quæ talia judicentur esse, qualia apparent, aut medium, illud aliqua qualitate inficiendo, ut species per medium delatæ objectum, non quale est, repræsentent, aut organon, phantasiam hominum valide commovendo ac perturbando, ut existiment se videre & audire, quod non existit, quemadmodum & in somniis nobis contingit. Certe per vitiatam phantasiam, etiam ex morbo solo, varie illudi hominibus experientia docet, quanto magis si vitiatam ad phantasiam accedat Dæmonis operatio fallax. Resp. 1. Deum uti scelestis hominibus, ut instrumentis moralibus, in quibusdam effectis, ut, v. c. in prædicatione Verbi sui, in administratione Sacramentorum, quidni iisdem eodem modo utatur in miraculis patrandis, v.c. in ejectione Dæmoniorum, cum miracula sint quid minus, quam prædicatio Verbi aut administratio Sacramentorum; quandoquidem Verbum, & Sacramenta sunt media salutis, miracula non item.

IV. Secundam Causæ primæ actionem fecimus *disp.* 17. hujus curriculi *Conservationem*,

nem, quæ distingui solet in *directam vel indirectam*, *positivam vel privativam*, quam alii vocant *negativam*, alii *permissivam*. Illa fit per influxum realem, hæc consistit in non destructione. Quæritur, *in utro consistat Conservatio divina? Nicolaus Taurellus*, Philosophus in multis egregius, sed in hoc negotio imprudenter impius, Deum non aliter conservare mundum scripsit, in suo *Metaphysicæ Triumpho*, & alibi, quam quatenus eum non privat suo esse, quod habet. Verum enimvero, conservat Deus non tantum permittendo, ut res sint ac maneant eo statu, quo semel creavit, sed positive insuper influendo & continuando illud esse, quod semel dedit, omnino sicut Sol conservat lumen suum, quod primum procreavit, continua radiorum sparsione. *Prob.* Si Deus non conservet res influxu positivo & directo, non poterit Deus res annihilare. At potest res annihilare. Ergo. *Conseq. prob.* Annihilatio non consistit in aliquo positivo, quia tendit ad non esse rei simpliciter: qui enim rem annihilat, facit ut non sit: consistit ergo annihilatio, in aliquo privativo: si annihilatio privat subjectum, aliquo privabit; nam privatio dicit alicujus, & quidem positivi, negationem. Atqui annihilatio non privat rem, nisi eo, quo conservabatur in esse. Ergo illud, quo conservabatur in esse, erat aliquid, & quidem positivum; conservatio ergo influxus est positivus, ipsa vero annihilatio est istius positivi influxus privatio, negatio, absentia.

V. Quæri hic solet, *An conservatio & creatio Causæ primæ sint duæ diversæ numero actiones?* Resp. quod non: sed est una eademque numero actio, unde etiam conservatio optime dicitur continuata creatio: & *prob.* Conservatio nihil addit creationi nisi permansionem in influxu inchoata: hæc permansio non est nova entitas: alioqui tot novæ entitates & conservationes erunt fingendæ, quot sunt momenta, quibus res conservatur: at hoc absurdum est. Ergo. Quemadmodum, quando incipio videre aut intelligere, & permaneo in videndo & intelligendo, est una eademque visio & intellectio, quæ postquam cœpit, aliquamdiu durat: ita creatio est inchoatio influxus divini, conservatio tantum est permanentia in influxu inchoato. Porro, si creatio & conservatio sunt actiones distinctæ, creatio primum cessaret, antequam conservatio inciperet: quod si fieret, rogo: vel eodem momento incipit conservatio, quo cessat creatio, vel alio: non eodem, quia tum res simul crearetur & conservaretur, i. e. eodem momento acciperet esse & haberet, i. e. haberet & non haberet: non haberet, quatenus crearetur, haberet, quatenus conservaretur: si conservatio incipiat in momento sequenti post creationis cessationem, cum inter duo momenta sit interjectum tempus, res, isto intermedio tempore, nec crearetur, nec conservaretur. At hoc est absurdum. Ergo & absurdum est, ut creatio & conservatio sint duæ actiones Dei diversæ: aliqua tamen inter eas est distinctio, sed rationis tantum ratiocinatæ seu cum fundamento in re; atque hoc patet, vel ex ipso loquendi modo diverso: nam, 1. res non dicitur conservari in primo instanti, in quo creatur, nec creari post primum instans reliquo tempore, quo conservatur. 2. creatio connotat novitatem essendi (est enim hæc de ratione ejus) sed conservatio non item: creatio significat negationem esse præhabiti, conservatio notat possessionem esse præhabiti: esse autem rationis tantum discrimen, probatur ex termino utriusque, & creationis, & conservationis, eodem: nam creatura ut existens in primo instanti, cum creatur, & eadem, ut existens reliquo tempore, cum conservatur, ratione tantum à se ipsa potest distingui: idem est dicendum de creatione & conservatione, quæ eadem est actio, sed ratione à se ipsa distinguitur, prout ipsi termini: nam quæ ratio est terminorum ad quos, eadem est actionum, quia illi cum his identificantur. Dices. *Quare ergo diversa sortiuntur nomina, creatio & conservatio, si sint eadem actio.* Resp. Ob respectus diversos & diversam connotationem ad creaturæ esse, vel inchoatum, vel continuatum. Dices. *Si conservatio est idem quod creatio, Ergo res semper erit in fieri. Atqui hoc est absurdũ. Ergo.* Resp. Τὸ fieri interdum significat novitatem essendi, i. e. de novo incipere, & sic verum est, creaturam non semper fieri; interdum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

significat actualem dependentiam creaturæ in esse, sic creatura semper fit, quia semper actu dependet à Deo, & servat esse sibi continuum per continuum Dei influxum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum *Voluminis Secundi*, VIGESIMA, *DE* DIVISIONE CAUSÆ EFFICIENTIS IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

D*ivisionem causæ efficientis in Primam & Secundam*, *Disputationibus tribus* persecuti sumus, & *Disputatione* quidem 1. *Causæ primæ* adstruximus *actiones* tres ex lumine naturæ *Creationem*, *Conservationem*, *& Concursum De Creatione*, præter ea, quæ erant disputata *disp.* 19. *partibus duabus Curriculi prioris*, disputavimus insuper *disp. hujus Curriculi*, 18. *&* 19. *de potentia creandi*, *possitne illa communicari creaturis, per modum causæ, seu principalis; seu instrumentalis?* & utrumque negavimus, ac negationem nostram probavimus. De *Conservatione* quæsivimus, *utrum illa consistat in positivo & reali influxu, an vero tantum in non destructione?* & *sitne eadem cum creatione, an diversa numero actio?* *disp.* 19. nunc *hac* 20. restat, ut circa *concursum Causæ primæ* quædam inquiramus. Ac quamvis materia hæc videatur fere exhausta à nobis *disp.* 7. 8. 9. 10. 11. *in priori Curriculo* de ea institutis, attamen ejus fertilitas aliquid adhuc reliquit pro spicilegio. *Dari concursum causæ primæ disp.* 7. *prioris Curriculi, quid sit, disp.* 8. *quod præter simultaneum detur prævius disp.* 9. 10. explicatum est: & contra prævium, objectiones, quæ adferri solent *disp.* 11. solutæ sunt. *Quod Dei concursus sit determinans, & non determinabilis, particularis, non universalis*, expositum est, *disp.* 10. *&* 11. Nunc, circa concursum prævium, Analecta quædam sunt colligenda, *hac Disp.* Duobus ergo tibicinibus, præter allata olim fulcra, concursum Dei prævium fulcimus.

II. §. 1. Si, quoties voluntas creata aliquid non vult, ideo non vult, quia Deus non determinat eam ad volendum, concursu sc. prævio, ut velit, ergo, quoties aliquid vult, ideo vult, quia Deus eam determinat concursu prævio, ut velit. *Consequentia manifesta & per se nota est:* contraria enim contrariorum sunt consequentia: Unde bene demonstravit *Brawardin.* in præclaris illis de *Causa Dei contra Pelagium libris*, Quod, sicut in omni non actione Deo & creaturis communi, prius est, Deum non velle, quam creaturam, ita in omni actione iis communi, prius est, Deum velle, quam creaturam *Assumo itaque.* Sed, quoties voluntas creata non vult aliquid, ideo non vult, quia Deus concursu suo prævio eam non determinat, ut velit. Ergo, quoties voluntas aliquid vult, ideo vult, quia Deus concursu suo prævio eam determinat, ut velit. *Datur itaque Concursus Dei prævius. Minor* ab Adversariis negabitur quam oportet ut confirmemus: Quod si fecerimus, vicerimus. Si quoties voluntas creata non vult, sequitur 1. Quod Deus eam non determinet ad volendum, 2. Quod simul verum sit, quod hæc suspensio determinationis divinæ causa sit sine qua non & antecedens, cur non velit, Ergo quoties voluntas non vult aliquid, ideo non vult, quia Deus non determinat eam, ut velit. Sed quoties voluntas creata non vult aliquid, sequitur 1. Quod &c. 2. Quod simul verum sit, quod &c. Ergo &c *Consequentia iterum manifesta est*, quia posita causa sine qua non aut posito antecedente ad quod necessario sequitur con-

consequens, ponitur effectus aut defectus potius: quemadmodum posito recessu solis à nostro horizonte necessario consequuntur tenebræ: si itaque suspensio determinationis divinæ sit causa sine qua non & antecedens ad quod necessario sequitur, quod voluntas non velit, certe quoties voluntas non vult, ideo non vult, quia Deus suspendit determinationem suam, i. e. quia negat concursum prævium & prædeterminantem. Sed *minor* iterum nobis probanda venit: ea *bimembris* est. *Prius* quidem *membrum* per se notum videtur, nec multa probatione indigere, sc. quoties voluntas creata non vult aliquid, Deum non determinare eam ad volendum: si enim determinaret eam, jam vellet: Deo enim determinanti quis restitit, aut resistere valeat; Ergo, quando non vult, id signum est, eam non determinari hoc tempore à Deo ad volendum. Sed *alterum minoris membrum* unice nobis probandum est: sc. suspensionem determinationis divinæ esse causam sine qua non & antecedens, cur quis non velit. Aut hæc est causa &c. cur quis non velit, sc. suspensio &c. aut danda est alia causa sine qua non & antecedens, ex parte Dei, aut omnino nulla datur: hoc est, ut clarius me exprimam, aut Deus omnino non poterit antecedenter voluntati creatæ efficere, ut ea non velit; aut, si poterit, non tamen hoc faceret, suspendendo determinationem suam in voluntatem creatam, sed alio modo: aut, concedendum est, meram suspensionem determinationis divinæ sufficere ad hoc, ut voluntas creata non velit aliquid. At horum primum dici non poterit, quia hoc derogat omnipotentiæ divinæ, quæ extendit se ad omnia, quæ non implicant contradictionem. Sed hic nulla implicatur contradictio. Verum, præterquam quod inconveniens sit omnipotenti Deo derogare istam potentiam, qua possit antecedenter voluntati creatæ efficere, ut ea non velit, probo insuper, Deo istam potentiam denegandam non esse. Potest Deus antecedenter voluntati creatæ efficere, ut ea velit: habet enim imperium, ut in omnem creaturam, ita præsertim in voluntatem humanam: neque hoc à *Suaresio*, *Arminio*, aut quocunque concursus prævii, particularis, & determinantis, hoste, neque ab ullo mortalium, negari potest. Quæ enim Dei, qui omnia potest, erit potentia, si tantum non possit antecedenter voluntati creatæ efficere, ut illa velit? Si vero id possit Deus, poterit, &, ut non velit: nam qui potest efficere, ut quis faciat aliquid, proculdubio & potest efficere, ut idem non faciat: imo hoc posterius aliquanto minoris est potentiæ quam illud prius; nam multo facilius potero cohibere proximum, ne aliquid faciat, quam illum impellere, ut illud faciat, imo hoc sæpe non potero, & prius potero. Ergo omnino poterit Deus antecedenter voluntati creatæ id effectum dare, ut ea non velit. Sed jam *quæritur ulterius*. An hoc præstaret, suspendendo suam determinationem, vel alio modo. Non potest hoc præstare alio modo, quod sic probo. Si Deus non efficeret antecedenter voluntati creatæ, ut ea non velit, suspendendo suam determinationem, sed alio modo, tum vel, quia omnino non faceret hoc actione suspensiva, sed potius id faceret positiva actione, vel, quia licet hoc faceret actione suspensiva, qua aliquid suspendit, id est, negat, non tamen hoc faceret, suspendendo, i. e. negando determinationem suam, sed suspendendo, i.e. negando aliquid aliud. Atqui horum neutrum dici potest. Ergo Deus hoc faceret, sc. ut voluntas non velit suspendendo suam determinationem. *Probo minorem*, sc. neutrum modum Deo convenire in efficiendo, ut voluntas creata non velit: non priorem, sc. ut Deus dicatur actione positiva efficere, ut illa non velit: nam, si per actionem id præstaret positivam, tum actio Dei positiva terminaretur ad non ens, sive, ad negationem entis alicujus, puta, actus volendi, requireretur actio positiva. Sed hoc est absurdum: quippe, si positio actus divini requireretur ad non velle creaturæ, ergo à contrario, negatio actus divini requireretur ad τὸ velle creaturæ, quo nihil potest cogitari ineptius. Sed nec secundus modus efficiendi, ut creatura non velit, Deo convenit, sc. ut id præstet, actione quidem suspensiva, verum non suspensione suæ determinationis, sed alterius alicujus: Nam quod voluntas creata non velit, ex parte Dei, fiet per suspensionem, aut concursus di-

vini,

vini, aut alicujus tertii: non fiet per suspensionem concursus divini, quia is tantum simultaneus agnoscitur ab *Adversariis*, & sic non fieret ista suspensio concursus divini antecedenter voluntati creatæ, sed subsequenter potius aut saltem simultanee ac concomitanter, quia ipse concursus divinus expectare actionem voluntatis humanæ, sequi, aut saltem concomitari, illis dicitur, unde & nomen simultanei & concomitantis concursus illi est inditum. Tertium aliquid dari præter concursum Dei, cujus suspensione fiat, ex parte Dei, ut creatura non velit, sub nullius imaginationem hactenus cadere potuit, & vero fingi non potest. Restat ergo ultimum Minoris *membrum* concludendum, sc. ut Deus dicatur efficere antecedenter voluntati creatæ, quod ea non velit, sola suspensione, determinationis suæ seu concursus prævii determinantis, & non actione positiva, nec suspensione alicujus alterius tertii. Ergo *concludo repetito primo syllogismo.* Si suspensio determinationis divinæ, seu concursus prævii determinantis, sit causa sine qua non & antecedens, cur voluntas creata non velit, ergo ipsa determinatio divina seu concursus prævius determinans erit causa, cur eadem velit. Sed verum prius ex jam probatis. Ergo & posterius. Ergo datur talis concursus, quod erat demonstrandum.

III. §. 2. Alterum pro concursu Dei prævio, particulari, determinante, argumentum nostrum hoc est. Si Deus concursu prævio non determinet voluntates nostras, nec erit omniscius, nec omnipotens. Consequens est absurdum. Ergo & antecedens. *Probo majorem, quoad prius membrum*, sc. de omniscientia. Si Deus non certo scit actus liberos voluntatis nostræ futuros, nisi à se prædeterminentur, ergo si eos concursu suo prævio non prædeterminet, non certo eos sciet, & sic non erit omniscius. Sed Deus non certo scit, &c. Ergo &c. *Consequentia clara est. Minor sic prob.* Nosse actum liberum futurum v. c. voluntatis meæ, est, nosse, me tale quid voliturum, atque adeo est, nosse, me ad istam volitionem pro certo tempore determinatum. Sed Deus non novit istam determinationem, sublato concursu prævio, prædeterminante. Ergo eodem sublato, non novit, quod ego sim libere voliturus, & sic non erit omniscius. *Major hujus syllogismi certa est, Minor probatur.* Aut Deus, sublato concursu prævio & prædeterminante, novit voluntatis meæ determinationem in seipsa, atque adeo in me, aut in determinatione voluntatis suæ, atque adeo in se: Non in determinatione voluntatis suæ, quia sublato concursu prævio aufertur voluntas Dei determinans; si enim Deus non concurrit prævie determinando me, neque voluit me prædeterminare; si enim voluisset, fecisset; omnia enim, quæ voluit, fecit; si non voluit me prædeterminare concurrendo, non potest nosse aut scire determinationem voluntatis meæ in voluntate sua determinante, quæ non est: Ergo novit voluntatis meæ determinationem in seipsa, id est, in me: aut, si hoc est absurdum, ut est absurdissimum, eam plane non novit, & sic non erit omniscius, *Probo* verò esse absurdissimum, ut quis dicat, Deum voluntatis meæ determinationem nosse in se ipsa, id est, in me: quia absurdissimum est, ut Deus scientiam suam mutuetur à creaturis, ut creaturæ ipsi sint objecta motiva cognitionis: sed si aliter non novit determinationem meæ voluntatis, quam in se ipsa, i. e. in me, mutuatur scientiam suam à creaturis, sc. à mea voluntate, suntque ipsi creaturæ, i. e. mea voluntas se determinans ad volendum, objectum motivum cognitionis. Ergo, cum non liceat dicere, quod Deus cognoscat actum liberum voluntatis meæ futurum in determinatione voluntatis meæ, nec, quod eum cognoscat in determinatione voluntatis suæ, quæ nulla est, concursu prævio & prædeterminante sublato, ergo plane non cognoscit, consequenter, non est omniscius. *Probo nunc alterum membrum Majoris*, de omnipotentia. Qui non potest omnia, quæ non involvunt contradictionem, is non est omnipotens. Sed si Deus non determinet concursu prævio voluntates nostras, non potest omnia, &c. Ergo &c. *Probo minorem.* Deus, sublato concursu prævio & determinante, non potest producere consensum meæ voluntatis, faciendo certissime, ut consentiam & velim id, quod

id, quod ipse voluerit, ergo non potest omnia. *Probo Antecedens.* Deus tantum potest producere, quod in se habet & continet. Sed consensum meæ voluntatis, supposita sententia *Adversariorum*, negantium prævium Dei & prædeterminantem concursum, non habet nec continet in se, quod probo: unumquodque est, in quantum est determinatum: sed determinatio meæ voluntatis non est in Deo; quia, ex hypothesi *Adversariorum*, Deus non determinat meam voluntatem: ergo consensus voluntatis meæ, ut hoc velim, non est in Deo. Ergo non potest eum producere. Ergo non est omnipotens.

IV. Ad argumentum hoc thesi 3. propositum, gemino cornu, quod Adversarios non ferit sed conficit, nihil potest responderi aut excipi, quam hoc unicum, quod vulgo adferri solet, Deum scil. per tubum opticum scientiæ mediæ penetrare & cognoscere quid sit factura voluntas humana, si sub hac aut illa conditione ponatur, & inde Deo esse cognitum, quid ipse possit. Sed vero exceptio falsum supponit, & fingit scientiam mediam inter scientiam simplicis intelligentiæ & visionis, quam immanem belluam, *Iesuitarum & Remonstrantium* Helenam, multis telis confodimus, *disp.3. Curriculi prioris disp. select.* Stet ergo, maneat, æternumque perseveret, *Causa prima influxus prævius & prædeterminans.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
Voluminis Secundi,
VIGESIMA-PRIMA,
DE
CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

UTi *disp. præced.* Concursum causæ I. prævium & prædeterminantem, olim *vol.I. Disp. select.9.* ac 10. assertum, & 11. ab *Adversariorum*. Objectionibus vindicatum, duobus insuper tibicinibus fulcivimus; ita eundem, ut particularem, & influentum, in esse actionis physicæ, non tantum genericum, sed & specificum, atque individuale, & non determinabilem à causa secunda, sed determinantem ipsam, *disp.10. cit.* adstructum, & ab impugnationibus contrariæ partis liberarum *disp.11. cit.* denuo sub examinis incudem vocare est animus, præsertim, quod hoc monstrum concursus divini, illimitati, indeterminati, indifferentis, communis, & universalis, in *Pelagianorum* veterum cerebro natum, à recentioribus tenerrime exceptum, non possit satis configi, ne *Philosophos* & *Philosophantes* in posterum transversos agit. *Concursus ergo divini, universalis, sive determinationem, sive contractionem, sive limitationē, ad certam in specie, quin ad unam numero, actionem, Philosophice examinemus.* Nam *Philosophia* ab una parte usum, ab altera parte abusum, videre hic licebit: sic procedo.

II. Omnis limitatio & contractio naturæ communis, ad certam speciem, est, vel Metaphysica, seu, ut alii loquuntur, Logica, vel Physica. Limitatio Physica, est materiæ per formam. Metaphysica, seu Logica, est contractio generis per differentias, Metaphysica seu Logica concursus Dei universalis limitatio & contractio, ad certam actionis speciem, hic locum habere nequit; neque enim concursus Dei, genus est; sed est influxus quidam specialis & singularis à Deo proveniens in causam secundam; ejusque actionem: præterea, concursus causæ secundæ, ut volitio nostra, est etiam quid singulare: at duo singularia ut sunt concursus divinus & humanus, non possunt concurrere in unum, ut genus & differentia ad constituendam speciem unam: Si

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ergo hæc contractio & limitatio Metaphysica, seu Logica, locum habet in concursu Dei generico, universali, indifferente, limitando, contrahendo, determinando, oportet dicere, quod concursus Dei sit genus contrahibile, concursus causæ secundæ differentia contrahens, & hinc unum specie concursum ad unam specie actionem, v.c. ambulationem, conflari: quod nemini absurdum videri non potest, & ab unoquoque Philosophiæ Tyrunculo refutari. Notum est ex Logicis, quod omnis species sit unum per se: omne unum per se constituitur ex actu & potentia: ex duobus actu existentibus constituitur unum per accidens: sed concursus Dei & Creaturę actu existunt: ergo ex iis constituetur unum per accidens. Rursus, quod ex genera & differentia oritur, est quiddam universale: atqui universale, ut sic, non existit in rebus extra animam. Sed concursus Dei & Creaturæ sunt concursus particulares, in rerum natura existentes: ideoque ad speciem constituendam coalescere non possunt. Non potest ergo concursus causæ primæ, universalis, & indifferens, contrahi aut limitari, per concursum causæ secundæ, contradictione aut limitatione Metaphysica vel Logica, quæ est generis per differentiam in species: sed fortasse contrahetur ac limitabitur, contractione & limitatione Physica, à concursu causæ secundæ particulari & determinato, sicuti forma limitat materiam: sed neque hoc dici ullo potest modo: Nam, si concursus Dei sit veluti Materia, concursus creaturæ veluti Forma, multo dignior foret & nobilior concursus causæ secundæ quam primæ; forma enim præstantior censetur materia, & materia appetit formam, ait Aristoteles, ut fœmina appetit esse mas. At hoc iniquum est, dicere, quod concursus causæ secundæ longe sit nobilior concursu causæ primæ. Præterea, limitatio materiæ per formam tantum habet locum, in generatione corporum, non autem actionum, quæ simplices sunt formæ & neutiquam admittunt compositionem. Adhæc, materia prima est genericum quid, & ex natura sua indifferens, concursus Dei non est quid genericum, sed ex natura sua singularis, à principio singulari procedens, & ad singulare quid terminatus. *Concludo.* Concursus ergo Dei, nullo modo contrahi aut limitari potest: &, Concursus Dei, ut contrahibilis, ut universalis, ut indifferens, ut determinabilis à concursu creaturæ, commentum est; præter omnem rationis sobrietatem, excogitatum; & nullibi in Philosophia fundatum.

LII. Sed cum concursus Dei à concursu creaturæ determinari nequeat, determinatione Physica, nec Metaphysica aut Logica, videamus, an aliud genus determinationis detur, quod melius quadret huic negotio. Philosophantur nonnulli hîc de determinatione activa & passiva. Consideremus utramque, an præsenti negotio accommodari valeat. Activa determinatio fit, quoties artifex determinat instrumentum, in illud agendo. Sic non potest dici causa prima determinari à secunda, sed contra: nam prima non est instrumentum secundæ. Passiva determinatio fit, quoties materia determinat actionem agentis. Ex. gr. Lignum parum idoneum ad formam ab artifice intentam recipiendam, actionem artificis determinare dicitur, ad enormitatem formæ, nam non ex quolibet ligno fit Mercurius, ut habet vulgatum verbum: sic charta humida determinat scriptoris actionem ad scriptionem deformem & incompositam: sic eadem Solis operatio, pro varia materiæ dispositione, ceræ videlicet aut luti, determinari dicitur ad varios effectus, vel liquefactionem vel indurationem: in hisce materia determinat operationem Solis, non tamen agendo in Solem aut operationem ejus, sed patiendo tantum à Sole ejus influxum juxta capacitatem atque naturam suam, sine renisu tamen aut reluctatione contra operationem Solis, quemadmodum materia sæpe renititur operationi artificis, quia Sol sc. non intendit aliter agere quam secundum Naturam rei uniuscujusque suam. Videamus, an concursus Dei utrolibet modo determinari possit à concursu creaturæ? Non potest determinatione activa, quia sic causa secunda ageret in primam. Atqui causa secunda non agit in primam, neque voluntatem Dei Physice movet ad producendum actum voluntas

creata: nam sic fieret, ut causa prima subjiceretur causæ secundæ in operatione Physica, & consequenter, non prima foret, sed secunda, quia non obtineret in agendo partes primas sed secundas. Verum super hæc, quomodo hoc faciet voluntas creata, ut Deum determinet active in concurrendo ad certam actionis speciem? vel id facies volendo, vel aliquid aliud agendo. Non faciet id volendo, nec facere potest, quia actus volendi est actus immanens: determinatio Dei, qua determinaretur à creatura active, actus transiens: volitio nullam habet vim transeundi in aliud nisi imperando: at vero imperat facultatibus inferioribus corporisque membris, non Deo: ergo hæc activa determinatio, qua concursum Dei determinat voluntas creata, non potest esse volitio. Sed nec actio alia esse potest: nam à voluntate nulla alia proficiscitur immediate, quam volitio: &, quænam, quæso; actio creaturæ transiret, in Deum, eumque ad agendum determinaret? quomodo ageret in concursum Dei? cum actio, puta Dei concursus, non possit esse subjectum aut objectum determinationis creatæ. Sed videamus, an non hîc obtinere valeat determinatio passiva, ut sic Deus in agendo à creaturis determinetur. Verum enimvero ne hoc quidem ullo modi dici potest: Nam, si voluntas creata determinet concursum Dei indifferentem determinatione passiva, quo modo cera actionem Solis differentem determinat ad liquefactionem, ergo Deus statuetur agere, aut in ipsam voluntatem creatam, aut in voluntatis creatæ influxum, quod Sol agit in ceram, dum cera eum determinat, aut dum ille determinatur à cera ad liquefaciendum. Sed ipsi Adversarii negant, Deum tali modo agere, in voluntatem creatam, aut in ejus influxum: dicunt enim, Deum concurrere, non influendo aliquid, in causam secundam, aut in ejus actionem, non operando aliquid in ea, sed operando aliquid cum ea: si enim agnoscerent, Deum aliquid operari in causa secunda, vel in ejus actione, jam concursum prævium admitterent, quem rejiciunt: nam statuunt, Deum tantum operari cum causæ secundæ actione: exspectans enim operationem creaturæ, quam per tubum opticum scientiæ mediæ prævidet aliquando futuram, si hæc in hisce aut illis conditionibus ponatur, cum ea adest, suum concursum conjungit solummodo, & simul cum illa operatur, ac proinde non potest determinari à concursu causæ secundæ determinatione passiva, ut determinatur Solis actio à cera; nam tum deberet Deus, prius natura non tempore, (nam de prioritate temporis hîc nunquam loquimur) deberet, inquam, prius natura influere in causam secundam, aut in ejus actionem, ut ab ea determinari suus concursus & influxus possit. Sed hoc non admittunt Adversarii: quare & rejiciant necesse est, istam concursus divini determinationem passivam, velint, nolint, utpote qui in influxu Dei in causam secundam ejusque actionem fundatur, & non in ista simultanea divinæ operationis conjunctione.

IV. Sed pergamus ulterius, & probemus insuper, posito influxu Dei, in ipsam causam secundam, & in actionem causæ secundæ, (unus enim idemque influxus est, pro terminorum diversitate, ad quos respectus dicit diversos, juxta nostrum concipiendi modum distinctus tantum) posito, inquam, isto Dei influxu, quem *disp. prac. & in priori curriculo disp. select.* astruximus, adhuc tamen non est dicendum, quod concursus Dei à causa secunda determinetur determinatione passiva, nec ratione ejus, quod Deus influat in ipsam voluntatem creatam, nec ratione ejus, quod influat in actionem ejus.

V. Quod Deus influendo in ipsam causam secundam, non determinetur ab ea, determinatione passiva, sic probo. Si Deus influat in voluntatem creatam, ergo non determinatur ab ea passive, sed vero ipse illam determinat active. *Prob. conseq.* Quia creatura non potest reniti aut resistere creatori. *Dices. At sic cogetur voluntas.* Resp. Minime: nam Deus non potest agere in voluntatem contra naturam ejus, eam destruendo: At voluntas cogi non potest: quia voluntas coacta non est Voluntas, estque contradictio in adjecto: ideoque, sive Deus voluntatem creatam moveret ad volendum, sive ad nolendum, hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tamen convenienter naturæ vellet aut nollet id, ad quod, vel volendum, vel nolendum, esset à Deo determinata. Sed, *dicent Adversarii, hoc fieri secundum voluntariam Dei dispensationem, quippe qui vult operationem suam modificare per concursum Voluntatis creatæ, & sic Deus ab ea determinatur passive, quemadmodum Solis actio modificatur à cera in liquefactione, & ab ea ad liquefaciendum determinatur.* Resp. Est elenchus parium: hæc enim à parte Dei & Solis non habent se similiter: Nam quæro ex illis, qui istam concursus divini modificationem & passivam à concursu creaturæ determinationem statuunt; utrum Deus creaturam moveat, tantum ad agendum in genere, ita ut voluntas creata à seipsa accipiat & habeat, quod moveatur hoc motu in specie, ut Adversarii volunt, an vero à Deo moveatur, tum ad agendum in genere, tum ad agendum hac specie motus, qua agit, uti nos statuimus. Prius, quod Deus creaturam tantum moveat ad agendum in genere, & non ad speciem actionis, jam *disp.* 10. & 11. *vol. prioris disp. select.* refutatum est olim, & omnino falsum est: tum, quia creatura tam indiget moveri ad agendum in specie, quam in genere, cum species perfectior sit genere: tum, quia influxus Dei, cum sit influxus singularis, non potest terminari ad naturam genericam: tum denique, si voluntas creata non indigeat influxu & concursu Dei ad agendum actum secundum speciem actus, vel non indiget eo, ad agendum actum secundum speciem actus, vel in genere Naturæ, vel in genere Moris. Non potest dici prius, quia quisquis indiget concursu & influxu Dei ad naturam actus genericam producendam, etiam indiget eo ad producendam actus naturam specificam, quia natura actus generica produci nequit nisi producta natura ejusdem specifica, utpote in qua includitur; universalia enim existunt & continentur in particularibus & singularibus, genera in speciebus, & species in individuis. Posterius quod spectat, speciem puta, aut naturam specificam actus, in genere Moris, negamus, bonum & malum esse species actus moralis, licet vulgo sic dicantur, uti id refutatum est, *vol.* 1. *disp. select.* 11. sed sunt tantum accidentia actionum naturalium, quæ extrinseca solum denominatione actionibus conveniunt: omnis enim actio denominatur, aut bona, aut mala, quatenus fit, vel conformiter legi, vel ei difformiter, actionem eandem aut præcipienti, aut vetanti: ideoque, si constiterit, Adamum eguisse influxu & concursu Dei ad comestionem, certam in genere naturæ speciem actionis, ante interdictum Dei, qui fieri potest, ut non indiguerit eodem influxu & concursu Dei ad comestionem eandem, ut est species actionis in genere naturæ, post interdictum Dei? Ergo Deus, non tantum movet in genere, sed & in specie atque etiam in individuo, ad agendum hunc actum naturalem, particularem, singularem. Quod si verum est, ut verum esse demonstravimus & nunc & alias, infero ergo: Ergo Deus nullo modo determinatur passive à causa secunda, dum eam præmovet ad actum, non tantum, in genere, sed & in specie, atque in individuo, in genere naturæ, verum ipse determinat active causam secundam; nam ista præmotio, iste influxus in causam secundam, est ipsa Dei, causam secundam prædeterminantis, prædeterminatio: tantum abest, ut ejus influxus passive determinetur ab ipsa causa secunda.

VI. Verum enimvero, nec Deus determinatur in concursu suo passive à causa secunda, ratione ejus, quod influat in actionem ipsam causæ secundæ: quod fuit membrum posterius *th.* 4. & sic probo contra omnes illos, qui in concursu simultaneo concurrentis Dei & causæ secundæ existimant aliquid esse in concursu Dei, quod determinetur à concursu creaturæ. Si concursus actualis Dei, ac simultaneus, determinatur ab actione causæ secundæ concurrentis, ergo actio causæ secundæ prior erit, non quidem tempore, sed natura saltem, ipso concursu Dei simultaneo, quia determinans prius natura est determinato. Atqui actio causæ secundæ non est prior, ne natura quidem, concursu Dei simultaneo, quia una eademque est actio concurrentium, Dei & creaturæ, qua v. c. ambo concurrunt ad ambulationem, ac proinde una non est prior altera; consequenter, non potest actio causæ

primæ

primæ determinari ab actione causæ secundæ. Quod non sint duæ actiones, sed una eademque actio, concursus Dei & creaturæ, licet ratione agentium, à quibus proficiscuntur, diversæ concipiantur, alias & alibi fuit demonstratum. Certe actio sumit distinctionem à termino; est enim via & motus ad terminum: ac proinde, ubi fuerit unus & idem terminus, uti est hic in concursu Dei & creaturæ, una tantum est actio.

VII. Sed, quærat aliquis, *si concursus Dei simultaneus non determinetur à concursu creaturæ, an ergo concursus creaturæ determinetur à concursu simultaneo Dei? quemadmodum ostendimus, creaturam determinari ad agendum, active à concursu Dei prævio, an non pariter eam determinet, cum influit non tantum in potentiam ejus agendi, sed in actionem ipsam?* Resp. Nullo modo: & fictitia tantum est determinatio, quæ statuitur à quibusdam, qua Deus concurrendo concursu simultaneo creaturam dicitur determinare: Nam par est utriusque concursus & divini & humani, simultanei ratio, quia una eademque est actio Dei & creaturæ concurrentium; &, uti in ista actione creatura non determinat Deum, ita nec Deus determinat creaturam actuali & simultanea cooperatione, quia neutrum hîc altero prius est: probo vero, ratione concursus simultanei, Deum non determinare causas secundas ad agendum. Concurrere & cooperari, aut simul agere cum aliquo ad producendum effectum, non est, determinare agens illud: nam, & creatura concurrit cum Deo, nec tamen determinat Deum, ut statim vidimus, ergo nec Deus simul concurrens cum creatura operante, eam ad operandum determinat: nam concursus simultaneus, nihil dicit aliud, quam, alio producente, illum effectum simul comproducere: sed hoc non est, determinare: quemadmodum, cum duo homines eundem lapidem volvunt, aut duo equi simul idem plaustrum, aut eandem navem, trahunt, uterque cum altero concurrit, sed neuter, vel hominum, vel equorum, alterum determinat: sic nec Deus simul cooperans cum creatura, istac actione creaturam determinat, multo minus creatura Deum. Ergo, ut omnia concludam uno verbo, Deus nullo modo determinatur in agendo à creatura, nec Metaphysice seu Logice, nec Physice, nec active, nec passive, sed ipse concursu prævio active determinat creaturam ad agendum, & in genere, & in specie, & in individuo. Itaque, concursus Dei cum nullo modo determinari possit, contrahi, limitari, non est indifferens, universalis, indeterminatus, contrahibilis, sed est determinatus & determinans, particularis, restrictus, quod erat demonstrandum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
Voluminis Secundi,
VIGESIMA-SECUNDA,
DE
CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE IN PROXIMAM ET REMOTAM, TOTALEM ET PARTIALEM.
THESIS I.

Occupavimus nos aliquot *disp.* in explicanda divisione Causæ Efficientis in primam & secundam, sed præter hanc & ante explicatas, dividitur illa quoque in *Proximam* & *Remotam. Proxima est, quæ producit effectum immediate. Remota est, quæ producit effectum media causa propinquiore.* Quæ utraque definitio, quo sensu sit intelligenda, seq. thesi sic explicamus.

II. Quando causa proxima dicitur *immediate* producere effectum, vel intelligitur hoc sic, ut nihil omnino interveniat inter ipsam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

& effectum, nec causa alia, sive ejusdem, sive diversi, ordinis, nec virtus ulla, nec conditio ad causandum requisita, sed quæ ipsa sua existentia effecto conjungitur, ac sic illud attingit, quæ est *causa absolute proxima*; vel intelligitur illud *immediate* sic, ut inter causam proximam & effectum non interveniat causa alia ejusdem ordinis & speciei, licet intervenire possit causa media diversi ordinis & speciei, licet & interveniat media virtus seu causalitas, licet interveniat media conditio ad agendum requisita, quæ est debita approximatio agentis ad patiens, & hæc est *causa efficiens proxima in suo genere*; ac posteriore hoc sensu, *causa proxima* proprie hic sumitur cum opponitur remotæ, ut *Remota* dicatur impræsentiarum, quæ producit effectum, mediâ, non tantum virtute, quomodo opponitur causæ *absolute proximæ*, sed & mediâ causâ aliâ, non tantum diversi ordinis & speciei, sed & ejusdem ordinis & speciei, quo modo opponitur causæ *proximæ in suo genere*; &, hæc remota causa, *neque existentia*, ut causa absolute proxima, *neque virtute*, ut proxima in suo genere, cum effecto conjuncta est, & neutro illud attingit modo. In exemplo res utrimque est manifesta. Causa absolute proxima est emanativa omnis: ignis respectu caloris, qui est in se; anima rationalis respectu risibilitatis, & forma omnis substantialis respectu proprietatum, quia inter ignem, ut causam, & calorem suum, ut effectum, nihil intercedit medium, nec causa ulla, nec virtus ulla vel causalitas, nec conditio ad agendum requisita, quin, ignis sua existentia effecto conjugitur, quia sua existentia calorem suum intra se producit, ut emanativa omnis: pariter se res habet in anima rationali respectu risibilitatis, & forma qualibet substantiali respectu suæ proprietatis. Ignis quoque est causa proxima caloris externi extra se producti in alio, pater liberorum, non absolute; nam inter causam utramque & effectum intercedit media virtus, & approximatio agentis ad patiens, quin intercedit media causa, sed alterius ordinis, quæ nihil impedit, quo minus sua virtute effectum attingat causa utraque, & proxima dici possit, sed in suo genere, non vero absolute; inter ignem enim & calorem extra se productum intercedit media calefactio & calor ignis internus, inter patrem & filium semen; at calor ignis internus & semen, alterius sunt ordinis & speciei causæ efficientes, nimirum instrumentales, quam ipse ignis & pater, qui sunt principales, &, quia calor internus ignis & semen sunt instrumenta quoad existentiam & activitatem causis principalibus conjuncta, censentur una eademque causa cum causis principalibus, nihilque impediunt, quo minus causa principalis utrobique dici possit proxima, licet interveniant hæc ut instrumenta: At causa remota est avus respectu nepotis, qui producitur, quia hîc inter avum & nepotem intercedit alia causa media principalis ejusdem ordinis & speciei cum avo, nimirum pater. Duplex ergo est oppositio inter causam proximam & remotam: nam, si causa proxima sumatur pro ea, inter quam & causatum nihil plane intercedit medium, ne quidem virtus ulla, jam etiam illa, quæ dicitur causa proxima in suo genere, remota erit, utpote inter quam & effectum media intercedit virtus; sed si causa proxima sumatur pro ea, inter quam & effectum non intercedit ejusdem ordinis & speciei causa efficiens, jam illa tantum remota erit, inter quam & effectum alia ejusdem ordinis & speciei causa intercedit, quo pacto nos causam Remotam definivimus.

III. Causa absolute proxima semper tantum est unica in uno effecto: estque, vel in eodem subjecto, in quo est effectum, vel non est: si sit, vocatur interna; si non sit, externa. Quia anima rationalis, causa proxima absolute, risibilitatis, effecti, est in eodem homine, in quo est risibilitas, est causa absolute proxima, interna: sed interpositio terræ inter Solem & Lunam; quia non est in ipsa Luna, in qua est effectum ejus, tanquam causæ absolute proximæ, dicitur causa absolute proxima, externa.

IV. *Causa efficiens alia quoque est totalis, alia partialis. Totalis est, quæ per se sola in suo ordine & specie totum effectum producit*; ut ignis est causa totalis producendi alium ignem, quia non indiget alia causa efficiente particulari,

lari, principali, i.e. ſui ordinis & ſpeciei cauſa ad alium ignem producendum, licet indigeat cælo, ut cauſa univerſali, quæ eſt alterius ordinis & ſpeciei oppoſitæ, licet indigeat materia, diverſi generis cauſa, licet indigeat calore, ut inſtrumento, alterius quoque ſpeciei cauſa. Partialis, *quæ per ſe ſola in ſua ſpecie & ordine totum effectum producere nequit, ſed quæ jungi debet cauſis aliis & ſociis ejuſdem ordinis ac ſpeciei, atque unaquæque ex parte tantum cauſatum producit:* ut ſunt duo homines portantes idem pondus, ad quod neuter eſt ſufficiens. De hac utraque cauſa quæri ſolet, *An plures cauſæ efficientes, ſeu totales, ſeu partiales, ſeu ejuſdem ſpeciei, ſeu diverſæ, conjungi poſſint in effecti ejuſdem productione?* Quæ quæſtio quia eſt ardua, & peculiarem habet uſum in Theologicis, circa quæſtionem, *An Deus & homo ſint cauſæ ſociæ & conjunctæ in hominis converſione, quin & in omni bono opere?* per diſtinctos meretur decidi paragraphos.

V. §. 1. *Poſſunt ſociæ eſſe & conjunctæ cauſæ plures efficienter ejuſdem effecti & ad id producendum concurrere, ejuſdem ordinis & ſpeciei, ſed partiales.* Idem numero filius à patre procreatur & matre ſimul, ut cauſis efficientibus particularibus, partialibus: idem pondus trahitur à duobus equis, cauſis pariter talibus: neutrobique enim una cauſa ſine altera ſufficit ad effectum utrobique producendum, & ſunt utrimque ejuſdem ordinis & ſpeciei cauſæ. Notandum autem eſt, has cauſas ſemper eſſe coordinatas, non ſubordinatas, quia neque quoad exiſtentiam, neque quoad cauſalitatem, neque quoad utrumque, una cauſa dependet ab altera, nec parens à parente, nec equus ab equo, ſed uterque exiſtentiam & cauſalitatem poſſidet neutri mutuo debitam.

VI. §. 2. *Poſſunt eſſe plures cauſæ efficientes ſociæ & conjunctæ & concurrere ad ejuſdem effecti productionem, diverſi ordinis, ſed totales.* Poſſunt ad idem effectum concurrere cauſæ efficientes, v.c. ſuperiores & inferiores, univerſales & particulares, principales & inſtrumentales; proximæ & remotæ, aliæ aliis ſemper ſubordinatæ, omnes tamen totales, quia ſingulæ in ſua ſpecie, ſine auxilio alterius cauſæ ejuſdem ſpeciei, totum producunt effectum: ſic ſcriptio tota eſt à calamo, & tota à ſcriptore, ſolus enim calamus, ut inſtrumentum artificiale, ſcribit; & ſolus ſcriptor, ut cauſa principalis, ſcribit; & calamus ſcriptori ſubordinatur, quia quoad cauſalitatem, ut ſcribat calamus, à ſcriptore dependet. Habet hæc res inſignem uſum in concurſu divino explicando, quando quæri ſolet. An Deus & homo concurrant ad eoſdem actus, naturales, morales, imo & ſupernaturales, ut cauſæ partiales & ejuſdem ordinis, an ut cauſæ totales & diverſi ordinis, aut, an concurrant, ut cauſæ coordinatæ, quod volunt *Ieſuitæ & Remonſtrantes Philoſophi*, an vero ut ſubordinatæ, quod volunt *Thomiſtæ* & quicunque ſincerius Philoſophantur, & nos adſtruximus *diſp. de concurſu Dei*, hoc & priori *ſelect. Diſp.* volumine habitis.

VII. §. 3. *Non poſſunt plures cauſæ totales ejuſdem ordinis ſociæ & conjunctæ concurrere ad idem effectum.* Quod ita verum eſſe cenſent *Thomiſtæ*, contradictionem ut implicet illis, idem numero effectum produci ſimul à duabus cauſis totalibus ejuſdem ordinis inter ſe conjunctis, atque adeo non tantum naturaliter id impoſſibile, ſed & ſupernaturaliter, eſſe aſſeverent. Ratio certe deſumta ex vi definitionis, qua definitur cauſa totalis, id fieri non poſſe clare evincit: nam cauſa totalis eſt, quæ ſola in ſua ſpecie & ordine totum effectum producit. Si ergo plures cauſæ totales in eadem ſpecie concurrerent ad ejuſdem effecti productionem; vel cæteræ omnino nihil cauſarent, quia una ſufficeret; vel, ſi cæteræ cauſent, fruſtra cauſabunt; agent enim, quod eſt actum, producent id, quod eſt productum, efficient effectum, quod nunc eſt, quia, ut eſſet, una ſolum cauſa totalis ſufficiebat, quæ cooperatur; at natura nihil facit fruſtra. Deinde, ſi plures concurrerent cauſæ totales ejuſdem ſpeciei ad idem numero effectum producendum, plures etiam erunt actiones totales: illis enim multiplicatis & hæ multiplicarentur. At hoc fieri non poteſt: unus enim numero effectus fieri non poteſt, niſi per unam numero actionem totalem, quia actio eſt via ad effectum, ſeu effectum in fieri: ideoque unum numero effectum po-

ſtulat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

stulat tantum unum numero influxum ex natura sua & unam tantum ex se actionem, per quam fiat; nam esse unum postulat tantum unum fieri adæquatum. Quod si ergo non possunt esse plures actiones totales, quibus unum numero effectum producatur, Ergo nec possunt esse plures numero causæ totales ejusdem ordinis, quod erat demonstrandum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum *Voluminis Secundi*, VIGESIMA-TERTIA, *DE* CAUSA FINALI.

THESIS I.

PLacet impræsentiarum Philosophicam *de Causa Finali* instituere ventilationem. *De Causa* dicimus *Finali*, & *non de fine*, ut ambiguitatem evitemus, qua finis interdum significat extremum aut terminum quemvis, seu magnitudinis, seu durationis, interdum extremum aut terminum perfectum, bonum, atque adeo causam finalem. Hoc sensu *finem* definimus, *Causam externam, propter quam seu cujus gratia res est: vel, quæ causam efficientem impellit ad agendum, adeoque ad consecutionem sui.* Quæ definitio ut tanto intelligatur clarius, hæc quatuor jam nunc discutiemus. 1. *Quænam sit ratio formalis, secundum quam finis causat?* 2. *Quænam sit conditio ad finalizandum, barbare, seu ad causandum in fine requisita?* 3. *Quænam sit ipsa finis causalitas.* 4. *Quodnam sit causatum finis?*

II. Quod spectat *rationem formalem*, secundum quam finis causat, ea est, uno verbo, *bonitas:* finis enim omnis, seu ultimus, seu subordinatus, bonus est, vel per se, vel per aliud: omne autem ens potest induere aliquam rationem finis, quia omne ens aliquam bonitatem habet. *Bonitas ergo formalis ratio* est causæ finalis, sive ea sit vera, sive apparens: non enim omnis finis semper revera bonus est; semper tamen bonus, si non revera, saltem apparenter. Ratio hujus rei hæc est. Quod finaliter causat, id amari debet atque appeti: appetitus autem objectum, bonum est, aut verum, aut apparens: nemo enim, intendens ad malum, operatur, & malum, qua malum, appeti non potest, uti habent axiomata vulgata. Cum ergo malum non possit appeti, non potest exercere causalitatem finalem, ideoque nullum malum formaliter sumtum, qua tale, potest esse finis; quamvis mala multa, materialiter sumta, id est, res, quæ malæ sunt, finis rationem habere possint, non tamen, quatenus sunt malæ, sed quatenus habent rationem boni: ita, explere libidinem, possidere bona aliena, res sunt malæ, & tamen fines sunt, libidinosi & avari; sed vero res malæ, non ut tales, sed ut bonæ, ab iis considerantur. Finis ergo & bonum sunt idem, id est, eadem res est finis & bonum; distinguuntur tamen formaliter, quatenus est alia definitio & ratio formalis, *Scotus* diceret, formalitas boni alia finis.

III. Nunc secundum ac tertium simul videamus, nimirum: *Quænam conditio requiratur ut finis causet?* & *quænam ejus sit causalitas?* Ut hoc utrumque explicemus, observandum est, finem considerari posse dupliciter, vel ut intentum, vel ut obtentum: ut enim bonum considerari potest, vel in quantum intenditur & necdum existit, vel in quantum obtinetur & existit, ita quoque finis considerari potest, vel in intentione, vel in executione. Finis consideratus in executione, prout jam productus est, & actu existit, effectum est, ut sanitas, in aliquo, qui ægrotus fuit: & sic de eo, ut effectum est, hic non agimus; sed, in quan-

quantum causa est, eum hic consideramus; est autem causa, in quantum est in intentione: sic autem consideratus finis, in quantum est in intentione, prout intenditur à mente, duplex quasi esse habet, unum in se & à se, alterum in mente & à mente: prius esse, quod scilicet sanitas intenta à mente, ut finis, in se habet, solent Scholastici vocare esse reale possibile, quia possibile est, ut sanitas, quæ nondum actu existit, actu existat, &, licet nondum existat, habet tamen esse reale, quia, ut rosa quæ jam non existit, habet tamen esse reale & verum, illud sc. quod definitione exprimitur, sic & sanitas: ens enim in potentia tam est ens reale, quam ens in actu, quia tam definiri potest illud, quam hoc: esse vero seu essentia nihil est aliud, quam id quod definitione exprimitur. Quodcunque ergo vere definiri potest; id habet esse reale ac verum: sanitas nondum acquisita, sed intenta adhuc seu ut finis in intentione, definiri potest: ergo sic quoque habet esse reale ac verum; possibile tamen, non actuale: at esse possibile est esse, uti ens in potentia ens quoque est. Jam vero hoc modo movet & causat causa finalis. Quod vero motio causæ finalis ab ente in potentia possit oriri, patet in simili exemplo desumto à cognitione nostra: movent enim intellectum etiam ea, quæ adhuc in causis suis latent. Cur non & appetitum ea movere possint? Et hoc quidem est prius esse, quod finis in intentione consideratus habet in se & à se, sc. reale possibile. Sed deinde habet etiam finis in intentione consideratus, esse aliquod in mente & à mente, quod Scholastici vocant esse intelligibile, seu esse cognitum. Hoc esse intelligibile seu cognitum est conditio necessaria, ad exercendam causalitatem finalem requisita: sicuti ad causalitatem efficientis necessaria est passi propinquitas, seu debita approximatio agentis ad patiens, ita ad causalitatem finalem necessarium est, ut finis ejusque bonitas cognoscatur: quia autem hæc cognitio diversas rationes formales appetitui proponit, pro ejus varietate varie movetur appetitus; unde sequitur, hanc finis notitiam, non esse speculativam, sed practicam; imo illud ipsum est dictamen intellectus practici, à quo voluntas seu appetitus determinatur. *Hoc igitur esse cognitum seu intelligibile, est conditio sine qua non in fine ad causandum requisita.*

IV. *Causalitas finis consistit in motione metaphorica*, seu *in amore, quo agens fertur in finem, ex injecto finis desiderio.* Sed enim hoc paulo clarius est dicendum. Quando finis, sub ratione boni propositus agenti, desiderium sui in illo excitat, atque ad se agentem allicit, dicitur agentem movere metaphorice, non quia illa motio non sit vera motio aut non sit realis, sed quia non est physica: quod enim est ens in potentia, id actionem physicam edere nequit, motus enim physicus fit à movente actu existente; ideoque actio, qua movet finis, cum sit entis existentis in potentia, non potest esse physica, atque ob eam causam dicitur metaphorica. Debet vero hæc motio metaphorica intelligi in actu secundo, i. e. ita ut voluntas actu moveatur: ex quo sequitur, quod hæc motio simul sit & causalitas finis & effectum voluntatis: neque hoc est absurdum, nam & actio & passio, licet sint unus idemque motus, diversæ tamen sunt causalitates, actio, efficientis, passio, materiæ. Neque tamen dicendum est, quod nonnulli ex *Scholasticis* dixere, idcirco finem causare secundum esse intelligibile, quasi causalitas finis in esse intelligibili consistat: minime gentium: hactenus tantum admitti debet illa propositio, quando finem dicunt, causare in esse intelligibili, quatenus res illa, quæ causalitatem finalem exercet, eam exercere non potest, nisi accedat hæc conditio, ut cognoscatur vel apprehendatur ac potius judicetur à *mente agentis. Quod* vero ipsa *causalitas finis non consistat in hoc esse intelligibili*, seu, *quod finis non sit causa in esse cognito vel intentionali*, facile probari potest.

V. 1. Finis, qui movet, proponitur nobis, ut acquirendus. At finis, secundum esse intelligibile seu intentionale, præsens est & non proponitur acquirendus. Ergo secundum esse intelligibile non movet, 2. Finis in executione retinet esse intelligibile & tamen desiit causare, ergo causalitas finis non est ipsum ejus esse intelligibile, quia alioqui manente isto esse intelligibili, tanquam causalitate,

maneret finis, tanquam causa. At manet esse intelligibile in fine in executione: finis in executione non est causa. Ergo &c. 3. Voluntas non intendit finem consequi in esse intelligibile, sed in esse reali, ergo non movet secundum esse intelligibile, sed secundum esse reale. Confirmatur hoc argumentum. Finis est tale quid, ut propter illud res seu causatum sit & sic alliciat agens. At propter illud esse intelligibile res non est, nec ista cognitio finis allicit agens, sed vero esse reale possibile ipsius finis cogniti. Solent alii hanc rationem sic instituere. Cujus præsentia desiderium nostrum impletur, ejus absentia ad concupiscendum incitatur. Sed non adimpletur animus noster præsentia finis intentionalis. Ergo neque incitatur animus absentia finis intentionalis. Ergo finis sic non movet. Exemplo rem declaremus. Medicum movet sanitas ægroti, ut medicinam faciat: sed quæ? non intentionalis sane, sed realis. Non prodest ægroto sanitas intentionalis, id est, cognitio sanitatis, sed sanitas realis cognita, & huic restitui cupit, non alteri: hæc, ut possibilis, movet eum ad remedia adhibenda, hæc acquisita voluntatem satiat, non vero intentionalis sanitas aut cognitio sanitatis. Quod si aliquando alicujus objecti cognitionem appetimus sub ratione finis, veluti, cum desideramus videre Deum, cognitio tum spectatur secundum esse reale: secundum quod appetitur.

VI. Quartum restat explicandum, *quodnam sit causatum finis?* Resp. uno verbo, *media:* quatenus hæc vox *actiones* quoque *circa media* complectitur. Quia vero vis causæ finalis clarius dignoscitur in creatura rationali, hominem adhibebimus pro exemplo, in quo *causatum finis* declaremus. Notum est, in homine duum generum actiones reperiri, elicitas & imperatas: imperatæ actiones mediate tantum à fine causantur, interventu nempe actionum elicitarum. Actiones elicitæ, vel circa finem sunt, vel circa media. Circa finem, velleitas, intentio, fruitio. Circa media, consultatio, electio, imperium. Actiones circa media, sine dubio à fine causantur; omnes enim ex intentione finis proficiscuntur, & in finem diriguntur. Actiones immediate circa finem occupatæ, à fine quidem proficiscuntur, non tamen ut à causa finali, sed ut ab objecto exercente causalitatem causæ efficientis procatarcticæ. Finis enim non causat finaliter, nisi in intentione. At velleitas intentionem etiam præcedit: deinde intentio non potest esse causa sui ipsius, i. e. finis intentus non potest causare intentionem: denique, fruitio versatur circa finem in executione, ita ut habeat potius rationem effecti, & finis rationem objecti, non moventis, sed terminantis. Causatum ergo *finis* proprie erunt *media & actiones circa media.*

VII. *Finis* causat media, nec causat solummodo, sed *dat illis bonitatem, mensuram, & ordinem. Dat mediis bonitatem finis*, quia nulla nobis appetuntur media, ut in se bona, aut propter se, aut ratione sui, sed bonitatem suam derivant à fine, & propter hunc expetuntur; quemadmodum, quod Rhabarbarum nobis bonum sit, & à nobis expetatur, ideo est, quia conveniens nobis est, & expetitur sanitas, ad quam acquirendam conducit, absque qua si foret, omnes Rhabarbarum aversaremur, nec ut bonum appeteremus: deinde finis etiam ordinem ponit mediis ac mensuram; quemadmodum Medicus non quolibet pondere, sed certa dosi ac mensura, exhibet medicamenta, & suo ordine varia pro ratione ægri præscribit, ita tota illa præscriptio & exhibitio medicamentorum, ut mediorum, causatur à sanitate ægro restituenda, ut fine. Unum hic notandum venit, cum dicunt Philosophi, *media accipere bonitatem à fine*, non esse hoc intelligendum de bonitate morali aut honestate, quasi finis, si moraliter bonus sit aut honestus, faciat media quoque esse talia, sed intelligitur sic, quod medium, ut sic, in se, per se, propter se, non sit expetibile agenti, nec ab eo ametur; sed quod ab agente habeatur pro bono, diligatur, atque expetatur, inde est, quod sit utile ac conducibile ad finem assequendum, quem agens expetit.

Dispu-

Disputationum ex Philosophiâ selectarum *Voluminis Secundi*, VIGESIMA-QUARTA, *DE* CAUSA FINALI.

THESIS I.

CAusa Finalis in causando *rationem formalem, conditionem requisitam, causalitatem*, & denique *causatum*, exposuit disputatio præcedens: hæc exponet, *quænam agentia, & quomodo propter finem agant*. Resp. uno verbo, omnia agentia, quæcunque tandem, agunt propter finem, sed non eodem modo. Atque hîc sese jucundissima offert contemplandi materia, & multa hîc sunt, quæ in pleniorem notitiam, tum Dei, tum nostri, nos adducant. Quare operæ fuerit, paulo plenius hoc totum negotium ob oculos ponere.

II. §. I. *Res omnes naturales agunt propter finem, aut potius aguntur ad finem, quatenus à Deo diriguntur ad finem singulis præfixum*. Per *res naturales* intelligo res inanimatas & animatas anima vegetante, & oppono res naturales rebus animatis anima sentiente aut rationali, seu agentibus cum cognitione, aut sensuali, aut intellectiva: & sic, *res naturales* voco, corpora naturalia, tam simplicia, quam mixta; tam inanimata, quam animata non sentientia, ut sunt plantæ. De quibus omnibus si quis dubitet, an etiam revera propter finem agant, eum remitto ad ordinem rerum pulcherrimum, & varias actionum vicissitudines, certasque leges à quibus in agendo non recedunt: agunt enim, tum res inanimatæ tum plantæ, uno eodemque modo, singulæ, & pro incolumitate sua summo studio pugnant. Et, cum consciæ sint sui interitus, cui singularia sunt obnoxia, in specie sua æternitatem quandam consequi annituntur, & magis de universi quam de sui ipsius salute sollicitæ esse videntur, quia quasi noverunt ex universi corruptione majus malum secuturum esse. Quis vero adduci poterit, ut credat, ista omnia fortuito fieri & temere, ac non potius statuat, hæc omnia agentia vel maxime propter finem agere. Hæc ut certa sunt, ita pulcherrima de iis oritur dubitatio. Diximus enim *Disp. præced. ut causalitatem finis exerceat*, necessariam esse conditionem τὸ esse intelligibile, finis, seu, *necessario intercedere cognitionem practicam finis. At rebus naturalibus, tum inanimatis, tum plantis, finem suum cognoscere, non est datum. Ergo non agunt propter finem*. R. Verum est, in iis rebus ipsis nullam esse cognitionem finis, non tamen agunt sine prævia, imo perfectissima, cognitione finis, quæ, utcunque non proficiscatur ab ipsis, proficiscitur tamen ab ente perfectissimo, à quo diriguntur: hactenus enim res naturales propter finem agunt, quatenus ad finem à Deo sibi præfixum tendunt, ex Supremi Numinis ordinatione ac directione. Et hæc est pulcherrima speculatio, qua ad Dei ipsius cognitionem adscendimus. Enimvero, cum causa naturalis (loquor de rebus inanimatis ac plantis) finem suum non cognoscat, & tamen neque frustra neque temere agat, necessum est, naturam quandam dari superiorem, quæ naturam in actionibus suis recte informet, & ad optatum finem deducat. Hæc causa nequit alia esse, quam quæ infinita virtute sit instructa, & summa sapientia prædita. Quomodo enim alioqui tam pulcram, tam constantem rerum varietatem, adeo artificiose digessisset & constanti adhuc lege conservaret. Fateri cogimur, quod sapientissimi artificis manus hæc omnia formaverit, atque etiamnum ad fines à se præstitutos res naturales cognitionis expertes ducat ac dirigat: Ita Dei providentia, ex hac *de fine* Philosophia, innotescit. Quisquis ita Philosophatur, ut Deum, Deique Attributa, proprietates, & operationes,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ex Philosophia, quantum fieri potest lumine naturæ, cognoscat, is demum vere ac sobrie Philosophatur, & ex Philosophia animi voram voluptatem capit; nam Dei cognitio nostra est perfectio: A quo fine quam longe abeat Philosophandi consuetudo, in vanis tantum & infrugiferis ac barbaris quæstionibus constituta, boni, & qui veritatem vere amant & sectantur, omnes vident & deplorant. Sed querelæ isti non est nunc locus. *A rebus naturalibus & plantis*, quæ propter finem agunt ex prævia cognitione & directione Dei, *transeo ad* ea agentia, quæ agunt ex propria cognitione finis; atque hic primum occurrunt *Bruta*.

III. §. 2. *Bruta propter finem agunt perfectius, quam res naturales, quia ipsa finem cognoscunt, id est, cognoscunt rem istam, quæ est finis: cognoscunt hoc bonum quod est finis, non tamen cognoscunt finem quatenus est finis*; qui modus agendi propter finem soli agenti rationali convenit. Bruta ergo animantia adhuc imperfecte agunt propter finem, ac perfectam causalitatem agendi propter finem causæ etiam debent primæ, quæ concurrit cum fine ad ejus causalitatem exercendam, & à qua diriguntur non minus quam res naturales inanimatæ & plantæ: cognoscunt Bruta bonitatem quidem objecti, sed non cognoscunt rationem finis: finis autem causalitas, & propria ejus motio, hoc exigit, ut bonitas mediorum cum fine conferatur & ut ope discursus media ad finem referantur: hoc autem in Bruta animantia, quia ratione carent, non cadit: ideoque motio & causalitas finis in iis quodammodo imperfecta est, & à prima causa perficitur: hinc est, quod Bruta animantia ad unum eundemque finem, eodem modo, naturali instinctu, tendant, nec cum deliberatione aliqua agant, sed quodam naturæ impetu, quem iis indidit Supremum Numen, in appetendo fine gubernentur ac dirigantur.

IV. §. 3. *Creatura rationalis sola à fine perfecte movetur, quia ratione est prædita, & per hanc intelligit bonitatem finis, non simpliciter sed novit insuper discernere inter bonitatem finis ac mediorum, & dijudicare habitudinem mediorum ad finem.* Soli homini datum est, de mediis deliberare, &, si una via res non processerit, alia ratione ad finem perveniri, juxta Terentianum illud, hac non processit, alia aggrediemur via: & hoc maxime facit ad nostri notitiam (quę prętær notitiam Dei est altera pars fœlicitatis humanæ in hac vita) ut recte perpendamus, quantum nobis concesserit naturæ author Deus, præ Brutis & rebus inanimatis ac plantis, qui finem cognoscimus & nobis proponimus, & media ad finem ipsi dirigimus, postquam deliberavimus & decrevimus, quænam media ad finem obtinendum maxime conducant. Scholastici barbaris suis terminis hoc totum negotium sic solent Efferre. Res inanimes & plantæ agunt propter finem virtualiter, id est, in virtute Dei dirigentis, Bruta materialiter, i.e. agunt propter rem à se cognitam, quæ est finis, Homines formaliter, i.e. agunt propter rem cognitam à se, non tantum, quæ est finis, sed & cognitam, qua est finis.

V. §. 4. *Inter Creaturas omnium perfectissime propter finem agunt Angeli, quia omnium perfectissime cognoscunt finem:* Neque hoc ulteriori explicatione eget, quia satis est notum.

VI. §. 5. *Deus, uti infinitis parasangis superior est omnibus creaturis, ita modo eminentissimo agit propter finem, non qui extra se sit, uti agunt propter finem creaturæ, sed qui ipse sit sibi.* Sed hoc negotium explicari meretur. Duum generum actiones sunt considerandæ in Deo, immanens & transeuntes. Actiones immanentes Dei non sunt ullo modo propter finem, quia sunt ipsa essentia divina: quatenus autem actiones Dei immanentes libere tendunt in creaturas, nullum quoque habent entitatem distinctam ab essentia divina, ac proinde, nec ab efficiente, nec à fine causantur. Cum ergo Deus dicitur amare creaturas propter se ipsum, non est hoc sic intelligendum, quasi Deus amore sui ipsius moveretur ad amorem creaturarum, sed quod amor sui ipsius sit ratio amandi creaturas. Quod attinet operationes transeuntes Dei, illæ à fine recte causari dicuntur: atque hoc sensu recte dicitur Deus fecisse omnia propter semetipsum: nam cum actiones hæ externæ ponant distinctam aliquam entitatem in creaturis, diversam ab

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

essentia divina, necesse est, ut efficientem causam habeant, proinde & finem.

VII. Quærat hîc aliquis. *An Deus moveatur à fine?* R. Non est hoc de ratione finis in genere, ut moveat efficientem, sed hoc tantum est de ratione finis creaturarum, quæ se non possunt ad agendum applicare nisi per realem motionem, & mutationem, & causalitatem, proprie dictam: Deus autem, qui sine ulla sui mutatione, sine dependentia aut causalitate, modo quodam eminentissimo ac perfectissimo, ad agendum se applicat, agere potest propter finem, etsi ipse à fine non moveatur. Causalitas ergo finis in Deo respectu actionum & effectuum ad extra, ut loquuntur, consistit in eo, quod amore suæ bonitatis effectum producat extra se. Et hoc sensu capiendum est hoc; Deus omnia fecit propter se: Nam Deus omnia fecit propter aliquid: atqui extra Deum nihil erat, nisi ipse: fecit ergo omnia propter se, non quod istis, quæ fecit, indigeret, (sic enim proprie moveretur à fine instar hominum) sed ut rebus istis, quas fecit, suam bonitatem impertiret: quod Scholastici enunciarunt hoc modo. Deus omnia fecit propter finem, non indigentiæ, sed assimilationis, qui est, quo agit quis, non ut sibi commodum quærat, sed ut bene aliis faciat, quæ sunt extra se, rebus. Ita Deus nihil sibi quærit ex eo, si quid faciat: quid enim ipsi accedere possit, qui est perfectissimus? sed, si quid facit, id facit, ut bene faciendo cognoscatur, non gratia sui; nam sive Deus cognoscatur, sive non agnoscatur à nobis, nihil inde commodi ad eum redit, sed ut agnoscatur gratia nostri & bono nostro.

VIII. Receptum est & maximi usus Axioma de fine. *Finis, quo posterior est in executione, eo prior est in intentione, & contra.* Ratio axiomatis est, quia sese habent plene contrario ordine rerum intentio & executio: nam intentio oritur à maxima perfectione, & executio in maximam perfectionem desinit: maximam perfectionem appello, tantam, quanta ab efficiente causa obtineri potest, & consentaneum est, ut obtineatur. Huic axiomati affine est illud, *Finis est prior in intentione quam media.* Ratio est, quia media sunt propter finem & non finis propter media: unde quoque sequitur, decretum de fine prius esse decreto de mediis. Qui hæc duo axiomata bene intellexerit, non facile errabit in explicanda Prædestinatione, neque eam fidei aut operibus prævisis adscribet; quia enim salus & vita æterna est posterior in executione, quam fides & bona opera, debuit illa esse prior in intentione. Quotiescunque ergo quæritur, *Utrum Deus ex eo nos elegerit ad vitam æternam, quia credituri eramus & in fide perseveraturi, an vero ex eo, quia nos elegit ad vitam æternam, elegerit nos quoque ad fidem & perseverantiam in fide?* facile videt unusquisque, quid sit respondendum; sc. *posterius dicendum est, & non prius.* Ratio est ex hoc axiomate, *quia finis prior est in intentione quam media, & finem prius volumus quam media, quia propter finem media volumus.* At vero vitæ & æternæ & salutis consequendæ sunt media, fides & perseverantia in fide: ergo prius vult & decernit Deus vitam & salutem æternam, ut finem, cum eligit, ac tum vult & decernit fidem & perseverantiam in ea conferre, ut media; prout nos homines, secundum varia instantia rationis, ordinem Decretorum divinorum digerimus.

IX. Objiciunt Adversarii adversus axiomata posita. *Uti quid Deus facit in tempore, ita ab æterno decrevit. Atqui vitam dat æternam in tempore, nec dat, nisi prius credant. Ergo ita decrevit, sc. prius dare fidem & tum dare vitam æternam.* Resp. 1. *in genere*, esse ignorationem elenchi: neque enim hæc quæstio est. Utrum Deus decreverit credentibus (de adultis loquimur) vitam æternam conferre: sed hoc est in quæstione, Anne Deus propterea voluerit vitam æternam ac decreverit, quia credituri eramus, an vero voluerit nos credere & fidem decreverit, quia vitam æternam daturus erat. Nos posterius asserimus? Adversarii prius. 2. *In specie*, ad majorem. Verba ista; *Uti Deus ab æterno decrevit facere, ita in tempore facit, vel contra,* duplicem sensum admittere possunt; vel hunc, quo ordine Deus decrevit res ab æterno, eo etiam ordine facit in tempore, vel hunc, quas ab æterno res decrevit facere & quales, has facit in tempore & tales; ita ut prior sensus accipiatur de ordine

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quo Deus vult & decernit quædam ab æterno, posterior sensus accipiatur de natura rerum volitarum & decretarum, de earum qualitatibus & circumstantiis: prior sensus admitti non potest, quia sic Deus prius finem exequeretur, & postea media, prius enim decernit finem quam media: at hoc ne in homines quidem cadit, nedum in sapientissimum Deum: non enim homines, quod prius decernunt, prius executioni mandant. Decerno Amicum invisere, qui est Hagæ, tum decerno media, quibus hunc finem obtinere valeam, currum conscendere aut navem &c. sed non, ut prius decerno Amicum invisere, post currum conscendere aut navem, ita ago aut exequor; nec enim prius Amicum inviso, & tum currum aut navem conscendo, sed contra, quod in decernendo postremum est ordine mihi, primum est in executione, & quod in decernendo est primum, est postremum in exequendo: prius decerno Amicum invisere, postremum inviso: posterius decerno currum conscendere aut navem, prius hoc facio. Ergo hic sensus, *Quo ordine res Deus decrevit ab æterno, eo in tempore exequitur*, est falsus. Deus prius ordine decernit finem, & postremo obtinet, post decretum finem decernit media, & ea primo adhibet: sic primum decernit vitam æternam ut finem quibusdam, tum decernit media, fidem & perseverantiam in ea, &c. hæc media primo adhibet in executione, & vitam æternam postremo confert. Sensus posterior *Majoris* nihil ad rem facit, quia quas res decrevit ab æterno & quales decrevit facere, eas & tales in tempore facit: nihil enim est verius: ita decrevit dare quibusdam fidem & perseverantiam in ea, ut medium vitæ æternæ obtinendæ, & sic quoque facit & dat in tempore. Sed Meditationum de *Fine* hic esto *Finis*.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-QUINTA,

DE

SUBJECTO ET ADJUNCTO.

THESIS I.

Titulus hujus disputationis duo proponit ventilanda, *Subjectum* & *Adjunctum*: cum enim sint relata, ut totum & pars, causa & causatum, atque omnia argumenta topica, & per se mutuo definiuntur, & simul tractari solent, ac debent. *Subjectum est, cui aliquid præter aut extra essentiam adjungitur. Adjunctū est, quod alicui præter aut extra essentiam adjungitur.* Subjectum multis modis dicitur in Philosophia. Est subjectum quoddam *prædicationis*, quod alii vocant *denominationis*, seu *intrinseca*, seu *extrinseca*: est quoddam *inhæsionis*, quod alii vocant *recipiens in se*: & aliud *adhæsionis*, quod nonnulli vocant *recipiens ad se*; est & *occupationis*: quod alii vocant *subjectum occupans*, alii *objectum*, quod tamen alii contra *adjunctum* vocant: invenias & *subjectum informationis*, *considerationis*, *operationis*, in artibus & prudentiis, & *adæquationis* ac *perfectionis*, in scientiis; atque in iisdem *subjectum materiale & formale*. Et quis omnes *subjecti* acceptiones recenseat Scholasticis usitatas? Filo opus foret Ariadnes, ut quis ex hoc Labyrintho sese expediat. Nos sic procedimus.

II. *Subjectum*, vel est *affectio thematis simplicis*, & tum dicit relationem ad *adjunctum*, vel est *affectio thematis complexi* & tum dicit relationem ad *prædicatum*. *P. Ramo* prius *subjectum* vocatur *Topicum*, posterius *Axiomaticum*. Prius est, vel *inhæsionis*, vel *adhæsionis*, vel *occupationis*, prout *adjuncta* vel *inhærent*, vel *adhærent*, vel *occupant subjectum*: *posterius* dicitur vulgo *prædicationis* vel *denominationis*.

Et ad

Et ad haſce claſſes omnes aliæ *ſubjecti* nomenclaturæ poſſunt referri. Prius eſt anguſtius poſteriori, & poſterius eſt latius priori. Multa ſunt *ſubjecta prædicati*, quæ non ſunt *ſubjecta adjuncti*, quamvis omnia *ſubjecta adjuncti* ſint *ſubjecta prædicati*: nam modus prædicandi ſequitur modum eſſendi. Quæcunque enim prædicantur de aliquo *negate*, ut, *homo non eſt planta*, vel *falſo*, ut *liber eſt lapis*, vel *eſſentialiter*, ut, *brutum eſt animal*, in iis quidem reperire eſt *ſubjectum prædicati*, ſed non item *ſubjectum adjuncti*: quod tum reperitur, quando aliquid prædicatur de alio, *affirmate*, *vere*, *præter aut extra eſſentiam* ejus, de quo dicitur, &, ut *Scheiblerus* loquitur, *extra eſſentialiter*, & ſub illis conditionibus tantum idem ſunt, *ſubjectum topicum & axiomaticum*; extra hos caſus, *ſubjectum*, quidem dabitur *axiomaticum*, ſed non item *topicum*. Nihil autem refert, ſive de *ſubjecto topico* aliquid prædicetur *prædicatione externa*, ſive *interna*, ſive *abſoluta* ſive *limitata*, modo prædicetur *prædicatione accidentali*, & non *eſſentiali*, *vera* & non *falſa*, *affirmata* & non *negata*.

III. *Subjectum* & *Adjunctum* iiſdem *dividuntur* modis, quia *relatum ſunt & correlatū*: Utrumque ergo dividi poteſt in *abſolutum & limitatum, internum & externum*. *Subjectum abſolutum* dicitur, cui adjunctum convenit ſimpliciter & abſque reſtrictione. *Limitatum*, cui adjunctum convenit quadantenus, id eſt, ſecundum certam naturam, partem, circumſtantiam loci aut temporis, aut certo reſpectu. Notandum hic eſt, *nunquam adjunctum limitatum enunciandum eſſe abſolute de ſubjecto, nec abſolutum limitate*: quod ſi fiat, *enunciatio*, aut *falſa* eſt, & committitur ſophiſma *Ariſtotelis*; *à dicto ſimpliciter ad dictum ſecundum quid*, vel vice verſa, aut eſt *ſynechdochica*: *falſa* erit, ut ſi dixero *ſimpliciter*, *Æthiops eſt albus*, quia id tantum verum eſt *ſecundum quid*, puta dentes: *Synechdochica*, ut in *loco communi de Perſona Chriſti*, & in *Scripturis Sacris*, cum *Chriſtus* dicitur *natus ex Maria Virgine*: ubi *τὸ naſci ex Maria Virgine*, quod convenit *Chriſto ſecundum naturam humanam tantum*, enunciatur de ipſo *abſolute*, *non* tamen *falſo*, quia ſacra pagina falſitatis eſt expers, ſed licet *vere*, attamen *improprie*, *figurate*, *tropice*, *ſynechdochice*, per *ſynechdochen partis*, qua, quod convenit parti, enunciatur de toto, ſecundum iſtam tamen partem intellectum. Hanc *ſynechdochicam adjuncti* de *ſubjecto abſolute* enunciationem, in negotio perſonalis unionis duarum naturarū in Chriſto, *Theologi* vocant κοινωνίαν ἰδιωμάτων, *communicationem idiomatum*, quando attributa unius naturæ in Chriſto propria in enunciatione tribuuntur toti perſonæ θεανθρώπῳ, idque vel abſolute, vel ab altera natura denominatæ: *abſolute*, ut cum dicitur, *Chriſtus eſt mortuus*: *ubiquitas* eſt *adjunctum* Chriſti *limitatum* (modo hic adjuncti vocem tuto uſurpare liceat: ſed ita loqui ſolent *Theologi* in locis communibus) item & *mors*: illud, *divinæ naturæ*, hoc, *humanæ*, eſt attributum, prædicantur tamen de Chriſto *abſolute*: at cum *Deus* dicitur in ſacris monumentis Eccleſiam *redemiſſe ſuo ſanguine*, aut *Dominus gloriæ crucifixus*, non tantum *adjunctum naturæ humanæ* tribuitur *Chriſto*, ut *ſubjecto abſolute*, ſed inſuper, *ut denominatur à natura altera*, ſcil. *divina*: neque enim dicitur in textu *ſimpliciter*, *Chriſtus eſt crucifixus*, *aut eccleſiam redemit ſuo ſanguine*, ſed *Dominus gloriæ eſt crucifixus*, &, *Deus eccleſiam redemit ſuo ſanguine*: quod utrumque Chriſto convenit ſecundum naturam humanam tantum, quæ ſola ſanguine eſt prædita & crucifigi poteſt, & tamen utrumque per ſynechdochen tribuitur toti Chriſto, etiam ut ab altera natura denominatur, ſed, quod notandum eſt accurate, *in concreto*, *non in abſtracto*. Neque enim dicitur, *Deitas Eccleſiam redemit ſuo ſanguine*, aut *divina natura, quæ eſt domina gloriæ, eſt crucifixa*: neque enim, quæ de Chriſto dicuntur, ut toto, & in concreto, poſſunt enunciari de ſingulis ejus partibus aut naturis, & in abſtracto: ideoque, quamvis liceat dicere, *Chriſtus homo eſt ubique*, non tamen licet dicere, *Chriſti humanitas eſt ubique*: ſic verum eſt, *Chriſtus Deus eſt paſſus*, *crucifixus*, *mortuus*, *ſanguinem effudit*, non eſt verum, *Deitas eſt paſſa*, *mortua*, *crucifixa*, *ſanguinem effudit*, neque hæc *communicatio idiomatum* eſt *realis* in Chriſto, ſed *verbalis* tantum, quia non poteſt proprium naturæ divinæ in humanam, aut humanæ in

divinam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

divinam transfundi, ut in ſubjectum; ſic enim propria quarto modo communicarentur ſubjectis ſpecie diverſis; quod monſtrum jam ante multis debellavimus *Diſp. ſect. vel. diſp.* 4. Atque hæc omnia accurate ſunt tenenda contra Ubiquitiſtas.

IV. *Subjectum internum* eſt, cui adjunctum inhæret. *Externum* eſt, cui adhæret, adjacet, circumſtat, ſeu ad quod ordinatur illud. Hinc oritur duplex *denominatio, intrinſeca*, cum adjunctum internum, *extrinſeca*, cum externum de ſubjecto dicitur. Non debent hic temere confundi, *ſubjectum* & *ſubſtantia, adjunctum* & *accidens*, quaſi illa pari paſſu ambulent: nam & dantur accidentia, quæ ſint ſubjecta aliorum accidentium, & quidem inhæſionis, & dantur ſubſtantiæ, quæ ſint adjuncta aliarum ſubſtantiarum: ſuperficies in pariete eſt ſubjectum alboris, & intellectus ac voluntas ſunt ſubjecta habituum: formæ ſubſtantiales ſunt adjuncta materiæ, arma adjunctum militis. *Adjunctum externum*, eſt, vel *objectum*, vel *ſignum*, vel *circumſtantia*.

V. *Objectum eſt*, circa quod res, i. e. ſubjectum operando verſatur. *Ramo*, *Scheiblero*, aliis, non *adjuncti*, ſed ipſius *ſubjecti* ſpecies eſt, & vocatur *ſubjectum occupans*. Sed in hoc negotio parum eſt ſitum, modo *objecti* natura bene intelligatur. *Objectum* proprie competit actionibus circa ſe occupatis; nam in ordine ad illas definitur: ſubſtantiis, potentiis, habitibus, non tribuitur, niſi per & propter actiones. *Objectum* aliud eſt *terminativum tantum*, aliud, *terminativum & motivum ſimul*. *Terminativum tantum*, in quo ſiſtitur ſolum actio agentis, uti charta, ſcriptoris, tabula, pictoris, eſt objectum: hoc ſenſu, actionibus divinis tribuitur objectum, creationi & conſervationi hoc univerſum, cooperationi actiones creaturarum: abſit, ut unquam Deo agenti tribuamus objectum *motivum*, quod non tantum terminat actionem agentis, ſed agentem movet ad agendum: ac Deus à nullo movetur extra ſe: atqui objectum, tam *motivum*, quam *terminativum*, eſt extra agens. *Objectum terminativum tantum*, eſt ſpecies adjuncti externi: *motivum ſimul*, ſi moveat potentiam cognoſcentem vel intellectum, vel ſenſum, ut, cum dicimus, *objecta movent ſenſus*, habet rationem cauſæ Procatarcticæ; ſi moveat potentiam appetentem, ſenſitivam aut rationalem, habet rationem cauſæ finalis, vel ſubordinatæ, vel ultimæ. *Objecti diviſiones*, in *materiale & formale*, *totale ſeu adæquatum*, *& partiale ſeu inadæquatum*, *per ſe & per aliud*, ſimiliſve alias, impræſentiarum omittimus, quia, & facile intelliguntur, & apud *Scheiblerum*, *Keckermannum*, *Alſtedium*, *Burgerſdicium*, alioſque videri poſſunt.

VI. *Signum* eſt, quod ſeipſum ſenſui externo, & id, cujus ſignum eſt, vel phantaſiæ, uti in brutis, vel intellectui, ut in homine, offert. In ſigno omni itaque tres ſunt reſpectus, 1. ad rem ſignificatam tanquam adjuncti ad ſubjectum, 2. ad ſenſum externum, quicumque ſit, quia in aliquem debet incurrere, 3. ad Phantaſiam aut Intellectum, quia alterutri debet repræſentare aliquid, quod in ſenſus externos non incurrat, vel quod abſit, vel quod ſit occultum. Neque hæ tres σχέσεις temere debent confundi.

VII. Quæri hic ſolet, *An ſignatum de ſigno enunciari poſſit in caſu recto?* Reſp. Non poſſe prædicatione propria alterum de altero affirmari, quia ſunt relata (an prædicamentalia, an tranſcendentalia, nihil refert) at relata ſunt oppoſita, quæ de ſe invicem in caſu recto prædicari nequeunt, uti nec de eodem tertio ſingulari: quemadmodum non licet dicere, *Pater eſt Filius*, reſpectu ſcil. ejuſdem, ita non licet dicere, *hedera ſuſpenſa eſt vinum*, aut *iris eſt diluvium*, impropria tamen & figurata loquutione per metonymiam adjuncti ſeu ſigni, poteſt ſignatum dici de ſigno, quod licet nonnulli negent, admittere tamen coguntur, velint nolint, convicti authoritate & vi ſacrarum litterarum, ubi Gen. 40. *Tres propagines ſunt tres dies*. 41. *Septem boves & ſeptem ſpicæ ſunt ſeptem anni*, & alibi, *Petra erat Chriſtus*, & in inſtitutione Sacræ Cœnæ, *hoc*, i. e. hic panis, *eſt corpus meum*, & circa alterum N. T. Sacramentum, *Baptiſmus eſt ablutio peccatorum*, & paſſim extant enunciationes, in quibus ſignatum de ſigno enunciatur in caſu recto: quæ tamen enunciationes falſæ dici nequeunt aut pro falſis haberi, niſi quis

falſi-

falsitatis arguat verbum Dei, nec tamen propriæ sunt; nam spicæ aut boves non erant anni, Petra non erat Christus ipse, nec panis, quem Apostolis distribuebat, erat ipsum corpus Christi, quo accumbebat mensæ, &c. Fateor hoc axioma ab omnibus receptum esse & pro verissimo haberi, *Nulla opposita, consequenter, nec relata, possunt de se invicem affirmari in casu recto, ita nec disparata*, attamen video extare tales enunciationes in sacris litteris. De *relatorum* mutua enunciatione in casu recto, exempla protulimus: de *disparatis* extat Joh. 1. 14. *Verbum caro factum est, Deus est homo*; quæ quidem vulgo habentur pro disparatis: rectene an secus, nunc non disputo. Quicquid sit. Alterutrum hic cedat, oportet, aut axioma in Philosophia receptum, aut verbum Dei. Utrum rejicietur, ut falsum? Canon Logicus aut Metaphysicus, ab hominibus errori obnoxiis procusus, an Sacra Pagina, à Deo fallere & falli nescio profecta. Ego sane malim, cuicunque demum axiomati Philosophico fidem detrahere, quam vel tantillum derogare veritati sacrarum litterarum. Quid? quod is sit genius linguæ Ebrææ, ut alio modo loqui nequeat, cum signatum prædicabit de signo; nam non habet verbum, quod respondeat *Græco* σημαίνειν, aut *Latino significare*, sed cum dicturi essent Ebræi, *ista imago significat*, σημαίνει, *principem*, dicerent, *ista imago est princeps*, qui modus loquendi & nobis Belgis est usitatissimus, quibus tamen vocabulum Belgicum; *Beteekkenen*, suppetit.

VIII. *Divisiones* signi, in *naturale & arbitrarium, formale & instrumentale, notificans, memorans, & certificans*, &, si quæ sint aliæ, consulto omittimus, quia facile intelliguntur; & in *Logicis ac Metaphysicis, Keckermanni, Alstedii, Scheibleri, Burgersdicii*, libellis extant, atque etiam in aliis.

IX. *Circumstantia* est, quicquid, præter objectum & signum, rei. i. e. subjecto, adjacet, circumstat, appensum vel appositum est ullo modo; atque latissime sese extendit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-SEXTA,

DE

SUBJECTO ET ADJUNCTO.

THESIS I.

SUbjecti & Adjuncti naturam exposuit *disputatio præced.* hæc usum horum terminorum in variis ostendet quæstionibus, iisque gravissimis. §. 1. Quæri potest. *An Deus possit dici subjectum suorum attributorum*, v. c. *omniscientiæ, omnipotentiæ, &c. ut hæc dicantur adjuncta?* Quam quæstionem obiter tetigimus *th.* 3. *disp. præced.* Affirmat *Scheiblerus* cum multis aliis, & est phrasis recepta *Philosophis ac Theologis*. Verum enimvero, si definitio *subjecti & adjuncti* obtineat, quæ poni solet, & à nobis posita est & exposita, *disp. præced.* imprudenter, ne dicam, falso, quicunque, & quarumcunque etiam sint partium, seu *Philosophi*, seu *Theologi*, sic loquuntur. *Adjunctum* præter essentiam ad *subjectum* accedit. Sed omniscientia, omnipotentia, &c. præter essentiam ad Deum non accedunt. Quare errandi ansam præbere queant hæ notiones Logicæ & termini Metaphysici, cum Sanctissimo Enti, Deo, tribuuntur, nisi primum purificentur. *Quasi subjectum* & *quasi adjunctum* dici hic malim, ad morem *Iurisconsultorum*, qui loquuntur de *Contractu & quasi contractu*. Quod vere & proprie est *adjunctum*, id est, extra rationem & essentiam *subjecti*: secus est in iis; quæ explicantur *per modum adjuncti*, *ac si essent adjuncta*, quæ possunt esse idem cum subjecto essentialiter: ita exemplum habemus in *ente* cujus *quasi adjuncta* sunt, *unitas, veritas,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

bonitas, non tamen vere & proprie *adjuncta*, quia non sunt extra essentiam entis; quia tamen de ente prædicantur, ut attributa quoque divina de Deo, possunt utrobique *quasi adjuncta* dici: & certe, quando dico; Deus est omniscius, est omnipotens; Ens est unum, verum, bonum; Dispositio terminorum seu utriusque extremi Logica proxime accedit ad dispositionem subjecti & adjuncti; non tamen dicendum est, voces istas proprie Deo convenire. Nam hoc in errorem abduxit *Vorstium*, qui hinc in Deo finxit compositionem ex subjecto & adjuncto, seu ex substantia & accidente, quæ impia est & simplicitati divinæ repugnat: ista enim *quasi-adjuncta* seu attributa Dei, sunt idem realiter cum Deo, ut affectiones entis sunt idem realiter cum ente.

II. §. 2. Quæri hic potest. *An natura humana Christi θεανθρώπου in ipso possit dici adjunctum τοῦ λόγου seu natura divinæ?* Negat hoc strenue *Scheiblerus*, & flagellat eam ob causam vehementer affirmantes *Calvinianos*, *Goclenium*, *Keckermannum*, *&c.* qui misere ipsi vapulant. Sed nulla causa est, cur ita sæviat hic homo in *Philosophos* illos. Videamus, an non primas partes in ipso teneant, odium, invidia & calumniandi libido? *Adjunctum* est extra essentiam ejus, cujus adjunctum dicitur, seu subjecti sui. Quare ergo non possit dici natura in Christo humana adjunctum τοῦ λόγου seu divinæ naturæ, cum extra essentiam ejus sit, si scil. spectetur simpliciter ante incarnationem. Distinguere debuerat *Scheiblerus* inter λόγον ἁπλοῦν & σύνθετον: λόγος simpliciter spectatus, si conferatur cum natura humana, nihil obstare videtur, quominus, ipse *subjectum*, hæc *adjunctum*, dici possit, vocibus illis Metaphysice seu transcendentaliter aut etiam Logice acceptis: sed λόγος incarnatus, θεάνθρωπος, & humana natura, *non* respiciunt se proprie *ut subjectum & adjunctum*, *sed* magis *ut totum* mysticum & *pars*. Ergo sic velim dici. Humana natura in Christo est pars τοῦ λόγου συνθέτου, est *adjunctum* τοῦ λόγου simpliciter considerati; quemadmodum, ut crassiori exemplo hoc illustrem, surculus est adjunctum stirpis & pars arboris. Quod *Scheiblerus* clamitet, λόγον *nullatenus subjectum dici debere naturæ humanæ, aut naturam humanam adjunctum τοῦ λόγου, quia caro Christi assumta sit in ipsam ὑπόστασιν τοῦ λόγου*, ista ratio non concludit: nam manet tamen extra essentiam τοῦ λόγου simpliciter considerati; ita ut nec eam constituat, nec aliquam causalitatem ad eam constituendam conferat: aliud est, *recipi in personalitatem & subsistentiam alicujus*, aliud est, *venire in communionem essentiæ alicujus*: hæc distinguere debuerat *Scheiblerus*, qui in aliis tricis distinguendis sæpe nimium est accuratus: Hoc decepit eum, quod ad discrimen istarum phrasium non attenderit. Τὸ *venire in communionem essentiæ alicujus*, quando negatur de adjuncto respectu subjecti, hoc significatur, adjunctum ad essentiæ subjecti essentialem constitutionem nihil seu nullam causalitatem conferre. Sed *Scheiblerum* cum *Scheiblero* committamus, & ipsum ex seipso refutemus.

III. In *Topicis Logicis cap. 7. numero marginali 2.* docet *Scheiblerus*, τὸ *adjungi*, seu *adjunctum* esse, complecti hæc duo. 1. esse posterius. 2. aliud se prius, extra-essentialiter afficere vel denominare. In *Metaphys. lib. 1. cap. 23. n. marg. 8.* dicit, illa omnia esse adjuncta, quæ essentiam rei consequuntur vel eidem superveniunt: Sed rogo *Scheiblerum*, An non natura humana est posterius quid τῷ λόγῳ persona ac natura divina? An non extra-essentialiter (ut ipsius termino utar) τὸν λόγον, personam ac naturam divinam, afficit & denominat? nam non constituit essentialiter eam, nec aliquid confert ad essentialem illius constitutionem. An non consequitur, τὸν λόγον, personam & naturam Christi divinam eique supervenit? Cur ergo non dicatur adjunctum. Imo vero dicatur, vel invito *Scheiblero*, & ringentibus vel omnibus *Lutheranis*, ex propria *Scheibleri* descriptione allata: præterea in *Log. cap. cit. n. 39.* in *Metaph. cap. cit. n. 25.* dicuntur attributa divina *Scheiblero* adjuncta quæ tamen certum est, participare divinam essentiam, cum ab ea non distinguantur: cur non licebit, naturam humanam in Christo dicere adjunctum divinæ, cum essentiam divinam sic non participet, ut attributa, nec sit eadem realiter cum illa, uti qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quidem ſunt attributa. Hæc ſolvat *Scheiblerus*, antequam ita duriter excipiat miſellos *Calvinianos*. Dicimus ergo contra illum, quod natura humana ſeu caro ſupervenerit vel adjuncta ſit τῷ λόγῳ, per ſe & in ſe eſſentialiter & perfecte completo: λόγος recepit carnem & naturam humanam in ſuam ὑπόστασιν, & ratione hujus aſſumtionis poteſt dici caro particeps facta Deitatis, quatenus venit in conſortium naturæ divinæ: & ſic ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ſed non poteſt inde concludi à *Scheiblero*, quod ſic venerit caro, in eſſentiæ τοῦ λόγου participationem, ut adjunctum ejus dici non debeat: nam, profecto, non eſt caro de conſtitutione τοῦ λόγου eſſentiali, utcunque ſubſiſtentiæ τοῦ λόγου per unionem perſonalem ſit facta particeps, & cum λόγῳ ſeu perſona divina unum conſtituat ὑφιστάμενον, ſuppoſitum ſeu perſonam. Quicquid autem rei in eſſentia perfectæ adjungitur, id omnino *adjunctum* dici poteſt ac debet. Ergo, &c.

IV. Objicit *Scheiblerus* 1. *Si humanitas aut natura humana eſſet adjunctum τοῦ λόγου, λόγος non poſſet dici homo, ſed humanus, non in abſtracto, ſed in concreto, non συνωνύμως, ſed παρωνύμως, non ſubſtantive, ſed adjective, ſicuti dicimus, homo eſt ſciens, non ſcientia, eſt veſtitus non veſtis.* Reſp. Enunciationem illam, λόγος *eſt homo*, eſſe quidem in abſtracto, ſynonymicam, atque ſubſtantivam, quoad ſonum, ſed eſſe in concreto, paronymicam, atque adjectivam, quoad ſenſum; effertur ſane, ſi terminos ſpectes, ſubſtantivum de ſubſtantivo, & ut videtur, in abſtracto; ſed ſi attendatur ratio prædicationis & enunciatio reſolvatur, ut ſenſus appareat, patebit, eſſe dicendum, quod prædicatio fiat revera, in concreto & quaſi per adjectivum & παρωνύμως, non συνωνύμως. Inter ſynonymicam & paronymicam enunciationem medium dari nequit, eo quòd oppoſitæ ſint contradictorie, ut eſſentiale, & non eſſentiale, vel, *termino Scheibleriano*, extra eſſentiale. Analyſis ſeu reſolutio hujus enunciationis, λόγος *eſt homo*, non poteſt eſſe alia, quam hæc, λόγος *eſt perſonaliter idem, quod homo:* ratio eſt, quia fundamentum enunciationis, quo nititur connexio ſubjecti & prædicati, eſt perſonæ identitas, non vero naturarum, divinæ & humanæ, eſſentialis unitas: nam, λόγος *eſt homo*, non ſignificat, *natura divina eſt humana*, ſed *perſona divina eſt homo:* Unde liquet, prædicationem fieri, non in abſtracto, ſed in concreto; in abſtracto enim dicendum eſſet, *natura humana*, pro *homo*, & λόγος *eſt homo*, haberet hunc ſenſum, *natura divina aut perſona divina, eſt natura humana*, quaſi eſſentialis foret unitas naturæ humanæ cum perſona aut natura divina, quo nihil eſt abſurdius. At vero cum hic eſt ſenſus, λόγος *eſt homo*, id eſt, λόγος *eſt perſonaliter idem qui eſt homo*, verus eſt & concretus ſenſus, qui nititur identitate perſonæ, in cujus hypoſtaſin aſſumta eſt natura humana. Sed *Scheiblerum* iterum ſecum committamus: Attributa divina vere ſunt Dei adjuncta *Scheiblero*, quamvis impie, & tamen in abſtracto prædicantur de Deo, ut cum dico, *Deus eſt veritas*. Ergo aliqua adjuncta poſſunt in abſtracto prædicari de ſubjectis. Quidni & *natura humana, ſeu humanitas*, quæ abſtracta ſunt, *aut homo*, ſi illud abſtractum ſit, uti non eſt. Quin, ne in exemplo quidem allato ego dicerem, revera in abſtracto fieri, prædicationem, ſed videri tantum, & quoad ſonum eſſe, non quoad ſenſum: nam fit revera in concreto, quod præter habitudinem extremorum docet analyſis, hæc ſc. Deus eſt realiter idem quod veritas.

V. Objicit 2. *Scheiblerus. Si humanitas eſt adjunctum τοῦ λόγου, vel inhæret, vel adhæret ei. Non inhæret, quia hoc tantum eſt accidens: non adhæret, inſtar veſtis, armorum aut rei ſimilis, quæ adhæret homini: nam in his eſt παράστασις vel παραχώρησις non περιχώρησις, quæ tamen eſt in λόγῳ ratione naturæ humanæ. Tertia vero ſpecies præter adjunctum inhærens nulla datur.* R. ex ipſo *Scheiblero*, non omne adjunctum importare inhærentiam internam aut adhærentiam externam; edocent & evincunt hoc, attributa Dei & Entis, quæ neque accidentia ſunt aut inhærent, neque Deo aut Enti adhærent, & tamen *Scheiblero* ſunt adjuncta. Hunc nodum ſolvat non ſecet aut frangat *Scheiblerus*. Quid? quod forma adjunctum ſit materiæ, quæ ideo dicitur ſubjectum formarum; forma enim eſt extra materiæ eſſentiam, eique ſupervenit, licet non ſit extra eſſentiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

compoſiti, cui quidem eſt eſſentialis, non item materiæ: at forma non eſt accidens materiæ inhærens (loquimur de forma ſubſtantiali) neque extrinſecus materiæ adhæret ſecundum aut παράστασιν aut παραχώρησιν, ſed materiam potius intrinſece perficit, eique unitur ſecundum περιχώρησιν, non quod dicere velim, naturam humanam eſſe formam τοῦ λόγου, ſed iſta inſtantia tantum volui oſtenſum, *majorem Scheibleri* non eſſe univerſaliter veram. Et, quid ſi modus, quo natura humana adjungitur τῷ λόγῳ, nos lateat, anne *ideo adjungi* aut adjunctum eſſe eam negabimus? Quod adjunctum ſit, jam oſtendi, quia præter eſſentiam τῷ λόγῳ ſimpliciter conſiderato ſupervenit. quomodo adjungatur ei, ignoro: licet per analogiam dici magis poſſet *adjunctum internum* quam externum; non inſtar accidentis, quomodo accidens inhæret ſubjecto, quod male infert *Scheiblerus*, ſed inſtar formæ, quomodo forma inhæret materiæ: non quod hic ſimilitudo ſit æqualis, ſed quia proxime huc accedere videtur, nam verba hic deficiunt; quin & deficit intellectus ipſe in concipiendo modo, quo adjungitur interne caro ſeu natura humana, τῷ λόγῳ ſcil. modus iſte ſupernaturalis eſt & μυστηριώδης, & à nobis comprehendi non poteſt, multominus enunciari: non tamen ex incomprehenſibili & ineffabili modo adjunctionis, rem ipſam aut naturam humanam Chriſti adjungit τῷ λόγῳ, aut eſſe adjunctum, negari debet.

VI. Objicit 3. *Scheiblerus. Subjectum non eſt in ſuo adjuncto. Sed λόγος eſt in carne. Ergo λόγος non eſt ſubjectum carnis aut caro adjunctum.* R. Quod ſubjecti & adjuncti denominatio dependeat à diverſa rerum conſideratione, comparatione, habitudine, diſpoſitione, ideoque non eſt abſurdum, eidem rei, modo *ſubjecti*, modo *adjuncti*, denominationem aut nomenclaturam imponere: ſic *objectum*, interdum dicitur *ſubjectum*, interdum *adjunctum*, reſpectu ejuſdem rei, quæ circa illud occupatur; *ſubjectum*, *Rameis*, *adjunctum*, *Ariſtotelicis*: ſic *locus* illis *ſubjectum* eſt, his *adjunctum* eſt, reſpectu rei locatæ: ſed amplius dico contra *Scheiblerum*, dicendam potius carnem eſſe adjunctum τοῦ λόγου, quam λόγον carnis: ratio eſt, quia caro acceſſit ad λόγον, non contra, & λόγος recepit carnem, non contra: nec enim caro eſt θεοδόχος, active, ſed θεόδοχος, paſſive, non aſſumpſit λόγον, ſed aſſumpta eſt à λόγῳ, in conjunctionem atque unionem perſonalem, nam finitum non eſt capax infiniti, active, ſed capi poteſt ab infinito, paſſive. Quod adducat loca Scripturæ *Scheiblerus*, quæ dicunt, *Chriſtum veniſſe in carnem*, *eſſe manifeſtatum in carne*, ipſius intentum non evincunt, quod à *Theologis* noſtris ſatis eſt oſtenſum. Finio cum monito. Diſcat Philoſophiæ ſtudioſa juventus ex hac diſſertatione, cũ judicio & attentione legenda eſſe ſcripta Philoſophica, *Scheibleri*, addo *Meiſneri*, *Iacobi Martini*, *Calovii*, aliorumque *Lutheranorum*, item, *Euſtachii*, *Raconis*, *Conimbricenſium*, *Ruvii*, *Toleti*, *Suareſii*, *Fonſecæ*, aliorumque Pontificiorum, ne legendo incaute imbibat errores in *Philoſophia*, qui noceant in *Theologia*.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-SEPTIMA,

DE

CONVENIENT. ET DISTINCT.

THESIS I.

Circumfertur vulgo in Scholis *Philoſophorum*, quos *Scholaſticos* vocamus, *Axioma*, *Quæcunque conveniunt realiter, ea ratione diſtinguuntur.* &, *Quæcunque diſtinguuntur realiter, ea ratione conveniunt.* Utrumque hoc verum cenſet, & pro *Axiomate*, quod

quod sit ἀξιόπιστον, obtrudit *Philosophorum* vulgus. Verum enim vero accuratius hanc *Convenientiæ* & *Distinctionis* comparationem intuenti, neutrum quidem mihi (pace & venia Venerabilium Magistrorum Nostrorum) Verum esse videtur, si realis & rationis distinctio sumatur eo, quo solet, modo, ut realis sit, quæ rebus competit per se, ex natura sua, absque ope, operatione, aut respectu intellectus, quæ aliis dicitur distinctio rei aut ex natura rei, rationis vero sit, quæ à mente proficiscitur, vel pure, quam rationis ratiocinantis vulgo vocant, & ego ex classe & numero distinctionum expungo, neque enim nomen meretur distinctionis, vel cum fundamento in re, quam rationis ratiocinatæ vulgo appellant. Hoc sensu, dico & assero, neutrum comparationis institutæ membrum, ita generaliter sumtum, esse verum. Non nego, ne quis erret, multa esse, quæ conveniant realiter & ratione differant, ut v.c. animal & homo, homo & Petrus, & realiter conveniunt, & ratione differunt. Pariter, non nego, multa esse, quæ realiter differant & ratione conveniant, ut v.c Socrates & Plato, homo & bestia, & realiter differunt, & ratione conveniunt, in superiori priores in *homine*, posteriora in *animali*. Verum, ut omnia, quæ conveniunt realiter, distinguantur ratione, aut, ut omnia, quæ distinguuntur realiter, conveniant ratione, id vero nego ac pernego: imo; dico contra, *quæ differunt realiter etiam realiter convenire posse*, & *quæ conveniunt realiter, differre realiter posse*, quę contradictio videbitur esse nonnullis, non est tamen, modo res bene intelligatur; quod sic ostendo.

II. Quorum una numero est essentia ante omnem intellectus operationem, ea realiter conveniunt. Ex. gr. animalis & hominis eadem est ante omnem intellectus operationem essentia generica animalis: nam animal est substantia, corporea, vivens, sentiens, & homo est substantia, corporea, vivens, sentiens: sic homo & Petrus ante omnem mentis operationem conveniunt in eo, quod utrumque sit animal rationale. *Assumo.* Atqui multa sunt, quæ realiter seu re, seu ex natura rei, non ratione, differunt, quorum una numero est essentia ante omnem mentis operationem. *Ergo* multa sunt, quæ realiter differunt, quæ realiter quoque conveniunt. *Minorem probo.* Modus & res modificans possunt esse una eadem numero essentia: modi, re & non ratione, distincti, quin & oppositi, possunt esse ejusdem numero essentiæ, ut conveniant in una eademque numero essentia, & quidem citra mentis fictionem, ante omnem operationem intellectus; modi, dico, non quidem omnes, sed aliqui saltem, separabiles puta. *Unde sic concludo.* Omnis modus separabilis differt realiter, re, & non ratione, à re modificata: nam separabilitas aut actualis separatio est optimum signum distinctionis realis, seu ex natura rei. *Assumo.* Omnis modus separabilis convenit realiter reipsa, cum re modificata, quia convenit ante omnem operationem intellectus. *Ergo* aliquid, quod convenit realiter cum re modificata, differt realiter à re modificata. *Ergo* convenientia realis stare potest cum distinctione reali. Porrò distinctio realis, i. e. citra mentis operationem, est inter modum & modum, præsertim, si sint oppositi, qui tamen possunt esse ejusdem numero essentiæ. Sed hæc omnia demonstremus exemplis.

III. Posse modum & rem modificatam convenire realiter & differre realiter, sic ostendo. Unio formæ & forma, personalitas & natura finita, differunt realiter, quia separari possunt reipsa, quemadmodum v.c. unio animæ rationalis cum corpore separatur ab anima in statu separationis, & personalitas humanæ naturæ in Christo ab eodem separata est in actu personalis unionis; nam humana natura Christi assumta est in personalitatem τȣ̃ λόγȣ seu secundæ Trinitatis personæ: attamen unio animæ rationalis & anima ipsa, personalitas humanæ naturæ & ipsa natura humana, licet distinguantur realiter, & non per rationem, nihilominus sunt ejusdem numero & singularis essentiæ, & quidem ita, ut sint illa ipsa singularis essentia, ideoque in illa conveniunt realiter. Quod autem sint una numero essentia, patet: nam unio animæ non obtinet peculiarem entitatem distinctam ab anima, nec personalitas est res quædam peculiaris & distincta à natura humana, sed unio, animæ, personalitas, naturæ, entitatem intime inclu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

dit, ita ut, unio animæ & ipsa anima, sint una eademque res, personalitas & natura, sint una eademque res: scil. unio & anima, sunt ipsa anima, in quantum est unita corpori; personalitas & natura, sunt ipsa natura, in quantum per se subsistit, sumta hac phrasi, non late, pro ratione formali substantiæ, sed stricte, pro ratione formali personæ. Quid? quod essentia unione aut personalitati non conveniat, quia modi sunt: at essentia est entis, prout ens contra modum distinguitur; nam modus ens non est, puta reale (alioqui daretur progressus in infinitum) ideoque essentiam non habet, sed est medium negationis inter ens reale & nihil, cui non convenit, essentiam habere: unio igitur ex se essentiam non habens, eandem essentiam animæ participat, sic & personalitas, naturæ.

IV. Porro modi quidam realiter inter se distinguuntur, illi scil. quorum unus separari potest ab alio, aut potius, quorum unus separari potest à re modificata, alter non potest: v.c. personalitas naturæ humanæ, & dependentia ejusdem à prima causa, differunt realiter, quia personalitas à natura humana separari potest, & de facto separata fuit in mysterio Incarnationis, dependentia ejusdem à causa prima separari non potest: at hi modi reperiuntur in una numero essentia singulari, & quidem ita, ut non obtineant singularem & propriam entitatem, sed ut intime entitatem naturæ includam, adeoque una cum natura unam singularem essentiam absolvant: etenim tum personalitas, tum dependentia, sunt ipsa natura dependens & sua personalitate subsistens: præterea, cum sint modi, distinctam essentiam ab essentia rei modificatæ nullam habent, nec habere possunt, quia non sunt entia realia, quibus solis essentia competit.

V. Denique, modos oppositos distingui realiter, & non per rationem, certum est, ex vi oppositionis. At vero, quod non repugnet, dari modos suppositos, qui conveniant realiter in essentia eadem singulari, ita ut sint illa ipsa essentia singularis, ac proinde, ut & realiter distinguantur inter se, tanquam modi oppositi & sibi invicem incommunicabiles, & realiter conveniant in eadem essentia numero & communi, patet in modis subsistendi divinis & essentia divina, in SS. Trinitatis Mysterio: nam Pater, Filius, & Spiritus S. conveniunt in una eademque essentia divina realiter, citra mentis ullam operationem (sunt enim unus ille verus Deus, nemine cogitante) & tamen distinguuntur inter se realiter (alius enim est Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus, nemine cogitante) per Paternitatem, Filiationem, Spirationem, modos oppositos & incommunicabiles alteri aut sibi invicem.

VI. Dicet quis ex *Infausti Socini* progenie. *Si Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, conveniant realiter in eadem essentia divina, ergo convenientia realis non erit quasi plurium, sed revera plurium: nam Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sunt revera plures. Atqui cum extrema sunt revera plura, & conveniunt in eodem tertio, illa est convenientia rationis.* Resp. Malle me negare definitionem *Convenientiæ* ex *Arist. Metaph. l. 4. c. 9.* acceptam; qua Convenientia definitur, plurium aut quasi plurium unio, & qua, plurium unio, dicitur convenientia rationis quasi plurium, realis: quàm ut admittam, aut personas divinas non differre realiter inter se, sed tantum esse quasi plures, aut personas divinas non convenire realiter in essentia divina, sed tantum ratione: Nam certe, cum definitionum Philosophicarum veritas non potest applicari rebus divinis, rejici potius debent definitiones, quam ut veritati in rebus divinis quicquam derogetur. Neque ergo miror, hanc, similesque rerum Logicarum, Metaphysicarum, aut Philosophicarum, definitiones, ex *Aristotele* aliisque Philosophis, non Christianis, sed Paganis & infidelibus, acceptas, minus quadrare Deo & rebus divinis, quia illi ut Trinitatem non cognoverunt, ita cogitare non potuerunt, de Personarum in SS. Trinitate, vel reali convenientia in essentia divina, vel reali distinctione inter se: &, quod accuratissime notari velim, & fideliter hic moneo, ex eo nati sunt omnes errores *Infausti Socini & Vorstii*, & eorum, qui utriusque vitula arant, quod, cum viderent, axiomatibus Philosophicis, & rationi naturali, quæ ista axiomata procudit, aut etiam definitionibus sæpe Aristotelicis, non convenire

res

res divinas, Tres Personas in essentia singulari unius Dei, duas naturas in una Persona Christi, generationem unius Personæ in SS. Trinitate ab alia æternam, resurrectionem eorundem numero corporum, similiaque fidei, tum mysteria, tum dogmata, maluerint, res sacras & in sacris manifestatas rejicere, quam aut suæ rationi (quam non tantum sciendorum sed & credendorum faciunt normam, sed pessime, cum fides sit ὑπόστασις τῶν μὴ βλεπομένων) aut axiomatibus Philosophicis aut definitionibus, ex *Aristotele* aliisque Gentilium acceptis, nuncium mittere. Ego contra nihil miror, quod rationi eorum, omniumque insuper hominum, utpote corruptæ, videantur contradicere res sacræ & mysteria fidei: sed illi corruptionem naturæ humanæ, mentisque in spiritualibus caliginem, adeoque peccatum originis, non agnoscunt. Atque hinc est, quod in negotio præsenti, negent posse convenire realiter in una essentia divina singulari Personas, quæ inter sese distinguuntur realiter. Sed argumentum videamus, quo Trinitatem evertere conantur ex Philosophia, homines Antitrinitarii.

VII. Si, inquiunt, *essentia Divina est realiter eadem cum tribus personis realiter inter se distinctis, sequitur, unam rem esse eandem tribus rebus distinctis: quod vero idem est cum tribus rebus distinctis, id tres res esse, necesse est. Quare essentia divina, simul, & una res erit, & tres res.* Resp. Non est, quod metuat quis vim istius argumenti: salva res est, &, salva nihilominus Trinitas. Fallunt illi *Sophistæ*, ambiguitate terminorum & phrasium, *idem esse realiter*, &, *distincta esse realiter. Idem realiter dicitur*, vel quod una tantum res est, non res plures, vel in quo non sunt plura diversa, quæ plus quam ratione differunt. Pariter, *distincta realiter vocantur*, vel stricte, quæ sunt res plures, vel latius, quæ ante mentis operationem distinguuntur à parte rei & entis. Quæ ergo priori sensu idem sunt realiter, ea sane nequeunt esse distincta realiter priori quoque sensu, striste loquendo: id est, clarius. Quæ sunt res tantum una, ea nequeunt esse res plures; & sic largimur, Personas divinas in SS. Trinitate, quia sunt unius essentiæ & naturæ divinæ, tanquam rei unius, non esse res plures, non esse plures essentias aut naturas divinas, id est, non esse plures Deos; & hoc tantum sensu, quidam ex nostris *Philosophis* ac *Theologis*, negarunt Personas distingui realiter in SS. Trinitate, & recte: nam calumnia est, non sententia nostra aut ullius ex nostris, tres Personas divinas esse tres res distinctas: sed vero, si posteriori sensu accipiatur, identitas realis & distinctio realis, negamus, essentiam Dei ita esse realiter eandem cum personis tribus, ut in ea non dentur, plura extra mentis operationem distincta, plures personæ realiter distinctæ inter se: è contra dicimus, dari plura distincta realiter in essentia divina eadem realiter, id est, citra mentis operationem. Ergo bene dicimus, & sine contradictione, identitatem rei seu realem stare cum diversitate rei seu reali: eadem enim res, eadem essentia divina est, in qua conveniunt tria realiter distincta supposita, tres realiter distinctæ personæ, verùm non tres distinctæ res (quæ est illatio *Socini* & *Sequacium*, sed ut tres, ejusdem realiter essentiæ divinæ, modi divini subsistendi, realiter inter se distincti: quod contradictionem nullo modo involvit. Veritatem hujus nostræ assertionis probamus hoc ratiocinio.

VIII. Quæcunque diversitas non multiplicat essentiam, ea non tollit realem convenientiam, seu identitatem rei. Atqui diversitas realis trium subsistendi modorum seu personalitatem in S. S. Trinitate, non multiplicat essentiam divinam; nam eadem essentia Dei unius tribus istis hypostasibus communis est absque sui multiplicatione, & sic statuitur à nostris & ab omnibus, qui Trinitatem agnoscunt. Ergo diversitas realis trium subsistendi modorum aut personalitatum in SS. Trinitate non tollit identitatem essentiæ divinæ seu earum convenientiam realem in eadem essentia divina. Itaque nulla est hîc contradictio. Et manet æternumque manebit, Personarum in Deo Trinitatem & distinctionem inter se realem optime stare cum convenientia reali unius ejusdemque numero essentiæ divinæ. Denique, si modi naturæ humanæ & finitæ distincti, & distincti ante omnem mentis opera-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

operationem, perſonalitas, dependentia à cauſa prima, præſentia localis finita, eandem tamen eſſentiam naturæ humanæ ſingularis modificant, quidni & idem præſtent tres modi ſubſiſtendi naturæ divinæ & infinitæ, ut eandem ſingularem eſſentiam divinam modificent, illi realiter inter ſe diſtincti, hanc re aliter in ſe unam? Ergo ſalſum eſt. Quæcunque diſtinguuntur realiter, ea conveniunt ratione, & contra. Quod erat demonſtrandum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-OCTAVA,

DE

CONVEN. PRÆSERTIM SIMP.

THESIS I.

D*Eus Opt. Max. Author* omnis entitatis, veritatis, bonitatis in rebus creatis, idem author eſt omnis in iiſdem ordinis; eſt enim *Deus odinis, & non confuſionis:* Ordo rerum patet ex mutua earum inter ſeſe habitudine: hæc ſe manifeſtat, in rerum inter ſe convenientia & diverſitate: nam & *frigida cum calidis pugnant, humentia cum ſiccis*, & nihilominus amice inter ſe conſpirant. In præſens *Convenientiam* rerum contemplabimur, præſertim *ſimplicem*, exorſi ab utriuſque definitione.

II. *Convenientia* vulgo definitur, *affectio entium, qua plura aut quaſi plura uniuntur.* Hanc eandem definitionem habet *Ariſt. 5. Metaph. c. 9.* Sed loco convenientiæ uſurpat vocem, *identitas*, ταυτότης, inquit. Ex quo factum, ut Philoſophi fere omnes, moderni ſaltem *Scholaſtici*, Ariſtotelem in uſu vocum, non minus quā in ſententiis, ſecuti, *identitatem* dixerint loco *convenientiæ*, & illa fecerint vocabula æquipollentia. Verum enimvero accuratius conſideranti iſtæ voces non æquipollent: nam omnis quidem identitas, convenientia eſt, ſed non vice verſa: *identitas* enim proprie eſt *convenientia in eſſentia.* Sed enim, uti nunquam, ita nec hîc difficilis fuero in vocibus uſurpandis: nam nihil refert quoque *convenientiam in accidentibus*, cauſis externis, effectis, ſubjectis, adjūctis, *identitatem* vocare: & ſic *Scholaſtici* loquuntur de *identitate accidentali, cauſali, effectiva, ſubjectiva*, &c. Et profecto, in hiſce ac ſimilibus magna pars Philoſophiæ hodiernæ conſumitur, dum diſputari ſolet, an voces latius vel preſſius ſumi debeant? v. c. *An identitas convenientiam ſignificet, non tantum in eſſentia, ſed & in rebus aliis?* ſic &, *An diſtinctio realis debeat dici ex natura rei, necne?* &c. Res ipſa potius ſpectetur, & ex rerum natura voces uſurpentur, non vero ex arbitrio tantum, cujuſcunque tandem, ſeu *Ariſtotelis*, ſeu *Thomæ*, ſeu *Scoti*. Naturam ergo *Convenientiæ* paulo penitius inſpiciamus.

III. Natura *Convenientiæ* in *unione* conſiſtit, aut, ut loquuntur alii, in *unitate. Extrema*, quæ uniuntur, ſunt *plura*, aut *quaſi plura*, i.e. aut multa à parte rei aut multa per rationem: Unde nata eſt *diſtinctio Convenientiæ in realem & rationis. Convenientia realis, eſt convenientia quaſi plurium:* id eſt, quando illa, quæ revera unum ſunt, apprehendentur ut multa, interpoſita diſtinctione rationis ratiocinatæ quo modo Socrates ſenex convenit cum ſe ipſo puero. *Convenientia rationis, eſt convenientia plurium*, id eſt, quando illa, quæ uniuntur, revera plura ſunt, ſed per rationem, ſeu mentis operationem, tantum unum fiunt, quo modo homo & beſtia dicuntur, convenire aut uniri in communi conceptu animalis, ſeu eſſe unum animal. Hæc *definitio & diſtributio convenientiæ* rebus creatis applicari poteſt: S. S. Trinitati increatæ non debet, ut hoc *diſp. præced.* eſt oſtenſum.

IV. *Con-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

IV. *Convenientia* est, vel *simplex*, vel *analogica. Simplex, est convenientia unius cum alio in eodem tertio. Analogica, est convenientia plurium cum pluribus in eadem habitudine.* Hinc liquet, in convenientia analogica geminam convenientiam simplicem comprehendi. In convenientia simplici duo semper sunt extrema, seu re, seu ratione, distincta, quæ conveniunt in eodem tertio. In convenienta analogica quatuor sunt extrema, quorum bina in tertio semper peculiari, sed simili tamen aut uno quoad habitudinem, conveniunt.

V. Receptus est circa convenientiã simplicem Canon. *Quæcunque in uno tertio conveniunt, ea inter se quoque conveniunt:* aut, *Quæ sunt eadem uni tertio, ea quoque inter se sunt eadem.* Hoc canone abutuntur pessime *Antitrinitarii*, cum ex eo, quod tres personæ realiter idem sint cum essentia divina in mysterio Trinitatis, *argumentantur*, etiam eas realiter esse idem inter se, & sic omne discrimen personarum tollunt, adeoque, ut nos unam essentiam, ita illi simul unam ponunt personam, *Patrem* solum: eodem abutuntur *Thomistæ* in controversia de Animæ rationalis identitate cum suis facultatibus. Si, *inquiunt*, potentiæ animæ sint idem uni, puta, animæ substantiæ, sequitur, illas quoque esse idem inter se, ac proinde nullo modo distingui; & sic intellectus erit voluntas, &c. Varii varias excogitarunt hujus regulæ limitationes, quas non omnes referam, sed distincte agam & compendio.

VI. *Convenientia simplex* accipitur tripliciter; vel de *æqualitate* (sic, quæ eadem sunt uni tertio, id est, æqualia, sunt eadem, id est, æqualia, inter se) vel de *similitudine* (sic quæ eadem sunt uni tertio, id est, similia, sunt eadem, id est, similia, inter se) vel de identitate, id est, convenientia in essentia: nam æqualitas est convenientia in quantitate, & similitudo est convenientia in qualitate. Quando hoc *axioma* intelligitur de *identitate*, proprie sic dicta, quæ est convenientia simplex duorum in eodem tertio, quod sit essentia aut pars saltem essentiæ, tum vel maxime & accuratissime debet limitari, nec absolute sumendum est, uti quidem, cum intelligitur de æqualitate aut similitudine.

VII. Vulgata explicatio est, requiri ad veritatem *Canonis*, quando intelligitur de convenientia in essentia, seu identitate, ut aliqua sint eadem uni tertio *singulari*, & sic, quæ sunt eadem uni tertio *singulari*, sunt eadem inter se: nam fieri posse, ut aliqua sint eadem uni tertio universali, nec tamen inter se sint eadem, facile patet: nam homo & brutum sunt eadem animali, homo enim est animal, & brutum est animal; nec tamen sunt eadem inter se: quippe, nec homo est brutum, nec brutum est homo: eadem est ratio omnium, quæ specie differunt, sunt enim idem cum genere, inter se tamen non sunt idem. Ergo sic limitari volunt hoc *axioma*. Quæ sunt eadem uni tertio, &c. *quod est res individua*, quæ nec est res plures, nec eadem reipsa cum illa, quæ est res plures, sunt eadem inter se. Verum ista limitatio non sufficit: namque sic manet objectio *Socinianorum*. Etenim personæ divinæ sunt idem cum essentia divina, quæ est aliquid singulare, nec tamen sunt inter se idem. Ergo addendum est hoc: quod ita illud tertium debeat esse singulare, ut sit *incommunicabile*. At vero, licet essentia divina sit singularis; quia tamen est communicabilis tribus personis, ideo, illæ personæ non sunt idem inter se, licet cum essentia idem sint. Nempe, licet essentia divina sit singularis, refert tamen naturam universalis in eo, quod, sicut universale prædicatur de pluribus, ut homo de pluribus & diversis suppositis, Petro, Paulo, Johanne, &c. sic essentia divina prædicetur de pluribus realiter distinctis suppositis aut personis, contra ingenium aliorum singularium; per hoc tamen non constituitur essentia divina nec numerari debet inter res universales, sed est & manet singularis, imo & singularissima; quia de natura universalis est, ita prædicari de pluribus, ut in illis, de quibus prædicatur universale, natura ejus multiplicetur, sicuti natura humana multiplicatur in Petro, Paulo, Johanne, &c. sunt enim in illis tres distinctæ naturæ humanæ, & ipsi sunt tres homines: at divina essentia non multiplicatur in tribus personis, non enim sunt tres essentiæ divinæ, nec tres dii, sed tres personæ: sic ergo dici potest; illa esse eadem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

inter se, quæ sunt eadem uni tertio singulari, sc. quod ita est singulare, ut non accedat ad naturam universalium in eo, quod de multis prædicetur: & hoc est, quod alii dicunt, ut illud singulare sit incommunicabile. Verum, quia hæc pugnantia videntur esse, singulare dici & communicabile, ut sunt quidem in rebus creatis, age, dicamus sic, & limitemus nos hoc modo: Tertium illud, in quo duo aut plura conveniunt, posse esse simpliciter, vel communicabile, vel incommunicabile: & canonem esse intelligendum de tertio incommunicabili, sive sit singulare, sive non sit, modo sit incommunicabile, hactenus salvatur *Canonis* veritas. Ex. gr. Apostolus gentium & Paulus, conveniunt in uno tertio incommunicabili, hoc sc. individuo: Messias promissus & Jesus Nazarenus, in eodem incommunicabili singulari Christo: at Petrus & Paulus conveniunt in natura humana, ut in tertio, sed ut communicabili: natura enim humana, ut in se sit una, est tamen communicabilis; & hinc Petrus & Paulus non sunt idem individuum, nec idem homo, licet conveniant in natura humana: Ratio manifesta est, quia, si id, in quo conveniunt plura, est pluribus commune, per se liquet, ista plura non esse unum: contra, cum aliqua conveniunt in tertio incommunicabili, ea inter se oportet esse eadem, eo quod tertium sit incommunicabile ad plura: causa ergo proprie hujus rei, non est ipsa singularitas, vel, quod aliqua in tertio singulari conveniant, sed vero incommunicabilitas, quod illud tertium, in quo conveniunt plura, sit incommunicabile ad plura; ideoque ea necessario sunt idem realiter, quæ in isto tertio incommunicabili conveniunt. Et hoc modo rectissime respondetur *Socinianis* objicientibus, quod sequatur, Filium esse Patrem, & S. S. utrumque, si statuantur convenire in eodem tertio, sc. essentia divina: Neque enim hoc sequitur; quia tum demum sunt illa, quæ conveniunt in eodem tertio, eadem inter se, si tertium illud sit incommunicabile: atqui essentia divina communicabilis est pluribus suppositis; & supposita diversa, ea de causa, minime sunt inter se eadem, quod in essentia communi & communicabili conveniant, quia identitas essentialis non tollit diversitatem suppositalem.

VIII. *Sociniani* negant, hunc canonem restringi debere, quia ejus ratio sit universalis: nisi enim hoc admittatur, *inquiunt*, sequitur contradictio aperta, nempe, *unum idemque esse eandem rem & plures.* Sed Resp. ad id, *nullam* hic esse contradictionem: fieri enim potest, ut una eademque res absoluta sit plures res respective: mons v. c. una est eademque res, & tamen est acclivis & declivis: verum eo modo, quo res est una, non est plures, & quo est plures, non est una. Omnis error *Socinianorum* ex eo fluit, quod existiment, fieri non posse, ut una res indivisibilis pluribus rebus distinctis conveniat; atqui ex sola Mathesi hoc addiscere potuerant: unum idemque indivisibile est punctum, quod est in Sphæra exacte rotunda & Plano perfecte plano, quod tangitur a sphæra, &, licet in rebus creatis nullum posset dari exemplum, non tamen ideo hoc negandum est de Deo. Quod metuant hic contradictionem aliquam *Trinitatis hostes*, si una numero essentia divina communicetur pluribus numero distinctis personis, & sic essentiam divinam fore rem unam & res plures, vanus omnino est metus, ac contradictio hic est nulla: sed ambiguitas est in voce, *res*, in qua ludunt *Sophistæ*.

IX. Argumentum illorum tale est. *Si in essentia divina eadem, tanquam in uno tertio, conveniant tres numero distinctæ personæ, ergo essentia divina erit una tantum res & simul res plures:* quæ est contradictio. Resp. Concedo consequens sequi ex antecedente, si vox, *res*, eodem modo sumatur: nego autem nunc sequi, quia vox, *res*, eodem modo non sumitur: ideoque & nego, esse contradictionem ob ambiguitatem in voce, *res:* ostendam ad oculum. Vox, *res*, accipitur hic aliter, quando dicitur essentia divina esse, *una res*, & eadem esse *res plures*. Est *res* una, si accipiatur vox illa *absolute*, pro *natura*: Deus enim est *una essentia, natura, res:* Est *res plures*, si accipiatur vox illa *respective*, pro *modo & relatione substantiali:* Deus enim est *res plures*, id est plures modi & relationes substantiales ac personales. Ostendant *Sophistæ*, si possint, esse contradictionem, unam

unam *essentiam*, seu *rem*, *absolutam*, esse *tres modos respectivos*, seu *relationes personales*, seu *tres res relativas*. Qui vero ex Theologis nostris, quod hîc monitum velim, negant, *personas tres esse tres res*, vocabulum *res* strictissime sumunt pro *essentia* aut *ente reali*: neque enim tres personæ in S. S. Trinitate sunt tres essentiæ, tria entia realia; sunt tamen tres *res*, si vocabulum illud late sumas pro eo, quod est *aliquid* seu *ens late sumtum*, quale est omne illud, quod non est nihil, & comprehendit præter alia sub se & ambitu suo quoque *relationes* & *modos*: at si *res* & *ens* stricte sumas pro *ente reali*, cui soli convenit *essentia*, quale est, vel Deus, vel creatura, vel Substantia, vel Accidens, jam ex ambitu *entis realis* & *res* excluduntur relationes & modi: & sic nulli Theologorum dicunt, tres Personas in S.S. Trinitate esse tres res, sed esse tres modos & relationes, reales, substantiales, personales: dicuntque insuper, recteque dicunt, distingui inter se realiter, id est, non per operationem rationis.

X. Quod attinet dubium, *de facultatibus animæ rationalis*, motum *th*. 5. quod ex hoc canone non possint esse idem cum anima, illud facile solvitur: Nam, qui statuunt, facultates esse idem realiter cum anima rationali, ut *Scotistæ*, illi dicunt, reipsa illas inter se quoque esse idem, v.c. intellectum esse re ipsa voluntatem, & contra, & animam esse eandem cum utraque sua potentia. Et hæc sententia mihi semper visa est probabilior, qui odi tot entia, accidentia, potentias, habitus, &c. multiplicari absque necessitate: nec tamen sequitur, nos intelligere cum volumus, aut velle, cum intelligimus; nam adhuc distinctio operationum manet, propter diversa objecta, circa quæ versatur anima rationalis operando, ad quæ dicit diversos respectus: aliter anima occupatur circa verum, & tum intelligit, aliter circa bonum, & tum vult: & intercedit adhuc inter animam, intellectum, voluntatem, distinctio rationis ratiocinatæ, fundata in diverso respectu ad diversa objecta & inde consequentibus diversas operandi modis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum *Voluminis Secundi*, VIGESIMA-NONA, *DE*

DISTINCTIONE RERUM.

THESIS I.

VExatissima est inde usque à Scholasticæ Philosophiæ exortu de *Distinctionibus rerum* Controversia, & adhuc lis ea sub judice est, dum alii plures, alii pauciores, distinctionis modos abstruunt, omnes vero ex fundamentis quibusdam novis, mirabilibus, fictis & excogitatis, (quorum ne vestigium quidem ullum apud *Philosophos Græcos*, *Academicos*, *Peripateticos*, *Stoicos*, extet) hæc distinctionum genera stabiliunt: hinc tot sententiarum divortia, in quot abiere *Scholastici*, qua Veteres, qua Recentiores, dum alio modo *Thomas*, alio modo *Scotus*, alio modo Alii, distinctionis modos concipiunt: sicubi varietas est, sicubi anfractus sunt ac mæandri, hic eos reperire est. Et tamen, licet *de variis rerum distinctionibus* quæstio barbararum sit vocum sordibus fœda, subtilitatum tricis impedita, superstitionis nubibus obscurata, ea tamen per *Philosophiam* universam, per disputationem omnem ac commentationem ita sui usu diffusa est, ut nulla alia ex tam infinitis quæstionibus ac disputationibus in hodierna *Philosophia* motis, cum hac, *de varia rerum distinctione*, usus amplitudine certare possit. Verum, uti utilissima hæc est doctrina, ita est obscurissima, quia nihil fere est, ubi pedem figere liceat: & ex industria videntur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

hic in partes abiisse, ut haberent, de quo inter se dimicarent homines contentiosi: Nos vero tandem videamus, quomodo ex hoc distinctionum labyrintho nos expedire valeamus.

II. Post varias de hoc negotio cogitationes, non videtur melius, brevius, distinctius, *generalis notio distinctionis* exprimi aut ejus natura ac ratio formalis proponi, (quæ tamen à plerisque, si non omnibus, omissa est,) quam si *definiamus distinctionem* in abstracto, *esse illud, quo unus conceptus non est alius.* Ego quidem sic omnium commodissime definiri posse existimo, si dicamus: *Distinctio est id, quo unus conceptus non est alius.* Per *conceptum* intelligo hic, *& formalem & objectivum.* Sensus est definitionis, *quod Distinctio* formaliter & in abstracto *consistat in eo, ut unum non sit aliud, sive in natura, sive in intellectu: cum unum non est aliud in natura, res dicuntur differre conceptu objectivo: cum unum non est aliud in intellectu, res dicuntur differre conceptu formali.* Verum hanc Distinctionis definitionem paulo fusius declarare oportet. Ordiemur rem vero altius, & à primis repetemus principiis.

III. Duo sunt principia apud omnes certa: scil. 1. *impossibile est, idem, simul esse in natura, & cum aliis confusum esse.* 2. *impossibile est, idem, simul esse in mente, & cum aliis confusum esse.* Ratio utriusque est aperta: nam uti Deus & natura, ita quoque mens nostra, abhorret ab omni confusione: proinde, omnia, quæ sunt in natura, distincta sunt à se invicem: &, omnia, quæcunque sunt in mente, distincte repræsentantur: ita ut, quemadmodum distinctio objectorum extra intellectum id infert, ut unum non sit aliud, hoc non sit illud, sic distinctio notionum & noematum in intellectu hoc itidem infert, ut unum in intellectu non sit aliud. Itaque liquet, ad formalem rationem distinctionis in abstracto hoc pertinere, ut unum non sit aliud, sive in natura, sive in intellectu. Quocirca cum distinctio ita late pateat, debent extrema distinctionis designari tali termino, qui sub ambitu suo complectatur, quicquid uspiam datur, vel concipi potest: qualem terminum non novi in hoc negotio commodiorem, quam *conceptum:* nam communis *Philosophorum* usus obtinet, ut voce *conceptus* exprimatur, tum objectum quodvis, quod cognosci potest, πᾶν νοητὸν, tum ipsa cognitio, & hinc duplicem statuerunt *conceptum, objectivum & formalem. Conceptus objectivus,* aliis *materialis,* est res ipsa, quæ intellectui objici potest, ipsum, dico, objectum: *conceptus formalis,* est ipsa actualis cognitio objecti: jam vero in genere omnis distinctio versatur inter conceptum & conceptum, seu objectivum, seu formalem: adeoque bene definitur, meo judicio, *Distinctio, esse id, quo unus conceptus non est alius, sive objectivus, sive formalis:* & hinc infero, *distinctionem rationis ratiocinantis non esse distinctionem,* & tantum ὁμωνύμως sic dici: nam in tali distinctione vix ac ne vix quidem dantur diversi conceptus formales, v.c. cum polyonyma distinguuntur, nedum ut dentur distincti conceptus objectivi. Ego ergo, ut à generali definitione distinctionis ad ejus modos transeam, sic procedo.

IV. 1. *Rationis ratiocinantis distinctionem non agnosco*, neque sub definitione distinctionis à me posita comprehendo. 2. *Divido distinctionem in realem seu rei, & notionalem seu rationis,* scil. *ratiocinata*, quam ut *formalem* alii vocent, aut quocunque placet nomine, per me licet. *Distinctio realis seu rei* est, qua distinguuntur conceptus objectivi. *Distinctio notionalis seu rationis ratiocinata* est, qua distinguuntur saltem conceptus formales, licet objectivus conceptus idem sit seu eadem res: nam vel distinguuntur objecta vel non: si distinguantur objecta ipsa, *distinctio est realis*, si vero non distinguantur objecta ipsa, quæri potest de noematibus ipsis seu conceptibus formalibus, an illi distinguantur, necne? i. e. Utrum idem objectum sub diversis conceptibus inadæquatis sistatur intellectui, necne? *Inadæquati conceptus dicuntur, qui rem, nec plene, nec eodem modo, repræsentant:* si diversi sint conceptus formales de objecto uno eodemque, vocatur *distinctio formalis, notionalis, vulgo, rationis ratiocinata:* si vero ne quidem diversi conceptus formales dentur, proprie locum non habet distinctio; communiter tamen,

men, vel ob nomina diversa, vel ob alium quemcunque respectum, constituitur *distinctio*, quam vulgo vocant, *rationis ratiocinantis*.

V. Ex hisce ita explicatis multa nobis innotescunt; ac 1. facile jam intelligitur, *Utrum ex natura extremorum, an ex habitudine mutua eorum petenda sit distinctionis ratio?* Resp. à posteriori: nam quod non sit attendendum, ad realitatem, sed tantum ad cognationem & habitudinem extremorum, vel inde manifestum est, quod ad distinctionem realem satis sit, si extrema distinguantur, si distinguantur ipsa objecta, sive objecta ista sint entia realia, sive rationis & ficta, sive positiva, sive privativa, dummodo distinctio eorum non dependeat à formali conceptu intellectus. Pariter, ad distinctionem rationis perinde est, sive objectum, de quo ratio distinctos format conceptus, reale sit & extra intellectum, sive sit intentionale & ab intellectu unice dependeat, sive sit positivum, sive privativum, dummodo intellectui sub diversis conceptibus idem repræsentetur.

VI. 2. Manifestum est, *in quo consistat ratio distinctionis realis & rationis:* scil. uno verbo. *Distinctio realis est*, qua conceptus objectivus, (quicunque ille sit) alius est ab alio conceptu objectivo. *Distinctio rationis est*, qua conceptus formalis alius est à conceptu alio formali, manente eodem objecto (quodcunque illud sit) sub diversis istis conceptibus repræsentato.

VII. Ex utroque hoc Consectario, quod ex rebus jam explicatis deduximus *th.*5. & 6. sequitur, *non esse necessariam distinctionem tertiam, diversam à reali & rationis*; quam *Modalem* vocant, aut quocunque nomine veniat. Nam 1. Distinctionum species nomen non sumunt, *ut jam ostensum* est, à natura extremorum, sed à mutua eorundem habitudine. At hæc vulgo recepta *Modalis* quorundam Distinctio nomen ab extremis sumit: ideoque membra essent inæqualis naturæ: etenim si species distinctionum tantum sumendæ forent à natura extremorum, ut fit in *modali distinctione*, tum *realis* distinctio *tantum* esset *inter entia realia*, & *rationis* esset *tantum inter entia rationis*. Sed utrumque hoc falsum est: & dari deberet mista distinctio, ac nova ex reali & rationis conflata, qua ens reale distinguatur ab ente rationis: Et, quid opus est distinctione hac modali, cum commode reduci possit, vel ad realem, vel ad rationis, prout modi vel re vel ratione à re modificata sunt distincti? Certe, uti non est peculiare genus distinctionis excogitatum, quo explicetur distinctio inter ens & privationem, aut inter privationes inter se, ita multo minus excogitanda est distinctio nova, ut explicetur discrimen inter modum & rem modificatam, aut modos inter se. 2. Distinctio realis & rationis, prout à me explicantur, per conceptum alium atque alium, vel objectivum, vel formalem, opponuntur immediate, ac proinde non datur tertium genus distinctionis: antecedens patet, quia, quæ distinguuntur per diversos conceptus objectivos, distinguuntur ante mentis operationem, quæ distinguuntur per diversos conceptus formales, non distinguuntur ante mentis operationem: at distingui ante mentis operationem & non distingui, opponuntur contradictorie, ergo immediate, quia contradictio caret omni medio: ideoque, si ante mentis operationem, aliud sit modus, aliud res, quam modificat, distinctio illa modalis est distinctio realis; si ante mentis operationem, non sit aliud modus, & aliud res, quam modificat, distinctio modalis est distinctio rationis: ergo modalis distinctio videtur mihi superflua. Uno verbo. Aut supponit hæc distinctio in re plura distincta, ita ut conceptus objectivi differant, aut non supponit in re plura distincta, sed ponit unum in re diversis tantum conceptibus formalibus apprehensum; si prius, est realis; si posterius, est rationis distinctio: nam entia non sunt multiplicanda sine necessitate, & ista citra necessitatem multiplicatio distinctionum tot difficultates nobis in *Philosophia* peperit: hac enim *modali* distinctione rejecta, cadit & illa, quæ Scoto *ex natura res*, quæ aliis *formalis*, aliis *virtualis*, aliis *eminentialis*, aliis alio nomine venit: ruunt multæ divisiones distinctionum, quas videre est operose per suas classes deductas apud *Guilielmum Ursinum in peculiari Disputatione de distinctionibus rerum.*

VIII. Verum, dicet aliquis, *si tantum duo admittis distinctionum membra, realis & rationis, debebis, omnia, quæ distinguuntur, ad alterum horum posse revocare.* Resp. id fieri posse, pro meo judicio, distinctionis realis & rationis subdivisione qualicunque instituta. Quomodo fiat, docebit Disputatio sequens.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA,

DE

DISTINCTIONE RERUM.

THESIS I.

EXposuit *Disp. præcedens* duas *distinctionum* classes, *rei* & *rationis*, rejecta *modali*: superest, ut, quod promisimus *thesi* 8. *Disp. præced.* nunc præstemus, & omnia, quæ ullo modo distinguuntur, ad alteram harum classium revocemus. Sic ordimur.

II. §. 1. *Distinctio realis est, inter rem & rem*, id est, inter res plures diversas, idque, sive sint supposita ejusdem speciei, ut Petrus & Paulus, sive sint supposita diversarum specierum, ut Alexander & Bucephalus, sive sint genera diversa, ut substantia & qualitas, sive sint species diversæ, ut spiritus & corpus, sive quæcunque tandem individua diversa, sive corpora diversa, sive accidentia diversa, sive tota diversa, sive partes diversæ, quæ, aut de facto separatæ sunt, aut, si de facto separatæ non sint, separari tamen possunt citra contradictionem.

III. §. 2. *Distinctio realis mihi esse videtur, inter modum & modum*, id est, modos plures diversos, sive sint modi existendi, sive sint modi operandi; *etiam inter relationes diversas*, quæ modorum nomine sæpe veniunt, ut inter causam & causatum, actum & potentiam; itaque huc pertinet distinctio *inter relationes personales divinas*, quæ sunt *modi subsistendi*; hinc realis distinctio est inter Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.

IV. §. 3. *Distinctio realis mihi esse videtur inter rem & modum rei*, si non modum quemlibet, aliquem tamen, *qui scil. separari potest à re modificata*, ut inter calorem & gradum caloris aliquem, calor enim potest amittere gradum aliquem caloris, & tamen manere calor, nec amittit speciem suam aut essentiam; quæcunque vero separari possunt, ea realiter distinguuntur, nam quorum unum potest esse fine altero, ea non sunt prorsus idem, quia nihil potest in re dividi à seipso, quia, si divideretur, non esset prorsus idem, sed statim essent multa entia; divisio enim gignit multitudinem: at non potest aliquid esse, & multa entia, & unum ens. Ergo, cum modus separari, quidam saltem, possit, à re modificata, distinguitur ab ea realiter, & ante omnem operationem mentis: in multis sane, aliud est modus, aliud res modificata: *in multis*, dico; nam sunt modi quidam inseparabiles, qui à re modificata non distinguuntur realiter, sed ratione tantum, ut unitas, veritas, bonitas, ab ente. Sed quid dicendum est de distinctione horum modorum inter se: estne illa realis an rationis? Disquiri permittimus.

V. §. 4. *Distinctio realis datur inter privationes & negationes, sive cum rebus positivis, sive inter se invicem; comparentur*: sic differunt realiter, tenebræ & lux, cæcitas & surditas.

VI. §. 5. *Distinctio realis est inter entia rationis, sive illa conferantur inter se, sive cum ente reali*, v. c. sic distinguuntur realiter, subjectum & prædicatum, Chimæra & Mons aureus, Tragelaphus & Homo.

VII. Hæc quidem omnia realiter mihi videntur distingui. Nunc quæ ad rationis distin-

stinctionem referri queant, pariter explicandum venit.

VIII. §. 1. *Distinctio rationis, sive notionalis, sive formalis, est inter diversas formas sive rationes concipiendi rem eandem, in genere de quavis objecto:* nam in omni objecto potest intellectus partiri distinctos conceptus inadæquatos, sub quibus objectum ipsum repræsentetur; scil. potest formare conceptum genericum, & differentialem, & specificum, item communem & proprium: similiter potest intellectus concipere diversas facultates vel virtutes, ratione effectuum & operationum, ubi in re ipsa non dantur diversæ virtutes; & in hisce omnibus est distinctio rationis ratiocinatæ, ut loqui *vulgo* amant.

IX. §. 2. *Distinctio rationis est, inter diversas formas seu rationes concipiendi rem eandem de objecto reali,* quod extra fictionem mentis esse habeat, quocunque nomine veniat: de ente, dico, reali quolibet, possunt diversi conceptus formari, vel quoad rem ipsam, vel quoad modos rei, licet in objecto ipso nulla detur diversitas: ita distinguuntur animal & homo in eodem homine, vis calefaciendi & exsiccandi in eodem lumine, aliaque sunt exempla ubivis obvia.

X. §. 3. *Distinctio rationis, speciatim locum habet in Deo, de quo licet formare distinctos conceptus,* quibus, tum attributa ab essentia, tum unum attributum ab altero, tum personæ ab essentia actusque personales ab eadem, distinguuntur, salva manente essentiæ divinæ simplicitate summa: ita v. c. differt justitia Dei ab ejus infinitate, omniscientia à justitia, paternitas & filiatio ab essentia Dei, generatio & spiratio ab esse divino. Compositio ergo ex subjecto & attributo, attributo & attributo, natura & supposito, simplicitatem Dei non evertit, quia hæc omnia in Deo sunt unum & idem, & ratione tantum distinguuntur.

XI. Ita quidem distinctionem rei seu realem, & rationis seu notionalem, ex mente nostra *disp. præced.* exposuimus, hac *præsenti* illustravimus; nunc pariter, quæ sint *signa* & genuina *indicia* distinctionis, tum rei, tum rationis, videndum est. Varia quidem constitui solent, sed multa spuria & adulterina. Ego certissima notabo. Sunt autem τεκμήρια seu *signa realis distinctionis*, quædam *generalia*, quædam *specialia*.

XII. §. 1. *Signa generalia distinctionis realis* sunt, 1. *essentia diversitas:* quæ enim diversas habent essentias, ea citra controversiam realiter distinguuntur. 2. *Separabilitas:* quæcunque enim separari possunt citra contradictionem, ea differunt realiter: nam cum separantur, uti possunt, unum est sine altero: ubi unum est sine altero, ibi unum realiter alterum non est: 3. *Oppositio*, prout opposita vulgo definiuntur, quæ, neque de se invicem, neque de eodem tertio, secundum idem, ad idem, eodem modo, atque tempore, affirmari possunt; &, dispescuntur in disparata, relative opposita, contraria, privative opposita, & contradicentia. Quæcunque igitur sunt opposita istis modis, realiter distinguuntur, quia oppositio infert, non tantùm, ut hoc non sit illud, sed etiam ut hoc repugnet illi.

XIII. §. 2. *Signa distinctionis realis specialia* sunt, vel de substantiis, vel de accidentibus. *De substantiis. Ubi datur ratio producentis & producti, ibi datur distinctio realis:* nam oportet ad minimum suppositis differre, inter quæ dantur ejusmodi respectus: quæ vero suppositis differunt, ea omnino differunt realiter. *De accidentibus. Quæcunque accidentia subjectis distinguuntur, ea distinguuntur realiter.* Unum namque accidens nequit esse in pluribus subjectis.

XIV. §. 3. *Signa distinctionis rationis* mihi hæc sunt. 1. *Subordinatio prædicamentalis. Quæcunque in eadem serie prædicamentali sibi subordinantur, ea distinguuntur ratione,* quia differunt secundum inadæquatos conceptus, & recte dicuntur *distingui formaliter*, quia diversæ sunt formæ concipiendi ea, licet in re sint unum & idem: sic distinguuntur, substantia, corpus, vivens, sentiens, homo, Petrus. 2. *Diversa definitio. Quæcunque definitione differunt, ea ad minimum differunt ratione.* Distinguuntur & definitione, quæ realiter differunt, sed non omnia ideo, quæ differunt definitione, statim distinguuntur realiter, differunt tamen plus quam ratione ratiocinante, ut loqui solent vulgo, quia, ubi diversa est definitio, ibi est diversa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

versa ratio formalis; definitio enim est ratio essentiæ: ubi autem hæc diversa est, ibi ad minimum formalis diversitas seu distinctio rationis ratiocinatæ concedenda est; actio & passio definitione differunt, formaliter differunt, quia unus idemque motus inadæquatis conceptibus formalibus apprehenditur, attributa en is ab ente, & inter se, definitione, formaliter, consequenter & ratione distinguuntur ratiocinata. Signum in specie distinctionis ratiocinatæ de ente simplicissimo Deo est. *Quæcunque de ente simplicissimo Deo concipiuntur, ea ratione ac formaliter distinguuntur*, quia non inferunt veram oppositionem, ut essentia, independentia, omnipotentia, paternitas, generatio, &c. quæ in divinis non sunt opposita. Atque hæc fuerunt *signa distinctionis*, tum *rei*, tum *rationis*: restat *utriusq;* una *subdivisio* explicanda.

XV. *Distinctio realis* est, vel *non essentialis*, vel *essentialis*: nam tertium membrum distinctionis realis, nempe *suppositalis*, est superfluum, quia suppositalis distinctio, aut pertinet ad non essentialem, ut in divinis, aut ad essentialem, ut in rebus creatis. Distinctio *realis non essentialis*, alias *realis tantum*, est eorum, quæ sunt ejusdem essentiæ numericæ, ita tamen, ut sibi mutuo sint incommunicabilia: hęc *distinctio, realis tantum, seu non essentialis*, invenitur in SS. & adorando Mysterio Trinitatis: nam Personæ Trinitatis sunt ejusdem numericę & singularis essentiæ divinæ, sed, in quantum charactere personali distinguuntur, sunt sibi invicem incommunicabiles, ita ut una persona ob proprium characterem personalem non sit alia. *Distinctio realis essentialis* est eorum, quæ habent essentias diversas, sive separatæ sint, sive separabiles absque contradictione. Hæc est, *generica, specifica, numerica. Genere differunt*, vel quæ in diversis sunt prędicamentis, non τῶν κατηγορουμένων sed τῶν ὄντων, vel quæ sunt sub diversis unius Categoriæ speciebus: prioris exemplum est, linea & habitus; posterioris, homo & lapis. *Specie distinguuntur*, quæ in conceptu quidem generico conveniunt, sed forma specifica distinguuntur, ut homo & brutum. *Numero distinguuntur*, quæcunque ejusdem speciei sunt, sed, vel in diversis subjectis reperiuntur, vel diversa supposita constituunt. Duobus itaque modis contingit, *numero differre*. 1. cum res differunt subjectis, sic ut unum existat sine altero, quo modo albedo in pariete differt numero ab albedine lactis, nivis, cerussæ, &c. eruditio Petri ab eruditione Pauli. 2. cum res genere & forma essentiali conveniunt, distinguuntur autem forma contracta per conditiones individuantes, hic & nunc, &c. quomodo differunt Petrus & Paulus.

XVI. *Distinctio rationis est, vel virtualis, vel formalis, vel modalis. Virtualis est eorum, quæ diversimode se exerunt ac si essent virtutes alia atque alia.* Ita vis indurativa, liquefactiva, rarefactiva, calefactiva, distinguuntur in Sole, ratione, virtualiter, quia eadem est virtus, quæ diversos illos effectus edit: sic virtualiter distinguuntur, justitia, misericordia, & attributa Dei. *Formalis distinctio est illorum, quæ unitive in uno sunt contenta.* Sic *formaliter*, distinguuntur. 1. Superiora & inferiora essentialiter sivi invicem subordinata, ut homo & animal. 2. Passiones: sic affectiones entis sunt unitive in ente & ab eo continentur, distinguunturque formaliter ab eo. *Modalis distinctio rationis, est inter rem & modum rei inseparabilem, vel inter modum & modum non sibi invicem oppositos, sed ratione formali tantum distinctos, quando scil. modi de se invicem prædicari possunt*: sic distinguuntur modaliter, ratione, ens & unum, unum, & verum, & bonum, inter se.

XVII. *Sed quo referes*, dicat quis *distinctionem accidentalem, tum internam, imparitatem & dissimilitudinem, tum externam, causalem, effectivam, subjectivam, adjunctivam?* Resp. *ad distinctionem realem non essentialem.* Hæc enim subdividatur in suppositalem & accidentalem, & hæc iterum in internam & externam, atque utraque in suas species, ut fieri solet. Non putem vero ullam superesse distinctionis speciem, quæ non commode revocari queat ad aliquam classem jam à me expositam.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-PRIMA,

DE

IDEIS.

THESIS I.

AGgredimur materiam arduam & ſublimem, de Ideis contemplationem, quæ inſigni tamen ſe commendant utilitate: multum enim confert, *ad ſapientiam, ad religionem, ad morum informationem. Ad ſapientiam*, ſapientia enim circa primas altiſſimaſque rerum cauſas verſatur. Sed ideas perſcrutari, nihil eſt aliud, quam has cauſas perſcrutari. *Ad religionem*; ſine *Ideis* enim, nec dependentia mundi à Deo, nec divina providentia, rite explicari poteſt. *Ad morum informationem*, fieri enim non poteſt, quin ille, qui *Ideas* Dei recte fuerit contemplatus, cognoſcat admirabilem Dei ſapientiam, potentiam, bonitatem, & Deum cognitum, ſapientiſſimum, potentiſſimum, optimum, amet, colat, veneretur.

II. *Idea*, ut *nomen* primum explicemus, Græca vox eſt, ſic dicta ἀπὸ τοῦ εἴδειν, à *videndo, aſpectando.* Latine *aſpectus, ſpecies, ſpecio* enim antiquitus idem erat quod *video*, quia, ut *Lud. Vives ad lib. 7. Auguſt. de Civit. Dei c. 28.* notat. ſicuti artifex, dum conceptum aliquem ſeu partum in externa materia procreare meditatur, formam rei producendæ objectam intellectui adſpicit, adſpiciendo contemplatur, contemplando operatur, ita & Deus mundum procreaturus, ideam ejus faciendi intellectui ſuo ex ſeſe & à ſeſe objectam adſpexit & contemplatus eſt, & ſic, ut eum adſpexit & contemplatus eſt, produxit. Hinc, quia *Idea* eſt originalis rerum ſpecies, in intellectu exiſtens, & ad ſolam rationem pertinens, ſola mente perceptibilis, & quia eſt ratio ſecundum quam opus ad extra producitur, factum eſt, ut Latini *Ideas* appellaverint *rationes*, in quo à nominis quidem proprietate (nam *ratio* Græcis non ἰδέα ſed λόγος dicitur) non tamen à rei veritate diſceſſerunt: nam ideæ ſola *ratione* & intellectu continentur, & ſunt λόγοι rationes rerum in Deo producendarum extra Deum: quia autem res extra Deum à Deo ad *Ideas* divinas efficiuntur, hinc *exemplaris*, & παράδειγμα nomen invenerunt, juxta illud *Boëthii, pulchrum pulcherrimus ipſe Mundum mente gerens ſimilique ab imagine formans.* Et, quia hæ *Ideæ* à Deo cognoſcuntur, imo ſunt rationes in Deo cognoſcendi res (ſunt enim eædem cum eſſentia divina, in qua Deus omnia cognoſcit, ut poſtea probabimus) ideo etiam rerum *notiones, conceptus, ſimilitudines, imagines, ſimulachra*; & quia intellectum divinum quaſi informant, *formæ*, appellantur, quin &, quia in *Ideis*, tanquam in ſeminibus, occulta quaſi ſunt & incluſa, quæ mox producentur, *rationes* quoque rerum *ſeminales* dicuntur. Hæc de *Voce*.

III. *Ideas, dari*, quo ſenſu vocem explicuimus, probandum nunc eſſet; ſed placet, antequam ad rem ipſam perveniamus, cum *Ariſtotele* congredi, & ab ejus injuriis vindicare *Platonem*, cui lib. 1. Metaph. t. 30. & 7. lib. t. 20. 21. ſed præſertim lib. 1. Eth. Nicom. c. 6. neſcio, quod monſtrum opinionis circa *Ideas* affingit. Multi ſane hîc *Ariſtotelem* ſtrenue accuſant, ac non ingrati ſolum animi, ſed palmaris quoq; mendacii reum faciunt: ajuntque rotunde, *Platonem* nullas tales, quales fingit *Ariſtoteles, Ideas* poſuiſſe, imo ne per ſomnium quidem cogitaſſe: ſed *Ariſtotel.* affinxiſſe ſententiam talem *Platoni*, ut haberet quod oppugnaret. Imo conqueruntur nonnulli de ſumma hîc injuria facta *Platoni*, cujus longe alia fuit mens, quam quæ ei ab *Ariſtotele* tribuitur, qui hîc cum umbra luctari voluiſſe videtur. Dicit *Ariſtoteles*, *Platonem* poſuiſſe pu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

riſſimas quaſdam formas rerum naturalium, abſtractas à corporibus, & ſeorſum à divina mente ſubſiſtentes, & has *Ideas eſſe*. Verum enim vero maximus *Plato* ac *Philoſophus divinus* non excogitavit profectò *Ideas*, errabundas inter nubes, aut in terrarum vel orbis mundani angulo alicubi deliteſcentes, ſed in mente eas poſuit divina, æternas atque immutabiles. Detur quæſo fingendi licentia; quis eſt, qui non animadvertat, ineptas eſſe cogitationes, ſi quis fingat bovem aut leonem quendam maximum, per ſe conſiſtentem, & alicubi extra omnes boves & leones ſingulares exiſtentem, egregia anima & formoſo corpore præditum, ad cujus Ideam boves omnes ac leones ſingulares ſint expreſſi, formati, facti? Apage nugas, homine mentis ſanæ, nedum tanto *Philoſopho Platone*, indignas. *Plato* omninm rerum Ideas & exemplaria in ipſo *Deo* poſuit: quæ ſententia non tantum reprehenſionis eſt expers, ſed omnem laudem contra meretur atque admirationem, ac *Patribus* Antiquis ita placuit, ut, revelationi potius quam ratiocinationi eam debuiſſe acceptam referre Platonem, nonnulli exiſtimaverint. Quid enim pium magis, quam rerum omnium ideas, ſeu archetypos, ſeu exemplaria, in *Deo* collocare? ita certe *Dei ſapientiam* in omnium rerum creatione & intelligimus & explicamus optime, eamque ſic expoſuere ſanctiſſimi *Patres*, *Clemens Alexandrinus*, *Iuſtinus Martyr*, & magnus *Auguſtinus*. Sed, ut, quæ *Platonis* mens fuerit, clariſſime liqueat, eam apertiſſime proponemus, prout ex ipſo & *Marſilio Ficino*, Platonicorum inter recentiores Coryphæo in ſua *Theologia Platonica*, hauriri poteſt.

IV. *Plato*, vir divinus, à *Deo* creatore pendere omnia certo ſciens, cum is eximie ſapiens, potens, & bonus eſſet, eum omnis veritatis & virtutis fontem ſtatuit, è quo rivuli in omne genus creaturarum propagarentur; atque ut creaturæ omnes ab eo ortum ducunt, ita in eundem quoque per medium hominem deſinunt; cujus hominis beatitudo in morte Philoſophica (eſt enim Philoſophia meditatio mortis) qua cum Deo conjungitur per contemplationem & actionem, repoſita eſt. In *Deo* ergo ſunt omnia æquivalenter, in eodem omnia à ſe cognoſcuntur excellenter: & hæc cognitio *Idea* dicitur ἀπὸ τοῦ ἰδεῖν à videndo, *Mater* omnium εἰδῶν, *ſpecierum creatarum*, uti *Deus* eſt *Pater* omnium entium. Atque ſic in mente divina eſſe *Ideas* rerum omnium, quoniam Deus ſemetipſum intelligens, omnia etiam à ſe creanda intelligit: quin amplius in hujus *Ideæ divinæ* contemplatione, id eſt, animæ cum Deo conjunctione, ſummum hujus vitæ bonum collocari, *Plato* docuit. Videatur ac legatur ipſe *Plato* in *Timæo*, in *Parmenide*, in *Phædone*, in *Convivio* in 6. & ult. de *Rep. lib.* & alibi: &, quicunque non plane hoſpes eſt in lectione *Platonis*, ei facile conſtat, hanc ipſam eſſe *Platonis* ſanctiſſimam mentem, quam cum ſciret *Ariſtoteles*, qui annos viginti *Platonem* audiverat, prudens tamen & ſciens eam diſſimulavit, atque aliam plane ei affinxit, egregius in Præceptorem calumniator, qui ideo ipſemet, in ſuis caſtris, à militibus ſuis, quamvis ſacramentum ei dixerint, *Themiſtio*, *Simplicio*, *Euſtatio*, Magnus *Imperator* turpiter deſeritur, ac graviſſimo impietatis crimine ab iis aliiſque notatur & condemnatur.

V. Sic loquitur *Themiſtius*, cum de *Idis* Philoſophatur, & de hac *Idearum* ab Ariſtotele facta exploſione. *Ariſtoteles Platoni perpetuo contradixit*, id eſt, *ſophiſtice captioſeque diſputavit, & non tam Platonis ſententiam, quã ejus ſpeciem, & quod ſibi finxit ſententiæ Platonicæ ſimulachrum, oppugnavit*. Quod multo clarius expreſſit *Simplicius*, eaſdem *Platonis* Ideas defendens, cũ inquit diſertim. *Ariſtoteles, cum in Ideas Platonis debacchatur, potius ad verba, quam ad ſenſum argumentatur*. Quid *Euſtratius* in ſuis ad *Eth.* Nicom. *lib.* 1. *c.* 6. *Poſſet*, inquit, *aliquis jure Ariſtoteli objicere. Videris, ô Ariſtoteles, de induſtria, quippe qui amicus & diſcipulus Platonis extiteris, adverſus opinionem de Ideis adeo captioſe & fallaciter diſputaſſe, ut ex eo, quod nihil dicturus eſſes, quod ad evertendam de Ideis ſententiam valeret, eam confirmares magis atque ſtabilires*. Atque hæc ſunt tria *Ariſtotelis* inter *Græcos* teſtimonia, in hoc negotio *Idearum*, de ejus fidelitate & ſinceritate, prolata.

VI. Unum adjungemus ex *Latinis* ac recentioribus *Ariſtotelis* Interpretibus, hominis Ἀριστοτελικωτάτου, & *Thomiſtæ* inexpugnabilis,

& *Ari-*

& *Aristoteli* & *Thomæ* addictissimi, & inter barbaros *Scholasticos* sua barbarie principis, *Chrysostomi Iavelli*, testimonium, qui in *secundo tomo operum Philosophicorũ, Epitomæ suæ in Ethicam Platonis*, *tract. 7. c. ult.* omnium diligentissime rationes collegit, quæ *Aristotelem*, in *Ideis Platonicis* impugnandis, speciatim in *idea boni* ex agitanda, egregium agere dissimulatorem doceant: sic loquitur. *Quam falso id Platoni tribuat Aristoteles, ut felicitatem voluerit positam, in generali quodam bono, quod apud Platonem ipsum idea boni sive per se bonum appellatur, vel ex eo constat, quod Plato docuit apertissime, tum aliis in locis longe plurimis, tum vero maxime in Symposio seu convivio, veram felicitatem in divinorũ entium contemplatione consistere. At idem ipse de felicitate sentit Aristoteles, nec quicquam potuit invenire excellentius, lib. 10. Eth. Nicom. Ergo, quod attinet ad sententiam, à Platone non discrepat, sed dissentire vult verbis: solet enim Plato, Dei contemplationem, spectaculum per se boni ac pulchri vocare, quod Aristoteles sub Idea seu boni separati nomine tam vehementer hic exagitat.* Hæc *Iavellus*, qui ibidem supervacaneum judicat, *Aristotelis* ratiocinia, contra *Platonis* Ideas allata, solvere, *quia*, inquit, *ludunt in ambiguo.* Si cui tamen argumenta *Aristotelis* refutata videre gestiat, adeat commentarios accuratissimos *Audomari Talæi in l. 1. Eth. Nicom. Campanellam in Metaph. parte 3. l. 13. Scipionem Agnellum in l. 1. de Ideis.*

VII. Ex hisce omnibus satis constat, non sine ratione, *Aristotelem*, falsitatis, dissimulationis, ingratitudinis, contra *Platonem*, Præceptorem suum, in impugnandis Ideis, accusari; atque hoc tanto magis fidem invenit apud multos, quod idem à *Plutarcho* & *Laertio* (at quantis Authoribus!) confirmatum reperiatur. Verba *Plutarchi* sunt. *Ideas Platonicas Aristoteles ubique dictis incessens, in moralibus, in naturalibus commentariis, in iis, quæ exoterica vocantur, disputationibus, visus est quibusdam, majore contendendi quam sapientiæ studio id fecisse, ut qui proposuisset Philosophiam Platonis contemnere, tantum abest, ut eam fuerit secutus.* Hæc *Plutarchus*. *Laertius in Aristotelis* vita sic de eo scribit. *A Platone adhuc vivente defecit: itaque dixisse Platonem ferunt. Aristoteles nos calcaneo petit, ut pulli solent matrem, ubi sunt in lucem editi.* Et hæc *Laertius*.

VIII. Qui *Aristotelem* hic excusant, ajunt, eum, non tam contra *Platonis* sententiam, quam contra eam, quæ vulgo pro *Platonica* haberetur, disputasse. Quicquid sit de hoc negotio, sufficit nobis, jam ostendisse, *Platonem* longe ab eo abfuisse, ut rerũ omniũ universales quasdam *Ideas*, existentes extra *Deũ*, extra res singulares, docuerit, & quod eas in *Deo* ipso ac solo constituerit, in quo illas reperiri sequens docebit *Disputatio*.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-SECUNDA, *DE*

IDEIS.

THESIS I.

QUid vox hæc, *Idea*, significet, *disp. præced.* explicatum est, & simul quam injuriam fecerit *Platoni Aristoteles*, dum aliam hujus vocis notionem effingit, quam *Plato* asseruerat. Nunc rem ipsam spectemus. Ac primo videbimus? *An sint in Deo Ideæ?* Deinde, *quid sint?* Utrobique multa sese offerent abstrusa, sed quæ laborem indagandi ac contemplandi sua utilitate compensabunt.

II. *Dari Ideas in Deo*, ratione naturali sciri potest, & cognitum fuit à multis Ethnicorum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Nos argumenta proferemus aliquot, quibus esse evincemus.

III. §. 1. Omne agens quod agit ex ratione, Barbari dicunt, rationabiliter, clarius, quod agit per intellectum, necesse est, ut illud apud se habeat rationes & formas rerum, quas efficiet & efficiendas cognoscit. Sed Deus est agens tale. Ergo. *Assumo*. Atqui hæ rationes & formæ rerum faciendarum, & quibus res faciendas Deus cognoscit, sunt nihil aliud, quam ideæ. Ergo illæ dantur in Deo: Profecto, hæc est differentia inter agens naturale & rationale, quod naturale agat, motum ab alio, & sic non indiget exemplari, per quod agat; at rationale agit motum à se, per rationem quam habet in se. Deus autem in producendo mundo est agens rationale, non naturale. Ergo, &c.

IV. §. 2. Mirabilis rerum omnium atque universi ordo & causarum series ac societas ostendit evidenter, quod creator illarum agat cum summa ratione & sapientia: ratio enim illa eminentissima ac sapientissima, & quæ omnia ordinat, se ipsam ignorare non potest: alioqui summa ratio foret irrationalis, nullam enim sui rationem haberet: Mundum autem, non casu, nec fortuito, nec temere, sed eminentissima ratione, extitisse, atque etiamnum consistere, perpetua membrorum ejus tam repugnantium conspiratio aperte declarat. Summa itaque ratio seipsam intelligit, & quia est rerum omnium ordinatrix, dum se ipsam intelligit, intelligit se, ut omnium rerum ordinatricem: sed intelligere seipsam ut rerum omnium ordinatricem, nihil est aliud, quam intelligere, quibus rationibus ipsa *Ratio* intelligens omnia efficiat, disponat, moderetur. Atqui hæ rationes in summa & sapientissima omnium *Ratione* sunt Ideæ. Ergo, &c.

V. §. 3. Omnis virtus prius intra se ipsam suam generat prolem, quam extra se: sic vita vegetativa, tam in plantis quam animalibus, semen, quasi plantam & quasi animal, &, si *Scaligero* credimus, plantam imperfectam & animal imperfectum, in proprio corpore prius producit, quam id faciat extra se, & vel plantam vel animal producat extra se: sic sensitiva vita in seipsa per phantasiam prius rei simulachrum efformat, antequam in externa materia progeniem & effigiem sui producat: sic & rationalis vita, prius in se ipsa rei agendæ rationem concipit, antequam extra se ipsam rem efficiat palam.

VI. §. 4. De ratione Ideæ sunt hæc tria, ut volunt *Scholastici*, 1. ut sit forma rei, præter ipsam rem, in agente existens. 2. ut res producta imitetur, referat, & exprimat illam. 3. ut agens intendat rem exprimere secundum Ideæ similitudinem. At Deus operatur juxta tres has conditiones. Ergo operatur secundum Ideas. *Prob. minor*. Quia perfectissimus operandi modus debet Deo tribui: At talis est, qui juxta tres conditiones relatas procedit, quod patet in artificibus perfectissimis, qui semper sic operantur.

VII. §. 5. Qui per suam essentiam facit omnia, is in sua essentia continet omnia, & comprehendit omnia; alioquin, quæ faceret, non cognosceret. At Deus per essentiam facit omnia: quia Dei potentia non distinguitur ab ejus essentia. Ergo etiam omnia continet & comprehendit in sua essentia. Sed non continet nec comprehendit omnia in sua essentia, nisi contineat & comprehendat in illa omnium rerum Ideas: Nam ante res productas, non potest eas aliter concipere aut comprehendere, quam per ideas. Ergo, &c.

VIII. §. 6. Omnis forma cujuscunque effectus suo modo à causa comprehenditur: Nam, & omnis causa per aliquam agit formam, & omnis effectus ab aliqua forma proficiscitur, in qua comprehendatur, aut secundum esse naturale, aut secundem esse intelligibile. At Deus est causa omnium. Ergo comprehendit omnium rerum formas: non comprehendit autem eas secundum esse naturale, sed secundum esse intelligibile. Sed rerum formæ secundum esse intelligibile comprehensæ, sunt Ideæ. Ergo, &c.

IX. §. 7. Quemadmodum se habet pura potentia, ita etiam se habet purus actus. At pura potentia est illa, in qua nullæ rerum formæ ante sui productionem existunt, qualis vulgo dicitur materia prima Peripateticorum. Ergo purus actus erit, in quo omnes rerum formæ ante sui productionem existunt. At

Deus

Deus est purus actus. Ergo, &c. Sed non existunt in Deo formæ rerum omnium ante sui productionem secundum esse reale: sic enim essent productæ antequam producerentur. Ergo secundum esse objectivum & intelligibile: at hoc est idem esse, cum esse rerum ideali, ut egregie demonstrat in sua *Metaphysica Scotista Martinus Meurisse, cap. de Ideis.* Ergo in Deo dantur Ideæ. Quod erat demonstrandum. Vid. subtiliter Philosophantem de Ideis, *Fistanum Solonem in Exercit. Metaph. lib. 2. tract. 6.* Hæc fuit idearum κατασκευὴ sequitur ἀνασκευὴ.

X. §. 1. *Perfectius est agens, quod non eget exemplari, quam quod eget. At Deus est agens perfectissimum. Ergo non eget Ideis.* Resp. Si Deus indigeret inspicere exemplar extra se, esset agens imperfectum: sed Deus tali exemplari non eget: inspicit enim essentiam suam intra se, ut exemplar. Sed, essentiam suam inspicere ut exemplar, perfectio est, & non imperfectio est.

XI. §. 2. *Idea ponitur in Deo ut sit principium cognoscendi & operandi. Sed Dei essentia est sufficiens utriusque principium. Ergo non opus est Ideis.* Et, *Deus in seipso & per seipsum cognoscit omnia. Sed non cognoscit seipsum per Ideam. Ergo neque alia à se.* Resp. Ipsa essentia divina est idea & similitudo omnium rerum ut est cognita; & quamvis Deus per suam essentiam cognoscat se & alia, quia tamen essentia divina est principium operativum aliorum, & non sui, ideo dicitur aliorum Idea, & non sui.

XIII. §. 3. *Quicquid fit, à suo simili fit. At Ideæ divinæ non sunt similes rebus Ideatis, ut loquuntur, id est, ad Ideam expressis.* prob. minor. *Quæ genere differunt, ea non sunt similia. Sed Ideæ & res ideatæ differunt genere: nam Ideæ sunt incorruptibiles & Ideata corruptibilia.* Et potest hoc argumentum adhuc aliter institui. *Idea dicit rationem similitudinis, & similitudo dicit rationem convenientiæ: Dei autem & creaturæ cum sit summa distantia, nulla est ibi convenientia; si nulla convenientia, nulla quoque est similitudo: si nulla similitudo; nulla quoque est Idea in Deo. Ergo, &c.* Resp. *Quicquid fit, à suo simili fit:* non est simpliciter verum: nam fallit hoc axioma, 1. in causis æquivocis: mus ex putri genitus non est similis Soli. 2. in causa remota: canis à cane & sole genitus, non est similis Soli. 3. in causis instrumentalibus: gladius cicatricem efficit: sed cicatrix non est similis gladio quoad speciem. Deinde similitudo est duplex: una univocationis seu participationis, quando duo conveniunt in uno conceptu univoco & communi, sicut Petrus & Paulus dicuntur similes, quia conveniunt in humanitate, quæ est communis illis, de quibus formamus unum conceptum communem & univocum, hæc similitudo non reperitur inter Deum & creaturam, quia ea, quæ dicuntur de Deo & creaturis, non dicuntur univoce: alia est similitudo expressionis seu repræsentationis, quando unum distincte repræsentat & perfectissime exprimit aliud, sive conveniant in aliquo communi, sive non, uti species intelligibilis hominis est similitudo ejus; & hæc similitudo invenitur inter Deum & hominem: nam Deus dicitur similitudo creaturæ, quia idea, quæ est in Deo, imo, quæ est ipse Deus, exprimit & repræsentat creaturam ipsam perfectissime, & sic Idea dicitur similitudo rei cognitæ, quia est ratio cognoscendi rem. Unde ad *argumentum resp.* quod nulla sit similitudo inter Deum & creaturam; univocationis & participationis, concedo; repræsentationis & expressionis, nego.

XIII. §. 4. *Relativum non præcedit absolutum. Sed Ideæ sunt entia relativa, quia sunt Ideati Ideæ, Ideata sunt entia absoluta. Ergo non possunt præcedere Ideæ Ideata. Ergo non sunt in Deo ante Ideata. At si non sint ante Ideata; ne in Deo sunt quidem, quia scientia Dei sic augeretur, & produceretur à rebus extra Deum.* Resp. Ideæ duobus accipiuntur modis; vel pro imitatione atque expressione, vel pro re, quæ imitationi seu expressioni subjicitur: priori modo, sunt quid relativum; secundo modo, sunt quid absolutum. Sed enim Deus spectatur prout homo divinam essentiam suo modo imitatur & exprimit, Deus refertur idealiter ad hominem & ad eum se habet relative: At si consideratur, ut omnium in se continens idealiter & repræsentans per modum unius absolutissimi in seipso atque essen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tia sua, est ens absolutum: sic ut idea in Deo sit aliquid relativum, ut refertur ad creaturam; & aliquid absolutum, ut refertur ad Deum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-TERTIA,

DE

IDEIS.

THESIS I.

QUæstionem, *an sit*, de *Ideis* solvit *disp. præcedens*, quæ, eas esse & dari in Deo, multis evicit rationibus: nunc quæstio, *quid sint Ideæ*, solvenda venit: hæc solvitur per definitionem, quæ est ratio quidditatis, ratio essentiæ, λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι, ratio ejus esse, quid est: ἦν enim Attice ponitur pro, ἐστι id est, definitio est illa ratio, quam quis reddit, de aliqua re, rogatus, quid est illa res? Ergo & nos in definitionem aut qualemcunque saltem descriptionem *Ideæ* inquiramus. Ea non una, sed varia, à *Scholasticis in Mag. Sent. & Commentatoribus in Thomæ Aquinatis summam*, adferri solet. Non est nobis animus, omnes *eorum* definitiones in medium producere. Videtur nobis esse perfectissima, aut perfectissimæ proxima hæc, quæ sequitur.

II. *Idea Dei, est forma substantifica, objecta menti, seu intellectui divino, intra ipsum existens, ad quam adspiciens operatur.* Vel brevius. *Est similitudo rei in Deo, per quam res cognoscitur, aut cognita producitur.* Nos utramque explicabimus. *Forma* vel *similitudo* loco *generis* est, reliqua sunt loco *differentiæ*. *Idea* in Deo dicitur *forma*, & quidem vocabulo barbaro, sed tamen significanti, *Substantifica*, quia est ipsa natura & essentia divina, in quantum à creaturis diversis diversa ratione est imitabilis: Dicitur porro *objecta intellectui*, ad excludendos actus & habitus ipsius intellectus, qui non habent rationem objecti: Idea autem objectum est, quod intellectus contemplatur: unde nec species intelligibilis, neque ars in mente artificis, est Idea quia non habent rationẽ objecti, sed tantũ principii effective; & Ideo solum verbum mentis, proprie Idea dicitur, quia habet rationem objecti, & est similitudo expressa rei. Tertio, dicitur in descriptione priori Ideæ, *intra ipsum intellectum existens divinum*, ad excludendum exemplar externum, ad quod agens artifex interdum respicit in suis operibus: Idea vero est exemplar internum ipsius intellectus, non tamen hinc sequitur, eam menti inhærere, accidentis instar: sed satis est, quod ibi sit per modum objecti, quod sit ipsum objectum intellectus. Postremo additur, *ad quam Deus, universi artifex, aut opifex potius, respiciens operatur*; quibus verbis excluduntur formæ rerum naturalium: nam licet agens naturale producat effectum sibi simile, simile suæ formæ, v. c. ignis ignem, forma tamen ipsa naturalis non habet rationem Ideæ, quia agens naturale non operatur, respiciendo ad illam: ideoque effectus causæ naturalis non habet Ideam sui in causa proxima, sed in causa remota tantum ac prima: & hînc explicari potest hoc Philosophorum axioma, *Opus naturæ est opus intelligentiæ*; sc. quia res & effectus naturales imitantur Ideas, quas Deus habet in mente sua & contemplatur in productione rerum.

III. Altera definitio Ideæ à nobis allata, dicebat, *Ideam esse similitudinem rei, per quam res cognoscitur, aut cognita producitur.* Ex hac descriptione patet; esse quasdam Ideas, tantum cognoscendi, quales sunt possibilium, quæ nunquam fiunt, aut etiam impossibilium, quasdam esse cognoscendi & producendi simul, quales sunt futurorum; unde rectissime doctissimus ait *Amesius* th. 23. c. 7. l. 1. *Me-*

dulla

dulla sua Theologica, quæ hoc nomen vere meretur. *Ideæ, prout considerantur antecedẽtes decretum divinæ voluntatis, quidditatem rerum repræsentant & existentiam tantũ possibilem: prout considerantur post determinationem divinæ voluntatis, repræsentant easdem res, ut actu futuras, secundum actualem suam existentiam.* Porro *Idea rerum in Deo*, dicitur *similitudo*, non univocationis aut participationis, sed repræsentationis aut expressionis, uti illa distinctio *disp. præced.* est explicata: quatenus essentia Dei à se cognita repræsentat & quasi exprimit ipsi Deo, omnes res faciendas, creaturas omnes.

IV. Dicet quispiam §. I. *Essentiam Dei à Deo cognitam non tantum esse Ideam creaturæ, sed & creaturam, præsertim rationalem, esse Ideã Dei: nam ut Idea, quæ est in Deo, ipsi repræsentat & exprimit creaturam, ex qua repræsentatione & expressione eam cognoscit, ita & per creaturam venimus in cognitionem Dei tanquam per imaginem ejus, præsertim per hominem.* Resp. Quamvis mutua quædam similitudo repræsentans, seu, ut Scholastici malunt loqui, repræsentativa, reperiatur inter Deum & hominem, quatenus unum est ratio cognoscendi alterum, Deus ratio cognoscendi hominem, homo ratio cognoscendi Deum, alio tamen & plane diverso modo reperitur hæc similitudo repræsentationis in Deo & in homine seu nobis. In homine seu nobis Idea est similitudo rei cognitæ, sic ut res ipsa sit veritas istius similitudinis, sic ut entitas rei cognitæ sit fundamentum similitudinis istius, sic ut Idea in nobis sit quasi species impressa: at in Deo est quasi species expressa, aut, ut rectius loquamur, est quasi species exprimens: in Deo idea est ipsa veritas rei, & in re ipsa tantum est similitudo: nam cum similitudo creaturæ, quæ est in Deo, sit ipsa essentia divina, potius vocatur veritas rei cognitæ, quam similitudo: tum, quia perfectior est creatura, quæ per ideam est in Deo, quam est ipsamet creatura in se, tum, quia creatura ad imitationem illius divinæ ideæ est facta & expressa, non contra. Cum ergo perfectio cognitionis consistat in eo, ut cognoscatur veritas rei potius quam similitudo, sequitur, ideam, quæ est in Deo, esse perfectissimam rationem cognoscendi creaturam, quia perfectissime exprimit & repræsentat illam, cum sit veritas creaturæ: creatura autem ipsa est similitudo veritatis ipsius, ita facta & vere facta, ut idea ejus in mente divina eam repræsentavit.

V. Sed ut quam clarissime proponamus discrimen, inter ideas, existentes in Deo, & existentes in nobis, quæ tamen utrimque in utroque sunt principia cognoscendi rem, in tribus punctis est dissimilitudo: 1. In Deo datur una idea, quæ est similitudo omnium cognoscibilium, ipsa scil. essentia divina: at in nobis aut homine non est una idea, quæ sit similitudo omnium cognoscibilium, quia idea in nobis aut homine non est nostra aut hominis essentia. 2. Intellectus divinus, in quo sunt ideæ, est purus actus respectu cognoscibilis, & cognoscibile est in potentia respectu intellectus divini: at contra, intellectus noster seu hominis est in potentia ad cognoscibile, & ipsum cognoscibile est actu. 3. Intellectus divinus non accipit ideam à rebus, nec informatur specie intelligibili: sed noster intellectus aut hominis contra accipit ideam à rebus, & informatur specie intelligibili. Et quamvis soleam rarissime theses implere testimoniis aliorum, non possum tamen hic omittere doctissimi iterum *Amesii* in veræ Theologiæ *Medull. c. 7. l. 1. th. 15. 16. 17.* verba. *Idea in homine*, inquit, *qui cognitionem acquirit per Analysin, colligitur ex rebus ipsis; atque adeo res primo in semetipsis existunt, tum ad hominum sensum perveniunt, inde ad intellectum, ubi possent ideam aliquam constituere ad operationem insequentem dirigendam. Sed quoniam Deus omnia intelligit per Genesin, & non requirit cognitionem rerum per Analysin, ideo omnia sunt prius in ejus mente, quã in semetipsis. In nobis res ipsa sunt exemplar, & cognitio nostra est imago: sed in Deo scientia divina est exemplar, & res ipsæ sunt imago vel similitudo ejus expressa. Idea in homine prius est impressa & postea exprimitur in rebus: sed in Deo est tantum exprimens, non impressa, quia non accedit aliunde.*

VI. Dicet quis §. 2. *Ideas divinas nihil esse aliud, quam Creaturas, secundũ proprium esse reale, à divino esse distinctum, ab æterno productas:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ctas: quod proprium earum esse, non fuit esse existentia, sed esse essentia. Quæ est opinio eorum, qui essentias rerum æternas, aut ab æterno esse, statuunt. Resp. Falsum est, esse essentiæ rerum esse ab æterno productum: consequenter, falsum est, illud esse ideas. *Prob. prius.* Omne esse productum, est, esse participatum: omne esse participatum est creatum: sed nihil est creatum ab æterno: ergo nullum esse participatum est ab æterno: ergo nullum esse productum est ab æterno. Quod autem nihil creatum sit ab æterno, imo ne creari quidem potuerit ab æterno, id satis demonstratum est *disp.19.v.1.select. disp.* Et, si creaturæ in Deo habeant esse essentiæ, distinctum ab essentia Dei, atque ab æterno, quatenus sunt ideæ divinæ, intellectus Dei ab alio perficeretur, quam à seipso in cognoscendo: nempe à creaturis, dum eas cognosceret in seipsis, ita autem cognosceret eas, cum illas cognosceret in proprio idearum esse, distincto ab esse divino. Sed hæc omnia sunt absurda. Quid? quod ex hac sententia sequatur, ab æterno aliquod esse essentia reale fuisse in Deo, quod non esset ipse Deus, contra receptum axioma: *Nihil est in Deo, quod non sit Deus:* quod quamvis crudum sit & durum, ne dicam, falsum, si extendatur ad relationes divinas & modos subsistendi, in abstracto (nam hæc identificantur quidem cũ Deo, non sunt tamen formaliter seu in sensu formali idem quod Deus) attamen verissimum est, quando illud *τὸ nihil*, negat, omne ens reale aut omne esse essentiæ reale: Quin, ex hac opinione sequetur, Deum quavis re composita fore magis compositum: nam, si creaturæ habent esse proprium reale in Deo: à divino esse distinctum, in quo consistunt illarum ideę, ergo, cum esse unius creaturę, hujus vel illius, in se quidem sit indistinctum & indivisum, ab aliis tamen distinctum & divisum, in Deo tot erunt essentiæ, quot creaturæ, & sic Deus innumeras habebit essentias, quod simplicitatem ejus evertit, & impium est de Deo cogitare. Quare concludimus, *Ideas rerum in Deo, non esse ipsas creaturas, secundum esse essentiæ reale, ab æterno in essentia divina productas, sed sũt ipsa divina essentia simplicissima, prout à Deo intelligitur, & est imitabilis à diversis creaturis diverso modo, & in iis per similitudinem exprimi ac repræsentari possibilis.* Quod autem nullæ essentiæ rerum creatarum sint ab æterno aut æternæ, alias, si Deus volet, demonstrabimus, in *hoc Disp. curriculo:* nunc Materiam de *Ideis* persequemur *Disp.* proxima.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-QUARTA,

DE

IDEIS.

THESIS I.

QUæstiones, *An sint & quid sint Ideæ,* exposuerunt *disp.* duæ præcedentes, restat, ut inquiramus in numerum, *Idearum, sintne in Deo Ideæ plures, an una?* de qua quæstione gravissima acriter disputant *Scholastici*, *Thomas Aquinas. 1. p. summæ Theol. quæst. 15. art. 2.* & omnes ad ipsum commentatores, inter alios prolixe *Franciscus Cumel ad illam quæst.* item Commentatores in *Mag. Sent. Petr. Lomb. lib. 1. Distinct. 36.* & hîc inter alios, *Guilielmus Durandus quæst.* 4. Nos, omissis authoritatibus, rem ipsam explicabimus, rationibus confirmabimus, objectiones refutabimus.

II. Idea rerum omnium in Deo, est una & multiplex: una, si referatur ad Deum, in quo est; est enim ipsa ejus essentia, quæ est una ac simplicissima: multiplex est, si comparetur ad res omnes, quas exprimit & repræsentat, respectu quarum non est una; sic enim eadem foret idea bovis, quæ hominis, quæ lapidis, &c.

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quod est absurdum. Adferri hic potest simile ad rem illustrandam. Uti punctum respectu sui unum est, in comparatione tamen ad lineas, quæ ex eo ducuntur, multiplex; ut unitas in se spectata, respectu sui, est una, respectu numerorum, qui ex illa procedunt, multiplex; ita idea in Deo, in se una est, respectu eorum, quæ ab ea, ut exemplari, procedunt & egrediuntur, multiplex est. Hæc similitudo aliquo modo illustrat hoc negotium. Res ipsa sic se habet. Ideæ rerum omnium sunt ipsa divina essentia aut natura, una, unica, indivisibilis, ac simplicissima: hæc tamen, una, unica, indivisibilis, ac simplicissima essentia, rerum omnium ideas in se continet, quatenus, ut à diversis creaturis diversa imitatione imitabilis, & varia repræsentatione ab omnibus repræsentabilis, ab intellectu Dei cognoscitur, quæ diversitas, quæ varietas, quæ multitudo, est in rebus ideatis, seu ad ideam expressis, non in ipsa idea aut essentia Dei: itaque optime conspirat multitudo ideatorum, &, si velis, idearum, prout referuntur ad ideata, cum unitate & simplicitate essentiæ divinæ, ad quam relatæ, non sunt plures, sed una Idea; neque hæc pugnant. Ideæ sunt unum simplicissimum intellectum, in quantum sunt ipsa essentia Dei cognita: &, sunt pariter plura intellecta, in quantum plura intelliguntur posse exprimi ad ideas illas: sc. ut verbo dicam. Quatenus omnia repræsentat essentia divina, est omnium Idea & quasi multiplex; quatenus essentia Dei repræsentans omnia, est simplicissima, indivisibilis, est una: est una, subjective: multiplex, objective ac terminative. Verum argumento uno atque altero rem confirmemus.

III. §. 1. Si idearum pluralitas repugnaret unitati ac simplicitati essentiæ divinæ, ideo esset, quia sequi videretur, aliquam fore in Deo inæqualitatem, propter multitudinem: nam una idea contineret esse & vivere, ut idea plantæ: alia contineret, & τὸ esse & τὸ vivere, & τὸ sentire, ut idea animalis: tertia contineret insuper τὸ rationale, ut idea hominis. Resp. Hinc non sequi aliquam inæqualitatem in Deo, neque multitudinem ex parte essentiæ divinæ, aut pluralitatem idearum, in quantum sunt idem cum essentia divina, sed est tantum inæqualitas & multitudo quædam idearum ex parte ideatorum, seu rerum, quæ secundum ideas exprimuntur, i. e. objectorum, & est quædam earum pluralitas objective: nam, quia una creatura participat essentiam divinam, quoad esse & vivere, & sic eam exprimit, alia insuper, quoad sentire, & sic eam repræsentat, alia adhuc amplius, quoad intelligere, & sic eam imitatur, hinc fit, ut essentia Dei dicatur, & essentia unius, & alterius, & tertii, & plantæ, & bruti, & hominis, quæ sunt plura, ad unam tamen ideam, essentiam divinam, quæ fuit ratio cognoscendi illa ac producendi, expressa: fere, quo modo speculum unum est & tamen repræsentat multa: dico *fere*, quia omne simile est aliquo modo dissimile, præsertim instituta comparatione inter Deum & creaturas.

IV. §. 2. Quodcunque se tantum habet, ut objectum & terminus intellectionis, id, si multiplicetur, non statim multiplicat intellectum: neque objecta cognita inferunt compositionem in cognoscente. Sed ideæ sunt tantum objectum & terminus intellectionis divinæ. Ergo &c. Si ideæ forent principium intellectionis in Deo, iis multiplicatis sequeretur multiplicatio intellectus divini; &, si multiplicaretur principium, quo Deus intelligit, esset in Deo compositio: nam repugnat unitati & simplicitati essentiæ divinæ intelligere per plura principia: at v. ideæ non sunt principia intelligendi, sed objecta intellecta, termini, ut quod, sicut loquuntur Scholastici, &; si forent termini, ut quo, non forent principia intelligendi, sed rationes formales objectorum intelligendorum: & non repugnat essentiæ divinæ unitati & simplicitati intelligere plura objecta. Videatur de hoc & præcedenti argumento *Aquinas. 1. part. summæ Theol. quæst. 15. art. 2. in corpore Responsionis.* Non potest clarius hæc res ob oculos poni quam similitudine ducta ab artifice creato: v. c. Sicuti artifex, qui concipit & contemplatur ideam domus, unicum habet exemplar & indivisibile in suo intellectu, quod tamen simul repræsentat domum & singulas partes ejus: unde, quando artifex ille concipit & contemplatur illam ideam, ut est idea fene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

stræ, sub illa ratione non est Idea columnæ, & quando concipitur sub Idea columnæ, non est Idea tecti, & sic porro: ita etiam divina essentia secundum suam naturam est unica forma & simplicissima idea omnium rerum, sed quatenus concipitur, ut imitabilis ab homine, est idea hominis, & quatenus concipitur, ut imitabilis ab alia re, est idea alterius rei, & sic porro. Nonnulli similitudinem sumunt à misericordia Dei, quæ, in se est una & simplex, in ordine ad miserias multiplex: unde & misericordias Dei imploramus. Alii similitudinem deducunt ab anima, quæ una sit quoad essentiam, multiplex quoad potentias, ob respectum ad diversa objecta. Sed, quæ nos attulimus, sufficiunt rei intelligendæ. Hæc est veræ sententiæ κατασκευὴ, sequitur ἀνασκευή.

V. §. I. *Ubi sunt plures formæ & immutabiles & æternæ rerum, ibi sunt plures ideæ. Sed in Deo sunt &c. Ergo &c.* Resp. Ex jam dictis. Ideæ considerantur, vel secundum quod sunt in se, & sic secundum rem est una tantum idea, essentia, sc. Dei, vel secundum id ad quod referuntur, & sic sunt plures: quemadmodum plures figuræ sunt respectu rerum figuratarum in sigillo, quod tamen in se est unum, ita plures ideæ sunt unum exemplar vel una idea. Usus tamen loquendi obtinuit hodie, ut plurium creaturarum pluria exemplaria aut plures dicantur ideæ. Notetur hoc bene, quod vox idea, quamvis significet rem absolutam, essentiam nempe divinam, semper tamen connotet respectum ad creaturas, &, quia isti respectus sunt plures, ideæ dicuntur plures, & sic ponuntur in Deo ideæ plures respectu connotatorum. Verum connotata dupliciter spectantur: uno modo, secundum esse proprium, quatenus sunt, alio modo, quatenus sunt connotata. Primo modo, connotata dicuntur esse habere in tempore, quia connotata sunt creaturæ, quæ habent esse in tempore: secundo modo connotata possunt dici, quæ connotantur & ab æterno, & in tempore: nam quando respectus connotationis importatur in habitu, tunc connotata dicuntur ab æterno connotari, ut Prædestinatio significat actum divinum, connotando effectum in prædestinato, non in actu, sed in habitu, & potentia futurum, & ideo dicitur prædestinatio æterna. Temporaliter vero dicuntur connotata, quando respectus ille seu connotatio importatur in actu, ut Creare, non dicitur de Deo, ut significet aliquid, quod ab æterno fuit in Deo, sed aliquid connotat, quod in tempore à Deo proficiscitur & eum denominat. Clarius loquar in re obscura. Res per ideas repræsentatæ & ab iis connotatæ, quatenus sunt, habent esse in tempore, quatenus sunt repræsentatæ & connotatæ, sunt ab æterno: nam hæc duo non pugnant: connotatio & repræsentatio rei est ab æterno, & tamen res connotata & repræsentata est in tempore: sicut prædestinatio est ab æterno, & prædestinatus, quem connotat prædestinatio, est in tempore: ita & idea æterna connotat ab æterno respectum ad creaturas futuras, quæ tamen non sunt æternæ, sed temporales & in tempore: sic & idea & respectus ideæ ad rem ideatam seu connotatio ejus, sunt ab æterno, res ipsa connotata, in tempore: repræsentatio rerum per ideas in Deo, est ab æterno: res, quæ ab æterno repræsentatur, est in tempore. Ergo, ut hæc omnia applicem: Quia idea in Deo connotat respectum ad creaturas, quatenus futuræ sunt, &, quia multæ futuræ sunt, ideo multi sunt respectus, & multæ connotationes ab æterno, & sic ideæ denominant Deum ab æterno; sed tamen ipsæ creaturæ connotatæ, non sunt ab æterno, verum in tempore. Et hinc quoque solvi potest hoc argumentum. *Si ideæ sunt plures propter res quas connotant, illæ res connotatæ, vel sunt æternæ, vel temporariæ. Neutrum dici potest: Ergo &c.*

VI. §. 2. *Quæcunque sunt similia uni tertio, sunt similia inter se: Sed omnia creata sunt similia uni tertio, sc. uni ideæ. Ergo &c. Conclusio est falsa, ergo vel major quoque aut minor. Major est axioma. Minor ex concessione.* Resp. Duplex est similitudo, una, quæ habet proprium genus, altera, quæ non habet; sed extra omne est genus. Prior similitudo non potest esse una plurium, genere diversorum & plane dissimilium: & de ista similitudine vera est major. *Quæcunque sunt similia uni tertio, tanquam generi, sunt similia inter se quoad illud tertium*; verum est, quia illa similitudo causatur à genere: sic species intelligibilis animalis est simi-

litudo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

litudo plurium in isto genere, *animali*, convenientium, hominis & bruti; sed non est similitudo plurium, genere differentium, ut colorum & arborum, quia accepta tantum est à natura animalis, ideo tantũ repræsentat animalia: est enim similitudo, quæ habet proprium genus. Sed est & similitudo, quæ non habet proprium genus, sed extra omne est genus, neque est accepta à rebus ipsis; hæc repræsentare potest plura genere differentia, quia non est limitata ad hoc vel illud genus; & de hac similitudine falsum est. Quæ sunt similia uni tertio, sunt similia inter se. Idea vero divina, ut distinctionem applicem ad minorem, est similitudo extra omne genus, & non accepta à rebus, ideoq; optime potest esse una secundum rem, & tamen esse similitudo rerũ, quam maxime differentiũ & genere dissimilium: nempe, sicut una lux Solis exprimit multas & varias species colorum, ita una idea exprimit multa ideata. Quare major non est universaliter vera, Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.

VII. §. 3. *Si Idea in Deo est una similitudo, aut est una communis, aut est una propria: si una propria, ergo per ipsam nunquam plura cognoscentur: si una communis, ergo nunquam per ipsam res cognoscuntur distincte.* Resp. Idea in Deo, aliquo modo est communis, aliquo modo propria: communis est, in quantum repræsentat omnia: propria est, in quantũ repræsentat unamquamque rem secundum omnes circumstantias singulares ac proprias ipsius rei in re exprimendas: sicut essentia divina ita est in uno loco, ut simul sit in pluribus, sic Idea divina repræsentat ita unum distincte, ut simul etiam repræsentet omnia alia distincte: hinc solvitur sequens objectio.

VIII. §. 4. *Si Idea sit una, ergo Deus non cognoscit res distincte, sed indistincte. Posterius est absurdum. Ergo & prius.* Resp. Ratio cognoscendi omnia in Deo est una, & simplex, & nullo modo distincta, quia Deus uno & indistincto aspectu, non vero distinctis aspectibus, cognoscit omnia: at eadem simplex, una, indistincta, id est, nullis vicibus distinctis repetita, cognitio, ratione objectorum multiplex est, & distincta, quia plura objecta distinctissime repræsentat, & Deus ea distinctissime cognoscit. Uno verbo. Illa Phrasis (*Deus cognoscit omnia distincte*) si distinctio ponatur in cognitione per comparationem ad cognoscentem, quasi is distinctis vicibus utatur cognoscendi, falsa est: si per comparationem ad res cognitas, vera est.

IX. §. 5. *Idea, aut dicit aliquid, aut nihil: si nihil, nec pluralitatem habet, nec unitatem si aliquid, ergo, si sunt plures Ideæ, sunt plures res, & sic forent plures res ab æterno: at non plures res personaliter, ergo essentialiter, quod est impium.* Resp. 1. est ambiguitas in voce, *res*. *Res* sumitur, vel pro re actu existente, vel pro re possibili. Ideæ sunt plures, ergo plures res actu existentes, *nego*: possibiles, *concedo*. Neque est absurdum dicere, quod sunt plures res ab æterno possibiles, & sic Ideæ dicuntur plures res possibiles quia ad rationem ideæ non requiritur, ut res actu sit, sed satis est, ut Ideatum sit in potentia, & sic dicatur habere Ideam. 2. responderi potest, esse fallaciam, à dicto secundum quid ad dictum simpliciter: sicuti non valet; Sunt plures res possibiles. Ergo sunt plures res; ita non valet, Sunt plures Ideæ, id est, res cognitæ. Ergo sunt plures res.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-QUINTA, *DE*

IDEIS.

THESIS I.

Vidimus disp. ante habitis, *An sint Ideæ in Deo? Quid sint? Sintne plures, an una?* Atque ad postremum quæsitum respondimus, Ideam esse unam in Deo, in quantum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

est ipsa essentia divina, una, unica, & simplicissima; & esse ideas plures, respectu rerum plurium, quas Deus videt, contemplando essentiam suam, ut Ideam earum, extra se exprimi posse. Atque hinc oritur pulchrum dubium: *An igitur geminum sit objectum intellectus divini, unum primarium, alterum secundarium, illud, essentia divina cognita simpliciter, hoc, eadem cognita ut idea à rebus imitabilis & exprimi possibilis?*

II. Hoc ut solvamus, & de rebus divinis digne loquamur, dicimus, actu & formaliter non esse in divino intellectu duo objecta, unum primarium, alterum secundarium. Quod probatur, primo ex parte intelligentis Dei, secundo ex parte rei intellectæ. Quod primum spectat, constat, intellectum Dei non transire de intellectione in intellectionem, sed, quæcunque intelligit, intelligere unico incommutabili intuitu: alioquin scientia ejus esset variabilis, quod refutavimus in primo *Disp. select. Volumine.* At si intellectus divinus, duo objecta, formaliter saltem distincta, unum primarium, alterum secundarium, essentiam suam simpliciter, eandem ut Ideam, intelligeret, tum non unice ac simpliciter, simul & semel, eam intueretur; nam non videtur posse idem objectum, ut absolutum, simul & relatum, cognosci. Sed, divisos cognoscendi actus Deo tribuere, impium est. Quod secundum spectat, notum est, divinam essentiam plus esse eandem cum suis Ideis, quam egomet sum idem mihi ipsi: tum, quia supremam entitatem actualem ac formalem cum Ideis suis habet, qua major excogitari nequit: tum quia est actu una Idea, essentia sua simplicissime intellecta; ergo, quemadmodum fieri nequit, ut ego videam me ipsum nisi videam me; ita fieri non potest, ut Deus videat suam essentiam, nisi videat suas Ideas. Atque hoc pacto, intuitus divini intellectus in suam essentiam simpliciter, quatenus objectum primarium, & in eam ut Ideam, quatenus objectum secundarium, formaliter divisis actibus non terminatur, sed se tantum, & nihil aliud à se, vel primarie, vel secundarie, intuens, unitive, & supereminenter, ac plusquam æquipollenter, omnia cognoscit.

III. Sed & aliud hic emergit dubium, *quomodo essentia divina sit Idea creaturarum?* Dupliciter enim hoc potest intelligi: vel, *quod sit Idea, prout est imitabilis à creatura*, vel, *quod sit Idea, quatenus intelligitur ac concipitur ut imitabilis à creatura.* Et quamvis ista duo non ita accurate in *Disp. præmissis* distinxerimus, multum tamen inter se differunt. Nam Idea in primo sensu est prior secundum rationem quam Idea in secundo sensu; quia enim essentia Dei est imitabilis à creatura, Ideo eam Deus cognoscit ut imitabilem à creatura.

IV. Nota primo, dici, rem aliquam esse dupliciter in intellectu, vel subjective, id est, ipsi inhærendo, ut species intelligibilis, habitus, & actus intelligendi, vel objective, in quantum cognoscitur ab intellectu, & res illa terminat actum intelligendi; sic homo dicitur objective in intellectu, dum intelligitur, uti color est objective in visu, dum videtur: hic autem posterior modus essendi in intellectu, non ponit aliquid in re cognita, nisi quod denominetur cognita, ab intellectu, quæ denominatio est extrinseca. Quamvis autem duplex hic modus essendi in intellectu rarissime conjungatur, imo videatur pugnare, non enim, quod objective est in intellectu, idem & subjective est, alioquin, homo, leo, animal, cum intelliguntur, inhærerent intellectui, nihil tamen prohibet, aliquando ista duo conjungi in unum, licet maneat inter ea distinctio rationis: etenim, cum intellectus reflexe intelligit suum primum actum intelligendi, tum talis actus est subjective in intellectu, cum illi inhæreat, & idem est objective in intellectu, quia per alterum actum cognoscitur. Nunc porro, cum Idea sit forma existens in intellectu divino, aut utroque, aut uno ex hisce modis, debet in eo existere.

V. Nota secundo, rationem completam Ideæ ex tribus perfici: primo dicit quid absolutum, in quo scilicet consistit similitudo & imitatio effectus; secundo dicit relationem quandam ad id, cujus est Idea & similitudo: tertio dicit relationem ad agens intelligibile, quod per Ideam operatur: non enim Idea per se existens causat, sed est ratio per quam agens intelligibile causat aliud: hoc tertium facile patet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

patet in quovis exemplari, quo pictores utuntur.

VI. Ex dictis *thesi.* 5. facile patet, essentiam divinam, ex hoc tantum, quod sit participalis extra se, nondum habere rationem completam Ideæ, quoad omnia, sed eam tantum possidere, quoad absolutum: at cum objicitur intellectui divino, ut multis participabilis, tum intelligitur habere ordinem, & ad Dei intellectum operantem, & ad creaturas à divino intellectu operabiles: & sic habet completam rationem ideæ, quia, ut dictum est *disp. praeced.* divina essentia, ut est species intelligibilis in intellectu divino existens principiumque cognoscendi, non habet rationem ideæ, sed ut est objectum cognitum à Deo: *Est* igitur *essentia Dei idea creaturarum, quatenus intelligitur & concipitur ut imitabilis & participabilis à creaturis ad extra; ac cum hæc cognitio sit reflexa, simul & objective & subjective est in intellectu divino.* Notandum autem est, quod secundum nostrum intelligendi modum, Deus prius intelligat suam essentiam divinam simpliciter secundum se ipsam, deinde intelligat ipsam multipliciter esse communicabilem extra se, & ex tali cognitione ideas formet, ac postea per illas ideas, creaturas in se ipsis, secundum esse illarum cognoscat, ut producendas suo tempore: & hinc insurgit relatio rationis ipsius essentiæ divinæ ad creaturas, in qua ratio ideæ completur.

VII. Hæc sententia à Scholasticis, qui eam tenent, multis probatur rationibus: nos, qui nunquam numero argumentorum, ut illi & qui eos hodie hîc sequuntur, sed pondere certamus ac robore, ex magno numero unam secernemus atque alteram. 1. De ratione exemplaris formativi rei mediante agente per intellectum, est esse in mente. Sed idea rerum in Deo est exemplar formativum rei. Ergo de ratione ejus est, quod sit in mente Dei. Sed sic, est cognita ab intellectu divino. Ergo divina essentia, ut cognita objective, habet rationem ideæ. 2. Quamvis divina essentia prius, secundum momenta naturæ & instantia rationis, sit imitabilis, quam objecta divino intellectui, non tamen est prius imitabilis exemplariter, quam sit objecta divino intellectui. Ergo ut objecta divino intellectui habet rationem ideæ, quia de ratione exemplaris est, esse objectum propositum intellectui. Hæc fere ratio eadem est cum hac. Etiamsi divina essentia esset imitabilis, si tamen Deus non ageret per intellectum, non esset exemplariter imitabilis. Ergo, nisi cognoscatur ut exemplariter imitabilis, non habet rationem ideæ; Concludimus ergo, quod essentia divina, cognita à Deo, ut exemplar repræsentativum & imitabile à creaturis, habeat rationem ideæ.

VIII. *Object.* 1. *Idea* in intellectu divino est ratio cognoscendi & operandi creaturas. Sed hoc non convenit illi, in quantum est forma objective existens in intellectu. Ergo esse ideam, non convenit divinæ essentiæ, prout intelligitur imitabilis: *Prob. min.* Nam non cognoscitur res per similitudinem, quæ est directum objectum intellectus, nisi præsupposita alia cognitione ejusdem rei: nam videndo imaginem Pauli non cognoscitur Paulus, nisi sciamus, imaginem illam esse Pauli, id quod supponit aliam cognitionem Pauli; Sed Deus cognoscit creaturam per ideam, non supposita alia cognitione creaturæ. Ergo essentiæ divinæ non convenit, quod sit idea, in quantum est cognita, ut imitabilis.

IX. *Resp. Negando minorem, & ad probationem dicendo*, tum demũ non cognosci rem, per similitudinem, nisi ipsa res alia cognitione prius cognoscatur, quando forma objecta intellectui tantum est exemplar, ut patet in imagine allata Pauli; sed aliter se res habet, si forma objecta intellectui non tantum sit exemplar, sed & causa rei repræsentatæ, repræsentans eminenter universam effecti perfectionem, distincte ac perfecte: atqui sic se habet essentia divina, quæ non solum repræsentat se divino intellectui, ut est exemplar, sed &, ut est causa rei repræsentatæ, & tunc non requiritur alia prævia rei cognitio, sed sufficit ipsa cognitio divinæ essentiæ cognitæ, & ut exemplar, & ut causa creaturæ.

X. *Obj.* 2. Similitudo, per quam cognoscitur res, est ratio cognoscendi, non cognita objective. Sed idea importat rationem co-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

gnoscendi, imo est ipsa ratio cognoscendi. Ergo idea non est, ut habet esse objectivum in intellectu. Ergo non convenit essentiæ divinæ, quod sit idea ut cognita ab intellectu divino tanquam imitabilis à creaturis.

XI. *Resp. Negando majorem.* Quia datur similitudo, quæ sit ratio cognoscendi, non cognita, ut species intelligibilis: datur etiam ratio cognoscendi, ut cognita, scilicet verbum mentis: & forma hæc non solum est ratio, per quam cognoscitur, sed etiam in qua cognoscitur. Atqui hoc modo se habet essentia Dei, quæ est idea non ut species intelligibilis & principium intelligendi, sed ut verbum mentis & terminus intellectionis, uti hoc *disp. praced.* fuit expositum. Et sane, idea est similitudo rei cognitæ: sed species intelligibilis non est formaliter similitudo, verum causaliter & efficienter, quia causat verbum mentale: sed ipsum verbum mentis est similitudo expressa rei. Ergo hoc est. Et cum idea sit terminus intelligendi, adeoque ipsum objectum intellectum, species non sit terminus, sed principium quo intellectionis: intellectus enim actuatus specie intelligibili, producit verbum mentis, quod est terminus ipsius cognitionis: palam est, non speciem intelligibilem sed verbum mentis esse ideam in Deo. De hoc argumento fuse disserit *Agnellus lib. 2. de Ideis cap. 7.*

XII. Pro Coronide, ex hisce jam dissertatis, si idea creaturarum sit essentia Dei cognita ut imitabilis, patet, ideas non esse in Deo, ipsas creaturas, secundum esse diminutum, quod tribuitur *Scoto*, aut secundum esse objectivum, quod tribuitur *Durando*.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
Voluminis Secundi, TRIGESIMA-SEXTA, *DE*
IDEIS.

THESIS I.

De *Ideis earumque natura* sic satis actum videtur *disp. ante habitu*, reliquum est, ut videamus, *quarum rerum sint Ideæ in Deo?* Quod sane non ita facile est explicatu: atque ut intelligatur facilius, distinctio quædam est præmittenda hujus vocis *Idea:* Sumitur enim, vel pro ratione cognoscendi tantum, vel pro ratione cognoscendi & operandi simul: priori modo pertinet ad cognitionem speculativam, & proprie dicitur verbum mentis; posteriori modo pertinet ad cognitionem practicam, & proprie dicitur exemplar. Hac distinctione præmissa, Quæstio hæc, *An Deus omnium, quæ cognoscit, habeat ideam?* non difficulter solvitur, quæ eadem est cum altera statim posita. *Nos totum negotium* aliquot assertionibus decidemus.

II. § 1. *Deus in se habet ideas omnium possibilium, quæ nunquam erunt, prout idea significat rationem cognoscendi tantum. Prob.* Quia Deus cognoscit omnes perfectiones, quas posset, si vellet, extra se producere, nunquam tamen produxit aut producet: Quemadmodum defensio Christi contra hostes suos per duodecim legiones Angelorum nunquam instituta fuit, neque futura nunc erit; & tamen fuit cognita à Deo: ergo ejus idea erat in Deo. Consequenter, rerum possibilium constituendæ sunt ideæ in Deo. Pari modo novit, se ex lapidibus posse excitare filios Abrahæ, quod tamen nunquam fecit neque facere voluit. Ita & cognovit perpetuam obedientiam illam, quam à primis parentibus exegit, quę possibilis erat, non tamen actu fuit continuata; habuerunt enim posse, quod vellent, sed non velle, quod poterant. Cognovit itidem alium atque alium mundum, quos posset producere, si vellet, ex hypothesi, quod plures mundi sint possi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

possibiles, hoc enim à non-nullis hodie negatur, non quod illud repugnet ex parte Dei, quasi ejus potentia unius mundi creatione sit exhausta, aut quod aliquid derogetur hic omnipotentiæ divinæ, sed quia implicat repugnantiam ex parte mundi alterius creandi, ubi enim conderetur, cum hic præsens omne spatium occupaverit, & extra eum nihil sit, in quo collocari valeat, nisi eum quis locet in sede Beatorum & throno Majestatis divinæ, ubi omnia sunt plena Dei, & sancti Angeli inclamant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Jehova Sebaoth.

III. §. 2. *In Deo est idea omnium bonorum & omnium entium procedentium ab ipso Deo, prout idea significat exemplar rei faciendæ, & rationem operandi.* Prob. Quia Deus est author omnis bonitatis & omnis entitatis, ergo omnis boni & entis idea est in Deo: atque hæc est idea futurorum. *Conseq. Prob.* Quia quicquid à Deo producitur, hoc producitur secundum similitudinem, quam habet in ipso. Sed omne bonum & omne ens à Deo producitur. Ergo &c. Sed hæc similitudo omnis boni & entis in Deo, est idea boni & entis. Ergo.

IV. §. 3. *Quamvis Deus cognoscat mala culpæ seu peccata omnia omnium hominum, ea tamen nullam sui habent ideam in Deo, prout idea significat exemplar rei faciendæ & rationem operandi.* 1. *Deus cognoscit peccata universorum hominum.* Alioquin non posset esse justus judex: nemo enim recte judicare valet de iis, quæ ignorat. Et, qui novit rationem attingendi scopum, novit etiam rationem deficiendi à scopo; Sed Deus novit perfectissime rationem in creaturis perveniendi ad seipsum ut scopum, qui est summa rectitudo & bonitas. Ergo etiam novit rationem in creaturis deficiendi à se ut scopo, à summa seu rectitudine & bonitate; qui recessus & deviatio, est, iniquitas, malitia, peccatum, 2. *Deus non cognoscit peccata, per proprias ideas illorum:* quia neque falsitas, neque malum, ut sic, habet ideam propriam in Deo. *Prob.* Idea impræsentiarum est exemplar imitabile: Sed divina essentia, nec falsitatis, nec mali, nec peccatorum, est exemplar imitabile. Ergo. *Prob. minor.* Quia idea est hîc ratio faciendi aliquid: cum ergo Deus falsitatem, malum, aut peccatum, facere nequeat, neque illorum quoque est idea in Deo. Quod *probatur* adhuc fortius. Idea in Deo est essentia ejus cognita ut imitabilis à creaturis, i. e. in quantum res sint assimilabiles Deo: Sed falsitas & malitia non sunt assimilabiles Deo. Ergo, &c. Contra, omne verum & bonum est assimilabile Deo: ideoque utriusque datur idea in Deo. Adhæc, essentia Dei non est simpliciter idea aut exemplar, sed & causa ideati, ut *in disp. præced.* fuit ostensum. Sed Deus non est causa illius falsitatis aut malitiæ. Ergo. *Quæritur* hîc. *Quomodo ergo Deus cognoscat malum?* Resp. per bonum, seu ideam, seu speciem boni. *Prob.* Quicunque perfecte cognoscit bonum, cognoscit quoque malum. Sed Deus perfecte cognoscit bonum. Ergo. *Prob. maj.* Quicunque perfecte cognoscit aliud, etiam cognoscit distinctionem & differentiam ejus ab alio. Sed prima ratio distinctionis consistit in affirmatione & negatione, ut scil. aliquid cognoscatur esse hoc & non esse illud: ergo malum etiam cognoscitur à Deo, quia est negatio & privatio boni: nam si unumquodque distincte cognoscitur, cum apprehenditur, prout ejus natura est à quovis alio distincta, aut Deus non cognoscit perfecte bonum, aut cognoscit ut distinctum à malo, & sic consequenter cognoscit malum, per bonum & ideam ac speciem boni. Sed ulterius quærunt hîc *Scholastici. An Deus cognoscat malum per speciem boni, non cujuscunque, sed tantum ejus, quod privat, ita ut, si Deus non cognosceret aliud bonũ à se, nullo modo esset cogniturus malum secundum specialem rationem mali: quoniam privatio non cognoscitur nisi per habitum oppositum: sed privatio & habitus, sunt opposita circa idem subjectum: Dei autem essentia non potest esse subjectum privationis. Ergo, si non esset aliud bonum cognitum à Deo, nisi essentia Dei ut idea omnis boni, nullo loco cognosceretur malum à Deo.* Resp. Deus, per hoc, quod cognoscit suam essentiam infinitam, tanquam quæ continet infinitum pelagus suæ bonitatis, cognoscit omne malum, etiam secundum rationem specialem mali. *Prob.* Cum divina essentia sit bonitas infinita, atque adeo hæc sit de conceptu formali illius,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

sequitur, omnem rationem bonitatis perfectissime in ea reperiri: ergo & reperitur in illa ratio ista, qua malum cognoscitur ex opposito bono: quia hæc ratio cognoscendi malum aliquo modo pertinet ad perfectissimam rationem cognoscendi bonum, quia tum perfectissime cognoscitur bonum, cum cognoscitur, in quantum dissidet à malo, & in quantum malum dissidet ab ipso: At sic cognoscitur ipsum malum. *Hinc sic pergo.* Malum cognoscitur per bonum oppositum. Sed malum opponitur bono divino perfectissime cognito à Deo, & secundum rationem communem mali, & secundum rationes speciales mali: quia sicut Deus est causa communis omnium, in quantum omnia imitantur Deum, & pariter est causa specialis cujuslibet entis in particulari, quatenus diversa entia diversimode ipsi, ut ideæ omnium & singulorum, assimilari possunt: sic omnia mala opponuntur Deo, oppositione communi, in quantum ab ejus bonitate & rectitudine discedunt, & præterea opponuntur eidem bonitati & rectitudini, speciali oppositione, in quantum ab ea diversimode deficiunt & discordant. Ergo, &c.

V. §. 4. *An etiam imperfecta entia cognoscuntur à Deo per propriam aliquam ideam, an vero per ideam oppositorum? ut materia per ideam formæ, potentia per ideam actus, multitudo per ideam unitatis, cæcitas per ideam visus?* Resp. Imperfectiones, quæ reperiuntur in rebus creatis sunt duum generum: quædam sunt defectus naturæ & privationes alicujus perfectionis debitæ inesse, ut cæcitas: quædam vero sunt naturales conditiones rerum, quæ non important privationem alicujus perfectionis debitæ, sed negationem solum alicujus perfectionis non debitæ, ut esse materiale, esse potentiam, esse multum, esse finitum, participatum, &c. In Deo non est idea imperfectionum aut entium imperfectorum primi generis; ideoque, nec cæcitatis, nec cæci, ut sic, formaliter loquendo, habet ideam, quia istæ imperfectiones proveniunt ex defectu naturæ particularis, & non ex virtute ejus activa aut perfectione ipsius Dei, neque ullo modo ei assimilari possunt. Imperfectionum aut entium imperfectorum secundi generis Deus non habet ideam, si istæ imperfectiones considerentur formaliter, quatenus habent rationem imperfectionis, i. e. quatenus sunt negationes majoris perfectionis, quia negatio ut sic non habet aliquod exemplar, ad quod producatur, cum produci nequeat: attamen entia illa vera & realia, quæ isti imperfectioni substernuntur, quantum ad entitatem suam, non vero imperfectionem, habent ideam sui propriam in Deo, qua cognoscuntur, quia habent aliquam veritatem, qua vere assimilantur Deo, & imitantur atque exprimunt suo modo Deum, in quo continentur, non quidem formaliter, sed eminenter, quatenus à virtute activa Dei & perfectione ejus produci valent, & de facto aliquando producentur ac producuntur. *Prob.* Idea in Deo dicit assimilationem ideati ad Deum, quæ assimilatio est, non univocationis, sed repræsentationis & expressionis, non sub eodem genere sed extra genus, ut ante fuit explicatum in *disp. præced.* Cum autem Deus sit ens & ens verum, atque entia materialia, potentialia, multa, &c. sint entia & entia vera, etiam vere assimilantur Deo, & Deum imitantur, atque exprimunt. Ergo datur eorum vera ac propria idea in Deo, quod erat demonstrandum.

VI. §. 5. *An Deus habet ideam accidentium distinctam ab idea subjecti?* Resp. Propria accidentia non habent in Deo ideam distinctam ab idea subjecti, accidentia communia, quæ superveniunt subjecto jam completo, habent distinctam ideam ab idea subjecti, quoad productionem, utraque habent distinctam ideam ab idea subjecti, quoad cognitionem. *Prob. pars prima.* Quia idea est forma exemplaris rei producibilis: ergo, sicut se res habet ad produci, ita se habet ad ideam, juxta quam producitur. Sed accidentia propria non producuntur in suo esse distincta productione à productione subjecti. Ergo neque habent ideam distinctam ab idea subjecti. Consequenter, & subjecti, & propriorum accidentium, una est communis idea, ad cujus exemplar subjectum producitur cum suis proprietatibus. Quemadmodum artifex habet

unam ideam domus & omnium accidentium concomitantium eam, ita & Deus unam habet ideam, & subjecti, & propriorum, quæ comitantur illud. *Secunda pars assertionis posita probatur eodem fere modo.* Unaquæque res ita se habet ad sui ideam, uti se habet ad sui productionem: Sed accidentia communia, quæ adveniunt rei jam completæ, non producuntur eadem productione, qua producitur res ipsa: nam ex eo, quod aliquis est homo, non sequitur, quod idem sit sapiens aut theologus: sed alia actione fit homo, alia sapiens; sicut domus alia actione fit domus, alia dealbatur. Ergo alia est idea in Deo respectu subjecti, sc. hominis, alia respectu sapientiæ ipsius, sicut in mente artificis, alia est idea domus, & alia alboris. *Tertia pars assertionis sic patet*, quia, quandocunque accidens distincte cognoscitur, & consideratur à Deo secundum propriam ipsius rationem, habet ideam ipsius propriam Deus; idea enim est ratio cognoscendi omnia secundum propriam rationem uniuscujusque. Præterea, cum unumquodque accidens habeat aliquam propriam actualitatem, quam addit subjecto, etiam ejus ideam propriam oportet ut habeat Deus, cui ut rerum omnium ideæ, pro idearum contemplatione à nobis instituta, sit gratiarum actio sempiterna. Amen.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-SEPTIMA,

DE

ESSENTIIS RERUM ÆTERNIS.

THESIS I.

Quia nihil fere frequentius est legere, quam *Essentias rerum creatarum esse æternas*, & de hac quæstione inter se contendunt acriter Scholastici Veteres, *Albertus Magnus*, *Henricus Gandavensis*, *Thomas Aquinas*, *Iohannes Duns Scotus*, & Recentiores, *Franciscus Suarez tom. 2. Metaph. disp.* 31. *Gabriel Vasques in* 1. *part. Thom. disp.* 70. *&* 104. *Martinus Meurisse in Metaph. lib.* 1. *quæst.* 15. *imprimis Franciscus Cumel in* 1. *p. Th. quæst.* 10. *art.* 3. *aliique*, operæ pretium visum fuit explorare, quid hîc sit sentiendum, & quali modo loquendum. Controversiæ status est, *Vtrum essentiæ rerum sint ab æterno: non solum in Deo, sed etiam extra Deum?* quod idem est, ac si quæras. *An rerum quidditates, antequam à Deo in tempore producerentur, habuerint aliquod esse in se & secundum se?* Atque idem quæritur à Logicis, sub aliis verbis. *Vtrum hæc enunciabilia complexa, homo est animal, equus est hinnibilis, rosa est flos, sint æternæ veritatis, ita ut aliquid reale respondeat illis ab æterno extra intellectum?* Quæstio sane est ardua, quam antequam decidamus, distinctiones quædam sunt præmittendæ, ut certa ab incertis distinguantur.

II. §. 1. Essentiæ rerum spectantur, vel secundum esse reale, quod habent in se, vel secundum esse objectivum, virtuale, possibile, intelligibile, ideale, volibile, quod habent in Deo. Alii sic dicunt, Essentiæ rerum tribus modis habent esse, vel in intellectu divino, vel in suis causis, vel in seipsis extra suas causas. Essentiæ rerum possunt dici æternæ, secundum esse objectivum, in genere, quatenus ab æterno fuerunt objectum, virtutis & potentiæ, intellectus & ideæ, ac voluntatis divinæ: esse enim virtuale creaturarum æternum, nihil est aliud, quam esse, suæ causæ, ipsius sc. Dei, ut habentis ab æterno virtutem producendi eas in tempore: similiter illis tribuitur esse possibile æternum, quia ab æterno fuerunt in potentia objectiva & activa Dei, cui fuerunt objectæ, & per quam ad actum sunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

traductæ in tempore, & ex statu possibilitatis æternæ translatæ in statum actualitatis temporariæ: sunt quoque æternæ secundum esse intelligibile atque ideale, quatenus ab æterno sunt cognitæ à Deo, ut possibiles & futuræ in tempore, & quatenus ab æterno contemplando essentiam suam Deus vidit, quomodo esset imitabilis à creaturis in tempore: denique sunt æternæ secundum esse volibile, quatenus ab æterno voluit eas producere in tempore. Ad alteram distinctionem quod attinet: In intellectu divino rerum essentiæ fuerunt per ideas ab æterno, antequam mundum creaverit, sicut res artificiosæ sunt in mente artificis, antequam producantur: in suis causis res dicuntur esse, quatenus sunt in illarum potentia activa, quemadmodum rosa est in virtute activa Solis; sic rerum essentiæ, antequam fuerunt in tempore creatæ, fuerunt in potentia activa Dei ab æterno: in seipsis extra causas suas dicuntur essentiæ rerum esse, quando jam actu producuntur à Deo, aut potius, quando sunt productæ: sic nullæ essentiæ ullarum rerum sunt æternæ.

III. §. 2. Tripliciter accipitur τὸ esse: vel pro esse essentiæ, quo sensu definitio dicitur explicare τὸ esse, i. e. essentiam rei definitæ, vel pro esse existentiæ, quo sensu dicitur generatio, transitus à non esse ad esse rei, vel pro veritate propositionis, in quantum τὸ *est*, significat connexionem duorum extremorum, subjecti & prædicati; quo sensu dicimus, Homo est animal, est rationalis, est risibilis, est doctus, est probus, &c. Hic notandum venit, quod actualis existentia subjecti non requiratur ad veritatem propositionis, in qua τὸ *est*, tertii est adjecti, secus quam cum secundi est adjecti: Et hoc sic probatur. Si existentia subjecti requiratur ad veritatem propositionis de τοῦ *est* tertii adjecti, sequitur, nihil esse scibile nisi quando existit; quia nihil est scibile nisi verum. Sed consequens est falsum, quia multa scibilia sunt, & sciuntur de rebus non existentibus, ut, de rosa tempore hyberno scitur, quod sit flos, de Homero nunc non existente, quod sit poëta, &c. Ergo, &c.

IV. §. 3. Esse existentiæ duo facit respectu esse essentiæ. Primum, quod constituat esse essentiæ in actu, quod antea erat in potentia; sicuti homo, antequam existat, est in potentia Dei, & habet esse potentiale non actuale, quod quidem esse potentiale extra Deum nihil est, sed est in Deo ipsa potentia Dei potentis producere hominem: secundum, quod facit esse existentiæ respectu esse essentiæ, est, quod faciat, essentiam rei esse, ens creatum; aut potius essentiam entis creati; nam antequam existit, est ens creabile & non creatum, aut potius est entis creabilis & non creati; creatio enim terminatur ad essentiam rei sub existentia.

V. §. 4. Τὸ reale, quando enunciatur, de essentia, esse, aut ente, dupliciter accipitur: vel, prout distinguitur contra τὸ fictitium, aut quod ab intellectu & ratione est fabricatum, quo sensu ens fictitium, ut chimæra, & rationis, ut genus, opponitur enti reali: vel prout distinguitur contra τὸ non existens, quo sensu reale idem est quod revera existens. Essentiæ rerum possunt dici reales, priori modo, quatenus non sunt fictæ ab intellectu aut factæ à ratione: sed non possunt dici reales, sensu posteriori, quasi semper existant; sic enim forent æternæ & coæternæ Deo, quod est absurdum. Sed quæstionem ipsam decidamus & latius exponamus.

VI. §. 1. *Essentia rerum, extra divinum intellectum, extra Dei potentiam activam, extra illud esse objectivum quod habent in Deo, in se & secundum se, non sunt æterna, nec habent aliquod esse reale ab æterno, ne quidem diminutum, extra Deum.* Probatur. 1. Si rerum essentię sint ęternę secundum aliquod esse extra Deum, dabuntur universalia in essendo, & ideę, vulgo, sed falso adscriptę Platoni, ut in disp. de Ideis est ostensum, rerum & essentiarum separatarum à singularibus, ab ęterno, quę non senescant, nec intereant, nec corrumpantur, quia sunt abstractę à conditionibus materialibus singularium. Sed, constituere naturas universales separatas à singularibus, contra omnem sanam est rationem: ubi enim hę ab ęterno extra Deum delituerunt? ubi essentię istę ęternę moratę sunt extra Deum? non in aliquo Mundi angulo, quia mundus ab ęterno non fuit, & ante creationem ejus nihil fuit

præter Deum. Ergo extra Deum ab æterno essentiæ rerum esse non potuerunt. 2. Si essentiæ rerum sunt æternæ extra Deum, etiam talis erit essentia hominis: Sed essentia hominis est ejus materia & forma, corpus & anima rationalis. Atqui hæc non sunt æterna: repugnat enim esse æternum, & extra Deum produci ac creari, uti id disp. 19. in vol. primo selectarum disp. est ostensum. 3. Si rerum essentiæ habent esse ab æterno extra Deum, aut sunt productæ à Deo in illo esse, aut non sunt, Si non, sequetur, aliquid esse ab æterno extra Deum, quod nullo modo dependeat à Deo: quia, quod non est productum à Deo, id nullo modo dependet ab eo. Si ab æterno sunt extra Deum productæ à Deo; ergo habebunt existentiam ab æterno, quia omnis actio Dei producentis aliquid, terminatur ad existentiam singularem ipsius. Et sic, non solum essentiæ rerum erunt æternæ, quoad esse essentiæ, sed & quoad esse existentiæ, quod est absurdum. 4. Si rerum essentiæ sunt ab æterno extra Deum, sequitur, Deum non posse aliquid creare: quia creare est producere totum ens, ut ens est, ex nihilo. Sed si essentiæ rerum sint æternæ, ex hypothesi Adversariorum, divinæ creationi semper supponitur & præstruitur essentia & quidditas rei creandæ, quæ cum sit principalior entitis ejus, res creanda non producetur ex nihilo. 5. Si essentia hominis est ab æterno extra Deum, aut est aliquid aut nihil. Si nihil, non potest dici æterna, quia æternitas est affectio entis realis, Si aliquid, jam ęternum esse non est proprium Dei. Hoc est absurdum. Ergo & illud. 6. Si rerum essentię sint ab ęterno, maxime propter veritatem harum propositionum id esset, quę dicuntur perpetuę veritatis, imo ęternę veritatis; ut sunt, Homo est animal rationale, Homo est risibilis, Quodlibet est vel non est, &c. Sed ob hanc causam non est necesse, essentias rerum esse ęternas, nam nihilominus hæ propositiones erunt verę, quia non pendent ab existentia rerum: imo, etsi Deus annihilaret essentias rerum, adhuc propositiones illę essent verę, quia dicunt tantum connexionem necessariam prędicati cum subjecto. Quod negotium ut intelligatur, assertionem ponimus secundam.

VII. §. 2. *Propositiones aliquæ dicuntur esse veritatis perpetuæ & æternæ, non quia connexiones prædicati cum subjecto in illis habent esse ab æterno extra Deum, sed quia prædicatum concipitur in ratione subjecti, i. e. quia subjectum, nec potest esse, nec intelligi, sine prædicato illius propositionis, aut etiam prædicatum, non potest esse nec intelligi, sine subjecto illius enunciationis.* Hic vero accurate est notandum, differentiam quandam esse inter propositiones perpetuę & ęternę veritatis; nam quędam sunt verę veritate intrinseca, sc. quando prędicatum est de intrinseca ratione subjecti, & non potest intelligi subjectum sine prędicato, aut vice versa, quando subjectum est de intrinseca ratione prędicati, nec potest prędicatum intelligi sine subjecto: ut hęc, *Homo est animal rationale*, & hęc, *Homo est risibilis*, utraque est vera ab ęterno, non tantum, quia invenitur in intellectu ęterno Dei, sed etiam utraque est vera ab intrinseco; quia in una, prędicatum est de intrinseca ratione subjecti; in altera, subjectum est de intrinseca ratione prędicati, & dicunt mutuam & necessariam habitudinem ad se invicem & ex natura rei & ex natura terminorum: alię vero sunt propositiones perpetuę veritatis ab intrinseco, sc. quia ab ęterno sunt cognitę & prędeterminatę à Deo, ut propositiones futurorum contingentium, sicut hęc, Antichristus erit, est vera ab ęterno, non quidem veritate intrinseca, quia prędicatum non est de ratione intrinseca subjecti, sed contingenter convenit subjecto, est tamen vera ab ęterno, quia Deus ab ęterno prædefinivit, Antichristum fore: & sic illa semper fuit vera in mente Dei æterna. Nostra in præsens assertio intelligenda est de propositionibus, non posterioribus, sed prioribus, quæ sunt veræ veritate intrinseca, & quæ sunt veritatis æternæ, non tamen, quia connexiones partium in illis habeant esse ab æterno extra Deum. 1. quia nullo homine existente, ante sæcula condita, hæc erat vera, *Homo est animal rationale:* sed ab eo, quod res est vel non est, propositio dicitur vera vel falsa: ergo si ante mundum factum nulla res erat, nulla quoque erat propositio, vocalis, aut scripta, sed tantum mentalis in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

intellectu Dei. Ergo neque illa extra Deum erat vera. *Homo est animal rationale.* 2. Antequam Deus mundum constitueret, neque erant quatuor, neque tria, ergo non erant septem. Ergo non est perpetuæ aut æternæ veritatis extra Deum, *Quatuor & tria sunt septem.* 3. Quod rerum essentiæ non sint æternæ, quia connexiones prædicati cum subjecto sunt æternæ extra intellectum Dei, sic probatur. Connexio est connexorum. Sed ab æterno nulla extabant extrema, quæ connecterentur. Ergo ab æterno non potuit illa esse connexio extremorum extra Deum. 4. Ista connexio prædicati cum subjecto, quando dicitur, *Homo est animal rationale*; aut erat realis, aut intellectualis: non realis, quia tunc nihil erat extra Deum. Ergo erat intellectualis: sed tunc nullus erat intellectus, nisi divinus, qui ab æterno non solum intelligebat, hominem esse rationalem, sed & contingentia omnia. Ergo propositiones non dicuntur æternæ veritatis, quia connexio prædicati cum subjecto sit ab æterno extra Deum: sed sufficit, quod alterum de alterius ratione sit intrinseca, formali, & essentiali. Unum hic objici potest, quod solvi meretur. Aut connexio extremorum in propositionibus ęternę veritatis, erat ab æterno, à parte rei, aut in intellectu tantum divino: non à parte rei, quia nihil potest esse æternum extra Deum: non in intellectu divino, quia eadem ratione omnes propositiones de futura contingenti sunt æternæ veritatis, quia sunt in intellectu Dei æterno. *Resp.* Propositio necessaria, æternæ veritatis, qualis est illa, *Homo est animal rationale,* dicit habitudinem necessariam & intrinsecam ex natura extremorum, ubicunque reperiatur, sive in intellectu Dei, sive in intellectu Angeli, sive in intellectu hominis; hoc enim illi est accidentale: Et ratio est, quia prædicatum illius concipitur ex natura rei in ratione & conceptu essentiali ipsius subjecti, ita ut subjectum, nec esse possit, nec intelligi, sine prædicato; nam prædicatum est de essentia subjecti: & hoc ita est, quia ita esse ab æterno voluit Deus. Sed propositio de futuro contingenti, non habet ab intrinseco, quod sit æternæ veritatis, sed tantum ab extrinseco, ex eo quod est in intellectu divino, ut est hæc, *Antichristus erit*, quia prædicatum hic non est de essentia subjecti; nec existentia esse potest de essentia ullius rei creatæ, nec Deus unquam voluit, existentiam creaturæ esse de essentia ejus, sed contra ab æterno voluit, hoc prædicatum, *erit*, contingenter dici de Antichristo. Cætera argumenta in conflictu solvemus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-OCTAVA,

DE

POTENT. DEI ORD. ET ABSOL.

THESIS I.

Potentiam in Deo esse, & quidem activam, & infinitam, *disp. 22. select. vol. 1.* satis superque est probatum, nunc ejus divisionem, in *Ordinatam* seu *Ordinariam*, & *Absolutam seu Extraordinariam*, explicare decretum est: quæ divisio intelligenda est, non respectu Dei, sed rationis nostræ: nam potentia Dei est ipsa essentia Dei secundum rem; quæ essentia, ut est unica & simplicissima, sic & potentia ejus est unica, & secundum rem simplicissima, quæ tamen, pro diversa consideratione, nunc ordinata dicitur, nunc absoluta: quemadmodum unica & simplicissima Dei scientia, dividitur in simplicis intelligentiæ & visionis, & voluntas, in voluntatem efficientem & permittentem, propter inadæquatos unius ejusdemque rei conceptus nostros.

II. Po-

II. *Potentia Dei ordinata* dicitur, quæ sequitur leges à voluntate Dei positas, vel quæ accommodata est, & quasi debita, exsequendæ legi ab ipso Deo institutæ. *Potentia Dei absoluta* dicitur, quæ non est adstricta ad istum ordinem, in natura, aut in supernaturalibus, secundum scripturas, positum; vel, qua Deus potest facere omne id, quod contradictionem non implicat. Ordo autem iste, secundum quem agit Deus per potentiam ordinatam, & præter ac supra quem agit per potentiam absolutam, intelligitur secundum externam executionem, revelatam, & significatam, sive per leges naturæ, in prima rerum & mundi creatione fixas, sive, per revelationem scripturæ, aut aliam quamcunque supernaturalem, manifestatam. Lex divina est. *Ioh.3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest ingredi regnum cælorum.* Quem igitur Deus regenerat per aquam & spiritum, & per regenerationem ex aqua & spiritu salvum facit, eum salvum facit per potentiam suam *Ordinatam.* Sic & in rebus naturalibus, cum Deus, post effusum semen in uterum matris, cum virtute plastica concurrit ad formanda membra, membris sufficienter formatis animam à se creatam infundit, infundendo unit, id omne agit per *Potentiam* suam *Ordinatam.*

III. *Potentia* Dei *absoluta* dupliciter potest accipi. 1. *Exclusive*, sive ut opponitur potentiæ ordinatæ, & sic nihil est aliud, quam potentia Dei, quatenus soluta est omni lege, seu, prout nulli communi ordini divino in rebus instituto est quasi adstricta, & suo modo debita. Per potentiam Dei hoc modo sumtam creatus est mundus, perque eam factum est, ut Sol steterit tempore Josuæ; unde, quod per potentiam Dei fit ordinatam, id non potest dici fieri de potentia Dei absoluta, hoc modo sumta. 2. *Absolute sive in sua latitudine*, ut potentiam ordinatam sub se comprehendit, quo pacto nos statim eam accepimus, cum diximus, per potentiam absolutam Deum facere posse, quicquid fieri contradictionem non implicat:

IV. Distinctionem potentiæ, in ordinatam & absolutam, priori modo sumtam, existimo esse eandem cum illa qua in ordinariam & extraordinariam distinguitur, ita ut idem sint, potentia ordinaria & ordinata extraordinaria & absoluta, priori modo sumta; quo sensu easdem utrasque fecimus. *th.* 2. Dissentit hîc à nobis *Fonseca*, *l.* 9. *Met. c.* 2. *l.* 1. Ejus ratio *hæc* est. *Si potentia ordinaria & ordinata essent plane idem, sequeretur, omnes effectus, qui cadunt sub potentiam ordinatam, etiam cadere sub potentiam ordinariam. Atqui hoc est absurdum, quia fœtus quidam animalium Monstrosi cadunt sub potentiam Dei ordinatam, ordo enim in rebus institutus admittit, imo & poscit, ut aliæ causæ aliquando alias impediant, & sic monstra generentur: eadem tamen monstra non cadunt sub potentiam Dei ordinariam, quia sunt effectus extraordinarii. Atqui absurdum est, effectus extraordinarios contineri sub potentia Dei ordinaria.* R. Monstrosi partus, quos adducit *Fonseca*, sunt extraordinarii, respectu potentiæ naturæ particularis, non sunt tales, respectu potentiæ Dei & naturæ universalis; & sic continentur sub potentia Dei ordinaria. Absurdum quidem est, effectum dici extraordinarium, respectu potentiæ Dei, & contineri sub potentia ejus ordinaria. At non est absurdum, effectum dici extraordinarium respectu potentiæ naturæ particularis, & tamen contineri sub potentia Dei ordinaria. Juxta posteriorem acceptionem potentiæ absolutæ, distinctio potentiæ divinæ in ordinatam & absolutam non est eadem cum distinctione in ordinariam & extraordinariam, quia potentia Dei absoluta hoc modo sumta & ordinariam & extraordinariam includit. Cæterum, per *Potentiam Dei absolutam*, idem nos intelligimus, quod per vocem *omnipotentiæ*, de qua paulo plenius est agendum.

V. *Omnipotentia*, ut ex voce patet, *est talis potentia, qua quis omnia potest:* Et, cum Deus dicitur *Omnipotens*, significatur, ipsum omnia posse. Cum autem potentia dicat respectum ad possibile, quandocunque enim aliquis dicitur posse, necesse est, ut illud, quod posse dicitur, possibile sit, omnipotentia sese extendet ad omne possibile, sc. cum Deus dicitur omnipotens, sensus est, Deum posse omnia, quæ sunt possibila.

VI. *Possibile* dicitur dupliciter. 1. *Cum apposito*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

posito, sc. quod sit possibile huic vel illi, ut quod aliquid sit possibile creaturæ vel Deo. Non potest dici, Deum esse omnipotentem, quia possit omnia, quæ sunt possibilia creaturæ, nam potentia Dei ad longe plura sese extendit: neque potest dici, Deum esse omnipotentem, quia possit omnia, quæ suæ potentiæ sint possibilia, tum, quia sic circulus committeretur in declaranda natura omnipotentiæ, tum, quia & creatura posset dici omnipotens, nam & illa potest omnia, quæ suæ potentiæ sunt possibilia. Non ergo consistit ratio omnipotentiæ in eo, quod aliquis possit omne possibile cum apposito. 2. dicitur possibile *absolute*, sc. illud, cujus termini nullam important repugnantiam, sive, quod non implicat contradictionem, vel, ut habet *Arist. 9. Met. c. 3. quo posito in actu, nullum sequitur impossibile.* Sicuti, *hominem sedere*, possibile est, quia horum terminorum, *homo*, & *sedens*, unus alteri non contradicit; &, si homo actu sedeat, nihil absurdi inde sequitur: &, hoc modo sumptum possibile, respicit omnipotentiam, diciturque omnipotens, qui potest omnia, quæ absolute & simpliciter sunt possibilia, i. e. quæ non implicant contradictionem.

VII. Est & alia ambiguitas in hac voce, *possibile. Vel enim opponitur tantum impossibili, & comprehendit etiam id quod est necessarium*, vocaturque à *Scholasticis possibile altum*, & hoc modo possibile dicitur, quicquid in suo esse ullam involvit contradictionem: *vel non tantum opponitur impossibili sed & necessario*, quo sensu possibilia sunt, quæ possunt esse & non esse. Cum dicimus, Deum per omnipotentiam posse, id omne, quod non implicat contradictionem, seu quod est possibile absolute, intelligendum id est, de possibili in sensu posteriori; nempe, id cadit sub omnipotentiam, quod est possibile, ita ut non sit necessarium, quia, possibile non necessarium, & id, quod est possibile fieri, sunt unum & idem. Quicquid enim est possibile, ut non sit necessarium, id potest esse & non esse, & hoc ipso potest fieri: & quicquid fieri potest, hoc ipso potest esse & non esse. Quare Deus ipse non est objectum suæ omnipotentiæ, quia Deus ita est ut non esse non possit, ideoque, nec à seipso, nec ab alio fieri potest, & omnipotentia tribuitur Deo, quatenus potest omnia alia à se distincta. Sed nec sub objecto comprehenduntur omnipotentiæ divinę, quę important passionem in ipso, quia caret potentia passiva: sic Deus non potest mori, &c. Nam mori est pati. Ex hisce omnibus facile est refutare impia *Plinii* verba *lib. 2. Hist. nat. c. 7. Imperfectæ in homine naturæ præcipua sunt solatia, ne Deum quidem omnia posse: nam, neque sibi mortem consciscere potest, si velit, quod homini dedit in tantis vitæ malis, nec mortales æternitate donare, aut in vitam revocare defunctos, aut facere, ut, qui vixit, non vixerit, qui honores gessit, non gesserit, nec ullum habere in præterita jus, nisi oblivionis, atque (ut facetis quoque argumentis societas cum Deo copuletur) ut bis dena viginti non sint.* Hęc *Plinius*. Resp. Deum non posse, mortales facere immortales, aut defunctos in vitam revocare, falsissimum est. Quod vero Deus non posit mortem sibi consciscere, nec valeat facere, ut, qui vixit non vixerit, qui honores gesit non geserit, ut bis dena non sit viginti, ea non potest, quia non sunt posibilia: nam contradictionem implicant, ideoque sub objecto omnipotentiæ divinę non continentur: neque, ea non pose, vel tantillum derogat ei: de quavis enim potentia judicandum est ex suo objecto, estque illa potenta perfectia, in qua respectu sui objecti adęquati nullum est reperire defectum. Quemadmodum ergo nihil derogat visui, quod non posit percipere, vel odorem, vel saporem, neque recte infertur, hominem carere visu, quod nequeat videre odorem aut saporem, quia odor & sapor non sunt objectum visus, sic nihil derogat potentię divinę, quod mori non posit, nec licet inferre, *Deus non est omnipotens*, quia non potest ea facere, quę contradictionem inferunt, quia talia sub objecto potentię divinę non comprehenduntur. Atque hęc serio observanda sunt contra *Conradum Vorstium*, quia *tract. de Deo & attributis Dei, p. 290.* non veretur statuere, potentiam Dei non ese prorsus infinitam, eo, quod non extendatur ad imposibilia. Certe, si ad imposibilia extenderetur, ne potentia quidem eset, quia, sicut scientia non dicitur nisi re-

spe-

ſpectu ſcibilium, ſic potentia non dicitur niſi ratione poſſibilium: Et, ſi impoſſibilia ſub aliquam caderent potentiam, hoc ipſo non eſſent impoſſibilia.

VIII. Objiciat quis, *Deus non poteſt ambulare, edere, bibere, informare materiam. Ergo non poteſt omnia, quæ fieri poſſunt, & contradictionem non implicant. Conſeq. prob. quia ambulare, edere, bibere, informare materiam, fieri poſſunt, neque contradictionem implicant.* Reſp. Conſequens intelligi poteſt dupliciter. 1. Ut verbum (*poſſe*) latiſſime accipiatur, & quamlibet potentiam, etiam paſſivam denotet, ſicut accipitur, cum dicitur, aquam poſſe calefieri, & hoc modo non ſumitur, cum Deus dicitur omnipotens & omnia poſſe: hoc ſenſu concedimus, Deum non poſſe omnia, quæ fieri poſſunt, ſc. ab homine, & quæ contractionem non implicant à parte cauſæ ſecundæ, ut ambulare, &c. quæ tamen, quia potentiam connotant paſſivam, à Deo fieri nequeunt, & ex parte cauſæ primæ contradictionem implicant, ſi tribuatur ei, iſta facere, quia in Deum potentia paſſiva non cadit. 2. Ut verbum (*poſſe*) importet potentiam mere activam, excluſa omni paſſione, & hoc modo negatur conſequentia, quia poſſe ambulare, edere, bibere, &c. important potentiam paſſivam in iis, quæ denominant, & à quibus eliciuntur: ſunt enim quidam motus: ſed id, quod movetur, patitur, & aliquid in ſe recipit: eſt enim motus actus entis in potentia qua potentia. Informare materiam, licet non ſit actus potentiæ paſſivæ, non tamen etiam eſt actus potentiæ activæ, quia eſt actus formæ, qua talis, & competit cauſæ formali, quatenus formalis eſt: Atqui cauſa formalis, ut ſic, non agit; alioqui cauſa formalis, qua talis, eſſet cauſa efficiens, & cauſarum genera confunderenter, quæ tamen ita ſunt diſtincta, ut una, qua talis, alterius cauſalitatem ſupplere nequeat. Unde, licet ambulare, edere, bibere, informare materiam, ſint poſſibilia, reſpectu ſc. cauſarum ſecundarum, tamen Deum ambulare, edere, bibere, informare materiam, Deo ſunt impoſſibilia, quia Deus pati non poteſt, nec ullius compoſiti fieri pars componens & cauſa interna, ut quidem forma facit, cum materiam informat. Sed hæc omnia cum Dei perfectione repugnant. Quare manet omnipotens, licet illa non poſſit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-NONA,

DE

POTENT. DEI ORD. ET ABSOL.

THESIS I.

DEo adſcripſimus *Potentiam diſp. præced.* in ſe quidem unam ac ſimpliciſsimam, reſpectu tamen intellectus noſtri, tum finiti, tum in intelligendo imbecillis, diviſam, in *ordinatam* & *abſolutam*: utramque *definivimus*, & ab *objecto* ſuo expoſuimus, quod fecimus *poſſibile*, & variis modis diſtinximus: ei opponitur *impoſsibile*, quod ipſum ſuas quoque habet diſtinctiones, quas in medium proferemus, antequam quæſtiones varias de Dei potentia proponamus. Poſsibile, vulgo vocant objectum omnipotentiæ divinæ poſitivum Scholaſtici, & impoſsibile, negativum.

II. §. 1. *Impoſsibile* ſic dicitur *vel ex defectu potentiæ agentis*, quod licet in ſe fieri poſſit, attamen propter imperfectionem & finitatem potentiæ produci nequit, *vel ex defectu objecti*, quod in ſe & ex intrinſeca ſua ratione tale eſt, ut dicat repugnantiam ad eſse, & ſic fieri non poſsit. Priori modo nihil Deo eſt impoſsibile, non enim ideo hoc vel illud impoſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

possibile est, quia in Dei potentia defectus sit ad producendum illud, sed solum posteriori, quia in illo, quod impossibile dicitur, est repugnantia ad esse, ut produci nequeat ratione sui, atque ex defectu sui, quia esse non potest, &, si illa repugnantia non esset in eo, potentia quoque divina firma & valens esset ad producendum illud.

III. §. 2. *Impossibile* est aliquid, *vel secundum potentiam creatam*, quod à creatura non potest produci, propter finitatem potentiæ, quæ est in ea, qua ratione impossibile est, ut res creetur ex nihilo, ut virgo pariat, &c. *vel in ordine ad potentiam simpliciter*, quod à nulla potentia, & sic ne à divina quidem, actuari potest, quia in se dicit repugnantiam ad esse. Sed hæc distinctio verbis tantum à priori differt, uti & illa, qua distinguitur inter *impossibile natura & impossibile natura:* illud est, quod usitatum naturæ cursum superat, ut, solem stare, ignem non urere, &c. hoc, quod rei naturæ & definitioni repugnat, ac contradictionem implicat: Intelligitur hîc utrobique impossibile posterioris ordinis.

IV. §. 3. *Impossibile* dicitur aliquid, *vel in se ac ratione sui, vel ratione intellectus creati, judicantis, illud esse impossibile:* prius revera est impossibile; posterius non est tale nisi priori respondeat: neque enim illud statim est impossibile, quod intellectus noster impossibile judicat. 1. Quia intellectus noster non est mensura mensurans impossibile, sive non est ratio, cur aliquid dicatur impossibile: non enim, quia intellectus cognoscit impossibile, est tale, sed, quia impossibile esse præsupponitur, ita ab illo cognoscitur: sicut contra, res dicitur possibilis, non ideo, quia eam intellectus possibilem judicat, sed quia alias extra intellectum possibilis erat in se: intellectus enim noster in cognitione dependet ab objecto cognito & mensuratur ab eo, non contra objectum dependet aut mensuratur ab intellectu. 2. Sicut intellectus sæpe errat in cognitione possibilium & entium, ut illa falso cognoscat, cur etiam non possit errare in cognitione non entium & impossibilium, & illud dicere impossibile, quod in se est possibile. 3. Sicut ratio non potest cognoscere infinitam Dei essentiam, ita nec infinitam ejus potentiam quidditative sc. & adæquate; consequenter, nequit etiam cognoscere multa à Deo producibilia, quæ nobis videntur improducibilia. 4. Si dicamus, ea non posse Deum, quæ non apprehendit eum posse intellectus noster, etsi non involvant contradictionem actum erit, de summis nostræ religionis capitibus. Quid enim difficilius est nostro intellectui quam apprehendere, Sacrosanctæ Trinitatis in essentiæ unitate, duarum naturarum Christi in unitate personæ, Mysterium? quid ægrius aut mirabilius ipsi, quam Deum esse passum: & tamen hæc sunt dogmata fidei nostræ, quæ hac de causa, quod cum intellectus judicio non congruant, ut impossibilia & contradictoria, hæretici ac pagani rejiciunt. Nunc quæstiones quasdam circa potentiam Dei ordinatam & absolutam discutiamus.

V. In Deo esse potentiam, & illam quidem infinitam, seu omnipotentiam, assertum est *vol.* 1. *disp. select.* 22. Quæritur, 1. *An demonstrari illa possit ratione naturali?* Aff. & prob. §. 1. Omnis potentia activa, est secundum modum & actum formæ substantialis, à qua procedit, sicut ignis habet potentiam ad calefaciendum pro ratione caloris à quo procedit calefactio, &, quo res est calidior, eo majorem habet potentiam calefaciendi. Sed divina essentia, à qua procedit potentia agendi, est infinita. Ergo & virtus, quæ fundatur in hac essentia, debet esse infinita. Valet itaque argumentum. Forma, per quam Deus agit, est infinita, Ergo & ejus potentia est infinita. Conseq. prob. Quia in omnibus agentibus videmus, quod, quanto agens perfectius habet esse & perfectiorem formam, tanto major sit ejus virtus in agendo: unde, si agens haberet calorem infinitum intensive, haberet etiam vim calefaciendi infinitam. Ergo cum forma, per quam Deus agit, sit infinita, sequitur, quod ejus potentia ad agendum quoque sit infinita: Sed forma, per quam Deus agit, est ejus essentia. Hæc autem est infinita. Ergo, &c.

VI. §. 2. Deus potest efficere, quicquid est in potentia passiva creaturæ. Ergo est omnipotens. Prob. antecedens: quia in potentia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tia passiva creaturę est omne illlud, quod non repugnat enti creato, sicut in potentia passive est hominis, quicquid non repugnat naturæ humanæ. Conseq. prob. nam cuilibet potentiæ passivæ respondet potentia activa agentis, per quam possit reduci ad actum; alioquin otiosa esset illa potentia passiva, si nulla esset activa, quæ eam reducere ad actum posset. Sed in rerum natura nihil est otiosum. Ergo ponenda est potentia activa in Deo, quæ possit reducere in actum, quicquid est in potentia entis creati.

VII. §. 3. Virtus, quæ ex natura sua non determinatur ad unum effectum, potest omnia agere & omne possibile efficere. Sed virtus divina ex natura sua non determinatur ad unum genus effectuum, neque ad hos aut illos effectus in aliquo genere. Ergo virtus divina omnia potest agere. Sed hoc est esse omnipotentem. Ergo, &c. Major prob. Quoniam illa virtus, quæ non determinatur ad unum producibilis genus, nec ad hæc aut illa producibilia, habet pro objecti formali producibile simpliciter & absolute: ideoque potest omnia. Sed virtus divina est ejusmodi, quia est virtus illimitata. Ergo potest omnia producibilia. Ergo Deus est omnipotens.

VIII. §. 1. Omnis perfecta virtus se extendit ad omnia, ad quæ proprius ejus effectus se potest extendere. Sed esse est proprius & per se effectus Dei. Ergo virtus Dei potest omnia illa, quę possunt habere esse. Sed omne possibile simpliciter potest habere esse. Ergo virtus divina potest id omne, quod est possibile simpliciter. Atqui hoc est, esse omnipotentem. E. Deus est omnipotens.

IX. Ex dictis duo sequuntur. 1. *Res intrinsece & formaliter in seipsis esse possibiles & impossibiles:* possibiles quidem, quia non repugnat illis esse, ex sua ratione formali, impossibiles vero, quia repugnat illis esse ex sua ratione formali, etiam circumscripto omni ordine, & omni respectu ad agens: extrinsece autem res dicuntur possibiles aut impossibiles, per respectum ad agens; possibiles quidem, quia possunt fieri ab agente; impossibiles, quia per nullius agentis potentiam fieri possunt. Atque ita judicandæ sunt res possibiles, aut impossibiles, extrinsece in ordine ad causam efficientem.

X. Sequitur 2. *Omnipotentiam Dei non posse communicari ulli creaturæ, ne humanæ quidem naturæ in Christo.* 1. Quia objectum formale omnipotentiæ est omne possibile absolute. Sed virtus & potentia creaturæ non potest attingere omne possibile absolute; alioquin, cum ipsa potentia creaturæ sit de numero possibilium, sequitur, quod posset etiam seipsam producere: Sed hoc est impossibile. E. Omnipotentia non potest communicari creaturæ. 2. Potentia consequitur essentiam, ergo potentia infinita sequitur essentiam infinitam. Sed essentia creaturæ infinita, nec est, nec potest esse. Ergo nec potentia. 3. Omnipotentia est potentia ad omnia sufficiens & in nullo deficiens: Sed potentia creaturæ non est talis. Ergo, &c. Prob. min. Potentia creaturæ non est sufficiens ad producendum aliquid ex nihilo, quia creatura semper supponit subjectum, in quo operatur; deinde potest ejus potentia impediri ne operetur, ergo in aliquo potest deficere: denique creaturæ potentia est dependens ab influxu & concursu Creatoris. Sed hic ei subtrahi potest. Ergo illa deficere potest. Ex hisce nunc patet facile, Christo, qua homini, non posse communicari omnipotentiam, cum natura humana sit creatura, sit finita, nec posit seipsam producere, nec aliquid ex nihilo facere, dependeat à divina natura, non tantum in subsistendo, sed & in operando, quæ omnia cum natura omnipotente pugnant. Quod objiciant *Matth. ult. cap. Christo datam esse omnem potestatem in cælo & in terra.* Resp. 1. Aliud est ἐξουσία, aliud δύναμις: aliud potestas, aliud potentia. De priori, quæ est idem quod authoritas, loquitur locus: de posteriori est quæstio 2. Dicit Christus: Mihi, non meæ naturæ humanæ, sed Mihi θεανθρώπῳ ut Mediatori, data est omnis potestas, ut Redemtori generis humani, in ordine ad Ecclesiam, & ad omnia, quæ sunt necessaria ad ejus gubernationem, conservationem, regimen, &c. 3. Respondent nonnulli, *Christo datam esse omnem potestatem &c.* quia per illum & in ipso manifestata est singulari modo omnipotentia Dei ac sua, per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

per miracula, &c. à se edita: res enim sæpe dicitur fieri & dari, quando innotescit & manifestatur, quia omnipotentia Dei ante Christum in carne manifestatum non erat ita cognita, uti eam quidem operibus suis Christus manifestavit.

XI. Quæritur §. 2. *An actualis seu efficax atque operans potentia sit idem, quod potentia ordinata?* Resp. Non est: utcunque sic videatur *Doctiss. Polano in synt. Theol.* Nam hæc latius se extendit quam illa: neque enim semper de facto & actu operatur, quæ tamen operari potest potentia ordinata per media ordinaria secundum ordinem naturæ legesque à semet in ea positas. Potest huic aut illi famelico succurrere, huic aut illi ægro mederi, ope aliorum hominum ac medicamentorum, potest sauciato citius sanitatem restituere, & hoc aut illud effectum dare, ordinaria via per creaturas, & tamen sæpe non facit: attamen nihil eorum excedit potentiam Dei ordinatam.

XII. Quæritur 3. *An Deus possit quædam de potentia, quæ non possit de justitia?* Resp. Distinguatur justitia juris divini positivi ac revelati, à justitia juris divini, Deo naturalis: priori sensu potest, posteriori non potest; quia nihil potest, quo vel illa, vel ullum ex suis attributis, luzetur, tollatur, negetur: hoc enim si posset, posset contradictoria. At ista non potest, ut jam ante est visum.

XIII. Quæritur 4. *An potentia & voluntas Dei æque late pateant?* Resp. Quæcunque Deus vult ea potest, sed non statim, quæcunque potest, vult; multa potest potentia etiam ordinata, quæ nunquam vult, sed quam plurima potest potentia absoluta, quę nunquam voluit; nec unquam vult, ut excitare filios Abrahæ ex lapidibus, &c. Cętera de *Potentia Dei in seq. disp.* excutientur.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA,

DE

POTENT. DEI ORD. ET ABSOL.

THESIS I.

AN *sit, quid sit, &, quotuplex sit, Potentia Dei*, gemina excussum est *disp. Potentia Dei* respondere diximus *possibile*; consequenter, *Deum non posse impossibilia, & tamen plura posse quam vult. Impossibilia* diximus esse, *quæ implicant contradictionem:* hæc ne sub absolutam quidem cadunt potentiam, quia nunquam simul esse vera possunt, ideoque nunquam quoque à Deo simul fieri possunt. *Talia sunt* omnia, *quæ pugnant, cum proprietatibus Dei, vel essentialibus, vel personalibus, aut cum natura rerum,* sic, ut fiant, vel fieri possint, vel Dei, vel rerum natura, evertatur. Quo sensu, *Apostolus, 2. ad Tim. 2.* de *Deo* dicit, quod *abnegare sese non possit.* Quod fundamentum assumemus ad probandum, Deum non posse omnia, sine exceptione, sive contradictionem implicent, sive non: contra quam sentit *Ioh. Gerardus in Methodo Studii Theol. p. 122. & seq.* & nonnulli alii, ut unum corpus posse esse in pluribus locis, propria posse separari à subjectis, quin & aliis communicari, similiaque opinionum monstra tueantur.

II. §. 1. Deus non potest negare suum intellectum. Sed si posset facere contradictoria, negaret suum intellectum: affirmatio enim & negatio cadunt in omnem conceptum, etiam divinum, ita ut is sit, vel affirmativus, vel negativus, affirmativus autem ac negativus, simul eodem respectu esse non potest. Hinc fit, ut verbum Dei, quod fluit ex illo conceptu, non possit esse *ita* & *non.* Sed si Deus posset facere contradictoria, potest ejus con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

conceptus simul esse affirmativus & negativus; alioquin rei ipsi conformis esse non posset: nam contradictio est affirmatio & negatio ejusdem de eodem. Profecto, si ad perfectionem intellectus humani requiritur, ut sit conformitas inter ipsum & rem quam cognoscit, multo magis id requiritur in intellectu divino, qui eminenter in se habet omnem perfectionem, quæ est in intellectu quovis creato. Nec valet exceptio, non esse necesse, ut intellectus divinus conformetur objecto intelligibili, sed objectum intelligibile conformari debere intellectui divino, ita ut, si intellectus divinus contradictione careat, etiam in objecto tollatur contradictio, statim atque sub intellectum cadit. Hæc, inquam, exceptio locum non habet: quia, etsi res facta, sequatur intellectum divinum, utpote, quæ prius est in Deo, quam in se, tamen, postquam facta est, concipit eam intellectus Dei, ut in se est. Si igitur Deus fecit contradictoria, concipit ea etiam ut contradictoria. Sed hoc est absurdum, nam conciperet de eadem re *ita & non*. Ergo, salvo manente intellectu Dei, non potest statui, plura eum posse facere contradictoria.

III. §. 2. Deus non potest negare voluntatem suam; sed, si Deus facere posset contradictoria, negaret voluntatem suam: Vult enim esse quam facit, & ita ut facit: ergo vellet negationem rei ejusdem simul & affirmationem, quia utramque simul faceret: sed talis voluntas Deo repugnat.

IV. §. 3. Deus non potest negare potentiam suam: at, si Deus posset facere contradictoria, negaret suam potentiam: nam unumquodque ens agendo, producit sibi simile, saltem quantum ad summam illam rationem entis pertinet: per consequens, non potest Deus producere contradictionem, seu, id, quod simul implicat esse & non esse: hoc enim postremum est non ens: at Deus nihil est nisi ens.

V. §. 4. Deus non potest negare suam immutabilitatem: sed hoc fieret, si contradictoria faceret aut facere posset: nam id, quod, verbi causa, negativum est & falsum, secundum veritatem à Deo plantatam in ratione & logica humana, abjiceret & abjicere posset falsitatem, ac mutaretur & mutari posset in veritatem in intellectu & logica divina; & sic Deus mutabilis esset.

VI. §. 5. Deus non potest negare simplicitatem suam: negaret autem, si contradictoria ab eo fieri possent: esset enim in ipso compositio duplicis veritatis, naturalis scilicet, secundum quam, v.c. negativum contradictionis membrum esset verum; & supernaturalis, secundum quam affirmativa ei contradicens esset vera. Certum quidem est, veritatem distingui in naturalem & supernaturalem, sed hæc non est divisio generis in species oppositas, sed distinctio rei unius ejusdemque in suos modos: Est enim una proprie tantum veritas, quæ ut in natura est debilis & per corruptionem peccati propemodum sopita, ita per gratiam & revelationem cælestem, non oppugantur, sed inintegrum, quantum in hac vita satis est, restituitur.

VII. Argumenta *Ioh. Gerardi in Meth. Stud. Theol. p. 122. &c.* quibus probat, *Deum posse facere contradictoria*, sunt petita, partim ex Scriptura, partim ex ratione. Ad loco Scripturæ breviter dicimus, (quia hoc Theologos spectat) *Genes.* 18.14. *Matth.* 19.26. *Luc.* 18.26. sermonem esse de omni *re* seu *ente*, quod Deum omnino posse, extra controversiam est, non autem loqui de *non-ente*, quale est contradictio. Eadem est loci ratio, *Luc.* 1.38. ubi dicitur *πᾶν ῥῆμα omne verbum*, hoc est, Ebraismo noto, כלדבר, *omnis res*, & in specie, illa, quæ promissione Dei & verbo illius firmata est, ut hoc in loco. Sententia ergo nostra non pugnat cum verbo Angeli dicentis, *non erit impossibile apud Deum verbum omne:* id enim, quod contradictionem implicat, verbum esse non potest, quia nullus intellectus illud potest concipere. *Zach.* 8 6. Sermo est, de eo quod Deus promiserat, & velle se declaraverat, nimirum, de restitutione Hierosolymorum temporali, post captivitatem Babylonicam, & vero imprimis de spirituali: & sic pariter, non ad rem allegatur iste locus: constat enim, Deum omnia posse quæ vult. *Ephes.* 3.20. *dicitur Deus facere posse ὑπὲρ πάντα super omnia ὑπερεκπερισσοῦ su-*

perabundanter, quam petimus aut intelligimus. Ex quo non sequitur, Deum posse contradictoria: aliud est, *supra rationem & naturam* facere, aliud, *contra*: illud Scriptura dicit, non hoc, illud Deus circa controversiam & potest & facit in plurimis, non hoc.

VIII. Rationes sunt. §. 2. *Si Deus potest facere ea, quæ superant intellectum nostrum, utique etiam facere potest ea, quæ in nostra Logica contradictionem implicant.* Resp. *Neg. conseq.* & ratio est, quia, quæ superant intellectum nostrum, non statim evertunt naturam, vel rerum vel proprietatum divinarum. Legantur *Parag.* 78. *&* 59. *l.* 1. *sect.* 2. *Partit. Metaph. Iacobi Martini*, ubi accurate docet, aliud esse, *supra*, aliud, *contra* naturam, & in quo illa diversitas consistat, atque insuper fundamentum ponit, cur Deus non possit dici *contra* naturam agere, quia sc. natura ei non repugnat.

IX. §. 2. *Si Deus omnia sua absoluta potentia potest, nihil certe possibile excipitur.* Resp. concedimus totum: sed contradictio ex possibilium genere non est, ut ostensum est *disp. præced.* & *hac.* Quod addit, *aut monstretur, quid Deus absoluta sua potentia non possit.* Resp. Frustra hoc exigitur ab Orthodoxis, cum eorum nemo dixerit, Deum non posse omnia possibilia; Cæterum impossibilia monstrari possunt satis multa, quæ Deus facere non potest, sc. seipsum abnegare, mentiri, mori, edere, bibere, ut præteritum non sit præteritum, de quibus jam obiter actum in *disp. præced.* & fusius agetur *in seq.* Et de hac diximus potentia, Deum non posse omnia illa, quæ naturam, vel suam, vel rerum, evertunt. Videatur *Zanchius lib.* 31. *de natura Dei. c.* 1. *& Polanus l.* 2. *c.* 29. *Synt. Theol.*

X. §. 3. *Si Deus potest facere impossibilia apud homines, etiam facere potest impossibilia apud rationem nostram, quia intelliguntur, non solum impossibilia factu, sed & impossibilia cogitatu.* Resp. Conceditur major: de ratione sumta concretive, prout est in hoc vel illo homine: sæpe enim judicat ratio humana Petri, Pauli, Johannis, &c. aliquid esse Deo impossibile: negatur autem de ratione abstractive sumta, non quod ratio abstractive sumta judicet aliquid Deo impossibile, sed ideo, quia ratio judicat Deo omnia esse possibilia, id est, quæcunque rationem entis habent: quia igitur vera ratio, non judicat, Deo aliquod ens esse impossibile, sed contra censet, Deum omnia posse, hinc falsum est, Deum posse, impossibilia apud rationem nostram: cum enim ratio dicat, Deo esse aliquod ens impossibile, hinc certo dici non potest, Deum ea posse, quæ ratio judicat impossibilia esse: id quod verum est, non solum de ratione sumta abstractive, sed etiam, prout ea est concretive in quibusdam hominibus, h.e. illis, qui veram ac rectam sequuntur ducem, cum enim dicimus, rationem concretive sumtam errare circa objectum potentiæ divinæ, non id intelligendum est de omnibus hominibus, etsi enim errare omnes possint homines, non tamen omnes in eo errant, sed illi tantum, qui à luce rationis rectæ recedentes, tenebris suis se tanquam pallio involvunt, ii autem, qui veritatem Dei, in natura patefactam, & Scriptura confirmatam, ducem fidelem, constanter sequuntur, recte de Dei potentia judicant.

XI. §. 4. *Si Deus absoluta sua potentia ad contradictionem Logicam legemque humanæ rationis non sit alligatus. Ergo potest contradictoria. Sed verum est prius. Ergo, &c.* Resp. Conceditur antecedens majoris, seu minor: neque enim nos dicimus aut statuimus, Deum esse alligatum ad Logicam humanam: sed neg. conseq. quia Deus immutabiliter, & semper verax est, sive in natura, sive in Scriptura, loquatur, cui veritati potentia Dei absoluta non repugnat: at talis non esset, si contradictoria posset.

XII. Quod distinguat, *inter contradictionem Logica, divina seu Dei, longe lateque captum nostrum transcendentis, & inter contradictionem Logica, humana seu hominis, captum humanum non transcendentis*, id est, ut in præcedentibus ipse se declarat, *Deum non posse facere absolute & simpliciter contradictoria, posse tamen facere ea, quæ in Logica nostra implicant contradictionem.* Resp. Verum esse, quod intellectus divinus, quem hic Logicam divinam appellat, transcendat & infinitis modis superet intellectum humanum & Logicam nostram, inde

tamen

tamen non sequitur, Deum posse omnia ea, quæ in Logica nostra contradictionem implicant: tum demum illud sequeretur, si Deus aliquid contra Logicam veram, rationem sanam, veritatem in natura plantatam, aliquid conciperet, diceret, faceret; quod non posse Deum, ostendimus: Logica quidem nostra in veritatis adæquatione deficit, ita ut totam veritatem divinam non contineat, nec ad omnia sese extendat, aut sufficientes de iis conceptus formet; sed non potest aliquid contrarium statuere veritati divinæ: & vice versa, Scripturæ atque intellectus divini veritas, plurima, imo infinita, supra naturam & Logicam nostram continet, ac concipit, sed nihil contra eam: cum enim alterutrum contradicentium sit falsum, Logica nostra sic contineret falsum aliquid, quod repugnaret veritati divinæ; imo veritas Dei sibi ipsi repugnaret, quæ eadem est, naturæ & Scripturæ, rationis & revelationis, Philosophiæ ac Theologiæ, Logicæ humanæ ac divinæ, ut, quod in una est falsum & contradictorium, tale sit quoque in altera. Quod denique addat distinguendum esse *inter ea, quæ sunt supra terminos Logicæ & rationis, & inter ea, quæ sunt intra eos, & à ratione percipi possunt*. Resp. Illa ad rem non faciunt: etsi enim talia supra rationem sunt, non tamen contra eam.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-PRIMA,

DE

POTENTIA DEI.

THESIS I.

EXposuimus Disputationibus aliquot, *Potentiam Dei*, eam qualicunque modo describendo, & *in absolutam* atque *ordinatam* distribuendo. Nunc animus est, quæstiones quasdam illustres de ea movere ac dissolvere. Prima erit. *Utrum ad præterita sit Dei Potentia?* i.e. *An Deus possit facere, ut præterita non fuerint?* Resp. I. *Deus non potest efficere, ut id, quod est simpliciter & absolute præteritum, non fuerit præteritum:* & hoc non provenit ex defectu divinæ potentiæ, sed ex defectu rei, quia contradictionem implicat. Cum enim Deus sit infinite perfectus, nullus potest esse defectus ex parte Potentiæ Dei: ideoque, quotiescunque Deus dicitur aliquid non posse, non dicitur ideo, quod amiserit potentiam, quam prius habuit; Potentia enim Dei, uti non potest augeri, ita neque potest minui; est namque invariabilis atque immutabilis: sed ideo est, quia objectum amisit rationem possibilis, quam ipsum prius habuit. Unde sic argumentamur.

II. §. 1. Præteritum non fuisse, non habet rationem possibilis. Ergo non subjacet objecto divinæ Potentiæ. Ergo à Deo fieri nequit ut præteritum non fuerit. *Prob. anteced.* Quia, præteritum non fuisse, involvit contradictionem & repugnantiam, nempe, fuisse & non fuisse: nam bene sequitur (*Præteriit, ergo fuit*) &, ex suppositione, quod præteritum adhuc sit possibile (*nunquam fuit*) Ergo *fuit & non fuit*. Ergo est contradictio. At contradictoria sunt impossibilia, objectum vero Potentiæ divinæ sunt possibilia, ut *disp. præced.* est demonstratum. Ergo, præteritum non fuisse, non est possibile.

III. §. 2. Deus revelavit Moysi Adamum fuisse, ergo, si Deus potest efficere ut Adamus nunquam fuerit, sequitur, Deum fuisse mentitum, quod est blasphemum. Si neges consequentiam; quia, si Deus efficeret, Adamum nunquam fuisse, simul efficeret, revelationem illam non extitisse: regero, hoc minime sequi: quia, Adamum fuisse, & revelatio illa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

facta, quod Adam fuerit, sunt duæ entitates & duæ res distinctæ, quarum una non est alteri intrinseca: unde sequitur, quod Deus unam illarum possit destruere, altera non destructa, ac proinde efficere poterit, ut una non fuerit, interim non efficiendo, quod altera non fuerit. Ex quo sequeretur, Deum fuisse mentitum, quod blasphemum esse statim diximus.

IV. §. 3. Si Deus possit facere, quod nunquam Mundus fuerit, hæc veritas ponatur in esse, ut Deus hac hora per suam Potentiam efficiat, mundum nunquam fuisse; qua data hypothesi, hæc est bona consequentia: nunc factum est à Deo, quod mundus nunquam fuerit; ergo mundus nunquam fuit: sed, antequam Deus hac hora illud faceret, mundus fuit. Ergo mundus fuit, & non fuit, quod implicat contradictionem.

V. §. 4. Si Deus possit efficere, præteritum non fuisse, aut efficeret illud positive, h.e. faciendo illud vel aliquid circa illud, aut negative, nihil efficiendo aut agendo. Non priori modo; nam quamvis rem illam de novo faceret Deus, vel aliquid circa illam, inde tamen non sequeretur, quod illa non fuerit prius, quandoquidem jam est præterita: non posteriori modo; quia, cum verum sit, rem illam jam fuisse, si Deus nihil ageret, neque immutaret illam, aut aliquid circa illam, semper verum esset (uti nunc est) rem illam fuisse. Ergo res præterita non potest non fuisse, &, consequenter, præteritum non fuisse, non includitur in objecto divinæ omnipotentiæ.

VI. §. 5. Sicut se habet album, prout stat sub albedine, ad ipsum esse album, ita se habet præteritum, prout stat sub præteritione, ad esse præteritum: sed album, prout stat sub albedine, non potest non esse album: Ergo præteritum, prout stat sub præteritione, non potest non esse præteritum.

VII. §. 6. Quando aliquid est determinatum ad esse in actu, non potest non esse pro illo tempore, in quo est, quia omne, quod est, quando est, necesse est esse: ergo multo magis licet inferre, quando aliquid est determinatum ad fuisse, omne, quod fuit, pro tempore, quo fuit, necesse est, fuisse. Ergo Deus non potest facere, quod non fuerit.

VIII. 2. *Non est etiam in Deo Potentia ad præteritum; quod pendet ex aliquo futuro.* i.e. Fieri non potest, ut, quod semel præteritum est, quamvis habeat connexionem cum aliquo futuro, possit fieri non præteritum. V.C. Deus revelavit, Antichristum fore, & revelatio ista jam est transacta & præterita: ideoque fieri non potest, quod Deus non revelaverit, quamvis ipsa propositio revelata (*Antichristus erit*) sit de futuro ut contingenti. Et hanc assertionem sic probamus.

IX. §. 1. Quod propositio hæc (*Antichristus erit*) sit de futuro, id non tollit, quo minus revelatio *sit de præterito*, i.e. jam sit præterita & transacta; unde impossibile est, quod non præterierit: & sic, si Deus possit facere, ut illa revelatio jam præterita non præterierit, potest facere contradictoria, contra *disp. præced.* & th. 2. hujus.

X. §. 2. Tanta necessitate præteritum est præteritum, ut Deus non possit facere, quod præterita non fuerint: ergo tanta necessitate, revelatum est, ut Deus non possit efficere, revelatum nunquam fuisse revelatum: *Prob. conseq.* quia talis revelatio jam transiit in præteritum, quamvis res revelata sit futura: nam enunciatio vocalis de futuro jam pronunciata, non minus transit in præteritum, quam propositio vocalis de præsenti: non enim est minus præterita hæc propositio revelata, *Antichristus erit*, quam hæc, quam dixit Adam, *Hoc nunc est os de ossibus meis, & caro de carne mea.*

XI. §. 3. Non magis pugnant hæ duæ propositiones, *Deus revelat*, &, *Deus non revelat*, quam hæ, *Deus revelavit*, &, *Deus non revelavit*: sed implicat contradictionem, quod revelatio, qua Deus revelat Antichristum fore, non sit revelatio, pro illo tempore, quo revelat: ergo etiam implicat contradictionem, quod revelatio, qua revelavit, Antichristum fore, non fuerit revelatio, pro illo tempore, quo revelavit, ipsum fore, ideoque mera est contradictio, quod talis revelatio nunquam fuerit revelatio, cum jam facta fuerit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

XII. Secunda quæstio est; *An Deus possit facere alia quam facit, aut illa quæ non facit, nec facturus est?* Resp. Qui dixerunt, Deum non posse facere, nisi ea, quæ facit, illi posuerunt, Deum agere ex necessitate naturæ: unde sic argumentabantur: Agens ex naturæ necessitate non potest alia facere, quam quæ facit. Sed Deus est agens ex necessitate naturæ. Ergo &c. Major facile probatur exemplis: ex semine canis non potest provenire nisi canis, ex igne non nisi calor. Sed enim *Minor* probanda veniebat: contra quam nos sic inferimus. Qui agit per voluntatem non determinatam ad certum rerum ordinem, non agit ex necessitate naturæ. Sed Deus sic agit. Ergo &c. Et probatur amplius. Deus est agens primum. Sed, quod agit ex necessitate naturæ, non est agens primum. Ergo Deus non agit sic. *Major* est clara apud omnes. *Minor. Prob.* Nullum agens ex necessitate naturæ determinat sibi finem, verum magis determinatur ad finem ab alio. Sed Deus ipse sibi determinat finem, nec aliunde ad illum determinatur. Ergo &c. Et sane nobilissimus modus agendi Deo adscribi debet. Is autem est, agere libere, & non ex necessitate naturæ. Ergo &c.

XIII. Hinc jam sequitur conclusio: Si Deus agat libere & non ex necessitate naturæ, *Deus potest alia facere, quam quæ facit:* est enim hoc libertatis divinæ in operando ad extra, agere vel non agere, & agere hoc aut aliud *Prob. Assertio* 1. Quod agens non possit aliud. facere, quam quod facit, id contingit, vel, ex defectu alicujus principii requisiti in agente, vel ex suppositione alicujus, unde sequitur repugnantia in actione. Primum dici non potest: quia Deus non potest includere defectum, ex parte principii activi & efficientis. Nec secundum: nam supposito, quod Deus non velit alia facere, quam quæ facit, & quod decreverit & præsciverit, se non facturum alia, quam quæ facit; potest tamen absolute alia velle, consequenter, & alia facere.

XIV. 2. Ille, cujus sapientia & potentia non limitantur ad aliquem determinatum ordinem, non solum potest facere ea, quæ facit, sed etiam ea, quę non facit. At Dei sapientia & potentia non limitantur ad aliquem determinatum ordinem. Ergo Deus potest facere, non solum, quæ facit, sed & ea, quæ non facit. *Minor prob.* Qui facit res propter finem, ipsis rebus improportionatum & superexcedentem, ejus sapientia & potentia non limitatur ad aliquem determinatum ordinem: tota enim ratio ordinis, quam sapiens rebus à se factis imponit, desumitur à fine. Sed Deus facit res propter finem improportionatum rebus, qui est ipsa sua bonitas. Ergo sapientia & potentia Dei non limitantur ad hunc ordinem rerum, sed multa alia, imo infinita potest facere Deus, quam quæ facit. Et cur non possit à Deo procedere alius rerum ordo, quam qui nunc est, ut possit alia facere, quam quæ secundum ordinem rerum à se institutum nunc facit?

XV. Sed tota hæc quæstio optime deciditur ex fundamentis *præced. disp.* jactis. Aliud est, Deum aliquid posse facere secundum potentiam ordinatam & de lege. Aliud, aliquid posse facere secundum potentiam absolutam. Illud Deus dicitur posse facere de potentia ordinata, quod potest, stante sua ordinatione; & de lege, quod potest, secundum decretum ac voluntatem suam, qua ab æterno voluit hæc aut illa facere. Illud vero dicitur Deus posse de potentia absoluta, quod simpliciter potest, non animadversa sua voluntate, sed spectata tantum sua potentia ac possibilitate & non repugnantia rei; quale est omne illud, quod non implicat contradictionem. Deus non potest plura facere, quam facit, si spectes potentiam ordinatam; Deus enim, quæ voluit, fecit. At longe, imo infinities plura potest facere, quam quæ facit, si spectes potentiam absolutam: potuit enim plures planetas & stellas condere, quam condidit, & plura elementa, & plura specierum singularum individua produxisse, quam produxit, & plures huic aut isti homini concessisse liberos, quam concessit, &c. Quænam autem illa sint speciatim, quæ ne per absolutam quidem potentiam possit facere Deus, i. e. quænam contradictionem implicent, ut fieri nequeant ullo modo, alterius est indaginis ac temporis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
Voluminis Secundi,
QUADRAGESIMA-SECUNDA,
DE

POTENTIA DEI.

THESIS I.

QUæstiones duas *de Potentia Dei* decidit Disputatio præcedens, 1. *An possit facere ut præterita non fuerint?* 2. *An possit facere alia & plura quam facit?* Nunc ad alias transimus ac quærimus. 3. *An possit meliora facere ea quæ fecit?* & in specie, *An potuerit facere mundum meliorem, quam fecit?* Ad utramque quæstionem ut respondeamus; quædam ad clariorem intelligentiam sunt distinguenda & tenenda.

II. §. 1. Bonitas alicujus rei est duplex. Una quidem, quæ est essentialis, ut esse rationale, est bonum homini, tanquam pars essentiæ ejus. Altera vero est extra essentiam rei, sicut esse sapientem, esse justum, est bonum homini, sed quod extra essentiam est hominis.

§. 2. Deum posse rem facere aliquam meliorem quam fecerit, potest dupliciter intelligi: uno modo, ut sit sermo de eadem re; *An sc. Deus possit facere unam aliquam rem, puta hominem, meliorem, quam fecerit?* Altero modo, ut sit sermo de diversis rebus; *An sc. Deus possit facere, quacunque re facta, aliam meliorem?*

§. 3. *Mundum posse fieri meliorem*, potest intelligi, tripliciter, 1. quantum ad substantiam partium, 2. quantum ad earum proprietates & accidentia, 3. quantum ad earum ordinem. Primum dupliciter potest intelligi: vel quoad esse quidditativum & rationem specificam, vel quoad melioritatem quantitativam, ut sic loquamur, sive intensivam, sive extensivam: priori modo, una anima in rebus naturalibus est melior alia; posteriori modo, libra auri est melior uncia. Secundum etiam potest dupliciter intelligi: vel de partibus mundi in se; vel de iisdem in ratione ad finem & ad se invicem. Tertium etiam potest intelligi dupliciter, quia duplex est ordo partium in mundo: unus est earum in toto; alter earum ad finem: unus Dei sapientiam maxime, alter Dei bonitatem manifestat: isti tamen duo ordines sunt inter sese connexi; sic enim ordinantur partes in toto universo, ut congruit earum ordini in finem.

III. Nunc primum in thesi, mox in hypothesi, quæstionem decidamus. In genere §. 1. *Deus non potest facere unam rem meliorem, quam fecerit, bonitate essentiali.* Sicut enim se habet additio unitatis in numeris, sic se habet additio differentiæ essentialis in definitionibus. Sed additio unitatis non facit numerum quem meliorem, verum potius variat speciem numeri: additio quippe unitatis ad quaternarium non facit quaternarium meliorem, sed constituit aliam speciem numeri nempe quinarium: Ergo additio differentiæ essentialis, non facit rem essentialiter meliorem, sed mutat ejus naturam: ideoque, impossibile est, rem aliquam reddi meliorem essentialiter §. 2. *Deus potest facere rem aliquam meliorem accidentaliter, quam facit.* §. 3. *Deus, quacunque re facta, potest facere meliorem.* Neque enim Dei potentia coarctatur ad hunc numerum, neque ad has aut illas perfectiones vel perfectionum gradus.

IV. In specie. §. 1. *Deus potuit alium mundum meliorem facere, quantum ad substantiam partium, melioritate quidditativa, quam hic est, sed non hunc ipsum jam productum.* Prima pars hujus assertionis patet, quia bonitas quidditativa quarumcunque partium hujusmodi est finita: sed omni bono finito potest melius cogitari: Deus autem plus potest facere quam intelle-

intellectus noster cogitare. Ergo potest facere alium mundum ex partibus melioribus secundum suas rationes quidditativas, quam est mundus hic. Secunda pars assertionis clara est ex jam dictis, quia quilibet gradus essentiæ seu quidditatis variat speciem, sicut quælibet unitas variat speciem numeri: habent enim se species sicut numeri, docente *Arist. 9. Metaph.* §. 2. *Deus potuit facere hunc mundum meliorem, melioritate quantitativa, tam extensiva, quam intensiva.* Primum liquet, quia potuit facere cælum majoris amplitudinis & extensionis, quam fecit, uti etiam elementa: potuisset facere omnia corpora humana magnitudinis giganteæ: & ita dici potest similiter de partibus mundi aliis. Secundum etiam manifestum est, quia potuisset animas rationales hominum fecisse perfectionibus pluribus intensivis, quoad quantitatem perfectionis aut virtutis, præditas & ornatas, atque, ut Scholasticorum nonnulli asserunt, tam intensive perfectas, uti fuit anima, Christi. §. 3. *Deus potuit hunc mundum simpliciter facere meliorem, quantum ad proprietates & accidentia partium, secundum se consideratarum.* Potuit namque facere Solem lucidiorem, uti & Lunam. §. 4. *Non potest Deus hunc mundum facere meliorem, quantum ad ordinem partium in toto, & quantum ad ordinem in finem.* Uterque enim hic ordo est optimus: optimo autem nihil potest esse melius: in universo unaquæque pars est ordinatissime & ornatissime in suo situ, & omnes ordinantur ad finem optimum, gloriam Dei.

V. Opponitur hic axioma aliquod. *Illud, quod fit potentissime & sapientissime, non potest fieri melius: Sed Deus omnia fecit potentissime & sapientissime. Ergo non potuit fecisse quid melius.* Resp. quando dicitur, *Illud, quod fit sapientissime & potentissime, non potest fieri melius*: hoc dupliciter potest intelligi. Primo, ut τὸ *melius* sit nomen, & significet rem, & est sensus, quod illo, quod factum est & sapientissime & potentissime, non possit fieri aliud melius & sic intellecta Major est falsa: quamvis enim Deus faciat omnia sapientissime & potentissime, tamen, cum ejus potentia nunquam sit exhausta, uti nec ejus sapientia, semper alias res meliores facere potest, & factas, accidentaliter meliorare, ut hoc barbaro verbo utamur. Secunda, ut τὸ *melius* sit adverbium, & significet modum rei, &, *melius*, idem erit, quod meliori modo: Sed hic modus potest attendi, vel ex parte Dei, vel ex parte rerum: si attendatur ex parte Dei, sensus propositionis erit, quod ea, quæ Deus facit potentissime & sapientissime, non potest meliori modo facere; & hoc verum est, quia Deus non potest res facere, ex majori potentia & sapientia, quam fecit: si attendatur modus ex parte rerum, erit sensus, quod Deus non potest dare, rebus à se sapientissime factis, perfectiorem modum essendi; & hoc verum est, de modo essentiali, non item accidentali.

VI. §. 4. *An Deus potuerit producere mundum priusquam ordinaverit?* Quæstio intelligitur de potentia Dei absoluta, & in sensu diviso, non composito: postquam enim ordinavit tali tempore producere, non potest eum producere prius, quam ordinavit: sed spectatur hic in signo rationis, antequam concipiatur quasi ordinasse. Et sic quæstionem affirmamus: potuit quippe mundus produci prius quam est productus aut produci ordinatus. *Ergo*, dices, *potuit produci ab æterno.* Resp. neg. conseq. Quia hic intelligitur prioritas temporis & non æternitatis: illud, *prius*, significat principium antiquius & anterius durationis aut existentiæ: sed si mundus sic posset prius produci, quam est productus, ut esset productus ab æterno, jam careret principio durationis, quod implicat contradictionem. Quin loquendo de prioritate temporis, quod antecesserit, existentis, ne sic quidem Deus potuit mundum producere prius quam produxit aut producere ordinavit: nam & hoc includit contradictionem; sic enim tempus fuisset, ante tempus, quod nullum præcessit mundum, sed cum eo incepit. Verum, loquendo de prioritate temporis possibilis, potuit Deus prius producere mundum, quam produxit, aut producendum ordinasse concipitur, quia potuit prius in æternitate sua momentum ordinasse, quam quod ad ejus productionem ordinavit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

VII. §. 5. *An Dei potentia ſemper poßit idem?* Seu. *An, quicquid ſemel potuit aut poteſt, ſemper poßit?* Reſp. Neg. Non quod aliquid detrahatur de potentia Dei aut illa imminuatur, aut immutetur, ſed quod, quæ aliquando fuerunt poſſibilia, poſtquam ſunt facta, non amplius ſint poſſibilia: potuit, v. c. Deus Chriſtum ſuſcitare, antequam eum ſuſcitavit E. poſtquam ſuſcitavit, adhuc eum poteſt ſuſcitare. Neg. conſ. quia Chriſtus non amplius eſt mortuus: quod enim hîc reſpectu Chriſti poſſibile erat, factum eſt, & amplius fieri non poteſt: neque hîc aliqua ſequitur divinæ potentiæ, vel mutabilicas, vel mutatio. Quemadmodum ſcientia Dei manet immutabilis licet Deus aliquod enunciabile deſinat ſcire ratione connotati, eo quod illud deſinat eſſe ſcibile, & verum pro circumſtantia temporis ſub quâ eſt verum; ſcire enim connatat in objecto ſcibilitatem & veritatem: ſic divina potentia manet immutabilis, licet deſinat aliquid poſſe, ratione connotati, quod deſinit eſſe poſſibile, multa enim poſſibilia actu fiunt, &, poſtquam facta ſunt, impoſſibilia ſunt amplius fieri: facere enim, quod factum eſt, nihil eſt facere: ergo poſſe facere, quod factum eſt ampliuſque fieri nequit, eſt nihil poſſe.

VIII. §. 6. *An Deus poßit facere infinita?* Reſp. 1. *Non poteſt facere in creaturis infinitum intenſivè*, id eſt, quod abſque proportione excedat intenſionis omnes gradus: ratio eſt, quia omnis creatura eſt finitæ eſſentiæ, ergo nulla eſt capax infinitæ virtutis, potentiæ, habitus, aut qualitatis, ſic ut nullus gradus intenſionis amplius reddi poſſit; quo ſenſu, nec Chriſti paſſio, nec elementorum qualitates, nec reproborum pœna infernalis, dici poteſt infinita intenſivè. 2. *Non poteſt Deus producere magnitudinē actu infinitam extenſivè.* Quia tale dari non poteſt: tolleretur enim omnis motus: & conſtaret aut ex partibus finitis, & ſic ipſa non poteſt eſſe infinita, aut ex infinitis, & ſic aliquid erit majus infinito; quia totum eſt majus ſuâ parte. 3. *Deus non poteſt producere multitudinem actu infinitam.* Quia, ſi produceret multitudinem actu infinitam, aut poſſet ulterius producere aliquam adhuc unitatem, & ſic erit aliquid majus infinito, aut non poſſet, & ſic Deus per talem productionem fieret impotens, ejuſque potentia foret exhauſta. 4. *Deus poteſt producere finita in infinitum.* Nam nunquam poteſt tot producere, quin poſſit ampliora & plura in infinitum producere illa tamen plura nunquam poſſunt in actu producto eſſe infinita.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-TERTIA,

AD

ARISTOTELIS LIB. 3. METAPH. CAP. 1. TEXT. 1. ET 2.

περὶ ἀπορείας καὶ εὐπορείας.

THESIS I.

SI aliqua vera eſt ac genuina & ſolida Philoſophandi ratio ac methodus, ab omni ævo exiſtimata eſt eſſe, quam ſecutus eſt Philoſophorum Coryphæus *Ariſtoteles*, quam aliis præſcripſit, quam ſuo exemplo & praxi comprobavit: ea vero non eſt alia, quam quæ à dubitatione initium facit, priuſque bene docet dubitare, antequam quidquam decidatur certi vel decernatur. *Dubitationum* itaque *initium eſſe rite recteque Philoſophandi & indubitatæ ſcientiæ*, primum Ariſtotelis mandato & exemplo, mox præſtantiſſimorum ejus Interpretum, &, omnium judicio, Ἀριστοτελικωτάτων conſenſu & explicatione ac praxi, probatum dabimus.

II. Verba *Ariſtotelis* theſin poſitam confirmantia

firmantia & præceptum Philosophi continentia sunt, quæ sequuntur ex 3. *l. Metaph. cap.* 1. *text.* 1. *&* 2. Text. 1. *NB.* Ἀνάγκη πρὸς τὴν ἐπιζητουμένην ἐπιστήμην, ἐπελθεῖν ἡμᾶς πρῶτον, περὶ ὧν ἀπορῆσαι δεῖ πρῶτον. ταῦτα δ' ἐστὶν ὅσα περὶ αὐτῶν ἄλλως ὑπειλήφασί τινες, κἂν εἴ τι χωρὶς τούτων τυγχάνει πρῶτον παρεωραμένον. *NB.* ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία, *NB.* λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστί. λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντας τὸν δεσμόν, ἀλλ' ἡ τῆς διανοίας ἀπορία δηλοῖ τοῦτο περὶ τοῦ πράγματος. ᾗ γὰρ ἀπορεῖ ταύτῃ παραπλήσιον πέπονθε τοῖς δεδεμένοις. ἀδύνατον γὰρ ἀμφοτέρως προελθεῖν εἰς τὸ ἔμπροσθεν. *Text.* 2. διὸ δεῖ τὰς δυσχερείας τεθεωρηκέναι πάσας πρότερον, τούτων τε χάριν καὶ διὰ τὸ τοὺς ζητοῦντας. *NB.* ἄνευ τοῦ διαπορῆσαι πρῶτον ὁμοίους εἶναι τοῖς ποῖ δεῖ βαδίζειν ἀγνοοῦσι καὶ πρὸς τούτοις, οὐδ' εἴ ποτε τὸ ζητούμενον εὕρηκεν ἢ μή, γινώσκειν. τὸ γὰρ τέλος τούτῳ μὲν οὐ δῆλον; τῷ δὲ καλῶς προηπορηκότι δῆλον. *NB.* ἔτι δὲ βέλτιον ἀνάγκη ἔχειν πρὸς τὸ κρῖναι, τὸν ὥσπερ ἀντιδίκων καὶ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων ἀκηκοότα πάντων. Quæ verba sic vertit Latine Bessarion Cardinalis Nicenus & Patriarcha Constantinopolitanus. *Ad* illam, quæ quæritur, *scientiam, necesse est primum nos percurrere, de quibus primo est dubitandum.* Hæc autem sunt, & quæcunque de iis aliter quidam existimarunt, & si quid ultra hæc prætermissum sit. Est autem operæ pretium, aliquid facultatis habere volentibus, bene dubitare: nam *posterior facultas, solutio est eorum, quæ ante dubitata fuerunt.* Solvere autem non est, cum nodus ignoretur: sed intellectus hæsitatio, manifestum hoc de re facit. Quatenus enim dubitat, eatenus simile quiddam ligatis patitur: utroque namque modo impossibile est ad ulteriora procedere. Quare omnes primo difficultates speculari par est, & horum gratia, & propterea, quod illi, qui quærunt, *nisi primo dubitent, similes sunt illis; qui, quonam ire oporteat, ignorant*; & adhæc, neque, utrum invenerint, quod quæritur, an non, cognoscere possunt. Finis etenim his quidem non est manifestus: illi autem, qui antea dubitaverit, patescit. item, *melius sese habere necesse est illum ad judicandum, qui, tanquam adversarios, omnes utrinque rationes audiat.*

III. Textum *Philosophi*, triplici *analysi* optimorum interpretum ne quid de nostro opponere aut affingere videamur, illustrabimus. Prima esto *Du Vallii*, in perpetua sua ad omnia *Aristotelis* Volumina analysi, operum *Aristotelis* editioni præmissa: ea sic sonat. *Liber Tertius Metaphysicorum continet capita sex, quibus dubia sive quæstiones sexdecim proponuntur, & in utramque partem discutiuntur. Orditur autem Aristoteles ab insigni eoque generali documento, quod scilicet* NB. in qualibet quæstione & controversia oporteat prius bene dubitare, *id est, pro utraque parte, affirmante scilicet & negante, rationes diligenter examinando*, quæstionem ambiguam facere. *Dubitatio enim est veluti nodus ad vinculum mentis: quod ideo si ignoras non solves: nemo enim vinculum solvere potest, si illud ignoret: Deinde, post dubitationes bene expositas, quæstionem clare concludere.* NB. certa enim cognitio, quæ dubitationem sequitur, est solutio dubitationis.

IV. Secunda analysis esto *Antonii Scaini Salodiensis* in suis ad Metaphysicam *Aristotelis* commentariis *Romæ*, 1587. editis. Ad illam, quæ quæritur, scientiam) *Ex his verbis apparet, scientiam, quæ est suprema ad omnes alias, fuisse ab Aristotele investigandam, ut quæ temporibus suis nondum esset detecta ac distincta ab aliis facultatibus tanquam suprema philosophia & regina omnium aliarum scientiarum. Ad hoc autem præstandum* NB. utitur Aristoteles methodo dubitandi, tum circa ea, quæ sibi de placitis aliorum Philosophorum non arriderent, tum penes nonnulla, qui ab aliis fuerunt prætermissa; *sed cum & in aliis philosophiæ operibus hanc dubitandi normam sit sectatus, attamen non ignorandum, in aliis singulis certas quasdam adduci dubitationes, quæ cuique philosophiæ parti convenerint, hoc autem in loco universas in genere simul congessit quæstiones: quod ita factum esse animadvertit. Averroes, ut affinitas, quam habet Metaphysica cum Dialectica, manifestaretur. Alexander autem de Ales & cum ipso D. Thomas, hujus facti hanc causam assignarunt, quoniam scilicet hæc*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

contemplatio, circa veritatem in genere sit constituta: addamus ad hoc, quod cum nondum confecta esset prima & universalis hæc scientia, & investiganda ac constituenda esset, ad rem fuit, NB. ut ex præmissis dubitationibus ejus natura detegeretur, *& ita in ordinem redigeretur. Hinc consectarium hoc deducitur*, NB. non rectum neque tutum iter Philosophandi eos ingredi, qui ab hac via dubitandi penitus abstinent, quam tantopere commendat Aristoteles hoc loco, & ex communibus sententiis comprobat, tanquam ad veritatem indagandam maximè consentaneam.

V. Tertia Analysis esto *Petri Fonsecæ*, ex Commentariis in *Arist. Metaph.* suis, editis *Lugduni* 1597. Necesse est (*Dubitat Alexander hoc loco, doceatne Aristoteles inprimis verbis hujus libri necesse sibi esse ad eam cognitionem inveniendam, quam in hoc opere consequi, ac tradere studet, ea primum aggredi, de quibus rationi consentaneum est, ut primo loco dubitetur, hoc est, utraque parte disseratur, an id esse omnibus iis necesse, qui ad quamlibet scientiam de rebus difficilibus & controversis comparandam aggrediuntur. Quanquam verò parum referat, utro modo Aristotelem interpreteris, prior tamen interpretatio aptior videtur, utpote verbis contextus accommodatior: ex qua generale etiam documentum, quod posterior tradit, tanquam principium ex conclusione colligi potest. Addit autem Aristoteles, duo esse genera quæstionum, quę primum pro utraque parte agitandæ videantur. Unum earum, de quibus alii aliter senserunt, ne temere aliorum sententiis, ac forsitan non parum receptis, se opponere videantur: Alterum earum, quæ cum ad rem propositam in primis faciant ab aliis tamen omissæ sunt.* Est autem operæ pretium) *Hoc alterum documentum plane generale est, quod docet Aristoteles*, NB. non modo initio hujusmodi scientiarum, sed etiam particularium tractationum, quibus proposita est rerum difficilium determinatio, à dubitationibus initium sumendum esse, nec vero utcunque id faciendum, sed bene, hoc est, diligenter, accuratè, nullaque pro utravis parte dissimulata ratione, *quod sapienter quatuor rationibus ostendit. Prima est, quia* NB. certa veritatis cognitio, quâ tandem compotes efficiuntur ii, qui Philosophantur, solutio est eorum, quæ prius dubitabantur, hoc est, solutione eorum, quæ prius dubitantur, comparatur: *solvere autem vinculum nemo potest, qui vinculi nodum ignoret: Quare cum nihil aliud sit, difficultates rei propositæ pro utraque parte discutere, quam vinculorum mentis nodos inspicere (nihil enim sunt aliud argumenta pro utraque parte; quam vincula, quibus mens ligatur & impeditur, ne ultra progredi possit) is sane ad veritatis perceptionem optime se comparabit, qui de proposita re dubia diligenter & accurate pro utraque parte disputaverit.* Sed mentis dubitatio) *Sensus est, eundem effectum ostendit in animo dubitatio mentis de re proposita, quem ostendit in corpore vinculum, quo pedes adstringuntur. Utroque enim modo ligati ulterius progredi non possumus.* Et quia ii, qui quærunt) *Secunda ratio est, quia ii, qui de proposita re non prius pro utraque parte disputant, persimiles sunt iis, qui, quo eundũ sit, ignorant. Nesciunt enim difficultates, quæ in quæstione latent, ad quas tamen solvendas tendit is, qui probe illã explicaturus est.* Accedit quod neque) *Tertia ratio est, quia etsi hujusmodi homines aliquando inveniunt ea, quæ implicite in quæstione continentur, nesciunt tamen an Finẽ disputationis consecuti sint, cum difficultates eas, ad quas dissolvendas disputatio suapte natura dirigitur, plane ignorent. Simile quid accidit iis, qui nesciunt, quantũ locus, in quem contendunt, distet ab eo, ex quo exeunt, aut qua in illum eundum sit. Nam etsi in eum forte incidant, ignorabunt tamen se in illum pervenisse. Ex his duabus rationibus recte colligitur id quod Albertus scribit hoc loco*, Eum, qui non prius dubitat, duobus modis errare, uno, in termino altero, in via. Pręterea melius se habere) *Quarta hęc & extrema ratio, quæ ex similitudine disceptantium seu potius judicis desumitur, ex iis, quæ autor scribit* cap 10. primi de Cælo, *majorem vim accipiet.* Sic enim ait, ἅμα δὲ καὶ μᾶλλον ἂν εἴη πιστὰ τὰ μέλλοντα λεχθήσεσθαι, προακηκόσι τὰ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων δικαιώματα. τὸ γὰρ ἐρήμην καταδικάζεσθαι δοκεῖν, ἧττον ἂν ἡμῖν ὑπάρχει. καὶ γὰρ δεῖ διαιτητὰς, ἀλλ' οὐκ ἀντιδίκους εἶναι, τοὺς

μέλλοντας

μεθέντας τὸ ἀληθὲς κρίνειν ἱκανῶς. hoc eſt, ſimul autem, ea, quæ dicentur, majorem fidem habebunt, ſi diſceptantium rationum jura prius fuerint audita, minuſque videbimur indicta cauſa damnare. Arbitros enim, non adverſarios oportet eſſe eos, qui de veritate, ut res poſtulat, judicium laturi ſunt. *Quod ipſum diligentiſſime obſervat Ariſtoteles, penè ubicunque difficile aliquid, aut controverſum tractandum ſuſcipit, ut videre eſt in libris Phyſicorum, de Cælo, & ſequentibus. Ex quibus patet*, NB. quam inepte & contra Ariſtotelicum morem Philoſophentur ii, qui repudiato quæſtionum uſu, tanquam Sophiſtarum invento, omnia docent more Pythagorico, & quaſi ex oraculo, neque ullum adhibent examen rationum earum, quæ in ſubjecta materia pro utraque parte, vel ab aliis propoſitæ ſunt, vel attentius rem conſideranti in mentem venire poſſunt.

VI. *Ariſtotelis mandatum* de dubitando, ut bene philoſophemur, ipſius verbis propoſuimus, Trium, eorumque inter neotericos præſtantiſſimorum, in verba iſta interpretum conſenſu atque explicatione confirmavimus: nunc ipſum *Philoſophi exemplum*, in philoſophando omnibus ſine contradictione imitandum, adducimus. Inſpiciatur *reliqua hujus* I. *capitis pars*, quæ ſolis dubitationibus abſolvitur: inſpiciantur *capita omnia ſequentia*, ac præſertim 4. Inſpiciantur *libri* omnes *Metaphyſicorum*, *de Cœlo*, *de Generatione & Corruptione*, *de Anima*, & ubicunque in veritatem rerum ſerio inquirit. Sed ante omnia provocamus ad *Ariſtotelis Problematum ſectiones* 38. *& quæſtiones Mechanicas*, ubi non alia eſt ipſi agendi ratio uſitata, quam dubitando ad veritatem pervenire. Quærit perpetuo, cur hoc aut illud fiat? an ideo, quia ſic, vel ſic, vel alio modo ſeſe res habeat!

VII. Ab *Ariſtotelis mandato & exemplo* ad *ſymphoniam* & *praxin* tranſimus *eorum*, quos omnis retro ac præſens ætas maxime celebravit *Ariſtotelicos*, *Alexandrum* dico *Aphrodiſienſem* inter Græcos, *Averroem* inter Arabes, *Thomam* & *Scotum* inter Latinos, quibus eadem cum Ariſtotele & mens, & philoſophandi per dubitationes methodus. Nemo olim dictus eſt Ariſtotelicus, niſi qui eſſet Alexandræus: nemo ſeculis nonnihil poſterioribus dictus eſt Ariſtotelicus, niſi qui eſſet Averroiſta: nemo nunc eſt Ariſtotelicus, niſi ſit vel Thomiſta, vel Scotiſta, vel utrumque ac medium inter eos participationis. Ergo qui cum *Scoto, Thoma, Averroe, Alexandro*, ſentiunt, maxime ſunt Ariſtotelici, At qui ſentiunt, recte philoſophandi, & indubitatæ ſcientiæ, initium eſſe dubitationem, idem ſentiunt non modo cum *Ariſtotele*, quod nunc eſt demonſtratum, ſed & cum *Alexandro*, *Averroe*, *Thoma*, *Scoto*, quod, prolatis illorum verbis, probabimus. Ergo tales ſunt maxime Ariſtotelici.

VIII. Sic commentatur in textum *Ariſtot.* 3. *Met. c.* I. poſitum *Alexander Aphrodiſeus*, qui tempore *Antonini Philoſophi atque Imperatoris*, circa annum Chriſti 170. vixit. Neceſſe eſt ad eam ſcientiam, quam quærimus, &c.) *Scientia, quam quærimus & de qua nobis ſermo ſuſceptus eſt, ſapientia ipſa eſt & Theologia, quæ Metaphyſica inſcribitur. Ad inveſtigationem igitur hujus ſcientiæ, & eorum, quæ per ipſam inquirentur, neceſſum eſſe ait, ea primum commemorare ac recenſere, de quibus in primis eſt inquirendum: deinde propoſitis ipſarum rerum quæſtionibus, rem, quemadmodum eſt præfatus perſequitur. Niſi ſi quis hæc ita accipiat, quaſi in univerſum præcipiuntur; doceatque ad omnium ſcientiam inveſtigandam in univerſum neceſſe eſſe, primum ea commemorare, de quibus eſt primum diſſerendum, per hæc enim via eſt ad ea, quæ ſcire cupimus, invenienda. Quod ſi ad omnem ſcientiam, ad hanc quoque id neceſſarium fuerit. Quæ porro in ſingulis doctrinis* dubitare *ac diſſerere oporteat, docet, cum ait.* (Hæc autem ſunt ea, de quibus aliter quidam exiſtimarunt.) *Deinceps* in univerſum confirmat docetque, de re quapiam diſputaturis, ut, quæ inquirunt, inveniant, commodum eſſe, primum de ipſis quærere ſeu dubitare, &c.

IX. Sic commentatur *Averroes*, *Magnus* vulgo *Commentator*, in ſuis ad dictum *Ariſt.* textum commentariis, qui circa annum Chriſti vixit 1150. Ad illam, quæ quæritur, &c. *quia aliæ ſcientiæ conſiderant particulariter de veritate*, NB & particulariter ad eas pertinet circa ſingulas veritates dubitare: *quia vero*

Metaphysica, *sicuti Dialectica, habet universalem considerationem de veritate*, sic quoque ad eam pertinet NB. universalis dubitatio de veritate. *Cum igitur scientia hæc sit in genere scientiarum, necesse est igitur prius inspicere quæstiones ejus, & sunt illæ difficiles, de quibus homines in hac scientia sunt contrarii, & sunt etjam aliquæ de quibus dimiserunt perscrutari propter suam difficultatem: Finis autem, propter quem fuit necesse incipere à perscrutatione istarum quæstionum difficilium, est, quia scientia quæsita, quæ acquiritur ex iis, est scientia solvens omnes difficultates earum: & ideo difficultas alicujus rei præcedere debet ejus solutionem, & hæc fuit causa, quare Arist. primo perscrutatus est de rebus difficillimis, antequã ad earum solutionem deveniret; quoniam ita se habet difficultas ad ipsum intellectum, quemadmodum laqueus ad corpus, & qui ignorat ligamentum, laqueum nescit solvere; & ita illi, qui difficultates ignorant, eas solvere nesciunt: & sic intellectus ligatus nullo modo finem suũ attingere poterit, nisi primo ligamentum ejus sit solutum: ligamenta enim intellectus sunt sermones contrarii: & ideo oportet, ut via, ex qua quæstiones oriuntur, sit alia à via, à qua quæstiones solvuntur, ut modus, à quo fit ligamenti solutio, alius est à modo, à quo fit ligamentum*, & NB. sic via ad scientiam inquirendam erit perscrutatio rerum dubitabilium, &c.

X. Sic commentatur *Thomas Aquinas* in suis ad textum *Arist.* citat. commentariis, qui vixit circa annum Christi 1260. Inest autem investigare volentibus) *dicit 1. Philosophus* NB. quod ad hanc scientiam, quam quærimus de primis principiis & universali veritate rerum, necesse est, ut primum aggrediamur ea de quibus oportet dubitare, antequam veritas determinetur. *Sunt autẽ hujusmodi dubitabilia propter duas rationes, vel quia antiqui Philosophi aliter susceperunt opinionem de eis quam rei veritas habeat, vel quia omnino prætermiserunt de his considerare. Assignat autem 4. rationes suæ intentionis, & primo dicit*, quod NB. volentibus investigare veritatem contingit (bene dubitare) id est, bene attingere ad ea, quæ sunt dubitabilia; & *hoc ideo* quia posterior investigatio veritatis nihil est aliud, quam solutio prius dubitatorum, &c.

XI. Sic commentatur *Ioh. Duns Scotus* in suis ad textum Met. cit. commentariis, qui vixit circa annum Chr. 1308. Necesse est &c.) *Postquam Philosophus in secundo libro determinavit de his, quæ spectant ad considerationem veritatis in communi: nunc descendit ad determinandum ea, quæ spectant specialiter ad considerationem hujus scientiæ. Circa quod duo facit.* Primo procedit modo disputativo & dubitativo. Secundo procedit modo determinativo sive demonstrativo.

Est autem operæ pretium &c.) *dicit.* NB. quod volentibus investigare, s. veritatem, inest. oportet bene dubitare, ab initio. i. principio inquisitionis. *Cujus rationem subdidit* quia investigatio posteriorum in inquisitione veritatis non est aliud, quam solutio priorum dubitatorum.

Illi qui quęrunt) *supple* veritatem, *sine investigatione*, s. dubitatorum, *similes sunt ignorantibus, quo oportet ire, i. illis, qui nesciunt quo vadãt. Ratio hujus est, quia sicut terminus viæ intenditur ab ambulant.* NB. ita exclusio dubii est finis intentus à speculante & inquirente veritatem: *sicut ergo ille, qui nescit, quo vadit, non potest pervenire ad terminũ, nisi forsitan à casu*; sic NB. nec aliquis potest directe inquirere veritatem, nisi dubitationẽ prævideat & præcognoscat.

XII. Præter horum Aristotelis Interpretum maximè Aristotelicorum ad confirmandam thesin positam adducta testimonia, ipsa recentiorum in philosophando praxis eundem stabilit: inspiciantur, qui jam aliquot sæculis Aristotelis Philosophiam post Thomæ & Scoti ætatem pertractarunt: an non ad instar Præceptorum suorum prius dicant, quæ non sit vera sententia quam quæ vera? an non prius dubitantem reddant lectorem, dubitationes & objectiones movendo, quam eum à dubitando liberent, objectiones & dubitationes solvendo? Consueta *Thomæ* agendi ratio in summa Theol. est *(videtur quod non)* antequam accedat ad suum, *(sed dicendum)* Consueta *Scoto* in quęstionibus Physicis & in aliis agendi ratio est *(arguitur quod non)* antequam accedat ad suum *(ponuntur Conclusiones.)* Videatur modus procedendi Dominico de Flan-

de Flandria & Paulo Sonzinati in Metaph. Javello per omnem Philosophiam, hodiernis Complutensibus, Conimbricensibus, Ruvio, Masio, Toleto, & ne longus sim, omnibus omnino Aristotelicis usitatus, qui solam hanc prius dubitandi viam ingressi sunt, ut ad veritatis penetralia intrarent, lectoremque introducerent. Quare nec ab Aristotelis nec ab Aristotelicorum sententia aut praxi abit, qui asserit, *initium recte philosophandi & indubitatæ scientiæ esse dubitationem*, quod erat demonstrandum.

NUllius addictum jurare in verba magistri,
Nec servum cuiquam vendere judicium,
Nec male captivas in vincula tradere mentes,
Nec curare nimis segniter, αὐτὸς ἔφα;
Ilicet assensu non credere velle supino,
Doctores credi quæ voluere sui:
Nolle Stagiræi aut divini scita Platonis,
Ceu semper fuerint indubitata, sequi,
Oraclumque foret Phœbi, foliumque Sybillæ,
Quicquid sive Plato vult, vel Aristoteles;
Suspicienda quidē sibi nomina ducere, sed non
Numina, divinos, non tamen esse deos;
Digna viro Virtus & libertate Batava est,
Digna patrocinio, magne Batave, tuo.
In medio verum posuit Deus: hujus amicos
Esse homines, hominem parcius esse decet.
Quisquis homo est, errare potest: cognoscere verum
Indubiè, proprium novimus esse Dei:
Rerum certa fides & regula firma sciendi,
Scrutando nobis & dubitando venit.
O veri sine nube cohors studiosa, frequenti
Huc ades, huc propera non titubante pede.
Liberius currat tibi mens vaga, quà patet orbis
Pagina, naturæ pagina quanta patet.
Nec tibi qui Doctor, tibi sit Dictator, & una
Te ratio, non vox te trahat ulla viri.
Recte ὀρθῶς te vult Hereboordius, *omnia donec*
Abdita nodorum solveris ipsa tibi.
Hæc adeo est sanæ mentis sententia, posthac
Ne dubites, jussit te dubitare prius.

HENRICUS BRUNO.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-QUINTA,

DE

PRIMO COGNITO.

THESIS I.

REcta demum Philosophandi & vera rerum veritatem atque existentiam inveniendi ratio in eo est sita, ut certa semel ab incertis discernantur, & incerta per certa demonstrentur.

II. Certa sunt, de quorum veritate aut existentia nullo modo dubitari potest; incerta contra.

III. Intelligimus hic certitudinem veritatis aut existentiæ, non in terminis simplicibus aut propositionibus per se notis atque æternæ veritatis, sed in rebus ipsis.

IV. Si illa certo existant, de quibus dubitari nequit, illa contra non certo existant, de quibus dubitari potest, nihil certius est, quam existere rem quæ dubitat.

V. Nam qui inquirit in rerum omnium veritatem & existentiam, & in omnibus aliquid, vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

vel minimum, invenit, cur de iis dubitet vel dubitare poſsit, nihil invenit, cur de ſe, in rerum omnium veritatem atque exiſtentiam inquirente & jam dubitante, ipſe dubitet.

VI. Nam fieri non poteſt, ut, quod inquirit, quod dubitat, dum inquirit, dum dubitat, non ſit.

VII. Itaque, hoc primo omnium in philoſophando eſt cognitum, veriſsimum, certiſsimum, *Inquiro, dubito, cogito, Ergo ſum.*

VIII. Et, exiſtentia rei iniquirentis, dubitantis, cogitantis, vera eſt ac certa primo, vi infallibilis illationis ac demonſtrationis.

IX. Unde, hæc veritas & certitudo rei exiſtentis, quæ inquirit, dubitat, cogitat, prima eſt, & primo cognita, inter veritates illatas ac demonſtratas.

X. Nam, quin ſit prior veritas ac certitudo prius cognita aut cognoſcenda in terminis ſimplicibus & propoſitionibus, non illatis, ſed inferentibus, nullum eſt dubium.

XI. Quippe non poteſt cognoſci vere & certo, eum, qui inquirit, dubitat, cogitat, exiſtere, eo quod inquirat, dubitet, cogitet niſi prius cognoſcatur an & quid ſit inquiſitio, dubitatio, cogitatio, certitudo, exiſtentia, &c.

XII. Nam in hoc Syllogiſimo, *Quod inquirit, cogitat, dubitat, illud exiſtit. Ego inquiro, dubito, cogito. Ergo exiſto.* Primum debent cognoſci propoſitionis majoris termini, & ipſa major, ſc. quod fieri non poſsit, uti id, quod inquirit, cogitat, dubitat, non exiſtat, antequam per eam demonſtretur concluſio, ac cognoſcatur.

XIII. Nam in omni demonſtratione aliqua requiritur præcognitio; ex parte terminorum, quid ſint, ſc. nominis, ex parte præmiſſarum, an ſint veræ; hoc vero ipſum de concluſione, & de prædicato ejus, an ſit, demonſtrandum ac cognoſcendum eſt.

XIV. At, iſta veritatis de terminis & præmiſſis, an ſit, cognitio in nullius rei exiſtentis notitiam philoſophantem inducit.

XV. Is vero rei exiſtentis notitiam veram, certam, primo ſibi cognitam quærit.

XVI. Illa veritas prima, certa, de rei alicujus exiſtentia, primo per demonſtrationem cognita eſt hæc, *Ego ſum.*

XVII. Nihil enim nunc accipimus verum niſi accuratiſſime ac certiſſime demonſtratum.

XVIII. Atque, inter veritates accuratiſſime & certiſſime demonſtratas, nulla eſt prior hac, *Ego ſum.*

XIX. Neque hæc veritas prius, aut certius, aut verius infertur, quam per hunc terminum medium, *Inquiro, cogito, dubito.*

XX. Quippe hæc eſt abſoluta, prima, & certiſſima veritas, *Cogito, inquiro, dubito, Ergo ſum.*

XXI. Nec certa, nec abſoluta, nec prima veritas eſt, *Loquor, ambulo, video, Ergo ſum.*

XXII. Quia certa rei exiſtentia non poteſt inferri in concluſione ex medio incerto, aut incertæ exiſtentiæ.

XXIII. At hi actus, loquendi, ambulandi, videndi, incertum eſt ac dubium, an ſint.

XXIV. Contra actus inquirendi, cogitandi, dubitandi, certum eſt & indubium, quod ſint.

XXV. Nam philoſophamur jam & verſamur nunc in prima, abſoluta, & certiſſima veritate invenienda.

XXVI. Illud vero fieri non poteſt ſine inquiſitione, cogitatione, dubitatione.

XXVII. Si actus ſint, cogitandi, inquirendi, oportet & ſubſtantiam dari aut rem, quæ cogitet, inquirat, dubitet.

XXVIII. Nam ſubſtantiam aut rem eſſe non immediate, ſed per ejus actus cognoſcimus.

XXIX. Impoſſibile enim eſt actum eſſe, ubi non ſit ſubſtantia.

XXX. Ergo bene ſequitur, *Ego cogito, ego dubito, ego inquiro, Ergo ſum.*

XXXI. Itaque, cuilibet philoſophanti hæc prima occurrit, abſoluta, certiſſima veritas, *Inquiro, dubito, cogito. Ergo ſum.*

XXXII. Actus vero *loquendi, ambulandi, videndi*, ut ſunt actus corporis, incertum eſſe, an ſint, quod th. 25. eſt dictum, ex eo liquet, quia de iis à philoſophante dubitari poteſt.

XXXIII. Du-

XXXIII. Dubitari vero poteſt, quia ſæpe non loquimur, non ambulamus, non videmus, nec linguam, nec pedes, nec oculos movemus, cum nos loqui, ambulare, videre, exiſtimamus, ut in ſomno.

XXXIV. At contra dubitari non poteſt, an cogitemus, dum inquirimus, dum dubitamus, quia, exiſtimantes ac dubitantes nos inquirere, jam cogitamus.

XXXV. Itaque non poteſt inferri in philoſophando, ut primo & abſolute certum ac verum, *video, loquor, ambulo, ergo ſum.*

XXXVI. Nam ſi non ſit certum me loqui, videre, ambulare, multo minus certum eſt, rem eſſe, quæ loquitur, videt, ambulat.

XXXVII. Si enim actus eſt incertus, vel incertæ exiſtentiæ, multo incertior eſt exiſtentia ſubſtantiæ ſeu rei cujus eſt actus.

XXXVIII. Ergo dubitari poteſt à Philoſophante, an ſit res vel ſubſtantia, quæ loquitur, ambulat, videt.

XXXIX. Dubitari non poteſt ab eodem, an ſit res, vel ſubſtantia, quæ cogitat, inquirit, dubitat.

XL. Ergo prius eſt, verius eſt, certius eſt, eſſe rem cogitantem, inquirentem, dubitantem, quam eſſe rem loquentem, ambulantem, videntem.

XLI. Imo, hoc ſolum certiſſimum eſt & veriſſimum & primo cognitum, datur res cogitans, inquirens, dubitans.

XLII. Hinc jam ulterius progrediendo probari poteſt, prius quoque, verius, & certius eſſe, dari animum quam corpus.

XLIII. Nam ſi prius ſit verius, & certius, eſſe rem cogitantem, inquirentem, dubitantem quam eſſe rem loquentem, ambulantem, videntem, quia illius actus ſit prior, verior, certior hujus actu, etiam prius eſt, verius eſt, certius eſt, dari animum quam corpus.

XLIV. Ratio eſt, quia rem cogitantem, inquirentem, dubitantem, vocamus animum; rem loquentem, ambulantem, videntem, vocamus corpus.

XLV. Sumimus enim hic τὸ videre, loqui, ambulare, prout corpore peragitur, non pro cogitatione aut conſcientia loquendi, ambulandi, videndi.

XLVI. At prout corpore fiunt, loqui, ambulare, videre, ſunt actus corporis, ſicuti cogitare, inquirere, dubitare, ſunt actus animi.

XLVII. Nam ipſa ratio & uſus jubet, ut actuum diverſorum principiis & ſubjectis diverſa tribuamus nomina.

XLVIII. Atqui hi actus, cogitare, inquirere, dubitare: & loqui, videre, ambulare: ſunt diverſiſſimi.

XLIX. Quippe aliis alii priores, certiores, veriores.

L. Ergo & recte eorum principiis & ſubjectis diverſa tribuuntur nomina.

LI. Illorum principium ac ſubjectum vocamus animum, mentem (ſubſtantiam intelligentem alii) ejuſque actus, cogitativos, horum principium ac ſubjectum vocamus corpus (alii ſubſtantiam extenſam) ejuſque actus, corporeos.

LII. Sicut autem actus ſubſtantiæ intelligentis animi, eſſe, prius eſt, certius eſt, verius eſt, quam eſſe actus ſubſtantiæ extenſæ, corporis: ita prius eſt, certius eſt, verius eſt, dari ſubſtantiam intelligentem, animum, quam dari extenſam, corpus.

LIII. Ac jam via ſtrata eſt ad animi à corpore diſtinctionem agnoſcendam.

LIV. Nam ſi nomina diverſa recte ſint tributa principiis ac ſubjectis actuum diverſorum, oportet & ipſa principia, & ſubjecta iſtorum actuum eſſe diverſa.

LV. Conſequenter, oportet ſubſtantias eſſe diverſas, intelligentem & extenſam, animum & corpus.

LVI. Sed iſtam diverſitatem, à priori hic nos non demonſtramus, ne tituli & inſtituti limites tranſiliamus.

LVII. Nam ad id principiis & hypotheſibus adhuc aliis eſt opus.

LVIII. Sufficit nobis, oſtendiſſe, philoſophanti cuilibet, & certam rerum exiſtentium veritatem inquirenti, hanc primam occurrere, veriſſimam ac certiſſimam veritatem de rerum exiſtentia primo cognitam, *Cogito, inquiro, dubito, Ergo ſum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

LIX. Eam ſequitur, quæ ſecundò ſe offert ordine philoſophanti, *datur animus*.

LX. Quomodo porrò ex hac certiſſimâ ſui ipſius atque animi ſui notitia, ad Dei rerum omnium, ſenſibilium atque intelligibilium exiſtentium, notitiam veram ac certam perveniat Philoſophus, penitioris eſt inquiſitionis & alterius temporis.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum *Voluminis Secundi*, QUADRAGESIMA-QUINTA, *PRO*

LIBERT. PHILOSOPHANDI.

THESIS I.

PRæclara ſemper & maxime illuſtris viſa eſt ea Philoſophandi methodus, quæ, non tam hominum autoritate quam naturæ luce ſubnixa, ſolute & liberè in vero exquirendo verſatur: iique imprimis laudandi videntur Philoſophi, qui nulli ſapientium ſectæ ſeſe addicunt, ſed veritatem ipſam, ubicunque putant ac poſſunt, undecunque, magnâ induſtriâ ſtudioque conquirunt: nihil enim viro ingenuo magis eſt dignum quam iis aſſentiri, quæ aut vera eſſe, aut quam proximè ad veritatem accedere, ipsâ duce ratione cognoverit: itemque ab iis aſſenſum cohibere, quæ vel incerta ſunt, vel falſa eſſe eadem ratio demonſtraverit: fuerunt tamen olim ſuntque etiamnum hodie nonnulli, qui hunc Philoſophandi morem nullum eſſe dixerint ac dicant, quod viri præſtantes in omni doctrinæ genere excelluerint, quos tanquam principes atque ſapientes ſequi debeamus: atque hic ante omnes alios *Ariſtotelem* proferunt, qui primus omnium totam diſpoſuerit Philoſophiam, eandemque certis cauſis conſtitutiſque principiis ſtabiliverit ac confirmarit: ab hoc qui recedat, illum ab eo, quod nobis ratio verum eſſe oſtenderit, recedere, & à veritate deſciſcere, antiquitus contendebant, hodieque contendunt: hinc eſt, quod rei fiant & ſtrenuè accuſentur, qui Ariſtoteli contradicere olim ſunt auſi aut nunc auſint, quaſi iſti Philoſophiam bene, ut ajunt, conſtitutam perturbent atque evertant: At vero hoc ipſum lenius ferri poſſet, ſi illi, qui tale judicium ferunt, de hoc negotio judicare valerent, & niſi ipſe *Ariſtoteles* contrarium judicaſſet, qui auream iſtam nobis gnomam reliquit, *Amicus Socrates, amicus Plato, magis amica veritas*. Sed in cauſas inquirendum eſt, quæ tam miſeræ ſervitutis durum jugum hominibus Ariſtotelicis (ſic enim vocari gaudent ſervilia iſta ingenia) impoſuerint, ut cum Ariſtotele errare, quam cum aliis bene ſapere, malint: Nam eo ſtultitiæ nonnulli devenerunt.

II. Quod Ariſtotelici ſibi libertatem Philoſophandi ademerint, ejus cauſæ ſunt, 1. Nimia reverentia *Ariſtoteli* tributa, atque inde exorta ignava credulitas ac cæca obedientia. 2. Nimia ſui ipſorum atque effœminata plane diffidentia, ex quo Ariſtotelem tantopere ſuſpexere. Poſtquam enim invaluit illud *magni Commentatoris*, hominis tamen ineptiſſimi, & qui nomen potius, ſi per Latinæ linguæ genium liceat, *Commentoris* ſit meritus (tot enim commenta reliquit) quod à mille & quingentis annis nullus in textu Ariſtotelis deprehenſus ſit error: poſtquam ab eodem Arabe, tanquam altero Apolline, hæc oracula ceu ex tripode fuerunt pronunciata; *Ariſtoteles eſt regula & exemplar quod natura invenit ad demonſtrandam ultimam perfectionem humanã: &, Ariſtotelis doctrina eſt ſumma veritas,*

quoniam ejus intellectus fuit finis humani intellectus: quare bene dicitur, quod fuit creatus & datus nobis divina providentia, ut sciremus quicquid sciri potest: postquam hæc ac similia *Averrois* dictata Philosophantium animos occupavere, à plerisque in ejus verba juratum est: & soli *Aristotelis* authoritati innixi, sibi diffisi non tantum suis, sed & aliorum, quantum in se fuit, animis, compedes injicere: illud, αὐτὸς ἔφα, clypei instar ac scuti vice omnibus præconceptæ opinionis hominibus in Philosophando fuit. At contra visum est cordatioribus Philosophis, ac, ne multos proferamus, unus instar omnium nobis erit, qui ante annos demum 21. obiit, *Philosophiæ Professor in Acad. Marpurg.* celeberrimus, cujus hæc extant verba, lectu ac notatu dignissima, in sua ad *Nicol. Taurellum* epistola, ejus *de rerum æternitate* libris præfixa. *Quo sapientiæ studiosus veritatem (quæ nostratis Philosophiæ est anima) cariorem habet & antiquiorem, eo debet esse in disserendo liberior: nec decet Philosophum esse mancipium alieni capitis. Fuerit sane à naturâ omne ingenii acumen in Aristotele ostentatum, sit Aristoteles homo de universa sapientia præter supraque omnes mortales bene meritus, sit sapientiæ nostræ pater & dux, sit summus dictator sapientiæ, sit summus Philosophorum imperator, sit Philosophici regni, sapientiæ, laudis litterariæ aquila, sit veritatis Hercules, tribunal, sit Philosophorum numen, sit denique vir omni laude major, omnique calumniâ potior, quibus elogiis Iulius Scaliger eum ornat, non tamen hoc naturæ miraculum* NORMA VERITATIS *est, cum vel ipse, agnoscens imbecillem mentis suæ aciem, ad vestiganda naturæ penetralia, veritatis cursum non ubique tenuerit.* Hæc ibi *Goclenius*, cui calculum addimus.

III. Censemus itaque, non *Aristoteli* Philosophiæ Peripateticæ Principi, tanquam uni & soli Philosophiæ Magistro, mordicus in philosophando adhærendum, sed libere esse philosophandum, non ex ejus autoritate ad ejus opinionum & sententiarum placitum, sed ad sensum ac rationis dictamen: atque hæc est vera ac genuina, plana, solida, atque unica philosophandi ratio ac via, ut *sensus* ac *rationis*, non *Aristotelis* ductum sequamur, ut omnia, quæ sunt ac fiunt in rerum natura, in macrocosmo ac microcosmo (qui uterque objectum est Philosophiæ, non oracula & placita *Aristotelis*) ad sensuum ac rationis trutinam expendamus: atque adeo non modo licet, sed debet dubitari semper & ubique de omnibus iis, quæ ex *Aristotele* à *Peripateticis* tradi solent (nisi sensu ac ratione confirmentur ac comprobentur) utrum unumquodque tale sit, uti esse traditur, &, si quid ita esse, uti traditur, fuerit deprehensum, (neque enim omnis veritatis expers credi debet Philosophia *Aristotelis* ac *peripatetica*) quare ita sit, est inquirendum: & ille est modus veritatem de rerum natura ex imis fundamentis eruendi. Hoc est ergo, quod asserimus libere, nulli in Philosophando convenire, ut se vel Philosophiæ Peripateticæ, vel Aristotelis conclusionibus ac principiis adstringat; adeoque nullam esse sectam eligendam, nisi forte *electivam* ἐκλεκτικὴν, de qua in prooemio *Laertius*, ubi, quicquid Stoici, Platonici, Epicurei, Aristotelici, & quicunque unquam extiterunt Philosophi, in Philosophando posuere, protulere, *eligitur*, accipitur, donec & quamdiu sensui & rationi fuerit compertum comprobatumque.

IV. *Philosophiæ peripateticæ* sectariis fides non est obliganda, quia illa Philosophia multis partibus deficit, multis modis est intricata, ambagiosa, & in multis erronea, quinimo, in plurimis, nisi examinetur, reformetur, corrigatur, periculosa ac noxia, quod vel ab Ethnicis vel ab heterodoxæ religionis hominibus sit exculta potissimum: à quibus ambagibus & erroribus ut liberari possit, evolvenda est omnino, sed libero mentis judicio, nulli sese alligando: uti contra *Peripateticis* in more est positum, quibus fas non est, ab *Aristotele* recedere; eum refutare, scelus ac piaculum; imo non tantum *Aristoteli*, sed & *Averroi*, & *Alberto*, & *Thomæ*, & *Scoto*, & *Okamo*, & nescio quibus non, nomen dedere, quod tot nomina *Averrhoistarum*, *Albertistarum*, *Thomistarum*, *Scotistarum*, *Ckamistarum*, & tot cursus *Thomistici* & *Scotistici*, *&c.* satis ostendunt: *Peripatetici* libertatem suam non Aristoteli tantum, sed huic aut illi etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ex ejus interpretibus vendiderunt; qui servilis agendi modus in Philosophia Peripatetica evolvenda omnino est vitandus.

V. Sed non tantum *Scoto*, ut *Franciscani*, non tantum *Thomæ*, ut *Dominicani*, non tantum *Averroi*, ut quidam ex *Latinis* interpretibus, sed ne ipsi quidem *Aristoteli* animus devovendus, aut fides est danda, quem, præter ejus mancipia, ex Veteribus ac Recentioribus, multi deserunt, cui multi apertè contradicunt: Ex Veteribus præ aliis nominandus, & Philosophiæ & Martyrii laude celeberrimus, qui ab utroque nomen retulit, *Iustinus*, *Martyr*, ac *Philosophus* dictus: hic librum composuit sub titulo, Confutatio dogmatum *Aristotelis*, ubi multa ex *Aristotele* refutat, & in prœmio inquit, *Aristotelem nihil rectè definisse, de his quæ dicere proposuit. Nazianzeni, Hieronymi, Epiphanii, Tertulliani, Cyrelli, Lanctantii*, imò ipsius *Augustini*, testimonia contra *Aristotelem* collegit *Thomas Campanella* in suo *prologo Instaur. scient.* ipse scriptis contra *Aristotelem* & *Peripateticos* clarus: imò ibidem *Thomam*, ac *Durandum*, paucosque alios, nonnunquam *Scholasticos* ab *Aristotele* discedere, licet in paucis, fuisse ausos, idem refert. At verò plenissimè servitutis Aristotelicæ jugum excusserunt, qui barbariem à nobis litteris absterserunt, eruditionem ac Philosophiam suo nitori restituerunt, cum densissimæ tenebræ orbem litterarium invasissent ante duo secula, *Fransiscus Petrarcha*, variis in libris, sed præsertim tractatu *de ignorantia sui ipsius & aliorum*; *& Laurentius Valla*, in sua *reconcinnatione Dialecticæ & fundamentorum universalis Philosophiæ*, in cujus prœmio verba extant huc quam maxime spectantia, quæ hic (quia liber *Vallæ* in paucissimorum est manibus) apponere non pigebit: sic inter alia inquit: *Libertas semper Philosophis fuit fortiter dicendi quæ sentirent, nec solum contra principes aliarum sectarum, sed & contra principem suæ; quanto magis his qui nulli sectæ se addixerunt? Qui minus ferendi sunt recentes Peripatetici, qui nullius sectæ hominem interdicunt libertate ab Aristotele dissentiendi. Aristoteli* se opposuere tanquam Tyranno, generosi isto seculo Spiritus homines, *Ioannes Picus, Patruus, & Iohannes Fransiscus Picus, Nepos, Mirandulæ Comites*; quorum posterior in *examine vanitatis doctrinæ Gentium & veritatis disciplinæ Christianæ*, sex librorum tres posteriores, uni *Aristoteli* refutando, impendit *Aristotelem*, parum solidum, in definiendo vastum, non multum bonæ frugis habere, falsas opiniones fovere, in septem *de corruptis artibus*, & quinque *de tradendis disciplinis libris*, ostendit *Ludovicus Vives, qui inter* alia *l. p. de causis corr. art.* egregiè de hoc negotio disserit: *Profectò*, inquit, *Aristoteles ipse, si nunc viveret, etiamsi fuisset insolentissimus, cujusmodi non fuit (nam multa modestiae ejus signa impressa sunt in ejus libris) sed si arrogantissimus fuisset, istorum tamen stultitiam irrideret, ac castigaret.* At quorum, mi Vives? Subjungit; *Quorum persuasio effecit, ut multa reciperent in Philosophiam pro compertis atque exploratis quæ minime erant talia? Videlicet, Aristoteles dixerat. Vivem* secutus est simili instituto, & durissimæ servituti suam cervicem subtraxit, quam tamen furenti ac sanguinolento postea hostium ensi, ob id quod Aristoteli contradicendo Theologiam crederetur, sed falso, enervasse, à Peripatetico Collega *Carpentario* vel ejus filio proditus submittere debuit, odiosum multis, multis pretiosum, nomen, *Petrus Ramus*, Regius Eloquentiæ ac Philosophiæ in Acad. Parisiensi Professor, cujus extant adversus Aristotelem *Scholæ Logicæ, Physicæ, Metaphysicæ*, quæ Libertatem philosophandi omnibus in posterum asseruerunt, quam & usurpare solent ejus Philosophiæ cultores, ab ejus nomine dicti *Ramei*, invisa multis capita. At præter *Ramum* ac sequaces pro libertate contra Aristotelicæ tyrannidis jugum pugnârunt tot alii, *Telesius de rerum natura, Patritius in discussionibus Peripateticis. Basso in sua Physica, Chassinus de natura & mundo, Campanella in multis libris, Flud. in Phylosophia Mosaica*, & plerique ex hodiernis *Mathematicis*, ac præsertim *Copernicanæ hypotheseos assertores*. Quid? quod inter *Scholasticos & Monachos Iesuitas*, Aristotelis commentatores & commendatores nimios, multi hodie *Aristoteli* contradicant: *Conimbricenses* liberè

liberè ab eo recedant, *Hurtadus* eum ignorantiæ & oblivionis reum agit: *Arriaga* ipsum non curat: imo ante quinquennium *Caramuel Lobcowitz* Lovanii Philosophiam edidit rationalem & realem, in cujus præfatione statim in limine ait, *Aristotelem illic à se sæpius deseri, rarius defendi, crebrius impugnari, imo nonnunquam carpi & vituperari, eum quidem lucem & nonnunquam sibi esse, nunquam ducem, sibi non fuisse Scopum, ut ei adularetur:* probat ibidem *Campanellæ* disputationem, quam instituit *in prologo Instaur. scient.* ubi *Aristotelismum* evertendum, *Aristoteli* contradicendum, ejus authoritatem minuendam, variis conclusionibus docet, imo rationibus haud contemnendis probat, in aliquibus id necessarium esse necessitate præcepti ac salutis, in aliquibus esse utile, in multis licitum, imo in omnibus, ubi ratio contradicit *Aristoteli*. Hæc tuetur *Campanella, Monachus ord. Præd.* probat *Lobcowitz*, *Abbas Melrocensis*, qui eadem præfatione *Aristotelis* Physicam, causarum causam, Ethicam: finium finem, negare demonstrat: ac tandem concludit ibidem, *Dare nomen Christo & Aristoteli sæpissime est impossibile, aliquando difficile, perrarò necessarium: profiteamur igitur potius, quam Peripateticam, Academiam Christianam.* At Christiana hæc est libertas, Christianis omnibus concessa, eorumque animis innata, in iis, quæ rerum spectant naturam & Philosophicæ sunt contemplationis, nec *Aristotelis* nec ullius hominis authoritati mentem suam subjicere, judicium suum submittere, quod, soli divinæ circa religionem authoritati in verbo Dei, est præstandum.

VI. Sed, ne authoritate hominum tantum philosophandi ac sentiendi contra *Aristotelem* libertatem vindicare videamur, ultrà pergimus, ac dicimus nullam posse rationem proferri, cur ita in *Aristotelis* principia & opiniones jurent Philosophi, ita sacrum ejus textum habeant, ut ei ne contradicendum sit: at contrà incertum est, an *Aristotelis*, cui ita submitti collum volunt, ullus extet qui ejus sit liber ab eo compositus; quod vel ex ipsis ejus Interpretibus haud difficulter colligi potest qui cuilibet libro interpretando proponunt hanc quæstionem, *Sitne hujusmodi liber Aristotelicus, necne?* & videatur de hac quæst. *Ioh. Franc. Pic. l.4.c.4. Exam. Van. Doct. Gent.* & certè multi nobis ex *Aristotelis* libris deficiunt, quos *Laërtius* recenset, & multi nunc extant sub ejus nomine, quos *Laërtius* non recenset: & probabile est, in *Bibliotheca Alexandrina*, spurios pro legitimis Codicibus *Aristotelis* nonnullos esse suppositos: sed demus extare aliquos *Aristotelis* libros; at incertum est, quid sit in illis, ipsius *Aristotelis*, propter varias & temporum & correctorum injurias, propter exscribentium & transcribentium nævos ac vitia, quam infelicem *Aristotelis* voluminum sortem ex *Strabone* & *Plutarcho* fusè probant, *Iohan. Franc. Picus, lib. cit. cap.5. Ram. Schol. Dialect. l.1.c.7.* At vero & hoc largiamur: sumto *Arist.* omnia quæ hodie extant: ratio tamen dubitandi manet alia, quæ incertitudinem arguit: Stylus truncatus & ambiguus, in multis saltem, iisque libris qui hodie maximè præleguntur, cum tamen aureum flumen à *Cicerone* ipsi in dicendo sit tributum: Cæterum, ne hoc ipsum quidem urgeatur, nondum tamen ex hisce omnibus concessis evictum est, Philosophos in philosophando reddendos esse ejus servos deditios ac mancipia: nam, sint *Aristotelis* libri qui extant, sit ejus doctrina, quæ iis continetur, ab ipso profecta, ejusque stylo conscripta: nulla tamen causa est, cur ejus doctrinæ principiis & opinionibus nos mancipemus, cur ei soli sacramentum dicamus, ipsi nos totos submittamus, addicamus, adstringamus: imo contrà rationes sunt sufficientissimæ, cur id non faciamus, libertatemque philosophandi nostram sartam tectam servemus: Nam, apud quem innumera deficiunt atque omittuntur, quæ tamen scire Philosophi veri & perfecti interest, apud quem multa superflua sunt & tautologica, apud quem multa sunt falso, impia, veritati ac religioni injuria, apud quem multa pugnant & contradicunt: in ejus verba & opiniones non est jurandum. At apud *Arist.* in libris, qui extant, ipsique adscribuntur, hodieque Philosophiam Scholis & Academiis proponunt, innumera deficiunt, abundant, fallunt, pugnant. Ergo. Minorem probatam dare per chartæ angustiam quia non licet, defendendam eam in ipso disputationis actu suscipimus, & vice the-

sium legi possunt *libri* 4. 5. 6. *Ioh. Franc. Pic. de Exam. van. doctr. Gentil. & Schol. Pet. Ram. Log. Phys. Metaph. & Comment. Analyt. Audom. Tal. in lib.* I. *Ethic. Arist.* quibus, cui lubet, addi possunt, *Franc. Patric. in dicuss. Peripat. Campanell. in quæstionibus disputatis ad Philosophiam Epilogisticam suam ac realem, & in suis Metaphysicis. Vives in lib. jam cit. Gassendus in exercit. paradox. adversus Arist.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-SEXTA,

DE

ENCYCLOPÆDIA.

THESIS I.

VAriis multisque modis, omnes omnino *disciplinæ*, partesque disciplinarum inter se *conveniunt*, ac præsertim, *ratione* tum *efficientis* (sunt enim ab eadem origine) tum *finis* (tendunt enim ab eundum scopum) tum *materiæ*, tum *formæ*, tum *exemplaris*: unde perpetua est earum ἁρμονία, quâ amice inter se conspirant, ac sororio quasi vinculo colligantur & quædam est in se invicem quasi immeatio, qua in infinitum sese mutuo notificant, explicando, probando, amplificando: atque hanc disciplinarum & partium in iis relationem, notatu dignissimam, scite exprimit vox, ENCYCLOPÆDIA.

II. Ratione orginis in communi *causâ efficiente* conveniunt disciplinæ, quia *à Deo* omnis naturæ, gratiæ, ac gloriæ principio proficiscuntur, legitimoque humanæ rationis *facultatum*, tum *inventricis*, tum *judicatricis*, *usu* atque exercitio acquiruntur: qui facultatum usus consistit partim in omnigena perceptione seu receptione, ubi αἴσθησις *sensus* & ἱστορία *observatio*, partim in perceptorum dextra ac frugifera collatione, quo pertinet ἐπαγωγὴ *inductio*, & ἐμπειρία *experientia*, partim in primorum axiomatum, istis mediis ac instrumentis inventorum, quę disciplinarum omnium sunt fontes, columnæ ac normæ, ordinatissima catena, quod judicii est. Sed hæc paulo plenius sunt explicanda.

III. Causa *efficiens* disciplinarum, *post Deum*, omni boni authorem, est ὁ νοῦς, *mens ratio humana*, tum *inventrix*, tum *judicatrix*: hæc enim duo sunt ejus munia atque officia, invenire ac judicare. Ratio, cum ex se disciplinarum præcepta promere nequeat, ex rerum omnium usu ea petit ac colligit, usa, ad eorum *inventionem*, quatuor, seu mediis, seu adminiculis, seu instrumentis, sensu, observatione, inductione, experientia. *Sensus* est primum rationis instrumentum, notiones & imagines rerum singularium perceptas, seu singula & singularia in hominum peritorum usu cognita exempla, ad intellectum transmittens. Secundum rationis in inventione disciplinarum instrumentum est *observatio*, quæ exempla varia à sensu percepta observat, & colligit, memoriæque tanquam fideli rerum custodi mandat. Tertium huic disciplinarum inventioni inserviens instrumentum est *inductio*, quæ ex multis variisque exemplis, in usu vitæ humanæ, sensu perceptis, memoria retentis, sufficienterque enumeratis, constituit notionem universalem: verum, quia inductio facile nos in errorem inducit, debet notio ista universalis, sensu, observatione, & inductione collecta, ad *experientiæ* tribunal sisti, quæ (quartum inventionis hujus instrumentum) generalem istam notionem suo testimonio quasi calculo confirmat, eamque ita illustrat ac com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ac comprobat, ut sine ulla dubitatione mens isti notioni universali assentiatur. Accedit tum ratio *judicatrix*, quæ notionem universalem, *sensus*, *observationis*, *inductionis*, *experientia* beneficio inventam, si per se fuerit manifesta, *in axiomate* dispositam, ad tres illas leges scientificas, κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον, exigit atque explorat; sin dubia fuerit ac controversa, *syllogismo* eam disceptat ac probat, denique varias notiones ita inventas, axiomaticè dispositas, syllogismo, cum est opus, confirmatas, *methodice* inter sese ordinat.

IV. Ratione scopi in communi *fine* conveniunt disciplinæ omnes, quia *ad Dei gloriam hominisque* in hac vitâ perfectionem atque *utilitatem* naturâ suâ sunt ordinatæ: itaque sic singularum disciplinarum in singulis partibus præcepta fuerint instituenda, ut quam maximè faciant, ad pietatis in homine adversus Deum promotionem, & ad probitatis respectu sui & proximi exercitium: atque sic ex disciplinis omnibus ac singulis existeret perpetua ac continua elevatio mentis ac rationis in Deum.

V. *Materia* communis, in qua disciplinæ omnes conveniunt, sunt *præcepta*: ex iis enim disciplina omnis, tanquam ex membris corpus, constituitur: Ea non rudia esse oportet atque impolita, sed expolita atque apta ad scientiam gignendam: quod ut præstent, *legibus scientificis*, κατὰ παντὸς seu veritatis, καθ' αὑτὸ seu justitiæ, καθ' ὅλου πρῶτον, seu sapientiæ, debent conformari. *Lex* κατὰ παντὸς seu *veritatis*, sancit & requirit in disciplinarum præceptis veritatem, atque insuper exigit ut illorum veritas sit necessaria; absoluta, immutabilis, perpetua, affirmata, universalis ac de omni: est autem disciplinæ perceptum universaliter verum, cum universum consequens est verum, de universo antecedente, omnibusque sub illo antecedente contentis, semper & perpetuo: abesse ergo à disciplinis jubet hæc lex, præcepta negata, mutabilia, contingentia, falsa. *Lex* καθ' αὑτὸ, seu *justitia*, præcipit justitiam, ut unicuique disciplinæ ejusque præcepto justa tribuantur ac debita, ut præcepta omnia sint homogenea & veluti unius corporis membra: quælibet enim disciplina suos habet sibi limites, intra quos consistendum, & suum finem, ad quem non quibuslibet, sed certis ac cognatis præceptis pervenitur: hæc lex non tantum certos singulis disciplinis figit terminos, ne diversarum disciplinarum præcepta confundantur, sed & quævis disciplinæ præcepta jubet è partibus, quarum sit essentialis nexus, constitui: quod fit, cum pars altera præcepti est de alterius partis essentia, sic ut eam, vel constituat, vel constitutam immediate sequatur. *Lex* καθ' ὅλου πρῶτον, seu *sapientia*, præter necessariam ac perpetuam, præter justam coëssentialem & consanguineam præceptorum veritatem, plus adhuc postulat, ut sapienter generalia generaliter, specialia specialiter, tradantur, & ut præcepta sint catholica, hoc est, constent partibus reciprocis & æquè latè patentibus: cavet ergo, ne specialia insipienter generalibus commisceantur, ne ex inæqualibus partibus componantur præcepta; adeoque odiosam omnem atque otiosam à disciplinis arcet tautologiam.

VI. *Forma* disciplinarum communis, in qua conformiter conveniunt, est, ut præcepta verè, justè, ac sapienter, fabrefacta, continuâ serie juxta naturæ ordinem prudenter disponantur, ac naturâ notiora & priora, ignotioribus & posterioribus, universalia ac generalia, particularibus ac specialibus, præponantur, aptisque transitionum vinculis inter se connectantur.

VII. Ratione *exemplaris* conveniunt disciplinæ omnes, quia sunt accuratissima panharmonici Mundi, & Macrocosmi & Microcosmi, pictura: ac disciplinarum eupraxia nihil est aliud, quam divinæ ἀπεργασίας imitatio atque expressio, secundum præcepta jam inventa, judicata, ac disposita, ab hominibus instituta: nempe, omnis disciplina suæ operationis, & operis per præcepta instituendi, ideam atque exemplar mutuatur à Deo, Deus à seipso. Deus enim mundum condendo seipsum veluti expressit & quasi effigiavit, suæ bonitatis, sapientiæ, potentiæ characterem, naturæ imprimendo, & sic ideam sui relinquendo quæ Dei idea, qui bonitatis divinæ, sapientiæ, ac potentiæ characteres, dum è naturâ eruun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

eruuntur à mente ac ratione hominis, rerum analysi, per sensus inchoatâ, per observationem provectâ, per inductionem perfectâ, per experientiam confirmatâ, jam disciplinarum fundamenta jaciuntur, præcepta inveniuntur, quæ ut disciplinas constituant, nihil amplius requiritur, quam ut ea ad leges jam explicatas examinentur, &, eo quo dictum est modo, disponantur, atque ita universam nobis absolvent ENCYCLOPÆDIAM, à Deo inceptam, in Deo terminatam, qui omnis sapientiæ est α & ω.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-SEPTIMA,

DE

HOMINE.

THESIS I.

EOrum, quæ disquirit Philosophus, omnium utilissimum semper est habitum, se ipsum nosse. Quippe Homo, ut μικρόκοσμος quidem, frustra ἐν μακροκόσμῳ, in omnibus aliis rimandis, insudat, ubi se ipsum, quid sit ipse, ignorat: ita rerum omnium scientiam incipere ab unius *Hominis* cognitione decet. Sed vero arduum hoc planè est negotium, & quam parum tam numerosis conatibus, in hac sui cognitione, hactenus ab homine sit effectum, docent tot copiosa volumina sapientum, tot discrepantes & indecisæ lites hominum de sui ipsorum naturâ. Molestias tamen & difficultatum nodos quia compensat hujus contemplationis utilitas, placuit utramque hominis partem, Animam rationalem, & corpus, hac disputatione penitius inquirere, incipiendo ab anima tanquam parte hominis nobiliori.

II. Atque hic τὸ ὅτι præsupponendo (nam Dicæarchi stultitia sapienti merito ridetur, qui animam nil nisi nomen inane dicebat) τὸ διότι primum occurrit definitione explicandum: quam hanc damus. *Anima rationalis est actus corporis organici quo intelligimus ac volumus.* Dicitur *actus*, ut rejiciatur 1. Materia, quæ non est actus sed potentia; atqui anima rationalis non est potentia, sed actus, quia, potentiam perficit: 2. Compositum, tam naturale, quem artificiale, quod est ex actu & potentia conflatum: anima autem non admittit potentiam passivam, sed hujus respectu est purus actus, non secundus aut accidentalis, sed primus & substantialis: nam ipsa operatio est accidens operantis, at anima rationalis non est hominis accidens. Sed qualis est actus, assistens an informans? Resp. informans: adsistens enim esse non potest; quandoquidem hæc nihil aliud tribuit ei, cui adsistit, nisi motum localem: at anima corpus non modo motu suo regit, sed & partes omnes intime permeat & informat. Dicitur porro *corporis*, ad excludendas substantias spiritales: sed neque cujuslibet corporis actus est, neque enim homogenei, ut aquæ &c. sed quod diversitate organorum instructum est. Corpus item hoc organicum, non est brutum, sed humanum: nam hoc cum anima rationali unitum, hominem constituit.

III. Disceptatum vero, an cuilibet homini sua, *an unica duntaxat constituenda foret anima?* Qui dicunt, animam rationalem unam numero esse in tota humana specie, quæ omnibus assistat; ex ratione & ipsa rei necessitate convincuntur: nam primo, si anima est forma dans homini specificum suum esse, ergo necesse ut sit multiplicata, ad multiplicationem

tionem hominum, cum omnis forma Physica pro materiæ multiplicitate sit multiplicanda, & unumquodque compositum propriam sibi requirat formam: Deinde, si unus numero intellectus esset in omnibus, eædem essent omnium cogitationes & operationes: sed quid hisce magis diversum? idem intellectus in alio esset sapiens, in alio fatuus, miser & felix, quibus nihil est absurdius: statuimus ergo, animam rationalem secundum numerum hominum multiplicari.

IV. *Singulorum hominum unam tantummodo esse animam*, rectæ rationi est consentaneum: 1. Quia unumquodque vivens est unum per se, ergo constat unica forma, principali scilicet, anima, forma enim est, quæ dat esse rei. 2. Quia si essent plures animæ ejusdem rei, principales sc. formæ, eadem res haberet plura esse totalia distincta: nam, ad pluralitatem formarum principalium, sequitur pluralitas essentiarum distinctarum: unde aliquid unum esset & non unum; unum ex præsupposito, non unum quia plura haberet esset totalia à formis principalibus multis distincta inter se: certum igitur est, unicam tantum hominis dari formam principalem, animam scil. rationalem.

V. Hisce tamen non obstantibus, *tres animas realiter distinctas in homine sine contradictione supradictorum constituimus*. Distinguenda enim sunt hæc duo: non plane idem sunt, esse plures in homine formas, & plures esse formas hominis: nulla datur forma hominis, quæ hominem constituit qua talem, nisi anima rationalis; per hanc enim homo est id quod est, & ab aliis discriminatur: per hujus absentiam homo hominis & nomen amittit & naturam: quod tamen nihil impedit, quo minus, præter hanc principalem & solam hominis formam, plures formæ constituantur in homine quæ sint secundariæ, disponentes, & animæ rationali subordinatæ, & ab ea reali discrimine disjunctæ: eas duas damus, animam vegetativam & sensitivam; & probamus. Quæcunque à se invicem possunt separari, id est, distinctis locis ac temporibus existere, illa distinguuntur realiter. At anima vegetans ac sentiens, & rationalis, ita possunt separari. Ergo. Major Logicorum omnium consensu verificatur: Minorem sic probamus, quia operationes, vegetantis animæ, ut crescere, augeri, neutriri; & sentientis, ut loco moveri, in ea reperiuntur, ante adventum animæ rationalis, quæ non nisi post peractam organizationem accedit; est enim actus corporis organici: neque hic metuendum, hoc pacto ne homo constituatur triplex Geryon, aut primum nascatur planta post brutum, aut simile quid, quia multiplicatio essentiarum non est à disponentibus, sed à principali forma, quam unicam tantum, animam sc. rationalem, constituimus ex thesi præcedenti: & notandum, quod anima vegetans in homine speciem ultimam non constituit, quia ordinatur ad superiorem: quod in planta non ita est, quandoquidem ad perfectiorem speciem non est ex natura ordinata. Sic nec anima sentiens in eodem homine speciem ultimam facit, quia ad rationalem ordinatur: quod non sic est in bruto.

VI. Quæstio hic moveri solet: *Utrum inter animas rationales una sit perfectior essentialiter alia?* Hæc quidem quæstio in utramque disputari solet partem: nobis tamen impræsentiarum negativa placet opinio: & sic argumentamur. Si inter animas rationales una sit essentialiter perfectior altera, ergo substantia suscipiet magis & minus. Posterius est absurdum. Ergo & prius. Excipiunt Adversarii ad Minorem. Recipere magis & minus potest bifariam intelligi: vel quod in definitione perfecta alicujus rei possint addi vel subtrahi quædam prædicata essentialia ejus rationi formali convenientia: vel quod prædicata ipsa essentialia possint intendi & remitti. Priori modo, absurdum est, substantiam recipere magis & minus, posteriori sensu, non item. Verum enimvero illa distinctio nulla est, & sic argumentamur contra membrum posterius. Si prædicata essentialia possint intendi & remitti: Ergo aliquis gradus includetur in intenso, qui non includitur in remisso: atque hic gradus vel erit essentialis, vel accidentalis: si accidentalis, ergo una anima rationalis, non essentialiter, sed accidentaliter tantum, erit perfectior altera; & habetur intentum no-

ſtrum. Si eſſentialis; Ergo gradus iſte eſſentialis erit quædam differentia eſſentialis, per quam una anima rationalis differet ab altera: Quid enim fuerit aliud? At differentia eſſentialis in diverſis animabus infert diverſitatem ſpecificam. Ergo hæc anima rationalis ab illa differet non tantum numero ſed ſpecie. Ergo & individua different ſpecie, quia unumquodque individuum ſuam ſibi habet animam rationalem. Atqui individua non differunt ſpecie, quia non habent differentias diviſivas, & tum individua non forent, quod eſt abſurdum. Deinde, ſi eſſentialia ſubſtantiæ prædicata recipiunt magis & minus, Ergo hoc compoſitum, hæc materia, hæc forma, erit magis compoſitum quam illud, magis materia quam iſta, magis forma quam alia; & una anima rationalis erit magis actus, corporis magis Phyſici, magis organici, magis potentia vitam habentis, quam alia: ſunt enim hæc omnia prædicata eſſentialia. Atqui hiſce omnibus nihil poteſt dici abſurdius. Ergo & abſurdum eſt Antecedens, ex quo iſta ſequuntur. Sed hæc de Animæ rationalis eſſentia ſuffecerint.

VII. Nunc alteram Hominis partem indagemus, puta corpus, quod qui pro vehiculo tantum habent Animæ, & non pro parte hominis, à veritatis tramite nobis aberrare cenſentur, quia tum homo non foret compoſitum, non magis quam Angelus aſſumens corpus. Quid verò ſit corpus humanum, utcunque videatur eſſe notiſſimum, attamen non ita eſt notum, quia ne corporis quidem naturalis natura, in quo ſit ſita, ſatis in aperto eſt; quæ ubi conſtiterit, & de corpore hominis, quid ſit, conſtabit. Age igitur in corporis naturalis definitionem inquiramus. Sunt qui illud definiunt, *Ens per ſe ex partibus extra partes. Ens*, nempe quod eſt, vulgo dicunt, *Ens reale. Per ſe*, nempe, exiſtens per ſe, id eſt, quod non eſt in alio ut in ſubjecto. *Ex partibus extra partes*, id eſt, quarum una non ſit alia & quæ loco ac ſitu diſterminantur ac ſeparantur. Partes extra partes, quæ ſunt ipſum corpus, qui ſunt *partes*, faciunt illud unum (neque enim ſunt partes, niſi uniantur) quia ſunt *extra* ſe invicem, faciunt illud extenſum: neque enim ſunt extra ſe mutuo, niſi corpus reddant extenſum. Alii Corpus definiunt, quod eſt *extenſum in longum, latum, & profundum*; quæ definitio licet à priori non multum recedat, cenſetur tamen vulgo, magis competere corpori Mathematico quam Phyſico, & eſſe magis definitio à poſteriori & proprio quam à priori aut eſſentia: niſi quis corpus Mathematicum cum Phyſica idem eſſe velit. Vulgatiſſima definitio eſt, qua Corpus naturale definitur, *Totum ex materia & forma conſtans*, quæ licet videatur eſſe clariſſima, non ita tamen eſt. Quidam materiam & formam hîc ſic explicant, ut *Materia* ſumatur pro *individuo ſenſibili* quatenus eſt ſubjectum formarum, quibus determinatur, quæ dicuntur, ſubſtantia, eſſentia, magnitudo, qualitas, relatio, &c. & *Forma* talis materiæ nihil tum fuerit aliud, quam *intelligibilitas*, in illo ente, quod appellamus individuum materiale ſeu ſenſibile, quod vere & à parte rei eſt Ens per ſe compoſitum ex partibus extra partes: atque hæc forma vulgo dicitur *formalitas*. Et Materia, ſumpta, quatenus neque eſt ſua ipſius *eſſentia*, id eſt, quatenus neque eſt quid, neque eſt ſua ipſius magnitudo, id eſt, quatenus neque eſt quantum, neque eſt ſua qualitas, id eſt, quatenus neque eſt quale, neque quatenus eſt ſua relatio aut alia hujuſmodi ſua intelligibilitas, qua determinetur, ſed quatenus eſt ſubjectum illarum omnium, eſt Materia prima: quatenus vero jam intelligitur determinata per eſſentiam, quatenus jam eſt ſubjectum aliarum intelligibilitatum, magnitudinis, qualitatis, relationis, & aliarum, dicitur Materia ſecunda. Sed hæc Corporis naturalis compoſitio ex Materia & Forma, prout illa eſt individuum ſenſibile, cui tanquam ſubjecto conveniunt illæ formæ ſeu intelligibilitates, hæc vero eſt ipſa intelligibilitas, eſt tantum compoſitio Metaphyſica per intellectum vario modo intelligentem totum ſenſibile. Alii itaque Materiam & Formam ſumunt aliter: & hi per *materiam*, intelligunt *partes componentes*, per *formam* vero *totalitatem* ſive *unitatem*, quæ ex illa compoſitione reſultat. Hoc modo Materia conci-

concipitur ut Multa in uno, Forma ut Unum ex multis. Atque hic est distinctissimus Corporis naturalis conceptus, ut illud nihil aliud sit quam partes extra se invicem sed unitæ, & partes sint Materia, unio Forma. Atque hæc compositio ex materia & forma non est entitativa, id est, tanquam inter duo entia realia distincta, neque enim entitas totius alia est ab entitate partium unitarum, licet formalitas sit diversa. Quare materia & forma non re ipsa distinguentur hoc sensu, sed formaliter tantum & ratione ratiocinata: quæ est Philosophia Aristotelis. Vid. 8. Metaph. 1. 16. ubi disertis verbis inquit: *Materia autem ultima & forma idem sunt:* ubi per *Materiam ultimam* intelligit instructam, præparatam, formatam. Denique alii per materiam & formam intelligunt duas partes componentes corpus naturale, inter sese reipsa & naturis atque essentiis distinctas, quarum una subjaceat alteri ac sit minus mobilis, sc. materia, altera priori superveniat ac sit magis mobilis, sc. forma: atque inter has distinctio est entitativa, quatenus alia est essentia materiæ, alia talis formæ. Verum enimvero hæc & talis compositio non convenit omni corpori naturali, imo nulli nisi homini, qui solus hoc sensu potest dici corpus naturale, utpote cujus forma sc. anima rationalis caret partibus extra partes, materia vero sc. corpus eas habet. Sed de hoc, sc. Hominis altera parte, quærebatur, in quo ejus consisteret natura: quam, uti & aliorum corporum essentias, qui ex materia & forma composuerit, tanquam entibus distinctis licet incompletis, & contra rationem & contra Aristotelem philosophatur. Quare nos mediam acceptionem Materiæ & Formæ assumimus & in ea acquiescimus, aut definitionem Corporis naturalis primam acceptamus. Atque ita *Hominem* ab utraque sui parte explicatum dedimus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-OCTAVA,

DE

PHILOSOPHANDI RATIONE.

THESIS I.

Ut certam de rebus scientiam mens acquirat, nec inter varia opinionum avia constitutus animus paulo momento illuc impellatur, aut veritatis specie seductus indignos foveat errores: ante omnia videndum est, qua sit insistendum via ad solidam rerum omnium cognitionem acquirendam; & investigandam, quænam sit prima ac certissima veritas, quæ tanquam fundamentum sit ac principium omnis demonstrationis, quæque omnis falsitatis ac incertitudinis expers, nec ansam dubitationi præbeat, nec errori.

II. Hanc autem *Philosophandi rationem* ac viam ut firmiter ac constanter teneamus, id incumbendum est, ne vagante extra limites sibi positos sensu, aut propensa nimis ad credendum voluntate, assensum rei aut facile aut falso præbeamus. Et quamvis non omnia falsa sint, quæ sunt incerta, nihilominus tamen, cum nobis, de veritate eorum quæ sunt incerta, nihil constet certi, non minus ab iis atque ab apertè falsis assensus est cohibendus.

III. Omnia igitur ista tanquam falsa supponemus, quæ vel minimæ falsitatis aliquâ de causâ possunt esse suspecta: omniaque, quæ unquam in dubium vocavit Scepticorum Schola, tanquam mera figmenta ac vana

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quædam ludibria, & à veritate remotissima, tenebimus: Omnes denique res, quæ existere dicuntur, pro somniis habebimus, donec aliqua certa veritas existentiam comprobarit.

IV. Vocatis in dubium rebus omnibus vel potius negatis, videndum, an quicquam sit, quod præ manifesta veritate negari non possit: quod si fuerit inventum, facile hyperbolicis dubitationibus satisfiet. Certe dum de rebus omnibus dubito, dum mecum ipse perpendo, sitne aliquid adeo certum, de quo dubitari non possit, ecce, illud mihi se offert, & prima veritas ex ipsa dubitatione colligitur, *Cogito, dubito: ergo sum.*

V. Quamvis enim fallar, dum cogito, quamvis à vero aberrem, nihilominus tamen illud certum ac inconcussum est, me esse, quia cogito ac dubito. Nego existentiam rerum omnium certam, mei solius existentiam certissimam negare non possum, actum enim cogitandi exerceo; at quomodo cogitare possit, quod non est, cum agere præsupponat esse. Et quamvis dubitem, qualis sim, tamen quod sim, certus sum; & cum reliqua omnia possint pro falsis haberi, illud tamen adeo manifestæ est veritatis, ut quo magis dubitem de rebus aliis omnibus, an existant, eo de mei ipsius existentia sim certior.

VI. Atque hæc est prima illa veritas, qua rem aliquam esse firmiter & invicte probatur: Huic deinde superstrui possunt omnes de aliis rebus demonstrationes; & id quidem necessario: nisi enim hinc in philosophando ordiamur, nihil, manifestis licet rationibus, evincemus, quod à quovis Sceptico, aut ut falsum negari, aut ut dubium ac incertum rejici, non possit: nisi enim hanc demonstrandi ingrediamur viam, præsupponenda multa erunt, quæ non quivis concedet; & cum certissimum oporteat esse scientiæ nostræ fundamentum, tanquam valde incertum forsitan precario id obtinebimus.

VII. Et nulla quidem alia est ratio eradicandi penitus Scepticismi, quam si concessis ipsorum dubitationibus eo deducantur, ut aliquod certum in Philosophia ac stabile agnoscentes principium, discant, opinionibus suis rejectis, veritati firmum præbere assensum.

VIII. Hic vero cognoscendi ordo, qui à nobis ipsis & nostri cognitione originem sumit, naturæ ipsi est consentaneus: necessario enim illud primo cognoscimus, quod primo se intellectui offert; at nihil se prius intellectui offert, quam intellectus ipse: nam prius mens ipsa actionem suam cognoscit, quam aliquod objectum, circa quod ista actio versatur.

IX. Cognitio autem ista, quæ à sensibus initium facit, quoniam sæpe fallitur sensus, nihil certi ac indubitati gignere potest: ideoque tantisper illa sensualis cognitio pro nulla haberi debet, donec tandem per evidentes consequentias ex hac, quam statuimus, prima veritate eo deducta res sit, ut, quid verum sit ac falsum, ac quousque credendum sit sensui, cognoscentes, tuto etiam sensibus fidem habeamus. Itaque cognoscendi ordo nullo modo à sensu, sed ab intellectu inchoari debet, & confirmatis reliquis, postremo ad sensum perveniendum est.

X. Philosophandi ratio, quæ à sensibus initium facit, minus certa ac solida est, nec eo pertingit, quo Philosophia pertingere debet: contra hæc, quæ ab intellectu orditur, vera est ac genuina Philosophandi methodus, & verum ac genuinum Philosophiæ finem assequitur, quippe quæ in solidam rectamque ac certam Dei, sui ipsius, rerumque aliarum, notitiam hominem Philosophum deducit; tantum abest, ut vel ad Atheismum, Enthusiasmum, Libertinismum, Epicureismum, aut Scepticismum viam sternat.

ANNEXA.

1. *Duo sunt Philosophiæ Peripateticæ vitia, præjudicium & servitus.*

2. *Præjudicium, quo veritas apud solos istius Philosophiæ authores ac cultores habitare existimatur.*

3. *Servitus, qua ita fides istius sectæ Auctori vel Auctoribus astringitur, ut ab ipsius vel ipsorum placitis recedere ne tantillum liceat.*

4. *Vitia ista cadunt in Philosophiam, non Aristotelis, sed Aristotelicam.*

5. *Aristoteles, & liberrimè, & nullo ullius Philosophi præjudicio præoccupatus, est philosophatus.*

6. *Quo ad ætatem Aristotelis accesserunt propius Philosophi, eo fuerunt magis ab utroque vitio immunes.*

7. *Inepti*

7. *Inepti sunt, qui Philosophiam modernam ex Aristotele, Peripateticis, ac præsertim Scholasticis haustam, vocant Orthodoxam.*

8. *Nec Aristoteles est judex controversiarum in Philosophia, nec istorum hominum opiniones sunt veritatis mensura aut regula.*

9. *Philosophiæ objectum, nullius Philosophi est placitum aut opinio, sed Deus & natura, tum Macrocosmi, tum Microcosmi.*

10. *Philosophiæ principium à quo, est ratio, mens, naturale intellectus humani lumen, per principia menti naturaliter insita & conclusiones eductas, seu per ideas innatas & adventitias.*

11. *Errant, qui usum rationis mentisque ratiocinium ex Theologia proscribunt, cum & hic ratio ex principiis revelatis conclusiones educat.*

12. *Non satis accurate loquuntur, qui dicunt, Mysteria in Sacris revelata fide tantum teneri, non item ratione.*

13. *Nihil tenetur fide, nisi & ratione teneatur, prout ratio significat id quo scimus, non, ex quo scimus.*

14. *Ratio est, qua credit, & non credit nisi cognoscat, quia fides est notitia.*

15. *Cognoscendi per fidem causa ac fundamentum non est demonstratio, sed authoritas testantis, quia in eam ultimo resolvitur ista cognitio.*

16. *Mysteria fidei sunt supra rationem, quatenus cognosci nequeunt nisi ex lumine revelationis, & in quantum revelata non comprehenduntur, sed apprehenduntur.*

17. *Mysteria fidei sunt contra rationem ex qua discimus, id est, contra principia & placita à ratione naturali efformata: ideoque præstat quascunque Philosophorum assertiones ac definitiones rejicere, ut veritas revelata servetur.*

18. *Mysteria fidei sunt contra rationem qua discimus, id est, facultatem judicandi consideratam in eo statu in quo nascitur, & quatenus acquisitis quibusdam tincta est.*

19. *Mysteria fidei non sunt contra rationem, in quantum est imbuta luce Scripturæ, si spectetur actus apprehensionis.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-NONA,

DE

RERUM MATERIALIUM NAT.

THESIS I.

QUoniam probata Dei existentia, & cognito eum non esse fallacem, distinctè & clarè percipere possumus naturam corpoream, sequitur corpora à Deo posse produci, quia quicquid clarè & distinctè percipere valemus, illud nullam includit repugnantiam, ut à Deo efficiatur.

II. Actu autem corpora existere sequitur, quia nobis rerum corporearum ideæ obversantur; ac proinde aliquam causam habeant necesse est; eaque erit vel ipsa nostra mens, vel aliquid à mente diversum: prius quidem esse non potest; quoniam in nostra potestate non est, ut unum potius quam aliud sentiamus, & nobis invitis istæ rerum materialium ideæ occurrunt, idque nulla præsupposita intellectione.

III. Causa ergo istarum idearum vel erit corpus, in quo omnia formaliter continentur, quæ in istis ideis objectivè; vel si corpus non sit, aut erit Deus, aut aliqua alia creatura corpore nobilior, in qua ideæ contineantur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

eminenter. Atqui cum Deus fallax non sit, omnino est manifestum, nec Deum immediatè per se illas mihi ideas immittere, nec eas ab aliqua creatura nobiliore, in qua formaliter non sint, procedere. Sed cum Deus mihi nullam dederit facultatem, qua cognoscam eas vel ab ipso immediatè, vel ab aliqua creatura, in qua forent eminenter, produci, sed contra magnam mihi inseverit propensionem credendi eas à rebus corporeis emitti, necessario à rebus corporeis emitti debent, nisi Deum fallacem esse malimus credere.

IV. Unde sequitur quoque, aliquod corpus menti nostræ arctius quam reliqua esse conjunctum; quoniam dolores aliique sensus nobis ex improviso sæpe adveniunt, quos mens est conscia non à se sola proficisci, nec ad se pertinere, quatenus est res cogitans, sed quatenus rei corporeæ adjuncta est, atque ideo ad se pertinere.

V. Natura corporis in genere non consistit in eo, quod sit res dura, ponderosa, vel colorata, vel alio aliquo modo sensus afficiens, sed in eo tantum, quod sit res extensa in longum, latum, & profundum: omnes enim istæ qualitates sensibiles, quia non in omnibus corporibus universæ reperiuntur, omnino à natura corporea abesse possunt, ipsa interim integra ac salva permanente.

VI. Sed fortasse cuipiam non videbitur natura corporis in extensione esse sita, eo quod extensionem à corpore separabilem esse arbitrabitur, vulgato rarefactionis & condensationis argumento motus: sunt enim in ea sententia multi, ut existiment corpora rarefacta plus habere extensionis, quam eadem condensata; existimantque præterea quantitatem & extensionem inter se & à corporea substantia esse diversas. Sed rarefactio & condensatio huic nostræ sententiæ non obstant: fiunt enim sola figuræ mutatione, ita ut illa corpora sint rara inter quorum partes multa sunt intervalla aliis corporibus plena. Cum autem illa intervalla minuuntur, vel plane tolluntur coëuntibus ad se invicem partibus, corpora condensantur, idque vel magis, vel minus, prout partes magis vel minus ad se invicem accedunt: ut si spongia aqua repleta comprimatur, atque hoc pacto condensetur. Et quamvis non semper illa rarefactionis & condensationis ratio in sensus incurrat, ut cum aër aut aqua rarefiunt, rationi tamen maximè est consentanea, ita ut magis conveniens nulla possit cogitari. Cum enim quantitas, extensio & corpus reipsa non differant, sed tantum ex parte nostri conceptus, necessario sequitur quantitatem & extensionem nullam alicui corpori accedere, nisi simul aliquid substantiæ corporeæ accedat. Quantitatem vero non distingui à substantia corporea hinc patet, quia, qui corpus ab extensione aut quantitate distinguunt, aut nihil concipiunt, aut confusam tantum substantiæ incorporeæ habent ideam, quæ corpoream repræsentare non potest.

VII. Alios fortasse movebit, ut in extensione essentiam corporum sitam esse negent, quod, ubi meram extensionem, in longum, latum, & profundum, intelligimus, non ibi corpus esse dicamus, sed inane spatium, quod plerisque purum nihil est. Sed illa extensio, in longum, latum, & profundum, quæ in spatio est, est eadem quæ est in corpore: solum in eo differentia est, quod in spatio extensioni tribuamus unitatem genericam, in corpore singularem. Eadem autem esse & in spatio & in corpore extensionem manifestum ex eo est, quod sublatis à corporea substantia iis omnibus, quæ ab ea possunt separari & ad ejus essentiam non pertinent, nihil remansurum sit præter extensionem, in longum, latum, & profundum. *Substantia corporea* igitur nihil aliud *est* quam *Res extensa*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUINQUAGESIMA,

DE

COMPOSITIONE CONTINUI.

THESIS I.

SI quæ in *Philosophia Opinio* difficultatibus inextricabilibus fere est involuta, est ea περὶ τῆς ἀπειροτομίας de *sectione continui in infinitum*, quæ ipsa, ut à *Peripateticis* ex *Aristotele* doceri solet, ut à Præceptoribus mihi est tradita, ut in *Aristotelicorũ* libris à me est perlecta, nunquam animo meo satisfacere aut placere valuit, sed dubia mihi semper fuit & de falsitate suspecta, non tantum, quod ipsi inter sese Aristotelis sectatores in ea explicanda non convenirent, sed quod falsæ de *compositione continui* sententiæ inniteretur, & præsertim, quod istam continui, seu corporis, seu motus, seu temporis, in infinitum divisionem, tanquam fundamentum substerni deprehendissem, assertæ mundi ab *Aristotele* æternitati. Quomodo enim aliquid ex nihilo fuerit creatum, ac quomodo non potius omnia sint æterna, cum nullum primum, nullum ultimum, motus vel temporis instans, dari possit, admissa *Aristotelis* de *Continui compositione & in infinitum divisione* sententia? Quare nos de *Continuo* veritatem, non ex turbidis *Aristotelicorum* aut impuris *Scholasticorum* lacunis, sed ex limpido *Democriti* puteo & clarissimis *Atomistarum* fontibus hauriamus: præstat enim in hoc negotio *Atomistam* esse, quam aut *Thomistam* aut *Aristotelicum*. Certior ex hoc *Continui Labyrintho* & ad veritatem tutior dux erit *Democritus* quam *Aristoteles*, cujus sententia tam est hîc intricata, & explicatu, nedum defensu, tam difficilis, ut veteres omnes & recentiores hîc naufragium faciant, dum ei veluti saxo adhærescunt, à qua recedere, etiam cum errat, piaculum ipsis est. Operę pretium est quatuor recentiorum ex *Aristotelicis* hic mancipiis deponere querelas. *Materia de compositione Continui talis est, ut eam*, inquit Hurtadus de Mendoza disp. Phys. 15. sect. 1. *nullus non exhorrescat Philosophus, quia ejus difficultates opprimunt ingenium humanum*. Arriaga. Disp. Phys. 16. *Devenimus in materiam totius Philosophiæ difficillimam: sed vel inde solatium est, quia communis est omnibus difficultas, nec ullus sese non fatetur tantæ difficultatis pondere oppressum; ut humani ingenii superbia humiliaretur, tenuitatemque suam agnosceret cum nec unius paleæ valeat compositionem recipere*. Franciscus le Rees Disp. 3. in Phys. de Continuo. *Moneo nos in eam naturæ caliginem descendere, in qua vix affulgeat Pharus rationis: hic Scyllas incurrimus & Charybdes, eorum etiam infames naufragiis, qui multis retro seculis sapientiæ nomine claruerunt*. Oviedo. Controvers. 17. Phys. *Aggredimur continui compositionem, cujus hucusque non superata difficultas omnium Doctorum male ingenia vexavit, neque ullus fuit, qui illam non pene insuperabilem agnoscat. Hanc plerique terminorum obscuritate, illorumque replicatis & implicatis distinctionibus & subdistinctionibus, obtenebrant, ne aperte capiantur, desperantes, rem posse alio modo tractari, neque rationis lucem sustinere, sed necessario confusionis tenebris obtegendam, ne argumentorum evidentia detegatur*.

II. Verum enimvero non terremur objectis larvis, & quam negat explicationem *compositionis continui*, *Aristotelis* Peripatus, suppeditabit *Zenonis* porticus ac *Democriti* puteus, unde veritatem eruemus, secuti filum *Patritii*, *Bassonis*, *Berigardi*, *Magneni*, aliorumque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

supra vulgus Philosophorum. Esto igitur hæc nostra assertio. *Continuum ex solis componitur indivisibilibus, finitis, & unitis.* Quemadmodum ex unitatibus continuo accumulatis fit numerus, ex pluribus acervis resultat arena major, ita ex pluribus indivisibilibus unitis fit continuum: sicut autem unitates & arenæ sunt in se finitæ, licet nobis indefinitæ, ita & indivisibilia continuum componentia sunt in se finita, licet nobis indefinita. *Probatur assertio*, 1. Si continuum non componeretur ex indivisibilibus finitis, haberet partes in infinitum divisibiles, ita ut, facta qualibet divisione, restarent aliæ & aliæ sine termino; Sed hoc est absurdum: Ergo & illud: *Probatur minor.* Datis partibus in continuo infinite divisibilibus, dabitur in quantitate etiam minima infinitum simpliciter quia continui divisio nunquam exhaurietur. Atqui hoc est absurdum. Ergo & illud. *Probatur minor.* Quia tunc nulla magnitudo revera pertransiri posset per motum localem: Nam, antequam transeatur totum, debet transiri dimidium, & ante illud, dimidii dimidium, & sic consequenter in infinitum: infinitum autem pertransiri nequit, imo vero nulla ratione per creationem aut generationem produci potest: adeoque, qui *continuum componi ex partibus in infinitum divisibilibus* asserunt, non solum motum & tempus infinitum, sed materiam etiam primam omnium corporum esse ingenerabilem & incorruptibilem, adeoque mundum esse ab ęterno, ut asserant, necesse est. Certe, quicquid creatum est, pertransitum, comprehensum, & transactum est à creatore: ideoque partes infinitas in se non habet, ex quibus vel componi, vel in quas dividi posset, quia illæ pertransiri non possent.

III. 2. Ex infinitate insuper partium continui, illud vel componentium vel dividentium, sequitur ex hisce duobus alterum; aut infinitum unum esse majus altero, aut partem toti esse æqualem. Totum autem est majus dimidio; & cum utrumque in sese partes contineat infinitas, unum infinitum, sc. totum, erit majus infinito altero, sc. dimidio; aut eidem erit æquale, & sic parti totum æquabitur. Quin etiam in quantitate, nec parvum aut magnum, nec majus aut minus, dabitur: nam magnum dicitur, quod multas vel plures partes habet, parvum autem, quod paucas vel minores. At, si omne continuum habet infinitas partes, unum non habet plures partes quam alterum: Si enim fieri posset, ut plura numero infinita forent una, illa haud dubio inter sese æqualia forent. Imo vero non dimidium solum toti, sed corpusculum vel pulvisculus toti mundo æquabitur. Aut enim pulvisculus in tot numero partes dividi potest, in quot mundus universus, aut non potest: si potest, cum sint ejusdem multitudinis, erunt etiam ejusdem magnitudinis & molis, quæ ex totidem numero partibus componentur & coalescent, ac constabunt: in utroque enim subdividendo nunquam pervenitur ad finem, ex sententia *Peripateticorum:* si non potest, ut revera non potest; ergo in divisione grani citius ad finem pervenio, quam in divisione mundi. Atqui hoc fieri non posset, si utrumque ex partibus constaret infinitis & in infinitum divisibilibus. Præter hæc omnia, in infinito partes cogitare vel totum, duplum vel dimidium, est monstro simile.

IV. Excipiunt *Adversarii*; *Continuum non habere partes simpliciter infinitas, sed secundum quid, non categorematice, sed syncategorematice, non æquales, sed proportionales, communicantes, aliquotas*; &, *divisionem continui semper debere fieri proportionaliter, ut (si loquamur de dimidio & duplo) linea pedalis & bipedalis, corpus dimidium & totum, in infinitas partes utrobique dividatur, & in infinitum subdividatur, sed ita, ut linea bipedalis semper dividatur per partes majores, pedalis vero per partes minores, & ut corpus totum continuum cum dimidio dividatur in partes infinitas, ita ut divisio totius procedat per partes duplo majores, divisio dimidii per partes duplo minores vel dimidiatas.* Hac responsione argumento nostro satisfactum existimant: sed vero effugium est merum, quod præter verba obscura, nihil in se habet aut continet; quod sic porro ostendimus.

V. §. 1. Facta divisione continui in partes sub hac proportione, propter quam dicuntur proportionales, in fine unius horæ mane-

manebunt infinite divisæ, & æquales cum illa parte, quæ divideretur post infinitas divisiones: quis hinc non videt exiturum infinitum simpliciter, quo nihil est absurdius. Et, licet illæ partes continui divisæ non facerent infinitum simpliciter in magnitudine, facerent tamen in multitudine, quod æque est absurdum: nam cuilibet illarum partium proportionalium correspondere potest unus numerus realis, sunt enim illæ partes reales: non enim continuum componitur ex partibus rationis: cum itaque proportionales illæ partes sint infinitæ, & infiniti numeri illis respondebunt: adeoque dabitur numerus simpliciter infinitus, quod est absurdum.

VI. §. 2. Exceptio illa adversariorum petit τὸ ἐν ἀρχῇ. De hoc enim quæritur; Ecquid in totius & dimidii divisione, tot vices subdivisionum, si non actu & categorematice, saltem potentia & syncategorematice, dentur in dimidio, quot dantur in toto, observata illa continua divisione proportionali, quam exigunt. Ipsi sane affirmare coguntur, tot vicibus dimidium proportione dimidiata posse dividi, quot vicibus totum eadem proportione dimidiata subdividitur. At hoc ipsum nego, ac pernego, & dico esse falsissimum. Quin affirmo, eo nomine totum aliquid dici respectu dimidii, quod duplo plures in se partes habeat quam dimidium, &, quod, ob id una etiam vice sæpius aut amplius subdivisionem admittat, quam dimidium, ex natura proportionalis divisionis, vel quod totum duplo plures vices subdivisionum admittat, quam dimidium, cum in se duo dimidia contineat, quorum utrumque in tot partes dividi potest, in quot unum dimidium seorsim sumtum. Quod ut evidentius cognoscatur, ad numeros revocetur. Ponamus duo corpuscula inæqualia, unum duplum, alterum dimidium, &, quia omnia in certo numero & mensura sunt condita, &, horum unum alterius duplum ponitur, attribuamus utrique certos proportionatos numeros. Sit duplum partium indivisibilium 8192. dimidium 4096. jam faciant periculum *Adversarii* proportionali illa sua & dupla divisione in utroque, an dimidium tot vices subdivisionum admittat, quot totum: deprehendent, quod totus numerus dimidium unica vice subdivisionum superet, hoc est, quod dimidio major sit suo dimidio: nam in utroque numero totum admittit quatuordecim vices subdivisionum proportionalium duplarum, dimidium vero tantum tredecim: quod comperiet, qui utriusque subdivisiones proportionales instituerit. At infinitum infinito nec majus est nec minus. Ergo ne quidem hoc κρησφύγετον partium proportionalium & non æqualium Adversarios juverit.

VII. Sed missis *Adversariorum* exceptionibus, ulterius probemus, Continui ex partibus indivisibilibus finitis Compositionem. 3. Quia alioqui sequeretur, quodlibet punctum terminativum continui immediate terminare partes infinitas ejusdem continui. Sed hoc est absurdum. Ergo & illud. Probatur consequentia Majoris. Quia, vel illa pars, quam terminat punctum, est divisibilis, vel indivisibilis; si indivisibilis, habemus intentum: si divisibilis, potest dividi in partes infinitas: ergo punctum tangit id, quod habet partes infinitas. Atque idem potest fieri argumentum, de quolibet puncto continuativo seu copulativo. Ad hoc argumentum duo excipi possunt ab *Adversariis*. 1. *Unum indivisibile non posse terminare aliud immediate.* 2. *Non dari in continuo indivisibilia realia copulativa & terminativa.*

VIII. Ad 1. Resp. Quod unum indivisibile possit aliud terminare ac tangere immediate. Rogant *Adversarii*. Vel *secundum se totum tangit, vel non. Si non, ergo indivisibile habebit divisibilitatem: si sic, primum indivisibile penetrabitur cum secundo, eique adæquabitur; nec poterit facere majus continuum, quia indivisibile additum indivisibili non facit majus.* Resp. primum indivisibile tangit secundum se toto; neque tamen sequitur, dari penetrationem utriusque invicem, quia ad illud, ut unum punctum tangat aliud, sufficit unum alteri esse unitum vel continuum. Quod ex motu Sphæræ supra planum liquet: &, cum aliunde ex nostra sententia non dentur partes divisibiles, censetur unum tangere alterum secundum se totum, non tamen est intra illud,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quod tangit, penetrando, sed extra illud: sicut enim una superficies, licet aliam totam tangat, non penetrat aliam (alioquin non gemina superficies aut quantitas foret sed una) ita unum punctum, licet immediate alterum tangat, non tamen penetrat illud. Quod addunt, *indivisibile additum indivisibili non facere majus, ideoque ex uno puncto, quod additur alteri puncto, non posse continuum resultare majus*; Resp. Quemadmodum unitas una (quæ est quoddam indivisibile, nam una unitas dividi amplius nequit) addita alteri unitati facit majorem numerum, quidni unum indivisibile quantitatis continuæ additum alteri faciat majus continuum? sicuti materia & forma, quamvis non sint totum Physicum, faciunt tamen totum Physicum.

IX. Ad 2. Resp. 1. *dari indivisibilia in continuo realia*, facile probari potest; quia continuum est ens reale: si igitur ex indivisibilibus constet, ut est evictum, oportet ipsa esse realia: ens enim reale, non potest componi ex entibus non realibus. 2. *Dari indivisibilia realia, copulantia*, facile etiam probatur, quia omne continuum dicit partium copulationem & unionem: partes vero debent medio aliquo uniri ac termino aliquo copulari: sed hic terminus copulans non est aliquid divisibile: nam sic etiam esset continuus, nam omne divisibile est continuum: ac proinde alio iterum termino copularentur ejus partes; qui terminus si iterum sit divisibilis, iterum quoque est continuus, & sic daretur progressus in infinitum. Et si terminus, copulans continui partes, foret divisibilis, non esset simpliciter communis, sed tantum secundum unam partem communicaretur uni, & secundum alteram partem alteri. 3. *Dari indivisibilia, terminantia*, facile constat: si enim continuum constet ex indivisibilibus, ut est probatum, ultima indivisibilia dicentur optime terminativa continui, quia per illa terminatur seu finitur continuum.

X. Et sic satis probatum est, *Continuum componi ex indivisibilibus unitis*, restat ut probemus, *ea quoque esse finita*. 1. Si ipsum continuum sit simpliciter finitum, non possunt esse infinita indivisibilia, quæ illud componunt: si enim indivisibilia componentia sint infinita simpliciter, & ipsum continuum erit infinitum simpliciter; quod est absurdum. 2. Si in continuo detur pars media, Ergo partes continui sunt finitę: At indivisibilia sunt partes continui componentes, ut liquet ex antedictis. Major probatur, quia inter partes infinitas non potest assignari medium: nam habere medium est proprietas rei finitæ, sicuti & habere primum atque ultimum. 3. Quælibet pars continui constat ex partibus finitis: ergo omnes partes sunt finitæ, quælibet pars influit in suum continuum: non potest vero influere per partes infinitas: ergo quælibet pars continui constat ex finitis. Ergo totum quoque continuum ex partibus seu indivisibilibus finitis, quod erat demonstrandum. Objectiones in conflictu solvemus.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

APPENDIX.

Disputationum quarundam paucissimarum IN COLLEGIO ORDINUM THEOLOGICO DISPUTATARUM.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ DE ATOMIS.

THESIS I.

INcidit non ita pridem in manus meas *Philosophi ac Medici Ticinensis Ioh. Chrysost. Magneni Liber de Atomis, Democritus reviviscens*, quem avidissime statim perlegi, quod veritatem, in *Abderitæ Democriti* puteo hactenus abditam ac latitantem, cum ipso reviviscente renascituram quoque sperarem: nec fefellit me spes mea. Quippe ita assertam deprehendi de *Atomis* ab illo viro doctrinam ac solidis rationibus stabilitam, ut meum circa *Atomis* jam à multo tempore fluctuantem animum, ab istis dubitationum fluctibus, nonnihil liberaverit: inveni enim gravissimas ac maximè arduas difficultates, quas adversum *Atomos* conceperam, ab illo solutas: Quia tamen alii fortasse alias adhuc animo suo fovent, placuit publicâ hac de *Atomis* instituta velitatione unumquemque, ad placidam earum propositionem & adversus *Atomos* oppositionem, humaniter invitare.

II. *Atomus* vox Græca est, ex *α* privativâ particula & *τέμνω seco*, derivata, quasi dicas, *insectile*: nonnulli volunt deduci ab *ἄτμος fumus, vapor, flatus*, quia in vaporum ac fumi particulas abeunt corpora, cum in sua principia, quæ Atomos esse probabimus, resolvuntur: sed prior etymologia est receptior. Significat vero *Atomus*: corpusculum tantæ parvitatis ut nullatenus dividi possit, &, si ad elementa corporum naturalium referatur, eorum particulam indivisibilem: differt à puncto Mathematico, quod hujus nulla sit pars, nec intrinseca nec per designationem, neque ullo modo concipi possit ulla dimensione præditum, adeoque quod & Physice & Mathematice est indivisibile: *Atomus* vero suas habet dimensiones & virtualitates correspondentes spatio, sed cum perfectâ indivisibilitate; figuram suam habet, talem ut ejus tamen vi nequeat dividi: indivisibilis est, si non Mathematicè, Physice saltem. Ex talibus *Atomis*, sive corpusculis finitis numero, inter sese distinctis, certæ & determinatæ figuræ, omnia constare corpora naturalia, demonstrabimus; non quod omnia fortuito *Atomorum* confluxu coaluerint, quæ insania fuit quorundam Gentilium, sed quod *Deus Opt. Max.* creando, ex *Atomis* omnia, hunc mundum, & quæ in eo sunt, corpora, composuerit, & sic porro, atomorum *συγκρίσει* ac concretione, corporum naturalem generationem, earundem *διακρίσει* & discretione eorundem naturalem corruptionem fieri voluerit: quemadmodum, ex 24. litteris variè coëuntibus, omnis dictionum varietas existit, & in eas omnes dictiones resolvuntur.

III. *Atomos* describunt nonnulli, corpuscula, quæ ob nimiam parvitatem dividi amplius nequeunt, & singula oculis cerni non possunt, conjuncta possunt. Alii, esse effluvia minutissima, ob summam parvitatem individua, actionum & passionum in rebus naturalibus

turalibus causas: *effluvium* vocant, corpus naturale ex terris, & aquis potissimum, virtute siderum extractum, varias sustinens impressiones; faciuntque illud, simplex, atomum, & mixtum, vel fumum vel vaporem. *Magnenus*, cujus fecimus mentionem & vestigia prememus, *Atomum* definit, Materialis Physicæque extensionis radicem & initium: ut enim, *inquit*, quantitatis discretæ radix est unitas, lineæ Mathematicæ principium est punctum, sic etiam Physicæ & sensibilis continuitatis origo & principium est atomus: antequam verò definitionem suam per partes explicet, duo notat: 1. Dari quædam entia, quæ nullo modo dividi possunt, ne per intellectum quidem. 2. Dari entia quædam intrinsecè indivisibilia, extrinsecè verò penes designationem, vel commensurationem, quam habent ad aliquid aliud, esse divisibilia, quomodo Angelus definitur spatio divisibili, & Anima corpore suo, in quo est: quam vocat *divisibilitatem Mathematicam* oppositè ad *Physicam*, quæ partium unionem reipsa solvit. Quod utrumque sedulò notandum, ad naturam Atomorum penitius intelligendam, quæ cum dicuntur σώματα ἀδιαίρετα, corpora indivisibilia, intelligenda est *indivisibilitas Physica*, quia sc. natura in resolutione corporum naturalium ultra atomos non progreditur, sicut & ab aliis corpora naturalia exordium sumunt in sui ortu. Hinc obiter liquet, quam ineptè contra *Democritum* disputaverit & *Veteres Physicos 6. Phys. Aristoteles*, non Physicè sed Mathematicè, ac committendo μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος. Non de *Mathematicâ* sed de *Physicâ* indivisibilitate, non de ea quæ mente, sed quæ re & opere fit, divisione, loquebantur *Veteres*, cum de *Atomis* philosopharentur. Physica non erant confundenda cum Mathematicis: sunt sui Physicæ fines, & sui Mathematicæ. Sed ad *Magnenum* redeamus. Definivit Atomum, *radicem & initium extensionis, materialis & Physicæ: Materialis*, ut definitio omnibus atomis conveniret, & accidentalibus: *Physica*, quia atomus una, etsi habeat suas dimensiones, non tamen facit continuum Physicum, sed tantum Mathematicum, neque enim sub sensum cadit. Sed hæc *Atomorum definitio*, & aliæ clarius ex earum divisione & classibus innotescent. Nunc *dari Atomos*, authoritate *Philosophorum*, quà *Veterum*, *Mochi Phœnicii*, qui ante Troiæ excidium vixit, *Empedoclis*, *Leucippi*, *Zenonis*, *Anaxagoræ Epicuri*, *Protagoræ*, *Platonis*, *Hippocratis*, *Democriti*, quà *Recentiorum*, *Patritii in pancosmia lib. 2. Scaligeri Exercit.* 101. *Bassonis lib.* 1. *Phil. Nat. Sennerti in Hypomnematibus & de Consens. Chym. Gorlæi exercit. Philos.* 13. *Schafn. Phys. Gen. l.* 2. *c.* 1. *Sperlingeri Phys. l.* 5. *c.* 1. *Berigardi in Circulo Pisano* 8. *Magneni in Democrito redivivo per totum*, *Aquilonii Opt. l.* 5. *def.* 5. *& Prosp.* 2. *&c.* confirmari posset, sed verò *ratione* agemus & *experientiâ* cujus utriusque in probando major est quam *authoritatis humanæ* efficacia; quâ adductâ utrâque, Atomorum species persequemur, atque earum doctrinam non tam horridam esse, quam vulgò habetur, nec delirasse *Epicurum*, nec insanivisse *Democritum*, ostendemus.

IV. *Ratio*, quæ Atomos probat, accipi potest ab axiomate communi, quod ab infinito abhorreat natura: modus ergo aliquis datur in corporibus naturalibus dividendis, ut ulterius dividundo abiri nequeat. Sic argumentamur. Quicquid non potest realiter dividi in partes minores, illud est atomus. Atqui corpus minimum in naturâ realiter in partes minores dividi nequit. Ergo corpus minimum in natura est Atomus. Major est manifesta: nam divisibile est, quod potest dividi in partes: quæ necessario sunt minores toto dividendo: ergo quod non potest realiter dividi in partes, quæ sint ipso minores, illud sit indivisibile oportet, atque est & dicitur Atomus. Minor probatur: sc. dandum esse aliquod corpus minimum in natura: quia alioqui daretur progressus in infinitum: dabitur enim semper quovis minore minus. Quæro v.c. an granum salis sit minimum, ita ut non sit minus eo? si affirmes, habeo quod volo, dari corpus indivisibile in naturâ: si neges, necesse est, ut des aliquid minus, in quod resolvi possit granum salis. De illo minore iterum quæro, an sit minimum, an verò dari possit adhuc minus? si dicas, adhuc aliquid esse

minus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

minus, mox redibit quæſtio, an illud minus adhuc habeat minus? quod ſi affirmes, iterum redibit quæſtio, & ſic in infinitum, niſi tandem ſubſiſtas in aliquo minimo, quod ulterius dividi nequit. Sic dividat natura arborem, vel aquæ aut terræ alicujus partem centies millies, tandem tamen deſiſtet, ne infinitas partes quærendo infinitas laudat operas.

V. *Experientia* tam multiplex Atomos evincit, tum variæ conditionis, ut ex divitis naturæ pleno copiæ cornu, quæ prima, quæ ſecunda proferri in medium debeat, vix conſtet. Pulvis, qui veſtibus, libris, parietibus, aliiſque nonnunquam adhæret, quomodo iſtuc delatus eſt, non ex nihilo, neque ſemper viſibiliter? ſed non rarò, ſub atomorum ſpecie, ſub minimâ quantitate, quæ omnem fugit viſum, corporibus allabitur: unde particulæ, quæ diſjunctæ videri non poterant, conjunctæ videntur: ſic cum idem pulvis ex libris, veſtibus, parietibus ejicitur, non annihilatur, ſed in aëre, quoad ſubſtantiam ſuam, quoad minima ſui, tam diu hæret, donec iterum corporibus obviis adhæreat, & ſeſe magis magiſque conjungat, ac de novo ſub viſum cadat. Minima hæc corpuſcula per aërem volitantia, quid niſi atomi ſunt? Farinam & calcem in innumeras atomorum Myriades diſpergi, quis neget? Quot quotidie vapores ex terris & aquis egrediuntur, & nunc nebulam, nunc rorem, nunc pruinam, nunc nubem, &c. generant? at raro craſſi & viſibiles, ſæpius tenues & inviſibiles ſunt; & quid hi, niſi aliquot atomorum millia? Cepas qui diſſecant, morſus ſentiunt oculorum; non ob qualitatem de ſubjecto in ſubjectum migrantem, ſed ob ſubtiliſſima & minutiſſima corpora ex cepis egreſſa, & oculos ferientia. Canes veſtigia heri à veſtigiis peregrini diſcernunt: unde hoc? non ob aërem alteratum, ſed ob minima effluvia ex heri & peregrini corporibus exhalantia & aëre contenta. Halitus, qui ex ore egreditur, non annihilatur, ſed in minimas particulas, quæ fugiunt viſum, diſgregatur. Et quoties venenum inviſibiliter ſub atomorum ſpecie ſumitur, miraſque & miſeras mutationes corporibus infert? Videmus arbores & plantas creviſſe, non item creſcere, nec videmus iſtas partes, quibus creſcunt, quas non niſi atomos eſſe veriſimillimum eſt. Sed infinitum foret omnes adducere experientias: quare per claſſes incedamus elementorum, eorumque atomos inſpiciamus.

VI. *Igneas atomos* probat ignis, modo inſenſibili permiſtus aëri rebuſque aliis, atque ibi ſæpe eſt, ubi nec urit, nec lucet, in fumo, ligno, lapide, & centenis aliis. At quomodo? non per eſſentiæ ſuæ remiſſionem; fictitiam planè. Eſt enim eſſentia ejus, ut omnis rei, in indiviſibili poſita, cui nihil addi, nihil demi poteſt: non per caloris ſui ſeparationem: quia propria ſeparari nequeunt à ſubjectis: ſed per ſolam ſui diſperſionem, in minima, in inviſibilia, in indiviſibilia, hæc æſtum pariunt, æſtate in aëre, hyeme in hypocauſto. Quid manum immiſſam in calidam ac ferventem aquam calefacit & adurit? non nudus calor, ſed calor in & cum atomis igneis, per totam aquam diſperſis. Quin floccos, telas aranearum, & pulverem, in fornace calente movet? Calor, *dices*. Sed Accidens eſt. Quodnam eſt ſubjectum, cui ineſt? Atomi ſc. igneæ per poros tegularum diſperſæ: hæ, cum leviſſima illa corpora tangunt, motum iſtum præſtant & turbas cient.

VII. *Aereas atomos* probat aër, qui inviſibili modo corporibus, maximam partem poroſis, ineſt, & poros inſenſibiliter implet: &, in muris, parietibus, januis, mediâque montium altitudine, aër eſt: ſoni enim per corpora iſta meant ac remeant: at ſonus ſine aëre non eſt: non tamen aër ibi eſt, multum congregatus, ſed vero diſſipatus in minima ſua: alioquin aditum negarent ei denſa illa corpora. Baculum ſiccum, in extremitate, qui una tangit manu, altera admovet auri, ſonum percipit, ob indiviſibilia aërea incluſa baculo: Dolium vino aut cereviſiâ repletum infernè ſi perforetur, & ſupernè obturetur, non quidem impetu primo ubertim effluit humor, aëre locum effluentis humoris occupaturo non præſente: ſed ſtatim atque atomi aëreæ lignum permearunt, ſubinde magis & magis humor profluit & proruit. Metalla

quoque sonora, non aliam ob causam sonant resonantque, quam per atomos aëreas latitantes in poris.

VIII. *Atomos aqueas* probant pluviæ, quæ, cum vel cecidere vel cadunt, ægrè faciunt claudi januas, ægrius aperiri: unde hoc, nisi quod atomi aqueæ intraverint lignum? Eadem causa est, quod dolia, quæ in aëre sicco rimosa fiunt, humido aëri commissa, rimas amittant. Sic ligna libero exposita aëri sæpe graviora fiunt, quam erant prius, non ob augmentum, quod ceperint, sed ob atomorum aquearum ingressum. Ova, poma, carnes, canthari, aliaque hyberno tempore in calidum conclave relata, sudant largiter. Unde hoc? quia, *inquiunt*, frigus exit. At quomodo egreditur frigus? non absque substantia & subjecto suo aquâ. Quomodo ergo fuit ingressum? itidem non absque subjecto. Nec tamen quisquam vidit, aquam intrare ova, poma, carnes, cantharos: intravit tamen frigus: quomodo? non nisi in & cum suis atomis aqueis. Sic, remittente frigore cum regelat, ex turribus & ædium parietibus videmus niveum quid egredi. Vulgus frigoris egressum vocat: at quomodo fuit ingressum, cum id nemo oculis notaverit? non nisi per atomos aqueas.

IX. *Terreas atomos* probant stiriæ, quæ thermis, & tophi, qui canalibus accrescunt, & docent clarè in tam limpidâ & clarâ aquâ partes & atomos terrestres latuisse: quia in limpidissimis ad visum undis, atomi terrestres, quæ non cernuntur quamdiu per aquam sunt dispersæ, visui sese sistunt, cum fundum innatâ gravitate petierunt: &, quare lintea alba, pluviali commaculantur aquâ, nunc plus, nunc minus, nisi quia vel plures vel pauciores in eâ continentur atomi terreæ? Sed satis de *Elementorum atomis*, quas imprimis *Operationes chymicæ*, imprimis sublimatio, ubi atomi illæ colliguntur in alembico, ex sulphure, sale, Mercurio, &c. de quibus consuli potest *Sennertus*, *de Chym. censens. c. 11. & hypomn.* 3.

X. Nunc atomorum *species* proponamus, quod postremum fuit hujus disputationis caput. *Atomus* alia est *substantialis*, alia *accidentalis*. *Accidentalis* est, vel *absoluta*, vel *modalis*. *Substantialis* est, vel *elementaris*, vel *non elementaris*. *Elementaris* est *ignea*, *aërea*, *aquea*, *terrea*. *Non elementaris* ad certas classes reduci vix potest. Atomis hisce omnibus insunt *proprietates*, quædam *communes* omnibus, quædam *propria* singulis. *Communes* omnibus sunt, *mobilitas sympathia*, *quantitas*. Aëreis est insita unionis fuga: igneis aliisque communis est amor sancitumque fœdus. *Propria* singulis est, qualitas, figura, ordo. Quæ omnia exactissimè explicat cit. *Magnenus de Atom. Disp. 2. c. 2. & seq.*

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ

CONTRA

QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

PARS PRIOR.

THESIS I.

Recepta quidem à multis nunc est seculis atque etiamnum hodie sententia, quatuor dari corporum naturalium elementa: Ignem, Aërem, Aquam, Terram. Verum enimvero multi, ante & post *Aristotelem*, hunc quaternarium elementorum numerum in dubium traxere. Veterum ante *Aristotelem* sententias videre est apud *Patritium l. 22. Pancosmias.* Recentiores sunt quam plurimi, idem *Patritius*, *Cardanus*, *Freigius*, *Basso*, *Danæus*, *Timplerus*, *Casmannus*, *Bartholinus*, *Wendelinus*, *Vallesius*, *Gorlæus*, *Renerius*, & quis omnes enumeret? Sed nos authoritate non stabimus: verum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

verum aliam ingredimur viam, ac nullius rationum momentis esse innixum numerum quaternarium elementorum ostendemus.

II. Argumentorum quidem pro elementorum numero quaternario certus non est ordo, sed promiscuus & arbitrarius, ac primum esto, petitum à quatuor qualitatibus, quas primas vocant. Sic argumentantur: *Quot sunt qualitates primæ tactiles, tot sunt elementa. At quatuor sunt qualitates primæ. Ergo & quatuor sunt elementa.* Verum hoc argumentum multis modis vacillat. 1. Ad *minorem* dicimus, quod gratis dicantur primæ qualitates illæ quatuor, quæ vulgò tales habentur: nam lux & figuræ non minus primæ dici merentur, quam quatuor vulgò sic dictæ; & dubitari potest, an non quatuor vulgò dictarum nonnullæ ex aliis oriantur; imo hoc à nonnullis asseritur. 2. Concessa *minore* demus esse quatuor, *ad majorem* dicimus, non statim sequi, illas esse assignandas totidem elementis: nam quid si calorem, soli, caloris omnis in hisce inferioribus fonti, assignemus, potius quam igni, corpori cuidam diaphano, sub lunâ posito, cujus nec ullus calor percipiatur, quo argumento nos refutabunt? & certè, non sequitur, quot sunt qualitates primæ, tot sunt elementa: sed hoc tantum: tot sunt vel esse possunt corpora, vel corporum naturalium genera, quibus hæ qualitates diversæ competunt: quæ corpora esse elementa, hactenus non est *probatum, nec esse hoc argumento* probatur.

III. Argumentum secundum esto. *Quot sunt legitimæ combinationes primarum qualitatum tactilium, tot sunt elementa. Sed quatuor sunt legitimæ combinationes qualitatum primarum tactilium. Ergo quatuor sunt elementa.* Majoris ratio est, *quia unumquodque elementum ex combinatione legitimâ primarum qualitatum resultat.* Minor probatur ex *Aristot. l.2. de ortu & interitu, c.3. Una enim combinatio legitima est caliditatis cum siccitate, & illa constituit ignem: altera est caliditatis cum humiditate, & illa constituit aërem: tertia est frigiditatis cum humiditate, & illa constituit aquam: quarta est frigiditatis cum siccitate, & illa constituit terram: licet enim adhuc duæ aliæ combinationes sint reliquæ, una caliditatis cum frigiditate, altera humiditatis cum siccitate, quia tamen sunt illegitimæ, nullum certum elementum constituunt.* Resp. ad hoc argumentum multa dici possunt. 1. Nititur incerta hypothesi, dari tantum quatuor primas qualitates, vulgo sic habitas, ex quarum combinatione procedit. 2. Sumitur, non probatur, nullo modo calidum cum frigido, humidum cum sicco, posse combinari: Nam quidni calidum & frigidum, utrumque moderatè, & humidum & siccum, utrumque moderatè, possint combinari? multis non videntur esse impossibiles istæ combinationes: Ergo & possibile est, dari plura elementa quam quatuor. 3. Ad argumentum directè, negatur *major*, neque bene probatur. Nam non sequitur, Dantur quatuor combinationes qualitatum primarum, Ergo dantur quatuor elementa; sed hoc tantum, Ergo dantur quatuor corpora aut corporum naturalium genera quibus hæ combinationes tribui possunt. Agnovit hujus consequentiæ infirmitatem, ipse inter Peripateticos *Picolomineus, l.2. de Gen. & Corr. p.261. n.3.* ubi dicit, *Considero tertio, quod hæc consecutio videtur carere necessitate: Complicationes non pugnantes sunt quatuor: Ergo quatuor sunt elementa, quia ex posse non potest inferri esse:* pro *solutione dico, quod revera Aristoteles non format hanc consequentiam, sed solum dicit, rectâ ratione respondere apparentibus simplicibus corporibus.*

IV. Argumentum tertium esto. *Quot concurrunt elementa ad constitutionem mixti, tot sunt: sed quatuor concurrunt.* Resp. *Minorem* nullo modo probari posse. Nam explicent, si possunt, quis sit ille motus futurus, quo ignis sub concavo Lunæ supra aërem constitutus ad mixtionem aut mixti constitutionem concurret? aut enim motu circulari descendet aut recto: non circulari, quia sic nec ad centrum nec à centro movetur, ideoque sic non potest pervenire ad locum mixtionis faciendæ: non recto; namque is, vel esset sursum, vel deorsum: non sursum; nam sic multò magis à mistione recederet: non deorsum, nam iste motus est contra ignis naturam, adeoque violentius: at nullum violentum est per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

petuum : hic tamen motus ignis elementaris deorſum ad mixtionem perpetuus eſſe deberet, quia perpetuò miſta generantur. Except. 1. *Nullum violentum eſt perpetuum, niſi habeat cauſam perpetuantem, qualem habet ignis elementaris.* Reſp. Dicere, quod violentum ſit perpetuum, cum habet cauſam ſuæ perpetuitatis, eſt dicere quod violentum ſit perpetuum, cum datur violentum perpetuum. Except. 2. *Violentum opponitur naturali, vel ſic, ut ſit contrarium naturæ, vel, ut non quidem ſit naturale, non tamen contra naturam, ſed inter utrumque medium: poſteriori modo motus ignis eſt violentus.* Reſp. Omnis motus vel fit ab interno principio, & eſt naturalis, vel ab externo, & eſt violentus, id eſt, contra naturam : ſecundum genus violenti non agnoſcunt Philoſophi. Except. 3. *Kekkerm. l. 2. Syſt. Phyſici c. 10. reſp. ad 3. arg. Ignem ab initio fuiſſe concreatum corporibus mixtis & in iis manere perpetua corporum generatione : item aërem mutari in ignem : ideoque ignem elementarum eſſe, etſi non deſcendat, iſtoque deſcenſu non eſſe opus.* Reſp. hâc exceptione Kekkerm. vis argumenti tertii pro ignis elementaris exiſtentiâ prorſus infringitur : nam ſi ignis per hæc inferiora diſperſus corporum miſtorum generationi ſufficit, aut aër mutatus in ignem (quamvis hæc elementorum tranſmutatio ſubſtantialis non ſine causâ à multis hodie negetur) quis quæſo uſus erit ignis ſublunaris ? Neque enim video, quare in hoc mundi amphitheatrum introducatur. Excipiunt ad hoc *Conimbric. l. 3. de cælo. art. 2. Defectam & mancam fore mundi univerſitatem.* Quaſi vero mundus imperfectus ſit, ſi careat igni ſublunari, cujus nullus eſt uſus in inferioribus, fatente *Kekkerm. Conimb.* regerunt, *eſſe uſum* : dicunt enim *eſſe ad agendum maximè aptum elementum*, in quo abeunt *à Kekkermanno.* ſed rogo *Conimbric.* quomodo corpus aliquod, cujus maximus eſt uſus propter agendi aptitudinem, in eum à naturâ naturante locum eſt relegatum, unde naturæ naturatæ inſervire non poteſt ? nam hactenus inſervit ei, quatenus corpora mixta conſtituit & mixtioni opitulatur, atque ſic perficit univerſum : at quomodo conſtituet mixtum, opitulabitur mixtioni, perficiendo univerſo inſerviet, ſi ad locum, ubi fit mixtio, deſcendere non poteſt ? at non poteſt, quod ſolutis omnibus exceptionibus oſtendimus.

V. Argumentum quartum eſt. *Ex iiſdem conſtamus, ex quibus nutrimur : At nutrimur ex quatuor potiſſimum elementis. Ergo ex iiſdem conſtamus. Conſequenter, dantur quatuor elementa.* Reſp. Minor falſa eſt, & experientiæ & rationi contraria : Nam 1. mixtis corporibus nutrimur, non puris elementis 2. Demus hoc, nos remote ali ex elementis : at inde non ſequetur, dari quatuor elementa : poteſt hoc experientia comprobari. Exempli gratiâ. Nos alimur carne bubulâ: quæ cum ſit corpus mixtum, videndum eſt, unde bos nutriatur. Bos alitur ex herbis tanquam cibo, putà gramine, & aqua tanquam potu : quare tantum duo reſtabunt elementa, aqua & terra : nam ipſæ herbæ, ut gramina, ex aqua & terra nutriuntur, quod ruſticis ſatis eſt notum. Ignis elementaris, qui ſub concavo lunæ conſtituitur vulgo, ne hauritur quidem à nobis aut ab ullo animanti : tantum abeſt, ut nutriat : aër hauritur à nobis aliiſque ad cordis refrigerium, non ut in alimentum corporis cedat. Quare retorquemus argumentum κατὰ τὸ βίαιον. Ex quibus non nutrimur, ex iiſdem non conſtamus. Atqui non nutrimur quatuor elementis. Ergo non iiſdem conſtamus. Conſequenter quatuor elementa non ſunt, vi hujus argumenti. Reliqua pro quaternario elementorum numero argumenta excutiet diſputationis hujus pars altera.

Diſpu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ, *CONTRA* QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

PARS SECUNDA.

THESIS I.

EXcussimus ac diluimus, quatuor pro quaternario numero elementorum argumenta, disputatione præmissâ: nunc reliqua excutere ac diluere est animus: Quintum esto. *Quot modis gravitas & levitas participatur ab elementis, tot sunt elementa. Atqui quatuor modis gravitas & levitas participatur ab elementis. Ergo quatuor sunt elementa.* Ratio majoris est, *quia unumquodque elementum participat aliquid de gravitate & levitate.* Minor probatur, *quia inter elementa, ignis in summo gradu participat levitatem, terra gravitatem, aer & aqua utrumque in gradu remisso; ita tamen, ut aer magis participet de levitate quam de gravitate, aqua magis de gravitate quam de levitate.* Resp. Argumentum hoc, petitum à gravitatis & levitatis gradibus vel summis vel remissis, multis modis peccat. Nam 1. per συγχώρησιν, licet admitteremus in rerum naturâ aliqua corpora simplicia aliorum comparatione esse gravia aut levia, non statim sequitur illa esse elementa: 2. Per ἄρνησιν, illam gravitatem & levitatem participari diversis gradibus ab elementis, negamus: & hoc in minore ponitur ac supponitur potius quam probatur. 3. Petitur τὸ ἐν ἀρχῇ: nam hoc est τὸ ζητούμενον, utrum sit ignis, qui participet summam levitatem; demonstrent prius elementarem existere, & tum demum levitatis participationem ei adscribant. 4. Peccatur falsa suppositione: nam hæc ὑπόθεσις quidem argumento substernitur, quasi darentur diversæ gravitatis & levitatis species, quam sententiam defendunt *Conimb. l. 4. de cœlo. quæst. 1. art. 1.* At nos contrariam amplectimur, ut veriorem, cum *Ruvio l. 4. de cœlo. c. 6. quæst. 1.* Itaque 5. κατὰ τὸ βίαιον retorquemus hoc argumentum. Quotuplex est gravitas & levitas, tot sunt elementa. Atqui non quatuor aut bis binæ sunt species gravitatis & levitatis. Ergo nec quatuor aut bis bina sunt elementa.

II. Argumentum sextum esto. *In quot elementa mixtum resolvitur, tot sunt elementa. Sed in quatuor elementa mixtum resolvitur. Ergo.* Prob. Minor. *Quia, quando pomum putrescit. cernimus quasdam partes instar aeris exhalare, quasdam instar aquæ humidæ in superficie hærere, crassas verò & terreas partes subsidere; denique calor etiam deprehenditur, qui ignem, à quo nascitur, arguit.* Resp. 1. per ἄρνησιν, ad Minorem. Falsum est, mixtum resolvi in quatuor elementa, neque probatur in putrefactione pomi allatâ: nam partes exhalantes non sunt aer, sed exhalatio putrida, & halitus: quod hæret in superficie, non aqua est, sed mixtus humor: quod subsidere dicitur, non terra est, sed ex terra mixtum, in quo prædominatur qualitas terrestris: calor, qui deprehenditur, non est elementaris, sed solaris, qui in maturandis pomis uti occupatus est, ita cernitur in eorum putrefactione, & qui, ob agendi efficaciam, ignis appellatur: imo calorem illum, qui in putrefactione deprehenditur, non egredi ex pomo, tanquam in quo dilituerit, sed tum primum in eo generari, cum putrescit, nonnulli, & verisimiliter, existimant: quod si verum fuerit, mixtum non in ignem resolviturr ut elementum, quia ille ignis aut calor igneus, cum extrinsecus adveniat, mixtum non constituit, unde nec in eum resolvitur: nam eadem sunt Resolutionis, quæ Constitutionis elementa: nec sequitur aerem, si ponamus eum egredi ex pomo putrescente, esse ejus elementum, ex quo constet, in quod resolvatur, quippe qui intra poros pomi potuit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tuit contineri, ut pomum nec ex eo constituatur, nec in eum resolvatur. Atque hinc Resp. 2. *κατὰ τὸ βίαιον*, retorquendo. In quot elementa mixtum resolvitur, tot sunt, At non resolvitur in quatuor elementa. Ergo non sunt quatuor.

III. Argumentum septimum, non tam pondere quam numero æstimandum, tale fere proponi solet. *Quot sunt, Temperamenta mixtorum, humores primarii in corpore animalis, partes aut tempestates anni, orbis plagæ, ætates hominis; tot sunt elementa. Sed quatuor sunt temperamenta, humores in corpore animalis, partes anni, mundi plagæ, ætates hominis. Ergo tot sunt elementa.* Resp. peccari elencho parium: nam, ex analogia numeri in rebus istis ad numerum quaternarium elementorum argumentari, est inconsequens: nam si vis facienda sit in numero æquali rerum aliarum, ut nunc omittam binarium, cujus multa possent recenseri exempla: ternarium in omnibus fere rebus amâsse numerum videtur natura: an non supernaturale Trinitatis mysterium, quod tamen nihil ad naturam, ternario gaudet personarum numero? in naturæ sexu, mas est, fœmina, & hermaphroditus: principia rerum naturalium sunt tria, materia, forma, & privatio: sensibilia apud Chymicos principia pariter tria, Sal, Sulphur, & Mercurius: partes principes in homine tres, Cor, Cerebrum, & Jecur: Spiritus tres, animalis, vitalis, naturalis: eorum vasa seu canales tres, Nervi, Arteriæ, Venæ, &c. ut *Bartholinus* æque probabiliter contra quaternarium pro ternario elementorum numero ex hisce ac similibus exemplis sit argumentatus, *l. 4. c. 2. Enchirid. Phys.*

IV. Argumentum octavum: *Quatuor elementa significantur, bysso, purpurâ, hyacintho, cocco, quibus olim Sacerdotis summi vestimenta distinguebantur.* Sic enim *Hieron. Epist.* 128. *ad Fabiolam* docet. *Quatuor*, inquit, *colores ad quatuor elementa referuntur, ex quibus universa subsistunt, nam byssus terra deputatur, quia ex terrâ gignitur, purpura mari, quia ex concheolis tingitur, hyacinthus aeri, propter coloris similitudinem, coccus igni, quod uterque rubeat.* Resp. 1. esse elenchum similium: nam similia non probant sed illustrant. 2. Hieronymo ex Hieronymo reponimus. *Rhetoricati sumus & aliquid declamationibus dedimus.* Quot ut alibi, ita hîc verum esse deprehendimus. Alii quaternarium elementorum numerum *adumbratum* volunt *Ezech. 1. per quatuor rotas, quæ ad motum quatuor animalium movebantur.* Resp. per illas rotas, non quatuor elementa, sed quatuor plagas mundi, quæ à Deo per angelos gubernantur, fuisse adumbratas.

V. Nunc speciatim, quæ argumenta pro ignis elementaris (quem pro fictitio cerebri humani commento habemus) sub lunæ concavo constitutione proferri solent, pariter discutiamus. Primum esto. *Si datur elementum frigidissimum & gravissimum, ergo dabitur quoque elementum calidissimum & levissimum. Sed verum est prius. Ergo & posterius.* Probatur Consequentia, *quia contraria contrariorum sunt consequentia, positoque contrariorum uno ponitur & alterum.* Resp. 1. per συγχώρησιν, etsi frigus & gravitatem à corpore elementari fluere poneremus, non tamen inde sequitur contrarias qualitates, calorem & levitatem, ab elemento aliquo necessariò fluere, sufficit si assignemus aliquod iis subjectum, cui merito vindicentur; & caloris subjectum solem dicimus: levitas non semper concomitatur calorem, cum dentur res leves minimè calidæ. 2. Ponitur tanquam certum, quod adhuc est τὸ κρινόμενον: nam quæstio est, an detur elementum in gradu intenso frigidissimum & gravissimum: nam multi ex Philosophis negant qualitates elementares convenire elementis in gradu, intenso: & ponatur hoc esse verum, quomodo poterit eadem qualitas, puta frigus, convenire duobus elementis in gradu intenso, puta aquæ & terræ? 3. Nec hoc verum est semper: posito uno contrariorum ponitur & alterum: nam datur summe bonum, sed non ideo etiam summe malum.

VI. Argumentum secundum. *Ignis est corpus omnium levissimum. Ergo supremum tenere debet locum, qui est sub concavo lunæ.* Resp. 1. peti τὸ ἐν ἀρχῇ, ignem esse, & esse aëre leviorem, adeoque omnium levissimum. 2. per ἄρνησιν, quod omnis ignis sit corpus levissimum: nam Aristoteles 5. Topic. tres ignis consti-

conſtituit ſpecies, Anthracen, Flammam, & Lucem: at quis auſit dicere Anthracen eſſe leviſſimum? 3. Laborat falſa illatione & inconſequentia; ac ſi ignis propter levitatem ſub luna collocandus foret: cum tamen de elementorum ſitu non tam è gravitate & levitate, quam ex uſu, cujus gratia in naturam ſunt introducta, judicium ferri debeat: confirmant hanc reſponſionem *Conimb. l. 4. Phyſ. c. 5. quaſt. 3. art. 3. ad 3. Si elementa, ut peculiares ipſorum natura deposcunt, collocata in mundo eſſent, debuiſſet terra aquis, aqua aere undiquaque circumfundi & contigi: nunc vero aliter ſe res habet, ſic divina providentia diſponente, propter hominum imprimis, deinde brutorum animantium & ſtirpium, quæ in terra gignuntur, vitam & propagationem, &c.* vid. etiam *Scal. Exerc. 9. p. 46. 47. Valleſ. de S. Philoſophia. c. 1 p. 29. 30.*

VII. Argumentum tertium. *Ignis natura ſua fertur ſupra aerem. Ergo locus ejus naturalis eſt ſupra aerem, ad quem tendit.* Reſp. hoc argumentum non multum differt à priore, & ad illud Reſpondemus 1. per ἄρνησιν, negando, quod omnis ignis ſpecies feratur ſupra aërem, deinde is ignis, qui ponatur adſcendere, ſupra totum tamen aërem eniti ſemper non valet, ſed eo uſque, quo uſque materia ſufficiens permittit. 2. Nulla hic eſt conſequentia. Aſcendit ſupra aërem, Ergo locus ejus naturalis eſt ſupra aërem: Nam pariter licebit mihi argumentari. Aves aëre ſecant adſcenduntque ſuo volatu: & aquæ in vaporem reſolutæ ſurſum feruntur in aërem: fumi omnes adſcendunt ad aërem. Ergo omnium illorum locus eſt naturalis ſupra aërem ſub concavo lunæ. Quæ hîc conſequentia? Excipiunt *Conimb. l. 4. Phyſ. c. 5. quaſt. 3. p. 40. Videmus flammam ignis in Pyramidis figuram acuminatim conari aerem tranſcendere, nimirum, quia ignis ad Lunæ concavum nativam ſedem habet.* Reſp. 1. per exceptionem: Flammam adſcendere, non qua ignis eſt; alioquin omnis adſcenderet (*A quatenus enim ad de omni valet conſequentia*) ſed quia mater ejus exhalatio adſcendit, prout quando mater deſcendit, & ipſa; & quando illa exhalatio oblique fertur, & flamma eodem motu fertur, ſicut hoc multis exemplis illuſtrat *Patritius Tom. 4. diſcuſſ. Peripat. l. 7.* Sicut igitur non ſequitur. Flamma deſcendit, E. ignis ſphæra deorſum eſt. Flamma oblique fertur, E. ignis ſphæra oblique ſita eſt, ita non licet inferre, Flamma adſcendit, E. ignis ſphæra ſurſum eſt. 2. per συγχώρησιν. ponamus flammam ſemper adſcendere, nunquam tamen ſupra aërem ignis ſphæram contingere poterit, eritque ejus conatus ſemper fruſtraneus. Quare cum nulla argumenta, aut ignem elementarem exiſtere convincant, aut quatuor eſſe mundi elementa ſolide adſtruant, nihil reſtat, quam ut falſa opinione deluſos exiſtimemus Philoſophos, qui hactenus & elementarem ignem & quatuor Mundi elementa aſſeruerint.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ,

CONTRA

QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

PARS TERTIA.

THESIS I.

Expunximus ex elementorum albo atque una ex rerum natura *ignem* elementarem, fictitium plane cerebri humani commentum: nunc pariter *aerem* ex elementorum numero ejectum imus, non item ex rerum natura, quippe qui è medio ſi tollatur, actum foret de vita noſtra & omnium animantium; nam ſine aëre hauſto nulla conſtat vita. *Aerem* itaque *exiſtere* lubentes *damus*, eſſe *elementum pernegamus*: exiſtere aerem in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

corporibus mixtis docent corpora varia mixta, aquæ supernatantia, tum liquida, ut olea, tum solida, ut ligna: nam ex aëre existente in mixtis levitas illa oritur, & fit, ut unum corpus mixtum sit altero levius, prout scilicet fuerit rarius ac porosius: aër enim poros implens, illud reddit lexius: non tamen hinc sequitur, aerem esse elementum, aut tanquam partem ingredi constitutionem mixti: quia ista levitas major ac minor, ponderisque in mixto inæqualitas, explicari potest per solam aëris intra poros corporum conclusionem, ut non exigat ejusdem concursum per modum partis ad eorundem constitutionem: & docet hoc experientia in vesica aëre distenta, aut in pila vitrea, quæ aëre plena aquæ supernatat: atque hinc sic *argumentamur*. Quodcunque in poris mixtorum tantum continetur, illud non est pars mixti, multo minus elementum illud constituens. Atqui aër tantum continetur in poris mixti. Ergo. Major probatur: quia pori ipsi non sunt partes mixti, sed spatia quædam inter partes: sic pars carnis non sunt pori ejus, multo minus aër in poris existens.

II. Sed *secundo probamus*, aërem non esse elementum nec constituere partem mixti. Quodcunque non potest cohærere, nec unum continuum fieri, cum corporibus crassioribus, terra & aqua, id non est pars mixti, nec elementum. Atqui aër non potest cohærere, nec unum continuum fieri, cum terra & aqua. Ergo. Minoris ratio, quia aër est corpus nimis tenue & fluidum, unde, ubicunque est, poros efficit, in quibus sit, quos repleat. Atque hæc eadem causa est, cur ex aëre, nec nutriamur, nec constemus, quia pars nequit fieri corporis nostri crassi & densi. *Dices*; si aër non sit elementum, nec pars mixti, nec eo nutriamur, nec constemus, videbitur inutilis aut minus saltem necessaria pars universi. Resp. *non sequi hoc:* nam nihilominus utilis ac necessaria universi pars est, 1. Quia vehiculum est influentiarum cœlestium in terram, aquam, & mixtâ, sine quibus nec meteora, nec mineralia, nec plantæ, nec animalia generarentur. 2. Quia est locus & receptaculum generationis meteororum. 3. Quia motu suo putrefactionem multorum corporum impedit. 4. Quia respirationi animalium ita necessarius est, ut sine eo animalia præcipua suffocarentur: atque hinc liquet, cur, licet aëre non nutriamur, eum nihilominus attrahamus, nimirum ut suo frigore temperet calorem cordis nostri, quod facillime alioquin suffocaretur, & ut fuligines vaporesque excrementitii cum aëre expirato una ejiciantur: idoque novus semper debet inspirari, quia, qui aliquantisper fuit retentus, statim calore cordis est calefactus. *Dices:* per venenatum aërem haustum morbi contrahuntur, ergo aër nutrit. Resp. *Non sequitur:* neque enim hoc fit, quod aër nutriat, sed quia, vel venenati in aëre vapores una attrahuntur, vel aër parvas suas, quas contraxit, qualitates intus corpori nostro imprimit, quando inspiratus est. Et hæc causa quoque est, quod plantæ melius crescant in aere temperato, quam in alio, non quia aere nutriantur, sed quia, cum minus crescunt, pravi in aere vapores illas contingunt, vel aer intemperatas qualitates illis communicat.

III. *Argumentum tertium.* Si aer sit unum continuum cum cœlo corpus, non est elementum: nam cœlum & elementa apud omnes omnino Philosophos distinguuntur. Atqui verum est prius. Ergo & posterius. Minor probatur. Si aer & cœlum sint duo discontinua corpora, different etiam tenuitate, raritate, subtilitate, aliisque qualitatibus, constituentque diversa diaphana. Atqui hoc est absurdum. Ergo & illud. Probatur Minor. Si cœlum & aer diversæ tenuitatis, raritatis, subtilitatis, constituant diversa diaphana; ergo, *primum*, Siderum refractio ab horizonte usque ad ipsum verticem durabit, contra quam docent Mathematici atque Optici, qui eam ultra tricesimum altitudinis gradum non excurrere asserunt: *deinde*, ista diversa diaphana diverso modo transmittent ad oculum nostrum stellarum visarum imagines; nam cum primum medium, cœlum, sit subtilius, rarius, tenuius aere, ex hypothesi Adversariorum, facilius alioque modo imaginem stellæ visæ transmittet quam aer, ubi imago, propter majorem crassitiem & densitatem ejus, non nihil tardabitur & refringetur, alioque modo

ob

ob has causas ab aëre quam à cœlo ad oculum transmittetur: at quomodo stellæ tum in suo loco conspicientur? certe hinc sequitur, verum stellarum locum hactenus fuisse ignoratum atque inveniri non posse. Nam vel dicendum est Adversariis, stellarum visarum imagines per cœlum & aërem, diversæ qualitatis media, eodem modo transmitti, contra Opticorum fundamenta; quæ sunt: *Datis diversis mediis seu diaphanis, datur etiam refractio extra perpendicularem: & sublata refractione extra perpendicularem tolluntur diversa diaphana:* vel dicendum est illis, stellas nunquam esse visas, nec videri posse, vero suo loco: nam cujus imago per diversa media diverso modo ad oculum transmittitur, id suo loco non videtur, quod experientia testatur, quæ docet quomodo deludatur visus, si oculus nummum in urnam aquæ injectum, aut remum aliqua sui parte aquis immersum, conspiciat. Videatur hoc argumentum egregie deductum apud *Ioh. Penam in præfatione Nobilissima de usu Opticæ præfixa Opticæ Rami aut Risneri.*

IV. Sed & *alio modo*, aërem esse unum ac continuum cum cœlo corpus, *probamus*, à vocis (cœli) in Scriptura ad aërem applicatione: nam nihil est usitatius in S. litteris, quam aërem cœli nomine venire, vid. *Genes.* 7. 11. & 8. 2. *Deut.* 28. 12. *Psal.* 147. 8. *Ierem.* 10. 13. *Zach.* 8. 12. *Matth.* 16. 3. *&c.* imo & extra s. litteras cœli appellatio aëri tribuitur. *Virgil. l. 2. Georg.* de aëre loquens ait, *cœlumque profundum*; & *Cicero de Orat. Cœlum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur*, &c. idem *de Divin. Cujus cœli aspiratio gravis & pestilens, &c. Except.* 1. *Licet cœli voce veniat aër, non tamen proprie.* Resp. illud propriè cœlum dicitur, quod fidelium & infidelium consensu sic vocatur: at aër sic vocatur, ut ostendimus: & si impropriè vocetur cœlum, ergo tropice; ostendatur ergo tropus. Except. 2. *Licet Latinè vox* cœli *ad significandum aërem, non tamen pariter vox Hebræa* שמים, *tum ob numeri diversitatem, tum ob vocis notationem & originem.* Responsum neutrum obstat. 1. Non numeri diversitas, nam vox שמים, cum formam habeat dualem ob duplices aquas superiores & inferiores significatas, ut volunt Lexicographi, & singulariter & pluraliter potest intelligi pro materiâ substratâ: & sicuti apud Latinos carent singulari Athenæ, Venetiæ, nuptiæ, & tamen non ineptè uni rei singulari competunt, quidni idem pariter dicamus de Hebræa voce שמים? 2. Non nominis notatio; sive enim שמים derives à particula שם, significante locum remotum & מים aquæ, quod ibi sint aquæ, nullo negotio dicemus & in aere esse illas, quod in mediâ regione nubes & meteora aquea satis reddunt testatum: sive à שאה stupere & מים originem accersas, certe in aere stupendo modo hærent suspensæ aquæ: sive ab אש & מים igne & aqua originem ducas, utrumque aeri nostro citra ullam absurditatem applicari potest: sive tandem deducas à radice Arabica שמא altum & excelsum esse, nihil nostro oberit aeri, qui excelsus est, & cui convenit sua altitudo.

V. Verum *alio* adhuc *argumento*, eoque firmissimo, aerem esse idem cum cœlo corpus *demonstremus*. Locus stellarum est cœlum. Aer est locus stellarum. Ergo. Probatur minor. Expansum seu firmamentum secundo die creatum est locus stellarum. Aer est hoc expansum. Ergo. Major est manifesta, *ex Gen.* 1. *v.* 6. & 17. ubi *Moses v.* 6. narrat expansum fuisse secundo die creatum, & *v.* 17. dicit in eo collocatas stellas. Minor, præterquam quod totidem verbis extet in *lib. Apocrypho,* 4. *Esræ c.* 6. 41. hoc insuper modo probatur. Quicquid dividit aquas superiores ab aquis inferioribus, illud est expansum. Atqui aer hoc facit. Ergo. Major est in textu *Mosis*, *c.* 1. *v.* 6. 7 8. Minor sic probatur. Quo immediate aquas inferiores tangit, & ab iis ad superiores usque extenditur, easque similiter immediate tangit, id aquas superiores ab inferioribus dividit. Atqui aer hoc facit. Ergo. Vel etiam sic probatur Minor. Aut aquas inferiores à superioribus dividit solum cœlum, aut solus aer, aut aer & cœlum simul: ignem enim elementarem, ut corpus interjectum, jam de suo loco deturbavimus disputatione gemina præcedenti. Atqui non facit hoc solum cœlum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quia illud nec tangit nec dividit aquas sublunares: non facit hoc solus aer, si à cœlo distinguatur, nam non poterit tangere aut dividere aquas supercœlestes: Ergo facit istam divisionem, aer & cœlum simul, Ergo non distinguuntur, sed unum sunt corpus. Si exceperis, aquas illas supra expansum collocatas non esse supercœlestes, hoc est, non supra sed infra cœlos as stellas esse constitutas, adeoque ad cœlos stellasque non pertingere expansum, sequitur in eo non esse collocatas stellas: nam certe in expanso non possunt esse stellæ, si infra eas expansum finitur: at hoc est directe contra textum Mosaicum *Gen.* 1. 17. Exceptiones alias non adferimus, quia eas accuratissime persequitur & refutat *Wendelinus in Contemplat. Phys. sect.* 3. *cap.* 2. *th.* 1. ἐνστάσ. 6. *ad arg.* 6. qui videri potest.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ,

CONTRA

QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

PARS QUARTA & ULTIMA.

DE

AËRE.

THESIS I.

IGnem ex rerum natura, Aërem ex elementorum ordine exemimus, & cum cœlo eundem fecimus: nunc hoc restat, ut *Aeris naturam* paulo plenius exponamus. *Aer* nobis significat totum illud ac vastissimum *spatium, à fixis stellis ad imam usque terram expansum*, quod licet unum numero ac continuum & homogeneum sit corpus, conditionis tamen ubique ejusdem non est, sed ejus partes propter varia adjuncta aliæ ab aliis differunt; nos aerem dispescimus seu cœlum (nam idem nobis significant) in ἔναστρον & ἄναστρον: ἔναστρος aeris seu cœli pars est, quæ lucidissimis stellarum tum errantium tum fixarum corporibus ornatur ac frequentatur: ἄναστρος aeris seu cœli pars est, quæ stellis destituta, variis meteororum generationibus subjacet, & à Luna usque ad terram protenditur: atque hæc licet in partes & species, accurate loquendo, dividi nequeat, quia unum est continuum & homogeneum corpus, à *Physicis* tamen vulgo in tres regiones dividi solet, quæ præter usum & quantitatem situ & qualitate præsertim distinguuntur.

II. Ratione situs pars aeris alia est suprema, alia media, alia infima. *Suprema* supra altissimorum montium cacumina exorditur & ad Lunam usque excurrit: Alii tamen paulo infra montiũ vortices exordiri eam, nonnullis experimentis, probare conantur: *dicunt* enim, *supra altissimorum montium, Olympi in Thessalia & Athenis in Macedonia, vertices & cacumina perpetuam serenitatem & aeris tranquillitatem deprehensam, ideoque mediam regionem aeris eo non pertingere.* Resp. 1. Incertum est, quod de illis montibus *Solinus* & *Ælianus* tradunt, an historicam veritatem, an fabulosum Poëtarum figmentum pr̨e se ferat: multi opinantur ex Poëtarum fabulis hæc esse depromta. 1. Testatur *Ludovicus Vives*, explicans locum *Augustini l.* 15. *de Civitate Dei c.* 27. id, quod de celsitudine montis Olympi traditum est, esse fabulosum, quod confirmat testimonio *Philadelphi*, qui se eum montem adscendisse, ut rem tantam exploraret, & falsum esse, se comperisse dixit. At *Zabarella* contrarium docet suomet ipsius experimento, *lib. de regionibus Aeris, c.* 8. hisce verbis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

verbis. *Possumus per existentiam etiam id, quod diximus, comprobare: mihi enim contigit, id quod pluribus etiam aliis contigisse audivi, ut adscenderem ad summitatem usque Mentis Veneris, qui omnium in Patavino agro est altissimus: ibi per totum diem habui aerem serenissimum, sed infra circiter medium montis videbam nubes, quæ me visione vallium prohibebant: vesperi autem postquam de illo monte descendi, inveni factum eo die in infera parte magnam pluviam, quum in montis cacumine nihil pluisset: ex eo intellexi me transiisse per mediam aeris regionem in qua est facta pluvia, nec tamen eam sensi frigidissimam: imo vix aliquam animadverti differentiam frigidioris & calidioris aeris: Nam æstivum tempus erat, & pro æstivo tempore eram vestitus, nec tamen tantum frigoris, quod me læderet, ex eo loco percepi: pars igitur illa non est absolute frigida, sed solum in comparatione inferi aeris calidioris. Idem de Alpibus proprio exemplo edoctus testatum reliquit Bartholinus. Syst. Phys. Instit. succinct. de Terra, Aere, & Igni.* c. 4. Resp. 1. Si verum est *Mathematicorum* effatum, supremam aeris regionem quinquaginta milliaribus à terrâ distare, tum prorsus nullam fidem merebitur *Zabarellæ* experimentum: ratio est: quia secundum eosdem, nullius montis altitudo per directum, quatuor milliaria excedit: inter quatuor autem & quinquaginta nulla est aut exigua proportio. 2. Confundit in suo experimento *Zabarella*, partes extremas mediæ regionis cum ipsa parte media ejusdem regionis: nos statuimus non æque frigidas omnes ejus esse partes, sed mediam duabus extremis, quibus superiorem & inferiorem regionem contingit, longe frigidiorem esse, eo quod nec à supero, nec ab infero calore, ut quidem duæ ejus extremitates, alterari facile possit: ex quibus liquido apparet, nec supremam aeris regionem infra montium cacumina esse, nec etiam mediam regionem, natura, quamvis debiliter calidam, & ex privatione tantum causarum calorem inducentium, comparatè frigidam esse: idem judicium de *Bartholini* experimento ferendum esse judicamus. *Media* regio aëris à fine supremæ eousque deorsum protenditur, quo caloris à Sole producti & in terræ superficie collecti efficacia sursum pertingit. *Infima* aeris regio à superficie terræ eousque extenditur, quo caloris à terra sursum multiplicati efficacia pertingit.

III. Huic trinæ regioni aeris opponit se *Danæus part. 2. Phys. Christ. tract. 2. de Expansione c. 12. Aristoteles,* inquit, *totum hoc spatium quod aerem, hoc est, aquas cælestes continet, in tres regiones distribuit, lib. 1. Meteor. in summam,* &c. *at frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora. Nos duas tantum hujus expansionis regiones constituimus,* &c. Resp. 1. distinctio aeris in tres regiones apud *Aristotelem* non est adeo expressa; nec tam explicite posita, ut eam *Arist.* tribuit *Danæus,* sed per consequentiam quandam ex *c. 4. l. 1. Meteor. à Zabarella lib. de reg. aeris c.* 1. educta. Hoc igitur πρῶτον ψεῦδος. 2. Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora, si scilicet æque bene per pauciora effici possit: cum autem hic non æque bene aer in duas quam in tres regiones dividatur, ob distincta, quæ in hisce tribus regionibus fiunt, meteora, & ob qualitatum, quæ in iis obviæ sunt, differentiam, invertimus illud *Danæi, frustra hoc loco fieri per pauciora, quod debeat fieri per plura.*

IV. Sed vero *qualitates* singularium aeris regionum, earumque differentias & causas videamus. Supremam aeris regionem calidissimam esse, cum vulgari opinione statuimus; est enim ignitorum meteororum officina: in reddenda vero causa à communi sententia abimus; neque enim hujus intensissimi caloris causam facimus ignem elementarem, qui in rerum natura nullus est, nec flammas ab illo igne decidentes, quæ pariter, ut ignis, fictitiæ sunt, nec motum & agitationem cœlestem, tanquam principium extrinsecum, adeoque violentum, nec exhalationes calidas ad supremam regionem adscendentes, sed actualem astrorum calorem, huic regioni viciniorem, inque aerem proximum sibi, efficacissimum, causam esse dicimus.

V. Infima aeris regio est mediocriter calida, non, ut vulgo existimant, propter radiorum reflexionem, quæ est unius ejusdemque numero rei à solito duroque corpore resilitio, sed verius, propter caloris duplicationem: dupli-

duplicatio vero ista ita fit. Egreditur à sese calor, & quidem magna ac subita vi egreditur, proximumque aërem calefacit, hic in terram vibratus, cum eam ob duritiem penetrare non possit, non repellitur, quasi illa radiorum reflexio necessario sit adstruenda, sed multus in duro solidoque corpore colligitur atque unitur & fortior redditur atque efficacior: ita unitus & intensus vicinum sibi aërem magis calefacit magisque alterat, hic alium vicissim sibi proximum, donec tandem vis illa secundi caloris à terra promanantis evanescat, & infimæ aëris regioni terminum statuat.

VI. Media aëris regio, ex communi *Physicorum* placito, frigida esse statuitur, verum in assignanda ejus causa inter eos non convenit. *Cum enim aer* (sunt verba *Zabarell: lib. de region. aeris c. 2.*) *sit naturaliter calidus, jure dubitatur, quomodo aer mediæ regionis possit esse frigidus, præsertim magno ac perpetuo frigore: nam id quod alicui naturale & essentiale est, ab illo inseparabile esse solet, vel non absque illius interitu separabile: ita fieri non posse videtur, ut aer ille, qui mediam regionẽ implet, possit in illa violenta ac præter naturam affectione diu perdurare: quomodo igitur manet perpetuo frigidus? difficultas hæc ita omnium animos torsit, ut nihil adhuc dictum videatur in quo animus plene acquiescit.* Verum illa difficultas nos non torquet, si aërem indifferentem & à qualitatibus naturaliter inhærentibus immunem statuamus, uti statuimus: neque enim agnoscimus in aëre illas qualitates, quas Philosophorum vulgus ei tribuit, idque ob rationem in disputationibus præcedentibus allatam: si enim aër est unum cum cœlo ac continuum corpus, sequitur aërem natura sua nec calidum esse, nec frigidum, &c. adeoque esse indifferentem ad illas qualitates: cœlum enim nec frigidum esse, nec calidum, communis est opinio. Atqui verum est prius, est disputationibus ante habitis. Ergo & posterius.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

DISPUTATIO PHILOSOPHICA
EX ARISTOTELE,
DE
RATIONIBUS ENTIUM.

THESIS I.

QUAS vocat hujusce disputationis titulus *Rationes entium*, apud *Aristotelem* in suâ Philosophia invenies dici λόγους τοῦ εἶναι. Horum quia frequentissima apud *Philosophum* est mentio, & uberrimus apud alios est usus, dum de *quidditatibus* & *formalitatibus*, terminis maxime barbaris, disputant, visum fuit non infrugiferum fore, si ex *Aristotele*, viro ætatis suæ maximo, non ex ineptis *Scholasticis*, discuteremus, quid per *Rationes entium*, sive per λόγους τοῦ εἶναι, intelligi debeat.

II. Λόγος interdum *sermonem* significat, interdum *rationem*: & *sermonem* quidem, vel *externum* sive foras prolatum (Græci λόγον προφορικὸν, Aristoteles τὸν ἔξω λόγον vocat) vel *internum* sive intus conceptum (Græci ἐνδιάθετον, Arist. τὸν ἔσω καὶ τὸν ἐν τῇ ψυχῇ λόγον, sermonem, qui est intus in animâ, vocat) *Ratio*, vel *in mente* nostrâ est, vel *in rebus*. *Ratio* sive λόγος *in mente*, vel significat *ratiocinandi aut intelligendi facultatem*, veluti cum homo dicitur animal λογικὸν, id est, rationis particeps, vel ipsum λογισμὸν sive *intelligendi ac ratiocinandi actum*. Nec est, quod existimes, esse idem, λογισμὸν & λόγον ἐνδιάθετον; quippe multum hæc duo differunt. Λογισμὸς sive ratio mentis versatur circa res, quæ intelligendi ac ratiocinandi actu intelliguntur ac concluduntur: at λόγος ἐνδιάθετος versatur circa vocabula, quatenus sunt notæ sive σύμβολα nostrorum conceptuum, consequenter quoque rerum. Quotiescunque enim aliquid cum cura dicturi sumus, non solum perpendimus, quid dicturi simus, sed etiam excogitamus, quibus verbis prolaturi simus ea, quæ concepimus: *utraque mentis nostræ actio* λόγος dicitur, sed significatione diversâ: nam cum prior illa, λόγος dicitur, vox ea idem significat, quod ratio, λογισμὸς, διάνοια, *discursus*: cum verò posterior appellatur λόγος, vox ea *sermonem* denotat, internum quidem illum sive ἐνδιάθετον atque intus conceptum, sed sermonem tamen, non rationem seu λογισμὸν: mens enim intus non solum ratiocinatur, sed & sermocinatur suo modo; atque ea duo haud dubiè diversa sunt.

III. *Ratio* sive λόγος *in rebus* sumitur trifariam 1. enim denotat *argumentum seu medium terminum* in syllogismo, veluti cum *Aristot. c. 29. l. 2. Post. Anal.* dicit, *omnem scientiam esse* μετὰ λόγου, cum *ratione*, *intelligentiam* seu assensum principiorum esse ἄνευ λόγου, ubi λόγος utrobique significat *terminum medium probantem*. 2. significat σχέσιν *aliquam entis sine ullâ vi inferendi aut probandi*: veluti cum in Mathesi ab *Euclide l. 5. elem.* λόγος sive *ratio* dicitur, duarum magnitudinem ejusdem generis mutua quædam secundum quantitatem habitudo; & Analogia, *rationum* similitudo. Quod ab *Euclide* de quantitate, hoc de omnibus omnino rebus dici potest, ut *Ratio* seu λόγος sit omnium *rerum mutua* quædam *habitudo*, & Analogia, sit *rationum in rebus* similitudo; quo sensu de Analogia & Ratione agitur in *Logicis* & *Metaphysicis* ad titulum de *Convenientia*, quæ in simplicem & analogicam dividi solet. 3. sumitur λόγος seu ratio, *pro modo, quo res unaquæque menti objicitur cognoscenda*. Hæc acceptio hujus vocis latissime patet, & præcedentem suo ambitu complectitur: diversa enim habitudo rerum efficit, ut aliter atque aliter ab intellectu nostro res concipiantur. *Hoc sensu tertio, nos de Rationibus entium,* λόγοις τοῦ εἶναι *philosophamur*, quos barbare vocarunt *Scholastici quidditates, formalitates, rationes quidditativas, rationes formales, prædicati*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quidditativa, *conceptus objectivos*, & nescio quæ non multiplicaverint vocabula citra ullam necessitatem.

IV. Sed verò videamus, *unde* hi λόγοι τοῦ εἶναι, *rationes entium oriantur.* Quod ut intelligatur, observandum est, eam esse mentis humanæ imperfectionem, ut nequeat uno conceptu distinctè comprehendere, quod in se unum est: hinc fit, ut mens humana, intellectura, objectum suum distrahat, &, quod unum est, quamvis unum sit, pluribus sibique invicem dissimilibus conceptibus intelligat. Quid quæso magis est simplex, quam Deus, & tamen Deum concipimus, ut Deum, ut immensum, ut æternum, ut sapientem, ut misericordem, ut justum, &c. & concipimus, non solum pluribus, sed & dissimilibus multumque diversis conceptibus: conceptus enim divinæ justitiæ multum differt à conceptu, quem facimus de divinâ misericordiâ; estque alter alteri prorsus dissimilis: & sic in aliis divinæ essentiæ attributis concipiendis, conceptus sapientiæ differt à conceptu omnipotentiæ, &c. Atque hæc quidem omnia dicuntur inter se distingui τῷ λόγῳ ratione, quia licet in se omnia sint unum, sunt tamen objecta distinctorum conceptuum nostri intellectus, qui λόγοι seu *rationes* appellantur, quasi dicas, *rationes concipiendi.* Hinc & ipsa illa objecta, quatenus ratione differunt, externâ denominatione *rationes entium* sive λόγοι τοῦ εἶναι, vulgò *conceptus objectivi*, vocantur, quia scilicet τοῖς λόγοις sive rationibus concipiendi, id est, conceptibus animi nostri objiciuntur, indeque distinctionem capiunt.

V. Nemò vero existimet hos λόγους sive *rationes entium* in solo Deo habere locum ob simplicitatem aut infinitatem, quia Dei exemplum protulimus: quin & in rebus creatis ac finitis reperiuntur: nec sollicitè aut anxiè quæri debent: ubique & in omnibus sese offerunt. Quid est magis vulgatum quam quod ab omnibus inculcari solet, cum de scientiarum constitutione agitur, unam & eandem rem pertinere posse ad plures disciplinas, sed non eodem considerandi modo, eadem ratione formali? Hominem considerat Physicus, Ethicus, Medicus, & quis non? sed Physicus ut est corpus naturale, Ethicus, ut est affectibus obnoxius & virtute informandus; Medicus, ut est bonæ vel adversæ valetudinis capax. Unus ubique homo est, sed qui diversis modis consideratur, aliis atque aliis *rationibus*, λόγοις intelligitur, atque explicatur à Physico, Ethico, Medico. *Ex hisce rerum rationibus* ac λόγοις τοῦ εἶναι, *orta quoque est definitio*, quæ quod in se unum est, ita distrahit, ut duobus distinctis conceptibus, ac si esset geminum, concipiendum objiciatur ac concipiatur: uno enim conceptu, in definitione, apprehendimus genus, altero differentiam: quæ duo non sunt duo distincta entia, sed unius entis distinctæ rationes, distincti λόγοι, ac modi intelligendi seu concipiendi.

VI. Atque ex hisce apparet, λόγον *sive rationem entis nihil esse aliud, quam modum, quo unumquodque proprio conceptu à mente apprehendi aptum est.* Dico disertis verbis, *apprehendi vel comprehendi aptum est*, quia λόγοι sive rationes entium antecedunt ipsum actum intelligendi: sunt enim singulorum conceptuum propria objecta ceu formæ quædam quibus res objectæ limitantur & determinantur ad proprium & peculiarem aliquem conceptum: itaque cum objectum omne, quatenus est objectum, sit prius eo actu, qui circa objectum est, sequitur, rationes rerum esse priores nostra intellectione; ac proinde, *rationem esse modum, non, quo res proprio conceptu comprehenditur, sed quo apprehendi aut comprehendi potest.* Hæc vero entium per rationes limitatio ac determinatio circumscribi solet ac notari voce, *quà* vel *quatenus*, aut simili, ut cum dicimus; corpus naturale, *quà* naturale, *quà* sanabile, *quà* capax artificiosæ formæ; Deus, *quatenus* est justus, *quatenus* est misericors, *quatenus* est sapiens, &c. Atque *licet rationes istæ sic distinguantur, res tamen ista, cui tribuuntur, est una eademque numero:* Quemadmodum est unus idemque numero homo, puta Petrus, qui *quatenus* animal, *quatenus* vivens, *quatenus* corpus, *quatenus* substantia, concipitur atque intelligitur. Atque hæ sunt istæ *Scoti & Scotistarum formalitates*, *atque aliorum, rationes formales.*

VII. Atque hæc, quam hîc tradimus, de ratio-

rationibus Entium, Philoſophia, ipſius eſt *Ariſtotelis*, qui non uno in loco docet, unius ejuſdemque rei varias eſſe rationes & λόγυς τοῦ εἶναι, quibus variè diſtinguatur. Sic dixit *Philoſophus l. 1. Phyſic. materiam & privationem eſſe unum numero, diſtingui vero τῷ λόγῳ ſive ratione*, quia ſcilicet, alius eſt conceptus materiæ, ut eſt materia, & alius, ut eſt privata. Ex. gr. cum quis muſicus fit, ſubjectum iſtius mutationis eſt homo, privatio ἀμυσία: homo enim ex ἀμύσῳ fit muſicus: itaque licet homo, & ἄμυσος ſint idem numero, tamen ἕτερον τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ ἀμύσῳ τὸ εἶναι, id eſt, *alia eſt hominis, alia ἀμύσυ ſeu Muſicæ expertis, eſſentia:* ut dicitur *l. 1. Phyſ. §. 67.* Simili modo loquitur *lib. 5. Eth. c. 1.* De juſtitia & virtute univerſa, ἔστι μὲν γὰρ ἡ αὐτή, inquit, τὸ δ' εἶναι ὐ τὸ αὐτὸ ἀλλ' ᾗ μὲν πρὸς ἕτερον, δικαιοσύνη ᾗ δὲ τοιαύτη ἕξις, ἁπλῶς ἀρετή, id eſt, *Illa eadem quidem eſt ſed eſſentia non eſt eadem: ſed quatenus ad alium eſt, juſtitia: quatenus talis habitus, abſolutè virtus dicitur.* Similia loca extant apud *Ariſtotelem* quam plurima: quibus nihil aliud docetur, quam ejuſdem rei eſſe plures λόγυς ſive rationes. Etenim, eadem res eſt, quæ ſubjicitur formis & quæ iis privata eſt, ut homo & ἄκυτος: eadem qualitas eſt, atque idem habitus, qui & virtus & univerſa juſtitia dicitur; ſed rationes inter ſeſe differunt: & ita in cæteris. Atque hæc eſt vera, ſolida, & maſcula *Ariſtotelis* de λόγοις τοῦ εἶναι rationibus entium, Philoſophia, quam turpiter hîc & alibi ſua barbarie fœdarunt, atque in totum corruperunt *Thomiſtæ, Scotiſtæ*, ſimiliſve furfuris Phyloſophi ſcholaſtici, aguntque id etiamnum hodiè, qui neglectis Græci Ariſtotelis fontibus, ex impuris Latinorum Scholaſticorum lacunis, ſapiunt tantum atque philoſophantur.

PROBLEMA.

NUM VERA PHILOSOPHIA CONTRARIETUR S. THEOLOGIÆ, ET VICISSIM?

THESIS I.

CUltura & animi noſtri medicina (Philoſophiam intelligo) non ſua ſolum præſtantia & dignitate, ipſa ſibi pretium eſt, & commendabilis, ſed vel hoc etiam nomine, digna cenſeri debet, quæ ab omnibus σπουδαίως colatur, quod ad Theologiæ, cæterarumque ſuperiorum diſciplinarum & facultatum, nempe, Juriſprudentiæ ac Medicinæ ſtudium, haud exiguum afferat emolumentum ac utilitatem. Ac Theologiæ, quæ pro cæteris ſpondeat & reſpondeat, quidem prodeſt Philoſophia, partim ad doctrinam cœleſtem ſolidè intelligendam & docendam: partim ad eandem adverſus hæreticos alioſque adverſarios defendendam & propulſandam. Cum enim Theologia verſetur circa propoſitiones, eaſque vel puras, quæ terminis ſolius Theologiæ conſtant, vel mixtas, quæ uno Theologico, altero Philoſophico termino, combinantur: Certè tam ex his, quam ex illis complures ſunt, quæ ſine adminiculo Philoſophiæ rectè & ſolidè explicari, probari, & intelligi non poſſunt. Et niſi per Philoſophiam ingenium futuri Theologi diſponatur, tum ad invenienda argumenta pro veritate, tum ad bene evitanda, ſolvenda, & enodanda contorta illa & aculeata σοφίσματα, quæ contra concluſiones Theologicas ab Antagoniſtis acutè excogitantur & objiciuntur: fieri non poteſt, ut ſufficiens doctrinæ cæleſtis defenſio ab eo inſtitui poſſit. Quod non ignorabat Julianus apoſtata, acris ſed pravi ingenii Cæſar, cum Chriſtianis ſcholas adimeret; haud ſecus quam olim Philiſtæi Judæis Vulcanos, ne arma fabricarent, quibus bellum gerere poſſent. Quare extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſe arbitror, quod Philoſophiæ ignorantia circa Theologiam ita ſit periculoſa, ut qui aut nullus ſit Philoſophus aut malus, idem etiam malus ſit Theologus, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

facillimè possit in gravissimos rerum Theologicarum errores & labyrinthos involvi: quia Deus & creaturæ Dei sunt relata & correlata: qui autem unum relatorum ignorat, etiam alterum ignorat, præsertim *cum in iis etiam, quæ miraculosè agit Deus, habeat rationem aliquam naturæ, ne plura quam opus sit, eveniant miracula.* Franc. Valeſ. c. 18. Philoſ. sacræ. Verum enim vero hoc quamquam jam paucis ὀφθαλμοφανῶς; pariter & κατασκευαστικῶς demonstravimus, nihilominus tamen non pauci exstant hoc conclamato nostro seculo homines, qui hanc Philosophiæ laudem minuere, abolere, & extirpare, ejusque in Theologia usum & necessitatem elevare, evertere, imò & penitus exterminare in votis habent, præsertim cum in disputationibus Theologicis, quando conclusiones mixtæ tractantur, hoc est, quæ partim ex termino Theologico, partim Philosophico conjunguntur, sentiunt se in eas angustias redigi per principia Philosophiæ, ut inde honestè evadere non possint, neque objectorum argumentorum nobos bene dissolvere, statim ad illud miserum, & miserabile, ne dicam sophisticum κρησφύγετον καὶ ἄσυλον se recipiunt: *Philosophiam interdum κατὰ διάμετρον repugnare seu contrariari S. Theologiæ.* Illorum igitur vesanorum & τῶν νοῦν ἀῤῥώστων opinioni ut occurratur, perutile est scire: *Veram Philosophiam S. Theologiæ, aut vice versa, non contrariari.*

II. Principiò igitur, priusquam ad rem ipsam accedamus, ut τὸ ζητούμενον melius intelligatur, quid per vocem *contrariari* indicatum velimus, ὡς ἐν παρόδῳ, uno atque altero verbulo, delibare allubescit: Idque ideò, ne & nobis objiciatur Aristotelicum illud. 6. Top. cap. 2. ἄδηλον, ὁπότερον βούλεται λέγειν τῶν δηλουμένων ὑπὸ τοῦ πλεοναχῶς λεγομένου. Sub voce igitur contrarietatis intelligimus veram contrarietatem, non autem ἐναντιοφάνειαν indeque considerandæ sunt quædam oppositionum conditiones ac leges. Nimirum ut propositiones, 1. sint τὸ αὐτὸ, i.e. idem, nempe subjectum, & prædicatum, sine omni ambiguitate intellectum. 2. κατ' αὐτὸ, secundum idem, nempe eandem subjecti partem vel naturam. 3. πρὸς αὐτὸ ad idem, nempe comparatum, sive ejusdem respectu. 4. ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, iisdem loci & temporis circumstantiis, &c. Quæ igitur oppositio contra enumeratas hasce rationes pugnat, vera oppositio non est. Si enim hic de cepis, & alius de alliis loquatur, non est contrarietas, idque fit, cum termini aliter atque aliter accipiuntur. Ita nulla est contrarietas, si Physicus dicat: ex nihilo nihil potest fieri. *Fieri*, inquam, hoc est, generari, & *potest*, scilicet ab agente naturali finito. Etsi Theologus dicat ex codice biblico: ex nihilo aliquid potest fieri. *Fieri*, inquam, hoc est, creari, & potest nempe per omnipotentis Dei potentiam. Quocirca *contrariari*, hic idem est, *quod esse verum hic, & falsum albi:* unde hactenus idem est, quærere: *Utrum vera Philosophia contrarietur Sac. Theologiæ; &, utrum una eademque propositio, eodemque modo intellecta, in Philosophia possit esse vera, quæ tamen sit falsa in S. Theologia, & vicissim?* Cujus partem negativam amplectimur, & inexpugnabilibus aliquot depromptis rationibus pro modulo sancire ac confirmare annitemur.

III. Prima ratio manet ex ipsâ veritatis naturâ. Veritas alia simplex est, alia composita, sive complexa. Simplex veritas est entis affectio, sive attributum, vel ut aliis placet, est cujuslibet rei entitas, quatenus cum mente congruit: ut cum artifex vult conficere aliquod opus, tunc in mente suâ imaginem conformat; sed illa non est hujus loci. Veritas composita consistit in duum entium conjunctione, aut divisione: conjunguntur autem entia per affirmationem, dividuntur per negationem. Veritas composita vel est in intellectu, vel in verbis sive enunciatione, quarum illa formalis; hæc σημαντικὴ vulgò appellari solet, alii adhuc alias habent divisiones: sed hæc pro instituto nostro sufficit. Veritas formalis, est convenientia sive conformitas mentis judicantis cum re judicatâ, & hoc fit quando mens judicat composita esse, quæ revera composita sunt; vel divisa, quæ revera divisa sunt: σημαντικὴ, est convenientia sermonis sive enunciationis cum intellectus judicio: convenit autem enunciatio cum mentis judicio: cum ea pronunciat esse conjuncta aut divisa, quæ intellectus judicat esse conjuncta aut divisa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

IV. Hæc convenientia nihil addit conceptui, aut orationi, præter denominationem externam, deſumptam à connotatione rei intellectæ, aut ſignificatæ, ita ſe habentis, ſicuti intelligitur, aut ſignificatur. Definit ergò conceptus aut enunciatio eſſe vera, & incipit eſſe falſa, ſine ulla ſui mutatione; cum ſcilicet, aut illa, aut hæc definit connotare objectum ita ſe habens, ut aut in illo repræſentatur, aut per hanc ſignificatur, ita ut res ipſa βάσις ſit, & norma compoſitæ veritatis, quæ ſi immota maneat, veritas quoque manebit eadem in conceptu, aut oratione, quæ de illa formata eſt: ſin vero mutetur (ut fit in contingentibus) mutabitur etiam veritas conceptus & orarionis, τῷ γὰρ τὸ πρᾶγμα εἶναι, ἢ μὴ εἶναι τούτῳ καὶ ὁ λόγος ἀληθὴ, ἢ ψευδὴς εἶναι λέγεται, *eo quod res eſt, aut non eſt oratio, vel vera, vel falſa eſſe dicitur.* Cui illud *Ariſtot. cap. 12. de categor.* egregiè ſuccinit: ὁ ἀληθὴς οὐδαμῶς αἴτιός ἐστι τοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα, τὸ μὲν τοιγε πρᾶγμα φαίνεται πῶς αἴτιον τοῦ ἀληθῆ τὸν λόγον εἶναι. *Vera autem oratio nequaquam eſt cauſa cur res ſit: ſed conſtat, rem quodammodo cauſam eſſe cur vera ſit oratio.* Ut autem hoc magis propalam à nobis reddatur, idem quoque ſpecialiter indigitabimus ex propoſitionum neceſſitate. Quippe verum enunciatum dividitur per neceſſarium & contingens. Aut igitur quod dicitur, propoſitionem in Philoſophia veram, in Theologia eſſe falſam, intelligitur de ea, quæ eſt vera in Philoſophiâ neceſſariò, aut quæ talis eſt contingenter. Non hoc intendetur: nam quæ contingens eſt, etiam extra diſciplinarum varietatem, propter rerum & connexionum mutabilitatem eſt vera mutabiliter. Illud autem non eſt: Nam quæ eſt propoſitio neceſſaria, illa ita eſt vera, ut non poſſit eſſe falſa, per ullam externam circumſtantiam, qualiſcunque ea ſit. Ergo non poteſt etiam variari veritas illarum, per diſciplinarum varietatem, quæ æquè extrinſeca eſt propoſitionibus, ac circumſtantia loci, temporis, aliæve.

V. His ita poſitis, ſi una eademque concluſio ſive propoſitio ab omni terminorum ὁμωνυμία aliena & rectè juſteque diſtincta ac limitata, vera ſit ſecundum principia Theologiæ, & eadem tamen etiam falſa ſit ſecundum principia Philoſophiæ, vel contra; conſequetur utique, 1. Idem ſimul eſſe, & non eſſe. 2. De eadem re ſimul veram eſſe affirmationem, & negationem, & per conſequens, duo ſcontradictoria, poſſe ſimul eſſe vera & falſa, quod adeò falſum eſt, ut ejus contrarium pro communiſſimo & generaliſſimo principio omnis ſcientiæ ponatur. Quod ut liquidò appareat, ſumamus enunciationem aliquam, ex earum numero, quas illi, contra quos nobis ſermo eſt, veras eſſe volunt in Theologia, & falſas in vera Philoſophia; ſed uno eodemque modo (quod fieri debet, ut ſtatus & ſcopus controverſiæ ritè obſervetur) utrobique intellectam; ſitque verum Theologicè, corpus grave poſſe inambulare aut innatare aquæ, ſcilicet virtute extraordinaria, & modo ὑπερφυσικῷ; ſi idem falſum eſt Philoſophicè, ſequitur idem ſimul eſſe, & non eſſe, corpus grave poſſe inambulare aut innatare aquæ, ſcilicet extraordinariè, & corpus grave non poſſe inambulare aut innatare aquæ extraordinariè; quia hæc πρότασις, corpus grave poteſt inambulare aut innatare aquæ modo ſupernaturali, vera, hoc eſt, rei ipſi conſona, in Theologia præſupponitur: ſi eadem πρότασις falſa, hoc eſt, rei ipſi diſſona ſit in Philoſophia, corpus grave non poterit inambulare aut innatare aquæ extraordinarie: atque ita quoque affirmatio & negatio, corpus grave poſſe inambulare aut innatare aquæ modo tranſnaturali, & corpus grave non poſſe inambulare aut innatare aquæ modo tranſnaturali, vera erit de una eademque re. Quod ſi oggerant hujus dogmatis πρόμαχοι, verum eſſe in Philoſophia, corpus grave non poſſe inambulare aut innatare aquæ vi ordinaria, & via naturæ & falſum in Theologia, corpus grave non poſſe inambulare aut innatare aquæ virtute extraordinaria; dicent quod res eſt; ſed peſſimè ex eo concludunt, unum idemque verum eſſe in Philoſophia, quod falſum eſt in Theologia, & vice verſa. Ex una enim propoſitione, duas faciunt diverſiſſimas, quarum utraque parem utrobique veritatem obtinet, vel falſitatem.

VI. Alteram rationem ſuppeditat nobis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ipsa Philosophiæ & Theologiæ natura, quarum attendenda παρέργως convenientia & discrepantia: convenientia sive harmonia Philosophiæ cum Theologia, sita est in objecto & fine. Utraque enim versatur circa τὰ ὄντα καὶ τὰ δέοντα: utraque etiam spectat hominis felicitatem, quæ consistit in θεωρίᾳ τῶν ὄντων & πράξει τῶν δεόντων. Congruit insuper vera Philosophia cum S. Theologia in eo, quod non minus in S. Theologia, quam in vera Philosophia humanæ rationis usus est necessarius. Quod sic probo. 1. Quia sine ratione humana homo non potest judicare de rebus divinis: neque verum à falso, bonum à malo discernere. 2. Quia sine ratione humana verbum Dei (quod non in uno scripturæ loco nobis facere demandatur) neque doceri, neque disci, neque intelligi potest: docere autem & discere Theologica, quid aliud est, quam ratione circa Theologiam uti? Id quod si integrum non est, nec velle poterimus ullum bonum Theologicum (quod profectò sine æternæ salutis discrimine non possumus nolle) nihil enim appetimus nisi prius sit cognitum; at cognitio non sine ratione est. Quin & si ratiocinari in rebus Theologicis est prohibitum, certè ipsum velle erit prohibitum in Theologicis; utpote ratiocinari & velle, duæ sunt hominis propriæ actiones, pares omninò, & ejusdem conditionis, nec potest altera damnari, aut probari, quin simul & altera damnetur, aut probetur. Differunt Philosophia & S. Theologia. 1. Ratione effectorum propriorum, quæ respectu Philosophiæ sunt sapientia & prudentia terrena & humana, cum morum honestate & felicitate terrenâ conjunctæ: respectu S. Theologiæ sunt sapientia & prudentia cælestis & divina, cum vera pietate & beatitudine æterna conjunctæ. 2. Ratione principiorum sive notionum communium, quibus conclusiones suas, suo quæque modo format ac firmat. Philosophiæ principia sunt propositiones quædam, quarum veritas ita ὀφθαλμοφανής est, ut solo lumine naturæ, ex ipsis terminis, absque ulla ὑποδείξει intelligi possit: Principia autem Theologiæ sunt revelationes, sive testimonium Dei.

VII. Ex his sic inferimus. Principia Philosophiæ naturaliter nota sunt, eorumque veritas ex ipsis terminis perspicitur, ita ut nec falsa esse possint, nec cogitari possint esse falsa: at quicquid in Philosophia verum est, id eatenus, tantum verum est, quatenus cum hisce principiis; concordat: quippe quæ cum universalissima sint, & notissima omnium eorum, quæ viâ naturæ cognosci possunt, notitiam virtualiter omnium continent. Si ergo aliquid statuatur cum veritate Philosophica δὶς διὰ πασῶν pugnare, idem quoque necessariò cum Philosophiæ principiis pugnabit. At quod in S. Theologia verum est, non potest pugnare cum veræ Philosophiæ principiis; & ratio istius est hæc: quia verum non pugnat cum vero; quod alii aliis verbis sic efferre solent: verum vero non contradicit. Et quia prima Philosophiæ principia non possunt cogitari esse falsa, ut statim dictum est, si quid cum illis pugnet, erit id quoque non modo falsum, sed ne cogitari quidem poterit esse verum. Quod ergo in Theologia verum est, id non evertit vera Philosophia, sed recipit, si non ἁπλῶς καὶ ὅλως, saltem μετά τι id est, cum distinctione & limitatione aliqua, & contra.

VIII. Ex hoc eodem fonte fluit tertia ratio. Propria Philosophiæ effecta, ut diximus, sunt sapientia & prudentia terrena & humana &c. S. Theologiæ autem; sapientia & prudentia cælestis & divina. Utraque sapientia originem suam habet à Deo, qui non tantum est primò & summè sapiens: sed etiam fons & scaturigo omnis sapientiæ: quod olim non tantum Christiani; sed & Ethnici saniores, imprimis verò ii, à quibus ceu fontibus omnes sapientiæ rivuli dimanarunt, ingenuè professi sunt; dicentes, Philosophiam esse Dei immortale donum. Plato enim in Timæo ait, nullam unquam à Deo munus Philosophiâ præstabilius mortalibus collatum, vel deinceps conferendum esse. Et Cicero *lib. 1. Tusc. quæst.* Philosophiam nihil aliud esse dicit, quam donum & inventum Deorum. Quo etiam respexerunt vetustissimi Philosophorum περὶ δεγμοι Poëtæ: cum sapientiæ præsidem Minervam è cerebrò Jovis natam, Musasque Jovis filias esse, commenti sunt. Sic ergo procedimus, Quicquid pugnat cum

Theolo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Theologiâ ſacrâ & verbo Dei, id habet originem à patre mendacii, Diabolo ſcilicet. Vera autem Philoſophia, id eſt ſapientia rerum naturalium & humanarum, ſive doctrina de creaturis Dei, de cœlo, de elementis, doctrina de rerum quantitate, doctrina de numeris, muſicâ, item & doctrina de externa morum diſciplina, non à Diabolo originem ſuam habet: cum ſit ſapientia à Deo nobis in libro naturæ patefacta, adeoque radius divinæ veritatis & ſapientiæ. Ergo. Diximus inſuper, Philoſophiam acquiri ſolo lumine naturæ, S. Theologiam per revelationem, & lumen fidei ceu tranſnaturale: *utriuſque lumen, ut Auguſtinus lib. 4. de trinitat. cap. 6. ex profeſſo docet, & naturæ & fidei, à Deo eſt*, naturale mediante naturâ, tranſnaturale immediatè humano intellectui communicatur. Ut ergo Deus Opt. Max. non poteſt intellectum inducere, ut credat falſum (id enim non minus ipſius naturæ refragatur, quam mentiri) ita quoque fieri nequit, ut ullo modo falſum ſit, quod vel ex lumine naturali ratiocinando colligitur in Philoſophiâ, vel ex lumine ſupernaturali credendo infertur in Theologia: nedum, ut quod verum eſſe naturali lumine cognoſcitur, lumine ſupernaturali falſum eſſe judicari poſſit.

IX. Hic porrò ſeſe offert quarta ratio. Quicquid verum eſt, id omne Deus novit, quinimò verum eſſe novit. Si ergo una eademque πρότασις, eodemque modo intellecta, vera eſſet in Philoſophia, & falſa in S. Theologia, Deus eandem πρότασιν veram ſimul & falſam eſſe judicaret. Dicis cauſa: judicaret verum eſſe, ignem admotam materiam aliquando non aduſſiſſe: quia S. Theologia hoc verum eſſe docet. Judicaret item falſum eſſe, ignem admotam materiam non aduſſiſſe: quia (ut illi volunt) id in vera Philoſophia falſum eſt. Judicaret ergo Deus falſum eſſe, quod ſciret eſſe verum, quod certe abſurdiſſimum eſt & impium.

X. Quod nonnullis Philoſophia videatur cum Theologia pugnare, his de cauſis videtur factum. 1. Quia aliqui ſibi perſuadent Philoſophica enunciata tantum vera eſſe, in ſuo, hoc eſt, Philoſophico foro, non verò in alio, ut Theologico; ac proinde, qui ſacræ ſcripturæ teſtimoniis utitur ad probanda præcepta Philoſophica, eum diverſa doctrinarum genera confundere, & μετάβασιν committere εἰς ἄλλο γένος, id eſt de ſubjecto unius diſciplinæ ad ſubjectum alterius diſciplinæ. Id verò, inquiunt, expreſsè ab Ariſtotele prohibetur, cum ait: οὐκ ἄρα ἐστὶν ἐξ ἄλλου γένους μεταβάντα δεῖξαι. *Non ſane licet ex alio genere tranſire & demonſtrare.* Reſp. non fieri confuſionem diverſarum doctrinarum, neque tranſitum de genere in genus, ſi ſacræ ſcripturæ teſtimonia adhibeantur ad, illuſtranda & probanda præcepta Philoſophica: niſi prius probetur, quod ſacra ſcriptura propter ſolam Theologiam, non autem propter Philoſophiam à Deo ſit patefacta, nihilque in ſe contineat, niſi quod propriè & eſſentialiter ad ſolam Theologiam pertinet. Quod equidem nunquam probari poſſe confido: quippe cum ex ea quam plurima ad Philoſophiam, partim Theoreticam, nempe, Phyſicam, Metaphyſicam, & Mathematicam, partim Practicam, nempe, Ethicam, Oeconomicam, & Politicam (ut inductione exemplorum, ſi opus eſſet, luculenter probari poſſet) pertineant. 2. Quia non diſcernunt Philoſophiam ſive ſapientiam à Philoſophorum opinionibus ac decretis. Multi enim Pythagoricam, Platonicam, Stoicam, Ariſtotelicam doctrinam vocant Philoſophiam, verumque eſſe ſtatuunt aut falſum in Philoſophia, quicquid illi affirmarunt aut negarunt. At verò nobis longè aliter definienda eſt Philoſophia, non ex perſonis, ſed ex ipſa natura ſua & rerum veritate. Fuerit ſanè Ariſtoteles (ut alios latere patiar) princeps & coryphæus Philoſophiæ Peripateticæ, iniquum tamen eſt, & indignum ingenuo Philoſopho, præſertim Chriſtiano, illi tanquam uni & ſoli Philoſophiæ Magiſtro mordicus adhærere, & unius hominis concluſionibus ac principiis, pro indubitatis veritatis regulis, ſine legitimo examine, inniti, præſertim cum ea ſit humanæ rationis protervia, ut niſi divino authoritatis fræno coërceatur, facillimè repudiet tanquam falſum, quod demonſtrari nequit eſſe verum. 3. Quia falſum eſſe in Philoſophia, falſo exiſtimant, quicquid Philoſophiæ ter-

minos

minos ac limites, hoc est, captum humanæ rationis excedit. At longe aliud est, veritatem non cognoscere; aliud veritati contradicere. Philosophia procul dubio multa ignorat, quæ fides credit; sed tamen in his non hallucinatur: quia judicium suspendit. Quod si ratio hic perperam judicat, facit id sine ratione: atque hallucinatio hæc Philosophis, non Philosophiæ adscribenda est; nam errata & peccata artificum non sunt imputanda ipsi arti: neque vitia & errores Philosophorum habendi pro propriis & essentialibus Philosophiæ decretis: sed pro illius excrementis. Et ut hoc 4. Ἐκ τῆς περιουσίας addamus. Putant Philosophiam cum Theologia, & vice versa pugnare: quia non considerant ejusmodi enunciationes, quas illi in Philosophia veras, in Theologia falsas esse volunt, non plenè enunciari. Cum enim ad diversas causas, diversos operandi modos, aut circumstantias referendæ sint, tollitur omnis earum oppositio, quæ institui debet inter enunciationes easdem, secundum idem, ad idem, & eodem tempore spectatas, ut in vestibulo hujus συζητήσεως monuimus.

XI. Concludimus ergo, unam esse eamque simplicem veritatis formam: ac planè sicuti τὸ μὲν ἀγαθὸν μονοειδές, τὸ δὲ κακὸν, πολυειδὲς, καὶ ἄπειρον, ita quoque τῷ μὲν ἀληθεῖ πάντα συνᾴδει τὰ ὑπάρχοντα, τῷ δὲ ψευδεῖ, ταχὺ διαφωνεῖ τ' ἀληθές. Item, Δεῖ πᾶν τὸ ἀληθὲς αὐτὸ ἑαυτῷ ὁμολογούμενον εἶναι πάντη. *Oportet omne quod verum est, ipsum sibi consentaneum esse omnino.* Arist. l. 1. prior. Anal. cap. 32. Ac proinde, sicuti moralis actionis veritas non mutatur, non mutatis circumstantiis; ita quoque statuendum est, veritatem manere immobilem in qualibet enunciatione, semperque sibi similem, si in rebus nulla accedat mutatio: & per consequens, veram Philosophiam cum S. Theologiâ non pugnare, & verum Philosophicum cum vero Theologico ita connexum esse, & tam harmonicum inter utrumque consensum, ut, quicquid sit in verâ Philosophiâ verum, idem etiam in S. Theologiâ sit verum; & vice versa: atque adeò ex naturâ oppositorum, quicquid falsum sit in alterutrâ, etiam in aliâ sit falsum: & denique, ut, quicquid pugnet cum S. Theologia, id etiam pugnet cum vera Philosophia, & contrà, quidquid pugnet cum vera Philosophia, id etiam pugnet cum S. Theologia.

DISPUTATIO PHILOSOPHICA,

DE

USU RATIONIS HUMANÆ IN THEOLOGIA, AC QUÆSTIONIBUS FIDEI.

Thesis I.

GRavissima inter omnes quæstiones *Theologico Philosophicas* est controversia, *de usu rationis humanæ in rebus fidei, ac controversiis Theologicis, quousque hic ei sit deferendum judicium?* aut, ut alii loquuntur, *quænam sint partes luminis naturæ, & quænam luminis gratiæ, circa intelligendas S. litteras & articulos fidei creditu ad salutem necessarios?* aut simpliciter, *quis sit usus Logices in Theologiâ?* à cujus controversiæ decisione dependet, qua non extat difficilior, nec utilior, *quæstio, de judice & norma controversiarum fidei.* Egerunt de hac controversiâ doctissimi passim Viri, *Amesius, in Disp. de Lumine naturæ & gratiæ, Vedelius, in Rationali Theologico lib. 1. c. 8. & seq. Streso, in Meditatione Theologica, de usu & abusu rationis humanæ in interpretandis & æstimandis rebus & scripturis divinis. Voetius Disp. select. Theol. prima de ratione humana in rebus fidei*, nostrarum partium *Theologi, Reformati omnes: Iansenius Pontificius, in Augustini sui tom. 2. lib. proœmiali: Musæus Lutheranus, in suis de usu principiorum Rationis & Philosophiæ in controversiis Theologicis, libris tribus: Ioachimus Stegmannus Socinianus, in suo, de Iudice & norma controversiarum fidei, tractatu, impresso Eleutheropoli*

repoli 1644. Uti autem *Voëtius Stresonis* vitula aravit, ita *nos Vedelii* vestigia prememus: Ab eo sic status controversiæ proponitur. *An principiis Rationis* (sc. humanæ) *seu naturæ* (alii addunt, & Philosophiæ) *in argumentis Theologicis* (alii dicunt, in controversiis Theologicis, alii, in rebus fidei, alii, in intelligendis scripturis) *uti sit licitum*? Nos rem totam ex *Vedelio*, aliisque jam citatis, exponemus.

II. *Principia*, intelligimus hîc, cognoscendi, *non* tam *incomplexa*, quam *complexa*, quæ vulgo dicuntur *axiomata*, & *præcepta* disciplinarum Philosophicarum, ut sunt, *definitiones*, *divisiones*, *&* *canones*, seu *regulæ*, aut *maximæ* Philosophicæ, quæ dicuntur *principia naturæ*, quia in ipsa natura fundantur, & *Philosophiæ*, quia in Philosophia traduntur. *Principia* hæc sunt, vel *generalia*, vel *particularia*. *Universalia* sunt, quæ omni quæstioni applicari possunt, & locum habent in omni re, seu corporea, seu incorporea, seu creata, seu increata; ut, Idem non potest esse simul & non esse, de quolibet vera est affirmatio aut negatio, Nonentis nullæ sunt affectiones, &c. *Particularia* sunt, vel *rebus corporeis*, vel *incorporeis*, propria: *corporeis*, ut, *omne corpus est materiale*, *una numero essentia non potest esse trium*, *nullum corpus mole est infinitum*, &c. *incorporeis*, ut, *nullus spiritus est extensus*, *nullus spiritus constat materia & forma*, &c. quæ competunt omni spiritui: sed, præter hæc principia, omni spiritui communia, dantur, quædam singulis spirituum speciebus propria, tum creato, ut, *Spiritus hominis non est Deus*, tum increato, ut *datur ens aliquod primum*, *unum*, *æternum*, *&c.* Principiis *universalibus* & generalissimis, in omnibus argumentis seu disputationibus ac controversiis, non tantum est licitum uti, sed necesse: *Particularia*, quæ rebus corporeis sunt propria, adhiberi debent in confirmando aut confutando, cum de iis est quæstio, non aliàs; aut cum rebus incorporeis applicantur, id fieri debet sobriè, cautè, & per analogiam ac similitudinem quandam; & liberari debent, per abstractionem mentis primum ab omni imperfectione, quam involvunt, ante quam circa res spirituales usurpentur.

III. Per *argumenta Theologica*, intelligimus ratiocinia, quibus dogma aliquod, caput, seu articulus fidei, circa quæstionem aut controversiam Theologicam, vel confirmatur, vel confutatur, aut etiam de vero scripturæ sensu, circa veritatem hanc aut illam adstruendam, & falsitatem destruendam, disputatur, cum quæritur, An hoc vel illud in verbo Dei contineatur; An hic sensus, hæc interpretatio, hæc aut illa doctrina, quæ ab hoc aut illo profertur, sit conformis verbo Dei? Nam accuratè hic est distinguendum, inter *sensum, qui scripturæ sacræ in se inest*, *&* *sensum*, *qui ei inesse ab aliquo*, *seu Doctore*, *seu interprete*, *dicitur*: posterior hic sensus, vel convenit cum Scriptura sacra, & est verus, vel non, & est falsus: sensus autem, qui ipsi sacræ scripturæ inest, nihil est aliud quam ipsa sacra scriptura, quæ, cum sit verbũ ipsum Dei, in se est ἀξιόπιστος κὴ αὐτόπιστος, nec opus habet ulla probatione, ut pote irrefragabilem habens in sese & ex sese authoritatem. Sensus, qui S. Scripturæ ab Interprete aliquo adscribitur, si cum eâ conveniat, iisdem est veritatis atque authoritatis; cum illo, qui ei per se inest, nec eget adminiculo rationis aut ratiocinii, ut multis probetur homini, nec præjudiciis, nec affectibus, laboranti: at verò cæcitas, malitia, pervicacia multorum, qui ignorant, dubitant, negant, hunc aut illum sensum S. Scripturæ tributum, esse, verum ac genuinum ejus sensum, aut eundum cum eo, qui ei per se inest, facit, ut per accidens, respectu talium hominum, locus detur hic aliquis rationi humanæ seu ratiocinio, quo probetur, sensum S. Scripturæ allatum planè convenire cum eo qui ei per se inest, quæ probatio instituenda est ex ipsa sacra scriptura, sed per rationem ac ratiocinium, cujus hic tum clarissimè conspicitur usus, ut & Logicæ totius, in S. S. locis inter se conferendis, in syllogismis conficiendis, in veritate asserenda, in falsitate interpretationis & ratiocinationis contrariæ refutanda & expugnanda; atque in hisce omnibus ratio utitur humana certis principiis, præceptis, axiomatibus, regulis, in Logicâ ac Philosophia tradi solitis, ex ipsa natura, lumine intellectus naturali, erutis, quibus intervenientibus ac mediantibus, oblocutorum, aut error refellitur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

aut pertinacia retunditur, & ſenſus prolati conformitas cum ipſa S. Scriptura oſtenditur ac probatur; atque hæc principia in ſubſidium advocanda ſunt ſæpe, quando medii termini, etiam ex S. Scriptura petiti, connexio, cum termino majore aut minore, non ita eſt clara: quo caſu, omnino neceſſe eſt, ad hæc principia rationis ac naturæ recurrere: ſi dicas, ſufficere locorum S.S. collationem: Sed hæc ipſa lumen rationis ac naturæ & Logicæ ac Philoſophiæ principia exigit; & quid facias, ſi tibi res ſit cum præfractis, & duræ cervicis hominibus, ac Pelidæ inſtar cedere neſciis, quibus pertinacia pro ſcuto eſt, qui norunt omnibus modis invertere, torquere ac detorquere S. Scripturæ ſenſum, imò falſum affingere, ut ſolent hæretici, qui ejus fidem elevant atque in totum ſæpe negant; certè, cum iſtiuſmodi ingeniis ſi fuerit luctandum ac circa quæſtiones & controverſias Theologicas diſputandum, longè maximus eſt principiorum rationis ac naturæ uſus; præſertim, ſi quæſtiones ac controverſiæ Theologicæ non fuerint puræ ſed mixtæ, id eſt, ſi non nudis S. Scripturæ verbis, ſed termino uno Theologico, altero Philoſophico, fuerint propoſitæ; quo caſu non ex ſolis Scripturis aut Theologia, ſed & ex natura aut Philoſophia, terminus medius peti poteſt, & omni jure poſſunt, adhiberi rationis, naturæ, ac Philoſophiæ, principia, quinimò ſæpe debent: at multas in Theologia agitari ac diſputari quæſtiones, quæ non conſtat, ex meris ac ſolis S. Scripturæ terminis, ſed ex uno Scripturæ, altero Naturæ, uno Theologiæ, altero Philoſophiæ, vel aliquo, utriuſque communi, termino, ipſa docet, & docuit à multis retrò ſeculis, experientia: *Vid. Kekkerm. Præcogn. Phil. l.1.c.4. & Syſt. Log. l.3. tract. c.8. Alſted. in præcogn. Philoſ. & Theol. Ioh. Gerard. in methodo ſtudii Theol.*

IV. Ut totum negotium in ſummam contrahamus, ſic ſtatuimus ac pronunciamus. Cum quæſtio aliqua aut controverſia proponitur Theologica, ſive pura, ſive mixta, ſive ſit de re, quæ ſupra rationem eſt, ſive de re, quæ non eſt ſupra eam, ſive ſit confirmanda, ſive confutanda, ſoli verbo Dei judicium deciſionis eſt adſcribendum, utpote quod ſolum eſt canon fidei & infallibilis judex controverſiarum, ſed rationi relinquendum eſt judicium diſcretionis: ratio enim, tum naturalis, tum præſertim artificialis, id eſt, Logica, diſcernit verum à falſo: hæc nos docet ſuis præceptis, bene ἐρευνᾶν τὰς γραφὰς καὶ ἀναλύειν, perſcutari Scripturas & reſolvere; ideoque verbum Dei eſt quidem fundamentum & principium, ut ſic loquar, materiale rerum credendarum, unde medius terminus deſumi debet, in rebus fidei probandis, vel iis, quæ ſunt contra fidem, refellendis, ſed ratio, eſt principium, formale, aut potius efficiens, ex verbo Dei, per præcepta Logicæ, regulas conſequentiarum, principia naturæ ac Philoſophiæ, aliquid, vel confirmans, vel refutans; ideoque graviter errant, qui uſum rationis humanæ intellectuſque ratiocinia ex Theologiâ proſcribunt, cum ſit ipſa ratio, aut mens hominis, aut intellectus ejus naturalis, qui ex verbo Dei revelata concluſiones educit, ratiocinationes inſtituit, verum aſſerit, falſum in rebus Theologicis ac fidei deſtruit, nec ſatis accurate loquuntur, qui dicunt, Myſteria in ſacris revelata fide tantum teneri & non item ratione: eſt *incautus clamor*, inquit *Rev. D. Streſo pag. 13. Medit. de uſu & abuſu rationis humanæ, &c. quod myſteria Evangelii non ſint ratione tenenda:* imo, nihil tenetur fide, niſi & ratione teneatur, prout ratio ſignificat, id, quo ſcimus, non ex quo ſcimus: ratio eſt, quæ credit, & non credit niſi cognoſcat, quia fides eſt notitia: ſed cognoſcendi per fidem, cauſa ac fundamentum, non eſt demonſtratio aut lumen naturæ (ſic enim *animalis homo* non capit ea quæ ſunt Spiritus Dei) ſed authoritas Dei in verbo ſuo teſtantis, quia in hanc ultimo reſolvitur iſta cognitio: itaque, Myſteria fidei ſunt ſupra rationem, quatenus cognoſci nequeunt niſi ex lumine revelationis, &, quatenus revelata, non comprehenduntur, ſed apprehenduntur, & judicantur ut vera, & teſtimonio divino probantur; eadem ſunt contra rationem, quâ ratiocinamur, id eſt, facultatem intelligendi, quâ apprehendimus, judicamus, diſcurrimus, conſideratam in eo ſtatu, quo naſcitur corrupta, & prout acquiſitis quibuſdam, aut præjudiciis eſt tin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ctâ, aut affectibus abrepta: sunt quoque sæpissime contra rationem, ex qua discimus ac cognoscimus, id est, contra principia & placita Philosophiæ à ratione naturali Philosophorum, sed errantium, malè efformata: quo sensu *Tertullianus* olim dixit, *Philosophos esse Patriarchas Hæreticorum*, &, quo casu, quorumcumque Philosophorum, assertiones, definitiones, axiomata, & principia præstat rejicere, quam, vel tantillum derogare veritati revelatæ aut fidei circa Mysteria salutis: attamen eo non excluditur omnis rationis humanæ à Theologia, rebus, & Mysteriis fidei, nec interdicitur axiomatum Philosophicorum & principiorum naturæ, usus, sed dominium tantum rationis prævenitur, ne fiat judex & norma credendorum & controversiarum fidei: nam ratio est, quæ mysteria salutis apprehendit, in verbo Dei revelatæ, quo sensu non sunt contra rationem: ratio est, quæ judicat de veritate articulorum fidei ex verbo Dei; quæ eam ex eo probat, & falsitatem adversam refutat; in quo utroque opere, tum interdum adhibet principia naturæ ac rationis seu Philosophiæ: ut, si quis adversarius neget, terminum medium, ex verbo Dei petitum, recte esse connexum, cum majore termino, in propositione majore, profectò, ex lumine naturæ & artificialis Logicæ præceptis de syllogismo, ex principiis rationis, ex consequentiarum regulis, veritas connexionis illius est demonstranda; atque ostendendum, nexum terminorum, medii & majoris, in propositione prima, bene fuisse institutum: quod si ex Scriptura sacra possit stabiliri ista terminorum connexio, tanto est melius: sed cum id fit, adhuc intercedit rationis ejusque principiorum usus: atqui rarius hoc contingit: unde ipsa experientia testatur, majores propositiones in plerisque syllogismis Theologicis, esse, aut aliquod principium rationis, axioma, aut canonem Philosophicum, aut maximam Logicam ac Topicam, aut veritatem ejus iis niti & inde esse probandam, atque iisdem, sæpe falsitatem majoris, Adversarii, in Sophistico aliquo syllogismo, esse detegendam.

V. Hactenus, quid per *Principia rationis seu naturæ*, quid per *Argumenta Theologica*, sit intelligendum, vidimus; restat, ut videamus, quomodo *illis* circa *hæc* sit *utendum*? quod ut dextrè decidamus, duo expendenda veniunt: 1. An principiis rationis *utendum sit*, in argumentis seu quæstionibus Theologicis, an vero non? 2. An *primario* illis sit *utendum*, an *secundario*?

VI. Primum quod spectat, distinguendum hîc est, inter *syllogismum principalem* & *minus principalem*: *Principalis* est, cujus medium ex verbo Dei est acceptum, & conclusio in verbo Dei continetur, & in quo acquiescendum esset animo Christiano: sed quia hæc est humanæ mentis perversitas, ut sæpe non acquiescat, seu per præjudicia, seu per affectus, abripiatur, sed neget sæpe, vel majorem, vel minorem, minor ex verbo Dei probanda venit; major verò, id est, nexus termini medii cum termino aut extremo majore (nisi in verbo ipso Dei inveniatur, quod tamen rariusculum est) ex principiis rationis probari debet; ideoque secundi syllogismi major aut minor rursum ex ratione probatur; quo pacto fit sæpissimè, ut Disputatio Theologica mutetur in Philosophicam, quod quotidiana disputantium experientia docet. In *syllogismo* itaque *principali*, habent sese *principia rationis*, ut instrumentum necessarium ad demonstrandum nexum termini medii cum extremo majore, in propositione majore, absque quo conclusionis ex verbo Dei petitæ veritas, per terminum medium ex eodem petitum, probata, videri non posset. In *syllogismo minus principali*, qui adhibetur ad probationem & confirmationem nexus inter terminum majorem & medium syllogismi principalis quia conclusio ejus non in Scriptura, sed in Philosophia continetur, *eadem* rationis *principia* sunt necessaria, quia ex Philosophia tum petendus est terminus medius: oportet enim conclusionem & terminum medium esse homogenea seu ejusdem generis: in priore casu, habent sese principia rationis, ut perspicillum, quo oculus utitur ad objectum, quantumvis maxime illustratum, clarè videndum; sic enim & ratio, mentis oculus, utitur illis principiis, ut, per quæ, conclusionis ex

verbo Dei (quod est laterna penum & lux nostrarum viarum) satis illustratæ, veritatem, clarissimè videat: in posteriore casu sese habeat ut speculum, in quo resplendescentem cernit Adversarii, aut ex præjudiciis ignorantiam, aut ex affectibus malitiam.

VII. Secundum quod attinet, *An primariò, an secundariò, sit utendum principiis rationis in argumentis Theologicis?* Resp. In quæstionibus Theologicis *puris*, ubi conclusio constat utroque termino ex scripturis accepto, nec primariò, nec secundariò, illis est utendum: sed si nexus termini majoris & medii in scripturis non reperiatur, simpliciter & absolutè sunt necessaria; &, si quis loqui sic amet, primariò & per se, ut sine quibus veritas connexionis istorum terminorum animadverti nequeat: In *mixtis* verò, ubi terminus medius, vel ex scriptura peti potest, vel ex natura, primarium, ob dignitatem verbi divini, tenent locum, principia scripturæ aut revelationis, secundarium, naturæ aut rationis; &, potissimum robur in illis, magis quàm in his, constituendum est; contra quam fieri ferè solet in *Scholasticorum* scriptis, ubi *Aristotelis* testimonia, etiam circa controversias *Theologicas* præponuntur iis, quæ sunt Dei, & *Dominum Aristotelem* sequitur non passibus æquis *Dominus Israëlis*.

VIII. Nunc postremum membrum explicandum venit, An & quousque sit *licitum* uti principiis rationis in argumentis Theologicis? Omnino hic distinctione opus est; Aliquid enim, vel sic est *licitum*, ut non sit necessarium sed indifferens, vel sic est *licitum*, ut simul sit necessarium, imo ideo licitum, quia est necessarium. Porro, vel quæstio est, *an ita sit licitum rationibus uti Philosophicis, ad probandam conclusionem Theologicam, ut seponantur scripturæ, & istæ solæ regnū obtineant?* vel, *an, postquam quæstio Theologica ex scripturis est probata, liceat, eandem probare rationibus Philosophicis?* Resp. Sive quæstio Theologica sit pura sive mixta, priore casu, neutro sensu licitum est: posteriore casu, si sit pura, est illicitum, 1. sensu, non 2. nam, si rationes istæ conveniant cum verbo Dei, nulla causa est, cur rejiciantur, & sæpe faciunt, ad Adversariorum pertinaciam, imprudentiam, & malitiam detegendam, qui scripturas rejiciendo, sola interdum volunt ratione convinci: si sit quæstio mixta, licitum est utroque sensu, tum ex Theologia, tum ex Philosophiâ argumentari: sed potissimum quæritur, *an licitum sit utroque sensu uti principiis rationis, cum jam probamus ex scriptura ipsa, termino medio inde desumto, conclusionem Theologicam puram?* Resp. Ut ostendamus, nos in probando terminum medium rectè junxisse termino majori in propositione majore, esse licitum utroque sensu, quod ex ante dictis satis est clarum: Et, totius Theseos antea positæ veritas, efficacissimis argumentis probatur, *lib.* 2. & argumenta adversæ partis solvuntur *lib.* 3. *Rationalis Theologici Cl. Vedelii*, qui videri potest. Nos sequentia consectaria, ex thesibus deducta, exercitii causa olim defendenda suscepimus.

1. *Modus disputandi Scholasticorum, dum absque Dei verbo, ex ratione sola, probant conclusiones Theologicas est ineptus.*

2. *Per principia rationis non sunt intelligenda, hujus vel illius* Philosophi *axiomata.*

3. *Ratio alia est, qua cognoscimus, alia ex qua: hæc, sunt principia & placita rationis, abstractè in idea sua & in se spectata: illa, est facultas judicandi.*

4. *Rationis, qua cognoscimus, actus est, alius apprehendendi, alius comprehendendi.*

5. *Ratio hæc, non est magistra Theologiæ, sed famula, non fundamentum aut norma articulorum aut mysteriorum fidei, sed principium ea apprehendens, non comprehendens, non decidens, non dijudicans.*

6. *Ratio hæc, ne de illis quidem conclusionibus, quæ verbo Dei non continentur, sed repugnant, ex propriis principiis judicat judicio decisionis, sed verbo Dei se submittit.*

7. *Ratio hæc, spectatur, vel, ut est pura, id est, in eo statu, quo nascitur, vel, ut est acquisitis quibusdā tincta, vel præjudiciis, vel affectibus pravis: utroque modo ei contrariantur mysteria fidei: de posteriori non est dubium: de priori patet, quia ex se penitus ea ignorat, &, cum revelantur, quamdiu non tingitur luce Sp. S. ea non cognoscit, ac, cū jam illustrata, ex scripturis illa intel-

intelligit, nihilominus tamen tantum apprehendit, non comprehendit; ac tali casu demum, eorum cum ratione contrarietas est reconciliabilis.

8. *Ratio ex qua cognoscimus, id est, principia rationis & philosophiæ, in argumentando adhibita, non sunt simpliciter rejicienda sed examinanda, an verè probent aut necessario, nec ne? Nam eorum usus est & in adstruendo & in refellendo, verbi causa, nos probamus, distinctas realiter esse personas in S. S. Trinitate, quia differunt ut Pater & Filius.*

Quæcunque differunt, ut Pater & Filius, illa differunt, ut distinctæ realiter personæ.

Sed prima & secunda persona differunt, *&c. E. &c.*

Minor est quidem revelata, sed non major, quæ constat ex lumine naturæ, cujus perfectio est Philosophica. *Sic contrà, cum argumentantur Sociniani.*

Quæcunque differunt, ut Pater & Filius, differunt essentialiter.

Sed prima & secunda persona, *&c. E. &c.*

Hic major nō debet irrideri aut contēni quia philosophica est, sed ad eam respondere oportet.

DISPUTATIO PHILOSOPHICA,

DE

Quæstione Logico-Metaphysicâ,

SITNE DEUS THEMA SEU ENS UNIVERSALE AN SINGULARE?

THESIS I.

Ego quidem sic judicavi semper, eademque sedet sententia menti, quam plurimos terminos à Scholasticis temerè, ac citra ullam necessitatem esse invectos in Philosophiam modernam: sed nunquam à me impetrare potui, neque etiamnum impetro, ut omnes ideo in universum ex Philosophiâ semotos velim: sunt enim, qui singularem sui habent usum in rebus gravioribus: quod, vel in hisce duobus *(universale ac singulare)* quibus omne thema, sive ens, dividi solet, unicuique liquebit, ex quæstione, quæ sub iis inter nos & Socinianos agitari consueta est, & hac disputatione sub iis quoque à nobis Philosophicè pertractabitur. Statum ergo quæstionis sub terminis logicis ac metaphysicis sic propono. Quæritur, *an Deus sit Thema vel Ens universale, an singulare, an neutrum?* ad quam quæstionem distinctissimè, quam quidem à nobis pro tenuitate nostra fieri potest, respondebimus.

II. Dicimus ergo, primò, non posse fieri, ut Deus, nec sit singularis, nec universalis, sed necessariò est alterutrum horum: & ratio istius hæc est, quia universalitas, & singularitas, opponuntur, per communicabile pluribus numero distinctis, & non communicabile pluribus numero distinctis, per dici de pluribus, & non dici de pluribus; at ista sic sumpta, sunt contradictoria: inter contradictoria vero non datur medium: ergo necessariò Deus, aut universale erit thema, aut singulare, cum medium hic non admittatur, *Ergo*, &c.

III. Ulterius dicimus secundo, Deum non esse thema universale: Deus non est ens universale, universale enim ut de pluribus suapte natura prædicari aptum est: quia aptum est pluribus suapte natura inesse, id est, potest, ut loquuntur, plurificari, vel per species, vel per individua, est multis communicabile, ut multa ista sint, ejus, vel species, vel individua; at tale quid non est Deus, quia Deus, ut sic, est infinitus, ergo plurificari non potest, multis communicari non potest; hoc enim si fieri posset, essent plura infinita: at hoc est absurdum: si enim essent plura infinita, essent à se invicem distincta, ergo singula haberent perfectionem aliquam, quæ non

 esset

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

esset in aliis, secundum quam distinguerentur: illa autem perfectio non potest esse aliquid finitum, quia infinitum non potest distingui ab infinito per aliquid finitum; si illa perfectio sit infinita, in qua unum infinitum distingueretur ab alio, tum utrumque eorum careret aliquâ infinitâ perfectione, eâ scilicet, quam habet alterum: at contradictio est, infinitum carere aliquâ infinitâ perfectione: non possunt igitur plura esse infinita: non possunt ergo esse plures dii: non potest ergo Deus plurificari, non potest multiplicari, non potest communicari pluribus numero vel specie distinctis, non potest prædicari ut sic de pluribus: non est ergo thema universale.

IV. Dicimus ergo tertiò, Deum esse thema singulare: si enim Deus alterutrum horum esse debet, ut statim est ostensum, & non est aliquid universale, necessariò est thema singulare: hoc autem ita esse, inde patet, quod maximum singularitatis signum in Deo sit, repugnantia ad multiplicationem: hoc enim intuitu singulare thema individuum dicitur, individuum dividi non potest in plura ejusdem nominis singularis ac naturæ: Deus quoque dividi non potest in plures Deos: quod per ipsam Dei infinitatem fieri non posse, statim est ostensum. Deinde, si Deus non esset thema singulare, tum unitas, quæ Deo tribuitur in scripturis, intelligenda esset de unitate, vel generica, vel specifica: at hoc est absurdum: quando enim Jehova unus dicitur, ac non esse alius præter unum, negatur apertè, plures, non tantum genere aut specie, sed numero quoque, esse Deos: nempe Adam, exemp. gr. distinctus ab Eva, potest dicere, non est alius homo præter me, ut quidem Deus dixit in lege, non est alius præter me, quia Adam ab Eva numero erat distinctus, Deus Pater, Filius, ac Sp. S. est idem singularis atque unus numero Deus.

V. At vero objici sic solet: essentiam divinam esse communicabilem Patri, Filio, & Sp. S. ac proinde Deus thema erit universale non singulare. Resp. ad id, quod non omnis communicatio arguat naturam universalem, sed ea solum, quâ quid est communicabile multis, aut speciebus, aut individuis. Personæ autem istæ divinæ, Pater, Filius & Sp. S. non sunt species, aut individua Dei, non enim Deus genus est, ut personæ species sint, aut Deus species est, ut personæ individua sint: hoc enim si foret, tum tres personæ appellandæ forent tres Dii: sicut, cum animal est genus, & equus species, tres equi appellantur tria animalia, & cum homo est species, Petrus Paulus, Johannes, individua, tria individua appellantur tres homines: at ita se non habet res in personis divinis: non enim Pater, Filius & Sp. S. ut tres sunt personæ, ita quoque tres Dii sunt, & ut dicere non licet, tres equi sunt unum animal, aut tres personæ humanæ sunt unus homo, ita contrà, dicere licet, ac dicendum est hic, tres personæ divinæ sunt unus Deus. Cum ergo tres personas divinas fateamur ac dicamus unam essentiam divinam, non tres essentias, & contra tres equos fateamur ac dicamus tria animalia, tres personas humanas tres homines, patet evidentissime, Deum non esse thema universale, sed singulare, non esse genus vel speciem, sed maximè individuum.

VI. At, dicunt: Pater, Filius & Sp. S. distinguuntur numero, sunt enim tres, quæ vox numeralis est. Ergo Deus prædicatur de his ut universale: significat enim essentiam communem multis numero distinctis. Resp. ad id, quod, personas trinitatis distingui numero, id, inquam, ita dicere, nonnullis sapere videtur aliquam eruditatem, iis nimirum, qui numeralem aut numericam distinctionem volunt esse essentialem: istæ enim personæ essentialiter non distinguuntur, & sic numero quoque, tres personæ divinæ non distinguuntur, cum singularum una eademque numero sit essentia, non vero essentia triplex numericè distincta: non ergo ratione essentiæ divinæ, quæ de tribus personis dicitur, personæ dici possunt numero differre, aut esse thema universale: sed quoties personæ divinæ numero dicuntur differre, id intelligendum est tantum tali modo, quatenus in computando, non sibi invicem adjunguntur, sed à se invicem discernuntur, quo pacto id latius explicatur à magistro illo, & Scholasticorum alpha,

phia, *Petro Lombardo. Sententiarum* 1. *dist*.19. & à commendatoribus ejus omnibus, ac commentatoribus scholasticis & novis & antiquis. Communicatio vero illa, ratione cujus essentia divina multis aut pluribus dicitur personis communis, videri possit similis communicationi universalis ad singulare, nihilominus verè talis non est, cum Deus, aut essentia divina, nec generis, nec speciei, quæ universale constituunt, rationem habere possit, sed verè aut quam maxime est communicatio talis, qualis est naturæ ad suppositum: communicatur igitur aut potius communis est divina essentia tribus personis, ut natura suppositis, in quibus, nec ab ipsis, nec à se ipsa, illa dividitur.

VII. Verum, quia negotium hoc Philosophico-Theologicum de essentia & personis divinis, *an Deus sit thema universale: & quomodo, cum sit singulare, prædicetur de pluribus?* mirum in modum intricatur à Socinianis, qui omnia, etiam fidei mysteria, ad suæ, ut putant, sanæ, sed revera insanæ rationis normam ac regulam, examinari volunt, operosius paulò ad illorum objectionem, qua in hanc doctrinam incurrunt, atque impetum faciunt, respondebimus, sperantes, non ingratum hoc fore, non Theologiæ tantum studiosis, sed quibuscunque Christianismum profitentibus. Syllogismus eorum sic se habet. Nullum singulare de alio dicitur. Essentia divina dicitur de alio, dicitur enim de tribus personis: ergo non est singularis, cum contradictio involvatur, si dicatur essentiam divinam prædicari de tribus personis, & sic esse singulare, ut ex definitione quoque & singularis liquet: ad hunc syllogismum ut quam accuratissimè respondeamus, quia multum eo innituntur Antitrinitarii, videbimus, qua ratione verum sit, atque admitti debeat hoc, quod singulare prædicari non possit de alio. Dico ergo & assero, non simpliciter negandum esse, quod singulare de alio prædicari possit. Imo vero prædicari potest singulare, ac prædicatur 1. de uno aliquo, 2. de pluribus: quod, quia mirum videtur fortasse nonnullis, & tamen verissimum est, probabo utrumque, præmissis distinctionibus, secundum quas id accipiendum est.

VIII. Prædicatio alia est naturalis, alia non naturalis, seu quod idem est; prædicatio alia est ordinata, alia inordinata, directa, vel indirecta: illa est in qua ordo naturalis servatur, ut subjiciatur id, quod subjici, prædicetur id, quod prædicari, est aptum: hæc, in qua ordo naturalis perturbatur. Inordinata prædicatio est, vel contra ordinem, vel præter ordinem. In illa, nempè contra ordinem, naturalis ordo planè invertitur, ita ut, quod naturaliter debebat subjici, in locum prædicati succedat, quod debebat prædicari, subjiciatur, ut, animal est homo, homo est Petrus, & hæc prædicatio contra ordinem naturalem fit naturalis extremis permutatis, seu facto prædicato ex subjecto, & subjecto ex prædicato. Prædicatio inordinata, præter ordinem, est, inter cujus extrema non est naturalis ordo, & quæ non fit ordinata, etiamsi extrema permutentur: dividiturque, in prædicationem per accidens, & identicam. Illa est, in quâ duo concreta, quorum neutrum in abstractum mutari potest, propter convenientiam in uno subjecto, de se invicem prædicantur, ut, album est dulce: hæc est, nempè identica prædicatio, in quâ idem prædicatur de se ipso sub nomine, vel eodem, vel diverso. 2. Prædicari de aliquo sumitur 1. de omni enuntiatione, sive extremum de extremo affirmetur sive negetur; deinde sumitur speciatim de affirmatâ enuntiatione, quâ aliquid de aliquo affirmatur. 3. Thema singulare, terminus singularis, interdum sumitur pro re singulari, quam proprie notat, interdum tamen universale denotat. Ex. gr. Petrus aliquando significat hominem hunc signatum, hoc individuum, interdum hominem eum, cui nomen Petri est impositum. 4. Distinguendum est, inter id, quod est universale, &, quod per modum universalis concipitur, vel, quod rationem habet universalis, perinde, ut aliquid potest esse universale, & tamen per modum singularis concipi, ita hæc prædicatio *animal est genus* revocatur ad enunciationes singulares, ita cum dico, *animal in hominem & bestiam dividitur*, *animal* significat & concipitur præcisè per modum singularis, singularitate non suppositi quidem,

quidem, sed tamen naturæ. 5. Singulare est duplex: aliud habet essentiam singularem planè incommunicabilem aliis in re ipsâ, quæ fit communis tamen & communicabilis est per mentis operationem; sic singulare hoc, *Petrus*, habet unam numero essentiam, quæ extra intellectum non est communis Paulo, sed per operationem intellectus abstrahentis, fit communis. Aliud est singulare, quod habet essentiam singularem in re ipsa, communicabilem, ac communem multis aliis, & quæ communis fieri non potest, aut una, unitate universali per mentis operationem: sic in divinis, Pater habet unam numero essentiam, quæ nequit per operationem intellectus communis fieri, ut in Patre, Filio & Sp. Sancto multiplicetur, quemadmodum natura humana in Petro & Paulo multiplicatur, sed reapse essentia illa una numero Patris, communicatur Filio & Sp. Sancto: non equidem diffiteor, quin distinctionem hanc *singularis*, tanquam commentum ac figmentum explodant Sociniani, putantes, nullam naturam singularem communem esse posse pluribus personis: verumtamen, distinctio ista fundamentum habet in sac. scriptura, quæ, unum verum Deum asserit, & nihilominus dicit Filium, & Sp. S. esse illum unum verum Deum, qui est Pater, ut id ex verbo Dei clarissimè monstratum est à Theologis nostris: concedo libens, nisi præviam haberemus scripturam, nos distinctionem hanc proposituros non fuisse: sed quia alterum distinctionis membrum in natura, alterum in scriptura, extat, nec rejici potest illa distinctio, nec omitti, sed legitima est ac recta, vel invitis Socinianis: ad negotium ergo præsens hæc omnia applicemus.

IX. Dico ergo, singulare prædicari potest, 1. de uno. 2. de pluribus. De uno prædicatur singulare, vel secundum vocem tantum, & non secundum rem, ut, cum dico, *hæc persona est Petrus*, vox quidem, *Petrus*, singularis est, non tamen res, estque prædicatio, propriè loquendo, non individui, sed accidentis; quia Petrum nominari, est accidens personæ, cum & potuerit nominari Paulus vel Johannes. Vel prædicatur singulare de uno secundum rem tantum, ut quando vox communis accipitur pro singulari, ut *Poeta* v.g. pro *Virgilio*. Vel prædicatur singulare secundum vocem & rem simul. Ulterius, vel prædicatur singulare affirmatè vel negatè; negatè, ut *Petrus non est Paulus*; affirmatè prædicatur singulare, 1. Individuum de specie, sed prædicatione indirectâ, ut, *homo est Petrus*, ubi revera singulare prædicatur, licet indirectè: huc pertinent prædicationes, in quibus accidens subjicitur, & individuum prædicatur. 2. Affirmatè prædicatur singulare identicè, cum idem de se ipso dicitur, vel sub nomine eodem, ut, *Petrus est Petrus*, vel sub nomine diverso, quando obscurius explicatur per notius, ut, *Tullius* est *Cicero*, ubi tamen potius ad nomen seu appellationem respicitur, quam rem, interim prædicatur singulare, ut tam generaliter verum non sit, singulare de nullo prædicari posse: sed præcipuè quæritur: an singulare prædicari possit de pluribus? hoc enim absurdum videtur, & manifestò impingere in definitionem singularis, quod de uno tantum potest prædicari. Nihilominus tamen dico & assero, quod singulare possit & prædicari de pluribus, & amplius, de pluribus reapse distinctis, illud nimirum singulare, cujus essentia est una numero, communis tamen pluribus personis, ut Deus, siquidem divina essentia una est numero ac singularis, subsistit nihilominus in tribus realiter distinctis personis, Patre, Filio, & Sp. Sancto, qui alii sunt atque alii, sed non aliud atque aliud: prædicatur vero hoc singulare, non quod sit universale, sed quod se habeat ad personas, per modum universalis: non est universale, quia non est superius personis, quod in ipsis sub conceptu & nomine proprio multiplicetur, quoniam ita Pater est Deus, ita Filius est Deus, ita Sp. S. est Deus. ut non sint plures Dii, sed unus Deus: habet se per modum universalis, quia, licet una sit numero essentia & singularis, communis tamen est tribus personis, & de iis dicitur ac prædicatur: & de hoc singulari ita disserimus ac dicimus confidentius, quia ita in sacris reperimus, perinde uti de singularibus finitis disserimus ac dicimus, prout in natura offerun-

runtur: & certè verbi divini autoritas Christianis omnibus talis est ac tanta, ut ei cedant omnia axiomata, canones, maximæ, ac definitiones Logicæ. Cum ergo ex sacris constet, Deum de Patre, Filio, & Spir. Sancto dici, quidni asseramus ac dicamus, singulare prædicari de pluribus: & illa veritas potior esse debet Christianis, quam definitio *singularis* Aristotelica, quæ si evertere videatur istam veritatem mysterii tanti, quod de uno tantum singulare prædicari dicat, ipsa potius tollenda atque abjicienda, quam ut veritas sacræ paginæ labefactetur. Non Deus Aristoteli, sed Aristoteles Deo, non verbum divinum definitioni peripateticæ, sed definitio peripatetica verbo divino, fasces submittere debet. Quare definitio *singularis* recepta ex *Aristotele*, non est sufficiens, aut limitanda est, ne mysterium Trinitatis evertere videatur, & dicendum hoc tantum *singulare Aristoteli* descriptum, quod finitum esset, cum singulare hoc infinitum non ritè rectève cognoverit: hic interim monitum velim, ne unquam mysteria fidei flectantur ad obsequium canonum philosophicorum, aut ad dictamen rationis humanæ, ceu normæ ac regulæ lesbiæ, verum captiva potius ducenda est illa, & philosophia tota flectenda in obsequium fidei: hoc enim πρῶτον ψεῦδος est, quod Socinianis imponit, atque utinam non itidem aliis, nostratibus quidem sed non nostris, qui tanti Philosophiam, Logicam, rationem, & axiomata, definitionesque receptas, faciunt, ut ad earum præscriptum & imperium, fidei articulos, ac res sacras vel invitas trahant ac torqueant, artificio noxio ac pravo; ab erroribus istis Philosophiam nostram, Logicam, rationem, reformatam utinam videre aliquando contingat! sed è diverticulo in viam.

X. Ut *singulare* in definitione ejus limitandum est per additionem & *finiti*, de quo tantum vera est definitio; ita quoque definitio thematis *universalis* circumscribenda est, ne ex eâ quoque *Antitrinitarii* occasionem sumant insurgendi in Trinitatem: sic, universale est, quod prædicatur de pluribus, in quantum plura sunt, secundum ipsum nomen universalis, ut, *homo* prædicatur de pluribus, quæ & in quantum plura sunt, secundum nomen hominis, id est, de pluribus hominibus: at Deus prædicatur quidem de pluribus personis, sed non in quantum sunt personæ istæ plures secundum nomen Dei, id est plures Dii: sic enim prædicari de iis non potest: atque adeo sub *universali Aristotelico* non continetur.

XI. Ergo, ut concludam, non est contradictio in his assertionibus, Deus aut Dei essentia, est singularis, ut non sit universale quid, & tamen Deus aut Dei essentia dicitur de tribus personis: & ad argumentum Socinianorum à nobis prolatum: nullum singulare dicitur de alio: Deus aut Dei essentia dicitur de alio: ergo non est singulare. Resp. ad majorem, eam esse falsam simpliciter, *nullum singulare*, &c. nisi habeat rationem universalis, aut concipi possit per modum universalis: Deus vero ita singularis est, ut habeat rationem universalis, nimirum, est communis personis realiter distinctis: quod vero non sit contradictio, unum singulare esse commune pluribus, palam est ex sacris, nisi Deus in verbo suo sibi contradicat, quod mentionem facit Patris, Filii, & Sp. Sancti, & istos tres, unum esse pronunciat.

XII. Atque, ut hoc pro coronide addam, argumentum, quod vocant ad hominem: considerent Sociniani propositiones sive enunciationes illas, in quibus unus ille verus Deus, qui singularis est tantum, & unica persona, ex illorum sententiâ, prædicatur, subjecti loco posito eo, quod ipsi est proprium, ut, Qui solus lucem habitat inaccessam, est unus ille verus Deus: qui non dependet ab alio, sed à quo omnia dependent, est unus ille verus Deus: hic sanè, qui thema est singulare Deus, imo ita illis singulare, ut singularis etiam sit persona, prædicatur tamen, quod negare non possunt; & ratio est, quia, utcunque Deus sit Ens singularissimum, rationem tamen universalis aliquo modo subire potest. Manet ergo ac manebit in æternum, hæc veritas, Deus est thema singulare, & tamen prædicatur de pluribus, quod erat demonstrandum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

DISPUTATIO PHILOSOPHICA, DE ORIGINE ET PROGRESSU PHILOSOPHIÆ.

Thesis I.

PUlchrum eſt *Philoſophiæ* nomen & amabile ; quippe, quod rerum omnium naturalem promittit notitiam : magna ſanè felicitatis humanæ hic abſolvitur pars, ut multa ſciamus, & ad Deum tanto accedimus propius, quo plura ſcimus. *Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas.* Quare *Philoſophiæ*, i. e. veræ ſolidæque ſapientiæ naturalis quidem, ſeu ejus, quæ naturali hauritur intellectus lumine, *originem & progreſſum*, inquirere, hac diſputatione, & ſequentibus, eſt viſum.

II. *Philoſophiam, Deorum eſſe inventum, in Tuſcul. quæſtionibus*, dixit Romanæ eloquentiæ Parens *Marcus Tullius Cicero* : Nos, non ab Ethnicorum idolis, ac diis fictis, ſed à Deo vero ac vivo, tanquam Patre Luminum atque omnis boni fonte, eam arceſſimus, cum, ut donis aliis, ita inſigni atque admirandâ rerum omnium ſcientia primum hominem ornavit ac beavit, qui, uti rerum noverat creatarum naturas ac proprietates, ita ex naturâ ac proprietatibus rerum nomina ſua ſingulis impoſuit : Atque utcumque miſerando hominis primi lapſu, *Philoſophiæ* iſtius lumen multum ſit minutum ac tantum non extinctum, retinuit ille tamen, ſub cinere ſopitas aliquot ſcintillulas reliquas, quas benigne fovit, ac ſuperſtitem rerum notitiam per manus tradidit filiis, interque eos *Setho*, qui, ne periret tabula, naufrago parenti relicta, duas extruxit columnas, lapideam unam, lateritiam alteram, quibus diſciplinas, à parente acceptas, à ſe excultas, inſculpſit, teſte *Ioſepho Antiquit. Iudaïcarum ſcriptore, l.* 1. *c.* 3. Hæc prioris mundi *Philoſophia* à *Setho* propagata eſt in progeniem ſequentem, *Lamechum* præſertim & *Noachum* filium ejus. Atque iſta Philoſophiæ *incunabula fuere & ante diluvium propagatio.* Quæcunque *Oſiridi, Nilo, Ammoni, Dionyſio, Serapidi, Plutoni, Iovi, Pani, Apollini, Ono,* poſt adſcripſerunt *Ægyptii* Ethnicorum alii, ea *Noacho* tribuunt viri Docti, quo *Apollinis* quoque de horum nominum ambiguitate interrogati reſponſum trahunt, *Sol & Oſiris idem, Dionyſius, Orus, Apollo.* Renaſcente mundo à tribus Noachi filiis ac poſteris, diverſis temporum intervallis, per totum terrarum orbem diffuſa eſt Sapientia in *Hebræos, Chaldæos, Phœnices, Ægyptios, Æthiopas, Indos, Perſas, Gallos, Celtas, Græcos*, & quicquid alibi mortalium fuit.

III. Prima *Hebræorum* fuit Philoſophia, ſacra illa, vera, atque intemerata, in qua excelluit à *Noacho* decimus *Abraham*, qui eam *Chaldæos* ac *Phœnices*, quos inter vixit, docuiſſe veteribus narratur. Ab hoc ſuam quoque *Philoſophiam* hauſere *Ægyptii*, ad quorum Regem *Pharetarum*, *Pharaonem* vulgo, deſcendit ex *Phœnicia*, quum atrociſſima fames totam iſtam regionem invaſiſſet, ibique ſyncerioris *Philoſophiæ* incrementum promovit : perennavit aliquot ſæculis, licet annorum decurſu multum fœdata ac contaminata. *Ægyptiaca* ſapientia (atque ea *Moſes* quoque excultus fuit, & *Hermes* ille *Triſmegiſtus*, *Philoſophiæ Chymicæ Patriarcha*) ad tempora uſque *Diocletiani*, *Ægypti* finibus clauſa, in maximo ibi fuit honore.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

IV. Ex *Chaldæa* & *Ægypto* pervenit quoque Philosophia ad *Æthiopas & Indos*, quorum Philosophi *Gymnosophistæ* sunt vocati, quod arboris tantum cortice, aut lineo è filis mollioribus indumento, tegerent partes tegendas, cætera nudi; eorum *Brachmanes*, quidam, alii, *Germanes*, & in his, honoratissimi dicti sunt, *Sylobii*, quod in sylvis ac locis desertis vitam agerent, frugibusque eam ac frondibus sustentarent: *Astrologia ac* totius *Philosophiæ* subtiliori cognitione: non olim tantum emicuere *Indi*, sed etiam, nunc dierum, testibus *Lusitanis*, ita excellunt, ut, quæ nobis invia videntur intellectui humano, per lusum investigent ac jocum.

V. Manavit quoque à *Chaldæis* atque *Ægyptiis Persarum Philosophia.* Marcescente enim ac paulatim contabescente imperii *Babylonici* majestate, sensim quoque Philosophiæ splendor est amissus, donec summa rerum simul cum ipsâ *Philosophia* ad *Persas* devenit, à quorum *Magis* suus tum temporis *Philosophiæ* decor est restitutus. *Hi Persarum* Magi divinas humanasque omnes disciplinas excolebant diligentissimè, cæli naturæque variantes vices scrutabantur sollertissimè. Horum dogmata *Darius Hystaspes*, innumeris, quæ ab *Indorum Gymnosophistis* acceperat, additamentis, auxit ac locupletavit.

VI. Atque, ut Philosophia in mundi plagâ viguit orientali, ita nec occidentales nationes eâ caruisse, sciendum est. Habuerunt suos quoque Philosophos, *Celtæ*, quos *Bardos* vocarunt, atque *Eubages* & *Semnotheos*: hi naturæ sublimia pandere conabantur: habuerunt *Galli* suos *Druidas*, quod quercu ac visco querno nihil haberent sacratius, sic dictos, quorum erat, jura statuere, controversias decidere, juventutem rerum Physicarum ac cælestium notitiâ imbuere.

VII. Universa hæc, quam recensui, tum sacra *Hebræorum*, tum profana aliarum *Gentium Philosophia*, *Barbarica Græcis* dicitur, quod extra *Græciam* nata sit atque exculta: ex *Chaldæorum* tamen, *Phœnicum* atque *Ægyptiorum* sapientia, *Græcorum* omnis hausta est atque prognata: quicquid enim isti possederunt, ex *Hebræorum* scholis petierunt, ac multis superstitionibus & erroribus defœdarunt; & ex sordidatis *hisce lacunis Græci rivos suos derivarunt.*

VIII. Ex Chaldæis *Berosus* in *Coo* consedit, & *Babyloniorum* Philosophiam ac prædictiones præsertim cælestes tanta tradidit felicitate & facilitate, ut statuam linguâ inaurata ipsi dedicatum iverint *Athenienses.*

IX. *Horum* scholam ac plerasque in *Græciâ* multo ante fundarant *Phœnices.* Cum enim *Israëlitis* terram *Canaan* occupantibus, *Phœnicum* plurimi in *Ægyptum* aufugerent, alii, duce *Elisa* sive *Didone*, in *Africam* se reciperent, *Kadmus Agenoris* filius, *Phœnicum* Rex. in *Græciam* se contulit, & regnum cum Philosophiâ ac litteris intulit. Cum enim Delphico *Apollinis* delubro egressus, facto per agrũ *Phocensium* itinere, bovem sibi obvium habuisset, eo sacra fecit *Palladi*, atque istic loci urbem condidit, *Thebarumque* nomen à patriis *Thebis* imposuit: in qua urbe, & *Regno* & Philosophiæ sedem fixit.

X. Verum & *ex Ægypto Philosophia in Græciam* à variis est traducta: Solebant enim *Græci* in *Ægyptum*, regionem sibi vicinam, tanquam ad bonarum artium mercatum, proficisci: ita *Plato* in *Ægyptum* profectus à sacerdotibus *Ægyptiis* præceptis *Philosophiæ* imbutus est. Et celeberrimæ fuerunt veterum *Ægypti* scholarum *Coloniæ*, in *Ioniam*, *Rhodon*, atque *Asiam minorem*, traductæ, *Cecrops* ex *Ægypto* profectus in *Atticâ* regnum condidit, *Danaus Argos* venit, ibique litteras & *Philosophiam*, à *Cadmo* consanguineo, paulo ante traditas, sed postea abolitas, postliminio restituit. Ita tandem, maximis laboribus, variis itineribus, diversis *Coloniis*, ad *Græcos* translata est Philosophia. Certè postquam imperii ἀξίωμα ad eos, simul bonarum litterarum, ad *Philosophiæ* professio omnis ac possessio, transmigravit.

XI. Apud *Græcos Philosophia* non una fuit, sed in partes statim abiit divisa, factiones, sectas. Ambitio enim tam altas egerat in illorum cordibus radices, ut priorum monumenta postremi conati sint intervertere, atque prorsus delere, quo facilius proprii nominis famam fumumve, deletâ priorum me-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

memoriâ, ad posteritatem propagarent: hinc factum est, ut, quæcunque ambitiosi *Graculi* de rebus divinis atque humanis, à *Chaldæis*, *Phœnicibus*, *Ægyptiis*, addidicerant, interdum alio modo atque Methodo, suppressis nominibus, proposuerint, quàm plurimum in fabulas ac prodigiosa commenta commutarint, ut quisque cerebello suo gratulari posset de *Philosophiâ* rebusque aliis, à se inventis, qui morbus haud leviter *Græcorum* ingenia vexavit. Hinc in tot sententiarum divortia est itum, factiones, sectas.

XII. Non est decretum nobis omnes Philosophorum inter *Græcos* familias perlustrare. Quæ maxime insignes sunt habitæ, duæ extiterunt, *Italia* & *Ionica*; *Italicæ* sectæ Princeps ac caput fuit *Pythagoras Samius*, *qui* postquam *Samus* patria à *Polycrate Tyranno* esset occupata, in *Italiæ* partem istam concessit quæ quod maximè *Græcorum* coloniis esset frequentata, magnæ olim *Græciæ*, nunc *Calabriæ*, tenet nomen, ac *Philosophiam* ibi docuit, primusque *Philosophi* nomen introduxit: cum enim antè σοφοὶ sapientes dicerentur, naturæ scrutatores, ipse, solum Deum sapientem ratus & hoc nomine dignum, ex animi quadam modestiâ se primus Philosophum appellavit: occasio mutati nominis fuit: cum *Phythagoras* coram *Leonte Phliasiorum Tyranno*, i. e. Rege (antiquitus enim honoratum fuit *Tyranni* vocabulum) multis de rebus graviter & subtiliter disseruisset, rogatus quam artem profiteretur, & quare sapientem se prædicaret, respondit cum maximâ animi submissione, se nullam quidem profiteri artem, nec se σοφὸν, *sapientem* ulla in re, sed φιλόσοφον, *sapientiæ studiosum*, esse: atque ab eo tempore *Philosophiæ* nomen invaluit & pro ipsa venit *Sapientiâ*. Vid. *Laert.* in *Vita Pythagoræ*. *Cicer. lib.* 5. *Tusc. Quæst. August. de Civit. Dei l.* 8, *c.* 2. Famosa hæc est secta, quod numeros, principia rerum, & μετεμψύχωσιν, defenderit. Cæterum *Pythagoræ* successit *Thelauges* filius, ei *Xenophanes*, huic *Parmenides*, huic *Zeno Eleates*, Dialecticæ inventor, *Zenoni Leucippus*, *Leucippo Democritus*, quem complures alii sunt secuti, & inter eos *Epicurus*, sicuti hanc seriem refert *Diogenes Laërtius* in *Proœmio*. Verum *Clemens Alexandrinus lib.* 18. *στρωμ.* hos posteriores ad *Eleaticam* sectam revocat, quæ in *Xenophane Colophonio* cœperit: hunc enim dicit patria pulsum in *Siciliam* venisse, circa 60. Olympiadem, cum *Tarquinius Superbus* regnum tenuit apud *Romanos*, & contraria *Pythagoræ*, sectæ *Italicæ*, ac *Thaletis*, sectæ *Ionicæ*, Principibus, docuisse, ejus auditorem fuisse *Parmenidem*, *Parmenidis*, *Melissum Samium*, hujus, *Zenonem Eleatem*: item ex hac Schola prodiisse *Leucippum Eleatem*: *Democritum Abderitam*, *Protagoram*, *Pyrrhonem*, & *Epicurum*, quibus omnibus adnumerandus est *Empedocles Agrigentinus*, Rhetoricæ inventor, & *Heraclitus Ephesius*, qui 69. *Olymp.* tempore *Darii* filii *Hystaspis* claruit. Videntur hi omnes ad Italicam sectam pertinere, non solum, quia eos inter Pythagoricos recenset *Laërtius*, sed etiam, quia *Elia* seu *Velia*, *Parmenidis* & *Zenonis* patria, *Lucaniæ* est in *Italia* oppidum: Quia vero cum *Pythagoricis* non convenerunt in sententiis & principiis, *Aristoteles* eos inter *Pythagoricos* non recenset, sed *Ionicis* potiùs accenset, *l.* 1. *Metaph. c.* 3.

XIII. *Ionicæ sectæ* Princeps dicitur atque Author fuiss. *Thales Milesius*, ex 7. Græciæ sapientibus. Hic *Astrologiæ* secreta rimatus, primus prædixit *Eclipsin*, quæ tempore *Halyattis Lydorum Regis* accidit, *Olympiade* 48. *Anno V. C CLXX.* qua de causa cum maximè mirati sunt, *Xenophanes*, aliique, ut refert *Laërtius* in vita ejus, & *Ammonius* in *Categ. Relat.* addit *Laërtius*, quod primus puncta æquinoctialia invenerit, sed præcepta Geometriæ ab *Ægyptiis* didicerit: ibi enim, quod vacare his studiis, sacerdotibus permitteretur, artes *Mathematicæ* primum sunt constitutæ. *Arist. l.* 1. *Met. c.* 1. *Thales* natus in *Ionia Ionicæ*, sectæ originem dedit, ac nomen: verum non tam practicam, quàm contemplativam excoluit Philosophiam, de primis rerum naturalium principiis sollicitus; unde sectatores ejus, *Physici* sunt dicti. Successit ipsi *Miletis* in *Ioniâ Anaximander*, itidem *Milesius*, *Anaximandro Anaximenes*, *Anaximeni Anaxagoras Clazomenius*, cujus Auditor fuit *Archelaus Atheniensis*, qui primus ex

Ioniâ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Ioniâ Asiæ parte Physicam Philosophiam in *Atticam* transtulit seu Athenas. teste *Laërtio* in vita ejus : at juxta *Clem. Alexandrinum* id fecit *Anaxagoras*.

XIV. Ad *Anaxagoram* usque balbutiens fuit *Philosophia* secta *Ionica*, donec in Discipulo ejus *Socrate* (de quo oraculum *Apollinis*, Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος) expressiorem nacta est formam, *Olympiade* 89. juxta *Laërtium*, seculo sexto quarti mundi Millenarii, tempore belli *Peloponnesiaci*, in quo militem egit, & *Alcibiadi* adhæsit, lapsumque equo *Xenophontem* servavit, ut habet *Laërtius* in vita ejus. Is animadvertens, *Naturalis* speculationis fructum nullum esse in se, eamque ad officia vitæ nihil esse necessariam, invexit primus *Ethicen*, deque *Moribus* publice disseruit, *Xenoph. de dictis Socratis*, *August. lib.* 8. *de Civ. Dei:* etsi vero de moribus tantum tractavit, de totâ vero naturâ nihil, in his tamen universale quærens principium, primus mentem ad definitiones applicavit, adeoque & inductione & definitione, veræ Philosophiæ instrumentis, usus est primus, *l.* 1. *Metaph. c.* 6. quin & dialectica magis excoli cœpit ejus tempore, cujus alii ante ipsum fuerant expertes; *ibidem: Socrates* autem in omnem sese vertit partem, disputando, nihil ex sua sententia asserens; nihil quoque scripsit; sed *Plato* & *Xenophon* postea ejus sententiam in litteras retulerunt.

XV. Ex *Socratis* Schola proseminatæ sunt quasi innumeræ *Philosophorum* dissentientium sectæ, ut *Academici*, *Cynici*, *Peripatetici*, qui omnes se *Socraticos* dixerunt. *Academicorum* princeps fuit *Plato*, *Atheniensis*, dictus Πλάτων, ob egregium corporis habitum, cum ante *Aristocles* ex Avi nomine vocaretur: Philosophari solitus erat in *Academiâ*, nemore quodam *Athenarum* suburbano, quod ab Heroë *Academo* (qui quis fuerit, *Plutarchus* in *Theseo* docet) nomen acceperat: unde & hodie *Academiæ* nomen remansit: miscebat *Heraclitiorum*, *Pythagoricorum*, & *Socraticorum*, rationes: in iis, quæ sensibus subjacent, *Heracliti* partes tuebatur: in iis, quæ ad intelligentiam pertinent, *Pythagoræ* acquiescebat: in civilibus, Socratem amplectebatur: celebratur hujus secta potissimum opinione idearum seu specierum separatarum, quam tamen in ejus libris invenire non est, ut, *Secundo Vol. Disput. Select.* ostendimus. Vita functus est *Plato*, 108. *Olympiade*, juxta *Laërtium*, sub initium 7. seculi Millenarii quarti, à condito mundo, quo tempore & *Cynica* secta in flore fuit, & *Peripatetica* exoriri cœpit. Successit *Platoni* in *Academia*, ejus ex sorore Nepos, *Speusippus*, quem excepit *Xenocrates Chalcedonius*, cujus successor fuit *Polemon*, quem secutus est *Crates*, *Arcesilæ* præceptor; & hucusque *Academia* vetus extitit, retenta primi *Magistri* sententia, usque ad finem fere seculi *VII*. *Cynicæ* sectæ verò author fuit *Antisthenes Atheniensis:* Is cùm esset in Piræo, narrante *Laertio*, quotidie quadraginta emetiebatur stadia, ut *Socratem* audiret; sed magis amans in Præceptore constantiam vitæ ac morum quàm liberam illam & solutam in quamcunque partem disserendi consuetudinem *Platoni* probatam, eo rigoris processit, ut omnia admordere ac reprehendere aggrederetur: id quod in primis fecit auditor ejus, *Diogenes Synopensis*, qui, cum rigore *Anthisthenis*, suam adjunxit impudentiam, omni ad omnia insectanda loco ac tempore usus, unde & *Canis*, Κύων, nomen ei est inditum, atque inde putant multi *Cynicæ* sectæ nomen profectum, quamvis alii malint esse deductum à Gymnasio *Antisthenis*, quod κυνόσαργες fuit appellatum, teste *Laertio*.

XVI. Florente secta *Cynica* & *Academica*, nova exorta est *Peripatetica*, sic dicta, quod ejus princeps, *Aristoteles*, ambulando doceret, unde & *Lyceum*, in quo docebat, *Peripatus*, dictum fuit, & ejus sequaces, *Peripatetici*. Fuit Aristoteles, *Nicomachi* & *Phæstiadis* filius, genere *Macedo*, patria *Stagirites*, *Æsculapii* Medici pronepos, juxta *Laertium*, *Suidam*, *Plutarchum*, *Ammonium*, qui vitam ejus descripserunt: is à puero bonis artibus innutritus *Socratem* audivit triennium, eoque defuncto *Platonem* secutus est, anno ætatis 17. in cujus Academia 20. annos assiduum *auditorem egit*, & per istius temporis tractum, ita diligens fuit in evolvendis *Philosophorum* scri-

ptis, ut ejus ædes *Plato Anagnosta* domum appellare consueverit, atque adeo veri indagandi cupidus extitit, ut ab illo, nunc *Mens*, nunc *Veritatis Philosophus*, diceretur: ita factum est, ut facilè inter alios discipulos *Platonis* inclaresceret, & unus ex omnibus, qui tunc vivebant, *Philosophus*, à *Philippo Macedonum Rege*, filio *Alexandro* præceptor præficeretur. Extant litteræ apud *A. Gellium* lib. 9. c. 3. quibus *Philippus* Rex ad Aristotelem scribit, se Deo gratias agere, non tam quod sibi filius natus esset, quam quod eum eo nasci tempore contigisset, quo informatorem habere posset *Aristotelem*. Itaque subvectus *Aristoteles* singulari gratia Regis, ad excolendam perfectè *Philosophiam* nihil fecit reliquum, sed veluti *Arbiter* sedens inter tot sectas, eas, ad rationis lineas, vocavit omnes, atque correxit, quod in iis displiceret; quin, &, ab ipso suo Magistro *Platone*, in multis dissensit; unde & Plato, infensior ei factus, dicere solebat. *Aristoteles in nos recalcitravit non secus atque in Matrem Pulli, quos ipsa peperit.* Nempe cogitabat id *Philosophus*, quod postea scriptum reliquit, *Amicus Plato, Amicus Socrates, magis Amica Veritas. Alexandrum* in *Nymphæo* tanta informavit diligentia, ut non solum Rex *Philosophiam Moralem* didicerit, sed & graviores illas scientias, quas *Acroamaticas* seu *Epopticas* vocant, quas, quod evulgasset *Aristoteles*, ægerrime tulit *Alexander*, ut habet *Plutarchus* in vita ejus & *Gellius* lib. 20. c. 4. Commoratus est *Aristoteles* in *Macedonia* annos 8. aut pauciores, ut alii sentiunt, & inde iterum in *Atticam Athenas* migravit, ubi antea Platonem audiverat, vocatus ab Atheniensibus, narrante *Ammonio*. Vidit in *Academia docentem Xenocratem* condiscipulum, ac moleste ferens, eum loqui, se tacere, elegit in *Lyceo* περίπατον, atque illic deambulando *Philosophiam* docuit, unde *Peripateticorum* nomen & *Philosophia Peripatetica*, originem trahunt.

Neque illotis manibus ad docendum proruit, ut hodie fieri ferè solet, sed confirmatum jam habens, exacta disciplina & multo rerum usu, judicium, annum propemodum agens quinquagesimum libros scripsit. *Philippus* quoque præmia Doctrinæ præclara & digna ipsi dedit, teste *Plutarcho*; nec minus fecit *Alexander*, cujus magna pars regni fuit juxta *Ammonium*. Idem *Alexander Aristoteli* commentationem & historiam de natura Animalium imposuit ac demandavit, jussis parere ei omnibus, quos aucupia, venatus, piscatus, aliaque id genus studia alebant, atque incredibilem pecuniæ summam in eam rem impendit, testantibus *Plinio l. 8. c. 16. & Athenæo. l. 9. Dipnosoph.* adeo ut nullus mortalium tanta adminicula *Philosophiam* excolendi unquam habuerit, quanta *Aristoteles*, nec fortasse quisquam unquam habiturus sit. Acumen ingenii incomparabile, studium cognoscendæ veritatis incredibile, omnes ipsi tribuunt, nec ullum Philosophum tantis boni scriptores elogiis dignantur, quam *Aristotelem* Legatur, *Diogenes Laertius* in vita *ejus*, *Plutarchus* in *Alexandro*, *Cicero* lib. 5. *de Finibus*, *Plinius* lib. 8. c. 16. *Augustinus* lib. 8. de *Civ. Dei*, *& ibidem Ludovicus Vives. Ammonius* eousque progreditur ut eum humani ingenii modum excessisse scribat. *Averroes*, totis mille & quingentis annis nullum fuisse in eo repertum errorem pronunciat: quæ tamen ὑπερβολικῶς *dicta existimem.* Quicquid sit: solus *Aristoteles* regnum hodie tenet atque obtinet in scholis & Academiis, & ex eo ac *Commentationibus* in eum hodie *Philosophari* consuevit Juventus: neque audiuntur, neque admittuntur, qui in ipsum insurrexerunt, aut insurgunt. *Philosophiæ* progressum ab *Aristotele* ad *Græcos*, à *Græcis* ad *Arabes*, ab *Arabibus* ad *Latinos*, præsertim *Monachos* ac *Cœnobitas*, *Thomistas*, *Scotistas*, *Nominales*, *Reales*, *&c.* alias enarrandi fortasse dabitur occasio.

FINIS.

1.6.396 BUR 3 385

EXERCITATIONUM ETHICARUM PRIMA, *DE* Ethicæ exiſtentia & à Theologiâ diſtinctione.

THESIS I.

QUemadmodum inter ſcientias ſeu habitus mentis Theoreticos princeps eſt *Metaphyca*, ita principatum tenet inter prudentias ſeu habitus mentis practicos Ethica. Quare, uti non ita pridem exorſi ſumus *Exercitationes Metaphyſicas*, ita nunc *Exercitationes* (quod felix eſſe fauſtumque velit ſupremum numen) exordimur *Ethicas*: utrobique hoc præſtare conaturi, ut utriuſque diſciplinæ res, & quam clariſſime exponamus, & ad uſum applicemus: utrumque, pro donorum à Deo conceſſorum modulo. Et labor quidem poſterior videri queat fruſtraneus, cum totum *Ethicæ curriculum*, ante paucos annos, in eadem hac *Academiâ*, almâ matre noſtrâ, *triginta & unâ diſputationibus*, à carceribus ad metam, ſit à nobis decurſum. Verum enimvero, quæ, tunc compendio, nunc fuſius, ibi κατασκευαστικῶς, hîc ἀνασκευαστικῶς, pertractare eſt animus: & ordine ſuo proceſſerunt iſtæ *diſputationes* ſecundum filum & ſeriem *Ethicæ Ariſtotelicæ*: hæ *exercitationes* longius interdum excurrent. *Deus ingreſſum inſtruat*, *progreſſum dirigat*, *egreſſum compleat*. Duo hac primâ diſputatione à nobis fient. 1. *Ethicam dari*, id eſt, rationem bene vivendi, doctrinam morum, præceptis, ſive in mente, ſive in codice, (neque enim hoc nunc diſputamus) comprehenſam, probabimus. 2. *Eam eſſe diſtinctam à Theologia*, quæ etiam eſt ars vivendi & canon morum, demonſtrabimus. Ad primum ſic progredimur.

II. *Primo*. Ubi errori locus eſt, ibi eſt opus præceptis, quibus error iſte corrigatur: atqui in vita degenda, ac bene degenda, errori locus eſt; nam quam ſæpe fit ut vitia pro virtutibus, & ſub iſtarum nomine nobis obrepant? dum temeritas, fortitudinis titulum ementitur, moderatio, ignavia dicitur, qui cautus eſt, timidus habetur? in his ſane maximo cum periculo inter vivendum erratur. His erroribus ut occurratur, præceptis opus eſt ac diſciplinâ, quam *Ethicam* vocamus. *Secundo*, ſi diſciplina eſt poſita, quæ operationes intellectus dirigat ad rerum veritatem aſſequendam, pariter debet aliqua poni: quæ voluntatis operationes dirigat ad proſequendam rerum bonitatem: nam tam eſt impotens voluntas in boni proſequutione, quam laborat intellectus in veri aſſecutione: atqui datur diſciplina, quæ operationes intellectus dirigat ad rerum veritatem aſſequendam, ſc. *Logica*, Ergo danda eſt aliqua diſciplina, quæ operationes voluntatis dirigat ad rerum bonitatem proſequendam, ſc. *Ethica*: nam utrobique par eſt ratio. *Tertio*, argumentamur à minori ad majus. Si fidibus canere, literas legere, &c præceptis addiſcitur, an non ad bene vivendum, quo nihil eſt majus, præcepta aliqua fuerint poſita? *Quarto*, provocamus ad experientiam. Inſtitutione vitia ſanari poſſe atque emendari, virtutem doceri præceptis, aſſiduis cohortationum quaſi flabellis felicitatem in multis accendi, & multos ad eam ardenter inflammari, quotidiana comprobat experientia: Et inſigne eſt *Polemonis* exemplum, quem ex ganeone perditæque luxuriæ adoleſcento, bonis præceptis à *Xenocrate* traditis, virum temperantem maximumque evaſiſſe *Philoſophum*, tradit *Val. Max. l. 6. c. 9*. Ex quibus omnibus, luce meridiana clarius manifeſtiuſque eſt, dari præcepta ac diſciplinam, quæ rationem bene vivendi doceat ac profiteatur, quam, *Ethicam* aut *Philoſophiam moralem*, vulgo vocamus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

III. Verum non sufficit simpliciter ostendisse *Ethicæ existentiam*, sed hoc insuper superest, ut eam à Theologia distinctam disciplinam demonstremus: Hoc ut præstent nonnulli, quasdam vitæ humanæ differentias considerandas proponunt, ac distinguunt vitam humanam, in *naturalem* vel *adventitiam* seu *acquisitam*: *naturalem* vitam vocant, quam homo vivit vi solius naturæ: *acquisitam* aut *adventitiam* appellant, quam homo vi habitus cujusdam ad naturam accedentis vivit. *Hæc* est, vel *intellectualis*, quam homo vivit vi habitus intellectualis: vel moralis, quam vivit vi habitus moralis: Atque *hæc* est, vel *Philosophica*, quam *Philosophia Practica* informat & dirigit, sive in genere, sive in specie, cujusmodi est vita proba & honesta; vel *Theologica*, quam *Theologia* informat, estque vita religiosa, Christiana, spiritualis: hisce præmissis sic argumentamur pro discrimine Ethicæ & Theologiæ. Quæ disciplinæ differunt, 1. *Subjecto proprio & adæquato tractationis*, 2. *Subjecto informationis*, 3. *Fine proximo*, 4. *Fine ultimo*, 5 *Principiis propriis*, eæ differunt re ipsa. Atqui *Ethica* & *Theologia* differunt istis modis, quod sic demonstrant. 1. *Subjectum proprium & adæquatum tractationis* in *Ethica*, est, modus probe honesteque vivendi præceptis explicatus, in *Theologia*, modus religiose & Christiane ac sancte vivendi. 2. *Subjectum informationis* in *Philosophia Practica*, est, homo probus & honestus, sive absolute aut in se spectetur, sive in certo vitæ statu aut œconomico aut Politico: in *Theologia subjectum informationis est*, homo religiosus, Christianus, sanctus. 3. *Finis proximus Ethicæ* est, probe honesteque vivere, aut explicare modum probe honesteque vivendi: *Theologiæ* finis proximus est, sancte, religiose, Christiane vivere, aut saltem modum ita vivendi exponere. 4. *Finis ultimus Ethicæ* est, felicitas terrena & temporalis, hominis: *Theologiæ* autem, felicitas cælestis & æterna. 4. *Principia propria in Ethicis*, sunt lex naturæ & recta ratio: *Principia propria in Theologia* sunt, sacræ literæ & verbum Dei revelatum. Per *legem naturæ* intelligitur, vel sententia certa de discrimine honesti & turpis, justi & injusti, &c. quæ sententia homini, solo naturali rationis lumine, sine alterius institutione aut doctrina, est nota; vel intelligitur per *legem naturæ*, ipsa notitia naturalis, in quantum reliqua est, honesti & turpis, justi & injusti, quæ quoad aliquas reliquias in hominibus omnibus ratione bene utentibus reperitur. Per *rectam rationem* intelligitur, partim rectum hominis de rebus agendis judicium, partim axiomata practica vera & certa, quæ de honesto & turpi, justo & injusto, à sapientibus & prudentibus, ex lege naturæ eruuntur & traduntur, cujusmodi sunt, quod honestum est, est appetendum, quod turpe, est fugiendum, nemo est lædendus, suum cuique est tribuendum, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, Deus est colendus, Parentes & Magistratus sunt venerandi, Tranquillitas publica est defendenda &c. Per *Scripturam Sacram* intelliguntur, ut notum est, Prophetarum & Apostolorum, de turpi & honesto, justo & injusto, Effata: Jam vero, sicut hæc principia sunt diversa, ita disciplinæ, quæ de justo & injusto, honesto & turpi, hisce *Principiis* innituntur, & ex iis eruuntur, longe differunt. Certe, sicut ex diversitate prima Principiorum, quibus gignitur cognitio Theologica & Metaphysica de Deo, bene infertur *Theologiæ* & *Metaphysicæ*, discrimen; ita ex diversis Principiis, tum ex lege naturæ, tum ex libro Scripturæ, recte eruuntur præcepta de honesto & turpi, justo & injusto, & bene etiam infertur diversitas *Ethicæ* & *Theologiæ*. Hoc argumentum à *Principiis Ethicæ ac Theologiæ* distinctis, ad utriusque disciplinæ discrimen inferendum, quia solidum videtur, paulo plenius est proponendum.

IV, *Principia Ethicæ* tria sunt: *reliquiæ legis naturæ nobiscum natæ*, *experientia*, & *ratiocinatio*: *reliquiæ legis naturæ nobiscum natæ*, sunt, generalia de virtutum officiis præcepta & quasi fundamenta, ex quibus specialia licet illi elicere, ut, quod tibi non vis fieri alteri ne feceris, & alia, quæ statim recensuimus: *Experientia* colligit exempla virtutum & vitiorum atque eventuum, verbi causa, per virtutem multos pervenisse ad dignitates, honores, opes;

vitiis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

vitiis vero infames ad extreman devenisse miseriam. *Ratiocinacio* est, quæ ea, quæ experientiâ sunt cognita, colligit & concludit, ex generalibus honesti & turpis, justi & injusti regulis, speciale quorumcunque officium: at vero hæc *principia* non sunt *Theologiæ*, ubi conclusiones de honesto & turpi, *non ex lege naturæ aut ejus reliquiis, nec ex experientia, per ratiocinationem*, sed vero *solâ Sacra Scriptura* à Deo nobis revelata hauriuntur, petuntur, accipiuntur. Profecto, si differant cognitio Dei naturalis hausta ex libro naturæ, & cognitio Dei supernaturalis hausta ex libro Scripturæ, ob diversa, unde hauriuntur, principa, quidni pari modo different cultus Dei naturalis, ab *Ethica* præscriptus, ex lege naturæ acceptus, & cultus Dei supernaturalis, à *Theologia* expositus, petitus ex lege revelata in Scripturis? certe, homo lumine naturæ non tantum ex libro naturæ cognoscit, Deum esse, & illum esse summe bonum, sapientem, potentem, universæ naturæ causam effectricem, conservatricem, directricem, proindeque omnia provido suo sapientique consilio regere, legitimum ordinem tueri, & non solum in rerum institutione, sed in earundem sustentatione omnem ἀταξίαν aversari atque avertere, hæc omnia non tantum, inquam, cognoscit homo ex libro naturæ, lumine naturæ, docente atque explicante hæc de Deo *Methaphysica* vel Theologia naturali, sed præterea lumine naturæ ex lege naturæ cognoscit homo, numen illud, optimum, sapientissimum, potentissimum, religiose esse colendum, voluntatique ejus esse obsequendum, sub ipsius potentia omnia esse submittenda. &c. docente hæc omnia & explicante *Ethica*: nam, quo modo Deum ex idea ejus nobis innata & ex universa rerum natura, cui vestigia sui ac suæ bonitatis, potentiæ, & sapientæ impressit, naturali intellectus lumine homo cognoscit, ita eodem naturæ lumine cognoscit, ex natura numinis ac sui cognita, cultum esse ipsi Deo præstandum, ex vi reliquiarum legis naturæ sibi innatarum, nec Deum tantum esse colendum, sed & proximo benefaciendum ex eodem principio concludit. Hinc, exstant tot insignia de cultu Dei naturali, de justitia erga proximum exercenda, in *Platone*, *Xenophonte*, *Epicteto*, *Cicerone*, *Seneca*, *Plutarcho*, aliisque gentilibus, testimonia, quæ non adducimus, quia satis perspecta cuivis ex eorum Authorum lectione esse possunt. Atque ex hisce omnibus concludimus, *Ethicam* non minus distingui à *Theologia*, quod illa Deum naturaliter, hæc supernaturaliter colendum, doceat, quam distinguitur *Metaphysica à Theologia*, quarum illa Deum naturaliter cognoscendum, hæc supernaturaliter intelligendum, proponit.

V. *Keckermanus*, in suis *præcognitis Ethicis*, variis quoque utitur argumentis ad discrimen *Ethicæ* & *Theologiæ* inferendum, in quæ quia incurrit *Cl. Amesius Technom. pag. 34. Thes. 116.* & illius probationes & hujus exceptiones nonnihil considerabimus: nam quæ Cl. Vir habet in sua *disputatione contra Ethicam* sub titulo *de perfectione Scripturæ*, ea summatim repetiit ac proposuit in *Technom.* loco dicto, *Thes.* 116. *Keckermanni* primum argumentum desumptum est à *fine Ethicæ* & *Theologiæ*. Et profecto, sicuti disciplinæ speculativæ objecto, ita Practicæ potissimum fine distinguuntur. Sic argumentatur *Kekkerm*, Quarum disciplinarum fines sunt distincti, eæ ipsæ sunt distinctæ. Sed Ethicæ & Theologiæ fines sunt distincti. *Major* est principium Logicum, & *minor* probatur, quia bonum morale est distinctum à bono spirituali, Theologiæ finis est bonum gratiæ ac supernaturale, Ethicæ finis est bonum morale seu civile & naturaliter acquirendum ac sic naturale. Illa autem duo bona differunt, consequenter, differunt & disciplinæ quæ utrumque hoc bonum, sed divisim, habent pro fine; *Excipit Ames.* 1. *Ipsa supernaturalis beatitudo, respectu societatis civilis ac politicæ, in qua vivimus, considerata, civilis est ac moralis.* Resp. Subjective est civilis, non terminative, id est, ut clarius loquar: beatitudo supernaturalis, quæ ex parte in via, plene in Patria, possidetur, illa in tantum potest dici civilis in hac vita, in quantum cadit in civem, societatis politicæ membrum, ut subjectum, at beatidudo supernaturalis subjectata in cive, non terminatur in hac vita, sed vero producitur ad vitam alteram, ubi de-

mum consummabitur: At beatitudo moralis terminatur in hac vita, nec ulterius producitur. Deinde non in omnia societatis civilis ac politicæ membra cadit beatitudo supernaturalis, in quæ cadit moralis: multi ex gentilibus consecuti sunt summum bonum morale, sed non item supernaturale; quare ne quidem à parte subjectorum confundi debent bonum morale & supernaturale. 2. *Excipit Ames. civilis ac moralis beatitudo, supernaturali contradistincta, non naturalis, id est, ex natura corrupta proficiscens sed in quantum supra eam ex reliquiis naturæ integræ per divinam gratiam fluit in Ethnicis sapientioribus, naturalis dici debet.* Resp. Sed neque nos beatitudinem moralem vocamus naturalem, quasi fluat à natura corrupta, sed quia in hominibus naturæ corruptæ fluit à reliquiis naturæ integræ in iis superstitibus: nullam tamen agnoscimus hic gratiam divinam sed solum naturæ lumen, quod ex lege naturæ aut reliquiis ejus relictis naturaliter tales virtutes in Ethnicis producit. Et ut *Cl. Amesius*, hæc, aut alii pro ipso, recte intelligant, distinguant hominem constitutum in statu naturæ corruptæ, in statu gratiæ, in statu gloriæ. Homo in statu naturæ corruptæ non in totum & solidum privatus est imagine Dei, quod ipsi docent Theologi: habet enim reliquas quasdam scintillulas, sub cinere quasi sopitas, quibus cum recte utitur, ad virtutes illas morales naturali intellectus lumine ex lege naturæ assurgere potest citra gratiæ divinæ auxilium: atque iis assequitur beatitudinem moralem, qua Deum naturaliter cognitum, ut creatorem, conservatorem, sapientissimum, potentissimum, optimum, omni cultu & pietatis officio prosequitur. In statu gratiæ cognoscit Deum ut redemptorem talemque colit, quod non habet ex lege aut lumine naturæ, sed ex divina gratia, quæ hoc, huic homini, non illi, non isti, ex verbo suo per prædicationem Euangelii, ac Spiritus Sancti illuminationem, revelavit. In statu gloriæ, homo Deum videt sicuti est, eoque fruitur perenni & perfecta fruitione, quod gratiæ, quoque est peculiaris & non naturæ. Unum hic tamen objici potest, pro atque ex *Amesio*, in fine *Th.* 116. quoad statum naturæ corruptæ; in quo non videntur homines per reliquias legis naturæ ac beneficio luminis naturalis pervenire posse ad virtutes morales & beatitudinem civilem: nam contradicit *Apostolus ad Rom.* 1. v. 21. cum ait, *gentiles Deum non glorificasse, neque ei gratias egisse, sed mutasse gloriam incorruptibilis Dei, in efformatam imaginem corruptibilis hominis, & volucrium, & quadrupedum, & reptilium*, item, *illos veritatem Dei transmutasse in falsitatem, & serviisse rebus creatis præterito creatore, & se obstrinxisse omnis generis sceleribus, quorum catalogum* longum ibi contexit *Apostolus. Ergo, falsum est, quod nos asseruimus de naturali cultu & pietate erga Deum, & justitia naturali erga proximum, deducta utraque ex reliquiis imaginis divinæ superstitibus, & lege naturæ relicta in homine naturæ corruptæ.* Resp. Factum non evertit jus, id est, licet gentiles multi, imo plerique, in horrenda scelera ruerint, hinc tamen non sequitur, ipsos naturaliter ignorasse contrarium, exstinguere quidem conati sunt lumen naturæ & conscientiam, abolere item legem naturæ, excutere, atque obruere, & obfuscare reliquias imaginis divinæ, sed non potuerunt; manserunt enim scintillæ quædam, vel invitis: unde dixerat *Apostolus*, v. 18. *homines veritatem injuste detorquere*, ubi per vocem (*veritatem*) intelligit lucis primævæ & legis naturæ reliquias residuas. 2. *Respondeo. Apostolus* non loquitur, de omnibus & singulis, sed de quibusdam impiis: atqui à particulari ad universale non valet illatio: non sequitur; in quibusdam gentilibus non apparuit cultus Dei naturalis, & naturalis justitia in proximum exercita lumine naturæ, vi legis naturæ, ergo illa in nullo gentilium reperiuntur. Sed pergamus cum *Kekkermanno*.

VI. Secundum *Kekkerm.* pro discrimine *Ethicæ* & *Theologiæ* argumentum desumit ab *objecto*, & sic proponit. *Theologia* versatur circa interiorem hominis affectum reformandum penitus ad imaginem Dei, atque adeo circa cultum Dei internum: *Ethica* vero versatur circa mores externos in civili societate hominum atque adeo concluditur terminis hujus vitæ & tradit præcepta pro mensura præsentis vitæ, at *Theologia* terminis hujus vitæ non concluditur, sed ratio-

nem

nem monstrat bene moriendi,& ad aliam vitam transeundi. *Excipit Amesius. Theologiæ objectum esse tam externam in moribus, quam internam in animo obedientiam: Et Ethicam docere, quomodo regenda sit voluntas, affectus compescendi, adeoque explicare cultum Dei internum.* Resp. fatemur non tantum esse ponderis in hoc *Kekkermanni* argumento, atqui fuit in priori: nam hoc verissimum est; *Theologiam* etiam versari in informandis & reformandis moribus externis, & *Ethicam* agere de cultu Dei interno: Et testimonia *Platonis*, *Epicteti*, *Ciceronis*, hoc evincunt, quibus, ut Deum incorrupta mente veneremur, invocemus, timeamus, mandant. Videatur *Cicero l. 2. de nat. Deor.* Plato *l. 4. de legibus. Epictetus in Enchiridio*: sed hoc voluit *Kekkermannus*, *Ethicam* non versari circa interiorem hominis affectum, quia non docet, quomodo is ad imaginem Dei plane debeat restitui, quod docet *Theologia*, quæ ideo multo majori jure circa internum hominis affectum versari debet: & hæc verba *Kekkerm. ad imaginem Dei penitus reformandam*, ab *Amesio* omissa sunt, in quibus tamen vis argumenti *Kekkerm.* consistit, quia non tali modo *Ethica* circa interiorem hominis affectum occupatur, quomodo potissimum circa eum occupatur *Theologia*. Quod *excipiat Ames. si propterea cessaret aliquid esse Theologicum, quia terminis hujus vitæ concluditur, multa vere Theologica cessarent esse Theologica, ut prædicatio verbi, administratio sacramentorum*, R. Non ferit scopum argumenti *Kekkermanniani*: hoc tantum voluit *Kekkerm. Ethicam* tradere præcepta de virtutibus in hac vita exercendis, ad bonum in hac vita obtinendum: at *Theologia* tradit quidem præcepta de verbo Dei legendo, sacramentis usurpandis, actionibus utrisque in hac vita exercendis, at institutis, ad bonum in altera vita obtinendum ad salutem sempiternam possidendam. Deinde *dicit Ames. nunquam probabit Kekkerm. ullam virtutem cum hac vita in essentia sua cessaturam, licet in certis individuis cessatura sint quarundam virtutum simulacra.* Resp. Virtutes morales, si non quoad essentiam, saltem quoad usum, cessabunt: Pietas erga Deum ex lumine & lege naturæ instituta cessabit, quia Deum cognoscemus, non ex lumine naturæ post hanc vitam, neque colemus ex reliquiis legis naturæ, sed plene perfecteque, quantum in creaturam cadit finitam, ipsum & cognoscemus & colemus. Fortitudo cessabit, quia nulla erunt post hanc vitam pericula, nulla mors aut malum. Temperantia cessabit, quia nullus erit cibus aut potus, nullus objectus gustus aut tactus. Iustitia & liberalitas cessabunt, quia nulla erunt commercia, nulla quoque indigentia.

VII. Sed tertio argumentatur *Kekkerm.* à *subjecto*: subjectum *Ethicæ* est vir probus, bonus, ac honestus: *Theologiæ* pius & religiosus. Et sunt multi viri honesti etiam inter Turcas aliosque gentiles, qui virtutes morales exercent, & tamen respectu Theologiæ sunt desperati, ac, nisi convertantur, in æternum infelices futuri, ut *Aristides, Scipio, Socrates*, aliique *Heroes* in *Romana* & *Græca* historia celebrati. *Excipit Amesius, etiam Ethicam docere, pie vivere.* Resp. distinguatur pietas, & res est confecta. Est pietas moralis, est pietas naturalis, quatenus τὸ naturale opponitur supernaturali, pietas spiritualis est pietas supernaturalis. Dicitur in versu, sic *pius Æneas*; *Pietas Æneæ* fuit bonum morale & habitus naturæ, sicuti omnis pietas, cujus in Deum exercendæ non uno loco faciunt mentionem, *Plato, Epictetus, Seneca, Cicero*. *Pietas Davidis* aliorumque sanctorum erga Deum exercita, fuit bonum spirituale, & habitus gratiæ. Postremo sic argumentatur *Kekkerm* Nemo negat differre amicitiam civilē ab amicitia spirituali & Theologica, quidni ergo & *Ethica* differat à *Theologia*, cum illa civilem, hæc spiritualem amicitiam doceat. Et addo, non tantum amicitia Ethica à Theologica, sed omnes virtutes *Ethicæ* à *Theologicis* differunt. Ad hoc *Excipit Ames. Virtutes Ethicas esse meram hypocrisin & Pharisaismum, adeoque vitia, quod alii dicunt, esse splendida peccata.* Resp. Quando virtutes Ethnicorum dicuntur vitia & splendida peccata, illud non simpliciter sed cum grano salis est accipiendum, sc. virtutes Ethnicorum collatæ cum bonis operibus piorum sunt peccatis similiora quam virtutibus, quia, quicquid est non ex fide, peccatum est: sed per se & in natura sua consideratæ, sunt bonum imaginis Dei in homine: per accidens

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

autem & ratione subjecti evenit, ut cum cadunt in subjectum fide carens, ut tum degenerent quasi in vitia; sicut vinum per se bonum, in vas fœtidum, infusum, fœtore imbuitur propter vas illud, ita virtus moralis, cadens in animum fide carentem ac vitiosum, vitium contrahit, & in peccatum abit. Sed *dicat aliquis, virtutes Ethicæ aut Theologicæ, aut distinguuntur gradu aut specie: si gradu, non possunt disciplinæ specie distingui, quæ de iis agunt, & quia de iis agunt; Si specie, non possunt convenire in eodem subjecto, ut conveniunt in eodem Christiano*. Resp. 1. *in genere*: sicut bonum naturale & morale, differt à bono supernaturali & spirituali specie, propter principia specie diversa, naturam & gratiam, ita differunt quoque specie ob eadem principia specie distincta virtutes Theologicæ & Ethicæ: Resp. 2. *In specie*. Virtutes Ethicæ & Theologicæ in diversis subjectis, illæ in Ethnico, hæ in Christiano, specie differunt, quia, propter rationem datam, virtutes Theologicæ sunt bonum spirituale in Christianis, Ethicæ sunt bonum morale & naturale in Ethnicis: illæ placent Deo ad salutem, quia persona placet Deo in Christo, hæ non placent Deo ad salutem, quia persona est extra Christum: Illæ ex fide; secundum legem Dei revelatam ad Dei gloriam fiunt, hæ ex propria intentione, interdum ex opinione meriti, secundum rudera & rudimenta legis naturæ, ad nominis proprii gloriam fiunt: Interim placet Deo bonum quod in illis Ethnicorum virtutibus resplendet, ut parvulæ scintillulæ splendent in jam fere extincto carbone: At si in eodem subjecto, sc. in homine Christiano, consideretur virtus utraque & Theologica, & Ethica, jam non specie sed gradu distinguuntur: nam tum subjectum virtutis Ethicæ, nempe Christianus, placet Deo. Sic fortitudo, quæ in *Scipione*, Deo displicuit, ratione subjecti, non per Christum justificati, placuit ipsi in *Constantino Magno*, Christiano; interim ipsa virtus fortitudo Deo non displicuit. Sed ut tandem finiamus, distinctio accipiatur hæc. Virtutes Ethnicorum considerantur, vel formaliter, vel ratione subjecti: formaliter spectatæ, Deo placuerunt, sed non ad salutem; subjectum virtutis Ethnicæ, vel confertur cum Christiano homine, vel cum alio Ethnico: si cum Christiano, Deo non placet illud subjectum Ethnicæ virtutis: Si cum alio Ethnico, ille, vel erit virtute præditus, vel non; si præditus est virtute, vel magis, vel minus, quam alter: sic Ethnicus, magis splendidus virtute morali quam alter, magis placet Deo quam alter: Et alter, minus splendidus virtute, minus placet Deo: si sit vitio contaminatus, tum Ethnicus virtute præditus placet Deo, præ Ethnico vitiis imbuto: sic *Scipio* placuit magis Deo, præ *Caracalla* & *Nerone*, & id genus nefariorum monstrorum. Atque ita omnes *Amesii* exceptiones, nunc contra *Ethicam*, ut nuper contra *Metaphysicam*, dilutas existimamus, jam concludo. *Ethica* differt à *Theologia*; non tamen, quia differt, pugnat, non magis quam boni mores cum pietate, aut virtus moralis cum spirituali, in eodem Christiano, quod monitum obiter volui, nequis decidat in Scyllam, cupiens vitare Charybdim, ab uno extremo ruat in alterum, ab omnimoda identitate Ethicæ & Theologiæ rejectâ, afferat insociabilem & perpetuam pugnam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

EXERCITATIONUM ETHICARUM SECUNDA, DE

Ethices essentia ac definitione.

THESIS I.

ETHICÆ *existentiam* & *ejusdem à Theologia discrimen* exposuit exercitatio prima: quæstionem enim, *an detur Ethica & dictincta ab aliis facultatibus & disciplinis*, disciplina, præmittere æquum fuit ac juctum, ne de re incertâ aut non existente exercitationem instituere videremur, quæstionem *an sit*, sequitur quæstio *quid sit*: itaque videndum nunc *quid sit Ethica*? hanc nobis quæstionem solvet *definitio*: ea enim est, ut *Aristoteles* loquitur, λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι *oratio explicans quid sit esse rei*: verum, antequam definitionem in medium proferamus, primum nonnihil, sed paucis, de *Ethicis libris* Magni *Aristotelis* dicemus, & de ratione ac modo res Ethicas explicandi, quæ instar προλεγομένων erunt, & sic quoque institutum nostrum, in hisce exercitationibus Ethicis in posterum instituendis, unicuique manifestum evadet magis.

II. Tria extant in *Aristotelis* operibus, quæ hodie reperire est, Ethicorum volumina: sunt *Ethica Nicomachia, Eudemia*, & *Magna*, ut vocantur *Moralia*. *Ethica magna* cur sic fuerint dicta, difficile est divinare, cum omnium sint brevissima: imo potius parva quam magna dici debent, si cum reliquis comparentur, quippe quæ compendium fere sint *Ethicorum* ad *Nicomachum*: sed multi sunt, qui magna moralia esse *Aristotelis* negant, sed alterius cujuscunque: verum si *Aristotelis* sunt (neque enim nobis operæ videtur, multum inquirere in hoc negotium) existimem, illud opus ad nos non pervenisse integrum, sicuti multa *Aristotelis* volumina partim interciderunt, partim mutila ad nos pervenerunt, cujus rei rationem adfert *Strabo l. 15. Geographiæ*, & *Plutarchus* in *vita Syllæ*, & ex utroque *Ramus in schol. Dial. lib. 1.* *Ethica Eudemia* & *Nicomachia* sic dici volunt *interpretes Aristotelis*, quia ista *Eudemo*, singulari *Aristotelis* amico, hæc *Nicomacho*, filio suo, ab *Aristotele* sint inscripta: sed & hic *Ethica Eudemia* multi Aristoteli eripiunt, & *Eudemio Rhodio* tanquam *authori* adscriptum eunt: imo & ipsa *Ethica Nicomachia* non *Aristoteli* sed *Nicomacho* ab ipso *Cicerone* attribuuntur: hæc sunt diserta ejus verba lib. 5. de finibus. *Teneamus Aristotelem & ejus filium Nicomachum: cujus accuratè scripti de moribus libri, dicuntur illi quidem Aristotelis: sed non video, cur non potuerit patri similis esse filius?* at respondemus tibi, *disertissime Romuli nepotum, Marce Tulli Cicero*, non semper in filiis est patrum virtus: non ad istud virtutum culmen surrexit tuus ipsemet filius, quo adscendere tibi fuit concessum: *Nicomachus*, junior fuit ac juvenis, qui nulli veterum celebris est, nisi quod *Aristolelis* filius extiterit, procul dubio tam inglorius haud futurus, sic hoc opus, quod summæ est eruditionis, & condidisset & edidisset: sed contra Maximum oratorem, omnium Græcorum interpretum autoritatem adducere possumus, qui *Aristoteli, ceu authori, Nicomachios Ethicorum libros asserunt*: sed ipsum *Aristotelem* sui ac librorum suorum vindicem producamus. Ipse *Philosophus* horum *Ethicorum* ad *Nicomachum* in aliis libris mentionem facit: nempe *Polit. lib. 2. cap. 1. lib. 3. cap. 6. lib. 4. cap. 2. lib. 7. cap. 13. & lib. 6. Eth.* horum c. 3. lectorem *ad Analyt. posteriora* remittit, qui non sunt *Nicomachi*: *lib. 1. cap. 6. Socratem & Platonem* amicos vocat, in insigni & aurea ista, de philosophandi

liber-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

libertate, sententia, *Amicus Socrates, amicus Plato, magis tamen amica veritas:* at *Socrates* & *Plato*, non *Nicomachi*, sed *Aristotelis* amici extitere: sed quid multis opus est? ultimum *Ethicorum Nicomachiorum* caput transitionem continet, ad libros *Politicos*, quos *Aristotelem* conscripsisse nemo negat, & certe λέξις ac τάξις, ac res ipsa, in *Ethicis* Nicomachiis plane sunt Aristoteleæ, ut non lac lacti, ovum ovo similius esse possit, quam isti libri sint similes Aristotelis stilo, genio, ingenio: quare *Aristotelis* esse, *Ethica* Nicomachia, contra Ciceronem concludamus: sunt vero ad *Nicomachum Ethicorum* libri decem, ad *Eudemum* septem, *magnorum Moralium* duo. Ego quidem, si omnia ista volumina sint Aristotelis, existimem, *Aristotelem* primo conscripsisse *magna Ethica*, deinde *Eudemia*, tandem *Nicomachia*: ita ut *Eudemia* sint explicatio *magnorum Moralium*, & *Nicomachia* sint emendatio *Eudemiorum*. Inter hæc tria *Ethicorum* volumina excellunt *Nicomachia*, unde ea etiam variis commentariis à græcis, latinisque interpretibus, sunt illustrata, & ex iis atque ad illorum ordinem omnia fere systemata Ethica sunt composita & instituta: nos quoque, ne à more recepto abeamus, horum Ethicorum seriem ac filum in hisce exercitationibus Ethicis cum Deo instituendis sequemur, res Ethicas ad illius sententiam & Methodum explicaturi, institutis tamen digressionibus & correctionibus ipsius Philosophi, ubi hoc opus fuerit ac necesse: nunc modum rationemque res Ethicas tractandi videamus.

III. Triplex vulgo in scholis Academiisque est *Ethicam* explicandi ratio. *Prima* est γνωμολογική, quæ brevibus & argutis sententiis, γνώμαις, ea præcipit, quæ ad mores vitamque recte instituendam pertinent, quales quondam in statuis Mercurialibus templorumque foribus incidi solebant, ut sunt, *Deum cole, parentes ama, nosce te ipsum, ne quid nimis, &c. Secunda* ratio tractandi *Ethicam* est παραδειγματική, quæ virtutum & vitiorum & eventuum exempla colligit, & ad vel sequendum vel fugiendum proponit: huc pertinent historiæ, apologi, comœdiæ, tragædiæ, poemata, &c. *Tertia* ratio exponendi Ethicam est ἀποδεικτική, quæ virtutum definitiones, divisiones, causas, effecta, adjuncta, opposita, & quæcunque ad accuratam faciunt explicationem, adducit: hanc postremam agendi rationem init Aristoteles in *Ethicis ad Nicomachum*, quare & nos eam inire decrevimus. Verum adhuc *paulo* aliter modus docendi Ethicam explicari potest: nempe, quæ præcipiuntur de moribus, ea vel ἀτάκτως sine ordine traduntur, vel τεταγμένως cum ordine: ἀτάκτως, sine observatione ordinis, cum morum exempla, præcepta, sententiæ congeruntur nude, ut fit in *proverbiis Salomonis* & *libris Iesu Syrach*: τεταγμένως, observato ordine res Ethicæ traduntur, vel per gnomas, sententias, & exempla, si juxta methodum Ethices sint digesta & disposita, quale *enchirydion Ethicum* ante pauculos annos conscripsit, & hic excudi curavit *Ioh. Ionstonus Medicus*, ni fallor, Reipubl. *Lesnensis in Polonia*, vel traduntur in pleno & integro systematis corpore: & tum ratio tradendi res Ethicas est, vel brevior, vel prolixior: quæ in epitomâ & breviario quasi, nuda morum præcepta, definitiones ac divisiones exhibet, & interdum exempla, sed parciora exhibet: hæc ratio Tyronibus est accommodatissima, qui, si Ethicam discere cogitent, prius synopsin aliquam & systematicam Ethices epitomen animo suo complectantur, oportet, antequam ad altiora contendant, & in ipsa sapientiæ quasi sacraria irrumpant: talia compendia extant quam plurima, imprimis *Gutberlethi*, *Alstedii*, *Vernulæi*, aliorumque, quos recensere longum foret: prolixior exponendi Ethicam ratio, est apodictica & pareinetica: apodictica, ut jam dixi, quæ non nuda tandum morum præcepta, definitiones, divisiones, colligit, sed etiam fidem iis facit, & probationes affert, atque in dissertationes fusiores atque liberiores excurrit, utiturque, tum demonstrationibus, si haberi possunt, tum argumentis probabilibus: quæ ratio agendi in systematibus majoribus *Keckermanni*, *Timpleri*, *Heideri*, *Willii*, *Horneji*, & *interpretum Aristotelis* discursibus, teneri solet: *pareinetica*, quæ non tantum plene res Ethicas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

eas explicat & rationibus probat, sed insuper adhibet ἠθικῶς & παθητικῶς, quibus demulcet auditorum animos ad studium philosophiæ moralis, & ad virtutum actiones atque exercitium, per media & motiva, hortatur, inflammat, incitat, exstimulat: quæ ratio docendi ac tradendi Ethicam, minus quidem est usitata, longe tamen utilissima, utpote, qua verum finem Ethicæ subordinatum, & ultimum, πράξεις, ctiones morales, & summum bonum ac beatitudinem consequimur, qua non tantum cognoscimus res Ethicas, sed & agere Ethicè addiscimus, adducimur, movemur: cui rei inserviunt *casus conscientiæ*, & *morales*, bene explicati & decisi. Sed tandem ad rem ipsam, *Ethicæ definitionem*, accedo; quam quidem ex *Aristotele* frustra quis petat, quandoquidem nulla extat: nam neque in *Ethicis magnorum moralium*, neque in iis ad *Eudemum*, neque iis ad *Niomachum*, eam invenies: & *Philosophus* non videtur ita se adstrinxisse artium præceptis, sed liberiori esse discursu usus: ea tamen, in ordinata cujusque rei tractatione ceu fax præmitti, & recte solet,

IV. *Definitio* non una apud authores occurrit. Nonnullis, definitur *doctrina morum*, aliis, *doctrina virtutum*, aliis, *doctrina de fine hominis*, aliis, *doctrina de officiis communibus ad cujusque vitæ institutionem pertinentibus*, aliis, *ars bene beateque vivendi*, aliis, *prudentia regendi voluntatem & appetitum pro bono civili acquirendo*: sed harum definitionum quædam sunt latiores, quædam angustiores suo definitio: mihi videtur omnium esse perfectissima hæc, *Ethica est prudentia, quæ animum ejusque actiones per virtutem informat, ut felicitatem, quæ in vita civili contingere potest, homo consequatur* Hic primum vox, id est, *definitum*, tum *definitio*, excuti debet *Definiti* vox est *Ethica*. Vox *Ethica*, græce ἠθικὴ, sicuti pleraque disciplinarum apud græcos nomina, λογικὴ, ῥητορικὴ, ἀριθμητικὴ, &c. adjectiva est, ac subintelligitur, vel τέχνη, vel ἐπιστήμη, vel δύναμις, vel διδαχὴ, aut simile substantivum, dicitur ἠθικὴ, ut notationem & etymologiam proponam, vel ἀπὸ τοῦ ἔθους à *consuetudine*, ἔθος enim græcis est *consuetudo*, mutato ε in η, quæ *notatio* est à causa efficiente instrumentali, quia per consuetudinem, assuefactionem, per crebrum actionum exercitium, unde consuetudo oritur, mores formantur; vel rectius ἀπὸ τῶν ἠθῶν à *moribus* seu *actionibus hominum externis*, à *libera voluntate emanantibus*: ἤθη enim *mores* significat: hæc *notatio* est desumpta à *moribus*, vel tanquam ab objecto, quia circa hominum mores formandos & instituendos occupatur Ethica, vel tanquam à fine, quia hic finis est Ethicæ, ut hominum mores, affectus, actiones, ad civilitatem deducat Ethica: Hæc est Ethicæ *Etymologia*. *Homonymia* est in eo sita, quod interdum vox *Ethica* sumatur generaliter, pro universâ Philosophiâ practicâ, quæ Ethicam proprie sic dictam, Politicam, & Oeconomicam, comprehendit, & ita videtur sumi in illa Philosophiæ Stoicis recepta divisione, qua dispescitur in Logicam, Physicam, Ethicam: interdum, ut hic & nunc sumitur pro ea Philosophiæ practicæ parte, quæ hominis actiones & mores virtute instruit ad beatitudinem civilem obtinendam, & sic contradistinguitur *Politicæ & Oeconomicæ*. *Ethica* latinis dicitur *philosophia moralis*, sicuti *politica*, civilis.

V. In definitione allatâ occurrit primum *genus*, quod fecimus *prudentiam*: nam cum virtutes non nobiscum nascantur, sed exercitatione & crebris actionibus acquirantur, oportet *Ethicam*, quæ virtutum disciplina est, esse habitum: neque hoc in controversiam vocari solet: at qualis erit habitus Ethica: an Theoreticus? Nullo modo: nam Ethica non in contemplatione rerum, nec in unda præceptorum cognitione ac theoria subsistit aut acquiescit, sed à præceptis & cognitione ad actionem transit ac pergit: itaque nec *scientia*, nec *sapientia*, nec *intelligentia*, est: si quis vocem *scientia* latius sumat, per me tum licet, ut scientiam appellet *Ethicam*: attamen ejus genus scientia assignari non poterit: ergo genus ejus fuerit vel *ars* vel *prudentia*; non ars, sive artem definias cum *Aristotele* ἕξιν μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητικὴν, *habitum cum recta ratione effectivum*, ve cum *Ramo* & aliis, *systema præceptorum ordine recto dispositorum*:

ſitorum Ethica non eſt ars ſenſu & ex definitione artis *Ariſtotelica*, quia Ethica non ποιεῖ ſed πράττει *Ariſtoteles*, non abſque ratione, valde diligenter ac religioſe diſtinguit inter πράττειν & ποιεῖν: aliud ipſi eſt πρᾶξις, aliud ποίησις: & longe aliud πράττομεν, & longe aliud ποιοῦμεν: paſſim *Ariſtotelis* interpretes τὸ πράττειν exponunt agere & πρᾶξιν *actionem*, τὸ ποιεῖν *efficere* ſeu *facere*, & ποίησιν *effectionem* ſeu *factionem*, licet alias hæc vocabula *agere* & *facere*, *actio* & *effectio*, probatis latinæ linguæ autoribus, idem ſignificent: per πρᾶξιν *actionem*, intelligunt talem operationem, unde homo operans dicitur bonus vel malus, probus vel improbus, honeſtus vel inhoneſtus: per ποίησιν *effectionem*, intelligunt talem operationem, unde homo operans dicitur, peritus vel imperitus, doctus vel indoctus, artifex vel iners. Verbi cauſa; qui ſyllogiſmos fabricat, qui canit, is operatur, ſed à ſyllogiſmi fabricatione aut à canendo non dicitur bonus vel malus, ſed peritus vel imperitus, prout bene vel malè cecinerit, bonos aut malos ſyllogiſmos fecerit, nam optimus cantor & optimus logicus poteſt eſſe vir peſſimus: atqui eleemoſynam largitur, qui proximo rem perditam aut ablatam reſtituit, qui cibo, potu, aliiſque rebus moderate utitur, qui in periculis ac bello fortiter ſe gerit, &c. is aliquid operatur quoque, ſed dicitur inde bonus, honeſtus, probus, ſi contra fecerit, improbus, inhoneſtus, malus: & nullus eſt bonus Ethicus, niſi qui idem ſit vir bonus: priores iſtæ operationes, canendi, ſyllogiſmum fabricandi, dicuntur ποιήσεις, earumque habitus, *ars*: poſterior, πράξεις, earumque habitus, *prudentia* jam aſſumo. Ethica non verſatur circa ποιήσεις: quod per ſe patet: ergo *ejus genus non eſt ars* prout eſt ἕξις ποιητικὴ, ſenſu *Ariſtotelico*: ſed neque eſt ars ſenſu *Rameo*; prout illa vox ſignificat comprehenſionem præceptorum: nam præceptorum legitimè diſpoſitorum comprehenſio, eſt accidens Ethicæ, ideoque non eſſentialis: at omne genus eſt eſſentiale & non accidentale: ſic enim omnes diſciplinæ & ſcientiæ artes forent, nullumque eſſet inter habitus, prudentiam artem, & ſcientiam, diſcrimen: at eſt diſcrimen, quia alia habent objecta, alios fines, quibus habitus diſtinguuntur. Ergo, cum Ethica ne illo quidem ſenſu ars ſit, relinquitur ergo, *ut ejus genus* ſit *prudentia*: quod ſic probatur: cui competit definitio, ei & definitum: at *prudentiæ* definitio competit *Ethicæ*. Ergo. Imo non ſimpliciter ei competit definitio prudentiæ, ſed prudentia prædicatur de *Ethica* in quæſtione qua quæritur quid ſit res, idque immediate. Prudentia definitur ab *Ariſtotele* lib 6 c. 5 ἕξις μετὰ λόγου ποιητικὴ περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακά *habitus cum recta ratione activus, circa ea, quæ homini bona ſunt vel mala* At *Ethica* eſt talis habitus. Ergo: nam dirigit intellectum in cognitione rerum agendarum, idque unicè habet propoſitum, ut actiones ſuas homo per habitum Ethicæ inſtituat, ſecundum virtutem, vitamque vivat bene ac beate, quantum naturâ duce, & ex rectæ rationis dictamine, licet, ac fieri poteſt in hac imbecillitate: cum itaque hominem doceat agere bene, abſtinere à male agendo, *Ethica*, recte dicitur *prudentia*, ejuſque *genus prudentia* ſtatuitur, totaque prudentiæ definitio recte ei tribuitur.

IV. Sed hic objectiuncla removenda eſt, *Prudentia non cadit in virum improbum: quia repugnat eſſe improbum & prudentem: at Ethica cadit in improbum* Ergo. Reſp. verum eſt antecedens, ac *concedimus majorem*, quod prudentia vera non cadat in hominem improbum: nam quando aliquid tale in homine improbo reperitur, quod prudentiæ ſpeciem præ ſe fert, illud non prudentia ſed calliditas eſt & aſtutia: ſed *negamus minorem*: Ethicam cadere in virum improbum: nam quamvis Ethicorum præceptorum cognitio in eum cadat, non tamen Ethica proprie: vir improbus, qui peſſime vivat, poteſt eſſe præceptorum Ethicorum peritiſſimus, non tamen idcirco eſt dicendus Ethicus: ratio eſt, quia non cognitio de præceptorum honeſtate, ſed actio conſtans & perpetua, ſecundum præcepta honeſtatis & ſecundum virtutem facit Ethicum, & virum bonum, Ethicum: nam æquivoce dicitur nomen *Ethici* de eo, qui, cognitis præceptis, virtuti non ſtudet, virtutem non exercet, quia talis nondum πράττει, nondum *agit*: at *Ethicus* πράττει, agit, & Ethica eſt ἕξις πρακτικὴ habitus

acti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

activus. ¶ Instant. *si Ethica dicat habitum activum, ἕξιν πρακτικὴν, ita ut Ethicus debeat πράττειν, agere, ergo qui dormit non est Ethicus, quia nihil πράττει nihil agit, æque sicut ille, qui in nuda cognitione virtutum subsistit.* Resp. Dispar est ratio: nam Ethicus quis est, puta vir bonus, etiam tum, cum dormit, cum nihil bene ac præclare *agit*, quia sæpe occasio deficit exerenda & exercendæ virtutis; quia, etsi non πράττει aut agit bene de facto, habet tamen habitum & potestatem τοῦ πράττειν *agendi*: at vir malus & improbus, ne habitum quidem & facultatem aut potestatem habet τοῦ πράττειν, *agendi*. Instant. 2. *atqui est in viro malo & improbo cognitio præceptorum, ergo & habitus.* Resp. Ista cognitio tantum habetur ab intellectu speculativo, & quem solummodo afficit in viro malo & improbo: at Ethica, quia prudentia, sedem suam habet in intellectu practico, quem afficit: nam si cognitio præceptorum Ethicorum de honestate & virtute afficeret hominis improbi vel mali intellectum practicum, non foret malus & improbus, quia statim ex præscripto intellectus practici habitu prudentiæ (ut supponimus) imbuti, voluntas (quæ intellectum semper sequitur) imperaret facultatibus inferioribus εὖ πράττειν *bene agere.* Quare hoc discriminis est inter Ethicum proprie & vere sic dictum, etsi dormiat & pro tempore *non agat*, non πράττει, & inter hominem improbum sola cognitione præceptorum de virtute Ethicorum instructum: quod ille, ubi fert occasio, recte agere possit, imo recte agat, & ex habitu Ethicæ non possit non recte agere, cum agit, hîc vero, nec agat recte, nec recte agere possit cum agit, quia veræ Ethicæ habitu caret. Hæc de genere, de differentia *Ethicæ* exercit. 3. agetur.

EXERCITATIONUM ETHICARUM TERTIA,

DE

Ethices differentia, divisione, ac usu.

THESIS I.

ETHicam, non *artem*, non *scientiam*, sed *prudentiam*, asseruit *exercitatio præcedens*, atque ita verum ejus innotuit *genus*: nunc *differentia* illius *discutienda* venit, quæ complectitur ejus *subjectum*, *objectum*, *finem*, *media*: quibus explicatis ad Ethices *divisionem* transibimus, atque *usum*, & celebrem illam ex *Aristotele* tractabimus quæstionem, *an juvenis sit idoneus auditor Ethices.*

II. *Subjectum* & *objectum* à multis solent confundi: nos ea duo impræsentiarum sic distinguimus, ut *subjectum* vocemus id, cui Ethica inhæret, unde & *subjectum inhæsionis* dicunt *logici*, *objectum*, id quod *Ethica* dirigit, circa quod dirigendo occupatur, quod alii vocant *subjectum occupationis, vel, informationis ac directionis*, alii vocant materiam circa quam. Quodnam ergo *sit subjectum directionis, seu informationis*, quænam *sit materia circa quam*, Ethica dirigendo, informando, occupando, uno verbo, quodnam sit Ethicæ objectum, à multis mulum est disputatum: nos in definitione *exercitationis* præcedentis *th.* 4. allata, id significavimus, per voces istas, *animum ejusque actiones:* qui *appetitum* assignant pro objecto, qui *affectus*, *objectum* ponunt *inadæquatum*; ita quoque faciunt, qui *virtutem* ejus esse *objectum* conten-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tendunt; at nos *adæquatum* quærimus, quod etiam in omni definitione perfecta quærendum est, & sic contra illos homines argumentamur. Illud est objectum adæquatum, ad quod omnia, quæ in aliqua disciplina traduntur, possunt referri; sed non possunt omnia referri ad virtutem, ad appetitum, ad affectus; Ergo ista non sunt objectum adæquatum Ethicæ. Sunt qui *bonum & malum morale* pro *objecto* Ethicæ ponunt; verum & hi male: nam *tale objectum* est assignandum, de quo disciplinæ per se, & non per accidens agunt; at de malo morali, de vitiis & vitiosis actionibus non agit *per se* Ethica, *sed per* accidens tantum, ut scilicet virtutis honestarumque actionum tanto magis elucescat natura ac manifestetur, deinde ne à vitiis facile abripiamur, quæ sæpe naturam virtutum ementiuntur: atque ita in tantum agit de vitiis Ethicus, in quantum de Syllogismo sophistico agat Logicus. *Adæquatum* ergo *objectum*, circa quod per se versatur Ethica, est animus, aut, melius, ejus actiones; nam *objectum*, quod ex *Logicis* notum est, proprie est *actionum*; substantiis, facultatibus, habitibusque tribuitur, non nisi propter actiones, quę ab iis eliciuntur; *actiones sunt* id, quod dirigitur ab Ethica: circa *animi actiones* occupatur Ethica, ut pręceptis suis animum informet ejusque actiones regat, quo virtuti fiant conformes: neque enim *actiones animi* spectamus simpliciter, quando eas *objectum Ethicæ* statuimus, sed quatenus τὸ *decorum*, τὸ πρέπον, & virtus, in iis locum habent. Has tali modo spectatas, esse *objectum Ethicæ adæquatum*, sic probamus; ad quod omnia in Ethica referuntur, & circa quod ipsa occupatur, tanquam dirigendum atque informandum, illud merito ejus objectum adæquatum ponitur: atqui ad animum, ejusque actiones, omnia in Ethica referuntur, & hæc animum ejusque actiones dirigit, virtutibusque informat, ne ab affectibus abripiatur, in avia atque devia: ergo animus, ejusque actiones, sunt *objectum adæquatum* Ethicæ.

II. Ab *objecto* transimus ab *subjectum*, *subjectum* scilicet *inhæsionis*, quod alii vocant *materiam in qua*: hoc nobis est *homo*, non simpliciter, sed quatenus felicitatem in hac vita civili consequi potest, quod *Conimbricenses* explicant hac voce, cum dicunt, *subjectum Ethicæ esse hominem quatenus beabilem*: Nempe, sicut ipsa beatitudo & virtus ad eam ducens; ita & Ethica, quæ beatitudinem & virtutem ad eam ducentem proponit, homini inhæret: Fortasse omnium accuratissime diceretur, *subjectum inhæsionis esse animum*, & *objectum tantum*, *actiones*: nam revera *solæ actiones* diriguntur, *non animus*: & *Ethica*, quia *est habitus*, *homini* inhæret tantum, tanquam *subjecto remoto*, *animo*, tanquam *proximo*: nam *proximum inhesionis subjectum* in ordine ab habitus *est animus*, *remotum* est, *homo*, quippe cui non inhærent, nisi per & propter animum.

IV. *Finem* in definitione expressimus, *exercitatione secunda*, *th.* 4. cum diximus Ethica est prudentia, &c. ut *homo beatitudinem civilem*, &c. itaque *felicitas civilis*, quæ in hanc vitam cadit & humanis viribus parari potest, *Ethicæ* est *finis*: ad hanc enim consequendam, omnia Ethicæ præcepta ducunt, hic scopus, hæc meta, *hic finis est Ethicæ*, ut homo per eam à vitiis *per virtutes abductus*, secundum honestatem & rectæ rationis dictamen, vitam suam instituens ac componens, *felicitatis civilis*, quantum quidem in hac vita fieri potest, particeps fiat: sed de *fine Ethicæ*, quandoquidem à fine habitus practici potissimum distinguuntur, nonnihil accuratius est Philosophandum: Distinguimus ergo ex *Logicis*, inter *finem cui* & *finem cujus*: *finis cui* est, in cujus gratiam aliquid expetitur; *finis cujus* est id, quod in alterius gratiam expetitur: ut, medici finis cui, est æger, finis cujus, sanitas: *finis cui Ethicæ* est *homo*: tota enim Ethica inventa est ac instituta in bonum hominis, in ejus communionem & usum, ut per eam homo perficiatur. *Finis cujus*, *Ethicæ*, subdividi solet: nempe *finis cujus*, est vel *externus* vel *internus*, *vel per se* vel *per accidens*, vel *artificis* vel *artis*, quas divisiones non exponam, sed ex Logicis supponam ac tantum applicabo præsenti instituto. *Finis Ethicæ externus per accidens*, *artificis*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

vix certus assignari potest; nam is totuplex est, quotupliciter sibi quis scopum in Ethica addiscenda proponit: itaque non unus est, sed varius, pro intentione discentium: sic V. C. si quis Ethicam addiscat spe gloriæ, laudis, divitiarum, &c. totidem sunt *fines Ethicæ* per accidens, &, quos vocant artificis: at *finis internus, per se, & artis*, assignari potest certus, sed cum subdivisione tamen: nempe est *proximus, remotus, remotissimus. Proximus* est, *cognitio* præceptorum de virtute & honestate: *remotus* est, recta & honesta actionum humanarum *exercitatio*: *remotissimus, felicitas civilis*, quæ in hac vita contingit, humanisque viribus acquiri potest. Atque hæc est distinctissima de *fine Ethices* explicatio.

V. A *fine* transgredimur ad *media*, quæ in definitione *exercitationis præced.* th. 4. allata expressimus, vocibus, *per virtutem*, cum diximus *Ethica est prudentia*, quæ est *per virtutem*: *virtus* quippe *medium* est & via, per quam ad *felicitatem civilem, finem Ethicæ ultimum ac summum*, pervenitur: *virtus* est, quæ actionibus hominis animique humani, rectitudinem largitur, quæ hominem ad bene agendum excitat, incitat, impellit. *Virtus* filum est, quo, ex tot vitiorum, quæ nobis circumstant, labyrintho, nos extricemus atque expediamus. *Virtus* est gradus & scala, qua fastigium & felicitatis humanæ apicem conscendimus. De *virtutibus* omnibus & singulis, quibus, ceu *mediis, finis ultimus Ethicæ, summumque* in hac vita acquiritur *bonum*, secuturæ, volente Deo, speciatim agent *exercitationes*.

VI. *Definitionem* in accurata & ordinata rei tractatione excipit *divisio*, quæ non eadem omnibus adfertur. Sunt, qui Ethicam in decem partes, ad divisionem librorum *Ethicorum Arist. ad Nicomachum* dividunt: sunt, qui in sex; sunt, qui in quatuor; sunt, qui in tres partes, *Ethicam distribuunt*. Habent omnes suos sibi errores: sed in hisce ac similibus sententiarum divortiis obtinet illud: *crede mihi, sapere est, non nimium sapere*. Receptissima est *distributio Ethicæ in partes duas*, in εὐδαιμονολογίαν & ἀρετολογίαν: id est, *in doctrinam de* beatitudine, *εὐδαιμονία Græcis*, & *de virtute, ἀρετῇ*, iisdem: nempe, quia Ethica, ut & reliquæ disciplinæ practicæ, ordine analytico doceri debet: hinc recte initium fit à fine, beatitudine, & progressus fit ad media, virtutes: ideoque non male hæ partes assignantur: *una de fine, altera de mediis*. Verumenimvero, quia, nec *media* recte percipi possunt, nec finis per media commoda in *subjectum* introduci, à subjecto possideri, nisi quædam subjecti cognitio præcedat: hinc est, quod sit necessarium, ut de illo subjecto aliquid quoque dicatur. Quare, cum Ethica sit disciplina practica, quæ, non in nuda præceptorum speculatione consistat, sed vero ad praxin tendat, actionem spectet & urgeat, & actio omnis requirat *finem*, ob quem, *subjectum*, in quod, *media*, per quæ, finem in subjectum introducat commodissime omniumque optime, *Ethicæ partes tres constituentur*: *una de fine*, beatitudine & felicitate civili, *altera de subjecto*, animo hominis, in quem debet beatitudo introduci, *tertia* de mediis, per quæ beatitudo ab animo hominis possideri potest & debet.

VII. Quæstio hic celeberrima occurrit, nunc decidenda *An Iuvenis sit idoneus auditor Ethicæ?* nos affirmamus, & affirmantis sententiæ patrocinium suscipimus, ac rationes damus. *Ethica*, maximum immortalitatis Dei ac præstantissimum est donum, humano generi, omnibusque rationis usum habentibus, longe utilissimum: per hanc enim, mortalium unusquisque, quacunque ætate, vitam suam moresque componere, ad virtutis rectæque rationis normam ac regulam addiscit: si igitur Ethica omni homini atque omni ætati sit utilis, quæ ratio est, quod ab ea juvenis pelli debeat atque arceri? imo contra, nulli ætati plus prodest nobilissima hæc disciplina, quam juvenili: Nam, cum sit animi quædam quasi medicina, per quam affectus vitiosi cohibentur, & imperio rationis refractarii compescuntur, jure summo juvenibus proponitur, utpote, qui maxime affectibus abripi, & eorum vim, ac contra rationis dictamen luctam ac pugnam, sentire solent: certè, nulla ætas magis est consilii expers quam juventus;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

unde nulla magis eget morali hac institutione *Ethices*: & profecto, si hæc morum virtutisque doctrina, probitatis ac pietatis magistra, in florente juventa addiscatur, reliquo vitæ tempore venturisque annis proderit: mirum est ac dici nequit, quam altas agant radices, quæ didicimus in juventute, juxta decantatum illud *Horatii*: *Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu*: sed enim objiciunt hic nobis autoritatem *Aristotelis*, qui *Eth. l.* 1. *cap.* 3. juvenes à sacris & sacrario Ethices arcere & pellere videtur: verum injuria fit *Philosopho*, & committitur *fallacia*, quam vocant *à dicto simpliciter ad dictum secundum quid*, vel contra potius: nam quod Philosophus de juvene *secundum quid* asserit, trahi solet ad juvenem, *simpliciter*, distinguit loco citato *Aristoteles* inter νέον τὴν ἡλικίαν & τὸ ἦθος, *inter juvenem ætate & juvenem moribus*: ille mento, hic mente, ille annis, hic animo est juvenis. Juvenem ætate & annis dicimus cum Aristotele illum, qui in vigore ætatis constitutus, ratione sua, quamtum potest, utitur, interim sentit impetum, vim ac pugnam affectuum, rectæ rationi reluctantium. *Iuvenem moribus & animo* dicimus cum Aristotele illum, qui rationem plane sub affectibus captivam gerit, & iis fræna laxat, nec renititur, nec pugnam sentit, sed ita juventæ blanditiis se tradit, ita luxuriatur, ita in omnem libidinem se effundit, ut virtutes contemnat, sanam doctrinam irrideat, institutionem flocci pendeat: priorem non repudiat, sed libens ad Lyceum suum, ad præcepta suæ Ethices, admittit Aristoteles: at prosteriorem, effrænatum juvenem, in quo *fertur equis auriga nec audit currus habenas*, in quo ratio succumbit, affectus imperant, ab institutione Ethica arcendum putat: & sic sane est: nam, quid Ethica, animi Medicina, præstet, ubi affectus ita rationem superarunt, ut res sit reddita desperata? non secus, ut Medicus frustra medicinam applicat, ubi nulla amplius est pugna morbi & naturæ, sed ubi morbus naturam vicit, ita Ethica frustra adhibetur, ubi jam desiit esse pugna rationis & affectuum, sed ubi affectus rationem subjugarunt ac devicerunt: quare desperatos ac perditæ plane frugis ac desperatæ indolis juvenes à Lyceo suo Ethicesque ac moralium institutionum sacris arceri voluit Aristoteles: at non item bonæ indolis, flexilis genii, ac dociles & morigeros adolescentes: nullus igitur, cui generosus ac melior sanguis salit venis, cui meliore luto finxit præcordia Titan, ab hoc utilissimo Ethicæ studio deterreri se patiatur, hoc *Aristotelis* dicto, quod à multis, vel non intellectum, vel in deteriorem sensum, est tractum: Ergo non omnis ætas, sed juvenilis maxime, hoc studio juvari potest, ne à recto virtutis tramite abducatur: sentiunt, omnes, sentiunt, nimis sæpe quàm vellent, luctam affectuum ac rationis: ab hoc studio petendum est robur, quo resistant. Ethica bene percepta, aurigæ instar erit, ne ratio affectibus tanquam equis ferocientibus abripiatur; naucleri vice erit, ne iis tanquam fluctibus obruatur atque absorbeatur. Quis mortalium est, qui utilia fugiat, imo quis est, qui non studiosissime ea persequatur? ita sumus omnes natura homines, ut, quodcunque utile est, expetamus: at utilissima est Ethica. Tota quidem Philosophia frugifera est ac utilis, nullus tamen in ea locus fertilior, ac magis fructuosus, nullaque pars utilior quam hæc, de qua nunc loquimur Ethica.

VIII. Utilissima est doctrina, quæ nos in Dei nostrique cognitionem quam maxime ducit, &, quæ superioribus disciplinis quam maxime inservit, atque hoc se usu commendat: hoc facit præ aliis Ethica. Deum esse, ex notitiis insitis, ex honesti & turpis discrimine, quod animo humano est connatum, & ex stimulis conscientiæ, docet *Ethica*: imo non cognoscendum nobis solum, sed præsertim colendum eum, nobis proponit: cnm *de pietate, de cultu Dei naturali*; qui quomodo sit instituendus, philosophatur. Celebratissima est *veterum* sententia, γνῶθι σεαυτὸν at nos ipsosmet nosse, nos docet *Ethica*: cum de hominis animique facultatibus superioribus, & inferioribus, de intellectu, voluntate, affectibus, agit: & quid multis est opus? utilissima est homini disciplina, quæ omnes ejus in vita actiones regit ac moderatur: at hoc præstat Ethica: illa est norma vitæ nostræ, regula actionum nostrarum: illa exteriora regit mem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

bra, ne videant, ne audiant, ne loquantur, ne contrectent, ne persequantur ea, quæ non oportet, & quando non oportet: illa motus & perturbationes animi exprimit, mitigat, temperat: quod nisi faceret Ethica, quo pacto humana societas coli, aut vita inter homines tolerari posset, quæ sine Ethica perpetuum latrocinium esset futura. Sed insuper utilissima est Ethica disciplinis superioribus, aliisque partibus eruditionis, quod speciatim ostendere, operæ est pretium.

IX. A Theologia incipiam: servit ei *Ethica* explicandæ & discernendæ: explicandæ quidem: quia sine Ethicis non poterit quis magis de libero arbitrio, de lege naturæ, de justitia, de conjugio, contractibus, aliisque materiis disserere, quam sine pennis volare: profecto audiant hoc à me Theologiæ studiosi: infeliciter admodum in sacro isto studio versabuntur, qui nihil ex hac disciplina ante degustarunt: quomodo virtutes, vitia ac peccata explicabunt, nisi multum ex hac disciplina morali & Ethica mutuentur? sed & *decernendæ ac distinguendæ.* Thelogiæ inservit Ethica: facit enim ad intelligendam & explicandam Philosophiæ & Theologiæ, legis & Euangelii, differentiam, cujus ignoratio, multos fecit errare circa cælestis doctrinæ veritatem: cæterum, nec tu mihi prætereunda es, *legum justique & æqui scientia, Iuris-Prudentia*, quæ explicare non potes sacrorum tuorum cultoribus, quid sit jus, quid justum & æquum, quid sit lex, nisi ex *Ethica* hoc mutuo sumas: ut *Physica Medicinæ*, ita *Ethica Iurisprudentiæ* est fons. Quemadmodum nunquam bonus Medicus evasit, qui nullam habuit Physicæ cognitionem, quia ex ea corporis naturalis constitutionem ejusque propria non didicit: ita nunquam quisquam fiet bonus Iurisconsultus, qui ante non didicerit atque intellexerit *Ethicam*: nempe, ut principia *Medicinæ* sunt in *Physica*, unde vulgatum hoc, *ubi Physicus desinit, ibi incipit Medicus*: ita principia *Iuris Prudentiæ* sunt in *Ethica*, unde vulgatum illud, *ubi Ethicus desinit, ibi incipit Iuris Consultus*: illotis, quod ajunt, manibus, in sacra Themidos involant, qui animum suum non ante Ethicarum rerum notitia imbuerunt. Audiant hoc à me Iuris Studiosi: nunquam feliciter succedent illis Iuris Studia, nunquam fructus exspectatos ac debitos ex illo studio referent, qui Ethicam neglexêre: & dabo meæ exclamationis rationem, quam nemo negare queat: principiis ignoratis, non potest id, quod ex iis procedit & pendet, bene cognosci: hoc certum est: at ignorata *Ethica*, ignorantur *Iuris-Prudentiæ* principia: ergo, ea ignorata, non potest *Iuris-Prudentia* recte cognosci. Probo minorem: *Iuris-Prudentia* non potest bene intelligi, nisi intelligatur ejus objectum, *jus*: jus non potest intelligi, nisi intelligantur principia Iuris: at principia Iuris in *Ethica* traduntur, ubi, quid sit ipsum jus, explicatur, quod, vel leviter inspicienti Ethicam, constat: ergo stat conclusio, *Ethicâ ignoratâ Iuris Prudentiam* non posse cognosci aut intelligi. Ethica agit de virtutibus tam in genere quam in specie, de actionum humanarum principiis, earumque bonitate ac malitia, de justitia & jure, de lege naturæ, quibus Iuris-Consultus carere, nec potest, nec debet: Ridiculus foret *Medicus*, qui pharmacum corpori applicaret, & finem sibi nullum propositum aut cognitum haberet: hoc ipsum de *Iuris-Studioso* dicere ausim, qui legibus studet, & finem earum ignorat: at finis ille explicatus est in *Ethica*, beatitudo ac felicitas civilis. Quotquot igitur *Theologiæ*, quotquot *Iuris-Prudentiæ*, animum aliquando sunt applicaturi, eum, prius, plenissimâ rerum *Ethicarum*, atque uberrima cognitione, imbuant: ita feliciter utrisque succedent superiorum istarum disciplinarum studia Sed, præter & supra hæc, ultilissima est *Ethica* studiosis *eloquentiæ*, quæ sine hac non nisi mera est loquentia: illa enim nobis suppeditat argumenta, quibus verba facere de rebus & gravissimis possumus: illa rationes exhibet, quibus Auditorum animos flectamus, trahamus, rapiamus. Quanta certe pars locorum communium ex Ethica ad Rhetoricam transmigravit, ut sunt natura, lex, consuetudo, æquum, bonum, indicatum, pactum, honestum, turpe utile, &c. quos locos *Ethicæ* debet *Rhetorica*, quæ eos com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

commodato petiit. Ethica est lumen in lectione probatissimorum autorum, quos facile est intelligere, imo & imitari, adminiculo *Ethicæ*, ad cujus capita, virtutum, vitiorum omnium, exempla, historiæ, sententiæ, tanquam ad locos communes, possunt reduci ac referri: exemplo suæ præivere *Kekkermannus*, *Alstedius*, homines doctissimi & laboriosissimi. Concludam Ethicæ usum, hoc Epiphonemate. Nemo operam litteris dare, nemo veram sapientiam aut ullam eruditionem consequi potest, qui *Ethicâ* caret: nam qui ardet amore, æstuat odio, conficitur mœrore, inflammatur ab irâ, marcescit invidiâ, quomodo is ad studendum, ad meditandum, animum adjicere aut adjungere potest? at, qui *Ethicâ* caret, hisce affectibus est obnoxius, ut ipsum facile transversum agant. Dicam amplius: sine Ethicâ, morum virtutumque doctrinâ, nulla domus, nulla civitas, nec hominum genus stare potest.

EXERCITATIONUM ETHICARUM
QUARTA,
Quæ est prima
DE
SUMMO BONO.
THESIS I.

TRes constituimus *Ethicæ partes*, secuturis exercitationibus, in posterum expendendas, unam *de Fine*, alteram *de Subjecto*, tertiam *de Mediis*, quibus finis in Subjectum introduci debet: *à Fine* igitur nunc auspicium faciemus, faustis, quod ajunt, avibus; ac, *quis sit Ethicæ hominisque finis ultimus*, inquiremus, *quodnam sit summum ejus bonum, ad quod humanæ actiones omnes diriguntur ac tendunt.* Atque ut *Aristotelis*, quem nobis ducem selegimus, vestigia premamus, tria erunt nobis futura de hoc negotio capita, quæ ex *Aristotele* & secundùm ejus *librorum Ethicorum ad Nicomachum seriem* explicabimus: primum, *An detur hujusmodi aliquod summum bonum & finis extremus?* secundum, *Quid non sit, & quæ sint variæ de eo opiniones?* tertium, *Quid sit, & quæ ejus definitio?* Magnum vero in hac summi boni finisque extremi mortalium inquisitione pondus ac momentum est situm, ejusque tractatio longe est utilissima, quippe quæ fundamentum est totius Philosophiæ moralis ac civilis, imo vitæ humanæ: quam utilitatem, & *Ciceronis* & *Aristotelis* authoritate confirmabimus, adducto utriusque testimonio: *Cicero* quidem libro 1. *de Finibus*, sic ait. *Cæteris in rebus, sive ignoratum, sive prætermissum est quippiam, non plus incommodi, est, quam quanti unaquæque earum rerum est, in quibus neglectum est aliquid; summum igitur bonum si ignoretur, vivendi rationem ignorari necesse est; unde tantus error consequitur, ut quem in portum sese recipiant mortales scire non possint: cognitis autem finibus inventa vitæ ratio est confirmatioque officiorum.* *Aristoteles vero lib.* 1. *Ethic. cap.* 2. *sic inquit, magnum ad vitam agendam momentum,* μεγάλη ῥοπή, *habet doctrina de Summo Bono Certe facilius, quod oportet, assequimur, si, velut sagittarii scopum & signum habeamus, ad quod collimetur.* Quare omnino, gnaviter in Summi boni inquisitione incumbendum est, juxta tria à nobis jam proposita capita: quorum primum est,

eſt, *An detur aliquod ſummum bonum finiſque extremus*? atque hic non multum temporis conſumemus in variis ſignificationibus *boni* & *finis* recenſendis, quod, non eſſe tam neceſſarium, judicamus, ſed rem ipſam potius explicabimus.

II. *Fines omnes*, adeoque & *ultimum*, è rerum natura ſuſtuliſſe videntur ex veteribus nonnulli, *Democritus*, *Leucippus*, *Epicurus*, ſi vera ſint quæ eis *Ariſtoteles lib.* 2. *Phyſic. Cap.* 8. attribuit: nam, quod ſerio id ſuſtinuerint priſci ævi ſapientes, vix à me impetro, ut credam: contra ſane, omnis mortalium cura, quam multiplicium ſtudiorum labor exercet, diverſo quidem calle procedit, ſed ad *unum* tamen *beatitudininis finem* nititur pervenire: id autem eſt, *bonum*, quo quis accepto, nihil ulterius deſideare poteſt. Sed rationibus, hoc quod dicimus demonſtremus, quamvis non magnâ hic probatione ſit opus. Primo hoc ex creatione hominis liquet, nam omnis creatura habet ſibi congenitum & certum ſinem, ad quem omnia referre & in quo acquieſcere ſtudet, alioquin fruſtra fuiſſet condita; at Deus & natura nihil faciunt fruſtra: Ergo & homo ad finem aliquem tendit; quia omnium creaturarum eſt princeps; imo, quo rebus reliquis eſt præſtantior, eo præſtantiorem habebit finem; quemadmodum ad curſum equus, ad arandum bos ad indagendum canis, ſicad duas res, intelligendum & agendum, homo natus eſt, quaſi mortalis Deus: certe vanus foret ac inanis appetitus naturalis in rebus vita carentibus & plantis, in brutis, in hominibus, ſi nullus foret pręfixus finis; atqui fruſtra nihil fieri, & appetitum in hoc, vel illud, ferri, non temere, conſtans eſt ſapientum opinio, & immota naturę lex. Secundo, illud, quod dicimus, ex Ariſtotele, *lib.* 1. *Eth. Cap.* 1. comprobatum damus. ubi ſic orditur Philoſophus. πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πρᾶξίς τε καὶ αἵρεσις ἀγαθοῦ τινὸς ἐφίεσθαι δοκεῖ. omnis inquit, *ars*, *& omnis Methodus*, *omnis actio & electio*, *bonum aliquod appetere videntur.* Hinc ſic argumentor. Quæcunque bonum aliquod appetunt, certum aliquem finem præſtitutum habent. At quæcunque ab hominibus ſuſcipiuntur & fiunt, iis agendis bonum aliquod appetunt; nam *omnis* eorum *ars*, *Methodus*, *actio*, *electio*, *eo* tendunt. Ergo certum finem præſtitutum habent. Conſtat itaque, *finem eſſe aliquem hominis*: atque *is non intermedius* eſt, ſed *ultimus*: licet enim varii à variis imo ab uno homine intendantur fines, eorum unus tamen eſt gradus ad alium conſequendum: ſunt enim ſibi invicem ſubordinati: atque hic neceſſe eſt tum, ut aut ſemper ex aliis finibus in alios progrediamur, & ſic ſequeretur, infinitos eſſe fines, quod abſurdum; aut reperiendum tandem eſſe ultimum aliquem finem, ad quem cæteri omnes dirigantur, quod volumus, & in hoc fine acquiſito mens acquieſcit. Unde rectiſſime *finis* ille *ultimus*, *ſummum* appellatur *bonum*. Nam, in quo mens acquieſcit, illud eſt ſummum ejus bonum. At in ultimo fine, in quem omnia diriguntur, mens acquieſcit, Ergo, *Itaque datur ſummum bonum.* Et hoc primum eſt hujus *exercitationis* caput, quod ſpectandum erat.

III. Secundum hujus *exercitationis* caput, jam explicandum eſt, *quidnam illud ſummum bonum ſit*: ubi diverſas & erroneas de eo aliorum opiniones recenſebimus, ut, rejectis iis, tanto facilius vera appareat ſententia; quod antequam præſtemus, paucis nomina Summi Boni, quibus conſuevit appellari, proponemus; ſunt enim variæ appellationes: primo vocatur εὐδαιμονία. ratio nominis eſt, quia Summum Bonum, & à Deo eſt, qui *Platoni* ſummus δαίμων appellatur, autor omnis boni, & à *genio* ſc. bono: ſenſerunt enim veteres, cuilibet homini, cum naſcitur, duos addi genios, bonum & malum, quorum ille ad bonum, virtutem, & res ſecundas, ducat, hic ad vitia rapiat: à priore Summum bonum dicitur εὐδαιμονία. Secundo dicitur εὐζωΐα, & εὐπραξία: εὐζωΐα, quia, cum tria incumbant homini munia, bene ſentire, bene dicere, & bene vivere, in hoc poſtremo Summum Bonum eſt ſitum. Εὐπραξία, à virtutis habitu & actionibus dicitur: cum enim τὸ εὖ, id quod bonum eſt, propria cujuſque rei virtute perficiatur, bene vivere, ſummum hominis bonum, nihil erit aliud, quam ſecun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

dum vitutem vivere, quæ otiosa non est, sed feracissima honestarum actionum. Tertio vocatur *εὐτυχία*, à bonis externis, vel, quia nonnulli summum bonum in bonis fortunæ, & præsertim inter mortales vulgus, quod maximam facit hominum partem, situm esse existimarunt, vel quia bona fortunæ virtutis sunt instrumenta & ornamenta, ac splendidiorem reddunt beatitudinem. Quarto dicitur *μακαρισμὸς*, ab adjuncta voluptate & lætitia. Quinto τὸ τέλος, quia finis, meta, scopus, & terminus est omnium consiliorum & actionum humanarum. Latinis dicitur *beatitudo*, inter quam & *Summum bonum* licet nonnulli distinguant; ut *beatitudo* scilicet laxe ac generatim, omnium bonorum, quæ homini, quoad animam, corpus, fortunam, ad benè vivendum sint necessaria, complexum notet; summum verò bonum, illud, quod inter hæc bonorum genera principem tenet locum, nos tamen ea vocabula promiscue usurpabimus, neglecto discrimine allato, quod non satis, aut nullibi potius, fundatum existimamus.

IV. De *Summo Bono*, seu de *Beatitudine*, inter *Philosophos*, tot sunt sententię, quot fere capita: atque illa opinionum diversitas orta videtur ex diversis vitę generibus, quę homines sectantur, in quibus, sicut cuilibet institutum est proprium, ita finis fere cuique est proprius; unde tam variè de hominis beatitudine judicatum est à Philosophis; interim plus uno verum esse nequit. *Lactantius*, inter Patres scriptor latinissimus, plurimas veterum Philosophorum sententias recenset. *Epicurus*, inquit, *summun bonum in voluptate animi esse censet. Aristippus in voluptate corporis. Calliphon & Dinomachus, honestatem cum voluptate conjunxerunt. Diodorus in privatione doloris summum bonum posuit. Hieron in non dolendo. Peripatetici in bonis animi, corporis, & fortunæ. Herillo, summum bonum erat scientia Zenoni, cum natura congruenter vivere. Stoicis quibusdam, virtutem sequi. Aristoteles in honestate & virtute summum bonum collocavit.* Pariter & *Cicero* plurimas & dissidentes quidem opiniones de summo bono colligit, passim in *quæstionibus Academicis, & in libris de finibus bonorum & malorum. Augustinus lib. 19. de civit. Dei, Cap. 1. 289.* Philosophorum de hac re opiniones à Varrone commemoratas indicat, qua curiosa tamen diligentia non videtur opus fuisse. *Aristoteles libr 5. Ethic. Cap.* 3. cum ex vitæ generibus beatitudo haud incommodè ęstimetur (nam, qualecumque est vitę genus, talem ferè sibi finem eligit) secundum varia vitæ genera partitur opiniones de summo bono. *Tria* recenset *loc. cit. Philosophus*, *τοὺς βίους seu vitæ genera*; Primo est *βίος ἀπολαυστικὸς*, *vita deliciosa ac mollis*, in qua summum collocant ii, qui voluptates sectantur corporas. Secundo est, *βίος πολιτικὸς καὶ πρακτικὸς*, *vita civilis & activa*, qualis est hominis *χαριέντων*, gratiosorum, eorumque, qui laudis ac honorum sunt studiosi, quos ut consequantur, ad agendum aliquid in Republica sese conferunt, & munera publica administrant, atque hi in honore summam beatitudinem constituunt. Tertio est, *βίος θεωρητικὸς*, *vita contemplativa*, quæ in rerum contemplatione occupatur: hi summum bonum in scientia & speculatione ponunt. Hisce sub finem *cap. 3. cit. addit Aristoteles* quartum genus virtutis, *τὸν βίον χρηματιστικόν*, *vitam quæstuosam*, eorum, qui summum bonum in divitiis esse situm opinantur. Nos de singulis ordine videbimus: nam in nullo istorum summum est constitutum.

V. Primum contra *Aristippum ac Cyreniacos* asserimus, *beatitudinem non collocari in voluptatibus corporis*, ac quidem ex hoc ipso potissimum argumento, *quod sit corporis:* summum profecto hominis bonum in optima hominis parte est situm, quod est anima rationalis: At voluptas ista, ut fatentur ipsi, non animæ est, sed corporis, non rationalis vitæ, sed vegetantis ac sentientis, inferiorumque facultatum, quibus plantis est brutisque similis homo: imo hæc voluptas cum bestiis homini non tantum communis est, sed in iis sæpe major quam in hoc, sæpe diuturnior, quippe quam quærunt, & sectantur sine impedimentis, sine metu, sine pudorę: sine periculo, sine conscientiæ morsu, sine pœnarum sensu, adeoque hisce de causis ipso homine beatiores forent bestiæ: homini, ubi jam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

jam voluptas iſta corporis contigit, brevis eſt, ac momentanea, cum periculo ac metu poſſidetur, ac, quod potiſſimum eſt, conſcientiam affligit, ac non raro pœnas multas ſibi comites trahit, cujus rei exempla, ſi proferre luberet, tempus defecerit prius quam ejus copia. At rationibus potius agam, quod Philoſophos decet. Primo, ſummum bonum eſt honorabile, non pudori, ſed honori cedit, non velandum, ſed oſtentandum: at voluptas corporis in multis rebus iſta eſt, ut eam ſui pudeat; unde homines, ventris gulæque & aliis voluptatibus carnis dediti, eas clam ſectantur, ac, niſi plane depuduerunt, cavent, ne hæc illorum felicitas in lucem protrahatur. Secundo, ſummum bonum eſt aliquid ſibi ſufficiens, animumque explet: at voluptas iſta corporis clientem ſuum ac poſſeſſorem non ſatiat: nihil unquam prodigæ voluptati ſufficit: ſemper illa famem ſui relinquit. Tertio, beatitudo, bonum eſt optimum, præſtantiſſimum, quod prodeſt ſemper, nocet nunquam: at corporis voluptatem, quis optimum ac præſtantiſſimum eſſe bonorum, aſſerere auſit? quo impudentiæ qui devenerit, is cum vera rectaque virtute eam conferat, ac, quot paraſangis hęc illa ſit ſuperior, facile videbit: ſed inſuper, non ſemper prodeſt iſta voluptas; ſępe plurimum moleſtię, ęgritudinis, miſerię, calamitatis, & ſingulis adfert hominibus, & integris infert provinciis, regnis, & imperiis; nempe, voluptate, fictitia beatitudine, non beatur, ſed debilitatur ipſum, dum per eam, ejuſque uſum, variis objicitur morbis, varios incurrit languores, corpus; *vides*, inquit eleganter in *ſermonibus* alibi *Horatius, ut pallidus omnis cœnâ deſurgat dubiâ*; &, *compoſita fercula, compoſiti morbi*, tritum eſt proverbium; & quid multis, per corporis voluptatem, mentis acies obtunditur, virtus extinguitur, egeſtas procuratur; quę certe parum conveniunt cum ſummo hominis bono ac ſuprema beatitudine. Abſit igitur, abſit, ut unquam Hominum, nedum Philoſophum, nedum Chriſtianorum quiſpiam, corporis voluptatem pro bono ſuo ac ſummo ultimoque fine *amplectatur. Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas*; nemo tanti emat pœnitere. Hominis eſt, ad Deum quam proxime accedere, qui, ut Spiritus corporiſque eſt expers, ita corporis ignorat voluptates; quibus bellum indicat hominum unuſquiſque, oportet, qui ad Deum, ſummum haud dubie bonum, appropinquare ſtudet, à quo longiſſime hominum voluptates avertunt; non hominis, nedum Philoſophi, nedum Chriſtiani, nomine dignus eſt, cui Deus venter. Nullum itaque bonum, nedum ſummum, in voluptate, ſed ſummum potius in eâ malum eſt ſitum.

VI. Cum vero magna, ſi non maxima, tamen pars hominum, voluptates probet ac ſectetur, & in iis ſummam collocet felicitatem, rationes illorum refellemus; quamvis, in refellendis illis, non multus ſit labor. *Dicunt*, pro ſe & ſua voluptate corporea, homines voluptuarii. Primo; *ad quod homo ſummo fertur impetu, illud ejus eſt ſummum bonum*; *atqui ad voluptates ſummo fertur impetu*; *Ergo, &c.* Reſp. primo *ad Majorem*, eam non eſſe abſolute veram, ſed vero ſic diſtinguenda eſt. Id eſt ſummum hominis bonum, ad quod, per ſe, non per accidens, impetu naturali, non contra naturam, legitimo, non vitioſo, primario, non ſecundario, fertur. Atqui ſic minor eſt falſa. Reſp. 2. *ad Minorem.* Homo fertur, totus ſcilicet, *falſum eſt.* Sola enim pars brutalis fertur, quæ appetitiones ſenſuum & affectus ſequitur; itaque eſt *fallicia à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter.* Secundo *objiciunt. Conſervatio hominis eſt ejuſdē finis ultimus*; *voluptas eſt hominis conſervatio*; *Ergo, &c.* Rep. *Major vera eſt*, de conſervatione hominis legitima, rectâ, ordinatâ. *Minor ſimpliciter falſa eſt*; quare tantum abeſt, ut voluptas corporis conſervet, ut potius perdat hominem, totaſque domos & reſpublicas integras excindat. Sed illorum hominum objectiunculæ ſponte ſua ruunt. Verum *quærat* hic aliquis, *ſi non in voluptate corporis ſit ſitum bonum ſummum, an non in bono ſaltem corporis? ut eſt, fortitudo, robur, valetudo, pulchritudo, vita longæva, &c.* Reſp. *quod non*, quia beatitudo & ſuprema hominis felicitas talis eſt, ut ſuperet univerſa, & per eam omnibus creaturis antecellat homo; ſed talia non ſunt bona corporis; Ergo. Probo minorem, quia in illis multum ſuperatur homo ab animalibus, fortitudine à leone, diuturnitate vitæ ab elephante, pernicitate curſus à cer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

cervo. *Nos aper auditu, nos vincit aranea tactu, vultur odoratu, lynx visu, simia gustu.* Deinde, quod dirigitur ad animæ bonum, illud non est finis ultimus; at bona corporis diriguntur ad animæ bonum; est enim animus noster corporis nostri gubernator, ideoque ejus conservationem propositam quidem habet, ut finem, non tamen ut ultimum, quia aliquid longe perfectius intendit, quod beneficio bonorum corporis consequitur. Quare, *ne quidem in bono corporis est collocandum summum bonum.*

VII. Nunc secundo, *anne in honoribus beatitudo sit sita? considerandum est nobis.* Negamus, *cum Aristotele*, ob rationes, quas adducit Philosophus *Cap. 5. lib. Eth.* 1. Beatitudo in ipso debet, esse beato, felicitas debet esse bonum internum, proprium, & οἰκεῖον homini, & in ejus, tanquam possidentis potestate situm: at honor non est in honorato, non est in ejus potestate situs ut eum habeat, sed est bonum externum, dependens ab aliorum arbitrio, ab ipso honorante, qui pro arbitratu honorem potest, vel tribuere, vel adimere; imo honor sæpe est in manu & potestate imperiti ac rudis popelli, qui plerumque est bestia multorum capitum; itaque vulgatum illud Aristotelis est verissimum, *honor magis est honorantis quam honorati.* Secundo, summum bonum est constans & stabile; & honore nihil est inconstantius ac mutabilius; honor, fortunæ instar, vitreus est, &, cum maxime splendet, frangitur. Quam multi brevissimo temporis spatio à summo honoris fastigio sunt dejecti? & qui non potest esse fugax ac fallax, quod ab alienæ voluntatis mutabilitate, à vulgi levitate, à principum & aularum lubricitate, dependet, uti dependet honor? *Athenienses Demetrio Phaleræo* trecentas in ejus honorem posuerant statuas, quas omnes non multo post, cum pulsus esset in exilium, everterunt. Tertio, summum bonum propter sese expetitur: Honor non item: nam honorem expetimus, ut testimonium nostræ virtutis: ergo virtus ipsa est aliquid honore præstantius. Non alio nomine vir bonus honoris studio ducitur, quam ut intelligatur tanto magis virtute superare alios, quanto majori honore afficitur. Quarto, honor non tam bonis, qui soli sunt capaces beatitudinis, sed & improbis sæpissime, imo non raro pessimis, defertur: vulgus enim sæpe honorem, cui non competit, tribuit, cui competit, non tribuit, bonos sæpe parvi, improbos magni, facit. Denique, honor plenus est curarum ac periculorum: Ergo multum abest, ut beatitudinem nobis largiatur, in qua est summa securitas. Antecedens, quamvis experientia notum, confirmatur, insigni illo *Antigoni* Regis dicto, quod refertur *à Val. Max. lib. 7. cap. 2.* Cum enim traditum sibi diadema diu manibus tenuisset, ac contemplatus fuisset, tandem inquit, *ò nobilem magis quam felicem dannum, quem si quis penitus cognoscat, quam multis sollicitudinibus, periculis & miseriis sit refertus, ne humi quidem jacentem velit tollere.* Quare concludo, nec in Honore situm esse summum bonum. Atque hæc quidem, sententiam secundam de *Summo Bono* evertunt: verum enimverò & *argumenta* ac ratiocinia τῶν χαριέντων expendenda veniunt ac solvenda: quod præstabit *exercitatio* sequens.

EXER-

EXERCITATIONUM ETHICARUM QUINTA,

Quæ est Secunda,

DE

SUMMO BONO.

THESIS I.

RECensuimus *exercitatione præcedenti* ex *Arist. Eth. ad Nicom. lib.* 1. *cap.* 3. quatuor opinionum genera de Summo Bono, pro quatuor vitæ generibus: qui sectantur τὸν βίον ἀπολαυστικὸν, vitam delitiosam, in voluptate felicitatem supremam collocant: qui πρακτικὸν καὶ πολιτικὸν, vitam civilem & activam ducunt, in honore ponunt: qui θεωρητικὸν, in contemplatione: denique, qui χρηματικὸν, quæstuosam vitam agunt, divitias pro summo hominis in hac vita bono, habent. Primam opinionem, in voluptate summam felicitatem collocantium, cum suis exceptionibus refutavimus. Secundam τῶν χαριέντων, ut loquitur *Aristoteles*, in honore summum bonum constituentium; etiam retulimus ac refellimus: hoc restat, ut eorum exceptiones & argumentationes excutiamus ac refellamus, qui hanc opinionem sustinent.

II. Argumentantur sic: *præmium virtutis est summum bonum: at honor est præmium virtutis.* Ergo *honor est summum bonum. Resp. ad Minorem.* Honor potest considerari, vel ex parte eorum. quibus tribuitur, vel ex parte eorum, qui tribuunt: si primo modo consideretur, respectu eorum, quibus tribuitur, negamus, honorem esse verum & proprium virtutis præmium: sic enim vir bonus & honestus, propter solum honorem, bene, & liceat mihi sic loqui, virtuose, operari posset: at hoc falsum est, vel ipso Aristotele judice 3. *Eth. cap.* 8. & *ipsa sibi virtus pretium est*, ut canit *poëta*, etiamsi nulla eam præmia consequantur, nulli honores comitentur. At si honor consideretur secundo modo, respectu eorum, qui honorem tribuunt, concedimus, eum habere aliquam speciem & rationem præmii: nam respublica bene instituta, ea, quæ potest, præmia virtuti instituit, ut homines amore præmii proposito ad res præclarissimas alliciantur: cum vero, inter præmia, alia bona Respublica statuere non possit, quam externa; quia hæc sola habet, & inter bona externa locum præstantissimum sortiatur honor, hinc est, quod virtuti, hominibusq; virtutum studiosis, honores decernat, non tanquam præmium virtuti condignum (virtuti enim nullus honor retribui potest, qui dignitati ejus respondeat) sed decernit virtuti honorem, tanquam maximum eorum bonorum, quæ exhibere potest: ut ita excellentiam virtutis manifestam reddat, quã tanquam bonum pulchrum manifestari oportet; itaque honor non est virtutis studioso præmium virtutis, propter quod operatur; est tamẽ aliquo modo præmium, quatenus virtutis studioso, non quidem propter istum honorem bene operanti, propter virtutem tamen, tanquam propter finem, offertur; ita ut honor non sit virtutis finis, sicut ejus finis est summum bonum; sed contra honor est medium ad virtutem, tanquam ad finem, ordinatum; at summum bonum nunquam est medium, neque ad virtutem, tanquam ad finem, ordinatur; sed contra, virtus, ut medium ad summum bonum, tanquam ad finem, refertur. Ne nunc addam, quod *exercitatione præcedenti* fuit expositum; quandoquidem honor est tantum præmium virtutis, respectu eorum, qui conferunt, & non respectu eorum, quibus confertur, magis est in potestate hono-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

rantis quam honorati: at summum bonum est in ipso illo, qui possidet, quare honor deberet etiam esse in honorato, & non in honorante, cum tamen contra sit.

III. Argumentantur secundò sic pro honore, ut Summo Bono, Politici homines. *In eo est ponenda felicitas suprema, quod maxime convenit Deo & viris excellentissimis; atqui honor maxime Deo convenit* (unde illud ex sacris, *Soli Deo gloria*) & *viris quoque excellentissimis;* Ergo. Resp. *ad majorem*; in eo bono ponenda est felicitas suprema, quod per se & ratione sui maxime convenit Deo & viris excellentissimis; atqui tale bonum, quod per se & ratione sui maxime Deo convenit & viris excellentissimis, non est honor; licet enim honor soli Deo & viris quoque excellentissimis conveniat, non tamen ipsis convenit ratione ipsius honoris, sed ratione virtutis & excellentiæ, ob quam sunt honore digni; itaque Beatitudo potius collocanda est in illo bono, quo Deus & viri excellentissimi sunt digni honore, non in ipso honore, qui tantum est signum, quo illorum excellentia manifestatur.

IV. Argumentatur 3. sic. *Beatitudo posita est in bono maxime desiderabili: omnes enim maxime appetunt beatitudinem; atqui nihil ab hominibus ardentius expetitur, quam honor; nam nullius boni jacturam ægrius ferunt quam honoris, quem illæsum omnes conservare student.* Resp. ad *majorem*; beatitudo posita est in bono maxime desiderabili, scilicet per & propter se, & non propter aliud; sicut enim summum bonum in se & ratione sui est omnium optimum, ita in se & ratione sui est maxime desiderabile; at honor non ratione sui ac propter se expetitur, sed ratione virtutis & propter ejus excellentiam, ut ea manifesta fiat; itaque honor non est ipsa beatitudo, sed eam consequitur, tanquam comes & proprietas inseparabilis; ideoque etiam in nobis, desiderium honoris consequitur desiderium beatitudinis; quod si aliqui honorem appetunt propter solum honorem, aut graviter ferunt jacturam honoris, ratione solius honoris, id provenit ex depravato ambitionis affectu; nam vir virtutis studiosus, ἀρετικὸς, ut græce uno dicam verbo, V. C. magnanimus, sicuti propter honorem solum non operatur, ita ob consecutionem honorum, nec immoderatè lętatur, nec nimium dolet illorum jactura, quod ex ipso *Arist. l. 4. Ethic. cap. 4.* satis est manifestum; nam talis, quia intelligit suam excellentiam, sicuti putat se dignum honore oblato, quando offertur, ita pariter judicat se indignum decore aut infamia, quando infertur.

V. Argumentantur 4. sic. *Summum Bonum ponitur in eo, quod ultimo desideratur; tale enim non potest non esse bonum optimum; sed honor ultimo desideratur; virtutis enim studiosus ultra virtutem studet honorari.* Resp. ad *Minorem*, eam esse simpliciter falsam; neque enim, qui vere est studiosus virtutis, ultimum bonum, ponit in honore, nec eum ultimo desiderat, nec in eo quiscit; nam talis non est ἀρετικὸς, &, si liceat sic loqui cum *Scholasticis*, virtuosus, sed vero ambitiosus; at ὁ ἀρετικὸς, vera virtute pręditus, honores ęstimat, ut parva bona, & ut minora, quam sibi debeantur, quod vere est magnanimi. Atque ita, quęcunque ab hominibus politicis pro honore, ut summo in his terris bono, ad ferri solent, dissolvimus.

VI. Verum enimvero, quia ita fere sunt homines in hoc mundo, ut transversi omnes ac devii rapiantur à nimio honoris studio, & potissima pars mortalium in honore summum bonum collocet, varias honoris species discutere, & quomodo in nulla honoris specie illud sit collocatum, ostendere operę fuerit pretium. Honor in duplici est differentia; vel enim ob majorum ac parentum, vel ob propriam, defertur virtutem: qui ob majorum parentumque res pręclare gestas virtutemque tribuitur honor, solet dici *nobilitas*; est enim nobilitas dignitas quędam majorum, ita definiente *Aristotel. 2. Eth. c. 15.* qui propter propriam virtutem contingit honor, vel dignitas civilis ac pompa mundana, vel gloria & fama dicitur: triplicem hanc honoris speciem in specie considerabimus, & in nulla ejus specie summum bonum esse situm demonstrabimus.

VII. Primum de *nobilitate* videbimus, in *qua supremam felicitatem non esse constituendam*, sequentes rationes docent. 1. Quod bonum

num est fortuitum, extra potestatem nostram situm, alienum & non nostrum, illud non est summum bonum: atqui nobilitas est tale bonum, nam fortunæ est, & non tuæ potestatis, ut nascaris ex parentibus nobilibus: at summum bonum debet esse in nostra potestate, ut adipisci id possimus, cum volumus. Præterea, summum bonum debet esse nostrum, & non alienum: at contra se res habet in nobilitate: nam verissimum est illud Poëtæ, *Et genus & proavos, & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra voco.* 2. Summum bonum constans est ac perenne & stabile: nobilitas non item: ergo. Prob. Min. quia, quæ nunc sanguinis nobilitatem gloriantur familię, unius sęculi, imo paucorum annorum decursu, abjectissimę sunt ac viles; quod variis ex historia *Romana*, *Græca*, ac *Barbara* imo & ex *patriæ nostræ annalibus* petitis exemplis, confirmare non foret difficile, sed non est necesse. 3. Summum bonum non cadit nisi in virum bonum virtute prędi tum; at ista sanguinis generisque nobilitas etiam in pessimos cadit; sępissime enim *Herum filii noxæ*; quod ex sacris & profanis historiis, ipsâque adeo nimis manifestum est experientiâ, ut non sit verum semper illud *Horatii: fortes creantur fortibus & bonis: est in equis patrum virtus, nec inbellem feroces progenerant aquiæ columbam.*

VIII. Sed nec secundo in *dignitate civili aut pompa mundana summum bonum collocari potest.* 1. Quia dignitas civilis & pompa mundana, imperium scilicet & dominatio, ex natura sua tendunt ad finem; E. non sunt finis summus; nempe, sunt populi gratiâ, cujus bonum semper intendunt; nimirum, *Rex* dicitur à *regendo*, regere est actus prudentię; at prudentię est, dirigere in finem; itaque *principatus, dominium, potestas civilis*, principium potius est bonę actionis, quam finis, & instituitur propter finem. 2. Potestas hęc mundana ac civilis, instabilis est ac parum constans; tum, quia à fortuna plerumque pendet, ut vulgo loqui solemus, tum, quia pendet ab hominum judiciis & opinionibus, quę instabiles sunt, & eo magis, quo sunt plurium; at summum bonum non pendet à proprio extrinseco & instabili & volubili; Ergo. 3. Potestas illa civilis ac mundana non potest hominem quietum reddere; est enim plena sollicitudinibus, & aculeis formidinum plerumque subjecta; hinc est, quod dominationem ac imperandi potestatem plerumque comitentur odia & metus, juxta illud Senecę, *simul ista posuit mundi conditor, odium & regnum:* & juxta vulgatum illud, *necesse est multos timeat quem multi timent.* At summum bonum odii omnis ac metus est expers. 4 Summo bono nemo potest male uti: At potestate ista mundana male quis potest uti, & sæpe male multi sunt usi; plures enim extitere Tyranni; at summum bonum tale est; ut eo abuti nemo possit.

IX. Objectiunclę aliquot excogitari possunt, quas obiter diluemus. 1. Dici potest. *Felicitas suprema maxime in eo est posita, quo maxime Deo assimilamur: atqui maxime Deo assimilamur, ratione potestatis, dominationis, & principatus, atque imperii civilis.* Ergo: Resp. *Negamus minorem simpliciter:* nos maxime assimilari Deo per potestatem mundanam: sed Deo maxime assimilamur per bonitatem; nempe, Deus est sua ac summa bonitas: nec potest male uti sua potestate; in eo maxime assimilamur Deo, non quod multa possumus, sed quod multa possumus bene: non potestate aliqua prędi tum esse; sed potestate accepta bene uti, Deo nos similes reddit. 2. Objici potest; *Beatus est, qui sibi & aliis sufficit: nam beatitudo posita est in bono optimo, & per se sufficiente, sufficiente & sibi & aliis: sed qui cæteris dominatur, sibi aliis sufficit:* Ergo *in dominatione posita est beatitudo* Resp. ad Majorem. Beatitudo posita est in bono, quod per se sufficit habenti sine bonis externis, ut non pendeat ab aliis: at ille bonum non est civilis & mundana dominatio: hæc enim per se non est bonum sufficiens, sed eget bonis externis, & pendet ab illis. 3. Objicitur. *Quod est maxime sui diffusivum, est summum bonum; at posse se & alios regere, est maxime sui diffusivum, quia hoc bonum ad omnes diffunditur; Ergo in ista regendi potestate est situm summum bonum.* Resp. *ad Minorem*; Posse se & alios regere, non est bonum maxime sui diffusivum, sed bene per istam potestatem se & alios regere; nam τό posse regere se & alios, est indifferens ad bonum

bonum & malum; quare illud non est summum bonum, 2. Ipsum τὸ bene uti potestate in se, & aliis regendis non est summum bonum quia non sui sed aliorum est gratia. 4. *Quod est maxime appetibile, illud est summum bonum, sed dominatio est maxime appetibilis: E. Prob. Minor. Quod opponitur malo maxime aversabili, id est maxime appetibile: atqui dominatio opponitur, &c. Ergo, &c. servitus est malum maxime aversabile: omnes enim maxime fugiunt servitutem: at servituti opponitur dominatio.* Ergo. Resp. *ad majorem postremi syllogismi*; distinguendo servitutem: servitus interdum significat subjectionem legalem, quæ jure belli introducta est; quomodo olim multi in bello capti ad servitutem sunt redacti: interdum significat subjectionem œconomicam ac politicam, qua filius patri & cives ptincipi subjiciuntur: posteriores duas servitutes, œconomicam & politicam, homines naturaliter non aversantur nec fugiunt, quin potius secundum naturam alii aliis subjiciuntur, ut mulier viro, filius patri, famulus hero, civis regi. Quod attinet ad servitutem legalem, eam quidem homines naturaliter fugiunt & aversantur, non tamen tanquam summum malum (nam servi etiam possunt esse felices & possidere summum bonum, agendo secundum virtutem perfectissimam) sed vero aversantur ac fugiunt servitutem, quia est impedimentum bono usui potestatis ejus, quam homo à natura habet in suas actiones; itaque, et si servitus legalis sit malum & aversabile, non tamen est summum malum: ideoque non bene infertur, Ergo dominato ei opposita est summum bonum.

X. Sed videamus, an *non summum bonum consistat in fama, in gloria, in nominis celebritate*? videntur enim omnes, qui præclare ali quid agunt, expectare rerum gestarum virtutisque suæ præmium, *gloriam, famam, celebritatem*. Resp. *Neque in gloria esse summum bonum quærendum:* Loquimur de gloria apud homines: nam gloriæ apud Deum alia est ratio, eam nunc non respicimus, sed de fama & gloria apud homines philosophamur; de existimatione, & notitia excellentiæ nostræ apud homines agimus, & *negamus eam esse summum hic bonum.* 1. Quia de ratione summi boni est, ut per propriam actionem possideatur, tanquam bonum possidenti proprium; at ista fama & gloria, non potest possideri per propriam actionem ejus, cujus est gloria & fama; nam nihil est aliud quam notitia & existimatio virtutis & excellentię alterius, existens, non in eo, qui excellens est & virtute prçditus, sed in alio, in eo, qui istam excellentiam & virtutem alterius cognoscit atque ęstimat; nempe, est in ipso homine virtuoso (liceat nunc sic loqui) & per virtutem excellenti, solum terminative, & per extrinsecam quandam denominatiom; at summum bonum est in virtuoso homine, subjective, & per intrinsecam denominationem. 2. Summum bonum debet collocari potius in actione quam passione; nobilius enim est agere quam pati; at fama & gloria sunt passiones; sunt enim, cognitio virtutum & excellentię alicujus, non cognoscentis active, sed cogniti passive; nempe, dicitur aliquis gloria & fama & nominis ęstimatione celebris, qui ab aliis cognitus est & laudatus; atqui nobilius est, cognoscere, quàm cognosci: non cognoscunt in creaturis, nisi nobiliores, cum etiam cognoscantur inter eas infimę Ergo summum bonum non consistit in gloria, quę est quoddam cognosci. 3. Quod non propter se ipsum appetitur, sed propter aliud, non est summnm bonum: Atqui gloria, fama, &c. Ergo. Probat. Min. quia, sicut honor in genere ex natura sua ordinatur in virtutem tamquam finem, quia est ejus testificatio, ita gloria quoque ex natura sua ordinatur in virtutem tanquam in finem, qui est ejus, scilicet virtutis, notitia & claritas: at notitia & claritas sunt ex natura institutæ ad manifestandum objectum, quod dignum est nosci & inclarescere: itaque, hæc gloria & fama & nominis celebritas, sunt in genere bonorum utilium, & propter aliud: at summum bonum non est bonum utile, nec propter aliud, sed honestum, & propter se.

XI. Sed & hic dispellendæ sunt quædam argutiæ, quibus gloriabundi & famæ sitientes argumentantur, pro hoc suo summo bono: ajunt 1. *ex Cicerone: optimum quemque maxime gloria duci:* unde inferunt; Ergo *gloria inter res omnes maxime est appetibilis*, &, consequenter, *in ea est collocanda summa felicitas.*

Resp.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Resp. damus hoc *Ciceroni*, homines omnes duci gloriæ ſtudio; ſed rogamus, iſte gloriæ appetitus, vel eſt ordinatus, vel inordinatus? ex appetitu gloriæ inordinato, non poteſt concludi, gloriam eſſe ſummum bonum; quia beatitudo in eo bono poni debet, quod ordinate appetitur; ſed neque ex in ordinato gloriæ appetitu ſequitur, gloriam eſſe ſummum bonum; quia beatitudo in eo bono poni debet, quod ordinate appetitur; ſed neque ex ordinato gloriæ appetitu ſequitur, gloriam eſſe ſummum bonum; nam natura bene ordinata non appetit gloriam tanquam bonum ſempiternum, conſequenter, nec tanquam ſummum, ſed tanquam bonum utile & ad aliud; unde magis appetit id, cujus gratiâ gloriam appetit; finis enim magis appetitur, quam ea, quæ ad finem. 2. Dicunt; *Bonum ſtabile, imo æternum, eſt ſummum bonum: ut gloria, fama, nominis exiſtimatio, ſunt tales.* E. *Reſp.* Multi quidem famam nominis ſui æternam atque immortalem reddere ſtudent, dum eam ſcriptorum annalibus ad tempora futura tranſmittunt, ſed vero ſæpiſſime evenit, ut temporum decurſus eam ſimul cum annalibus oblivione deleat; & ponamus famam nonnullorũ, conſervatis annalibus, per omnia ſecula permanere, non tamen idcirco æterna eſt, aut immortalis, cum tempora hæc finem ſint habitura, ideoque cum æternitate & immortalitate comparanda non ſunt. Et ad *Majorem* Reſp. Etſi gloriam ſtabilem eſſe admitteremus, non tamen inde ſequitur, in ea ſummum bonum eſſe collocandum: nam ea, quæ conſequuntur ac comitantur beatitudinem, ſunt ſtabilia atque æterna, vi beatitudinis: at male quis inde inferat. Ergo illa ſunt ipſa beatitudo. Denique inquiunt: *Beatitudo Dei ponitur in gloria: ergo & noſtra hic in ea poni debet.* Reſp. ad *Majorem*. Beatitudo ponitur in gloria, qua Deus cognoſcitur ab aliis, qualis eſt noſtra gloria, hoc falſum eſt; ſed ponitur in gloria, qua ſeipſum cognoſcit: at gloria noſtra eſt, qua ab aliis cognoſcimur: nam, ſive Deus ab aliis cognoſcatur, ſive non, eo nec beatior, nec minus eſt beatus. At, ſi gloria noſtra beatitudo foret, jam iſta foret, qua ab aliis cognoſcimur. Concludimus ergo ſummatim, *Summũ hominis in hac vita Bonum, nec in honore nec in nobilitate, nec in potentia mundana, nec in fama & gloria, aut quærendum aut inveniendũ*, quod hac *exercitatione* erat demonſtrandum.

EXERCITATIONUM ETHICARUM

SEXTA,

Quæ eſt Tertia,

DE

SUMMO BOBO.

THESIS I.

Verſatæ ſunt duæ præcedentes *Exercitationes*, in opinionibus de Summo Mortalium in hiſce terris Bono, non omnibus (quis enim omnes recenſeat) ſed iis, quas *Ariſtoteles* nobis *l.* 1. *Eth. c.* 5. enumerat, & enumerandis & refutandis: ac jam eorum, qui in voluptate corporis, qui in honoribus, nobilitate, dominandi poteſtate, nominis celebritate ac famâ, ſummum bonum collocant, ſententias examinavimus ac refutavimus: recitat *Ariſtoteles c. cit.* tertium genus hominum, qui βίον θεωρητικὸν vitam contemplativam agentes, in *contemplatione* ſummam felicitatem conſtituunt: ac ſub finem capitis ſubjungit χρηματιστάς, quæſtuoſos, qui in quæſtu, divitiis, opibus, humanæ beatitudinis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

apicem ponunt ac faſtigium. Atque hos primum refutat; eos vero, qui in contemplatione ſummum bonum locant, in *caput ſextum* proxime ſubſequens rejicit, unde occaſionem captat diſputandi contra *Præceptorem Platonem* de *ideis*, qui ipſi in idearum contemplatione ſummam felicitatem conſtituiſſe exiſtimatur. Nos, *Ariſtotelis* veſtigia ſecuti, primum philoſophabimur *de divitiis*, deinde *de contemplatione*, *&* *ne utrobique ſummum hominis bonum reperiri*, oſtendemus.

II. Quæritur ergo. *An in divitiis vel opibus ſummum hominis bonum reperiatur? In divitiis, beatitudinis cardinem verti*, plurimi ſunt ex genere hominum, qui perſuaſum ſibi habent, meri *Eucliones* ac φιλάργυροι, *Plutoniſque* vera mancipia, qui tum ſe beatos exiſtimant, ubi cæteros omnes, auro, argento ac gazis, ſuperaverint, qui præ divitiis, ſapientiam, virtutem, dignitatem, deniquæ omnia contemnunt ac pro nihilo habent. Nempe hoc *Horatii* probant.

Virtus, fama, decus, divina humanaque pulcris
Cedunt divitiis, quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, juſtus, ſapiens, etiam Rex,
Et quicquid volet.

Hinc idem alibi *Satyricè*.

O cives, cives, quærenda pecunia primum eſt;
Virtus poſt nummos.

Nos quidem divitias, eximia Dei, Opt. Max. dona arbitramur, quæ etiam viris optimis, ceu virtutis præmium, ſæpe tribuuntur, at vero, qui iis ſummam felicitatem poſitam exiſtimant, eorum opinionem falſam atque exitioſam, pronunciamus, & ſequentibus rationibus confirmamus. 1. Quod non eſt οἰκεῖον proprium hominis bonum, ſed alienum, id non eſt ſummum bonum: at divitiæ tales ſunt: nempe pendent à volubili, ut loqui ſolemus, fortunâ, quæ modo his largitur eas, modo illis eripit. Unde ſapienter *Bias*, ex Græciæ ſapientibus unus, cum patriâ captâ, cæteri ita fugerent, ut multa ſuis de rebus ſecum abſportarent, cum admonitus eſſet, ut idem faceret; *Ego vero*, inquit, *hoc facio: nam omnia mea mecum porto*: nempe, opes, divitias, ſimiliaque fortunæ, non dicam, bona, ſed ludibria, ne ſua quidem putavit. Eandem in ſententiam non male Bion, *eos judicavit ridiculos, qui dant operam divitiis, cum eas porrigat fortuna, ſervet illiberalitas, auferat benignitas.* Atque hoc primum eſto argumentum, quod divitiæ non noſtrum ſed fortunæ ſint bonum, quæ, ut eas dat, ita ſæpe aufert, *Ovid. l. 3. triſt. Eleg. 7.*

Nempe dat, & quodcunque lubet, fortuna, rapitque:
Irus & eſt ſubito, qui modo Crœſus erat.

Ideo *Diogenes* eleganter, *divitias fortunæ vomitum*, *appellabat.* At ſummum bonum per fortunam auferri nequit. 2. Summum bonum non cadit in improbos, in homines nequam: quia virtute acquiritur; virtus autem viri eſt boni & probi; at divitiæ in peſſimos cadunt & nequiſſimos: imo ſæpe videas in communi vita, quo quis ditior, eo nequior, &, quo quis nequior, eo ditior. Divitiæ nullum reddunt bonum, multos malos: at ſummum bonum nullum reddit malum. Profecto non Ariſtides, Juſtus, non Epaminondas, Deus, non Lycurgus, Servator, dicti ſunt, quod divites eſſent, ſed quod, licet pauperes, Græciam à ſervitute liberaſſent: neque enim ditiſſimi, ſemper optimi ſunt in republica: atque huc pertinet, quod egregie dicit Oratorum Maximus *Cicero*, *Tuſcul. quæſt. l. 5. Omitto divitias, quas, cum quivis, etiam indignus, habere poſſit, in bonis non numero*: quod enim bonum eſt, id non quivis habere poteſt: tantum igitur abeſt, ut ſummum bonum, *Ciceroni* extiterint divitiæ, ut ne bonum quidem ei fuerint. 3. Divitiæ & opes, ſi cum cæteris rebus comparentur, exiles ſunt ac viles: at ſummum hominis bonum eſt perfectiſſimum, præſtantiſſimum, optimum: Ergo divitiæ non ſunt ſummum bonum. Non poſſum, ut exilitatem opum ac divitiarum oſtendam, quin huc in medium adferam inſigne *Socratis*, *Apollinis* Oraculo, ſapientiſſimi, dictum. *Socrates*, cum videret *Alcibiadem* gerere animum elatum, & ob agrorum multitudinem (erat enim dives agris) criſtas erigere ac ſuperbire, adduxit eum ad locum, in quo mappa quædam ambitum terræ complectens erat ſuſpenſa, & rogavit ut Atticam ibi quæreret, quam cum *Alcibiades* inveniſſet,

niſſet, oſtende mihi (inquit *Socrates*) & fundos & agros tuos: cum *Alcibiades* reſponderet, nuſpiam eos in tabula eſſe pictos: & inquit *Socrates*, cur igitur fundorum & agrorum poſſeſſione ita te effers, qui nulla pars ſunt terræ. Non poterat ſuavius ei exilitatem & vilitatem ejus poſſeſſionum & opum exprobrare Philoſophus Socrates. 4. Argumentamur ex *Ariſtotel. l. 5. cit.* Nullum bonum utile, & quod refertur ad aliud, eſt ſummum. At divitiæ ſunt bonum utile, & referuntur ad aliud. Verba ſunt *Ariſtotelis*; *opes ſunt* χρήσιμόν τι καὶ ἄλλου χάριν, nempe non propter ſe ipſas expetuntur, ſed ut neceſſitati, voluptati, dignitati, liberalitati, uno verbo, ut homini inſerviant: opes enim ſunt propter hominem, homo vero propter felicitatem ac ſummum bonum: Ergo ipſæ opes non ſunt felicitas aut ſummum bonum. Hoc argumentum *Ariſtotelis*, quia firmum eſt, meretur nonnihil explicari fuſius, quod faciemus ex ipſo *Ariſtotele*. *Philoſophus l. pol. 1. cap. 6.* duplices facit *divitias, naturales & artificioſas*. *Naturales* divitiæ ſunt, quarum beneficio ſubſidioque ſuccurritur indigentiæ humanæ; quo pertinent, cibus, potus, indumenta, habitaculum, id genus alia, quibus indiget ipſa natura: *Artificiales* divitiæ ſunt, quibus ipſa per ſe ac primo non juvatur natura, ſed quæ naturam juvant per accidens ac ſecundariò, quatenus per divitas artificiales comparantur naturales. Atque de hoc genere *artificialium* divitiarum eſt *nummus* atque *pecunia*: his vita primo ac per ſe non ſuſtentatur, quippe iis, nec corpus ali, nec ab injuriis cœli defendi poteſt, ſed tamen iis comparamus ea, quæ corpori & alendo & defendendo inſerviunt. His poſitis, oſtendi facile poteſt, *quod in neutris debeat felicitas poni: Non in divitiis naturalibus*, quia hæ & quæruntur & acquiruntur ad vitam hominis ſuſtentandam: edit enim homo, bibit, veſtitur, habitat, ut vivat. Ergo non poſſunt obtinere rationem ultimi finis & ſummi boni. Quod enim dirigitur ad ſervandum hominem tanquam ad finem, id non eſt finis ultimus ac ſummum bonum: hoc enim ulterius non dirigitur. Atqui divitiæ naturales diriguntur, &c. Ergo, &c. *Sed nec artificioſæ opes ſunt ſummum hominis bonum*, quia hæ ipſæ referuntur ad naturales, quæruntur enim ad res coëmendas, uſibus vitæ humanæ neceſſarias. Cum itaque hæc ſit ratio divitiarum, ut *nummus*, & quicquid ei eſt ſimile, inſerviat cibo ac potui comparando, hæc inſerviant vitæ ſuſtentandæ, vita ſit propter felicitatem ſupremam poſſidendam, optimè concluſit *Ariſtoteles in divitiis non eſſe poſitam felicitatem ipſam*. 5. Quod ad omne vitiorum genus aditum patefacit, ad omne malum, hominem inclinat, illud non eſt ſummum bonum. Atque hoc faciunt divitiæ.

Effodiuntur opes, irritamenta malorum. ait Poëta: & non male dixit, quiſquis dixit; *divitias eſſe theſaurum malorum, & improbitatis ſuppeditamentum.* Non pigebit hic referre, quæ in hanc rem reſcripta reliquit verba elegantiſſima, in aureis ſuis *de remediis utriuſque fortunæ* libris: *dial. 53. l. 1. Franciſcus Petrarcha. Nimiæ*, inquit, *opes non modo ſingulorum hominum, ſed populi Romani corruperunt mores, miramque illam & eximam fregêre virtutem: qui populus tam diu clarus, tam diu juſtus fuit, & integer, quamdiu pauper fuit, in egeſtate victor gentium, &, quod glorioſius, victor ſui, domitorque vitiorum, à divitiis victus eſt & peſſundatus.* Hæc ille. Certè, divitiæ faſtum pariunt, impietatem, luxum, petulantiam. Veriſſimè dixit *Satyricus Iuv. Sat 6.*

Prima peregrimos obſcœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt ſæcula luxu
Divitiæ molles.

Dicit hic quiſpiam. *Divitias eorum vitiorum eſſe cauſas, non per ſe, ſed per accidens, non ſuâ ſed hominum culpâ, non legitimo uſu, ſed illicito abuſu.* Reſp. Hoc quidem verum eſſe ac negari non poſſe, ſed tamen, quia in divitas abuſus iſte cadere poteſt, ac quam ſæpiſſime cadit ideo eſt, quod pro ſummo bono haberi nequeant: nam ſummi boni abuſus talis non eſt, nec eſſe poteſt: adeo ut iſta exceptio argumenti vim non infringat. 6. Summum bonum poſſidenti ſummam affert animi quietem: divitiæ contra eam animo eripiunt, tranquillitatemque auferunt: quod licet multorum divitum exemplis dictiſque, atque ipſa adeo experientiâ ſit comperttiſſimum, unico tamen, ſed ſcito *Anacreontis Lyrici* inter Græcos *Poetæ*

dicto, comprobatum dabo. Hic cum duobus à *Polycrate Samio* talentis esset donatus, ac duas planè noctes integras insomnes duxisset, quo fidelius donata talenta noctu custodiret ac servaret, tertio die *Polycrati* sua talenta remisit, ea cum voce, *non*, inquit, *tanti emo vigilias & molestias noctium & omne munus quod vigilare cogit*. 7. Summum bonum satiat atque explet voluntatem & appetitum: divitiæ non item: quarum cupiditas augetur indies; neque unquam tantæ possidentur, quin desiderentur majores: ita anxium sui desiderium, sitimque relinquunt ardentiorem: scil.

Crescentem sequitur Cura pecuniam
Majorumque fames.

Et *Nec Crœsi fortuna unquam, nec Persica regna*
Sufficiunt animo.

Sed:

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Est genus quoddam morbi, quo qui laborant, quanto largius comedunt, aut plus bibunt, eo magis esuriunt, ac sitiunt: Eundem morbum in animum fere inducunt divitiæ. Qui lubet, legat de hoc negotio elegantiss. *Boethii de Consol. Phil l.* 3. *Prosa* 3. *& Met.* 3. *& lib.* 2. *pr.* 5. *& Met.* 2. Sed octavo ac postremo; quodcunque non virtute, sed malis sæpe artibus acquiritur, cum vitæ periculo, ac animæ interitu sæpe conservatur, id non est summum bonum: at Divitiæ tali modo sæpe acquiruntur, sæpe conservantur; quod probare non est necesse: loquuntur id tot sæpe furta clandestina, tot doli, & fraudes, tot publicæ deprædationes, direptiones, exactiones, & expressiones, plusquam hostiles, quibus magna multis accessio facta est ad opes suas. Quid hic referam expilationes, rapinas, homicidia, *Neronis*, *Caligulæ*, *Commodi*, aliorum, instituta, ut se locupletarent. Tædet plura proferre; & jam putem satis esse allatum, quo summum bonum in divitiis non consistere sit ostensum: multa enim hic congerere, ad divitiarum amorem hominum animis extirpandum, *non Ethici foret aut Philosophi, sed Rhetoris:* quare rationes ex *Aristotele* aliisque, contra divitias, ut summum bonum, adductæ, nobis suffecerint. Objectiones autem vel exceptiones pro sententiâ contrariâ, si quæ sint τῶν χρηματιστῶν hominum quæstuosorum & avarorum, eæ facile, ex iis quæ diximus, solvi possunt.

III. Ad alterum caput transeamus, ac videamus, *an summum hominis in hac vita bonum consistat in contemplatione*, hoc est, *in scientia, speculatione, cognitione rerum omnium, omnis veri, & boni?* Affirmantium sententia vero similior est, quam reliquæ tres jam refutatæ, qui in bonis externis, corporis ac fortunæ, felicitatem quæritabant. Et profecto, magnum est bonum, res omnes, magnum, inquam, est bonum, res omnes (hic loquimur de rebus extra nos positis, quæ sub nostram contemplationem cadunt, atque uno verbo, de rebus creatis; nam quin, contemplatio, ac cognitio Dei sit, si non summum bonum totum, saltem ejus pars, non dubitamus, sed postea esse ipsi ostendemus) contemplari, indagare, speculari, res omnes cognoscere, scire. Videturque homo sic proxime accedere ad Deum. Tanti æstimavit hoc bonum *Philippus Macedonum Rex*, ut gratulatus sibi sit, ac gravisus magnopere, quod *Alexander* sibi natus esset filius eo tempore, *quo ab Aristotele*, sapientissimo Philosopho, rerum omnium notitia imbui posset. Et maximo semper in pretio fuere *Sapientes*, qui hoc animi bonum possiderent. Verumenimvero, utcunque magnum hominis in hac vitâ sit bonum, rerum omnium inferiorum, omnisque apud nos veri & boni contemplatio, non tamen est bonum summum; quod sequentibus rationibus demonstratum imus. 1. Summum bonum nullius vitii causa est: at rerum creatarum contemplatio, ac cognitio, multorum vitiorum causa est; nempe verissimum est hic illud *Apostoli*; *Scientia inflat*. Ita sapientia, superbiæ, & ambitionis, in multis causa est, alios ad invidiam & æmulationem iniquam instigat; videas sapientes quosdam, & scientes tam inflatos, ut alios omnes præ se contemnant. At verò summum bonum, nec superbiam, nec aliorum contemtum, in possidente operatur. 2. Quodcunque possidentem ab multarum virtutum in vita civili exercitio abstrahit, & avocat, illud non est summum bonum: atqui rerum creatarum contemplatio, ac speculatio sæpe hoc facit: ita quidam, noctuarum

ctuarum instar, lucem fugiunt, atque hominum conversationem, totos sese dies domi continent, ut cælum, circulos cælestes, rerumque naturas contemplentur, ut mundi ordine, magnitudine, deque rebus aliis, disputationes conscriptas evolvant, homines, in humanitatem, honestatem, & reliquos homines ac Remp. ipsam, injurii, ac veræ felicitatis, supremique boni hostes. Peccarunt tali modo, & à summo bono aberrarunt, plerique ante *Socratem Philosophi*, unde ipse primus *Philosophiam* de cælo avocasse, & in terras ad societatem humanam reduxisse, dicitur. Sed 3 Quodcunque non explet voluntatem, non satiat appetitum, non est hominis summum in hac vitâ bonum. Atqui rerum creatarum contemplatio, non explet, non satiat, &c. Ergo. Nullum bonum creatum voluntatem explet, aut appetitum satiat. Sed contemplatio rerum creatarum est bonum creatum. *Prob. Major*. Quod satiat voluntatem, debet esse bonum universale, sicut intellectus objectum est, verum universale: atqui nullum bonum creatum est bonum universale. E. probatur Minor. Nullum bonum participatum est bonum universale: omne bonum creatum est bonum participatum. : E. nullum bonum creatum est bonum universale. Sed de hoc argumento plura sunt dicta *Colleg.* nostri *Ethici disp.* 4.

IV. Verumenimvero peculiaris hic est quæstio *Aristotelis cum Platone, an non summum bonum consistat in contemplatione idearum* quam *Philosophus tractat cap 6. l. 1. Et. had Nicomachum.* Tribuit *Platoni* hoc in loco *Aristoteles*, & cum *Aristotele*, alii, quod statuerit *rerum omnium esse ideas*, hoc est, *formas quasdam separatas, perfectissimas, absolutissimas, sempiternas, ex quibus singula individua rerum nascerentur, & ad quarum similitudinem essent expressæ: ita dicitur statuisse ideam quandam boni, à qua res omnes, quæ bonæ sunt, essent decerptæ, & bonitatem suam derivassent*; hoc est jam quod quærit *Aristoteles, an ista idea sit summum bonum, aut, an felicitas hominis suprema, in hac mortali vitâ, consistat in contemplatione hujus ideæ*? Hanc quæstionem ait Aristoteles in *textu* esse perarduam: & reverâ non mentitur hoc: si quæ enim quæstio agitata est eruditissimorum hominum ac *Philosophorum* scriptis, est hæc *de ideis Platonicis*. Verum ante omnia discutiendum hic venit, *An Plato tales ideas posuerit*? quales hic describit, & *Platonem* posuisse testatur *Aristoteles*; sunt enim multi, non tantum ex *Platonicis*, sed ex ipsius *Aristotelis* interpretibus, imo, quod miretur quis, ex ipsis *Scholasticis*, *Aristotelis* adulatoribus, & admiratoribus, qui *Aristotelem* malæ fidei in *Platonem*, suum præceptorem, accusant. Sed totum hoc negotium, de *ideis* inter *Aristotelem & Platonem* controversis, luculenter excussimus, ac discussimus *Select. Disp. vol* 2. *disp.* 31. & aliquot sequentibus. Quare, ne actum agamus, eo nunc labore supersedemus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

EXERCITATIONUM ETHICARUM SEPTIMA,

Quæ est Quarta,

DE

SUMMO BONO.

THESIS I.

DUplex est rem quamlibet tractandi ratio, una per ἄρσιν sive negationem, altera per θέσιν sive positionem. Ostensum fuit *exercitationibus* antè habitis, *summum bonum* ac felicitatem *non inveniri in voluptate corporis, non in honoribus, non in divitiis, non in nuda contemplatione*. Restat, ut tandem, *quid sit* dicamus, quod antequam pronunciemus, summi boni varias ex *Aristotele* conditiones enarrabimus. *Summum bonum Aristoteles* vult esse οἰκεῖον homini. 1. *Eth id est, domesticum* & ἴδιον, *proprium* homini, debet esse in optima ejus parte, quæ est intellectus & voluntas, situm, debet esse μόνιμον, ἀναφαίρετον, hoc est, *firmum, stabile, permanens*, quod vel nunquam vel difficulter amitti potest; debet esse τέλειον, 1. *Eth. cap.* 7. *perfectum*? si enim perfectum non est, nec summum est; debet esse καθ' αὑτὸ διωκτὸν καὶ αἱρετὸν ἀεὶ, *propter se ipsum expetibile*, & semper debet esse αὐταρκὲς, *sibi sufficiens, se ipso contentum*, hominem constituens in illo statu, in quo nihil ad bene beateque vivendum desideretur; denique debet esse πολύκοινον, 1 *Eth* 9. *multis commune*; nam de omnium hominum non de pauculorum beatitudine quæritur. Atque hæ sunt conditiones summi boni ab *Aristotele in Eth. Nicom. l.* 1. *c.* 5.7.9. expressæ, quas, qui attente expendat, nullibi, quam in *virtute* summum bonum hominisque felicitatem esse collocandam, facile videbit; Quippe virtus est, quæ præstantissimam hominis partem, animam scilicet, intellectumque & voluntatem, perficit. Virtus inter cętera bona soli homini competit, quatenus homo est, cum reliqua bona, vel revera non sint talia, vel, si bona vere sint, non tamen, sunt hominis, qua talis; sola virtus homini proprium est bonum, qua animus humanus ita afficitur, ut homo, secundum rectam rationem, vitam, moresque componat. Et certe illud sommum hominis est bonum, quod illum Deo reddit quam simillimum, atque humanam supra sortem, evehit; id verò virtus pręstat, quę hominem corpore circumseptum, altiora tamen corpore cogitantem, ac diva meditantem, facit. Recte sapientissimus *Seneca*. *Quam perpusilla res est homo, nisi supra humana sese erexerit?* At vero, ut se erigat, virtus facit. *Virtus recludens immeritis mori cælum, negata tentat iter viâ, cætusque vulgares & udam spernit humum fugiente penna.* Canit alioi *Horatius*. Sed ulterius; quod constanter homini adhęret, nullis calamitatibus, nullis fortunæ casibus, aufertur, id summum est hominis bonum; at talis est virtus, quę (verba sunt disertissimi Oratoris *Tullii, paradoxo sexto*) *nec eripi nec surripi potest, nec incendio amittitur, nec tempestatum nec temporum permutatione, permutatur.* Et quid multis est opus? Summum bonum est honestissimum, jucundissimum, maximè expetendum; at virtute quid honestius, quid jucundius, quid experi magis potest? Summum bonum propter se expetitur; sic & virtus; *ipsa sibi virtus pretium est*, canit Claudianus. Summum bonum facit omnia minora bona vere bona & honesta; ita & virtus. Et hic quidem consentiunt *Peripatetici & Stoici*; dum utrique in virtute summum bonum ac felicitatem collocant; virtus ergo summum hominis bonum supremaque est felicitas: intel-

intelligendo semper felicitatem & summum hujus vitæ bonum: Nam de illa beatitudine, quæ nos manet post obitum, nos non agimus. Ac cum felicitatem nostram consistere docemus in virtute, non intelligimus per felicitatem, statum omnium bonorum aggregatione perfectissimum, uti eam definit *Boëthius in* 3. *l. de consolatione Philosophiæ*. Nam in sola virtute non esse positam ejusmodi felicitatem, quæ omnium bonorum comprehensione conflatur, in confesso est, sed per felicitatem intelligimus, istius status ex omnium bonorum cumulo perfectissimi partem aliquam, ac bonum unum aliquod, quod inter cætera optimum, hominis felicitatem componat ac constituat maxime: adeoque hic est noster sensus, ac mens nostra: *inter illa bona, quæ constituunt ac componunt felicitatem hominis, in hac vita, ut est status omnium bonorum coacervatione affluens, virtus principem tenet locum, ac summum est bonum.*

II. Sed enim nova hic oritur lis, *Stoicos* inter ac *Peripateticos* mota; an Assertio nostra, *quod virtus sit summum bonum hominibus*, debeat intelligi, *de virtutis actu primo an de secundo*? clarius dicam, quæritur inter illos, *sitne possessio virtutis & habitus summum bonum, an vero virtutis usus, operatio, actio secundum eam instituta*? *Stoici* pro virtutis habitu pugnant, *Peripatetici* pro virtutis actione. Sic quidem vulgo referunt *Philosophi Ethici*: at vero, ut *Stoici* solam virtutem sine actione virtutis summum bonum fecerint, vix à me impetro ut credam, qui ipsi maxime secundum virtutem egerint: & certè insanum fere videtur, nec cadere potuisse in tam graves ex *Stoâ ac Porticu Philosophos*, ut in otiosa, deside, ac segni virtute, summum bonum posuerint: & si loca *Senecæ*, aliorumque, benignius accipiantur, fortasse non aliud dixerint *Stoici*, quam virtutem, ut habitum, licet cadat in miserum & calamitosum, nec occasionem habeat edendarum actionum, beatam tamen efficere vitam, propter interiorem animi moderationem ex virtute ortam; quod, an longè abeat à veritate, cuique dijudicandum relinquo; quicquid sit, sive sic senserint *Stoici*, sive minus (neque enim inquirere id nunc est animus) nos cum *Aristotele* 1. *Eth. c.* 5. quia hunc tanquam ducem sequimur, & cum *Peripateticis*, summum bonum in virtutis, non nudo habitu, sed actione, constituimus: *Aristoteles* hanc sententiam 1. *Eth.* 5. duabus probat rationibus; *Prima est*. Fieri potest, ut quis habitu virtutis instructus, vel dormiat, vel nihil agat per omnem vitam, sed eam otiosam transigat totam, vel quia instrumentis destituitur virtutis exercendæ, vel alio impedimento impeditus: at vero, qui neque mente, neque voluntate, quicquam agit, non potest dici beatus. *Secunda est*. Vir habitu virtutis præditus sæpe incidit in res adversas & maximas calamitates: at tum beatus dici nequit. Verum, utraque ratio varias patitur exceptiones; Quare tibicinibus quibusdam fulcienda est. *Primæ Aristotelis* rationi hoc fundamentum est substernendum, beatitudinem esse bonum absolutum & perfectum, bonum summum non esse cui aliquid addi potest quo reddatur perfectius. At habitus est quid imperfectum, & virtutis habitui aliquid addi potest, quo fiat perfectior, nempe actio. Nam licet habitus perficiat potentiam, ultima tamen potentiæ perfectio non est in habitu, sed in habitus actione. Et antè inter conditiones summi boni recensuimus, ut propter se expetatur: at habitus expetitur propter actionem: & *Aristotelis* rationem primam his tibicinibus fultam sic instituimus. Quod secundum se & per se est expetibile, perfectius est eo, quod expetitur propter aliud. At virtutis habitum expetimus propter felicitatem, felicitatem propter se ipsam. Ergo felicitas est perfectior virtutis habitu. Ergo virtutis habitus non est summum bonum; quia hoc est perfectissimum: porro virtutis habitum expetimus propter actiones: at feliciores sumus, & nos esse existimamus, ex opere & actione virtutis, quam ex habitu: quod probo. Putamus nos esse beatiores ob id, quod habet rationem finis, quam ob id, quod habet rationem medii. At rationem finis magis habet actio quam habitus. Ergo, sicuti judicamus excellentiores, qui divitiis utuntur, quam qui eas possident, ita præstantiores censemus, qui virtutem exercent, quam qui habent: non qui justus aut fortis est, sed, qui justè ac fortiter agit, celebratur: &, in eo salus est reipublicæ, non ut multi sint fortes aut justi quoad habitum, sed ut multi fortiter & justè agant. Ele-

gans

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

gans est similitudo, quam *Aristoteles* adducit *uti*, inquit, *in ludis Olympiacis, non formosissimi quique & robustißimi, sed qui decertant, coronantur, ita & qui honeste ac benè agunt, in hac vita.* Et, si quis conditiones summi boni ex *Aristotele* à nobis initio *hujus exercit* enumeratas consideret, eas magis actioni virtutis, quam ejus habitui, convenire comperiet. Summum bonum est aliquid sibi sufficiens in quo homo acquiescit. Sed in habitu virtutis non acquiescit animus, quin vero ex virtute agere optat. Ergo virtutis habitus non est bonum sibi sufficiens. Summum bonum est jucundissimum; at major ex actionibus, quam est habitu virtutis, est jucunditas. Ergo summum bonum magis in actionibus virtutis consistit quam in habitu. Cum vero actiones virtutis, in dormientem, in otiosum, in hominem omnibus ercendæ virtutis mediis destitutum, non cadant, neque summum bonum in eos cadet: at caderet in eos, si summum bonum in solo virtutis habitu conconsisteret; atque hæc ad statuminandam primam *Aristotelis* rationem contra *Stoicos* suffecerit. *Altera ejus ratio* erat petita à calamitatibus, & rebus adversis, in quibus sæpe hærent, qui virtutis habitum possident: at vix est, ut isti, tum temporis, beati dicantur: certe, qui tota vita in lecto decumbat, omnibus, pæne sensibus spolietur, quomodo beatus dici potest, licet habitu virtutis sit instructus? certe summum bonũ & felicitas hominis suprema non conjungitur cum summâ & supremâ in felicitate. Sed, ut verum fatear, hæc ratio potissimum spectat felicitatem, ut significat omnium bonorum cumulum, & statum perfectissimum, cui bona fortunæ ac corporis deesse non debent, potest tamen aliquo modo etiam spectare felicitatem, ut nos hic de ea disputamus, tanquam de bono maximo, quod statum istum felicitatis absolutum componat ac constituat: verum hujus rationis robur dependet in totum ex altera quæstione, quam proxima *Exercitatione* tractabimus, *an bono externa & fortunæ ad felicitatem sint necessaria*? nunc objectiones potius, quæ moveri solent ac possunt contra *Aristotelis* sententiam, dissolvemus.

III. 1. *In eo magis est felicitas, quod bonum est bonitate, non quæ petatur aliunde, sed sua. Virtus autem ex se bona est; actio virtutis non ex se, sed aliunde, nempe à virtute. E. magis in virtute, quam in actione sita est felicitas.* R. major est vera, sed minor falsa: nam virtus non est ex se, nec à se, bona, sed ex actione à qua gignitur habitus: actio ipsa est bona, vi finis & objecti; intelligo actionem, qua virtus gignitur. Nempe res sic se habet; & actio virtutem producens, & virtus ipsa, & actio à virtute exercita, habent suam bonitatem aliunde: nulla ex se: sed habent suam bonitatem à fine, objecto, efficiente, aliisque circumstantiis, unde omnis bonitas sive habitus, sive actionis moralis derivatur: actio virtutem præcedens eandemque consequens, bona est, quia rectæ rationi utraque est conformis: virtus aliquid quidem confert ad bonitatem actionis, quam edit, sed minimum tamen: nempe virtus hactenus reddit actionem bonam, quatenus potentiam, quæ elicit actionem bonam, quâ agit congruenter rectæ rationi, roborat, confirmatque, ut, quam ante virtutis accessum edebat actionem, bonam quidem, sed cum difficultate, nunc bene agat cum facilitate, ita ut virtus non proprie bonitatem largiatur (illa est à conformitate actionis cum recta ratione) sed facilitatem, actionem rationi rectæ congruam, id est, bonam, facile exercendi. 2. *Bonum per se expetendum, est summum. Virtus, ut habitus est bonum per se expetendum.* Ergo. *Probatur minor: quia perficit animum & potentiam ad quam accedit, etsi nulla operatio sequatur: at, quod sic perficit animum, est per se expetendum.* Resp. virtus cum actu aut relatione ad actiones, est per se expetenda, & perficit sic animum, atque potentiam, ad quam accedit: at sine actu vel relatione ad actiones virtus non est per se expentenda, nec sic perficit &c. & notandum est, à *Peripateticis*, summum bonum non constitui in actionibus nudis, sed in actionibus cum habitu, à quo proficiscuntur, consideratis: nam sine eo ne actiones quidem forent: certe habitus non perficit animum aut potentiam, nisi in quantum reddit eam idoneam ad agendum: at si nullum unquam ab ea proveniat opus, aut provenire nequeat, quænam quæso erit ab habitu potentia capacitas accepta? itaque *Aristoteles*, cum dicit alibi, *virtutem esse per se expetendam*, intelligit virtutem cum actu: & ut ipsius *Aristotelis* similitu-

militu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

militudine hoc negotium illustrem. Quemadmodum ædificatoris habitus perfectionem suam accipit à bona ædificatione, sic virtus suam desumit perfectionem ab actione. 3. *Summum bonum est id quod hominem maxime efficit bonum: sed virtus magis bonum facit hominem quam actio virtutis.* Resp. major vera est: minor falsa. Neque enim virtus aut habitus, nude, ac solitarie spectatus, magis facit hominem bonum quam actio virtutis: imo contrà, quia omnis actio virtutis virtutem supponit, & habitum quasi includit, fit, ut actio virtutis reddat magis hominem bonum, quam nudus habitus, imo per habitum virtutis nullo modo redditur bonus homo, nisi habitus ad actum referatur. 4. *Summum bonum est jucundissimum. At virtutis actio est molesta ac laboriosa.* Ergo. Resp. actio virtutis non est laboriosa, non molesta ex se; sed interdum fit, ut à corpore, cujus viribus & potentiis interdum utitur virtus in actione sua exercendâ, aliqua accedat molestia: at illud per acciens fit, ratione ipsius actionis à virtute profectæ. 5. *Id quod dirigit, melius est directo. At virtus dirigit, actio virtutis dirigitur.* Ergo. Resp. Virtus non dirigit, sed ratio, sed prudentia, aut ipsa anima, vel mens: actio temperantiæ, non est à temperantiâ, ut à principio dirigente, sed ut à principio efficiente, non ipsam actionem, sed facilitatem actionis: mens, ratio, prudentia, dirigunt: & ipsa actio est à facultatibus istis, à quibus actiones istæ temperantiæ proficiscuntur, & quas temperantiæ virtus facilitat. 6. *Felicitas est quid perfectissimum: At actio virtutis perfici potest: nempe à delectatione, quæ sequitur.* Resp. Felicitas, si significat statum, continentem omnium bonorum cumulum, est quid perfectissimum; at sic nos non sumimus hic, ut ante fuit monitum: at, si significet ex bonis simplicibus, bonum optimum, sic non est quid perfectissimum: nam non potest quidem perfici intrinsecus in anima illud bonum summum, sed tamen potest perfici extrinsecus in membris, per bona, quorum indiget ministerio, dum acquiritur: barbari dicunt, potest perfici, accidentaliter & ministerialiter: sed hoc *seqq. Exercit.* discutiemus. 7. *Eodem die potest fieri, ut quis agat ex virtute & mox non agat: Ergo eodem die erit felix & miser. Si enim agere ex virtute beatum est, τὸ non agere ex virtute, est miserum.* Resp. miserum esse, opponitur felici, vel contrariè, vel privativè: si contrariè, non tantum significat, absentiam actualis felicitatis, sed significat, esse malitiâ & malis operibus infectum: Si privativè, tantum significat, eum, qui, quo tempore an loco felicitate actuali perfrui posset, actu eâ non fruitur: Et sic posteriori modo miser dici potest, Is, qui & quando ex virtute non agit; non positive, sed privative, aut rectius negative miser, i. e. non felix est. Nam qui eodem die, quo ex virtute egit, cessat agere ex virtute, is non redditur eo tempore miser, sed redditur non felix actu, ut sit nuda negatio felicitatis: Sic, qui dormit, non est miser; quia nullam virtutis actionem edit, sed tantum non felix actu: Imo tanta est felicitatis vis, ut in ipsa cessatione à virtutis actione & in somno, adhuc quasi luceat, quia ideo quis, qui summum bonum possidet, cessat à virtutis actione aut dormit, ut postea tanto facilius bene agat: & manet semper habitualis felicitas, quam cum in actione virtutis ponit *Aristoteles*, habitum non excludit, sed includit. 8. *Bonum diuturnius est melius non diuturno. Sed virtus, ut habitus, est diuturnior: actio virtutis est minus diuturna, nam cito perit.* Resp. Major vera est, si res ejusdem speciei inter se conferantur, & cætera sint paria: tum enim bonum diuturnius est melius; at hic non comparantur res ejusdem speciei, nec cætera sunt paria: non enim hic habitus cum habitibus, nec operationes cum operationibus, conferuntur, sed actio virtutis cū habitu virtutis; & fieri potest, ut actio virtutis, licet minus diu duret quam habitus, quia tamen est perfectior habitu, fit magis optabilis quam ipse habitus. Deinde, felicitas est maximè permanens, non collocata cum rebus quibuscunque, sed cum istius ordinis rebus, cum quibus est conferenda; sic inter operationes, ad quas refertur actio virtutis, est maximè permanens. 9. *Si felicitas consistit in actione virtutis, Ergo consistet in multis quæ jam transierunt, & in uno quod nunc tantum est: quia multæ actiones virtutis transiere, & hæc aut illa nunc tantum est: At illud est absurdum. Ergo* Resp. Ad minorem. Non est absurdum, ut felicitas consistat ex multis, quæ jam præterierunt, & ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

uno præsenti, quia ex talibus ipsa constat vita: Si enim vita consistat in perpetuo fluxu, quidni & felicitas ejus? 10 *Si felicitas consistat in actione virtutis, Ergo progressu temporis augebitur, quo scilicet plures erunt actiones virtutis. At hoc absurdum est. Ergo. Resp.* Negando conseq. neque enim consequitur, si felicitas consistat in actione virtutis, quo erunt plures actiones, eo magis auctum iri felicitatem: nam vita non dicitur propriè augeri, licet plures ad eam accedunt anni, sed annorum accessu dicitur extendi & diutius durare: & sic felicitas diutius durat, sed non augetur, quo plures actiones virtutis exeruntur. Deinde non ponit *Aristoteles* felicitatem in unaquaque actione virtutis, sed in omnium actionum ex virtute collectione: quemadmodum senex dicitur non propter hunc vel illum annum, sed propter annorum exactorum cumulum: annus unus quidem alteri additur, propriè tamen nihil additur senectuti: sic actio virtutis una additur alteri, nihil tamen propriè felicitati.

EXERCITATIONUM ETHICARUM

OCTAVA,

Quæ est Quinta,

DE

SUMMO BOBO.

THESIS I.

Ostendimus *Exercitatione* præcedenti, & evicimus contra *Stoicos* pro *Peripateticis*, summum bonum consistere *in virtutis, non habitu, sed actione.* Verùm ut hic inter se dissentiunt aut saltem dissentire existimantur, utriusque sectæ *Philosophi* ita alia quædam inter eosem circa *summum bonum* est controversia. Cum enim trium generum sint *bona, animi, fortunæ, corporis,* quæritur inter illos, *an præter animi bona (de quibus nulla est controversia) ad summum bonum requirantur etiam & pertineant bona corporis & fortunæ? Stoici* negant, imò felicitatem illam, quæ externa illa corporis & fortunæ bona requirat, effæminatam, mollem, fluxam, inconstantem appellant, & quandoquidem virtutis habitus sine iis bonis esse potest, si summum bonum in virtutis habitu consistat, ut illi existimant, summum bonum sine iis esse potest. *Aristoteles* contrà ac *Peripatetici*, quandoquidem summum bonum collocant in actione virtutis, & actio virtutis sine bonis corporis ac fortunæ, aut vix & ægrè, exerceri queat, ad summum bonum bona corporis ac fortunæ exigunt, sed ut instrumenta, ut ornamenta, ut auxilia quædam, ad actiones virtutis exercendas necessaria: nempè, per ea virtutis exercendæ occasio est, & sine iis præstari multa non possunt. V. C. ut fortiter quis agat, robore corporis eget; at hoc bonum est corporis: ut liberalitatem exerceat, divitiis eget; at hæ bonum sunt fortunæ: & cum hominem perficere debeat summum bonum, constantem animâ & corpore, necesse est, ut felici conspiratione omnia in eo conveniant & reperiantur, quæ ad humanæ vitæ perfectionem splendoremque faciunt: at verò talia sunt bona fortunæ & corporis: quid enim, quæso, præclari agat in vita, qui vel nunquam sano est corpore, vel omnibus amicis destitutus, nullo est in republica loco, nullo sensu, nullis est instructus opibus? hæc enim bona, seu fortunæ, seu corporis, præsidia sunt & adminicula, ad felicitatem obtinendam, ad actiones virtutis exercendas, necessaria:

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

non quidem summi boni ratio aut essentia in iis bonis est sita: neque enim illa bona summa sunt: ad summi boni rationem hactenus tamen pertinent, quatenus eorum accessu summum bonum augetur & illustrius redditur, quatenus virtutis actiones per ea promoventur, adjuvantur, &, sic loquar, facilitantur. Certè præclarius est & magis optabile, si quis virtutem exerceat servata valetudine & absque dolore, quam si quis eandem exerceat cum dolore & valetudinis jactura. Atque hæc est sententia. *Aristotelis* 1. *Eth. c.* 8. *& l.* 10. *c.* 8. *&.* 7 *pol. c.* 1. *Stoici* contra, virtutem, suum sibi summum bonum, non tantum carere posse bonis fortunæ & corporis existimant, sed verò, insuper, ea ne in bonorum quidem numero habent, adeoque actionem honestam, sive ex virtute profectam, sine dolore, non esse meliorem censent eâ, quæ cum dolore fiat. Videatur de hoc negotio differens Cato apud *Ciceronem in lib.* 3. *de finibus boni & mali:* & sapientissimus *Seneca epist.* 71. *&* 98. Ergo hæc duo paulo plenius inquirimus. 1. *An bona corporis & fortunæ ad felicitatem sint pertinentia*? 2. *An ista bona sint revera bona*? Nos utrumque affirmamus: & probamus utrumque, ac tum argumenta adversariorum dissolvemus.

II. Primam quod attinet quæstionem, sic pronunciamus: *Felicitas ac summum bonum bonis fortunæ ac corporis in totum carere non potest.* Probamus. 1. Quia multarum virtutum actiones sine iis exerceri nequeunt: hinc argumentamur: sine quibus actio virtutis exerceri, summum bonum obtineri, nequit, illud est necessarium ad summum bonum: atqui sine bonis fortunæ ac corporis actio virtutis obtineri nequit. Ergo, &c. Minorem probo per exempla. Quis fortitudinem exerceat, si perpetuo cum adversa & imbecilli conflictetur valetudine? qua ratione liberalitatem exercebit, qui omnium rerum summa laborat penuria? quis modestiæ, quis magnanimitati, erit locus, ubi nulli sunt honores? quomodo justitia exercebitur, tum commutativa, tum distributiva, si nulla suppetat rerum commutandarum ac distribuendarum materia? quare notatu dignissima sunt verba *Aristotelis lib* 1. *Eth. c.* 8. *Non potest vel vix potest res præclaras gerere, cui res non suppetant: multa enim per amicos, divitias, civilem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur.* Bona fortunæ & corporis externa itaque, sunt adminicula, summo bono inservientia, sunt veluti famulæ virtutis, quibus virtus utitur, dum exercetur. Ac licet robur, opes, aliaque id genus bona, ad beatitudidem requiramus, non ea exigimus tamen in gradu excellentissimo, sed moderato tantum: atque ita vult ipse *Aristoteles Eth. lib.* 10. *c.* 8. Verba ejus sunt: *Non tamen, si fieri non potest, ut quisquam sine bonis externis sit beatus, iccirco existimandum est, multa ac magna virum beatum desideraturum.* Sed, dicet hic quispiam, *multi olim extiterunt viri fortes, temperantes, justi, quibus tamen fuit res angusta domi: noti sunt ob paupertatem viri præclarissimis virtutibus ornati egregiisque factis celeberrimi, apud Græcos Epaminondas & Aristides, apud Romanos Æmilius, Curius, Fabricius, Camillus. Ergo summum bonum non eget opibus, & conjunctum esse potest cum paupertate, nisi quis dicere ausit, hominem pauperem non posse ex virtute agere.* Sed respond. quod ad opes attinet, non iis adstringimus felicitatem, nec pauperes ab omni eximimus virtute aut virtutis actione: sed eos, non in solidum, non ex toto, felices esse, pronunciamus: imo asserimus, hos ipsos viros bonos & virtute præditos, quorum apud Græcos & Romanos paupertatem retulimus, longe feliciores futuros fuisse, si plus opum habuissent, quia sic pluribus benefacere, & adversum plures liberalitatem exercere, potuissent: non res opimas aut lautissimas, sed moderatas tamen opes, postulamus, tanquam instrumenta virtutum multarum; adeoque dicimus, viro mediocribus divitiis instructo longè majorem esse summi boni acquirendi occasionem natam, quam pauperi. Hunc beatum æstimamus, *qui tutus caret obsoleti sordibus tecti, caret invidenda sobrius aula.* Sed secundo probamus *Aristotelis*, ex *Aristotele*, sententiam. Quorum bonorum absentia *beatitudinem* obscurat & obnubilat, eorum præsentia felicitatem illustrat & exornat. At bonorum corporis & fortunæ, &c. Ergo. Minorem ipsius *Aristotelis* verbis probabo: *nam*, inquit, *qui omnino deformis est, aut pauper, aut ægrotus, aut amicis, vel liberis, simi-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

similibusque bonis destitutus, is perfecte beatus dici non potest. Hic fortasse mirum videatur, quod deformem de beato neget *Aristoteles*: contra enim inquit *Seneca*: *potest ex deformi humilique corpusculo exire formosus animus*: sed Resp. pro *Aristotele* tamen: *gratior est pulcro veniens ex corpore virtus*: & corporis venustas aliquid saltem momenti confert ad felicitatem, ut felicior sit homo animo pariter ac corpore formosus, quam solo animo pulcher, corpore deformis: & profecto, cum non animo tantum sed & corpore præditus sit homo, utique tum demum perfecta in ipsum cadit beatitudo, si utrique bene sit. Quare primam hanc quæstionem concludimus verbis *Ciceronis Acad. quæst. lib. 1. Omnis antiqua Philosophia sensit in una virtute depositam vitam beatam, nec tamen beatissimam, nisi adjungantur bona & corporis, & fortunæ, & cætera ad virtutis usum idonea.*

III. Secundam quod spectat quæstionem: *Quod bona corporis & fortunæ reverâ sint bona*: sic probamus. 1. Quodcunque est appetibile, quia convenientiam dicit veram cum alio, hoc est revera bonum: at bona fortunæ & corporis sunt expetibilia, quia &c. Ergo, &c. Probamus minorem, quia entia sunt à Deo creata, & ideò alicui appetitui desiderabila & alicui verè conformia. 2. Cum quibus homo est conditus, ea non sunt mala, sed verè bona, &c. at homo est conditus cum bonis fortunæ & corporis. Ergo, &c. 3. Quorum contraria sunt revera mala, ea sunt revera bona: at contraria bonis corporis ac fortunæ, sunt revera mala. Ergo. Probamus minorem quia sunt pœnæ, ut paupertas, ignominia, ærumnæ, morbi, quibus premitur genus humanum: & Deus ea tanquam pœnas minatur: contra, bona fortunæ ac corporis tanquam præmia pollicetur: Ergo, hæc revera bona, illa revera mala sunt. Et si extra Philosophiam abeamus, *Stoicorum* sententia manifeste pugnat cum sacris literis, qui bona corporis & fortunæ, benedictionem & donum Dei, appellant: contra, mala corporis & fortunæ, maledictionem: sed nos sacras literas non attingemus.

IV. Nunc adversæ partis argumenta diluenda restant: ac primum pro sententia prima est. 1. *Si sola virtutis actio est summum bonum, ergo ab eo excluduntur bona corporis & fortunæ: quia virtutis actio est bonum animi. At verum est prius. Ergo & post.* Negatur consequentia: neque enim, cum dicitur, *sola virtutis actio est summum bonum*, eo excluduntur illa, quæ instrumenta sunt, & quasi materia, in qua virtutis actio est exercenda: Veluti, cum dico, solus auditus percipit sonum, eo non excludo aurem, quæ instrumentum est auditus, & cum dico, solus oculus videt, eo non excludo lumen, quod est adjumentum necessarium ad videndum: sic, cum dico: sola actio virtutis est summum bonum, non excludo ab eo bonum corporis aut fortunæ, quod utrumque est instrumentum & adjumentum summi boni. 2. *Quod est maxime inconstans & instabile & non in nostra potestate, non pertinet ad summum bonum, quod est constans ac perpetuum: At bona corporis & fortunæ sunt maxime inconstantia & instabila, & extra nostram potestatem. Ergo, &c.* Resp. Concedimus minorem; negamus majorem: hoc quidem est verum: quod est inconstans, instabile, & extra nostram potestatem, non est summum bonum, quia hoc contrarias exigit conditiones: sed si dicas, nullo modo pertinet ad summum bonum, nec tanquam instrumentem, nec tanquam adminiculum, nec tanquam materia virtutis exercendæ, falsa est major; Bona corporis & fortunæ, non sunt ipsum summum bonum; pertinent tamen ad illud. Hæc duo accurate hic sunt distinguenda. Summum bonum non posse esse sine omni bono corporis ac fortunæ: & summum bonum esse ipsa bona corporis ac fortunæ. *Stoici* utrumque negant. Nos prius affirmamus, posterius negamus: hic igitur convenimus utrinque: quod bona corporis & fortunæ non sint ipsum summum bonum, quia hoc stabile, firmum, & in nostra potestate est situm: illa non item; sed hic differimus, quod *Stoici* ex inconstantia bonorum fortunæ ac corporis concludant, ea, nullo modo ad summum bonum facere, aut pertinere: nos contra asserimus, omnino ea ad summum bonum pertinere ac facere, quia sine iis actiones virtutum multarum exerceri nequeant, ut fuit ostensum. Atque hanc distinctionem nobis suppeditat ipse *Aristoteles lib. 1. Eth. ad Eudemum c. 2. Sicut unum*

& idem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

& idem, inquit, *non sunt, illa, sine quibus nemo sanus esse potest, & ipsum illud, esse sanum, ita nec idem sunt, bene vivere, & ea, sine quibus bene vivere non licet*: quasi dicat: sine bonis fortunæ & corporis nemo perfecte beatus aut felix est, & tamen beatitudo aut felicitas in iis non consistit, aut illa bona non sunt ipsa beatitudo. Vita humana sine somno esse non potest, non tamen somnus est ipsa vita hominis: sic nec est sine cibo aut potu, at male quis intulerit cibum potumque esse ipsam hominis vitam: Quod autem bona illa corporis ac fortunæ inconstantia sint, eo non tollitur eorum concursus cum summo bono, stabili ac firmo: quia ea summi boni essentiam non ingrediuntur, non constituunt, sed ad illud, tanquam conditiones, sine quibus summum bonum haberi nequit, tanquam adjuncta, ad illud ordinantur. 3. *Quodcunque est perfectissimum; ei nihil potest addi, nihil demi: At summum bonum est ejusmodi Ergo. Consequenter non potest bonorum fortunæ aut corporis accessu augeri aut illustrius reddi, nec eorundem recessu minui vel obscurari.* Resp. Quod perfectissimum est in essentia sua, ei nihil addi potest vel demi in essentiâ, concedo: At hic nihil additur, nihil demitur, summo bono in essentia, per accessum vel recessum bonorum corporis aut fortunæ, quia essentiam ejus non constituunt, nec augent, nec minuunt. At quod perfectissimũ est in essentia, ei nihil addi nihil demi potest, extra essentiam quod sit, falsa est major: & bona corporis aut fortunæ, quando ad summum accedunt bonum; extra essentiam ejus adhærent ac concomitantur: summum bonum sine iis est perfectum perfectione essentiali, sed non integrali, ut distinguunt *Metaphysici*. V. C. Opes, quæ sunt bona fortunæ, si non suppetant viro liberali, non eo aliquid de liberalitatis natura aufertur, nec ideò talis ex liberali fit, vel prodigus, vel avarus. Contrà, si accedant opes, non reddunt eum liberalem, qui ante non fuisset, sed actiones tantum externas à liberalitate exercendas, vel obscurant, si non sint, vel illustrant, si sint: naturam ipsam virtutis, nec imminuunt, si absint, nec augent, si adsint. Pariter sese res habet in bono corporis. Si viro forti robur deficiat, non eò fortitudo deficit, non ideò is ex forti fit audax aut timidus; nec contra, si robur accedat, eò virtus, fortitudo, augetur, sed robur est tantum conditio sine qua actiones fortitudinis suscipi, aut conspici non possunt. Et sic videmus, quomodo bona corporis vel fortunæ nihil addant summo bono, quoad essentiam. 4. *Quodcunque conjunctum est summo bono, cum formidine, ut amittatur, sine eo potest esse summum bonum, quia hoc tranquillum & securum facit possidentem. At bona fortunæ & corporis &c. Ergo.* Resp. Neg. major. Et ratio est eadem, quam statim dedi: quia, cum hæc bona tantum extrinsecus accedant, licet sint obnoxia amissioni, securitatem tamen & tranquillitatem à summo bono non tollunt: & præterea, vir beatus & felix non metuit, non formidat, amissionem istorum bonorum, quia scit ea talia esse, quæ amitti possunt, &, si amittantur, nihilominus est securus ac manet tranquillus.

V. Sed, & objectiones videamus pro secundâ opinione proferri solitas, quod bona corporis & fortunæ non sint revera bona. 1. *Quod instigat & ducit ad malum, non est revera bonum: sed bona corporis, saltem fortunæ, ut opes, instigant & ducunt ad malum, quod manifestum est in acquirentibus & possidentibus.* Resp. Neg. min. nam bona ista externa, ut opes, non per se instigant & ducunt ad malum, sed per accidens, quatenus, vel acquiruntur, vel possidentur, à malè temperato & improbo animo: quasi dicam, cibum, potum, vinum, non esse revera bona, quia, quando ab helluonibus assumuntur, instigant ad malum. 2. *Quod possessorem non emendat, sed nocet, non est per se bonum: At bona externa. &c. Ergo.* Resp. Idem est sophisma. Quod enim ista bona possidentem non emendent, sed noceant, non est à natura bonorum, sed à vitio possidentium; neque causæ nocumenti sunt bona ipsa, sed causa sola est vitiosus possidentis animus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

EXERCITATIONUM ETHICARUM
NONA,
Quæ eſt Sexta,
DE
SUMMO BONO.

THESIS I.

INſtituimus aliquas hactenus de ſummo bono *Exercitationes* & oſtendimus, *ſummum hominis bonum non in corporis, nec in animi voluptate inveniri, nec quærendum in divitiis, nec in gloria, potentia, nobilitate, nec in nudâ rerum extra nos creatarum contemplatione, imo ne in virtutis quidem habitu, ſed in ſolâ virtutis actione.* Adjunximus quæſtionem illam tantâ animi contentione *Stoicos* inter ac *Peripateticos* agitatam, *an bona corporis & fortunæ ad felicitatem ſupremam faciant, & quomodo?* probavimuſque poſtremo, *ea felicitatis ſupremæ eſſentiam non quidem conſtituere, ſed ejus tamen eſſe ornamenta, adminicula, quin & neceſſaria inſtrumenta.* Reliquum adhuc eſſe videtur, ut invento eo, in quo beatitudo, ac felicitas ſuprema ab *Ariſtotele* collocatur, ejus definitionem paulo plenius ex eodem explicemus.

II. *Ariſtoteles l. Eth. 1. c. 7. Felicitatem, ſupremam* ſic definit Εὐδαιμονία ἐστιν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς λογικῆς, κατ' ἀρετὴν καὶ τελειοτάτην ἐν βίῳ τελείῳ. *Summum bonum* ut latinè reddamus, *eſt actio animæ rationalis ſecundum virtutem optimam & perfectiſsimam in vita perfecta.* Quod ſummum hominis bonum in actione conſiſtat, imo in actione animæ rationalis, *c. cit.* ſic ab *Ariſtotele* breviter confirmatur. Propria actio hominis, eſt finis ejuſdem. At animæ rationalis actio, eſt hominis propria. Ergo eſt ejus finis. Nam, cum trium generum ſint bona, alia corporis, alia animi, nullum ex hiſce, quam animi bonum, homini eſt οἰκεῖον καὶ ἴδιον *domeſticum* ac *proprium*: animique nomen ſola meretur rationalis anima: vitam cum plantis, ſenſum cum brutis, communem obtinuit homo, rationem atque animam rationalem ſibi peculiarem accepit. At verò in peculiari, ac proprio hominis bono, ſummum bonum eſt collocandum: ſuprema vero hæc hominis felicitas ab *Ariſtotele* collocatur in actione rationalis animæ ſecundum virtutem, eamque optimam ac perfectiſſimam; quod *virtutem* exigat, mirum nihil eſt, omne quippe bonum propria cujuſque rei virtute perficitur, quæ norma eſt & regula, juxta quam actiones omnes humanæ, ac rationales, hominique propriæ, ſunt componendæ: ſed quid per *virtutem* intelligat *Philoſophus optimam* ac *perfectiſsimam*, non una eſt interpretum ſententia; nonnulli *prudentiam* ſignificatam à *Philoſopho* exiſtimant, quod hæc omnium virtutum ſit comes ac directrix, & medium oſtendat in omni virtute ſervandum, quid ex præſcripto rectæ rationis ſit faciendum, quid fugiendum; alii intelligunt, *Sapientiam* inter Theoreticas, *Iuſtitiam* inter Practicas virtutes: nos iis calculum addimus, qui *virtutem quanque in ſummo ſuo gradu* denotari autumant, ut actio ſecundum virtutem optimam & perfectiſſimam inſtituta proficiſcatur à virtute, non inchoata primum, aut recens cœpta, ſed jam uſu ac crebris actionibus confirmata: intelligimus ergo, *perfectiſſimam fortitudinem, temperantiam perfectiſſimam, perfectiſſimam juſtitiam,* &c. Addit *Philoſophus* ſummum bonum eſſe *actionem rationalis animæ ſecundum virtutem perfectiſſimam in vitâ perfectâ*, quæ quid ſignificet, multiplici ſententiarum varietate eſt diſputatum ab *Ariſtotelis* interpretibus. Quin ad vitam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

vitam hanc perfectam requirat longinquitatem ac diurnitatem temporis *Aristoteles*, *ex ipso hujus cap. citati textu* manifestum est. Sic enim diserte inquit *Philosophus*; *ut nec una hirundo, nec unus dies, ver efficit; ita nec unus dies, nec exiguum tempus, beatum aliquem facit*: sed *quæ diuturnitas & qualis longinquitas* exigatur ad hanc vitam perfectam, hoc non satis est certum: nonnullis intelligentibus *totam hominis vitam à principio ad finem comprehensam*; aliis non totam vitæ seriem ac complexionem intelligentibus, sed *eam vitæ partem, in qua quis comparat virtutem, qualis est ætas virilis*: sunt qui vitam perfectam *Aristoteli* esse volunt vitam *longam, & naturæ fortunæque bonis abundantem*. Nos per vitam perfectam ab *Aristotele* intellectam existimamus, *vitam tanto tempore extensam, ut in eâ elucere possit suprema hæc hominis felicitas & εὐδαιμονία*. Est à natura singulis hominibus vivendi certa periodus præstituta, quæ si eo usque producatur, ut ante ejus finem per multos annos præclaras multasque virtutum omnium actiones ediderit, atque exercuerit homo, jam *vita talis perfecta Aristoteli*, quæ vitæ ratio cum ante virilem ætatem non obtingat, (tum enim judicium demum est firmatum, habitus virtutum constantes) non male *hæc vita perfecta à virili ætate perfectionem suam accipere atque inchoare censetur*. Ergo, uno verbo, *per vitam hanc perfectam Aristoteles* intellexisse videtur, partim *virilem ætatem oppositam puerili*, quæ virtutis summique boni non est capax, *partim vitam talem, quæ in proposito virtutis exercendæ imo in ipso virtutum exercitio aliquamdiu duret*: Hanc jam actionem animæ rationalis secundum virtutem perfectissimam in vita perfecta exercitam, esse *εὐδαιμονίαν*, *summam felicitatem*, ante fuit probatum; ac si quis hanc *Aristotelis* sententiam cum aliis aliorum de summo bono opinionibus, *ante recitatis & refutatis*, conferat, illa omnia, quæ alii summo in suo bono requirunt, hic inveniri, ostendunt *Aristotelis interpretes*, quo magis illud verè summum esse bonum demonstrent, quod ab *Aristotele* ponitur.

III. Nonnulli summum bonum *in voluptate* posuerunt: at quid magis est volupe, quid jucundius, quid suavius, quam secundum virtutem agere? certè, vir bonus benè agendo lætatur; nam nihil verè jucundum est, quod non idem sit honestum, at honestum est ex virtute operari, ergo jucundum est idem. Extiterunt, qui *in honore in gloria, in potentia, in nobilitate, ac nominis celebritate* summum bonum collocarunt. At *Aristotelis*, hæc actio animę rationalis, à virtute profecta, honore est dignissima, ac gloriam habet conjunctam, quæ comes semper est virtutis; ignobilis es genere, ac prosapia? virtutem sequere? *Nobilitas sola est atque unica Virtus*: potentia non es instructus? eam conciliabit, quin & sceptrum largietur sola virtus, ejusque actio crebra; hæc nobilitatem, hæc gloriam, hæc potentiam, hæc nominis confert celebritatem; sed nec *divitias* excludit *Aristotelis* summum bonum; quin multas multarum virtutum actiones institui non posse, nec execeri, nisi bona adsint fortunæ, luculentissimè antehac à nobis pro *Aristotele* est demonstratum, ut quæ virtutum exercendarum, multarum saltem, sint externa adminicula atque instrumenta. Summum bonum vis esse *contemplationem*? at eam *Aristotelica* virtutis actio includit & tanquam partem felicitatis supremæ adsciscit; nam *Aristotelis* εὐδαιμονία, & virtutis intellectivę, & moralis, actionem complectitur. Denique summum bonum *in habitu virtutis* constituis? at hic arctissime *in actione virtutis* includitur: qui enim ex virtute agat, qui non sit instructus habitu virtutis? ita quidem *Aristotelicam* de summo bono sententiam, omnia complecti bona, quę alii in summo bono desiderabant, magno conatu ostendisse se existimant, omnes ejus admiratores, commendatores, ac commentatores; alii tamen, quibus religio non est ab *Aristotele* recedere, non tam efferunt pręconiis ejus de sommo bono sententiam; imo tantum abest; ut laudibus prosequantur, ut contra convitiis persequantur, atque impetant, tanquam impiam & indignam, quę tam mordicus retineatur, ac pertinaciter defendatur, ut à multis fit.

IV. Quid, *inquiunt*, hæccine vera fuerit de hominis felicitate sententia, quæ eam in actione virtutis humanæ collocat, hominem sibi ipsi confidere, velut Authori suæ beatitudinis, jubet? at didicimus ex sacrę veri-

tatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tatis schola, hominis à seipso bonum esse nullum, imo miserum esse, qui in se, in sua virtute, & virtutis actione, felicitatem quærit, quia à Deo abit omnis boni fonte & authore: humana hæc, à virtute hominis propriâ suisque viribus profecta, felicitas, mundana est felicitas, & non à Deo, sed à mundo, ab homine corrupto, profecta felicitas, quæ miserum magis quam beatum reddit hominem: agite, sumamus *hominem* secundum *Aristotelis* mentem εὐδαίμονα, omnibusque *Aristotelicis* virtutibus ornatum, virtutem exercentem in vita perfecta, virtutis exercendæ instrumentis & adjumentis instructum, robore ac corporis viribus præstantem, demus ei opes, honores, conjuges, liberos, propinquos, amicos, & quid non? cum tamen is fuerit sine fide, sine Deo, fine vera religione, quis eum summè felicem declarare ausit? quis non miserrimum potius, ut quem, æternæ miseriæ destinatum, justissimo Deus judicio condemnabit? an summum bonum cum summa hominis miseria consistere potest? at hæc *Aristotelica* felicitas summam istam miseriam includit: quia hæc felicitas fidem excludit: at, quod sine fide fit, peccatum est; & falsa est virtus omnis, virtutisque actio, absque fide: fingamus hominem Ethnicum, infidelem, Atheum, sine Deo; hic tamen beatus esse poterit secundum *Aristotelicæ* beatitudinis definitionem; nam poterit temperanter, liberaliter, justè, mansuete, fortiter agere; omnesque virtutes morales exercere. Pergunt, qui *Aristotelis, de summo bono, sententiam rejectum eunt, & ajunt.* Summum bonum in vita perfecta ab *Aristotele* ponitur: at vix est, aut non est, ut quis vitam hanc mortalem ac caducam perfectam appellet: quin hanc vitam, miseriæ potius, ærumnæ, ac calamitates concomitantur, ac tantum non opprimunt: vita perfecta, ac beata in cœlo expectanda est.

V. Contra hæc tamen aliaque id genus, *Aristotelicæ* de summo bono sententiæ, objecta crimina, distinctionibus quibusdam allatis, *Aristotelis* patrocinium suscipiunt alii; distinguunt inter *beatitudinem naturalem, & supernaturalem*, illa est, ad quam pervenire potest homo viribus naturæ, quam animus suo ipsius labore adipiscitur virtutis exercitio in hac vita; hæc est, quæ naturam humanam excedit, & quæ, non naturæ viribus, sed gratiæ auxilio, acquiritur, ac possidetur perfectè in futura vita: priorem tantum ajunt beatitudinem ab *Aristotele* quæsitam, posteriorem ignoratam: eam cadere, in quem non cadit fides, hanc non item. Alii distinguunt, quæ distinctio eodem redit, felicitatem in *perfectam & imperfectam:* perfecta est, quæ auxilio gratiæ, & fidei supernaturali dono acquiritur, eademque cum supernaturali est: imperfecta est, quæ acquiritur naturæ viribus, eademque est cum naturali beatitudine: hanc fuisse quæsitam *Aristoteli*, non istam: ac licet imperfecta dicatur, summum tamen est bonum, quatenus in hac vita humanis viribus majus bonum acquiri aut possideri nequit. Alii distinguunt beatitudinem in *inchoatam*, quæ hujus vitæ est, & *absolutam*, quæ secuturæ est vitæ: atque hæc quoque cum duabus prioribus distinctio est eadem; ac prior tantum *Aristoteli* cognita fuit, atque in ea tantum summum hominis bonum quæsivit: hanc alii vocant ἀνθρωπίνην, sicut alteram posteriorem ἡρωικήν. At vero hæc duo genera bonorum non pugnant, sed potest aliquod bonum esse summum in hac vita, quo tamen detur superius in futura: & summum potest vocari, respectu luminis & auxilii naturæ, quo superius dari lumine & auxilio gratiæ, etiam in hac vita, & utroque superius, per lumen gloriæ, in futura vita, nihil repugnat: cum vero lumen gratiæ & gloriæ ignoraverit *Aristoteles*, nihil est mirum, quod supremam felicitatem in solo bono naturæ, actioneque virtutis naturalis, ex principiis naturæ, profluentis, collocaverit. Atque hæc ferè ad excusandum *Aristotelem* & ab impietate aut alio crimine vindicandum proferri solent, quæ valeant, quantum valere possunt.

VI. Ego verò aliud hic monebo ex *Thoma* ac *Scholasticis*, quod bene est tenendum: quando in actione virtutis constituitur beatitudo, intelligitur beatitudo, quam *Thomas & homines de Scholâ* suo more vocant *formalem:* quæ distinguitur à beatitudine *objectiva*; his enim terminis uti gaudent, qui explicandi sunt, ne rei veritas, aut obscuretur, aut ignoretur. *Beatitudo objectiva*, est ipsum objectum quod beat, res, quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

quæ felicem reddit hominem: hæc, *neque in voluptatibus, nec in contemplatione, nec in honoribus, nec in virtutis habitu, ac ne in actione quidem virtutis, conſiſtit*, imo in nullo bono creato, ſed in ſolo conſiſtit Deo, quia hoc bonum, ſi beabit hominem, debet eſſe iſtius conditionis, ut appetitum hominis explere valeat: at vero hominis appetitus eſt infinitus. Ergo & bonum illud oportet eſſe infinitum, quod iſti appetitui ſit ſatisfacturum. *Beatitudo formalis eſt*, actio virtutis, qua objecto beanti homo conjungitur atque unitur: nempe, dum homo verſatur circa Deum ex libro naturæ cognoſcendum eumdemque ex lege naturæ colendum, jam virtutes optimas exerit; harum virtutum exercitio Deo aſſimilatur, conjungitur, unitur: ſicut autem differunt, Dei cognitio, cultuſque naturalis, hauſtus ex libro naturæ, lumine naturæ, à Dei cognitione cultuque ſupernaturali, hauſto ex libro ſcripturæ, lumine fidei, ita differunt bonum naturale, & ſupernaturale: utrumque eſt ſummum in ſuo genere: ſed prius tantum *Ethnicis Ariſtotelique cognitum.*

VII. Ergo, ut ſententiam meam tandem proferam, quam ab *Ariſtotelis* mente non longe abeſſe exiſtimo, *Deus* mihi *eſt beatitudo objectiva; cognitio, cultuſque Dei, per lumen ac legem naturæ, beatitudo formalis*: utraque beatitudo *naturalis, non ratione objecti*, quod beat, quaſi Deus in ordinem rerum naturalium redigeretur, ſed *ratione modi & principii*, quo objectum beans acquiritur ac poſſidetur, quod eſt *lumen atque auxilium naturæ*: nam quin detur & cognitio & cultus naturalis Dei, à nemine negari poteſt; quin eo homo proximè ad Deum accedat, quamdiu lumine gratię, aut glorię, non eſt illuſtratus, certum quoque eſt: quin virtus & vita talis, qua Deum cognoſcit ac colit naturaliter, in tali ſubjecto ſit perfectiſſima, quæ tamen, reſpectu virtutis & vitæ ſpiritualis, utraque eſt imperfecta, in aperto etiam eſt; *perfectiſſima eſt virtus*, quippe quâ Deum, ens perfectiſſimum, & cognoſcimus & colimus; quare huic noſtræ ſententiæ (ut finiam, unde exorſus ſum hanc *Exercitationem*) optime applicatur definitio beatitudinis ex *Ariſtotele* allata, quod ſit *actio rationalis animæ ſecundum virtutem perfectiſſimam in vita perfecta*; modo & *virtus* & *vita* intelligatur *rationalis*, quæ & intelligenda eſt, & ab *Ariſtotele* intellecta, & à ſupernaturali ac ſpirituali eſt diſtincta. Cæterum, quæ de *beatitudine objectiva & formali* amplius dici poſſunt ac diſputari, ea jam ante multos annos diximus ac diſputavimus in *Collegii Ethici*, noſtris μελετήμασι Philoſophicis, inſerti *diſputationibus* 1. 2. 3. 4. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ περὶ τῆς εὐδαιμονίας.

EXERCITATIONUM ETHICARUM DECIMA,

DE

Subjecto seu Objecto Ethices.

THESIS I.

CUm *Ethicam* publicis *Exercitationibus* disputare auspicaremur, ejus *definitionem*, ceu facem secuturis *Exercitationibus* prælucentem, statim *Exercitatione* 2. præmisimus; omnis enim recta rem quamlibet pertractandi ratio à definitione debet inchoari: definitio fuit hæc. *Ethica est prudentia, quæ animum ejusque actiones informat, ut felicitatem, quæ in vita civili contingere potest, homo consequatur. Definitioni* subjunximus *Exercitatione* 3 *divisionem*, atque inde pleniorem singularum partium explicationem aggressi sumus, exorsique à *fine*, quia *Ethica* methodo *Analytica* doceri debet, *ut* omnes disciplinæ practicæ, artes, ac prudentiæ. *Finem* divisimus in *summum & subalternum: quis summus finis non sit, quis sit, aliquot exercitationibus* fusè sumus persecuti: *finis subordinatus* idem est, quod *medium: finem subordinatum* seu *media*, diximus esse πράξεις, *actiones humanas* hominibusque proprias, in quibus virtus est: hisce ad summi boni finisque ultimi possessionem enitimur: hoc igitur ex præscripto methodi *Analyticæ* æquum est ac justum, ut finem summum jam explicatum subsequatur finis subordinati, seu mediorum ad summum finem tendentium explicatio. Verum enimverò, quia *media* πράξεις, seu actiones secundum virtutem institutæ, *fini* obtinendo non inserviunt, nisi primum sciatur, in quod *subjectum*, aut *objectum, finis* per ista *media* introduci debet, primo omnium, *ante media*, de hoc, sive *subjecto* sive *objecto*, sollicitè videndum est.

II. Dixit definitio, Ethicam informare *animum hominis*, ejusque *actiones*, per *virtutem*, ad *felicitatem*. Hinc tria diximus esse omnium de rebus *Ethicis* instituendarum *Exercitationum* capita generalissima, de *felicitate*, tanquam de *fine*, de *animo hominis*, tanquam de felicitatis *subjecto* & *objecto*, per Ethicam informando, de *virtutibus*, tanquam de *mediis*. Quæ de fine disputari solent, ea persecuti sumus aliquot *exercitationibus*. Antequam nunc de *mediis* agamus, primum de *subjecto*, sive *objecto*, *animo hominis* videndum est: uti medicus ægro potionem salubrem propinare, aut valetudinem perditam restaurare nequit, nisi corporis habeat cognitionem; ita Ethica animo medicinam parare, morboque ejus mederi nequit, nisi naturam animi, quantum quidem ad hanc rem necesse est, perspectam habeat. Atque hæc ipsius *Aristotelis* est similitudo *lib. Eth.* 1. *c.* 13 *uti enim*, inquit, *qui oculos & totum corpus est curaturus, oculorum & totius corporis naturam oportet habere cognitam; ita politico necessarium est, ea, quæ ad animum pertinent, scientia comprehendisse; idq; eò magis, quo majore honore digna est medicina, quàm scientia civilis.* Alio ibidem utitur argumento *Philosophus*. *Beatitudinem* inquit, *quærimus humanam, eam in actione posuimus animi; oportet igitur scire, quid sit animus.* Hæc *Aristoteles*. Et certè virtus, non corporis, sed animi est: quomodo igitur virtus actionesque ejus, tanquam media ad finem consequendum necessaria, explicari possunt, nisi præmissa animi explicatione? Ergo & *rationi rectæ*, & *Aristotelis Methodo*, congruenter agemus, si de *Animo* nunc disseramus. Non autem constitutum est animi humani essentiam, immortalitatem, originem aliaque id genus plura investigare: hoc enim *Physicæ* ac *Metaphysicæ* relinquimus: sed in tantum de eo agendum est, *in quantum virtute informari potest*, & quæ ad hanc rem considerandam faciunt, ea de eo proferemus.

III. Pri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

III. Primum non erimus difficiles in voce, ſive *animi* ſive *animæ;* ſed utraque promiſcue utemur, licet non ignoremus ea vocabula nonnullis diſtingui. Anima quidem hominis homini & *vitam* largitur, & *ſenſum*, & *rationem:* atque hoc ex *Phyſicis* ſupponitur, ubi hic triplex animæ aut proprietas aut effectus fuſius enarratur. Verum *quæſtio* agitatur in utramque partem, *an hæc tria, vita, ſenſus, ratio, ſicuti inter ſeſe diſtinguuntur, à diſtinctis quoque inter ſeſe proveniant animabus, an verò ab unius animæ humanæ diſtinctis tantùm facultatibus, potentiis & quaſi partibus?* Priorem ſententiam *Averroiſtæ*, poſteriorem *Thomiſtæ* acerrime defendunt: neutra talis eſt, quin tuto poſſit defendi: eſt enim in hiſce ſimilibuſque opinionibus ingenii quædam judiciique libertas, cum utriuſque argumenta ſolvi poſſint. Ego tamen, *animarum in homine multitudinem & realem diſtinctionem*, minoribus difficultatibus obnoxiam, cenſeo, quam earundem unitatem aut identiatem; & certè, una eſt ratio pro illa ſententia, quæ eluditur magis & declinatur magis, quàm ſolvitur, deſumpta ſcilicet à facultatibus & operationibus animæ vegetativæ ac ſenſitivæ collatis cum facultatibus & operationibus animæ rationalis, quæ tam diverſæ videntur mihi eſſe naturæ, ut uni eidemque, quoad ſubſtantiam, animæ, tribui nequeant; facultates enim operationeſque vegetativæ & ſenſivæ, ſunt materiales, organicæ, id eſt, dependent à materia; facultates operationeſque rationales ſunt immateriales, inorganicæ, id eſt, non dependent à materia; at verò, quod dependet à materia, & non dependet à materia, non poteſt proficiſci, fluere, emanare, ab una eademque, quoad ſubſtantiam, anima, niſi ipſa animæ ſubſtantia, partim à materia dependeat, partim non dependeat; facultates omnes emanant à ſuis formis; in eo omnes conſentiunt; facultates itaque vegetantes & ſentientes emanabunt quoque à ſuâ forma; at quæ eſt iſta? an rationalis anima? ita coguntur dicere, qui unam tantum animam agnoſcunt in homine quoad ſubſtantiam. At verò doceant me, quomodo facultates vegetativæ & ſenſitivæ (quæ ſunt materiales) emanent ab anima rationali, quæ eſt immaterialis; conſiderent naturam emanationis & cauſæ emanativę, atque expediant mihi iſtum modum, ſi poſſint. Imò contra ſic dico. Facultates materiales non ſunt materiales ſi emanent à forma immateriali, ut eſt anima rationalis: qui dicit facultates materiales, dicit facultates dependentes à materia, in fieri, in eſſe, in operari: qui dicit formam immaterialem, is dicit formam non dependentem à materia in fieri, in eſſe, in operari: qui dicit facultates à forma emanare, dicit, ipſam formæ exiſtentiam eſſe id, per quod facultates producuntur: quod enim à re quapiam emanat, id illius rei, à qua emanat, exiſtentiam neceſſariò ſequitur. Hæc applicemus, & abſurdum oſtendamus, quod tollant, ſi poſſint, Adverſarii. Exiſtentia animæ rationalis eſt independens à materia, in fieri, in eſſe, in operari: exiſtentia animæ rationalis eſt exiſtentia facultatum, quæ ab ea emanant; ideò enim emanant ab anima rationali, quia per animæ rationalis exiſtentiam cauſantur. Ergo exiſtentia facultatum, quæ ab anima rationali emanant, eſt independens à materia in fieri, in eſſe, in operari: at ſenſitivæ & vegetativę facultates emanant ab anima rationali, ex hypotheſi Adverſariorum, unam tantum in homine, quoad ſubſtantiam ſtatuentium, animam, eamque rationalem, ergo & ſenſitivæ & vegetativæ facultates erunt independentes à materia, in fieri, in eſſe, in operari; ergo non materiales, ſed immateriales facultates: quod abſurdum, & nec ipſi admittunt; ſolvant hunc nodum, non ſecent.

IV. Verum quicquid ſit, ſive tres ſint quoad ſubſtantiam diſtinctæ animæ in homine, ſive unius animæ tres ſint facultates aut potentiæ, *Ethicæ* non multum intereſt: hoc tantum hic obſervetur accuratiſſimè, quod diligentur monet *Ariſtoteles lib.* 1. *Eth. cap.* 13. τῆς ψυχῆς τὸ μὲν λογικὸν εἶναι, τὸ μὲν ἄλογον, *animæ partem eſſe rationalem, aliam irrationalem:* nos id diſtinctius dicemus. Animæ duplex eſt, ſive vis, ſive facultas, ſive pars, ſive ſubſtantia; quocumque placeat vocabulo uti: una rationalis, ratione prædita, quæ hominem conſtituit propriè: altera rationis expers, irrationalis; eaque iterum duplex, vel omnio, ut nullo modo ſubſit rationi, vel parte, ut quidem per eſſentiam ſit irrationalis, per participationem tamen ratio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

catur, quod rationi subsit, ejusque imperium sequatur: planè & in totum rationis expers est vis vegetans, sive facultatem intelligas, sive animam; partim rationis expers per essentiam, partim particeps per obsequium rationis, est vis sentiens. Rationis planè esse expertem animam vegetantem, sive eam animæ facultatem, qua vivimus, inde manifestum, quia nec ipsa rationem habet, nec rationis imperio paret; non enim à nostra est potestate, nec à nostro consilio, prudentia, ratione, dependet, ut bene vel male nutriamur: nam, modò in corpore organa ad nutriendum destinata bene sese habeant, jam bene illud nutritur: si male sese habeant; velis, nolis, male nutritur corpus: sic in augmentatione & in generatione, ut quis crescat, ut prolem generet, non à consilio, non à prudentia sua, est, sed ab organorum & vasorum ad augmentationem & generationem inservientium apta dispositione rectaque constitutione.

V. Duo hic objici possunt: *Vis nutrix videtur subesse rationi, quia mala concoctio & mala nutritio potest verti in bonam, per prudentiam, rationem & consilium Medici.* Resp. Inde non sequitur, nutritionem peragi, institui, fieri, ductu rationis: per accidens enim fit, ut rationi & consilio hic sit locus: & Medicus non facit, ut ad lubitum rationis nutriatur corpus, sed impedimentum tantùm removet, quod obstabat naturali corporis nutritioni. 2. *Anima aut facultas vegetans habet appetitum. Ergo rationi subest.* Resp. Non. sequitur: quia appetitus hic est innatus, non elicitus: solus verò elicitus rationi subest, non innatus, qui nihil est aliud, quàm inclinatio naturæ, quâ unaquæque res absque prævia cognitione in bonum naturæ suæ conveniens instinctu quodam fertur, qualis est appetius terræ ad locum, materiæ ad formam, animæ vegetantis ad nutrimentum, estque planè irrationalis. Cum ergo anima vegetans, aut facultas illa, omni ratione careat, nec sit rationalis per essentiam, nec per participationem, Ethicæ considerationis non est, quippe quæ subjectum suum informat virtutibus, quas ratio, consilium, prudentia, dirigit: at vegetans facultas aut alia, subjectum virtutis esse nequit, quia omnis consilii, rationis, prudentiæ est expers.

VI. Contrà. Ad Ethicam pertinet, tum rationalis, tum sensitiva, quia illa per essentiam, hæc per participationem, rationem habet, quatenus rationi parere potest & sæpe paret: utramque virtutibus informat Ethica. *Anima sensitiva*, ut docent *Physici*, varias habet facultates, unam, quâ cognoscit, alteram, quâ appetit, tertiam, quâ loco movet; vocant *Physici*, *sensum, appetitum, locomotivam. Sensus est*, qui objecta extra se posita apprehendit, estque, vel externus, vel internus, de quo utroque consulantur *Physici*. *Appetitus* est, quo animal inclinatur ad bonum, quod sensus sequendum, vel ad malum, quod sensus fugiendum, dictitat. *Locomotiva facultas* est, qua animal loco se movet, ut consequatur, quod appetitus, sensu dictante, expetit, vel fugiat, quod appetius, sensu dictante, aversatur. *Anima rationalis* duas habet facultates, intellectum & voluntatem: intellectus in rationali anima respondet sensui in sensitiva: uti sensus res sensibiles, ita intellectus intelligibiles, cognoscit; voluntas respondet appetitui: utque appetius sensitivus fertur in objecta sensibus apprehensa; ita & voluntas fertur in objecta ab intellectu apprehensa.

VII. Hinc videre est discrimen inter *appetitum sensitivum & voluntatem*, quæ aliis dicitur *appetitus rationalis*. Primò differunt *subjectis*; quia voluntas, ut est appetitus rationalis, ita facultas est animæ rationalis: appetitus, est facultas animæ sentientis: secundò differunt *objectis*; nam voluntas propriè fertur in bonum, quod est intelligibile, in quantum à ratione percipitur: sensitivus in bonum, quod est sensibile, in quantum sensu percipitur: nam hoc tenendum est bene, omnem appetitum in iis, quæ cognitionem habent, cognitionem sequi: si appetitus sit sensitivus, ut in animali, sensus cognitionem, si rationalis, ut in homine, rationis cognitionem, sequitur: multum autem differunt bonum à sensu & bonum à ratione cognitum: bonum à sensu cognitum, est bonum jucundum & utile: at bonum à ratione cognitum, est bonum honestum; sicut autem differunt bonum honestum & utile, sive jucundum, ita differunt appetitus sensitivus & rationalis, quorum hic in bonum ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

honeſtum à ratione cognitum, ille in jucundum & utile à ſenſu cognitum fertur. Ex hiſce omnibus clarum eſt, quænam *animi noſtri aut humani partes & facultates* ad *Ethicam* pertineant, quæ non item; *non vegetans, ſed ſentiens & rationalis*, idque quoad *cognitionem* & *appetitum*: hæc enim duo ſunt *principia actionum humanarum*, quibus *ſummum* acquiritur *bonum*.

VIII. Quouſque verò animæ rationalis facultas cognoſcens, *intellectus*, ut *ſubjectum* ab *Ethica* dirigatur, & in quibus ejus *operationibus*, ut *objecto*, dirigendis, occupetur *Ethica*, fusè à nobis oſtenſum eſt *Collegii Ethici diſp.* 8. Item, quouſque *voluntas*, & quinam *actus voluntatis* directioni *Ethicæ* ſubſint, expoſitum eſt, ejuſdem *Collegii Ethici diſp.* ubi & *actus* ejus *circa finem* & *objectum ejus* explicuimus, uti & *ejus motivum diſputatione* 10. atque tum ſubjecimus *diſp.* 11. naturam *liberi arbitrii*, prout dicit *intellectum & voluntatem ſimul*. Sed, quæ ibi ſunt diſputata, hiſce *exercitationibus* non repetemus, ne eandem cramben reponamus & actum agamus: ſed cum harum rerum κατασκευὴ iſtic loci ſic ſatis ſufficienter ſit inſtituta (noſtro judicio) ea, quæ ad ἀνασκευὴν faciunt, circa eaſdem materias, ſecuturis *Exercitationibus* conſiderabimus, varias hinc inde moturi *objectiones* ac ſoluturi, ut ita *Ethicæ Studioſus* ex illis *Diſputationibus Collegii Ethici* olim habitis, & ex hiſce *Exercitationi-Exercitationibus*, plenum perfectumque *rerum Ethicarum* habeat *ſyſtema*, ſitque inſtructus non tantùm ad veritatem adſtruendam, ſed & ad falſitatem deſtruendam, quem ſcopum nobis eſſe præfixum indicavimus harum *Exercitationum Ethicarum primâ*, *Theſi prima*. Ergo in poſterum quæſtiones quaſdam de *Intellectu*, *Voluntate*, *Libero Arbitrio*, inſtituemus, & pro ingenii ac donorum modulo diſſolvemus.

MANTISSA.

Philoſophia Theologiæ nunquam repugnat: quin idem verum eſt in Philoſophiâ, quod in Theologiâ, & vice verſa: Dogmata quidem fidei ac myſteria, ex Philoſophia non probantur, attamen ſub ejus terminis & diſtinctionibus explicantur, illuſtrantur, ac vindicantur: & certè, Veritatis Chriſtianæ Adverſarii, tam Philoſophicis ex ratione, quam Theologicis ex revelatione petitis argumentis, eam oppugnant, quæ ſolvere quomodo valeat, qui non à Philoſophiæ *ſit munitus præſidio, ſtudioſus? atque, cum eadem ſit Theologia naturalis materialiter quæ ſupernaturalis, idemque quoque utriuſque objectum materiale, & Modus conſiderandi tantum (vulgo ratio formalis & objectum formale) ſit diverſus, nulla eſt* μετάβασις εἰς ἄλλο γένος, *ſic hic mutuas tradant operas: & . uſum Philoſophiæ in rebus Theologicis, præter alios quam plurimos, ſedulò demonſtravit* Maccovius, *ex cujus Metaphyſicâ hæc ſunt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

EXERCITATIONUM ETHICARUM UNDECIMA, *DE* Quæſtionibus quibuſdam circa Intellectum & Voluntatem.

THESIS I.

DEfinit *Collegii Ethici* noſtri, *Diſputationis octavæ, theſis quinta, rectam rationem, quod ſit naturale intellectus judicium, ex principiis naturâ notis, juxta legem, ac lumen naturæ, de rebus naturalibus, moralibus, civilibus, depromptum.* Quæritur, *quo ſenſu dicantur principia naturâ nota?* nam hic peſſimè à nonnullis olim erratum fuit, & erratur à multis etiamnum.

II. Senſus dicti illius, *cum dicuntur principia naturâ nota*, non eſt hic, quaſi iſta principia homo, ſtatim atque in lucem editur, cognoſcat: homo enim recens genitus penitus nihil cognoſcit, nec concluſiones, nec principia: Intellectus enim infantis modo progeniti, tabula eſt raſa, charta pura, cui nihil eſt actu inſcriptum, quidvis autem inſcribi poteſt: certè, ante uſum rationis, homo ne ſimplices quidem terminos, nedum enunciationes, principia, aut concluſiones, cognoſcit: v. c. non novit infans, quid ſit *totum*, quid *pars*, quid *parentes*, quid *venerari*: multo novit minùs, *totum eſſe majus ſua parte, parentes eſſe venerandos*: nam, qui nullos adhuc conceptus mente format, multo poteſt minus formare enunciationes, aut componere, aut dividere: ſed verò, ideo dicuntur principia naturâ nota, quia, ſtatim atque termini ſimplices, quibus principia conſtant, ab homine apprehenduntur, jam veritas ipſius propoſitionis aut principii ei eſt manifeſta, ſine Præceptore, ſine demonſtratione, ſine diſciplina, ſine diſcurſu, aut deductione: ut, ſtatim atque rationis ſeſe exerit uſus, ſtatim atque homo ope ſenſuum, ſive alio modo, cognovit, quid ſit *totum*, quid *pars*, quid *parentes*, quid *venerari*, jam è veſtigio, ſine mora noverit, *totum eſſe majus ſua parte, parentes eſſe venerandos*: & hoc ſenſu dicitur Deus, principiorum notitiam animis hominum inſeviſſe, & hoc ſenſu dicuntur ipſa principia per ſe ac naturâ ſua nota, non, ut dixi, quod actualis eorum notitia hominibus ſit connata, ſed quod ſine labore, ſine operoſa deductione aut ratiocinatione, eorum veritas hauriatur, ſtatim atque termini ſimplices fuerint cogniti.

II. Sed hîc ſcrupulus ſupereſt: *ſi principia tali modo naturâ ſuâ ſunt nota, ut nulla opus ſit inveſtigatione aut probatione, cur igitur circa ea habitus ponitur: nam ut circa concluſiones theoreticas ſcientiam, circa practicas prudentiam, habitus ponunt Philoſophi, ita iidem conſtituunt habitus circa principia; circa theoretica, νοῦν, intelligentiam, circa practica, συντήρησιν* barbare *ſyndereſin; nam iſtis habitibus nihil videtur eſſe opus, ſi ex ſola terminorum cognitione cognoſcantur iſta principia.* Reſp. 1. Ex mea ſententia. 2. Ex ſententia communi. Me quod ſpectat, ego facile patior, ex habituum albo expungi & νοῦν & συντήρησιν, & habitum, per quem homo inclinatur ad facile aſſentiendum principiis theoreticis, & habitum, ad facile aſſentiendum principiis practicis: nam; ut ingenue fatear, neſcio, quæ hic ſit facilitatio intellectus ab habitu profecta, in aſſenſu utriuſque generis principiorum: vocabula tantum exponantur, & homo, jam rationis compos, ſtatim aſſenſum præbebit ſine ulla difficultate, quæ, ſi eſſet, fortaſſe opus foret habi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

habitu ad eam tollendam: at ea nulla est, modo vocabula clarè proponantur: sed secundò, ex sententia recepta & pro ea dici solet; licet sine discursu, sine ratiocinatione, principiorum istorum cognitio acquiratur, opus tamen est aliquo exercitio ad promptius veritatem istorum principiorum intelligendam, ideo, quia, nisi terminos simplices, ex quibus constant principia, sæpius consideraveris, fieri potest, ut non animadvertas, id naturam docere, quod tamen docet: crebra itaque cogitatio de istis principiis facit, ut facilius assensum præbeas: atque hæc crebra cogitatio de principiorum terminis simplicibus, habitum gignit, assentiendi promptè principiis, tum theoreticis, quem ex *Aristotelis 6. Eth. cap. 6.* Philosophi vocant νοῦν, tum practicis, quem vocant *συντήρησιν*, ἀπὸ τοῦ *συντηρεῖσθαι*, *à conservando*, quia conservat reliquias luminis naturæ circa discrimen honesti & turpis: unde & vocari solet *lex naturæ*, quia hoc discrimen inter honestum & turpe omnium hominum animis Deus insculpsit: estque hæc, ut *Tullii* verba hic applicem, *non scripta, sed nata lex: non dedicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expreßimus, ad quam non nati, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus.*

IV. Tres proposuit *actuum voluntatis divisiones Collegii Ethici disputatio nona*: primam in *elicitos & imperatos: thes.* 2. secundam in *βούλησιν* & *προαίρεσιν*, *volitionem* & *præelectionem: thes.* 3. tertiam (quæ potius est subdivisio) in actus voluntatis *circa finem* tres, *velleitatem* aut *volitionem*, *intentionem*, *fruitionem*, & tres *circa media*, *electionem*, *consensum*, *usum*; *thes*: 4. circa singulas divisiones aliquas movebimus quæstiones, sed utilissimas. *Circa primam divisionem quæritur. An imperare sit actus voluntatis ac non potius rationis.* Nam hic in duo abeunt divortia *Scholastici*; nonnulli imperium voluntatis, alii, rationis, actum faciunt; atque de hoc negotio latissime agunt *Scholastici commentatores* in *summam Thomæ in pr. sec. quæst.* 17. Notandum vero est diligenter, disputari de imperio, quod exercetur in facultates & operationes inferiores, non agi de imperio intellectus in voluntatem aut voluntatis in intellectum, sed alterutrius in actus imperatos aliarum facultatum. Qui pro voluntate pugnant, sic argumentantur; 1. Quæ facultas est Domina, Regina, & Imperatrix humanarum facultatum, ei est imperium deferendum. Atqui voluntas est Domina, Regina, & Imperatrix facultatum humanarum. Ergo, &c. 2. Actus imperandi semper est cum vi impellente & potestate cogente. At ratio non impellit, non cogit, sed voluntas. Ergo. 3. Voluntas applicat omnes inferiores ad sua officia, ergo ipsi competit imperium. Qui pro intellectu decertant, sic argumentantur. 1. Ex *Aristotele*, qui asserit, *τὸ præcipere*, esse prudentiæ. At prudentia rationis est. 2. Ad actum imperandi pertinet dirigere & præscribere, quid sit faciendum vel omittendum. At directio & præscripto, sunt rationis. 3. Imperantis est, denunciare quid sit agendum. At denunciatio, est rationis. Ergo. 4. Lex est regula omnium rerum agendarum. At lex est rationis. Verum enimvero, ego existimo, hanc controversiam optimè componi posse, & aliquid concedendum esse Voluntati, & aliquid Rationi, nec esse necesse, longum hic contentionis funem trahere; ego sic concilio eorum sententias. Tria pertinent ad actum imperandi. 1. Ordinem agendorum præscribere. 2. Inferioribus denunciare, quid sit faciendum. 3. Ad agendum movere & impellere; quæ tria sanè distinguuntur; neque enim omnis, qui alterum movet & impellit ad agendum, denuntiat, quid sit agendum; nec, qui denunciat, quid sit agendum, statim ordinem constituit agendorum. Jam dico. 1. Ordinare res agendas. 2. Denuntiare quid sit agendum, est utrumque rationis. 3. Movere & impellere ad agendum, est Voluntatis. Quandoquidem ad imperium ista tria requirantur, putem, imperium esse utriusque, intellectus primario, & voluntatis, secundario. Dices. *Quare actus imperati à voluntate magis dicuntur imperari vel non imperari, & non potius à ratione, si imperium potius sit rationis, quam Voluntatis?* Resp. Quia à voluntate proximè imperantur actus imperati, ab intellectu remotè; nam imperium, à quo actus imperati sic dicuntur, nihil est aliud, quam motus & impulsus voluntatis ex consilio, & præscriptione, & judicio rationis

tionis

tionis, ad aliquid agendum vel omittendum.

V. Circa secundam actuum voluntatis divisionem in βούλησιν & προαίρεσιν, in actum *circa finem* & in actum *circa media*, duæ possunt institui quæstiones. 1. *An necesse sit ponere duos actus circa finem & media, seu, an voluntas eodem actu non moveatur in finem & in media.* 2. *An non detur voluntatis actus neuter, qui nec sit finis, nec mediorum.* Quod attinet ad primam quæstionem: notandum est, nos agere de volitione finis & mediorum humanâ, non divina: nam quin Deus, eadem actione, velit, & finem & media, certum est: at de humanæ voluntatis actu, probamus, eum esse alium circa finem, alium circa media. 1. Quorum unum est causa alterius, id non est idem: nam nihil est causa sui ipsius. At volitio finis in nobis est causa volitionis mediorum. Ergo. v. c. causa, quare æger velit assumere potionem, est, quia efficaciter vult sanitatem: & probatur minor, ratione. Propter quod aliquid fit, illud est ejus causa. Atqui medium fit propter finem, Ergo finis est medii causa: consequenter, volitio finis, est causa volitionis mediorum. Deinde, finis in rebus agendis sese habet ut principium in rebus sciendis: At principium est causa conclusionis. Ergo finis est causa mediorum. Et quid est aliud, medium esse volitum propter finem, quam volitionem finis esse causam volitionis mediorum. Sed ex hisce 2. argumentor. Ita appetimus media propter finem, sicut assentimur conclusionibus propter principia. Sed assensus conclusionum non est idem cum assensu principiorum. Ergo appetitio mediorum non est eadem cum appetitione finis: 3. Ipsa experientia videtur hoc testari: Nam appetimus aliquando medium, nihil cogitantes de fine, relicta volitione finis: aliquando verò manente volitione finis. Ergo sunt duæ volitiones. Denique ab absurdo. Si idem sit actus voluntatis circa finem & media, sequitur, eundem actum fore volitionem & nolitionem, gaudium & tristitiam. At hoc est absurdum. Ergo & illud. Probatur major. Si quem pœnitat delicti, propter Deum offensum, si idem hic sit actus circa finem & medium, erit circa pœnitentiam, volitio, circa Deum, nolitio. Amplius: idem actus voluntatis erit intensus & remissus. v. c. cum volo potionem amaram propter sanitatem: sanitatem, finem, volo intensissime, potionem, medium, remisse: si idem sit actus meæ voluntatis circa sanitatem & potionem, idem erit intensus & remissus.

VI. *Sed secundam videamus quæstionem. An detur voluntatis actus neuter, qui nec circa finem sit, nec circa media:* quæ quæstio sane est difficillima, affirmativa à *Scoto*, negativa à *Thoma* defenditur. Nos à *Thomæ* partibus stamus, & negamus, dari actum neutrum in voluntate, sed omnem voluntatis actum dicims esse appetitionem, vel finis, vel mediorum: & probamus. Nam bonum, quod appetitur, vel habet bonitatem in se, unde ametur: vel non habet in se, bonitatem sed aliunde emendicat: si in se habet bonitatem, unde ametur; amatur, ut finis: si non habet in & à se bonitatem, sed aliunde accipit, amatur, ut medium: atque hæc duo, amari, ut finem, & ut medium, contradictorie atque immediate opponuntur: ergo, non datur tertium: ergo non datur actus neuter voluntatis, qui, nec sit finis, nec mediorum. Quæ immediate opponuntur, ea non admittunt tertium: atque esse volitum propter se, & esse volitum, propter aliud, id est, appeti, ut finem, & appeti, ut medium, immediate opponuntur: ergo non admittunt tertium Probatur minor. Quia volitum propter se, est volitum non propter aliud, & contra. At finis appetitur propter se, medium propter aliud. Ergo non datur tertius appetitus aut tertius voluntatis actus. Et hæc sententia conformis est *Aristoteli, qui 2. Phys. tex 29.* dicit, *omnem volitionem, aut propter se esse, aut propter aliud.* Et, quid multis opus est? quemadmodum non est tertius assensus ac neuter, qui nec sit principiorum, nec conclusionis, in scientiis: ita nec datur tertius aut neuter appetitus, qui, nec sit finis, nec mediorum: nam ut principium se habet ad conclusionem in sciendo, ita finis ad medium in appetendo: una tamen hic distinctio est tenenda de fine, quæ si servetur, hoc negotium expediet. Finis duplex habet quasi officium: unum, quod ametur propter se: alterum, quod alia amentur propter ipsum: primum habet finis, quatenus

habet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

habet in sese bonitatem: secundum habet, quatenus est causa finalis; causa enim finalis est, cujus gratia aliquid expetitur: jam vero fieri potest, ut aliquid sit causa & tamen non causet actu: & sic, aliquid potest esse finis, & appetibile propter se, & fungi prioris finis officio, quia est bonum quid, & tamen non causare finaliter, non actu exercere causalitatem finis, & non fungi posterioris finis officio, sic ut media de facto & actu non expetantur propter finem: si finis accipiatur priori modo, pro eo, quod est appetibile propter se, non datur actus voluntatis neuter, sed omnis voluntatis actus est, vel finis, vel mediorum: quia, appetibile propter se, & propter aliud, opponuntur immediate; sed verò si accipiatur finis, posteriori modo, pro eo, quod actu & de facto causalitatem & actualitatem finis exercet, fortasse dari possit actus neuter voluntatis, qui, nec sit finis, nec medii, quod *Scotum* voluisse existimo; in Deo saltem talis actus neuter est, quia Deus nihil appetit, quod in ipsum causalitatem finis exerceat, quod Deum sui desiderio moveat, trahat, pelliciat. Circa *tertiam actuum Voluntatis divisionem* in *Volitionem, Intentionem, Fruitionem*, & *Electionem, Consensum, Usum*, quædam etiam quæstiones moveri possunt, quas excutiet *Exercitatio sequens*.

EXERCITATIONUM ETHICARUM

DUODECIMA,

DE

Quæstionibus quibusdam circa Voluntatis humanæ actus.

THESIS I.

Ex actibus Voluntatis circa finem, primum, vocavimus *volitionem*, vel *velleitatem*; eam inter alia versari volunt *Philosophi*, interdum circa impossibilia, atque ita ipse quoque sentit *Aristoteles*, qui *l. Eth.* 3. *c.* 2. disertè inquit, *volumus non mori.* Hic quæstio moveri solet; *An volitio sit impossibilium simpliciter & absolutè, an vero tantum eorum, quæ esse aut fieri non possunt ex accidenti, eò quod jam ante præterierint; sicut is, quem sui peccati pœnitet, vellet non peccasse, quod non est simpliciter impossibile, sed ex accidenti, eò quod actus peccandi jam præteriit; sic mater, cujus filius est mortuus, vellet vitam filii, quæ non est simpliciter impossibilis, sed ex accidenti tantum, quia ea, cum amissa jam sit, esse desiit.* At nullam video causam, cur non dicatur volitio etiam impossibilium absolutè & simpliciter, præsertim cum exemplum, ex *Aristotele* productum, hoc innuat & indicet: *volumus*, inquit, *non mori*, at hoc est simpliciter impossibile, &, si possimus velle ea, quæ sunt ex accidenti impossibilia, eò quod concipiamus ista ut bona jucunda, quæ per se oblectant, cur non possimus velle impossibilia absolutè & simpliciter, cum & illa bona valeamus concipere ut bona jucunda, & quæ per sese oblectant. Sed hic scrupulus existit. Quæri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

enim potest; *An Voluntas possit appetere impossibile, quando ratio illud cognoscit non ut bonum jucundum, sed quando id cognoscit, ut impossibile?* Resp. cum Voluntas fertur in aliquid, sive simpliciter, sive ex accidenti, impossibile, tunc, quamvis ratio cognoscat id esse impossibile, apprehendit tamen id & concipit, tanquam bonum jucundum, per simplicem notitiam, nihil affirmando vel negando, quia absolute ac simpliciter perspicit, & animadvertit in eo rationem boni juncundi; imo novit id etiam esse bonum in aliquo, ut quando volumus non mori, licet cognoscamus id esse impossibile, concipimus tamen id & apprehendimus tanquam bonum jucundum, imo etiam id bonum esse in Deo & Angelis intelligimus. At, dicet quis, *Quod non est, nec ullâ ratione esse potest, non possumus velle, nisi habitâ ratione alicujus rei subsistentis, alioquin res fictas possemus velle: sed quod cognoscimus esse impossibile, illud novimus esse fictum; ergo quod novimus esse impossibile, non possumus appetere.* Resp. Nos non possumus velle id, quod novimus esse fictum, nihilominus possumus velle id, quod novimus esse impossibile, quia simul novimus id, quod est impossibile nobis, esse bonum jucundum, & existere in alio: at res fictas non novimus esse bonum jucundum, nec novimus eas existere in alio: itaque diversa est ratio rerum fictarum, quas non potest velle, & impossibilium, quas potest velle voluntas, quia ea, ratio potest, non tamen, ut impossibilia, sed ut bona jucunda, apprehendere. Quæri ulterius potest; *An possit esse in voluntate peccatum, cum aliquid impossibile volumus?* Resp. Posse esse: non dicimus esse semper peccatum in voluntate, cum impossibile vult, sed tamen esse potest: nempe contingere potest, ut aliquid, quod contra omne jus & fas est, sit impossibile, & hoc, si, ut bonum jucundum apprehendamus ac velimus, peccabimus, ut si quis cogitet de re aliquâ turpi, sed sibi tamen impossibili, interim de eâ lætetur, ac se in suâ cogitatione oblectet, is peccabit: ut si quis homicidium, vel furtum, vel adulterium, sed sibi impossibile, cogitatione revolvat, atque in eo, utcunque impossibili, se oblectet, is peccat haud dubiè.

II. Sed ad *intentionem* transeamus, secundum *voluntatis actum circa finem. Circa intentionem* quæri potest; *An intentio non conveniat etiam brutis rebusque aliis?* nam tendunt in finem; &, hoc est, *intendere.* Resp. Nullæ res, ne quidem bruta, præter hominem, intendunt finem, quia ita non appetunt finem, ut sese moveant ad eum, conferendo media cum ipso, atque in tali motu ad finem propriè consistit *intentio*; nam *intendere* est propriè velle per aliquid in aliud pervenire. Certum est quidem, bruta peculiari ratione agere propter finem, quatenus saltem naturaliter eum cognoscunt, in quâ cognitione rebus aliis antecellunt; si quis ideò dicere velit, bruta intendere finem, contrà receptum loquendi modum tamen loquitur, quia intentio, non quamcunque finis præcognitionem includit, sed talem, quæ consistit in finis cognitione, quâ est finis, & in ejusdem cum mediis collatione. Sed distinctione potest hæc quæstio expediri. *Intentio*; interdum sumitur latè, & significat quamcunque tendentiam in finem, quocunque modo etiam natura intendat finem, sic & bruta dici possunt intendere finem: interdum sumitur strictè pro tendentia in finem cum cognitione finis & mediorum, & sic bruta non intendunt finem. Quæritur ulterius, *An intentio simul ferri possit in plura objecta? an quis possit simul intendere duo diversa?* Resp. Non est dubium, quin possit quis diversa, seu diversos fines intendere, cum sibi invicem subordinantur: sed, *An quis possit simul intendere, diversa ad se invicem non ordinata, fines non subordinatos?* Mihi quidem sic videtur: quidni enim possit quis ex studio litterarum intendere simul, & scientiam & divitias: & cum unum medium inservire possit pluribus rebus aut finibus acquirendis: V. C. Pecunia est medium comparandi libros, vestes, cibum; quare non possit quis per pecuniam intendere omnia ista sibi comparare? hæc tamen inter sese non sunt ordinata, non sunt sibi invicem subordinata: interim, quamvis plura illa quæ cadunt in intentionem, ad se invicem ordinata non sint, habent tamen semper aliquod tertium: ut, V. C. si quis intendat vestem & cibum,

quia

quia utrumque ordinem dicit & respectum ad vitam sustentandam. Atque, ex hisce dictis à me, duo elicio consectaria. Primo, *Intentionem non esse tantum finis ultimi absolutè, sed etiam ultimi in suo genere:* hoc ex exemplis allatis clarum est. Secundo, *non posse plura cadere sub intentionem, tanquam fines ultimos, quia semper referri debent & referuntur ad tertium; sed possunt plura cadere sub intentionem, quorum unum sit finis ultimus, alterum sit subordinatus finis;* & sic sumi debet illud, quando dicimus, *nemo potest simul intendere Deum & bonum temporale*, sc. intentione istâ, quæ fit in utrumque, tanquam in finem ultimum.

III. Tertius circa finem Voluntatis actus est *fruitio*; de ea quæritur, *quodnam sit ejus objectum? Scholastici* sic proponunt. *An fruitio sit tantum ultimi finis?* Resp. Fruitio propriè est finis tantum ultimi: quia fruitio est quædam Voluntatis complacentia: at illa complacentia Voluntatis tantum est in fine ultimo: Ergo fruitio tantum est finis ultimi. Prob. minor; complacentia Voluntatis est in eo bono, quod, eam, cum appetit, satiat: neque enim acquiescit Voluntas nisi in tali bono? at tale bonum est non nisi finis ultimus; ergo acquiescentia, & complacentia non est nisi finis ultimi: at hæc acquiescentia, hæc complacentia Voluntatis, est fruitio. Ergo imperfectè tantum & impropriè aliquando dici potest fruitio finis non ultimi absolutè? sed ille modus loquendi est non tam usitatus? &, ut notum, verba valent usu. Itaque solo Deo fruimur? cæteris rebus utimur. Sed quæritur: *Cum fruitio sit finis ultimi; sitne finis ultimi, an reipsâ habiti, an vero habendi?* Resp. Perfecta fruitio est, finis ultimi jam de facto habiti, jam re ipsa possessi, qualis est fruitio beatorum in Cœlo: imperfecta fruitio est, finis ultimi nondum habiti aut possessi, sed habendi & possidendi, habiti tantum in spe, qualis est fruitio vivorum in terris: notandum vero est, aliter dici imperfectam fruitionem finis ultimi nondum habiti in via, aliter fruitionem finis non ultimi. Nam quæ fruitio dicitur finis non ultimi, ea non tantum, imperfecta est, sed impropriè dicitur fruitio, quia non est ibi objectum fruitionis: at quæ est fruitio imperfecta finis ultimi nondum habiti, est propriè fruitio, quia suum sibi habet objectum, in quod tendit, in quo acquiescit, & sibi complacet Voluntas. Nunc quasdam etiam quæstiones de *electione, consensu, usu, actibus Voluntatis circa media*, videamus.

IV. Quæri potest de *Electione; An illa tantummodo sit eorum quæ ad finem referuntur, an non sit electio & finis?* Resp. *Aristoteles* expressis verbis, *lib. 3. Eth. cap. 2.* docet, electionem nunquam esse finis: sic dicit; *Voluntas finis magis est, electio verò eorum, quæ ad finem spectant: ut, sani esse volumus, eligimus ea, quibus sani esse valeamus; felices quoque esse volumus, atque ita dicimus; dicere vero, eligimus esse felices, minimè convenit.* Hæc ibi *Philosophus*, & rationem dat c.3. sequenti: *nulla*, inquit, *est consultatio de fine.* At electio consultationem requirit. Medicus non consultat, an sanare debeat, nec imperator, an vincere debeat, nec mercator, an lucrum facere debeat, sed quibus mediis ad sanitatem, ad victoriam, ad lucrum pervenire possit. Quod si quis contendat, omne illud sub electionem cadere, quod per intellectum, quacumque ratione, potest cæteris anteponi, contentio tantum erit de voce: at vocibus utendum est, ut usurpari solent. Porro, non quorumlibet mediorum est electio, sed possibilium, & eorum, quæ in nostra potestate sita sunt; quod totidem verbis docet *Philosophus cap. cit. l. cit.* & ratio ipsa hoc docet. Id, quod eligitur, ideo eligitur, ut per id finem consequamur. At id, per quod finem sumus consecuturi, debet esse possibile, & quidem nobis alioquin frustra eligeremus; & ideò, cum inter consultandum occurrit aliquod medium impossibile, sistitur deliberatio, ac nulla sequitur electio: neque tamen requiritur, ut medium in electione sit revera possibile, sed satis est, ut appareat possibile: nam sicuti finis, qui intenditur, est bonus, vel verè, vel apparenter; ita & medium, quod eligitur, vel verè est possibile, vel apparenter; neque etiam requiritur, ut medium, objectum electionis, actu & expresse concipiatur sub ratione possibilis; sed sufficit, si apprehendatur virtualiter, ut tale, i. e. si ut tale concipi possit; & patet hoc, tum experientia, tum ratione; experientia; nam experimur, statim nos aliquid eligere, simul ac concepimus illud, ut

bonum, & conveniens ad consequendum finem, etiamsi abstrahamus à conceptu possibilitatis illius, id est, etiamsi non concipiamus ut possibile: ratione: nam, ut Voluntas moveatur ad actum quemcunque, sive electio sit, sive alia actio, sufficit, ut intellectus ei proponat objectum sub ratione formali, sub qua tendit Voluntas in objectum: at hæc non est ratio possibilitatis, sed ratio bonitatis: ergo sufficit in electione, ut medium apprehendatur tanquam bonum, licet non apprehendatur tanquam possibile: modo tamen ut possibile apprehendi possit. Et hoc est, quod statim dicebam, sufficere, ut objectum electionis saltem virtualiter, seu in potentia propinqua, apprehendatur tanquam possibile: & tali modo semper apprehenditur, quando non putatur esse impossibile, sed concipitur ut bonum & conveniens: itaque cum dicimus, electionis objectum esse possibile, hoc volumus, electionem non posse versari circa objectum, quod concipitur esse impossibile: nam, quod judicamus esse impossibile, id judicamus esse non ens; quod judicamus esse non ens, non potest judicari ut bonum; nam bonitas est passio entis; ergo nullum impossibile potest eligi.

V. Ab electione ad *consensum* transimus. Hic quæritur, Primo. *An consensus non sit potius intellectus, quam Voluntatis actus?* Resp. quamvis vocabulum, *consensus*, si vim ejus spectemus, propriè significet, applicationem sensus ad aliquod objectum, aut etiam assensum mentis judicantis, hic tamen notat actum potentiæ appetentis, qui sequitur actum consilii, quo Voluntas approbat tanquam sibi placentem sententiam consultatione rationis judicatam. Cur autem hic voluntatis actus dicatur consensus, ratio est, quia sicuti per applicationem sensus ad objectum, sumit sensus veluti quandam experientiam objecti, ita etiam potentiâ appetitivâ per applicationem sui ad aliquid, accipit quandam quasi experientiam ex illo. Secundo, quæritur; *An Consensus sit distinctus ab actu electionis, cum utraque actio consilium sequatur?* Resp. Quando occurrut plura media ad finem, & omnia placent, & Voluntas in omnia consentit, ut conducentia ad finem obtinendum, posteà unum ex illis eligit ad finem consequendum, tum electio & consensus differunt: at si unicum offeratur medium, placeatque Voluntati, videtur esse unus idemque voluntatis actus, electio & consensus.

VI. Postremus Voluntatis actus est *usus*, de quo hoc quæri potest. *Quodnam sit objectum usus, an medium tanquam, an etiam finis ultimus?* Resp. Objectum usus est medium, non finis ultimus; ratio est, quia *uti*, est applicare rem ad operationem, est rem ad aliquid aliud referre; at finis ultimus ad aliud referri nequit; Ergo eò non utimur: atque hic discrimen illud accurate est tenendum inter *uti* & *frui*. *Frui* est, actus voluntatis, quo in bono desiderato acquiescimus, quia appetitum explet: ideoque fruimur solo Deo. *Uti* est, actus voluntatis, qui aliquid boni adhibet, ad Deo fruendum, finem ultimum assequendum; ideoque creaturis solis utimur, non Deo. Quod discrimen tanti est momenti apud *Patres* & *Scholasticos*, ut ex *Patribus* Magnus *Augustinus* scripserit, summam esse perversitatem, uti fruendis, quæ sunt Personæ sanctissimæ Trinitatis; unus ac verus Deus; & frui utendis, quæ sunt creaturæ omnes. Deus non dat se utendum sed fruendum, creaturæ dant se utendas non fruendas. Sed quid est *uti fruendis*, & *frui utendis*? hoc explicare est operæ pretium; & ut clarè fiat, exemplis agemus. Qui Deum colit, ut, & quia, temporalia speret commoda, is, quia summum bonum refert ad bona non summa, utitur fruendis, quicumque ultimum finem & summum bonum ponit in creaturâ, & non habet Deum pro ultimo fine & summo bono, quod fit multis modis, is fruitur utendis, quia acquiescit in Creaturis tanquam fine ultimo, cum debuisset eas ordinasse ad Deum, & tanquam mediis perveniendi ad Deum uti. Quæritur secundo. *An usus distinguatur ab electione; videtur enim nonnullis esse idem cum electione: nam si eligo efficaciter, movere manum ad scribendum, continuò sequitur motus, & non est necessarius alius actus in voluntate.* Resp. Non sequitur, si ad electionem statim sequatur usus voluntatis, ergo usus voluntatis non distinguitur ab electione voluntatis; nam, ex intentione efficaci finis, necessariò sequitur electio medii, & tamen,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

intentio finis & electio medii, non sunt idem voluntatis actus: & profectò, si actiones nostras respiciamus, primum est in nobis, intentio finis, deinde electio ejus, quod ad finem obtinendum utile judicatur, tertiò est usus, i. e. alius voluntatis actus, quo adhibet cæteras facultates, potentias inferiores ad faciendum id, quod à nobis est electum: sic pedibus utitur ad incessum, oculis ad videndum, &c. Ita ut uti & usus voluntatis, in quantum est ejus actus, nihil sit aliud, quam, voluntatem ad opus se accingentem, cæteras facultates applicare, ad id agendum, quod est decretum ac statutum à ratione, & electum à voluntate. Atque hæc de actibus Voluntatis hac *Exercitatione* quæsivisse & decidisse suffecerit: proxima *Exercitatio*, quæ circa *Objectum Voluntatis* quæri possunt, expendet.

EXERCITATIONUM ETHICARUM DECIMA TERTIA, DE

Quæstionibus circa Objectum voluntatis humanæ.

THESIS I.

OBjectum voluntatis humanæ fecit, tum *bonum*, tum *malum*, *Coll. Eth. Disp. 9. thes. 6.* de eo duas quæstiones hac exercitatione discutiemus. 1. *Cum objectum voluntatis sit bonum, quoad actum volendi, illud vero, vel revera tale sit, vel apparens interdum, quæritur, an voluntas volendo feratur in bonum, quod tantum revera est tale, an etiam in id, quod apparet tale?* 2. *An voluntas poßit volendo ferri in malum, non simpliciter* (nam sæpe nimis in malum fertur volendo) *sed quà malum, quod malum esse volens sciat, ac norit?*

II. Ad quæstionem priorem quod attinet, ut eam decidamus, nonnihil latius dicendum est de objecto voluntatis in volendo, sc. bono. *Bonum triplex* est, *utile*, *jucundum*, *honestum*; *utile*, propter aliud semper expetitur, ideoque refertur ad honestum & jucundum, tanquam ad finem; in utile propriè voluntas non tendit volendo, quia volitio finis est: utile vero, finis non est, sed medium; ideoque potius electionis est, quam volitionis. At nos nunc de volitione cum *Scholasticis* philosophamur, atque intentione, quæ circa finem est: ideoque sub voluntatem propriè cadunt, honestum & jucundum; honestum, quia finis est; jucundum vero, quia potest esse finis, quia natura sua non refertur ad aliud, sicuti quidem utile. Sed & hoc notandum venit, bonum apparens, quod esse videatur & non sit, intelligi ita apparens, ut ex una parte, & sub una ratione, sit apparens tantum, sub alia ratione & ab alia parte, fit verè bonum, sicuti bonum jucundum multi expetunt propter se, qua ratione jucundum bonum est bonum apparens; quia apparet honestum, nec tamen est; sub alia tamen ratione est verè bonum, quia est verè jucundum. His

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

poſitis, dico, voluntatem poſſe ferri volendo in bonum, quod ſub una ratione eſt apparens, ſub alia ratione eſt verum: at, nunquam poteſt ferri in bonum volendo, ſic ut illud appareat ſub una ratione, & tamen ſub alia ratione nullo modo exiſtat, nullo modo ſit verum. Prius patet, quia poteſt qui ferri in bonum jucundum ut honeſtum, quis tum fertur in bonum, quod apparet honeſtum, in ſe tamen vere eſt bonum ſc. jucundum. Poſterius liquet, quia id, quod veram cauſam non habet ullam, cur expetatur, expeti non poteſt ſub ratione apparentis boni, quia, quod apparet bonum, baſin ſuam ſemper habet & fundamentum in ratione veri boni: Nam quis jucundum appeteret ut honeſtum, ſi jucundum non eſſet? nam jucunditas facit, ut inde petatur honeſtas, ubi nulla eſt: Itaque, ſi nulla ſit in re ipſa boni ratio, fundamentum erit nullum, in quo boni apparentis ratio niti poſſit.

III. Sed objectiones quædam hic ſolvendæ veniunt. Prima. *Si interdum id, quod omni caret ratione boni, appetamus, ergo falſum eſt, bonum apparens ſemper præſupponere rationem veri boni, ſub qua appareat. Sed verum eſt prius. Ergo & poſterius. Nam appetimus amaram & fœdam potionem propter valetudinem* Reſp. Primo. Objectio loquitur de bono utili: & de electione: at nos loquimur de bono propter ſe & propter aliud, fine, & intentione, aut volitione itaque, eſt μετάβασις εἰς ἄλλο γένος. Secundo. Potio talis revera eſt bonum utile: itaque non omnis ratio veri boni excluditur. Secunda. *Quod non eſt, non poteſt voluntatatem movere aut trahere. At apparens bonum non eſt. Ergo. Prob. Maj. Nam voluntatis motio à re eſt; nam non entis nullæ ſunt affectiones, nullæ effectiones.* Prob. Min. *Apparens bonum non eſt, nam ſi eſſet, jam non appareret; quod enim apparet, falſum eſt & ementitum; at, quod falſum eſt & ementitum; non eſt.* Reſp. Solutio habetur ex iis, quæ ſtatim dicta ſunt. Nempe voluntas non poteſt ferri in id, quod nullo modo eſt; at quod eſt apparens bonum, eſt, non quidem bonum illud, quod apparet, ſed ſub alia ratione eſt, & eſt bonum & verè bonum, ut vidimus. Tertia. *Si bonum apparens expeti poſſit, expeteretur per ignorantiam & deceptionem. At, quod ſic expeteretur, non expetitur voluntario ac libere; quod vero nec libere nec voluntario appetitur, ne expetitur quidem.* Reſp. Qui bonum apparens expetit, is quidem ignorans expetit, ſed non per ignorantiam: nam ignorantia ipſius expetitionis cauſa non eſt; at vero tum aliquid expetitur non libere, non coactè, cum aliquid expetitur per ignorantiam: hic vero ignorantia nullo modo eſt cauſa, ſed jucunditas cognita & percepta in objecto, & apprehenſa per modum finis, in quo eſt error & ignorantia & deceptio. Quarta. *Si voluntas poſſit ferri in bonum apparens, erit pejoris conditionis quam appetitus naturalis; nam hic ſemper eſt ad verum bonum, ut patet in lapide.* Reſp. Nulla eſt ſequela. Non enim ſequitur, quod lapis ſit melioris conditionis quam voluntas, etſi lapis in verum tendat ſemper bonum, voluntas tantum, in apparens aliquando; nam bonum, quod quærit lapis, eſt minimum bonum: at, quod quærit voluntas, eſt longè majus; nam voluntas fertur in rationem boni naturalis per cognitionem finis, & deliberationes mediorum, quod eſt maximæ dignitatis; non ſic lapis. Et, ſi illa conſequentia valeret, ſequeretur, bruta quoque eſſe conditionis melioris quam eſt homo, quia bruta peccare nequeunt, homo poteſt.

IV. Sed alteram videamus quæſtionem, quæ eſt difficilior. Quæritur. 1. *An voluntas poſſit appetere ſeu velle malum, qua malum, & fugere ſeu nolle bonum, qua bonum?* Non eſt dubium, quin & poſſit velle malum, & nolle bonum, quia poteſt ferri volendo in bonum apparens, quod cum non ſit bonum; ſed malum, tamen ut tale appetitur, quia tale apparet. Sed aliud eſt, & longe diverſum, velle malum quà malum, ſub ratione mali, &, nolle bonum quà bonum, ſub ratione boni. Quod utrumque negamus, & rationem negationis dedimus *Theſ. 6. Diſp. 9. Collegii Ethici*. Contra tamen hanc ſententiam nonnulli inſurgunt ex *Scholaſticis*. *Scotus* quidem nihil certi definit, ſed utramque partem cenſet probabilem. *Occam*, vero cum Nominalibus oppoſitam veræ ſententiæ ſententiam tuetur;

tuetur: videbimus argumenta & solvemus. Primum. *Si voluntas non possit velle malum sub ratione mali, nullum erit peccatum ex malitia, nullum contra conscientiam: nam, qui peccat ex malitia, peccat, sciens, illud esse malum: item, qui contra conscientiam: nam novit; Verbi Causa, malum esse, furari, & tamen expetit, ergo vult malum sub ratione mali.* Resp. Qui peccant ex malitia & contra conscientiam, illi quidem sciunt esse malum quod agunt, in quo differunt ab iis, qui ex ignorantia, passione, aut alia infirmitate, peccant, sed non tamen volunt hoc quod sciunt esse malum, sub eâ ratione, sub qua sciunt, sed sub alia ratione volunt, sub qua idem iidem sciunt esse bonum. V. C. qui novit, furari, esse malum, & tamen vult furari, non vult furari sub ea ratione, sub qua cognovit esse malum, sed sub alia ratione, sub qua scit esse bonum, sc. utile, & medium ad pecuniam conquirendam, ad voluptatibus satisfaciendum, & sic sub tali ratione boni, apparentis quidem, sed tamen habentis rationem boni in furtum volendo tendit: & hoc bene est tenendum, non dici peccatum ex malitia, aut contra conscientiam, quia peccans feratur in malum, quà tale: sed quod velit malum, quod sub una ratione scit esse malum, sub alia ratione apprehendit ut bonum, & sic vult: at qui ex ignorantia, metu, & simili passione, peccat, is ne quidem esse malum novit, quod agit: & hic usurpari debet distinctio operationum intellectus, quam attulimus cum de intellectu in *Coll.* egimus *Eth.* In eo, qui peccat ex malitia & contra conscientiam, est cognitio theoretica boni & mali, imo & judicium simplex de bono & malo: & sic scit ac judicat simpliciter esse malum τὸ furari quispiam, qui idem judicio comparato hoc apprehendit & judicat ut bonum, & sic vult: at qui ex ignorantia aut passione seu infirmitate agunt, illi ignorantia etiam theoretica laborant, errantque etiam judicio simplici & absoluto, & nesciunt esse malum, quod tamen est.

V. Secundum. *Qui odit fratrem suum, is vult illi malum sub ratione mali. Ergo voluntas potest velle*, &c. Major prob. *Hoc enim est discriminis inter iram & odium, quod ira velit proximo malum, sed sub ratione justi vindicativi: at odium vult malum proximo sub ratione mali: nam qui odit fratrem aut proximum, is ex invidia nihil nisi malum vult ipsi, neque respicit vindictam sui.* Resp. Ad hanc objectionem tripliciter respondetur. Primo. Quod quis possit alteri malum velle, quà tale, sed non possit sibi velle malum, quà tale. Sed hæc responsio mihi non placet: nam objectum voluntatis est bonum, ergo nec sibi nec alteri potest quis velle malum sub ratione mali; nam, quocunque modo sumas, semper volitionis objectum est ac manet bonum. Quemadmodum enim visus non potest ferri nisi in coloratum, vel in id quod participat colorem, ita non potest voluntas ferri nisi in bonum, vel quod boni aliquam rationem participat. Secundo. Resp. Quod in objecto potest reperiri gemina ratio formalis, qua refertur ad potentiam; una, quæ movet & allicit ipsam potentiam, estque ratio formalis communis; altera est ratio, quæ terminat ipsam operationem, a qua operatio sortitur speciem, estque ratio formalis propria: verbi causa, quando videmus album; prima ratio, quæ movet visum, est coloratum; nam, quicquid visus videt, sub ratione colorati videt; estque hæc ratio formalis communis; secunda ratio, quæ terminat illam visionem, est album; estque ratio formalis propria, qua hæc visio distinguitur a visione nigri; sic in voluntate & volendo, ratio communis, quæ movet voluntatem, est ratio boni; sed in actu odii, ratio quæ terminat, est malum sub ratione mali proximo optatum, quomodo distinguitur odium ab ira. Sed hæc applicemus ad argumentum ut solvatur; dico ergo, quando quis vult alteri malum, quà malum, quia eum odit, hoc dicitur, quod velit illi omne malum, in quo nihil reperiatur, nihil videat & boni; sic, si quis ex odio velit proximum è medio tolli, vult ei omne malum, & nihil nisi malum, nam in annihilatione aut corruptione nihil superest boni; attamen, qui sic odit proximum, ut eum velit annihilatum, utcunque ei velit omne malum, & non nisi malum, & sic posset dici velle ei malum, qua malum, sub ratione mali, quatenus sc. nihil boni reperit aut

optat:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

optat in eo malo, quod proximo optat, nihilominus hoc totum refert in bonum suum; ut alius sc. is quem odit, non sit sibi impedimento, ut non præripiat sibi laudem aut aliquo bono ipsum privet, aut similiter. Tertio, responderi potest: nulla est sequela: qui odit proximum vult malum sub ratione mali, quia odisse non est velle, sed nolle: odium refertur ad nolitionem, ad fugam: at proximo nolle beatitudinem, i. e. aversari ipsius bonum, non importat volitionem mali, quà talis, sub ratione mali: sed, *quando quis odit & adversatur bonum proximi vult ei malum*; verum, hoc totum, est objectum tantum materiale volitionis: sicuti, volo amarum, volo tormentum, volo mortem, volo offendere Deum; hæc omnia in se mala sunt; & quidem ita mala (ut mors & offensio Dei) ut nihil in eo sit bonum, & tamen ego non volo ista, quà mala; non sunt objectum formale meæ volitionis, sed materiale tantum: sic quando volo proximo malum, ex odio & malitia, quod se ipso & in se malum est, & in quo nihil sit boni, non tamen malum, quà malum, sed quà bonum, volo; quia proximo velle malum, in quo nihil sit boni, & velle ex odio, ipsi volenti est bonum, est commodum, est jucundum, & sic habet rationem boni.

VI. Tertium, *Homo, ut experiatur suam libertatem, potest eam experiri, nolendo beatitudinem, &, positis duobus bonis æqualibus, unum eligere, altero relicto: at, cum non sit major ratio boni in uno quam in altero, poterit ferri in aliquod objectum non sub ratione boni: ergo sub ratione mali, quia hæc opponuntur.* Resp. Primo Falsum est, voluntatem posse nolle beatitudinem: nam summum bonum & finis ultimus appetitur necessario: voluntas non est ita libera, ut sit indifferens volendo & nolendo circa finem ultimum. Secundo. Si esset aut esse posset indifferens & libera circa illud, tum, experiri suam libertatem, haberet rationem boni. Tertio. Positis duobus objectis, omni modo æqualibus & sic judicatis, voluntas neutrum eliget: oportet enim, aut aliquid bonitatis, plus esse in uno quam altero, aut plus saltem videri; si nec sit nec videatur, nulla sequetur electio.

VII. Quartum. *Habitur injustitiæ inclinat in malum sub ratione mali: inclinat enim in actum injustitiæ quatenus injustitia est: at inclinat actum voluntatis: ergo voluntas potest tendere in malum qua tale.* Resp. Falsa est major: injustitia non inclinat voluntatem in malum sub ratione mali; sed in malum sub ratione utilis vel delectabilis; ut, si inclinet voluntatem in furtum, hoc faciet sub ratione, vel utilis, vel jucundi; inclinare ad furtum est quidem malum, quatenus est contra justitiam, at est bonum ei, qui inclinatur, sc. apparens. Secundo. Præsupponitur, justitiam esse in voluntate, ejusque actus inclinare, quod tamen controversum est, & apud me aliosque habetur pro falso.

VII. Quintum. *Damnati possunt conformare suam voluntatem divinæ voluntati: sed potest Deus velle, ut beati non velint beatitudinem, quam ipse decrevit illis negare in æternum. Ergo damnati poterunt velle malum, qua tale.* Resp. Damnati possunt conformare voluntatem suam divinæ, nolendo beatitudinem in particulari: hoc potest Deus velle, ut nolint; sed non possunt nolle beatitudinem in communi: aut velle non esse beati in communi: nec potest, Deus velle, ut nolint beatitudinem in communi, quia potentia non potest ferri extra objecta: & deus hoc objectum sc. bonum constituit voluntatis volitioni. Si Deus igitur posset velle, ut quis nolit, quod eum velle voluit, Deus decretum suum & beneplacitum voluntatis suæ mutare posset, quod est absurdum. Si ergo Deus constituit, voluntatem tantùm in bonum tendere debere volendo, non potest velle, ut non tendat, ut velit malum sub ratione mali, aut nolit bonum sub ratione boni.

IX. Sextum. *Voluntas potest velle ex simplici apprehensione, ut intellectus non judicaverit, malum esse; ergo potest ferri in malum qua tale, ut in motibus primo primis.* Resp. Falsa est consequentia, quia tum demum fertur in malum qua malum, quando fertur in malum volendo, prosequendo, quod intellectus judicavit esse nolendum, fugiendum. Ergo, quamdiu non judicavit intellectus, non potest ullo modo ferri in malum qua malum, quia hoc non est tale nisi intellectus judicat veri-

verit. Quid de motibus primò primis sit dicendum, in *Collegio Eth.* alibi diximus. Atque hæc sunt, quæ circa objectum voluntatis humanæ objici fere solent. Quæ circa Motivum voluntatis humanæ objici possunt, *Secutura Exercitatio* ad partes atque examen vocabit.

EXERCITATIONUM ETHICARUM DECIMA-QUARTA,

DE

Objectionibus, contra voluntatis humanæ determinationem ab ultimo intellectus practici judicio.

THESIS I.

PRoposuit *Disputatio decima Collegii Ethici*, *th.* 7.8.9. tria argumenta, pro sententia eorum, qui existimant, *voluntatem moveri ac determinari ad volendum ab ultimo dictamine, à judicio comparato, ab imperio intellectus practici.* Longe plura adferri possunt ex Philosophia, omissis & Theologicis: sed nos pondere quam numero certare ac vincere malumus: nunc, quæ contra hanc sententiam objici possunt, excutienda ac discutienda veniunt. Inter *Scholasticos* antiquiores huic sese opponit *Scotus* cum universa caterva *Scotistarum:* hosce sequuntur *Moderni Iesuitæ*, quorum interest, sententiam à nobis istic assertam demoliri. Ex nostris ac *Reformatis Theologis* eam impugnant non pauci, inter alios sedulo hoc egit, doctissimus alioquin Theologus, *D. Amesius in casibus conscientiæ l.* 1. *c.* 7. præter Orthodoxos Theologos nonnullos: præsertim huic sententiæ à nobis ibi probatæ infensi sunt hostes, *Novatores*, qui patrias ecclesias discidêre, quod ex eorum *Apologia*, *c.* 7. satis liquet, ubi operosè multa argumenta ex *Iesuitis* ac præsertim *Suaresio*, contra hanc opinionem congerunt: Nos & *illorum*, & *Scotistarum*, & nostrorum, sive *Amesii*, sive *cujuscunque*, argumenta omnia, quæ potuimus invenire, dissolvemus.

II. Primum ac palmarium, quod ab omnibus primo ponitur loco, est hoc. 1. *Si voluntas determinetur ab ultimo intellectus practici judicio, ergo non erit libera, sed necessario ex necessitate feretur in actum, quippe quæ non potest non ferri in eum. Posterius est absurdum. E. & prius.* Conseq. prob. *Quia de ratione causæ liberæ est, ut, positis omnibus ad agendum requisitis, possit agere & non agere: at, si, posito ultimo judicio intellectus practici, voluntas necessario agit, non potest agere & non agere: quia illa pugnant: necessario agere & posse non agere: quia, quod necessario agit, non potest non agere: &, certe hæc est differentia, inter potentias liberas & necessarias, quod necessariæ ad unum sint determinatæ, &, positis omnibus ad agendum requisitis, non possint non agere; liberæ possint: porrò, potentia libera dicitur esse indifferens; at, quando voluntas determinatur ab intellectu practico, non est indifferens, sed ad unum determinata. Ergo non manet libera: at voluntas dicitur manere libera: alioquin non est voluntas. Ergo* &c. Resp. Ad hoc argumentum, quod semper prætendunt adversarii, sic responderi debet. Negamus, esse de ratione causæ liberæ, ut sit indifferens, ad opposita, positis omni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

bus ad agendum requisitis : negamus , libertatem & necessitatem ita pugnare , ut non possit eadem potentia libera in actum ferri necessario. Atque hoc utrumque πρῶτον est ψεῦδος , quod Adversariis imponit , quod existiment , omnem causam liberam esse indifferentem , libertatem consistere in indifferentiâ ad opposita , positis omnibus ad agendum requisitis : & quod existiment , necessitatem & libertatem ita pugnare , ut nunquam possit eadem potentia libera ferri in actum suum necessario. Nos utrumque hoc illorum fundamentum subruemus. 1. *Non esse de ratione causæ liberæ ἀδιαφορίαν , indifferentiam ad opposita , positis omnibus ad agendum requisitis* , multis potest ostendi modis: nam , posito fine ultimo & cognito, non est voluntas indifferens ad non appetendum , & tamen liberè appetit : omnes volumus esse beati , & liberè volumus , nec tamen hic sumus indifferentes ad oppositum , ad non volendam beatitudinem : pariter philosophandum est de mediis cum fine connexis necessario: & ea volumus liberè , neque tamen circa ea sumus indifferentes , tam parum quam circa finem ultimum. Porro Christus liberè obedivit Patri , neque tamen fuit indifferens ad non obediendum : sic enim peccare potuisset, quod blasphemum: unde rectè, ut multa, dixerunt *Scholastici* , *non est de ratione libertatis potentia peccandi.* Beati in cœlo, Angeli, liberè amant Deum, neque tamen sunt indifferentes, ad amorem & non amorem Dei clarè visi. Diaboli & damnati in inferno, liberè oderunt Deum , neque tamen sunt indifferentes ad odium & non odium Dei. Deus ipse liberè amat creaturam suam , opus manuum suarum , neque tamen indifferens est ad amorem & non amorem creaturæ suæ, operis manuum suarum, quod vidit esse valde bonum. Denique , Deus fuit causa libera in creando mundo , in redimendo genere humano , & tamen , positis omnibus ad agendum requisitis , non erat indifferens : nam inter requisita ad mundum creandum , ad genus humanum redimendum , erat Dei decretum æternum, quo statuerat mundum creare , & genus humanum redimere : at , posito illo decreto , de creando mundo , de redimendo genere humano , non fuit indifferens ad oppositum , ad non creandum mundum , ad non redimendum genus humanum : & tamen, liberrimè mundum creavit , liberrimè genus humanum redemit. Nec differentia inter causam liberam & necessariam in eo sita est , ut libera possit agere & non agere positis omnibus ad agendum requisitis , necessaria non possit non agere iisdem positis; sed in eo est sita differentia, quam nullus Adversariorum rectè capit , quod , cum in libera sit sæpe determinatio ac necessitas æque ac in necessaria causa; determinatio tamen ac necessitas in causa necessaria sit naturalis & à principio intrinseco , unde dicitur interna ; in causa vero libera sit adveniens , à principio extrinseco, unde dicitur externa : Atque hoc unicè est hic observandum : exemplo rem declarabo. Ignis, causa in comburendo necessaria, non habet facultatem intrinsecam , qua possit non comburere ligna sibi vicina , quia ignis per suam formam naturaliter est determinatus ad unum , scilicet ad comburendum combustibilia legitimè approximata , seu , positis omnibus ad agendum requisitis. At voluntas, causa libera, etiam tum , cum vult ex determinatione intellectus practici , retinet adhuc intrinsece & habet potentiam ad non volendum , in sensu, ut loquuntur , diviso : nam, quando ego nunc volo loqui aut docere , quia judico docendum aut loquendum , eo non tollitur à meâ voluntate per illud judicium intellectus , potentia intrinseca non loquendi aut non docendi : nam hæc simul sunt in me : voluntas mea docet , loquitur , necessario , quia ad loquendum , ad docendum , determinatur ab intellectus mei judicio , & tamen retinet intrinsecam potentiam , ad non docendum , ad non loquendum ; quæ per actum docendi aut loquendi non aufertur : at, quando ignis urit , non est in eo potentia non urendi : Et hinc eleganter *Scholastici* libertatem collocarunt in *simultate potentiæ*, qua voluntas , cum vult necessario ex intellectus practici dictamine , potest tamen simul non velle , quia habet potentiam non volendi , quæ est potestas in sensu diviso : at *potentia simultatis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tatis, quæ eſt poteſtas in ſenſu compoſito, ea in voluntatem non cadit: non enim fieri poteſt, ut voluntas, cum vult ex judicio intellectus practici, eo poſito, eodem tempore ac momento; poſſit ſimul non velle, ſic enim vellet & non vellet, quæ mera eſt contradictio, quam Adverſarii incurrere coguntur. Manet ergo hoc ratum ac demonſtratum, non eſſe de ratione cauſæ liberæ indifferentiam ad oppoſita, in ſenſu compoſito, poſitis omnibus ad agendum requiſitis; ideoque, poſito ultimo intellectus practici judicio, non manet voluntas indifferens ad volendum, ſed neceſſario vult, & tamen eſt in volendo ac manet cauſa libera: hoc igitur ſecundo nunc oſtendendum, *poſſe libertatem & neceſſitatem convenire, ut eadem potentia libera nihilominus neceſſario feratur in ſuum actum.* Contrarium, alterum erat fundamentum, poſitum ab adverſariis, à nobis ſubruendum. Si didiciſſent adverſarii recte diſtinguere inter neceſſitatem internam ſeu naturalem & externam ſeu hypotheticam, non tam abſurdè iſtam neceſſitatis & libertatis pugnam propugnarent: hoc dicimus ac ponimus fundamentum. Nulla neceſſitas hypothetica ſeu externa ob conditionem ſeu hypotheſin externam tollit libertatem; atqui neceſſitas determinationis eſt hypothetica; quia voluntas ex hypotheſi intellectus judicantis vult neceſſario. Ergo. Sed vero oſtendamus, poſſe cauſam ac potentiam liberam ſimul ferri neceſſario in actum ſuum. Ponamus, voluntatem humanam à Deo moveri ac determinari ad aliquid: habet enim Deus imperium in voluntatem. Dei imperio, motioni determinatæ, voluntas non poteſt reſiſtere: volet ergo & aget neceſſario, ad quod volendum & agendum à Deo movetur & determinatur: attamen volet & aget eadem libere, etiam hoc ipſum, ad quod determinatur & movetur: quia contradictio eſt, ut dicamus voluntatem velle & tamen non libere velle: nam voluntas cogi non poteſt: & libere nihilominus vult, quia neceſſitas illa proveniens à motione & determinatione Dei, qua neceſſario vult voluntas, eſt tantum hypothetica, ideoque libertatem non tollit; ea demque voluntas manet cauſa ac potentia libera, licet neceſſario feratur in actum volendi, neceſſitate determinationis & motionis divinæ: idem quoque dicendum eſt in præſenti negotio; licet voluntas, mota & determinata ab intellectus practici judicio ultimo, neceſſario velit, ac non poſſit non velle, nihilominus liberè vult, quia illa neceſſitas eſt voluntati externa & hypothetica, ex hypotheſi & conditione judicii intellectus poſiti, quæ neceſſitas hypothetica nunquam libertatem evertit, quod fuſius aliàs eſt oſtenſum: & Dei præſcientia, & decretum, & prædictio, & concurſus, aliquam important neceſſitatem, qua non poteſt non fieri id quod præſcitur, decernitur, prædicitur, & ad quod concurrit Deus; nihil tamen iſtorum libertatem evertit: ego nunc libere loquor ac doceo, licet non poſſum non loqui & docere, quia decrevit ac præſcivit me loquuturum & docturum & ad loquendum ac docendum nunc mecum concurrit, Deus: unde neceſſitas loquendi ac docendi oritur in me, ſed quæ libertatem mihi meam non aufert: & ſic ipſa experientia adverſarios convincit, ſed & ratione convincamus eos. Quicquid Deus in tempore facit, ab æterno facere decrevit. At omnem actum liberum creaturæ Deus facit in tempore. Ergo. At, quod ab æterno facere decrevit, neceſſario fit: Ergo omnis actus creaturæ liber neceſſario fit. Ergo poteſt eadem potentia & cauſa libera ferri in ſuum actum neceſſario. Deinde, quicquid Deus vult ut fiat, id neceſſario fit. At Deus non vult tantum, ut fiat actus aliquis, ſed in ſpecie ut fiat liber. Ergo non tantum actus aliquis, ſed in ſpecie actus liber, neceſſario fit. Ergo potentia, quæ actum liberum elicit, ſimul neceſſario agit. Sed hæc nunc ſatis clara ſunt & ad argumentum primum ſufficiunt quod tanto ſum proſecutus prolixius, quia in eo maximè ſtant, & perpetuo illud crepant, Adverſarii.

III. Secundum eſto argumentum. *Si voluntas neceſſario determinatur ab ultimo intellectus practici judicio, ſequetur primo, voluntatē non poſſe eligere minus bonum relicto majore bono, quia intellectus ſemper judicat majus bonum eſſe præferendum minori, niſi forte erret,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

attamen sæpe eligimus & volumus minus bonum. Secundo, sequitur, ex duobus æqualibus bonis intellectum neutrum posse eligere, quia judicium rationis neutrum alteri proponit. Resp. Ad primum. Fatemur fieri posse, ut voluntas appetat & velit minus bonum, relicto majori, sed tum intellectus in judicando errat, & voluntas sequitur tum erroneum intellectus judicium, dum intellectus, illud, quod est in se majus bonum, expensis circumstantiis hic & nunc, tamen rejiciendum, & illud, quod in se est minus bonum, expensis iisdem circumstantiis, hic & nunc, tamen prosequendum, judicat. Ad secundum. Dico, quando intellectus ex duobus bonis æqualibus neutrum alteri præponit, voluntatem neutrum electuram, quia nondum perventum est ad judicium ultimum practicum, cujus proprium est officium, unum præ alio acceptandum voluntati proponere, ut sequatur electio, quæ non sequetur, quamdiu non aliquanto plus boni in uno, quam in alio, deprehenderit intellectus practicus. Instant. *Si Deus, qui falli non potest, nec errare, possit facere minus bonum, omisso majori, ergo & nos, sine falso aut erroneo judicio, possumus velle minus bonum, omisso majori. Sed verum est prius ergo & posterius.* Prob. Minor. *Quia potuit Deus meliora facere quam fecit, potuit nullam creaturam producere, & tamen, producere creaturam, est majus bonum quam non producere: si ergo Deus aliquod possit facere minus bonum, licet judicet aliud esse majus bonum, quidni & nos?* Resp. Quidam dicunt, diversam esse rationem de Deo & creaturâ, propterea, quod Deo competat summa & perfectissima libertas ad omnia, quæ ejus potentiæ subjacent, qua ratione eligere potest quodlibet ex iis, libertas autem creaturæ intellectualis limitata est ad judicium rationis: sed enim ista responsio mihi non placet. Quantumvis enim in Deo sit summa libertas, ea tamen subordinatur intellectui divino, ita ut, sicuti velle non potest Deus nisi cognitum ab intellectu, sic nec liberè velle aut agere quicquam potest, nisi intellectus practico suo judicio id agendum decreverit. Ego igitur sic respondeo & dico: actum liberum voluntatis divinæ dependere necessario à judicio practico intellectus ejus, non, quo judicat hoc esse melius, aut hoc maxime expedire, sed quo judicat ex iis mediis, quæ sunt ordinabilia ad finem, eademque indifferentia, hoc medium, præ aliis, nunc actualiter ac determinatè ad finem, scilicet gloriam suam, esse ordinandum: præponit autem intellectus practicus hoc medium illi, pro mera libertate sua intellectuali, quia inter agibilia, potentiæ divinæ subjecta, nihil altero est melius aut magis expediens in ordine ad Deum, tanquam actione vel opere aliquo perficiendum: Deus quippe, in semetipso perfectissimus, bonorum nostrorum non eget: & hæc ratio est summæ ac perfectissimæ in Deo libertatis. Sed ad alia argumenta transeamus.

IV. Tertium esto argumentum. *Quod tantum agit moraliter, non potest determinare voluntatem ad unum: sed intellectus judicium tantum agit moraliter, proponendo objectum scilicet, vel tanquam finem, vel tanquam medium ad finem, ut in id feratur voluntas volendo. Ergo illud judicium intellectus non determinat voluntatem ad unum.* Resp. ad majorem. Quod agit tantum moraliter, non potest voluntatem determinare ad unum: distinguo: in genere causæ efficientis, concedo: in genere causæ finalis, aut formalis externæ, nego: at judicium intellectus non determinat, non movet, voluntatem effectivè, non in genere causæ efficientis, sed in genere causæ, vel formalis extrinsecæ, vel finalis, objectum per modum finis, vel summi, vel subordinati, proponendo. Certe, finis, & objectum, quod agit ut finis, æque determinat potentiam atque efficiens, licet finis & objectum agant moraliter, efficiens Physicè. Et notanda hic est distinctio determinationis. Est determinatio quædam ex parte potentiæ, quæ Physica dici solet, ac provenit à natura agentis, impellente ad unum, quia ad unum est determinata natura agentis; talis determinatio est in igne ad urendum, in plantis ad crescendum, & in brutorum appetitu; unde potius à natura agi, quam agere dicuntur: est determinatio quædam ex parte objecti, quæ moralis dici

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſolet, in quantum objectum per modum finis & boni propoſitum, allicit, trahit, determinat appetitum ad appetendum: ſic cibus appoſitus, allicit, trahit, determinat appetitum; hoc modo determinat voluntatem humanam judicium intellectus, non Phyſicè in eam agendo, ſed moraliter, objectum, ut bonum & conveniens, vel tanquam finem, vel tanquam medium ad finem, proponendo: quæ determinatio voluntatis per rationem facta, non minus neceſſitat volentem, nec minus eſt efficax, quam neceſſitat & eſt efficax determinatio facta per naturam: nam tam efficaciter ac clare rationem boni in objecto proponit voluntati judicium intellectus, ut non poſſit non in id tendere voluntas: ſicut viſâ offa ex naturali inſtinctu non poteſt non in illam tendere canis.

V. Argumentum quartum. *Si voluntas interdum obnitatur ac reluctetur intellectui, ergo ejus judicium non ſemper ſequitur. Sed verum eſt prius. Ergo & poſterius.* Reſp. Voluntas nunquam obnititur, nunquam reluctatur intellectui, niſi ipſe intellectus ſibi reluctetur & obnitatur. Sæpe quidem in nobis pugna eſt: & volumus & non volumus: ſed illud velle & non velle, non ſequitur unum & idem intellectus judicium, neque ſequitur judicium ultimum: ſed quoties pugna iſta eſt in voluntate, toties eandem reperire eſt in intellectu, qui ancipiti judicio, nunc huc fertur, nunc illuc: at poſtquam intellectus judicium ſemel eſt fixum ac determinatum, nulla ſupereſt pugna, lucta nulla in voluntate.

VI. Argumentum quintum. *Notitia, per quam proponitur voluntati objectum & materiale & formale, id eſt, & objectum in quod tendit & ratio tendendi in illud, eſt ſufficiens, ut voluntas velit. Atqui ſimplex objecti notitia eſt talis. Ergo.* Reſp. Negatur minor: quia tum dicitur objectum appeti à voluntate ſub ratione formali, cum judicatum eſt ab intellectu: ſi igitur non judicet intellectus, certè formalis ratio objecti non proponitur voluntati: Et, bonitas non poteſt ſufficienter cognoſci in objecto, niſi judicium feratur de hujus aut illius rei bonitate, quod judicium Syllogiſmo practico ac diſcurrendo gignitur.

VII. Argumentum ſextum. *Qui cytharam pulſant & characteres depingunt, feſtinantiſſimè utrique, tot actus voluntatis, quot digitorum, edunt. Sed non intercedunt tot judicia mentis. Ergo, non omnis actus voluntatis ſequitur mentis judicium.* Reſp. Revera tot ſunt judicia mentis, quot ſunt actus voluntatis & motus digitorum: ſed quia celerrime fiunt iſta judicia, ſicuti fiunt ipſi quoque actus voluntatis & motus digitorum, ideo à nobis non diſcernuntur; neque hoc mirum videri debet: nam, qui ſcribit, etiam feſtinantiſſimè, diverſas diverſorum characterum conceptiones efformare debet, quibus, quam litteram, & quo modo, delineare velit, apprehendat: atque pari ratione poſſunt formari tot rerum diverſa judicia: præterea & hoc dici poteſt, non eſſe tot judicia explicita, ſed ſaltem implicita.

VIII. Argumentum ſeptimum. *In motibus primo primis voluntas non determinatur à judicio intellectus.* Reſp. Ad hoc argumentum multis poteſt reſponderi modis. 1. Negando, quod motus primo primi ſint in & à voluntate: & dicendo, quod ſint in & ab appetitu ſenſitivo: & affici aliquo modo voluntatem ex ſubito illo motu, unde in & à voluntate eſſe videantur; imo interdum ipſa voluntas per impetum & ὁρμὴν quandam abripitur, ſed hoc eſt à vi phantaſiæ, & eſt brutus motus voluntatis. 2. Dici poteſt, in motibus primo primis intellectum ſine mora judicare, ideoque ibi eſſe judicium, ſed non animadverti, propter celeritatem. 3. Dici poteſt, prodire judicium non deliberatum, ſed ſine deliberatione, quia ſubitum eſt, ut ipſe motus: at deliberatio tempus exigit. Quicquid ſit, ſive non ſint voluntatis, iſti motus primo primi, ſive ſint, & ſive judicium præcedat, ſive non, & ſive judicium præcedens ſit deliberatum, ſive non, nihil contra noſtram facit ſententiam, quia de iis non philoſophamur, ſed de ordinatis, ſtatis, & rationalibus actibus, voluntatis. Atque hæc ſunt generalia, quibus hanc impugnant opinionem noſtram *Scholaſtici*, & *Philoſophi vulgares*, argu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

menta : ſed ſpecialia quædam habent in ſua *Apologia, Novatores* cap.7. & alia inſuper *Doctiſſimus Ameſius in caſibus conſcientiæ, lib.1.cap.7.* quæ ſequens diſſolvet Exercitatio.

EXERCITATIONUM ETHICARUM DECIMA-QUINTA,

DE

Objectionibus, contra voluntatis humanæ determinationem ab ultimo intellectus practici judicio.

THESIS I.

INcumbit, ex fide data, *Exercitatione hac*, nonnullorum argumenta ſpecialia proponere & diſſolvere, quæ, contra ſententiam à nobis *Coll. Ethici diſp.* 10. aſſertam, afferuntur. Aſſeruimus & probavimus, voluntatem in volendo moveri & determinari ab ultimo intellectus practici judicio. Quam ſententiam non ferunt *Novatores* quidam, vulgo dicti *Remonſtrantes*, ſed verò multis rationibus eam ſubruere conantur. *Apol.c.7.* ſic argumentantur. 1. *Si indifferentia judicii ad liberum arbitrium* (nos diceremus ad volendum) *ſufficit, voluntatis libertas non eſt niſi extrinſeca quædam denominatio, quæ voluntati ab indifferentia iſta judicii tribuitur, quatenus voluntas indifferenter ſeſe habeat ad ſequendum hoc vel illud judicium rationis, eundem plane ad modum, quo appetitus eſt indifferens ad ſequendum hoc aut illud objectum, quod à ſenſibus offertur. Sed hoc eſt abſurdum: nam ſic libertas non erit, proprietas voluntati à Deo impreſſa: denominatio enim extrinſeca proprietas dici nequit, Ergo & abſurdum eſt illud.* Reſp.1. In argumento ſupponi, ſolius judicii indifferentiam ſufficere, ad volendum, cum tamen & voluntas ſit indifferens, non quidem poſt judicium latum, ſed antequam ferretur. Reſp.2. Negando conſequentiam: quia cum objectum proponitur, tam eſt indifferens voluntas ad volendum & non volendum illud, intrinſecâ & ſibi propriâ indifferentiâ, quam intellectus eſt indifferens ad judicandum & non judicandum: at, poſtquam intellectus judicavit, non amplius eſt indifferens ad non judicandum, nec voluntas amplius eſt indifferens ad non volendum, in ſenſu ſc. compoſito, licet maneat in utrâque potentiâ, indifferentia in ſenſu diviſo, quæ utriuſque eſt intrinſeca proprietas. Reſp.3. Illa comparatio, quæ inſtituitur inter voluntatem & appetitum ſenſitivum, in argumento, nulla eſt. Certe longe aliter ſeſe habet voluntas ſuâ indifferentiâ ad intellectus hoc aut illud judicium ſequendum, quam appetitus ſenſitivus ad ſequendum hoc aut illud objectum à ſenſibus monſtratum: nam appetitus ſenſitivus in objecta à ſenſibus cognita fertur irrationali & bruto impetu: at voluntas impetu rationali & libero. *Inſtant. Si intellectus, in & à quo eſt judicium, voluntati eſt extrinſecus, Ergo indifferentia judicii eſt voluntati extrinſeca. Sed verum prius. Ergo & poſterius.* Reſp. Si intellectum & voluntatem à ſe invicem placeat diſtinguere reipſa, concedimus totum argumentum. Eſto indifferentia judicii voluntati extrinſeca: at voluntas ipſa habet & indifferentiam aliquam ſibi propriam & intrinſecam ad objecta ſua: ſi

intel-

intellectum & voluntatem non distinguas, nisi ratione, quod ego probabilius sentio, falsum est antecedens, voluntati esse extrinsecum intellectum; sic enim eadem erit potentia & intellectus & voluntas; & indifferentia eadem utrique est intrinseca, quemadmodum intellectus voluntati est intrinsecus, & voluntas intellectui, quoad entitatem: attamen quoad rationem agendi intellectus practici judicium voluntatis volitioni est extrinsecum, ut antè dictum. Quod subjungunt, *libertatem non fore proprietatem à Deo impressam, quia nulla denominatio externa est proprietas*. Resp. 1. Si eadem sit potentia intellectus & voluntas, libertas, utriusque proprietas est impressa, & libertas est totius animæ tum proprietas. 2. Libertatem confundunt cum indifferentia, cum tamen libertas sit, ubi non est indifferentia, ut ante fuit demonstratum. 3. Falsum est voluntatem denominari liberam denominatione externâ; sic denominatur denominatione intrinseca, à libertate & adiaphoria, seu indifferentia sibi inhærente.

II. 2. Argumentantur. *Etiamsi, inquiunt, omnino libertatem esse proprietatem, concederetur, voluntatis, tamen libertas & indifferentia voluntatis non esset nisi indifferentia passiva, qualis est intellectus ad hac vel illa objecta: at hoc absurdum est. Ergo & illud*, Resp. 1. Etsi voluntas passivè sese habeat in ordine ad judicium rationis, à quo movetur & determinatur, activè tamen sese habet in ordine ad objecta, quæ, juxta illud judicium rationis, vult, vel non vult, quæ activa ejus est indifferentia. Resp. 2. Nec intellectus ipse ad objecta merè passivè se habet, sed activa indifferentia, vel hoc judicat, vel non, vel aliud. Instant. *sic libertas erit affectio intellectus*. Resp. Quid si sit? nam ego quidem libertatem existimo animæ esse proprietatem, à qua anima, intellectus, & voluntas, non differunt mihi.

III. 3. Argumentantur. *Sic*, inquiunt, *libera volitio in ordine ad judicium rationis plane necessaria erit, non minus quam appetitus sensitivus est necessarius ad sensuum dictamen sequendum. Hoc autem falsum. Ergo & illud*. Resp. Ostendi jam discrimen: sensitivus appetitus bruto impetu, & sine indifferentia aut potestate intrinseca non sequendi, sequitur sensuum dictamen: at voluntas rationali impetu, & servata semper potestate intrinseca, & indifferentia, non sequendi judicium rationis, etiam tum, cum sequitur, in sensu sc. diviso, non composito, fertur in objectum.

IV. 4. Argumentantur. *Sequitur ex illa*, inquiunt, *sententia, voluntati non magis ferri posse legem pœnæ comminatione sancitam, quam appetitui sensitivo; utrobique enim par ratio est, par necessitas*. Resp. Imo diversa est ratio, quam jam ostendi. Voluntas est appetitus rationalis, λογικός, ideoque ei lex figi ac ferri potest: at sensitivus est ἄλογος, irrationalis appetitus, cui propriè lex nec fertur nec figitur.

V. 5. Argumentantur. *Si quod erit peccatum, ex hac sententia, prius, imo tantum, erit, in intellectu, seu in judicio, non in voluntate*. Resp. Concedo, omne peccatum, prius esse in intellectu, tantum, nego: nam omne peccatum duobus actibus absolvitur ac consummatur; uno intellectus, altero voluntatis: intellectus, judicio erroneo, voluntas, electione prava: sicut omnis actus bonus pariter duabus quasi partibus constat, recto judicio, & bona electione: radicem ergo bonitatis aut malitiæ, in intellectus judicio, complementum, in voluntatis electione colloco.

VI. 6. Argumentantur. *Nullum dabitur peccatum contra conscientiam*. Negamus sequi. Fiat plenus Syllogismus. Si voluntas, &c. Ergo nullum est. Resp. Negamus sequelam. Distinguenda sunt judicia: peccatum contra conscientiam non dicitur, quasi committatur contra ultimum judicium, contra comparatum, sed quia contra absolutum & simplex perpetratur: in quo distinguitur à peccatis, ex ignorantia, aut infirmitate, aut ex aliquo affectu, commissis, in quibus ne simplex quidem aut absolutum est judicium de malitia aut bonitate objecti: ut, si quis ex metu, aut ira, aut alia passione, existimet esse bonum, quod est malum, aut si quis rationem mali in objecto non percipiat, sed, quod malum est, bonum judicet, is peccat ex ignorantia: at, quando quis bonum esse novit quippiam, aliud malum, & tamen, contra illam suam scien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ſcientiam aut conſcientiam boni ac mali, expenſis omnibus circumſtantiis, illud, quod malum eſſe novit, ac judicat, judicio ſimplici & abſoluto, præfert, quia ſub ſpecie boni apparet, in eo eſt error, judicii comparati, & jam peccat contra conſcientiam.

VII. 7. Argumentantur. *Sic nulla in voluntatem hominis operatio neceſſaria erit, quando DEUS converſionem hominis operatur: ſufficiet intellectus illuminatio.* Reſp. Nulla eſt ſequela, quia, ſicut intellectus determinat voluntatem, ita intellectus illuminatus determinat voluntatem renovatam, & intellectus corruptus voluntatem corruptam: & notandum eſt diligenter, falſam hypotheſin præſtrui, quaſi fieri unquam poſſit, ut intellectus illuminetur, regeneretur, non tamen regeneretur aut renovetur voluntas: at impoſſibile eſt, intellectum regenerari, & non regenerari voluntatem; ideoque non quælibet voluntas cujuſlibet intellectus judicium ſequitur; ſed voluntas corrupta corrupti intellectus, renovata illuminati intellectus, judicium ſequitur: Quomodo autem regeneretur voluntas, an immediate, an mediate, & mediante luce intellectus, quæ in regeneratione ac converſione ad voluntatem uſque pertendat, dum affunditur, non eadem eſt explicatio Doctorum. Sunt, qui volunt, Deum in regeneratione mentem hominis luce perfundere, & per eam virtutes habituſque novos voluntati infundere; quemadmodum per lucem transfunditur in hæc inferiora calor ille cæleſtis & vivificus, quo omnia vivunt, vigentque; & quemadmodum generans, cum formas inducit, una proprietates inducit: ſed vero, ego malim dicere, Dei regenerantis, tam immediatam eſſe operationem in voluntatem, quam in intellectum, nec voluntatem regenerari media luce intellectus, ſed ipſam: in ſe, æque à Deo, affici ac renovari, atque in ſe illuminatur & afficitur intellectus: præſertim, ſi ſtatuamus, animam eſſe eandem cum potentiis, intellectu & voluntate; certè res confecta eſt: tum ſimul eodemque momento & actu & illuminatur intellectus & renovatur voluntas, quia Dei regenerantis actio terminatur in totam animam, intellectum & voluntatem ſimul: itaque repeto, nunquam fieri poſſe, ut intellectus illuminetur, quin ſimul & renovetur voluntas: quare nullo modo ſequitur, ſi voluntas determinetur, &c. Ergo ſufficit illuminatio intellectus, voluntate manente corruptâ.

VIII. 8. Argumentantur. *Nulla corruptio facta fuerit in voluntate, ſaltem ut facta dicatur, neceſſe non erit.* Reſp. Nulla eſt ſequela: quia intellectus non obſcuratur, nec pervertitur, niſi corrumpatur voluntas: &, ſicut actus voluntatis ab actu intellectus ſeparari nequit, ita nec qualitates voluntatis à qualitatibus intellectus ſeparari poſſunt: itaque voluntas non corrupta non poteſt ſequi judicium corruptum; nec contra. Et voluntas corrupta non poteſt ſequi judicium non corruptum, ſed voluntas corrupta ſequitur judicium corruptum: voluntas non corrupta ſequitur judicium non corruptum: quare, tam requiretur corruptio in voluntate, cum judicium eſt corruptum, quam requiritur renovatio in eadem voluntate, cum intellectus eſt illuſtratus.

IX. 9. Et poſtremò, argumentantur. *Sequeretur, voluntatem in omni ſtatu eodem modo & pari libertatis gradu fore liberam.* Reſp. Negatur ſequela. Hoc quidem verum eſt; in omni ſtatu, ſive integritatis, ſive corruptionis, ſive regenerationis, ſive glorificationis, voluntatem ſemper ſequi intellectus judicium: ſed non eodem modo ſequitur; quia ipſius intellectus judicium non eſt uniuſmodi: aliter intellectus judicat in ſtatu peccati ſeu corruptionis, aliter in ſtatu gratiæ ſeu regenerationis: unde, licet utrobique ſequatur voluntas intellectum, aliter tamen ſequitur, in ſtatu gratiæ, aliter, in ſtatu peccati: nam qualitates, quæ pro diverſo ſtatu hominis immutant intellectum, pariter immutant & voluntatem, quod ſemel & ſemper tenendum eſt. Addunt duas alias inſuper rationes: 1. *Non poterit voluntas ex duobus æqualibus bonis unum eligere.* 2. *Non poterit minus bonum præferre majori.* Sed nos ad utramque reſpondimus *Exercitatione præcedenti*; ideoque non repetemus, quæ ibi dicta ſunt.

X. Tran-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

X. Transeo ad argumenta *Cl. D. Amesii in Cas. Consc. l. 1. c. 7. ratio ejus 1. est: quia, quodcunque bonum intellectus proponit voluntati in hac vita, proponit illud cum differentia quadam judicii, ut non habens necessariam connexionem cum bono in communi, ad quod naturaliter voluntas determinatur, unde libertas hominis in operando radicaliter fundari dicitur in judicio rationis.* Resp. Fiat in forma: Si quodcunque, &c. Ergo voluntas non determinatur, &c. Sed verum prius. Ergo & posterius. Resp. Ad minorem. 1. Proponit quidem intellectus quodcunque bonum in hac vita cum indifferentia judicii, quam præhabet, antequam proponat aliquid bonum: At vero, cum jam proponit, non est amplius indifferens, intellectus: jam enim suam indifferentiam determinavit, unum ex pluribus bonis decernendo; cum tamen omnia essent indifferentia ad summum bonum obtinendum. 2. Dubitari potest: An omnia bona, quæcunque tandem fuerint, ita sese habeant, ut nullam dicant connexionem necessariam cum fine ultimo? Quod dicit, libertatem voluntatis radicari, &c. id ambabus ulnis amplectimur.

XI. 2. Argumentatur *Cl. Amesius. Quamvis voluntas determinetur ab intellectu, quoad specificationem, quia nihil vult, nisi quod intellectus prius apprehendit, quoad exercitium tamen, & se ipsam, & intellectum, & cæteras potentias, efficaciter movet.* Resp. 1. Nulla est ratio, cur, si quoad specificationem ab intellectu movetur voluntas, non item moveatur ab eo quoad exercitium; nam eadem difficultas utrobique est: & tam tollit libertatem voluntatis ejus determinatio quoad specificationem, quam tolleret ejus determinatio quoad exercitium, si determinatio libertatem tollat: si non tollat, sive tum determinetur quoad exercitium, æque ac determinatur quoad specificationem *Amesio*, nihil erit periculi. 2. Malè dicit, voluntatem se ipsam determinare, quod, neque concipi, neque explicari potest, ut *Disp.* 10. *Coll. Ethici* fuse ostendi. Hinc subjungit celeberrimus *Amesius: Libertas formaliter est in voluntate ipsa; quod verum non esset, si ab intellectu necessario determinaretur:* & quare quæso, *vir doctissime*, hoc verum non erit? Certè, ubi libertas ultimum accipit complementum, ibi est formaliter: at in voluntate accipit. Ergo, &c.

XII. 3. Argumentatur *Amesius. Si, stante judicio recto in intellectu, voluntas non potest non rectè velle, tum ad primum peccatum angelorum & hominis prærequirebatur error in intellectu: & sic ante primum peccatum fuisset pœna peccati: nam error, aut est peccatum, aut pœna peccati.* Resp. Fuit error: & is, non pœna erat, nec peccatum, plenum ac consummatum, sed aliquid peccati; initium ejus, pars quasi ejus prima: homo enim primus, eo, quod per rationem prave judicavit, peccavit inchoative, & eo, quod per voluntatem male elegit, peccavit consummative: & hæc duo, error judicii & prava electio voluntatis, in omni peccato debent considerari: &, quamvis error judicii sit naturâ prior electione prava, tempore tamen simul sunt: peccatum enim, quoad actum internum, in instanti totum consummatur: &, licet error judicii & electio voluntatis, duo sint entia in genere naturæ, unum tamen ens sunt in genere moris; adeoque unum peccatum.

XIII. 4. Argumentatur *Amesius. Si voluntas necessario sequitur intellectum, Ergo nullum peccatum erit, propriè loquendo, ex malitia, distinctum ab illis peccatis, quæ ex ignorantia, vel ex perturbatione, committuntur. Sed palam est in diabolis, & quibusdam etiam hominibus, illud reperiri. Ergo.* Resp. Ad hoc argumentum idem respondendum est quod statim *th. 6. ad arg. 6. Remonst.* respondi, ad peccatum contra conscientiam: nam hoc idem est cum peccato ex malitia.

XIV. 5. Argumentatur *Amesius. Si voluntas necessario sequitur intellectum, tum in hominis regeneratione non foret opus, ut ipsa voluntas interne & in se renovaretur per gratiam: illuminatio enim intellectus ad omnia sufficeret: sed hoc à fide & pietate est alienum.* Resp. Et ad hoc jam statim est responsum *th. 7. ad arg. 7. Remonst.* quare *non repeto*. Hæc sunt argumenta maximi & solidissimi judicii viri, *Cl. D. Amesii*, in *Cas. Conscientia. lib. 1. cap. 7.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

EXERCITATIONUM ETHICARUM DECIMA-SEXTA,

DE

Objectionibus, contra voluntatis humanæ determinationem ab ultimo intellectus practici judicio.

THESIS I.

EXcussis aliorum omnium argumentis, quæ proferri solent, contra voluntatis, ab intellectus practici dictamine, determinationem, unius adhuc viri docti argumenta examinabimus, solo amore veritatis eruendæ. Servabimus ordinem ab ipso institutum. Primum est hoc: *voluntas non determinatur ab ultimo intellectus practici judicio, quia nullum est practicum rationis judicium natura sua ultimum, sed, posito quovis, semper manet ulteriori disquisitioni locus, imprimis vero in rebus dubiis.* Fiat Syllogismus in forma: *si nullum datur, &c.* Resp. Ad minorem: eam esse falsam: hoc est, judicium est ultimum ac naturâ suâ, quod omnibus expensis circumstantiis Syllogismo practico concluditur, de hoc, & nunc, faciendo, vel omittendo: quo judicio lato non est ulteriori disquisitioni locus, imo ne quidem in rebus dubiis, quia hoc non fertur, nisi rationibus omnibus probè examinatis, quibus perpensis, jam non amplius dubitat intellectus, ubi unum præ aliis decrevit & voluntati eligendum proposuit: itaque per ultimum intellectus practici judicium hic intelligimus, conclusionem Syllogismi practici, quo judicio decernitur, qua conclusione concluditur, omnibus consideratis, perpensis, expensis, quod sit agendum, quid omittendum: itaque in singulis actionibus delibertatis, est unicum; judicia non ultima possunt esse varia ac dubia, & relinquunt semper locum ulteriori disquisitioni: at hoc ultimum est unicum, fixum, omnemque ulteriorem disquisitionem excludit, & in singulis actionibus est unicum: nec etiam ultimum datur, quasi ultimum in vita humana, sed ultimum in hac aut illa actione, quæ instituitur, postquam nihil ampliori consultationi aut deliberationi est reliquum.

II. *Quia judicium rationis ultimum interdum est falsum, & natura sua mutari & emendari potest.* Fiat Syllogismus: *si interdum est falsum, Ergo, &c.* Resp. Neg. conseq. sequitur tantum: Ergo non semper sequitur judicium rectum; fatemur, interdum sequitur judicium falsum, & nimis sæpe, in hac corrupta natura, & quotiescunque natura sua mutari ac corrigi potest judicium pariter & mutari ac corrigi potest sequela voluntatis, quæ variatur pro variatione intellectus: itaque non sequitur, si intellectus judicium interdum est falsum, interdum mutari potest & emendari, Ergo voluntas illud non sequitur, quia tum sequitur falsum judicium, mutabile & emendabile in melius, adeoque, si emendetur, mutetur, verum reddatur, jam illud sequetur.

III. *Quia voluntas per alia mentis judicia, quibus judicamus, bonum ulterius examinandum, & deliberandum, adhuc alia media ad agendum necessaria quærenda inveniendaque esse, menti aliorum inquisitionem imperare potest.* Fiat Syllogis. *Si voluntas imperare potest, &c. Ergo, &c.* Respond. Negando minorem: voluntas non potest menti imperare, aliorum mediorum

diorum inquisitionem, nec præscribere menti alia judicia ulteriora, quibus examinet ac deliberet de aliis mediis inveniendis, post ultimum judicium factum, latum, ac pronunciatum: hoc enim si possit voluntas, judicium factum, latum, ac pronunciatum, non est ultimum: quod si ultimum fuerit, nulla restant media inquirenda, nihil superest deliberandum aut consultandum, ne dum ut voluntas tale quid intellectui imperare valeat.

IV. *Si voluntas necessario ad agendum moveret intellectum, non necesse esset in regeneratione renovari voluntatem, sed mentem solam; nam mens regenita voluntatem secum traheret necessario: sed hoc est falsum; nam non modo mente sed & voluntate à Deo regeneramur.* Resp. Ad hoc argumentum *exercit. præced.* est responsum, & laborat istâ falsâ hypothesi, quasi fieri possit, ut intellectus regeneretur, & non item voluntas. Sed, quæ *exercit.* 10. sunt dicta, non repeto.

V. *Ad eliciendum actum amoris & spei supernaturalis non opus esset charitate & spe, sed sola sufficeret fides in mente, quia mens necessario secum traheret voluntatem.* Fiat Syllogis. in forma: *Si voluntas determ. &c. Ergo.* Resp. Nulla est sequela: quia non potest fieri, ut fides ingeneretur intellectui in conversione hominis, quin simul ingenerentur, spes & charitas, habitusque supernaturales voluntatis proprii in voluntate: in hoc argumento, primum, supponitur fidem esse in sola mente, quod tamen *Amesius*, aliique Theologi insignes, præsertim *Anglicani*, negant, qui fidem in voluntate collocant, & cognitionem & assensum, tanquam conditiones fidei & causas sine quibus non, exigunt. Communis plurimorum sententia, fidem in intellectu & voluntate, collocat: sed esto in intellectu; non sequitur: si voluntas ad volendum determinetur, &c. Ergo, sola fides sufficit in intellectu: quia intellectus est quidem causa quod velit, & intellectus fide illustratus, est causa quoque quod velit voluntas; sed non quod velit voluntas actum amoris aut spei supernaturalis, nisi in voluntate spes sit aut charitas: judicium intellectus determinat voluntatem non ad quemlibet actum, sed ad istum, ad quem est disposita per habitus, ideoque non potest intellectus fide illustratus voluntatem movere ad actum amoris aut spei eliciendum, nisi voluntas ad eum eliciendum fuerit disposita. Præterea, nulli habitus, sive supernaturales sive naturales, determinant voluntatem ut objectum, sed perficiunt ut subjectum: faciunt, non ut voluntas agat, sed, postquam agit, ut tali modo, vel alio agat, & hunc vel illum actum eliciat hujus vel illius conditionis, prout voluntas fuerit habituata: si ne ipse quidem voluntatis habitus eam determinat, multo minus eam determinabit fides, habitus alterius facultatis, puta mentis: & hoc semel tenendum est, nullum habitum esse principium elicitivum actionis in ista facultate cui inest: nedum, ut sit principium effectivum actionis in facultate alia cui non inest: itaque fides, non facit ut intelligat intellectus, neque eum determinat ad intelligendum, sed facit ut intellectus, cum intelligit, sine molestia intelligat, assentiatur conclusionibus revelatis supra rationem & captum suum positis. Ergo, multo minus poterit fides in intellectu facere, ut voluntas velit actum amoris aut spei, cum nequidem, ut velit, facere possit. Atque hinc patebit solutio 6. argumenti, quod tale proponitur

VI. *Ad acquirendos habitus morales sufficeret prudentia in mente, quæ voluntatem necessario secum traheret.* Fiat Syllogis. Resp. Si intelligat, prudentiam tracturam esse voluntatem, id est, eam esse reddituram ex non volente volentem, negamus, prudentiam, habitum mentis, hoc posse: si intelligat, mentem ipsâ prudentiâ imbutam, esse tracturam voluntatem ad actus illos, quibus habitus morales acquiruntur, negatur minor; plus sc. requiri; nam, quid requiritur amplius, ut voluntas acquirat habitum fortitudinis, temperantiæ, justitiæ (suppono jam virtutes morales esse in voluntate, quod tamen falsum existimo) quam, ut actus exerat tales, qui sint conformes prudentiæ, ad quos ab intellectu, & mentis, pro sua prudentia, judicio, determinatur: nempe, nulla virtus moralis, si sit in voluntate (de quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

nunc non disputo) potest acquiri nisi actionibus frequenter exercitis: actiones exercendæ exerceri debent secundum rectam rationem ac prudenter: itaque nihil amplius requiritur ad virtutis moralis acquisitionem, quam ut velit, determinata ad volendum à judicio intellectus prudenter facto.

VII. *Charitas non esset habitus infusus, sed acquisitus; nimirum, mediis actibus mentis.* Fiat Syllog. Resp. Nulla est sequela, quia laborat falsa hypothesi; quasi diceremus, voluntatem à judicio naturali intellectus determinari posse ad quoslibet actus volendi, etiam supernaturales, quod negamus & pernegamus: voluntas à judicio naturali intellectus determinetur ad actiones, tantum naturales, civiles, morales, non supernaturales, non spirituales: si inferat argumentum. Ergo, saltem charitas acquiritur mediis actibus mentis per fidem illustratæ; & hic negatur consequentia: quia nunquam mens fide illustratur, quin simul in voluntatem infundantur habitus, qui ipsi debentur, quod *Exercit. præcedent.* satis est dictum.

VIII. *Omnes virtutes essent prudentiæ quædam, opiniones, & scientiæ.* Resp. Nulla est sequela, quia non generantur per actus prudentiæ, scientiæ, aut opinionis, licet, non sine actibus prudentiæ: nam scientia & opinio huc non faciunt, & male afferuntur: nemo unquam dixit, aut cogitavit, solis actibus mentis & prudentiæ acquiri virtutes morales, licet non acquirantur sine iis, nempe, virtutes morales acquiruntur actibus voluntatis elicitis & imperatis, sed institutis secundum præscriptas à prudentia regulas: itaque sequitur, non, virtutes esse, prudentias, sed virtutes non acquiri sine prudentia, quod verum est, alterum falsum.

IX. *Tam necesse esset, nobis, bonum eligere, quam nosse, quod, falsissimum esse, ipsa comprobat experientia.* Resp. Experientia non comprobat falsum esse, quod necessario bonum eligamus, ubi noverimus, ubi judicio ultimo fuerit determinatum, quod judicium ultimum non dari hic repetitur; sed ut repetitur ita à nobis rejicitur, quia contrarium probavimus; præterea, neque experientia docet, necesse esse, ut bonum cognoscamus: nam libere id cognoscimus; & non omnia bona statim convincunt intellectum suæ bonitatis, sed multa non nisi multo labore cognoscuntur: quare, tam parum necesse est, bonum nosse quam illud eligere: si argumentum loquatur de necessitate expedientiæ, in quantum expedit bonum nosse, sic multo magis expedit eligere: quare non video clare, quid argumentum velit: *si voluntas determinetur. Ergo, tam necesse esset nobis, bonum eligere quam nosse. Sed hoc falsum. Ergo.* Resp. Neg. minor: tam est necesse, si non magis, voluntatem eligere bonum, si fuerit cognitum & à mente judicatum, quam est necesse, illud cognosci, si menti aut intellectu offeratur cognoscendum: potest etiam abstinere intellectus à cognoscendo bono, si offeratur, non potest abstinere à volendo voluntas, si fuerit cognitum ac judicatum.

X. *Quo quisque doctior, eò melior esset; quia scientia & doctrina mentis necessario traheret & voluntatem.* Resp. Neg. conseq. & ejus probatio: nam scientia & doctrina mentis, habitus intellectuales, ne intellectum quidem, nedum voluntatem, trahunt, id est, agere faciunt: deinde, virtutes, ut comparentur, à quibus quis dicitur bonus & melior, non prærequirunt actum scientiæ, unde quis dicitur doctior & doctus, sed actum prudentiæ; & hoc verum est, quo quis prudentior, eo melior est.

XI. *Habitus morales, in nobis non generarentur actibus, habituum moralium consimilibus, sed dissimilibus puta, habitus bene volendi, justè, sobriè, & magnifice vivendi, actionibus mentis, puta, cognoscendi.* Resp. Nulla est sequela, ob falsam hypothesin: quasi habitus morales dicerentur gigni immediate ab actibus mentis tanquam causis, ex eò, quod voluntas statuatur sequi intellectus judicium, imo contra dicimus, habitus morales gigni ab actibus voluntatis, sed iis, qui actus mentis judicantis tanquam conditiones necessarias ante se requirunt: itaque, habitus, juste, temperanter, magnifice vivendi, non generantur actibus mentis, quibus judicamus esse justè, temperanter, magnifice vivendum, tanquam causis, sed tanquam conditionibus, causis sine quibus

bus non: contra gignuntur, juste, temperanter, magnifice vivendo, actibus à voluntate imperatis, sed juxta prudentiam intellectus judicantis institutis. Ergo, actus mentis non sunt causæ virtutum, sed actus voluntatis eliciti & imperati sunt causæ; licet actus mentis prærequirantur, tanquam conditiones necessariæ & causæ sine quibus non.

XII. *Voluntas plerumque agit contra judicium mentis, partim ob peccatum originale, partim ob vitiosos habitus, partim ob affectuum impetum.* Resp. Neg. minorem: nam, partim propter peccatum originale, vitiosos habitus, affectuum impetum, agit voluntas; non contra judicium simpliciter sed contra judicium rectum: ac, illa longe differunt; non dicimus, voluntatem semper sequi judicium rectum, sequi tamen judicium aliquod, si non rectum, saltem erroneum, quale est ob illas causas.

XIII. *Si voluntas necessario sequeretur mentis judicium, tam necessario ageret quam mens, sed hoc est falsum.* Ergo. Resp. Est idem cum argumento nono: & jam refutatum.

XIV. *Nullus homo poterit peccare contra conscientiam, nec Deum odio habere, quia conscientia dictat, aliquando non esse peccandum cum peccamus, & in damnatis, Deum, quem oderunt, maxime esse amandum.* Resp. Hoc argumentum *Exercit.* solutum est 10. judicium simplex, in damnatis, judicat, Deum esse amandum, & hoc est non ultimum judicium: comparatum, & ultimum in iis, contra, judicat, Deum esse odio persequendum, & sic peccant contra conscientiam, quatenus agunt contra prius judicium: & similiter respondendum est de peccantibus in S. Spiritum; illi judicant quidem absolute, veritatem non esse abnegandam, quia id malum in se est, attamen comparate judicant, in hisce aut illis, circumstantiis id esse faciendum, ut odio suo adversus Deum & veritatem ejus obsequantur, & hoc respectu habet rationem boni apparentis, & sic voluit.

XV. *Falsum fore illud Medea, video meliora proboque, deteriora sequor.* Resp. Nullo modo. Sequor, quæ sunt deteriora; simplici judicio mentis; at, eadem, comparato judicio, videntur meliora & ideo sequor: imo hoc exemplum pro nobis est, quia, quæ in se erant deteriora judicio simplici, ac vere deteriora, ea sequor, quia apparent, licet falso, meliora judicio comparato.

XVI. *Quidquid mentem movet, idem etiam & voluntatem movere poterit, consequenter, Angeli, si possint species in mente producere, aut productas ordinare, utique & voluntatem movebunt, quod nulli creaturæ est concessum.* Resp. quicquid mentem movet objective, idem & voluntatem movebit objective ut objectum cognitum, & judicatum, concedo: at Angeli, si possint species in mente producere aut productas ordinare, (de quo disputari potest an possint) intellectionem producent non objective, sed efficienter; ideoque non sequitur illatio, à motione objectiva, quomodo intellectus movet voluntatem, ad motionem effectivam, quomodo moverit intellectum Angelus. Certe, nulla creatura efficienter potest movere voluntatem, sed solus Deus, quia est Dominus voluntatis: at creatura potest objective voluntatem movere: &, si angeli possint facere ut intellectus aliquid intelligat, per specierum intelligibilium in eo productionem aut ordinationem, objectum cognitum ab intellectu haud dubie movebit intellectum, non tamen ipse Angelus, quia res cognita objective movet, Angelus moveret efficienter.

XVII. *Sequeretur, omnium malorum in & à voluntate rationem petendam esse à judicio mentis pravo, & sic omnia peccata esse ex ignorantia.* Resp. Hoc solutum est *exercitat. praced.* 15. quare non repeto.

XVIII. *Sequeretur, solam mentem per se peccato originali infectam, non voluntatem, sed mediante mente.* Resp. Et hoc *exercit. praced.* 15. est refutatum: Quia nunquam læditur mens, nisi simul lædatur voluntas: & corruptio est immediata utriusque, tum intellectus, tum voluntatis, & voluntas per se, & intellectus per se, læditur ac corrumpitur, cum utraque potentia suis habitibus vitiosis imbuitur.

XIX. *Sequitur, non peccare voluntatem, nisi quatenus peccantem mentem sequatur? at, hoc non est, & sic non potest mentem non sequi.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Resp. Hoc idem est cum argumento 17. & *exercit. praeced.* 15. refutatum. Non peccat, nisi quatenus mentem peccantem sequitur; & non potest non sequi; & illa necessitas libertatem non tollit.

XX. *Non esset, quod à Deo peteremus, ut cor lapideum, sed tantum ut caecitatem, tolleret, & mentem solam illuminaret, haec enim illuminata voluntatem secum traheret.* Resp. Sed hoc idem est argumentum cum 4. & *exercit. praeced.* refutatum. Videtur vir doctus hic numero potius quam pondere pugnasse, ut, quae non prosint singula, multa juvent.

XXI. *Tota nostra beatitudo esset in sola mente, quae necessario voluntatem traheret.* Resp. Neg. conseq. quia, sicut non corrumpitur mens nisi & voluntas, sicut non regeneratur mens nisi & regeneretur voluntas, sic nec beatur mens, nisi & beatur voluntas; nec beatur voluntas per mentem, sed ipsa in se, dum illa ordinatur aeque istis donis in futura vita ad felicitatem necessariis, atque intellectus.

XXII. *Ultimo: Falsum esset illud Apostoli: inter virtutes, fidei, spei, & charitatis, maximam esse charitatem; major enim esset habitus mentis, ut ipsa mens voluntate.* Resp. 1. An mens sit major, i. e. nobilior, voluntate, sub judice lis est, & in utramque partem à *Scholasticis* disputatur. 2. Esto mens, quia dirigit, major voluntate, quae dirigitur, non tamen sequitur, habitum mentis esse majorem, i. e. nobiliorem habitu voluntatis, quia habitus mentis non dirigit proprie habitum voluntatis, licet ipsa mens voluntatem dirigat. 3. Et hoc demus, habitum mentis dirigere habitum voluntatis, sequetur tum, ratione directionis, habitum mentis fore nobiliorem ac praestantiorem habitu voluntatis: at hoc non impedit, quo minus ab aliâ parte, habitus voluntatis, charitas, sit nobilior habitu mentis, fide, ratione sc. durationis, quam propriè respexit *Apostolus*, quando dixit, *Charitatem esse maximam virtutum, & majorem fide ac spe*, quia in futura vita, nullus fidei, nullus spei, erit locus: at, erit locus Charitati, quae maxima dicitur, quia perdurabit in altera vita, & supererit, spe & fide, tum abolitis. Apostolus ergo non respexit ordinem directionis, qua mens voluntatem, aut fides, habitus mentis, charitatem, habitum voluntatis, dirigit, sed respexit durationem; & hoc respectu ait, *Charitatem esse maximam & majorem fide*, quod non vetat, quo minus sub alio respectu, fides sit major charitate, ratione directionis. Ita quidem omnia, quae potuimus, argumenta, conquisivimus, ac dissolvimus, quae contra sententiam nostram de determinatione voluntatis, ab intellectus practici judicio ultimo, excogitate sunt, quod tanto operosius egimus, quia haec sententia & *Aristotelis* est, & *antiquorum Scholasticorum*, & multas difficultates in *Philosophia* ac *Theologia* facile expedit, & contraria pro Pelagianis, Jesuitis, & Remonstrantibus facit.

EXERCITATIONUM ETHICARUM
DECIMA-SEPTIMA,
DE
Objectionibus contra naturam liberi arbitrii.

THESIS I.

Quamvis sufficienter explicatam *Liberi Arbitrii* naturam judicemus *Collegii* nostri *Ethici Disp. undecima*, ne quid tamen deesse videretur, hac *Exercitatione* visum fuit, solvere illas objectiones, quae scrupulum movere valeant alicui, Diximus in *Disp.*

sitatâ, ***Liberum Arbitrium*** in eo esse situm, ut homo dominium habeat & potestatem in actus suos, ut habeat facultatem ad utrumlibet, ad agendum vel non agendum, & ad agendum hoc vel illud: ostendimus, *liberum arbitrium male definiri facultatem, qua homo positis omnibus ad agendum requisitis possit, agere vel non agere, & agere, hoc vel illud, in sensu composito,* scilicet, si compositio fiat inter prærequisita antecedenter & ipsius actus negationem aut contrarii actus exercitium. Nunc objectiones quædam sunt solvendæ, ex quarum solutione occasio suppeditabitur, plura adhuc de *Libero Arbitrio* dicendi.

II. Sic objici potest & solet. *Qui non est dominus suorum actuum, in eo non est liberum arbitrium. At homo non est dominus suorum actuum. Ergo. Cujus actus determinantur ab alio, is non est dominus suorum actuum. At hominis actus determinatur ab alio, puta à Deo. Ergo. Prob. major: ideo enim Deus est actuum suorum Dominus, quia illi non determinantur ab alio.* Resp. Ut ad argumentum illud respondeamus, hoc ante omnia notandum est; liberum hominis arbitrium habere quidem dominium sui actus, non tamen dominium primum, dominium absolutum: nam primum & absolutum & omnino independens dominium sui actus, penes solum est Deum qui est universalis omnium Dominus. Liberum Arbitrium creatum se movet, sed motum à Deo: neque hoc est de ratione libertatis, ut sit prima causa sui actus liberi: & ideo, actus liberi arbitrii, licet habeat principium proximum intrinsecum, liberum arbitrium, quia tamen hoc principium ita est movens & causa sui actus, ut sit motum prius ab alio, illius actus liberi principium primum est extrinsecum, scil. Deus, qui liberum arbitrium prius movit: & quemadmodum res sese habet in motu naturali, ita & in libero: at motûs naturalis primum principium est Deus, quia naturam movet: ergo idem est principium primum motus liberi, quia movet liberum arbitrium, ideoque liberum arbitrium non est primum se movens: & hinc est, quod liberum hominis arbitrium non habeat plenum, primum, & absolutum actus sui dominium. Sed ejus dominium reducendum est in Deum, tanquam primum dominum: & ratio hujus est, quoniam dominium creatum non excludit sed potius præsupponit dominium increatum, & ab eo dependet, sicut omnis causalitas creata cujuscunque causæ particularis dependet à causalitate Dei, tanquam à priori, & tanquam à causalitate causæ universalis: ideoque dicimus absolute; Dominium actus liberi non est in potestate liberi arbitrii primò, sed est primò in potestate & Dominio Dei, quod non tantum verum est de actibus supernaturalibus, sed & de naturalibus, atque adeo de omnibus, in quantum sunt actus, quia omnes subjacent providentiæ divinæ, ac divino regimini: & patet hoc ex ipsa ratione dominii: Dominium est facultas utendi re: sed nulla creatura habet potentiam utendi suo arbitrio, à se ipsâ, sed usus liberi arbitrii, respectu cujuscunque actus, ut actus, est à Deo, qui ante omnem actum exiturum prædeterminavit eum, & in tempore liberum arbitrium ad eum præmovet. Nunc ad argumentum facile est respondere. *Qui non est Dominus suorum actuum, in eo non est liberum arbitrium. At homo, &c. Ergo. Neg. minor. Cujus actus determinantur ab alio, is non est Dominus, &c. Atqui &c. Ergo.* Resp. Ad majorem, is non est dominus primus & absolutus; attamen est dominus: est enim Dominus proximus sui actus, si non primus: ille est perfectissime & absolutè Dominus, cujus actus non dependet ab alio: & talis est Deus. Et liberum arbitrium hominis, si haberet absolutum Dominium sui actus, non creatum foret aut hominis, sed increatum ac Dei. Sed instant. *Quod habet dominium proximum, in suum actum, habet dominium absolutum. Sed liberum arbitrium. Ergo.* Resp. Falsa est major, Ac si sic argumentarer. Quod habet potestatem proximam, qua proximè attingit effectum, habet causalitatem & potestatem absolutam: Atqui instrumentum habet causalitatem, & potestatem proximam: Ergo absolutam. Ut hoc non sequitur, ita nec prius. Atque hæc fuit objectio quæ moveri potuit contra id quod diximus, *Coll. Eth.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Disp. 11. *th.* 4. liberum arbitrium consistere in dominio hominis supra suos actus.

III. Porro *Thes.* 6. *Disp.* 11. *Coll. Ethici*, definivimus Liberum Arbitrium, *facultatem voluntatis & rationis ad utrumlibet.* Contra id objici potest. *Quod ad unam partem determinatur, non potest dici liberum ad utrumlibet. Sed arbitrium hominis ad unam partem à Deo determinatur. Ergo non potest dici liberum ad utrumlibet.* Resp. Ad maj. falsa est: nam determinatio potentiæ ad actum unum non tollit indifferentiam potentiæ ad utrumlibet: ego jam, dùm loquor, maxime sum determinatus ad loquendum, sed tamen eo ipso non tollitur à me potentia & indifferentia ad non loquendum. Illa duo bene conspirant, liberum arbitrium, quoad actum, esse determinatum, idemque quoad potentiam manere indifferens ad utrumlibet: cum ambulo, quoad actum est liberum meum arbitrium determinatum, sed quoad potentiam, non item: nam cum ambulo, possum non ambulare, i. e. est in me potentia non ambulandi, non quidem, ut τὸ non ambulare actu ac de facto sit eo tempore quo ambulo, sed eo tempore est tamen in me potentia non ambulandi, aut ambulandi tempore alio: ideoque liberum arbitrium hominis, non tantum, antequam determinetur ad unum actum, sed postquam jam determinatum est, & actum istum agit, simul habet potentiam, qua potest actum istum non producere aut producere contrarium: non tamen habet potentiam ad actus contrarios simul habendos: aut ad actum habendum & simul ejus negationem: nam duo actus contrarii simul, aut actus & negatio actus, simul in eadem potentia esse nequeunt: hoc est, quod *Scholastici* barbare quidem sed tamen significanter sic extulerunt. Est in libero arbitrio hominis, cum est determinatum ad operandum ac jam operatur, *simultas potentiæ* ad operandum & non operandum; nam per hoc, quod operatur unum actum, non destruitur libera ejus facultas & potentia ad non operandum aut operandum actum alium; sicuti ab opposito, ex eo, quod non operatur, non tollitur ab eo potentia ad operandum & ad operandum actum talem; at vero non est in libero arbitrio hominis, *potentia simultatis* ad actus contrarios aut contradictorios: nam hi simul esse nequeunt: fieri enim non potest, ut voluntas, dum agit, simul non agat, aut, dum agit illud, simul agat aliud. *Instant. Si in libero arbitrio hominis tantum sit simultas potentiæ, i. e. indifferentia in sensu diviso, & non potentia simultatis, i. e. indifferentia in sensu composito, ergo non magis erit liberum, quam ignis in urendo: nam, cum ignis actu urit, manet nihilominus potentia non urendi; ita enim urit præsens lignum, ut possit cessare, si lignum removeatur: non minus, quam in libero hominis arbitrio est potentia non agendi, tum quando agit.* Resp. In libero hominis arbitrio, cum agit, simul est facultas intrinseca non agendi vel agendi aliud, si velit: at talis facultas non est in igne cum urit, nec in ullâ causâ aut potentia non liberâ: nam, positis omnibus ad comburendum prærequisitis, non est in igne facultas, qua ex principio intrinseco activo possit non comburere si velit; sed ex necessitate naturæ à principio intrinseco, & non tantum ab extrinseco, est determinatus ad comburendum: &, quamvis remoto ligno non comburat illud, hoc tamen, quod non comburat, non provenit ex principio intrinseco activo, habente facultatem ad utrumlibet, sed hoc oritur ab extrinseco, à remotione ligni: at in libero arbitrio hominis, est principium intrinsecum non agendi, potentia intrinseca ad utrumlibet, quæ semper manet, sive liberum arbitrium agat, sive non agat; hæc est illa indifferentia liberi arbitrii essentialis, quam habet, antequam operetur; & servat, cum operatur; & retinet, postquam operatum est. Hæc est illa indifferentia, quæ opponitur naturali determinationi ad unum ex necessitate naturæ & à principio intrinseco, quam habet, sive actu operatur sive non: hæc est indifferentia, non passiva, sed activa, non privativa, sed negativa: Sola enim negativa & activa indifferentia est de ratione liberi arbitrii. Atque, ut semel distinctissime dicam, quomodo liberum arbitrium sit facultas ad utrumlibet, & quæ indifferentia sit de ejus essentia & ratione formali, illas distin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

distinctiones *indifferentia, negativa, privativa, activa, passiva*, paulo latius exponam, & præsenti negotio applicabo.

IV. *Indifferens indifferentia negativa* dicitur illud, quod ex se non est magis determinatum ad hoc quam ad illud, ad operandum quam ad non operandum; hoc modo voluntas divina, antequam statuisset creare mundum, erat in illo priori signo rationis, juxta nostrum concipiendi modum, indifferens ad istam partem, vel ad aliam, ad creandum vel non creandum, ad creandum hoc vel illud. Hæc autem indifferentia non importat in Deo aliquam imperfectionem, aut privationem perfectionis; nam Deus non perficitur in se ipso per hoc quod se determinet ad producendum aliquid extra se, sed tota perfectio ponitur in creaturis, quæ extra Deum producuntur. *Indifferens privativè* dicitur, quod est aptum perfici ac determinari, per aliquem actum, sive determinetur ac perficiatur à se ipso, sive ab alio, sive à se ipso & alio simul: & hæc indifferentia præsupponit in ipsa potentia aliquam imperfectionem, ideoque Deo non convenit, sed soli potentiæ creatæ. *Indifferentia* porro est, vel *activa*, vel *passiva*, vel *activa & passiva simul Indifferentia activa* est, quæ invenitur in potentia activa, qualis indifferentia est in artifice qua potest facere aliquid artificiale, vel non facere, & facere vel hoc vel illud. *Indifferentia passiva* est, quæ invenitur in potentia passiva, qualis est indifferentia in materia prima ad hanc vel illam formam substantialem, & in subjecto ad hoc vel illud accidens, ad alborem vel nigrorem. *Indifferentia activa & passiva simul* est, quæ invenitur in potentia mixta, partim activa, partim passiva, quæ est activa in ordine ad unum, passiva in ordine ad aliud: sic intellectus est potentia passiva & indifferens passivè in ordine ad speciem productam ab objecto, quia recipit in se speciem illam: at recipere est pati: in ordine vero ad actum intelligendi est potentia activa & est indifferens activè: sic & voluntas in ordine ad actum volendi est potentia activa & indifferens activè, in ordine ad determinationem aut Dei aut intellectus practici, item, quatenus actum suum, elicitum à se, in se recipit, est potentia passiva, & indifferens passivè.

V. Hæc nunc applicemus præsenti instituto: primo: si quis liberum arbitrium velit sumere latissimè, secundum rationem communem analogicam, qua competit Deo & creaturis intellectualibus, tum *indifferentia passiva & privativa non sunt de ratione, non sunt de essentia, liberi arbitrii*, quia illa indifferentia utraque imperfectionem involvit; liberum arbitrium autem perfectio est simpliciter, & ideo Deo tribuitur: sic autem Deo tribui debet, ut omnis imperfectio removeatur: ergo à ratione liberi arbitrii removeri debent, indifferentia passiva & privativa. Contra, secundò, *indifferentia negativa & activa, est de ratione & de essentia liberi arbitrii* cujuscunque; & sic de intrinseca ratione liberi arbitrii est, posse agere & non agere, & agere vel hoc vel illud: sic recte fuit definitum liberum arbitrium, facultas ad utrumlibet. Tertio. *In omni libero arbitrio creato & hominis, quatenus creatum est, reperitur aliqua indifferentia & passiva & privativa secundum aliquam rationem, ea tamen utraque, non est de ratione liberi arbitrii ut sic, sed ut est creatum.*

VI. Reperiri in omni arbitrio hominis libero ac creato, indifferentiam & passivam & privativam, facile patet. Nam primo, omne liberum arbitrium ac creatum cum non sit purus actus, nec liberum per essentiam, sed per participationem, habet aliquam potentialitatem, quæ potest perfici per diversos actus; sed omnis potentialitas perfectibilis per diversos actus, habet aliquam indifferentiam privativam in ordine ad illos actus, à quibus perficitur. Ergo. Secundo. Liberum arbitrium creatum non est simpliciter primum se movens, sed movetur prius à Deo, ut statim vidimus; ergo in ordine ad motionem istam Dei præviam, habet indifferentiam passivam: itaque, licet hominis liberum arbitrium in ordine ad actum producendum habeat indifferentiam activam, in ordine tamen ad præmotionem Dei, habet indifferentiam passivam; & pariter, licet in ordine ad agendum vel non agendum, & agendum vel hoc vel illud, habeat indifferen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tiam negativam, in ordine tamen ad actus suos, in quantum ab iis perficitur, habet indifferentiam privativam: itaque indifferentia liberi arbitrii creati atque hominis est mixta.

VII. Interim hoc tenendum est accuratè & diligenter: Indifferentiam & libertatem arbitrii creati liberi, formaliter consistere, non in indifferentia privativa, nec in indifferentia passiva, sed in indifferentiâ negativâ & activâ ipsius liberi arbitrii, in quantum sese habet indifferenter ad opposita: licet adjunctam habeat aut præsupponat aliquam indifferentiam privativam ac passivam. Atque hæc indifferentia activa & negativa, est ipsa ratio formalis & essentia liberi arbitrii. Quod probo. Primo. Quod est potentia activa per se & essentialiter, id, si sit indifferens, erit indifferens indifferentiâ activâ. At liberum arbitrium est per se & essentialiter potentia activa: secundario enim tum patitur intellectus & voluntas, quoties actus suos recipiunt. Ergo liberi arbitrii indifferentia erit indifferentia per se & essentialiter activa: si passiva est, tum secundario est talis. Secundo. Facultas voluntatis & rationis ad utrumlibet, ad agendum & non agendum, & agendum vel hoc vel illud, est indifferens indifferentia negativa. Sed liberum arbitrium est facultas voluntatis & rationis ad utrumlibet, quod ex definitione ejus constat. Ergo est indifferens indifferentiâ negativâ. Atque ex his omnibus putem, clarissimum esse, quæ sit natura liberi arbitrii.

VIII. Finem hic imponeremus huic *Exercitationi*, nisi ad majorem lucem & pleniorem libertatis nostræ ac liberi arbitrii intelligentiam vindicandum foret, quod *Exerc.* 15. diximus *th.* 7. scil. *potentiam peccandi, non esse de ratione liberi arbitrii, nec libertatem, nec partem libertatis*: quod axioma, licet receptissimum apud veteres *Scholasticos*, recentiores tamen *Iesuitæ* negare sunt ausi; atque inter eos *Gabriel Vasques & Leonardus Lessius*. Excipiunt enim sic. *Dicunt, potentiam peccandi non esse perfectionem libertatis, sed tantum ejus partem & extensionem.* Distinguunt enim *perfectionem libertatis ab ejus extensione:* Docentque, *libertatem liberi arbitrii, quod peccare potest, esse ampliorem & magis extensam, quam ejus, quod peccare non potest*: Sed Resp. Primo. Ergo libertas arbitrii creati atque hominis erit magis extensa, quam libertas arbitrii liberi increati atque Dei: quia in eo non est potentia peccandi, quæ tamen est in hominis libero arbitrio. Secundo. Fictitia est distinctio perfectionis & extensionis in libertate liberi arbitrii: nam extensio facultatis est ad objectum, & non ultra objectum: at malum non est objectum liberi arbitrii, non magis quam voluntatis, cum qua liberum arbitrium est idem. Ergo nulla est liberi arbitrii extensio ad malum. At foret ejus extensio ad malum, si de ratione liberi arbitrii esset potentia peccandi. Ergo illa non est de ratione liberi arbitrii. At, instant. *Si potentia peccandi non est de ratione liberi arbitrii, ergo nulla aut parva erit ejus laus, si bene operetur: quia male non potest.* Resp. Ergone nulla est aut parva tum laus Christi, beatarum animarum, & Angelorum, cum bene operantur, quia in iis potentia peccandi ablata est? Ergone major est laus, posse peccare, posse id agere, quo non nisi dedecus tibi concilies ac vituperio fias dignus? siccine laus quærenda est nostra, in ignominia? quid? quod si potentia peccandi laudabilis est, & τὸ peccare laudabile erit: potentia enim ab actu æstimatur, propter actum datur, & ab eo perficitur. Facessat igitur *impia* istorum hominum *opinio, quod de ratione liberi arbitrii sit potentia peccandi.* Sed de objectonibus contra liberum arbitrium *hæc disseruisse sufficiat.*

MANTISSÆ.

I. Verba sequentia Eustachii à Sancto Paulo, Monachi Fuliensis, ac Cisterciensis, *in* Præfatione *ad suam* summam Philosophiæ Quadripartitam, *miramur & probamus. Quoniam illud semper alienum à Philosopho duximus, aliorum decretis astrictum, in Philosophando miseram servire servitutem (ut illi faciunt, qui sectæ quibusdã quasi militari authoramento devincti ita fidem suam obstrinxerunt, ut ab eorũ placitis ne latum quidem unguem discedere audeant)*

deant) Lectorem monitum esse velim, Nos quidem Aristotelem, tanquam Philosophorum Principem, suspicere atque ambabus ulnis amplecti, utpote Naturæ, quam hic ducem sequimur, fidelissimum Interpretem, nulli tamen Peripateticorum, sive Thomistarum, sive Scotistarum, sive eorum, qui Nominales dicuntur, sectæ addictos esse, tantumque fidei illis, imò ipsi Aristoteli, habituros, quantum Ratio suaserit.

II. Ejusdem Commatis sunt verba Jesuitæ Benedicti Pererii *in* Præfatione ad Physicam *suam. Sunt nonnulli, qui divina, ut vocant, Platonis & Aristotelis ingenia, uberrimamque cunctarum rerum scientiam, cum excellenti eloquentiâ conjunctam, usque eo sunt admirati & amplexati, ut eos, veluti numina Deosq́; Philosophiæ, colerent, eorumque decreta Philosophica, tantâ animi assensione complecterentur, vix ut crederent, quicquam esse posse probabile, quod ab illis improbaretur, aut, quod ab illis probaretur, esse, improbabile.* O! miseras hominum mentes, ô! pectora cæca! *Quid enim vilius & abjectius, aut quæ major animi cæcitas esse potest, quàm nihil per se sapere, nihil judicare, totum ex alieno sensu judicioque pendere? nullâ duci ratione, sed quasi pecudes, aliorum sententiâ, nutuque tantum, moveri ac regi? Ego multum Platoni tribuo, plus Aristoteli, sed Rationi plurimum.* Quæ non minus miramur, quàm probamus.

III. Ex verbis utriusque Authoris, omnium Philosophiæ Aristotelicæ studiosorum manibus teri consueti, tale judiciũ formamus ac pronunciamus. Accuratè distinguendũ est inter Philosophiam Aristotelis & Aristotelicam: hujus duo sunt vitia, Præjudicium & Servitus. Illud est, quo veritas apud solet istius Philosophiæ authores ac cultores habitare existimatur: hæc est, quâ fides istius sectæ Authori vel Authoribus adstringitur, ut ne latũ quidem unguem ab illius, illorumve placitis, recedere liceat. Quæ in Aristotelis Philosophiam non cadunt vitia: nam Aristoteles, & liberrimè, & nullius Philosophi præjudicio præoccupatus, est philosophatus: &, quò ad ætatem Aristotelis accesserunt propius Philosophi, eò fuerunt magis ab utroque vitio immunes: quò ab eâ abierunt longius, eò magis, utroque fuerunt contaminati. Quid igitur judicandum de Philosophis nostri ævi?

SENECA.

Nulli me mancipavi; nullius nomen fero; multum magnorum virorum judicio credo; aliquid & meo vindico.

IDEM.

Si vis omnia subjicere tibi, subjicere rationi.

EXERCITATIONUM ETHICARUM DECIMA-OCTAVA, *DE* Affectibus in genere.

THESIS I.

EXcussimus difficultates, quæ moveri possunt circa *Intellectum*, *Voluntatem*, & *Liberum Arbitrium*, actionum humanarum principia, & à quibus omnis derivatur ac deducitur virtus. Nunc ad *Affectus* transimus, virtutum omnium materiam, circa quam occupantur; affectus enim nosse, & rectè simul rationis fræno coërcere, est, secundum virtu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tem vivere, in quo omnis, summi boni & felicitatis civilis, cardo vertitur. Circa hoc quoque, quæ disputari solent, *Exercitat.* sequuturis ventilabimus. Cujus argumenti utilitas, præstantia, latitudo, quanta sit, dici non potest. Hæc doctrina, hominem suæ conditionis admonet, ipsum componit, ipsum, ut se sciat, edocet, &, ut verbo dicam, ex homine virum facit. Multum fecerint ad morbos animi sanandos, de *Affectibus* instituendæ *Exercitationes*, imò, Affectuum notitia, omnium omninò disciplinarum studio inservit; quæ gemina est & non contemnenda doctrinæ de *Affectibus* utilitas, quam paulo plenius proponam, tanquam præloquii aut præfationis loco.

II. Tantam esse vim *Affectuum*, ut homines sæpe dejiciant de mente, ac posternant, vel summopere saltem infestent ac perturbent, nemo est, qui ignorat, quia hominum unusquisque nimis id in se experitur ac sentit. Affectus sunt, veluti clavi quidam, quibus animus humanus, rerum omnium dominus, corpori tanquam carceri includitur, imo ei, tanquam patibulo, affigitur. Affectus sunt, tanquam funiculi & restes, quibus ad hoc aut illud objectum quasi vincti & ligati homines trahuntur. Affectus sunt, veluti quidam igniculi, quibus homines inflammantur ac accenduntur. Affectus sunt, tanquam stimuli, qui nos frequenter pungunt & angunt ac lædunt, tanquam nervi, quos aliquando contrahimus, aliquando extendimus; tanquam venti, quibus animus noster tanquam mare procellosum perpetuò agitatur; tanquam nubes, quibus mens & ratio obscuratur. Quare omninò expedit & necessarium est, ut horum *Affectuum* origines, causas, ac denique remedia, quibus curantur, perspecta habeamus. Sicuti mare interdum occupatur malaciâ, summa tranquillitate, nullo navigantium usu, interdum perflatur & aura ad navigandum commoda, ubi clavus atque navis in potestate sunt gubernatoris; interdum vehementiore turbatur tempestate, quod etsi ad celeritatem navigationis faciat, res tamen est periculi plena, ne navis impetu deprimatur, vel in æstuaria, brevia, ac syrtes deferatur, interdum denique flatibus vehementissimis ab imo vertitur, attolliturque in fluctus ingentes: eundem in modum sese habet animus humanus, interdum quasi torpescit, destitutus omni aura ac vento affectuum, & affectus summa affectuum tranquillitate, interdum leniter incitatur amore, odio, affectibusque similibus, ut rationem sequatur ducem, interdum affectus urgent rationem vehementius, neque tamen opprimunt periculum tamen est, ne in progressu eam obruant, interdum ex composito consurgunt, & in mentem ac rationem insurgunt, ut eam prosternant, & tum animus humanus fit præda affectuum, & ab iis abripitur quaquaversum: Atque hic præcipua nobis maximaque exurgit doctrinæ de affectibus utilitas, ut discamus affectus tanquam procellas, tempestates, ac flatus vehementissimos, ab humanæ vitæ mari prohibere ac cohibere, ut partem nostri meliorem, animam nimirum immortalem, ab eorum imperio, vi, & potestate, liberam servemus; sed maximam præstat utilitatem omnium pæne disciplinarum ac facultatum studio, doctrina de affectibus. Multus de affectibus sermo est Theologis, cum de Deo disserunt, de Angelis, de naturæ integritate ejusdemque corruptione, de actionum humanarum pravitate ac bonitate, &c. Orator sive Rhetor, dicendi artifex ac magister, affectuum notitiam sibi quasi propriam ducit, multisque docet, quâ viâ concitentur affectus ac commoveantur; quemadmodum libelli Rhetorici testantur, & ipse *Aristoteles* suo exemplo confirmat, qui 2. *Rhetoricorum* fusissimè singulorum affectuum naturam persequitur. Sed & conducit affectuum doctrina, naturæ Magistris, Doctoribus Physicis, qui causas rerum investigant, quas investigare nequeunt, nisi motus animi componant, & inferendam ac illatam sæpe ab affectibus abigant vim ac molestiam, qua à contemplatione retardantur. Sed nec affectuum doctrina carere valent, qui legibus condendis, vel interpretandis ac juri dicundo, præsunt; dum enim errata hominum emendant vel remittunt, curiose ac diligenter affectuum momenta perpendunt, fuerintne pacato ac perturbato animo perpetra-

ta,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ta, quæ emendantur vel remittuntur. Denique, quantum affectibus cognoscendis egeant Medici, in morborum curationibus ac valetudine tuendâ, quotidiana testatur experientia: illa enim docet, pulsis animi molestiis, sedatisque affectibus, gravissimos à corpore morbos abscedere: imò certissimum est, multos sanari non alio pharmaco, quam motibus atque affectibus animi ad quietem revocatis. Quare omnis generis facultatibus ac disciplinis conducit doctrina de affectibus.

III. *Affectuum definitionem, causas, & quomodo ex suis causis oriantur, expositum* satis est *Coll. Eth. Disp.* 12. & 13. hoc ergo restat, ut videamus, quâ ratione exorti compescantur, ne nimis insurgant & rationem de throno dejiciant, quod interdum facere solent: Quare in remedia affectuum assignari possunt triplicia: naturalia, moralia, supernaturalia. Verum enimverò, ut affectuum remedia distinctè cognoscamus, nonnulla de eorum causis fuerint repetenda: nam quemadmodum morborum corporalium curatio potissimum in vera causarum, à quibus pendent, cognitione est sita, sic quoque, ut morbis, spiritualibus animi affectibus, cum modum exsuperant, occurratur ac succurratur, probè eorum cognosci causas oportet. Porrò, sicuti ægritudinum corporalium causæ, ut plurimum medicis in duas dispescuntur classes, ut aliæ sint externæ, aliæ internæ, ita & nos pariter affectuum, ceu animi ægritudinum spiritualium, causas facimus, vel externas, vel internas. Ad externas affectuum causas referri possunt, probrum, ignominia, inopia, honorum ac bonorum jactura, inimicitiæ, injuriæ, & id genus plura, quæ multas molestias, mœrores, indignationes, iras, similesve atque alios affectus in nobis excitare valent ac solent. Internæ affectuum causæ sunt, vel corporeæ, vel spirituales. Corporeæ, quæ primo loco in corpore occurrunt, ut sunt, dolores, aliique defectus; qui corpus discruciant, quibus, propter sympathian arctissimamque cum corpore connexionem, anima quoque afficitur ac patitur. Spirituales affectuum causæ, in quantum affectus rationis moderamen excedunt (nam in tantum de iis eorumque remediis hic Philosophamur; in quantum enim intra rationis rectæ præscriptum sese tenent, nullis opus est ad eos compescendos remediis) spirituales, inquam, earum causæ, sunt, corruptio & propensio naturæ nostræ ad malum, inconstantia ac mobilitas, aliæque. Quemadmodum verò medici felicissimè corporis morbos curant, sublatis eorum causis, ita & se res habet in præsenti affectuum negotio; sunt enim affectus, non nisi animi nostri morbi, ubi immoderati fuerint. Externæ affectuum causæ facilius tolli possunt quam internæ, quia externæ oculis & sensibus objiciuntur, non item internæ. Externæ igitur suis remediis primum auferantur, ac tum internæ, in affectuum curatione. Sed per classes remediorum incedamus. Principio, adhibeantur remedia naturalia: id est, temperamentum corporis exploretur, &, quoad fieri potest, corrigatur, & in melius mutetur. Deinde adjiciantur remedia moralia, id est, cohortationes, colloquia, rationes, exempla, elegantes ac vivæ picturæ virtutum ac vitiorum, graphicæque eorundem descriptiones oculis ægrotorum & affectibus perturbatorum objiciantur. Denique ex verbo Dei petantur remedia supernaturalia: in eo enim, verbo scilicet divino, certissimam & copiosissimam recreationis sylvam accipient spiritus etiam perturbatissimi. Omnibus hisce remediis accidit, quod alia sint prophylactica seu præservativa, alia therapeutica seu curativa. Hæc autem remedia applicari volumus affectibus, non extirpandis, non eradicandis, quod *Stoici* voluerunt, sed verò moderandis tantum ac temperandis. Ut affectus animi suis remediis curentur, non est iis spoliandus homo in totum, sed perversi tantum sunt tollendi, ut integri affectus & sani maneant: planè ut boni facere solent medici, qui non omnes ex corpore humores suis pharmacis deturbare solent, sed eos tantum expellere, qui vitiosi sunt & impuri: & sicut hortulani noxias tantum herbas evellunt, relictis salutaribus. Quare omninò, cum *Peripateticis* hic facimus contra *Stoicos* & pronunciamus, immoderatos animi affectus esse corrigendos, quosque, suis remediis; at cum rationi subsunt ejusque imperio pa-

parent, utiliter eos retineri censemus: funditus verò extirpari nec posse nec debere existimamus. Sane, quotidiana docet experientia, affectibus valde juvari ac promoveri hominum functiones & actiones, quæ languebunt: si planè ἀπαθὴς, omni affectu destitutus reddatur homo, si affectus penitus tollantur ex animo, segnescet plane & torpebit. Et, quæ erit materia virtutum, si affectus omnes resecentur ac tollantur? Itaque potest omnino, sapiens timere, lætari, sperare, dolere, irasci, aliisque affectibus esse obnoxius, sine ulla sapientiæ aut existimationis suæ imminutione: modo hos affectus coerceat intra rationis septum ac præscriptum, ne illud transiliant.

IV. Sed verò hic acerrimè disputatur, utra via sit melior, *Aristotelisne*, an *Thomæ Aquinatis*: quorum ille, jubet pravos animi affectus illicò opprimere, hic, sensim & paulatim eos ad mediocritatem redigi vult. Resp. *Thomæ* via planior est, sed longior ad virtutem adipiscendam, quæ in affectuum moderatione consistit: *Aristotelis* regula firmior est & brevior, sed non nisi magnis viribus usurpanda: interim hanc priori præferendam censemus: nam sicuti ignem, si vehementius fueris aggressus, extingues; si vero modice eum invadas, ureris: ita affectibus coercendis si paulatim tantum incumbas, eorum vi abripiêre; si verò totis viribus eos oppugnes, quam facillime eorum impetum retardaveris ac fregeris. Præter autem & supra remedia omnia ad affectus animi frænandos, quæ jam diximus, excellit devota precatio & stata norma vivendi.

MANTISSA.

Philosophia Aristotelica Latinorum, *non contenta* Aristotelis *sui ducis ac dictatoris* Logica, *excogitavit parva quadam* Logicalia, *vocabulo non minus horrida quam re. Ea* Summulas *vocârunt* Aristotelici, *quasi dicas* parvam summam: *continent verò farraginem quandam* terminorum, *tum* incomplexorum, *tum* complexorum: *est enim tota* Philosophia Aristotelica *mere* terminaria. Philosophi *hi* Aristotelici, Fratres Terminarii, *dicti sunt* Summulistæ. *Horum Princeps est* Petrus Hispanus *quidam, postmodum Pontifex: in cujus summulas commentatus est* Dominicus Soto, *dubito, an* Major, *an* Minor? *nam duplex eo nomine inter* Aristotelicos Monachos *venit* Soto. *Sed compendiosius hanc doctrinam tractârunt* Jesuitæ Aristotelici, Toletus, Fonseca, Conimbricenses. *Nos nunc, in gratiam* Aristotelicæ Philosophiæ *Studiosorum.* Terminos incomplexos *in suas classes digeremus, & ad disputandum proponemus, alias de* Terminorum *eorum variis* suppositionibus, formali, materiali, simplice, personali, communi, singulari, distributivâ, confusâ, determinatâ, naturali, accidentali, *de eorundem* adscensu ac descensu, ampliatione, restrictione, alienatione, diminutione, appellatione, &c. *Philosophaturi, ut & de* Termino complexo, *ejusque* quantitate, qualitate, æquipollentiâ, conversione, oppositione, *& speciebus*, simplici, modali, exponibili, exclusiva, exceptiva, restrictiva, reduplicativa, *aliisque elegantiis, quæ ex istis lacunis putidis* Summularum & parvorum Logicalium *derivari solent. Nunc ad rem.* Terminus incomplexus, *est id, scilicet vel* subjectum, *vel* prædicatum, *in quod* terminus complexus (enunciatio) *resolvitur ac* terminatur; *distinguitur, aut* ratione materiæ, *in quâ (quæ est vox, mens, scriptura)* in mentalem, vocalem, & scriptum, *prout vel animo concipitur, vel voce exprimitur, vel scripturâ pingitur; aut* ratione formæ, *seu ipsius significationis; estque vel* ex parte rei significatæ, *vel* ex modo significandi: ex parte rei significatæ, *est vel* primæ in entionis, *vel* secundæ: primæ, *vel* positivus, *vel* negativus: positivus *est, vel* perticularis, *vel* universalis: particularis, *qui, si res significata sit multiplex, est vel* disjunctivus, *ut*, aliquis homo, *vel* collectivus, *ut* decem viri; *si sit unica*; *est* singularis; *vel* significatione, Petrus, *vel* demonstratione, *ut*, hic homo, *vel* circumscriptione, *ut*, Apostolus gentium: universalis; *qui dividitur; primò in* synonymum, univocum; *cujus nomen idem pluribus, & ratio essentiæ per omnia eadem est, ut* animal; homonymum, æquivocum, *cujus solum nomen pluribus est idem, ut*, canis *respectu sideris & animalis*; analogum, *cujus nomen est pluribus idem, & ratio essentiæ, aliquo modo eadem,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

eadem; *aliquo modo diverſa, ut* ens, *reſpectu ſubſtantiæ & accidentis, Dei & creaturæ*: *ſecundò, in* Categoricum, *tum* in genere, *ut, ſunt* decem prædicamenta, ſubſtantia, quantitas, *&c. tum* in ſpecie, homo, linea, *&c. in* Tranſcendentem, *ut* ens, unum, verum, bonum, *&c. in* Supertranſcendentem, *ut*, aliquid, intelligibile, imaginabile, *&c.* Terminus negativus *eſt*, *ut*, non-homo, non lapis, *&c.* Terminus ſecundæ intentionis *eſt*, *qui aliquid ſignificat ſecundum ea, quæ ipſi ratione noſtra cognitionis competunt*, *ut*, ſubjectum, prædicatum, *&c.* Terminus incomplexus, ex modo ſignificationis, *eſt, vel* categorematicus, *qui ſolus in enunciatione poſitus aliquid ſignificat, ut*, homo, albor, currit, itur; *vel* ſyncategorematicus, *qui per ſe ſolus nihil ſignificat, ſed alteri adjunctus, ut omnia* adjectiva, albus, doctus, *&c. ſpeciatim ſic vocantur* particulæ quantitatis, *ut* omnis, quidam, nullus, &c.

EXERCITATIONUM ETHICARUM DECIMA-NONA,

DE

Affectibus in ſpecie.

THESIS I.

VUlgatiſſima eſt *Affectuum* diviſio, in eos, qui ſunt appetitus *Concupiſcentis*, & eos qui ſunt *Iraſcentis*: *illius* ſunt ſex, *Amor, Odium, Deſiderium, Fuga, Gaudium, Triſtitia*: hujus ſunt quinque, *Spes, Deſperatio, Metus, Audacia, Ira.* Atque hi omnes affectus verſibus quibuſdam ſunt comprehenſi memorialibus.

> *Hic* amat, *hic* odit, deſiderat, *aut* fugit ille,
> Gaudet, triſtatur, ſpes, exſpes, *hic* timet, audet,
> Iratum *hunc videas: varia eſt affectio nempe*!

Hanc diviſionem hoc ratiocinio confirmamus, 1. Omnis res objecta, ſi bona ſit, ſtatim excitat in nobis ſui *amorem*, quo res ut bona & grata per ſe appetitui placet ac libet: deinde ex hoc, quod res objecta, ut bona, placet; ad eam, ſi abſens ſit, *deſiderio* ac *cupiditate* movemur: tertio, ex eo, quod ſit bona, concupita, obtenta, delectationem ſeu *gaudium* parit: Contrarii his tribus affectibus ſunt, *odium, fuga, triſtitia.* Porro, ſi res objecta, bona quidem, ſed magna, difficilis, ardua ſit, & tamen futura, ac poſſit obtineri, excitat in nobis *ſpem*: ſi non poſſit, facit *deſperationem*: ſi mala ſit, & tamen futura atque exſpectata, incutit *timorem*: ſi vero non futura, ſed præſens ſit res mala, contra eam indignamur, & eam conamur à nobis pellere, & oritur in nobis *ira*: atque ſi eam ſuperandi anſam videmus, oritur *audacia.* Atque in hac affectuum enumeratione acquieſcimus & ſingulos in ſpecie excutiemus, quamvis ratio allata non ſit uſque quaque ſolida.

II. Principem ac primum ſibi locum vendicat *Amor*, qui fons eſt omnium affectuum tendentium in bonum, juxta illud Parmenidis:

> *Cunctorumque Deum primum quæſivit amorem.*

In quo conſiderabimus, primum *nomen*, mox *rem*, tertio *diviſionem*, poſtremo ejus *cauſas, effecta, remedia*, & varia *attributa*. *Vocem* diſcutiemus primum, ne ambiguitate ejus detineamur. *Amor* aliis dicitur *dilectio, caritas, pietas, cupiditas, deſiderium, benevolentia,* amic-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

amicitia, στοργή, *favor*, quæ omnia vocabula sunt cognata. *Amor* est, ut genus, & tanquam aliquod universum: locum enim habet, tum in homine, tum in brutis: *dilectio* est, amor cum electione, nec reperitur nisi in iis, quæ deliberant: adeoque solius est hominis. Distinguunt *Critici*, inter *amorem* & *dilectionem*, tanquam inter magis & minus: *non solum te diligo, verum etiam amo*, dicit alicubi in epistolis *Cicero*. Sed vero hoc discrimen, neque perpetuum est, neque solidum. *Caritas* significat amorem validum & in res pretiosas: *pietas* amorem significat in superiores, in Deum, Patriam, Parentes. *Cupiditas* denotat amorem boni nobis conducibilis. Verùm *desiderium* est amor rei placitæ, sed absentis: faciunt alii *desiderium*, affectum divisum ab amore, nec male: *benevolentia* amorem sequitur, & est appetitus boni pro alio quem amamus: *amicitia* notat amorem mutuum, & mutuis officiis confirmatur: στοργή significat supremum amoris igniculum, in cordibus parentum ac liberorum accensum: unde ἄστοργοι dicuntur parentes, qui sese alienos ab amore liberorum ostendunt: *favor* propriè non est amor, sed ex amore animi inclinatio ad bonum cujuspiam & commodum: per favorem enim bene cupimus alicui: sunt fortassis & *alia* vocabulo cognata, ut *cultus*, *optatio*, *&c.* sed vocabulis diutius non immoramur, cum hic sint alia longè utiliora.

III. *Definio amorem* cum *Thoma Aquinate, complacentiam rei appetibilis. Lud. Vives* definit *amorem*, allubescentiam, quâ amatum amanti allubescit. *Sanctissimo Augustino*, *amor*, est junctura, duo copulans. *Philosophis* optimè definitur, *affectus approbationis, appetitus concupiscentis, tendens in bonum sibi præsens. Amor dividi* potest in eum, qui sequitur *naturam*, & in eum, qui sequitur *cognitionem*: prior, rebus omnibus inest, etiam inanimis: posterior, animalium est proprius: estque, vel sensitivus, vel rationalis: ille brutis, hic homini, convenit. Amor, qui sequitur cognitionem rationis, vel ex virtute nascitur, & ad honesta fertur, licitusque est atque honestus; qualis est, in subditis, adversus magistratum, in liberis, adversus parentes, in studiosis, adversus viros doctos: vel ex vitio nascitur, & ad turpitudinem tendit, & illicitus est atque inhonestus, quem amorem melius *libidinem*, dixeris: aut *inordinatam turpitudinem* nam amoris nomen non meretur; porrò est *amor*, vel *complacentiæ* vel *desiderii* Scholasticis. *Amor complacentiæ*, est simplex, quo quis bonum suum vel alterius, præsens, approbat. *Amor desiderii* est, quo quis sibi aut alteri vult bonum absens, futurum tamen & exspectatum. Amor etiam dividi potest in *affectivum* & *effectivum*: ille, est actus elicitus appetitus, hic, imperatus. Est denique amor, vel *concupiscentiæ*, vel *amicitiæ*. Amor *Amicitiæ* est, qui rei amatæ commodum intuetur, seu, quo quis vult alicui bonum propter ipsum, absque ullo suo emolumento vel commodo: unde talis etiam amor dicitur *benevolentiæ*: amor *concupiscentiæ*, aliis *cupiditatis*, est, qui proprium commodum respicit, seu quo quis vult bonum alicui, sed proprii commodi gratiâ. Verum nunc *causas* hujus affectus, *Amoris*, videamus.

IV. Amoris causa tota atque unica, est bonum: nihil enim amatur, nisi bonum: solum bonum sui amorem ingenerat in animis mortalium. Omnia igitur, quæ utilia, quæ commoda, quæ salutaria, quæ jucunda, quæ grata, quæ honesta, quæ pulchra, quæ suavia, quæ placida, quæ novis similia, quæ vinculo necessitudinis & nexu sunt conjuncta nobis, amare solemus: sed speciatim inspiciamus, qui amandi sint, & in quos plerumque amor noster tendat, & ob quas causas. Amamus eos, qui, rebus nostris gaudent prosperis dolent adversis, qui eâdem nobiscum utuntur fortuna, vel bona, vel mala, qui in iisdem periculis nobiscum fuere, qui nobis cohabitarunt, cum quibus aut sumus peregrinati, aut in iisdem Academiis versati, qui iisdem utuntur nobiscum, vel amicis, vel inimicis, qui bene de nobis vel nostris sunt meriti, qui fortes, benefici, liberales, justi, uno verbo, qui virtute sunt præditi, qui sunt ἀπράγμονες, hoc est, qui alienis rebus se non immiscent, qui in arte aliqua vel facultate eminent, qui nobis aut ætate, aut studiis, aut vitæ genere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

nere sunt pares, qui in quotidiana conversatione sunt suaves, faciles, hilares, humani, urbani, faceti, qui nos & nostra bona commendant, qui in vestitu corporis, cultu, aliisque rebus elegantiæ student, qui nec beneficia nec vitia nobis exprobrant, qui non sunt memores injuriarum, sed facile placantur, qui non sunt maledici, nec vitia nostra curiose scrutantur, qui nobis iratis non adversantur, nec illudunt seria tractantibus, qui nostri sunt amantes & studiosi, & vel nos laudant, vel admirantur, vel nostra consuetudine & familiaritate delectantur, qui nobis sunt fidi, & tam absentes nos quam præsentes amant, qui candidi sunt & aperti, nihil fingunt, nihil tegunt, nihil simulant, qui non sunt nobis formidandi: nam fieri nequit, ut, quos formidamus, vere amemus: & quis omnes rationes recenseat, ob quas alios amore complectamur? possunt autem omnes Amoris causæ nostro judicio redigi ad has quatuor: ut prima ac primaria amoris causa sit virtus: secunda, similitudo morum, studiorum, fortunæ: tertia, utilitas; vel ex receptis beneficiis, vel ex recipiendis: quarta, honores nobis tributi.

V. A caussis ad *effecta* amoris transimus, quæ, utcunque diversissima sint ac plurima, præcipua tamen sunt, quæ ex *Thoma Aquinate* recensebo. 1. Amor, si res amata habeatur, cor & animum voluptate quadam emollit, ut animus reddatur mollis, tener, flexilis, & facile ducatur promptusque evadet ad officia & obsequia. Secundo, si res amata absit, gignit in amante tristitiam. animique languorem, redditque ejus animum sollicitum atque anxium, eumque vehementer accendit desiderio, rem amatam atque absentem videndi, consequendi, complectendi. Tertiò, si res amata adsit præsens, gignit amor lætitiam, cor, animumque dilatat, porrigit, pandit. Quarto, voluntates amantium jungit, copulat, interque eos producit amicitiam, concordiam, pacem, liberalitatem mutuam, &c. Quinto, gignit interdum amor ecstasin, raptumque mentis extra se animique quendam excessum, quo animus quasi extra se abiens totus defigitur in re amata, de se nihil cogitans. Sexto, gignit zelum, quo quis indignatur aut contristatur, eo quod alius potiatur bono, quod ipse concupierat: denique efficit, ut amans sæpe optet mutari in rem amatam ac pro amico cupiat interdum mori: & quis omnes amoris effectus recenseat? cum amans modo æstuet, modo frigeat; modo quiescat, modo moveatur & loco uno consistere nequeat, &c.

VI. Sed videamus, *quomodo honestus amor excitari* possit. Conciliamus nobis amorem alterius, si id velle videamur ac ostendimus, quod ipsi placet, quod ipsi est honorificum, utile, jucundum; si pro viribus nostris laboremus pro ejus honore, valetudine, fama, vita, bonis, &c. præsertim, si ista procuremus, sic ut omnia cedant in ejus, quem amamus, commodum, nihilque redundet in bonum nostrum ac proprium, ut etiam ignoret is, quem amamus, cui bonum hoc vel illud procuramus. *Aristoteles* ait, quæ amorem conciliant, sunt, gratia; & non rogatum fecisse, &, cum feceris, non indicasse. Quod si quis igitur velit affectum amoris movere in auditoribus, is ostendat, quantum beneficiorum sit collatum, sine illorum merito, ab iis, quos amandos esse, nobis persuadere quis studet: ita, si concionator velit ostendere, Deum esse amandum, per omnes causas amoris jam à nobis recensitas incedat, & plenam affectibus maximeque patheticam instituet concionem, præsertim, si causas amoris divini ex sacris litteris confirmet, & variis effectis, adjunctis, exemplis, aliisque argumentis Logicis illustret.

VII. Ad *remedia* amoris accedo: remedia non nisi morbis conferuntur; quare hic quoque de illicito & impuro amore nobis sermo erit: nam amoris liciti, puri, sancti, divini, media potius sunt quærenda, quibus excitetur, foveatur, conservetur, quam remedia, quibus pellatur: at impurus, illicitus, inhonestus amor, ac libidinosus, remediis curari debet: talem auferunt curæ, ac negotia; nam.

Otia si tollas, periere cupidinis arcus:

Eum deterunt, ac convellunt plane, labores

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

ac calamitates: ac præsertim ei adversatur egestas: præterea, si quis sæpe ac serio cogitet horrorem, turpitudinem, infamiam, dedecus, morbos, mortem animæ, aliaque, quæ consequuntur tam inordinatum & fœdum affectum, facile eum exuet atque abjiciet: præcipuum inter omnia remedia, est devota precatio, qua flammæ amoris illiciti efficacissime exstinguuntur.

VIII. Nunc unam atque alteram, quæstionem non inutilem nec injucundam proferam, Primo quæritur, *Utrum præstantius sit, amare, an amari?* Hæc quæstio debet formaliter accipi: hoc est, quæritur, *An amans, ut amans, nobilitate antecellat, & sit præstantior amato, ut amatur?* Cæteris paribus, affirmativam hujus quæstionis partem tenemus. Amare enim, est actus charitatis, quæ præstantissima est virtutum. Præterea amare, est conjunctum cum functione virtutis & est agere: at amari, est ociosum & pati: at agere præstantius est quam pati: &, quid multis est opus? dare præstantius est, quam accipere: qui amat, dat; qui amatur, accipit. Ergo. Secundo quæritur, *An Amor sit etiam erga bruta & inanima?* Resp. *Aristoteles* quidem *lib. Eth.* 8. *cap.* 5. φίλησιν, id est, amationem in res quasque inanimas conferri, ait: sed nescio, an satis recte hoc à Philosopho sit dictum: nam res inanimes, ut, verbi causâ, fulmen, propriè non odimus, etsi metuamus: ergo, nec res inanimes propriè amamus: nam, cum amoris effectus, sit, bene velle, erga res inanimes non potest propriè esse amor, quia rebus inanimatis non possumus dici bene velle: quod spectat animantia rationis expertia, certum est, cum iis non esse amicitiam, i. e. amorem mutuum, quæ communia cum hominibus officia non obeunt, nec feruntur ad eundem finem, nec habent electionem, nec honestum à turpi distinguunt. Sed, *an hominis amor tamen in bruta non fertur? nam diligimus canes, imo & vicissim amamur ab iis, & cum sint capacia animalia doloris & voluptatis, illis vel bene vel male volumus imo nonnulli ardentissimo amore, canes, equos, aliaque amantia, prosequuntur.* Resp. Amor propriè est, adversus ea, quæ ratione pollent: est enim amor appetitus conjunctionis: quis vero cani vel equo vel animali simili jungi velit? &, qui amore tam grandi feruntur in animalia ista, irrationali magis quam rationali amore feruntur: itaque sic discimus ac distinguimus. Bruta & inanima cara habemus, nostri commodi causa: sed non, quæcunque cara habemus, statim amamus: nam, carum esse, latius patet, quam amari. Sed de amore, primo ac primario affectu, sic satis: si quis plura desideret, præter *Thomam Aquinatem* in 1. 2. & *Commentatores*, inter *Aristotelicos Gallutium* adeat; tum insignem & disertissimum, *de perturbationibus animi*, scriptorem, *Brancifortium*, parte secundâ.

EXERCITATIONUM ETHICARUM VIGESIMA, DE

Affectibus in Specie.

THESIS I.

Disseruit *Exercitatio* præcedens de *Affectuum* omnium primo ac nobilissimo *Amore*, sequitur *Desiderium* & *Gaudium*, tum qui hisce opponuntur, *Amori*, *Odium*, *Desiderio*, *Fuga*, *Gaudio*, *Tristitia*. Atque hi omnes sunt *appetitus concupiscentis*: quos,

quos, eodem, quo *Amorem* pertractavimus, modo, exorsi à *Desiderio*, pertractabimus.

II. *Desiderium, est affectus appetitus concupiscentis in bonum absens, quod ut conveniens fuit perceptum:* nempe, quia ob multiplices in hominis vitam incurrentes difficultates non semper potimur rebus, quæ nobis placent & allubescunt, hinc in nobis oritur hic affectus *Desiderium:* multa extant nomina, apud *Latinos* authores, huic affectui inservientia: dicitur *votum, optatio, concupiscentia, appetitio, cupiditas, libido:* quæ tamen vocabula nonnihil inter se discrepant: nam *votum*, propriè est desiderium habendi bonum à Deo, cum pollicitatione aliquid præstandi: quamvis hanc pollicitationem non necessario exigant in voto nonnulli: dicunt enim, *Caligulæ* votum fuisse, ut populi Romani una foret cervix, nec propterea, si id consequeretur, quicquam se facturum promisit: sed hæc latior est voti acceptio. *Optatio* idem significat, quod desiderium, nisi quod optemus bona majora, desideremus qualiacunque. *Cupiditas*, significat desiderium vehementius & ardentissimum ac sine modo. *Libido* fere est, desiderium rei malæ: dico, *fere*, quia, utcunque vox hæc plerumque in malam partem sumatur, ex *Cicerone* tamen aliisque Latinæ Linguæ scriptoribus, notum est, eam vocem interdum & sumi in sensum bonum, & esse generale nomen omnis cupiditatis: sic dicitur, *ira, libido* ulciscendi, *ambitio*, *libido* damnandi, jactantia, *libido* gloriandi, &c.

III. *Desiderium* in multas & varias species dividi potest, pro multitudine & varietate illorum bonorum, in quæ desiderium fertur: est *desiderium honoris, est opum, est voluptatis*, est desiderium *dominandi*, quibus desiderii speciebus pecularia nomina non sunt assignata.

IV. *Causa* desiderii, est bonum absens, quo caremus, conceptum, ut conveniens: at, dicet hic quispiam: *& tale est objectum spei: ergo spes & desiderium erunt idem affectus.* Resp. *Desiderium*, est affectus omnino re ipsa distinctus à spe: nam spes, est facultatis irascentis, est boni, absentis quidem, sed difficilis & ardui: at desiderium est concupiscentis appetitus & boni simpliciter: quare materiale objectum & spei & desiderii idem est, sed non formale.

V. *Effectus* desiderii sunt iidem qui amoris, quos *Exercit. præced.* recensuimus: nisi, quod desiderium, quia bonum desideratum est absens, insuper gignat in desiderante molestiam, &, cum vehementius effervescit, dolorem, præsertim si voto frustretur: sic docente ipso *Arist. lib.3. Eth.* Quæstio hic est utilissima & egregia, *An bono desiderato præsente expleatur & satietur hominis desiderium?* Resp. Desiderium est, aliud limitatum, aliud illimitatum: illud cessat, quando bonum desideratum præsens est, hoc non item. Deinde, nullum bonum creatum desideratum, plenè perfecteque appetitum satiat; solùm eum explet bonum increatum: quia enim hoc bonum continet omne bonum, quo perfecte ac medullitus, toto simul, si sine metu amittendi, fruamur, id sua præsentia tollit omne desiderium: at, quia bona alia, præter Deum, non omnia bona continent, & metum amittendi non auferunt, nec desiderium nostrum perfectè quoque implent aut satiant. Et, cum istiusmodi bonis sic se res habet, ut, quo plus acquirantur ac possideantur, eò amplius expetantur: sic divitiarum cupiditas ac desiderium sine modo crescit ac terminum ignorat. Et, *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ:* sic stulta quælibet & insana desideria præsentiâ rei desideratæ magis accenduntur. Sed remedia hujus affectus, si quando immoderatus evadit, spectanda sunt.

VI. *Remedia* eadem fere sunt, quæ sanando amori inordinato præscripsimus *Exerc. præced.* quia tamen latius patet *desiderium* quam *amor*, peculiaria quædam hujus affectus componendi remedia proponemus. Primum monemus, ne quis magna de se sibi persuadeat, nec temere sibi fidat: desideramus non semel, homunciones, quæ nunquam sumus consecuturi, & somniamus vigilantes ac mira nobis fingimus, ducti cæco impetu & decepti opinione nostri: quare optimum desiderio remedium est, moderate de se sentire. Deinde alius quoque error mentes mortalium invasit, quo fit, ut immodico multa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

rum rerum deſiderio abripiantur: nempe tum demum felices ſe reputant, cum res cadunt, uti volunt; ſi ſecus cadant, vocant ſe infortunatos, & neſcio quæ non tum deſiderent: interim, quid ſibi expediat, nullo modo habent exploratum. Hæc cauſa eſt, quod maxima pars mortalium maximis implicetur deſideriis: huic deſiderandi morbo remedium præſcripſit luculentum *Stoicæ* ſectæ haud infimus, in ſuo *Enchiridio, Epictetus. Ne poſtules*, inquit, *quæ fiunt, fieri arbitratu tuo, ſed, ſi ſapis, ita fieri quæcunque velis, ut fiunt: verſandum in vitâ, ut in convivio: ſi quid circumferendo ad te perveniat, porrecta manu modeſte capito: præteriit? ne detine: nondum adeſt? ne in longum appetitum extendito.* Hæc *Epictetus*, & præclare omnino: futilis profecto eſt ingenii, viſo jucundo, ſtatim affici, & viſo aliquo bono, ſtatim cruciari deſiderio potiundi: cohibet tantiſper aſſenſum, & deſiderandi ille impetus, veluti flamma præterlabens, evaneſcet: Denique, ſi deſiderio tuo fræna injicere cupis, ne admirere purpuram, magiſtratum, honores, opes, & ſi quid ſplendeat oculis mortalium: iſtarum rerum contemptus, optimum eſt deſiderii & concupiſcendi remedium. Sed de *deſiderio* ſatis: ad *gaudium* tranſeo.

VII. Qui non temere animum appellit ad amandum, etiamſi re amata fruſtretur aliquamdiu, nihilominus poſt conatum ſæpe fit voti compos, fruiturque tum, magna voluptate, qui affectus propriè nomine *Gaudii* venit. *Gaudium itaque, eſt affectus concupiſcentis appetitus ob præſentis boni fruitionem*; vocatur, *delectatio, lætitia, voluptas*, quæ voces idem notant: nam, qui eas diſtinguunt, fortaſſe ſunt nimium accurati. Cæterum, ut gaudii ac voluptatum variam & multiplicem naturam breviter ob oculos ponam; notandum eſt, gaudium & voluptatem percipi, vel ex iis, quæ ſubjiciuntur *menti*, vel ex iis, quæ ſubjiciuntur *ſenſibus*. *Gaudia* ac *voluptates mentis* præſtant cæteris; primum ob facultatem, in qua exiſtunt; deinde propter nobilitatem rerum, è quibus hauriuntur: contemplatio enim divinitatem imitatur; cujus gratia, *Philoſophi* omnibus corporis voluptatibus nuncium mittunt. Sed & *alia* ratio eſt, cur mentis gaudia præſtent ſenſuum voluptatibus; quia functiones mentis magis nos conjungunt, & quia non tam facilè faſtidium pariunt, ob ſui & ſoliditatem & ſinceritatem, ſuntque iſta gaudia mentis & ſolidiora & ſinceriora; qualia ſunt gaudia, quæ à Dei cognitione & amore ſummi boni promanant, quæ à naturæ contemplatione proficiſcuntur, quæ ab actione virtutis exiſtunt, aliiſque & ſimilibus cauſis exoriuntur: hæc ſunt iſta gaudia, quæ ſolide unuſquiſque gaudere poteſt. Sed operæ pretium erit, diſtincte *in cauſas gaudii* inquirere, quæ profecto variæ admodum ſunt, & ægre ad numerum rediguntur.

VIII. *Gaudii cauſa primaria* eſt, actio ſecundum naturæ propenſionem exercita: nam per eam bono unimur deſiderato: &, quod naturale eſt, delectat, gaudiumque adfert ſtatus omnis, naturæ conſentaneus: gaudium quoque parit, quod ex conſuetudine agimus: conſuetudo enim eſt altera natura. Gaudium parit, memoria præteritorum bonorum, cogitatio futurorum: facit enim memoria iſta bona quaſi præſentia: malorum etiam, quæ præterierunt, recordatio, voluptatem adfert, propter & per bonum quoddam præſens, quod in mali locum venit: gaudium etiam facit ſimilitudo morum & conditionis vitæ: æqualis enim æquali delectatur. Sed infinitum eſt, omnes *gaudii cauſas* referre.

IX. Sed non minus varia ſunt *effecta Gaudii*, & eadem fere, quæ *Amoris* eſſe ac *deſiderii*, recenſuimus: niſi, quod quædam particularia hîc ſint: ut, diffuſio ſanguinis atque oris rubor: rubent enim, qui delectantur, à dilatatione cordis & ſanguinis diffuſione: & hæc commotio, ſi ſit moderata, juvat ſanitatem, ob exercitationem & agitationem ſpirituum, qui aliàs in nimia quiete marceſcerent; &, ſi nimia ſit, perniciem adfert, quia ex nimia lætitia cor ſanguine & ſpiritibus deſtituitur, iis ſeſe ad partes exteriores recipientibus: hinc quoſdam præ gaudio extinctos legimus.

X. *Remedia gaudii*, ſi ſit nimium, ſunt eadem, quæ amoris inordinati, quæ deſiderii immo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

immoderati; quare ea non repetemus. Atque ita vidimus tres appetitus concupiſcentis affectus, omnes occupatos circa bonum, *Amorem*, *Deſiderium*, *Gaudium*, nunc iis tres oppoſitos, omnes occupatos circa malum, videamus, *Odium*, *Fugam*, *Triſtitiam*.

XI. *Odium* opponitur Amori, ut negatio affirmationi: affirmat amor, cum tendit in bonum, negat fuga, cum recedit à *bono:* quod affirmatio & negatio præſtant in mente, hoc amor & odium præſtant in appetitu: ſicut amor eſt actus & motus, quo quis ſibi & alteri bonum vult, ita odium eſt actus & motus, quo quis alteri malum vult ſine ſuo emolumento. *Sed & iraſci, eſt velle alteri malum, ergo ira & odium non differunt.* Reſp. *Iraſci, eſt malum alteri velle ob emolumentum noſtrum, nempe ob vindictam, qua injuriam acceptam ulciſcimur, odiſſe vero, eſt alteri malum velle ſine ullo noſtro bono ſimpliciter, quia ipſe nobis diſplicet.* Itaque *ira* naſcitur, ex iis, quæ unuſquiſque ad ſe pertinere cenſet, *odium* exiſtit etiam ſine iis, quæ quis, ad ſe ſpectare, exiſtimare poſſit. *Ira*, eſt adverſus ſingulares, *odium*, adverſus integram gentem: *ira* dolorem inferre cupit alteri, qui ſentiatur; *odium* ſuſque deque habet, an malum ſentiatur, nec ne: *ira*, cum moleſtia eſt conjuncta; *odium*, doloris eſt expers; *ira*, facile ſanatur; *odium*, fere eſt incurabile.

XII. Porro, *odium eſt, vel perſonæ, vel rei: odium perſonæ eſt, quo perſonæ malum volumus, quia ipſa nobis eſt infenſa: odium rei, quo rei alicui malum volumus, non quia nobis ea noceat, ſed quia per ſe nobis contraria eſt & inimica*: unde, qui odio rem habet, cupit ejus interitum & exitium. *Scholaſtici, odium perſonæ* vocant odium inimicitiæ, *odium rei*, odium abomirationis.

XIII. *Cauſa* odii ſunt, oppoſita eorum, quæ amorem pariunt: itaque, cauſæ odii ſunt, malum, quod, vel verè eſt tale, vel apparet: *cauſæ* odii ſunt, habitus contrarii in rebus aliis, vel naturæ vel ingenii, vel morum: uno verbo, odio habemus, omnia deformia, injucunda, moleſta, turpia, quæ faſtidium generant, omnia naturæ inimica & adverſa; homines odimus auſteros, moroſos, alienæ laudis detractores, latrones, proditores, vitiis multis oneratos, & univerſum genus malorum ac maleficorum: odium vero creſcit augeturque, ſi ſecreto condatur ac generetur.

XIV. *Effecta odii* ſunt, fuga à malo, quod odimus, detrimentum ei, cui male cupimus, illatum, dolor, & à dolore, ſi nimius exiſtat, corporis ægritudo: omne enim odium dolor aliquis comitatur, qui, ſi valde intendatur, valetudinem corrumpit: dolor enim deſtruit naturam, & non pauci, maligni homines ingenii, odio in alios, veluti tabe, ſunt conſumti.

XV. *Odii remedia* ſunt non multa, ſed unum, nempe charitas, ejus contrarium: nam, qui charitate flagrat, is non facile odium concipiet.

XVI. Odium alicujus rei *excitari* poteſt, ſi oſtendatur, rem illam inhoneſtam, injucundem, inutilem, eſſe, cedere in perniciem noſtram, nobis pudorem ac dedecus adferre, reddere Deum & bonos nobis infenſos & inimicos, & afferendo contrarias rationes iis, quas ante protulimus, excitando affectui amoris: ſi quis, V. C. de ſuggeſtu auditoribus perſuadere debet odium peccati, oſtendat, peccatum eſſe malum, & quidem inhoneſtum, ac turpe, quod non deceat nos Chriſtianos; eſſe tale, quod Deum & bonos, nobis, nos, Deo & bonis, reddat exoſos; quod illud ametur ab iis, qui noſtri ſunt hoſtes, à diabolo & impiis, quod nobis illud maxime noceat, quia nos privat omnibus bonis à Deo in nos conferri ſolitis, quia contra omnia mala ſecum trahat, & in nos derivet, imo æternam nobis perniciem adferat, &c. quæ, maxima animi commotione in auditoribus excitanda, dici poſſunt.

XVII. Ut Amori opponitur Odium, ita Deſiderio opponitur *Fuga*, quæ, quid, qualiſve ſit, quæ ejus cauſæ, effecta, remedia, ex iis, quæ nunc de *Deſiderio* diximus, facile conſtabit; contrariorum enim eſt eadem cognitio: *Fuga mali, eſt contractio animi à malo abſente, quod ut minus conveniens conceptum fuerat.* Hoc affectu ii maximi laborant, qui maxime cupiditatibus ſunt mancipati.

XVIII. *Fuga cauſa* eſt, odium; fugimus enim malum, quod & quia odimus: eademque ſunt fugæ, quæ odii, *effecta*; quare, iis recen-

censendis non immorabor, ne jam dicta repetam. Quæri potest hic non inutiliter: *num præsente malo fuga cesset, fuga enim absentis est mali?* Resp. etiam, præsente malo fugam perseverare, quia natura malum perpetuo detestatur ut inimicum, sive præsens, sive absens.

XIX. *Remedia fugæ nimiæ* aut supervacaneæ, peti debent ab opinionibus nostris, quibus plerumque nimirum indulgemus, quæ corrigi debent: hoc enim vitio laboramus nos omnes homines, ut non tam rebus perturbemur, quam iis quidem, quas de rebus habemus, opinionibus: qui igitur paucarum rerum *fugâ* corripi vult, is cohibeat opiniones, nec facile, visis & in sensus externos illatis, assentiatur: at verò, si quæ vere sunt mala, ut de iis non possit aliter existimari, quam id esse quod sunt, considerandum est, an ea evitasse vel evitare, nostri sit arbitrii: si sit, fugi possunt ac debent: sin minus, frustra se quis in iis fugiendis fatigat. Postremo ut Amori Odium, Desiderio Fuga, sic Gaudio *Tristitia* opponitur: quare & eam breviter considerabimus.

XX. Ante omnia hic quæritur. An *tristitia sit idem animi affectus, qui dolor, ut vocabula æque late pateant?* Resp. Vulgò tristitiæ non tam late patere dicitur, quam dolor: dolor dicitur & de animo & de corpore, tristitia solum de animo dicitur: dolet, non tamen tristatur corpus, sed animus tristatur. Dolemus, cum nobis membrum inciditur, cum corpus secatur, cum cædimur, cum torquemur, cum vulneramur, cum pes noster offenditur, sic quidem vulgò: nos tamen *Tristitiæ* vocem tam late nunc extendimus quam *Doloris*, definimusque *tristitiam, affectum appetitus concupiscentis, super malo, vel reipsa, vel per phantasiam, præsente:* ut enim delectatio est, de bono concupito, & quo præsenti fruimur ac potimur, ita tristitia est, de malo præsenti, quod, cum timeremus, evenit: hic affectus terrestris est, fugidus, aridus, durus, & consistens in atrabile.

XXI. *Tristitiæ species* sunt variæ: *Thomas Aquin. prim. secundæ quæst.* 35. recenset 4. species, alii septem faciunt. Nempe *Prima* species *tristitiæ* est; Dolor de malo proprio, vel amicorum, ex eo tantum acceptus, quod illi primo, nos secundò malum patiamur, quæ simplicissima est, maximeque *pura tristitiæ species. Secunda* est, dolor, *de malo proprio*, quod non quidem damnum sed dedecus adfert, *verecundiaque* dici solet vulgo. *Tertia* species tristitiæ, est, dolor *de malo alterius*, quo eum indignum judicamus, & dicitur *misericordia* vel *miseratio. Quarta* tristitiæ species, est dolor de bono alterius, non quod inde accipiamus detrimentum, sed quia is bono fruitur; & vocatur *invidia. Quinta species* est, dolor de bono alterius, quo eum indignum judicamus; & dicitur *indignatio. Sexta* species est, dolor de bono alterius, quod quidem ei ademptum nolumus, ægre tamen ferimus, nos eo carere; & vocatur *æmulatio. Postrema species* est, *anxietas*, sive animi quædam angustia ex fuga mali, & hinc orta *acedia*, quæ occupatis nimia anxietate mentis ita insurgit, ut homini, per eam presso, nihil boni agere lubeat: hanc comitatur, *tædium* mentis, *torpor, inertia*, & *somniculosa desidia*.

XXII. Tristitiæ *causa* est, malum, vel præsens, vel habitum pro præsenti: præterea, bonum amissum & jam præteritum: unde tristari solemus epulis finitis, conviviis expletis, jocis, ludis, spectaculis, diebusque festis ac lætis, exactis. Augetur mirè tristitia, si malum non possit ejici: sublata enim spe finis malorum, nullum superest miseris solatium: intenditur tristitia, si fuerit subitum malum & improvisum: tristitia etiam pro causa habet corporis temperiem frigidam & siccam, qualis est bilis atra: &, cum sit affectus frigidæ & siccæ naturæ, viget etiam in frigidis ac siccis temporibus ac locis.

XXIII. *Effectus* tristitiæ varii sunt. 1. Incommodat corpori, magisque valetudini nocet, quam ullus alius affectus. 2. Vexat animum, spiritusque cum calore debilitat, compressionem inducit cordi. 3. Lachrymas extrudit, quas tristitiæ partus, atque doloris fructus, ut poma arborum, non ineptè, quis dixit. 4. Impedit omnes animi corporisque functiones, præter eas, quas ipsa elicit; hebetat ingenium, turbat rationem, totumque hominem de statu suo dejicit.

XXIV. *Remedia* tristitiæ, partim sunt

Medica,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

Medica, partim *Philosophica*: *Medica* sunt, balnea & somnus: balneis enim & somnis dilatatur sanguis, gignuntur spiritus recentes: multum contulerit quoque exercitatio modica & usus cibi εὐπέπτου, boni succi, vinique albi ac generosi: etiam fletus tristitiæ remedium est: nam, *expletur lachrymis egeriturque dolor*. *Philosophica* remedia sunt, consolatio ab amicis profecta: faciunt enim illi consolando sese quasi participes calamitatis nostræ: præterea, contemplatio rerum altissimarum, qua dum detinemur, mentem à rebus molestis avertimus, ne tristitia augeatur; denique efficacissimum leniendæ ac moderandæ tristitiæ remedium est reputatio conditionis vitæque humanæ, ac malorum consideratio, quibus illa est obnoxia, quorum pleraque vitari non possunt, quod non sint in hominis potestate; illud quoque mente diligenter est volvendum; primis rerum seminibus casum à natura implicari, & monstra generari: qua cognitione armatus, si quis inexpectatum rei exitum experiatur, nihil sibi novum accidisse putabit: magnitudo itaque animi, ejusque in adversos casus præparatio, rerum humanarum despectus, memoria conditionis hominum, & eorum, quæ eam circumstant atque ambiunt, malorum, tristitiæ, vel repellendæ, vel expellendæ, vel mitigandæ, sunt efficacissima Iræ remedia. Sed de *Tristitia* & appetitus concupiscentis affectibus sic satis pro ratione harum *exercitationum* qui plura desiderat, præter ante nominatum *Brancifortium*, adeat *Lælium Peregrinum de affectibus*, & duos olim in schola illustri Herbonensi Collegas Philosophos, *Alstedium & Guthberletum*, utrumque in sua *Pathologia*.

EXERCITATIONUM ETHICARUM

VIGESIMA-PRIMA,

DE

Affectibus in Specie.

THESIS I.

EXamini subjecimus, *Exercitatione secundâ pracedenti*, *Affectus*, *Appetitus concupiscentis*; eodem modo & ordine nunc eidem subjiciemus *Affectus*, *Appetitus irascentis*: eos quinque fecimus: *Spem*, *Desperationem*, *Metum*, *Iram*, *Audaciam*. A *Spe* ordiemur, ac primum vocem, mox rem excutiemus, more nostro.

III. *Spei vocabulum* apud Latinæ linguæ Authores non semper idem significat; interdum generalissimè sumitur pro quavis exspectatione, tum mali, tum boni, ita ut dolorem quoque *sperari Poëta* dixerit: *hunc ego si potui tantum sperare dolorem*, ubi *sperare* pro *timere* ponitur. Deinde, spes nonnunquam sumitur *pro ipsa re sperata*: sic *Christus* dicitur spes nostra. Tertiò, sumitur pro *certitudine spei*, quomodo dicitur, *spes non pudefacit*. Quartò, propriissimè, ut hic, *pro affectu*, *quo ferimur in bonum absens, arduum, possibile*, ac definiri potest; *Affectus*, *Appetitus irascentis*, *tendens in bonum absens*, *arduum*, *possibile*, hoc enim spei est objectum: hinc videre est, *quod spes differat à desiderio*: aliud enim huic, aliud illi, est objectum: *spes* est de bono arduo, difficilisque adeptionis; *desiderium* de bono, quod facile obtinetur: hinc fit, ut desiderium feratur in finem impetu suo; spes verò ad media primùm, post ad finem tendat.

III. Uterque affectus est boni absentis,

sed

sed desiderium est boni absentis simpliciter, spes est boni absentis, verum ardui, ac cum difficultate conjuncti. *Spes maxime reperitur in juvenibus, ut docet Arist. 2. Rhet. cap. 12.* sunt enim juvenes promptissimi ad sperandum: cujus rei variæ possunt assignari rationes. Prima, *quod illi multum habent reliqui à futuro, parum à præterito: plus enim juxta naturæ ordinem victuri sunt, quam vixerunt; spes verò futurorum est. Secunda ratio est, quia juvenes abundant sanguine, quo redduntur animosiores: spes vero fulcitur animi vigore. Tertia ratio est, quia juvenes carent experimento, & cum non admodum crebras tulerint repulsas, nec multos experti fuerint casus adversos, omnia se facile adsecuturos credunt ac sperant. Quarta, quia juvenes non animadvertunt pericula ob calorem ætatis, quo citissimè aguntur ad ardua quæque sine delectu adeunda.* Est verò hic affectus spei valdè necessarius humanæ vitæ, mireque juvat functiones ejus: ac primò, gignit voluptatem, quâ cessante humanæ functiones deficiunt: quis enim voluptate semotâ ullum suscipiat in agendo laborem? Hic igitur præclarus spei est fœtus, hominem reddere attentum ad munus & ad rem præsentem, ejus functiones excitare ac promovere: nihil tam acerbum est, quod non una spes reddat gratum: & voluit Deus, ut spes levissimis de causis nascatur, quæ homines in malis sustentet, consoletur, recreet. *Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis Semina, quæ magno fœnore reddat ager:* ait *Tibullus.* Spes ægros, captivos, vinctos, incarceratos, & id genus miseros, fulcit, adeoque eorum ultimum est solatium.

IV. Spei opponitur *desperatio*, nimirum in defectu: nam *in excessu* ei opponitur *temeritas:* qui enim sperat ac confidit sine causa ulla, temerarius est. *Desperatio est, recessus animi ab appetitione boni ex opinione, quod nunquam eo sit potiturus, respicitque primariò malum, puta imbecillitatem virium ad consequendum bonum.* Arguit desperatio animum abjectum & angustum, gigniturque maximè à torpore mentis & abjecta sui opinione: præsertim, cum accedit impendentium malorum metus. Desperatio enim timorem sequitur: & hic desperationem gignit.

V. *Effecta* desperationis sunt, incuria in rebus agendis, cessatio à præclaris facinoribus, vita voluptatibus inhonestis mancipata, magnaque improborum factorum colluvies. Ex eventu autem desperatio gignit audaciam, unde illud vulgare, *spes desperatione quæsita:* qui enim desperant, exitus omnes ad evadendum obstructos vident, & omnino censent sibi esse moriendum, jacturam illam magno hostium detrimento compensare student: sed à *Spe* ac *Desperatione* ad *Audaciam* Transeamus ac *Timorem:* ac de *Timore* prius videbimus.

VI. Hic *affectus* variis effertur nominibus: dicitur enim *timor*, *metus*, *formido*, *pavor*, *error*, quamvis Critici sint, qui hæc vocabula distinguant, ut *timor* sit, exspectatio futuri mali à vi superiore, *metus sit*, demissio animi ex malo futuro, *formido sit*, metus oriens à larvis & spectris, *pavor sit*, perculsio animi, *terror sit*, quid majus pavore. Definitur *Timor ab Arist. 2. Rhet. ægritudo ab oblatâ specie mali impendentis, quod interitum vel dolorem afferre possit.* Differt à *tristitia*, quia *hæc* respicit malum præsens, at *timor* futurum: *tristitia* plus admittit consilii, *timor* minus; *tristitia* perniciosior est naturæ, *timor* minus.

VII. *Causa* timoris est malum impendens, ut mors, cruciatus, infamia, bonorum amissio, & quodcunque naturam corrumpit, vel ei detrimentum adferre potest: gignit quoque timorem, in aliorum fide vitam habere collocatam, quia ea fides fluxa ferè est: qui injuriam facere possunt, metuuntur quoque iis, qui sunt injuriæ expositi. Timentur etiam, & qui injuriam acceperunt, & qui injuriam fecerunt: illi, quia observant perpetuò tempus ulciscendi, suntque locati in insidiis: hi, quia, si sint potentes, talionem reformidant; ideoque nova & nova subindè ingerunt incommoda. Denique nascitur sæpè metus ex naturali aversatione, ex ἀντιπαθείᾳ: sic ovis timet lupum, leo gallum; ovis enim lupum, leo gallum, concipit ut malum. Augetur verò timor: primò, si malum imminens difficillimè propul-

pulsari posse existimetur: Secundò, si sit magnum & grave: Tertiò, si sit repentinum; tum, quia minus loci consilio & præparationi relinquit, tum, quia repentina apparent majora magisque percellunt. Quartò, si sit ignotum: hoc enim malum minus admittit consilii, quia ignoratur. A timore sunt immunes illi, quibus nihil mali contingere potest, ut sunt beati in cœlis; item & illi, qui in extrema malorum devenere, hi enim nihil amplius timent, quia nihil est malorum reliquum quod patiantur. Hic scrupulus moveri potest: *si timor est de malo imminenti, quare Deus ergo & Principes boni timentur?* Respondeo, Deus & Principes boni timentur, non quia sunt mali, sed quia possunt infligere malum: nam, si pœnam, quam possunt infligere, non apprehendimus ut malam, non timebimus, sed loco timoris nascitur reverentia.

VIII. *Effectus Timoris* sunt varii: obest corpori quam maximè, atque animo plus quam cæteri affectus, excepta tristitia. Quod timor corpori obsit, indè manifestum est, quia contrahitur & debilitatur cor, ad cujus opem & subsidium calor superiorum & inferiorum partium accurrit, quem retrahit cum sanguine timor, undè pallor oris, frigus artuum, tremor membrorum, præsertim eorum, quæ magis sunt mobilia, ut sunt, poplites, genua, labra. *Effecta* timoris sunt etiam, silentium, sitis, horror corporis, asperitas & erectio pilorum, canities, vocis exilitas, tremor, dentium concussio, linguæ titubatio, &c. In animo verò gignit timor perturbationem & inconstantiam: timor enim cogitationes confundit, suspiciones quoque parit: meticulosi enim sunt suspiciosi, neque unquam tantum est periculum, quin majus sibi fingat. In timore vero hoc est observandum, ab eo sæpè per exspectationem mali plus molestiæ inferri, quam ab ipso malo cum præsens est. Scribit *Curtius* aquarum penuriam in Alexandri militibus, desperatione prius quam bibendi desiderio, sitim accendisse; quod timor futuri mali interdum plus noceat, quam conspectus præsentis.

IX. *Remedia* timoris nimii, sunt in promptu; timemus, quia diligimus. Qui divitias non amat, fures non timebit: qui lucis hujus usuram non adeò caram habet, non timebit mortem. Amor itaque, timoris nimii causa, succidi ac tolli debet, & jam sustuleris timorem.

X. Timori, tanquam *extremum* longissimè dissitum, opponitur *Audacia*: *hæc est, affectus appetitus irascentis, quo animus in magnis ac periculosis rebus multum fiduciæ concipit, & fidit se superaturum mala & incommoda.* Gignitur audacia ab opinione propriæ virtutis, vel ab opinione, quam habemus de adversarii imbecillitate: habet & alias causas: calorem cordis, vinolentiam, ingenium præceps, & minus exercitatum: quo enim quis est minus expertus, eo est audacior, quia minus reformidat incommoda & pericula: videre hoc est in ducibus ignaris rerum bellicarum, qui sæpe clades accipiunt ob temeritatem & audaciam: porrò, qui viribus, qui opibus, qui amicorum copiâ, qui potentiâ valent, sunt audaciores, quia minus metuunt. Denique ex eventu desperatio sæpe gignit audaciam. Non debent audacia & fiducia inter se confundi; fiducia bonum per se primò respicit, audacia malum, non quidem ut fugiat, sed ut superet.

XI. *Effectus* Audaciæ sunt, sanguinis atque caloris diffusio, commotio bilis ab impetu animi, contemptus discriminum, ignava securitas, rerum profligatio & interitus.

XII. *Remedia* Audaciæ sunt, moderata opinio de se, non levis existimatio de viribus adversariorum, usus & experientia rerum.

XIII. Postremum inter affectus appetitus irascibilis locum tenet *Ira*, quæ concupiscentis facultatis rationisque veluti ministra est. Eam definit *Aristoteles* 2. *Reth. apparentis ultionis appetitum ex dolore, quando se aut sua quis contemni videt immerito. Dicit Philosophus, esse appetitum ultionis apparentis:* nam satis est ad irascendum, ut quis existimet ludibrio se haberi: dicit, *quando quis se aut sua contemni videt*: nam irascimus etiam, si, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

si, qui nobis cari sunt, aliquid indignè patiantur. Nomine *ultionis* etiam *castigatio* intelligi debet: irascimur enim in eos, quos castigatos, non tamen detrimento affectos, volumus; uti irascitur pater in filium, præceptor in discipulum. *Iræ comites sunt voluptas, dolor, odium. Voluptas* quidem, quia jucundum est cogitare sese consecuturum ultionem, quam vehementer quis optabat. *Dolor*, quia injuriam accipere non contingit sine dolore. *Odium*, nam promptum est odisse eum, à quo fueris injuriâ affectus: quin etiam, ubi tenditur ad castigationem in eos qui sunt cari, aliquod odium intercedit, si non hominis, facti saltem. *Differunt* tamen plurimum *ira & odium*, quod & ante fuit dictum: nam, per *iram* volumus alicui malum cum impetu & exarsione animi, quia nobis injuriam intulerit, quam volumus vindicare: per *odium* verò optamus alicui malum, etiamsi nullâ ab eo simus affecti injuria, sed tantum, quia ipse, quem odimus, nobis displicet.

XIV. *Causa* iræ est, malum offendens. Ejus prima radix est, opinio, contemptus sui ab alio: ideo pauperes, senes, claudi, gibbosi, monoculi, manci, deformes, facile irascuntur, quia putant se ab aliis contemni: sic facile irascuntur, qui sunt animo angusto, minusque ad judicandum firmo. Ut enim imbecillia corpora à vento, sole, frigore, cæterisque incommodis facilè afficiuntur: sic exiles animi ab iræ impetu maxime divexantur. Pueri, fæminæ, frigidæ temperaturæ homines, centies de die succensent & irascuntur: at magnanimi, etsi ab innato calore ad irascendum sint proniores, tardius tamen irascuntur, quia vilia existimant, quæ grandia pusilli animi hominibus apparent. Biliosi facilius inflammantur, frigidi servant iram diutius: sanguinei citò concipiunt iram, quia calidi; citò deponunt, quia humidi sunt: sanguis enim, etsi sua natura pariat hilaritatem, copiosus tamen, vim habet bilis, facileque concipit iram. Est etiam victus ratio aliqua, quæ bilem & iram auget, ut sunt, cibi omnes calidiores, qui cerebrum, judiciumque debilitant. Augetur ira, si amicus erat, qui fecit injuriam, quia hoc inexspectatum est, ab amico lædi: at inexspectata magis movent, & res ferè intoleranda videtur, indè offensionem accipere, unde beneficium erat sperandum. Augetur ira, adventu miseriarum & calamitatum; solent enim istæ homines reddere iracundiores.

XV. *Effectus* iræ varii sunt, & alii ex ipsius iræ natura, alii ex eventu: prioris generis effectus, est dolor in animo à retardatione atque mora vindictæ, & anxietas & metus, ne non sequatur vindicta: ira, consternationis plenus est affectus, ac nunquam sine detrimento irascentis violentus, qui ipse dolorem, cum inferre vult, patitur: imò iratus, si non ulciscatur, ad rabiem adigitur, crudelitatemque exercet, sæpe in se, sæpe in alios. Secundus iræ effectus, est voluptas animi à spe futuræ ultionis excitata: ut enim jucunda phantasmata dormientibus, ita ultionis cogitatio, qui irati mente volvunt, irascentibus adfert delectationem. Tertius iræ effectus est, perturbatio rationis, & mentis de suo statu dejectio. Hinc fit, ut irati multi cogantur usurpare illud *Chremetis Terentiani, præ iracundiâ*, inquit ille, *non sum apud me.* Quartus iræ effectus est, sanguinis fervor circa cor: hinc in quibusdam sequitur pallor à contractione sanguinis, in aliis rubor, scilicet, in quibus sanguis est magis fluidus, vel qui sunt animo generoso; sequitur & palpitatio cordis ob excandescentiam, & ligamen linguæ atque organorum, quibus vox formatur & suis articulis distinguitur. Exarsio autem à flava bile oritur, quæ per iracundiam cietur. *Exarsere ignes animo*, inquit Poëta. Accedunt, ardor oculorum, tumor oris, tremor genuum & manuum, aliaque symptomata, ut febris, ac interdum mors: unde ira maximè officit valetudini, dum variis modis eam lædit.

XVI. *Effectus* iræ, ex eventu varii quoque sunt, *in jocando*, ira amicitiam mutat in odium, *in disputando*, studium veritatis vertit in libidinem contendendi, *in judicio*, ira potestati addit temeritatem, *in institutione*, ira addit mæstitiem & odium disciplinarum, *in rebus secundis*, auget invidiam, *in adversis*, irascentem misericordiæ eximit.

XVII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

XVII. *Remedia* iræ imprimis quærenda sunt nobis, quia difficilis apparet ejus, cum modum excedit, curatio, præsertim, quando varii affectus, quandoque inter se invicem pugnantes, in eam confluunt: ut, cum contrarii morbi semet complicantes, difficilem & ambiguam reddunt curationem; sic affectus animi, si plures commisceantur, medentis diligentiam & peritiam non vulgarem postulant. Primum igitur suspicio est removenda, nec opinandum, ea, quæ nobis displicent, esse facta in contemptum nostri, sed existimandum potius, ea per incuriam esse admissa. Deinde, de seipso sentiendum est moderatè, & existimandum, semetipsum posse æque committere quid contemptu & vituperio dignum. Tertiò reputandum, iram proficisci ab animo vili & abjecto: neque magni est animi aut generosi, irasci. Quarto cogitet iracundus, turpe esse, injuriam referre: nam, qui id facit, flagitii partem accipit, ac peccat: quemadmodum, qui fuliginosum complectitur corpus, & cum eo volutatur, fuligine abit inquinatus: cedendum est aliquando, ut superemus, nam &, qui cedit iræ, vincit: hæ sunt hujus palæstræ leges, ut Athletas imitemur, qui de industria aliquando humi depressi jacent, ut adversariis, supernè incumbentibus, victoriam eripiant. Quinto, utendum cibis frigidis, somno remisso ac brevi, aliisque, calorem ac bilem minuentibus. Sextò, aures admovendæ sunt sermonibus, cum doctrina, veritate, & gravitate, conjunctis; nullum est aptius moderandæ iræ pharmacum, quam viri gravis oratio. Septimò, cum facto aliquo offendimur & in iram concitamur, cogitandum, à nobis quoque non pauca perperam fieri. Octavò, juvant valdè proposita & vota de non irascendo per annum, menses, dies, quæ subindè renovari possunt. Nono, spatium animo est concedendum, ut se colligat & dissipatas quasi sui partes in unum restituat: *Athenodorus*, ab aula discessurus, monuit *Augustum*, nequid in ira diceret faceretvè, ut characteres Græcos prius recitaret: ita *Ambrosius Theodosio* author fuit, ut prius orationem dominicam recitaret, ne quid iratus perpetraret: his omnibus remediis efficacius est, quod Christianos decet, devota ad Deum precatio pro iræ impetu sufflaminando.

XVIII. Operæ est pretium, hanc quæstionem breviter decidere. *An sit difficilius iræ quam voluptati repugnare?* Egregia sanè difficultas. *Heraclitus*, majorem omnino vim iracundiæ tribuit, ut refert in *Ethicis Aristoteles: Philosophus* tamen existimavit, multo esse laboriosius aditum obstruere voluptati quam iræ. *Nos verò, ut omnis tollatur difficultas, notandum censemus, quod multa concurrant, ut quid ægrè tollatur: impedit enim vis vehemen ejus rei, quam amoliri studes; impedit affinitas ejus cum sensu: impedit latens & subdolus rei adventus:* hęc omnia faciunt ut ægerrimè aliquid tollatur. Quod si jam rectè calculum subducamus, & ab una parte, vim, tum iræ, tum voluptatis, debitè inspiciamus, videtur difficilius esse, iræ quam voluptati, repugnare: *est enim ira vehementissimus affectus:* undè dicitur, ab *Ethicis*, acerba commotio mentis: & leges multum indulgent ei, qui ob iracundiam factus est impos mentis, & sic peccavit: *si verò affinitatem cum sensu hominis & communem quis spectet assuetudinem, ab alterâ parte, cum major hominum pars in voluptatem propendeat, videtur difficilius esse, voluptati repugnare, præsertim, si quis spectet iras occultas, quibus voluptas illabitur animis mortalium.* Quare magis adhuc cum *Aristotele* quam *Heraclito* sentiendum videtur, licet utrinque sint rationes, quæ non sunt improbabiles. Sed hæc de affectu hoc, *irâ*, reliqui *irascentis Appetitus*, disseruisse suffecerit. Plura videri possunt apud Authores antecitatos, & de *irâ* speciatim apud *Senecam in lib. de irâ*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

EXERCITATIONUM ETHICARUM VIGESIMA-SECUNDA, *DE*

Quæstionibus circa Actiones Spontaneas, Invitas & Mixtas.

THESIS I.

QUæstiones, quæ moveri solent circa *finem ultimum*, *summum bonum*, circa *Subjectum ejus*, *Animam Rationalem* ac *Sentientem*, illius Facultates, *Intellectum*, *Voluntatem*, ac *Liberum Arbitrium*, hujus, *Appetitum Sentientem* atque *Affectus*, abundè in superioribus *Exerc.* excussimus: Nunc Media, quibus Summum bonum in Subjectum introducitur, ἀνασκευαστικῶς, ut ante factum fuit, discutienda veniunt, quæ sunt *Virtutes*, & *Actiones*, earum productrices: primum de *his*, ut *Causis*, deinde de *virtutibus*, ut *effectis Actionum*, philosophabimur. *Actionibus Virtutis*, &, per Virtutes, *Summum Bonum*, producentibus, accidit, esse *Spontaneis* & *Bonas*: nam nec *malis*, nec *invitis*, actionibus, Virtus & *Summum bonum*, acquiri possunt: quia tamen contraria juxta se posita magis elucescunt, & contrariorum eadem est scientia, *de Spontaneo* simul & *invito*, *bono* simul & *Malo Morali*, disseremus. Quia vero *Bonitas & Malitia Moralis*, nulli competunt actioni, nisi sit *Spontanea*, primum de *hac* & ei oppositâ *Invitâ*, & inter utramque *Mediâ*, ac *Mixtâ*, quæstiones quasdam hac *Exercit.* movebimus. In *Collegio* enim *Ethico* ἢ κατασκευῇ satis est instituta: jam nunc ergo *Objectiones* quædam solvendæ restant.

II. Primo, adversus invitum per vim, nonnulla opponi possunt: diximus *in Coll. Ethico*, hoc esse, quod fit contra *voluntatem agentis* aut *potientis*. Hoc esto primum argumentum. 1. *Si nihil possit fieri contra voluntatem alicujus, ergo nullum est invitum per vim. Sed verum est prius. E. prob. min. Si voluntas non possit cogi, ergo nihil potest fieri contra ejus voluntatem. Sed verum est prius. prob. min. Si possit cogi, cogeretur in suis actibus; sed non cogitur in iis. Actus ejus sunt, velle, nolle: at utrumque liberum est, & nulla vi potest impediri, nullâ cogi.* Resp. Distinguantur voluntatis actus eliciti ab imperatis: eliciti sunt voluntatis proprii & in eâ hærent: imperati sunt, aliarum facultatum, sed ab iis, voluntatis jussu, atque imperio, exercentur, unde imperati dicuntur, actus eliciti sunt, velle, nolle: in iis nullam vim aut violentiam potest pati voluntas, quia nihil sunt aliud, quam quædam voluntatis ad aliquam rem propensiones, profectæ ab intimo principio, finem cognoscente: certè, ipsa voluntatis ratio & natura exigit; ut ubique ac semper promere possit actum istum suum internum: id vero, quod vim patitur, ab externo patitur principio: at hujusmodi principium externum voluntati admoveri non potest, quin ipsa voluntatis ratio funditus evertatur: pugnant enim hæc, actum aliquem esse voluntatis, & coactum esse: nam si voluntatis est actus, non est coactus, & contra. Quod vero attinet actus imperatos, id est, eos, qui ab aliis facultatibus ex imperio voluntatis exercentur, quales sunt loqui, scribere, progredi, movere, &c. in iis voluntas potest vim pati, quia per vim ipsa corporis membra & eorum facultates impediuntur, quo minus obtemperent & voluntatis faciant mandata. Potest enim externa vi, motus, incessus, loquela, inhiberi, & sic dicitur invitum esse quod contra voluntatem fit in actibus imperatis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

III. 2. *Manum attollere, aut brachium, utrique est violentum: sic scandere, aut ad numerum, saltare pedibus: est violentum: & tamen neuter motus est invitus, neuter contra voluntatem fit: nam, & qui attollit manum aut brachium, & qui scandit, saltatque ad numerum, id facit uterque quia vult, ergo &c.* Resp. Ille motus brachii vel manus sursum, violentus dici potest, in quantum opponitur naturali gravitati, tendenti deorsum: sed non in quantum opponitur voluntati: distinguatur violentum, quod vel opponitur naturali, vel voluntario: manus aut brachii sublatio sursum, est violenta, in quantum est contraria naturæ, sed non est violenta secundo sensu, quia non est contraria voluntati, sed jubenti voluntati consentanea & obtemperans: idem respondendum est de saltatione pedum, & scansione.

IV. 3. *Invitum cum dolore ac tristitia est conjunctum: sed violenta multa non sunt &c. ergo v. c. cum ab amico levissimè percutimur, in significationem amoris, illa percussio violenta est, quia est ab externo principio, & tum non est invita: quia non est contra voluntatem percussi amici, quia ei placet ita percuti in signum amoris.* Resp. Invitum, seu involuntarium est duplex: vel significat solam negationem volendi, vel positivum voluntatis actum, per quem voluntas non tantum, certam aliquam rem negativè, non vult, sed vult præterea positive contrariam: jam vero, cum dicitur invitum, aut involuntarium, conjunctum esse cum tristitia, & dolorem gignere, intelligendum est invitum aut involuntarium positivè, uti etiam hic à nobis sumitur, cum Spontaneo opponitur, quando voluntas actu contrario tendit & nititur in contrarium. At voluntarium negative, consistens in sola volendi negatione, tristitiam non parit: nam, quam potest animo concipere tristitiam, qui hoc sibi accidere videt quod ita nolebat, ut nec etiam vellet positivè contrarium. Præterea in hoc exemplo allato, ibi ne quidem est negatio volendi, aut nolitio percussionis, sed contra, est volitio percussionis ab amico factæ, ut nec positivè, nec negativè, fit invita percussio, nec contra, sed ex ejus voluntate.

V. 4. *Delapsus in puteum extrahitur motu violento, quia vis fit rei aut corpori gravi, quando sursum trahitur: & tum non est ista extractio contra voluntatem extracti. E.* Resp. Eadem est Solutio, quæ secundi argumenti: est violenta, ut opponitur τῷ violentum naturali, sed non ut opponitur voluntario.

VI. 5. *Multa sunt, quæ neque volumus omnino, neque nolumus; ergo non omnis actio est invita vel spontanea: ut, cum quis neque volens neque nolens ab alio trahitur, permittendo tum se trahi.* Resp. Qui sic trahitur, ejus respectu tractio non est invita, quia non habet positivum actum nolendi, nec spontanea, quia non habet actum positivum volendi, sed trahitur *οὐκ ἀκῶν οὐκ ἑκῶν*, sed illa tractio est medium negationis inter invitum & spontaneum, quale dari ex Aristotele ipso alias audivimus: talis etiam tractio est ejus, qui dormit. *Sed quid, si aliquis se patiatur trahi ad scelus.* Resp. Illa tractio est Spontanea, quia trahenti, cum posset & deberet, non restitit, & resistere non voluit: interim tamen distingui potest τὸ spontaneum seu voluntarium; aliud est simpliciter tale, aliud interpretative: si tractio ista qua ad scelus quis se patitur trahi, non fit spontanea simpliciter, est saltem voluntaria per interpretationem, seu ut loqui amant *Scholastici*, interpretativè.

VII. 6. *Martyres liberrime ac sponte dolores subeunt ac cruciatus, & tamen vim patiuntur à Tyrannis. E. Non omnis vis actionem invitam facit, nec spontaneam tollit.* Resp. Per cruciatus & tormenta Martyrum vel intelligitur actio, quæ Martyres conficit, vel ipsorum Martyrum perpessio, qua ferunt cruciatus. Actio ipsa, quæ Martyres cruciat, est respectu Martyrum plane invita ac violenta, quia Martyres ad eam nihil conferunt, nec adjumentum aliquod, nec voluntatis consensum: at vero, perpessio illa Martyrum, respectu eorum, est voluntaria & spontanea, quia voluntatem patiendi conferunt, patiuntur enim, quia volunt: ergo cruciatus est violentus Martyribus, habitâ ratione agentis: idem est illis voluntarius, habita ratione Martyrum, eos sponte ac voluntariè perferentium.

VIII. Nunc quęstionem proponamus *de actionibus ex metu profectis: quænam actiones ex*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

metu profecta sint culpanda, quæ laudanda? quam quæstionem ut decidamus, distincte est procedendum. Quod ex metu fit, aut per se est bonum, aut per se malum. Nam indifferens in actionibus singularibus non datur. Si quæstio instituatur de metu, ex quo bonum aliquod inchoatur, conservatur, perficitur, dico, actionem, ex tali metu profectam, esse laudabilem, non vituperandam, si vero id, quod per metum efficitur, sit malum per se, omnis vituperanda est actio ex tali metu profecta Utriusque exemplum est; prioris quidem, ut si quis ex metu pœnæ, ex metu judicis, aut ex timore Dei, quem timet offendere, aliquid boni, aut aliquam virtutem exerceat, actio, ex tali metu profecta, quam maxime est laudanda: Posterioris exemplum est, ut si quis ex metu mortis Deum abneget, aut aliquod peccatum committit, actio, ex tali metu profecta, est vituperanda. Contra hoc secundum membrum decisæ quæstionis nonnulla objici possunt, solvenda nobis.

IX. 1. *Malum, quod omnis boni possessione nos privat, est minus eligendum, quam quod alicujus tantum boni possessione non privat. At Mors nos spoliat bonó naturali & morali: peccatum commissum, tantum nos privat bono morali. E.* Resp. Neg. min. neque enim Mors illud nobis adimet bonum, quod in eo est positum, ut vitam feliciter absolvamus, quam feliciter absolvimus, cum mortem oppetere malumus, quam inhonestum aliquod, aut turpe, aut peccatum committere: quid? quod à peccatis abstinentes, per mortem adimus possessionem æterni boni. Ergo mors non privat nos omni bono, sed contra, optimum largitur; quod tantum abest, ut per mortem tollatur, ut obtineri nequeat, nisi morte obita: præterea, mori, esse minus malum, quam peccatum committere, facile potest demonstrari. Qui metu mortis aliquod committit peccatum, is, bonum virtutis, quod summum in hac vita censetur, amittit, sese que induit in summum vitæ malum, quod est scelus & turpitudo: bonum vero, quod adipiscitur, est vitæ corporalis, brevissima propagatio. At contra, qui mortem anteponit peccato, eamque potius eligit, quam vitam flagitiosam, in fortitudinis, aliarumque virtutum actionem, sese confirmat, nec alterius rei, qui vitæ longioris, brevi tum finiendæ, jacturam facit: &, vita hominis propria non est, ac spiritum trahere brutorum instar, sed ex virtute vivere, quam vitam virtuosam perdit, qui peccat: at qui moritur, vitam tantum pedit animalem; at vita virtuosa est majus bonum quam vita animalis: Ergo, qui peccat, quandoquidem amittit vitam virtuosam, plus perdit, quam qui moritur, quandoquidem tantum amittit vitam animalem.

X. 2. *Id, quod toti conducit civitati, potius est eligendum, quam quod nemini conducit. At aliquod est peccatum, quod toti conducit civitati, quod si non faciat quis, nemini prodest: V. C. si quis, inquit Græcus Arist. Eth. interpres Eustrastius; si quis, difficili ac periculoso tempore, stupri consuetudinē habeat cum uxore Tyranni, ad ejus arcana consilia deprehendenda, quibus conatur evertendæ Reip. ut eam servet, talis libidine se contaminat, is, si id non faciat, nemini prodest. si facit, Remp. servat. E. Hæc turpitudo potius est eligenda quam honestas opposita.* Resp. Non sunt facienda mala, ut eveniat bonum: non est committendum malum turpe seu culpæ, ut evitetur triste seu pœnæ. Et ad majorem Resp. id quod toti civitati est utile, potius est eligendum quam quod nulli prodest: limito, si cum honestate sit conjunctum: at, si cum honestate pugnat, eligi non debet, etsi toti civitati sit utile: ideoque ista stupri consuetudo cum uxore Tyranni, tanquam inhonesta & injusta, ad Remp. servandam, eligi non debet.

XI. Sed & objectiones quædam considerandæ veniunt, atque expendenda, circa actiones mixtas, quas magis tamen spontaneas quam invitas asseruimus esse *Coll. Eth. Disp. de Actionibus mixtis*: imo, licet absque circumstantiis moralibus ac singularibus spectatæ sint invitæ, cum iis tamen considerata, debent simpliciter dici spontaneæ. Tales autem sunt, quæ proficiscuntur ex ira, cupiditate, alioque affectu simili ac vehementi. Contra sic potest objici. 1. *Illud non est spontaneum, quod proficiscitur à principio non spontaneo; at actiones ex ira &c. Ergò prob. minor, authoritate Arist. qui dicit Ethic. 2. Irascimur quidem & timemus, non sponte.*

sponte. Resp. ad minorem: principium actionis ex cupiditate &c. proficiscentis, primarium ac principale non tam est cupiditas &c. quam voluntas agentis. *Ad testim. Arist. cum dixit, irascimur quidem & timemus non spontè*, eo non voluit significatum, istorum affectuum moderamen ac regimen, non esse voluntati subjectum: nam contrarium docet diserte lib. 3. Sed vero, ipsorum extirpationem non esse in totum nostræ aut voluntatis aut potestatis: hoc ergo voluit, simpliciter irasci aut timere, nostræ voluntatis non est, quia perturbationes & affectus animi penitus extirpare non possumus, & sic sæpe non sponte irascimur aut timemus, sed moderate, vel immoderate, irasci, aut timere, aut cupere, est nostræ, & potestatis, & voluntatis.

XII. *Quæ non fiunt per voluntatem, non sunt spontanea, sed quæ per iram &c. fiunt. Ergo. Resp.* quæ per iram fiunt, omnino fiunt per Voluntatem, tanquam causam primariam, cui affectus subsunt, si non despotico imperio, saltem politico: itaque male colligitur, non esse Voluntarias actiones, quæ à Voluntate tanquam domina imperante proficiscuntur.

XIII. *Quæ interdum fiunt contra Voluntatem, non sunt Spontanea: sed actiones ex ira, aliisve affectibus, profectæ, interdum &c. Ergo. V.C. in incontinentibus, qui volunt sese abstrahere ab impetu perturbationis, qui volunt affectum superare, & tum non possunt.* Resp. Appetitus Sensitivus, affectuum, & perturbationum sedes, ita resistit voluntati, ut cum ejus totam vim frangere non possit, si voluntas tota vi quam habet, adeoque omni conatu, affectus ac perturbationes coercere velit ac instituat. At si voluntas eas vires non adhibeat, quas adhibere potest, vincitur ab appetitu, quemadmodum cernimus in incontinentibus, quorum voluntas imbecillis est & infirma, nec satis idonea aut efficax, ad resistendum: Hinc tamen non sequitur, affectus esse ita contrarios voluntati, ut cum actu voluntatis esse non possint, sed plane contra eam sint: nam voluntas, aut prorsus obsistit, aut obsistit ex parte, aut omnino non obsistit, & causa tamen dicitur actionis ex affectu aut perturbatione animi profectæ, sicut dicitur causa submersionis navis gubernator, qui navis gubernationem ac clavim deseruit.

EXERCITATIONUM ETHICARUM VIGESIMA-TERTIA, DE

Bono & Malo in genere.

THESIS I.

DUo assignavimus *Disputatione præcedenti* actionum, quibus summum acquiritur Bonum, attributa generalia: diximus enim *Thes.* 1. in actionibus istis requiri, &, ut sint *bonæ*, &, ut sint *spontaneæ*. Cum verò *bonitas*, & opposita ei *malitia*, actioni conveniat, quia spontanea est, prius de *spontaneo*, quæstiones movimus. *Disp.* 22. atque de ei opposito, *invito*, & de *actionibus mixtis*. Jam nunc *Boni* rationem exposituri, pariter quoque, quid sit *Malum*, ei oppositum, explicabimus: contraria enim juxta se posita magis elucescunt. Ut verò & breviter & perspicue de bonitate & malitia morali actionum humanarum disseramus, certa quædam assignabimus *Exercitationis* hujus ac *futurarum* capita: materia enim hæc dignissima est, quæ seriò & diligenter enucleetur: primo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

primo *in genere* quædam dicemus de *Bono* & *Malo*; quod faciemus hac *Exercitatione vigesimâ tertia:* deinde quid sit *Bonitas* & *Malitia Moralis*, unde sumatur, & quæcunque de ea dici solent ac disputari ab *Ethicis* & *Scholasticis*, indagabimus: tantò magis ac diligentius, quia id non est præstitum in *Collegio Ethico.* Nunc à primo exorsi, de *Bono* & *Malo* in genere nonnulla disseremus.

II. *Bonum* dicitur, quasi *duonum*, ut *bellum*, quasi *duellum:* describitur in genere esse, *attributum entis, quo est conveniens alteri*, vel *quo convenit voluntati saltem divinæ*, quod bonum dicitur *transcendentale, essentiale, substantiale, fundamentale*, & competit enti in quantum ens est: unde illa axiomata: *omne ens est bonum*, &, *omne bonum est ens:* hæc latissima est significatio Boni, & in hac significatione rectiùs describitur, quod enti, vel alteri, vel sibi, convenit, sub ratione, vel finis, vel medii. Nos, quia *Exercitationes* conscribimus *Ethicas, bonum* cum *Aristotele Ethic. lib.* 1. *c.* 1. describimus, *quod omnia appetunt:* atque hanc descriptionem breviter explicabimus.

III. Duæ sunt voces in hac definitione, (*omnia*) & (*appetunt.*) *Appetitus*, in communi, nihil est aliud, quam *inclinatio rei, in id, quod ipsi est conveniens.* Sumitur, vel in actu primo, vel in actu secundo: *in actu primo*, est ipsa appetendi facultas, vel rationalis, ut in homine; vel sensitiva, ut in homine & bruto: appetitus *in actu secundo*, est actualis propensio rei, ad aliquid, à quo perficitur: hic appetitus duplex ponitur vulgò, *innatus* & *elicitus: innatus*, quem ipsa natura indidit, qualis vulgo tribuitur materiæ primæ: *elicitus*, qui non à natura, sed à cognitione est, vel sensus, vel rationis. Cum bonum describitur ab *Aristotele, quod omnia appetunt*, intelligitur, vel innatus, vel elicitus, appetitus. Vox (*omnia*) sumi potest, vel *copulativè*, vel *disjunctivè*; si *copulativè* sumatur, hic erit sensus *bonum est, quod, & ab his, & ab aliis, & à cæteris omnibus, simul*, appetitur: si *disjunctivè* sumatur, hic erit sensus, *bonum est, quod, vel ab hac, vel ab alia re, & sic ab omni, appetitur.*

IV. Hæc boni descriptio ab *Aristotele* allata, & nunc explicata, non est omnimodò *perfecta*, nec *essentialis:* nam essentia boni consistit in eo, quod primum occurrit in bono: sed, *appeti*, vel, *esse appetibile*, non est id quod primum occurrit in bono. E. Prob. Minor. quia ratio boni est aliquid internum rei bonæ, cum tamen hæc appetibilitas sit externa quædam denominatio petita ab appetendi facultate: *præterea, appetibilitas supponit in bono convenientiam:* iccirco enim v. c. frigus est ab aqua appetibile, quia est ei conveniens.

V. *Boni* variæ possunt institui *divisiones.* Est verò primò, vel *verum*, vel *apparens: verum*, est illud bonum, cui inest illa bonitas, quæ videtur inesse: dicitur bonum existens & secundum veritatem: *apparens* bonum est, cui verè non inest illa bonitas, quæ videtur inesse, quod sub specie ementita boni sese offert appetitui. Secundò *bonum* est, vel *per essentiam*, quod independenter ab alio possidet omne genus perfectionis, qualis est *solus Deus:* vel *per participationem*, quod à summo bono participat aliquod genus perfectionis, quales sunt omnes creaturæ, quæ tantò habent plus bonitatis, quantò plus de summo illo bono participant. 3. *Bonum*, aliud est, *per se*, aliud, *per accidens: per se*, quod absolutè & simpliciter tale est; ut, *pietas, sinceritas*, &c. *per accidens*, quod certo respectu est bonum; *ita membrum resecare, quando illud gangræna invasit, bonum est*, ne pars syncera trahatur. 4. *Bonum* est *utile, jucundum, honestum: utile*, quod ad alicujus finis consecutionem est opportunum, quod non tam propter se, quam quia usum habet, expetitur: hæc *bonitas* est *propria* mediorum; sic *potio* medica est bona ad sanitatem. Bonum *jucundum* est, in quo, tanquam termino, desiderium acquiescit, quod sui fruitione delectationem parit in appetitu. Bonum *honestum* est, quod secundum rectam rationem est appetibile: atque *hoc bonum duplicem* involvit *relationem:* unam primariò; *alteram* secundariò: relatio conformitatis ad rectam rationem primariò & per se convenit *honesto*; sed eidem convenit secundariò alia relatio ad honorem, quæ est sita in eo, quòd bonum honestum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

nestum, quatenus honestum est, honore dignum sit, ratione suæ perfectionis eximiæ. Hæc autem divisio boni, *in utile*, *jucundum*, *honestum*, tantum est penes diversas formalitates, id est, secundum diversos respectus ad varios terminos: nam actus virtutis consummatæ, est simul, & honestus, & utilis, & jucundus: *utilis*, in quantum est medium conducibile ad beatitudinem supernaturalem; *honestus*, in quantum est conformis rectæ rationi, & honore dignus; *jucundus*, in quantum à virtute consummata procedit cum voluptate. Denique *bonum* est, vel *naturale*, vel *morale*. *Naturale* est, cujuslibet *rei perfectio*, rem quamlibet naturaliter perficiens; sic, *calor est bonus igni*, malus aquæ. Bonum *morale* est, quod ab agente libero est appetibile secundum rectam rationem; tales sunt *virtutis actus*. Alii describunt bonum *morale*, esse rectitudinem, quæ in moribus requiritur, estque conformitas, animi, ejusque facultatum, & operationum, cum voluntate Dei, id est, cum lege naturæ & divina. Atque hæc divisio boni, in naturale, & morale, propriè huc spectat ad nostrum institutum: quare ea omnium maximè teneri debet.

VI. Notandum verò est, *τὸ naturale* hîc accipi latè, quando bonum dicitur *naturale*, prout significat omne id, quod præcisè habet ordinem ad essentiam subjecti, cui inest; vel prout significat omne id, cujus finis est simpliciter complementum essentiæ, sive sit in rebus corporeis, quæ propriè dicuntur res naturales: sive in incorporeis reperiatur, quæ licet propriè non sint res naturales (hoc enim nomine vulgò tantum veniunt corpora naturalia) quodcunque tamen earum complet ac perficit essentiam, bonum dicitur *naturale*: nihil etiam refert, sive bonum naturale ex ipsa rei natura emergat, sive ei aliunde ingeneretur, infundatur, accedat, modo perficiat naturam, hactenus naturale est. Sic & *morale* vocatur omne id, quod ordinem habet ad aliquid extra rem, cui inest, id est, ut clarius loquar, quod habet conformitatem cum voluntate Dei revelata, cum ejus lege; sive ista conformitas oriatur à naturæ principiis, sive aliunde atque extrinsecus subjecto accedat. Ab utroque hoc bono, & *naturali*, & *morali*, diversum est *supernaturale*, quia utrumque illud sola natura, ejusque viribus naturalibus, parari potest, hoc non potest: potest tamen *supernaturale* bonum dici & *naturale*, in quantum naturam hominis aut angeli perficit, cui accedit; & *morale*, in quantum semper est conforme voluntati, & legi divinæ. Sed nos, misso *supernaturali bono*, quod est *Theologorum*, misso & *naturali*, quod est *Physicorum*, de solo *morali bono* in posterum philosophabimur: sed prius de *malo* quoque in genere quædam inquiramus.

VII. *Malum* in genere, non est entis affectio, ut bonum, sed est *privatio alicujus boni*, quod enti inesse debebat aut poterat: itaque *malum*, non est ens, sed *non ens*; non dicit, esse reale aut positivum, sed, esse realis & positivi absentiam ac negationem. Verum, cum non ens vulgo triplex statuatur, *non ens negativum*, *privativum*, & *ens rationis*; *malum* est *non ens privativum*: non enim est *non ens negativum*: sic enim planè nihil foret, ac non esset: at malum suo modo est in rebus; & utinam non esset! quam multo foret beatior hominis status! Non est *malum*, *ens rationis*, quia tum esset tantum per mentis operationem: at hoc est falsum: ergo. Restat, ut sit *non ens privativum*; notat enim defectum alicujus, sive entitatis, sive bonitatis, in rebus: itaque verè malum inest rebus, quo pacto privationes insunt subjectis, sed suo modo; non quo modo res veræ aut entia realia sunt in rebus: *τὸ inesse alicui*, vel *esse in rebus*, dicitur *dupliciter*: *uno modo*, cum entitatem denotamus alicujus rei, quæ insit; *alio modo*, prout intelligimus veritatem propositionis: malum & privationes dicuntur esse in rebus posteriori modo: non quod verum & reale esse habeant, sed quod verè subjectis competant citra mentis operationem.

VIII. *Malum*, quia oppositum est bono, significat, ens esse *disconveniens*, & *aversabile*: quæ *aversabilitas* fundatur in *inconvenientia*, quia dicit malum; sicut *appetibilitas* fundatur in *convenientia*, quia dicit bonum: opponitur vero bonum malo, & malum bono, privativè: ut convenientia rei cum alia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

eam facit bonam, ita privatio istius convenientiæ cum alia, eam facit malam.

IX. Variis quoque modis *malum dividi* potest. 1. Est malum, vel *verum*, quod reverà tale est, ut, *peccatum*: vel *apparens*, quod cum non sit tale, esse tantum videtur tale, ut, *puero frequentare scholam*. 2. *Bonum* dividebatur, in, per essentiam tale, & tale per participationem: sic malum dividi nequit, quia malum, per essentiam, tale nullum est. 3. Malum, aliud est *per se*; aliud *per accidens*: *per se*, quod simpliciter, absolutè, & in se, est tale; ut, *vitium*: *per accidens*, quod secundum quid in certo respectu est malum: dicitur hoc, *malum alicui*; ita, quod *huic venenum* est, & *malum*, alteri sub alio climate, *non erit*. 4. Malum est *inutile*, *inhonestum*, *injucundum*; hæc divisio ex contraria divisione boni satis est nota. 5. Malum est, vel *naturale*, vel *morale*; malum *naturale* est privatio rei vel perfectionis, quæ naturam perficit, eique debetur: tale malum est *claudicare*. Malum *morale* est privatio boni, quod homini conveniebat secundum rectam rationem, est privatio conformitatis cum lege naturæ ac divina, ut est, *peccatum*: vocatur malum & bonum *morale*, à more seu consuetudine, quia scilicet ejusmodi actionibus solemus adsuescere pro arbitratu nostro alicui generi operis.

X. Sed comparemus nonnihil, *bonum*, & *naturale*, & *morale*, inter sese; item, *malum utriusque generis*: hæc enim ad nostrum institutum, & ad naturam utriusque manifestandam, maximè faciunt: *potest aliquid bonum esse naturaliter, quod non est bonum moraliter*; & contrà: pessimus, v. c. nebulo potest excellere, *ingenio, pulchritudine, robore*, &c. potest esse instructissimus bonis naturalibus, & orbus bonis moralibus; contrà, vir optimus omniumque bonorum *moralium* cumulo instructus, potest aliquibus bonis naturalibus carere; imò, *utrumque, & bonum naturale, & morale, potest separari à bono transcendentali*: ut, si quis, bonis & naturalibus & moralibus omnibus destitutus sit, bonitatem tamen transcendentalem servat, quia ens manet: similiter, & *malum morale, ac naturale, à sese invicem discriminantur*. Malus quis potest dici moraliter, ratione corruptorum morum, in quo tamen multa sint bona naturæ: & contrà, in alio reperias multas animi virtutes, & moralia bona, in quo tamen reperiantur etiam naturæ mala, paupertas, mutilatio, &c. denique potest quid esse malum & ratione corruptionis, seu privationis boni naturalis, & ratione defectus moralis, quod tamen non est malum transcendentaliter, quatenus habet esse reale: nam malum transcendentale nullum est. Hæc in genere quidem de Bono & Malo, quoad definitiones, & divisiones, & utriusque inter sese comparationes, à Philosophis disseri solent.

XI. Hic unum restat monendum. Cum de *Bono Morali*, & *Malo* philosophabimur, intelligimus, utrumque id convenire actionibus humanis: bonis enim actionibus, summum bonum acquiritur, malis *amittitur*: unde, *actionem humanam*, dicimus vulgò considerari; vel in *genere naturæ*, ut est actio & motus Physicus; vel *in genere moris*, ut est bona, vel mala, moraliter: *neque* tamen *sola actio* dicitur *moralis*, sed & *quicquid in actione consideratur objectum, circumstantia*, &c. solet dici *Morale*, prout nimirum habet respectum ad voluntatem & rationem: itaque, vocabulum hoc, *τὸ morale*, analogum est, cum tribuitur, & actioni bonæ vel malæ, & aliis ad actionem pertinentibus: nam primò & per se, competit actioni: secundariò, iis, quæ ad actionem pertinent, propter respectum, quem habent ad actiones: ac potest *τὸ morale*, etiam tribui, supernaturalibus actionibus, ut dictum est *Thes.* 6. quatenus illæ sunt rationi rectæ conformes, & in quantum sunt actiones hominis, ratione & voluntate utentis: sed usus jam ferè obtinuit, ut *illæ duntaxat actiones* dicantur *morales*, quæ solis naturæ viribus exerceri possunt, & conformari rationi rectæ, ac legi naturali: supernaturales sint, quæ ab altiori principio, à natura distinctio, ab auxilio gratiæ proveniunt: &, sic, *actio supernaturalis* à *morali* distinguitur: & sic nos de *morali* actione, ut à *supernaturali* & *naturali* est distincta, porrò philosophabimur, ac *sequenti Exercitatione*, in specie, *actionis*, *moraliter*, vel *bonæ*, vel *malæ*, naturam, excutiemus.

EXER-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

EXERCITATIONUM ETHICARUM VIGESIMA-QUARTA, DE

Bonitate, & Malitiâ Morali.

THESIS I.

Disputavimus *Exercitatione præcedenti* 23. de *Bono* & *Malo in genere*, nunc *in specie* philosophandum nobis est, de *Bonitate*, & *Malitiâ Morali*, prout ea invenitur in actionibus humanis, ac videndum, quid sit *Bonitas*, quid *Malitia moralis*, *unde utraque derivetur*; Et multa alia hic sese offerent considerata dignissima.

II. *Bonitas moralis*, actionis humanæ, in eo est sita, ut nulla perfectio desit actioni, quam debeat homo in illa habere, quatenus ratione, & voluntate, utitur, in agendo hanc aut illam rem, atque ut actio sit prorsus consentanea rectæ rationi; quemadmodum naturalis bonitas in eo consistit, ut nihil desit rei, quoad naturam, & naturalem perfectionem. Ex opposito, *Malitia Moralis* consistit in eo, ut desit actioni aliqua perfectio debita, quatenus homo agit ex ratione, & voluntate, & ut actio sit dissentanea rectæ rationi: Alii *Bonitatem Moralem* describunt, per ordinem & convenientiam cum lege naturæ: *Malitiam* moralem, per discrepantiam à lege naturæ; Potest utraque descriptio conjungi: Et *Bonum morale*, tale dici, quod congruit cum recta ratione, & lege naturæ: *Malum morale*, quod à recta ratione, & lege naturæ discrepat: Atque in hac, vel conformitate cum lege naturæ, & recta ratione, vel difformitate ab iisdem, omnis ratio, natura, essentia, boni, & mali moralis, consistit. Quemadmodum vero bonitas moralis consistit, in convenientia, malitia in inconvenientia cum recta ratione & lege naturæ, ita in iisdem consistit *perfectio*, & *imperfectio moralis* actionum humanarum: Quo enim quid magis est congruum rationi rectæ, & legi naturæ, eo est perfectius in genere moris: Et, quo aliquid est iis minus congruum, eo est imperfectius in genere moris. Bonum est, V. C. misereri sui proximi, eique condolere: Sed melius est, ejus ærumnas sublevare aliqua eleemosyna: causa autem, cur datio Eleemosynæ sit perfectior, ac melior nuda commiseratione, est, quia in exhibitione beneficii est major convenientia cum recta ratione, & lege naturæ, quam in nuda condolentia.

III. Cæterum quærunt hic *Ethici*: *Unde derivetur ac deducatur bonitas & perfectio moralis, in actionibus humanis?* Resp. ab *objecto*, à *fine*, à *circumstantiis*: Ac primò, magnum habet pondus ac momentum, in conferenda actioni bonitate, ac perfectione morali, *objectum*: Sicut enim in rebus naturalibus speciem dat forma, ita in moralibus id præstat *objectum*. Sed, & *finis*, & *circumstantiarum ratio*, plurimum hîc conferunt: &, potest sæpe, quod bonum est ex objecto, malum fieri propter finem, &, quod bonum est ex objecto, & fine, potest malum reddi, propter circumstantiam aliquam; V. C. periculum vitæ ac capitis adire, in bello licito & honesto, bonum est ex parte objecti, si tamen id fiat, inanis gloriæ, vel auræ popularis, captandæ, gratiâ, malum est, ex parte finis: Præterea, idem periculum subire, patriæ & religionis defendendæ, causâ, bonum est, & ratione objecti, & ratione finis, si tamen id fiat temerè, tempore, loco, & auxiliis minimè opportunis, malum evadit propter circumstantias: Sic eædem circumstantiæ bonum, & malum non tantum faciunt in actionibus, sed valdè insuper bonitatem & malitiam augent, vel minuunt: Sed hæc omnia paulò fusius merentur

rentur explicari; & videndum, *quomodo ab hisce tribus, objecto, fine, ac circumstantiis, actiones humanæ, suam bonitatem, vel malitiam, accipiant.*

IV. Res comperta est apud omnes, *primam ac præcipuam bonitatem*, actionis moralis, desumi ab *objecto*: Nam, ut statim dicere cœperam; sicut se habet res naturalis ad suam formam, ita se habet actio moralis ad suum objectum: Sed res naturalis primam ac præcipium bonitatem naturalem accipit à formâ. Ergo & actio primam ac præcipuam suam bonitatem moralem accipies, ex *objecto*. Velle, fidem habere iis, quæ à Deo sunt prædicta, est bonum, quia ipsa fides habita Deo dicenti, est bona. Item, velle, Deum colere, revereri, amare, est bonum, quia cultus, reverentia, amor in Deum, est bonus: Rursum, cultus, reverentia, amor in Deum, est bonus, quia Deus, cultu, reverentia; amore, est dignus: Sic, velle mendacium, furtum, homicidium, est actus malus, ratione objecti. Et, hujusmodi bonitas vel malitia, quæ ab objecto derivatur in actum, est omnium prima, ac maximè principalis: Sed & à *fine* deducitur actionis humanæ malitia ac bonitas; ac præsertim actio externa, bonitatem suam ac malitiam moralem, sumit à fine, quem sibi voluntas præstituit. V. C. Si Petrus Paulum occidat, ut omnia ejus bona surripiat, actus ejusmodi primam suam malitiam habet ex *objecto*, & hac ratione est homicidium: Sed, *fine* spectato, qui est, furari bona Pauli, quem sibi præstituit Petrus in occidendo Paulo, idem actus, furti speciem, naturamque, induit: Quod si actus exterior ratione suæ objectæ materiæ, in quâ versatur, sit medius & indifferens, totam suam bonitatem vel malitiam derivat à fine.

V. Controversia hîc moveri solet. *An finis, relatus ad internum actum voluntatis, tribuat ei primam bonitatem vel malitiam, an vero secundam tantum? Nam finis, si ad internum voluntatis actum referatur, est proprium ejus objectum: Ergo, bonitas, vel malitia moralis, à fine desumta, in actibus voluntatis internis, est prima, tanquam ab objecto proprio derivata.* Resp. Actus voluntatis est, vel intentio, vel electio. Si sit intentio, tunc, bonitas vel malitia, à fine deducta, est & prima, & tota, quia finis, est proprium objectum intentionis, Ergo, bonitas vel pravitas orta & profecta ex fine, descendit ab objecto, & ideo est prima: At vero si actus internus, voluntatis, sit electio, bonitas vel malitia desumta à fine, nec est prima, nec tota, sed secunda, quia objectum electionis, non est finis, sed, id, quod est utile ad finem; Ergo, electio à suo proprio objecto primam accipit bonitatem, secundam à fine. V. C. Petrus respiciens, ut finem sibi propositum, charitatem in Deum, eligit largitionem eleemosynæ, in usum & sublevamen pauperis, tunc intentio, ex objecto, est actus charitatis, in quo actu Deus est finis & objectum; Electio vero, ex objecto proprio, est actus misericordiæ; Et, hæc est prima bonitas in electione, quâ Petrus, vult, & eligit eleemosynam; Ex fine vero constituto, est actus charitatis, quæ est secunda bonitas, nata ex fine, tanquam ex circumstantiâ electionis, non autem tanquam ex objecto. Quando vero id, quod eligitur ad finem consequendum, per se bonum non est, tunc electio totam suam bonitatem ex fine habet: Ut, cum ægrotus sumit potionem amaram. Quod vero attinet actum externum voluntatis, aut in eo nulla est pravitas vel bonitas moralis, quia est actus medius & indifferens per se, & bonitatem suam aut malitiam derivat à fine, aut est in eo bonitas vel malitia, ex objecto proprio, & propriâ materiâ, in quâ versatur, & hæc est prima bonitas actus exterioris; altera vero ex fine, proficiscens, semper est secunda: pariter dicendum est de malitia.

VI. Sed præter *finem* & *objectum*, etiam *circumstantiæ* largiuntur actioni, quandam, vel bonitatem, vel malitiam: Nam de *Bonitate & Malitia Morali actus humani*, judicandum est, sicut de bonitate & malitia aliarum rerum: Sed hæc existit, non tantum ex rei essentia, sed & ex accidentibus; Ergo bonitas ac malitia moralis existit quoque ex circumstantiis, quæ sunt veluti accidentia actus humani: Intelligimus autem *circumstantias, morales*, quæ sc. habent ordinem ad voluntatem

tem in rebus humanis, ut pertineant ad hominem, quatenus ei est propositus finis ultimus; ac proinde tales intelligimus circumstantias, quæ prosint vel obsint homini, ad beatitudinem supremam, summumque bonum. *Circumstantiæ* istæ, vulgò comprehenduntur hoc versiculo. *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* Hæ *circumstantiæ* bonitatem dant vel malitiam actionibus humanis, prout convenerint vel repugnaverint rectæ rationi, & legi naturæ.

VII. Quæstio hic disputari solet: *An actus possit esse in genere moris, qui sit indifferens, nec bonus, nec malus, nec rationi rectæ aut legi naturæ consentaneus, nec dissentaneus?* Atque de actu *singulari* est quæstio, qui *in individuo* spectetur, & ut *distinctus numero*, ab actibus aliis. Diversum hic inter se sentiunt Scholastici. *Aquinas*, & omnes *Thomistæ* statuunt, *nullum actum singularem posse esse medium & indifferentem, sed omnem, vel bonum esse, vel malum:* Et probant: Quia, quodcunque facimus, vel secundum rectam rationem id facimus, vel non secundum eam. Si secundum rationem rectam quippiam agimus, actus est bonus: Si non secundum eam agimus, actus est malus. Deinde, si actus essent singulares, mediæ naturæ, & nec boni, nec mali, sed ad utrumvis indifferentes, potest ex ipsis sæpe repetitis, gigni habitus indifferens: Sed hoc est absurdum, ut dicamus, habitum esse indifferentem. Ergo, & absurdum est, actus tales dari. *Scotus* tamen, & *Scotistæ* planè *sentiunt contrarium*, & probant *dari posse actus indifferentes singulares, nec bonos, nec malos.* Potest quis, sæviente frigore, confricare manus, ut frigus naturæ contrarium depellat, ob solum naturæ commodum: Potest quis nasum purgare, ut se levet molestia; Potest quis deambulare, aut rus abire, res rusticas invisere, reficiendi animi causa: Qui actus omnes singulares, sunt indifferentes, nec boni, nec mali moraliter. Nos, distinctè, & in specie ad hanc quæstionem respondendum censemus, non in genere.

VIII. Dicimus ergo primò, *actus, omni rationis deliberatione vacantes, nec bonos esse, nec malos, moraliter:* Ut, si quis ex sola imaginatione, non animadvertens, fricet barbam: Tales enim actiones extra genus moris sunt: Genus moris, & actio in genere moris, sive moralis, dicit respectum quendam ad rationem deliberatam, quæ hic non est: Quare de hisce actionibus non est quæstio. Secundò, dubitari nequit, *quin bonus sit actus, quo quidpiam facimus ad tuendam ac conservandam vitam nostram, aut aliorum.* Quia, vitam tueri, est rectæ rationi consentaneum, & nos ad id propensos naturâ creavit, naturæ author, Deus. Tertiò dubitari nequit, *quin actus sit malus, qui otiosè fit, id est, qui necessitate, vel utilitate caret debitâ.* Tota igitur controversia in eo sita est, *an actus ex rationis deliberatione facti, ad recreandam solummodo naturam, sine ullâ, vel necessitate, vel utilitate debitâ, sint actus indifferentes?* Nam, si fiant ob utilitatem debitam, vel necessitatem, sive nostram, sive aliorum, tunc actus sunt boni, quia rectæ rationi, & legi naturæ conveniunt: Sed verò, si sine ulla, vel necessitate, vel debita utilitate, instituantur deliberato animo, solius oblectationis ergo: Quæritur, *an illi sint, vel boni vel mali, an vero indifferentes, nec mali, nec boni*? Prius volunt *Thomistæ*, posterius Scotistæ.

IX. Nos cum *Thomistis* facimus, ac dicimus, *omnem omnino actum, procedentem à ratione deliberatâ, in individuo, esse, vel bonum, vel malum:* Et si probamus. Necesse est, ut omnis talis actus deliberatus, habeat rectum finem, & omnes alias circumstantias debitas, vel ut careat recto fine, vel aliquâ circumstantiâ debitâ. Si prius, est bonus moraliter; Si posterius, est malus moraliter. Quod attinet ad exempla actionum, in contrarium allata, ad ea dicimus in *genere*; actum omnem bonum esse, quo fit aliquid, ut naturæ utile ac salutare: Bonum enim est, respuere ac declinare, quæ sunt naturæ adversa, sequi & amplecti, quæ sunt naturæ grata & jucunda: In *specie*, confricare manus, ut frigus, naturæ inimicum, pellatur: aut, nasum purgare, ut recreetur, & reficiatur corpus, boni sunt actus, ob utilitatem, & commodum, &, ob bonum finem, instituti: Longè verò dispar ratio est actuum, quando *non in individuo*, sed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

secundum speciem suam, spectantur: De iis planè contrarium est statuendum, dicendumque, *actiones humanas quasdam, secundum rationem suam specificam, nec bonas esse, nec malas, moraliter, sed posse esse indifferentes*, & probamus. Actus tales sunt secundum speciem, quales sunt ex suo objecto: At, quidam actus sunt indifferentes ex objecto. Ergo, quidam actus sunt indifferentes secundum speciem: Major probatur: Quia ex objecto sumitur species. Minor probatur: Nam objecta quorundam actuum sunt talia, ut nullum habeant ordinem ad rationem rectam, aut naturæ legem, &c, nec conveniant, nec repugnent ei: Ac proinde nec bonitatem præbent actui, nec malitiam. Concludimus ergo, *actus secundum speciem, posse esse indifferentes, non item in individuo.*

EXERCITATIONUM ETHICARUM

VIGESIMA-QUINTA,

Quæ est prima,

DE

VIRTUTE MORALI.

THESIS I.

De *Bonitate & Malitiâ morali*, actum est *Exercit. præcedent.* Actionibus moraliter bonis acquiritur *Virtus moralis.* Eam *Coll. Ethic. Disp.* 16. 17. 18. exposuimus κατασκευαστικῶς: nunc ἀνασκευὴ est instituenda: & discutienda veniunt, quæ contra explicationē à nobis factam objici possunt. Posuimus *Disp.* 16. *Th.* 2. *genus virtutis moralis* esse *habitum.* Multa possunt objici contra hoc virtutis genus.

II. §. 1. *Principium operationis in alio est potentia: At virtus est principium operationis in alio: Ergo.* v. c. *Fortitudo est potentia aggrediendi pericula.* Resp. *ad Maj. Dist.* Principium operationis primarium & proprium est potentia: at virtus est principium operationis primarium & proprium. *Neg. min.* Sed secundarium tantum est, & improprium principium: nempe, quod quis operetur, est à potentia; quod bene vel malè, facilè vel difficulter, est ab habitu. Virtus igitur, non est principium operandi simpliciter: hoc enim est potentia: sed virtus, est principium talis aut talis operationis, est principium qualitatis in operatione.

III. §. 2. *Nulla relatio est habitus. Omnis virtus est relatio:* E. Resp. Virtutem non esse formaliter relationem, licet relationem consignificet, aut comitem habeat, v. c. sanitas conjuncta est necessariò cum relatione, quam habet ad humores sibi invicem respondentes; & pulcritudo conjuncta est cum relatione ad partes, ac colores, quorum est proportio, & robur conjunctum est cum relatione ad membra, nervos, ossa, &c. Nihil tamen istorum proprie est relatio: sic virtus conjuncta est cum relatione ad affectus & rectam rationem, non tamen formaliter est relatio.

IV. §. 3. *In definitione assumendum est genus proximum. Verùm habitus non est genus proximum virtutis moralis, sed virtus.* Ergo. Resp. 1. habitus per synecdochen generis sumitur pro virtute. 2. non est omnis hic ἀκρίβεια & curiositas superflua, nimis anxiè quærenda, in definitione hac, ad normas & leges perfectæ definitionis exigenda. Virtutem sivi dixeris pro genere sive habitum, verbo aliud, re tamen, idem dixeris.

V. §. 4. *Res non est definienda ex accidenti.*

Esse

Eſſe habitum, eſt virtutis accidens: nec enim perpetuum eſt de virtute, quod ſit habitus, in multis tantum eſt diſpoſitio. Reſp. Definimus virtutem, ut perfecta eſt, & in idea ſua: definitio enim de ideis, ſeu perfectione, i. e. de rebus in idea & ſecundum perfectionem ſpectatis, inſtituitur. At, eſſe habitum, eſt perpetuum de virtute, in idea & ſecundum perfectionem, ſpectata: loquimur & philoſophamur de virtute, quæ quidem eſt in ſubjecto, homine (nam Deo virtus tribuitur ἀναλόγως) non tamen quatenus eſt in ſubjecto, homine; ſic enim ſæpe tantum eſt diſpoſitio. Ideoque virtutem, in quantum eſt levis tantum quædam diſpoſitio, Ariſtoteles definitam non voluit: quia ſic non eſt ſecundum ſuam perfectionem; ſed ſecundum ſuam imperfectionem. At definitio eſt de re, ſecundum ſuam perfectionem ſpectata.

VI. §. 5. *Qui per omnem vitam caſtus fuit, & ſemel committit adulterium, is, ex intemperantiæ vitio, labitur, & tamen habitus in eo non eſt E. non omne vitium eſt habitus.* Hinc *ab oppoſito*; *E. nec omnis virtus eſt habitus.* Reſp. Vitium vel ſignificat actum, vel habitum: talis unus actus intemperantiæ eſt vitium, non ut habitus; concedimus; ſed ut actus: & ille proficiſcitur non ab habitu vitioſo; una enim actio vitioſa non poteſt gignere habitum vitioſum, ſed proficiſcitur à perturbatione, aut affectu aliquo vehementiori, rationem & voluntatem abripiente.

VII. §. 6. *Continentia non eſt habitus. Continentia eſt virtus. E. quædam virtus non eſt habitus.* Reſp. neg. min. Continentia eſt ſemivirtus, non virtus perfecta, differentia enim inter temperantiam & continentiam hæc eſt: quod temperantia omnes cupiditates habeat ſubactas, ac facile ſine moleſtia à voluptatibus abſtineat, quia virtus eſt: at continentia non item, quia non virtus, ſed ſemivirtus eſt.

VIII. A genere virtutis moralis, ad ejus tranſimus *formam* vel *differentiam*, quam *Th. 3. Diſp. 16. Coll. Eth.* poſuimus in *mediocritatem*; qua voce indicari ſignificavimus, virtutem eſſe medium negationis inter exceſſum & defectum, inter duo extrema vitia, & ſic, eam eſſe ſitam in mediocritate affectuum & actionum. Verùm, quia gravis hæc eſt, & perdifficilis, & à multis ſeculis antiquiſſima, & ab Ariſtotelis interpretibus, ferventiſſimo zelo agitata, quæſtio, *An virtus moralis verè conſiſtat in medio inter exceſſum & defectum? An vero dicatur forma virtutis eſſe mediocritas?* Placet eam nonnihil uberius pertractare. Sententiam, loco citato, explicatam, prius confirmabo; mox argumenta in contrarium refutabo.

IX. *Formalem rationem virtutis moralis* conſiſtere in *mediocritate*, ſic probat *Ariſtoteles 2. Eth. cap. 5. §. 1.* Cum omnium rerum tam naturalium, quam artificialium perfectio & bonitas ex mediocritate exiſtimetur ac cenſeatur, virtutis quoque natura & perfectio ex mediocritate menſuranda eſt: virtus enim non modo æquat bonitate ſua res naturales & artificiales, ſed multum etiam eas ſuperat: demonſtrat hoc virtutis conſtantia & firmitas, quâ cunctis præſtat rebus: confirmat hoc, virtutis maxima bonitas, quâ ita perfectiſſimè bona eſt, ut nemo ejus bonitate abuti poſſit, cum res aliæ naturales & artificiales in peſſimos uſus detorqueri valeant: Atqui rerum omnium, qua naturalium, qua artificialium, perfectio, in mediocritate conſiſtit, & res demum illa perfecta eſt, cui, nec nimium, nec parum, adeſt, cui nihil addi poteſt, nihil demi; ſic natura, in omnibus inclinationibus ac motibus ſuis, medii & mediocritatis eſt amantiſſima: læditur ipſa, ſi nimium cibi vel potus ingeratur, vel, ſi juſtum alimentum detrahatur, mediocritatis autem obſervatione conſervatur. Mediocris item motus, corroborat corpus: nimius, id ipſum affligit: nullus, corrumpit: E. & virtus, in mediocritate, fundata eſt. Sed ſpeciatim argumentum deſumit ab artibus & ſcientiis *Ariſtoteles.* Virtus moralis eſt ſimillima arti; opus autem artis, tum perfectum cenſetur atque exiſtimatur, cum ad mediocritatem eſt perductum, cum neque aliquid neceſſe eſt addere, neque aliquid auferre. Igitur & in moralibus debet cenſeri perductum ad abſolutam perfectionem opus, cum ad mediocritatem eſt redactum: Atqui in moralibus tum demum opus abſolutum

eſt

eſt perfectumque, cum virtuti eſt conſentaneum. Præterea, ut ſe habet ſcientia & virtus contemplatrix, ita & virtus moralis ac practica: ſed illa poſita eſt in medio: E. Probatur min. Poſita eſt in vero; at verum nihil eſt aliud, quam medium inter duo: mentimur enim per exceſſum, cum dicimus id rem eſſe, quod non eſt, per defectum, cum affirmamus non eſſe, quod eſt, inter quæ extrema interjacet verum, i. e. dicere quod res eſt, & negare quod res non eſt: virtus E. contemplatrix, quæ verſatur in vero, medium obtinet, & in mediocritate conſiſtit. Ergo & in mediocritate conſiſtet virtus moralis.

X. Cum virtus ſit, optimum quid ac præſtantiſſimum, & poſſeſſores ſuos reddat beatiſſimos, in re quoque optima conſiſtet: Atqui optimum in rebus, eſt mediocritas; nam in eo præcipuè omnium, actionum & affectuum rectitudo ac laus conſiſtit, ut medium obſervetur: reliqui enim affectus & actiones, in quibus non attenditur modus ac medium, ſed exceſſus aut defectus dominatur, non laudabiles, ſed illaudabiles ac vitioſæ ſunt: ſic laudabile eſt, ſi quis in timendo, & iraſcendo, & gaudendo, & dolendo, &c. modum non excedat, ſed mediâ ingrediatur viâ: Illaudabile contrà eſt, ſi quis modum excedat, &, vel in ſiniſtram, vel in dextram partem, aberret, i. e. in exceſſum peccet, vel in defectum.

XI. Nunc ad objectiones ſolvendas me accingam, ſi in anteceſſum quædam præmiſero, quæ veluti fundamenta ſolutionum ſubſterni poſſunt. Ac primo notandum eſt, quod virtus, licet ſit mediocritas, & medium inter duo vitia, extrema, ſub alio reſpectu dici queat extremum, ſicut & *Pythagoreis* ἀκρότης dici ſolebat: nempe, virtus moralis ſpectatur, aut ſecundum ſuam eſſentiam, & ſic mediocritas eſt, aut in mediocritate conſiſtit, quia virtus ſola medium invenit ac ponit in actionibus & affectibus, aut ſecundum præſtantiam, & hac ratione ἀκρότης, extremitas eſt ac ſummum quid. Virtus enim in rebus humanis ex ſummo bonorum ordine eſt, locumque excellentiſſimum inter bona omnia habet, adeoque cætera omnia bona, ſuâ excedit præſtantiâ. E. diverſa ratione, virtus, & mediocritas eſt, & extremitas. §2. notandum eſt accuratè cum virtus dicitur mediocritas affectuum & actionum, quod quidam affectus tantum, & quædam actiones tantum, ſint mediocritatis capaces, alii affectus, & aliæ actiones, non item. Affectus enim (pariter de actionibus eſt philoſophandum) vel, quà affectus ſunt ſimpliciter, vel, quà morales, ſpectari poſſunt. Affectus quidam, ſimpliciter conſiderati, qua affectus, poſſunt, vel boni fieri, vel mali, &, ſic mediocritatis ſunt capaces: ita dolor & voluptas, amor & fuga, ſi in ſe ſpectenter, mediocritatem recipiunt. At verò, quidam ſunt affectus, quorum nomina, non ſimplices affectus, ſed aliquid affectibus ſuperadditum, notant: hi morales dicuntur, quia, in ſua natura, bonitatem vel malitiam, includunt, &, propter ſe, vel laudantur, ſi boni ſint, vel vituperantur, ſi mali: v. c. timor Dei, pietas in patriam ac parentes, dilectio proximi, ſtudium virtutum, &c. affectus ſunt, ſed non ſimplices affectus, qui mediocritates capaces ſunt, verum, qui in ſe jam legi Divinæ ac humanæ, rectæque rationi, ſunt conſentanei, & in quibus, nec excedendo, nec deficiendo, peccari poteſt. Contrà verò, invidia, malevolentia, immiſericordia, affectus ſunt, ſed tales, qui in ſe, ac ſua natura, mali, ideoque mediocritatis non ſunt capaces, &, quidquid ab iis committitur, malum eſt: E. ut ſummatim hæc complectar: virtus eſt mediocritas affectuum & actionum, non qua bona ſunt; bonum enim quo majus, eo melius eſt; non qua mala ſunt; nam & mediocre malum in vitio eſt, abſoluteque boni rationem habere nequit. Sed vero conſiſtit virtus in mediocritate affectuum, qui natura ſua ſunt ἀδιάφοροι, & moraliter, nec boni, nec mali, quos ad mediocritatem adigit ac ridigit.

XII. Nunc objectiones quaſdam ordine ſolvemus. §. 1. *Inter extrema, quæ ſunt indeterminata, non poteſt dari medium: At exceſſus & defectus in affectibus ſunt indeterminati: nam, in infinitum excedi in iis poteſt, &, in infinitum ab iis defici: E. inter ea non poteſt dari medium: E. virtus non eſt medium.* Reſp major

jor falsa est de medio negationis, vera de medio participationis: At virtus non est medium participationis, sed negationis: At medium negationis non postulat extrema definita ac determinata.

XIII. §. 2. *Extremum non est medium: Virtus est extremum. E. Pr. min. Bonum & malum sunt extrema: Virtus est bonum quid: E.* Resp. 1. quomodo virtus sit extremum, non secundum essentiam, sed secundum præstantiam jam est dictum, &, non pugnat, ut sit secundum essentiam, medium, &, secundum præstantiam, inter omnia bona, extremum, h. e. summum ac supremum. E. Resp. 2. Virtus comparari potest, & cum malo simpliciter, & cum excessu ac defectu: in comparatione atque oppositione inter bonum & malum virtus habet rationem extremi, in comparatione & oppositione virtutis inter excessum & defectum, virtus habet rationem medii. Resp. 3. Si virtus & extrema referantur ad rectam rationem, virtus habet rationem unius extremi, & vitia habent rationem alterius extremi: Si vero virtus referatur, non ad rationem rectam, normam agendorum, sed ad affectus, qui secundum normam rectæ rationis componi debent, medii rationem tenet, nec aliud est, quam mediocritas, & æqualitas, & medietas, affectuum.

XIV. §. 3. *Si virtus sit medium quid inter duo extrema, erit quid individuum; Sed non est quid individuum: sic enim unus non foret altero quoad virtutem præstantior, aut melior*: E. Resp. major vera est de medio rei: at virtus est medium rationis; & hoc non est individuum, sed admittit suam latitudinem; unde & alius alio quoad virtutem præstantior ac melior esse potest.

XV. §. 4. *Pietas est virtus. Pietas non est mediocritas: E. nemo enim excedere potest modum in pietate.* Resp. Pietas omnino est medium à quo recedi potest, & in defectu, & in excessu: in defectu, extremum pietatis est, contemtus Dei, qui contemtus à medio deficit; in excessu, superstitio & cultus humana autoritate institutus, qui in variis circumstantiis excedit medium.

XVI. §. 5. *Aliquæ sunt virtutes per se tendentes ad summum: E. non existunt in mediocritate. v. c. magnanimitas, magnificentia.* Resp. Istæ virtutes objectum habent magnum & summum; in id ipsum tamen tendentes mediocritatem servant: tendunt enim in id, ut oportet, quantum oportet, quando oportet, &c. hinc recte *Aristoteles lib. 4. Eth. cap. 4.* Magnanimus summus est & extremus, magnitudine; sed modo ac ratione, medius.

XVII. §. 6. *Ab extremo ad extremum non datur transitus nisi per medium. E. si virtus sit medium, non poterit transiri ab uno vitio in aliud, nisi per virtutem.* Resp. major vera est de motu continuo: transitus vero, qui est ab uno vitio extremo ad aliud, non est continuus: quemadmodum non est continuus ille motus, qui fit in intellectu & voluntate, cum in diversa feruntur.

XVIII. §. 7. *Medium distat æqualiter ab extremis. Virtus non. E.* Resp. major est vera de medio rei, sed non de medio rationis, quale est virtus: sufficit, si hoc ab extremis eo distet modo, qui à ratione præscribitur.

XIX. §. 8. *Virtus est potentiæ ultimum, ut loquitur Aristotel, 1. de Cœlo 116. At ultimum pugnat cum medio: E.* Resp. conced. majorem: est enim virtus ultimum in bono atq; perfectione: ideoque difficillimum est, virtutem attingere; nam difficillimum est attingere extremum seu supremum. At neg. min. quod, hoc ultimum aut extremum pugnet cum medio: nam ultimum atque extremũ inter bona, potest esse in moralibus medium, à ratione & prudentiâ præscriptum.

XX. §. 9. *Humilitas Christiana non est medium; quia non potest excedi modus.* Ergo, &c. Resp. idem, quod de pietate est dictum: nam omnino habet humilitas suos fines, à prudentiâ & ratione præscriptos: nam hæc quoque virtus necesse habet, actum suum facere, ut oportet, quantum oportet, quo loco ac tempore oportet, &c.

XXI. §. 10. *Iustitia unum tantum habet extremum, à defectu petitum, cum non redditur, quod, & quando & quantum reddi debet; excessum vero non habet: si enim Petro debeo 100 florenos, & reddo 200. non sum injustus,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

neque modum excedo justitia. Resp. excipiunt hic nonnulli justitiam sc. commutantem, cui unum tantum opponunt extremum, non duo: si enim ducentos reddis florenos, cum tantum centum debeas, nihil reverâ agis contra justitiam, nec injustus dici potes; sed liberalis ac benignus, si rectè id facias, vel profusus ac prodigus, si temere largiaris: Itaque, unus est defectus, qui verè nos facit injustos, cum non redditur, quod, quando, & quantum debetur. Dici tamen potest adhuc, & hæc ipsa commutans justitia esse in medio posita, & excessum pati, ratione circumstantiarum: neque enim semper est reddendum unicuique suum: gladius enim furioso reddendus non est; neque telum ei, qui adversus patriam movet arma: & in similibus casibus.

XXII. § 11. *Si intellectualis virtus non consistat in medio, E. nec moralis: Sed E. nam verum non est medium; opponitur enim falso, ut extremum extremo.* Resp. Jam ostensum est, verum esse medium duarum falsitatum extremarum, quarum altera plus nimio neget, altera supra modum affirmet: potest nihilominus falso simpliciter opponi, ut extremum extremo: nam etiam æquale opponitur inæquali, ut extremum extremo, & tamen est medium inter majus & minus.

XXIII. § 12. *Si vitium sit medium; E. non virtus. Sed E. ubi est magis & minus, ibi est medium: sed in vitio est magis & minus: E.* Resp. In vitiis inveniri medium, sed non illud, quale est, virtutis, definitum à ratione recta ex circumstantiis expensis: caret enim vitium omni circumstantia recta: nec aliud medium habet, quam gradum aliquem, qui cum majoribus & minoribus collatus, potest dici medius, attamen semper vitiosus: E. vitium habet medium, sed vitiosum, non illud rationis rectæ ac prudentiæ medium, quale exigitur in virtute.

XXIV. § 13. *Si virtutis forma sit congruentia cum lege naturæ & ratione rectâ: E. non mediocritas: At verum prius: E.* Resp. unum & idem sunt, congruentia cum lege naturæ & mediocritas affectuum. Cum enim affectus legi naturæ congruunt ac rectæ rationi, jam ad mediocritatem sunt redacti.

XXV. § 14. *Nulla negatio est forma virtutis: At illa mediocritas est negatio.* Resp. non est nuda negatio, sed est positivum quid, respectu virtutis ipsius; dicitur tantum negatio respectu extremorum: quemadmodum spiritus, negatio est respectu caloris ac frigoris, & tamen in se positivum ens. Atque hæ sunt præcipuæ objectiones.

EXERCITATIONUM ETHICARUM
VIGESIMA-SEXTA,
Quæ est secunda,

DE

VIRTUTE MORALI.

THESIS I.

EXcussimus ac discussimus objectiones quasdam *exercitatione præcedenti*, quæ moveri possunt contra *genus* virtutis moralis, *habitum*, & *formam*, seu potus *differentiam* ejus, *mediocritatem*. Jam nunc ulterius abimus, quæstiones adhuc alias, *de virtute morali in genere* examinaturi: inter eas, non est infima *de subjecto virtutum moralium*, quæ mirum in modum agitata est inter *Scholasticos*, & *Ethicos*, quà veteres, quà recentio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392

tiores, dum, horum quidem, in appetitu hominis sentiente, alii, in voluntate, eas collocârunt. *Thomas Aquinas*, quasdam virtutes, in hominis sensitivo, quasdam in rationali appetitu, locavit. Nos ab eorum stamus partibus, qui *virtutes morales* collocant in *appetitu hominis sensitivo*, quam sententiam late propugnat, *gradu* 4. *Philosophiæ suæ moralis*, *c.* 7. & aliquot seq. *Francisc. Picolomineus*. Et nos eandem *Coll. Eth. Disp.* 16. *Th.* 8. adstruximus quinque rationibus. Restat, ut more solito, adversæ partis argumenta solvamus.

II. §. 1. *Appetitus sensitivus in operando sic movetur, quemadmodum corpus per qualitates naturales ac patibiles. Ergo non indiget habitu: si enim corpus multo calore perfunditur, excitatur appetitus ad venerem, si refrigeretur, ad temperantiam, varioque modo auctis, vel diminutis, qualitatibus, vario modo afficitur: sic absque habitu quoque, solius exercitationis & medicinæ beneficio mediocritatem possumus consequi in affectibus.* Resp. Licet qualitates illæ naturales per accidens facere possunt, ut aliquis facile, vel difficulter agat, secundum se tamen non movent hominem ad bonas malasve actiones, neque in hunc finem sunt institutæ à natura. Habitus boni, primo per se, & propriè, sunt instituti ad bonas actiones: immutatio illa qualitatum, si quid conferat ad bene vel malè agendum, id totum est per actiones: bene vel male agere, per se est habitibus.

III. §. 2. *Si in appetitu sentiente ponuntur habitus, oportet eos esse extensos, sicut est appetitus.* Resp. Concedo totum argumentum, neque est aliquid hic absurdi, ut habitus extendantur eo modo, quo extenditur ipse appetitus: sed illa extensio non est propria aut localis, ut in quantitate.

IV. § 3. *Si virtutes morales sunt in appetitu sensitivo, ergo fortitudo, temperantia, &c. non erunt in anima separatâ.* Resp. Concedo totum: nam non sunt isti habitus propriè in anima separata: non sunt formaliter in ea, fortitudo, temperantia, &c. sed tamen remanent virtute: statim enim atque anima iterum corpori conjungitur, eosdem recuperat habitus, ac recipit virtutes, quemadmodum etiam illico recuperat, ac recipit virtutem sentiendi, quam separata non habebat.

V. §. 4. *Virtus est habitus electivus in mediocritate consistens: at electio non est actus appetitus sentientis, qui non potest eligere: sed electio est actus voluntatis; amplectentis medium, quod à ratione est positum:* Ergo. Resp. Virtus moralis in appetitu sentiente est habitus electivus, & ipse appetitus est principium electionis, sed participatæ: electio quidem est actus voluntatis propriè, quia hæc propriè eligit, est tamen aliquo modo actus sentientis appetitus, ac potentiæ inferioris, quia hæc exequitur electionem voluntatis, ex ratione factam: Nam potest spectari appetitus sentiens, vel ut plane ἄλογος, & rationis omnino expers, illique nullo modo subjectus, qualis est in brutis, vel ἔλογος, rationis aliquo modo particeps, quatenus ab ea regitur ejusque imperio, si non despotico, saltem politico, subjicitur; qualis est in homine. Primo modo, non competit ei electio ullo modo. Secundo modo, competit ei electio participativè, sicuti & particeps est rationis, dum eam sequitur appetitus sentiens hominis. Atque hoc discrimen, aliarum difficultatum solvendarum est fundamentum: ut, cum dicunt, virtutem tendere ad honestatem, & laudem mereri; sentientem appetitum, in actionibus, non item: falsum est, de sentiente appetitu hominis, qui & electionis & rationis aliquo modo particeps est. Sic & hoc argumentum solvi debet. *Appetitus sentiens caret libertate. Ergo non est subjectum virtutis: hoc enim libertate esse præditum, oportet.* Resp. Est in appetitu sentiente, libertas participata, uti est, & ratio participata, & electio participata: Distingui enim solet libertas, in libertatem per essentiam, & per participationem: Libertas per essentiam, in solam cadit voluntatem: At libertas per participationem, etiam inferiorum est facultatum, ut sensitivi appetitus.

VI. §. 5. *Si in appetitu sentiente sint collocandæ virtutes morales, maximè fortitudo & temperantia: atqui hæ sunt in voluntate collocandæ: Ergo. Voluntas enim sua natura non propendet ad fortitudinis & temperantiæ bonũ:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.392